

STARODAVNE POTI POD KARAVANKAMI

Tine Jarc
Radovljica, 2004

ONLINE EDITION 2011

Z rdečo barvo so po izdaji knjige dodane poznejše informacije.

Izdala in založila: MEDIUM d.o.o, Zabreznica in Valentin Jarc, Radovljica, 2004

Recenzije: Andrej Pleterski, Jure Sinobad

Lektoriranje: Niko Rupel

Tisk: MEDIUM d.o.o., Zabreznica

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani

656 (497.4-16) (091)

Jarc, Valentin

Starodavne poti pod Karavankami / Tine Jarc. - Žirovnica: Medium; Radovljica: samozal. V, Jarc, 2004

ISBN 961-91022-5-8 (Medium)

125765888

Online edition - feb. 2011

KAZALO

Predgovor	5	3.5.1.3. Romanja na večje razdalje	49
1. UVOD	7	3.5.2. Rudarske poti	49
2. VODNE RAZMERE NA OBMOČJU DEŽELE	9	3.5.3. Trgovske poti in ceste	50
2.1. Prvotno stanje pred naselitvijo ljudi	9	3.5.3.1. Komercialna cesta Beljak - Ljubljana	67
2.2.1. Povodje Zgoše in Dobruše	11	3.5.3.2. "Cesarska cesta"	68
2.2.2. Potek potoka Zgoša izpod Nove vasi	11	4. NASELJA	69
2.2. Povodje Blatnice	14	4.1. Halštatska naselja	69
2.3. Razvojne faze	15	4.2. Antična naselja	69
2.4. Vodne razmere na zahodnem delu Dežele	15	4.3. Nastanek srednjeveških naselij	69
3. POTI IN CESTE	16	4.3.1. Naselja v vzhodnem delu Dežele	70
3.1. Značilnosti poti in cest	16	4.3.2. Briksenska kolonizacija v 11. stoletju [A100,s.199,205]	72
3.1.1. Reprezentativnost današnjih poti in cest	16	4.3.3. Ortenburška kolonizacija v 12.- 14. stoletju	74
3.1.2. Usmerjenost poti in cest	16	4.3.4. Naselja v zahodnem delu Dežele	75
3.1.3. Kakovost poti in cest	16	4.4. Vasi pod Dobroč	76
3.2. Naraščanje potreb po cestah	35	4.4.1. Zahodni del vasi pod Dobroč - Podgorje	77
3.2.1. Vpliv razvoja železarstva	35	4.4.1.1. Vas Slatna	78
3.3. Prvotne poti - (prometno omrežje)	36	4.4.1.1.1. Naselitev Slatne	78
3.3.1. Koridorji	37	4.4.1.1.2. Hiše v Slatni	79
3.3.1.1. Podgorski koridor	37	4.4.1.2. Srednja vas	81
3.3.1.2. Obsavski koridor	38	4.4.1.3. Zadnja vas (Sv. Lucija, Sv. Jošt)	81
3.3.1.3. Sredinski koridor	38	4.4.1.4. Vas Mlaka	82
3.3.1.4. Južni koridor	39	4.4.2. Osrednji del vasi pod Dobroč	82
3.3.2. Gomjesavska dolina	39	4.5. Dolina gradov ali Otoška dolina	99
3.3.2.1. Križišče pri Koroški Beli	39	4.5.1. Gradovi	99
3.3.2.1.1. Potek poti z Bleda proti Medjemu dolu	39	4.5.1.1. Grad Gutenberg (Klanc, Neugutenberg)	99
3.3.2.1.2. Pot skozi Radovno	39	4.5.1.2. Grad Jama	99
3.3.3. Podkorenska cesta	40	4.5.1.3. Grad Kamen	100
3.4. Poti po Deželi	41	4.5.1.4. Grad Katzenstein	102
3.4.1. Starodavne poti po Deželi	41	4.5.1.5. Grad Dmča	102
3.4.1.1. Pot Jelovica - Sv. Ana - Begunje	41	4.5.1.6. Grad Podvin	102
3.4.1.2. Pot Radovljica (Predtrg) - Vrba	42	4.5.2. Naselja v Dolini gradov	103
3.4.1.3. Pot Begunje - Kamna Gorica oz. Jamnik	42	4.5.2.1. Vas Begunje	103
3.4.1.4. Rodine - Kupljenik (Bohinjska Bela)	42	4.5.2.2. Vas Poljče	106
3.4.2. Rimskodobne poti skozi Deželo in Gomjesavsko dolino	43	4.5.2.3. Vas Zgoša	106
3.4.3. Srednjeveške poti po Deželi	44	4.5.2.4. Posest Dmča	107
3.4.4. Nastanek cest na Deželi in v Gomjesavski dolini	45	4.5.2.5.1. Situacija v prostoru	108
3.5. Namembnost poti in cest	45	4.5.2.5.2. Analiza in interpretacija poljske ureditve	108
3.5.1. Romarske cerkve in poti ®	45	4.5.2.5.3. Ureditev poti v posameznih fazah razvoja	110
3.5.1.1. Romarske cerkve	45	4.5.2.5.4. Posamezne kmetije in hiše	111
3.5.1.1.1. Cerkev Naše ljube Gospe na Otoku (Marija Vnebovzeta) - SI054(55)	46	4.5.2.5.5. Analiza zgodovinskih in arheoloških podatkov	111
3.5.1.1.2. Cerkev sv. Florijana na Studenčicah - SI057(55)	46	4.5.2.6. Vas Mošnje	113
3.5.1.1.3. Cerkev Marije Vnebovzete v Lescah - SI058(55)	46	4.5.2.6.1. Pregled ostankov	113
3.5.1.1.4. Cerkev sv. Petra v Radovljici - (SI064)	46	4.5.2.6.2. Zgodovinski dokumenti in analiza ostankov	114
3.5.1.1.5. Cerkev Marije Pomočnice v Ljubnem - SI059(55)	46	4.5.2.7. Vasi Zgornji in Spodnji Otok	115
3.5.1.1.6. Cerkev sv. Lucije v Podgorju - SI060(55)	47	4.6. Vasi osrednjega dela Dežele	117
3.5.1.1.7. Cerkev sv. Štefana na Kupljeniku - SI061(55)	47	4.6.1. Radovljica	117
3.5.1.1.8. Cerkev sv. Petra nad Begunjami - SI063(55)	47	4.6.1.1. Vas Radovljica (Predtrg)	117
3.5.1.2. Nekatere specifične romarske poti	48	4.6.1.1.1. Analiza poti in naselitve - slika SI144(135)	117
3.5.1.2.1. Romarska pot z Bleda prek Jarš v Bodešče in Ljubno	48	4.6.1.1.2. Faze razvoja - analiza slik SI144(135) in SI145(136)	118
3.5.1.2.2. Romarska pot iz Lesca čez Preval v Ljubno	48	4.6.1.1.3. Pipanova graščina Brunfeld	119
3.5.1.2.3. Romarska pot skozi Kravjo dolino pod Lescami	48	4.6.1.1.4. Posestna struktura	120
3.5.1.2.4. Romarska pot Radovljica - Studenčice	49	4.6.1.1.5. Zgradbe	120
3.5.1.2.5. Romarska pot Kamna Gorica - Studenčice	49	4.6.1.2. Trg Radovljica	120
		4.6.2. Vas Lesce	123
		4.6.3. Nova vas in Zapuže	124
		4.6.3.1. Poti	125
		4.6.3.2. Vode	125
		4.6.4. Vas Hleboce	125
		4.6.5. Vas Gorica	127
		4.6.6. Vas Vrtnje	127
		4.7. Vasi zahodnega dela Dežele ali vasi pod Stolom ...	129
		4.7.1. Vas Smokuč	129

4.7.1.1. Srenja, njeni odnosi in lastniška struktura	130
4.7.1.2. Poti v Smokuču in njegovi okolici	147
4.7.1.2.1. Pot čez Reber	148
4.7.1.2.2. Blejska pot	149
4.7.1.2.3. Vrbenška pot – Rimska cesta	149
4.7.1.2.4. Pot skozi Podonco - Hrašenska pot	150
4.7.1.2.5. Studenška pot	150
4.7.1.3. Razvoj Smokuča v srednjem veku	150
4.7.1.4. Razvoj po zgraditvi Karlove ceste	151
4.7.1.5. Razvoj po zgraditvi Cesarske ceste	151
4.7.1.6. Ledinska in druga imena	152
4.7.2. Vasi Žirovnica in Moste	152
4.7.2.1. Poti	154
4.7.2.2. Ledinska imena	155
4.7.3. Vas Breg	155
4.7.4. Vas Vrba	155
4.7.5. Vas Studenčoe	155
4.7.5. Vas Hraše	155
4.8. Briksenske vasi v Gomjesavski dolini	156

5. PROMET, TRANSPORT IN

PROMETNA SREDSTVA 157

5.1. Začetek novega veka in z njim povezane spremembe	157
5.2. Uporaba voz in prve novoveške ceste	158
5.2.1. Analize cestnega omrežja po zemljevidih iz različnih obdobji	159
5.2.2. Pomembna namembna mesta (destinacije)	159
5.2.3. Brodišča in mostovi	159
5.2.3.1. Most na poti Lesce – Bled (Blejski most)	159
5.2.3.2. Most v Mostah	160
5.2.3.3. Most v Bistrici na poti Kranj – Radovljica	160
5.2.3.4. Pžov most pod Radovljico	160
5.2.3.5. Fučova brv	160
5.2.4. Prelazi	160

6. TRANSPORT IN TRGOVINA 162

6.1. ANALIZA TRANSPORTIRANJA	162
6.1.1. Prometni udeleženci in njih oprema	162
6.1.2. Medsebojna odvisnost transportiranja, rokovanja in merjenja	163
6.1.3. Načini transportiranja	163
6.1.3.1. Nošenje in pripomočki za nošenje	163
6.1.3.1.1. Barigle	164
6.1.3.1.2. Posode za prenašanje, rokovanje in merjenje	166
6.1.3.1.3. Pripomočki za nošenje	167
6.1.3.1.4. Pripomočki za nošenje z živalmi - tovorjenje	168
6.1.3.1.5. Prenajanje železnih izdelkov	168
6.1.3.2. Vlačenje (vlečenje)	169
6.1.3.3. Voženje bremen	170
6.1.4. Uporaba in uporabnost posod in mer	172
6.1.4.1. Pletene lesene posode	172
6.1.4.2. Trdne lesene posode	173
6.2.1. Transport na kratke razdalje	173
6.2.1.1. Transport v okviru kmečkih del	173
6.2.1.2. Transport v okviru kmečke trgovine	174
6.2.1.3. Transport lesa in drv	174
6.2.1.4. Transport rude	174
6.2.1.5. Transport oglja	174
6.2.2. Transport na srednje razdalje	174
6.2.3. Daljinski transport	174
6.3. Vpliv transportiranja na izvedbo poti in cest	175
6.4. Vrste poti in cest ter njih izvedbe in ostanki	175
6.4.1. Steze	175
6.4.2. Poti	176

6.4.3. Ceste	176
6.5. Vpliv družbenih razmer na poti	176
6.5.1. Vpliv znanja	177
6.6. Vpliv poti in cest na pokrajino	177

7. ZAKLJUČKI 195

7.2. Zgoščanje prebivalstva - dopolnilne dejavnosti	196
7.3. Vpliv sprememb okolja	197
7.4. Povečevanje produktivnosti in blagovnega prometa	197
7.5. Uvajanje tehničnih dosežkov in novih izdelkov in pridelkov	197
7.6. Vpliv proizvodnih in transportnih sredstev na krajino	198
7.7. Vpliv družbene ureditve na pokrajino in ceste	198

8. DODATKI 199

8.1. STARE MERE	199
8.1.1. Masne mere (tuči uteži)	199
8.1.2. Prostominske mere	200
8.1.3. Ploskovne mere	200
8.1.4. Dotžinske mere	200
8.1.5. Železarski izdelki	201
8.2. Dename enote	201
8.3. KONVENCJE	202
8.4. KRATICE	202
8.5. SLOVAR - NOMENKLATURA	202

9. D. DOKUMENTACIJA, NAVEDBE IN

OPOMBE 203

D.1. Dokumentacija	203
D.1.0. Poimenovanja potkov	203
D.1.1. Velike poplave	203
D.1.2. Iz dnevnika raziskovanj	203
D.1.3. Iz dnevnika raziskovanj	203
D.1.4. Valvasor [B109, knjiga 2, s. 111]	204
D.1.5. Valvasor [B109, knjiga 2, s. 152]	204
D.1.6. Valvasor – Transport lesa na Plavžu [B109, knjiga 3, s. 390]	204
D.1.7. Valvasor – Grobovi na Belščici [B109, knjiga 4, s. 567]	204
D.1.8. Vrtnje	205
D.1.9. Seznam velikih naravnih katastrof	205
D.1.10. Seznam velikih potresov	205
D.1.11. Pismo Mirka Zupana – Grižja občini Žirovnica	205
D.1.12. Pismo Dr. K. Wolfsgruberja > Trine Jarc, 09.07.2002	205
D.1.13. Analiza briksenskih tradicijskih knjig (Redlich)	205
D.1.13.146. Izpis iz briksenskih tradicijskih knjig (Redlich) c. 146	208
D.1.14. Plemstvo	208
D.1.15. Kratak izpis iz dokumentov, ki se nahajajo pri Korošcu (Kocjančič Janez) v Vrtnjah	208
D.2. Lastne raziskave - dnevnik	209
D.2.1. Blejska pot	209
D.3. Stane Adam, izpisi iz briksenskih urbarjev I. 1978	209
10. Opombe recenzenta (Andrej Pieterski) - znak ®	210
11. SEZNAM ZEMLJEVIDOV	216
12. SEZNAM SLIK	216
13. LITERATURA	220
INDEKS (od str. 7 do 198)	222
B. LEDINSKA IMENA	250
B.1. Ureditev posameznih ledinskih imen	250
B.2. Nastanek ledinskih imen	253
B.3. Zbiranje, urejanje in predstavitev ledinskih imen	254
B.4. Vsebina seznama ledinskih imen	255
B.5. Uporaba seznama ledinskih imen	256
SEZNAM LEDINSKIH IMEN - A	257
SEZNAM LEDINSKIH IMEN - B	295

Predgovor

To delo je nastalo na pobudo mnogih ljudi, ki smatrajo, da premalo poznamo svojo krajevno zgodovino, predvsem pa ostanke, ki so rezultat delovanja nekdanjih civilizacij.

Jalova borba med "venetariji" in "slovanariji", ki se je vodila pred kakim desetletjem, ni prinesla nikakršnih rezultatov. Podobno sta tudi vzgoja in izobraževanje človeka usmerjali v spolitizirano podobo preteklosti, ki je ljudem postavila na lica plašnice, da so lahko videli samo tisto, kar je ustrezalo trenutni politiki. Kar pa se tiče politike, pa ta ni svoje narave spremenila vsaj 2 tisočletji.

V našem prostoru obstajajo ostanki nekdanjih civilizacij od kamene dobe naprej, ko je bival človek še v jamah. Tedaj se je gibal v prostoru brez kakršnih koli poti, samo v krajih, kjer se je pogosteje zadrževal, so se same po sebi pojavile steze. To pa delajo tudi živali, saj se n.p.r. gamsi gibajo po pobočjih, tako da na določenih mestih, kjer so naravni prehodi, ustvarjajo shojene steze. Torej je nastajanje poti popolnoma naraven proces in posledica premikanja živih bitij. Poti so torej posledica življenja v določenem prostoru, bodisi civiliziranega ali pa tudi ne. Opažamo lahko, da je vsaka civilizacija zapuščala za seboj drugačne poti, pogojene s svojimi navadami, načinom življenja in znanja, ki so ga obvladali.

Proti temu pa deluje čas, saj ta za seboj briše ostanke. Erozija, entropija, razvoj življenja, porajajo vedno nove rešitve, naravni procesi, kot je zaraščanje, ki porablja za svojo rast ostanke predhodnih procesov, pa porabi ostanke nekdanjih civilizacij za svoj obstanek in razvoj. Tako delujejo vsa živa bitja, da izrabljajo resurse, ki se nahajajo v okolju, med njimi tudi stvaritve svojih prednikov.

Tako izginjajo starejši ostanki in čim dlje v preteklosti so nastali, bolj so zabrisani, spremenjeni in manj jih je. Če ostankov iz bolj oddaljenih dob ni mnogo, to še ne pomeni, da tedaj življenje ni bilo burno, temveč le, da je ustvarjalo relativno malo obstojnih ostalin, pa še te je čas izničil.

Prva pisana sporočila so se ohranila izključno na trajnih nosilcih informacij, kot so kamen in kovine. Če je razpadel nosilec informacij, so z njim razpadla tudi sporočila. Tako so stari nagrobniki danes nečitljivi, če jih narava ni sama zaščitila s tem, da jih je zakrila s kako plastjo, ki je ta proces razpadanja preprečila.

Še večji uničevalec sporočil pa je bil človek sam. V vsaki "reformaciji", "protireformaciji", politični spremembi, ... so goreli dokumenti, nastali v preteklosti. Vandalizem nad spomeniki ali požiganje dokumentov ob prevzemu oblasti (odhajajoča oblast je hotela prekriti grehe, nova pa je hotela dokazati, da veje nov veter). Tako je pred dvema tisočletjema pogorela aleksandrijska (ptolemajaska) knjižnica, ki je hranila znanje do takratnih civilizacij, ki se je zbiralo dalj kot 800 let. Požgali so jo Rimljani ob zagotavljanju svoje oblasti. Tako so med drugo svetovno vojno gorele slovenske knjige, ki jih je požigala Hitlerjeva drhal, tako je zgorela knjižnica z vsemi dokumenti na Turjaku, ki so jo požgali partizani, veliko dokumentov pa je pogorelo tudi po drugi svetovni vojni, tudi ob prevzemu zadnje oblasti. Človek menja pač lahko "farbo", svoje narave pa ne.

Podobno se je dogajalo tudi s potmi. Ker te potekajo v istem prostoru kot prejšnje, povezujejo med seboj iste izhodiščne in ciljne točke, ki se dosti ne menjavajo (kot nam povedo arheološka izkopavanja, se večina naselij nahaja na istih mestih kot njihovi predhodniki), se tudi poti nakladajo skozi stoletja in tisočletja ena na drugo, menjava se samo njihov ustroj in prilagoditev vsakokratnim prometnim razmeram in prometnim sredstvom. Tako nam poti posredujejo vsakokratno življenje v prostoru skoraj tako dobro kot pisani zapisi. Na njih ali ob njih ostajajo fizični ostanki preteklega življenja.

Ker se je pojavila v zadnjih dveh stoletjih mehanizacija transporta, najprej železnica, nato pa motorizirana vozila, so ta zahtevala nove poti, njihov nadaljnji razvoj pa vedno nove izvedbe. Če je pred dvema tisočletjema lahko neka pot zdržala celo tisočletje, zdrži današnja avtocesta kakih 30 let, pa jo že začnemo spreminjati.

Razvoj informacijskih komunikacij (pošta, telegraf, telefon, računalniške linije) predvsem pa njih omreženje (prehod iz linijskih sistemov na

mrežne sisteme: (telefonska omrežja, internetna omrežja), so začela spreminjati življenje še bolj kot pa mehanizacija. Mehanizaciji nadrejena avtomatizacija, je omogočila izdelavo vedno večje količine enakih izdelkov, te pa je bilo potrebno posredovati vedno širši okolici porabnikov. Taka proizvodnja je zahtevala tudi zagotovljeno konstantno distribucijo, nakup, uporabo, izrabo ter izničenje izdelkov (reciklažo). To pa je povzročilo ekspanzijo informacijskih sredstev (TV, Internet, ...), ki naj bi zagotavljala konstantno visoko in tudi vedno hitrejšo rast proizvedenih izdelkov. Razvoj prometnih sredstev je zagotavljal široko uporabo in hitro dostavo proizvedenih dobrin kupcem. Tako so se morala omrežiti tudi transportna sredstva, da so lahko zagotavljala dostavo dobrin do vsakega kupca.

Ta medsebojna povezanost gospodarstva, politike, komunikacij, oglaševanja itd. pa predstavlja moderno družbo, ki vedno bolj hlasta za novimi dosežki in briše vedno hitreje ostanke preteklosti.

Mnogo ljudi se zaveda, da je zadnji čas, da posnamemo ostanke preteklih življenjskih obdobij skupaj s komunikacijami. Pri tem pa ne smemo mižati in prezreti tudi tistih preživelih ostalin, ki ne spadajo v današnje koncepte, politiko, cilje itd.. Potrebno je čim bolj verno posneti fizične ostanke in zbrano ter arhivirano gradivo, vendar se tudi zavedati, da se nahaja še mnogo gradiva neodkrita, neidentificirana, neurejena. Tako propadajo več kot pol tisočletja stare zgradbe, ki jih bodo moderne potrebe vsak čas izničile in ne naredimo čisto nič, da bi jih ohranili.

Mnogi zagovarjajo zajemanje stanja samo po prihodu Slovanov, mnogi samo pisnega gradiva, to pa se začne pojavljati šele pred enim tisočletjem (zgodovinarji), nekateri bi zbirali samo tisto, kar je zakopano v zemlji (arheologi), drugi bi brskali po podstrešjih (etnologi), naslednji bi zbirali samo jezikovne značilnosti (jezikoslovci) itd., itd.. Tako specializirano identificiranje ostalin, predvsem če uporablja destruktivne raziskovalne metode, pa lahko naredi mnogo škode na drugih področjih, ki jih posamezni specialisti ne obvladajo in spregledajo. Dejansko pa je potrebno integrirano zajemanje celotnih ostalin in njihov medsebojna prepletenost ter medsebojni vplivi.

Ta knjiga je torej namenjena identifikaciji in ohranjanju prežitkov, predvsem pa temu, da se bomo zavedali, kaj imamo, s čim razpolagamo in s čim odhajamo v "Evropo". Zavedati se moramo, da so nekateri naši predniki bili v Evropi precej prej, kot tisti, ki so danes center Evrope, da se Evropa ni začela na zahodu temveč v Sredozemlju. V kakšni meri je knjiga to funkcijo opravila, kakšne bodo njene posledice, pa je odvisno od tistih, ki bi morali taka raziskovanja ter objavo njihovih rezultatov podpirati, predvsem pa skrbeti za njihovo izrabo (aplikacijo).

Tako zbranega gradiva ni potrebno samo ohraniti, temveč tudi izrabiti za promocijo našega sedanjega življenja, naj bo to v turizmu, gospodarstvu, domačem življenju. Življenje na lastnih koreninah nas bo ohranilo v združeni Evropi, ne pa hlastanje za industrijsko izdelanimi dobrinami, ki nam jih ponuja oglaševanje multinacionalk. Ohraniti moramo lastno samobitnost, da se ne bomo utopili v informacijski poplavi in pasteh, ki jih nudijo sodobna informacijska sredstva.

Naslednji vzrok za objavo raziskav je, da letos mine 1000 let, kar so brikenski škofje dobili prve posesti v Blejskem kotu. Vse dosedanje raziskave so bile ali lokalno ali tematsko omejene. Če se je obravnavalo ortenburško gospostvo, se je zanemarljivo brikenske posesti na levem bregu Save in obratno, če se je obravnavalo brikenske posesti v Blejskem kotu in Bohinju, se je zanemarljivo ortenburške posesti v tem prostoru. Ni pa bilo narejenih globalnih analiz tega prostora, ne glede na gospostvo, ne glede na vire informacij, ne glede na prežitke.

Vedno se je uporabljalo samo delne vire (n.p.r. brikenske urbarje ali urbarja radovljiškega gospostva (ki nastaneta šele po izumrtju Ortenburžanov) ali listinsko gradivo ali rezultate arheoloških izkopavanj. Skratka, vedno so bile v analizi uporabljene ali krajevno ali na kak drug način specializirane informacije in se jih ni primerjalo z drugimi,

ki bi lahko eventualno podajale drugačno sliko, kar je posledica analiz po znanstveno raziskovalnih panogah in negiranj drugih panog, skratka, narejenih ni bilo multidisciplinarnih analiz. To delo naj bo začetek v multidisciplinarni timske raziskave odprtega tipa z uporabo sodobnih raziskovalnih metod in z njimi povezane opreme.

Skratka, zadnji čas naj bi bil separatističnemu lokalnemu dostopu in gledanju dogodkov v celotnem prostoru. S tega vidika je bil obdelan levi breg Save na območju med Mostami in Peračico, med Savo in Karavankami, ki predstavlja samo del Visoke Gorenjske, pa tudi samo del ortenburške in del briksenske posesti na Visoki Gorenjski. Seveda bi bilo potrebno delo nadaljevati, razširiti tudi na sosednja območja, oz. obdelati območje za območjem, saj bi šele tako dobilo svoj pravi pomen. Vendar obstaja tudi neka logična časovna in količinska omejitev, ko je potrebno zaokrožiti in predstaviti delne rezultate. Tako je pametno na nekako pet let zaokrožiti raziskovalno delo in ga potem tematsko nadaljevati na sosednjih geografskih območjih, če že ne zaradi drugega, zaradi spoznanj, ki smo jih dobili ob svojem delu, zaradi tega, ker smo se pri tem delu nekaj naučili, zaradi razvoja raziskovalne opreme in raziskovalnih metod, ki se hitro razvijajo (obstoječe pa ravno tako hitro zastarevajo) in jih je potrebno aplicirati. Živimo pač v dinamičnem času in moramo celotno delovanje prikrožiti zunanjim zahtevam tega časa.

Z zgoraj omenjenega vidika je bila posebna pozornost posvečena briksenski posesti na levi strani Save, ki je bila do sedaj zelo zanemarjena. Podobno bi morali raziskati tudi ortenburško posest na desnem bregu Save, ki je tudi spadala pod ortenburški spodnji urad, torej tisto v Blejskem kotu, Jelovico zahodno od Karnitnika, Bohinj izven ortenburške studorske enklave, ki je ravno tako slabo raziskana. Tako bi dobili popolnejšo sliko življenja v celotnem prostoru, ki je dejansko zelo prepletena, kot so prepletene posesti in služnosti.

Tretji vzrok za objavo tega dela pa je, da bi se ljudje začeli zavedati, kaj imajo, s čim razpolagajo in koliko je to vredno. Sodobni trendi razvoja nas siliijo v hitro in racionalno ponašanje in so sovražnik specifične in podrobnosti. Tako prodira v naš prostor amerikanščina, ameriški način življenja (American way of life) s čaščenjem športa in iger (podoben moto so imeli Rimljani s svojim "kruha in iger", ko je rimsko gospostvo začelo od znotraj razpadati). Tako že marsikdaj ne vemo, kaj je dejansko in kaj samo predstavljeno, igrano, navidezno, ponarejeno. V nekaj tisočletjih smo razvili svoje lastne navade, običaje, moralno, etiko, neformalizirane zakone, po katerih smo se ravnali in ki so neprestano pod udarom okolja. Čas je, da se tega zavrno, da imamo svoj lasten način življenja, da ga spoznamo, razpoznamo in poskušamo uveljaviti kot svojo lastno pravico. Tisti, ki se nagibajo v globalnost, naj najprej spoznajo svoje lastne danosti in specifičnosti, preden jih bodo zavrgli in zamenjali s tujimi, neavtohtonimi. Naš srenjski sistem se je obdržal skozi tisočletja, iz njega se je razvijala danes prezirana samouprava. Pa se imamo točno tej zahvaliti za neko stopnjo ekonomskega razvoja naše družbe, ko smo dosegli okoli 10.000 \$ družbenega dohodka po glavi, kateri se danes zopet približujemo (pri tem pa je danes \$ že bistveno manj vreden). Srenjsko ureditev so nam pustili fevdalci, marsikdaj so jo celo podpirali in ščitili. Dobro bi se bilo držati pregovora, da vse le ni tako slabo, da ne bi bilo za kaj dobro, uporabno. Skratka, morali bi biti sposobni izrabljati tiste resurse, ki jih drugi ne zmorejo, saj smo majhen narod, drugi veliki pa jih spregledajo.

Med tako specifično sodijo krajevna imena, naš dialekt, ki ga tako radi zamenjujemo s knjižno slovenščino. Ne zavedamo pa se, da je samo dialekt avtohtonega izvora, knjižna slovenščina pa je ravno tako samo umeten jezik. Ko bomo izgubili dialekt, ki danes zelo hitro izgineva, k čemur prispevajo predvsem šole, ki vsiljujejo unificirani jezik, bo izumrla ena izmed naših identitet. Vnuki ne razumejo več svojih starih mam, ki jim nekaj dopovedujejo, saj se je spremenilo tako življenje kot okolje in jezik. Popisane imamo samo deloma posamezne dialekte, nimamo pa kolikor toliko reprezentativnega pojmovnika (tezavra) našega dialekta, ki bi zajel tako bogato preteklo življenje. Ko sem pojasnjeval svojima sinovoma kake dogodke izpred 50 ali 60 let, sem moral skoraj vsak pojem iz dialekta razložiti kaj pomeni. Mnogokrat ga je bilo mogoče razložiti samo približno, šele z mnogimi primeri mi je uspelo pojem opredeliti kolikor toliko natančno. Moji vnuki pa me sploh ne razumejo, saj so od rojstva naprej hranjeni z uniformirano slovenščino, dopolnjeno s pojmi in njihovimi poimenovanji iz današnjega sveta, napačno in površno interpretiranih od jezikoslovcev. (Lep tak primer je pojem CD = compact disk, to je plošča iz umet-

ne snovi, na kateri se hrani digitalizirane podatke. Naši jezikoslovci so jo poimenovali "zgoščenka". Ko sem to prvič slišal, sem si pod tem predstavljajal prežganko, t.j. juha, ki se je zgostila. Jezikoslovci ne ločijo med compacted, condensed, densified, thickened; konsistenco, aglomeracijo ...itd., kar vse je lahko zgostitev na specifičen način, kot rezultat specifičnega procesa, ne predstavljajo si ne procesa, ne stanja, do katerega je prišlo po takem procesu).

Ohranimo torej svoj specifični jezik, saj si svet še kako prizadeva, da bi ohranil mnogovrstnost v naravi in ne pačimo svojega lastnega dojemanja, lastnega načina pojmovanja, dokler ga ne obvladamo, kajti drugače bo izginil in bo spet neke specifikke manj. Danes se ne zavedamo pomena te specifikke za mnogovrstnost in lasten obstoj. Danes bomo svojo lastno identiteto zamenjali z unificirano, ki jo je lažje uporabljati, zamenjevati, z njo manipulirati. Na teh metodah temelji avtomatsko, računalniško podprto prevajanje, ki poskuša v Evropi uveljaviti mnogovrstnost uradnih jezikov, vendar odločujoč je v spomih primerih angleški jezik. Pri nas je v pomenskem smislu odločujoč knjižni jezik, ki pa ne more premostiti problema specifičnega dojemanja, še manj "šlampastih" poimenovanj, čemur obvezno sledi nerazumevanje.

Vse to nam prenašajo tudi ledinska imena, ki nam pripovedujejo o naši zgodovini, našem načinu življenja in delovanja, našem dojemanju okolja. Ko bo celotno to bogastvo nadomestilo nekaj številčnih opredelitev v katastru, si pod njimi ne bomo predstavljali nič več. Vse to bogastvo bo izginilo, če ne bomo našli odnosov (relacij) med opredelitvami zemljišč po imenih in po katastrskih opredelitvah. To je isto, kot če bi nas klicali, identificirali, naslavljali,.... z EMŠO, ki jo imamo v osebni izkaznici, in ne po naših priimkih in imenih.

Lep primer sem zasledil na Rodinah. Vsi novi priseljenci imenujejo neko območje "pri rezervarju", domačini pa "nad Grosovimi lipami". Enim je pomemben pred desetletji zgrajen vodovodni raztežilnik (kar dejansko ni rezervoar), drugim stoletne lipe. Eni se niso pozanimali, kako so to območje imenovali domačini, drugim je vseeno, kako mu rečejo priseljenci. Domačini tam pasejo krave, priseljenci pa svoje pse (tam se sprehajajo s psi), psi zasvinjajo zemljišče, krave pa nočejo jesti zasvinjane trave. Konflikt je vprogramiran že vnaprej, saj govori vsak svoj jezik, saj ima vsak svoje interese, vsak svojo zgodovino, vsak svoje namene itd.. Priseljenc pa ne ve, da nima tam kaj iskati, saj je to starodavni pašnik staroselcev, kjer pasejo svoje krave več kot tisoč let.

V zgodovini so se naseljevale nove kolonije ločeno od prvotnega prebivalstva predvsem zaradi konfliktov, ki so jih povzročali uporaba zemljišča, različna dojemanja dogodkov, jezik in še kaj drugega. Rabili so okoli 400 let, da so ta nasprotja zgladili, ostala pa so še vedno imena za njih differencirane značilnosti. Tako še danes imenujejo prebivalci izpod Rebrja prebivalce bivših blejskih briksenskih vasi med Begunjami, Radovljico in Lescami Polance, sami sebe pa opredeljujejo kot Strance. Nekatere specifične razlike so se ohranile do danes, pa je minilo skoraj tisoč let, odkar so se naselili.

Vsi zgoraj navedeni motivi so me vzpodbudili, da sem podrobneje raziskoval tovrstno problematiko, se pogovarjal s starimi domačini, predvsem kmeti, pa tudi z drugimi raziskovalci različnih disciplin. Ugotovitve tega dela pa poskušam s to knjigo posredovati bralcem.

1. UVOD

*Kje so tiste stezice,
k'so včas'h bile,
zdej pa rase grmovje
in zelene trave.*

Sprehod po polju severno od radovljiških Žal nam odkrije ob izstopu iz podvoza zahodno od ceste Radovljica - Nova vas danes veliko poljedelsko površino, spomladi pa tudi preorano ravno polje, v katerem se kažejo nekake vzpetine, lise itd.. Preorano polje skratka ni nekaj popolnoma enotnega, brez kakršnih koli opaznih razlik, bodisi v površinah, sencah ali barvah.

Pogled naravnost po cesti nam odkrije majhen gozdček imenovan Vorgelece, levo od njega pa majhno ježo, ki poteka proti jugozahodu - slika SI005(25).

Ko se približamo gozdičku, zagledamo v njem kupe kamenja, še pred nekaj leti pa je bila vidna v njem tudi stara struga in pod cesto dve veliki kanalizacijski cevi, ki sta vodili v to strugo. Če ste se napotili ob tej strugi navzdol, ste po nekaj desetinah metrov prišli na polje izpod ježe in zagledali pred seboj na desni strani ograjo iz bodeče žice, na levi pa ježo, med obema pa je potekala v smeri kmetije Dolenc stara struga potoka Zgoše - slika SI006(25).

Te ugotovitve so bile dokaj lahke, saj je potok Zgoša še l. 1947 ob veliki vodi zalil omenjeni podvoz skoraj do vrha.

Še po drugi svetovni vojni je tekel Miinski potok tudi zahodno od Nove vasi in se zgubljal na travnikih zahodno od Ulc - nekdanjih novovaških stagen, ki so jih deloma odstranili Nemci že med drugo svetovno vojno, deloma pa vojaki po vojni, ko so gradili letališče.

Vsi ti dogodki so še dokaj sveži, saj segajo nazaj komaj pol stoletja in jih pomni še mnogo danes živečih ljudi.

Prej omenjeni sliki in ugotovitve pa odpirajo še mnogo drugih vprašanj: Na sliki SI006(25) opazimo v ježi krpo snega, zakaj je ravno tam sneg? Če si ozernje ogledamo tod bliže, vidimo v ježi ugreznino, ki vodi z zgornje ravnine na spodnjo, potem pa izgine v nekdanji strugi. Očitno je to ostanek nekdanje poti. Pogled na vojaški zemljevid iz l. 1935 nam na tem mestu kaže stezo, ki poteka iz predtrških Žal navzgor v Vrbnje. Če pa pogledamo stari zemljevid radovljiške župnije iz l. 1785. pa bomo ugotovili, da poteka zahodno od Vrbenj pot iz Radovljice (ne Predtrga) v Dvorsko vas. Ali sta ti dve poti identični?

Na sliki SI007(25) opazimo sedanjo strugo potoka Zgoše, ki je pod sedanjim mošenjskim mostom "Na konc ulce" odnesla že polovico Koroščevega travnika (na sliki levo pobočje). Pri tem pa pomnijo še današnji ljudje, da je tod tekla Zgoša še skoraj po ravnem tako, kot teče danes še nad mostom. Pod mostom je danes izdobljena soteska že kakih 6 m globlje, kot pa pred 40 leti, ko je bil Koroščev travnik tik nad strugo. Podobno se je poglobila celotna struga vse navzdol do Save in razširila sotesko.

Koroščevi so imeli "pod Selom" še po drugi svetovni vojni ob Zgoši travnik, na katerem so nakosili voz sena, danes tega travnika ni več, vse je odnesla Zgoša.

Posamezna poimenovanja potokov in ledin so danes mnogokrat nerazumljiva, smiselno nepravilna. Če pa preiščemo njih zgodovino, postanejo marsikdaj razumljiva. n. pr. V Deželnih novicah (junij 2001,s.8) beremo, da si je mladina na travniku ob potoku Suhi uredila športno igrišče. Od kod Suhi potok, če pa teče skozi Vrbnje potok Zgoša?

Kako so nekoč potekale vode in kako poti? Odpira se niz vprašanj, na katera bomo poskušali odgovoriti v tej knjigi. Nekatera bomo lahko razvzljali, nekatera pa bodo ostala odprta. Vsaka raziskava pa opozori tudi na nova, do tedaj še ne postavljena vprašanja.

Različna pripovedovanja, opažanja v naravi, pisna sporočila itd. smo poskušali analizirati ter poiskati njihove notranje medsebojne povezave in si jih razložiti¹, marsikdaj pa so rešitve dokaj enostavne, marsikdaj nam je uspelo, marsikdaj pa smo do rezultatov tudi skeptični.

V predhodnem delu SREDNJEVEŠKE POTI IN ŽELEZARSTVO NA VISOKI GORENJSKI obravnavane poti so sodile predvsem v srednji vek oz. tiste, ki so prek gora vodile v sosednje dežele. Uporabljene raziskovalne metode so omogočale predvsem razpoznavanje tistih poti, ki so bile povezane z železarstvom. Tako je ostala večina poti, ki so se nahajale v ravnini in služile predvsem krajevnim potrebam, dokaj neobdelana. Nekoliko širši geografski okvir je omogočal določanje smotnosti poti in njih namen.

Poti so se neprestano spreminjale. Če so bile spremembe konec prvega tisočletja zelo počasne in redke, dosežejo takrat, ko se začnejo risati danes še uporabni zemljevidi, že dovolj sprememb, potem pa samo v pol stoletja, ki minejo med zajemanjem podatkov za Jožefinsko vojaško karto (JVK) in Franciscejski kataster (FK), opazimo lahko že mnogo sprememb. Po tem obdobju pa se hitrost sprememb vedno bolj povečuje.

Poleg zemljevidov nam zelo dobro služijo pogledi z gora oz. od daleč, ki nam odkrijejo niz drugih tras in poti oz. njih ostankov, ki bi jih lahko povezali z zgodovino naših krajev. Predvsem pa nam kaže pregled aerofotogrametrijskih posnetkov (fotografiranje iz letal in satelitov), da so poti nekoč potekale drugače kot pa danes, v različnih dobah prilagojene vsakokratnim danostim.

Med danosti spadajo tudi posamezni vodotoki, ki jim je človek lahko spreminjal strugo in traso glede na svoje vsakokratne potrebe in možnosti. Na izrabo vodotokov je vplivala predvsem :

izraba poljedelskih površin v določene namene,
v različnih obdobjih različni način obdelave zemlje,
uporaba vodotokov za pogon mlinov, žag in fužin,
uporaba vodotokov v krmečke namene (napajanje živine, namakanje polj in travnikov itd.).

Z obdelavo zemlje povezana prometna sredstva so vplivala na nastanek poti bolj kot pa si običajno predstavljamo. Očitna je tudi povezanost obdelave zemlje, razporeditev obdelovalnih površin in transportnih poti. Prav tako je očitna tudi povezava med vodotoki in gospodarskimi dejavnostmi, ki potrebujejo vodo. Tako vodotoki na nek način povezujejo poljedelstvo, obdelavo zemlje in transport. Kakšne so te povezave?

Za nastanek posameznih naselij je bila voda nujno potrebna. Vsako naselje je moralo imeti vodo, ki so jo uporabljali za namakanje polj, napajanje živine, kuhanje, pranje itd.. Na Visoki Gorenjski ni opaziti, da bi ljudje uporabljali kapnico, razen v izjemnih slučajih predvsem kot izhod v sili (n. pr. Blejski grad v času obleganj). Tako najdemo ob vsakem naselju tudi studenec. Količina vode je bila dostikrat tudi omejitveni faktor za razvoj naselja. Naselja se pač niso mogla razvijati prek meja, ki jih je postavljala razpoložljiva količina vode, poljedelske in druge potrebne površine ter potrebna naravna bogastva (resursi).

Življenje, povezano s celovitimi gospodarskimi dejavnostmi, je zapustilo za seboj sledi, vidne pod določenimi pogoji še danes.

Zakaj je pot med Radovljico in Novo vasjo vijugasta, če pa bi bila lahko popolnoma ravna? V zadnjih 30 letih so jo že dvakrat asfaltirali, a je niso nikoli na novo trasirali in izravnali. Pot je postajala vedno bolj široka, prenašati mora vedno večje obremenitve, hitrosti pa so omejene še vedno z istimi ovinki.

¹ Opisane raziskovalne metode imenujemo morfološke.

Pregled posnetkov iz letal kaže, da je pot nekoč potekala v ravni črti približno 50 do 100 m zahodno od sedanje poti in struge, ki jo je naredil potok Zgoša. Nekoč je struga Zgoše potekala zahodno od sedanje poti ne pa vzhodno. Še bolj zahodno pa je potekala pot. Struga Zgoše se je kakih 100 m pod priključkom sedanje poti v Vrbnje na sedanjo cesto obrnila proti jugovzhodu in potekala tik pod hribom proti sedanji Dolenčevi kmetiji. Tako je celotna trasa poti potekala zahodno od potoka in ni bila nikoli ogrožena od vode.

Torej sta bili vsaj dve preureditvi vodotokov: prva takrat, ko so preusmerili vodo proč od Otoka, in druga, ko so preusmerili Zgošo, da je tekla skozi Vrbnje.

Radovednost, kaj se skriva za vsemi temi sledovi, ki jih danes lahko opazujemo v naravi ali pa v dokumentih na eni strani, na drugi strani pa pripovedovanja ljudi, kaj vse se je dogajalo v preteklosti, kako se imenujejo posamezne ledine in kaj bi se utegnilo skrivati v ledinskih imenih, nas spodbuja, da bi ta sporočila med seboj povezali in poskušali najti ustrezne rešitve. Ugotoviti je najprej potrebno, kako so posamezne danosti med seboj povezane, kako je nanje vplival človek, kako si jih je podrejal, da bi mu čim bolj služile in v kakšnem zaporedju so se posamezni problemi porajali in reševali.

Ob več možnih pričetkih analiz smo se odločili najprej za vodne razmere. Zato moramo najprej ugotoviti, kako so potekali potoki v različnih obdobjih, kaj so zapustili za seboj. Pregledati moramo tudi vzroke, zakaj so potoki spremenili svoje poteke oz. zakaj so ljudje spreminjali tok vodotokom, kako so usklajevali vodotoke, poljedelske površine in poti ter ostale dejavnosti, ki so jim omogočale lažje preživetje.

Če vodotoki posamezne prostore med seboj ločujejo, jih poti povezujejo in niso vezane samo na vodotoke, temveč predvsem na človeške dejavnosti v prostoru.

Posamezne raziskovalne metode dajejo samo delne rezultate. Z uporabo več metod vzporedno ali zaporedno se delni rezultati lahko medsebojno ujemajo ali pa tudi ne. Analiza celovitih rezultatov nam potem pove, kje so šibke točke. Tako pri analizi letalskih posnetkov (črno-bela tehnika) dostikrat ne moremo ločiti poti od voda. Tako ima vsaka metoda svoje šibke in svoje dobre strani in le pravilna kombinacija metod vodi do zanesljivejših rezultatov.

Pričujoče delo je plod večletnih raziskav in pogovorov z raziskovalci, ki se v istem prostoru ukvarjajo s komplementarnimi raziskavami. Mnenja in zaključki posameznih raziskovalcev so se marsikdaj razhajala in se razhajajo še danes. Dejansko je tako nastalo skupinsko delo, ki so ga na mnogih območjih dopolnili predvsem Stane Adam, Cene Avguštin, Jure Sinobad in Miloš Gregorčič, svoja znanja in vedenja pa je prispevalo še čez sto drugih ljudi v obravnavanem prostoru. Posebno pri ledinskih imenih, ki so sestavni del teh raziskav, je sodelovalo mnogo krajanov. Nekateri so v času raziskav tudi preminili in naj bodo posebej navedeni: Janez Meterc iz Zabreznice (†2000) je s svojimi deli usmerjal delo predvsem na zahodnem delu Dežeze; Janez Zupan iz Hlebc (†2001) je prispeval velik del območja voda v osrednjem delu Dežeze; France Vovčak iz Most (†2001) je podal prva ledinska imena na Stolu in Kolman Peter - Jejc (†2002) iz Dvorske vasi, ki je podal prva ledinska imena in značilnosti okoli Zgoše in Dvorske vasi.

Uporabljeni so bili dokumenti, ki jih hranijo privatniki v svojem družinskem arhivu: Janez Kocijančič (Korošec), Mirko Zupan (Gríželj), predvsem pa Stane Adam.

2. VODNE RAZMERE NA OBMOČJU DEŽELE

Če želimo ugotoviti potek poti, moramo najprej ugotoviti, kakšne geografske razmere so vladale v danem prostoru, saj le-te ponujajo različne možnosti za nastanek določenih poti. Pri tem pa prevladujejo predvsem reliefne in vodne razmere. Za relief lahko trdimo, da se po zadnjih poledenitvah ni več bistveno spreminjal, spreminjale so ga predvsem posamezne vode, ki so nanašale in odnašale posamezne nanose: gruč, pesek, mulj itd. in vrezovale v te nanose svoje struge. Zato je nujno potrebno ugotoviti, kako so potekali posamezni potoki v obdobju po zadnji poledenitvi, predvsem pa po prvih naselitvah. Nedvomno je Sava najbolj pomembna vodna površina, ki najbolj vpliva na naselitev in izpeljavo poti. Vendar bomo to obravnavali pri vsaki značilnosti posebej. V Deželi je tak potok nedvomno Begunjščica, v Blejskem kotu pa Rečica. Ti vodotoki so zaznamovali dogajanja v prostoru bolj, kot si pa na hitro mislimo. Povodje posameznega potoka se s časom spreminja, na poteke voda vpliva človek s svojimi potrebami, a tudi narava sama s svojimi specifičnimi procesi. Zato si bomo najprej ogledali povodje potoka Begunjščica in njegovih sosedov, saj imamo tam na razpolago največ dokumentacije in so raziskave lahko tudi dokaj reprezentativne in prenosljive tudi na druga geografska območja.

2.1. Prvotno stanje pred naselitvijo ljudi

Prvotno stanje pred naselitvijo ljudi v okolici Begunje je brez predhodne analize dokaj težko določiti. Predvsem pa je težko določiti, kdaj se je človek tod za stalno naselil. Danes še ne moremo dokaj zanesljivo ločiti stalne naselitve od začasne, saj je poznanih še premalo najdišč, ki bi lahko zagotovila dovolj podatkov, a tudi poznana so slabo raziskana. Takrat, ko nam najdbe povedo, da se je tod človek že za stalno naselil, pa še vedno sumimo, da to niso prve stalne naselitve.

Prvotno stanje je najlažje definirati tako, da se časovno vedno bolj pomikamo nazaj glede na najdišča in njih opredelitve in to metodo (retrogradnja) bomo uporabili tudi mi. Prvotno stanje bo torej opisano na koncu analize dogodkov v prostoru.

Današnje stanje vodotokov si lahko ogledamo na zemljevidu, ki podaja ledinska imena.

Pogled na zemljevid nam kaže, da lahko Deželo delimo na dva dela: na vzhodni del, kjer se nahaja povirje Begunjščice, Blatnice in Dobruše, ter na zahodni del, ki razen Završnice na svojem zahodnem robu nima površinskih vodnih tokov.

Vzhodno od Dežele je območje Dobrav s svojimi vodotoki, ki pa jih bomo obravnavali posebej.

2.2. Povirje Begunjščice, Dobruše in Blatnice

Pregled različnih potekov potokov Begunjščice (ki dobi v vasi Zgoša novo ime Zgoša), Blatnice in Dobruše ter njihovih pritokov pokaže, da se je nekoč celotna vodna količina teh potokov izlivala v nekdanje jezero, ki je segalo od Blat do Otoka?

Nekoč je Blatnica ob prehodu iz svoje doline v razširjeni del doline, ki ga tvori potok Begunjščica, potekala pod hribom (Gačami), kjer še danes ob velikih nalivih poplavlja travnike in se od tod zlivala v Begunjščico. Taka Begunjščica je skupaj z Dermičico in Dobrušo tvorila skupen potok, ki se je zlival v jezero pri Otoku.

Danes tečejo skozi območje vasi Begunje trije potoki:

- Blatnica priteče izpod Kališč, skozi Krpino, skozi vrt nekdanje graščine Katzenstein in mimo Poljč na Blata;
- Begunjščica priteče izpod Tolstega vrha, skozi Drago mimo gradu Kamen in teče skozi vasi Begunje, Zgoša, Zapuže, Nova vas in Vrbnje ter nato v Savo;
- Dermičica (tudi Drmski potok, Dermičica) priteče izpod Dobrave in se izliva v Begunjščico z leve strani.

Nekoliko nad Dvorsko vasio pa izvira v Zgomijih logih (nad nekdanjo opekarno) še potok Dobruša, ki se nato prek Mošenjskega grabna izliva v Savo.

Predvidevamo lahko, da večjih človeških posegov v vodotoke do koloni-

zacije v 11. oz. 12. stol. ni bilo. Kolonizacija je od 11. stol. naprej zahtevala nove obdelovalne površine. Tedaj so morali preurediti vodotoke, da so lahko izsušili "Otoško dolino". Potrebno je bilo vso vodo, ki je pritekala skozi to dolino, speljati proč od te doline, da se je lahko izsušila. Po drugi strani pa je bilo potrebno tudi pospešiti odvodnjavanje doline, zato so morali urediti odvodnjavanje spodnjega dela doline. Skozi "Otoško dolino" bi potem tekli samo še potoki, ki so v njej tudi izvirali.

Potok Begunjščica je po zadnji poledenitvi nasipal vršaj, ki je segal navzdol izpod Hlebc, Vrbernj in Dvorske vasi. Isto sta počela potoka Blatnica in Dermičica s tem, da sta pozneje nanašala predvsem ilovico, saj potekata v spodnjih delih po ilovnatih zemljiščih. Ti potoki so nanašali torej različne nanose ob večjih vodah in vrezavali v že izdelane nanose vedno nove struge.

Po zadnji poledenitvi, so se izoblikovale doline (doli, grabni), ki se vrezujejo prečno na os reke Save. Vrezavali so jih pritoki Save, ki so tekli izpod talečih se ledenikov. Tako se po zadnji poledenitvi izoblikujejo po vrsti naslednje doline:

Dobruša izpod Mošenj, Rajsa izpod Gorice (med Resjem in Batranco), Babja dolina pri Vrbnjah² in nekoliko kasneje še struga od Vorgelc³ do kmetije Dolenc, od tu naprej pa Suhi graben⁴ vse do Save,⁵ Kofčarjeva dolina⁶ iz Pretrga navzdol v Suhi graben, Dolnica zahodno od kopališča in pod Predtrgom navzdol v Suhi graben. Po vseh zgoraj navedenih dolih je vsaj po nekem odseku teh dolov tekla ob določenem času tudi Begunjščica, ko se je ledenik počasi umikal, oz. ko se je umikal v posameznih fazah poledenitve.

Donico od današnjega Šlandrovega doma navzdol, vzhodno od Oble gorice pa so oblikovale pozneje vode, ki so pritekale iz predtrškega polja in Zgoše navzdol⁷.

² Babja dolina se nahaja izza kmetije Dolenc, vidna je od bencinske črpalke na avtomobilski cesti pri Radovljici. Na sliki SI009(26) je vidna streha kmetije Dolenc izza točke B.

Babja dolina naj bi etimološko pomenila nekaj starega, torej starejšo dolino v nasprotju z neko drugo mlajšo (verjetno Suhi graben). Ta ledina je vidna na sliki SI009(26) levo od kmetije Dolenc in točke B.

³ Vorgelce (Vorglce, Orgelce, Orglce) so gozdček vzhodno od ceste Radovljica – Nova vas, južno od odcepa ceste v Vrbnje, na sliki SI010(26) desno od radovljiškega zvonika. Vorgelce pomenijo etimološko po Dušanu Noču isto kot Orličje, Orličje itd.

⁴ Suhi graben se imenuje danes predel od železniškega nadvoza do reke Save (tam kjer je betonarna Gorenjc). Nad tem pa se danes dolina imenuje Šmidol. Janez Golmajer starejši (Rjavc) iz Pretrga pa mi je povedal, da se je pred drugo svetovno vojno imenoval "Šmidou" predel od doline do ledeniškega grebena južno od znamenja na Prevalu. Sama dolina pa se je imenovala Suhi graben, ki je segal skoraj do kmetije Dolenc in je bil ob gradnji avtomobilske ceste l. 1938 zasut.

Po urbarjih se lahko ugotovi, da je živel v Predtrgu Jakob Šmid ob koncu 14. stol. Še v Franciscejskem katastru se ta predel imenuje Schmidauz. Potem to ime ne pomeni doline temveč, "Šmidovo", po nekdanjem lastniku tega polja.

⁵ Poimenovanja posameznih dolin, dolov, grabnov v Predtrgu so podana posebej.

⁶ Nekoč je bila cela dolina z njenim obrobjem del Kofčarjeve kmetije (Prešeren na današnji Ljubljanski cesti), od tod tudi ime. Poteka navzdol po današnji Gregorčičevi ulici. Danes je njen zgornji del zasut. Planoto med Kofčarjevo dolino in Donico danes imenujejo Prešernova plana, kar je posodobljena oblika.

⁷ To nazivajo tudi Dolnica, kar pa je etimološko napačno, saj pomeni dolnica vodo, ki teče po dolu. Pravilno bi bilo Dolinica, kar pa se je že davno skrjajalo v Donica, kot to rečejo Predtržani. Vendar o tem več pri opisu Radovljice in Predtrga.

Vse te doline so nastale pred čeli ledenikov, razen Donice, ki je nastala izza ledeniškega nasipa (Obla gorica, Voljčev hrib), vendar je tudi pred tema dvema hriboma dolinica (ledina Dolina pod Oblo gorico), ki se steka v Donico.

Tako poteka po vršajih od Drage navzdol in po ravnini izpod vršajev niz nekdanjih strug, ki so se več ali manj ohranile do danes. Nekatere so se ohranile skoraj v celoti, nekatere pa so skoraj popolnoma zasute in komaj še vidne.

- Kdo bi pa potem vedel, katera je starejša in katera mlajša?
- Kako pa bi se sporočilo v imenih ohranilo toliko časa?
- Kateri doli so posledica naravnih procesov, katere je naredil ali sprožil njih nastanek človek in v katerem obdobju?

Poskusimo rešiti nekaj teh problemov!

Začnimo pod gradom Kamen, kjer Begunjščica zapusti ozko sotesko (Drago), ki se tukaj razširi v široko dolino, v kateri tečeta tudi Dermičica in Blatnica.

Vršaji tvorijo tukaj Polje (ledina se danes imenuje Kraljevo polje, za časa FK pa se je imenovala Dvorsko polje – Hoffeld), ki položno pada proti izviru Dermičice - Bajerju, ki izvira na stiku Polja z južno ležečim hribom Dobrava. Še pred dvema stoletjema je bilo tukaj jezerce (ledina Bajer), na katerega spominja danes samo še močvirnat svet okoli izvira Dermičice. Izvir Dermičice se očitno napaja iz voda, ki pritečejo s pobočij Dobrave in Dobrave, ki se zbirajo v dolinici, ki se spušča navzdol iz vseka med obema pobočjema – Preske. Zelo verjetno pa prihaja voda tudi pod vršaji iz Drage.

Tako obstoja možnost, da je Begunjščica nekoč tekla na Bajerju v sedanjo strugo Dermičice in da je bila nekoč v davni umetno preusmerjena v sedanjo strugo, ki teče skozi Begunje in so jo še pozneje usmerili proti Novi vasi, za kar so izkoristili eno od strug, ki jih je naredila Begunjščica, ko je s prodrom zasipala dolino od Begunj proti Radovljici. To vodo pa so od Zgoše navzdol lahko uporabili za namakanje polj in travnikov ter pogon mlinov. Tako poteka še danes struga Zgoše do Nove vasi po tej strugi. Zemljevid Z1-0000(17) (Povodje potokov Blatnice, Zgoše, Dermičice in Dobruše pred našim štetjem.) prikazuje izhodiščno stanje in domnevno prvo preureditev vodotokov, zelo verjetno izvedeno še pred antiko.^{8,9}

Že v JVK (jožefinska vojaška karta) teče Dermičica v Begunjščico malo nad cerkvijo v Begunjah, ravno tako v FK (franciscejskem katastru) čep-
rav je tam izvir na "dvorskem polju" nejasen. Še na sedanji strugi je vidno, da je bila izkopana umetno. Ker je količina vode, ki jo prinaša Dermičica zelo majhna, bi lahko rekli, da se to ni zgodilo zato, da bi povečali količino vode Begunjščici, temveč zato, da bi pridobili novo, bolj suho zemljišče **D1.0. To je mogoče utemeljevati s tem, da je struga Dermičice v spodnji polovici sedanje struge zelo globoka, tako da je omogočila znižanje vodne gladine na Polju, po drugi strani pa tudi zato, da je presekala višji greben med obema prvotnima strugarna.

Torej je zelo verjetno, da se je to dogodilo tedaj, ko so izsuševali "Otoško dolino" (po 10. stol.) in ne tedaj, ko so se ob Begunjščico začeli naseljevati mlinarji, žagarji, barvarji, suknarji itd. oz. vsi tisti, ki so potrebovali vodo za pogon vodnih koles in pri sami tehnologiji (pranje, čiščenje itd.) po 15. stol.

Prvi mlini in kovačnice so morali biti tukaj že v 11. stol. tako kot drugod v Deželi in Blejskem kotu, vendar o tem nimamo nobenih sporočil.

Ker je bilo to območje naseljeno že vsaj od bakrene dobe naprej, predvsem pa v rimski dobi, o čemer pričajo razne najdbe oz. najdbe [B84,s.162] (Najdba bronastodobnih in halštatskih najdb na Njivicah; rim-

ski pokrov, ostanki zidovja, razni predmeti v Begunjah), lahko del spreminjanja vodotokov pripišemo že tudi tedanji dobi, zlasti pa je morala na potek vodotokov vplivati tisočletna povodenj po Evropi **D.1.1., še zlasti, ker jo omenja Pavel Diakon, ki je živel v naši sosesčini – v Čedadu.

Po vzpostavitvi sedanje struge skozi Begunje se je nekoliko nižje od današnjega mostu pod Elanom nekoč Begunjščica (ali Zgoša) usmerila proti zahodu v smeri sedanjih Hlebc, o čemer pričča globoka brazda v zemljišču – slika SI008(25). Zgoša je tedaj tekla v smeri proti Hlebcam in tvorila pod sedanjim križiščem Cesarske ceste in ceste Lesce – Begunje globoko kotanjo, v kateri je ob normalnih vodnih razmerah tudi poniknila. Še danes vodi s tega območja kanal za odvodnjavanje vzhodno od Hlebc v smeri proti letališču. Ob večjih vodah pa je potekala naprej v smeri Voljčevega hriba ter severno od Voljčevega hriba in Oble gorice po Donici navzdol v Savo. Ta nekdanja struga je že močno izravnana, saj voda tukaj ne poteka že skoraj 10 stoletij, vendar je še vidna kot plitka dolina na sliki SI177(145). Kot kaže FK - SI144(135) in aerofotodokumentacija - SI013(27), so tukaj vsaj v zadnjih 200 letih bili travniki in njive. Obdelava tal in erozija pa sta prejšnje struge močno zgledili.

Vzhodno od prvotne struge Zgoše izpod Nove vasi leži območje okoli Vrbenj, ki je moralo biti okoli l. 1000 še bolj vodnato in zamočvirjeno, saj so odtoki iz te doline prek ledine Peski dokaj slabi. Padec zemljišča je zelo majhen. Tedaj se je verjetno voda odtekala tudi skozi Babjo dolino, vsaj ob večjih povodnjah. Teh pa nikoli ni zmanjkalo, kakor nam poročajo dokumenti, glej - **D.1.1.

Nova struga Zgoše teče skozi Vrbenje po vršaju, ki poteka zahodno oz. južno od starega dela Vrbenj. Vršaj deli območje Vrbenj na dva dela: na tistega, ki je nagnjen k stari strugi (proti Vorgelcam in Babji dolini), ki smo jo omenili že prej, in na tistega, ki je nagnjen k novi strugi (proti Vrbenjam). Ledini Babja dolina in V zelnikih ležita v tistem, ki je nagnjen k stari strugi Zgoše, kar je razvidno iz slik SI009(26) in SI010(26).

Če so se nekoliko pozneje hoteli naseliti tudi v okolico Vrbenj, so morali preoblikovati tudi ta del Dežele tako, da je bila uporabna za naselitev.

Zato predvidevamo, da je morala biti prvotna naravna ureditev prostora med Karavankami in Savo nekoliko drugačna, kot je danes:

- zahodno od Poljč je moralo biti jezero, ki se je počasi spreminjalo v močvirje, današnja Blata;
- okoli Otoka je moralo ravno tako biti jezero, ostanek tega jezera je močvirna Dolina severno od Zgomjega Otoka in Dobruša severno od vasi Spodnji Otok;
- s kisljo travo poraslo zemljišče vzhodno od Nove vasi in severno od Vrbenj na zahodni strani Ledevnice – ledini Pod Vogam in Kot;
- močvirje severno od Vrbenj in vzhodno od Nove vasi na vzhodni strani Ledevnice – domačini pravijo tej lokaciji "Na mvak" ter
- naziv Vrbenje govori za to, da je morala biti v bližini voda oziroma zemljišče, kjer so rasle vrbe, jelše - nemški naziv za Vrbenje bi bil lahko ali Felben ali Erlen ali Weiden?¹⁰

Prvotna halštatska naselitev še ni vplivala na potek potokov, saj so bila naselja na prisojnih pobočjih gora nekoliko dvignjena nad ravnino (naselje nad Selom pri Zirovnici, naselje na Njivicah nad Begunjami, itd). Ko so naseljene Njivice nad Begunjami, ljudje še niso spreminjali vodotokov. Tedaj je narava sama gospodarila po tem prostoru. Sploh lahko povežemo spreminjanje vodotokov s poljedelstvom, ne z živinorejo. Dokler so se ljudje ukvarjali predvsem z živinorejo, še niso spreminjali vodotokov, šele intenzivnejša izraba zemljišč prinese tudi take ukrepe.

⁸ Valvasor nam prikazuje [B101,II, = zemljevid Kranjske in II,s.111 = zemljevid Gorenjske] stanje, kjer teče Begunjščica še vzhodno od gradu Podvin, vendar tedaj to že ni bilo več mogoče. To je lahko samo ena izmed mnogih napak, ki jih prikazujejo posamezni zemljevidi, oziroma poenostavitve.

⁹ Izdelana je bila vrsta zemljevidov, ki naj časovno prikazujejo razvoj povodja Begunjščice. Ti zemljevidi se začnejo z l. 0, v katerem je predstavljeno stanje pred rimsko dobo. Zemljevid l. 500 predstavlja stanje voda in poti ob koncu rimskega obdobja. Od l. 1000 do l. 1600 pa so zemljevidi narisani tako, da predstavljajo razvoj na vsakih 200 let do takrat, ko se pojavijo prvi resnejši zemljevidi – JVK, FK itd.

¹⁰ V dokumentih iz 15. stol. najdemo tudi naziv Erlach [A7/I,s.25,27] ...zu Erlach nachend bei Radmannsdorf ...- fevdna knjiga Celjskih l. 1444.

Do pričetka železne dobe (halštat) so ljudje, ki so potovali skozi ta prostor, uporabljali za svoje poti predvsem suhe grebene in suhe struge potokov, ki so se izlivali z gora, te pa so se vijugale po ravnini tako, kot so nastajale ob odlaganju proda v času taljenja ledenikov in ob velikih nalivih. Voda in prod sta vzajemno oblikovala struge potokov in njih bregove. Voda je enkrat odnašala, drugič nalagala prod, odvisno od količine vode, ki je tekla po strugi. (To pa drži samo deloma. Analiza je pokazala, da so potekale poti v ravni črti med posameznimi značilnimi točkami v prostoru, ki so vidne od daleč, vendar vedno po suhih tleh. Samo sem in tja so izkoriščali suhe struge, saj so se le-te sčasoma zarasle in postale neprehodne).

Tako so nastali ob iztokih voda z gora dolgi jeziki proda (vršaji), ki so se sčasoma zarasli, ustvarili so se pogoji za nastanek gozda, ki je začel ustvarjati humus in s tem prst, potrebno za poznejša polja. Ob jezikih proda pa so ostale ob strani kotanje, nižje od jezikov proda, ki so omogočale odvodnjavanje zemljišča. Tako je delovalo odlaganje proda skoraj na isti način, kot so prej delovali ledeniki, ki so puščali ob svojih čelih morene, med morenami in ledeniki pa so se oblikovale struge potokov, po katerih se je odtekala voda talečih se ledenikov. Tako se skoraj ob vsakem vznožju terase pojavi tudi več ali manj razpoznavna ali celo poglobljena struga, ki poteka proti Savi.

Pozneje pa so se spreminjali tudi že nastali vršaji, ki jih je naredila Begunjščica. Ta je začela na posameznih mestih vrezavati nove poteke struge v že obstoječe vršaje – n. pr. dolinica, ki vodi od današnje vasi Zgoša proti križišču cest Begunje – Lesce in Žirovnica – Zapuže, in je ponikala v vršaju zahodno od tega križišča.

Da se je v tem prostoru nekaj dogajalo z vodotoki, nas opozorijo tudi posamezna poimenovanja.

Ta lahko deloma pripišemo še staremu prebivalstvu (Rajsa, Resje, Batranca, Vigaun ...)

Po drugi strani pa se ravno na tem območju dogaja s potoki nekaj čudnega: Tako Blatnica, kot tudi Zgoša pri svojem izviru nimata enakih imen kot pri svojih iztekih.

Blatnica priteka izpod Kališč kot Globoki potok na južnem pobočju grebena, ki povezuje Pleče in Begunjščico, ko pa pride v Krpin, dobi ime Blatnica in teče na Blata pod Poljčami.

(Potok) Begunjščica izvira na južnih pobočjih (gore) Begunjščice in dobi na vasi Zgoša ime Zgoša.

Kaj pomenita naziva Zgoša in Begunjščica je še vedno dvomljivo. Po eni strani naj bi izvirali imeni iz slovanskega pojmovanja, po drugih pa naj bi bili izvori še mnogo starejši.

Ker so halštatske poti vodile po suhih grebenih, je lahko potekala pot predvsem po grebenu, ki se v južnem, širšem delu imenuje Resje, v srednjem Gorica, v severnem pa Ledevnica, zahodno od tega grebena pa se nahaja manjši plato Batranca, oba pa loči dolina Rajsa, skozi katero teče sedaj potok Zgoša. Pot prek Resja, Gorice in Ledevnice se je ohranila večinoma do danes. Na severu se je priključevala prek Zgoše (vasi) na pot proti Begunjam in navzgor v Drago, proti jugu pa se je prek Globokega, Mišač, Zgornje Dobrave in naprej prek Jamnika povezovala z naselji v Selški dolini in naprej na Primorsko.

Kaj naj bi ta kultura zapustila razen imen, ni ugotovljeno. Zelo verjetno pa je, da je velika povodenj na tem območju (**D.1.1.), na katerega delujejo padavine z obrnočja obsežnega kotla južno od Begunjščice (povirje p. Begunjščice in Blatnice), moralo biti dokaj prizadeto. Zelo verjetno so se tedaj spremenile struge obeh potokov, na ta ali oni način. Predvsem pa je ta povodenj verjetno terneljito zabrisala vse ostanke tam, kjer je najbolj delovala (struge potokov, vršaji, kotanje).

Poglejmo, kakšno je bilo prvotno stanje okoli l. 1000, pozneje pa se bomo vrnili v preteklost. V 11. stol. že začenjajo nastopati razni dokumenti, a tudi nadaljnji razvoj je neprekinjen, torej podleže določenim zakonitostim. Tisto, kar pa ne sodi v te zakonitosti, pa bi utegnili imeti svoj izvor v predhodnih obdobjih.

Pri tem bomo upoštevali tako vodovje kot tudi posamezne poti in najdbe.

2.2.1. Povodje Zgoše in Dobruše

2.2.1.1. Potek potoka Begunjščica izpod Zgoše

Danes je vidna zahodno od Zapuž globoka zajeda v zemljišču, ki pada zlagoma v smeri proti Hlebcam. Slika SI008(25) prikazuje današnji pogled v smeri proti vasi Zgoša s križišča Cesarske ceste s cesto Lesce-Begunje. Izza makadamske ceste, ki vodi iz omenjenega križišča proti Zgoši, vidimo v zemljišču kaka 2 m globoko zajedo in za njo ježo, na kateri so sedaj postavljene hiše. To zajedo je izkopala Begunjščica, ki je tekla nekoč iz vasi Zgoša v smeri proti Hlebcam.

Sedaj pa lahko tudi sklepamo, zakaj ima ta isti potok dvoje imen.

Begunjščica je tedaj tekla od Zgoše proti zahodu, novonastala struga, ki je tekla proti jugu, pa je dobila ime Zgoša. Ko je pričela voda teči po novi strugi, stara še ni bila popolnoma opuščena in je zato nova struga morala dobiti drugo ime, sčasoma pa je bila ta struga opuščena, s tem pa se je tudi izgubilo ime, oz. je dobil potok na Zgoši drugo ime.

Zelo verjetno sta v začetku potekali obe dve strugi tudi še istočasno, saj vemo, da proti Novi vasi tečeta dve strugi, ena, ki je nekoč poganjala mlino, žage in tekstilne obrate, ter druga, ki je bila za odvajanje odvečne vode. Vendar o tem več drugod.

2.2.1.2. Potek potoka Zgoša izpod Nove vasi

Če si danes ogledamo pokrajino izpod Nove vasi - sliki SI009(26) in SI010(26) vidimo niz nekdanjih strug, ki jih je naredil potok Zgoša. Na sliki SI009(26) vidimo, da se takoj vzhodno od poti pričanja nekdanja struga, ki pa je deloma že zasuta. To je zadnja struga, ki je tekla skozi to območje.

Na SI009(26) vidimo v nekdanji strugi nasutja. Značilni sta predvsem dve:

- A, ki prikazuje nekdanjo zajezev poglobljene struge, ki je nastala ob izkopavanju gramozna pred drugo svetovno vojno in
- B, ki prikazuje nasutje, nekdanjo obrambo pred visokimi vodami, mogoče pa tudi zajezev v prvotno strugo, ki je mogoče tekla od tod naprej v Babjo dolino.

Iz slike SI010(26) pa je razvidno, da je bila nekdanja struga dokaj široka, saj poteka sedanja cesta še vedno po strugi nekdanjega potoka, ki se še danes razteza po obeh straneh ceste navzdol proti Vorgelcam¹¹ (gozdček desno od radovljiške cerkve).

Dejansko se zemljišče od točke naprej, kjer sta posneti obe dve sliki, nagiba v dveh smereh:

- v smeri proti Babji dolini (levo od strehe kmetije Dolenc, ki se nahaja izpod kamnoloma v severnem pobočju Jelovice na SI009(26) in
- v smeri proti Vorgelcam, kjer je nekoč ponikala Zgoša, oz. se je ob višjih vodah pretakala naprej v Suhu graben mimo sedanje kmetije Dolenc navzdol proti Savi.

Tako lahko predvidevamo, da so pred nami ostanke treh različnih časovnih obdobj:

¹¹ Vorgelce (Vorglce) so gozdček ob cesti Radovljica - Nova vas južno od priključka ceste v Vrbnje.

1. obdobje, ko teče Zgoša čez ledino V zelnikih in skozi Babjo dolino ter naprej skozi Suhi graben v Savo;
2. obdobje, ko teče Zgoša skozi Vorgelce in po severnem robu predtrških polj in izpod Legatovega hriba v Suhi graben in naprej v Savo in
3. obdobje, ko teče Zgoša skozi Vrbnje, Pod Gorico, skozi Rupo in Rajso naprej v Savo¹².

Begunjščica je po zadnji ledeni dobi najprej tekla prek Kraljevega polja v Bajer (jezerce na tem polju) in tekla skupaj z Dermičico naprej skozi "Otoško dolino". Ledenik je tedaj segal do Ledevnice in zapiral vodi pot v smeri Radovljice.

Nekje okoli sedanje osnovne šole v Begunjah se ji je pridružila Blatnica, nekoliko izpod šole se je pridružil neimenovan studenec, pred graščino Dmča pa še drugi. Nekoliko nad Dvorsko vasjo izvira studenec Kašča in odteka v strugo, ki prihaja iz Dmče.

Iznad nekdanje opekame, skoraj na vrhu Dobrave, izvira potok Dobruša (po TTN, domačini pa pravijo da Dobruša izvira v Dobruši, območju izza Spodnjega Otoka izza Trate, po TTN pa je to Otoški graben, ki izvira v Temniku pod Poljanami iznad Dvorske vasi¹³). Ta se danes zliva v umetno izkopano strugo, ki prihaja navzdol iz Dmče pod sedanjo Dvorsko vasjo in se ob stiku brežine in ravnine vijuga navzdol proti Zg. Otoku. Ko pa je tukaj tekla še Dermičica, je ta potekala po Dolini in jo polnila z blatom. Nekoliko izpod Zg. Otoka se priključi struga kanala za odvodnjavanje, ki prihaja s polja zahodno od Zg. Otoka. Od tod teče proti nekdanji gostilni Žababirt, kjer se ji pridruži Otoški graben (Stara Dobruša). Tukaj (pri Žabarju ali Žababirtu) v bližini sedanje avtobusne postaje Podvin) pa dobi v vseh primerih ime Dobruša.

Ko se je ledenik umaknil in se je ozemlje osušilo, je bila "Otoška dolina" zamočvirjena vse do Mošenj. Ostanke tega močvirja so še danes vidni v dolinici (Na mlaki) vzhodno od Ledevnice, kjer raste ločje in v še vedno močvirnatem območju Dobruša izza Spodnjega Otoka (Trata).

Kaj je povzročilo, da je Begunjščica začela pod gradom Kamen zapuščati prvotno strugo in se vrezavati v vršaj ter tvoriti sedanjo strugo? To je bila zelo verjetno neka velika povodenj, ki je globoko vrezala današnjo strugo ali pa je na to vplival človek.

Če so veljale iste zakonitosti povsod, potem bi moralo tedaj čelo ledenika segati tako, da bi odrinilo odtekajočo vodo. To pa ni mogoče, saj bi moral ta ledenik prihajati z območja Dobrče, da bi zapiral vodi pot po vršajih navzdol.

V 11. stol. kolonizirajo briksenski škofje območje med Lescami in Dobravo. V tem času začnejo nastajati vasi Dvorska vas, Zapuže in Nova vas. Ali imajo ti na svojih posestvih na razpolago ljudi, ki obvladajo regulacijske posege na mokrih območjih?

Po 12. stol. kolonizirajo Ortenburžani območje Otoka. Ali lahko po zgledu sosedov na briksenski posesti začnejo odvodnjavati svoj del zamočvirjene "Otoške doline"? Tedaj se morajo odvesti vode, ki prihajajo v to dolino, proč od tod. Po drugi strani pa je potrebno odvesti vodo iz močvirij. Take regulacije torej vplivajo tako na dotok vode, kot tudi na odtakanje območja. Kaj je bilo potrebno narediti in kaj še danes vidimo od teh ukrepov?

Prvi ukrep je bil, odpeljati potoke iz "Otoške doline":

- odcepitev Begunjščice pod sedanjo žago pri križišču poti v Drago in Tržič iz prvotne v sedanjo strugo skozi vas Begunje (če ni to že prej naredila voda sama?);
- speljava Dermičice v Begunjščico po sedanjem kanalu proti

vasi (če ni bila speljana pozneje, ko so izsuševali ledino Polje?);

- Blatnica pa je prvotno potekala v strugo Begunjščice.

Dobruša je tedaj tekla še skozi Temnik - ozko dolino izza Dvorske vasi in Sp. Otoka, ali pa celo še vzhodneje od Brišnekov. Pod Sp. Otokom pa je bilo potrebno urediti odtok Dobruše tako, da se je poglobilo strugo mirno Žabarja (Žababirta) in se s tem poglobilo sedanji Mošenski graben (nekdanjo in sedanjo strugo Dobruše). Poleg tega je bilo potrebno izdelati tudi odvodna kanala na Otoškem polju, ki sta odvajala vodo s predelov izza Gorice in poglobiti strugo Dermičice predvsem kanal pod Dvorsko vasjo, da se je odvodnjavala Dolina.

Od Žabarja naprej pa je voda sama kopala strugo vedno globlje v Mošenski graben.

Če povzamemo vse do sedaj navedena izvajanja, naletimo na nekaj skupnih problemov, ki jih ne moremo rešiti:

- povsod navajamo, da so bile prej struge posameznih potokov bolj plitke, koliko in v katerem času, pa ne definiramo;
- navajamo močvirna ali poplavljen območja, a za to nimamo nobenih sporočil.

Odgovore na zgornje probleme bomo poizkušali poiskati pri študiji podrobnosti, pri posameznih naseljih in pri potekih poti. Pri tem nam bodo služile raziskave ozemelj in ob teh narejene fotografije, stari dokumenti in stari zemljevidi ter aerofotografski posnetki posameznih območij.

Begunjščica pa je tekla skozi Begunje in Zgošo in zavila pod tedanjo vasjo Zgoša v smeri proti današnjim Hlebcam, kjer se je še pred Hlebci zgubila v jezeru, ki je bilo na sedanjem križišču Cesarske ceste s cesto Lesce-Begunje. Iz tega jezerca pa je tekla naprej po peskih v smeri današnjega letališča.

Toda briksenska kolonizacija je v 11. stol. potrebovala za novonastale vasi Zapuže in Novo vas tudi vodo. Zaradi teh potreb so preusmerili Begunjščico proti sedanji Novi vasi, da je ta lahko sploh obstajala. Tako predvidevamo, da je ta novi del potoka dobil ime Zgoša, saj se je na Zgoši odcepil od prvotne struge. Stara struga se je vedno bolj zasipala nova pa poglobljala in kmalu ni ostalo več drugih znakov kot samo sprememba imena.

Gospodarske potrebe so nato velevali, da so potok Zgoša porabili za namakanje polj in travnikov pod Zapužami in Novo vasjo, viški vode pa so sprva (do kolonizacije Vrbenj) tekle skozi Babjo dolino v Suhi graben. Namakalni kanal, poznejši Mlinski potok pa je tekel v smeri Voljčevega hriba in naprej po Donici in Dolu v Suhi graben. Ta krak je bil namenjen predvsem za namakanje Blejskega travnika pod Novo vasjo, ki je bil v lasti blejske otoške proštije, oba dva kraka pa sta omogočila nastanek Nove vasi, saj sta jo oskrbovala z vodo.

Ko pa nastanejo Vrbnje je bilo potrebno preusmeriti vzhodni krak proč od ledine Zelniki, kjer nastanejo njive Vrbenj¹⁴. Tedaj so preusmerili strugo Zgoše za Novo vasjo v smeri kotanje, zahodno od Vorgelc (domačini mu rečejo "Vorglce" - gozdček izpod prelomnice v stari strugi Zgoše, desno ob cesti Radovljica - Nova vas, pred priključkom ceste za Vrbnje¹⁵ - slika SI009(26) in SI10(26). Od tod naprej pa je tekla pod teraso v Suhi graben.

¹² Imena ledin si oglejte v posebnem seznamu in na zemljevidu v prilogi.

¹³ Pregled FK je pokazal, da je v prvi polovici 19. stol. potok Dobruša še tekel po stari strugi izza Poljan, skozi Temnik in čez Trato, severno od Spodnjega Otoka ter se nato zlival pri sedanji avtomobilski cesti skupaj s potokom, ki je prihajel navzdol iz Dmče. Tedaj je torej tekel potok Dobruša vzhodno od Zg. Otoka, izza grebena, na katerem stoji otoška cerkev in je imel po celotni dolžini enotno ime Dobruša. Tedaj so se imenovanja potokov še ujemale z ostalimi imeni na tem območju. Pregled zemljišča pa je pokazal, da je verjetno Dobruša še preje tekla še bolj vzhodno (vzhodno od Brišnekov) in da je bila struga, ki je podana v FK že tudi umetno speljana skozi Temnik. To je bil verjetno tisti potok, ki ga omenja briksenska darovnica z dne 23.5.1073.

¹⁴ Zelniki so naziv za njive, na katerih so pridelovali zelenjavo (zeli). Bili so razporejeni takoj za sadovnjaki, ki so se nahajali za dvorišči.

¹⁵ Dušan Čop razlaga to ime kot kraj, kjer so nekoč gnezдили orli [A16,s.195]

2.2.1.3. Nastanek Vrbenj in vpliv naselja na vodotoke

Vrbenje so primer, kako je naselje vplivalo na potek voda okoli nekega naselja in kako naselje samo vpliva na potek voda. Ozemlje okoli današnjih Vrbenj je moralo biti okoli l. 1000 dokaj zamočvirjeno. Prvotni del vasi, ki se začne pri Korošču, leži v najnižji strugi, ki se vleče od ledine Pod Vogam navzdol. Ledina Pod Vogam se je napajala iz višje tekoče Zgoše prek podzemnih voda in prepustnega zemljišča (vršaja).

Ob kolonizaciji Vrbenj je bilo najprej potrebno to zemljišče izsušiti.

Potrebno je bilo speljati vodo tako, da je odtekala v smeri proti Batranci. Potrebno je bilo izkopati izsuševalni kanal. Zelo verjetno so tak kanal izdelali kar s plugom, saj zemljišče to omogoča. Dolina, v kateri danes ležijo Vrbenje, se je morala najprej izsušiti, da je omogočala postavitev zgradb. Prve hiše so bile verjetno nekoliko dvignjene na zemljišču tik pod Ledevnico, saj je bilo mogoče postaviti hiše v dolini šele po izsušitvi. Te hiše so bile lesene. Pot, ki teče danes med Koroščem in Ledevnico, je nastala že prej, potekala pa je med prvotnimi hišami in dolino. Med to potjo in Ledevnico je danes zopet nekaj hiš.

Stara struga, ki danes teče čez sadovnjake (Korošec, Golentar itd.) – glej sliko SI011(26) in se izgubi šele v travnikih in obdelanih poljih jugovzhodno od vasi, je morala biti prvotna struga, ki je izsušila dolino, in s tem omogočila naselitev v dolini in nastanek take vasi, kot jo prikazuje franciscejski kataster. Ta struga je bila še pred 50 leti dokaj mokra, saj so še tedaj (po pričanju sedanjega lastnika Koroščeve kmetije) kraljevale žabe. Danes je ta struga popolnoma suha in komaj vidna.

Posledica odvodnjavanja pa je bilo nadaljnje izsuševanje doline v kateri danes ležijo stare Vrbenje. Dolina je postajala vedno bolj suha, saj je dno jugovzhodno od vasi (ledini Na peskih in Pod Gorico) peščeno in požira vodo, kar je še danes vidno pri nizkih vodostajih ob bolj sušnih obdobjih.¹⁶

V Vrbenjah je tedaj pričelo predvsem v sušnih obdobjih primanjkovati vode in so zelo verjetno morali gnati živino napajati na Zgošo v smeri proti Lescam. Tedaj se razvije srednja pot med obema današnjima potema (ki je danes ni več), ki povezujeta Vrbenje s potjo Radovljica - Nova vas. Ta pot je označena v franciscejskem katastru kot dostop k njivam na ledini Nowinske njive, v aerofotografskih posnetkih (slika SI013(27)) pa so vidni kot dostop k nekdanji strugi, ki je potekala zahodno od današnje poti Radovljica – Nova vas. Te njive so morale nastati po premiku struge na vzhodno stran od prej omenjene poti v tako stanje, kot je vidno še danes – SI010(26). Novinske njive nastanejo torej šele po premiku struge na vzhod in zelo verjetno tudi po speljavi Zgoše skozi Vrbenje, ko se stara struga opusti in preuredi celotno območje "Novinskih njiv" vzhodno od stare ceste (stagen, Ulce), ki tvori mejo med vrbljanskim in novovaškimi poljem tako, da se potegne cesto po najslabšem delu zemljišča; zahodno od ceste se na obeh straneh nekdanje struge uredijo njive (uredijo jih novejšje kmetije v Vrbenjah, n.pr. Pogačar), vzhodno pa nova struga, ki odvaja odvečne vode ob povodnjah.

Zato lahko predpostavimo, da je prvotna struga Zgoše, ko je začela teči vzhodno od Nove vasi, bila speljana z namenom, da je omogočila nastanek Nove vasi nekje v 11. stol. Struga je potekala tod vse do druge polovice 18. stol., ko so jo usmerili skozi Vrbenje, da je omogočila napajanje živine. (Za pitje in kuho je zadoščal studenček, ki izvira ob vasi z grebena Ledevnice).

Pod Novo vasjo pa je struga sprva potekala v smeri Babje doline, do takrat ko nastanejo Vrbenje in preuredijo to strugo v zeltnike, (njive na katerih je rasla zelenjava), o čemer pričča še današnja ledina "V zeltnikih". Pozneje pa so jo speljali proti Vorgelcam in naprej v Suhi graben.

Ko so v 18. stol. napeljali strugo skozi vas, so pridobili nove obdelovalne površine, ki so jih potrebovale Vrbenje, ki so se počasi večale.

Kolonizacija Nove vasi pa je izkoristila potok Zgošo tudi za pogon mline, potrebnega za nove naseljence, poleg tega pa so izrabili vodo tudi za namakanje polj in travnikov, pozneje pa tudi za pogon žag in tekstilnih manufaktur. Tako so speljali drugi rokav Zgoše tako, da je omogočal vodne pogone teh obratov predvsem v Zapužah, na koncu pa so ga speljali še v smeri proti Obl gorici, kjer se je zlival v Donico, ta pa v Suhi graben.

Domnevamo, da je bila ledina Nowinske njive del nekdanjih briksenskih proštskih travnikov (Blejski travnik), ki se nahajajo zahodno od te ledine in da je struga del napajalnega sistema tega travnika, ki ga prikazujejo še jožefinski vojaški zemljevidi (JVK) in končno tudi še vojaški zemljevidi kraljevine Jugoslavije.

Tako je zelo verjetno bilo celotno območje med Lescami in Vrbenjami pa vse do Dvorske vasi prvotno briksenska posest, skupaj s prvo kmetijo (Korošec) in še neko drugo kmetijo, ki pa je iz razpoložljivih listin ni mogoče identificirati. Tako je bilo verjetno stanje na začetku kolonizacije tega območja.

Koroščeva kmetija je imela svojo posest vse od nekdanje ceste, ki je tekla skozi stagne, ki so ločevale Blejski travnik od Koroščeve posesti do Ledevnice in je bila podložna blejski otoški prošti. Zato lahko domnevamo, da je bila vsa ta posest del blejske proštske posesti. Severni del ledine Pod vogam pa še danes spada v katastrsko občino Otok in Dvorsko vas, kjer so bile vse kmetije (6) v lasti otoške proštie.

Iz omenjenih stanj je razviden tudi namen kultiviranja tega območja med Novo vasjo in Radovljico ter skoraj tisočletna izraba tega prostora.

Namakanje kaže na zelo racionalno uporabo travnikov, zelo verjetno pa so pozneje namakali tudi njive na Novinskih njivah. Zelo verjetno je bilo vse to območje v lasti otoške proštie, da je z njim lahko razpolagala in gospodarila kot s celoto, saj je za namakanje potrebno poseči v prostor dokaj na široko. Za take široke posege v prostor pa je potrebno imeti možnosti in imeti dovolj veliko oblast, predvsem pa privolitve vseh prizadetih.¹⁷

Skozi Babjo dolino se vleče globok kanal, ki se je še pred nastankom kmetije Dolenc vzhodno od nje združeval s Suhim dolom (Suhim grabnom). Ta kanal je ledeniškega izvora, zelo verjetno pa se je poglabljal še tudi pozneje ob večjih povodnjah, saj je zemljišče (ledina "V zeltnikih") izza njega nagnjeno v to smer. Tako je ta kanal skrbel za odvodnjavanje območja "V zeltnikih", ki leži na dokaj nepropustnih tleh. Skozi to območje je v času od 11. do 13. stol. tekla tudi Zgoša. Vrbljani so pozneje uporabili to območje za svoje zeltnike.

Po večstoletnem odvodnjavanju (do 18. stol.) se je močvirje Pod Vogam in območje okoli Vrbenj tako izsušilo, da so morali hoditi živino napajati na Zgošo. Ostanki poti, ki je vodila do takratnega potoka Zgoše so še vidni na aerofotogrametrijskem posnetku SI013(27).

Tedaj so ponovno potegnili Zgošo od Nove vasi, čez ledino Log (Vog), skozi Vrbenje **D.1.2, čez Peske in pod Rupo v Rajso. Pod Rupo je izviral zahodno od stare tlakovane poti (SI012(26)) studenec, ki se je stekal v kotanjo pod sedanjo avtomobilsko cesto, kjer se je začela dolina Rajsa, ki ločuje Batranco (na zemljevidih pogosto Brastranca) od Resja. Del vode pa je verjetno pronicel skozi plast peska vse od Zgoše navzdol. Nekoč sta bila v Vrbenjah dve strugi, stara in nova (dokument **D.1.3. iz l. 1772.).

Stara struga je bila namenjena za odvodnjavanje nekoč močvirne kotanje, v kateri nastanejo Vrbenje (prvotno se je vas zelo verjetno imenovala Jelše, Jelšane (Erlach) [A7/1,s.23 št.97;s.25 št.108]), nova struga pa je reševala problem napajanja živine in drugih potreb po vodi, ki jih ima vsako naselje.

Tedaj nastane zahodno od sedanje poti iz Nove vasi v Radovljico in novovaškimi stagnami - (stare poti iz Nove vasi v Radovljico, vidne še na JVK, ki se kot ledina imenujejo Ulce) ledina Nowinske njive, ki je bila v lasti Vrbljanov. Stara pot (danes opuščena), ki je prej vodila do struge in je služila za napajanje živine, se potegne čez nekdanjo strugo in

¹⁶ V začetku aprila l. 1999 je tekla Zgoša skozi Vrbenje (pod mostom v Vrbenjah) še s kakimi 100 l/s, kak kilometer nižje, (pod mostom kjer prečka avtocesto) pa je bila popolnoma suha.

¹⁷ To kaže na dejstvo, da se je Otoška proštie ponašala podobno, kot sta se stiški in vetrinjski samostan na ozemlju med Kokro in Tržiško Bistrico.

ob strugi (predvsem navzgor proti Novi vasi) in služi za dostop do novih njiv - glej FK.

Iz Radovljice v Novo vas poteka starodavna pot, vidna na SI013(27). Ta se prične nekje v Predtrgu (ali pri današnji predtrški lipi, ali na koncu posestva Pipanovo ali tam, kjer pride iz Donice pešpot v Predtrg - (med hišami št 8 in 10 na današnji Ljubljanski cesti), kar ni več mogoče ugotoviti, saj že FK z obdelovalnimi površinami prekrije celotno območje) in pelje čez Zale, zahodno od Vorgelc navzgor do Nove vasi in od tu naprej prek Zapuž na Zgošo. Poteka skoraj v ravni črti, kar je značilnost prvotnih pešpoti. Ogiba se vsem vodam, poteka po suhih tleh. Zelo verjetno je potekala še pred nastankom Nove vasi, saj seka vse poljske ureditve brez izjeme, od nje pa se nahaja ledina Zale. Zato bi utegnila to biti pot iz zgodnjega srednjega veka ali pa je še starejša.

Podobna pot seka to pot pod Novo vasjo in poteka iz Vrbenj v Hlebce, vendar ni tako izrazita.

Vse te spremembe so bile verjetno pogojene tudi s spreminjajočimi se klimatskimi pogoji, ne samo z različnimi potrebami naseljencev.

Zgoša se je deloma izgubljala v pesku po vsem zemljišču od Zgoše navzdol, predvsem pa v kotanji zahodno od Vorgelc A slika SI010(26). Ob velikih nalivih pa je verjetno tekla tudi skozi Donico in Suhi dol¹⁸. Zelo verjetno je, da so nekoč imeli pod to kotanjo nasip, ki je preprečeval, da bi se voda skupaj s peskom zlivala po predtrških poljih. Tak nasip bi sili vodo v Suhi graben. Danes je ostalo od tega nasipa samo še mnogo kamenja po razoranem polju.

Zgoša je tako napajala celotno zemljišče severno od Žal in Predtrga, tako da je morala biti talna voda dokaj visoka, studenci v Donici pod Predtrgom pa dokaj močni.¹⁹

Ker je Zgoša zahodno od ledine Pod vogam tekla dokaj visoko po nasutem prostoru, je puščala ob strani kotanjo (Pod vogam), ki je bila zamočvirjena vse do Vrbenj (podobna je morala biti sedanjim Blatom nad Hlebci, saj še danes raste Pod vogam predvsem kislava trava).

Tako je sčasoma bilo potrebno tudi to območje regulirati. Naravna regulacija skozi Babjo dolino ni zadoščala, bilo je potrebno narediti strugo skozi Peske in naprej Pod Gorico in Rupo v Rajso in se s tem priključiti na naravni kanal, ki je odvodnjaval območje Rupe.

V tej fazi je bila struga skozi Rajso še precej visoko nad današnjo strugo, saj je bil pretok vode dokaj majhen in voda ni drla in odnašala bregov. Zemljišče pod Seli in izpod današnjega železniškega predora je moralo biti skoraj nerazrito od Zgoše, poti so potekale ne da bi se spuščale v dolino, ki jo je izdoblja Zgoša. Tako zemljišče je omogočalo speljavo poti, kakršne kažejo današnji ostanki na tem območju.

Nastanek vasi Vrbenj je torej vezan na regulacijo tega območja podobno, kot je bilo to prej potrebno narediti v "Otoški dolini". Glede na dokumente naj bi se to izvedlo v 13. ali 14. stol., ko je nastala vas Vrbenj.

2.2.2. Povodje Blatnice

Blatnica izvira na Kališčih in je prvotno tekla v Begunjščico. Če ne prej, so jo speljali v sedanjo strugo takrat, ko je nastal grad Katzenstein. Ob izdelavi vrtov so potrebovali vodo za namakanje. Tedaj so speljali pod hribom kanal vse do zgornjih vrtov v gradu ter nato po zahodni strani gradu na spodnje vrtove, od tod pa proti Poljčam.²⁰

¹⁸ Janez Golmajer (Rjavc) iz Predtrga mi je pripovedoval, da je l. 1947 Zgoša zalila sedanji podvoz pod avtocesto skoraj do mostu. Podvoz se začne kakih 100 m južno od zgoraj omenjene kotanje. Preden pa je bil narejen podvoz, pa je voda čisto tod tekla v Donico.

¹⁹ Na tako stanje je mogoče sklepati iz današnjih opazovanj količine vode v strugi Zgoše. Ta se prične izgubljati takoj za mostom v Zapužah in je ob srednjevisokem vodostaju že v Novi vasi komaj 1/3 tiste izpod mostu v Zapužah. Od te količine pa prispe do mostu v Vrbenjah zopet samo 1/3. Popolnoma pa se izgubi kakih 100 m izpod mostu na poti iz Predtrga na Gorico. Ta vodostaj pa se močno spreminja, saj je Zgoša zelo odvisna od količine padavin.

²⁰ Da je morala nekoč Blatnica teči v Begunjščico, nam kaže zemljišče, ki se spušča tako, da voda ob večjih deževjih še danes odteka v Krpino v to smer. Proti tej domnevi pa govori domneva, da je ime Blatnica vezano na svoj izvir v Kališčih in bi morala ponikniti na Blatih. Po drugi teoriji bi morala Blatnica teči vsaj zadnjih 4000 let tako, kot teče danes.

Pod gradom Katzenstein je morala že tedaj obstajati struga, ki so jo izdoblili potoki, ki izvirajo na pobočjih Sv. Petra (na Poljski gmajni) iznad samega gradu Katzenstein. Tako je od samega gradu navzdol potekala pod pobočjem Sv. Petra neka struga, ki se je začela pri današnjem prvem studencu nekoliko zahodneje od sedanje vrtnarje. Blatnica je tekla prek vzhodnega roba Zapoljč, po spodnjem robu Pranganice in se v zgornjem koncu vasi priključila na sedanjo strugo. Ti potoki so omogočali nastanek Poljč. Blatnica se je izpod Poljč zlivala v Blata, zamočvirjeno ravnino jugozahodno od Poljč.

Na povodju Blatnice pa se nahajajo še naselja Studenčice, Hraše in Hlebce. Vsa ta naselja so uporabljala vodo, ki se je zlivala v Blat v smeri teh naselij. Vendar so bili tudi tukaj potrebni obsežni ukrepi na vodotokih, da so se ta naselja sploh lahko razvila. Studenčice so sprva verjetno uporabljale samo potok, ki teče navzdol od Rodin in se izliva v Blata. Ta je bil uporabljen že v rimski dobi za napajanje naselbine v Ključah, saj so si speljali svoj akvadukt, kot to pričajo sedanji ostanki. Z Blat je nekoč iztekel potok, ki se še v FK imenuje Studenščica [A129,s.55], danes pa je vse skupaj Blatnica od izvira na Kališčih do ponora na Grobeljcah.

Hraše in Hlebce sta mlajši naselji in sta se morali napajati iz višje ležečih Blat. Vsako od obeh naselij je od svojega nastanka naprej moralo vzdrževati svoj lasten studenec, ki je tekel skozi vas. Hraše so uporabljale vodo, ki je prihajala s Studenčic, in studenec z Blat, Hlebce pa vodo, ki je prihajala iz Poljč.

Čeprav ta naselja nimajo takih vodotokov, ki bi lahko poganjala vodna kolesa (razen v nekem kratkem obdobju v Hlebcah), so bili vodotoki predvsem v deževnih obdobjih dokaj močni.

Blatnica je tekla v Blata. Takoj za Poljčami je bila Blatnica prvotno usmerjena v smeri Hlebce. Po pripovedovanju so nekoč v preteklosti Hlebčani odstopili polovico vode Studenčanom. Tako stanje prikazuje že JVK. Blatnica je bila tako močna, da je ob koncu 19. stol. in vse do 1. svetovne vojne poganjala mlin v Hlebcah in ostanke nekdanjih rak je še mogoče slediti po zemljišču. Mlin je bil v hiši št. 6 – Gondeč po oznakah v FK (danes Gonšč).

Območje Blat je bilo verjetno prvič regulirano ob izgradnji Cesarske ceste, saj so kanali za odvodnjavanje dobro vidni v FK. Kanal za odvodnjavanje poteka ob cesti vse do križišča s cesto, ki povezuje Studenčice z Rodinami tako kot še danes. Melioracija je bila izvedena l. 1957.

Pod Cesarsko cesto pa sta še danes vidna dva prepusta (mogoče jih je tudi več), ki sta prepuščala vodo proti Hlebcam. Eden od teh prepustov je vodil naravnost proti Hlebcam in vodil vodo skozi vas, drugi pa je vodil vodo v smeri rak za mlin.

Blatnica je še po drugi svetovni vojni tekla skozi celotno območje Hlebce v svoji strugi, ki je potekala ob stari cesti iz Lesc v Begunje. Ob tej cesti so se tudi Hlebce razvile. Pod Hlebci pa je tekla v koritu, ki je bilo dvignjeno nad okoliškimi zemljiščem in omogočilo navodnjavanje. Blatnica se je končala za sedanjimi letališkimi zgradbami.

Drugi krak Blatnice pa je vodil v smeri Studenčic, tekel skozi vas in se pod vasjo obrnil pod ježo proti Hrašam, kjer je prečkal cesto in vodil naprej proti Kležniku (na ledino in poniknil na sedanjem zahodnem delu letališča na ledini Grobeljce)²¹. Prepust pod sedanjo cesto iz Lesc v Begunje je še viden.

²¹ Kakih 200m severovzhodno od tod (na isti ledini) se je izlival tudi krak, ki je prihajal skozi Hlebce, ponor obeh krakov je bil nekoč torej isti.

Blatnica je nekoč tekla tudi skozi območje severno od Voljčevega hriba in se zlivala na območju Kležneka skupaj z Begunjščico (Mlinski potok) v Donico.²²

Posamezni potoki in njih potek v različnih časovnih obdobjih nam torej podaja neko sliko v prostoru. Vendar to je samo en pogled na prostor, pogojen predvsem s strani vodnih tokov. Obstojajo pa še drugi pogledi.

sedanjim leškim hipodromom (Hrašenska gmajna).

Vzrok, da se je voda umaknila v podtalnico, ki je danes v Smokuču okoli 10 m pod površjem, lahko pripišemo istim silam, ki so spremenile podobo Rebri in Peči nad vasmi od Rodin do Zabreznice – povodnim in potresom, vendar o tem več drugod.

2.3. Razvojne faze

A. Begunjščica je torej tekla:

1. Po dolini mimo Mošenj v Savo
2. Mimo Zgoše proti Hlebcam
3. Z Zgoše mimo Nove vasi proti Radovljici (dve strugi)
4. Z Zgoše mimo Nove vasi skozi Vrbnje v Savo (današnje stanje)

B. Blatnica je tekla

1. V Begunjščico
2. Mimo Begunj skozi Poljče na Blata in od tam skozi Hlebce na Grobeljce.
3. Z Blat skozi Studenčice in izpod Hraš (današnje stanje)

C. Dobruša je tekla:

1. Vzhodno od Brišnekov skozi Trato in vzhodno od Spodnjega Otoka, skozi Mošenjski graben v Savo;
2. Zahodno od Brišnekov skozi Temnik na Trato in od tu naprej po prejšnji strugi v Savo;
3. Čez Radvan skozi Dolino in Zgornji Otok ter zahodno od Spodnjega Otoka v Mošenjski graben in naprej v Savo.

2.4. Vodne razmere na zahodnem delu Dežele

Zahodni del Dežele ima eno samo pomembno povodje, t.j. povodje potoka Završnice. Ta poteka predvsem skozi nenaseljeni, gorati del dežele med Stolom in Begunjščico. Ta potok je poganjal sprva mlinske, pozneje pa tudi fužine in žage, končno pa je bila na tem potoku postavljena tudi prva javna elektrarna na Gorenjskem.

Završnica ločuje Gornjesavsko dolino od Dežele in je bila v zgodovini pomembna ločnica. Prek nje je moral že zelo zgodaj biti zgrajen most (v antiki), ki ga omenjajo dokumenti že v 12. stol.

Nad izvrom Završnice je območje Zelenice, ki se z enakim imenom vleče v nasprotno koroško dolino, po kateri je v zgodovini potekala pomembna pot.

Sicer pa ima zahodni del Dežele v naseljih samo studence (in vodnjake), ki so omogočali nastanek naselij. Ta del je torej brez površinskih vodotokov, ki bi vplivali na poti. Obstajajo pa nekdanje struge reke Save in ostanki nekdanjih strug, ki so jih povzročili tajajoči se ledeniki, ki so vplivali na zemljiško ureditev in nastanek poti. Vendar o tem več pozneje.

Da pa v preteklosti ni bilo tako, pričajo mnoge suhe, že zdavnaj zaraščene struge v Deželi, ki pa pričajo o tem, da so nekoč tod tekle tudi površinske vode. Take struge padajo n. pr. pod Smokučem proti Blatam²³, pod Vrbo in Studenčicami pa se stekajo in se končujejo na Golfu.

Barvanje smokuškega studenca pred drugo svetovno vojno je pokazalo, da se vode ponovno pojavijo v studencih, ki izvirajo nad

²² Tone Kejžar (Koman) iz Studenčic mi je pripovedoval, da mu je v mladosti njegova teta Katrinekova iz Predtrga povedala, da je Blatnica pritekla v Donico in po njej navzdol. Nekdo drug pa mi je tudi povedal, da je bila pred več kot 100 leti taka povodenj, da so pri Malevsu plavali. Mogoče sta to dve izročili o isti povodnji, verjetno povezani s povodnijo, ki ji pravijo v Kropi Miklavževa povodenj iz l. 1739.

²³ Taka suha struga, ki poteka ob poti, ki vodi iz Smokuča proti križišču Cesar-ske ceste s cesto Rodine- Studenčice in nosi značilno ledinsko ime Novinova podonca.

3. POTI IN CESTE

Poti in ceste so namenjene povezovanju posameznih lokacij, na katerih se odvijajo določene aktivnosti. Vežane so na vsakokratne možnosti in razmere, ostanke teh pa je še danes mogoče zaslediti na zemljiščih.

Danes so vidne vsaj naslednje plasti povezav:

povezave, ki jih zahteva sodobni avtomobilski in traktorski promet;

- povezave, ki jih je zahteval železniški promet;
- povezave, ki jih je zahteval promet z vozovi in konjsko vprego;
- povezave, ki jih je zahtevalo tovorništvo;
- povezave, ki so pogojene s hojo in jezdenjem.

V določeni dobi so vidne predvsem tiste povezave, ki so bile ustvarjene zadnje. Prejšnje plasti počasi izginjajo, prek njih se nalagajo novejšje. Ista zemljišča se v različnih dobah uporabljajo v različne namene. Posebno močni vplivi se kažejo takrat, ko se izsekuje gozd, da bi dobili nove poljedelske površine. Zelo podobne so razmere, ko se uvajajo različne poljske ureditve, dostikrat prilagojene novim transportnim možnostim. Če sta se v poljedelstvu več kot tisočletje uporabljala konj in vol, se danes uporabljajo traktorji. Če sta konj in vol shajala s potmi, širokimi dober meter, rabi traktor več kot 2 m široke poti. Če so imeli konji in voli na razpolago 1 konjsko moč (0.76 kW), imajo sodobni traktorji 50 do 500 kW. Postoterjeni moči in povečanim tlakom sodobnih vozil stare poti in ceste ne morejo kljubovati. Če so antične ceste zdržale skoraj 2 tisočletji, jih danes težak traktor na neprimerni podlagi (ilovica) ob slabih vremenskih pogojih (dež) uniči z enim samim prevozom²⁴.

3.1. Značilnosti poti in cest

3.1.1. Reprezentativnost današnjih poti in cest

Današnji izgled poti, tudi če upoštevamo obstoječe steze, ni več reprezentativen za potek poti v preteklosti.

Sprememba prevoznih sredstev in načina življenja sta tako preoblikovali transportne možnosti, da se stari načini transporta popolnoma izgubljajo, z njimi pa tudi takratne ceste in poti.

Negotovost potekov pa nam podajajo tudi sami dokumenti. Poglejmo si nekaj primerov:

Planina Zajama se danes imenuje zahodni del nekdanje planine s tem imenom. Še v Jožefinskem vojaškem zemljevidu (ki pa je poln napak, napačnih lokacij posameznih imen, napačnih poimenovanj in pisav posameznih imen itd.) imamo na tem območju dve planini z imeni Spodnja in Zgomja Zajama. Tam, kjer se danes nahaja planina Zajama, se je tedaj nahajala planina Spodnja Zajama, tam, kjer pa se danes nahajajo Kranjska dolina, pa se je nahajala Zgomja Zajama. S Spodnje Zajame, ki se danes deli na dve dolinici, ki skupaj tvorita planino Za jamo²⁵, se še danes spuščajo navzdol poti: iz zahodne dolinice prek Vodice proti Podklanču in Bohinjski Beli, druga pa naravnost navzdol na Obrne, iz vzhodne dolinice pa je nekoč potekala steza prek Kuhinj proti Obrnam.

Drug primer so vas Obrne. Vas Obrne imajo tudi svoj razvoj. Obrne se, podobno kot Kupljenik, nahajajo še v JVK na dveh lokacijah:

- najnižji del tvorita 2 kmetiji s svojim poljem okoli hiš, kraj se imenuje Obrne in
- drugi del - brez imena, ali pa je to danes že pozabljeno, kjer se

²⁴ Na Poljski planini se je pred leti težak traktor v enem dnevu zajedel tako globoko, da je nastala v zemljišču 1 m globoka luknja v kateri je potem sam obtičal. Počakati so morali, da se je zemljišče nekoliko izsušilo in so ga potem z drugim traktorjem potegnili iz blata.

²⁵ Kdaj se je način pisanja spremenil ni mogoče ugotoviti. Vsi meni razpoložljivi dokumenti in zemljevidi pišejo do druge svetovne vojne Zajama, po drugi svetovni vojni pa planina Za jamo.

je ob poti z Bohinjske Bele prek Podklanča in Jagodnega na Zajamo (pri današnjem vodohramu) na Stminah nahajala še ena kmetija, ki pa je kmalu za tem izginila, oz. se je po izdelavi Zoisove ceste preselila navzdol k tej.

3.1.2. Usmerjenost poti in cest

Poti odražajo življenje v določenem okolišu, zato se usmerjajo tako, kot to zahteva življenje v določenem času. Zato so dober pokazatelj interesov v določenem času in obratno: iz usmerjenosti poti in cest je mogoče sklepati nato, v katerem času so nastale.

Bronastodobna tranzitna trgovina se je usmerjala iz baltskih predelov (jantar) in iz Britanije (kositer) v smeri proti morju, jantar predvsem proti Jadranskemu in Črnemu morju, v našem primeru predvsem proti zahodnemu delu Tržaškega zaliva.

Za Visoko Gorenjsko do srednjega veka ni ugotovljeno, ali je potekala prek naših krajev tudi trgovina z luksuznim blagom (svila, luksuzni predmeti, izvirajoči iz prometa na velike daljave (Kitajska, Indija), saj tipičnih tovrstnih arheoloških najdb nimamo. Obstajajo predvsem najdbe, ki kažejo na to, da so v naših krajih živeli ljudje, ki so se oskrbovali z različnimi potrebščinami ob morju, kjer se je odvijala takratna sredozemska trgovina.

V halštatu in latenu so povezave predvsem v smeri proti morju še bolj izrazite, saj so takratne potrebe prebivalcev Visoke Gorenjske zahtevale menjavo lastnih izdelkov (surovo in kovano železo) in pridelkov (živina, drobnica) za sol, a tudi za druge predmete. V tej dobi je zgodovinsko že dokazanih nekaj mest v Tržaškem zalivu, ki so bila ustanovljena predvsem zaradi tovrstne trgovine (Tergeste, območje Štivana).

V rimski dobi se ustanovi Oglej I. - 181 (a tudi druga mesta), ki vpliva na razvoj Visoke Gorenjske vse do konca srednjega veka. Predvsem vpliva na naše kraje Čedad (Forum Julii), ustanovljen v rimski dobi, posebno pomemben pa postane za nas v srednjem veku, saj se tam nahaja škofija kot center cerkvene oblasti. L. 1077 postane oglejski patriarh celo posvetni gospod naših krajev (čeprav prepusti dejansko upravljanje grofom Andeškim).

V rimski dobi pa je v Deželi in v Blejskem kotu zaznaven vpliv Emone.

V 11 do 13. stol. je usmerjenost v primorske kraje najbolj intenzivna, ko pa začnejo Spanheimi forsirati Ljubljano in Trst, pa se začnejo naši kraji ponovno povezovati v smeri proti Ljubljani. Te povezave postajajo vedno močnejše, predvsem pa postanejo dominantne, dostikrat celo zapovedane po prihodu Habsburžanov.

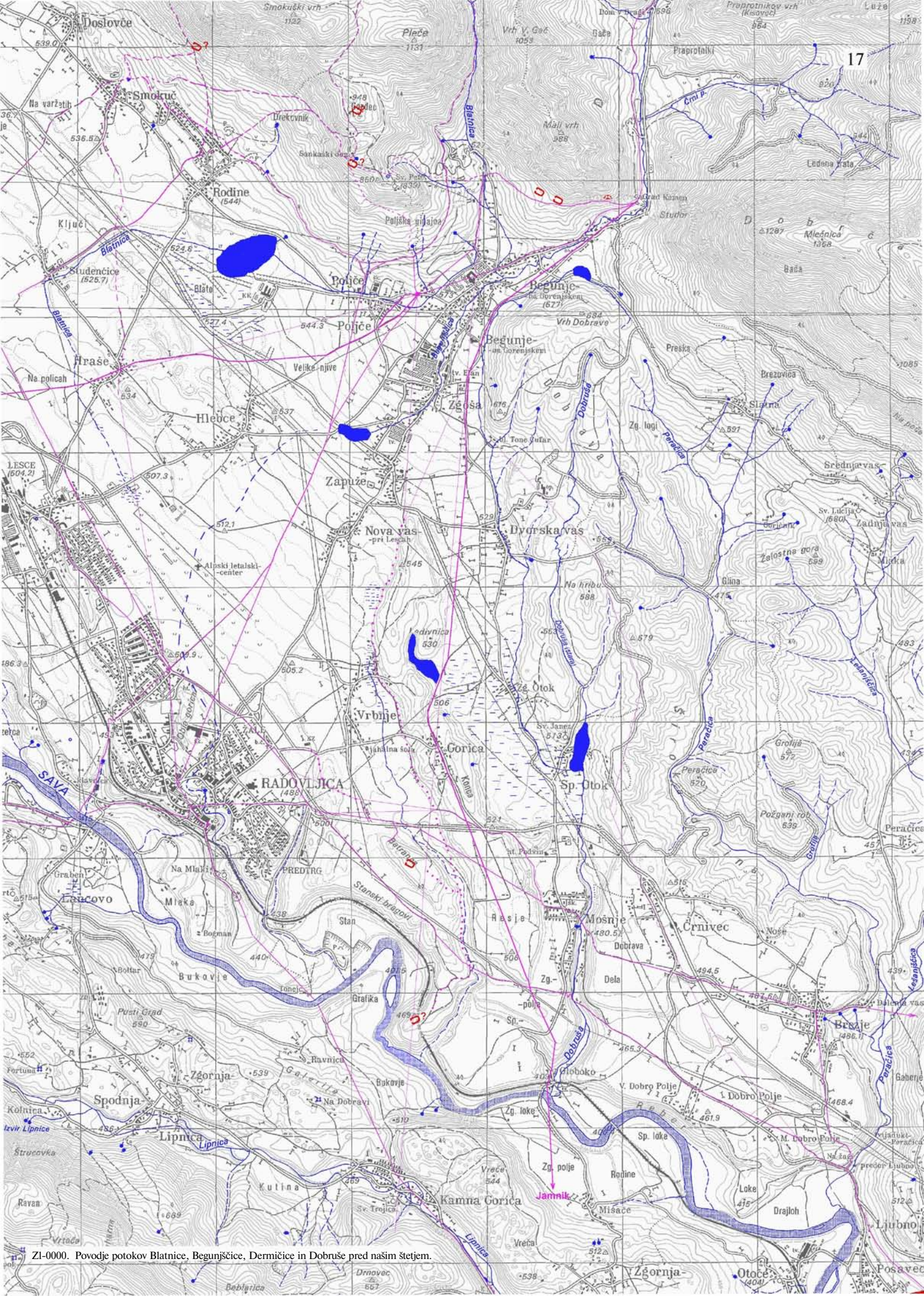
Vplivi oblasti visokega cerkvenega in posvetnega plemstva se intenzivno odražajo na naseljih, poteh in poljski ureditvi od 11. stol. naprej, kakor to pokažejo analize posameznih območij, ki jih bomo prikazali pozneje.

3.1.3. Kakovost poti in cest

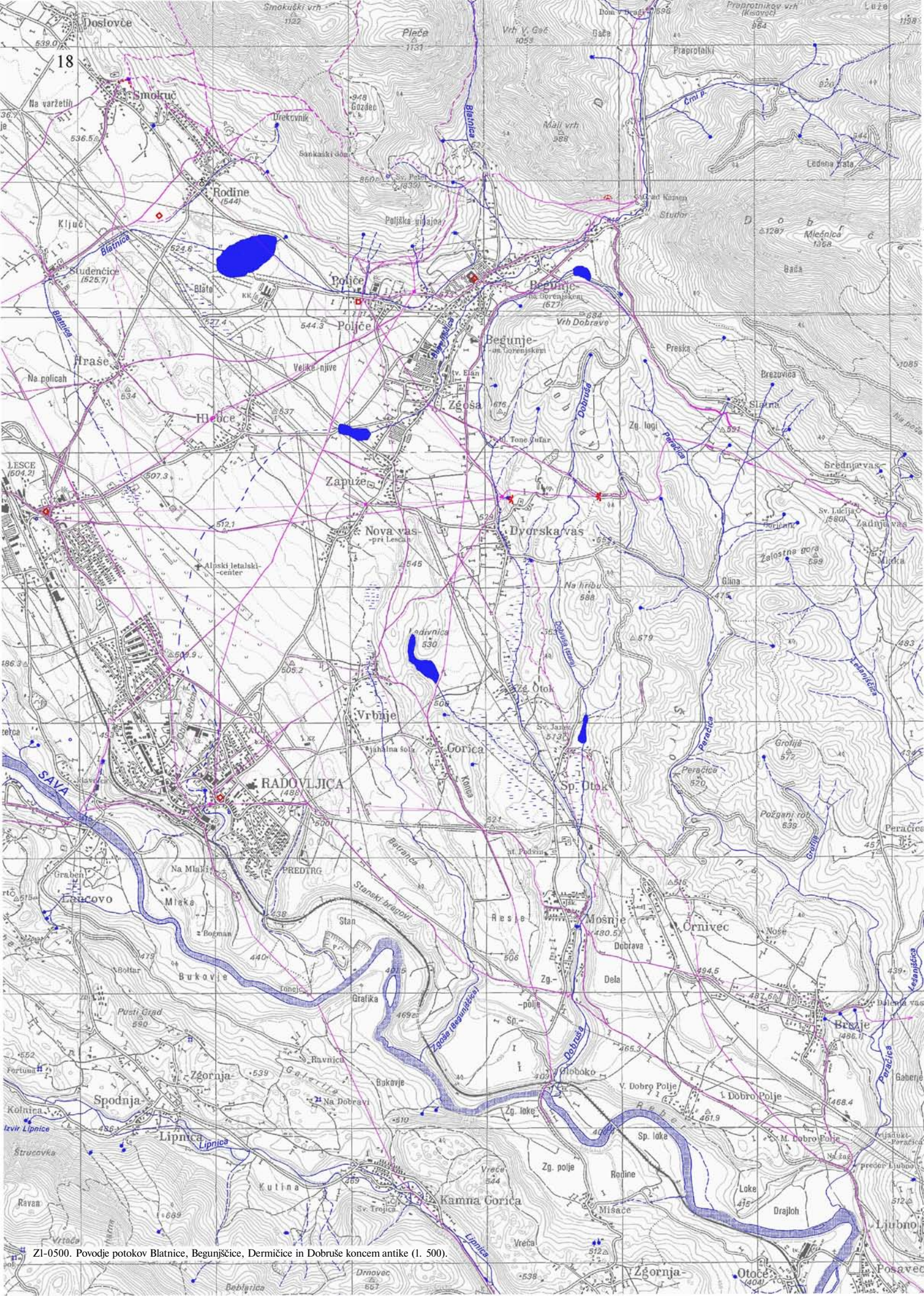
Kakovost poti in cest je odvisna predvsem od prometa in možnosti, ki jih imajo uporabniki poti in cest in od razvoja prometnih sredstev.

Kako so se razvijale možnosti, blaginja in krize prebivalstva, nam podaja splošna zgodovina, a tudi posamezni dokumenti. Vendar o tem več pozneje, saj so priložnosti vezane predvsem ali na posamezne dogodke ali na specifične kraje.

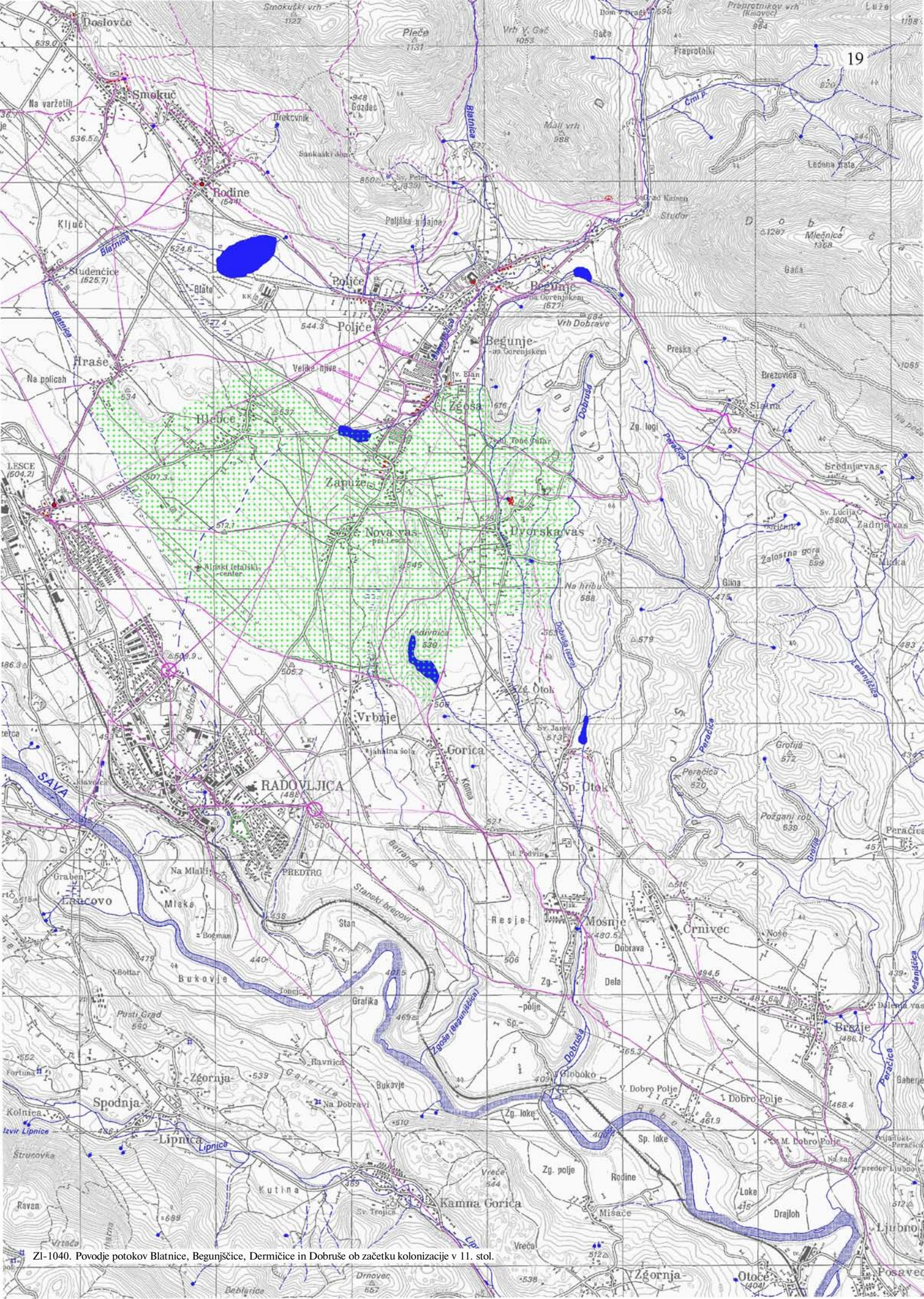

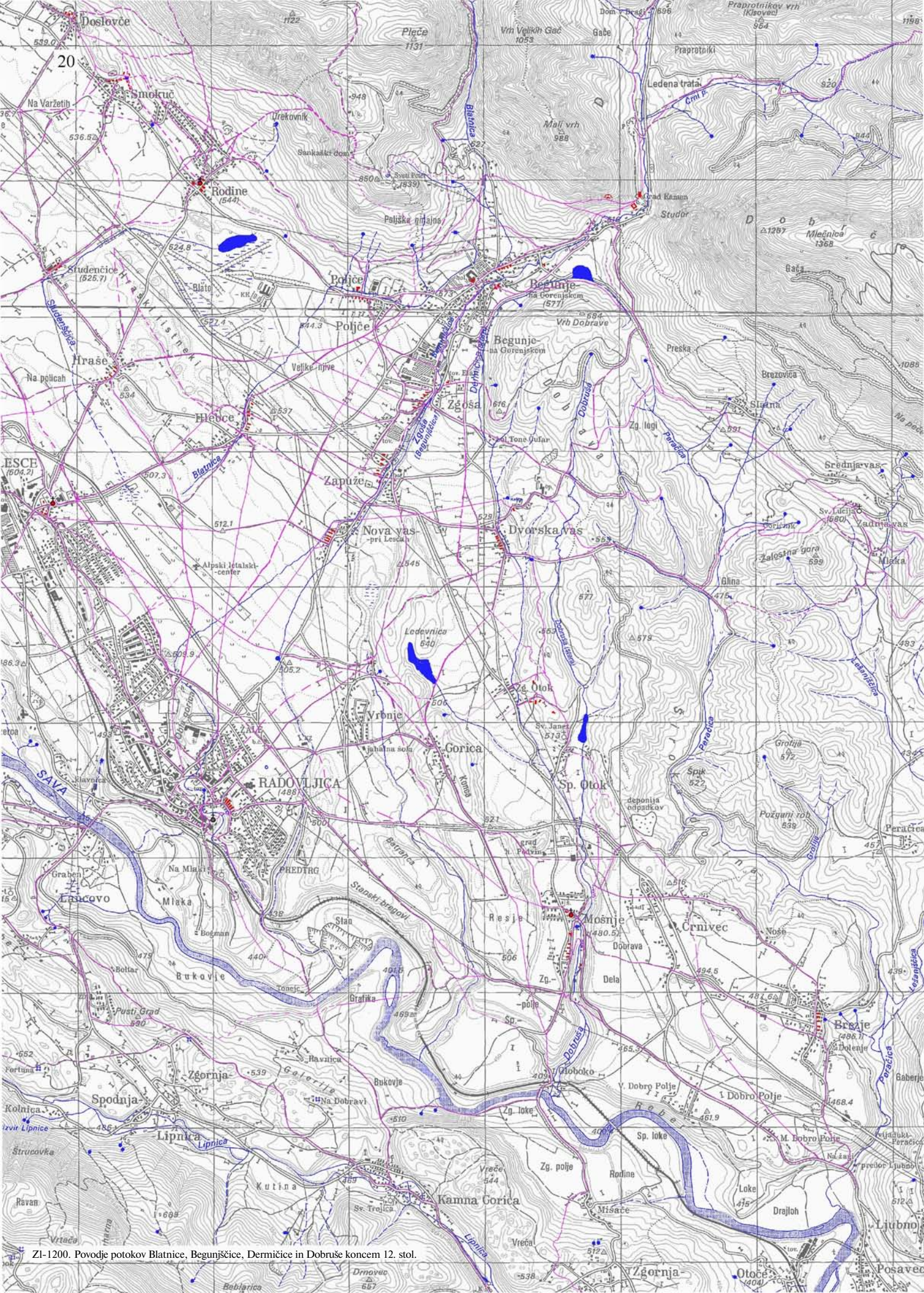
ZI-0000. Povodje potokov Blatnice, Begunjske, Dermačice in Dobruše pred našim štetjem.

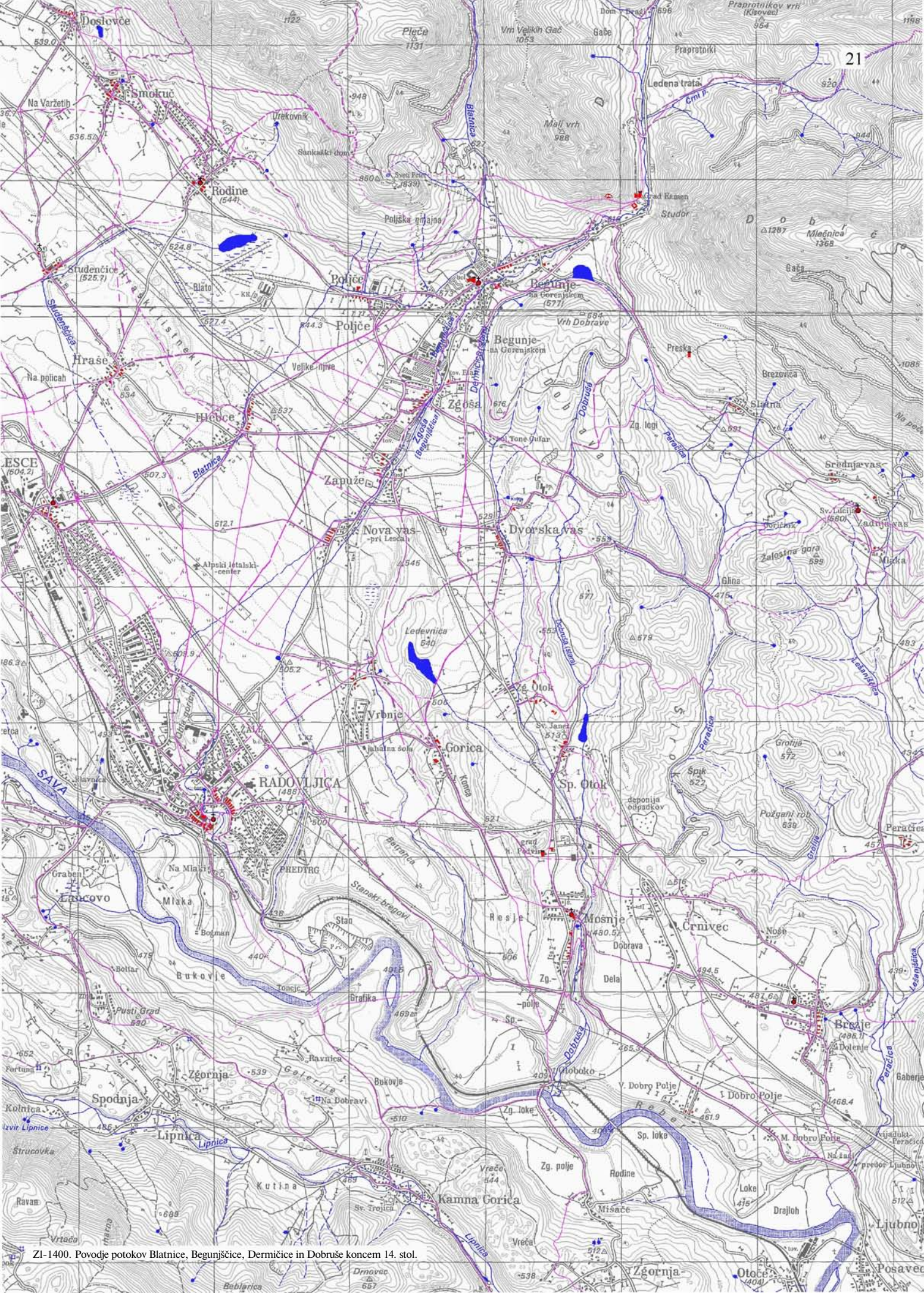
Z1-0500. Povodje potokov Blatnice, Begunjske, Dermičice in Dobruške koncem antike (1: 500).

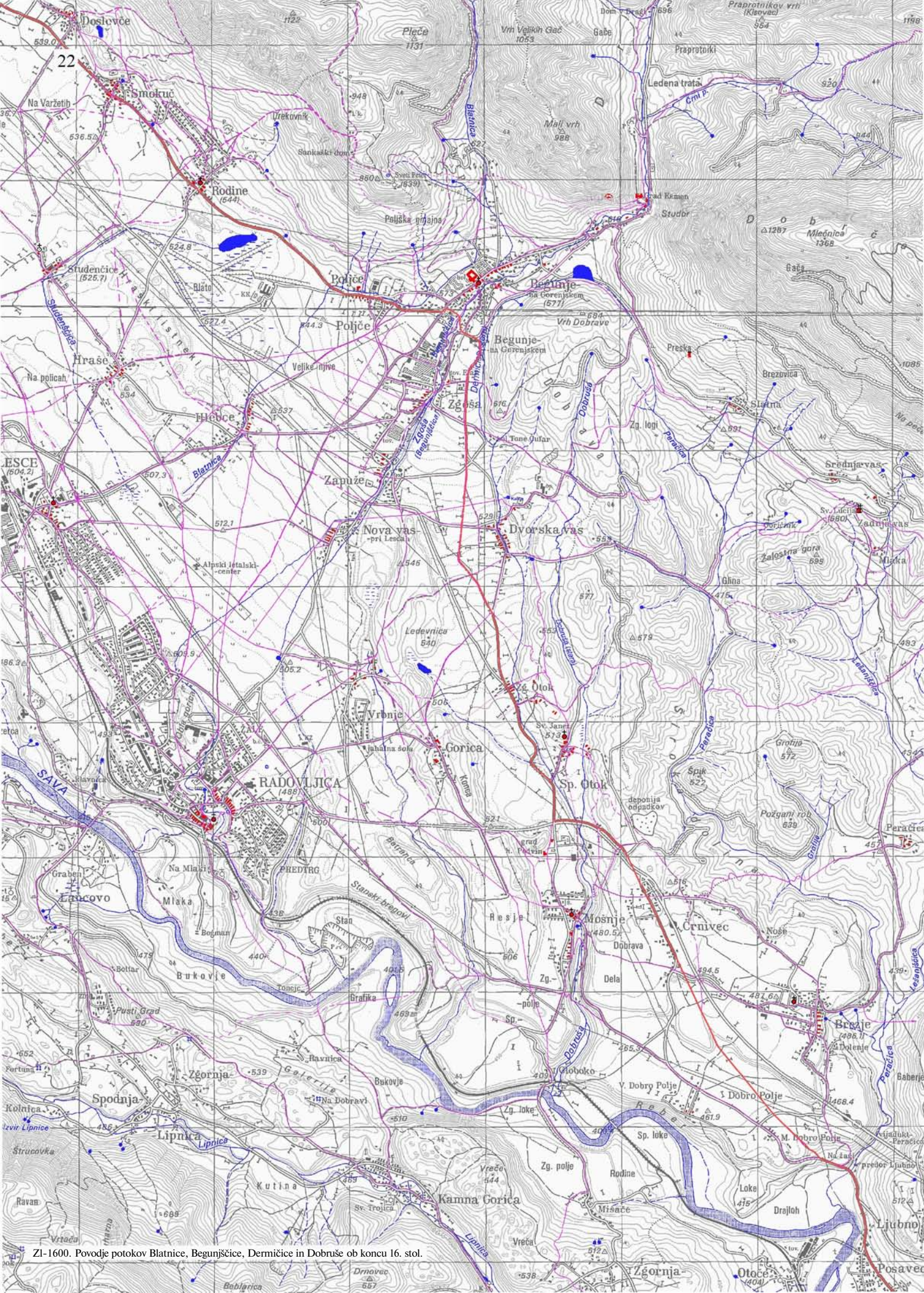
ZI-1040. Povodje potokov Blatnice, Begunjske, Dermičice in Dobruše ob začetku kolonizacije v 11. stol.

ZI-1200. Povodje potokov Blatnice, Begunjsčice, Dermičice in Dobruše koncem 12. stol.

ZI-1400. Povodje potokov Blatnice, Begunjsčice, Dermičice in Dobruše koncem 14. stol.

Zl-1600. Povodje potokov Blatnice, Begunjsčice, Dermičice in Dobruše ob koncu 16. stol.

S1001. Pogled na Radovljico in Deželo s Pustega gradu.

S1002. Pogled na Deželo in Blejski kot z Zabrezniške planine.

SI003. Pogled z Galetovca na Blejski kot in Deželo.

SI004. Pogled s Kamnitnika na Deželo in Lipniško dolino.

SI005. Polje pod Novo vasjo - pogled proti severu.

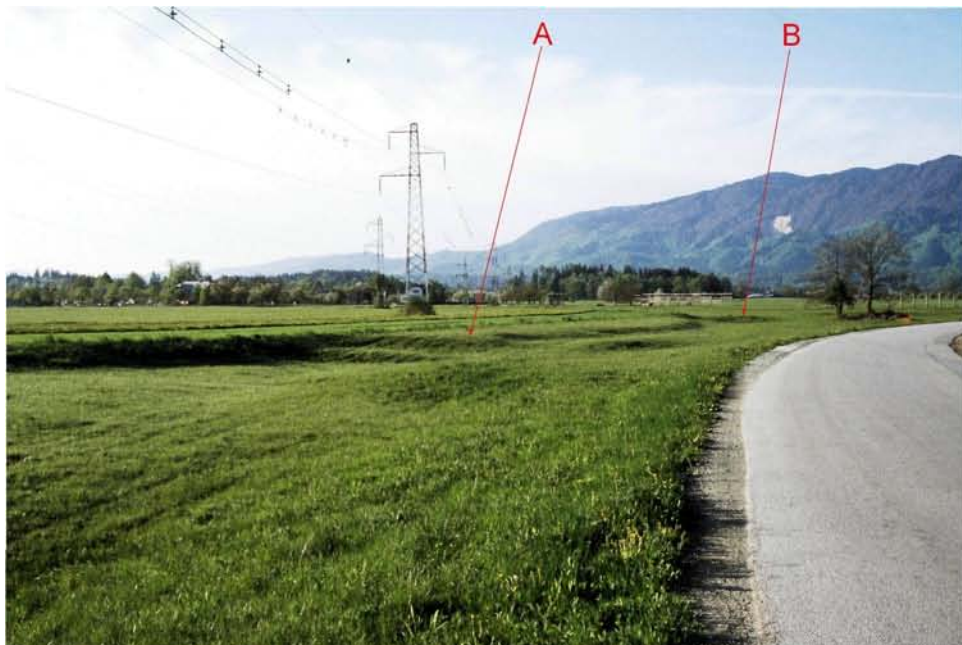
SI006. Ostanki nekdanje struge potoka Zgoše v Orgelcah.

SI007. Soteska potoka Zgoša izpod mošenjskega mosta.

SI008. Pogled s križišča cest na Zgošo in strugo Begunjščice zahodno izpod naselja Zgoša.

S1009. Pogled na nekdanje strage potoka Zgoša izpod Nove vasi v smeri Vrbenj.

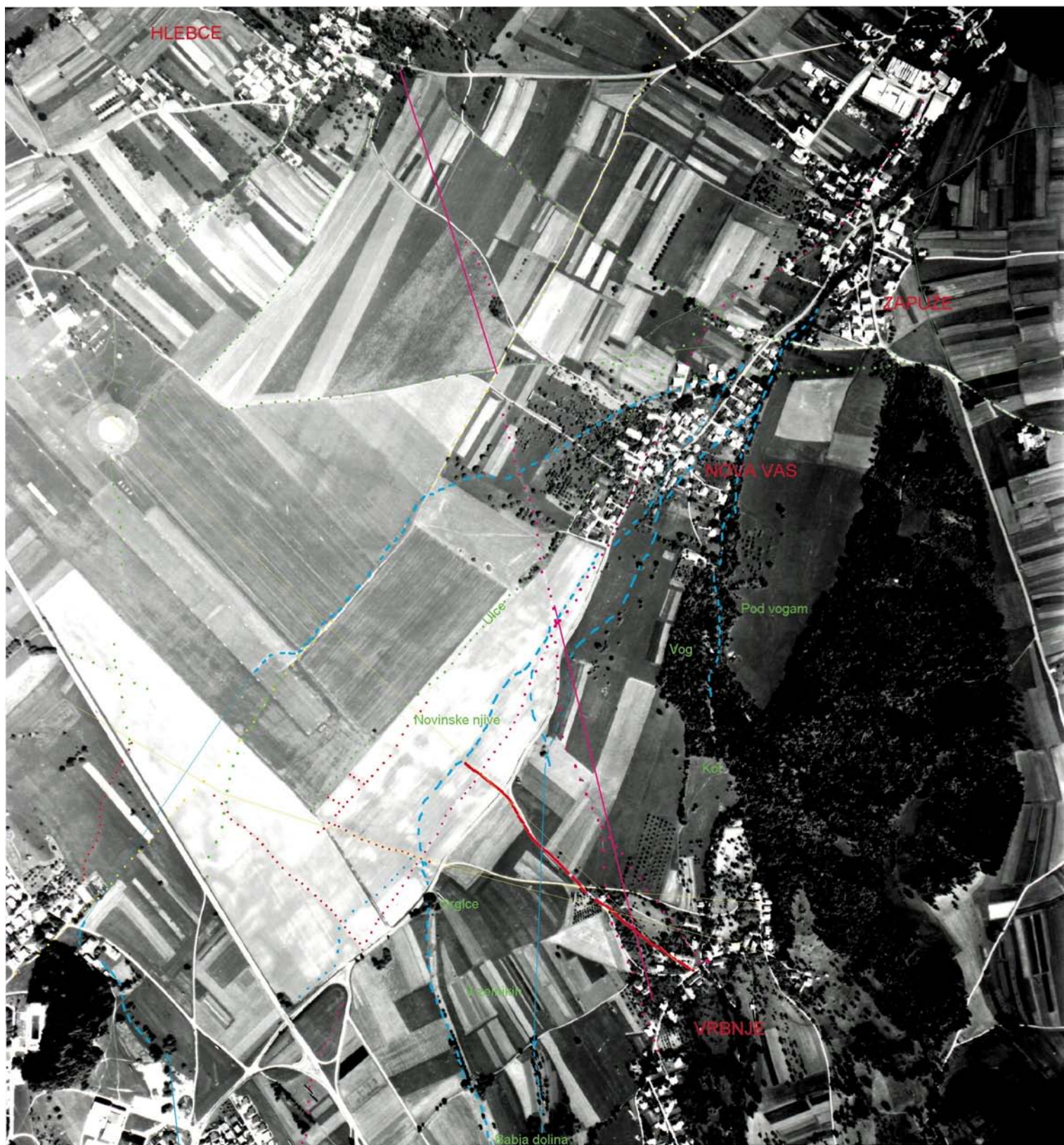
S1010. Pogled na nekdanje struge potoka Zgoša izpod Nove vasi v smeri Radovljice.

S1011. Stara straga na Koroščevem in Golentarjevem vrtu v Vrbenjah

S1012. Ostanke tlakovane antične poti in starih cest med Radovljico in Mošnjami.

S1013. Prirejen aerofotografski posnetek območja med Novo vasjo in Radovljico.

S1014. Pogled na Kovor iz Retenj.

S1015. Interpretirani ostanki tlakov na stari poti med Visočami in Brezjami pri Tržiču.

S1016. Ostanki tlakov na stari poti nad Visočami.

S1017. Verjetna trasa antične poti od cerkve sv. Lucije proti Tacmanovim tlakam.

S1018. Ostanki tlakov na ledini Tacmanove tlake pod vasjo Slatna.

S1019. Vsek srednjeveške poti v Pobrncu, v ozadju cerkev sv. Lucije.

S1020. Prežitki antične poti pod vasjo Slatna, ki vodi čez Presko proti Begunjam.

S1021. Prežitki antične poti pod vasjo Slatna, ki vodi čez Presko proti Begunjam.

S1022. Prežitki antične poti pod vasjo Slatna, ki vodi od sv. Lucije čez Presko proti Begunjam.

S1023. Prežitki antične poti pod vasjo Slatna, ki vodi od sv. Lucije čez Presko proti Begunjam.

S1024. Na Brdu se antična pot odcepi navzgor in se usmeri proti Preski.

S1025. Ostanke nekdanje srednjeveške poti in izpod nje nekdanje antične poti pod Podgorskim gradom.

S1026. Vsek v ježi nad Dvorsko vasjo.

S1027. Pogled z ježe nad Kašco proti Novi vasi in Lescam.

S1028. Pogled z ježe nad Kašco proti Zgoši.

S1029. Pogled izpod Ledevnice na cesarsko cesto, Dvorsko vas in razgledišče nad Kašco.

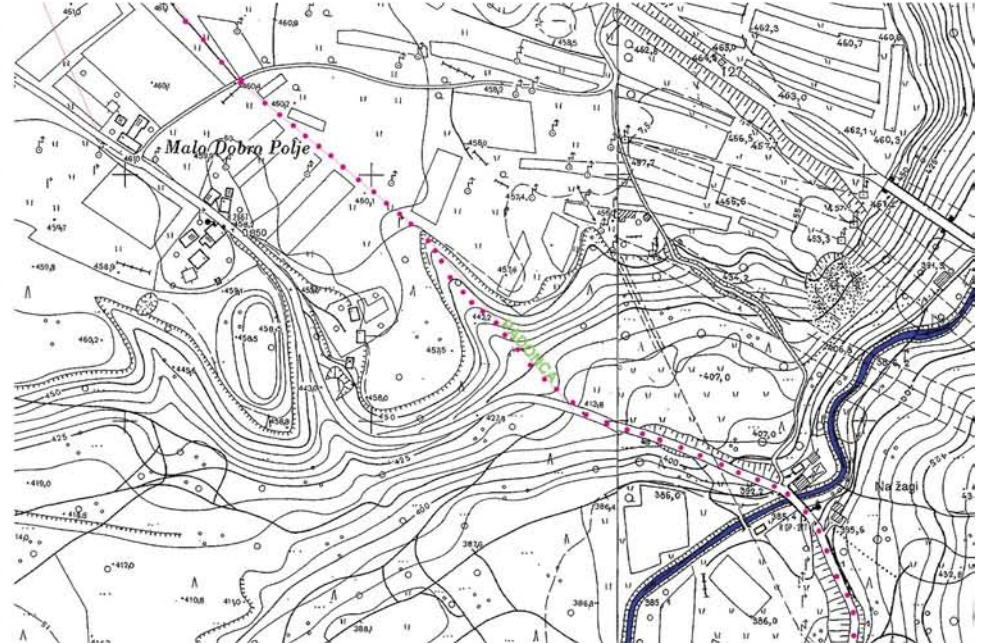
S1030. Vstop obsavske poti v ježo v Gobovcih pri nekdanji kapelici sv. Nikolaja.

S1031. Trasa stare antične ter srednjeveške poti in novoveške cesarske ceste v Gobovcih.

S1032. Trasa stare antične poti pod Ljubnim.

S1033. Trasa stare antične poti in poznejše komercialne ceste čez Dobro polje proti Črncu in Otoku.

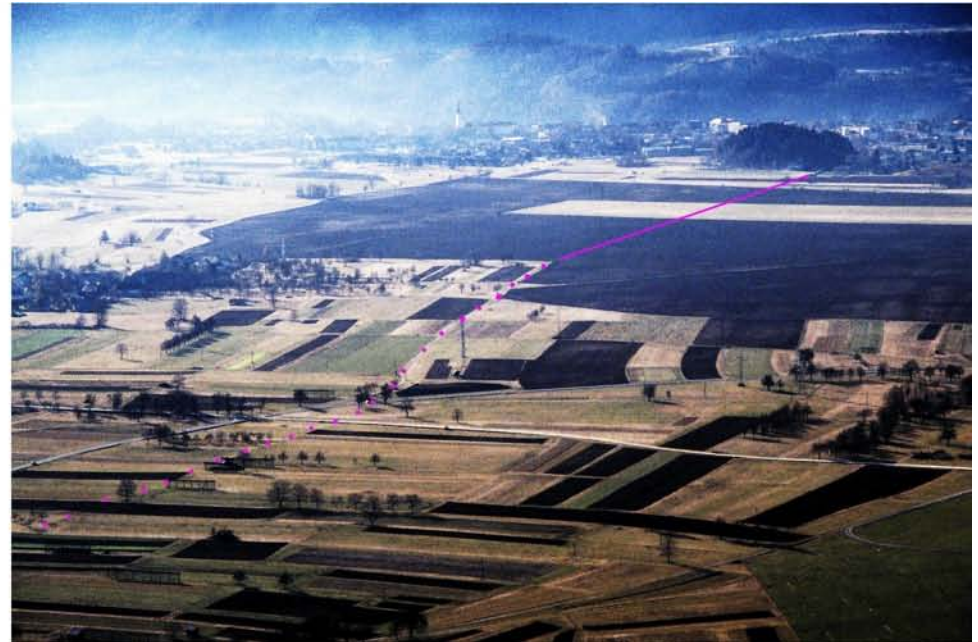
S1034. Antična pot Sv. Ana - Begunje, pogled s cesarske ceste proti Begunjam.

S1035. Antična pot Sv. Ana - Begunje, pogled s cesarske ceste proti Radovljici.

S1036. Antična pot Sv. Ana - Begunje, pogled s Sv. Petra I.

S1037. Antična pot Sv. Ana - Begunje, pogled s Sv. Petra II.

S1038. Pot skozi Luknjo.

S1039. Pot skozi Zaluknjo. ⬇️

S1040. Trasa predantične in antične poti na pobočju Rebri nad Zabreznico.

S1041. Pogled s Kamnitnika na križišče pri Koroški Beli.

3.2. Naraščanje potreb po cestah

Ko se pojavijo pri nas prvi laški železarji začnejo potrebe po novih poteh hitro naraščati. Povečanje železarskih peči, nove tehnologije (breščanske peči) povečujejo proizvodnjo železa, tega pa je potrebno spraviti na trg. Obstoječe tovorniške poti zadoščajo vse do prihoda Turkov.

Povečanje števila prebivalcev in njih blagostanja od 13. stol. naprej poveča tudi transportne potrebe na eni strani, ukvarjanje s transportom (tovorništvom) pa povečuje blaginjo ljudi.

Uvajanje voz v kmečko delo je zahtevalo spremembo obstoječih poti, ki so bile prvotno namenjene za pešpote (steze), nato za tovorniške poti in končno v nekaterih primerih tudi za vozne poti (kolovoze). Primer take poti je pot iz Mošenj na Brezje. Po njej so še po drugi svetovni vojni kmetje vozili na njive na Hrušovju gnoj, nazaj pa pridelke, čeprav je zelo strma, primema komaj za pešpot. Take poti so se torej lahko ohranile zelo dolgo, če so jih podpirale potrebe²⁶. Potrebe so tudi zahtevale uporabo voz na zelo strmih, komaj prevoznih kolovozih. Sploh lahko ugotovimo, da so bile celo ceste, grajene do 20. stol. vsaj v posameznih delih zelo strme, n. pr. Peraški klanec, stara cesta v Gobovcih, Padonca, cesta z Bistrice v Spodnjo vas na Podbrezjah itd..

Dobre povezave s Primorsko povzročijo niz sprememb v lokalnem prebivalstvu. Povečuje se promet z vini in soljo, kar izkazujejo vinske in solne dajatve gosposki.²⁷ Še pred spremembo klimatskih pogojev začenjajo izginjati vinogradi (nogradi, gorice) saj je bilo boljša vina mogoče dobiti na Primorskem in jih uvažati. Pridelava vina v naših krajih torej ni bila dovolj donosna, konkurenčne dejavnosti (železarstvo) so prinašale večji dohodek. Posledica tega in še nekaterih drugih činiteljev (potresi, ujme, kuge in zmanjšanje števila prebivalcev, klimatske spremembe itd.) je, da so pričeli v drugi polovici 14. stol. vinogradi zginevati.

Sploh pa lahko ugotovimo, da v 14. stol. sovpadajo nekaj pomembnih dejstev, ki medsebojno vplivajo na razvoj:

- postavitev slovenske peči v Kropi nam napoveduje s svojo kapaciteto (volkovi težki 4 cente) večje količine železa in manjše cene tega železa;
- prihod laških železarjev v Železnike, Kropo, Bohinj, ...;
- rahljanje odnosov med kmečkim prebivalstvom in zemljiškimi gospodi;
- izginevanje ministerialov in pojavljanje večjega števila vitezov n.pr. na območju od Begunj do Mošenj na samostojnih dvorih;
- začetek uporabe voz pri kmetih;
- pojav prvih kovačev v kmečkih naseljih (ne ob potokih) kot prvih predstavnikov obrtnikov na kmetih;
- začetek kovanja žebeljev v Kropi in Kamni Gorici;
- zadnji kolonizacijski val, ki sega v zadnje še nenaseljene kraje (Podgorje).

Zgornji dogodki kažejo, da se je prebivalstvo močno namnožilo in začelo iskati možnosti preživetja tako na zadnjih, do tedaj še nenaseljenih površinah, a tudi že v fužinarskih krajih, ki pri nas do določene mere nadomeščajo trge in mesta, kjer se tedaj odvija obtniška proizvodnja. Edini trg na tem območju (Radovljica) dobi močno konkurenco že kar v sosednjem Predtrgu, predvsem pa v hitro se razvijajočih železarskih krajih v Lipniški dolini. Povečano število železarskih izdelkov pa zahteva tudi večje količine surovin, ki jih je potrebno dobiti v zaledjih fužin.

Prihod Turkov v Evropo zahteva vedno večje obrambne akcije (vojne), le-te pa vedno več orožja. Potrebe po železu in železnih izdelkih, predvsem orožju, zahtevajo vedno več transportiranja železa, vojaške enote pa vedno večjo oskrbo, tako z dobrinami kot tudi z obvestili.

Tako začnejo potrebe po transportu hitro naraščati. Če se je prej transport odvijal predvsem v smeri proti morju, se začne po prihodu Turkov razvijati tudi po dolini v smeri vzhod – zahod.

Potrebe po hitrih obvestilih sprožijo nastanek sistema obveščanja s kresovi in hitrimi sli na konjih, potrebe po oskrbi vojske s potrebščinami (konji, vozovi, hrana, orodja, orožje itd.) pa začne pospeševati obrt. Tako se razvijajo tako mesta kakor tudi podeželje.

Celotne zahteve pa privedejo do razvoja ravninskega cestnega omrežja, prilagojenega novim potrebam²⁸.

Naravne danosti med Karavankami in Juljskimi Alpami omogočajo prehodnost po dolini z vzhoda na zahod po celotnem porečju Save na Visoki Gorenjski. Te danosti pa začne izrabljati človek že zelo zgodaj, predvsem ob svoji prvi naselitvi. Obiskovanje tega območja iz ljubljanske smeri ob Savi navzgor je formiralo tudi koridorje, po katerih začnejo pozneje potekati tudi poti in še pozneje ceste. Primerno pogoje, ki nastopajo vedno na istih lokacijah, izkoriščajo že od pradavnine. Tam, kjer so bili prehodi ugodnejši, so se sčasoma pojavile poti.

3.2.1. Vpliv razvoja železarstva

Razvoj železarstva je močno vplival tudi na transport. Dokler so bile proizvedene količine železa relativno majhne, se je to železo uporabljalo predvsem za izdelavo potrebnega poljedelskega orodja. Posamezne razvojne faze železarstva se odražajo tako v kmetijstvu kot tudi v trgovini.

Do 11. stol. se je uporabljalo predvsem kmečke peči [A100], ki so omogočale proizvodnjo 8 do 15 kg težkih kep železa (lupe, volkovi), ki so omogočale predvsem izdelavo vsega tistega, kar je do tedaj potreboval kmet. Take železne kepe je bilo po njihovi sestavi še potrebno ločiti na bolj kvalitetno (jeklo), primerno za izdelavo zahtevnejših orodij (rezi), ki so ga take kepe vsebovale le manjšo količino in na večjo količino mehkega železa, primernega za izdelavo nezahtevnih predmetov (žebli, lemeži, poljedelsko orodje in slično)²⁹. Take kepe železa so bile tudi trgovsko blago, imenovano "massa ferri", ki so jih oddajali kmetje kot svojo fevdalno dajatev, n. pr. na Dovjem.

S postopnim uvajanjem nožno gnanih mehov in peči sv. Heme, se dvigne že ob koncu 11. stol. masa prej omenjenih lup na 20 do 37 kg. Take "massa ferri" morajo v 12. stol. oddajati dovški kmetje svojemu zemljiškemu gospodu, take so tedaj postale redno trgovsko blago.

S pojavom vodno gnanih peči sv. Heme, se postopoma dvigne masa proizvedenih volkov na 4 stote (okoli 200 kg). Tako velikih volkov pa ni bilo več mogoče transportirati v enem kosu.

Nato se pojavijo profesionalni kovači, ki to železo predelujejo v končne izdelke, ki se jih prodaja naprej predvsem na Laško. Ti začnejo tudi uporabljati nove tehnologije, prinesene s seboj iz Furlanije.

Šele ta zadnja doba oz. stopnja razvoja železarstva omogoča pridobivanje tolikih količin železa, da postane železo tudi dovolj ceneno in omogoča s tem izdelavo voz. Najmanjši vozovi, kripe, ki so jih potrebovali predvsem za dovažanje oglja in rude, in so imeli samo prednji par koles, zadaj pa samo sani - slika SI243(191), so zahtevali okoli 25 -35 kg železa. Odgovarjajoči kmečki voz, ki se ga je uporabljalo tudi v ravnini in je imel sprednji in zadnji par koles - slika SI246(192), pa je potreboval že okoli 70 kg železa. Profesionalni kovači pa začnejo uporabljati vodno

²⁶ Podobno so Mlinani še po drugi svetovni vojni vozili seno s Kupljenika prek Sela, čeprav je pot s Kupljenika zelo strma.

²⁷ Če se je tedaj še pridelovalo vino na Visoki Gorenjski, se soli za gotovo ni. Dajatve torej ne izvirajo samo iz lastne pridelave, temveč od tovorništva in ukvarjanja s trgovino.

²⁸ Vsi ti dogodki se dogajajo sočasno tudi z izmenjavo oblasti. Turki prvič obiščejo slovenske dežele (okolico Metlike) l. 1408, zadnji Celjski grof Ulrik II izgubi glavo v Beogradu l. 1456. Od tedaj vladajo Kranjski Habsburžani. Ti imajo drugačne interese in možnosti, kot so jih imeli prejšnji vladarji.

²⁹ Danes bi tema dvema zvrstema rekli orodno jeklo in konstrukcijsko jeklo.

gnana kladiva, norce, s katerimi je mogoče tudi ceneno kovati posamezne izdelke. Tako ravno kovanje na norcu omogoča ceneno izdelavo železnih trakov in s tem obročev za kolesa, osi itd.. Za izdelavo in uporabo kmečkih voz, ki morajo biti poceni, da so lahko dostopni kmetom, je torej potrebna določena stopnja razvoja železarstva, ki se pri nas pojavi šele v drugi polovici 14. stol., uveljavi pa v prvi polovici 15. stol. Zato so sprva uporabljali predvsem vozove, ki so zahtevali majhno količino železa, to pa so na eni strani majhni vozovi, na drugi pa vozovi, ki imajo večino delov lesenih (lesene osi, lesena pesta itd.).

Za izdelavo tovomiške opreme sta zadoščali že znanje in sposobnost posameznega kmeta. Za izdelavo voz pa so potrebni poleg kovačev tudi kolarji, ki izdelajo lesene dele. Tudi ti se pojavijo v tej dobi. Za izdelavo voz so torej potrebni posamezni obrtniki, ki s svojim znanjem omogočajo izdelavo takih voz. Za razvoj obrtništva na deželi so potrebni obrtniki na deželi, ne v mestu. Tedaj se v okviru posameznih vasi pojavijo predvsem podkovski kovači, ki so sposobni izdelovati in vzdrževati železne izdelke, ki jih potrebuje kmet. To pa je pri nas predvsem doba tik preden izumrejo Ortenburžani in se pojavijo Celjski grofje³⁰. Tedaj oživijo tudi železarski kraji (Bohinj, Lipniška dolina, Planina pod Golico, Dovje oz. Mojstrana, Tržič in Železniki). Oživi tudi kmečka trgovina, kakor nam to pričajo posamezni urbarji in druge listine.

Izdelava voz pa je zahtevala že razvito specializacijo, kolarje in kovače. Dokler ni bilo teh, tudi ni bilo voz. Če so si jih prvotno lahko privoščili samo na dvorih posameznih gospodstev (pridvorno gospodarstvo), so se lahko razširili pri kmetih šele takrat, ko se tam pojavijo tudi kolarji in kovači. V vmesnem obdobju pa so bili tovrstni obrtniki predvsem v trgih in mestih, kjer je bilo tudi dovolj potreb, da sta se ta dva poklica tudi razvila.³¹

Tako opazimo, da se pojavi vozna tlaka šele v 15. stol. (urbar blejske otoške proštije l. 1431) in to samo na kratke razdalje za dovažanje sena in poljskih pridelkov na poljih oz. travnikih, za transport s polja v vas in slično). Najbolj verjetno so take vozove vlekli samo voli z iželnji, da so lahko tudi zavirali. Torej o kakem fumanstvu tedaj na Visoki Gorenjski še ni bilo govora, pa tudi ne o prevažanju tovorov na večje razdalje.³²

3.3. Prvotne poti - (prometno omrežje)

Prvotno prometno omrežje sestavljajo koridorji in prečne povezave. Dejansko povezujejo posamezne točke, kjer se lahko vstopa v območje Visoke Gorenjske oz. iz njega izstopa. Povezuje namembne kraje z izhodiščnimi kraji, ki ležijo izven Visoke Gorenjske.

Še pred rimsko dobo obstajajo trije koridorji, ki pomenijo vhod v Visoko Gorenjsko po dolini z vzhodne strani :

sevemi, po južnih pobočjih Karavank in predgorja (Rebri, Dobroče) in naprej proti Kamniku ter skozi Tuhinjsko dolino naprej proti Panoniji - imenujmo ga podgorski koridor;

osrednji, po ježah doline Save in naprej proti Kranju in Ljubljani in naprej proti Posavju - imenujmo ga obsavski koridor in

južni, po južni obali Save z vstopi v Besniško dolino ob Savi in skozi preval med Šmamo goro in Šentjoštom. Iz Besniške doline prehaja koridor v dolino Lipnice ter ob sotočju obeh Sav navzgor v Blejski kot. Ta koridor se navezuje predvsem na Loško območje, a tudi v smeri proti Ljubljani - imenujmo ga lipniški koridor.

Vsi trije koridorji pa se med seboj tudi povezujejo, predvsem prva dva ob pritokih Save. Pomembna taka povezava je ob Kokri in Tržiški Bistrici in to po obeh straneh pritokov. V bližini pritokov se povezujejo tudi južni in osrednji koridor (Podnart - pritok Lipnice, Radovljica - pritok Save Bohinjke, Bled - pritok Rečice, Javornik - pritok Javornika).

Sevemi koridor vstopa na Visoko Gorenjsko pri Retnjah, osrednji pri

Podbrezjah, južni pa pri Rakovici (grad Wartenberg).

Prečne povezave med koridorji pa nastopajo predvsem tam, kjer so potrebni ali prehodi in/ali pa je na razpolago razpoložljiva zemlja za naselitev. Pojavijo se posamezne poti, ki potekajo v smeri sever - jug.

Take poti povezujejo običajno severne prehode prek gora z južnimi prehodi. Potekajo dokaj značilno. Vedno se držijo suhih tal in se ogibajo kolikor je le mogoče raznim vodam (močvirjem, potokom itd.). Po drugi strani pa so zelo ravne, saj so bile trasirane zelo zgodaj, ko je bilo celotno ozemlje še prazno in so se prilagajale samo naravnim danostim, ne pa tudi ozemeljski razdeljenosti (poljska ureditve, meje med posameznimi oblastmi itd.). Potekajo v smeri izhodov z gora k nasprotnim vstopom k prehodom na gorah. Jasno kažejo svojo namembnost, svoje ponore in svoje izvore. Ob takih poteh se pojavijo pozneje naselja, predvsem ob križiščih prečnih poti s potmi, ki tečejo v koridorjih.

Prečne poti imajo zaradi tega, ker potekajo iz ene točke proti več nasprotnim točkam tudi različne smeri, ki bistveno odstopajo od smeri sever jug, predvsem pa so bolj pogoste kot pa koridorji (glej župnijski zemljevid na predlistu). Ko se pojavijo naselja, se dopolnijo s povezavami med posameznimi naselji in jih marsikdaj zelo težko ločimo med seboj. Večinoma potekajo ravno in ločujejo posamezne poljske ureditve, saj so se poljske ureditve prilagajale tem potem in ne obratno. Dostikrat potekajo po takih poteh meje med posameznimi naselji. To značilnost imajo tudi prvotne poti, ki potekajo v koridorjih in so nastale pred 14. stol., ko se formirajo zadnja naselja in tudi meje med posameznimi naselji. Pozneje se meje spreminjajo še zelo malo, predvsem se spreminjajo posamezni detajli. Te meje nam dokaj dobro podaja FK.

Take prvotne prečne povezave so:

- Koroška Bela - Kočna - Gorje - Pokljuka - Bohinjska zgomnja dolina - Sv. Janez in Gorje - Bled - Bohinjska Bistrica - Vrh Bače;
- Koroška Bela - Moste - Vrba - Lesce - Radovljica - Kamna Gorica - Jamnik - Dražgoše - Novak - Prtoč - Sorica - Petrovo Brdo;
- Moste - (Vrba) - Blejski most (prvotno brodišče - med Lescami in Bledom);
- Rodine-Blejski most - Selo - Bohinjska Bela - Bohinj - Vrh Bače;
- Rodine - Lesce (priključek na koridor in pot Moste - Jamnik);
- Begunje - Blejski most;
- Begunje - Radovljica (priključek na pot Moste-Jamnik) - Jelovica - Petrovo Brdo - Bača;
- Begunje - Zgoša - Ledevnica - Globoko - Zgornja Dobrava in ob sotočju Lipnice in Kroparice priključek na pot Moste - Jamnik, oz. iz območja Ledevnice skozi Rajso, Selom, Komuravšce v Kamno Gorico in od tod na Gradišče na Vodicač oz. Jamnik;
- Tržič-Bistrica pri Tržiču - Kovor - Podnart - Poljšica - Njivica - Prevoje - Selška dolina - (glej zemljevid Z1-0000 (17)). ..

³⁰ T.j. čas ortenburškega rudarskega reda, ki nam podaja takratne razmere.

³¹ Pri nas ju je najpreje zaslediti v starem Ljubeljskem trgu (Forum Lubelinum), nato v Radovljici - Predtrgu v 14. stol.

³² Gornik [B32,s.37] omenja vsakoletno prevažanje vina iz Brd za blejsko proštijo. V resnici gre tukaj za tovorniško tlako (Sambtfrone), saj tedaj še ni primerenih poti, po katerih bi bilo mogoče voziti.

3.3.1. Koridorji

3.3.1.1. Podgorski koridor

Je vsekakor najpomembnejši, saj se ob njem od halštata naprej pojavljajo poti in naselja, zelo verjetno neprekinjeno skoraj 3 tisočletja.

Že v halštatu se formira pod gorami niz naselij, ki se vlečejo od Koroške Bele vse do Begunj, kakor nam pričajo najdbe [A112/13,s.361-376; A112/14,s.377-388]. Vzhodno od Begunj v tem času nimamo še nobenih podatkov, saj je območje arheološko še neraziskano.³³

V rimski dobi pa je celoten koridor že zaseden, skozenj potekajo poti, ki potem ne izginejo do danes³⁴. Dokaj kakovostna gradnja poti v tem času (tlakovanje, obrobe), ki je dokaj trajna, je poskrbela, da se je pot ohranila na marsikaterem mestu še danes, predvsem tam, kjer je bilo zemljišče primerno in erozija ni močno delovala. Ta pot se uporablja deloma še danes, večinoma pa se je uporabljala do konca 18. stol. do odmiranja tovorništa. Pot naj bi bila na nekaterih območjih dejansko prevozna, saj so jo uporabljali tudi za promet z majhnimi kmečkimi vozovi. Taki so nekateri odseki te poti (Kovor-Mlaka, posamezni odseki nad Zabreznico in Koroško Belo, nad Podkorenem itd.). Na to pot so vplivali tudi posamezni priključki, ki so se vzpostavili v poznejših obdobjih. Oglejmo si ta koridor od njegovega vstopa na Visoko Gorenjsko pri Kovorju.

Slika SI014 (28) prikazuje pogled na Kovor iz Retenj, kjer se pot spusti v dolino k Tržiški Bistrici in se nato dvigne v Kovor, ki kot naselje obstaja že v antiki. Izza Kovorja se pot dviguje skozi Stagne na Hušico³⁵, od tam pa čez Nart, kjer se odcepi proti severovzhodu pot proti Tržiču, naprej na Brezje pri Tržiču. Z Brezij pri Tržiču poteka pot proti Visočam, kjer se na travnikih vzhodno od vasi pojavijo ostanke tlakovane poti – slika SI015(28) in SI016(28). Iz ustroja ostankov je pot mogoče opredeliti kot antično, čeprav vemo, da je to potekala pot vsaj do časov Jožefa II. (JVK). Slične ostanke srečamo naprej proti zahodu samo še izpod Slatne. Očitno je to edini del, ki je preživel od antike do danes, ostale dele poti pod gorami pa so preoblikovali čas, človek in erozija. Od tukaj naprej ni več zanesljivih znakov antične poti. Tej poti se po jožefinskih časih pridruži vozna pot, ki poteka nižje spodaj skozi vasi, ki jo bomo opisali pozneje v obratni smeri.

Pobočje pod Dobrčo je zelo ilovnato, polno prepereline, ki ob deževjih postane zelo blatno. Nosilnost tal je tedaj minimalna in pojavijo se plazovi, ki so morali biti včasih dokaj obsežni. Iz potekov poti je razvidno, da so včasih odnesli velike dele pobočij skupaj s potmi, ki so potekale po takih predelih. Dokler je bilo območje nenaseljeno in so gozdovi ščitili tla, so bila ta območja dokaj zavarovana. Tudi prvotne poti, bolj rečeno steze, tako zavarovanih tal niso mogle poškodovati toliko, da bi začela drseti. V tem obdobju so bili usadi dokaj redki, saj je bil nad potjo zelo verjetno bukov ali hrastov gozd. Potresi in velika deževja, ki so se drugod izražala kot poplave, pa so lahko brežino razrahljala in ustvarila razpoke, ki so se pozneje širile. Voda je lahko takoj ali pa šele čez nekaj časa dokončala svoje delo in sprožila usade.³⁶

Predvidevamo, da je pot od Visoč (623 m) naprej proti zahodu v antiki, verjetno pa še tudi del srednjega veka, potekala nad sedanjima vasema Leše in Palovče, po pobočju, ki je bilo tedaj poraslo z gozdom. Pot je zelo verjetno potekala tako, da se je enakomerno spuščala po pobočju do cerkve sv. Lucije (580 m), vmes pa prečkala greben Vetm na koti 612 m, kjer se verjetno dvignila nekoliko navzgor, da bi se pot skrajšala.³⁷

V Sv. Luciji je moralo biti že v antiki neko svetišče³⁸.

Pri Sv. Luciji se je tedaj pot cepila na dve poti, kot nam to pričajo današnji ostanke:

³³ Območje v tej dobi prikazuje zemljevid Z1-0000(17).

³⁴ Območje konec antike prikazuje zemljevid Z1-0500(18).

³⁵ Ime naj bi pomenilo utrjen kraj, ki brani pot, ki poteka skozi ta kraj, podobno kot Hrušica nad Vipavsko dolino®, kjer je utrdba varovala vstop v Furlansko nižino, ali nad Jesenicami, kjer naj bi utrjeno naselje varovalo vhod v Carniolo.

³⁶ Seznam velikih povodnji in potresov je podan posebej v prilogi **D.1.1. in D.1.10.

³⁷ Vasi Visočje in Leše so prvič omenjene v briksenskih tradicijah l. 1050-65.

³⁸ Izpod cerkve sv. Lucije teče studenček, ki naj bi pomagal bolnim na očeh. Tovrstne legende, ohranjene kot vraže do današnjega dne, naj bi se rodile še pred krščansko dobo, zelo verjetno pa so izvirale še iz antike.

Pot navzdol proti zahodu se je od cerkve sv. Lucije počasi spuščala prek Grobelnika navzdol zelo verjetno po sedanji poti, prikazani na SI017(28), proti ledini Tacmanove tlake izpod sedanje vasi Slatna, kjer kakih 50 m izpred grabna, ki seka to ledino, naletimo na prve ostanke tlakov - glej slika SI018(29). Nekoliko zahodnejše od tod (na ledini Loke) ponovno najdemo podobne ostanke poti, kot jih lahko vidimo nad Visočami. Z ledine Loke naprej se je pot verjetno dvignila čez Ždovinove irovce in Ždovinove pomice na hrib Valavec, nato na Dobravo in čez potok Piznek na razgledišče nad nekdanjo opekarno, se od tod spustila navzdol na ravnino za nekdanjo opekarno in se tod cepila na pot (čez poznejši grad Drnča) navzdol proti Zgoši (od koder je vodila naprej proti Poljčam, kjer se je nad vasjo na pobočju združila s potjo, ki je prihajala z Begunj, oz. s prelaza Prevala navzdol), ter na pot na severozahodno ježo nad Dvorsko vasjo, kjer je še danes globok in močno erodiran vsek v ježi - slika SI026(31), ki vodi navzdol k studenčku Kašca, kjer so se nato cepile poti v smeri proti Radovljici (izza Mlake čez Ledevnico, Žale, zahodno od Predtrga in čez Graben v Mesto - glej tudi župnijski zemljevid na predlistu in Z1-0500(18) ter sliko SI029(31)³⁹, Lescam - slika SI027(31) in Zgoši - SI028(31), kjer se je združila s potjo, ki je prihajala z razgledišča nad nekdanjo opekarno. Pri studenčku Kašca je bilo torej pomembno stečiče poti, ki so vodile tako proti Radovljici, Lescam, Hrašam in Poljčam.

Pot po pobočju proti prelazu med Dobrčo in Dobravo na Preski, ki poteka od Sv. Lucije čez Grobelnik in nato kakih 40 m izpod sedanje ceste proti vasi Slatna, ki jo danes imenujejo "Volovska pot". Ostanke te poti so vidni zlasti pod Slatno in zahodnejše od nje. Ohranila se je predvsem zato, ker se je potem v posameznih delih uporabljala še kot kolovoz, danes pa po njej še teče deloma traktorska pot. Pod Slatno se pojavi nekoliko vzhodnejše, kjer pride iz predela, ki ga je na širini kakih 50 m opustošil velik plaz - slika SI020(29), se danes spusti navzdol, preči graben in poteka pod nekdanjo njivo ter se nato strmo dvigne navzgor, kot to prikazuje slika SI021(29). Od tod se pot zlagoma dviga, preči potok Mrhar (tik pred Mrharjem se odcepi navzgor pot proti kmetiji Tacman - slika SI022(30) in poteka nato do križišča s potjo, ki prihaja navzdol iz Slatne - slika SI023(30). Od tod naprej pa poteka proti zahodu skoraj vodoravno in se danes izgubi v senožetih na ledini Za Brdom (pod sedanjo cesto Begunje - Tržič izpod ruševin Podgorskega gradu (Gutenberg, Klanc). Nekoč pa se je pot na ledini "Na brdu", nekoliko preden je zavila na ledino Za Brdom, začela dvigovati navzgor in se prek današnjih travnikov (nekoč so bile tod njive) usmerila proti Preski - slika SI024(30). Ponovno jo najdemo kakih 150 m zahodnejše, kakih 10 m pod današnjo cesto (in nekoliko zahodnejše od poti, ki vodi na Podgorski grad), kjer se je priključila srednjeveški varianti, ki je pozneje peljala nekoliko pod današnjo cesto in nekoliko nad staro antično potjo, ter bila spremenjena v kolovoz - slika SI025(30).

Ta zadnja pot se je na sedlu med Dobravo in Dobrčo na Preski zopet ločila na pot, ki je potekala po severnem pobočju Dobrave čez ledino Zadnje oje⁴⁰ ter nad Bajerjem v Begunje in na pot k križišču poti pod gradom Kamen, od koder je potem potekala v Drago in na Preval ali pa se spustila proti Begunjam (v halštatu pa je od tod vodila pot na Njivice tako kot še danes) ter od tod naprej proti Poljčam, kjer se je usmerila proti zahodu - SI104(89).

³⁹ Ker je razgledišče iznad studenca zaraščeno v smeri proti Radovljici, je podana slika iz nasprotne strani, kjer je v ozadju nad zahodnim robom Dvorske vasi vidno razgledišče nad Kašco.

⁴⁰ Oje bi lahko sklepali, da je bilo dvojno, Sprednje in Zadnje. Zadnje je vodilo po severnem in zahodnem delu v Begunje, Sprednje pa čez položnejši del Dobrave (Valavec), travnike (seče) na Zgošo. Oba dva ojesa sta oklepala gozdnati vrh Dobrave, sedanje Dele (Parte, Prte). Izhodišče je bilo v območju Slatne, konca pa v Begunjah oz. na Zgoši.

Ko se v 11. stol. začne razvijati blejska posest briksenskih škofov (proštjska na otoku in grajska) in se začne kolonizacija, je bilo najprej potrebno povezati vse posesti z ustreznimi potmi. Uporabili so predvsem obstoječe poti, torej tiste, ki izvirajo še iz antike.

Ker se je blejsko briksensko gospodarstvo raztezalo vse do Mač pri Preddvoru, mora že tedaj obstajati neka pot. Antična pot se je očitno ohranila do prihoda fevdalcev v naše kraje, če ne v celoti, pa vsaj deloma. Tiste dele poti, ki jih je uničila erozija, je bilo potrebno na novo speljati, nekatere pa so opustili oz. prilagodili novim razmeram.

Ko se pojavijo nove vasi, je potrebno nekaterim potem spremeniti poteke tako, da je bilo dovolj prostora za nove poljedelske ureditve, povezovalne poti v vasi in vasi s polji itd.. Te spremembe bomo obravnavali ob posameznih naseljih, njih nastanku in razvoju.

Ker je prej potekala večina poti v smeri sever - jug, je bila najprometnejša vzhodna točka v Deželi v Begunjah, te pa niso bile v rokah blejskega briksenskega gospodarstva. To je začelo forsirati predvsem pot prek svojih ozemelj, istočasno pa je poskušalo pridobiti v 11. stol. čim več ozemlja med Lescami in Preddvorom. Če je prej potekala pot med Begunjami in Bledom čez Hraše in današnje igrišče za golf proti Blejskemu mostu oz. brodišču, se sedaj usmeri pot vzhodneje čez Lesce na ježo severozahodno od današnje Dvorske vasi. Sčasoma zrasteta v bližini te poti Dvorska vas in Nova vas, ki ostaneta skozi ves srednji vek v lasti blejske otoške proštije. Tedaj se pot usmeri čez Glino navzdol v Peračico ter od tu vzhodno od današnje kmetije Goričnik na Pobrnco - slika SI018(29), ter od tu navzdol v Mlako ter prek grebena Vetrn (na koti 582) naprej v Palovče in Leše od tu pa po novi poti na Visoče. Vas Leše® tedaj že obstaja, saj jo posredno omenja darovnica iz l. 1040. [A100,s.206]. Ta pot ostane aktualna vse do takrat, ko se začne uveljavljati avtomobil, pa še danes so v uporabi posamezni odseki.

Tako lahko predvidevamo, da se je obstoječa pot z Bleda v Lesce potegnila naprej mimo Dvorske vasi skozi Podgorje do Palovč in Leš, od tu navzgor na Visoče, od tod pa po stari antični poti prek Kovorja (kjer je križala ljubeljsko pot) in Tržiške Bistrice v Križe in od tam naprej po vaseh pod Kriško goro proti Preddvoru, kjer se je spojila s cesto Kranj - Jezersko in naprej na Koroško.

Ta pot je imela tudi varianto prek Vadič. Ta se je v Lešah odcepila od prej omenjene poti ter potekala prek Vadič v smeri Brezij (pri Trziču), kjer se je zopet združila s prej opisano potjo.

V Brezjah pri Trziču se je omenjena pot križala s potjo, ki je vodila po grebenu iz Ljubnega prek Brda (l. 1999 na novo odkrita villa rustica) in Hudega v Brezje ter od tu prek Slemenca v Bistrico pri Trziču ter od tu naprej na Ljubelj.

V zahodnem delu Dežele, ki ima nekatere najstarejše naselbine (halštatske), se je pot iznad Poljč po pobočju "Gore svetega Petra" in "Gore sv. Lovrenca" usmerila proti Mostam. Še danes so iz ravnine pod Reberjo vidne v vegetaciji proge, ki verjetno nakazujejo poteke teh poti še pred antiko. Tedaj je pot povezovala posamezne naselbine, ki so se nahajale nekoliko nad to potjo, ki jo podajamo na SI040(34).

V antiki se razvijajo naselja na pobočjih, vendar tik nad ravnino, ki jih povezuje prej omenjena pot. Vendar se tedaj pojavijo tudi že druge poti, ki prihajajo v posamezne točke prek polja izpod naselij. Tedaj so morale že tudi nastati poti, ki so povezovala vsako vas s svojim poljem in ki so se povezovala s tisto potjo, ki je vodila iz Vrbe proti Radovljici severno od Lesc. Vendar več o tem pri opisu naselij in poti v posebnem poglavju.

Prej omenjena predantična pot se je v Mostah združila z obsavskim koridorjem ter potekala naprej proti Koroški Beli, Korenskemu sedlu in dolini Ziljice. Že v antiki je bila ta pot na izpostavljenih odsekih tlakovana in je tako postala cesta. Sledovi te ceste so vidni še skoraj v celoti.

Da poznoantične poti presahnejo in se vzpostavijo ter oživijo nove poti, je bila potrebna nova poselitev, nove potrebe po povezavah. Da se na tem območju poti ponovno spremenijo, pa je potrebno uvesti vozove, ki zahtevajo drugačne poteke poti. To se dogodi na tem območju šele po jožefinskih časih, kar bomo obravnavali posebej pri posameznih vaseh.

3.3.1.2. Obsavski koridor

Obsavski koridor vstopi na Visoko Gorenjsko pri vasi Bistrica, se dvigne na Spodnjo vas v Podbrezjah, se prek Srednje vasi usmeri proti zahodu in doseže obsavsko ježo na mestu, kjer se spušča navzdol majhna dolinica - SI030(32)⁴¹, po kateri se spusti navzdol do polovice klanca v Gobovcih, nato pa se usmeri proti zahodu - SI031(32), prečka potok Lešnico, se vzhodno na rob Ljubenskega polja in se pod Ljubnim - SI032(32) - spusti po ježi navzdol na spodnjo teraso severno od Posavca, od tu pa poteka naprej proti potoku Peračica, ga prečka in se dvigne čez Peraški klanec navzgor na Dobro polje. Nekoč so se poti cepile že takoj za mostom čez Peračico na tri smeri:

- na Brezje;
- na Padonco in prek Dobrega polja na Črnivec in naprej proti Spodnjemu Otoku - SI033(32) in
- po Peraškem klanecu navzgor na Dobro polje in naprej proti Mošnjam, od katere se je odcepila (nad Drnčo in Mošenskim grabnom) pot proti Radovljici in Lescam.

Tukaj so se torej zbirale oz. cepile poti v posamezne dele Dežele, Dobrav in Podgorja.

Prva pot čez Brezje se je povezovala naprej predvsem v smeri vasi pod Dobroč, druga je potekala predvsem v smeri proti Gomjesavski dolini, tretja pa je potekala v smeri proti Radovljici, Lescam in Bledu. Seveda pa so se poti pozneje še tudi povezovala med seboj s prečnimi potmi. Obsavski koridor je potekal naprej predvsem po zadnji smeri, izpod Mošenj, čez Preval naprej proti Lescam in Bledu, v Lescah pa se je cepil na pot proti Bledu in na pot proti Žirovnici. Vidimo, da so poti potekale skoraj enako že v pradavnini in tudi opazimo, da so se na križiščih starih poti razvila naselja, ki so tudi ostala, čeprav so nekatere poti, ki so nekoč tvorile križišča, že zdavnaj (ali pa tudi pred kratkim) izginile. Opazimo pa tudi, da so nekatere poti skoraj enake sedanjim, samo da so se spremenile trase, ki so se prilagodile sodobnim zahtevam. Te prilagoditve vsakokratnim spremembam pa so opazne tudi v prostoru. Več o posameznih poteh in naseljih pozneje.

3.3.1.3. Sredinski koridor

Novoodkrita rimskodobna villa rustica na Brdu, položaj Brezij v prostoru in rimskodobna odkritja na Brezjah, rimskodobni grobovi na Hrušovju nad Mošnjami in ostanki starih cest dajo slutiti, da je poleg obsavskega in podgorskega koridorja obstajal že zelo zgodaj med obema koridorjema še eden, ki pa je danes izginil.

Povezava Mošnje - Brezje - Ječarjev mlin - Praproče - Brdo je še danes vidna. Od tod naprej v smeri Zvirč ali celo Dupelj, kjer bi morala biti priključitev na pot ob Tržiški Bistrici navzgor, pa ne obstaja. Dosedanje raziskave ozemlja obstoja tega odseka niso potrdile.

Villa rustica na Brdu predstavlja še pravo zagonetko. Prometne povezave še niso razkrite, poljedelske površine okoli Brda so hribovite in neugodne, prej bi na tem mestu pričakovali neko utrjeno točko, ki bi varovala vstop v deželo kot pa neko podeželsko vilo.

⁴¹ Tam stojijo še danes ostanki nekdanje kapelice sv. Nikolaja, zavetnika romarjev, popotnikov, trgovcev itd.

Bolj zaznaven in uporabljan je bil sredinski koridor na odseku Dvorska vas - Hlebce- Hraše, Studenčice - Vrba - (+Breg - Zasip) Mos-te. Ta osrednji del je vezan predvsem na vasi Hraše, Studenčice, Vrba in ima tako pri Vrbi kakor tudi pri Hrašah razvejano križišče. Dejansko pa se ta odcep začneja že pri cerkvi sv. Lucije, kjer se podgorski koridor nadaljuje v Volovsko pot, osrednji koridor pa se spusti navzdol v dolino, kar je bilo opisano že prej.

3.3.1.4. Južni koridor

Južni koridor je potekal po desnem savskem bregu od sotočja obeh Sav navzdol. Že najdba bronastega meča na Sotočju nas opozarja na to, da je bil tod nekoč prehod prek Save. Zelo verjetno je bil ta prehod vezan na poti v smeri Begunj na eni strani, na drugi pa prek Jelovice ali ob njenem robu proti vzhodu. Vendar zanesljivih ostankov takih tras iz tega obdobja na zemljišču več ni opaziti. V železni dobi, ko je bila naseljenost obravnavanih krajev dokaj velika, pa so se vzpostavile poti bolj prilagojene takratnim prilikam. Tedaj se vzpostavi pot prek Jamnika in naprej v Selško dolino oz. po njenem prisojnem robu naprej v Bačo, kjer obstaja na njenem južnem robu tako imenovana svetlucijska naselitev. Tedaj se posebej uveljavi prehod prek Save v okolici današnje Fuxove brvi pod radovljiškimi Gradišči. Pot je od tod potekala naprej prek Kamne Gorice, Barigle, Jamnika, Dražgoš, Novaka v Podblico, pod Ratitovcem na Sorico in od tu na Petrovo Brdo ter naprej v Bačo. Posebej se ta pot uveljavi v antiki, saj najdemo na tej trasi mnogo ostankov antičnih poti [A100].

V srednjem veku se ta koridor usmeri tudi v smeri Škofje Loke, predvsem pa povezuje posamezne poti, ki vodijo na Primorsko po desnem bregu Save. Od Ribenskega mostu vodijo poti prek Amerike in Lancovega v Lipniško dolino, po njej navdol do Lipnice in nato prek Rovt v Besniško dolino ter po njej navzdol do Rakovice (tukaj postavijo Ortenburžani svoj grad Wartenberg), kjer se poti cepita: ena poteka zahodno od Šmarjetne gore v smeri Biterj v Škofjo Loko (od te se zopet odcepi pot čez Čepulje v Selca), druga pa vzhodno od Šmarjetne gore v Kranj in na Labore ter od tam zopet v Škofjo Loko, oz. v Ljubljano.

3.3.2. Gornjesavska dolina

Obsavski in podgorski koridor se združita pri Mostah, kjer se pričena Soteska, kjer je Sava Dolinka globoko vrezana v zemljišče (Kavčke). Ozka soteska je zahtevala, da so bile speljane poti više zgoraj po bregovih. V tej soteski je tudi hrib Gradišče. Celotna Soteska predstavlja torej že zelo zgodaj tudi naravno obrambno območje Dežele in Blejskega kota iz zahodne strani.

Tukaj se torej prične Gornjesavska dolina - slika SI052(53), ki se za Ratečami spusti navzdol v dolino Ziljice in Zilje. Na tem delu je najnižji in najugodnejši prehod med porečjema Drave in Save na Gorenjskem, pa tudi med porečjem Drave in Padske nižine.

Pri Trbižu se stikata porečji Drave in Tilmenta, dolina Ziljice in Kanalska dolina. Tako predstavlja dolina Ziljice v tem delu vmesno območje med Kanalsko dolino in Gornjesavsko dolino. Kot celota pa predstavlja enega zelo pomembnih alpskih prehodov k morju, saj leži sorazmerno nizko (Rateče 870 m, Trbiž 743 m).

Gornjesavska dolina povezuje med seboj torej Kanalsko dolino in Ziljsko dolino in Visoko Gorenjsko.

3.3.2.1. Križišče pri Koroški Beli

Že pred antiko je potekala pot ob potoku Beli navzgor proti planini Stamarah, kjer so možnosti za naselje in naprej navzgor proti Močiolom in čez sedlo med Kamnitnikom in Vajnežem ter ob robu Ride vodoravno na sedlo Medvedjek (Sečo).

Na to nas navaja tudi še današnje izkoriščanje planin. Še danes se nahajajo na tem območju seče in planine, saj so na prelazu Medvedjek (Seči) še pred 30 leti "sekli" seno. Še sedaj pasejo živino in drobnico na Stamarah, Hrašenski planini in planini Belščici. Pot prek Stamarah na prelaz Medvedjek je v spomladanskem času, ko leži v Medjem dolu sneg, ugodnejša, saj leži na prisojni strani Karavank, časovno pa sta si obe dve poti (tista prek Medjega dola in tista prek Stamarah) kar enakovredni.

Na to nas navajajo tudi najdbe. Na tem območju se skoncentrirajo najdbe iz bronaste dobe in halštata, (planina Belščica, Valvasor - ajdovski grobovi **D.1.7.; najdbe v Borovljah, na Belskem polju in v sami Koroški Beli ter okolici (bronasta sekira, bronasto orožje, železove žindre, ostanki zidov, [B66,s.122-124] - najdeni a neraziskani napisi in druge najdbe ter železove žindre; **D.1.8. (Rjazancev-[B66,s.122]) in najdbe na Stamarah⁴².

Ime Bela pomeni bele poti, t.j. svete poti. Tod naj bi že v bronasti dobi potekale poti, zelo verjetno ena izmed jantarjevih poti s Koroške proti Primorski.⁴³

V sami Koroški Beli so se križale poti, ki so potekale s severa proti jugu in poti, ki so potekale z vzhoda proti zahodu - glej SI041(34).

Poleg tega ima Koroška Bela s svojo okolico eno najugodnejših leg za naselitev, predvsem v halšatskih pogojih. Razpolaga z Belskim poljem, ki ima do 2 m debele sloje prsti in rodovitno zemljo, v ozadju so planine za živinorejo ter bogata rudna nahajališča, ki so omogočala pridobivanje železa.

Zaledje Koroške Bele tvori tudi Javorniški Rovt, koder je izpričana naselitev vse od halštata naprej, pogosto pa je moralo biti to območje obiskovano tudi v bronasti dobi. Na tem območju so najdeni ostanki rudarskih in topilniških dejavnosti, saj je bilo nekoč to območje bogato primernih rud za primitivno železarjenje.

Antično pot je mogoče slediti vse od Most prek Potokov in izza Gradišča do Koroške Bele in naprej na Kres ter navdol na Trebež, drug krak pa je s Kresa potekal čez Javorniški Rovt proti Medjemu dolu. Vendar na tej poti ni najti značilnih tlakov. Ker poteka pot po močno nagnjenem zemljišču, polnem grušč, se ostanki tlakov tudi ne bi ohranili. Sploh pa je vprašljivo, če so na takih zemljiščih uporabljali tlakovanje?

Sodobni posegi v prostor so zahodno od Trebeža izbrisali vse sledove, ravno tako so izbrisani sledovi do umetnega jezera v Javorniškem Rovtu. Gradnja naselij in železarskih obratov na Javorniku je v 5 stoletjih zabrisala prvotne sledi in verjetno tudi deloma preusmerila poti. Vendar trasi prek Javornika, ter Borovelj in čez Savo na Blejsko Dobravo ter čez Hom v Zasip oz. čez Kočno in Poljane v Gorje obstajata zelo verjetno že v bronasti dobi, kot to izpričujejo številne najdbe v okolici teh tras - slika SI041(34).

3.3.2.1.1. Potek poti z Bleda proti Medjemu dolu

Na Bledu so se združevale poti, ki so prihajale s Primorske prek Jelovice (Kupljenika) in Bohinja (prek planine Zajama in skozi Sotesko) ter od tod potekale proti Medjemu dolu oz. Kočni, tedaj najprimernejši povezavi osrednje Koroške s Primorsko.

Podobno zbiralnišče poti je bila okolica Gorij, kjer so prihajale poti iz Bohinja prek Pokljuke. Iz Gorij je potekala pot prek Poljan in Kočne na Borovlje in Javornik ter naprej proti Medjemu dolu - glej SI041(34).

3.3.2.1.2. Pot skozi Radovno

Z območja Gorij pa je potekala tudi pot skozi Radovno v Mojstrano. Ta pot je bila zanimiva vse do takrat, ko se je vzpostavila pot skozi do tedaj nenaseljeno Gornjesavsko dolino in prek Podkorena, ki ji je začela konkurirati v 14. stol. Tedaj se je tudi pot iz Bohinja usmerila še pred Gorjami s Pokljuke v Srednjo Radovno skozi Zgornjo Radovno in prek Kosmačevega prevala v Mojstrano. Pot je bila krajša in bila uporabljana zelo verjetno že od 11. stol. naprej (za antiko pa nimamo dokazov). Ta pot je bila primerna samo za tovornike in pešce ter je obšla celotno Deželo in Blejski kot. Posebno je bila ta pot uporabljana za časa turških vpadov, saj je potekala daleč od naseljenih krajev in je bila zato varna. Ob tej poti se je razvilo železarstvo, ki je obstajalo do 2. svetovne vojne.

⁴² Po pripovedovanju domačinov so tod našli ostanke ("kufrastih") bakrenih (bronastih?) in železnih predmetov.

⁴³ Zakaj bi jantarjeve poti potekale prek visokih gora, če pa so bile veliko bolj ugodne povezave prek Ljubljanske kotline?

3.3.3. Podkorenska cesta

Podkorenska cesta obstaja že zelo zgodaj, verjetno že v halštat. Današnji ostanki pa nam omogočajo trditev, da je obstajala vsaj v rimski dobi.

Potek in trasa omogočata zaključek, da je pot bila izdelana kot tovorniška pot, kar potrjujejo ohranjene značilnosti, tipične za tako pot (ostanki tlakov, 1,2 m širok tlak) - glej SI050(53). Poznejše predelave, predvsem tiste v 16. stol., ki so prekrile stari potek, nam povedo, da je bila ista pot razširjena na vozno cesto.

Ključnega pomena pri tem so nekateri odseki te poti: Moste, naselje Podkoren, stara trasa na prelaz Korensko sedlo, ruševine na Strmcu, potek in izvedba poti čez Strmec v Ziljsko dolino.

Nedvomno je Podkorenska cesta odraz razmer in transportnih potreb v območju okoli Beljaka in na Visoki Gorenjski. Beljak – rimski Bilachinium in rimska Emona sta bila povezana s potjo tako, kot sta še danes.⁴⁴

Dejansko pa nam dokumenti tudi pokažejo, da je bila ta pot zelo frekventirana tudi že v srednjem veku. Briksen je uporabljal to pot za tovorjenje in za osebne obiske. Uporabljali so jo tako škofje, kot tudi njih poslani, (komisionarji so potovali na razdalji Briksen – Bled t.j. tedaj okoli 300 km – 8 dni, hitri sli pa 4 dni). Vrste blaga in njih količina nam kaže, da je bil promet med Bledom in Briksnom dokaj pogosten. Trdimo lahko, da je ta pot povezovala Kranjsko in Tirolsko ter Salzburško in je imela večji pomen, kot pa je bilo to do sedaj znano, vsaj po 11. stol.

Zavedati se moramo, da niso obstajale samo poti, ki jih navajajo antični in zgodnjerednjeveški pisci, temveč tudi druge.

Omrežje cest in poti v kasni antiki je moralo biti mnogo gostejše, kot pa ga podaja sedanja literatura. To je mogoče zaključevati predvsem po naslednjem:

gostota naselitve je bila dokaj visoka na obeh straneh sedla in s tem potrebe po medsebojnih povezavah;

izmenjava dobrin je bila dokaj velika, kot to kažejo sličnost in podobnost najdb;

razvita politična ureditev v sosednjem Noriku in upravnem teritoriju Emone (katerega del je bila tudi Visoka Gorenjska) je zahtevala dokaj gosto komunikacijsko omrežje.

Poznane povezave med Emono in Virunumom ter Emono in Iueno kažejo, da se je vsak del Koroške posebej povezoval z Gorenjsko, katere središče je bilo v Carniumu (Kranju):

poti iz Velikovca so vodile prek Jezerskega v smeri Kranja in naprej ali proti Ljubljani (Emoni) ali prek Škofje Loke in Poljanske doline proti Primorski;

poti iz okolice Virunuma so potekale tako v smeri Jezerskega, kot tudi v smeri proti Ljubelju in od tu naprej ali proti Kranju ali proti Primorski čez Besniško in Selško dolino;

poti iz Virunuma so vodile prek Zelenice ali prek Medjega dola ali prek prelaza Kočna in prek Dežele, Blejskega kota in Jelovice ali Bohinja v Bačo in naprej na Primorsko;

poti iz Beljaka (Bilachiniuma) so vodile prek Korenskega sedla v Kranj in Ljubljano, oz. prek doline Ziljice čez Trbiž, Predel v Bovec in naprej na Primorsko, oz. prek Trbiža, Kanalske doline na območje Furlanije.

Ostanki prej omenjenih antičnih poti dajo slutiti poteke nekdanjih poti.

Pot iz Emone in Carniuma proti Visoki Gorenjski se je odcepila pri Križah in potekala prek Retenj, Kovorja, do Sv. Lucije, kjer se je cepila na dve: na smer prek doline proti Bledu in na smer pod gorami proti Mostam, kot smo to omenili že prej.

Ostanki naselij v Radovljici, Lescah in Mošnjah pa nam pripovedujejo, da je obstajala še neka druga pot, ki je morala potekati ali skozi ta naselja ali v njihovi bližini.

Podobni ostanki (rimskodobna grobišča) obstajajo tudi v smeri proti Kranju (Ljubno, Podbrezje, Naklo).

Podobni ostanki v Zasipu in na Bledu pa dajo slutiti, da so bila vsa ta antična naselja med seboj povezana z ustreznimi potmi.

Poti, katerih ostanke smo našli in analizirali, pa nam pravijo, da to niso bile take poti, kot so jih Rimljani gradili na Dolenjskem, temveč da so bile te poti specifične za Visoko Gorenjsko. Bile so na izpostavljenih odsekih tlakovane, drugače pa ne. Njih širina okoli 1,20 m se loči od podobnih novoveških tlakovanih cest, namenjenih vozovom, ki so bile široke okoli 1,6 do 1,8 m. Novoveške ceste večinoma niso bile tlakovane, temveč posute z gramozom. Če se tlakovane poti ne dvigujejo nad okoliško zemljišče, se posuvane ceste vedno bolj dvigujejo iznad zemljišča. Ločijo se tudi od kolovozov, ki so nastajali v novem veku na poljih, v katere se je nosilo kamenje z njiv, saj je tam kamenje zelo različno in razrito izpod kolesnic, pa tudi zemljišče je tam, kjer je potekala taka pot, nekoliko dvignjeno.

⁴⁴ Splošni podatki o Podkorenski cesti so v [A95,s.257]

3.4. Poti po Deželi

Vsi koridorji potekajo skozi ravninsko, naseljeno območje med Dobrim poljem in Mostami ali med potokoma Peračico in Završnico. Ker za to celotno območje nimamo skupnega imena, si bomo morali nekako pomagati.

Če sega Dežela po nekaterih definicijah od Mošenj do Most [A129, s.11-17], naj bi segale Dobreve še južneje od tod. Vendar dobreve niso značilne za Brezjansko in Dobro polje, ki predstavljata nekak naravni podaljšek Dežele proti jugovzhodu. Če je Dobro polje naravni podaljšek iste savske terase, na kateri se nahaja Radovljica (in tudi Mošnje), je Brezjansko polje za eno teraso višje in se nahaja na isti terasi kot Batranca in Resje. Še nekoliko bolj smo v zagati, če bi hoteli dodati še Ljubensko območje. Tedaj bi se lahko izmazali samo z mejami sedanjih meja občine Radovljice in Žirovnice. Skratka, skupnega imena za to celotno območje skupaj z njegovim gorskim zaledjem ni nikjer zaslediti.

Nekoliko lažje je to območje imenovati po vodah. Če je na zahodu meja nekako na povodju Završnice, je na vzhodu meja na Lešnici in Hudem grabnu. Nekoč je bilo vse to območje tudi politično in cerkveno zaokroženo in je spadalo pod okraj Radovljica oz. dekanijo Radovljica, danes pa so se nekateri deli odcepili (območje Leš). Nekoliko bolj samostojno, manj gospodarsko prepleteno z ostalim delom, je območje Ljubnega.

Do sedaj smo obdelali območje povodja Begunjščice, Blatnice in Dobruše, manjkajo nam še druga povodja, ki se nahajajo na zahodnem delu Dežele. Obdelovali smo tudi poti v koridorjih, ne pa celovite mreže poti, kot nam jo n.pr. prikazuje župnijska karta.

Skozi Deželo je zaslediti več poti in cest, ki prečkajo Deželo od vzhoda proti zahodu.

Najvišje po hribu poteka danes že na več mestih presekana pot, ki je povezovala prazgodovinska naselja od Lipja nad Žirovnico pa vse do Njivic nad Begunjami ter naprej v Drago. Pri tem so se vsaj na zahodnem delu Dežele nahajala halštatska naselja nad to potjo. Ta pot je služila tudi skozi nadaljnja obdobja in se je v nekaterih predelih ohranila do danes. Tako, kot jo vidimo danes, je mogoče povezati predvsem z antičnimi naselji, ki nastanejo pod to potjo, zato jo bomo obravnavali pri antičnih poteh - slika SI040(34).

Greben Peči se spušča proti zahodu vedno bolj v dolino in se konča pri Mostah. Tudi halštatska naselja so na Rebri postavljena vedno nižje, podobno pa se je spuščala navzdol tudi pot, ki je potekala pod temi naselji in dosegla ravnino že nekoliko pred Mostami.

Verjetno že v antiki nastane pot, ki poteka pod zgoraj omenjeno potjo in ki povezuje med seboj naselja na stiku ravnine in pobočja. Vasi so bile tedaj orientirane vzporedno s to potjo, ki se je v novem veku spremenila v cesto. Posamezne hiše so stale ob tej poti. Cesta je potekala tik pod hišami in ločevala ravnino od pobočja. Hiše, tedaj še lesene, so bile postavljene v breg nad to cesto. Ta ureditev je vidna še v Žirovnici, Zabreznici in v Doslovčah.

Ko se pojavi v začetku novega veka cesta, ki poteka od Ljubljane do Beljaka oz. Trbiža in poteka skozi Deželo pod vasm, se začnejo posamezna jedra vasi povezovati s to cesto, ob teh povezavah pa začnejo rasti zidane hiše. To so predvsem hiše premožnih kmetov. Tipična taka ureditev je v Zabreznici.

Ko se pojavi Cesarska cesta (Velika cesta), poteka ta zelo verjetno vsaj deloma po neki prejšnji trasi, ki je bila verjetno uporabljana za prečno povezavo med posameznimi deli polj, saj se drugače poljska ureditev ne bi mogla tako hitro prilagoditi novi cesti, kot je to razvidno iz franciscejskega katastra. Ob tej novi cesti se ne pojavi več nobeno naselje na Deželi, vsa so bila izoblikovana že prej, pojavi se kvečjemu še kakšna posamezna hiša (n. pr. Žababirt pod klancem Broscem pri Podvinu).

Naselja so se torej vedno prilagajala novi situaciji, ki jo predstavlja novo narejena cesta, enkrat bolj uspešno, drugič manj. Če so se poti (steze) prilagajale posameznim naselitvam, so se pozneje naselja prilagajala cestam.

Glavno vlogo predstavlja vedno količina potrebnih sredstev za izde-

lavo. Če je bil prvotno glaven vložek tisti, ki je bil potreben za izdelavo hiš, je pozneje glavni vložek tisti, ki je potreben za izdelavo cest. Prvotno je bil glavni vložek posameznikov (izdelava hiš), pozneje pa države (izdelava cest).

Steze pač niso potrebovale nikakršnih vlaganj, ceste pa dokaj velika.

To nam tudi nakazujejo pripovedovanja. Po pripovedovanju domačina s Kupljenika je včasih v vsak kraj vodila steza tako, da nisi mogel zaiti, saj je vsaka steza peljala samo v en kraj. Steze so bile take, da je bilo mogoče hoditi po njih peš ali pa nositi s konji. Domačini so steze vzdrževali še do 2. svetovne vojne, potem pa so se počasi ena za drugo zarasle. [A100,s.228].

Tako nastajajo poti sprva po potrebi prebivalcev slučajno, pozneje pa prevladajo potrebe države, ki je postavila ceste, naselja pa so se prilagajala tem cestam.

3.4.1. Starodavne poti po Deželi

3.4.1.1. Pot Jelovica - Sv. Ana – Begunje

Ena najstarejših, deloma še ohranjena pot po Deželi poteka od brodišča nad sedanjim savskim mostom pod Radovljico (Pižov most), po dolini Lisjak, čez ježo v bližini kapelice Sv. Ane in nato med hriboma Obla gorica in Voljčev hrib, zahodno od Nove vasi in Zapuž, okoli 50 m zahodno od križišča Cesarske ceste s cesto Lesce – Begunje in potem po polju navzgor do znamenja na Prangarci vzhodno od Poljč, kjer izgine v Zapoljčah, verjetno pa je vodila pod hribom naprej proti Krpinu - slika SI034(33), oz. se je dvignila na pobočje izpod Sv. Petra. Pogled s Cesarske ceste v smeri proti Radovljici - slika SI035(33) - pa kaže možnosti navezave v nasprotni smeri, kjer lahko ugotovimo lego obeh znamenj, slabše pa je vidna povezava naprej proti Predtrgu in točki med Voljčevim hribom in Oblo gorico. Na slikah SI036(33) in SI037(33) je nato vidna trasa celotne zgoraj opisane poti.

Ta pot je del starodavne poti s Koroške na Primorsko, ki je potekala z Ljubelja, prek Prevala, Zaluknje (SI039(34)), Luknje (SI038(34)), Begunj, čez brodišče na Savi pri današnjem Pižovem mostu in prek Jelovice, ki je bila v prvi knjigi [A100] podrobneje obravnavana kot Radovljiška pot in tudi druge poti, ki je potekala prek Zelenice, Kališč in Sv. Petra navzdol v Zapoljče.

Iz slik vidimo, da pot na eni strani izhaja iz vseka v teraso pri Sv. Ani, se nato po ravnini usmeri v sklep med Oblo gorico in Voljčevim hribom in se nato po ravnini usmeri v sklep med pobočjem in ravnino v smeri Krpina, od koder je možnih več poti:

- na Prangarci po bregu navzgor v smeri Smokuške planine;
- v Krpin in od tam prek Njivic v Drago in
- ob pobočju prek Begunj v Drago oz. prek Preske v Podgorske vasi.

Vse zgoraj navedene namembnosti so bile možne že v antiki pa tudi prej. To kaže na obstoj te poti v halštatu in naprej v antiki, po naselitvi pa se verjetno razvijejo ob tej poti prve njivske površine. Pot je bila povezana s halštatsko naselbino na Njivicah in je tako zelo stara.

Sprememba usmerjenosti njiv pri kapeli - sliki SI035(33) in SI037(33), je možna s prejšnjim nastankom zgoraj ležečih polj, kjer ta pot omogoča dostop k vsaki njivi iz smeri Begunj. Spodaj ležeče njive pa potekajo vzporedno z omenjeno potjo, torej potekajo poti za dostope k tem njivam pravokotno na našo pot. Vidimo, da ti dostopi potekajo iz Zapuž in Nove vasi, ki sta mladi vasi, ki nastaneta v drugem tisočletju. Isto velja tudi za Hlebce, ki imajo svoje njive zahodno od obravnavane poti.

Za vas Zgoša vemo, da je imela polja ravno na tem območju. Nekoč so potekale z Zgoše poti vzporedno z njivami, nanje pa so se priključile poti za dostope k njivam. Nekateri teh dostopnih poti

so bile istočasno poti med zgornjimi vasmi (Poljče, Begunje, Zgoša in spodaj ležečimi vasmi (Zapuže, Nova vas, Vrbnje, Hlebce, Hraše). Tako so potekale z Zgoše proti zahodu 3 poti: zgornja, srednja in spodnja, vidne še v FK in na te prečne poti (pot v Hraše, stara pot v Hlebce, nova pot v Hlebce in naprej v Lesce, pot v Zapuže).

Omrežje teh poti je torej služilo tako za dostope k poljem, kot tudi za dostope v sosednje vasi in za povezavo z ostalim prometom.

3.4.1.2. Pot Radovljica (Predtrg) - Vrba

Kot posebno pot, ki je nismo mogli uvrstiti niti med one v koridorjih, niti med prečne poti, niti med trgovske ali romarske poti⁴⁵, navajamo pot, ki jo smatramo za nekdanjo predantično pot, ki pa se deloma uporablja še danes.

V poljski razdelitvi v JK je severno od Lesc jasno videti neko nekdanjo zelo ravno pot v smeri proti Vrbi, ki pa ni več vrisana v zemljevide in katastre, ni je več tudi na JVK, pač pa je vidna še v današnjem TTN in tudi v naravi.

Meja med studenskimi in vrbskimi polji je zelo izrazita, saj tam potekajo kar tri poti vzporedno in so bile pozneje spremenjene v stagne, danes pa je tam gozd, med tem ko je meja med leškimi in hraškimi polji zabrisana. Kljub temu poteka prej omenjena pot tudi skozi ta gozd (nekdanje stagne) naravnost v Vrbo. Je torej starejša, kot pa so poljske razdelitve, saj so se te prilagodile tej poti. Vendar se ta pot še danes uporablja pri poljskih delih - glej slike SI042(51) in SI043(51).

Ta pot seka pot Lesce - Begunje kakih 100 m severno od leške cerkve pri Legatovem znamenju - SI044(51) - in poteka naprej proti Radovljici. Vzhodno od tega znamenja se že za časa JVK nahaja njiva, danes travnik, v katerem je še danes viden greben te poti, ki se dviguje kakih 0.3 m nad okoliškim zemljiščem. Viden je do nekdanje poti v Novo vas (sedanji priključek na avtomobilsko cesto). Pot je nekoč v manjših vijugah potekala naprej proti Radovljici (ob sedaj zazidanem zemljišču in po njem) - slika SI045(51) - na tromejo Lesce - Predtrg - Radovljica, potem pa po meji Predtrg - Radovljica naprej pod Voljčevim hribom do Oble gorice. Od tu naprej pa usmeritev ni več dokazljiva, saj je tukaj sčasoma nastalo križišče več poti. Menimo, da je potekala ali vzhodno od Oble gorice po nekdanji strugi (Donici) v Predtrg ali pa zahodno od Oble gorice po nekdanji poti na Gradišča, poznejši trg oz. mesto Radovljica. Na obeh trasah so še ostanki.

Od tu sumimo, da je potekala pot prek Kamne Gorice, sotočja Kroparice in Lipnice, po grebenu Brezovice in Barigle navzgor na Kolombart⁴⁶, naprej na Jamnik (glej sliko SI043(51)) ter od tu naprej po obrobju Selške doline v Bačo.

Na nasprotni strani v Vrbi se pot konča pri lipi - slika SI215(187), kjer se danes cepi na poti v Vrbo in Zabreznico. Od tu naprej pa je zelo verjetno potekala po zgornji savski terasi naravnost v Moste in naprej proti Koroški Beli oz. k rimskodobnemu naselju na Tlakah. Predvidevamo, da je ta del prekrila poznejša poljska razdelitev, ki se je mogoče pričela že v halštatu. Po drugi varianti pa je pot iz Vrbe potekala proti Bregu in se kakih 200 m izza Vrbe križala s potjo Moste - Blejski most⁴⁷ in po tej potekala proti Mostam.

Glede na potek in značilnosti poti in njene trase, bi to utegnili biti najstarejša pot, ki smo jo zasledili v naših krajih. Poteka mimo vseh naselij, ogibajo se jo vse poljske razdelitve, v kolikor je niso na nekaterih mestih prekrile. Poteka skoraj v ravni črti med Mostami, Radovljico in Kamno Gorico proti Jamniku, od tam pa naprej po razpoložljivih trasah naprej proti Bači.⁴⁸

⁴⁵ Imenujejo se tudi "božje poti", "božjepotne poti" ali celo "rimske poti".

⁴⁶ Staro ime "Sv. Sobota", še starejše - jožefinsko - pa "Per Sosedo".

⁴⁷ Tudi to je ena izmed prvotnih poti, ki pa je obravnavana posebej. Zelo verjetno je ta variana le poznejša antična variana, ko že obstaja vas Vrba in se tod povezuje proti Bregu.

⁴⁸ To kažejo analize zemljevida centralnega dela Visoke Gorenjske. V kolikor ima bralec zemljevid Gorenjske in položi ravnilo ter spoji točki Vrba in Radovljica (cerkev), ugotovi, da podaljšek te premice na južni strani skoraj seka cerkev sv. Primoža na Jamniku in na severni strani konča v Mostah.

Ob njej se na odseku Vrba - Radovljica nahaja nekaj znamenj, kar da slutiti, da se je uporabljala tudi še v srednjem veku, da pa se je pozneje vedno bolj izgubljala.

Če bi bila to pot na polja, bi potekala v Lescah iz vasi, tako pa poteka prečno na pot v Begunje in seka vse poti, ki jo prečkajo. Ne povezuje tudi posameznih poljskih površin, temveč jih deli, kar kaže na zelo zgoden nastanek poti. Danes je na posameznih nezazidanih območjih še vedno ohranjena kot poljska pot, kot steza pa predvsem med Lescami in Radovljico - SI045(51). V zemljevidu Z4-01(184) je tod izpred 70 let potekala še vozna cesta od Voljčevega hriba do križišča s cesto v Novo vas, kjer se je cepila na dva dela: eden je potekal izza vrtov k cerkvi, steza pa je povezovala staro pot v smeri Vrbe.

Tej poti bi lahko rekli, da povezuje Radovljico z Vrbo. Namen te poti ni poznan, saj je do danes že pozabljen. Nedvomno pa je pot zelo stara, saj po njej ponekod potekajo meje med posameznimi katastrskimi občinami. Obstajati mora vsaj od naselitve obeh krajev. Ne more biti tudi v zvezi z romarskimi potmi, saj vodi mimo cerkva.

Na večjem delu te poti ni nikakršnih znamenj, razen na tistih delih, ki so bile aktivne v bližnji preteklosti ali pa so aktivne še danes (nekaj jih je bilo severno od Lesc, Legatovo znamenje v Lescah, znamenje v Predtrgu pri Rodarju), veliko več znamenj, ki danes ne obstajajo več, pa je vrisanih v starih zemljevidih. Vendar vsa znamenja, ki se sicer nahajajo na omenjeni trasi, pripadajo tudi poznejšim potem, ki ali sarno deloma potekajo po trasi obravnavane poti ali pa v njeni bližini.

Ob sami trasi te poti pa se pojavljajo ledinska imena, ki segajo daleč v preteklost (n.pr. Gradišča v Radovljici, kjer je na zgornjem Gradišču današnje staro mestno jedro, Kamna Gorica, kjer so bili najdeni rimskodobni artefakti itd.).

3.4.1.3. Pot Begunje - Kamna Gorica oz. Jamnik

To je starodavna pot, ki povezuje seveme prehode Zelenice in Ljubelj z območjem Begunj, kjer vstopajo poti v Zapoljčah in v Krpinu poti z Zelenice in pri Kamnu poti s Prevala oz. Ljubelja. Območje Begunj se je nato prek ravnine povezovalo z nasprotno stranjo v smeri Jamnika oz. Jelovice.

Ta pot, bolje bi bilo rečeno več poti, so se po ravnini raztegnile na dokaj široko območje na obeh straneh grebena in po samem grebenu, ki ga tvorijo Ledevnica, Gorica in Resje. Povezovala so med seboj železnodobna naselja od Njivic (mogoče tudi gradišča nad Zaluknjo, vendar zanj ni bilo najdenih nobenih arheoloških ostankov) prek Batrance, Sela (Nad Tunelom), Kamne Gorice in verjetno tudi neraziskanega Gradišča na Vodich. Vsekakor pa je iz Kamne Gorice vodila pot na Jamnik in od tam naprej proti Primorski. Drug krak pa je z Gorice vodil v Globoko in od tam prek Dobrave ravno tako proti Jamniku.

Te poti obravnavamo predvsem pri posameznih naseljih.

3.4.1.4. Rodine - Kupljenik (Bohinjska Bela)

Podobna stara pot, kot prej omenjena, je pot, ki jo vidimo skoraj povsod iz Dežele in Blejskega kota na pobočju Rebri, ki se dviga z Rodin navzgor na Vrh Smokuča, danes imenovana Večna pot. Ta pot je vsaj že v antiki povezovala Koroško s Primorsko prek Visoke Gorenjske.

Potekala je s koroške strani ob Borovnici navzgor do sotočja potokov Zelenice in Ljubeljščice, nato po Ljubeljščici navzgor do Ridovca, od tu prek sedla v dolino potoka Zelenice oz. po dolini Zelenica (ki ima na obeh straneh sedla Čez pod isto ime⁴⁹), prek sedla Čez Pod oz. Na Možeh - 1784 m (nemški naziv Selenitzasattel, koroški slovenski

⁴⁹ Tako kot Medji dol, ki leži na zahodni strani Belščice.

navzgor pa Zeleniško sedlo) navzdol po dolini Zelenica, čez Smokuško planino in ob Završnici⁵⁰ navzdol do Žingarice (752 m), se od tukaj dvignila na sedlo Smokuški vrh (868 m), se nato po Večni poti spustila navzdol zahodno od Rodin v Ključu, Studenčice in prek Vočen usmerila na ježo - glej sliko SI046(52) ter od tu na brodišče na Savi Dolinki (kjer se je na obeh straneh razcepila), od tu pa zahodno od Koritnega prek Jarš mimo Tiberence na razcep (kakih 100 m severno do Goričice), kjer se je ločila na: zahodno pot proti Megram, Mlinu, Zazeru, Bohinjski Beli in čez Zajamo naprej proti Bohinju in Primorski in na južno pot proti Ribnu, čez Savo Bohinjko na Talež, od tu naprej pa prek Papeža, Žnidarjeve planine, Ribenske planine, za Breznom na Selsko planino ter od tod naprej v Bačo, ali pa na pot čez sedlo med Strgavnikom in Dobro goro na Selo in čez Savo Bohinjko na Kupljenik - sliki SI047(52) in SI048(52).

Druga pot je iz brodišča na Savi Dolinki vodila proti Bledu, tretja pa proti Zasipu, kjer se nahajajo naselbine že pred antiko.

Pot na Jelovico je s prikazanega križišča vodila sprva naravnost proti Savi ter od tod naprej proti Jelovici in Bači. Za križiščem se na sliki SI047(52) še vedno opazi tik pred gozdom ugrez (vsek) v ježi, kar je značilnost starih, že zdavnaj opuščanih tras. Torej se je pot proti Ribnu in pot proti Megram pojavila šele pozneje, verjetno šele takrat, ko je nastala sedanja poljska ureditev.

Zato v bližini Save ni pričakovati zelo starih sledi, te moramo iskati predvsem na obsavskih ježah in dostopih k reki.

Pot na Kupljenik vodi danes od odcepa ribenske poti na Jaršah v smeri Meger, ko pa preči cesto Bled (Želeče)-Ribno, se obrne naravnost na sedlo med Strgavnikom in Dobro goro. Pot skozi Megre pa je danes že popolnoma izgubljena, v starejših zemljevidih pa je še označena kot steza. Današnja katastrska meja med k.o. Selom in k.o. Želečami nam nakazuje potek poti po razdelitvi ozemlja in ureditvi polj in travnikov. Potek poti označujejo tudi kupi kameinja, ki so bili ob krčenju zemljišča prineseni na mejo. Pot je v tem času potekala nekoliko južneje od sedanje poti, vendar se bistveno ne razlikuje od sedanje.

Kod je točno potekala pot s Sela (pri Bledu) do Save in jo prečila - glej SI049(53), danes ni več mogoče ugotoviti. Sava je spreminjala svoje korito in predvidevamo, da ga je tudi poglobila, čeprav je včasih tudi nanašala pesek⁵¹. Tudi višina Save je bila še ob koncu srednjega veka verjetno nekaj metrov višja, kot to kažejo ostanki starih strug pod Fertevo, na rtu, ki ga je izgrebla Sava pod Mlinom [A100, s.194 in sl. 146]. Kdaj in kako je Sava Bohinjka izkopavala svoje korito, z dokumenti ni opredeljeno.

Od Sela naprej je ta pot poznana kot pot svete Heme [A100], ki je po desnem savskem bregu vodila v Bohinj. Na Kupljeniku se je od nje odcepila tudi pot, ki je iznad cerkve sv. Štefana vodila čez Kovačevca in Prehod (P'rhāt) oz. druga pot čez Sečo, mimo Jame čez Žrelo (Žreu) in Vetrnik (Ved'r'nk) [A102, s.14] na Jelovico in prek Rovtarice in Ribčeve planine, čez Požlek, Danjarsko planino in Sorico v Bačo in naprej na Primorsko. Oba dva kraka, ocenjujemo, da sta bila aktivna že pred antiko (keltski ostanki v Jami pod Babo), oba je uporabljalo srednjeveško domače prebivalstvo, oba dva sta bila udeležena v kmečki trgovini.

⁵⁰ JVK str. 37[A132] navaja, da je pot prevozna od Most navzgor. Završnico (potok) imenuje Zelenica. Navaja tudi, da je pot na tej strani sedla prevozna z manjšimi vozmi, na koroški strani pa je možna samo pešhoja. Navaja tudi, da bi bilo to mogoče narediti lažjo komercialno cesto, kot je tista obstoječa čez bližnji Ljubelj.

⁵¹ To sklepamo na osnovi stanja zemljišča med bodeško skalo in območjem potoka Kamnitnika. Severno izza Selc se vleče terasa, na kateri se nahaja Amerika. Ta terasa je bila nekoč bistveno širša, saj so sedanja pobočja nad Savo močno erodirana in se stalno prožijo plazovi. To velja od Bodeškega mostu pa do Cajhnovega jezua. Po tej terasi je tudi potekala Radovljiska pot od Pižovega mostu do odcepa proti Amerikancu, od koder se je pričela vzpenjati navzgor proti Amerikancu, kjer je bila tlakovana.

3.4.2. Rimskodobne poti skozi Deželo in Gornje-savsko dolino

Še sedaj je dobro vidna pot, nekod se uporablja celo še danes, ki je vodila po pobočju iznad Poljč proti Žirovnici, se pri Mostah spustila v dolino Završnice, se dvignila do Potokov in naprej za Gradiščem proti Koroški Beli in naprej na Kres, kjer se je odcepila pot skozi Medji dol, drugi odcep pa je vodil navzdol v dolino Javomika (Trebež) ter za Stražo naprej proti današnjim Jesenicam. Od tu naprej je pot zelo verjetno potekala po stari cesti do Hrušice in Dovjega. Nekoliko za Dovjem pa se pot izgubi, ponovno se jo lahko ugotovi šele v Podkorenu, od koder poteka stara pot na Korensko sedlo, drug odcep pa proti Ratečam, Beli Peči in Spodnjemu Trbižu, kjer se priključi na pot, ki je potekala prek Predela. V Zgornjem Trbižu pa se je priključila na pot, ki je potekala iz Beljaka skozi Kanalsko dolino v Furlansko nižino.

Stara "Rimska pot" iz Podkorena na Korensko sedlo in naprej na Strmec, ki je bila uporabna še skozi ves srednji vek, se je v Podkorenu ločila od poti v Trbiž ter potekala ob potoku Krotnik navzgor. Prvi ostanki te poti se danes pričenejo za zadnjimi hišami, še preden pot zapusti dolino Krotnika in se prične vzpenjati v hrib. Pot poteka sprva po ilovnatem zemljišču, ki se je marsikdaj pogreznilo zaradi kakega plazua, pozneje pa pride na skalovito zemljišče in se v serpentinah vzpenja prek skalnatega grebena, ki ga na vrhu zopet zapusti in se zlagoma dviga prek ilovnatega Podlomeča (tako ta predel imenujejo domačini, na zemljevidih se nahaja tam Lanišče?) proti Poljanam in naprej proti sedlu.

Na poti, ki je bila kasneje spremenjena v vozno cesto, se še danes na nekaterih mestih vidi ostanke starih tlakov prvotne tovorniške poti, širokih 1,2 do 1,8 m (4 do 6 čevljev) - slika SI050(53), večinoma pa je širša in netlakovana. Večina tlakov je danes uničena. Uničeni so bili po izjavah domačinov šele po izdelavi nove traktorske poti, ki se odcepi od današnje avtomobilske ceste na Korensko sedlo in vodi prek Lanišča proti zahodu. Odkar se stara pot več ne uporablja, jo je začela razdirati voda tako, da bi bila danes komaj še prevozna s konjskim vozom.

Tlaki, ki jih danes opazujemo, imajo dvojno sestavo: z večjimi kamni je tlakovanje široko 1,2 m, z manjšimi tlakovci pa do 1,8 m. To si lahko razlagamo na ta način, da so bili prvotni rimskodobni tlaki poškodovani in ob gradnji nove ceste l. 1574 nadomeščeni z širšimi, ki so omogočali uporabo voz⁵². Sama pot je bila l. 1574 razširjena in to ne samo na tlakovano širino 1,8 m, temveč na nekaterih mestih, kjer je to omogočalo zemljišče, na okoli 3 m, kar pa se danes več ne da točno ugotoviti.

Pot je bila l. 1574 usposobljena za manjše vozove [A95, s.257]. Vidimo, da se pot čez Korensko sedlo in pot čez Ljubelj razvijata vzporedno, saj je bila pot čez Ljubelj tudi v tem času prirejena za manjše vozove (v l. 1575.)⁵³

Ob tej stari poti se verjetno v 13. stol. pričenejo razvijati naselje Podkoren. Prve hiše nastanejo na križišču, kjer je danes majhen trg, potem pa se naselje razvija ob potoku Krotnik navzgor. To naselje je imelo isto funkcijo kot ostala naselja pod prelazi: oskrbo potnikov in konj z vsem potrebnim, predvsem pa popravila voz in podkovanje konj. Zato je zelo verjetno prvi, ki se je tam naselil, bil kovač (podobno kovaču na Kovačevcu nad Kupljenikom in kovači v Starem Trziču pod Ljubeljem).

Nekoliko pozneje pa se pojavi naselje Kranjska Gora, zelo verjetno v prvi polovici 14. stol., sprva imenovana Marija na Pesku.

Ob poti proti Trbižu pa se že v 11. stol. razvijejo Rateče®, kar kaže na to, da se je sprva uporabljala predvsem ravniška povezava v smeri doline Ziljice. Prebivalci obeh naselij izvira iz Ziljske doline, so torej Korošci [B92, s.10]. Sprva je bila dolina podložna briksenskemu gospostvu na Bledu, v 12. stol. pa se ornenjajo predvsem Ortenburžani, pozneje pa Celjani, ki tudi zgradijo grad na Beli peči (l. 1431) - slika SI051(53) - in organizirajo samostojno Belopeško gospostvo. Če je izvor Rateč in

⁵² Še bolj verjetno pa je bila pot samo nasuta, tako kot vse novoveške ceste. Grobi kamni so se zarili v podlago, drobnejše kamenje pa je sprala voda, saj so tukaj nalivi zelo močni.

⁵³ Vidimo, da je usoda obeh cest dokaj enaka. Obe nastaneta v rimskih časih kot tovorniški poti, in obe se skoraj istega leta spremenita v vozni cesti.

Podkorena dokaj gotov, je manj jasen pričetek Kranjske Gore. Po nekaterih virih naj bi bili prvi prebivalci koroškega izvora. Prvi prebivalci naj bi bili pastirji na prisojni strani doline nasproti Kranjske Gore – v Stanjih), po drugih pa dolenskega, (Ortenburžani naj bi pripeljali po velikem potresu l. 1348 nekaj prebivalcev v Kranjsko Goro), vendar nobeden od virov ni zanesljiv.

Kje je tedaj potekala pot iz Podkorena proti Dovjemu še ni ugotovljeno. Zelo verjetno je potekala po levem bregu Save (prek Podkorenskega polja, Stanov, Doline itd.), saj bi bilo nesmotno prehajati prek nje. Levi breg Save je tudi prisojen in na njem spomladi hitreje skopni sneg.

Po drugi strani pa je možen prehod tudi po obstoječi trasi, saj prehod prek Save ne predstavlja velikih težav, razen ob naraslih vodah. Če bi potekala po obstoječi trasi, bi se Kranjska Gora razvila ob obstoječi poti, na primernem kraju za naselitev. Krajevne razmere to možnost potrjujejo, saj so dane razmere za poljedelstvo, predvsem pa za živinorejo. Vendar moramo poudariti, da so razmere v Ratečah in Podkorenu ugodnejše, od tod tudi verjetno vrstni red naselitve⁵⁴.

Naselitve pa so rezultat obstoječih poti in drugih primernih pogojev in potreb. Če je bila Koroška že v 10. stol. prenaseljena in so kmetje začeli naseljevati pobočja gora, se je ta trend nadaljeval tako, da so se prek grebenov začeli naseljevati tudi na prisojnih straneh Karavank. Poletno pašo so verjetno na teh pobočjih opravljali tudi prej, vendar so se v 11. stol. že tudi redno naselili. Primer take naselitve so Rateče®. Ti prebivalci so bili sprva še vezani na svoje prvotne naselbine, kar se odraža predvsem v cerkveni navezanosti. Ratečani so še dolga stoletja po naselitvi hodili k maši na Marijo na Zilji, ki leži vzhodno od Beljaka na desnem bregu Zilje. Pri svoji hoji k maši so uporabljali staro Rimsko pot vsaj v tistem delu, ki je bila za njih sprejemljiva (od Podlomeča naprej).

Zelo verjetno pa so Ratečani imeli svoje bližnjice iz Rateč h Korenskemu sedlu. Tako lahko opazimo, da se neka stara pot odcepi od Rimske poti pod skalo, na prvem ovinku, ki ga naredi, ko se vzpenja navzgor po grebenu, drugi odcep pa je zaslediti na Podlomeču (Lanišču).

3.4.3. Srednjeveške poti po Deželi

Danes je že mogoče rekonstruirati poti po Deželi okoli l. 1000. Na območju Dežele obstajajo neka ožja območja, ki so že tedaj bila dokaj gosto naseljena in so obstajale iste vasi kot danes, druga pa so bila še neposeljena.

Oglejmo si najprej naseljitveno stanje in poti v tem obdobju.

Najvišje na pobočju Rebrji poteka steza, ki povezuje halštatska naselja. To je bilo najlažje narediti, saj ni bilo potrebno drugega, kot po njej hoditi. Ni vidnih nikakršnih znakov vlaganj, oz. del, ki bi bila opravljena. Steza je pač nastajala sama po sebi. Zaslediti jo je vse med Velikimi Selci nad Zabreznico in Lipjem nad Žirovnico, vendar je zelo verjetno potekala po celotni dolžini pobočij vse do Begunj.

Od Begunj do Žirovnice pa poteka kakih 50 do 100 m nad ravnino stara antična pot, ki je povezovala Kranj (Creina) in Beljak (Santicum) prek Korenskega sedla (Mons Carniole = Kranjske Gore). Ta pot je še na mnogih mestih ohranjena – slika SI040(34). Ker poteka pot po plazovitem pobočju, pa je ta pot že marsikje tudi uničena ali prenesena v stran. Zemljišče je na nekaterih mestih ilovnato, na drugih pa so melišča. Tako zemljišče ni stabilno in se sčasoma spreminja. Zato se je ta pot morala prilagajati vsakokratnim možnostim, ki jih je zemljišče ponujalo, in potrebam, ki jih je imelo vsakokratno prebivalstvo teh krajev. Prilagajanje vsakokratnim možnostim in potrebam pa je dobro vidno iz poteka same poti. Če je pot prvotno potekala verjetno dokaj ravno, z minimalnimi višinskimi in vodoravnimi vijugami, je ta danes tako višinsko kot tudi vodoravno dokaj razgibana. Vidi se, da se je vedno prilagodila posameznemu vdoru. Zato je danes zelo težko oceniti, kakšna vlaganja so bila

prvotno potrebna za nadelavo in izvedbo prvotne antične poti.

Ta antična pot odigra pomembno vlogo pri nastanku srednjeveških naselij. Ker so gospodarski razlogi zahtevali postavitve naselij med ravnino in pobočje (ravnino potrebuje poljedelstvo, pobočja pa živinoreja, a tudi železarstvo do preselitve železarstva v dolino), je bila zelo verjetno uporabljena ta pot za prvo povezavo med naselji. Še danes imajo vse vasi tudi povezavo do te poti in to običajno celo po dve, ki vežeta naselje na to pot v obliki črke V.

Že iz študije potekov posameznih vodotokov lahko ugotovljamo, da je bilo naseljeno območje od Koroške Bele do Rodin in Lesc z istimi vasmí, kot obstajajo danes. Študija potekov sedanjih poti kaže samo za vas Smokuč, da ta verjetno ni stala na istem mestu® kot danes, saj se poti nenaravno krivijo okoli nje. Vse vasi so razvrščene ob stiku ravnine z goro in prvotno razvrščene vzdolžno ob poti, ki povezuje vasi med seboj. Zato so vse vasi razpotegnjene pod antično potjo. Te slike ne kažejo samo Smokuč® in Zabreznica.

Smokuč, ki je gručasto razpršen v ravnini tik pred stikom z goro, tudi ne kaže da bi bil razvrščen v krogu kot obrambno orientirana naselja, ki so imela v sredini prostor, ki je bil pozneje izpopolnjen z novo nastalimi hišami. Še več, naselje ima v FK (franciscejskem katastru) in v JVK popolnoma drugačen izgled, tako da naselje med seboj v teh dveh dobah sploh ni primerljivo. To napačno predstavo pripisujemo predvsem nedoslednosti JVK, ki se odraža tudi na drugih mestih.

Pobočje iznad Smokuča kaže, da je nek velik podor z Rebrji nasul v podnožju Rebrji velik nasip, ki pa se je moral dogoditi že pred nekaj tisočletji. Ta podor je ustvaril med Doslovčami in Smokučem nasip, danes imenovan Krniški rob, ki je pustil ob strani na vsaki strani dolinico, v katerih sta pozneje nastali naselji Doslovče in Smokuč. Doslovče se nahajajo v dolinici, ki se odpira v ravnino proti jugozahodu, podobna dolinica, verjetno pa nekoliko globlja, kot je sedanja, pa je morala biti tudi za sedanjim Smokučem - slika SI187(180). Ta dolinica, verjetno tedaj imenovana Krnica, se je odpirala proti jugovzhodu. Slika SI187(180) prikazuje naslednji, manjši vdor, ki poteka s pobočja ravno iz mesta, koder je nastala fotografija in sega v to dolino tako daleč, da je zasul vhod v vzhodni del te doline (Krnice, Krničce).⁵⁵ Vendar več o tem pri posameznih naseljih.

Zgoraj opisana razporeditev je dobro vidna na JVK (v zalistu). Da bi bila še bolj vidna, je ta pot, ki v srednjem veku povezuje vasi med seboj, poudarjena z vijoličasto barvo.

Ta pot je vidna v celotnem zahodnem delu Dežele, izgine pa vzhodno od Smokuča v JVK, v FK pa že vzhodno od Doslovč. Očitno je komercialna cesta (Karlova cesta) v tem času že nadomestila prejšnje poti v taki meri, da niso bile več dovolj pomembne.⁵⁶

Ko nastane okoli leta 1574 komercialna cesta, imenovana tudi Karlova cesta, ki povezuje Korensko sedlo z Ljubljano, poteka skozi Deželo po ravnini pod vasmí. Nekatero vasi se začnejo orientirati pravokotno na zgoraj opisano cesto in začnejo na novo zgrajene hiše razvrščati med nekdanjim centrom vasi in novo cesto. Lep primer take vasi je Zabreznica, ki izgubi skoraj vse hiše ob prvotni poti in so vse pozneje zgrajene hiše razvrščene ob povezovalni cesti. Zelo verjetno je nek požar uničil prvotne lesene hiše, nove zidane pa so bile nato razvrščene glede na novo nastalo prometno situacijo. Tako lahko sklepamo, da je vas pogorela med l. 1574 in 1763, ko začne nastajati JVK. Danes so se vsa naselja prilagodila novim komunikacijskim možnostim, vendar obstaja dovolj ostankov, da je mogoče ugotoviti, da so se v srednjem veku še nahajala na pobočju tik nad stikom doline z bregom. Verjetno so se tedaj lesene hiše nahajale nekoliko nad sedanjimi. Vasi so se nahajale izpod stare rimskodobne poti in so bile z le-to povezane z eno ali več potmi.

⁵⁵ To domnevo potrjuje tudi ljudsko izročilo, ki pravi, da je potres nekoč zasul celo vas in da je ostala samo ena koča, od koder tudi ime Smokuč.

⁵⁶ Pregled ozemlja je pokazal, da je zelo verjetno potekala ta pot vzhodno od Doslovč po bregu iznad Smokuča v smeri cerkve na Rodinah, saj so še na sliki SI052(53) (poleg poti na Vrh Smokuča) vidne poti nad Smokučem in naprej proti Rodinam in Doslovčam.

⁵⁴ Rateče in Podkoren stojita na levi strani Save Dolinke, Kranjska Gora pa na desni strani, ki je v 11. stol. postala po darilnih listinah briksenski fevd. Kdaj postanejo vsa tri naselja ortenburški fevd, pa ni jasno.

Vasi, ki so razvrščene na robu prve savske terase (Vrba, Studenčice, Hraše), tvorijo niz naselij, ki je povezan z drugim nizom pod gorami (Moste, Žirovnica, Selo, Zabreznica, Breznica, Doslovče, Smokuč, Rodine) na tak način, da je vsaka vas direktno povezana vsaj z dvema nasprotnima vasema. Pri tem manjka le redko katera povezava. In ravno defekti v teh povezavah nam dajejo možnosti časovnih analiz in vzrokov, zakaj so te povezave izpadle. Te povezave so najbolj izrazite na župnijskem zemljevidu (v predlistu).

Današnji zemljevidi tega območja kažejo tudi časovni pregled interesov na posameznih poteh.

Poti, oz. steze so potekale v predzgodovini tudi do posameznih gradišč, vendar te potekajo večinoma prečno na prej omenjene poti, iz doline v smeri vrhov gora. Danes so to predvsem poti na polja, torej poti, ki so potrebne kmetom za povezave s poljedelskimi površinami. Očitno te poti niso spremenile svojega namena iz prazgodovine do danes. Nekatere od teh so dobile pozneje dodatne (daljše) povezave.

Značilno je, da se naselja pojavijo točno pod posameznimi prehodi prek Peči, saj opazimo, da se nahajajo vasi tik pod takimi prehodi:

- Žirovnica je tik pod prehodom čez Brin vrh 758,4 m (selski prehod)
- Selo je tik pod prehodom Mali vrh 860 m (zabrezniki prehod)
- Breznica je tik pod Gosjakom 814 m,
- Smokuč je tik pod Smokuškim vrhom 868,2 m

Seveda so te poti povezane naprej z dolino Završnice in Zelenice ter s pobočji Stola, t.j. z gospodarskim zaledjem.

Iz njih se razvijejo deloma tudi rudarske poti, saj potekajo po primernih krajih tako za transport rud, kot tudi za tranzitni promet čez Karavanke. Vse te poti se uporabljajo tudi v 2. tisočletju. V tem tisočletju nastanejo predvsem nove poti po ravnini, zelo verjetno pa nobena od poti, ki so potekale po pobočjih. V kolikor so nastale na pobočjih, so nastale pred-vsem zaradi naravnih katastrof in prilaganju danostim po katastrofah.

Tako poteka danes 7 stez, poti ali cest v isti smeri, vendar vsaka prilagojena potrebam, ki so vladale v določeni dobi in takratnim zahtevam in transportnim sredstvom:

- najvišje na pobočju poteka povezava med halštatskimi naselji;
- nekoliko nižje, nekako 50 do 100 m nad ravnino poteka rimskodobna pot;
- na stiku med ravnino in bregom poteka srednjeveška pot;
- izpod vasi poteka pot – cesta iz 16. stol.;
- po sredi med obema naselitvenima verigama poteka Cesarska cesta
- še nižje stara avtomobilska cesta Lesce – Moste;
- in najnižje nova avtomobilska štiripasovnica.

Na drugi strani pa so te poti povezane proti Blejskemu mostu na Savi. Celotna poljska ureditev je postavljena tako, da vodijo te poti na polja v smeri vhoda v Bohinj (Bohinjske Bele).

To geografsko območje je lep primer razvoja cestnega omrežja skozi nekaj tisočletij.

3.4.4. Nastanek cest na Deželi in v Gornjesavski dolini

Do konca srednjega veka so zadoščale še rimskodobne ceste in poti, v 15. predvsem pa v 16. stol. pa so začele potrebe in transportne razmere marsikje presežati razpoložljive povezave.

Predvsem v sredini 16. stol. opazimo, da začenjajo naraščati povezave proti Ljubljani. Tako je bila v tem času zgrajena pot skozi Štenge - SI053(54), pot čez Podkorensko sedlo je bila spremenjena v vozno cesto za male vozove s tem, da so razširili obstoječo rimsko tovorniško pot - SI050(53).

Kdaj in kdo je zgradil most v Mostah ni znano. Most v Mostah je prvič omenjen l. 1185. Torej je potekala pot zelo verjetno že tedaj

tam, kjer poteka danes, kar razlaga že sam pojem.⁵⁷

Po porazu Turkov pred Dunajem l. 1683 se pričinja večati moč cesarjev, ki hočejo povečati svoj vpliv tudi s povečanjem prihodkov, da bi z njimi lahko financirali povečane potrebe države. Centralizacija države se pričinja odražati vedno bolj tudi na cestah. Vplivi centralizacije pa se odražajo predvsem v obdobju od Karla VI do Jožefa II (1711 do 1790). Tedaj dobi naša dežela novo podobo. Cesarska cesta je bila speljana na novo od Korenskega sedla do Podbrezj (naprej je potekala po stari trasi do Kranja), marsikje pa je potekala po novi trasi, predvsem pa je bila razširjena in izboljšana za promet z večjimi vozovi. Po tej cesti se začne odvijati tudi pošta. Posledica te ceste (a tudi splošnega razcveta gospodarstva) je bilo močno povečano prevoznništvo, ki mu začne konkurirati šele železnica Ljubljana - Trbiž, zgrajena l. 1870.

3.5. Namembnost poti in cest

Čprav so se poti in ceste uporabljale za različne namene, so bile predvsem ob svojem nastanku vedno namenjene predvsem enemu namenu, dostikrat pa so se specializirale šele pozneje glede na tisto, kar so dejansko omogočale. Če so bile sprva širšega pomena, potem pa je bila zgrajena nova pot ali cesta, je ta prevzela del funkcij, stara pot pa je ponavadi opravljala primitivnejšo funkcijo. N.p. če so zgradili novo vozno cesto, je stara opravljala še naprej tovorniški in osebni promet.

3.5.1. Romarske cerkve in poti ®

V srednjem veku se pojavijo specifične poti (nekatero pa tudi pozneje), namenjene pretežno romanju v določene kraje. Ker se je tedaj romalo pretežno peš, so te poti dokaj izrazite pešpoti, večinoma neprevozne z vozovi, vsaj v nekaterih delih njihovih tras.

Romarji so bili malo obteženi, saj niso nosili težkih bremen tako, kot kramarji in tovorniki. Zato so bile poti speljane čim bolj naravnost, premagovale so tudi večje vzpone kot tovorniške poti. Tam, kjer so potekale po tovorniških poteh, pa je opaziti bližnjice, primerne za lahko otovorjene potnike.

Romarske poti povezujejo posamezna širša območja z nekim namembnim krajem, v katerem stoji običajno tako imenovana romarska cerkev. Tako se okoli take cerkve sčasoma razvijejo razni dohodi, ki jih povzročijo romanja.

Ob romarske cerkve se običajno naselijo tudi druge dejavnosti. Cerkve so bile sprva tudi mesta, kjer se je trgovalo. Običajno so bili tam na dan prošenja tudi sejmi. Tako se je ob cerkvah na sejmišnih porajala tudi blagovna menjava in trgovina.

Pri tem so bile nekatere cerkve bolj uspešne in so se okoli njih razvila naselja in so postale pozneje župne cerkve (Radovljica, Bled, Lesce itd.), nekatere pa so ostale bolj osamljene in postale podružnice (Sv. Lucija, Kupljenik itd.).

3.5.1.1. Romarske cerkve

Poznane so naslednje romarske cerkve:

- Lesce (Marija Vnebovzeta); še pred 12.® in do 18. stol.; romarji prihajajo od vsepovsod;
- Blejski otok (Marija Vnebovzeta); 9. stol.® do 2. svet. vojne; romarji prihajajo od vsepovsod;
- Ljubno (Marija Pomočnica); 16. do 19. stol.; romarji prihajajo od vsepovsod;

⁵⁷ Nemški naziv za Moste, ki se omenja v dokumentih je *Hohebruecken*, kar pomeni visoki most. To pa pomeni most visoko v skalah, tam, kjer je še danes. Pred izdelavo tega mostu, je potekala pot spodaj v soteski Završnice, kjer je danes samo majhen mostiček, ki gotovo ne zasluži zgoraj omenjenega naziva.

- Brezje (Marija Pomagaj); 19. stol. do danes; romarji prihajajo od vsepovsod;
- Kupljenik (sv. Štefan); od 15. stol. do 2. svet. vojne); romarji prihajajo od vsepovsod;
- Sv. Peter na Gori od 15. stol. do 2. svetovne vojne; romarji prihajajo od vsepovsod, celo s Koroške.

Lega takega kraja in cerkve v njem ter smeri prihodov romarjev (a tudi druge potrebe) oblikujejo sčasoma venec dostopnih poti k cerkvi, ki pa je poleg tega odvisen tudi od lege cerkve. Značilna primerjava sta cerkvi v Lescah in cerkev v Ljubnem.

3.5.1.1.1. Cerkev Naše ljube Gospe na Otoku (Marija Vnebovzeta) - SI054(55)

Otoška cerkev nastane že ob samem začetku kot romarska in ne kot farna cerkev. Njen nastanek sega v 9. stol. in je naslednica nekega prejšnjega templja. Briksenska škofija (kapitelj) postavi verjetno že v 11. stol. prvo cerkev, namenjeno predvsem romarjem. Dokumentirano se romanje prične že v 13. stol. in traja do 2. svet. vojne. Romarji prihajajo od vsepovsod s Kranjske, Koroške, Štajerske in se zahvaljujejo za ozdravitev. Še po drugi svetovni vojni so bile okoli Marijinega oltarja razobešene zahvale in razni pripomočki (bergle), ki so jih tukaj pustili verniki. (podobno je bilo tudi na Brezjah).

Ker stoji cerkev na otoku, so se morali božjepotniki prevažati tja s čolni. Tako so se razvila posamezna postajališča čolnov, do koder so vodile poti. Ta pa so se razvila predvsem v bližini posameznih naselij: Mlino, Želeče in Grad. Pravico prevažanja s čolni so imeli Mlinani, zato se je na Mlinem ob proštiji razvilo najpomembnejše postajališče. Tako vodijo tja poti z Blejskega mostu na Savi (skozi Megre), iz Ribnega (prek Sela), s Kupljenika, iz Bohinja prek Bohinjske Bele.

Pod Gradom pa je bilo postajališče za božjepotnike iz Deže, ki so prišli prek Piškotarjevega mostu, prek Sv. Katarine in Zasipa, z Rečice, kjer so se zbirale poti iz Radovne, Kočne in gorjanskega predela.

3.5.1.1.2. Cerkev sv. Florijana na Studenčicah - SI057(55)

Cerkev je prvič omenjena v seznamu novoustanovljene ljubljanske škofije l. 1464. [B116,s.532], takrat še kot cerkev sv. Ruperta.

Omenimo naj jo med romarskimi potmi, čeprav dejansko ni bila romarska. Po požaru, ki je l. 1654, ki je upepelil Radovljico, se je od tod vsako leto na dan sv. Florijana odvijala procesija v Studenčice⁵⁸. Potekala je od radovljiške cerkve do cerkve v Studenčicah. Pot je vodila mimo današnjega Perca ob zahodnem vznožju Hras tovja in Oble gorice - slika SI159(139) ter Voljčevega hriba v Lesce k Legatovemu znamenju - slika SI055(54), skozi Hraše in naprej v Studenčice. Večina te poti je danes ali zazidane ali opuščene. Nazaj grede pa je potekala pot iz Hraš mimo kapelice sv. Florijana – Kodrasovega znamenja izpod Hlebc - slika SI056(54), za sedanjim hangarjem in čez sedanje letališče naprej po tedanji hlebški poti na zahodno stran Voljčevega hriba, kjer se je združila s prvo potjo.

Omenjena pot je potekala od Perca v Radovljici do sedanje ceste Lesce - Hraše po mnogo starejši poti, ki je še pred nastankom antičnih Lesc povezovala Moste prek Vrbe z Jamnikom, ki jo opisujemo v posebnem poglavju. Pot od Studenčic prek Hraš pa je potekala po antični poti.

Ravno tako se je ohranilo izročilo o romanju Kamnogoričanov k tej cerkvi. Hodili so sprva čez brv (na mestu nekdanje Fuxove brvi) in potem po istih poteh kot Radovljičani, pozneje pa prek Pižovega mostu in čez Jezerca v Lesce ter od tu naprej v Studenčice.⁵⁹

V cerkvi je slika gorečega Predtrga, ki je pogorel l. 1761 – SI150(138).

⁵⁸ Pripis na robu Radovljiške matrikule iz l. 1468: l. 1654 je bil požar v Radovljici, ki je nastal v hiši nekega barvarja. Takrat nastane zaobljuba in procesije potekajo od tedaj naprej redno vsako leto.

⁵⁹ Ohranjeno je tudi izročilo, da so potovali od brvi čez Savo v Rakovniku in nato mimo Pižovega mostu in naprej proti Lescam. Po tej poti naj bi nosili tudi mrliče na takratno radovljiško pokopališče pri cerkvi sv. Petra.

3.5.1.1.3. Cerkev Marije Vnebovzete v Lescah - SI058(55)

Božjepotništvo se omenja že v 11. stol., med tem ko se sama cerkev omenja v 12. stol. kot lesena cerkev. Božjepotništvo v Lesce pričena ponehavati, ko ga zamenja božjepotništvo k Mariji Pomočnici na Brezjah, vendar ne zamre vse do Jožefa II.

Dostopi k cerkvi so razvrščeni iz vseh smeri in se prvotno končujejo tam, kjer je stala antična cerkev (okoli 100 m južno od današnje cerkve) ali pri sami cerkvi ali na prostoru na katerem se danes stikajo ceste iz Radovljice, Bleda in Begunj.

K sami cerkvi so prihajale poti predvsem s severne in zahodne strani, na prej omenjeni prostor južno od cerkve pa poti z vzhoda in juga.

Edina pot, ki pelje mimo naselja oz. cerkve, je pot mimo Legatovega znamenja (pot Predtrg – Vrba).

Pri cerkvi so se stikale poti z Bleda, Studenčic, Hraš, Hlebc (Begunj, Zgoše in Zapuž), na prostoru južno od cerkve pa so se stekale poti iz Nove vasi (Dvorske vasi), Vrbenj (Gorice, Mošenj), Ljubnega, Predtrga in Radovljice ter Lipniške doline.

3.5.1.1.4. Cerkev sv. Petra v Radovljici - (SI064)

Po prinosu relikvij sv. Krvi se tod razvije čaščenje sv. Krvi, ⁶⁰ še zlasti pa po ustanovitvi bratovščin

- sv. Rešnega telesa (l. 1417)
- sv. Trojice (že pred l. 1469) [A7/9,s.257-258].

Radovljica je bila priljubljena božja pot vse tja do Jožefa II., ki je prepovedal čaščenje te relikvije in božjo pot zaprl. Romarji so prihajali od povsod, iz bližnje in daljne okolice, pri tem se omenja Kranjsko, Koroško in Štajersko.

Romarji so uporabljali že obstoječe poti, predvsem romarske, tovrstne in deželne:

- iz Bleda, iz Most prek Vrbe in Studenčic - prek Hraš in prek Kležneke do Voljčevega hriba,
- iz Tržiča in Kovorja prek Sv. Lucije mimo Dvorske vasi in čez Vrbnje,
- iz Podbrezj čez Ljubno in Dobro polje ter čez Preval,
- iz Selške doline čez Jamnik itd.,
- iz Primorske prek Bače, Sorice, Prtovča, Podlonka, Novaka, Rudna, Dražgoš (Slemenca), Sv. Jere (Jedert) na Jamnik, Kropo itd..

Uporabljali so zapovedane in prepovedane poti, saj so le-te bile prepovedane za transportiranje blaga, ne pa za romarje.

3.5.1.1.5. Cerkev Marije Pomočnice v Ljubnem - SI059(55)

Cerkev sv. Lovrenca je bila prvič omenjena v seznamu cerkva župnije v Radovljici ob ustanovitvi ljubljanske škofije [A7/9,s.256] Kot cerkev Marije Pomočnice v Ljubnem je bila prvič omenjena kot romarska cerkev k Mariji Udarjeni l. 1538, sedanja je bila sezidana l. 1600 [B55,s.173]. Tedaj je še spadala pod prafaro Kranj in bila verjetno naslednica neke prejšnje cerkve (glej opombo ⁶¹).

Božjepotništvo k Mariji Udarjeni se omenja v 16. stol. (l. 1538) in traja vse do takrat, ko ga v začetku 19. stol. zamenja potovanje k Mariji Pomagaj na Brezjah, ki traja do danes. Ker je ob ustanovitvi ljubljanske škofije l. 1464 spadala pod župnijo Radovljica [A7/9, s.256], sklepamo, da je prvotno spadala pod prafaro Rodine. Pozneje pa je spadala pod župnijo Podbrezje ⁶¹.

⁶⁰ Škof Hren (1597-1630) navaja, da je ta starodavna pobožnost v cerkvi sv. Petra.

⁶¹ Dva vira z različnimi podatki B55,s.173 in A7/9,s.256 (tudi B116/1,s.532), ki se izključujeta

Dostopi so razvrščeni iz vseh smeri in se končujejo pri cerkvi. V samo naselje Ljubno prihajajo 4 poti oz. dostopi:

- iz zahoda iz doline Peračice od koder prihajajo poti z Dobrega polja (iz Blejskega kota, iz Dežele in z Brezij);
- iz severa s Praproč, od koder prihajajo poti izpod Dobrče in Tržiča do tod pa s Koroške ter poti izpod Kriške gore, Kamnika in Jezerskega;
- iz vzhoda, od koder prihajajo poti iz Kranja in Podnarta;
- iz jugozahoda, od koder prihajajo poti s Posavca, do tod pa prek Otoč iz Selške in Lipniške doline.

Tako izoblikovani dostopi dajo slutiti, da se je samo naselje razvilo vsaj ob eni poti, če že ne ob križišču dveh daljših poti, ene, ki je potekala po obsavskem koridorju, in ene, ki je potekala prečno. Posamezne poti pa si bomo ogledali pozneje in ugotavljali njih značilnosti.

3.5.1.1.6. Cerkev sv. Lucije v Podgorju - SI060(55)

Cerkev se prvič omenja l. 1359, ko Gizelher s Kamna osnuje večno luč in zato podari hubo pod Dobrčo. [A7/1,c.52,s.17], nato l. 1464 v briksenskem urbarju in l. 1468 v radovljiški matrikuli, vse še kot cerkev sv. Jošta.

Utegne biti že zelo stara božja pot. Tja so romali bolniki z očesnimi težavami, saj je izpod cerkve izviral studenec, ki naj bi bil po ljudskem izročilu "dober za oči".

3.5.1.1.7. Cerkev sv. Štefana na Kupljeniku - SI061(55)

Kot nasprotje zgoraj omenjenima cerkvama omenimo božjepotno cerkev na Kupljeniku, kamor so ljudje potovali k priprošnjiku tovornikov sv. Štefanu. Sv. Štefan je zavetnik konj in tovornikov, kateremu so se ob pričetku zime, ko so bila končana popotovanja, zahvalili za njegovo zaščito v preteklem letu. Na sv. Štefana je bil na Kupljeniku "ofer", župnik pa je "žegnal" konje, je povedala Oblakova teta (Alojzija Habjan, roj. Zupan).

Cerkev se prvič omenja l.1558, ko dobi dva zvonova [A102,s.17]

Dostopi do Kupljenika so razvrščeni po podnožju in sicer:

- iz Bohinja prek Farjevca (ni več uporabna, se je zarasla);
- iz Bohinjske Bele prek Taleža (sedaj nova trasa in asfaltirana cesta);
- iz Mlinega prek Ferteve (sedaj deloma opuščen kolovoz);
- iz Sela prek Loga (danes uporabljana samo še kot pešpot);
- iz Lancovega in Radovljice ob Savi navzgor (delno opuščena);
- iz Brda prek Ledinice, Taleža in izza Debelega vrha prek Kovačevca (danes je od Kovačevca do sedla za Debelim vrhom zaraščena);
- Pot s Kupljenika pa vodi na Jelovico po dveh smereh, iz vsakega dela vasi po ena. Vendar poudarimo predvsem tisto, ki vodi mimo cerkve sv. Štefana navzgor prek Kovačevca.

Kupljenik torej služi kot stečiče poti iz doline za pohod naprej na Jelovico in obratno.

3.5.1.1.8. Cerkev sv. Petra nad Begunjami - SI063(55)

Ta cerkev je prvič omenjena 13. sept.1367, ko Doroteja, verjetno žena Nikolaja von Poscha, proda hubo v Smokuču cerkvi sv. Petra nad Begunjami [A93/5, s.7].

Nato se omenja l. 1369, ko podari Ulrik (I.) Gutenauer polovico puste kmetije na Breznici za večno luč cerkvi .. *auf sanct Peters perg.* (drugo polovico pa oltarju sv. Mihaela v Begunjah).

Omenja se l. 1464 v seznamu cerkva župnije Radovljica. Kot božjepotno jo omenja že Valvasor. Vzhodno od cerkve je kapela, ki utegne biti mnogo starejša. Stoji nad luknjo, v kateri so našli rimske novce. Valvasor omenja, da je pod to kapelico luknja, iz katere vleče sapa, ki naj bi bila dobra za tiste, ki ima-

jo težave s sluhom⁶².

Druga legenda, povezana s Sv. Petrom pa je, da so Korošci romali prek Zelenice ob Završnici navzdol in prek Kališč in Gojzdca⁶³. Prihajali naj bi z banderami v pravih procesijah.

S to cerkvijo so povezane že antične poti v smeri Rodin in Smokuča, Begunj in Poljč ter celo z Zelenice. Danes je priljubljena izletniška točka, povezana z novjšimi potmi s svojo okolico.

Opazimo, da se nobena božjepotna namembnost ne konča pri cerkvi, temveč da poti vedno vodijo naprej. Božja pot torej ni bila samo končna namembna točka, temveč ena izmed postaj na neki drugi poti, izkoriščala pa se je občasno tudi kot končna namembnost.

Zato poti, ki vodijo v take kraje, vedno služijo tudi drugim namenom, večina je bila sposobna tudi tovornega prometa, torvorjenja na človeških hrbtih in konjih, a tudi za sle na konjih (vemo, da so bili ob praznikih običajno tudi sejmi, kjer se je zamenjevalo ali prodajalo blago).

Romanja so potekala običajno v več krajih zaporedno. Romarji, ki so prihajali od daleč so obiskali po več cerkva hkrati, mnogokrat pa so ob večdnevnem popotovanju prespali tudi v vmesnih cerkvah.

Romanja so potekala na določen dan, na praznik določenega svetnika ali svetnice. Zato so običajno povezali Marijine cerkve v eno potovanje⁶⁴ n.pr. Ljubno, Brezje in Bled.

Ravno na romarskih poteh vidimo močno povezavo med Blejskim kotom in Deželo ter Lipniško dolino. Romarske poti so torej povezovale celoten prostor, saj so bile proste in nanje niso vplivale razne prepovedi ali zapovedi. Če so se morale ostale poti prilagajati raznim zahtevam, predvsem trgovske in s tem tudi politične narave, se tem potem ni bilo treba ozirati na to. Potekale so tam, kjer je bilo za romarje najbolj ugodno, t.j. najbolj ugodno za pešce.

Oglejmo si sedaj nekatere tipične romarske poti, za katere se je ohranilo izročilo do danes.

⁶² Kot svetnik pa je priprošnjik za dober sluh sv. Pavel in ne sv. Peter? Pri Gorjakovih velja izročilo, da je to cerkev sv. Petra in Pavla, saj je v oltarju poleg kipa sv. Petra tudi podoba sv. Pavla. Nekoč sta bila tudi dva stranska oltarja, za katera pa se ne ve, komu sta bila posvečena.

⁶³ Podrobnejša poizvedovanja niso mogla odkriti, od kod so bili ti Korošci ali iz Mač ali iz Podna. Oboji so imeli še pred enim stoletjem svoje ovčje planine na južni strani Karavank. Predvidevamo, da so ta potovanja v zvezi z uporabo teh planin.

⁶⁴ Bled + Brezje so običajne še danes.

3.5.1.2. Nekatere specifične romarske poti

3.5.1.2.1. Romarska pot z Bleda prek Jarš v Bodešče in Ljubno

Povezuje cerkev sv. Martina v Gradu, cerkev sv. Lenarta v Bodeščah, cerkev sv. Petra v Radovljici in cerkev Marije Udarjene v Ljubnem.

Sv. Martin je bil najbližja cerkev na kopnem, saj je bila Marijina cerkev na otoku in ne vedno ter težje dostopna. Dejanska namembna točka pa je bila cerkev Naše ljube Gospe na Blejskem otoku.

Ker je bila cerkev na otoku dostopna samo s čolni, so ti imeli pristanišča pod cerkvijo sv. Martina v Gradu, drugo je bilo pa pod Želečami. obstajalo pa je tudi na Mlinem, namenjeno predvsem za tiste, ki so prišli iz Bohinja, ali iz Bodešč prek Ribnega in Sela.

Na križišču "pri Cukeljnu" je bila nekoč gostilna (še danes je tam blizu gostilna Ambrožič), kjer so se stikale poti, ki so prihajale od jezera, iz gorjanskega konca in Zasipa, zato se je šele od tod naprej dejansko pričela romarska pot.

Romarska pot je od križišča "Pri Cukeljnu" v Zagoricah na Bledu speljana po isti cesti kot sedanja pot v Ribno, ki pa je nastala šele po 1. svetovni vojni. Ribenska pot se odcepi pri nekdanji bolnici.

Romarska pot pelje naravnost čez Jarše in mimo Tiberence v Bodešče. Danes se je trasa nekoliko spremenila, prilagodila poljedelskim površinam, vendar je bila do 1. svetovne vojne skoraj popolnoma ravna.

Pot je pozneje služila tudi za promet s kmečkimi vozovi za prevažanje na polja in s polj.

Pot ni bila tlakovana, bila je običajna steza, ki je nastala ob uporabi. Ob nastanku vasi Bodešče je služila za povezavo med Bledom in Bodeščami, peljala pa je tudi naprej v Lipniško dolino (Lancovo).

Že zelo zgodaj, verjetno že ob samem nastanku vasi je morala biti tudi povezana proti Radovljici. Fizični ostanki niso reprezentativni, saj je bila pot mnogokrat predelana in prilagojena – slika SI065(56).

Kot romarska pot se je v Predtrgu (pod Prevalom) navezovala vsaj od 16. stol. naprej na drugo romarsko pot Lesce – Ljubno.

3.5.1.2.2. Romarska pot iz Lesc čez Preval v Ljubno

Božjepotništvo je nudilo romarjem tudi druge priložnosti. Zato so se ob cerkvah razvile tudi obrtne dejavnosti (lončarstvo, čevljarstvo) in trgovina, saj je bila tam prilika prodajati svoje izdelke. Ljubno je bilo poznano prek meja Visoke Gorenjske po "Lubenskih loncih" t.j. glinenih loncih, skodelicah in podobnih izdelkih iz keramike. Lončarstvo se v Ljubnem omenja že l. 1538 [B42,s.284]. Ljudje so torej združevali božjepotništvo in nakup potrebščin. Tako še danes lahko ugotovimo, od kod so potovali v Ljubno, saj so tam kupovali lonce. Lončarska dejavnost se je v Ljubnem ohranila do druge svetovne vojne⁶⁵ in tako preživela božjepotništvo, ki se je preobimilo na Brezje.

Romarska pot v Ljubno k Mariji Udarjeni – slika SI059(55) je potekala sprva po stari poti iz Lesc čez Brdo proti Radovljici, a se je še pred Žvabovo dolino odcepila v smeri proti Voljčevemu hribu, potekala med Voljčevim hribom in Oblo gorico h kužnemu znamenju ob sedanji bencinski črpalki ter naprej proti mostu čez Suhi graben na Preval. Pred mostom se je priključila pot iz Predtrga (Bleda in Bodešč, a tudi romarska pot čez Kravjo dolino).

Ta pot je ena starejših na območju Radovljice in Lesc. Povezuje dvoje krajev, namenih božjepotništvu v različnih dobah. Sprva se odvija božjepotništvo v Lescah (Marija v Lesu, 11. stol.) nato pa v Ljubnem. Če so prvotno ljudje potovali iz kranjske smeri proti Lescam, se smer potovanja pozneje obrne, vendar pot ostane ista.

Pot je bila glede na svoj potek sprva samo pešpot, pozneje tovorniška in končno vozna pot iz Ljubnega v Lesce in obratno, kar nam kažejo značilnosti njene izpeljave. Poleg tega ta pot ni bila samo romarska, temveč tudi neka že v antiki obstoječa pot, ki je na večjem delu služila v srednjem veku kot deželna pot. Po posameznih delih te poti pa še danes potekajo ceste.

3.5.1.2.3. Romarska pot skozi Kravjo dolino pod Lescami

V Lescah imenujejo pot skozi Kravjo dolino in Kačjo dolino (ledini na pobočju med Savo in Lescami) romarska pot. Ta pot predstavlja neko stransko pot okoli Lesc in romarske poti Lesce – Ljubno.

Ta pot je vodila z Bleda (Grad) mimo posestva Zagorice (Auritzhoff) proti Blejskemu mostu, ki je stal nekoliko višje na Savi od sedanjega. Ostanki te poti so danes še vidni na nekaj mestih na obeh straneh mostu –slika SI066(56). Od mostu se je vzpela v nekdanjo strugo Save, kjer se je odcepila pot proti Vrbi (ki jo podaja tudi FK) in pot proti Smokuču, še nekoliko pozneje pa pot proti Hrašam.

Od odcepa se je polagoma dvigala - slika SI067(56) in potekala pod danes še obstoječim koritom že južneje od današnje ceste. Nato je potekala čez današnji hipodrom ob potoku, ki je tekel mimo današnjega znamenja ob vhodu na hipodrom ter skozi Kačjo dolino. Od tu se je pot počasi dvignila na višje savske terase naprej proti Radovljici - slika SI068(57).

Od prej omenjenega odcepa poti proti Smokuču se je torej pot postopoma dvigala na posamezne terase, dokler ni dosegla najvišje na Prevalu izza Radovljice. Klanci so bili zelo zmerni in kratki.

Potek poti po terasi na današnjem Mestnem polju, kjer teče železnica, je danes že zelo nejasen, dobro pa je še viden v FK. Na potek te poti so sprva vplivale samo krajevne geografske značilnosti. Ko ta pot nastane, je večina te ravnine še porasle z gozdom, o čemer nam pričajo gozdnički na sedanjem leškem delu poti. Nastane še pred nastankom Mestnega polja na radovljiškem delu, saj je to izrinilo pot tako, da je pozneje potekala med njivami.

Zato lahko sklepamo, da je vodila pot prek te terase sprva naravnost proti Sv. Ani, kjer se je dvignila na zgornjo teraso. Z nastankom Mestnega polja pa se je pot deloma prilagodila novi poljski ureditvi, ki pa jo je ponovno pokvarila železnica, ki so jo speljali v drugi polovici 19. stol skozi to območje. Današnja cesta Kropa - Lesce z odcepom proti Radovljici jo samo seka in nanjo ni bistveno vplivala - SI069(57).

Ko je dosegla novo teraso pri Sv. Ani, je potekala naprej proti današnjemu Gasilskemu domu, prečkala sedanjo cesto in se pričela spuščati proti Donici ter se nato dvigovala do današnje lipe v Predtrgu. Od tu naprej je potekala skozi Predtrg, kjer je prišla prek Mestnega jarka in Grabna tudi pot z Bleda prek Jarš in Bodešč. Od tod je potekala na križišče pri mostu čez Suhi graben, kjer se je spojila s potjo, ki je prihajala iz Lesc. Ta pot je v JVK še označena kot pot, v FK pa samo še vidna v poljski razdelitvi.

Ta pot predstavlja direktno povezavo Ljubna prek Radovljice z Blejskim kotom prek Blejskega mostu, predvsem z najstarejšima naseljema Grad in Zasip. Še v JVK je vidna direktna povezava Zasipa z Blejskim mostom z vozno potjo. Kot taka je del obsavske trase in je vsaj v nekaterih delih zelo stara.

Na tej poti so bili najdeni ostanki tlakov pri Blejskem mostu. Zato sumimo, da vsaj en del te poti sodi že v antiko. Kam pa je dejansko potekala takrat pot, pa ni mogoče več ugotoviti, saj je lahko prej zavila navzgor na savske ježe, mogoče proti Lescam.

Na splošno lahko opazimo, da so romarske poti zelo stare, da potekajo mimo naselij oz., da se jim izogibajo. Lahko bi trdili, da so to prvotne poti, prilagojene novim razmeram. Predvsem pa so to tiste poti, ki se niso uveljavile pozneje kot vozne poti, vsaj ne na celotni trasi. Sumimo lahko tudi, da so bile to prepovedane poti za kmečko trgovino in s tem za tvorjenje.

⁶⁵ Ljubenske lonce je izpodrinil predvsem cenejši železen, emajliran lonec, kakršne so izdelovali v Celju.

3.5.1.2.4. Romarska pot Radovljica - Studenčice

Potekala je po trasi opisani v 3.5.1.1.2.

Deloma je ohranjena pod Oblo gorico (nasproti Zdravstvenega doma -slika SI159(139) in pod Voljčevim hribom, potem pa so sledi komaj zaznavne do Legatovega znamenja – slika SI055(54) - v Lescah. Trasa čez polja do Studenčic pa je še ohranjena. Ohranjen je del med Hrašami in Kodrasovim znamenjem – slika SI056(54) - od tod pa zgine skoraj do Oble gorice. Nekdanja pot med Hrašami in Studenčicami pa je danes asfaltirana.

Romanja na Studenčice so se pričela po l. 1654, ko je pogorela Radovljica. Romalo se je v procesijah z duhovnikom in banderami.

3.5.1.2.5. Romarska pot Kamna Gorica - Studenčice

Ta pot je potekala pod Radovljico. Iz Kamne Gorice je potekala prek vzhodnega roba Dobrave izpod Milega pogleda do nekdanje brvi, ki je stala tam kot poznejša Fuxova brv, ter od tu naprej po levem bregu Save čez Rakovnik do Pižovega mostu in prek Jezerc, Hlebške gmajne na leško Ulco in k cerkvi v Lescah od tod naprej pa prek Vočen na Studenčice. O povratni poti ni nič poznane, vendar sumimo, da je potekala po isti poti ali pa po romarski poti mirno Kodrasovega znamenja v Radovljico in prek Dola k Fuxovi brvi ter nazaj v Kamno Gorico.

Po omenjeni poti iz Kamne Gorice prek Fuxove brvi do Pižovega mostu in v Radovljico so tudi nosili mrliče v Radovljico, preden je bila postavljena cerkev v Kamni Gorici in tam ustanovljena župnija (l. 1752). Brv je bila uporabljana vsaj še l. 1865. Pozneje je bila omenjena brv zanemarjena in po l. 1865 je ni bilo vse do postavitve Fuxove brvi l. 1931/32 [A7,s.233], ki pa so jo velike vode l. 1963 odnesle in je bila l. 2002 ponovno postavljena.

Na to pot pa je ostal še spomin in izročilo v Lescah. Kamnogoriška pot k sv. Florijanu na Studenčicah je zelo stara. Povezana je z mnogimi požari na fužinah. Ogenj na fužinah in v kovačijah je mnogokrat zanetil požar po fužinskih naseljih in tako še danes obstaja izročilo v Lipniški dolini (Kropa, Kamna Gorica, Spodnja Lipnica), o romanju na Studenčice in priprošnjah k sv. Florijanu.

3.5.1.3. Romanja na večje razdalje

Prek naših krajev in tudi iz naših krajev se je romalo (potovalo) tudi na večje razdalje, zelo verjetno tudi že pred drugim tisočletjem. Potovalo se je v Rim, Kelmoraj (Köln am Rain) v Porenje, Innichen na Tirolsko, poznana so bila popotovanja križarjev na križarske vojne itd. itd..

Ta popotovanja so uporabljala takrat razpoložljive poti in ceste, ki pa jih obravnavamo drugod.

Romalo se je tudi v sosednje dežele, tako iz naše strani na Koroško k Mariji na Zilji, k Mariji na Gosposvetskem polju in k sv. Hemi v Krko®. Poznana pa so tudi romanja v obratni smeri, ki so zapustila izročila ali na naši ali na koroški strani. Tako so Korošci romali k Mariji na Blejskem otoku (V Mačah je ostal spomin na Studenčice kot najbolj umazano vas na Kranjskem), k Sv. Petru (v Lescah je ostal spomin, da so romali Korošci k Sv. Petru z banderami) in k Mariji na Brezjah. V prvih dveh slučajih je ostal spomin v Mačah in okolici, romalo pa se je prek Zelenice, v tretjem primeru pa prek Ljubelja in po starih opuščenih poteh z Bistrice na Brezje – poti še niso bile raziskane, spomin pa se je ohranil v sarnostanu na Brezjah.

Omeniti pa je potrebno tudi romanja Korošcev skozi naše kraje. Tako je v Svečah v Rožu ostal spomin na romanja prek prelaza Kočne na Staro goro in k Landarski Mariji pri Čedadu. Ta romanja so zelo stara in sežejo v 1. tisočletje. Pri tem so uporabljali takrat običajne poti, ki jih opisujemo drugod.

3.5.2. Rudarske poti

Rudarske poti so povezovale posamezna območja pridobivanja rud z mesti, kjer se je ruda predelovala in kovalo železo.

Dokler se je predelovala ruda na gorah, so bile te poti dokaj neizrazite, pač take kot vse ostale kmečke poti. Tedaj se je na gorah rudarilo, oglarilo in pridobivalo surovo železo čim bliže rudišč, tako da so bile poti kratke in malo rabljene. Ko pa se preselijo plavži in kovačnice v dolino, so se morali ti obrati povezati s svojim surovinskim zaledjem. Tako vodijo od vsakega plavža v njegovo zaledje poti, po katerih so ga oskrbovali z rudo predvsem pa z ogljem. Potrošnja oglja je bila po prostornini okoli desetkrat večja kot pa rude, zato ne vodijo te poti samo k rudiščem, temveč predvsem k mestom, kjer se je kuhalo oglje. Mnogokrat se je pridobivalo oglje in rudo na istih lokacijah, tam so bile poti posebno izrazite. Marsikatera od teh poti se uporablja še danes, predvsem jo uporabljajo kmetje za spravilo lesa. Te poti pa so se uporabljale predvsem še tedaj, ko ni bilo sodobnih gozdnih cest, ki ornoočajo transportiranje lesa na kamionih, kar se dogaja šele zadnjih 50 let. Pred tem so celoten les več ali manj "sfurali" v dolino predvsem s konji, del tega transporta pa so prevzele tudi žičnice, do katerih pa je tudi bilo potrebno zvlačiti les.

Dokler se je k železarskim obratom transportiralo potrebne surovine predvsem peš, so bile te poti predvsem samo steze. Plavži do 12. stol. so bili tako majhni, da je bilo mogoče ves material znositi k njemu. Predvsem pa so se tedaj nahajali plavži na gorah in so bile poti kratke. V dolino se je nosilo samo surovo železo kot produkt železarske dejavnosti.

Ko se pojavijo v 12. stol. majhni plavži sv. Heme ob manjših potokih v grapah pod gorami, le-ti sprva niso mnogo večji kot prejšnji na gorah, vendar sčasoma postajajo večji. Ti plavži so uporabljali relativno majhne količine surovin, ki so jih ljudje znosili k plavžu po stezah, ki so od nahajališč surovin vodile k posameznemu plavžu. Tako vodijo k posameznemu plavžu sv. Heme kot pahljača posamezne steze iz zaledja, marsikdaj dokaj daleč v gore. Če je bilo tedaj mogoče oglje dobivati še blizu nahajališč plavžev, so bile za transportiranje rude potrebne že daljše poti. Posledica mešanja rud iz različnih rudišč, ki so jih uporabljali na območju Nornja v plavžih na Plavžarici in v Mešenacu in ki so se nahajala tako na Pokljuki, kot tudi na Jelovici, je specifično s potmi prepletene zaledje teh plavžev. Ker se je tako železarilo kar nekaj stoletij, je še danes mogoče najti ostanke teh poti, čeprav so zelo redki. Še več, za nekatere od teh poti lahko ugotovimo, da so še starejše in jih lahko poveujemo z antičnim ali celo s halštatskim rudarjenjem (n. pr. tisto, ki vodi ob Blatnici navzdol v Štenge, kjer so bile že zelo zgodaj narejene "štenge" v Soteski na desni strani Save Bohinjke - slika SI070(57)⁶⁶. Razvile so se specifične poti, ki so jih uporabljali samo pešci, na njih ni bil mogoče uporabljati nobenih živali niti za nošenje niti za vlačenje.

Ker so gradili plavže sv. Heme kmečki ljudje, so poti povezane tudi s kmečkim zaledjem, predvsem je povezano z nekdanjimi planinami, ki so se sem in tja ohranile do danes.

Tako je bil plavž v Kolnici (Kovnici) povezan z bližnjim naseljem Brda in v nasprotni strani z Jelovico vse tja do Lipniške in Mošenjske planine. Surovinska baza plavža sv. Heme v Kolnici se je raztezala po severnem položnejšem pobočju Jelovice med Kobovtom, Goškim vrhom, Grofovo planino in potokom Kamnitnikom, kjer še danes nosijo ledine imena po posameznih hišah v Voščah in Brdih [A100].

Poti so strome, ozke, brez kakršnih koli dodelav, razen na mestih, kjer so morali nekaj ukreniti, da je pot lahko sploh potekala (n. pr. izdelava stopnic, postavitve lestev itd.). Ti ukrepi in izvedbe so specifično rudarske, oz. take, kot jih je mogoče izdelati z rudarskimi orodji, znanjem in običaji.

⁶⁶ Te so danes zasute s prstjo in zaraščene, po izjavah starejših Nomenjcev in Dražgošanov pa so tod bile nekoč v skalo vsekane stopnice, danes pa so tod samo serpentine, ki jim po domače tudi rečejo "štenge".

Ko se v 14. stol. postavijo zidani plavži, n. pr. Slovenska peč v Dnu v Kropi in se okoli te peči razvijejo fužine s cajnaricami in vigenjci, se potrebe po surovinah povečajo do take mere, da so začeli v zimskih mesecih z gora prevažati rudo in oglje s samotežnicami - slika SI242(191), oz. s podobnimi transportnimi napravami - glej sliko SI241(191).

Podobne naprave ali pa celo iste so uporabljali kmetje za prevoz sena s hribov v doline. Kmetje pa so to delali tam, kjer ni bilo poti. Ščasoma so začeli za vlačenje uporabljati tudi živali. Temu prilagojene transportne naprave so zahtevale že boljše poti, ki so omogočale tudi uporabo živali za vlačenje ali prenašanje tovorov. Take poti so potem omogočale tudi povezave proti morju in omogočale prenašanje izdelkov fužin k svojim kupcem.

Te poti potekajo večinoma po strmih pobočjih, ki se dvigajo nad dolinami, v katerih se nahajajo fužine. Poti potekajo do vrha gora in naprej do rudišč in kopišč. Značilne za te poti so:

- širina poti okoli 1 m;
- poti potekajo po strmih pobočjih v serpentinah ("štengah");
- enakomeren in ne močan nagib v smeri fužin;
- zelo ostri ovinki, ki omogočajo uporabo kratkih, ročnih transportnih naprav;
- škarpe na strmejših delih pobočij, podložene z velikimi kamni;
- nasipi prek dolinic, ki omogočajo primerne nagibe;
- ob teh poteh se pogosto pojavljajo bližnjice, ki imajo lastnosti prej omenjenih pešpoti.

Te poti so povezane tudi s tovorniškimi potmi, ki so potem omogočale prenašanje končnih izdelkov na tovnih konjih.

Do 14. stol. se je prodajalo predvsem surovo železo (volkovi), ki je bilo plod kmečkega železarjenja, po 14. stol pa se je prodajalo železne izdelke, ki so bili plod fužin. Fužine so združevale tako plavže kot tudi predelavo (kovanje) železa v polizdelke (n. pr. cajne) kot tudi končne izdelke, ki jih je bilo potrebno spraviti na trg. Razvijajo se torej fužinska naselja z eno (Bohinjska Bistrica, Stara Fužina) ali dvema fužinama (Kropa, Kamna Gorica).

Okoli teh fužin se tudi razvijejo fužinska naselja s svojim specifičnim prebivalstvom. Ta naselja pa so povezana s svojim surovinskim zaledjem in s svojimi kupci s tovnimi potmi.

Značilnosti teh rudarskih poti so torej identične s tovnimi potmi. Razlikujejo se samo po svojem namenu in s svojimi povezavami.

Tipične take poti najdemo v zaledju Kroke in Kamne Gorice - slike SI072(58) in SI073(58).

Seveda pa so se nekdanje rudarske poti uporabljale tudi naprej, v kolikor so potekale v primerni smeri. Tako se nekdanje rudarske poti uporabljajo še danes kot vlake za spravilo lesa. Težke obremenitve, ki nastopajo pri motoriziranem spravilu lesa pa močno poškodujejo poti - slika SI071(57).

Nošenje in vlačenje z gora v dolino se je ohranilo vse do 19. stol. Do tedaj so ženske z Jamnika in Dražgoš nosile v poletnih mesecih rudo v Kropo in Železnike, moški pa so v zimskih mesecih vlačili rudo, predvsem pa oglje s hribov v doline. Nošenje rude delno na glavi delno na ramah, opisuje Joža Bertoncelj v svojih Kroparskih zgodbah - str.63.

Ko pa se v 16. stol. pojavijo furlanski fužinarji in preselijo fužine k večjim vodotokom (Sava na Jesenicah, Bohinjska Bistrica, Stara Fužina itd.) se poveča proizvodnja fužin. Tako predvidevamo, da se v tem obdobju pojavijo že tudi vozovi (kripe), s katerimi je bilo mogoče zvoziti v dolino tako rudo kot tudi oglje. Ti vozovi so funkcijsko kombinacija voza in sani - prednji del sta tvorili dve kolesi, zadnji del pa sani - glej sliko SI243(191). Ta transportna sredstva se obdržijo v nekaterih primerih do 19. stol., čeprav jim je že od sarnega začetka konkuriral manjši kmečki voz, s katerim so kmetje vozili rudo in oglje k fužinam že tudi iz bolj oddaljenih krajev, ne samo iz neposredne bližine plavžev. Posebno se to ugotavlja za Gornjesavsko dolino, kjer so vozili oglje na območje Jesenic celo z območja Kranjske Gore.

Za povezavo posameznih železarskih obratov (n. pr. Mojstrane in Plavža, Javornika in Radovne itd.) se kmalu začne uporabljati težje vozove, ki so jih vlekli pari volov. Take vozove so uporabljali tudi v 19. stol. za dovažanje rude (n. pr. z Zavrha, kjer je bila spodnja postaja rudarske žičnice na Begunjščici) na Javornik. S takimi vozmi so prevažali tudi končne izdelke Zoisovih fužin v Bohinju, iz Bohinja v Ljubljano in naprej do morja, nazaj pa potrebščine za fužine.

Taki transporti so bili pogojeni tudi z ustreznimi cestami, ki so jih več ali manj morali izdelovati fužinarji sami (tovomiška pot skozi Štenge, ki so jo izdelali štirje bohinjski fužinarji, katerih fužinska znamenja so vsekana v skalo v Štengah (1554), poznejša Zoisova železarska cesta skozi Štenge (1776) in še poznejša Ruardova pot s Planine pod Golico na Savo.

- Pod Stolom poznamo predvsem ostanke treh rudarskih poti:
- Rudno pot z Jezerc na planini Žagi h Knapom na Begunjščici - slika SI071(57),
- Rudne poti od rudnih jam pri Valvasorju čez Potoške Melnike in pod Hrastnikom na Koroško Belo - SI074(58),
- Rudne poti od rudnih jam pri Valvasorju navzdol pod Pahlami in za Sivim rebrom ter čez Baudovo ledino k cesti Moste - Jesenice - slika SI075(58).

Vse tri so služile za prevoz rude sorazmerno kasno, t.j. v 18 in 19. stol. Po njih so prevažali rudo predvsem ročno, kakor to kažejo ostanke, pozneje pa tudi z manjšimi enovprežnimi vozmi in voli. Ti vozovi so prevažali rudo do Javornika predvsem po obeh poteh od Valvasorja navzdol, z Begunjščice pa do takrat, ko so postavili Pantzovo žičnico.

Rudarsko je bil aktiven predvsem zahodni del Stola do Žirovniške planine. Vzhodni del Stola (k.o. Zabreznica in k.o. Doslovče) se v rudarstvu komaj kaj omenjajo. Tudi ledinska imena kažejo predvsem na kmečko dejavnost (Zabrezniška in Doslovška planina). Pač pa je v tem delu zaznavna močna oglarska dejavnost, s katero so povezane tudi poti v dolino.

Drugače pa je na Begunjščici in z njo povezanimi potmi proti Mostam. Rudniki na Begunjščici so povezani proti planini Žagi vse tja do Rože. Te rudarske poti so še deloma ohranjene. Ker je zemljišče dokaj ilovnato, so na mnogih mestih pobrunčane - slika SI256(193). Po teh poteh so vlačili predvsem v zimskem času s samotežnicami, poleti so prevažali predvsem od 18. stol. naprej z malimi vozmi in volmi.

S Poljške planine navzdol je bila speljana strma pot skozi Globoki potok (Boč potok) na Jezerca, ki jo je pozneje po l. 1873 nadomestila Pantzeva žičnica (Od Mašinhauza do Jezerc).

Pot skozi Luknjo na Preval pa so uporabljali rudarji, ki so delali v okolici Rože in Prevala ter bili doma iz Begunj.

3.5.3. Trgovske poti in ceste

Med te prištevamo predvsem tovomiške poti, pozneje pa komercialne ceste, ki so služile za transport blaga tako po deželi (deželne ceste), kakor tudi izven nje (tranzit). Za te poti in ceste so predvsem značilne mitnice, na katerih se je pobiralo raznovrstne dajatve (cestnine, mostnине, naklade itd.).

V drugi polovici 16. stol. narastejo transportne potrebe na Visoki Gorenjski do takšne mere, da so začeli razmišljati o gradnji komercialnih cest, ki bi povezovale Koroško s Kranjsko. Moč deželnih stanov se je po uvajanju protestantizma močno dvignila, predvsem meščanskega stanu. Turške vojne so zahtevale urejene

povezave ter velike količine železa, ki so ga dobavljale gorenjske fužine. Potreba po surovem železu je naraščala, tako da je delež koroškega železa vedno bolj naraščal. Predvsem so bile od koroškega železa odvisne fužine v Trziču. Začeli so razmišljati o gradnji komercialnih cest. Prednost sta dobili ljubeljska in korenška cesta, cesta čez Jezerski vrh pa vedno bolj propada.

Komercialne ceste so podpirale predvsem uporabo konj in vsaj dvoprežnih vozov. Voli so bili za komercialni transport neprimerni, saj so zaradi svoje počasnosti dnevno prevozili samo koli 10-15 km, nasproti konjem, ki so prevozili dnevno 24-35 km [A95,s.148]. Male vozove pa so uporabljali predvsem v kmetijstvu. Pozneje so tudi prepovedali uporabo kmečkih voz z ozkimi koloteki (okoli 3 čevljev) in ozkimi kolesi (2 prsta). Zahtevali so širino voz najmanj 5 čevljev (158 cm) in s širokimi kolesi (3 do 4 prste), ki so manj uničevali ceste in prevažali večje tovore.

3.5.3.1. Komercialna cesta Beljak - Ljubljana

Kot je bilo že omenjeno, je bila komercialna cesta Beljak – Ljubljana dograjena l. 1574, leto prej kot cesta prek Ljubelja. Bila je zgrajena z denarjem deželnih stanov, nekaj pa je prispeval tudi nadvojvoda Karel. Pogostokrat se po njem tudi imenuje "Karlova cesta".

Ta komercialna cesta je potekala iz Ljubljane v Kranj, od tu do Naklega, kjer se je odcepila komercialna cesta, ki je potekala čez Ljubelj. Iz Naklega je potekala v Bistrico, kjer nam jo v 17. stol. opisuje že Valvasor **D.1.5. Tedaj tod še ni bilo mostu. Tukaj preide cesta na Visoko Gorenjsko.

Od Bistrice navzgor se strmo dviguje proti zgornjemu koncu Spodnje vasi na Podbrezjah in se na zgornjem koncu Srednje vasi obrne levo v smeri Ljubnega. Še danes poteka tod cesta, ki pelje v Kovor in naprej v Trzič. Na ostrem ovinku, kjer se danes cesta obrne proti Kovorju, je ob nekdanji kapelici sv. Nikolaja (danes v ruševinah - slika SI030(32)) zavila levo navzdol po klancu. Tod je že v antiki vodila tovomiška pot z Ljubelja in Trziča prek Podnarta v Besniško dolino ter čez prelaz Prevoje v Selško dolino in naprej na Primorsko.

Sredi klanca se po antični trasi obrne po klancu dol na desno proti Ljubnemu – SI031(32). Ko prečka Lešnico, se ne obrne navzgor v klanec in na Ljubensko polje, kjer je potekala antična in srednjeveška pot, temveč se po ravnini obrne proti Posavcu. Ta del trase je bil izdelan l.1574 na novo. Tod poteka še danes asfaltirana regionalna cesta do Peračice.

Od mostu čez Peračico, ki je zelo verjetno bil narejen že tedaj, se cesta strmo dviguje navzgor prek Padonce SI076(59) na Dobro polje - SI077(59) ter se obrne naravnost proti drugi Padonci (pod Nartom) in se pri sedanjem priključku ceste na Brezje ponovno priključi na sedanjo regionalno cesto. Zelo verjetno je bil že tedaj narejen tudi odsek, ki se je v Peraškem klancu izpod Padonce obrnil na levo proti Malemu Dobremu polju, saj je bila Padonca zaradi strmine za težje vozove težko prevozna. Ta obvoznica je potekala po drugi antični poti (ki je vodila izpod Mošenj na Preval) in se izza Malega Dobrega polja (ki ga tedaj še ni bilo) ponovno priključila na cesto, ki je prišla sem prek Padonce.

Vse od Peračice do vrha druge Padonce (pri odcepu na Brezje) se cesta drži stare antične trase, tukaj pa se je stara antična trasa obrnila v smeri starega Črnivca in potekala naprej proti Spodnjemu Otoku, nova trasa pa je potekala naravnost h klancu Broscu ter se spustila navzdol do podvinskega križišča tako, kot poteka še danes. Od tukaj je cesta potekala po že prej obstoječi poti Podvin – Spodnji Otok in se - preden je prečila potok, ki se danes imenuje Dobruša - obrnila navzgor proti današnjemu Zgornjemu Otoku, nato pa k Dvorski vasi in se pri Debelakovem znamenju (glej sliko SI078(59), kjer je Karlova cesta označena z vijoličasto barvo) priključila na srednjeveško pot, ki je od gradu Kamna vodila navzdol mimo Debelakovega znamenja naprej na Zgornji Otok (tedaj še na hribu Dobravi) ter naprej v Spodnji Otok.

Cesta od odcepa pod Spodnjim Otokom do Debelakovega znamenja je bila trasirana na novo, od tod naprej pa je potekala po stari srednjeveški poti do križišča sredi polja, kjer se je priključila na antično pot mimo gradu

Kamna prek Gorice v Mošnje. Od tod je potekala po tej poti proti Begunjam in se je pri ledini Za zidam obrnila proti zahodu. Do tod je potekala po obstoječih poteh. Od tod pa je bila narejena nova cesta, ki se je pri sedanjem begunjskem pokopališču obrnila proti Poljčam, od koder je potekala pod vasmi po sedanji asfaltirani cesti do Most.

Večina odseka od sedanjega križišča v Begunjah pa do Most je bila izdelana na novo in tako je predstavljala ogrodje nadaljnjega razvoja vasi na tem območju.

Od Most naprej je potekala izpod Potokov in izpod Gradišča skozi Sotesko, potekala nad belskimi polji (pod hribom) ter se skozi središče Koroške Bele obrnila proti Javorniku, Savi, Jesenicam, Plavžu, Hrušici ter potekala naprej prek Dovjega (skozi vas) proti Gozdu, večinoma tam, kjer poteka današnja asfaltirana cesta ali pa v njeni bližini.

Od tod je potekala naprej prek Martuljka, Kranjske Gore do Podkorena, kjer se je ob potoku Krotniku obrnila navzgor in se po serpentinah vzpela po stari antični tovomiški poti, opisani v poglavju 3.4.2., ki so jo tedaj razširili in omogočili prevoz majhnim enovprežnim vozovom. Pot se je povzpela prek Poljan, kjer je sedlo in tedaj deželna (danes državna) meja, od tam pa se je po današnji trasi spustila proti dolini potoka Kokre, se dvignila čez greben in potekala naprej proti Strmcu, od koder se je strmo spustila navzdol do prvega ovinka na najbolj strmem klancu današnje Korenske ceste, od koder je potekala navzdol po današnji trasi ali pa v njeni bližini do Rikarje vasi v Ziljski dolini.

Glede na izvedbo poti in na njeno traso lahko sklepamo, da je bila celotna pot namenjena prevažanju z majhnimi kmečkimi vozmi. Ostanke nam kažejo, da so pot posipali z gramozom, saj je skoraj povsod dvignjena nad okoliško zemljišče.

Njena širina je dokaj različna, vendar bi bilo mogoče ocenjevati, da je bila široka med 2,8 do 3,2 m. Po njej so še vedno pretežno tovorili in ne prevažali blago.

Že pri vplivu razvoja železarstva (str. 36) smo pojasnili vpliv razvoja na transportna sredstva, prek njih pa na celotno kmečko življenje na vasi, na razvoj posameznih vasi in tudi na povečanje števila kmetij v vasi.

Analize so pokazale, da se z uporabo voz lahko prične obdelovati tudi bolj oddaljena zemljišča, da se za transport porabi manj časa in truda (fizičnega dela), da je to privarčevano delo bilo uporabljeno v druge namene, ki so kmetu lajšali življenje. Skratka, omogočilo je nadaljnjo fazo razvoja vasi. V vaških okoljih se pričnejo pojavljati rokodelci, vaščani se začnejo ukvarjati tudi z nekmečkim delom (izdelovanje lesenih izdelkov ne samo za lastne potrebe, posvetijo se lahko tudi kmečki trgovini, transportiranju (tovorjenju) ne samo za lastne potrebe itd.. Vse take dejavnosti pa rabijo neke trg, kjer se lahko izmenjuje, ali prodaja izdelke. Taka struktura zahteva tudi uporabo denarja, saj je potrebno premostiti razne potrebe tako časovno kot tudi geografsko. Tako lahko kupujemo drugje, kjer smo prodajali, tako lahko kupujemo pozneje, kot pa smo prodali, predvsem pa lahko kupujemo druge izdelke in pridelke, kot smo jih prodali. To omogoča tudi pridelovanje večje količine pridelkov, ki jih ne potrebujemo za lastne potrebe in dajatve gosposki, torej tistih pridelkov ki so zanimivi za trg. Tako se prične povečevati pri nas med drugim tudi pridelava lanu, ki ni bil uporabljen za lastne potrebe, temveč so ga kmetje (kmetice) predelovale naprej v platno, platnene vreče itd., ki so jih potem uporabljali rudarji, trgovci s soljo in žitom pa tudi platno za oblačila se je tako proizvajalo. Stare kmečke potrebe je bilo torej mogoče razširiti tudi na druge potrebe.

Značilnost podeželskega obrtništva je, da se delovna sila uporablja predvsem za proizvodnjo kmečkih izdelkov, ki jih je mogoče uporabljati na splošno. Po drugi strani pa se začnejo izdelovati tudi izdelki specifični za druge gospodarske veje, a jih je mogoče uporabljati tudi v kmetijstvu. Tak primer je samokolnica, ki iz rudarstva preide tudi ne kmetije, kjer se uporablja predvsem pri delih okoli hiše.

Za dopolnilna kmečka dela je tudi značilno, da se ne uporablja pomožne delovne energije (živalske, vodne, energije vetra itd.). Ta se uporablja predvsem pri obrtnih v mestih in na fužinah.

3.5.3.2. "Cesarska cesta"

V začetku 18. stol. postanejo potrebe po izboljšanju obstoječe deželne ceste že zelo velike. Razvoj trgovine in prometnih sredstev je zahteval postavitve take ceste, ki bi omogočala uporabo velikih dvo- in štirivprežnih voz, ki so jih uporabljali predvsem na cesti Dunaj – Trst.

Ker je bila obstoječa cesta marsikje za taka vozila neuporabna, je bila do l. 1734. narejena nova komercialna cesta iz Ljubljane v Beljak, ki so jo ljudje imenovali po tedanjem cesarju Karlu VI. "Cesarska cesta". Ime se je ohranilo do danes.

V Naku se je ločila od Ljubeljske ceste. Od Bistrice navzgor je potekala do Peračice po stari komercialni cesti, šele nad Peraškim klancom je na Malem Dobrem polju uporabila stare (antične) poti proti Mošnjam, se pri križišču s potjo Brezje – Globoko obmila proti Brezjam in se po Padonci (tretje enako ledinsko ime) obmila proti sedanji avtobusni postaji, kjer se je pridružila stari komercialni cesti. Zakaj so izbrali to traso, ni znano, je pa daljša in ima bolj strm klanec Padonco (3) kot pa stara cesta na Padonci (2).

Na Zgomjem Otoku je zopet zapustila staro (Karlovo) cesto in se po svoji skrajšani in dokaj ravni trasi obmila k Zapužam in od tod naprej do Zabreznice, kjer se je priključila ponovno Karlovi cesti.

Nov odsek je bil narejen tudi od Soteske do Javomika, ki je pustil ob strani Koroško Belo.

Najpomembnejši novi odsek pa je bil narejen nad Podkorenem, kjer so naredili iz Podkorena novo traso na Poljane približno tam, kjer poteka danes cesta na Korensko sedlo. Cesto so deloma vsekali v skalo, deloma podprli z škarpami, vendar ni bila izvedena dobro in so jo morali okoli l. 1756 ponovno popraviti in bolje izvesti. Kot taka je dočkala današnje čase, ko so jo znova prilagodili avtomobilskemu prometu.

Šele Cesarska cesta je na Visoko Gorenjsko pripeljala pravo furmanstvo, ki je uporabljalo tudi težje vozove in prineslo dodatne zasluge. Po stari kmečki trgovini, ki je omogočala našim ljudem pridobivanje dodatnega zasluga, boljše spoznavanje s svetom in zunanjim razvojem ter s tem uvajanje novih tehnik in načinov življenja. Cesarska cesta je tudi močno ogrozila tovarništvo, saj to ni moglo konkurirati niti s ceno niti s količino in niti s težo (maso) prepeljanih predmetov. Šele sedaj je bilo mogoče pripeljati velike in težke predmete, prej jih je bilo potrebno izdelati na mestu uporabe (n.pr. zvonove).

Če Karlova cesta ne vpliva mnogo na gradnjo drugih priključnih cest, se na Cesarsko cesto začnejo priključevati druge ceste (neerarske ceste), ki omogočajo transport tudi do končnih velikih uporabnikov.

Tako nastanejo neerarske ceste: [A5, s.37]⁶⁷

- Radovljica (Predtrg) – Nova vas – Zapuže – Begunje – Slatna – Srednja vas – Sv. Jurij – Bistrica – Tržič, dolga 2 milj in 2066 sežnjev (15,68 km);
- (Tržič -) Bistrica – Kovor – Zvirče – priključek na Podkorensko cesto pri kapelici sv. Nikolaja - SI030(32) nad Gobovci (- Srednja vas (Podbrezje));
- Podvin (Sp. Otok) – Predtrg – Radovljica – Lesce – Bled – Spodnje Gorje – Poljane – (most čez Savo) – Javomik, dolga 2 milj in 3000 sežnjev (15,92 km);
- Podbrezje – Podhart – Lipnica – Kamna Gorica – Lancovo – Radovljica;
- Lipnica – Kropa. Dolga je bila 1000 sežnjev (1,896 m) ;
- Radovljica – Bodešče – Ribno – Zagorice – Grad*; (radovljiška komunalna cesta);
- Lesce – Hlebce – Begunje;
- Lesce – Hraše – Rodine;
- Zagorice – Želeče – Mlino – Bohinjska Bela – Nomenj – Bitnje – Bohinjska Bistrica (Zoisova cesta) – Sv. Janez – Stara Fužina - Srednja vas – Češnjica – Jereka – Bitnje. Dolga je bila 5 milj (37,92 km);
- Spodnje Gorje – Zgornje Gorje (550 sežnjev = 1043m).

⁶⁷ Ceste so ponovno urejene po razpoložljivem stanju, ker jih vir navaja po dvakrat na istem odseku in navaja imena, ki jih ni mogoče razvozlati. Preurejena imena so označena z *.

Te ceste so nastajale vse do l. 1889, ko je bil narejen popis cest na Kranjskem (v kilometrih) in njih kategorizacija v deželne, okrajne in občinske.

Zavedati pa se moramo, da ceste, predvsem pa poti, nikoli niso služile samo enemu namenu, kot tudi sama potovanja niso večinoma bila enonamenska. S potovanji se je vedno poskušalo doseči več ciljev vzporedno. Zato tudi poti in ceste niso bile enonamenske. Bolj daleč nazaj v zgodovino se pomikamo, bolj se nam zdi, da so posamezna potovanja služila več namenom. Specializacija se rodi šele, ko nastopi novi vek, prej so bile poti več ali manj večnamenske.

Tako danes zelo težko ločimo posamezne namene, saj se ti prekrivajo. Podobno so tudi posamezne poti skozi različne čase služile različnim namenom.

Lep primer je pot med Prtovčem in Sorico v Selški dolini. Nekdanja rimskodobna pot iz Železnikov vodi prek Podblice, Prtovča, Povdna, skozi vasi pod Ratitovcem v Sorico in od tod naprej na Petrovo Brdo in v Bačo. V 13. stol. se ob tej poti naselijo prebivalci iz okolice Innichena, ki so jo uporabljali za svoje gospodarske namene, pozneje služi kot rudarska pot (vsaj posamezni deli te poti) in končno kot vojaška tovarniška pot med obema svetovnima vojnoma). Vse te različne dejavnosti so pustile na poti svoje sledove. Tako lahko opazimo vsaj dvojno vrsto tlakovanj še danes, čeprav so na nekaterih krajih ohranjena celo tri tlakovanja - slika SI079(59).⁶⁸

⁶⁸ Po pripovedovanju Venča Ambrožič iz Dražgoš 4.5.1999, naj bi do naselitve zgornje Selške doline (nad Selcami) v 13. stol. vodila "rimska pot" iz Selse prek Češnjice in Podblice ter Prtovča naprej na Primorsko. Pot od Sorice ob Sori navzgor naj ne bi bila prehodna.

4. NASELJA

4.1. Halštatska naselja

Halštatska naselja so značilna predvsem za zahodni del Dežele. Tam se nahaja strnjen niz naselij, ki oblikujejo cel vzorec. Pri dedukciji poti in njihovih namembnosti, poljske ureditve in lege naselij, so se pojavili nekateri vzorci lastnosti, ki se ponovijo skoraj pri vseh takratnih naseljih. Analiza pogledov po sedanjih poljskih poteh iz posameznih vasi nam pokaže, da se nad sedanjimi naselji nahajajo v podaljšku teh poti halštatska naselja na pobočju Rebri. Postavlja se vprašanje, ali so torej sedanje poljske poti in poljska ureditev neposredno povezane s halštatskimi naselji?

Če bi dobili pritrdilen odgovor, potem je vsako obdobje samo dodajalo nove poljske komplekse, znotraj teh kompleksov pa morebiti poljsko ureditev prilagajalo vsakokratnim načinom obdelave zemljišč in drugim gospodarskim vplivnim veličinam. V tem slučaju bi glavne poljske poti ostale na istih pozicijah, kot so današnje. Kakšne so bile torej spremembe v zadnjih 3 tisočletjih?

Oglejmo si to analizo na zemljevidu Z2-500(60)!

Analiza fotografskih posnetkov (posnetkov iz letal in posnetkov z gora), FK in različnih zemljevidov ter dodatnih ogledov ozemelj je pokazala poleg obstoječih poti tudi sledove starih poti, ki danes ne obstajajo več. Poljske ureditve kažejo, da so se prilagajale starim potem.

Ostanki poti kažejo, da so morale že v halštatu obstajati pod naselji polja, v katera so iz naselij vodile poti. Te poti pa niso vodile samo do polj, temveč so vodile naprej do zbirne poti, ki je potekala iz Most pod ježo navzdol po neki stari suhi strugi v smeri Golfa ter od tu navzdol k brodišču na Savi.

V tem času kažejo poti usmerjenost celotne Dežele v smeri proti Bohinju, vse tedanje poti so usmerjene tja, razen povezovalnih, pa še te so usmerjene k prehodom čez južne gore.

Za svojim hrbtom so imela ta naselja prehode prek sedel na Pečeh. Od Most na zahodu do Smokuškega vrha na vzhodu se nahaja 5 prehodov, ki so vodili v Zavrh, dolino, ki se v zgornjem delu imenuje Zelenica, ki sega čez sedlo na Podu na koroško stran. Za hrbtom so imela ta naselja svoje rudarske revirje, pašnike in lovišča, saj so se očitno ukvarjala tako z rudarstvom, kot tudi z živinorejo in lovom. Podobno stanje se nadaljuje naprej proti vzhodu do Begunj in na zahodu do Koroške Bele.

Povezave proti vzhodu v tem času ni zaznati, čeprav so morale obstajati, kot to kažejo kulturni vplivi.

4.2. Antična naselja

V antiki se naselja preselijo z višje ležečih točk niže navzdol, nekoliko nad stik z ravnino, vendar tik nad ravnino. Od Most do Begunj je mogoče najti prežitke teh naselij. Glede na ostanke bi lahko našli naselja, ki so obstajala že v antiki: Koroška Bela, Moste, Žirovnica, Selo, Zabreznica, Smokuč, Rodine, Poljče in Begunje.

V osrednjem delu pa obstajajo naselja: Breg, Vrba, Studenčice, Lesce in Radovljica ter dalje proti vzhodu Mošnje, Brezje in Ljubno.

Ta naselja so bila med seboj povezana s štirimi potmi, ki so od Most potekale proti vzhodu: 1. na Breg, 2. izpod Vrbe na Blejski most pod Golfom (po spodnji terasi), 3. iz Most po zgornji terasi v Vrbo in od tu v Radovljico in naprej proti Jamniku in 4. po pobočju proti Selu, nad Zabreznico in nad Borovljami v Kriško jamo ter Smokuč, nato čez Dela v Rodine, od tu pa po pobočju nad Poljčami v Begunje z odcepom z Rodin prek Sv. Petra v Begunje ter naprej proti vzhodu.

Poleg zgoraj navedenih je obstajala še pot, ki je povezovala med seboj sredinska naselja od Brega v Vrbo, Studenčice, Hraše in naprej proti vzhodu - glej zemljevid Z2-0500(62). Na vzhodnem delu Podgorja obstajajo že v antiki naselja od Leš do Kovorja, ki pa jih podrobneje ne obdelujemo.

4.3. Nastanek srednjeveških naselij

Ob zgoraj omenjenih koridorjih in prečnih povezavah se razvije niz naselij, ki zaznamuje neko pot. Tako se ob obeh dveh straneh Tržiške Bistrice razvije dolg niz naselij, ki sega od vstopa južnega koridorja - na desni

strani Tržiške Bistrice pri Podbrezju (Spodnja vas) do Sv. Ane na Ljubelju. Nenaseljen ostane samo del izpod Podbrezja, ki zaradi oblike zemljišča ni primeren za naselitev. Ta niz je naseljen vsaj že v rimski dobi (Podbrezje - rimsko grobišče, Kovor - rimsko zidovje, Tržič - rimska oljenka [B84,s.172,173]).

Vzporedno s tem se na grebenu Hušice oblikuje drugi, krajši niz naselij od Hudega do Brezij pri Tržiču.

Med tem nizom in zahodnejšim nizom obstaja skoraj nenaseljeno območje (naseljeno je samo v severnem koridorju). Zahodnejši niz se začne z Ljubnim, seže prek Brezij, Noš, Črnivca in naprej po Stari Dobravi in Dvorsko vas.

Zahodno od zgomjega niza se razprostira Dežela, ki jo oblikuje predvsem vodovje Dobruše, Zgoše in Blatnice. Vsak od teh potokov tvori svoj niz naselij. Nekatera antična naselja preidejo iz antike v srednji vek, ne da bi vmes opustela, nekatera pa ponovno zaživijo šele po daljšem obdobju nenaseljenosti. Pojavi se tudi niz novih naselij v dveh oblikah: ali kolonij ali posameznih dvorov, ki se pozneje razširijo v naselbine.

Na jugu tega območja se na vrhu savskih jež formirata naselji Radovljica in Lesce, niz pa se nato proti zahodu vleče vse do Brega in Most, s tem, da se urnakne nekoliko v notranjost (Hraše, Studenčice, Vrba).

Močvirnata Blata ločijo vzhodni del Dežele od zahodnega dela. Močvirja, oz. vodnata območja so segala še nižje navzdol kot danes. Ko se je Begunjščica še zlivala v območje izpod Hlebc, je ostajalo suho samo območje okoli Lesce in nekateri nekoliko dvignjeni predeli vzhodno od Hlebc, po katerih tečejo povezave. Povezave med obema deloma tečejo po treh predelih: po južnih pobočjih gora (iznad Poljč), po sredinskem, nekoliko dvignjenem pasu (okoli Hlebc) in po pasu nad savskimi ježami (okoli Lesce).

Glede na lego v prostoru se razvijejo štirje tipi naselij:

- naselje pod gorami na pobočju gora, kot so Slatna, Srednja vas, Zadnja vas, Mlaka, Visoče itd.;
- naselje pod gorami na stiku med ravnino in pobočjem gora, kot so Žirovnica, Zabreznica, Doslovče itd.;
- naselje na ježi, kot so Vrba, Studenčice, Lesce, Predtrg itd.;
- naselje v ravnini, kot so Hlebce, Vrbnje, Nova vas itd..

Vidimo, da nastaja prvi tip predvsem pod Dobroč, drugi predvsem v zahodnem delu Dežele, tretji in četrti pa predvsem tam, kjer je dolina dovolj široka, da dopušča dve do tri vrste naselij med gorami in reko Savo.

Naselja se prilagajajo predvsem dvema značilnostma: pobočju, na katerem se nahajajo oz. stiku pobočja z ravnino ali potoku, ob katerem se razvijejo.

Tako se naselja prilagodijo poleg značilni legi v prostoru tudi vodi kot nujnemu viru življenja. Ta značilnost pa deli naselja na:

- "naselja ob potoku;
- "naselja ob studencu" in
- "naselja ob vodnjaku"

Prva vrsta je bolj značilna za vzhodni del Dežele, kjer je dovolj potokov, druga pa za zahodni del, kjer ni večjih površinskih vodotokov. Tretja vrsta pa se razvije šele pozneje, ko studenci ali izginejo ali pa sezonsko presušijo ali pa so potrebe po vodi večje, kot je razpoložljiva voda in je potrebno izkopati vodnjake, ki so bili sprva opremljeni samo z vedri, na

globljih mestih z vreteni in verigami (šteme) ter kot zadnje z lesenimi ali železnimi črpalkami (v zadnjih dveh stoletjih). Pri tem ne upoštevamo današnjih vodovodnih naprav, ki omogočajo postavitev naselja kjerkoli. Vodnjaki so bili poznani že v rimski dobi, predvsem tisti na vedro ali tisti na dolg drog, ki so poznani predvsem v ravninskih predelih (Panonija). Vendar moramo reči, da se naselja, če prvotno ni bilo studenca, sploh ne bi pojavila, saj so vsa naselja uporabljala vodnjake samo dodatno.

Meje med posameznimi tipi so dostikrat dokaj zabrisane, saj je naselje na ježi lahko tako ob potoku, ki ima globoko vrezano dolino (Mošnje, Predtrg), kot tudi na ježi, ki ima pozneje v vznožju speljan potok (Studenčice, Hraše). Naselje na ježi bomo ločili po tem, da ima potok strm breg samo na eni strani (Studenčice, Hraše, Predtrg itd.).

Koridorji in njihove medsebojne povezave vplivajo tudi na nastanek naselij. Ugotavljamo, da so se prej ali slej ob stečičih razvila naselja. Zato lahko poti služijo kot kriterij za nastanek naselja. Res pa je, da nastanejo nekatere medsebojne povezave šele po nastanku naselbin. Naselja, ki nastanejo pred 10. stol., še niso omejena z drugimi naselji in nastanejo kot otoki v neobdelani zemlji. Okoli njih prvotno ni meja, saj se te pojavljajo predvsem kot meje med obdelano in neobdelano zemljo.

Koridorji se izoblikujejo predvsem tam, kjer je na razpolago primerno zemljišče, to pa mora biti vsaj kolikor toliko suho.

Zato sta se koridorja in njune medsebojne povezave ogibale predvsem zamočvirjenih delov (Blata, Moščanska dolina⁶⁹), ki so bili neprimerni za izpeljavo poti. Močvirja je bilo potrebno izsušiti, da so naseljenci pridobili potrebno zemljišče za naselitev, a tudi zato, da je bilo mogoče izpeljati poti in ceste.⁷⁰

Tedaj se razvijejo značilnosti naselij, ki so zaznavne povsod v hribovitih predelih: na stiku hriba z ravnino (v nartu) so razvrščene hiše običajno ob poti (cesti), ki omogoča ali enostransko ali dvostransko razporeditev hiš, odvisno predvsem od oblike hriba, nagnjenosti zemljišča, obsežnosti hriba itd..

Oglejmo si dva značilna primera: Zagorice na Bledu in Slatno v Podgorju (oba izven Dežele):

Zagorice imajo hiše na obeh straneh poti, ki poteka po sredini pobočja in omogoča hišam nad potjo dostop na dvorišča, hiše pa se prek slemena širijo z vrtovi na nasprotno (severozahodno) stran grebena, kjer so razvrščeni sadovnjaki. Domnevamo, da so bili bile prve hiše postavljene na zgornji strani tako, da je bil možen vodoraven dostop do hiš in hlevov. Šele pozneje naj bi se razvila tudi spodnja vrsta hiš, ki ima danes podobno razdelitev kot prvotna kolonizacijska naselja: cesta, hiše + hlevi, sadovnjaki, pot, polja. Dostop s ceste na dvorišča zgornjih hiš je skoraj vodoraven, spodnje hiše pa imajo stmo pot s ceste na dvorišča, namenjeno predvsem kot pešpot. (Razporeditev v Vrbi je podobna).

Vas Slatno tvori gručasto jedro. Hiše so stisnjene skupaj na minimalni potrebni prostor, ki omogoča čim boljšo izrabo obdelovalnih zemljišč. Prve hiše so postavljene nad prvotno pot (Volovsko pot) in povezane med seboj s pešpotjo, ki poteka med hišami in hlevi. Obdelovalna zemlja se nahaja izpod hiš in izpod starodavne poti, saj je vsaka hiša povezana navzdol. Druga naselitev se pojavi ob prečni poti (vertikalni) in si uredi polja tako, da ima do njih čim lažji dostop, t.j. vodoravno od hiš po bregu, hiše pa so pri tem razvrščene ob vertikalni poti. Transport je v tem prime-

⁶⁹ *nem.: Moos = močvirje, barje, blata, tudi mah. Moščanska dolina je spodnji del Otoške doline.*

⁷⁰ *Ker nastanejo nekatere naselja tudi že v antičnih časih, kot nam to pričajo najdbe, lahko sumimo, da so nekoč obstajale še nekatere poti, ki so danes ali pozabljene ali skoraj popolnoma izgubljene. Tako nam povezuje keltskih (?) najdb na Brezjah in Hrušovju (nad potokom Dobruša, ob poti iz Brezj v Mošnje) in rimskodobnih najdb na Brezjah in v Mošnjah ter ville rustike na Brdu nakazuje neko povezavo med Zgornjimi Dupljami in Mošnjami. Ta bi potekala vzporedno z obema koridorjema (podgorskim in obsavskim). Pot naj bi potekala od Zgornjih Dupelj vzhodno izpod Brda v Praproče, mimo Ječarjevega mlina na Brezje in čez Dobravo v Mošnje, kjer naj bi se priključila na druge obstoječe poti. Podobno je bila konec srednjega veka tudi aktivna pot Slatna oz. sv. Lucija - Zgoša - Hlebce - Hraše - Studenčice - Vrba - Breg, ki je povezovala med seboj naselja po sredini Dežele. Vendar je ta koridor dokaj neznačilen in še neproučen, saj so posamezne najdbe še neraziskane, lokalitete pa arheološko neobdelane.*

ru vezan na hišo - polje = horizontalni transport, med hišami pa je transport, t.j. vertikalni transport, minimalen. Končno se pojavijo kajzarji in zasedejo ostali prostor.

Gosta gručasta naselitev je primerna za obrambo naselij, pač pa je zelo občutljiva na ogenj. Če se pojavi ogenj, pogori običajno celo naselje. Zato so bila taka naselja sestavljena predvsem iz hiš, ki so bile lahko hitro zgrajene in če so pogorele, ni bilo velike škode. Hiše so torej morale biti majhne in lesene. Če so gručaste razporeditve bile primerne za majhne lesene hiše, niso bile primerne za večje hiše in urejen transport z vozovi. Problem postane še bolj pereč, ker so v nekaterih naseljih postavljali nove, večje hiše na prvotne parcele. Če je bilo prej okoli hiš še dovolj prostora za transport, postane ta ob novih hišah zelo utesnjen, n. pr. v Smokuču.

4.3.1. Naselja v vzhodnem delu Dežele

Za vzhodni del Dežele so značilna predvsem kolonizacijska naselja, čep-rav se Pod gorami, v podgorskem koridorju, pojavijo naselja že v halštatu in segajo prek antike v današnji čas ter na savski ježi (v obsavskem koridorju, kjer se pojavijo naselja tudi že v antiki).

Med nizom naselij, ki se nahajajo na savskih ježah in nizom naselij, ki se nahajajo na vznožju gora, se formira po izsušitvi prej zamočvirjene doline, dolinski niz naselij ob potoku Dobruša: Globoko, Mošnje, Otok (pozneje Sp. Otok in Zg. Otok) in Dvorska vas. Nekako vzporedno s tem nizom pa se pojavijo ob poteh po deželi še naselja Hlebce, Nova vas, Vrtnje in na grebenu (na Koncih) Gorica.

Naselja, ki nastanejo ob potokih, imajo tipično obliko, ki jo podaja pot ob potoku. Pot je lahko ob soteski, ki jo dela potok z vgrezanjem v zemljišče, lahko pa poteka potok tudi tik ob poti. Na nasprotni strani poti so razvrščene hiše, za hišami pa sadni vrtovi in nato zelniki. Na koncu vrtov pa prehajajo vrtovi na polja. Na meji med vrtovi in polji marsikdaj zopet poteka pot, ki povezuje med seboj tako vrtove kot tudi polja. Na obeh straneh vasi je ponavadi pot na polja. Tako tvorijo štiri poti četverkotnik, ki tvori ožji del naselja. Ta četverkotnik se vrine v prejšnje omrežje poti in preoblikuje prvotne poti. Na te štiri poti se potem navezujejo prvotne poti tam, kjer so prej prehajale prek ozemlja, ki ga obkrožajo omenjene štiri poti. Običajno pa poteka neka stara pot ob eni izmed stranic tega četverkotnika, lahko pa tudi za prvim nizom njiv.

Ob poteh, posebno pa ob križiščih so vedno nastajala naselja. Tak razvoj je viden še danes. Ko se zgradi neka nova cesta, se začnejo ob njej naseljevati ljudje. Zgradijo sprva posamezne hiše na primernih lokacijah, te pa povzročijo novo priseljevanje. Tako nastanejo ob cestah dolga naselja. Mnogokrat pa so hiše nekoliko odmaknjene od poti na ugodnejše lege za naselitev, saj ceste povsod ne potekajo po primernih legah za naselitev. Ceste potekajo pač tako, kot je najbolj smotno za uporabo in nastanek cest in ne naselij. Ker se kriteriji nekoliko razlikujejo, se nekoliko razlikujejo tudi lege.

Tako nastanejo trije tipi razpotegnjenih naselij - kolonij (ki smo jih prej razvrstili med "naselja ob potoku"):

- enostransko naselje ob poti, kjer ima vsaka hiša svoj dostop na dvorišče, od tod pa na svoje polje. Primer takih naselij sta Mošnje in Predtrg. V obeh primerih poteka pot ob dolini (Graben, Dol), pripadajoča polja pa se raztezajo daleč od hiš;
- enostransko naselje, kjer se nahajajo hiše na eni strani ceste, pripadajoča polja pa na nasprotni strani ceste. Taki naselji sta n.pr. Zgornji Otok in Brezje. Taka naselja nimajo pripadajočih polj v podaljšku hiše, saj pot poskrbi za primerne dostope na polja in s tem za bolj svobodno porazdelitev polj;

- dvostransko naselje, kjer se nahajajo hiše ob obeh straneh poti, ki teče ob potoku. Taki naselji sta danes n. pr. Dvorska vas in Hlebce. Ta tip naselja se je zelo verjetno razvil iz prvega tipa s tem, da se je naselje razširilo iz enostranske v dvostransko naselitev ob vaški cesti.

Podobno pa nastanejo tudi ob stiku ravnine s pobočji in tudi na samih pobočjih naselja z enostransko in dvostransko razporeditvijo.

Poleg razpotegnjenih naselij nastopa tudi gručasto naselje, kjer so hiše v naselju raztresene na zbitem prostoru brez enotne usmeritve, brez urejenih transportnih poti, ki se pojavijo šele izven naselja. Posamezni vtovi se nahajajo na robu in izven naselja. Taka naselja so n.pr. Smokuč in Lesce ter deloma Begunje (okoli cerkve). Gručasto naselje se razvije tudi v fužinskih krajih, kjer pa ni dominantna transportna pot, ob kateri bi se razvrščale hiše, temveč voda, ki poganja vodna kolesa. V fužinskih naseljih poteka pot tam, kjer je zanjo pač prostor. Podobno bi lahko ugotovili tudi za vsa gručasta naselja.

Seveda so se sčasoma tako zasnovana naselja spremenila in danes ne kažejo več v celoti svoje prvotne zasnove. Vsak tip naselja ima svojo specifično zgodovino. Blaznik ugotavlja za Sorško polje celo, da je mogoče po tipu naselja ugotavljati, kdo se je v določenem tipu naselil (Bavarci, Korošci, Kranjci). Vendar pri nas takih razlikovanj ni mogoče zanesljivo ugotoviti.

Vemo, da so naselja na Deželi nastajala vse od antike naprej pa nekje do 14. stol. Vendar so na nastanek specifične oblike naselja, ne glede na čas, vplivale krajevne značilnosti in očitno tudi zgledi. Do sedaj se je povezovalo nastanek naselij, kot so Predtrg, Zgornji Otok in Mošnje z ortenburško kolonizacijo tega območja.

Kako si lahko potem razložimo enako obliko vasi Zgoša, ki nastane že pred l. 1000 in se omenja v brixenskih dokumentih 11. stol. Poleg tega lahko v večini teh naselij zasledimo že rimskodobne najdbe (Mošnje, Zgornji Otok itd.)?

Koliko vplivajo na nastanek naselja prineseni zgledi in koliko krajevne danosti?

Vendar lahko ugotovimo, da je za vsak del Visoke Gorenjske značilen določen tip naselja, primeren za tamkajšnje razmere.

Na nastanek in razvoj naselja vplivata predvsem oblika zemljišča in razpoložljive vode.

Večina ob potokih razpotegnjenih naselij nima cerkve in nastanejo v 11. ali 12. stol. To so tipične kolonije. Ni pa nujno, da je celotno naselje take oblike. Ponavadi so se naselja razvijala naprej in se jim doda še kajzarski del, ki se je razvil pozneje. Lahko pa obstaja že del naselja tudi prej, pred nastavitvijo kolonije. Taka naselja ob potokih zasledimo predvsem na vzhodnem delu Dežele. Vendar je v večini primerov naselitev kolonije v bližini starega naselja vprašljiva. Očitno bi do nove kolonije sploh ne prišlo, če bi tam že obstajalo neko naselje. Bolj verjetno je, da je neko prejšnje naselje preminilo in se je potem šele čez nekaj časa pojavila nova kolonija. Zato so tudi vse retrogradnje naselij tvegane in vprašljive.

Za zahodni del Dežele so tipična nekoliko drugačna naselja. Ta naselja so predvsem odvisna od lege v prostoru, zato se razvijeta tod dva tipa naselij, prilagojena vsak svoji specifik, predvsem pa poti, ki je povezovala naselje z ostalimi naselji oz. namembnimi mesti. Ozadje Rebrni in obsežna ravnina pred Reberjo nudijo dobre pogoje za razvoj naselij.

Pod gorami se razvije naselje, kjer nekoliko nad stikom pobočja z ravnino poteka vaška pot, ki poteka po suhem. Ob kakem studencu pa se na taki poti začne razvijati naselje. V pobočjih Rebrni in Dobroče od Žirovnice pa vse do Tržiča, verjetno pa tudi še naprej proti vzhodu, mezi iz ilovnatih tal voda. Studenci tvorijo v pobočju predvsem dolinice - knice, ob katerih se začne razvijati naselje, n. pr. Breznica, Smokuč, Leše. Taki studenci pa imajo običajno v spodnjem delu, tam kjer prihajajo v ravnino, nasut iztok, ki lahko sega daleč v ravnino. Tako se v ravnini tvori hrbet. Taki iztoki so posledica odnašanja materiala (predvsem ilovice in drobnega peska) od izvira studenca navzdol v ravnino, večinoma pa jim je pomagal tudi človek, ki je usmerjal take studence v določeno smer. Očitno so taki studenci služili dvojnemu namenu: odvodnjanju pobočij in navodnjanju ravnine. V Hlebcah je Blatnica kot tipičen predstavnik takih studencev poganjala celo mlin. Najbolj izrazit tak iztok (akvadukt?) se nahaja na Potokih, kjer je hrbet visok kake 3 m, nekoliko manjši pa je v Rodinah in Poljčah. Tudi hlebški je za letališčem, kjer preneha, dokaj visok.

Ne smemo pa pozabiti, da so taki iztoki zelo podobni potem in kolovozom, ki prehajajo prek jež ali s hribov v doline. Tudi ti tvorijo enake iztoke, saj so posledice enakega procesa. Dela jih deževnica, ko se pretaka po cestah in tam, kjer poti prehajajo v ravnino, nalagajo drobne delce, ki so jih odnesle z višjih delov poti, kjer so te bolj strme. Na ta način dobivajo poti vedno bolj zložen potek, ki ima skoraj popolnoma enak naklon po celotni dolžini, kar velja predvsem za prehode prek jež. Zato lahko za marsikaterega od današnjih iztokov sumimo, da je tam prej potekala pot. Tako vemo, da so v Hlebcah potekale stagne po poznejši strugi Blatnice, (ki je tudi danes ni več, saj je popolnoma izsušena, pot pa se je premaknila tudi izven prvotnih stagen)⁷¹.

Bolj poredko pa se pojavljajo požiralniki, kjer izginja zemlja v velikih luknjah. Zaslediti jih je predvsem med Mlako in Palovčarni. Očitno se tam nahajajo pod ilovnatimi plastmi sloji grušč, ki skrbijo za odvajanje vode. Ta voda odnaša tudi drobne delce in tvori v pobočju podtalne kaverne, ob večjih in dolgotrajnih deževjih pa se udre strop in se pojavijo odprte luknje, ki imajo prostornino do 50 m³. Podobni požiralnikom so zemeljski plazovi - udori, kjer se po deževjih, oz. takrat, ko je zemljišče mokro, prožijo na ilovnatih tleh zemeljski plazovi⁷².

Naselja se pojavijo običajno ob posameznih križiščih poti. Pojavijo se kolonije, kjer nastane nekaj kmetij istočasno in predstavljajo zameetek nekega naselja. Večinoma ni mogoče točno določiti, koliko kmetij je tvorilo prvotno naselbino. Tudi posamezne razvojne faze so dokaj neizrazite. Razpoložljivi dokumenti nam večinoma ne omogočajo točne določitve, saj se pojavijo ti dokumenti šele pozneje, ko so posamezne vasi že dokaj razvite. Poleg tega pa razpoložljivi dokumenti nikoli ne govorijo o celotnem naselju, temveč vedno le o posameznih delih naselij, predvsem o posameznih kmetijah ali celo o posameznih travnikih, njivah, dostikrat pa tudi samo o dajatvah in služnostih, ki so bile predmet teh dokumentov. Zelo redko nastopa možnost, da se je razvilo naselje iz ene same enote (dvora). Splošne značilnosti naselij so torej povezovalne poti, razpoložljiva voda kot potrebn vir življenja in primerno zemljišče, ki omogoča pridelovanje hrane in s tem preživljanje. Te značilnosti so tudi povsod pritegnjene v analizo naselij.

V analizo naselij so pritegnjene naravne danosti in človeške potrebe, kar do sedaj ni bilo običajno. Do sedaj so bile analize narejene z določenim specifičnim namenom in se niso spuščale v splošne (globalne) pogoje. Globalne pogoje je večinoma zagotavljala politika in veliki dogodki v širšem prostoru. V tem delu pa se uporablja več globalnih značilnosti v istem prostoru in medsebojne specifične povezave med različnimi danostmi. Analiza učinkov je zasledovana do izvorov, ki so take učinke povzročili in do njihovih posledic. Zato uporabljamo dostikrat tudi primerjave, ki nimajo medsebojne direktne povezave.

⁷¹ Na Dobrem polju pravijo takim vsekem v ježe padonce (padovnice). Dve, padonce, po katerih je potekala Komercialna cesta iz l. 1573 in še preje antična pot, sta podani med ledinskimi imeni. V Mošnjah pa take vseke imenujejo gabeva (gabela). V ježi med Resjem in Mošnjami so štirje taki vseki: najsevernejši je Farovška gabeva, ki vodi po poti od cerkve proti Resju, južneje pa ima vsaka kmetija, po kateri se imenuje gabeva, svojo: Ukanova gabeva, Felsova gabeva in Reševa gabeva.

⁷² Podgorci pravijo takim zemljiščem, kjer se pojavljajo plazovi in požiralniki "irovce".

4.3.2. Briksenska kolonizacija v 11. stoletju

[A100,s.199,205]

- A. Adalbero, naslednik Albuina, dobi od cesarja Henrika II v Regensburgu dne 20.5.1011 blejski grad in posest v velikosti 30 kraljevih dvorov v sotočju obeh Sav, če pa je ni mogoče dobiti tam, pa si jo lahko poišče drugod.
- B. Hartvikov naslednik, škof Popo (1039-48), ki je verjetno tudi izviral z Bavarske in bil zaupnik kralja Henrika II., dobi od letga 16.1.1040 posest od reke Bistrice do meje dvora Bled, gozd Leše v marki Krain, v grofiji mejnega grofa Eberharda s pravicami na pritliklah in zemljiščih (listina Innsbruck).
- Škof Altwin je skrbel za razširitev briksenske posesti na Bledu in njegovi okolici tako kot noben drug. Briksenske tradicijske knjige 10. in 11. stol. omenjajo med leti 1060 in 1090 okoli 30 nakupov in zamenjav v prostoru Bled, Zasip, Grimšče, Selo, Koritno, Begunje, Zgoša, Leše, Bistrica itd.. Sam mejni grof Udalrik je daroval cerkvi v Briksnu na roke Altwina pred l. 1063 posestvo (Praedium) Leše in vas (villa) Bistrica (pri Tržiču). Pridobili so si tudi vinograde ob vznožju grajskega hriba.
- C. V vihamih letih investiturnih bojov med cesarjem in papežem je bil škof Altwin zelo pogosto v kraljevem spremstvu. V Augsburgu mu Henrik IV. daruje 23.5.1073 lovne in ribolovne pravice iznad briksenske posesti med Dobrim potokom in reko Bistrico⁷³, od najvišjega vrha Kranjske do Save. Pravico lova ima tukaj škof⁷⁴ (listina Innsbruck).

Briksenske Tradicijske knjige [B131] omenjajo v obdobju 1050 do 1097:

- Med l. 1050 in 1063 daruje kranjski mejni grof Udalrik skozi roke briksenskega viteza Taganija posesti v Lešah (Lescach) in Bistrici (skupaj z mlino in drugimi pritliklinami). (c.74)
- Neki Ozi je med 1050 in 1065 podaril škofu svoje posestvo z vsemi pritliklinami v Krnici? (Comicic) (na Koroškem?) in dobil posestvi v Vadičah (Wadicin) in na Visočah (Wisatsah)⁷⁵. (c.120)
- Plemeniti Nebkor med leti 1050 in 1065 zamenja njivo pod gradom Bled za dve drugi ter posestvo v Begunjah za neko drugo. (c.137)
- Neki Orendil zamenja njive "Na Brezi" (loco Nabrezi sita) za dvor pred Radovljico (i curtferum apud locum qui vulgo Radildorf nominatur). (c.146)
- Neki Winrih je med 1050 in 1065 podaril škofu svoje posestvo na Gorenjem Polju (Gorjah?) (summitas campi id est z obinentiges felde) in dobil zanj ravno tako v Begunjah (in villa Begun). (c.138)
- Med l. 1060 in 1065 prepusti škof Altwin oglejskemu patriarhu Rabingerju desetine tistih svojih posesti in posesti nekaterih svojih vazalov, ki ležijo v patriarhatu, kot tudi dve hubi v okolici Begunj, med tem ko daje patriarh Rabinger desetine patriarških posesti in posesti nekaterih (navedenih) patriarških vazalov na Kranjskem in Koroškem, ki ne ležijo v mejah patriarhata, ter polovico cerkve v "Dristach?" (na Koroškem?). (c.183)
- Svobodni Radegoj je med leti 1075-1090 daroval posest, ki jo je posedoval v vasi "Peccaz"® - (Peračica?, ki jo navaja pozneje urbar iz l 1253 kot 5 hub). (c. 291)
- Osvobojeni Pavel, Tunco in Ivan so med l. 1075 in 1090 podarili

⁷³ Ta posest obsega južno pobočje Dobrče.

⁷⁴ Darovano območje se nahaja med potokom Dobrušo in Tržiško Bistrico ter Karavankami in Savo. (V knjigi Srednjeveške poti in železarstvo na Visoki Gorenjski je bilo napačno navedeno do meje Dobričnik (pri Dovjem). Pozneje se je izkazalo da Briksen, razen posameznih kmetij, nikoli ni imel posesti zahodno od Koroške Bele t.j. zahodno od Stare Ukove na Jesenicah).

⁷⁵ Ozi se v drugem dokumentu (c. 126) v istem obdobju omenja kot plemeniti, ko daruje škofu Altwinu nesvobodnega Sunamana. Imenuje se pa tudi kot vitez (miles), ko daruje tri nesvobodne (c.128)

škofu Altwinu dve kmetiji na Zgoši.(c.307);⁷⁶

- Med l. 1085 in 1090 je svobodni Vencigoj prepustil škofu Altwinu svoje posestvo na Zgoši (Goscha) in dobil od njega drugo na Mlinem (Mulivelt?). (c.348) tudi [B32,s.32];
- Med l. 1085 in 1097 podari pripadnik grajske familije Mantvin kmetijo (mansum), ki jo je imel prej nesvobodni Preslav na Zgoši. (c.379)

Preglejmo sedaj zgomje podatke in jih očistimo očitnih nepravilnosti:

16.1.1040 (B) si briksenski škofje pridobijo "gozd Leše" posest med reko Bistrico (Tržiško?) in "mejo dvora Bled".

23.5.1073 (C) pa si pridobijo lovne in ribolovne pravice iznad briksenske cerkve, med Dobrim potokom in reko Bistrico⁷⁷, od Save pa do najvišjega vrha Kranjske (Mons Carniole = Karavanke) ter reke Bistrice.

Po listini (B) iz l. 1040 dobi Briksen posest med Tržiško Bistrico in **Mejo dvora Bled**, ki jo nato definira listina (C) na Dobruši (Bach Tobrapotoch). ®

Kje je pa tedaj tekla Dobruša:

- ali z Bajerja po strugi sedanje Dermičice in nato navzdol mimo sedanjega gradu Drmča, Dvorsko vas in naprej po Dolini v Mošenjski graben;
- ali skozi Temnik, v FK označenem kot Veliki Dol;
- ali še vzhodneje čez Vrh Gline in izza Brišnekov?

Posesti iz listine (B) in listine (C) sta si torej identični®, s tem, da je cesar v drugi listini samo potrdil prejšnji fevd in dodal še lovni in ribolovni regal.

Meja dvora Bled obsega torej že l. 1040 predel nad sedanjo Dvorsko vasjo. Do tod so si torej morali briksenski škofje pridobiti posest že prej, najbolj verjetno po l. 1011. ® - listina (A), ko so dobili posest med obema Savama v velikosti 30 dvorov, ki so si jo lahko izbrali med kraljevo posestjo tudi izven posesti med obema Savama, če je ne bi mogli dobiti med obema Savama (v Blejskem kotu).⁷⁸

Celotna zgoraj omenjena posest na levem bregu Save Dolinke se je torej lahko koncentrirala na:

- posest okoli Koroške Bele, za katero nimamo nikakršnih dokumentov, a pravijo domačini, da je bil Bled priključen Koroški Beli in ne obratno;⁷⁹
- posest v Žirovnici in okolici, ki jo omenjajo pozneje urbarji;
- posest okoli Begunj – teritorij Begunje - je tedaj zajemal posest današnjih Begunj in Poljč: Nebkorova posest, Winrihova posest⁸⁰, ki jo je dobil za svojo posest v Gorjah? - umaknil se je torej z Blejskega kota v Begunje, ter 2 kmetiji, ki so ju zamenjali s patriarhom za desetine; ta posest je najstarejša delno dokumentirana posest na levem bregu Save;

⁷⁶ Med leti 1050 in 1065 se omenjajo Vinrih, Pavel, Tunco in Ivan kot plemeniti, ki darujejo posestvo v Grimščah (loco Grimizahc).(c.145)

⁷⁷ Ta posest obsega južno pobočje Dobrče.

⁷⁸ Listina z dne 20. 5 1011.

⁷⁹ Škof Albuin naj bi bil sorodnik Heminoga rodu in naj bi posedoval (podedoval) Koroško Belo še preden je dobil Bled. Poznavanje lastne posesti naj bi ga vzpodbudilo, da bi si pridobil Bled. Pripoved Branko Čušin, Koroška Bela.

⁸⁰ Winrih je bil verjetno oče Pavla, Tunca in Ivana, ki so imeli posest na Zgoši, še preje pa so imeli skupaj posest v Grimščah, kjer so bili še plemeniti.

- posest okoli Zgoše, ki obsega ob začetku kolonizacije:
  - dve kmetiji, ki so si ju Briksenčani pridobili od osvobojenih Pavla, Tunca in Ivana med leti 1075 in 1090 (verjetno s silo),
  - posestvo svobodnega Vencigoja - verjetno dvor, ki so si ga pridobili med leti 1085 in 1090,
  - ter kmetijo nesvobodnega Preslava, ki so si jo pridobili med leti 1085 in 1097.
- ...Zgoško posest upravlja verjetno Mantvin, pripadnik grajske familije, to so pa bili tedaj tudi ministeriali, ki so vodili kolonizacijo, krčenje gozdov;
- posest med antičnimi naselbinami izpod zgoške in hrašenske do studenške na zahodu ter iznad leške in radovljiške, na vzhodu pa do goriške in otoške, ki je bila očitno še prosta in pogozdena;
- in zelo verjetno tudi že tedaj tudi posest okoli Kovorja (Covere): Leše, Vadiče, Visočce, Bistrica in Kovor; ki jih je že pred l. 1063 upravljal briksenski vitez (miles) Tagani; pri tem se je v Vadičah in Visočah naselil neki Ozi.

Tako sliko so nam podali razpoložljivi dokumenti oz. pripovedi. Ledinska imena kot drugi informacijski vir pa kažejo naslednjo sliko.

Ledinska imena z osnovo Dermitz in Hoff se nahajajo v FK od najsevernejšega na sedanjem Kraljevem polju do najjužnejšega iznad Debelakovega znamenja na Dvorjanskem polju. Najvzhodnejše se nahajajo nad kmetijo Stroj (Maček, Mašinar) na zahodu pa segajo do potoka Zgoše.

Glede na ledinska imena, bi lahko sumili, da je Dermičica nekoč tekla pod bregom Dobrave mimo samega dvora Dmča (sedanje Klimatsko zdravilišče Tone Čufar) navzdol do sotočja z Dobrušo pod Spodnjim Otokom. Zid, ki poteka danes od Kamna navzdol vzhodno od starodavne poti in ki naj bi segal vse do vasi Zgoša (ledina Za zidam), naj bi ločeval dmiško posest od kamenske, begunjske in zgoške posesti. To domnevo potrjuje tudi ledina Polje, ki ga FK imenuje Hoffeld, torej "dvorsko polje" (danes Kraljevo polje), kjer je bilo še za časa Jožefa II. majhno jezero (Bajer), iz katerega je izviral Dermičica, ki pa je tedaj že tekla v Begunjščico⁸¹. Omenjeni zid je potekal po razvodju Dermičica - Begunjščica (na begunjski strani), današnji ostanki tega zidu pa potekajo navzdol samo do Dermičice (kar priča o tem, da je bil vsaj ta del zidu narejen po speljavi Dermičice v Begunjščico, ostali del zidu navzdol do Zgoše pa je verjetno bil tedaj že porušen). Meje med posameznimi posestmi pa so v srednjem veku potekale predvsem po vodah ali razvodjih. Vsekakor pa so briksenski škofje begunjsko posest že v 11. stol. zamenjevali za drugo in se umikali iz Begunj, zato verjetno tudi s Kraljevega polja.

Nekdanje hlebške Vočne v k.o. Hraše so najzahodnejši del te posesti in so samo ozek klin, zabit med ostalo hrašensko posest.

Manj jasna je meja med Radovljico in Lescami. Tam sega Hlebška gmajna s hlebškimi stagnami na radovljiško Novo polje.

Tam so nekoč vodile tudi novovaške stagne. Ostanki so zelo podobni bolj reprezentativnemu vzorcu, ki ga predstavljajo vrbenško – studenške stagne, ki se združijo izpod smokuške posesti - glej sliko SI080(83). To da slutiti na enako posestno in transportno funkcijo. V obeh slučajih je osnova antična pot, kjer se združi v klin dvojica stagen, s tem, da so se vrbenško-studenške stagne ohranile do današnjih dni, novovaško-hlebške stagne pa so se začele izgubljati že v 16. stol. Tako starje da slutiti, da se je posest obeh vasi tukaj nekoč vlekla vse do Save in tako zabila klin med radovljiško in leško posest. Severno od antične poti Vrbenje – Lesce pa je posest na Kležneku bila ohranjena vse do 19. stol. oz. ledina Bleški travnik pod Novo vasjo do FK^{82 83}.

⁸¹ Dermičico so verjetno pozneje poglobili za kaka 2 m, tako da je bajer odtekel in se je zemljišče izsušilo ter omogočilo celo današnjo postavitev hiš na tem območju.

⁸² Zelo verjetno je bila ta posest briksenska do sekularizacije l. 1830, torej do tedaj, ko briksenski škofje zgubijo blejsko posest.

⁸³ Značilen je predvsem del, kjer se oboje stagne združita. Tam se pojavita

Blejski urbar iz l. 1253 omenja v Novi vasi 12 kmetij⁸⁴ in ne omenja nobene kmetije na Zgoši ali v Zapužah ali v Vrbenjah.⁸⁵

Sama Nova vas ima še v FK samo 7 parcel, ki pridejo v upoštevanje kot primarno kolonizacijsko naselje. Ena kmetija in tri kajže pa so tedaj že na nasprotni strani ceste (med cesto in potokom Zgoša). Zato smatramo, da so bile tiste 4 kmetije, ki jih je škof Alwin pridobil od Zgoše, dejansko v Zapužah (kot stari vasi, v primerjavi z na novo kolonizirano Novo vasjo). Te 4 kmetije je mogoče tudi locirati, saj so se nahajale južno od prvotne struge Begunjščice in zahodno od nove struge potoka Zgoše. To domnevo podpira tudi poljska ureditev, saj so parcele na Zgoši in v Zapužah enako usmerjene, med tem ko so v Novi vasi usmerjene pravokotno na prejšnje. Novovaške parcele je tudi na zahodu lahko ločiti od hlebških, saj so tudi hlebške usmerjene tako kot zgoške in zapuške. Tukaj je med obema ozemljema potekala navzdol prvotna struga Begunjščice (okoli l. 1000). Omenjena ureditev je dobro vidna v FK - k.o. Nova vas. Poleg tega so na polju pod današnjo Cesarsko cesto še vidne groblje kamenja, ki je bilo tam nametano ob krčenju in čiščenju obdelovalne zemlje in nakazujejo mejo nekdanje zgoške posesti.

Poleg tega se v Vrbenjah od samega začetka pojavlja ena blejska kmetija (dvor - c.146). Zato sodimo, da je bila prvotno, še pred nastankom Vrbenj, k Novi vasi prišeta l.1253 tudi ta kmetija. Zemljišče Koroščeve kmetije je še pred stoletjem obsegalo ledine Pod Vogam, Vog in Kot. K tej kmetiji je pripadal tudi severni del Ledevnice ter polja na območju vzhodno od novovaških Ulc. Pot, ki je vodila iz Radovljice v Dvorsko vas, je vodila prek Koroščevega dvorišča, kot nam to prikazuje župnijska karta iz l. 1785. Korošček sosed Golentar je imel parcele izpod Koroščevih. Po ustanovitvi Vrbenj v 14. stol. (pozneje kot l. 1306.), preide Koroščeve kmetije v to novo naselje, ki pa ga blejski urbarji že navajajo.⁸⁶

Seštevek kmetij (Nova vas 7, Zapuže 4 in Vrbenje 1) daje v blejskih urbarjih omenjeno število kmetij 12.

Ledina Bleški travnik je še v FK na meji med Ulco na vzhodu, južno sega do poti Vrbenje - Lesce, na zahodu in severu pa ni omejena. Tukaj jo dejansko omejuje novovaško polje, ki je bilo omenjeno že prej.

Zato smatramo, da je prvotna meja tega briksenskega območja potekala po antični poti Lesce - Vrbenje, od tam pa po poti naprej proti Gorici do križišča s potjo, ki je prihajala z Gorice (tudi antična pot) nato pa po tej proti Debelakovemu znamenju na Dvorskem polju, čez Dolino proti stari strugi Dobruše (v Temniku) ter po tej navzgor do izvira Dobruše, od tu po pobočju Dobrave iznad opuščene opekane, pod Mengradom in nekoliko pod zgoško Ulco proti Zapužam, tam pa po današnji katastrski meji nad Hlebcam. Od tu naprej pa je iznad Hlebc potekala po ravnini izpod hrašenske posesti vse do meje med studenško in hrašensko posestjo (izza ledine Vočne) ter se nato iznad Hrašenske gmajne in Lesc vmila na pot Vrbenje - Lesce. (zemljevid Z1-1040(19))

dve prečni poti: antična pot iz Vrbenj v Lesce in predantična pot iz Vrbe v Radovljico. V tem delu so bile gomile, ki jih je Pečnik uvrščal med halštatske, ki pa so bile pred desetletji odstranjene.

⁸⁴ Podatek je vzet po Gorniku (Gornik omenja, da so bile kmetije cenualne (činžne), je vprašljiv. Poleg tega se je pojem cenualitete s časom menjaval.

⁸⁵ Briksenske tradicijske knjige prikazujejo niz daritev za pridobitev cenualitete. Posamezniki so podarjali sebe, svoje družinske člane ali svoje služabnike zato, da so dobili cenualne pravice, prvi že med l. 1065-1075 v okolici Briksna. [B131,c.197 do c.199]. Na podoben način so si pridobivali tudi ministerialne pravice na območjih, kjer je bil svet že preje izkrčen. Sumimo pa lahko, da so med mnogimi daritvami v našem prostoru bile vsaj nekatere od teh namenjene za pridobitev ministerialnih ali cenualnih pravic.

⁸⁶ Kmetija Korošček je verjetno opravljala neko posebno funkcijo (varovanje poti). Pri hiši so se do l. 1660 pisali Korošček, naprej pa Avsenek. Priimek Korošček kaže na njihov koroški izvor.

Omenjeni prostor je bil tedaj verjetno še večinoma poraščen z gozdom in primeren za kolonizacijo. V tem prostoru obstajajo tedaj samo Zapuže s svojim poljem, ki so bile prej del Zgoše. Druge vasi: Dvorska vas, Nova vas in Hlebce pa nastanejo na novo in so naseljene večinoma s kmeti, ki pripadajo ali blejski grajski ali proštjski posesti. Predvidevamo, da vse vasi niso nastale istočasno, da so nastajale ena za drugo v obdobju 11. in 12. stol. Naselja so nastajala najprej na vzhodu (Dvorska vas) in nazadnje na zahodu (Hlebce).

Nove kolonije so potrebovale tudi vodo, tako za napajanje kot tudi za pogon mlinov, ki so omogočali mletje žita vsem štirim briksenskim vasem. Zato so speljali Zgošo v smeri Nove vasi. Ta je služila tudi za namakanje. Napeljani sta bili dve strugi: prva kot Mlinski potok, ki je potekal skozi Zapuže, južno od Nove vasi in prek Blejskega travnika v smeri Oble gorice, in druga za odvajanje vršnih voda v smeri proti Babji dolini. To se je dogodilo v drugi polovici 11. stol. Najpoznejše so bile ustanovljene Hlebce. Zanje so speljali skozi vas Blatnico. Na njej ni omenjen v urbarjih nikakršen mlin, poznan je samo mlin v ustnem izročilu iz konca 19. in v začetku 20. stol., ki pa je zelo verjetno obstajal že tudi prej.

Po l. 1040 pa dobijo briksenski škofje tudi posest "gozd Leše" vzhodno od prej omenjene "meje dvora Bled", kot je bilo to že prikazano v darovnicah (B -16.1.1040), ki jo nato darovnica (C) bolje definira. Kaj dejansko dobijo škofje v prostoru med Dobrušo in Tržiško Bistrico ter med Savo in vrhom Kranjskih gora (Karavankami), pa v darovnici (B) ni navedeno?

Zelo verjetno je v 11. stol. ta prostor, ki se je tedaj imenoval Leše (Leševje, Lesce, ljubenska cerkev sv. Lovrenca v Leševju itd.), ločen od nenaseljenega prostora zahodno od Vetna, kjer najdemo pozneje v 14. stol. omenjeno predvsem kmetitvo v Podgorju.

Vas Peračica (5 hub, ki pa so navedene samo do l. 1253) se nahaja v prostoru Leševja. Pač pa se kmetiji na Visočah in kmetitva v Kovorju nahajata vzhodno od tod, v prostoru, ki ga danes ne smatramo za Leševje, temveč spada v porečje Tržiške Bistrice. V Leševje pa spadajo tudi Vadiče, kjer se je tudi nahajala briksenska kmetitva.

Celoten prostor Leševja je bil verjetno že tedaj pogojen tudi s potokom Lešanjščica, ki se steka v potok Peračico pri vasi Peračica.

Kot vidimo, se nahajajo vse te posesti (razen Peračice) ob antični poti, ki povezuje Deželo s prostorom med Tržiško Bistrico in Kokro, kjer imajo briksenski škofje do 12. stol. dokaj veliko posest.

V Leševju so tedaj omenjajo Leše in Vadiče (Vód'dše). Tedaj se ne omenjena samo vasi Palovče, pa še to ni gotovo⁸⁷. Ocenjujemo, da je vas Peračica briksenska pridobitev v 11. stol. (Peccaz ?) neke že prej nastale vasi ob poti iz Mošenj v Leše, vendar za to ni nikakršnih dokumentov.

Zelo verjetno pa je bilo sprva celotno območje od Bistrice pri Tržiču (villa Fuistrica), Kovorja (Conere, Cowere), Brezij pri Tržiču (Na Brezi), do Visoč v rokah domačih svobodnjakov, pozneje pa deloma v rokah briksenskih škofov, ki pa je bilo večinoma izgubljeno za časa bojev za investituro. Briksenski dokumenti omenjajo celo grad Gutenberg pri Tržiču kot njihovo last, vendar je lastnina sporna.

Sprva obsega Dvorska vas 6 hub, ki jih omenja blejski urbar iz l. 1253. Poleg omenjenih 6 hub pa je morala vas imeti tudi svojega ministeriala, ki je vodil kolonizacijo tako v poljedelskem kot tudi v vojaškem smislu. Kot prvo vas, ki je nastala tedaj na tem briksenskem območju, je morala opravljati tudi zaščito tega ozemlja proti vzhodu. Zato predvidevamo, da je bilo izkrceno celotno območje med potjo iz Slatne na severu in Radvanom. Na tem območju se je verjetno naselil ministerial, ki je imel tako pregled nad vsemi potmi, ki so vodile tod v Dolino. Tako mesto se nahaja pri današnjem Stroju (Mačku). To območje na polici nad Dvorsko vasjo je bilo tedaj verjetno predvsem poraslo s travo (travniki)⁸⁸.

⁸⁷ Tradicija 305 iz obdobja 1075-90 omenja, da plemeniti Paulvs, Iwan, Tunco prepuščajo lovne pravice na svoji posesti v gozdu Briksenskih škofov.... (Paulus : Palovče ?)

⁸⁸ Ko se l. 1809 prodaja celotna lamberska posest, tvorijo Drniška posest in poznejša Strojeva posest (Maček) dve enoti, ki se deloma prepletata, vendar sta še zaznavni kot samostojni enoti in se kot taki tudi prodata vsaka svojemu kupcu.

4.3.3. Ortenburška kolonizacija v 12.- 14. stoletju

L. 1070 preide oblast mejnih grofov na patriarhe, na Kranjskem pa jo izvajajo dejansko Andeški.

Cesarjeva stranka, h kateri sodijo tudi briksenski škofje, začne po l. 1090 izgubljati boje za investituro (sam škof Altwin je l. 1091 ujet).

L. 1100 mejni grofje Weimar-Orlamündeji razprodajo svojo posest na Kranjskem in se vrnejo na Bavarsko, del posesti pa preide z do to v andeške roke.

Domneva se, da so predvsem zahodni del Weimar-Orlamündske posesti že l. 1100 pridobili Ortenburžani, ki pa jih dokumenti navajajo šele mnogo pozneje (l. 1142). [C135]

Po l. 1090 se briksenska posest vzhodno od Dvorske vasi in Drnče začne polagoma izgubljati. Briksenski škofje vedno bolj izgubljajo moč, njihovi ministeriali prehajajo (z imetjem vred?) v nasprotni tabor. Ko se pojavijo prve plemiške listine (13. stol.), ni več mogoče zanesljivo ugotoviti, katere posesti so Briksenčani sploh imeli v 11. stol., še težje pa so določljive meje.

L. 1154 si Ortenburžani pridobijo od patriarha Mošnje (v zameno za posest pri Preddvoru) skupaj z že obstoječo cerkvijo sv. Andreja, južno od zamočvirjene doline okoli Otoka.

Ortenburžani kako stoletje za briksenskimi škofi začnejo kolonizirati območje izpod Dvorske vasi.

Ta kolonizacija še ni dovolj raziskana, da bi lahko podali jasno, nedvomljivo sliko. Raziskovalci so obravnavali posamezne vidike, informacijski viri so predvsem listine, manj pa celokupna povezanost z ostalimi ostanke. Tako je ostalo odprtih še mnogo vprašanj.

Dokumenti pa obravnavajo predvsem stanje od 14. stol. naprej in še to predvsem zadeve, ki so se tikale plemstva in cerkve, t.j. tistega dela prebivalstva, ki je znal pisati.

Srednjeveška kolonizacija na Kranjskem poteka predvsem na dva načina: v okviru hubnega sistema in v obliki dvorov. V prvem primeru se naseli naenkrat 5 do 7 hub, kot so to pokazale analize. Očitno je to najprimemnejše za začetek in upravljanje s takim naseljem. Tako skupino vodi običajno neka oseba, ki ima tudi po kolonizaciji stike z gospodvom, na katerem se kolonizacija izvaja.

Bolj raziskane so kasnejše kolonizacije, ki jih je izvedlo loško gospostvo pod Ratitovcem (soriško območje), ki se je izvajalo takrat, ko je administracija že dobro delovala. Tam je poznano, da se je sprva naselilo 9 kmetov v dveh zaselkih. Prvo leto so prišli iz okolice Innichena samo moški brez družin. Izkrcili so zemljišče in postavili koče, ter se v jeseni vrnili domov. Naslednje leto so prišli z družinami in vsem potrebnim, kar so potrebovali za življenje ter se za stalno naselili na novo pridobljeni zemlji.

Podobno kolonizacijo zasledimo tudi na Sorškem polju v Bitnjah. Tam se v nekaj zaselkih naseli tudi sprva 5-7 kmetov. Značilnost teh naselitev so dolge parcele v podaljškem posameznih hiš, kjer ima vsaka kmetitva svojo dovozno pot do svojih njiv. Tako so pasovi obdelovalnih površin posamezne kmetitve lahko dolgi tudi po nekaj kilometrov.

Pri nas na razpoložljivem zemljišču ni bilo takih razmer, saj razpoložljivo zemljišče, n. pr. v Dvorski vasi, dovoljuje 530 m dolge pasove (med potokom in Ledevnico), v Mošnjah (med Grabnom in Resjem) 230 m, nekoliko več prostora je na razpolago pri Novi vasi itd.. Skratka, naravne danosti zahtevajo drugačno razporeditev polj.

Pri tem načinu kolonizacije gre očitno za neko optimalno število ljudi, ki so navajeni že od prej sodelovati, ki so že prej živeli skupaj, kjer so jim postale življenjske možnosti preozke in so se odločili, da se delijo na dva dela: tiste, ki bodo ostali in tiste, ki se bodo odselili. Take ljudi povezujejo med seboj isti jezik, isti običaji, iste življenjske navade. Samo tako lahko preživijo odcepitev, saj so zahteve ob prihodu na novo zemljišče izredno ostre. Izkrčiti morajo zemljišče, urediti domove itd. vse v dobrega pol leta, če hočejo preživeti. Pri tem morajo vsekakor računati na pomoč in uvidevnost svojega zemljiškega gospoda. Kolikor je do sedaj znano, so se tovrstne naselitve izvajale večinoma tako, da so se izvajale v okviru istega zemljiškega gospoda, ki je na nekem predelu imel preveč prebivalcev, na drugem pa neobdelano zemljo, primerno za naselitev.

Drug način je naselitev v dvorih⁸⁹. Ta ne zahteva že v začetku velikega zalogaja. Naselitev se izvaja iz soseščine in ne od daleč. Ustanovi se gospodarsko samozadosten dvor, ki razpolaga z vsem potrebnim za preživetje v povezavi s prvotnim naseljem (dvorom). Pomoč s stare lokacije je vedno na razpolago. Zahteve in tveganja pri takem načinu so bistveno manjša kot pri hubnem sistemu. Nadaljnja razširitev iz enega dvora v več dvorov ali cepitev dvora v več hub je možna sorazmerno kmalu.

Značilno za naselitev v dvorih je, da na zemljišču ne nastopajo dolgi, vzporedni pasovi. Širjenje obdelovalnih zemljišč poteka od prvotne lokacije v vse smeri, kolikor to dopuščajo zemljiške razmere. Na izbor lokacije novega dvora vpliva več dejavnikov:

- prvi nosilci so ali svobodni ljudje ali z obrambo povezani ljudje (ministeriali, Dienstmanni, Reismanni = ljudje iz vojaškega spremstva zemljiškega gospoda, ki dobijo za opravljanje svoje službe v fevd neko zemljišče, ki ga nato izkrčijo in kolonizirajo);
- izbor lokacije je ali obrambne ali gospodarske narave; v prvem primeru se nahaja dvor v bližini mesta, kjer je potrebno izvajati obrambne in zaščitne dejavnosti, v drugem pa se izvaja predvsem gospodarske dejavnosti;
- lokacija mora ustrezati specifičnim transportnim zahtevam, ki so za vsak namen specifične.

Ker pa se razmere s časom spreminjajo, je po dolgem času in več fazah razvoja v nekaterih primerih težko ločiti, kakšen je bil prvotni namen poselitve. Predvsem lokacije na križiščih pomembnih poti so pomembne iz mnogih vzrokov. Očitno je tudi, da je tudi množica vzrokov pogojevala nastanek takega zaselka. Ko so potrebe po takem zaselku minile, bi moral tak zaselek tudi izginiti. Vendar pri nas ni primera, da bi zaselek popolnoma izginil (ne zaradi naravnih katastrof – tedaj je bil preseljen v bližino prvotnega, na neko ugodnejšo lokacijo, ne zaradi preminutja nekdanje funkcije).⁸⁹

Če primerjamo obe vrsti kolonizacije, lahko ugotovimo, da so Briksenčani pri nas izvajali predvsem kolonizacijo v hubah, med tem ko se pod Ortenburžani razvije predvsem kolonizacija v dvorih.

Moramo pa poudariti, da imajo tudi naselja, nastala pred 11. stol. tudi podobne oblike, da torej ti dve kolonizacijski možnosti niso prinesli k nam niti Briksenčani niti Ortenburžani. Oboji so se jih samo posluževali.

Zgoša ima po svoji kolonizacijski osnovi iste oblike kot pa Dvorska vas: Isto razporeditev gozd - potok - pot - zgradbe – vrtovi – obdelovalne površine – travniki. Podobno je tudi z Mošnjami.

Ta naselitev je očitno najbolj ugodna za gospodarske namene in ne obrambne. Namen take naselitve je predvsem čim večji gospodarski donos.

Drugače pa je pri naselitvi v dvorih. Tam je pri prvih dvorih opaziti tipično obrambno funkcijo (n.pr. Kamen), bolj ko pa se čas odmika in bolj ko se večja število dvorov, pa se tudi odmika obrambna funkcija. Obrambna funkcija se omeji predvsem na preživetje in opremljanje nosilcev te funk-

cije, t.j. Dienstmannov (Dežmanov), Reismannov (Resmanov), ministerialov (nekateri so bili tudi vitezi), ki tvorijo vojaško sprenstvo svojega fevdnega gospoda, ne pa obrambe določene točke v deželi.

Gospodarski izvor dvorov je najti pri Otoku, kjer je v dokumentih zaslediti prvotno pristavo, iz katere se nato razvija naselje. Mogoče je tudi samo ime Gorica povezano s prvotno pristavo na območju, kjer so bile sprva vinske gorice, vendar tega ne potrjujejo niti dokumenti niti ljudsko izročilo niti druga ledinska imena⁹⁰.

Taka slika je vidna predvsem na vzhodnem delu Dežele (Begunje – Mošnje – Radovljica – Lesce, v Lipniški dolini, med tem ko je v zahodnem delu Dežele stanje drugačno.

Pri tem pa Briksen in Ortenburg nista bila edina zemljiška gospoda. Ne smemo pozabiti cerkve, ki ima veliko posesti v različnih oblikah, ki pa je tudi vezana na različna gospostva: Ortenburžani so bili lastniki mošenjske cerkve, Briksenčani cerkve na Blejskem otoku, veliko cerkva je spadalo pod Oglej (n. pr. blejski sv. Martin), marsikatero so imeli v lasti domači fevdalci (n. pr. Lesce).

Kolonizacijo lahko tudi ločimo po času, ko so bila na razpolago različna zemljišča. Če so bili sprva na razpolago ravninski predeli, so pozneje ostali na razpolago samo še hriboviti.

Primeren čas za kolonizacijo je bil predvsem do sredine 14. stol., do velikega potresa in njemu sledečih drugih ujm, ki so močno razredčile prebivalstvo. Do tedaj je število prebivalstva naraščalo in potrebovalo novo zemljo, po tem času pa je bilo prebivalstva za okoli tretjino manj, s tem pa so bile tudi zmanjšane kolonizacijske potrebe, nazadovala pa je tudi obdelava zemljišč.

Obstaja pa še vedno nekaj vprašanj, ki čakajo še odgovor:

Če so imeli Briksenčani na razpolago ravninske predele, zakaj so potem postavili naselje v ravnino ob potok in ne na Ledevnico ali Dobravo?

Če so imeli Ortenburžani na razpolago ozemlje skoraj enako kot Briksen, zakaj se potem pojavita Gorica in Zg. Otok na hribu, spodaj v ravnini pa imajo njive, saj bi lahko uporabili isti vzorec, kot so ga nekaj generacij prej Briksenčani?

Če se kolonizacija Dvorske vasi nadzira z nekega dvora, vas pa nastane drugod, zakaj nastaneta Gorica in Otok okoli prvotnega dvora? Zakaj so Podvinski postavili svoj dvor proč od vasi Mošnje?

Na ta vprašanja bomo poskušali odgovoriti pri analizi posameznih vasi.

4.3.4. Naselja v zahodnem delu Dežele

Za zahodni del Dežele pa so značilna predvsem "naselja pod gorami" v podgorskem koridorju, kjer se pojavijo naselja že v halštat in segajo prek antike v današnji čas ter na savski ježi (v obsavskem koridorju), kjer se pojavijo naselja že v antiki. Zahodni del Dežele je torej povprečno starejši, kot pa vzhodni del, pri tem pa so naselja pod gorami starejša od naselij na ravninskem delu.

V zahodnem delu se med podgorskimi naselji in naselji na ježah ne formira dodaten niz naselij, saj zanj ni prostora in ni potokov, ob katerih bi se lahko formiral ta niz. Za srednjeveško kolonizacijo ni prostora, saj je ves prostor posejlen že v antiki. Poti so večinoma formirane že v antiki.

⁸⁹ Pri tem mislimo predvsem na oba gradova, begunjski Kamen in podgorski Klanc. Kamen je obdržal svoje gospodarske funkcije, čeprav v zelo skrčeni in razdrobljeni in dostikrat spremenjeni obliki do danes, Klanc pa se je nadaljeval v naselju Slatna.

⁹⁰ Za to govorita samo ime in lega vasi, tipična za vinograde.

Ko nastanejo prve naselbine, nastanejo tudi prve poti, ki povezujejo posamezne naselbine na pobočjih, torej potekajo vzporedno z ravnino po pobočjih gora, tam kjer sneg najprej skopni, kjer je primerna lega za postavitve poti (blaga pobočja). Tako nastane pot na pobočju predgorja Karavank, ki se vleče od Leš pa vse do Koroške Bele.

Prva naselja nastanejo v bližini prehodov prek gora, tam kjer se križajo poti s prehodov s potmi, ki povezujejo naselja na pobočjih. Večinoma nastanejo na dobrih razglednih točkah, na mestih, kjer je mogoče naselbine tudi braniti. Tako nastanejo prva gradišča že v bronasti dobi. Domnevamo lahko, da so nastala ob prehodih prek gora, šele pozneje pa so se med seboj povezala s potmi po pobočjih gora.

Značilen nastanek takih naselij predstavljata prehoda prek Medjega dola in prek Prevala. Valvasor nam sporoča [B109,K4,s.567-568], da so še v začetku novega veka obstajali ostanki grobov na Belščici, Rjazancev nam sporoča [B66,s.122], da obstajajo neki napis, ki pa niso bili raziskani, in se danes ne ve več za njihovo lokacijo. Tako lahko sumimo, da so že v halštatu in/vai latenu tukaj prebivali ljudje, ki so se ukvarjali ali z živinorejo in poljedelstvom ali rudarstvom, najbolj verjetno pa z vsem skupaj. ®

Obstaja niz drugih najdb, o katerih poročajo razni avtorji in so hranjene v muzejih (Jesenice, Kranj, Ljubljana), ki nam pričajo o naseljenosti v halštatu in latenu pa vse do današnjih dni. Kritičnih, prepričljivih najdb, ki bi potrjevale neprekinjeno naseljenost od 6. stol. naprej, med antiko in prihodom Slovanov (med poznoantično 4.-6. stol. in karantansko kulturo® 6.-8.stol.) in njih spajanju, še niso našli [A112/14,s.383], čeprav nekatere dajo sumiti, da je ta dejanski stik tudi obstajal.

Obstajajo pa najdbe, ki nam pričajo, da so se ljudje v tem delu Dežele in Doline ukvarjali z rudarjenjem in pridobivanjem železa vsaj za lastne potrebe in to neprekinjeno vse do takrat, ko se začenja trgovina in menjava izdelkov na sejnih. Najdišča rud in žlinder ob Gojzdašnici in na južnih pobočjih Stola, Belščice in Kočne, ki so jih izkoriščali prebivalci od Javornika do Rodin in kjer se še danes nahajajo planine pripadajočih vasi, izpričujejo, da je bilo nekoč to območje tudi samozadostno in da so se šele pozneje (po 14. stol.) usmerili predvsem v kmečke dejavnosti, železo in železarske izdelke pa dobili iz okoliških železarskih krajev (Planina pod Golico, Lipniška dolina). Po 14. stol. je prebivalstvo torej že diferencirano na kmečko in druge dejavnosti, kar se odraža tudi v samih naseljih in hišah.

V tem delu Dežele se pojavljajo tudi gručasta naselja, od katerih je najbolj reprezentativen Smokuč.

Več o naseljih v obeh dveh delih Dežele pa pri opisu posameznih naselij in posameznih poti.

4.4. Vasi pod Dobrčo

Podgorske vasi so razporejene v podgorskem koridorju od Kovorja pa vse do Koroške Bele. Zaradi razvojne specifičnosti in krajevnih značilnosti, bomo razdelili vasi na vasi pod Dobrčo in na vasi pod Stolom oz. njegovim predgorjem. Vmes med obema nizoma vasi pa se nahaja prečni niz pod Begunjsčico v Otoški dolini.

Če se po današnji cesti podamo iz Begunj proti Trziču, pridemo najprej na Presko, predel vzhodno od Begunj in južno od gradu Kamen, kjer danes raste gozd, kralu za tem pa zagledamo proti vzhodu odprt svet, ki je bil nekoč obdelan. Vidimo mnogo teras pod cesto in nad njo. Okolica močno spominja na dolenske gorice. Nekoč so temu predelu rekli Gorenjska Vipava. Vendar tu ne raste trta, temveč mnogo sadnega drevja. Vrstijo se vasi Slatna, Srednja vas in Zadnja vas, pod cesto v dolini pa zagledamo za Srednjo vasjo cerkev sv. Lucije in pod njo vas Mlako. To so vasi zahodnega dela vasi pod Dobrčo, imenovane tudi Podgorske vasi, celoten predel pa se imenuje Podgorje.

Nekoliko naprej pridemo na greben Vetm, kjer se cesta obme proti vzhodu, tukaj zagledamo pod cesto vasi Palovče in Leše, (vasica Vadiče je skrita izza hriba izza Leš). Nekoliko dlje v dolini vidimo sredi gozda vas Peračico. To so vasi osrednjega dela vasi pod Dobrčo, ki imajo svoje središče v Lešah.

Cesta se začne rahlo dvigovati, danes je obraščena s smrekovim gozdom. Čez kak dober kilometer pa pridemo v naselje Hudi Graben, ki je bilo zgrajeno v zadnjih 20 letih. Pod tem naseljem pa leži stara vas Visočje, nekoliko bolj proti jugu pa na grebenu vas Popovo. Še kak kilometer naprej pridemo v vas Brezje pri Trziču, s cerkvico sv. Neže. Te tri vasi predstavljajo vzhodne vasi pod Dobrčo. Od tukaj pa zagledamo pod seboj dolino Tržiške Bistrice in naprej proti jugovzhodu Kranj.

Od omenjenih vasi je bila bolj proučena Slatna, ki zavzema pomembno mesto, če že ne zaradi drugega, zaradi najdbe rimskodobnih novcev, ki pričajo o nekdanji poti, ki je peljala skozi to območje. [A7/2,s.38-57]

To območje lahko delimo na tri dele, prva dva dela ločuje med seboj greben Vetm, ki se iz doline vleče proti vrhu Dobrče, tretjega pa ločuje od prvih dveh Hudi graben, po katerem teče potok Lešanščica⁹¹. Vzhodni del z vasema Brezje in Visočje že od nekdanj spada pod občino Trzič, osrednji del z vasmí Vadiče, Leše, Palovče in Peračico pa spada danes pod občino Trzič, nekoč pa je ta predel spadal pod Radovljico. Na nekdanjo pripadnost k Radovljici pričata katastrska meja in cerkvena pripadnost k dekaniji Radovljica (do l. 1994).

Od vzhodnega dela se z Dobrče vlečeta proti jugu dva grebena, na zahodnejšem je vas Popovo, vzhodnejši pa se vleče vse do Ljubnega in je na njem več zaselkov oz. vasi.

Glavni vodotok, ki povezuje vsa naselja zahodnega dela in osrednjega med seboj, je potok Peračica. Ta je na JVK v delu pod Slatno še označen kot Slatna. Po tem potoku poteka meja med vasmí v Otoški dolini (dolini gradov) in Podgorskimi vasmí. Danes tega imena ni več.

Potem pa ima vsaka vas svoj potok, ki je tudi omogočil nastanek vasi. Sama vas Slatna, nekoč tudi imenovana Slatina, danes pa ji domačini rečejo Swatná, ima na najzahodnejšem delu vasi studenec Mrhar, ki izvira nad vasjo. Večina studencev in potokov pa danes sploh nima imena. Tako na območju med Slatno in Mlako nima noben studenec imena, šele v Žahovci pod vasjo se pojavi Mlaški potok (Mwašk potok). Vasi Palovče, Leše in Vadiče pa imajo vsaka svoj potok, čeprav so na mnogih zemljevidih označeni napačno (tudi na TTN). Razvodje med Tržiško Bistrico in Peračico pa teče po grebenu, na katerem se nahajata vasi Brezje in Hudo.⁹²

⁹¹ Tako pravijo domačini. Geodetske karte pa navajajo za ta potok ime Hudi graben. Domačini omejujejo ime Hudi graben samo na grapo, ki se vleče iz Leš navzgor v Dobrčo, po katerem naj bi tekla Lešanščica. Ta pa danes po zemljevidih prihaja iz Mlake. Iz vrha Dobrče se spušča navzdol do vasi Mlaka Mlaški graben, ki pa izgubi svoje ime že v vasi Mlaka, od tod naprej pa naj bi se po geodetskih dokumentih imenoval Lešanščica?

⁹² Iskanju vodnih imen (hidronimov) v Podgorju je bilo posvečeno precej časa. Vprašanih je bilo več kot 50 ljudi, vendar ni bilo mogoče dobiti nikakršnih imen. Imena so se očitno pogubila, če so sploh obstajala. Nismo jih našli ne med dokumenti, ne med ljudmi. Tudi vprašanja, zakaj tukaj ni vodnih imen, nismo mogli rešiti.

4.4.1. Zahodni del vasi pod Dobrčo - Podgorje

Zahodni del - Podgorje je obrnjen proti jugozahodu in je bolj strm. Spodaj ni izteka, razen na območju vasi Mlaka, ki ima polja deloma na blagih pobočjih pod vasjo in segajo pod grebenom Vetm dejansko tudi na drugo stran, torej na osrednji del. Deloma so v spodnjem delu tudi bolj položna polja izpod Slatne.

Zgoraj, pod gozdno mejo, se nahajajo vasi, ki so med seboj povezane s cesto od Slatne do Zadnje vasi oz. do Sv. Lucije, kot se je naselje imenovalo še pred zadnjo svetovno vojno. Ta pot poteka skoraj vodoravno. Pod Zadnjo vasjo se nahaja cerkev sv. Lucije, prvič omenjena v listini iz l. 1359, sept. 1. [A93/5,s.16] kot cerkev sv. Jošta (St. Jodoms), nato v seznamu novoustanovljene ljubljanske škofije l. 1461 in l. 1464. Pod to cerkvijo se nahaja vas Mlaka. Glede starosti naselij v zahodnem delu po dokumentih prednjači Slatna, prvič omenjena že l. 1326 [A93/5,s.17]. Večinoma pa srednjeveški dokumenti imenujejo to območje kar "Pod Dobrčo", n. pr. urbar blejske otoške proštije l. 1430.

Med domačini se je za to območje uveljavilo ime Podgorje, Podgorci, Podgorska planina. Kot celota se ločujejo od osrednjega dela po zgodovini in nastanku (čas nastanka, način nastanka, izvor ljudi, pripadnosti begunjski fari itd.), ločuje jih pa tudi zid na Vetmem, ki je nekoč potekal iz doline do vrha Dobrče.

Danes so te vasi povezane med seboj s cesto Begunje – Tržič, od katere vodijo navzdol poti k posameznim vasem (Mlaka, Palovče, Leše). Antični potek cest oz. poti je bil že opisan, pa se lotimo srednjeveškega, ko odigra pomembno vlogo v 11. stol. predvsem briksensko gospostvo na Bledu.

Zelo verjetno so se antične tlakovane poti zahodno od grebena Vetm obdržale do naselitve v srednjem veku. Pozneje so jih uničili posamezni udori, predvsem pa človeški posegi. Ker so prebivalci rabili za preživljanje obdelovalno zemljo, so celotno območje preuredili v čim več njiv, povsod tam, kjer je to bilo mogoče. O tem pričajo neštete terase. Tedaj so morali tudi speljati poti tako, kot je to zahteval lokalni transport. Uredili so dostope do posameznih njiv tako, da je bil transport čim bolj udoben (čim manj navpičnega in čim več vodoravnega). Deloma so za to porabili tudi že stare poti, ki so vodile skozi to območje, uredili pa so tudi nekaj novih povezovalnih poti, ki so povezovale posamezne zaselke med seboj in celotno območje z zunanjim svetom. Ob teh preureditvah zemljišč izgine sčasoma skoraj večina antičnih poti.

Tako preurejeno zemljišče pa je postalo bolj podvrženo eroziji, ki je potem začela uničevati tako na novo pridobljene površine kot tudi starodavne poti.

Vas Slatna se prvič omenja v virih l. 1326. [A93/5,s.17], ko je Ulrik z Waldenberga hčeri Greti in zetu Fricu z Dmče namenil kmetijo *...unter den Podowercz ze Slatin...*, ki so jo potem Fricovi potomci imeli po tretjinah (dokument 1391, januar 10 in 1392, januar 18). [A93/5,s.17]

L. 1350 (december 10) je Greta (Katerina) Posch, vdova po Vidu Poschu, po rodu Glaneška (grad v porečju Glane na Koroškem), prodala posest, ki jo je dobila od svojega očeta za jutnjo (očitno pa tudi del, ki ga je dobila po možu?): *....czu den Douercz da Jacob und Jori auf gesessen sint...* (dve kmetiji pod Dobrčo, ki ju imata Jakob in Jurij). [A93/4,s.28]

Jesen l. 1359 (september.1.) je Geiselher s Kamna (von Stein) podaril cerkvi "zu St. Jodoms" za ustanovitev večne luči itd., kmetijo pod Dobrčo. [A93/5,s.16]

V Podgorju stoji ob koncu 14. stol. vsaj 7 kmetij:

kmetij	kraj	leto	kmeti	posestnik
3	Slatna	1391	?	Dmča
2	Mlaka	1360	Janez in Juri	Posch
2	S. vas	1350	Jakob in Jurij	Posch
1	?	1359		Geiselher s Kamna
1	Z. vas	1430	1	Proštija Bled

...v 15. stol. je imela Bnodobrisch (V dnu Dobrče) posest blejska otoška proštija (urbar 5 (1430) Bled/Proštija [A93/5,s.17])

Vidimo, da so tedaj v Slatni 3 kmetije (tretjinske), na Mlaki (Lachen) 2 kmetiji (celi), štiri (cele kmetije) pa so samo "pod Dobrčo" (če sta hubi iz l. 1350 in 1360 identični pa samo dve).

Še danes pa Srednja vas in Zadnja vas nimata pravega imena in sta imenovani po svoji legi v Podgorju in sta pač samo vasi "Pod Dobrčo". Ali potem lahko zgornje 4 kmetije v 14. stol. pripišemo tema dvema vasma? Za Slatno vemo, da so bile tam samo tretjinske kmetije, iz dokumentov pa tudi vemo, da je bil l. 1608 v Zadnji vasi cel kmet (Avsenek). L. l. 1778. pa sta v popisu družin v Sv. Luciji 2 hiši z dvema družinama in 11 ljudmi.

Tako stanje se odraža tudi v Podgorski planini na vrhu Dobrče. Ta je skupna za vse štiri vasi⁹³.

Predvidevamo, da se v 16. stol. razvije taka podoba Dobrče, kot jo vidimo še danes iz doline: ob vznožju vasi spodaj travniki, nato polja, nad vasjo pa gmajna, kjer so pasli koze in ovce, oz. govedo, nad gmajnami gozd, nato košenice, nad njimi zopet gozd, na vrhu pa planine, kot to vidimo na sliki SI082(84).

Danes ta tipična razvrstitev že izgineva. Najbolj tipična je bila nekoč za lešanske vasi, kjer je bila nad Lešami in Palovčami gmajna, kjer so pasli ovce in koze. Tedaj je bilo pobočje nad vasmii golo, poraslo z redkim grmovjem.

Danes se tudi že zaraščajo seče (domačini jih imenujejo dobrče), kjer so nekoč kosili travo, jo posušili, seno pa spravljali v svisli, prej pa v kope ter ga pozimi vlačili v dolino.

Ko se nekaj desetletij po prvih omembah pojavi cerkev sv. Jošta (St. Jodonas), pozneje cerkev sv. Lucije, mora biti območje že dokaj gosto naseljeno?. L. 1360 se omenjata kmetiji na Mlaki (*...vnter dem Dobercz an der Lachen da Jans und Goeri auff gesezzen sint*). [A95/5,s.12]

Nedvomno pa odigra pomembno vlogo pri kolonizaciji tudi grad Klanc. S tem gradom je moralo biti povezano celotno zahodno območje⁹⁴.

Še za časa JVK pa so bile vasi zahodnega dela pod gorami med seboj povezane s potjo nekoliko nižje, kot pa so danes. Pot je potekala večinoma nekoliko izpod sedanje ceste in je potekala s Preske skozi Slatno, Srednjo in Zadnjo vas na greben Vetm, kjer se je združila s potjo, ki je prišla navzgor od Sv. Lucije. Tedaj poti (ceste) od Vetma do Sv. Neže na Brezjah še ni bilo. Pot je tedaj potekala od Sv. Lucije čez Vetm v Palovče ali Leše in od tod na Visoče ter naprej na Brezje (druga, bolj položna in tedaj usposobljena tudi za promet z malimi vozovi, pa je potekala čez Vadiče in izpod Popovega na Brezje) ter se od tod spuščala proti Hušici, kjer se je glavna pot usmerila proti vzhodu proti Kovorju in naprej prek Retenj v Križe, druga pot proti severu pa se je izpod Brezij čez polje usmerila navzdol v Loko in v Bistrico pri Tržiču.

⁹³ Primerjaj s Smokučem in njegovo srenjsko ureditvijo.

⁹⁴ Domačini pripovedujejo, da je bil pri Goričniku nekoč "grajski ovčjak", kjer so grajski imeli ovce in so bili nastanjeni ovčji pastirji.

Na zahodu se za časa JVK več ne povezuje tako kot v antiki. Pot čez Tacmanove tlake je opuščena, ravno tako je opuščena povezava od Sv. Lucije naravnost na Volovsko pot pod Slatno. Volovska pot služi samo še za lokalno rabo v okviru vasi Slatna. Pot mimo cerkve sv. Lucije je tedaj že opuščena in iz Begunj se potuje že po vaseh iznad cerkve. Ta pot je od Brezij tudi naprej povezana s potjo mimo cerkve sv. Neže in skozi Bistrico pri Trziču v Trzič ter naprej na Ljubelj.

S to potjo pa izgubi na pomenu pot iz Dvorske vasi k Sv. Luciji, saj jo v prometu zamenja ali prej omenjena pot čez Podgorje v Trzič ali pa Cesarska cesta po dolini v smeri Kranja in Ljubljane (obsavski koridor). Ta pot ni bila vozna, saj je še danes na mnogih mestih samo kolovoz.

Povezave, ki so trajale od antike pa še skozi ves srednji vek in vse tja do 18. stol. so torej preživete. Konkurenca voznih cest, kjer se uporabljajo vozovi, je tedaj že uravnotežena s tovornimi potmi, ki začenjajo izginevati (pot od cerkve sv. Lucije prek Tacmanovih tlak in prek Dobrave na ježo zahodno od Dvorske vasi, prek srednje poti (Volovska pot) pod Slatno in prek Dobrave v vas Zgošo ter prek Preske proti Begunjam). Ostane samo še pot z Mlake prek grebena Pobmce in Gline v Dvorsko vas, pa še ta zdrži samo še kako stoletje, potem pa so uporabni samo še posamezni deli te poti za lokalno gospodarstvo. Antične povezave so trajale tudi skozi ves srednji vek, s tem, da se v tem času doda še pot, ki vodi iz Palovč prek Žalostne gore in Gline na južni del Dvorske vasi - glej SI123(98).

Območje pod Dobročo v okolici Leš je bilo naseljeno že v antiki. Povezano je bilo z vzhodnim območjem okoli Kovorja in naprej prek Križ v smeri proti Kranju. Zahodno pa se je navezovalo proti Begunjam, Rodinam in prek Dežele proti Gomjesavski dolini, drugi krak pa proti Lescam od tod naprej proti Blejskemu kotu in Bohinju, že iz okolice Dvorske vasi pa se je povezovalo tudi prek Save ob obeh straneh Jelovice in čez samo Jelovico s Primorjem.

Poteki cest so takšni kot po dolenskih vinogradih, manjka samo trta. Imamo občutek, da je ta predel nastal tedaj, ko se je tukaj pridelovalo grozdje, saj je zemljišče primerno ravno za takšno kulturo. Ko se sredi 14. stol. pričnejo spreminjati podnebne razmere in postanejo neprimerne za gojenje trte in ko postane tvorjenje boljšega vina iz Primorja vsakdanji pojav, pa se počasi prilagodijo novim razmeram in zamenja vinsko trto sadno drevje.^{95 96}

Predidimo sedaj na opis posameznih vasi in njih značilnosti.

4.4.1.1. Vas Slatna

Oglejmo si sedaj najprej ostanke antične poti, ki je vodila od Sv. Lucije v smeri Preske.

Če se spustimo iz sedanje avtomobilske ceste po poti, ki vodi zahodno od Slatne na Tacmanove tlake, bomo kakih 20 m nižje, na višini 612 m naleteli na prečno pot, ki poteka vodoravno po pobočju. Pogled proti zahodu je prikazan na SI023(30), pogled proti vzhodu pa na SI022(30). Pogled proti zahodu nam kaže potek poti nad nekdanjo njivo, ki se v loku vleče skoraj vodoravno proti zahodu, če pogledamo v nasprotno stran pa vidimo v ozadju vas Slatno, h kateri poteka iz ovinka povezovalna pot strmo navzgor. Če se podamo po poti, ki jo vidimo na prejšnji sliki, naprej proti vzhodu, se bo ta začela počasi spuščati na naslednjo teraso SI083(84), potem pa se bo strmo spustila navzdol SI021(29). Od tod se začne pot strmo spuščati navzdol in postane drugačna. Na sliki SI021(29) vidimo, da poteka od tod naprej pot strmo navzdol tako, da seka nekdanjo njivo, tam pa, kjer je najnižja, pa vidimo nekdanji udor. Pot je torej odnesel nekdanji udor, ki pa ni bil edini. Vse od tod naprej proti vzhodu se vrstijo udori eden za drugim. Nekateri so že zelo stari, nastali še pred izdelavo polj. Udor, ki ga vidimo na sliki SI021(29) pa je nastal po izdelavi polj, saj so po udoru popravili tako njivo, kot tudi spustili pot navzdol kar prek njive.

Še vzhodneje od tod prečka pot potok in se začne sprva strmo dvigovati navzgor kakih 5 m, nato pa poteka naprej proti vzhodu tako, da se blago

⁹⁵ V celotni tej idili manjka samo še osel, ki ga nikoli ne zasledimo v teh krajih, a bi bil ob takih pogojih najprimernejša transportna žival. Vedno najdemo predvsem vola.

⁹⁶ V celoti imamo občutek, da je potekala kolonizacija v 14. stol na območjih, primernih za vinograde. Tako kot Gorica in Otok, ima tudi Podgorje primerno lego in vasi nastanejo ob koncu obdobja, ko se pri nas prideluje vino.

dviguje navzgor vse do tam - SI020(29), kjer je naslednji potok (ki teče iz današnjega gasilskega doma) odnesel celotno zemljišče. Ta zadnji del je očitno nadaljevanje tiste trase, ki je bila prekinjena v prej omenjeni točki na sliki SI083(84). Od tu naprej proti vzhodu so obsežni udori, ki jih je povzročila nadelava novih polj prek nekdanje poti in v zadnjem času celo zbuldožerirane planjave, ko so ravnali posamezne udore, nastale v zadnjih letih. Sedanje traktorske poti, prirojene sedanji poljski mehanizaciji in uporabi zemljišč predvsem za travnike (živinoreja), so popolnoma izpodrinili nekdanje njive. Ostali so samo še stari sadovnjaki z ostarelim visokodebelnim drevjem, ki jih očitno tudi opuščajo. Na višini, kjer bi morala potekati pot, pa je danes gozd, nad njim pa njive. Nekdanja pot je zelo verjetno potekala tik pod spodnjim robom njiv. Poljska obdelava (predvsem oranje) in erozija sta na spodnji strani njiv ustvarjali vedno višjo teraso, ki se je istočasno pomikalala navzdol. Tako izoblikovan nov profil zemljišča je na svoji spodnji strani očitno pod seboj pokopal nekdanjo pot. Nova (sedanja) cesta, ki poteka nekoliko višje, je pač nadomestila prejšnjo pot, ki je tako sčasoma izginila. Na prejšnjo pot spominjajo tri zelo stara in debela drevesa, ki so stala ob stari poti kakih 300 m vzhodno od Slatne, saj se pri najvzhodnejšem od njih še danes opazijo komaj vidni sledovi vreza v hrib, kot ga naredi pot.

Od prej omenjene stare antične poti, imenovane "Volovska pot", se pri potoku Mrhar odcepi navzgor strma pot, ki vodi k najstarejšim hišam v Slatni, kar je dobro vidno na sliki SI022(30).

4.4.1.1.1. Naselitev Slatne

Po drugi strani pa je pregled posameznih hiš, poljskih ureditev in poti v vasi Slatna pokazal, da lahko razvoj vasi delimo v tri faze: primarna naselitev na treh kmetijah na najnižjem koncu vasi, sekundarna na še dveh (mogoče tudi treh) nad prvimi tremi na zahodni strani vasi in terciarna vzhodno od sekundarne in še vedno nad primarno.

Prva naselitev (Krištan, Tacman in Matevžek) je postavljena vodoravno in imajo dostop do kmetij s stare antične poti po že prej opisani poti na SI022(30) in imajo razporejene obdelovalne površine pod svojimi kmetijami na vzhodni strani potoka Mrhar, med tem ko ima druga naselitev (Matizel, Štefan in Vrbanc) navpično razdelitev kmetij, ki imajo razporejene obdelovalne površine vodoravno zahodno od vasi in zahodno od potoka Mrhar.

Prva faza razvoja ima svoje obdelovalne površine pod hišami, skozi te površine poteka Volovska pot. Navpična ureditev obdelovalnih površin je namenjena izključno nošenju in jo še danes uporabljajo v vinogradih. Zemljo so obdelovali s kopanjem, samo spodaj v dolini tudi z oranjem. Sodi torej v čas pred l. 1350, ko so začeli opuščati vinograde.

Za drugo fazo razvoja vzamemo za zgled kmetijo Vrbanc. Ta kmetija je imela svoje obdelovalne površine ob svoji poti, ki je povezovala hlev ter hišo s poljem, ki je potekala skoraj vodoravno zahodno od kmetije. Ta pot je dolga kakih 350 m, ob njej pa se nahajajo ozke njive na dokaj strmih pobočju. Taka pot je omogočala ugoden dostop do njiv. Sprva so vse kar je bilo potrebno nosili na njive in z njiv kar v koših. Pri oranju njiv so orali vodoravno, morali pa so spodnji razor znositi nazaj na zgornjo stran njive. Pozneje je omogočala dovozna pot dovažanje gnoja in odvažanje pridelkov vodoravno, torej je bila celotna ureditev transportno zelo ugodna, tako z vidika nošenja kot z vidika voženja. Še danes so ta pot in zemljišča v lasti te kmetije.

Še za časa sedanjega gospodarja je pripadalo k obravnavani kmetiji tudi zemljišče v tem pasu vzhodno od kmetije, vendar je bilo delno zamenjano za neko drugo zemljišče v dolini pod vasjo. V tem slučaju je bil zamenjan travnik za travnik. Seveda je danes posest že zelo premešana, tako da imajo posamezne kmetije posest po celotnem območju vasi.

Če bi to stanje posplošili, bi ugotovili, da so se tri kmetije zahodno od vasi nad nekdanjo antično potjo razvrstile ena nad drugo. Najbolj ugodno je zemljišče med antično potjo in sedanjo cesto, najbolj neugodno pa je

najvišje, ki pripada k prej omenjeni Vrbančevi kmetiji. Za Vrbančevo kmetijo se ve iz cerkvenih knjig, da so tukaj vsaj 350 let. Vsaj tako dolgo se tudi uporablja voz in volovska vprega za transport v okviru poljedelskih del. Še starejša pa so poljedelska dela (oranje) z volovsko vprego.

Drugi del domnev pa temelji na imenih posameznih kmetij na tej strani vasi: Matevžek, Matežic in Matizel, ki imajo očiten skupen izvor. Vsa tri imena so pomanjševalne oblike od Matevža: najbolj čista je Matevžek, nekoliko manj je Matežic, katerega prvotna oblika bi utegnila biti Matevžič, Matizel pa bi utegnila biti prvotna nemška oblika Matevserl (podobno kot od Majde - Majduzel). Vse tri hiše se nahajajo ena zraven druge in bi utegnile biti naslednice neke prvotne hiše zahodno od Krištanove, ki naj bi se imenovala Matevž (Najbolj verjetno nekdanja lesena hiša na mestu sedanjega Matevžka).

V drugi fazi so vse tri hiše imenovane po imenih (Matevž?, Štefan in Urban. Taki nazivi so bili običajni do vključno 16. stol. Zato domnevamo, da so te nastale v 15. ali 16. stol..

Vso drugo naselitev povezuje med seboj pot, ki vodi ob potoku Mrhar navzdol prek Peračice na Zgošo. To je bila razdelilna pot na polja pod vasjo. Posebno pomembna postane potem, ko se uveljavi pri kmečkem delu voz. To naselitev povezuje z ustanovitvijo gradu (stolpa) Klanc, ki je moral imeti pod seboj čistino, da je lahko nadzoroval poti. Take čistine so pa ali travniki ali polja.

Tretjo naselitev pa povezuje med seboj pot, ki vodi po vzhodni strani (tedaj še čez Tacmanivo dvorišče) navzgor h gradu Klanc.

Kot je razvidno iz prej omenjenih listin, nastane prva kmetija "v dnu Dobroč" na pobudo Pošev, v začetku 14. stol. Ulrik Posch je tedaj kastelan na Waldenbergu in namenja svoji hčeri Greti in zetju Fricu (Frideriku) z Dmče kmetijo, ki je na prvobitnem Poševskem območju. Z omenjeno listino pa pride kmetija na območje Dmče. Zato lahko sklepamo, da so prihajali prvi naseljenci ali iz Begunj ali iz Poljč. Prva povezava na Volovsko pot potrjuje torej tudi izvor kmetije. Zelo kmalu se ta kmetija razbije na tri tretjine, ki jih omenjajo listine že l. 1391. ®

Druga povezava v smeri Zgoše pa je dejansko le v smeri Dmče, saj se vsaj del posesti prek dedovanja prenese na Dmčo. To pa zopet potrjuje povezavo po drugi antični poti v smeri Dvorske vasi. Časovno sledi druga še pred 15. stol. Zato lahko tudi sklepamo, da so stolp zgradili Dmiški. To lahko tudi povežemo z ledino Mengrad = Medgrad, t.j. območje med dvema gradovima.

Hišna imena nam potrjujejo, da vsaj del druge faze razvoja izvira iz same Slatne, da pa je Vrban zelo verjetno priseljen iz Palovč in se zato tudi pozneje imenuje Palovšnik.

Zahodni del vasi, ki je povezan z drugim valom, se nahaja ob poti, ki vodi iz vasi ob potoku Mrharju navzdol na Zgošo in seka nekdanjo antično pot (Volovsko pot, včasih tudi imenovano Stara cesta). Zato bi lahko sumili, da je prva naselitev bila ali ena sama kmetija, ki se je sčasoma razvila v tri kmetije, ki so temeljele na človeškem transportu pridelkov in brez transporta gnojna na njive (torej še preden se je začelo njive gnojiti)⁹⁷. Ta naselitev je bila na boljših tleh vzhodno od potoka Mrhar, po višini pa od sedanje vasi navzdol do Peračice s tem, da so bili nad vasjo verjetno še travniki, kar je omogočalo lažji transport sena k hlevom.

Omenjene tri kmetije (Matevžek, Krištan in Tacman) so bile povezane med seboj s potjo med hišami in hlevi, ki ni omogočala uporabe voz, saj je bila preozka (cca 1,2 m). Razporeditev hiš v Slatni ob koncu 18. stol. na JVK in l. 1973 na TTN podaja slika SI081(83).

Ta povezovalna pot pa je že zelo zgodaj podaljšana tudi proti vzhodu in zahodu, saj potekajo po njej vse povezave hiš. Sprva verjetno samo steza, namenjena za povezavo s sosedi, se na obeh straneh na domačem svetu naveže na prejšnjo (antično) pot. Ta steza, ki je bila v najboljšem slučaju primerna za tovorjenje, se sčasoma v več razvojnih fazah in delnih spremembah tras, ki so deloma vidne na zemljišču še danes, razvije v sedanjo podgorsko cesto.

⁹⁷ Pot je namreč strma in primerna predvsem za nošenje, ne voženje. Ob nastanku te poti je torej prevladovalo nošenje. Če bi prevladovalo voženje, bi pot potekala bolj vodoravno, verjetno v smeri proti Preski. Tako so pa potem, ko je začelo prevladovati voženje, povezano predvsem z gnojenjem, speljali pot v serpentinah vsaj tam, kjer je bila najbolj strma, in s tem zmanjšali strmino. Gnojenje pa je povezano s terezijanskimi časi, torej v 18. stol..

4.4.1.1.2. Hiše v Slatni

Oglejmo si sedaj posamezne hiše in njih značilnosti.

Najstarejša, sedaj še stoječa hiša je Krištanova, srednja od prej omenjenih na spodnji strani vasi (pod sedanjo cesto). Ta hiša je deloma zidana, deloma lesena in izkazuje vsaj tri gradbene faze, če odmislimo sedanje betonske dodatke:

1. prva faza je sedanji vzhodni del, ki ni podkleten in sedanja lesena hiša z zadnjo zidano steno. Ta del je bil zgrajen še brez tal, kjer je bila nekoč steptana prst, hiša je bila enoprostorska na nepodkletenem zidanem podstavku (kamen + malta);
2. druga faza je sedanji srednji del, ki je podkleten, podzidek z vhodom v klet utegne biti še isti, ki je nastal ob prvi povečavi hiše, saj je brez oboka (vratna odprtina je premeščena s tramom). Nad njim je bil prvotno lesen podaljšek prvega dela, ki pa je danes zidan; sedanja klet je rabila ob nastanku kot hlev;
3. tretja faza je sedanji zahodni del hiše, ki mu je bil odstranjen lesen skedenj in nadgrajena sedanja zidana kuhinja. V tej fazi je bil zgrajen tudi od hiše ločen hlev, jugovzhodno od hiše (hlevi teh treh hiš bi pa bili danes stari okoli 300 let).

Krištanova in Tacmanova hiša sta postavljeni na grušču, med tem ko je zahodno ležeča Matevžkova hiša postavljena na skali.

Tacmanova in Krištanova hiša imata strop nad kletjo izveden iz brun in desk. Matevžkova klet pa je obokana (velbana).

Matevžkova hiša in Tacmanova hiša imata zidano pritličje, Krištanova leseno in zidano.

Tacmanova in Krištanova hiša imata zidec nad prvim nadstropjem (požarni zid) nad pritličjem lesen in ometan, Matevžkova pa zidan.

Matevžkova hiša tudi nakazuje znake dveh faz gradnje: sedanja obokana klet utegne biti starejša od zidanega pritličja, saj je klet ožja od hiše. Nad sedanjo kletjo je utegnulo biti prvotno leseno poslopje, pri čemer klet verjetno nikoli ni služila kot hlev, saj je zelo nizka.

Tacmanova hiša ima okobane vhode v klet tako kot Matevžkova in zahodni del Krištanove hiše.

Na osnovi zgornjih značilnosti teh treh hiš je mogoče zaključiti, da je Krištanova hiša najstarejša. Takrat, ko se je gradila druga faza Krištanove hiše, bi utegnila biti zgrajena tudi Tacmanova hiša, a tudi klet Matevžkove hiše. Takrat, ko pa je bila grajena tretja faza Krištanove hiše, pa sta bili zgrajeni pritličji Matevžkove in Tacmanove hiše.

V oceno posameznih faz pa moramo vpeti tudi pripadajoče hleve. Najprej si oglejmo posamezne hleve: Matevžkov hlev in Krištanova hiša - slika SI087(85).

Podobne značilnosti kažejo vsi trije hlevi, Matevžkov, Krištanov in Tacmanov. Danes podrti Krištanov hlev je bil gradbeno tak, kot je današnji Matevžkov hlev. Stal pa je podobno, kot stoji Tacmanov hlev na koncu in nasproti pripadajočih hiš tako, da je pred hišo in hlevom še dvorišče. Po velikosti in gradnji sta si bila podobna Matevžkov in Krištanov hlev, precej večji pa je Tacmanov.

Če sedaj primerjamo zgoraj opisano stanje s prej omenjenimi listinami iz l. 1326 in 1391-1392, lahko ugotovimo, da se tvorno stanje dobro ujema z listinskim gradivom. Sedaj lahko ugotovimo, kdaj je bila zgrajena prva hiša (Krištanova), razdeljena nato na tri tretjine (take so nato ostale skozi ves novi vek – tretjinske kmetije) in te tri hiše so Matevžkova, Krištanova in Tacmanova.

Preidimo sedaj še na ostali del vasi.

V vasi stoji vzhodno od Vrbančeve hiše še Tomažinova hiša, ki je podobno grajena kot Krištanova. Na zidan podstavek je postavljena hiša, ki ima zadnjo stran zidano, ostalo pa je bilo iz lesa, ki je bil pozneje ometan tako, da je imela celotna hiša videz zidane hiše. Danes je ta omet deloma odstranjen, da se vidijo tramovi - SI088(85).

Razpored Tomažinove hiše kaže, da je bila to prvotno dvoprostorska hiša. Hiša je imela zadnjo steno (osojno) zidano, ostale pa lesene. Dnevni prostor (hiša) je bila obrnjena proti jugozahodu. Dimnica (črna kuhinja) se nahaja v sredini hiše, v vzhodnem delu je danes kot tretji prostor hlev. Pod celotno hišo je bil sprva hlev, pozneje pa klet. Tla nad kletjo so postavljena na bruna, ki so vzdana v steno kleti, na ta bruna (stropniki) pa so bili položeni plohi (debelina ~6 cm).

V dimnici stoji ob zadnji zidani steni in srednjem predelnem zidu kmečka peč, pred njo pa ognjišče. V predelnem zidu so vrata v hišo in vrata v kmečko peč.

Sklepamo, da je bil drugi prostor (veža) nekoč črna kuhinja (dimnica), brez stropa, da se je dim iz kmečke peči, kjer se je tudi kuhalo, izgubljal skozi ostrešje. Dnevni prostor (hiša) je imel lesen strop, narejen podobno kot tla nad kletjo. Celotna hiša je bila prvotno krita s slamo ali skodlami.

Zidovi vseh teh hiš, izdelanih v prvi in drugi fazi razvoja vasi (v obdobju 14-16. stol.), so iz kamna, vezanega z apneno malto. Očitno je bil to takrat edini gradbeni material, pridobljen v neposredni bližini gradbišča.

Leseni del je narejen iz brun, ki so bila "tesana na žnuro". Tri strani so bile stesane, četrta, zunanja pa je ostala obla in je bila samo održana. Bruna so bila med seboj mozničena, vogali pa so bili sphani, kot se to vidi pri Tomažinovi hiši na SI088(85). Preden je bila hiša v 18. stol. ometana, je bil zamenjan krov, sphani vogali hiš odžagani, bruna pa poletvana, končno pa vse skupaj ometano.

Sklepamo, da so bile tako grajene vse hiše prvega in drugega naselivitvenega vala ob svojem nastanku. Zato sklepamo, da je bila Krištanova hiša vzor gradnje za ostale v vasi in da prej omenjeni opis popolnoma ne ustreza. Možno je, da je bila Krištanova hiša prvotno že grajena kot dvoprostorska hiša in da so razne predelave pustile za seboj sledi, ki dajo sklepati, da je bila hiša sprva samo enoprostorska.

Krištanova hiša je imela peč ravno tako v kotu med dvema zidovoma. Če bi bila hiša enoprostorska, bi morala imeti znotraj na sredi ognjišče, namenjeno ogrevanju prostora in za kuhanje. Potem ta hiša ne bi imela stropa, ki ga ima današnja prva faza. Potem bi morala biti po prvi fazi odstranjena celotna streha in nad prvo in drugo fazo narejena nova streha.

Lahko pa bi bili prvi dve fazi pri Krištanovi hiši zgrajeni istočasno. Potem bi hiša že ob samem nastanku imela del hiše podkleten.

Zato smo Krištanovo hišo ponovno pregledali in ugotovili, da tudi to ni nemogoče, da je bolj verjetno, da je bila ta hiša že v začetku dvoprostorska in da so pri izdelavi tretje fazi spremenili tudi srednji del (takrat, ko so zidali klet tretjega dela – tedaj hlev in nad tem hlevom skedenj).

Ko so hlev prenesli ven na dvorišče, so spremenili tudi hišo. Nekdanji hlev, ki se je nahajal pod srednjim delom hiše (poznejšo vežo) in zadnjim delom hiše (takratnim skednjem), so preuredili v 2 kleti, nad njima pa pozidali črno kuhinjo in kamro. Tla in stropi obeh prostorov so bili na stropnikih in plohih tako kot pri današnji Tomažinovi hiši.

Hiša je v terezijanskih časih doživela zadnjo predelavo: Zamenjali so strop nad vsemi prostori, poletvali in obmetali so zunanji del hiše, tako tudi notranje stene in strope (da bi bili ognjevamni?), kar je vidno še danes (glej odpadajoče vogale na sliki SI087(85)).

Po pripovedovanju domačih je bila nekoč tudi Vrbančeva in Rnajeva hiša izdelana na enak način, kar bi utegnulo biti splošen način gradnje v Slatni v času nastajanja vasi.

Če je bila začetna lega vasi taka, da so bile postavljene na neki polici (vodoravno) 3 hiše skupaj s poznejšimi gospodarskimi poslopji (pod hišami), se je odvijala druga faza nastanka vasi navpično.

Zahodno od Matevžka se pojavi najprej Matežic, nad njim Štefan (Pezdir), nad njim pa Vrbanec (Palovšnik). Hiše so ob navpični povezovalni poti, pod hišami pa hlevi. Med hišami in hlevi pa vodi pot na polja, ki se

razprostirajo zahodno od hiš in hlevov⁹⁸.

Med drugo in tretjo fazo v 16. ali 17. stol. se razvije osrednji del vasi v trikotniku med tremi potmi.

Tretja faza razvoja vasi Slatna pa se odvija vzhodno od druge faze. V tej fazi gradijo zidane hiše. Očitno nastopi ta faza v terezijanskih časih. Tipičen predstavnik te faze je Ždovinova hiša – slika SI089(85). To je zidana hiša z debelimi obodnimi zidovi. Prvotno je to morala biti troprostorska hiša. Vendar je danes gradnja te hiše zelo različna. Najstarejši del so obodni zidovi "hiše", ki predstavljajo prvo gradnjo. Ta "hiša" ima lep lesen strop, v katerem je letnica 1762. Kmečka peč je v kotu med srednjo predelno steno in zadnjo steno. Kurjena je bila prvotno iz srednjega prostora – veže. Na zahodni strani hiše je danes nova kuhinja (stene in strop so večinoma betonske).

Gradnja da slutiti, da je bila hiša l. 1762 prenovljena, nadzidano naj bi ji bilo prvo nadstropje.

Pred to dozidavo je bil verjetno na zahodni strani veže hlev, ki so ga podrli in prenesli bolj na zahod. Vmes pa so naredili podoben prostor (kamro), kot je bila hiša z lesenim stropom. Vse te tri prostore so nadzidali in naredili prvo nadstropje.

Hišo so potem pred kakim stoletjem ponovno prezidali, tako da so kamro spremenili v kuhinjo in nad njo postavili betoniran strop.

V 18. stol. se pojavijo v Slatni tudi večje potrebe po voznih poteh. Ker spodnja stran vasi ni imela med seboj vozne povezave, so naredili izza prvih treh hiš novo cesto. Zelo verjetno je bil to samo kolovoz, takšen, kot ga prikazuje JVK na sliki SI081(83). JVK omenja v tekstovnem delu tudi, da v Podgorju ni primernih cest, da so ceste neprevozne, vendar je v slikovnem delu le vrisan kolovoz, ki pelje iz Begunj na Vetm in naprej v Leše.

Ta je povezoval na zahodnem delu vas nekoliko nad antično potjo in pod sedanjo podgorsko cesto, kot je to vidno na SI024(30), za ovinkom, kjer poteka navzgor pot h gradu Klanc pa se je dvignil na sedanjo traso. Na vzhodni strani pa se je spustil navzdol in prečil potok vzhodno od vasi, potekal še nekaj časa navzdol po stari trasi, ki se je navezovala na prejšnjo pešpot, ki je potekala navzdol do bivše antične poti. Vendar se je takoj potem, ko je prečil naslednji potok, spet dvignil navzgor na traso sedanje ceste ter od tod naprej potekal po njej proti Srednji vasi. Ta kolovoz je moral biti v 19. stol. spremenjen v sedanjo podgorsko cesto. Ta cesta je bila široka okoli 3 m, kot nam to kažejo ostanki na sliki SI085(84) in solidno grajena, kot nam to prikazuje spodnji most na sliki SI086(85).

Primerjajmo sedaj razporeditev vasi Slatna v času JVK in današnjega TTN, torej v razdobju nekako dveh stoletij. V TTN je vneseno stanje iz l. 1973, ko še ni bilo novih hiš, predvsem pa ne sprememb, ki so nastale v zadnjih dveh desetletjih, ki jih prikazuje slika SI081(83). Pri tem so domača imena (priimki) posameznih hiš:

1. Matežic ( )	7. Matizel ( )
2. Matevžek (Kunčič)	8. Štefan (Pezdir)
3. Krištan (Ambrožič)	9. Žebre (Žalec)
4. Tacman (Kunčič)	10. Vrbanec (Palovšnik)
5. Jurgel (Jerala)	11. Tomažin (Zidoven)
5a. Boštan (Smolej)	12. Ždovin (Sušnik)
6. Matic (Jensterle)	13. Rnaj (Horvat)

⁹⁸ Princip je podoben kot pri ravninskih vaseh, samo prirejen je nagnjenemu svetu.

Vidimo, da obstaja za časa JVK še neka hiša vzhodno od Tacmana in neka hiša nad Vrbanecem, ki ju danes ni več in se je v Slatni ne spomnijo.⁹⁹

Seveda pa tudi danes obstaja še nekaj novejših poslopij, ki jih zgomij pregled ne vsebuje, saj ne segajo tako daleč nazaj.

Tudi zahodno od vasi pod vasjo, ob poti proti Zgoši, se nahajajo gomile nekdanje Žnidarjeve hiše, ki pa je ne prikazuje ne JVK, ne TTN, saj je nastala in zginila v vmesnem času.

V Slatni je danes več novih hiš, zgrajenih po 70-letih letih preteklega stoletja. Nove hiše so deloma nadomestile stare, dotrajane hiše, nekaj pa so jih zgradili ob starih (tudi prenovljenih) hišah, kamor so se naselili njihovi otroci. Marsikje so bili hlevi ali svinjaki nadomeščeni z novimi hišami. Na obrobju vasi pa so se naselili tudi novi priseljenci in postavili nove hiše.

Nepojasnjeno ostane tudi vprašanje povezanosti med vasjo Slatna in gradom Klanc. V ljudskem izročilu ni nikakršnih povezav, enako tudi ne v pisnih virih. Obstaja samo pot, ki vodi iznad vasi Slatna v smeri gradu Klanc in se nad gradom nato spusti k Preski, nima pa pravih povezav z gradom. Če bi povezovala grad in Slatno, bi morala iti naravnost med grajske zgradbe tako, kot na vzhodu pride od zgoraj navzdol med hiše Slatne. Ker pride nekoliko nad gradom, pa si lahko mislimo, da je bila nekoč povezava podobna kot nad Slatno, to pa pomeni, da je prišla med posamezna poslopja z vrhnje strani. Take povezave pa danes ni več zaznati, saj prihaja pot od zgoraj navzdol preveč zahodno in predstavlja dejansko samo povezavo sedanje ceste in gradu ter njen podaljšek navzgor, pa še to samo za pešce. Pač pa je imel grad povezavo proti zahodu in to vozno.

Edino ljudsko izročilo, ki se tiče gradu Klanc, imenovanega včasih tudi Slatenski grad ali Podgorski grad, je to, da je bila kmetija Goričnik nekdanji grajski ovčnjak, torej bi morala biti tod razširjena ovčereja. Kmetija Goričnik stoji na samem pod Srednjo vasjo, v bližini poti, ki je nekdanj z Bleda vodila k cerkvi sv. Lucije in naprej proti Kovorju.

4.4.1.2. Srednja vas

Že iz listinskega gradiva lahko vidimo, da imata med vasmi "Pod Dobroč" oz. "V dnu Dobroč" posebno ime samo Slatna in Mlaka. Srednja vas in Zadnja vas pa nimata imena. Zadnja vas se je še do druge svetovne vojne imenovala Sv. Lucija, ki se v začetku omenja kot Sv. Jošt (Sanct Jodas), sem pa moramo v pričetku prištevati temu imenu tudi Srednjo vas.

V Srednji vasi sta zelo stari zgradbi (sedaj opuščena Murnekova hiša in hlev) SI090(86). Na sliki vidimo, da pelje vzhodno od obeh poslopij navzgor pot s spodnje poti, ki povezuje spodnjo pot, ki je nekoč pod hišami Srednje vasi vodila med Slatno in Vetrim. Ta pot, ki pelje navzgor, je delila med seboj dvojje kmetij, ki jih vidimo na sliki: leva (Murnekova¹⁰⁰) je še stara, danes že opuščena, desna (Renkova) pa je že obnovljena. Ti dve kmetiji sta glede na razporeditev in povezave s potmi najstarejši. Tretja kmetija pa je ob isti povezovalni poti nad njima, t.j. kmetija Dev, ki pa je nekoliko mlajša.

L. 1660 se v dokumentu, ki ga hranijo pri Korošcu v Vrbnjah, kot priča omenja Hansche Wrenko, kar je prva omemba nekega priimka iz Srednje vasi - **D.1.15. Vendar je vas starejša. Zelo verjetno so bili vsi trije gruntarji iz Srednje vasi svobodniki, ki jih dokumenti večinoma ne omenjajo.

4.4.1.3. Zadnja vas (Sv. Lucija, Sv. Jošt)

V Zadnji vasi se v treh listinah (8. apr. 1660, 8. okt. 1660 in 17. mar. 1664), ki jih poseduje Janez Kocijančič – Korošec iz Vrbenj, omenja menjava kmetije Matevža Korošca, podložnika Proštije Preljube Gospe na Otoku in kmetije Janeza Avseneka od Sv. Jošta, ki je podložnik iste proštije, da je bila menjava sploh možna. L. 1602 navaja blejski grajski urbar pri Sv. Joštu eno hubo in verjetno je ravno ta huba tista, ki jo l. 1660 zaseda Avsenek **D.1.15..

Ko se menjava kmetija v Vrbnjah za kmetijo pri Sv. Joštu. (Sv. Lucija), utegne Avsenek imeti enak status, obe pa pripadata otoški proštiji. Zato je menjava tudi enostavna.

Najstarejši zapis, ki ga pripisujemo tej hubi, pa je iz l. 1430, ko se v proštijem urbarju pojavlja huba v "Bnodobrisch".

Ker je v Podgorju samo ena huba blejska, jo lahko sledimo od l. 1430 pa vse do danes.

Tako se tudi potrjuje dejstvo, da predstavlja naziv "v dnu Dobroč" dejansko Srednjo in Zadnjo vas, ki še danes nimata imena, pri tem sta bili Srednja vas in Mlaka verjetno v zvezi s Poschi (op. {⁸⁷}), Zadnja vas pa briksenska. Mlaka je imela svoj naziv Lachen, kar nemško pomeni mlakuža, mlaka, Svatna pa svoj naziv Slatin, podobno kot danes.

Zadnja vas je vezana na cerkev sv. Jošta. Ta utegne biti zelo stara, saj je povezana z romanjem k Sv. Luciji, ki so jo ljudje prosili za izboljšanje vida in utegne segati že v antične čase.

Mimo cerkve vodi antična pot, ki prihaja z Visoč, prek Vetna in se zahodno od Sv. Lucije, na ledini z značilnim imenom Grobelnik - glej sliko SI091(86), razdeli na pot, ki vodi izpod Slatne (Volovska pot) v Begunje in na srednjeveško pot, ki vodi čez Pobnico in čez Glino v Dvorsko vas¹⁰¹.

Ob cerkvi je moral biti nekdo, ki je cerkev ščitil, oskrboval. To vlogo je morala že v samem začetku imeti neka kmetija, verjetno že takrat, ko je briksenska škofija pridobivala posest vzhodno od Bleda, torej že v 11. stol. Ta kmetija je verjetno imela dvojno vlogo: ščitila je cerkev in pot. Tisti, ki je tako funkcijo opravljal, pa je moral nositi orožje, torej je bil ali ministerial, ali svobodnjak. Iz te kmetije se je verjetno razvila cela vas. Vendar ni tod nikoli pozneje nastopala še kaka druga blejska briksenska posest. Kmetija se je zelo pozno delila na dva dela - dve hiši, ki ju omenja šele popis v l. 1778. Podobno vlogo je imel tudi Korošec v Vrbnjah, saj tudi ta ostane edini blejski podložnik v vasi. Kmetiji sta si bili enakovredni, zato lahko tudi pride do menjave v 17. stol.

Kdaj se nastani Avsenek nad cerkvijo sv. Jošta ni bilo mogoče ugotoviti. Vendar se ne nastani ob poti, ki vodi proti Palovčam in Lešam, temveč nekoliko nad njo.

Iz zemljevida Z1-1400(21) je razvidno, da se je na antično pot priključil zahodno od cerkve, na ledini Grobelnik, kjer so bili priključeni tudi trije kmetje iz Srednje vasi.

Šele po naselitvi teh kmetij v Srednji in Zadnji vasi se pojavi tudi pot, ki je potekala od antične poti (tam kjer pelje danes pot k Goričniku) navzgor in tik pod tremi kmetijami v Srednji vasi (nad Grobelnikom glej SI091(86), potem pa k Avseneku in od njega nekoliko navzdol na pot, ki je prihajala od Sv. Lucije in nato po njej na Vetm - slika SI092(86) - proti Lešam. Na sliki je nad to traso vidna trasa danes še uporabljanega kolovoza, nad tem pa še današnja cesta.

Kolovoz, ki je potekal večinoma po današnji trasi, se je pojavil šele zelo pozno, ne pred terezijanskimi časi. Prikazuje ga JVK. Ta kolovoz je v Slatni potekal nad tremi prvotnimi hišami (po sedanji cesti), se nato spustil navzdol izpod Jensterla do grabna (SI086(85)), ki poteka vzhodno od Jensterla in se nato začel počasi dvigovati, presekal graben, ki poteka vzhodno od gasilskega doma (oba dva grabna sta brez imen) in se nato priključil na traso današnje ceste, ki poteka naprej proti Vetmu. Ta trasa je ostala nespremenjena še potem, ko so okoli l. 1826 naredili vozno cesto. Na sedanjo traso (nad Jensterlom v Slatni) so jo postavili šele ob koncu 19. stol.

⁹⁹ Pač pa so našli pri Vrbanču ob kopanju temeljev za novo garažo mnogo črepinj od lubenskih loncev in drugih ruševin pod mestom, ki ga prikazuje JVK, nad hišo pa je menda še sedaj groblja.

¹⁰⁰ Hišno ime Murnek, Murnik se pojavlja tako na Gorici kot v Poljčah. Ali je to zgolj slučajno ali pomeni to nek skupen izvor?

¹⁰¹ S te poti je posneta slika s pogledom na Grobelnik.

4.4.1.4. Vas Mlaka

Dokumenti:

Prvi dokument, ki omenja samo lokacijo "Pod Dobrčo" *...czu dem Douercz da Jacob und Jori auf gesessen sind, ...* je bil izdan 1350, dec. 10, ko Greta, vdova po Vidu Poljškem prodaja svojo jutnjo.¹⁰²

Naslednji dokument 1359. sept. 1, omenja hubo pod Dobrčo, ki jo podarja Gizelher s Kamna za večno luč pri cerkvi sv. Jošta. (*zu St. Jodoms*) [A7/1,c.52,s.17 in A93/5,s.17], tedaj se prvič omenja cerkev sv. Jošta, poznejša cerkev sv. Lucije.

Torej se nahajajo sredi 14. stol. na tem območju 3 hube, ki jih imajo sorodniki Poljških (mogoče ortenburški fevd), zato ta del naselja lahko grupiramo skupaj.

1360. sept. 12. Nikolaj, sin Gizelherja s Kamna, daje za jutnjo svoji ženi Doroteji *.....zwo huben sint gelegen unter dem Dobercz an der Lachen da Jans und Goeri auff gesezzen sint...* [A93/5,s.18]

1399.maj 25. Grof Friderik Ortenburški podeli v fevd Jurju Lambergerju *.....dve hubi v Loki ? (Lachen)...* [A7/1,s.21,c.81]

1422. jan. 4. Grof Herman II Celjski potrdi Jurju Lambergerju in bratom nekdanje ortenburške fevde 2 kmetiji "in der Lachen gelegen"....[A7/1,s.24,c.100]

Naziv "Lachen" se ponavlja v fevdni knjigi Celjskih večkrat in je večkrat napačno preveden kot Loka. Tam se nahajata 2 kmetiji in 2 v Lešah. Vendar se ti dve kmetiji pojavljata že prej pri Ortenburžanih (1399).

Fizični ostanki:

Na Mlaki je nekaj zelo starih zidanih poslopj, nekaj pa jih je bilo odstranjenih v zadnjih treh desetletjih. Podobnih hiš kot sta Krištanova in Tomažinova v Slatni pa ni več, pač pa je še nekaj starih gospodarskih stavb.

V Mlaki so še danes 3 velike kmetije (cele kmetije – hube): Pemuš, (Božič), Bohinj (Jerla) in Lenča.

Vas se razvije ob srednjeveški poti, ki prihaja iz Palovč prek Vetna v Mlako in od tod naprej na Pobrnico in Dvorsko vas - slika SI093(86).

Prvi dve hiši (Bohinj in Pemuš) sta bili postavljeni tik ob poti na zgornji strani, kjer je bilo še pred nekaj leti nekaj zelo starih zgradb, pod potjo pa je bila tretja hiša - Lenča¹⁰³, toda v zadnjih dveh desetletjih so bile večinoma porušene in zamenjane z novimi - glej tudi **D1.14.

V l. 1660 lahko tukaj identificiramo tri imena, ki pa niso gotova: Lenča (Söllöhn), mogoče tudi Jakob Jurčič, ki utegne biti naslednik na hubi, ki se omenja l. 1350, da sedi na njej Jori. Potem pa se imenska vez prekine, pojavita pa se Bohinj in Pemuš. Ta dva utegneta torej biti naslednika Jacoba in Jorija (Jakoba in Jurija) (1350) oz. Jansa (Janeza) in Goerija (Jurija) (1360). Lenča pa naj bi od l. 1359 spadal pod cerkev sv. Jošta.

Vas je torej očitno po izvoru v zvezi s Poschi.

Kakšno vlogo je odigrala cerkev sv. Jošta ob naselitvi Mlake še ni raziskano. Polje pod cerkvijo in potjo, ki je vodila proti Lešam, je pripadalo kmetijam na Mlaki, nad potjo pa Zadnji vasi. Pri tem stoji cerkev pod potjo, verjetno na nevtralnem ozemlju. Kdo je bil lastnik cerkve v srednjem veku, ni bilo mogoče ugotoviti, razen da je spadala pod oglejski patriarhat.

Ker so cerkvam pripadajoče vasi bile zgrajene vedno pod cerkvijo, bi lahko posumili, da je bila Mlaka tista, kateri je ta cerkev pripadala in ne Zadnja vas. Zato domnevamo, da je Mlaka starejša od ostalih dveh vasi. Po drugi strani pa je brikenski posest skoraj povsod starejša od ortenburške. Vsekakor pa je pomembna navezava na cerkev sv. Lucije, ki utegne biti najstarejše svetišče v tem okolju, tudi najstarejša zgradba. Na to pa je navezana predvsem Zadnja vas.

To domnevo podpira tudi kakovost in razdelitev polj. Mlaka ima polje na bolj ugodnih legah kot pa ostali dve vasi. Pri tem ima sorodno lego, kot jo imajo vasi v osrednjem, lešanskem delu. Njena polja ležijo tako nad vasjo kot tudi pod vasjo, celo v ravnini ob Peračici. Če upoštevamo še kmetijo Goričnek, ki tudi spada pod Mlako, pa ima sploh bolj ugodno lego. Kmetija Goričnek je ostala samotna kmetija in se ni razvijala naprej v vas. Ima premalo polj in premalo nezasedega prostora, da bi bil možen nadaljnji

¹⁰² Vendar utegneta to biti tudi isti kmetiji, ki ju omenja dokument z datumom 1360, sept. 12 in sta locirani v Mlako.

¹⁰³ Isto hišno ime se pojavlja tudi na Zgornjem Otoku in v Dvorski vasi.

razvoj, poleg tega pa je z zgraditvijo ceste, ki je potekala skozi vasi, bila transportno odrezana. Do jožefinskih časov je potekala povezava od Sv. Lucije v smeri Dvorske vasi čez Pobrnico in je morala biti dokaj pogosta. Promet, ki je potekal iz smeri Radovljice proti Tržiču, je potekal večinoma tod. Promet iz Begunj pa je potekal po podgorski (Volovski) poti. Že v 15. stol. pa je potekal promet severneje mimo Radovljice in se je začel umikati na poti skozi Otoško dolino in Podgorje.

Iz Dvorske vasi je potekala pot prek Gline in Bukovja čez Pobrnico - slika SI019(29) - in Mlako ter po spodnjem delu Vetna proti Palovčam. Na Vetnu se še danes vidi v steni vsek te poti - slika SI093(86).

Obstajale pa so tudi druge poti, ki so obšle Mlako. Ena takih je potekala iz Gline naravnost prek Bukovja, čez Žalostno goro proti Palovčam. Pozneje je bila usposobljena celo za vozove, kot je to videti iz ostankov - SI123(98).

4.4.2. Osrednji del vasi pod Dobrčo

Osrednji del leži na južnem pobočju Dobrče. Ta del ima pod vasmi blago naklonjeno polje, v višini vasi so vrtovi, kjer so nakloni nekoliko večji, za temi pa se strmo dviguje pobočje Dobrče. Skratka, možno je poljedelstvo, vinogradništvo v prehodnem delu in živinoreja nad vasmi¹⁰⁴. Ta del je bil naseljen že v antiki, v srednjem veku pa ga srečamo že v zelo zgodnjih dokumentih, brikenskih tradicijskih knjigah. Leše se prvič omenjajo l. 1040 v darovnici cesarja Henrika III., med tem ko se v obdobju 1050-60 omenjajo še Visoče in Vadiče. Zelo verjetno se tedaj že tudi omenja vas Peračica (če se dokument **D.1.13. reg. 291 *...villa Peccaz...* kjer se omenja posest v brikenskem gozdu, pozneje pa omenja l. 1253 brikenski urbar 5 kmetij) nanaša na Peračico. Mogoče se skriva med brikenskimi tradicijami tudi vas Palovče, kot smo to omenili v opombi {⁸⁷}. V 11. stol. bi se tako omenjale vse vasi tega dela.

Ta del predstavlja torej najugodnejše območje za naselitev vzhodno od Begunj, zato je bil naseljen že zelo zgodaj. Prve naselitve segajo v čas, ko se začinjata samo živinoreja in poljedelstvo. Med poljedelstvo naj bi po ljudskem izročilu spadalo tudi vinogradništvo, ki je pozneje propadlo, pač pa se v zadnjih letih pojavlja spet nekaj vinogradov. Podobno kot Podgorske vasi imajo tudi lešanske vasi (vasi fare Leše) svojo planino na Dobrči (Leše, Palovče in Vadiče) – Lešansko planino. Uveljavljene so tudi privatne planine, ki jih imajo posamezni kmetje skupaj.

V teh vaseh ni bilo najdenih ostankov železarjenja kakor v vaseh pod Stolom in Begunjščico. Tam se nahajajo najdbe povezane z železarjenjem, v vseh naseljih v obdobju med halštatom in antiko, marsikatero naselje pa je povezano z železarjenjem tudi še po koncu antike.

To območje se povezuje z že omenjenim Leševjem, v katerega sodijo tudi Brezje in Ljubno, ter predstavlja svoje zaključeno civilizacijsko območje.

Ta del se je povezoval naprej tudi z drugimi deli. Tako so od tod potekale poti:

- čez Palovče, Žalostno goro in Gline v Dvorsko vas
- čez Klemanov rob in Široko dolino na Zgornji Otok
- čez vas Peračico na Brezje ali na Črnivec
- mimo kmetije Vošar (Janežek) v Praproče in na Ljubno
- čez vas Vadiče, mimo kmetije Brdar v Peračico nato pa na Brezje ali na Črnivec
- iz Leš na Visoče, Brezje od tod pa ali na Kovor ali na Bistrico.

¹⁰⁴ Da so nekoč tukaj obstajali vinogradi, govori lokacija "V nogradih" na grebenu južno od vasi Leše, kjer so l. 1998. ponovno naredili vinograd s 300 trtami. Po pripovedovanju župnika v Lešah so bili l. 1999 na območju lešanske fare 4 vinogradi, od katerih je vsak omogočal pridelavo okoli 100 l vina letno. Obstaja pa tudi ledina Gorica.

4.5. Dolina gradov ali Otoška dolina

Med vasmi pod Dobroč in vasmi pod Stolom se nahajajo vasi ob potoku Begunjščica oz. Zgoši ter Dobruši in Blatnici. Vsi ti potoki so izviral v zaledju Begunj, kjer je najbolj dominantna gora Begunjščica. Zato bi jim lahko rekli tudi vasi pod Begunjščico.

Območje med Drago in Globokim, po katerem je nekoč (po taljenju ledenika, ki je segal čez Ledevnico do Dobrave) tekla potok Dermičica, je značilno po 6 gradovih na razdalji 4 kilometrov: gradu Kamen, gradu Jama (Škratov grad), gradu Katzenstein, gradu Dmča in gradu Podvin. Ta dolina med Ledevnico in Dobravo sicer nima nobenega imena, mi pa jo bomo sami poimenovali "Dolina gradov" ali po značilnem naselju v sredini te doline "Otoška dolina". Poleg tega bomo tem gradovom dodali še grad Gutenberg (Podgorski grad, Slatenski grad), saj je zgodovinsko vezan na svoje sosesstvo in se nahaja na obrobju tega ozemlja (vendar že v povodju Peračice na pobočju Dobroč).

V tej dolini se nahajajo vasi Dvorska vas, Zgomji Otok, Spodnji Otok, Mošnje in Globoko.

Nekdanji ledeniki so v dolini pustili za seboj močvirja, ki so segala v začetku 2. tisočletja do Vrbenj in do današnje avtomobilske ceste pri Podvinu, torej na območju vasi Zgomji in Spodnji Otok.

Po obrobju te doline so tekale poti, ki so se ognile močvirju. Iz sosednjih dolin pa so tudi prihajale poti. Na teh poteh so se v stiku z Dolino gradov pojavili gradovi, ki so ščitili vhode na Deželo:

- iz Drage je prihajala pot s Prevala, tukaj se pojavi grad Jama oz. poznejši Kamen;
- iz podgorskega koridorja so prišle poti na ježo iznad Dvorske vasi, tukaj se pojavi grad Dmča;
- z Dobrega polja in iz Lipniške doline skozi Globoko prihajata poti v Mošnje in od tod nato proti Gorici, tukaj se pojavi grad Podvin.

Edino za begunjski grad (Katzenstein) ni mogoče zanesljivo ugotoviti direktne varovalne funkcije.®

Dolina gradov je torej predstavljala obrambni sistem Dežele proti vzhodu. Ta pa se je moral zasnovati nekje v 12. stoletju, ko pridejo Ortenburžani. Tedaj se največ gradov skoncentrira okoli podgorskega koridorja.

4.5.1. Gradovi

Gradovi po Deželi se nahajajo vsi v vzhodnem delu, od tega večina v povodju Begunjščice in Dobruše. Gradovi in druge utrdbe (gradišča, obrambni stolpi) pa so tudi drugod, predvsem ob stiku doline in Karavank.

4.5.1.1. Grad Gutenberg (Klanc, Neugutenberg)

Valvasor omenja [B109, knjiga XI, s.242-243], da je bil predhodnik gradu Gutenberg, grad Klanc (Glanz), ki ga je l. 1509 (→1511) porušil potres. Grad Klanc je pripadal l. 1557 Jakobu Lambergerju, ki mu je cesar za stari puštal (stolp), ki se je imenoval Klanc, podelil novo ime Gutenberg in takrat je ta trdnjava bila privilegirana z vsemi častmi in svoboščinami, kot so jih imeli drugi gradovi na Kranjskem. Tedaj postane Jakob Lamberger "Freyherr zu Stein und Gutenberg".

Za časa Valvasorja je pripadal Janezu Juriju grofu Lambergu. Tedaj je bil že propadel in je prikazan kot tak na sliki SI094(87).

Iz analize slike je razvidno, da ima grad 4 poslopja, grajena v treh fazah:

- najnižje je okrogel stolp, ki je najbolj razpadel (stavba A),
- levo nad njim stoji štirikoten grad manjših dimenzij z obrambnimi stolpi (stavba B),
- desno nad okroglim stolpom pa stoji večje štirikotno poslopje brez obrambnih zidov (zgradba C).
- na sliki je tedaj še pokrita zgradba, očitno hlev.

Podroben pregled zidovja posameznih zgradb pa pokaže:

- zgradbe A danes ni več, ostal je samo kup kamenja, ki verjetno kaže na nekdanje zidovje;
- zgradba B je zidana po kmečko z okoliškim kamenjem, kot jih prikazujejo današnji hlevi v bližnji Slatni, vendar je zidovje vsaj delno ohranjeno SI095(87);

- zgradba C pa ima celoten podstavek ravno tako iz lomljenca, vendar so kamni skrbno zloženi - SI096(87), vogali zgradbe pa narejeni iz večjih klesanih kamnov - SI097(87).

Glede na zidavo je mogoče sklepati, da je bila zgradba A narejena v obdobju 12. do 14. stol., ko so zidali obrambne stolpe takih oblik in funkcij. V tem obdobju bi moral grad varovati dostop v območje Zgoše in Begunj iz smeri Sv. Lucije. Z gradu (stolpa) je bilo mogoče pregledati območje med Žalostno goro, Dobravo in Presko. Grad je torej varoval poti v podgorskem koridorju¹⁰⁵.

Zgradba B je glede na debelino zidov (cca 0.8 ... 1 m) verjetno stanovanjska zgradba, kateri sta pripadali še dve poslopji zahodno od nje, zelo verjetno gospodarski poslopji (eno od teh dveh poslopjij je prikazano tudi na sliki). Vsa ta poslopja imajo enake zidove, kot zgradba B, samo da niso tako debeli. Ta del je bil zelo verjetno narejen nekoliko kasneje (glede na ohranjenost zidov) kot zgradba A. Zato lahko sklepamo, da je ob stolpu moralo istočasno stati tudi neko leseno poslopje, ki ga je nato nadomestila zgradba B. Na sliki SI094(87) je zgradba B videti kot druga faza tega gradu, ki je nadomestil oz. razširil prvotni stolp v normalen grad.

Zelo verjetno grad po potresu l. 1511. sploh ni bil več obnovljen, saj do Valvasorjevih časov ne bi mogel tako zelo propasti, kot to prikazuje slika SI094(87). Zgradba C torej ne izvira iz obdobja, ko je grad dobil ime Gutenberg (l. 1557), temveč je starejša.

Celoten grad je zelo verjetno bil porušil l. 1511 in ne več obnovljen, čeprav je še pozneje večkrat omenjen¹⁰⁶.

Po drugi varianti, pa bi bila zgradba C narejena po l. 1511 in naj bi nadomestila od potresa porušeno zgradbo B. Ta pa bi morala biti opuščena že zelo zgodaj, da bi tako propadla. K temu bi ji lahko pripomogel kak požar, ki bi uničil tudi zidovje. Vendar bi moral tak požar biti za časa Valvasorja še poznan, a ni bil. Od nastanka te zgradbe v drugi polovici 16. stol. do Valvasorjevih časov je doba enega stoletja. V tem času pa grad ni mogel nastati in potem tako propasti, kot to prikazuje slika SI094(87). Zato je ta varianta manj verjetna.

4.5.1.2. Grad Jama

Grad Jama se prvič omenja v listini krškega škofa Romana iz 26. aprila l. 1145 [A93/4.s.10], kjer nastopajo med pričami tudi.....**Commes Otto de Ortenburc et filius suus Heiricus, ... Engilscalus Lvegel, ...**

V naslednji listini iz 15. septembra 1152, izdani v Št. Juriju na Jezeru na Korškem pa se med pričami navajata tudi.....**Otto de Ortenb(urc), Purchardus de Steine, ...**

V listinah se torej menjavajo imena Luknje (Lveg, Antro) in Kamna Stein, Lapis).

¹⁰⁵ Grad Kamen je lahko varoval samo dostope iz Drage in poti po severni strani Dobrave. Grad Dmča pa je varoval območje okoli vasi Zgoša in Dvorska vas.

¹⁰⁶ O gradu Klancu pa danes ne obstaja nikakršen dokument, vsi dokumenti se nanašajo šele na poznejši Gutenberg. Pač pa se na sosednjo Slatno nanaša dokument [A7/l.s.24; B108, 45 S-1422], ko proda Linhart Posch l. 1422 radovljiškemu tržanu Henriku desetino. Listino je ob izstavitelju pečatil Jurij Lamberger. Iz omenjenega je mogoče sklepati, da je celotno območje spadalo pod Begunje, tako posvetno kot tudi cerkveno. Tedaj bi utegnil biti tudi stolp Klanc v posesti Poschev, v 15. stol. pa preiti na Lambergerje. Glej tudi točko 4.4.1.

V briksenski tradicijski knjigi iz l. 1185 se omenja **Leokarda de Antro**. Nato se v obdobju 1159 do 1263 omenjajo štirje Rudigerji kot kastelani na gradu Kamen v zvezi z **antrum et castrum Lapis**. [A93/4,s.14]

Zgodovinarji ga kot "antrum" = jama, večinoma umeščajo ali v današnjo luknjo v vzhodnem pobočju Gač pod Jamarskim vrhom, ki ima ledinsko ime Jama - Zijalka, kjer pa so bili ob arheoloških raziskavah najdeni ostanki, ki so razvrščeni v obdobje - 19. do - 6. stol. [A125/5, s.55-57] kot svetišče (Cena Avguštin) ne pa kot grad - SI098(88).

Še nekoliko južneje od te jame (luknje) je v pobočje vzdani Škratov grad, majhno utrjeno gnezdo brez dostopa, ki tudi nima značaja gradu oz. utrjenega stolpa. Prikazuje ga slika SI100(88).

Listine pa omenjajo istočasno tudi "lapis" = Kamen.

Pomenska analiza:

Nemški pojem Lueg pomeni:

Loch Lücke Höhle
Riß, Öffnung, Spalt, Schlucht, Kluff, Klemme
Patsche, Vagina, Arschloch, Maul

Celotno pomensko polje pojma Lveg pa v tem slučaju pomeni:

luknja, presledek, vrzel, votlina, duplina, jama, brlog, udrtna, razporek, pretrg, razpoka, reža, poka, poklina, praska, špranja, razkol, razcep, globel, tokava, prepad, draga zapora, zagozda, blokada, (zapeti se, zakliniti se, blokirati; razklati) klinast obočni kamen, klinasta vrzel pizda, rit, gobec,

Pomena takratnega sporočila torej ne moremo videti samo v Jami, (luknji v steni), temveč tudi v vrzeli med dvema skalama.® V našem slučaju torej vhoda v Drago, kar pa predstavlja dejansko grad Kamen.

V begunjski cerkvi sv. Urha pa se nahaja oltar s sliko, ki prikazuje sestavo gradu Kamen – SI100(88). Slika naj bi bila ob opustitvi gradu prenesena tja z gradu Kamna. Ta slika naj bi po mnenju Ceneta Avguština bila narejena v 18. stol. očitno po neki danes več ne obstoječi predlogi. Slika je bila torej narejena tik preden je bil grad opuščen. Na tej sliki vidimo, da stoji grad Kamen v vrzeli med dvema skalama.

Pred sabo imamo torej informacijo, ki pokriva celotno obdobje tega prostora, ki tvori vrzel med dvema skalama, skozi katero je potekala pot v Drago in naprej na Preval ter da sta grad Jama in Kamen identična, zato bomo grad Jama obravnavali skupaj z gradom Kamnom.

4.5.1.3. Grad Kamen

Valvasor omenja, da ni mogel razvozlati nastanka gradu. Rod Kamenskih se prvič omenja l. 1311 z Diepoldom s Kamna.

Adam [B108,s.10] pa omenja prvo listino o Nikolaju I. Poschu (Poljški) l. 1302, katerega drugi brat Geiselher naj bi bil kastelan na Kamnu (+GISELHER VON STEIN). Tega je na Kamnu nasledil l. 1343 ali 1344 njegov nečak Geiselher (sin Nikolaja Poscha).

Prvi brat Nikolaja I. Poscha je bil Vid, ki je l. 1313 prodal v Begunjah dornec.

Tretji in četrti brat Nikolaja I. Poscha, Markvard in Eberhart, (Pfeffel) sta v Begunjah blizu cerkve imela dvor in sta imela vzdevek Phaelein ali Pfeffel (farčič ali far), pač po cerkvi blizu katere sta bila. Eberhart postane kastelan na ortenburškem Ortneku.¹⁰⁷

Iz zgornjih navedb lahko torej zaključimo, da so bili okoli l. 1318 v Begunjah že dvor, stolp, cerkev in vas. Očitno pa je tudi, da to ni celotna posest,

¹⁰⁷Od tod naprej pa se ADAM in Valvasor ne ujemata. Po Adamu naj bi prinesla ime "von Rain" plemkinja iz Brega pri Ribnici, ki je postala druga žena omenjenega Eberharta. Po Valvasorju pa naj bi to ime že nosil Niclas von Rain l. 1338. Očitno pa gre pri tem v obeh slučajih za isti dvor s stolpom, ki postane pozneje grad Katzenstein.

saj so jo imeli tod vsaj še nekateri drugi Poschi. Iz te posesti se pozneje razvije begunjski grad Katzenstein.

Rod Kamenskih se zelo razveja, kastelani tega rodu se razširijo po ortenburških gradovih po vsej Kranjski.

Nedvomno ima grad Kamen ključno vlogo na ortenburških posestih na levi strani Save in je dolgo časa tudi upravni center te posesti. Šele s prenosom funkcij na Radovljico po izumrtju grofov Celjskih začne grad izgubljati na pomenu.

Drugi viri: [A125/5, s.66-73]

Podobno si raziskovalci tudi niso enotni glede posameznih gradbenih faz.

Po mnenju nekaterih raziskovalcev naj bi stal na sedanjem najvišjem mestu (na sliki SI102(89) levo, t.j. zahodno ob pobočju, na katerega je grad naslonjen) štirioglati obrambni stolp, ki naj bi ščitil pot na Preval. To naj bi bil stolp, ki ga omenjajo listine. Potem pa naj bi se počasi razvili ostali deli gradu [A2,s.5].

Temu mnenju pa nasprotuje slika v begunjski cerkvi, ki naj bi bila prinesena z gradu Kamna takrat, ko so tedanji lastniki gradu Lambergerji grad opustili (l. 1740)¹⁰⁸ – SI100(88). Ta slika pa prikazuje grad v neki vrnesni fazi, ko stolpa na skali na zahodnem (levem) delu gradu še ni bilo, so pa postavljene že druge zgradbe. Glede na sliko SI102(89) so opazne dokaj velike razlike, predvsem v posameznosti stavb, ki se nahajajo okoli samega gradu, štirioglate dvoriščna stavba, stavbe na skali na vzhodni strani itd..

Iz zgoraj omenjenih slik je mogoče izluščiti:

Najstarejši del gradu je **okrogli stolp** na najnižjem delu, vzhodno od sedla med obema skalama, taki kraji imajo ledinska imena "luknje".¹⁰⁹

V Luknji je torej še za časa Valvasorja stal okrogel stolp, za te pa vemo,® da so starejši kot pa štirioglati. Vse ostale zgradbe v gradu Kamen so štirioglate, če izzamemo vogalne okrogline, ki jih prikazuje SI100(88), te pa so na Valvasorjevi sliki SI102(89) tudi štirioglate.

Ta stolp je mogoče povezati z dvoriščno stavbo, ki očitno ni hlev, temveč star, utrjen dvor, torej bivalni prostor. Ta stavba in okrogli obrambni stolp sta čuvala pot, ki je potekala zahodno od obeh naprej v Drago, Preval in naprej v Šentansko dolino. Ta pot proti severu je še dobro vidna na drugi Valvasorjevi sliki SI103(89), ki prikazuje grad Kamen s strani Drage. Tam je še vidna ograja in stavba ob poti, ki se iz Luknje spušča navzdol v Drago.

Protijugu pa sta iz Luknje potekali dve poti: prva (najvišja) pot je iz same Luknje potekala pod Jamo in Škratovim gradom – SI099(88) - na

¹⁰⁸ Po mnenju dr. Ceneta Avguštin je slika nastala v prvi polovici 18. stol. po neki sedaj izgubljeni predlogi.

¹⁰⁹ Latinski pojem Antrum pomeni po slovensko jama, lahko pa tudi luknja. Antro se po nemško prevaja kot Höhle (votlina, duplina; duplo, jama, brlog; udrtna) Nemško krajevno ime LUEG je mogoče prevesti kot jamo ali kot luknjo. Ledinska imena jama so vdolbine v tleh ali stenah, z zaprtimi zadnjimi stenami ali tlemi, luknje pa so odprte, brez zadnje stene skozi katere je mogoče zadaj videti nebo (ta diferenciacija pa nastopa šele danes). Torej je mogoče v tem primeru prevesti antro tudi kot luknjo med dvema skalama. Tako ledinsko ime je poznano tudi na nasprotni strani doline Drage, kjer nastopajo podobne zemljiščne razmere, t.j. prehod med dvema skalama.

Njivice; druga pa izza dvora¹¹⁰ proti stečiču poti na levi strani p. Begunjščice (na sliki SI100(88) prek mosta, na SI104(89)¹¹¹ pa je to 3. pot) in po desnem bregu v Begunje, glede na najdbe, že v rimskih časih [A125/5, s.60].

V času stolpa je potekala pot v Otoško dolino sprva skupaj z ono v Begunje in se je od nje odcepila kakih 30 m nad današnjim mostom, prečkala potok Begunjščico ter se po robu Kraljevega polja vijugala navzdol. Po prehodu prek današnje Dermičice pa se je križala s potjo, ki je prišla iz Podgorja (Volovska pot izpod današnje Slatne) izza Bajerja in potekala od tega križišča naprej (po stari zgornji poti) k cerkvi v Begunjah, pot skozi Otoško dolino pa je potekala naprej proti Dvorski vasi – glej zemljevid Z1-1200e.

Stolp je torej varoval stečiče starih, predantičnih poti s Prevala proti Podgorju, proti Otoški dolini in Mošnjam, proti Begunjam in naprej proti Radovljici in Bledu, proti Njivicam in naprej proti Sv. Petru in Smokuču. kot je to razvidno iz SI104(89).

Isto vlogo je imel njegov naslednik grad Kamen. Ta je ob tem, da je postal najpomembnejši grad na območju Dežele, moral to izražati tudi na zunaj.

Vzhodno od okroglega stolpa je bila po 12. stol. dodana najprej stavbapalacij, ki se je tiščala stolpa. Ta se je že nahajala na skali (kamnju) vzhodno od luknje in okroglega obrambnega stolpa. To je omogočalo boljše bivalne pogoje. Še pozneje pa je bil dodan stolp na vzhodni skali nad potokom Begunjščica in vmesna zgradba med stolpom in palacijem, kot jih najdemo na sliki SI102(89) v začetku 16. stol. Ko preraste stolp v grad in se raztegne na novo lokacijo (skalo), dobi po njej tudi novo ime Kamen – Stein, ki ga ne izgubi do danes, ime Jama pa se opusti, saj so pozneje vrzel zazidali. Pot, ki je tod potekala prej, pa so prenesli k potoku Begunjščica vzhodno od gradu.

Poti potekajo še naprej tako, kot so prej, vendar se pod vzhodnim stolpom verjetno že v 13. stol. pojavi tudi pot ob p. Begunjščici.

Tako stanje prikazuje slika SI100(88), ki prikazuje stanje pred velikim potresom l. 1511, ko je bil grad Kamen močno poškodovan kot tudi večina drugih gradov na Kranjskem. Pri tem pa je očitno, da je še najmanj trpel okrogli stolp, ki je bil glede na svojo obliko bolj trden kot štirioglate zgradbe z ravnimi stenami. Po potresu je bila vzhodna polovica gradu popravljen v več etapah in spremenjena tako, kot jo prikazuje Valvasor, dodan pa tudi zahodni del na skali na pobočju Gač.

Pot je od tedaj naprej potekala spodaj ob p. Begunjščici, kjer jo vidimo na sliki SI100(88), tam jo najde še Valvasor in jo vriše v skici gradu SI102(89), mi pa jo prikazujemo v današnjem stanju na SI105(89).

Ob potresu je morala biti močno poškodovana tudi stara stavba (dvor) na južni strani gradu. Morala je biti odstranjena, njene funkcije pa prenesene v gospodarski del gradu ob njegovem vzhodju. Prve zametke teh funkcij (stražarnice, hlevi, mlin) so opazni že na predhodni sliki. Tako so bile v zahodni del dejansko prenesene in razširjene predvsem bivalne potrebe s prejšnje dvoriščne stavbe.

Analiza potekov okoliških poti je pokazala, da so poti v različnih časovnih obdobjih potekale različno. Če je prvotni stolp varoval na severni strani pot na Preval, na južni strani pa pot proti Begunjam, potem bi morala ta pot potekati na celotni dolžini samo na desni strani potoka Begunjščice. Potem je tudi vseeno, kako visoko poteka. Če pa je varoval tudi poti, ki potekajo po levi strani potoka Begunjščica, potem bi moral biti tukaj nekje most ali brodišče. V tem slučaju pa stoji stolp na napačnem mestu, saj bi moral stati ob p. Begunjščici.

V tem času torej ne bi smela spodaj pod gradom ob Begunjščici potekati nobena pot, ki ni vodila mimo stolpa. Vendar taki poti na obeh straneh Begunjščice vidimo že na sliki SI100(88), torej je že v 15. stol. vodila tudi spodaj pot med skalo in potokom. To pa pomeni, da grad ni varoval poti, ki je potekala po grajskem jarku (kar je počel stolp), temveč, da je bila ta pot tedaj dejansko le še dostop do gradu z obeh strani doline.

Boj zanimivo pa je, da je še tedaj potekala pot na Njivice, ki je sodila še med poti zgodnje železne dobe v – 8. stol., predvsem pa je bila aktivna v antiki [A125/5, s.60]. Ali je tedaj (v 12. stol.) še vedno bila v veljavi tudi pot prek Njivic na Sv. Petra in naprej na Rodine ali Smokuč? Vsekakor je bila tedaj na Rodinah cerkev sv. Klementa in center prafare, stečiče poti je bilo tedaj že preneseno iznad Smokuča nad Rodine, Smokuč pa je bil tedaj že manj pomemben. Ta pot bi morala tedaj biti že opuščena, saj jo je že v antiki nadomestila udobnejša pot, ki je potekala po pobočju nad Poljčami.

Proti Bledu je tedaj že potekala pot iz Begunj prek Hraš, pa tudi ona prek Hlebc in Lesc. Tudi proti Zasipu je tedaj že potekala pot od Blejskega mostu (tedaj še brodišče). Tudi proti Rodinam sta tedaj že potekali obe dve poti: ena prek Poljč in Babjega potoka ter nad njo stara antična pot mimo Svetogeja.

Kdo bi potem plezal prek Njivic in Sv. Petra v Smokuč (glej sliko SI104(89)), če so bile druge poti spodaj v ravnini ali tik nad njo ugodnejše? Samo še tisti, ki so hoteli priti samo na Sv. Petra. Torej je že tedaj na Sv. Petru utegnili stati nek sakralni objekt, ki ga je bilo vredno obiskovati¹¹².

Pot iz Otoške doline je vodila po levi strani p. Begunjščice in pred gradom prešla prek mostu (brodišča) na desno stran.

Pot iz Sv. Lucije je vodila prek Preske, se spustila nekoč navzdol skoraj do Bajerja in potekala po pobočju nad Kraljevim poljem (kot je to možno še danes opaziti na nekaterih ostankih v izteku brežine¹¹³ v Kraljevo polje)¹¹⁴ in se pred vstopom v dolino Drage združila s prejšnjo potjo (še pred mostom).

Pot iz Begunj ob desnem bregu p. Begunjščice je potekala že prej po celi dolžini izpod Gač do Medvod.

Grad Jama (Luknja) in poznejši Kamen je stal ob poti, ki je skozi Drago vodila na Preval. Ta je bila prehodna peš, zelo težko pa je bilo po tej poti jezdit. Ta pot je bila primerna za tovorjenje samo s Prevala navzdol, na šentanski strani pa so se morali tovorniki spustiti navzdol k Staremu Tržiču, pešci pa so se lahko prek sedla na Štanskih čereh spustili navzdol k Sv. Ani - SI224(189).

Poti v dolini kažejo lastnosti, ki sodijo v železno dobo, Ljubelj naj bi bil odprt v antiki, pa še to je vprašljivo, saj za to ni nikakršnega dokumenta ali najdb. Ali ni potem potekala pot le prek Zelenice in po Štanski dolini navzdol ter od tu na Preval? Ta pot je manj zahtevna, čeprav je daljša in prelaz višji.

Mnogo odsekov poti pa je v tem slučaju prehodnih samo peš in ne s konji. Torej tudi ni bilo tovorništva, preden ni bil usposobljen Ljubelj za tovorniški promet! Tega pa naj bi bil za to usposobili šele v času Španhajmov v 13. stol.

Zato lahko sklepamo, da so bile vse poti okoli stolpa v Luknji dejansko

¹¹⁰ Na tej poti se je ubil l. 1426 Herman III. Celjski, sin Hermana II.

¹¹¹ Na sliki SI104(89) so vidne poti od zgoraj navzdol: 1. najvišje poteka pot iz Luknje; pod Jama in Škratovim gradom in po melišču na Njivice; 2. pod njo je pot iz križišča na Njivice (na njej leži sneg); 3. še pod njo je pot, ki vodi iz križišča v Begunje, preje pa je potekala naravnost iz gradu Kamna v Begunje po desnem bregu p. Begunjščice; 4. še pod njo je pot, ki pelje ob robu Kraljevega polja v Otoško dolino; 5. tik pod bregom so ostanke neke poti; 6. s podgorske ceste pa je narejena ta fotografija.

¹¹² sv. Peter pa je poljski in ne begunjski. Utegne torej biti v zvezi s Poši (Poljskimi), ki so izvirali iz Poljč in bili kastelani na gradu Kamnu. Pot bi morala na sv. Peter voditi tudi iz Poljč, vendar je ne najdemo na nobenem zemljevidu do začetka 20. stol.?

¹¹³ Ta brežina ima značilno ledinsko ime Zadnje oje. Oje pa povezuje vlečno žival z vozom.

¹¹⁴ Obstajata današnja cesta iz Begunj v Tržič in zgoraj omenjena pot. Avtor sklepa, da je nastala današnja cesta (prej pot) šele takrat, ko je nastalo Kraljevo polje in ko je nastal grad Klanc (v Klancih), prej pa, da je potekala pot spodaj iznad bajerja in po robu iznad Kraljevega polja, kjer obstajajo še sledi.

samo pešpoti, šele ko se pojavi grad, postanejo to tudi tovarniške poti. Vendar pot z gradu Kamna na Njivice še danes ni nič več kot pešpot. Na njej pa so bili najdeni rimski novci, ne pa najdbe iz srednjega veka.

4.5.1.4. Grad Katzenstein

Po Valvasorju [B109, knjiga XI, s.298-301] je bil l. 1338 lastnik tega gradu Nikolaj z Brega (Niclas von Rain). Njegova hči se je poročila z Janezom s Haunsberga (Hanns von Haunsberg), ki sta mu tedaj pripadala tudi radovljiški in lipniški grad. Ker je svojega prvega moža preživela, se je ponovno poročila z Jurijem Kacijanerjem, ki tako postane lastnik tega gradu. Po tem dogodku se tudi spremeni prvotno ime gradu Vigaun (Begunje) v ime Katzenstein.

Arheološka izkopavanja l. 1990 pa so pokazala, da je v vzhodnem vogalu sedanje dvoriščne stavbe v bližini cerkve stal nekdanji stolp. Ta stolp naj bi po Valvasorju (prvotni grad Rain) l. 1458 porušil grof Herman Celjski¹¹⁵. Grad (stolp) pa je bil pozneje zopet sezidan in ga je l. 1542 zopet posedoval Boltežar Kacijaner.

L. 1588, ob pregonu protestantov iz Radovljice, je dala tedanja lastnica Julijana Kacijaner preurediti stari stolp v luteransko – evangelijsko molilnico, v katero so "gorenjski gospodi" poslali Junja Dalmatina. Ta molilnica pa je bila v času protireformacije razstreljena.¹¹⁶

V času protireformacije je grad prešel v roke družine Hitzinger, od katere pa so ga Kacijanerji ponovno pridobili l. 1664. Do tedaj je bil ta grad običajno povprečno zidanje. Janez Gewart Kacijaner grof Katzensteinski, deželni upravitelj Kranjske in deželni glavar Goriške, ki si je ta grad ponovno pridobil, ga je dal predelati tako, kot to prikazujeta sliki S1106(90) in S1107(90).

Na slikah opazimo, da stoji grad na samem, da je ozadje gradu in pripadajočih vrtov pravilno izrisano, vse okolje pa je izmišljeno.

Graščina Begunje taka, kot jo vidimo danes, sega torej v 17. stol. Celoten kompleks te graščine je ob svojem nastanku porušil dotedanje poteke poti in voda.

Blatnico, ki je do tedaj tekla v Begunjščico, so uporabili za namakanje vrtov in druge potrebe ter jo speljali skozi graščinske vrtove. Poizkusili smo vzpostaviti prvotno stanje glede na posamezne studence in obliko zemljišča in jih prikazali v zemljevidih.

Podobno smo naredili tudi s potmi. Poti iz Radovljice, Lesc (prek Hlebc) in Bleda (prek Hraš), ki so se združile v Zapoljčah in ki so prej vodile v jugozahodni predel pod grajskim vrtom in potem ob njem proti vzhodu, so bile očitno premaknjene ob izdelavi južnih dveh graščinskih vrtov. Pred premaknitvijo so morale voditi naravnost k cerkvi.

Kmetije, ki so južno pod cerkvijo, niso v 17. stol. segale od cerkve navzdol dalj kot do poti, ki iz jugovzhodnega vogala graščine pelje proti jugovzhodu (stara južna pot) čez p. Begunjščico in Mlinski potok proti jugu.

4.5.1.5. Grad Drnča

Grad Drnča je vezan na posestvo Drnča, zato bo obravnavan skupaj s to posestjo, vezano predvsem na Dvorsko vas.

Obstaja pa še neka posebnost, ki jo moramo navesti. Iznad gradu Drnča je ledina Mengrad, ki kaže nekatere značilnosti, ki so jih imele lege starih gradov. Pod Mengradom vodi pot z Zgoše na Presko, ki je globoko vsekana v zemljišče in preseka Mengrad na dva dela: na manjšega - južnega in večjega - severnega. Ta pot je zelo podobna poti skozi jarek kakega gradu (n.pr. na Pustern gradu lahko najdemo take vseke, ki so ločevali ostale dele grebena od grajskega dela, na katerem so bile potem utrdbe.

Pobočja Mengrada so strma, samo na severu se drži ostalega pobočja. Razgled z Mengrada bi bil sijajen, če ne bi bil poraščen in bi bil edinstven

za nadzor celotne doline od Mošenj do Begunj, Radovljice in tja do Lesc. Skratka, kot nadzorna točka briksenske posesti bi bil idealen. In to verjetno tudi niso spregledali fevdalci v 11. stol. Še danes bi bila to lepa razgledna točka, če bi jo uredili.

4.5.1.6. Grad Podvin

Tukaj je bil po Valvasorju pred časom samo močan stolp, imenovan Podvin, ki je bil dedovina gospodov Podvinskih. Ta stolp je bil l. 1331 že v lasti Herwarda Podvinskega. Kdaj je bil ta stolp zamenjan z gradom, ni znano, tudi ni znana lokacija stolpa, vendar predvidevamo, da je stal na mestu sedanjega gradu.

L. 1397 se je ponesrečil Sebald Podvinski, ki je padel skupaj s konjem z nekega mostu med Radovljico in Kranjem. Z njim izumrejo Podvinski, grad pa preide v roke Lambergerjev. K temu gradu se prišteva tudi dvor Zagorice nedaleč proč od Blejskega jezera¹¹⁷.

Sedanji ostanki posameznih zgradb dajo slutiti, da je imel grad dokaj obsežno pridvorno gospodarstvo. Grad se je najbolj verjetno razvil s prvotnega dvora, ki mu je bil dodan stolp, saj si drugače ne moremo misliti bivanja in gospodarjenja.

Pot Mošnje - Lesce je vodila tod že pred nastankom gradu (stolpa) Podvin, izza prikazanega gradu proti vrhu grebena in ledini V koncih, čez ledino Lisičke, kjer je bila zvita v obliki črke S¹¹⁸. Pot je nato z vrh grebena vodila proti zahodu navzdol v dolino. Ta pot sodi glede na ostanke na zahodni strani tega grebena¹¹⁹ iznad ledine Pod rupo še v antične čase - glej sliko S1012(26).

Izza gradu se ji je pridružila pot, ki je potekala s sedanjega Čmivca (kjer se je priključila na Rimsko cesto) navzdol prek ledine Gab'rje (vzhodno od potoka Dobruše, pod Broščarjem) in vzhodno od gradu Podvin na omenjeno križišče - glej sliko S1110(91).

Po nastanku predhodnika gradu (stolpa) in drugih poslopj je tod mimo začela potekati tudi pot iz Mošenj v Spodnji Otok. Vodila je tedaj še čez ograjeno dvorišče gradu Podvin med posameznimi poslopji, nato pa po vznožju hriba naprej do konca hriba (zahodno od današnje ceste, kjer je nekoč stalo podvinsko znamenje), od tod pa po poljih po današnji trasi ceste proti Sp. Otoku. To je bila pot, ki jo je uporabljal grad za povezavo z Otokom in Mošnjami. Ostali so morali uporabljati druge poti, predvsem tisto, ki je vodila ob Dobruši navzgor. Javne poti so torej vodile drugod kot danes še tudi nekaj časa po Valvasorju - glej S1108(90). Šele Karlava cesta je bila zgrajena kot bližnjica med Broscem in sedanjim podvinskim križiščem in je tako vzpostavila osnovo za današnje stanje.

¹¹⁵ Časovno se to ne ujema, saj je Herman II. Celjski umrl že l.1435 v Bratislavi.

¹¹⁶ Tej navedbi pa nasprotuje ljudsko izročilo, ki veže luteransko molilnico na ledino Groblje, ki leži kakih 80 m jugovzhodno od begunjske cerkve. Tam naj bi bila nekdanja "tibingarska" cerkev, ki je bila razstreljena. Ta groblja pa utegne biti tudi ostanek neke druge stavbe, mogoče stolpa nekega drugega dvora v Begunjah, ki jih omenjajo listine, mogoče v povezavi s poznejšo kmetijo, ki jo tod zasledimo v FK.

¹¹⁷ To je poznejša graščina, ki so jo domačini imenovali Boben.

¹¹⁸ Po tej ukrivljeni poti je grad Podvin tudi dobil ime, saj se je še za časa snovanja avstrijskih katastrskih map okoli l. 1900 ledina, na kateri je grad stal, imenovala Pod vinom, torej po zviti, antični poti iznad te ledine, ki je vodila iz Mošenj oz. Brosca - tod mimo v Lesce in mogoče že tudi v Radovljico, vsekakor pa je vodila ob času nastanka tega gradu tudi v Radovljico (Predtrg).

¹¹⁹ Predel pod tem grebenom se na zahodni strani imenuje Pod rupo, očitno bi moral ta predel imeti naziv RUPA.

4.5.2. Naselja v Dolini gradov

Če so prej omenjeni gradovi varovali vstop na Deželo v bližini meje ortenburške posesti, so bili potrebni za zagotovitev varnosti tudi drugi ukrepi. Če so gradovi opravljali varovalno funkcijo, je moralo biti ozemlje okoli utrjenih točk golo, neporaščeno z drevjem. Tako ozemlje pa nudijo obdelana polja in travniki, ki omogočajo pregled nad zemljiščem.

Zato so morala biti taka zemljišča kolonizirana (pa tudi drugi vzroki so za to potrebni), očiščena in vzdrževana.

Vendar obrambni vidik ni najpomembnejši. Pomembnejše je sploh preživljanje ljudi, da pa je to mogoče, pa je potrebno gospodarstvo. Gospodarska funkcija je tista, ki napaja vse druge funkcije, ki gospodarsko funkcijo le dopolnjujejo. Gospodarsko funkcijo pa so v srednjem veku izpolnjevale predvsem vasi in ne gradovi.

4.5.2.1. Vas Begunje

Begunje so glede na ostanke najstarejša vas v Dolini gradov. Arheološke najdbe so dokaj obsežne, čeprav so bila sistematična izkopavanja l. 1990 omejena na zelo majhen del begunjskega gradu (Katzenstein), v samem naselju pa samo na tiste, ki so bile opravljene l. 1970 pri Strevcu. Izven naselja v Jami pod Jamarskim vrhom pa so bila izvedena sondažna izkopavanja l. 1951. Poznamo torej predvsem slučajne najdbe.

Najstarejše najdbe so bile ugotovljene v Jami (Zijalki), ki pričajo o prehodnih skozi to območje že v bronasti dobi.

Prvo naselje v tem prostoru je bilo na Njivicah, ki sodi v sklop železodobnih naselij¹²⁰, ki se vlečejo od Koroške Bele (Njivice pod Hrastnikom in Malnežem) do begunjskih Njivic.

Prebivalci Njivic so imeli svoja polja pod naseljem od Krpina navzdol.

Tedaj je tekla Blatnica še po današnjih begunjskih poljih pod Njivicami, saj se še za časa FK pozna njen potek v poljski razdelitvi, zato sklepamo, da je tekla tod vse do izgradnje prve graščine, ko so celotno poljedelsko površino priredili novi graščini, postavili graščinske vrtove in ločili graščinska polja od ostalih površin.

V antiki je moralo stati v Begunjah dokaj pomembno, vendar očitno majhno naselje, ki je varovalo vstop v Deželo s strani Prevala, kot nam to kaže del nagrobnika, nekoč vzdanega v cerkev. Že v antiki se je moralo izoblikovati neko posestvo, ki je bilo obdano s potmi, torej je razrnilo prej obstoječe poti in naredilo prostor za svoje dejavnosti. Tako poteka še danes meja proti Poljski gmajni po rimskodobni poti in srednjeveškem suhem zidu, ki poteka po pobočju nad ravnino, pot iz Drage pa poteka ob p. Begunjščici. V tako nastalem pasu se je utegnulo že tedaj pojaviti naselje v obliki ville rustice - SI109(90).

Prve pisne omembe Begunj nam podajajo briksenske tradicijske knjige, ko ormenjajo v 11. stol. posamezne posestnike v Begunjah.

V Begunjah se ob stečiču poti iz Podgorja, Prevala, Bleda, Radovljice in Otoške doline prične torej že v antiki razvijati naselje, katerega velikost je danes predstavljena z naslednjimi najdbami [A125/5, s.59-62]:

1. rimske podkve®, najdene pri Arhu izpod gradu Kamna;
2. sedmih rimskih novcev, najdenih l. 1960 v Zijalki (Jami);
3. treh rimskih novcev, najdenih l. 1987 na poti pod Škratovim gradom;
4. nagrobnika, nekoč vzdanega v cerkev sv. Urha, najdenega l. 1908;

5. rimskih predmetov v Poljčah, najdenih l. 1903;
6. rimskega novca, najdenega v jami pod Marijino kapelico na Sv. Petru l. 1975-77;
7. l. 1908 najdenih zidov, ki jih pa danes ni več mogoče lokalizirati (v bližini farne cerkve) in
8. rimskodobnih predmetov, najdenih l. 1942 med Begunjami in Poljčami (točna lokacija in specifikacija manjkata).

Te najdbe torej ne definirajo velikosti antičnega naselja, dajo pa slutiti, da naselje ni bilo obsežno, istočasno pa postavljajo naselje v bližino cerkve in določajo nekatere poti.

Staroslovansko obdobje je določeno z najdbo 3 skeletov (grobov) s pridatki, ki so jih našli severno od cerkve pri Strevcu (Begunje 94) ob kopanju greznice.

Pogostejše pa so listine od 13. stol. naprej, ki omogočajo vsaj deloma ugotoviti, kako obsežno je bilo tedaj naselje, in deloma omogoča celo lokacijo posameznih zgradb.

Najstarejšo zgradbo predstavlja še danes cerkev sv. Urha, kamor so se nekoč stekale poti iz:

- Prevala, na zgornjem koncu omejeni z gradom Kamnom in ob kateri se nahaja največ hiš;
- Podgorja, za Bajerjem in po "Zgorni ulci" k staremu župnišču;
- Otoške doline (Dvorske vasi, gradu Drnče in Zgoše) po Stari ulici k cerkvi;
- Zapoljč¹²¹ (staro križišče poti z Rodin, Poljč, Hraš, Lesc in Radovljice).

Po drugi strani pa nastane cerkev v stečiču prej nastalih poti. Neke poti so obstajale torej pred nastankom cerkve, druge pa je povzročila cerkev s svojo dejavnostjo.

Starejše poti so tiste, ki so vodile mimo na določeni oddaljenosti in so potekale po optimalnih pogojih, ki so vladali pred nastankom cerkve, mogoče tudi antičnega svetišča ali karkoli je že bilo na tem mestu. Taki poti pa sta vsaj dve: tista, ki je vzhodno od p. Begunjščice potekala iz doline Drage v smeri Dvorske vasi, ter tista, ki je potekala severno od tod prek Njivic. Na prvi ni bilo najdenih nobenih najdb ali ostankov, na drugi pa rimski novci in ostanki celo iz bronaste dobe.

Samo križišče poti ob cerkvi pa zaznamujeta poti: iz Podgorja proti Poljčam (tretja pot), na kateri so bili najdeni rimskodobni novci na območju Slatne in med Begunjami ter Poljčami rimskodobni predmeti [A125,s.62], ter pot po desnem bregu p. Begunjščice iz doline Drage navzdol (četrt pot), ob kateri so bili najdeni trije staroslovanski skeleti.

Ta zadnja četrt pot pa se pri cerkvi zaključí, naprej več ne poteka in ravni črti (tako kot danes), temveč zavije po starejši poti (druga pot) proti Zapoljčam, ali pa po Stari ulici (peta pot) ter po desnem bregu p. Begunjščice proti Zgoši.

To točko – stečiču poti - je v 14. stol., verjetno pa že precej prej, varoval dvor s stolpom, iz katerega se je pozneje razvila begunjska graščina, imenovana Katzenstein.

Kot vidimo, so bile pritegnjene v analizo skupaj poljska, begunjska in kamenska posest, ki mejijo ena na drugo.

V FK lahko ugotovimo, da imajo vse te tri posesti sorazmerno majhen delež obdelovalnih površin, proti celotnemu, predvsem gorskemu svetu. V primerjavi z Zgošo, ki ima veliko ravninske posesti, so vse tri prej omenjene na slabem. Zakaj tako? S čim so se lahko sploh preživljali prebivalci, če pa ni bilo zemlje? Ali so to nasledniki nekdanjih železarjev, živinorejcev, pastirjev, lovcev, ki so lahko živeli predvsem od drugih dejavnosti?

¹²⁰ Vendar so Njivice starejše in sodijo v sklop bronastodobnih naselij. Stane Adam je tam našel lepo oblikovano bronasto pasnico, ki je starejša od halštata.

¹²¹ Beseda Zapoljče in Zapuže ima isti izvor, danes pa ne več istega pomena.

Poljska posest meji na zahodu na Blata in rodinsko posest. V ozadju poljske posesti se nahaja predgorje Peči z najvišjim vrhom Pleče, potem pa se poljska posest vleče na Poljsko planino na Begunjščici.

Begunjska posest pa se vleče po obeh dolinah, po katerih tečeta potoka Blatnica in Begunjščica navzgor vse do vrha Begunjščice in zahodnega roba Dobrče.

Meja med poljsko in begunjsko posestjo pa je dokaj zabrisana. Če pogledamo FK za območje Begunj, vidimo, da se v ozadju ravninske posesti nahajajo gmajne in sicer: nad Poljčami se nahaja Poljska gmajna, ki sega tedaj še v Krpin vse do Blatnice in omejuje spodaj ležečo posest begunjskega gradu.

Grad Kamen ima za ozadje rovte ali pašnike, ki obsegajo Njivice in Zakopavnek.

Vas Begunje pa ima gmajno na Ledeni trati.

Iz ledinskih imen vemo, da je posest na zahodni strani Blatnice poljska in se vleče čez Tolsti vrh na Poljsko planino.

Ravninska porazdelitev pa nam pove:

- da se poljska posest razteza zahodno od stare poti Begunje - Hraše od Zapoljč do Blat;
- da se begunjska posest razteza zahodno od p. Begunjščice z obdelovalnimi površinami, ki segajo v Krpin in pod Mali vrh (pod Njivice);
- da se med p. Begunjščico in starodavno potjo, ki poteka od gradu Kamna proti Dvorski vasi, nad ledino "Za zidam" nahajajo tri zaključene obdelovalne površine, ki so verjetno pripadale nekdanjim dvorom;
- da se vzhodno od poti grad Kamen - Dvorska vas, takoj pod gradom Kamnom, nahaja ledina Kraljevo polje (Dvorsko polje), ki sodi očitno k gradu Kamnu.

Zahodno od p. Begunjščice se severno in zahodno od predvidene prvotne lastnine Pfefflov (Rainov) - [A93/5,s.30], prehodnikov gradu Katzenstein, nahaja poljska posest. Ta je segala na severu od Njivic in na jugu do Pranganice. To naj bi bila posest prvotnega dvora. Na tem ozemlju se nahajata dve različni enoti, ki ju ločuje pot, ki vodi iz Begunj v Krpin: večja (pod Sv. Petrom), ki jo predstavlja današnji begunjski grad s svojimi poljedelskimi površinami, in manjša (pod Njivicami), ki jo predstavlja prvotna vas in kjer se sprva nahaja 5 hiš, v FK so to št. 26 - Čut (tedaj že v novi hiši št. 24), 28 - Jurček, 29 - Jurjovc, 31 - Bohinc (na skupni parceli z Jurjevcem) in 32 - Strevc. Te kmetije imajo malo lastnega zemljišča in morajo biti odvisne od graščine (verjetno dominikalne kmetije) in morajo obdelovati graščinsko zemljo, ki se vleče od sedanjega gasilnega doma navzgor pa vse do Krpina. Obdelovalna zemlja teh 5 kmetij se nahaja severno od njih pod Njivicami. Pri tem ima ena kmetija eno njivo ob samem potoku Begunjščica, tri se nahajajo vzhodno od poti na polje in so vzporedne z ono ob potoku, štiri njive so zahodno od prejšnjih, vendar so obmjerne prečno na prejšnje, dve dolgi (ena ozka, druga pa široka) pa se nahajata zahodno od prej omenjenih, na meji z graščinsko posestjo. Skozi zadnjih šest je nekoč tudi tekla Blatnica. Tako je torej imela vsaka od teh petih kmetij po dve njivi (in skoraj nič ravninskih travnikov?), pri čemer je imela ena od teh nekoliko večjo, skoraj dvakratno posest proti drugim štirim kmetijam. Te kmetije so vse razen one najbliže cerkvi, obmjerne prečno na cesto - SI114 (93) in Z1-0000(17) do Z1-1400-(21).

Jugozahodno od teh petih kmetij pa je bilo zemljišče, ki je bilo v povezavi s cerkvijo. Tod izstopa majhna parcelica, ki meji na prej omenjene kmetije (v FK št. 23 - Koren, danes gostilna pri Tavčarju) in je obmjenja s čelno stranjo proti cesti. Ta je tedaj tudi utegnila imeti že poseben status v povezavi ali s cerkvijo ali s stolpom ali pa z dvorom (ki pa so bili v rokah iste družine). Med obema tema dvema predeloma pa je še novejša zidana Čutova hiša s hlevom. Pri tem je tekla Blatnica med staro in novo Čutovo hišo in se pod njima zlivala v Begunjščico.

Vse te kmetije imajo razporeditev na vrhu brega nad Begunjščico tako kot tudi cerkev in župnišče. V 14. stol. se ta posest imenuje po cerkvi (Pfeffel, Phaeffel, Pheffel = farčič).

- "Turn" (stolp) so našli arheologi pri izkopavanjih v vzhodnem kotu sedanje dvoriščne stavbe begunjske graščine,
- "Hof" (dvor) je moral biti nekje tam, kjer je sedanja graščina.

Nikolajev drugi brat Geiselher je bil tedaj kastelan na Kamnu.

Cerkev je morala tedaj že stati, saj listine omenjajo Markvarda kot Pfeffela (farčiča), kot tretjega brata Nikolaja I. Poscha, že l. 1318.

Nikolaj I. Posch je plemič iz Poljč,

Četrti brat Eberhart pa postane kastelan na ortenburškem Ortneku.

Tako so v eni družini povezana vsa tri prej omenjena ozemlja.

Predvidevamo, da v tem času na desnem bregu p. Begunjščice ni bilo nikakršnih drugih kmetij. Župnišče v 14. stol. še ni obstajalo, lahko pa je bila tam kaka druga stavba, povezana s cerkvijo.

Če so hiše prej omenjenih begunjskih kmetij razvrščene v dokaj tipični ureditvi kot večina kolonij na Deželi, ki pa je deformirana s strani begunjske graščine, se lahko vprašamo, kaj je bilo prej: ali predhodnica graščine, ki je naselila na svoje obrobje kmete, ali obratno, da je bila najprej tod neka kmečka naselbina, ki pa je bila pozneje deformirana s tem, da so bila kmetom pobrana prvotna zemljišča in porabljena za potrebe predhodnic begunjske graščine?

Na to vprašanje bi lahko iskali odgovor predvsem v celotnem okolju Begunj, v potekih poti, ljudskem izročilu itd..

Poglejmo si sedaj posamezne posebnosti v samih Begunjah.

Razporeditev kmečkih hiš je naslednja: potok, sadovnjak, hiše, cesta, polja. Torej ni pravilna, saj cesta ne poteka med potokom in hišami¹²². Temu bi lahko bilo krivo zemljišče, ki ni primerno za pravilno razporeditev. Po drugi strani pa cesto narekuje na taki lokaciji tudi graščina. Torej je zelo verjetno, da je že ob sami ustanovitvi tega dela Begunj bil nekdo, ki je razporedil (urbaniziral) celotno naselje. To se je lahko dogodilo takrat, ko se je družba že močno diferencirala, torej po 9. stol. Tretji in najbolj verjeten vzrok pa je lahko to, da je cesta (pot) ob nastanku naselja že obstajala, da se je torej naselje razvilo ob cesti. Če pa je cesta (pot) že obstajala, se je tej prilagodila celotna razporeditev.

Omenjenih 5 kmetij je od ostale posesti Pfefflov ločevala tedanja struga Blatnice. Pod cerkvijo pa je bil tedaj zelo verjetno še log, kot nam to pove ledina "Pod vrgam" izpod sedanjega pokopališča.

Pot je potekala po robu grape, po kateri je tekla Begunjščica. Ker je obdelovalne zemlje že tako malo, grapa pa zelo vijuga, so kmetje postavili kmetije na dokaj širok breg, ki so ga uporabili za sadovnjak, pozneje (po 16. stol.) pa se je v to grapo širilo tudi naselje.

Čudno pa je, da se v Begunjah, kot zelo zgodaj nastalem naselju, ne omenja mlin, za katerega so dani vsi pogoji in potrebe.

V nasprotju z desnim bregom p. Begunjščice pa je razvrstitev na levem bregu drugačnega tipa. Na levem bregu p. Begunjščice se nahajajo tri velike kmetije, ki imajo drugačno zemljiško ureditev. So zaokrožene kmetije, kjer se hiše nahajajo v celkih svojih lastnih zemljišč, kar je značilno tudi za dvore¹²³. Imajo velike, enotne, skoraj pravokotne obdelovane površine, ki so do FK razpadle deloma tudi že na manjše površine. V FK so to: Gvažar (št. 66), Janc (št. 68) in Jura (št. 75). Ta del se povezuje proti cerkvi po "Stari ulci", ob kateri se nahaja ledina "Groblje" (na Groblah), imenovana po ostankih nekdanjega domnevnega stolpa in po (Zgomjji ulci), ki pa danes poteka drugod, kot pa je potekala pred speljavo Dermičice v Begunjščico.

¹²² Torej je podobna oni na Brezjah.

¹²³ Kot primerjavo pa moramo navesti Gube v sosednji Šentanski dolini, kjer si sledijo: Kramarjeva guba, Dolenčeva guba, Tominc, Potočnik ...

Na zgornji strani Begunj se nahaja grad Kamen oz. Jama, ki varuje vstop v Deželo. Čemu pa potem v taki sosesčini še dva stolpa v bližini cerkve? Pa oni v Klancih? Pa še pod nadzorom iste družine? Pričakovali bi lahko stolp v Poljčah, ne pa tri v Begunjah!®

Poljče imajo tudi relativno malo ravninskega zemljišča, torej je morala biti tedaj vas majhna. Drugače pa je na Zgoši. Tod imajo kmetije veliko zemlje v ravnini, nimajo pa zemlje v gorah, razen one na Dobravi¹²⁴.

Begunje se začnejo razvijati šele pozneje, ko se začnejo razvijati obrti. Razvoj Begunj in s tem povečanje števila hiš je povezan ali s transportom ali z rudarstvom ali z izrabo vodne moči Begunjščice, bistveno manj je odvisen od povečanja obdelovalnih površin.

Ker Begunjci niso imeli travnikov, so morali seno za preživljanje živali čez zimo nakositi visoko v Begunjščici. Prvotno so jim verjetno zadoščale Njivice, ko pa se je naselje vedno bolj širilo, so bili prisiljeni kositi tudi po gorah. Begunjščica je bila naravno zaledje, ki jim je omogočila pašo in sečo, kar je dobro vidno iz ledinskih imen. Tudi rudarska dejavnost in z njo povezana izraba gozdov za pridobivanje oglja, je predvsem po 15. stol. omogočala preživetje marsikateri družini.

Splošna slika nam pove, da Begunjci niso imeli lovnih pravic, niso imeli ribolovnih pravic, niti rudarskih. Torej kot srenja niso bili zgodaj razviti tako kot n. pr. Smokučani. Po drugi strani pa v ozadju Begunj ni bilo najdenih nikakršnih antičnih ostankov železarskih dejavnosti (žlindre, ostanki peč, ostanki antičnega rudarstva itd.). Splošni kazalci kažejo, da se Begunje razvijajo sorazmerno kasno, v 5. stol.¹²⁵ Polja prebivalcev na Njivicah bi se lahko nahajala pod Njivicami, na najbolj sončni legi. To pa so tudi polja tistih 5 kmetij v srednjem veku severno od cerkve. Ali so se prebivalci še pred antiko preselili na novo lokacijo južno od prvotnih polj? Ali so to nasledniki prebivalcev na Njivicah?

Antični romanski (romanizirani) prebivalci pa so se naselili pod prejšnjimi, ustanovili svojo kolonijo, priseljenci pa v bližini svojo villo rustico®, s svojim pokopališčem in svetiščem (1.-5. stol.)?

Staroslovanski prebivalci se naselijo na nasprotni strani p. Begunjščica, med starodavno potjo in p. Begunjščica v 3 dvorih, ki jih nato srečamo v 11. stol. v briksenskih tradicijah kot villa Begun (137, 138), teritorio Uegun (183), svobodne, plemenite itd.?

137 Altwin zamenja s plemenitim Nebcorjem posest v vasi Begunje, ki jo je leta dobil od mejnega grofa Odalrica, za neko drugo posest. ....nobilis Nebcor ..... etiam Nebcor ... tale predium, quale illi marchio Odalricus olim dedit in villa Begun nominata situm, ...

138 Altwin zamenja z Winrihom posest v Gorjah za posest v vasi Begunje ....loco qui dicitur summitas campi id est z obinentiges felde situm .....totidem predii in villa Uegun dicta....

183 Altwin prepusti patriarhu Rabingeru iz Akvileje ..... dve hubi na ozemlju Begunje. ....in manu sui advocati Marwardi reddidit pro duabus hobis sitis in teritorio Uegun dicto®, ...

Isto sliko nam kažejo dokumenti na desni strani p. Begunjščica še v 14. stol. Stolp, cerkev, dvor in 5 kmetij (domcevi) ob cerkvi (Raini, Pfeffli), na zemljišču nekdanje antične ville rustice + pripojeni prebivalci z Njivic - "ville Begun" v 11. stol., v kateri so Pfeffli zgradili cerkev, tedaj verjetno že zidano, in obrambni stolp.

Na levi strani p. Begunjščica "in teritorio Uegun" v 11. stol. omenjene posesti (3 hube) in stolp pa se sedaj omenjajo med družinsko posestjo Poschev.

Zgornjo mejo vasi v 14. stol. postavlja staroslovansko grobišče za Strevcem z majhnim številom grobov (samo 3 skeleti)®, ki je tedaj verjetno že spremenjeno v njivo, spodnjo mejo postavlja cerkev, zahodno mejo pod Poljško gmajno postavlja antična pot, mejo na vzhodu pa potok Begunjščica.

¹²⁴ Zgošani spadajo med Polance, Poljčani in Begunjci pa med Strance – glej opredelitive pri vasi Smokuč.

¹²⁵ Naselje na Njivicah je bilo očitno naseljeno v dveh obdobjih: v bronasti dobi (kot nam to pričajo najdbe v jami Zijalki in že omenjena bronasta pasnica, ter v - 5. stol., kot nam to pričajo najdbe ob izkopavanju l. 1960-61 [A122/12.s.147], [B84.s.162], [A124/7.s.64].

Če pogledamo usmeritve poti pred antiko, lahko ugotovimo, da tedaj poti še niso potekale mimo cerkve, stečiče poti še ni v predelu cerkve – glej Z1-0000(17). Tedaj obstajata samo stečiči pri gradu Kamnu in stečiče na Zapoljčah. V nekoliko širšem okolju pa se stekajo tudi poti okoli prehoda čez Blatnico v Krpinu.

V bronasti dobi poteka pot iz Zapoljč naravnost proti Kamnu, isto velja za železno dobo. Zelo verjetno pa se v antiki na ozemlju današnje begunjske graščine pojavi zaokrožen obdelovalni kompleks, ki ga je omejenjena pot ali obšla ali pa ga je sekala. Če ga je obšla, ga je po zahodnem vznožju, zahodno od današnjega toka Blatnice, če pa ga je sekala, potem je peljala naravnost proti Njivicam, podobno kot se je to dogajalo na zahodnem delu Dežele. Sedanja poljska ureditev nam pove, da je pot šla ob robu navzgor do tam, kjer še danes prihaja navzdol pot z Njivic.¹²⁶

Stečiče poti na Zapoljčah mora obstajati že zelo zgodaj. Tukaj se stekajo poti iz vseh koncev ter se usmerijo ali proti Zelenici (čez Kališča in Jezerca) ali proti Ljubelju (prek Prevala), obema prehodoma na Koroško.

Po drugi strani pa se mora tudi zelo zgodaj pojaviti pot s Kamna ob zahodnem bregu p. Begunjščica navzdol med polji pod Gačami in Begunjščico. To je bližnjica prej omenjene poti. Zelo verjetno je tedaj potekala pot po sedanji poti navzdol do sedanjega odcepa poti v Krpin (kjer je tedaj tekla Blatnica), prešla tod Blatnico in se obmila naravnost proti Zapoljčam.

V antiki pa se je ob prehodu prek tedanje Blatnice obmila navzdol proti sedanji cerkvi in pustila med obema prej omenjenima potema prostor za novo naselbino (villo rustico). Ob sedanji cerkvi pa se je ta pot sešla s potjo iz Podgorja, ki je potekala pod Dobravo, prek Zadnjega oja, izza Bajerja k sedanji cerkvi, od tod pa naprej proti Zapoljčam.

Begunjsko naselje je moralo tedaj biti zelo majhno, obdelovalne površine pa so morale biti že tedaj povezane z onimi vzhodno od Poljč.

Predvidevamo, da se je tedaj prebivalstvo ukvarjalo predvsem z živinorejo (ovčerejo), manj s poljedelstvom. Tako vsaj kaže razmerje med ustreznimi gospodarskimi površinami.®

Isti vzorec pa se ponavlja tudi v srednjem veku. Ali lahko potem sumimo, da je onih 5 hub nadaljevanje naselbine na Njivicah, kjer je moralo v železni dobi biti tudi približno enako število prebivalcev? Možnosti se bistveno niso spremenile.

Fevdalna nadgradnja je bila dodana po 9. stol. Fevdalci so bili domači gospodje, ki so se razvili v tem obdobju v tem okolju. Ti so zavzeli velik del zemljišč na desnem bregu Begunjščice.

Niz vprašanj pa ostaja še vedno nerešen:

Ali so ti fevdalci potomci antičnega dela Begunj?

V tradicijskih knjigah omenjene menjave med patriarhom in briksenskim škofom niso jasne, kdo dobi ta teritorij? Kdo kaj preda? Kateri del ima mejni grof? Zelo verjetno tistega, ki mora tedaj čuvati vhod v deželo t.j. Kamen. Tu je tudi nek dvor, skrit med Redlichovimi listinami.

¹²⁶ Utegnilo pa je biti to stečiče povezano navzdol proti današnji cerkvi in po Stari ulci naprej na starodavno pot, ki je prihajala navzdol od gradu Kamna. To bi bila potem povezava prek Zelenice, Kališč in Krpina, mimo poznejše cerkve po Stari ulci k Mašinarjevemu znamenju na Zgoši. Vse točke med omenjenim stečičem in Mašinarjevim znamenjem se nahajajo na isti premici. Ta ista premica se proti jugu nadaljuje prek Gorice, Batrance, Sela (Nad tunelom), Komuravšč v Kamno Gorico. Ali je potem Stara ulca samo del te nekdanje poti, ki sega časovno pred antiko in pred pot prek Prevala in mimo gradu Kamna? Potem je to vzhodna povezava Dežele prek Jamnika v Selško dolino in prek Sorice na Primorsko, ki sega nazaj v halštat, kamor sodi tudi večina naselij, ki jih povezuje. Po drugi strani pa potrjuje mnenje, da je prehod na Zelenici starejši od Ljubelja. Glej zemljevid Z1-0000(17).

Ali je desni breg Begunjščice "villa Begun" od cerkve do Kamna, skupaj z levim bregom pa "teritorio Uegun". K temu teritoriju so verjetno spadale tudi Poljče, ne pa Zgoša kot samostojno naselje.

Zgodnje fevdalna pa utegne biti tudi naselitev ob levem bregu. Ta je verjetno nastala ob koncu 10. ali v začetku 11. stol. pod vplivom priseljevanja Korošcev na južno stran Karavank.

Mogoča je celo povezava z ljudskim izročilom o prihajanju Korošcev z banderami v procesijah na Sv. Petra?

4.5.2.2. Vas Poljče

O rimskih predmetih v Poljčah nam poroča že Müllner l. 1903 [A125, s.59], ravno tako so bili najdeni med Poljčami in Begunjami [A125, s.62] l. 1942 rimski predmeti, ki niso točno lokalizirani.

Raziskovanja v širši okolici so pokazala, da je med Begunjami in Poljčami po grebenu prihajala v Zapoljčah navzdol pot in da je bilo tod stečišče mnogih poti, danes pa je mogoče od tod priti na Sv. Peter, saj vodi od tod navzgor steza. Glavna pot je od tod vodila proti Radovljici – SI113(92).

Ledinska imena Na stanu in izgubljena lokacija ledinskega imena Na selu (tudi Na selcih, Selo), za katerega menimo, da je bilo na današnjem mestu Na ravninah v Mumekovi gošči, dajo slutiti, da se je tod nahajalo dvoje železodobnih naselij, ki sta bili povezani navzdol tako v smeri Smokuča kot v smeri Poljč in Njivic. Takratna naselja so imela nekaj koč (okoli 5 z 20 do 30 prebivalci)®. V bodoče jih bomo imenovali kar naselja na Sv. Petru, kakor se celotno območje v najširšem pomenu tudi imenuje (v srednjem veku Gora sv. Petra, St. Petersburg).

Ta naselja so se nahajala v bližini poti, ki so vodile od gradu Kamna proti Smokuču in iz stečišča poti na Zapoljčah proti Kališam in naprej proti Zelenici.

Ti naselji sta imeli zelo verjetno svoja polja na današnjih zgoških poljih – glej sliko SI111(92).

V antiki se tod podobno kot v Begunjah razvije majhno naselje ob poteh, ki so že prej vodile skozi to območje. Kakšno bi naj bilo to naselje, za sedaj še ni mogoče ugotoviti, saj je na razpolago premalo podatkov, arheoloških izkopavanj na tem območju pa ni bilo nikakršnih, zato tudi točna lega antičnega naselja ni podana.

Ugotoviti je mogoče ozko povezanost z območjem Sv. Petra in s pogorjem izza naselja, saj je stanje zelo podobno onemu v Begunjah. (tudi tod je obdelovalne zemlje sorazmerno malo v primerjavi z zemljiščem v gorah. Tudi razvoj naselja je podoben razvoju Begunj).

Analiza poti je pokazala, da so bile Poljče že v antiki obkrožene s potmi in da je skozi samo (današnje) naselje potekala navpična (prečna) pot na tako imenovano "rimsko cesto", ki je prihajala iz smeri Zgoše.

Briksenske tradicijske knjige Poljč ne omenjajo, vendar so morale tedaj že obstajati (glej **D.1.13.). Ko se prične listinsko gradivo, se pojavijo plemiči, ki izvirajo iz Poljč (Poši). S. Adam navaja kot izvor vseh plemiških rodbin v begunjskem koncu (Kamenskih, Rašnov itd.) ravno plemiče iz Poljč. [A93/4 in A93/5].

Ogled ozemlja je pokazal, da Blatnica ni tekla tod, kot teče danes, temveč nižje spodaj na spodnjem robu Prangarice.^{127 128} SI112(92).

¹²⁷ Blatnica nam povzroča težave pri poimenovanju. Če je zgornji del današnjega potoka v Krpinu zavil proti Begunjščici, potem bi moral ali spodnji del ali zgornji del nositi drugačno ime, vendar drugega imena ni bilo nikjer zaslediti. Raziskave ozemlja pa kažejo, da sta to dva potoka, kjer bi moral imeti vsak svoje ime, podobno kot Zgoša in Begunjščica. Podobne razmere se pojavijo še enkrat pod Poljčami, saj je nekoč tekla Blatnica tudi skozi Hlebce in ne samo skozi Studenčice.

¹²⁸ Prvotno ime Prangarica (Prangarca) je imel predel pod gradom Katzenstein. Segal je od današnje ceste, ki poteka skozi Zapoljče, do gradu in od današnje ceste, ki poteka skozi Begunje pa do meje takratne grajske posesti na pobočju sv. Petra. Po izdelavi gradu Katzenstein so porabili prejšnje polje za vrtove, deloma pa tudi za travnike in majhne njivice. Tedaj so prenesli prejšnje polje na zgoško stran izpod Zapoljč (izpod poznejše Karlove ceste), kjer se pojavi nova

Zahodno od poti, ki je prvotno potekala že v antiki iz Podgorja mimo Dvorske vasi skozi današnjo vas Zgoša na Rimsko cesto, se verjetno že v samem začetku pojavijo na levi strani potoka Blatnice 4 kmetije (Žamar – 8, Matuč – 9, (Mlakar – 11 + Jernejc – 13¹²⁹) in Meterc – 14).

Že ob samem začetku (v 11. stol.?) je verjetno bila na sredini (lokacija 11 + 13) postavljena dvojna kmetija = dvor, najprej naseljen s pomembnim kmetom – svobodnjakom, ob njem pa še trije kmetje. Ta dvor se pozneje premakne na nasprotno stran potoka Blatnice (Pužman – št 6), na starem mestu pa ostane naprej dvojna kmetija vse tja do 16. stol., ko se razdeli na dve kmetiji (Mlakar – 11 in Jernejc – 13).

Ob nastanku prvih štirih kmetij je bila premaknjena tudi pot tako, da je bilo omogočeno razparceliranje na omenjene 4 enote.

Razporeditev kmetij je za Deželo običajna: potok, povezovalna pot, hiše, sadni vrtovi in polja ter travniki. V bližini teh kmetij pa se sčasoma pojavi na dominantnem mestu dvor z velikimi površinami, zelo verjetno današnji Pužman.

V vzhodnem delu Poljč pa se nahajata dve veliki (celi) kmetiji (Mumek in Janc), ki predstavljata verjetno povezavo z nekdanjimi Poschi. Hlišno ime Mumek se pojavlja tudi v Srednji vasi in Gorici, Janc pa tudi v Begunjah. Vse te kmetije so bile cele kmetije – gruntni.

Do časa FK se je naselje razširilo na vse strani, samo še ne proti sadnim vrtovom. Na zahodni strani naselja se poleg že prej omenjenih, pojavijo še tri ozke proge (polovične) – verjetno polovične kmetije. Na vzhodu se razširi naselje prek poti z Zgoše navzgor.

Ko zgradijo Karlovo cesto, ki jo tod imenujejo Cesta, prestavijo tudi Blatnico tako, da poteka nad cesto (prej je morala teči po dolinici kakih 30 m pod novo cesto po spodnjem robu Prangarice – slika SI112(92).

Nova Karlova cesta preseka stare poti proti Hrašam in Radovljici, vendar tedaj teh poti ne opustijo. Pot proti Radovljici opusti, ko zgradijo Cesarsko cesto, ki jo tod imenujejo Velika cesta. Ta je spremenila transportne razmere, namenjena je bila izključno uporabi voz in ne prenašanju tovorov. Tedaj še zaživi povezava Lesce – Hlebce – Begunje ter naredijo novo traso vozne ceste tam, kjer je še danes. Ta poteka skoraj po celotni dolžini vzporedno s staro tovorniško potjo na razdalji 50 do 200 m.

4.5.2.3 Vas Zgoša

Vas se prvič omenja v briksenskih tradicijskih knjigah, kjer so zabeležene izdane listine:¹³⁰

loco Guscha c. 307
villa Goscha, loco Mulivelt c. 348
Guscha c. 379

Vas Zgoša je verjetno tretje najstarejše naselje na begunjskem območju takoj za Begunjami in Poljčami, ki segata še v antično dobo.

Glede na poljsko ureditev, ki je taka kot pri drugih kolonijah, naseljenih istočasno z nekaj kmeti, ki si med seboj razdelijo zemljo po določenem vzorcu, lahko sodimo, da je to najstarejša kolonija na Deželi, nastala še pred prihodom fevdalcev v 10. stol. ali pa še prej, saj se polje, ki pripada tej vasi, širi tedaj med potokom Zgošo, ki teče na spodnjem koncu vasi v smeri današnjih Hlebce, in območjem Begunj. Polja so prvotno proti jugu

Prangarica. Zemljo so si verjetno pridobili tako, da so zamenjali gozdove za travnike, ki so jih tedaj imeli tod Zgošani. Ime prihaja verjetno od obdelave teh polj in travnikov s pomočjo tlake.

¹²⁹ Mlakar in Jernejc sta še v FK na isti parceli, ki ima dvojno širino, Žamar in Purgar (št. 4) sta si pa tedaj že delila parcelo enojne širine.

¹³⁰ Gornik [B32, s.32] navaja: "Med 1085 in 1090 je svobodni Vencigoj prepustil svoje posestvo na Zgoši (Gusha) in dobil od njega drugo na Mlinem", ter "Osvobojeni Pavel, Tunco in Ivan so med 1075 in 1090 podarili škofu dve kmetiji na Zgoši.

Pozneje se na Zgoši ne pojavljajo briksenske kmetije. Zato se predvideva, da so se zgoraj omenjene tri kmetije nahajale nižje navzdol v smeri Nove vasi, ki so jo kolonizirali briksenski škofje zelo verjetno tudi že v 11. stol. Zelo verjetno je to območje sedanjih Zapuž, ki so nekako izrezane iz preostalega ozemlja vasi Zgoša, kot nam to prikazuje FK. Istočasno pa se v nekaterih briksenskih urbarjih Zapuže prištevajo k Novi vasi. Zapuže so torej "Stara vas".

omejena s to strugo, proti zahodu segajo do poti, ki iz Begunj poteka iz Zapoljč skozi Hraše proti Bledu, še bolj zahodno na Blatah pa so predvsem travniki. Na severu se končajo polja nad Zgornjo potjo pod Prangarico oz. na takratni Blatnici.¹³¹

Njive so prvotno razdeljene po dolžini s potjo, ki že pred nastankom naselja Zgoša poteka od Oble gorice proti Begunjam. Ob tej poti so se zelo verjetno že v železni dobi nahajala polja obeh naselij na Sv. Petru, kot nam to prikazuje slika SI111(92). Podobna delitev njiv pa je narejena že tudi bliže vasi. Celotno vaško polje se razteza sprva med zgornjo in spodnjo potjo do poti, ki vodi iz Begunj v Hraše, pozneje pa se razširi še proti severu, zahodu in jugu. Ko nastanejo Zapuže, se njihov svet oddvoji od zgoškega po poti Zgoša - Zapuže, kjer še danes poteka katastrska meja, proti severozahodu pa po posameznih parcelah do Blat.

Glede na FK je mogoče ugotoviti, da je bilo prvotno 4 ali 5 kmetij: št. 8 (Jejc), št. 9 (Merti), št. 12 (Klemenovc), št. 13 (Krofič) in št. 15 (Jerom). Ker sta na vsaki strani vasi dve široki parceli, ki predstavljata dvojno širino (na spodnji strani št. 2 – Kovač in na zgornji strani št. 15 – Jerom), je potrebno za ti dve kmetiji poiskati dopolnilna pojasnila.

Kovači se pojavijo kot rokodelci šele v 12. stol., v posameznih vaseh pa šele v 14. stol., zato spodnje hiše ob nastanku vasi še ni bilo in se pojavi šele nekaj stoletij pozneje. Na zgornjem koncu vasi pa se verjetno tudi pozneje izloči iz kmetije št. 15 (Jerom) kmetija št. 13 (Krofič). Tako lahko predvidevamo, da so bile v začetku nastanka vasi samo 4 kmetije.

Te 4 hiše so stale ob cesti, ki je potekala ob Begunjščici v tipični ureditvi vasi v Dolini gradov (potok – cesta – hiše – sadovnjaki – pot – njive – pot – travniki).

Vaška polja so bila povezana z vasjo s tremi potmi: zgornja, srednja in spodnja pot. Najbolje je ohranjena zgornja pot, ki poteka po sredini današnjega Elana in od vratamice naprej po polju do današnje ceste, ki vodi mimo Poljč v Hlebece.

Več sprememb je doživela srednja pot. Sprva je vodila iz zadnje hiše v vasi vzporedno z zgornjo potjo čez vrt nekdanje "generalove vile". Generalova vila je torej presekala to pot in je bilo potrebno narediti obvoz na zgornji oz. spodnji strani te parcele ter prilagoditi ostale poti. Ohranjena je deloma še na polju zahodno od generalove vile - SI117(94), predvsem pa je tod ledina Na srednji poti, kjer so danes pretežno travniki.

Spodnja pot pa skoraj ne doživlja sprememb in ostane skoraj takšna do danes - SI115(94).

Po dolžini sta to razdelitev sekali dve poti: stara pot, ki je izmed Voljčevega hriba in Oble gorice vodila navzgor proti Begunjam SI034(33) in pot, ki je iz Hraš ter Lesc prek Hlebc vodila navzgor v Begunje SI116(94).

To razdelitev pa je prečkala še stara pot, ki je vodila od Sv. Lucije in Slatne skozi Zgošo v Poljče in naprej v Rodine. Podobno je do Zgoše prihajala vsaj v srednjem veku še pot z gradu Klanca¹³².

Zahodno in južno mejo prvotnih polj in travnikov so označevali kupi kamenja, ki so nastali ob krčenju gozda.

Iz Begunj je vodila pot ob Begunjščici navzdol, potekala skozi Zgošo, prečkala pod vasjo potok Begunjščico in se priključila na pot v smeri Oble gorice kakih 300 m izpod današnjega znamenja jugozahodno od Nove vasi. Vzhodno od vasi je iz Drage vodila navzdol proti jugu v Mošnjice pot, ki jo podajamo v opisu Dvorske vasi.

Vas se razširi še pred 11. stol. čez potok Begunjščica na območje današnjih Zapuž. To območje preide za časa briksenske kolonizacije v briksenske roke.

4.5.2.4. Posest Drnča

Naziv Dmičiča sodi v čas, ko so se sem preselili Dmičiči, zelo verjetno v začetku briksenski ministeriali, priseljeni s Tirolske, v listinah prvič omenjeni l. 1283 (*Swartzmannus de Demetz*) [A93/4,s.21]. L. 1348 se omenja, ko Bernard z Drnče proda stricu Geiselherju Poschu kmetijo v Podbrezjah [B108,s.14,15], tedaj že samostojna, od Briksna neodvisna rodovina.

l. 1399 se omenja ministerial iz Dvorske vasi (DOMINICI DE CVRIA [B108,s.15], ki očitno ni v sorodstvu z Dmiškimi. Ta rodovina se omenja kot Hofferji.

Vendar je tedaj Dvorska vas obstajala že več kot 3 stoletja. Ker v 11. stol. meja med gospostvi še ni bilo, posamezne posesti so se sestajale predvsem iz zemljišč posameznih dvorov in hub ter njih pritklin ter srenjske posesti posameznih vasi, lahko sumimo, da se do tedaj obdelovalni zemljišči Zgoše in Dvorske vasi sploh nista stikali in da je bilo med njima še nekaj neizčiščenega gozda. Pač pa je obe dve naselji morala povezovati neka pot. Te pa v poljski razdelitvi po FK ni mogoče zaznati. Dvorska vas torej ne nastane iz vasi Zgoša, temveč se pojavi kot kolonija sredi nekega gozda, povezana na obstoječi sistem cest in ostalo briksensko posest že pred nastankom Nove vasi.

Posest Dmiških se je torej nahajala vzhodno od zgoške posesti. Zato lahko sumimo, da je celotna posest Dmiških prvotno spadala k blejski briksenski posesti, v katero so briksenski škofje oz. njih ministeriali umestili kot prvo Dvorsko vas.

Po drugi strani pa je lahko tukaj že obstajal nek (kraljevi) dvor, ki so si ga briksenski škofje lahko pridobili v okviru onih 30 "kraljevih kmetij", ki jih jim je dala na razpolago darovnica iz l. 1011. Listina iz l. 1040 pa omenja "mejo dvora Bled". Tak dvor bi tedaj že lahko imel ob sebi tudi vas, kar pa je manj verjetno, saj bi jo gotovo omenjali takratni dokumenti.

Demitzi so bili upravitelji celotne briksenske posesti na levem bregu Save, na kar da slutiti opravljanje tlake na Bleškem travniku, kamor so hodili delat tlako vsi briksenski podložniki z Dezele.

Po trdih časih škofa Altwina (1049 - 1091), ki je koloniziral to območje, po prihodu Ortenburžanov, ki so kolonizirali sosednje območje Otoka po izgubi večjega dela posesti vzhodno od Dobruše, je tudi odpadel del posesti na obrobju tostran Dobruše.

Demitze zasledimo v dokumentih šele, ko se že osamosvojijo, sorazmerno zelo kasno konec 13. stol. Do tedaj pa je gorenjska briksenska posest s centrom na Bledu doživela že marsikaj. Dmiška, dvorjanska in novovaška posest bi tedaj bile omejene:

¹³¹ Naselje Zgoša se tako vrine med ledini Zapoljče in Zapuže, ki sta verjetno nekoč pomenili eno in isto ledino, poimenovano s strani Rodin, od koder je ta predel "za Poljčami". Več o Poljčah, Poschih, "pož'h" (polžih) v [A93].

¹³² Raziskave poti pod Slatno so pokazale, da bi morala ta pot potekati že v antiki, saj je to odcep od "Volovske poti", ki je vodila od sv. Lucije izpod Slatne naprej proti zahodu čez Presko v Begunje in Drago.

Od Mašinarjevega znamenja na Zgoši po Ulci na Mengrad do izvira Dobruše, po Dobruši navzdol do Poljan, vzhodno od Poljan prek Doline in vzhodno od Debelakovega znamenja na Ledevnico (vzhodno od Mlake), navzdol na Koroščevo kmetijo in po njeni poti v smeri Lesc do hlebških stagen, po stari strugi Begunjščice prek Kležneka in po meji med novovaškimi in hlebškimi njivami ter zapuščkimi in zgoškimi njivami do nove struge potoka Zgoše do Ulice - glej sliko Z1-1400(21).

4.5.2.5. Dvorska vas

Dvorski vasi smo posvetili posebno pozornost, saj zavzema poseben položaj, tako kar se tiče dokumentov, kot kar se tiče ostankov, predvsem pa zaradi izpostavljene lege v prostoru. Na njej smo študirali značilnosti, bila je prva, na kateri smo preskušali raziskovalne metode, poleg tega pa je zelo zagonetna in nudi mnogo variant razvoja. Sama vas je tipična kolonizacijska vas, saj ima vse lastnosti dobro razvite in skoraj neokrnjene. Zato je bila dober vzor za primerjave z drugimi vasmimi. Ker je predstavljala vrata v Otoško dolino, smo analizirali tudi njeno okolje (glej tudi tč. 3.3.1.1. in 4.3.2.). Iste metode in uporabljeno gradivo (zemljevidi, FK, TTN, JVK smo uporabili tudi pri drugih naseljih.

4.5.2.5.1. Situacija v prostoru

Pogled na območje med Dmčjo in Dvorsko vasio iz smeri Zapuž prikazuje slika SI118(94), kjer so vidne točke, prek katerih so vodile poti v Dolino gradov. Glede na najdbe tako v Podgorju kot tudi v sami Dvorski vasi, lahko sklepamo, da so bile te poti aktivne že v antiki.

Slika SI118(94) nam prikazuje pogled z zgomjega dela Ledevnice proti Dvorski vasi, od tam, kjer je prihajala pot iz Lesca. Na sliki so označene tiste značilnosti, ki jih tukaj omenjamo: najbolj levo je vsek v ježi, kjer je prihajala navzdol pot h Kašci, nekoliko desno nad Kaščo je razgledišče na ježi, najbolj desno, na grebenu Dobrave pa je razgledišče na prihodu v Otoško dolino.

Severozahodno od Dvorske vasi, na ježi kakih 150 m od kmetije Stroj (Maček), se nahaja zgoraj omenjeno razgledišče, ki omogoča še danes pogled proti Bledu in Rodinam - SI027(31) in SI028(31), nekoč pa je bilo od tod mogoče videti tudi v smeri Gorice in Vrbenj, vendar je ta pogled danes zaraščen - glej opombo ¹³³.

Izpod razgledišča izvira z ježe studenec Kašca, kakih 50 m zahodno od tod pa vodi z ježe - slika SI026(31) - v dolino k studencu Kašca nekdanja pot, kjer so se ločevale nekdanje poti proti Vrbnjam, Novi vasi in Hlebcam ter Zgoši. (Glej zemljevid Z1.000). Ob samem studencu danes ni več nobene poti, vse je čas že zabrisal, razen steze, ki vodi izpod ježe od Dvorske vasi v smeri gradu Dmče.

Tam, kjer se je nekdanja pot spuščala prek ježe navzdol v dolino (približno 200 m zahodno od Stroja), je na vrhu ježe globok vsek, ki pa je že močno izgubljen, kar priča o tem, da pot že dolgo ni več v uporabi - SI026(31).

Pač pa vodi od tod proti Dmči danes traktorska pot in proti vzhodu in jugu komaj vidni ostanki poti v poljski razdelitvi na tem platoju. Pot se je torej že zdavnaj premaknila bolj vzhodno in teče sedaj mimo kmetije Stroj navzdol na severozahodni del Dvorske vasi. Ni pa vidnih nikakršnih ostankov poti v smeri Zapuž, kjer naj bi bil prehod v smeri Hraš in povezava naprej proti antični Vrbi in Bregu.

V poljski ureditvi, vidni na sliki SI118(94), sta vidni dve sledi v zemljišču: prva poteka s točke, kjer je posneta ta fotografija naravnost proti severnemu razgledišču, oz. vseku v ježo, ki ga prikazuje (slika SI026(31)), druga pa kakih 70 m desno od tod v smeri razgledišča, prikazanega na sliki SI027(31), od koder je vidna trasa mimo obeh prikazanih kozolcev, prvega točno izpod razgledišča in drugega v daljavi na dvorjanskem polju.

Zgoraj omenjena druga pot je ostala v uporabi še do kakega stoletja nazaj in je vrisana še v vojaških zemljevidih iz l. 1935. Dvorjani ji rečejo stara pot v Novo vas.

Oglejmo si sedaj sliko SI119(95), kjer so rdeče vrisane nekdanje poti in njihov ostanki - glej tudi nekoliko obsežnejšo sliko SI078(59). Podobno pa so v sliko SI120(96), ki prikazuje območje Dvorske vasi v FK, vrisane poti z vijoličasto barvo.

Še pred nastankom Dvorske vasi je potekala stara rimskodobna pot iz Drage čez Gorico v smeri proti Mošnjam, od Dvorske vasi oddaljena okoli 300 m. Ta pot je morala biti tedaj dokaj uporabljana. Potekala je po suhem delu zemljišča po sredini dvorjanskih polj naravnost na današnjo cesto Gorica - Zg. Otok, od tod pa vzhodno od "Mlake", čez današnjo Gorico v Mošnje. Pot je potekala večinoma še po današnjih poteh, ponekod so njeni ostanki še vidni v poljski razdelitvi zahodno od Dvorske vasi ¹³³, jugozahodno od tod pa so jo prekrile nove obdelovalne površine, urejene ob prvi razširitvi Dvorske vasi na več kot 6 kmetij. Ta pot se je pod

Mošnjami priključila na pot, ki je povezovala Ljubno in Lesce. Podaljšek te poti nakazuje povezavo v smeri Kamne Gorice in Jannika.

Kakih 100 m pred današnjim Debelakovim znamenjem - pri točki A na SI119(95) se je že v antiki od zgoraj omenjene poti odcepila pot, ki je potekala čez zamočvirjeno Dolino na greben Dobrave ("Za Gašperčkom") - SI138 do SI141(133), kjer se nahajajo zgomje hiše današnjega Zg. Otoka in cerkev ¹³⁴. Pot je od tod naprej še enkrat prečkala zamočvirjeno dolino v Dobruši ter se vzhodno od tod ločila na poti v smeri Dobrega polja in v smeri Mošenj. Deli poti, ki so vodili po ilovnatem svetu v Dolni in Dobruši, so bili zelo verjetno pobrunčani.® Glede na najdbe [A1247,s.72] v okolici cerkve na Spodnjem Otoku je mogoče sklepati, da je ta pot potekala že v antiki.

Antična pot, ki je potekala od točke A proti Otoku, se je zelo verjetno že v antiki povezovala v nasprotni smeri proti Zgomjem koncu Ledevnice, kjer je bilo tudi pomembno križišče, vendar o tem na dvorjanskem polju ni več nikakršnih ostankov.

Ravno tako je še pred nastankom vasi potekala pot iz Sv. Lucije, čez Tacmanove tlake in prek Dobrave, katere vstop na območje Dvorske vasi smo omenili že prej. Ta se je cepila pri studencu Kašca, na poti proti Vrbnjam, zgomjem koncu Ledevnice, Zapužam in Zgoši, kot smo to že prej omenili - glej tudi zemljevida Z1-0500(18) in Z1-1040(19).

Ko nastane Dvorska vas, se le-ta vrine v zgoraj omenjeni prostor z opisanimi potmi. Za novo naselje je bilo potrebno razmakniti poti tako, da je bilo mogoče postaviti polja, deloma pa uporabiti obstoječe poti. Naselje nastane na desnem bregu potoka ter ob poti, ki je skozi današnjo vas vodila navzdol ob potoku, ki je tekkel mimo današnjega gradu Dmča, za katerega pa ni podanega takratnega imena (verjetno Demičica).

S Polja pod dolino Draga je tekla tedaj Demičica ob vznožju Dobrave, čez Dmčjo navzdol na vsek na zgomji strani sedanje Dvorske vasi, nato navzdol v Dolino in naprej proti Mošnjam. Vanjo so se zivali samo studenci, ki so prihajali navzdol z Dobrave, ki pa so bili vsi zelo majhni. Takratna Demičica je že nad sedanjim gradom Dmčjo začela tvoriti močvirnat svet, ki je segal vse navzdol do Mošenj. Pod bregom je narreč prej potekal dokaj globok kanal, ki je ostal od studenca, ki je pritekal izpod ledenika, ki pa se je sčasoma zapolnil z ilovnatimi nanosi z Dobrave, ki je zelo ilovnata. V ta kanal tudi niso segali nanosi Begunjščice, ko je nasipala vršaje. Za postavitev vasi je bil torej na razpolago potok, ki je imel ravno na tem mestu dokaj velik padec (med obema znamenjema na obeh koncih Dvorske vasi je višinska razlika 6,4 m). Poleg tega pa je bil na razpolago še studenec Kašca. Poleg tega pa so bili na ježi in nad njo še drugi studenci, ki so omogočali naselitev.

Eden od njih se še danes nahaja takoj za domačijo Maček.

Starodavna pot, ki je potekala po sredi doline, pa je potekala po peščenenem zemljišču.

4.5.2.5.2. Analiza in interpretacija poljske ureditve

Za analizo poljske ureditve smo uporabili franciscejski kataster (FK) in podatke, ki jih je že objavil Jure Sinobad [A129], ter primerjali vse skupaj s TTN, kamor smo vrisali zgradbe, ki so bile za časa FK zidane z rdečo barvo, tiste, ki pa so bile lesene pa z rumeno barvo. Isto velja tudi za vsa druga naselja.

Analiza poljske razdelitve v celotnem prostoru okoli Dvorske vasi je pokazala, da je ob koncu 10. stol. segalo zemljišče vasi Zgoša na zahodu do Blat, na jugu do poljske poti (nekdanje poti Zapuže - Hlebcce) in grobelj, obdelano zemljišče pa je segalo od tedanje struge potoka Begunjščice, ki je zelo verjetno tedaj tekla skozi omenjeno mlako proti današnjim Hlebcam in na severu do poti, ki teče nad pokopališčem - zemljevid Z1.1040. Severno in zahodno od te posesti se pozneje nahaja posest Poljških (Begunje, Poljče), vzhodno od potoka Zgoša pa je bil tedaj zelo verjetno gozd, ki so ga uporabljali Zgošani za svoje potrebe - slika SI111(92).

¹³³ Ker jo je tod prekrila Karlova cesta, so tod ostanki nasutih visoki kakih 0,3 m.

¹³⁴ Pot je bila na zamočvirjenem predelu pobrunčana.®

Briksenski škofje so s pridobljenimi kmetijami dobili tudi del zgoške posesti, ki pa ni segala prek prvotne struge potoka Begunjščice.

Dvorska vas se torej začne razvijati v prostoru vzhodno od potoka Zgoše in Ledevnice, južno od Dmče in severno od močvirij, ki tedaj segajo nekoliko vzhodneje od današnjega Debelakovega znamenja (v Dolino), ki stoji ob cesti Dvorska vas – Zgomji Otok, nekako na sredini med obema naseljema.

Skozi območje naselitve teče tedaj še Dermičica, ne pa Dobruša tako kot danes. Ob naselitvi je potrebno urediti tudi vode, ki tečejo skozi območje vasi in vaške poti, ki omogočajo posamezne dejavnosti, od katerih vas živi. Tako so morali tedaj urediti strugo Dermičice in začeti izsuševati območje med Dermičico in ježo jugovzhodno od vasi (Dolina). Povodje tedaj Dermičice je bilo dokaj močvirnato¹³⁵. Zemljišče je tod ilovnato, med tem ko je po sredini doline, tam, kjer potekajo stare poti, peščeno, saj je Begunjščica s svojimi vršaji zasipala tudi Otoško dolino. Posamezni prameni peska segajo še čez pot, ki danes prihaja z Gorice in se zahodno od Zg. Otoka združuje s Cesarsko cesto. Še danes se vleče ilovnato in močvirno zemljišče med bregom Dobrave in ravnino od izvira Dermičice do Zg. Otoka z nekoliko vmesnimi prekinitvami, kjer so bila zemljišča regulirana (novi del Begunj, Dmča, Dvorska vas, Zg. Otok), a je ob večjih deževjih preplavljeno.

Kolonisti so tedaj izsekali gozd in si uredili polja, vas, vode in poti. Celotna poljska ureditev je bila obrnjena v smeri vzhod – zahod.

Ko so urejali polja, so upoštevali nekdanje poti, deloma so jih premaknili, da so lahko uredili omo zemljo, deloma pa so jih izdelali na novo. Tam, kjer so poti sekale posamezne parcele, pa so uredili travnike, kjer ni škode, če pot seka posamezno parcelo, saj so takratne poti bile več ali manj navadne steze.

Že prvi pogled na FK na sliki SI120(96) in SI121(97) pokaže, da je vas razdeljena na pet ozkih prog, ki potekajo od potoka proti zahodu, na vsako stran od teh petih prog pa sta dve širši parceli (označenih z zelenimi števkami). Kaj pomeni ta razporeditev?

Po briksenskih urbarjih naj bi vas obsegala v obdobju od l. 1253 do l. 1306 6 kmetij, poleg teh kmetij pa je moral biti tod nek dvor. Zato smo poskušali polje okoli vasi razdeliti najprej na 6 delov, nato na 7, nato na 5 in končno na 9 delov.

- Osnova za delitev na 6 delov je bil briksenski urbar iz l. 1253,
- osnova za delitev na 7 delov so bile listine, ki navajajo tudi dvor
- osnova za delitev na 5 delov je bilo 5 prog, ki naj bi imele na vsaki strani še večji kos srenjske zemlje,
- osnova za 9 delov pa pet osnovnih prog in na vsaki strani dvor, ki zavzema dvojno zemljišče posamezne hube.

Najbolj se je delitvi približala zadnja delitev na 9 delov. Pri tej so se ujemale tako proge, ki so predstavljale sadovnjake, kot tudi proge, ki so predstavljale zelnike, v nobenem slučaju pa se niso ujemale njihove bolj oddaljene od naselja.

Zato lahko sklepamo, da se je tod naselilo 7 kmetov, od teh 2 večja, z višjim statusom, mogoče koseza ali ministeriala. Po takratnih imenovanjih bi jih imenovali ...V mansos et II servi (militi).

Poleg teh pa je nad vasjo obstajal še en dvor, iz katerega se je pozneje razvila Dmča, ki je bil ustanovljen pred vasjo in ki si ga je izbral briksenski škof l. 1011, ga pridobil med že obstoječimi posestmi, ki so obsegale obdelano zemljo, saj je na tej obdelani zemlji morala v bližini biti neka naselbina, ali pa ga moral sam postaviti. Ta dvor je bil strateškega pomena, saj je branil vstop na blejsko briksensko posest s strani Leš, istočasno pa se je razvil v upravljalni dvor za vso blejsko briksensko posest na Deželi.

Vas je torej sodila k temu dvoru, nastala pa je kasneje kot dvor. Če je dvor nastal že pred l. 1011, je vas zelo verjetno nastala šele potem, ko so dvor dobili v roke briksenski škofje. Saj tudi še poznejše listine omenjajo samo dvor Bled, oz. mejo iznad dvora Bled. Ta dvor je tisti, iz katerega se je pozneje razvil grad Dmča.®

Pripravili smo zemljevid današnjega stanja TTN, pod njim pa FK, ki prika-

zuje Dvorsko vas z njenim ožjim okoljem – SI121(97), ter vanj vnašali posamezne faze razvoja.

Ob začetku je vas zavzemala površine med potokom (Dermičico) na vzhodu in Ledevnico na zahodu, med potjo, ki je vodila od Kašče do severnega konca Ledevnice in mejo podano z zeleno črto nekoliko pod potjo, ki je vodila v Vrbnje, t.j. tam, kjer se stikata poti, ki vodita na obeh straneh zelnikov.

V tem prostoru se razvije tipična kolonizacijska vas z razporeditvijo: potok – povezovalna pot - hiše in druga poslopja – sadovnjaki - povezovalna pot – zelniki – njive – travniki ter gmajna na Ledevnici, vse obrnjeno od vzhoda proti zahodu. Zahodno od Ledevnice je bil tedaj še gozd v lasti briksenskih škofov zelo verjetno pa tudi na južni strani vasi.

V vasi na ustreznih parcelah, označenih z zeleno barvo, je bilo 5 kmetij (1 = Debelak (pustota) hišna št. 15, 2 = Peterle št. 12, Markovc št. 11, Mertl št. 6 in Jurjovc (pustota) št. 8) in dva dvora (A = Dermastja št. 16 in Požlep št. 3). Hiše so označene tako, kot v FK in tako, kot jih prikazuje [A129].

Ko opazujemo površino Dvorske vasi v FK - SI120(96), ugotovimo, da večino te površine zavzemajo njive. Kje pa so potem travniki, pašniki in gmajne, kje gozdovi in planine? Če jo primerjamo z Zgošo in Begunjami, ugotovimo, da jim manjkajo celotni gorski predeli. Vas je bila torej poljedelska, živine so morali imeti zelo malo. Vendar so morali biti v začetku ravno tako živinorejci in poljedelci kot večina drugih naseljencev v Deželi. Bili so celo na slabšem kot prebivalci Nove vasi in Hlebc, ki so imeli svojo gmajno ob Savi. Te površine so si morali pridobiti od svojih sosedov. Najbolj verjetno so jih dobili na velikem Blejskem travniku pod Novo vasjo, ki je bil last blejskega briksenskega gospostva (kjer je bit tedaj verjetno še gozd¹³⁶), kamor so kmetije tudi spadale, lahko pa tudi v okviru Dmče, kjer so travnate površine tudi dokaj velike in kamor se je pozneje širila vas.

Ko so se naselili prebivalci v Dvorski vasi, so morali imeti tudi živino, saj niso mogli menjati dotedanjega načina preživljanja. V začetku je bilo okoli vasi še dovolj gozda za gmajno, kjer so lahko pasli živino, pa tudi polja, ki jih je zavzemala Dmča so bila majhna. Zelo verjetno je tedaj celotna vas spadala pod Dmčo, kar potrjujejo tudi ledinska imena v FK, saj se ta nahajajo iznad in izpod vasi – tam se nahaja iznad Debelakovega znamenja ledina Pod Dermčo.

V 13. stol. so tod nastopali Dermici (Swartzmann Dermetz) in Hofferji. Tedaj že izgine en dvor, verjetno oni na spodnji strani vasi (B), ki se spremeni v hubo. Dermici se tedaj že oddvojijo od briksenske posesti in zavzamejo severni del prejšnjega skupnega prostora. Hiše pa še zelo verjetno stoje na istem mestu t.j. Dermici nad vasjo (pri današnjem Stroju, Mačku), Hofferji pa na severnem delu vasi na dvoru A. V takem stanju zasledita vas briksenska urbarja iz l. 1253 in 1306.

V prvi polovici 14. stol. pa se verjetno naredi premik:

Dermici se deloma preselijo v svoj na novo sezidani grad na mestu, kjer stoji še danes, t.j. ob poti, ki je iz Slatne prek Valavca in Pizneka in prek zgornjega razgledišča vodila navzdol na Zgošo. Iz dokumentov vemo, da je bila družina Dermicev dokaj velika.

Hofferji so ostali na svojem mestu v vasi in stagnirajo pozneje v 15. stol. v hubo Dermastja®.

To se je moralo dogajati med leti 1306 in 1399, ko jih omenjajo listine.

Zgomji dvor v vasi je očitno vodil kolonizacijo Dvorske vasi, spodnji dvor pa je ščitil pot, ki je prihajala iz Gline mimo Debelakovega znamenja naprej proti Ledevnici in Korošču v (poznejših) Vrbnjah.

¹³⁵ Glede na zgodovinske podatke, naj bi se po 6. stol. začele klimatske spremembe, nastopilo naj bi bolj vlažno podnebje. Začetni del teh sprememb naj bi bila velika povodenj, omenjena v **D.1.1.

¹³⁶ Na to kažejo povezave, ki potekajo v smeri Lesc.

Oba dva dvora sta zelo verjetno izvirala iz dvora na ježi, kjer so bili ljudje v služnosti (verjetno ministerialski, t.j. kolonizacijski in vojaški) ter dobili v fevd dvor v velikosti dveh hub. Ko preminejo kolonizacijske potrebe, verjetno prvi razpade spodnji v običajno hubo. To se je moralo dogoditi v 12. ali 13. stol., saj se vas naslednji dve stoletji ne širi, kar pomeni, da novih koloniziranih površin ni bilo.

Dvorska vas kaže v urbarjih od l. 1306 naprej stalno rast v nasprotju z drugimi briksenskimi posestmi na levem bregu Save. Vendar tudi za to ni do l. 1602 nobenih podatkov. Zelo verjetno je, da se je Dvorska vas ustavila pri 7 kmetijah vse tja do konca 15. stol., saj se je morala podrežati istim razvojnim težnjam kot ostali deli Dežele. Verjetno je po sredini 14. stol. nazadovala, ko nastopijo velike ujme (potresi, kuge, kobilice itd.) in se opomogla na prejšnje stanje šele do druge polovice 15. stol.

Ko pa jo ponovno zasledimo l. 1602 pa ima že 13 kmetij in 3 kajže.

Ta ekspanzija se je morala dogajati v obdobju po Celjskih grofih in pred spremembo klime v drugi polovici 16. stol. Vas se je torej utegnila širiti po l. 1602, ko jo popisuje urbar še naprej, vendar ne po 60-tih letih 16. stol. ko nastopijo ponovno ujme (ohladitev, reformacija in protireformacija, 30-letna vojna). Posledica teh ujm sta v vasi tudi dve pusti kmetiji (Debelak in Jurjovc), ki pa sta za časa FK že zasedeni z novimi lastniki (Božič in Kosar).

Po drugi strani pa se od 16. stol. naprej pojavljajo samo kajže in ne cele kmetije, ki so morale biti razvite že v srednjem veku. Vas se je morala najprej razširiti še na 13 kmetij, preden so bile v 16. stol. dodane še tri kajže. Pa še pri tem je verjetno ena kmetija (do l. 1602) razpadla na 2 kajži, ena pa se je izločila iz dvora na ježi (Mačkova kajža). Torej se je vas najprej razširila na 14 kmetij. To pa pomeni podvojitev prejšnjih kmetij. Šele potem se je začela deliti na manjše enote. Ko se je širila na 14 kmetij, je zasedla celoten razpoložljivi prostor in spremenila vse primerne površine v njive. Mačkovi kajži so bile dodane 4 parcele celo izven zgornje meje vasi pri gradu Dmča¹³⁷.

Dvora na vsaki strani vasi sta lahko razpadla na dve kmetiji, osrednjih 5 kmetij pa si je moralo poiskati za podvojitev nov prostor. Ali je to prostor na nasprotni strani potoka?

Tam najdemo v FK zopet 6 parcel v SI121(97), označenih z vijoličasto barvo: dvojno na zgornji (severni) strani A, potem navzdol 4 normalne parcele in največjo na južni strani B.

Zgornji parceli pripadata kmetija Birtovc št. 25 in Mačkova kajža št. 24. Potem sledi na 1 - Noč št. 20 in Nočova kajža št. 19, na isti parceli 2 Golentar št. 18 in Bobek št. 17, na 3 Gabrnik št. 13, na 4 Ovsenek št. 10 in Jurjovc št. 9 na končni veliki južni parceli B.

Povezavo med bivšim dvorom na št. 16 (Dermastja) in starim dvorom na ježi št. 26 (Maček) predstavlja skrajna severna parcela (vijoličasta B), na kateri je Mačkova kajža in Birtovc, za časa FK oboje v lasti istega človeka.¹³⁸

Ti kmetije imajo za hišo samo sadne vrtove, saj za nadaljnjo razporeditev ni več prostora. Zemljo si morajo iskati severno in južno od prvotne naselitve.

Poleg prej omenjenih kmetij pa se na najjužnejšem koncu vasi pojavi kmetija Debelak na št. 1. Ta ima hišo in gospodarska poslopja postavljena med obe poti južno od vaške kapelice, sadni vrt pa v podaljšku prejšnjih vrtov, ki jih je postavila prva generacija kmetij.

Tako imajo najjužnejše parcele na vasi pod Debelakovim znamenjem ravno Debelakovi, še nižje pa Jurjovc, že na meji z vasjo Zg. Otok.

Oba dva dvora na straneh vasi po razširitvi vasi na 14 kmetij še nista razpadla na manjše enote, vidimo pa, da sta za časa FK na obeh že po dve kmetiji. Torej je širitvi vasi na 14 kmetij sledila not-

ranja delitev na manjše enote, ki jih zaznamo že l. 1602, ko je ena od prejšnjih enot že razpadla na dve manjši in se je pojavila že ena kajža. Najbolj verjetno je bil to eden od dvorov in to spodnji dvor, kjer že najdemo dodatno kmetijo (Majden št. 2) in kajžo (Kajžovc št. 4).

Ob popisu družin in hiš l. 1778. na blejskem briksenskem gospostvu [Briksen, HA 23152] je imela blejska graščina v Dvorski vasi 13 hiš, 13 družin in 69 oseb, ki so spadale pod radovljiško faro.

Tedaj vidimo, da je večina kmetij še v briksenski lasti, nekaj pa jih že ni bilo več. Po l. 1602 se ni začela samo drobitev vasi, temveč tudi odtujevanje. K temu so verjetno najbolj prispevale nove kajže, ki so se pojavile ob posameznih kmetijah (Kajžovc št. 4, Nočova kajža št. 19, Zver št. 22, Škerbec št. 23). Vidimo, da se kajže razširijo predvsem na zgornjem koncu vasi.

Pripomniti moramo še to, da je za časa FK najbolj razširjen priimek na vasi "Debelak", saj očitno vsi izvirajo s prvotne pustote št.15. Tako se pišejo pri : Debelakovih (št.1) pri Jurjovcu (št. 9), pri Božiču (št. 14) pri Debelaku- pustota (št. 15) in pri Noču (št. 20) ter na Nočovi kajži (št. 19), skupaj torej v 6 hišah.

Opaziti je, da se hišna imena v Dvorski vasi deloma ujemajo z imeni v Podgorju - v Mlaki in Zadnji vasi - (Jurjovc, Avsenek, Božič).

Ko se l. 1810 prodaja posestvo Dmča, tedaj v lasti Lambergerjev, je to kot celota prodano istega dne po zastopniku dr. Lusnerju kupcu Francu Stroyu za 7500 goldinarjev. Po poravnavi 13. julija 1827 pa je Dmča pripadla Janezu Jarcu, ki je plačal dolg 6396 goldinarjev in prepisal posest na svoje ime. Katera posest je to bila? Tista, ki je bila pod gradom Dmčo ali tista, ki je bila pod Mačkom? Ali obojno skupaj ali že deljeno in kako deljeno? V FK so parcele že razdeljene na veliko parcelo okoli gradu Dmča, ki sodi v k.o. Otok in na nekaj parcel okoli Mačka na ježi in na Dobravi nad njo. Dvor Dmča je tedaj obsegal poleg posesti v k.o. Otok tudi njive in travnike v k.o. Begunje jugovzhodno od Zgoše.

Predvidevamo, da je tisti del v k.o. Begunje in enotni del okoli gradu v k.o. Otok skupaj tvoril posest gradu Dmča. Ostali, razdrobljeni del okoli Mačka v k.o. Otok pa drugi del, ki je spadal k prvotnemu kraljevemu dvoru. Ločeni pa sta bili že prej grajska posest Dmča in vaška posest Dvorske vasi. Tako lahko ugotovimo vsaj deloma meje Dvorske vasi in te smo vrisali v sliko SI120(96) z rdečo črtkano črto.

4.5.2.5.3. Ureditve poti v posameznih fazah razvoja.

V prvi fazi razvoja, ko se vas ustanovi, ko se v pokrajino prepletano s potmi vrine novo naselje ustaljene oblike s svojimi poljedelskimi površinami, ostanejo nekatere poti nespremenjene, nekatere ukinejo in nekatere postavijo na novo.

Nespremenjeni ostaneta poti:

- Pot, ki je s severa prihajala navzdol iz Drage in se zahodno od vasi cepila na pot proti Otoku in na pot proti Gorici. To pot se uporabi za drugo razdelilno pot med njivami in zelniki. Mesto, kjer se pot cepi, se ne nahaja na ugodnem mestu, saj bi bilo bolje, če bi se cepila izven območja obdelovane zemlje, da bi bili zelniki po celotni širini enako dolgi. Vendar se uporabi obstoječo pot in se tej prilagodi zelnike;
- Pot, ki je od Kašče vodila proti zgornjemu koncu Ledevnice.

Dvor na ježi in naselje Dvorsko vas pod njo zgornji dve poti nista ovirali, pač pa so za svoje potrebe morali speljati nove poti.

Za povezave z Bleda proti briksenski posesti vzhodno od Dvorske vasi (območje vse tja do Kokre), ki je bila vsaj v 11. stol. dokaj obsežna, so lahko sprva uporabljali antično pot, ki je prihajala sem od Sv. Lucije prek Tacmanovih tlak. Ta je ostala dolgo časa nespremenjena, vendar so naredili tudi novo, ki je od Kašče - SI122(98) - vodila južno navzgor po ježi mimo dvora na ježi ter od tod naprej na Vrh Gline, po Glini navzdol in se v Dnu Gline cepila na pot proti Sv. Luciji in na pot, ki je prek Žalostne gore vodila v Palovče - sliko SI121(97) zgoraj in SI123(98).

¹³⁷ Zgornji dve od teh parcel ima bivši lastnik hiše Mato Polajnar še danes, čep-rav je kajžo prodal že pred desetletji.

¹³⁸ Birtovc = Wirtshaus, t.j. gospodarjeva hiša = hiša, ki spada pod dvor na ježi.

Ukiniti pa so morali pot, ki je od Kašče vodila v Vrbnje ter od tod naprej proti Radovljici. To so speljali skozi vas po poti, ki je potekala ob potoku do spodnjega konca vasi in jo od tam usmerili nazaj proti Vrbnjam. Ta pot je doživela več sprememb: prvo takrat, ko so jo speljali mimo dvora na ježi na zgornji konec vasi in s tem povezali vas z dvorom na ježi in potjo v smeri Slatne. Druga sprememba je nastala takrat, ko so iz spodnjega konca vasi speljali pot na Vrh Gline. Tedaj je potekala lahko pot iz Vrbenj naravnost skozi spodnji konec vasi naprej proti Glini.

Dodatno so morali narediti pot, ki je peljala na koncu sadovnjakov. To so povezali na obeh straneh z antično potjo tako, da je ostal med obema prostor za zeltnike. Tako je na obeh straneh vasi nastala med obema potema trikotna površina. Južni priključek je bil izveden ob naselitvi, severni pa šele po prvi razširitvi vasi v 16. stol., saj je bila severna stran sprva enakomerno široka in vzporedna z zeltniki, kar kaže poljska razdelitev. Šele po izgradnji Karlove ceste se je izvedla tudi ta povezava.

Nova je bila tudi pot iz spodnjega konca vasi do Debelakovega znamenja, do koder so segala polja šele po razširitvi vasi na 14 kmetij. Tam je bil izveden priključek na poti proti Gorici in Zgornjemu Otoku, tedaj še po antični poti čez Dolino in po grebenu Dobrave proti Spodnjemu Otoku.

Vse te poti so bile običajne poti, ki so jih lahko uporabljali pešci in tovarniki s konji, niso bile pa namenjene vozovom.

V 16. stol. pa speljejo tod skozi Karlovo deželno cesto. Ta trasa se na območju Dvorske vasi lepo pozna. Na mnogih mestih je dvignjena nad okoliško zemljišče za okoli 0,3 m, ker so jo ob vzdrževanju posipali. Speljana je bila po prejšnjih poteh vse do Debelakovega znamenja, tam pa so zavili po dvignjenem delu iznad Doline navzdol proti Zgornjemu Otoku in naprej po poti, ki je povezovala Spodnji Otok s Podvinom. Odsek od Debelakovega znamenja do priključka pri Spodnjem Otoku je bil trasiran na novo. Ravno tako je bila na novo trasirana pot od sedanjega podvinskega križišča čez klanec Brosc na Čmivec.

Karlova cesta na samo poljsko ureditev v Dvorski vasi ni dosti vplivala. Drugače pa je bilo z njeno naslednico – Cesarsko cesto. Ta je potekala prek travnikov in polj pod Ledevnico in jih sekala na dvoje, zato se je morala poljska ureditev prilagoditi novi situaciji. Do tedaj striktno usmerjena polja vzhod-zahod se sedaj ob novi cesti obmejo pravokotno na prejšnjo ureditev vzporedno s cesto. ®

Pri dosedanjih obravnavah nismo upoštevali eventualnega podaljška antične poti, ki je prihajala z Zgornjega Otoka do stečiča A – SI119(95) na ledini Širjava in se od tod podaljšala v smeri Zgornjega konca Ledevnice. Za to pot nismo našli nikakršnih ostankov, vendar bi morala obstajati, saj se je od severnega konca Ledevnice naprej usmerilo proti raznim krajem več poti. Mogoče so poljedelske dejavnosti požrle vse ostanke te poti, saj so bile tudi drugod, kjer jih ni bilo, komaj opazne sledi, če jih niso uporabljali naprej v srednjem veku. Vsekakor pa je morala to pot pokopati pod seboj že prvotna naselitev v Dvorski vasi, če pa je obstajala, je obstajala samo kot steza prek travnikov, torej najdlje do obdobja prve razširitve.

4.5.2.5.4. Posamezne kmetije in hiše

Do prve razširitve vasi so morale biti posamezne hiše v vasi še lesene. Da bi lahko ocenili kakšne so utegnile biti, bi potrebovali prepričljive ostanke, teh pa nismo našli.

Ali so bile popolnoma lesene kot druge v njenem okolju, ali z zidano zadnjo steno, kot jih lahko najdemo v Slatni (Krištanova hiša, Tomažinova hiša), ali kamnite kot opuščena Murnekova hiša in hlev v Srednji vasi?

Vas je prestara, da bi se lahko ohranile prve hiše, zato lahko samo sumimo.

Od starih hiš, ki so v knjigi, ki opisuje stanja v FK (liber parochialis), je v samem FK označena samo še Debelakova pustota kot lesena hiša. Ostali dve (Jurjovčeva pustota št. 5 in Mertlova kajža št. 7) sta že v l. 1826 označeni kot podrti (destructa).

Ali je potem Debelakova lesena hiša bila postavljena tam nekje v 11. stol.? To bi bilo komaj mogoče verjeti, saj bi morala biti tedaj

stara nekoliko manj kot 800 let. Zelo verjetno so bile to hiše, ki so bile vmes enkrat predelane in prvotnih lesenih hiš ni bilo več. Najstarejše zidane hiše pa moramo iskati med tistimi, ki so se preselili na novo lokacijo, torej med hišami prve širitve na 14 kmetij, najbolj verjetno na zgornji in spodnji strani vasi. V upoštevanje prideta predvsem Nočeva in Debelakova. Vendar že na sliki SI121(97) lahko ugotovimo, da je nočeva hiša prezidana, pri Debelaku pa je tam, kjer je bila za časa FK lesena hiša, sedaj nova zidana. Ujema se samo del Debelakovega hleva, to pa je premalo, da bi lahko naredili kakršno koli oceno. Pričakujemo lahko samo ostanke stare okoli 440 let, vendar prekrite z novimi predelavami. Tako je bilo tudi potem ugotovljeno pri pregledu ozemlja.

4.5.2.5.5. Analiza zgodovinskih in arheoloških podatkov

Dvorska vas je tipična kolonizacijska vas, ki se razvije po l. 1000. Zelo verjetno so jo ustanovili briksenski škofje v 2. polovici 11. stol. Najbolj verjetno se je to dogodilo za časa Altwina (1049-1091), ki je bil najboljši gospodar od vseh briksenskih škofov. Ta je v drugi polovici 11. stol., predvsem v letih 1060 - 75, ko se začnejo investiturni boji (in tudi še pozneje vse tja do devetdesetih let), nakupil in zamenjal mnogo posesti vse tja do Preddvora. Tedaj je močno oživela stara rimskodobna pot Bled – Lesce – Sv. Lucija – Leše. – Kovor – Retnje – Križe....., ki je povezovala briksensko posest pod Kriško goro z ostalo njihovo posestjo.

Briksenski škof Albuin, po rodu iz stare koroške rodovine, čigar mati Hildegarda je bila iz starega koroškega plemstva, ki je imela na Koroškem v posesti grad Kamen ob sotočju Krke in Drave in obsežne posesti v okolici današnje Železne Kaple, si je verjetno poskušal ustvariti most med svojo koroško in kranjsko posestjo. Tej težnji sledijo zelo verjetno tudi njegovi nasledniki v Briksnu, saj del posesti okoli Železne Kaple preide na briksenske škofje. Zato sumimo, da so si briksenski škofje kupili ali kako drugače pridobili od Zgoše posest, potrebno za ustanovitev Dvorske vasi.

Podobno so morali narediti tudi na Kležneku, da so si zagotovili prost prehod do prej omenjene posesti. Tedanje listine so dokaj nerazumljive in si jih je mogoče razlagati na različne načine. Od kralja podarjena zemljišča so lahko ležala okoli Leš ali okoli Lesc, nekoliko bolj jasna so zemljišča, ki so jih pridobili od posameznikov. Vendar o tem več drugod.

Vsekakor pa ostane na Kležneku (v JVK "Hoff Wiesen Klesnick") še za časa FK Blejski travnik, ki pripada otoški prošiji, blejski kmetije v Dvorski vasi, Novi vasi, Vrbnjah, Hlebcah pa vse tja do Žirovnice pa morajo s svojimi služnostmi (tlako) tam kositi in spravljati seno. Čez ta travnik teče potok Zgoša oz. odcep od potoka (Mlinski potok), ki je namakal ta travnik.

Brez dvoma pa odigra pomembno vlogo v tem predelu priseljeni plemič na gradu Dmč. Grad Dmč se s svojo posestjo izloči iz prvotne briksenske posesti, Dermici so bili verjetno nekdanji upravitelji briksenske posesti na levi strani Save. Prihajajo verjetno s Tirolske, saj se ime Dermitz še danes najde v okolici Briksna. To domnevo podpira tudi njihov grb. Poznamo grb Bernarda z Dmče, ki ima sredi pečatne ploskve trolist v desno na ščitu in v obodu napis + S. BERENHARDI D DERMS na listini iz l.1348 maj 20. [B108,s.15]

Vendar je moral že v 11. stol. nekdo organizirati celotno delovanje briksenske posesti na levem bregu Save. Če se je to dogajalo z blejskega gradu in otoške prošije, je moral vsaj kolonizacijo Dvorske vasi nekdo izpeljati in to je bil nedvomno nek ministerial briksenskega gospostva na Bledu. Dermici prevzamejo pozneje verjetno nadrejeno funkcijo upravljanja celotne posesti na levem bregu Save, vendar ne za dolgo, saj bi morali potem prevzeti tudi sodne funkcije na tem območju, a jih niso. Prevzeli so samo gospodarsko funkcijo, pa še to ne za dolgo, saj so se kmalu osamosvojili in del posesti prenesli na grad Dmč. Ta posest pa se je nahajala severno od posesti Dvorske vasi, vzhodno od potoka Zgoša in južno od poti, ki je peljala skozi Ulico z Zgoše na obravo¹³⁹.

¹³⁹ Vse pripadajoče ledine nosijo v FK še imena "Dermsko polje". Ravno tako se še nad Debelakovim znamenjem izpod Dvorske vasi tedaj še pojavlja ime "Pod Dermčo".

Ker se na območju Dvorske vasi pojavljajo tudi drugi plemiči (Hofferji), so ti očitno povezani s samo vasjo in nastanjeni v sami vasi. Starinski pečat neznanega izvora Dominika iz Dvorske vasi se je ohranil na listini iz l. 1399 maj 18. Ta ima na sredi pečatne ploskve mogoče podvinskega psa, ki gleda na desno na obodu pa napis (+S. DOMINICI DE CURIA). [B108,s.15].

Ime potoka Dermičica, ki teče po polju, ki ima ledinska imena Polje, v FK "Hoffeld" (dvorsko polje), danes Kraljevo polje, daje slutiti, da je to območje tudi spadalo prvotno pod Dmččo. Vendar je potok nekoč tekel mimo gradu Dmčča navzdol v Dobrušo in je verjetno dobil ime po dmiškem območju v nasprotju z Begunjščico, ki je dobila ime po begunjskem. Verjetno pa je ta del bil izgubljen že v 11. stol., ko brikenski škof Altvin zamenjuje svojo posest v Begunjah za drugo.

Ledina "Za zidam" nam pove, da je v srednjem veku potekal zid, ki danes poteka po razvodju med Begunjščico in Dermičico navzdol vse do ozemlja vasi Zgoša in da je ločeval neko (brikensko?, zgoško?) posest od zahodno ležeče begunjske posesti (posest Poschev?, kamenska ali begunjska posest?). V Begunjah (na zahodni strani tega zidu), so bili že za časa škofa Altwina trije dvori z nekaj kmetijami, ki so pripadali pod mejnega grofa, kot je to razvidno iz poznejših listin.

Razumemo lahko tudi, da je tedanji "Dobrepotok", današnja Dobruša, tedaj še tekla po stari strugi, ki jo podaja FK, kar potrjujejo tudi meje med posameznimi vasmi in meje med katastrskimi občinami.

Tedaj bi utegnili biti celotna ravninska posest vzhodno od razvodja med potokom Begunjščice (izpod Ulice) in zahodno od potoka Dermičica tudi od Dermičev?

Lambergerji, nasledniki Dermičev, so namreč razpolagali v 16. stol. istočasno s posestvi Kamen, Dmččo in Klanc (Neuguttenberg). Ti so lahko bolj prosto razpolagali s posameznimi zemljišči in so lahko posest enega gospostva prenašali na drugo gospostvo. Skratka, notranje meje svojih posestev so lahko prikrjevali po svoje. Sploh pa še danes nič ne vemo o posesti gradu Guttenberg - Klanc, ki jo omenja Valvasor [B109, knjiga XI, s.242-243]. V tem obdobju so zelo verjetno tudi speljali potok Dermičico v Begunjščico in s tem omogočali naraščanje kajžarskih delov naselij. Po dokumentih bi lahko sodili, da je bil na celotnem obsegu omenjene brikenske posesti gozd. Vendar so brikenski škofje z nakupi posesti od posameznikov pridobivali ali njive ali travnike, torej že izkrčeno zemljišče.

Še vse do danes je ostala posest na Dobravi v rokah Zgošanov. Na Dobravi je nad Dmččo segal jezik zgoške posesti vse do potoka Peračica. Južno od te posesti pa je segala posest dvorjanov ob Glini navzdol do Peračice in celo ozek pas ob poti navzgor na Žalostno goro - slika SI123(98).

Iz prej omenjenega je mogoče sklepati, da je bil l. 1000 od Save Dolinke pa vse do Tržiške Bistrice tedaj gozd, z redkimi izjemami v okolici Poljč, Begunj, Zgoše, Lesc in pod Dobrušo Palovč, Leš, Vadič, Visoč, Brezij in Kovorja ter Bistrice, ter južno Brezjanskega polja. To velja za pas Pod Gorami. Podobna naselja pa so bila tudi v obsavskem koridorju, ki so tudi imela izkrčeno zemljo.

Poleg analize podatkov iz 11. stol. ter urbarjev, ki obsegajo obdobje od 13. do 17. stol. smo se pri analizi razvoja tega območja poslužili tudi dokumentov, ki so nastali zelo kasno in je na osnovi njih mogoče sklepati, kaj se je predhodno dogajalo. Tako je bilo mogoče ugotoviti, da je zadnji Lamberger ob umiku iz Kranjske prek posrednikov l. 1810 prodal gradove Kamen, Dmččo in Zagorico s pripadajočo posestjo.

Za časa FK (torej nekaj let po tej prodaji) se nahajajo nad Dvorsko vasjo zgradbe naslednjih lastnikov:

Št. 26. Franc Stroj - MAČEK,

Št. 27. Valentin Muhivec - PILMAN,

Št. 28. Franc Ažman - LENČEK,

Št. 29. Franc Stroj. - Maček in

Št. 30. Franc Stroj. - Maček /Grad Dmčča

Tedaj je bil skoraj celoten plato v rokah ene osebe - Franca Stroja (Mačka), kar do neke mere pojasnjuje prodajo celotne Dmiška

posesti s strani Lambergerjev.

Po drugi strani pa tudi pojasnjuje, kod vse je bila Dmiška in dvorjanska posest, saj jo jasno prikazujejo ledinska imena, ki se raztezajo vse od Ulce (kjer stoji Mašinarjevo znamenje) do Debelakovega znamenja pod Dvorsko vasjo ter med Dobravo in potokom Zgoša.

Kje točno stoji grad Dmčča in kako se je razvijala njegova lokacija za sedaj, še ni poznano, pač pa je mogoče sklepati, da je ta lokacija bila na sedanjem mestu Stroja - Mačka. Prvotno je bil to kraljevi dvor, pozneje prvotni dvor Dermicev, pozneje eden od dvorov Dermicev (ko so si zgradili graščino na sedanjem mestu), po izginitvi Dermicev verjetno dvor nekega Lambergerjevega upravitelja, viteza in končno običajna kmetija (saj Stroj ni imel plemiškega statusa).

Ker so imeli ministeriali predvsem dve glavni funkciji: obrambno in kolonizacijsko, lahko tudi razumemo, da je imela Dvorska vas kot celota tudi obojno funkcijo. Tukaj se že od samega začetka nahajajo kmetije (hube), ki imajo povprečno 6 - 8 orajov obdelovalne zemlje, toliko kolikor so znašale "kraljeve hube".¹⁴⁰ V okolici prej omenjenega dvora je bilo celotno območje obdelano in tako pregledno, da ga je bilo mogoče nadzorovati. Tudi terasa nad Dvorsko vasjo, na kateri se je nahajal dvor, je bila spremenjena v obdelana polja, nad teraso pa so bile košenice (seče) - tudi zgoške - vse do potoka Peračica. Na tej čistini so bile vidne vse tri poti, ki so potekale iz smeri Sv. Lucije proti Dvorski vasi in Zgoši. S tega mesta je bilo torej mogoče nadzirati dostop na brikensko posest v Deželi in jo je utegnili čuvati nek brikenski ministerial z več podrejenimi tudi iz Dvorske vasi.

To domnevo do neke mere potrjuje tudi oboje razgledišč, onega na robu Dobrave in tistega na ježi, obe ležita na območju tega dvora.

Tudi vas Zgoša je bila pritegnjena v to obrambno funkcijo, saj je imela na Dobravi košenice (nad brikensko posestjo), še bolj naprej proti Peračici pa gozdove, tedaj verjetno še srenjske, do katerih je imela dostop prek Ulce.

Nadaljnje potrdilo zgornjih domnev pa se kaže v pravici do uporabe posameznih poti.

Poti, ki je potekala mimo Stroja po ježi navzdol v Dvorsko vas, sam Stroj ni smel uporabljati, imel pa je lastno pot, ki je tekla od Mačka zahodno navzdol po ježi h Kašci s priključkom na staro pot - slika SI121(97) zgoraj in pot, ki je tekla v smeri gradu Dmčče, ki smo jo omenili prej kot traktorsko pot.

To je zelo čudno, saj je bila pot od studenca Kašca proti Dvorski vasi dostopna vsakomur (bazirala je torej na regaljah). Po eni strani nam to potrjuje domnevo o starosti posameznih poti (da je pot zahodno čez ježo navzdol h Kašci starejša, kot pa pot vzhodno navzdol).

Po drugi strani pa se poraja domneva, da sta bili posesti Dvorska vas in Dmčča že na samem začetku dve ločeni posesti, ki sta se razvijali dokaj samostojno. Dmčča se je že dokaj zgodaj odcepila od brikenske posesti (13. stol.). Dvorska vas pa ostane v tej posesti vse do zemljiške odveze.

¹⁴⁰ "Kraljeva huba" je merilo za površino nekega zemljišča, ki se pojavi konec 1. tisočletja. To je toliko zemlje, da se ena družina lahko solidno preživi [A3,s.132].

4.5.2.6. Vas Mošnje

4.5.2.6.1. Pregled ostankov

Gomile na Hrušovju, rimskodobni grobovi v Mošnjah, halštatski ostanki na Batranci, ledinska imena kot Selo, Rajsa itd. pričajo o tem, da je bila okolica ali pa celo sedanje območje naselja Mošnje, naseljeno vsaj že od halštata naprej. Še več: ostanke je mogoče razvrstiti skoraj v vsa obdobja pred antiko.

Mošnje s svojo okolico so že od antike naprej pomembno stečiče poti in ostanejo to do 16. stol., ko speljejo mimo Mošenj vozne ceste in kot prvo Karlovo cesto. V Mošnjah se razvije pomembno cerkveno središče (fara), še preden nastane v Radovljici - SI125(98).

Okoli Mošenj obstajajo ostanki predantičnih in antičnih poti, ki so služile še daleč v srednji vek, nekatere do danes. Prilagajale so se novim zahtevam, zato jih marsikdaj ne moremo prepoznati, če nam jih ne odkrije slučaj. Tako je močan naliv 1.7.1996. spral staro cesto skozi Rupo, vzhodno od Gorice in odkril 4 faze razvoja te poti, ki so se vrstile ena za drugo – glej slika SI012(26):

- najstarejša je bila z debelimi kamni tlakovana pot, ki se je po klancu v rahlih vijugah spuščala navzdol ter zavila proti desni, kjer je izginila v razriti kotlini, ki jo je očitno naredil nek udor, široka je bila okoli 1,2 m;
- nekoliko mlajša, ki je potekala prek prejšnje, je bila nasuta z debelimi prodniki, vtisnjenimi v zemljišče in bila široka okoli 1,8 m;
- še mlajša je bila pot, ki je bila posuta z debelejšim kamenjem in široka okoli 2,8 m;
- najmlajša pa je bila prek 4 m široka in posuta z drobnim kamenjem.

Zadnja pot je bila tista, po kateri se je odvijal promet pred tem, ko je bila narejena l. 1938 sedanja asfaltirana cesta prek Skakalnice. Na njeni trasi mimo Lisičk je slediti še betonirane obcestne škarpe in cesto, široko do 6 m, mimo Lisičk pa je danes cesta široka nekaj več kot 3 m. Prva od teh tras pri Lisičkih je nastala po izdelavi Karlove ceste kot priključek na ovinku, ki ga je delala tod Karlova cesta. Speljana je bila v Radovljico in naprej na Bled in jo srečamo v popisu cest l. 1826 kot neerarsko cesto široko okoli 3 m (ta opis se torej ujema s tretjimi sledmi v zgornjem zapisu). Betonske škarpe pa so bile lahko narejene šele po l. 1870, ko se je po postavitvi gorenjske železnice začel uveljavljati beton.

Najstarejša faza pa je glede na svojo gradnjo najverjetneje antična. Od kod je prihajala, ni bilo težko ugotoviti, saj sta bili na razpolago samo dve možnosti: Mošnje ali Podvin. V Podvinu smo našli srednjeveške ostanke, a ne zanesljivih antičnih, v Mošnjah pa zanesljive antične in srednjeveške ostanke, vendar so srednjeveški vodili na Resje in od tam naravnost v Radovljico.

Proti zahodu pa so ostanki izginili. V starih zemljevidih in katastrskih mapah smo našli še nadaljnji potek te poti, ki je najbolj verjetno prihajala s Črnivca, kjer je že v antiki potekala pot proti Otoku in se odcepila prek današnjega Podvina do omenjenega mesta "Pod rupo", kjer se je v srednjem veku odcepila pot proti Radovljici. Toda kam je potem peljala glavna pot, od katere se je pot proti Radovljici odcepila, saj odcep poteka zelo ostro (torej to ni bila vozna pot) pravokotno na glavno pot, ki takoj za tem izgine in se poti od tod usmerijo proti Gorici (zakaj bi se spustila po klancu navzdol, da bi se potem zopet dvignila na Gorico?), proti Vrbenjam in proti Dobravcam. Območje je prikazano na sliki SI124(98), dobro pa jo ponazarja tudi FK na sliki SI126(131).

Še najbolj smotni bi bili od tod povezavi: prek Dobravc do kužnega znamenja pri današnji bencinski črpalki in od tam proti Lescam ali pa naravnost proti Vorgelcam in na drugo antično pot proti Lescam.

V okolici Mošenj obstajajo na več mestih ostanki, ki sodijo v obdobja pred antiko, ki niso raziskani. Tako se nahaja na Batranci halštatska naselbina, ki se prek Rajse povezuje navzgor proti Njivicam. Zelo verjetno je obstajala naselbina na Selu, današnje ledinsko ime Nad tunelom. Na vzhodni strani od te lokacije je čez sotesko potoka Zgoše, ledina Žale. Nekoč sta bili med seboj oddaljeni le kakih 100 m, pri tem pa je tudi današnja globoka soteska bila tedaj zelo plitva.

Potok Zgoša je izdolbel v zadnjih dveh stoletjih, ko poteka tod med obema ledinama, pravo sotesko - glej SI007(25) - in ločil obe dve ledini. Ledini Selo in Žale, ki se nahajata na majhni vmesni terasi med mošenjskim Spodnjim poljem (na ledini Pod cesto) in Senožetmi, sta bili nekoč direktno povezani s potjo, ki je vodila prek Polic v Globoko. Ledini se nahajata na isti nadmorski višini okoli 465 m.

Naselbina na Selu je bila povezana z naselbino na Batranci s potjo, ki je potekala po Rajsi, t.j. dolini po kateri teče danes p. Zgoša. Od odcepa proti Batranci pa je potekala navzgor ob robu Resja, Pod rupo, prek Vrbenj na Zgornji konec Ledevnice in od tam na Njivice.

Južno od Mošenj je skozi vaško območje potekala antična pot, ki je prihaja z Ljubna prek Peračice in čez Dobro polje, nato skozi Mošenjski Graben na Ulco in po tej do Konca Ulce in prek Polic in Prevala proti Radovljici oz. Lescam. Ta pot je prečila mladohalštatsko naseljeno območje Batranca – Selo. Pozneje pa se omenja med romarskimi potmi.

Skozi mošenjsko območje je potekala iz Prevala, kjer je čez Police (tod poteka danes gozdna učna pot) potekala naravnost proti sedanjemu mostu čez Zgošo, se z ježe spustila po dveh serpentinah navzdol v dolino Rajso kakih 20 m pod sedanjim mostom prešla takratni potoček in se dvignila naravnost na Konca ulce. Območje prikazuje slike SI007(25), SI127(132) in SI128(132). Danes se nahaja tam globoka soteska, ki jo je izdolbel p. Zgoša in ostanki nekdanjih serpentin, poraščenih z leševjem. Pot se je nato usmerila prek Ulce proti Grabnu. Pod Mežnarjevim znamenjem – SI129(132) - se je spustila v Graben (danes ta odsek ni več uporaben) ga prečila in se nato po dokaj strmi poti dvignila na Dobro polje, od tu pa proti sedanjemu Malemu Dobremu polju in po sedanjem Peraškem klancu navzdol, kjer se ji je pod Padonco pridružila tudi antična pot, ki je potekala proti Črnivcu - glej tudi trasa na SI126(131).

Ta pot je imela že v antiki tudi priključek z Dobrega polja (od Klenšarjevega stoga) prek Grabna v Mošnje in naprej proti Podvinu, kjer smo jo potem opisovali že na začetku opisa vasi Mošnje.

Vzhodno nad Mošnjami, ob poti proti Brezjam, je ledina Hrušovje, kjer so bili najdeni halštatski grobovi [A124/7,s.69,70]. V samih Mošnjah pa so bili najdeni rimskodobni grobovi. Predantična pot, ki je peljala tod iz Mošenj na Brezje že v -5. stol. in se še danes uporabljala in vodi na Brezje, je bila pozneje spremenjena v kolovoz. Ta pot se je navezovala na pot, ki je nato prek Ješč vodila v Praproče (novo odkrita villa rustica na Brdu) in naprej proti Zvirčam.

Nekoliko severneje pa je od srednjega veka naprej vodila pot prek Črnivca navzdol prek Boble in Bačce, prečkala potoka Peračico in Grofijo ter prek Senožeti in Blatnic vodila v vas Peračico, od koder je prek Tromostovja vodila v Leše ali pa čez ledino pri Čebelnjaku in potoka Peračice ter Brdarja v Vadiče ter od tod naprej na Brezje (pri Tržiču). Slika SI130(132) prikazuje to pot zahodno od Črnivca na ježi, kjer se začne spuščati k potoku Dobruša.

Nekoliko severneje od prejšnje poti je antična pot prečkala isto ježo – slika SI131(132), se usmerila prek križišča SI132(132) in vrha Brosca proti Stari Dobravi, kjer se je sešla z antično potjo, ki je prihajala navzgor iz Ljubnega, prek p. Peračice, Padonce, Dobrega polja, Narta in črnivškega polja (domačini ji pravijo Rimska cesta) ter od tod naprej po Stari Dobravi in z nje navzdol na vmesno teraso - SI133(132), kjer se je sešla s potjo, ki je prišla sem mimo Broščarja. Od tod naprej pa je pot potekala prek Dobruše na Spodnji Otok in .....

Zahodno od Broščarja so domačini večkrat na svojem vrtu naleteli na opečne tlakovce in tlakovano pot, ko so prekopavali vrt. Tod naj bi potekala pot iz Mošenj na Spodnji Otok, ki je na koncu vrta SI134(132) zavila navzgor na vmesno ravnino SI133(132) in od tod naprej proti Sp. Otoku, kjer naj bi bili tudi najdeni rimskodobni grobovi.

Najpomembnejši ostanek pa je vsekakor mošenjska cerkev, ki skriva v svojih zidovih mogoče še antične ostanke prve cerkve - SI125(98).

4.5.2.6.2. Zgodovinski dokumenti in analiza ostankov

Našo analizo bomo pričeli s srednjim vekom, nekako z 12. stol., ko naj bi bilo sedanje naselje kolonizirano.

V FK zasledimo na južnem delu vasi tipično kolonizacijsko obliko. Tod se nahaja 6 kmetij, ki se raztezajo od poti, ki poteka ob Mošenjskem grabnu, po katerem teče potok Dobruša v smeri proti Resju. Ravnina je tukaj sorazmerno ozka in ne dopušča globoke razvrstitve, zato je prostora na tej ravnini samo za sadovnjake in zelnike. Polja, travniki, pašniki in gmajna, ki bi morali slediti, če bi bilo dovolj prostora, so tukaj razvrščeni glede na geografske danosti drugod okoli vasi. Vendar opazimo, da se posamezne kmetije širijo naprej na Resje in da so povezane z Resjem s potmi, ki jih imenujejo gabele (gabeve)¹⁴¹. Obstojajo 4 take poti (Farovška, Ukanova, Felsova in Reševa gabela). Farovška gabela pa služi tudi za povezovanje naprej proti Gorici in Radovljici, kjer tvori najbližjo pot med Mošnjami in Radovljico (danes prekinjeno s sadovnjakom).

V vasi zavzema cerkev sv. Andreja dominantno vlogo. Kot smo omenili že prej, se prvič omenja že l. 1154 kot lastniška cerkev. Nek neznani fevdalec je torej že pred tem postavil ali obnovil že prej obstoječo cerkev.¹⁴² Celotna vas je vedno povezana s cerkvijo in ne tako kot v drugih vaseh, kjer je navezana na nekega fevdalca¹⁴³. Mošenjska cerkev je imela v srednjem veku zelo pomembno vlogo, predvsem preden je bila prenesena prafara z Rodin v Radovljico. V Mošnjah je bila župnija vsaj že od l. 1319 („Henricus plebanus de Missinach...“) [A130,s.93].

Očitno je bila to v 12. stol. edina cerkev, ki je svojo funkcijo raztezala na svojo okolico in tudi na levi strani Save: Gorico, Otok, Črnivec, Brezje, verjetno pa tedaj tudi na Predtrg, a tudi na celotno Lipniško dolino. Lipniška dolina se s prenosom prafare v Radovljico ob koncu 13. stol., prične usmerjati na Radovljico, z uvajanjem profesionalnega fužinarstva pa se začnejo pojavljati samostojne župnije (ob koncu 15. stol. v Kropi, v 18. stol. v Karni Gorici in v 19. stol. še na Dobravi).

Na povezavo cerkve z vasio kažejo tudi ostanki pašnih pravic na Mošenjski planini, kjer so bile te pravice razdeljene na 7 delov (na 6 kmetij in župnišče).

Vas je nastala ob robu močvirja, ki se je razprostiralo okoli Otoka.¹⁴⁴ Mošenjski graben tedaj še ni bil tako globok, kot je danes, predvsem ne v njegovem severnem delu (iznad poti, ki vodi s Črnivca proti Podvinu tedaj še ni bilo grabna, ki je danes tod globok okoli 8 m, v zadnjih dveh stol. se je poglobil za okoli 5 m). Nekako do tod bi tedaj segalo močvirje. Vas nastane verjetno v 10. stol. pod vplivom oglejskega patriarhata®. Verjetno je to tretja najstarejša cerkev na Visokem Gorenjskem (za Rodinsko in ono na Blejskem otoku), povezana s pokristjanjevanjem, mogoče celo s cerkvijo iz antike.

V vasi se razvijeta dva dvora. Prvi se omenja v zvezi s Poljškimi. L. 1326 se omenjata brata Jurij in Nikolaj Poljški (*Nykel von Pevlich*), ki se l. 1331 imenujeta „von Werd“. L. 1350 pa se omenja isti kot *Nyclaw von Moesnach*. [A93/5,s.5-9]

Prvi dvor je bil verjetno pri cerkvi, na križišču poti z Brezj v Radovljico in poti ob potoku Dobruši navzgor na Otok. V FK je označen kot kmetija Pernuš, št. 10. (vzhodno od cerkve), od tod pelje pot tudi navzdol k mlinu (Korošec), ki se omenja že l. 1379.

Drugi dvor pa je bil verjetno na kmetiji Ukan št. 14., ki ima v vasi največjo parcelo, dvakrat tako veliko kot ostali in tudi svojo gabelo na Resje.

¹⁴¹ Gabela pomeni prečko, prečno jadro. V našem slučaju pomeni prečno pot na ježo, ki jo seka. Naziv je romanski.

¹⁴² Umetnostni zgodovinarji sumijo, da sodi del cerkve še v antične čase.

¹⁴³ Mošnje se tudi ne povezuje s Podvinom, ki se vrine med mošenjsko in otoško posest. Podvin nastane torej pozneje, ko se močvirje že osuši in to kot samostojna posest nekega plemiča, zelo verjetno prvotno nekega ortenburškega ministeriala.

¹⁴⁴ Od tod naj bi bilo tudi izpeljano ime naselja. Nemški Moos pomeni močvirje, barje. ®

Ščasoma se je Mošenjski graben poglobil in v njem so se pojavili mlini. Prvi mlin se omenja v 14. stol., vendar je moral biti tukaj že zelo zgodaj, verjetno že ob nastanku vasi, saj so bile za to dane možnosti in potrebe.

Razpored posameznih kmetijskih površin in stavb v začetku 19. stol. nam podaja slika SI126(131), narejena na osnovi FK. Na sliki lahko opazimo:

da ima cerkev obsežno pridvorno gospodarstvo, z več poslopji in da je oddaljena od kolonizacijskega naselja. Okoli cerkve se nahajajo še druge kmetije, ki nimajo okoli sebe zemljišča, ki so bile očitno nekoč del cerkvenega pridvornega gospodarstva;

da se severno od cerkvene posesti pojavlja podvinska posest, ki je zaključena in ima na svojih parcelah v bližini Mošenj tudi tri kmetije, podobne onim okoli cerkve;

da ima kmetija Ukan št. 14. bistveno večje kmetijske površine okoli svoje hiše, ki stoji v vasi najbližje cerkvi;

da so posamezne parcele od Podvina navzdol vedno ožje;

da je v podvinski posesti širok travnat pas, po katerem vodi pot;

da je povezovalnih poti pet:

ob Mošenjskem grabnu proti Otoku in Črnivcu,

čez Graben proti Brezjam in Dobremu polju,

pod ježo proti Podvinu in od tod naprej proti Otoku in Gorici, ta zadnja se povezuje s staro potjo na Lisičke in navzgor na Konce,

čez Farovško gabelo na Resje in naprej proti Radovljici in

ob Grabnu navzdol v Globoko;

da se poljska ureditev na Resju samo deloma pokriva s pasovi, ki segajo od posameznih kmetij proti ježi (Gabelam), pri tem stojita nasproti trem kmetijam (Ukan, Fels in Blažek) samo dve parceli na Resju;

da je med Ukanom in naselbinskim delom okoli cerkve večji prazen prostor;

da imajo kmetije južno od Ukana lepo razdeljene funkcionalne površine (kolonizacijska ureditev: cesta, zgradbe, sadovnjak, zelniki) in da je ureditev zgradb okoli cerkve dokaj neurejena (gručasta ureditev) brez funkcionalno razporejenih površin;

da so vse kmetije razporejene ob vaški poti ob grabnu, razen cerkvenih zgradb, šole in Pestotnika (ob šoli);

da se drugi del naselja nahaja v grabnu, kjer so predvsem mlini in nekaj bajtarjev.

Na osnovi zgornjih opažanj je mogoče sklepati:

da je bila celotna posest severno od cerkvene v posesti gradu Podvin;

da je bila posest južno od cerkvene posesti dodeljena posameznim kmetijam;

da je posest kmetije Ukan nekako dvakrat večja kot posest ostalih kmetij in da je pripadala zelo verjetno dvoru, ki ga omenjajo posamezne listine.

Iz zgornjega je mogoče zaključiti, da nastane vas Mošnje med dverna antičnima potema®: južno, ki vodi z Dobrega polja čez globok Mošenjski graben in severno, ki vodi s Hrušovja mimo cerkve in čez hrib naprej v smeri Radovljice. Obe dve poti imata klance. Obe dve poti sta bistveno starejši, kot vas Mošnje. Podobna stara pot pa poteka čez Resje proti Globokemu.

4.5.2.7. Vasi Zgornji in Spodnji Otok

Vas Otok se v listinah prvič omenja l. 1326. Omenja se *Alber(t) amman von Werd* (amtman – upravnik, oskrbnik) [A/93/5,s.9], ki ga nasledujeta poljska brata Jurij in Nikolaj, ki se l. 1331 že omenjata kot otoška. Tedaj se tudi deli Otok na Spodnji Otok, na katerem ima svoj dvor Jurij (*Gori von Nidemwerd*), ostali Otok pa je še vedno Otok brez pridevka Zgornji. Njegov brat Nikolaj je živel na enem izmed dvorov v Mošnjah. Šele l. 1368 se omenja *Herman von Oberwerd*, ki je svoji ženi za jutrnjo zastavil kar domači dvor. [A93/5,s.5-9]

1350, junij.9. Diemuta, vdova Bernarda z Drnče, proda Nikolaju z Otoka in njegovi ženi Neži kmetijo na Brezjah.

Cerkev na Otoku se prvič omenja 1405, marec 27...*plebanum in Moeschnach ad titulum sue filialis ecclesie sancte Johannis in Werd* [A7/1,c.87,s.22 in A130,s.286].

Na Spodnjem Otoku so bili najdeni rimski grobovi [A124/7s.72].

Kolonizacijo izvedejo verjetno Ortenburžani ob koncu 13. ali v začetku 14. stol. s pomočjo svojih ministerialov. Prve obdelovalne površine so bile verjetno na položnih pobočjih Dobrave nad sedanjim Zgornjim Otokom, kjer so se nahajale tudi prvotne kmetije in na ravnici nad temi pobočji, kjer se je nahajala nekdanja mežnarija, kjer sta bila zelo verjetno tudi prvotna pristava in nekdanji dvor. Ta blaga pobočja, nagnjena proti zahodu, so bila primerna za gojitev vinske trte.¹⁴⁵

Dolina okoli Otoka je bila tedaj močvirnata, saj je bilo tod nekoč jezersko dno, kar se kaže še danes ob večjih padavinah, ko stoji na poljih voda – SI135(133).

Prva izsuševalna dela so bila najbolj verjetno opravljena kar s plugom, kot smo to omenjali že prej, vendar to zelo verjetno ni zadoščalo, kot to kažejo sedanjí ostanki prekopov (ki pa sodijo po svoji tehnični zasnovi v 18. stol.).

Da bi se močvirje v okolici Otoka izsušilo, je bilo potrebno izkopati na območju sedanjih polj kanale, globoke približno 1m. Kopanje se je začelo od sotočja Dobruše in Otoškega grabna navzgor. Voda, ki je začela odtekati, je sama poglobljala kanale in z okoliškega zemljišča izpirala delce¹⁴⁶ - glej sliko SI136(133). Zemlja se je okoli sotočja začela sesedati in tvoriti dolinico, takšno, kot je vidna še danes (slika SI137(133)). Kakega pol tisočletja zatem je v tej dolinici postavil svojo gostilno Žabart.

Ljudje, ki so izsuševali omenjeno močvirje, so se naselili na suhih tleh na Dobravi iznad sedanjega Zgornjega Otoka, kjer se še danes nahaja nekaj hiš. Tod je bilo tudi nekaj njiv in sadovnjakov. To je bilo enotno naselje Otok, saj spodaj v dolini še ni bilo sedanjih razdvojenih naselij Zgornji in Spodnji Otok. Dostop do tega naselja je bil mogoč samo prek poti, ki je že v antiki vodila iz sedanjih Mošenj mimo Broščarja in čez vmesni plato na SI133(132) do vzhodnega dela Dobruše, se čez močvirno dolino usmerila na polotok, na katerem stoji današnja cerkev, ter se po vzhodnem pobočju dvignila proti severu – slika SI138(133).

Od tod je potekala mimo nekdanje mežnarije po rahlo valovitem zemljišču proti severozahodu ter se usmerila na ježo SI140(133) ter nato prek ježe navzdol v Dolino SI141(133), od tod pa k Debelakovemu znamenju in naprej proti stečiču poti zahodno od Dvorske vasi, kjer se je priključila na predantično pot - glej zemljevid Z1-0500(18).

Druga pot, ki pa je potekala iz na novo nastalega trga Radovljice (s faro, preneseno tja z Rodin), prek Predtrga, Gorice, Otoka, Stana,

¹⁴⁵ Ni pa nikaršnih ledinskih imen, povezanih z vinogradništvom.

¹⁴⁶ Proces izpiranja zemljišč, sestavljenih iz drobnih delcev, se imenuje desolifikacija. Ta odnaša netopljive delce takrat, ko je hitrost pretoka dovolj visoka. Proces poteka tudi dokaj globoko v zemljišču, ne samo na površju. Posledice površinskega izpiranja in globinskega odstranjevanja topljivih in netopljivih delcev pa vodi v zniževanje zemljišč, predvsem tam, kjer je tok vode močan, torej v bližini kanalov. Zato se zemljišče tam bolj seseda in celotno zemljišče se prične nagibati k vodnim tokovom.

Široke doline, Grofije v Palovče, kjer se je priključila na starodavno pot, ki je potekala iz Leš v Dvorsko vas, je postala pomembna tovorniška pot, ki je povezovala trg Radovljico v smeri Ljubelja - Z1-1400(21).

Cerkev sv. Janeza Krstnika - SI142(133) - stoji na pomolu, ki ga tod tvori Dobrava in ima še danes ime po prvotnem imenu vasi - Otok (Werd), ki izvira iz krajevne značilnosti¹⁴⁷. Tam dela Dobrava namreč polotok, na katerem je vas nastala, na jugozahodnem pobočju izpod prej omenjene poti. Še za časa FK je stala mežnarija na Dobravi kakih 360 m zahodno od cerkve v okviru Zgornjega Otoka. Zakaj taka oddaljenost mežnarije od cerkve, saj sodita vendar skupaj?

Sčasoma je nastala ob Dobruši Dolina, nekoliko ugreznjeni del zemljišča ob grebenu Dobrave, na katerem je stalo naselje Otok. Ta Dolina se začena že takoj pod Dvorsko vasjo in se vleče vse do današnjega Zgornjega Otoka. Danes je Dobruša pomaknjena čisto pod hrib, tako da je celotna Dolina uporabna za kmetovanje. Strugo Dobruše pa je potrebno stalno čistiti in vzdrževati, da ostaja v svojem umetno izdelanem vodotoku, saj je okoliško zemljišče ilovnato in nanaša stalno ilovico, zemljo, listje, veje in celo kamenje.

Da se je močvirje toliko izsušilo, da je omogočalo kmetovanje, je preteklo nekaj let, bolj sušni predeli pa so bili uporabni že takoj, to so predvsem predeli med Zgornjim Otokom in Ledevnico ter v smeri proti Dvorski vasi.

Da pa je bila mogoča preselitev v dolino in postavitve hiš v nekdanje močvirno dno, pa je moralo preteči več kot 50 let. V tem času pa je bilo potrebno vzdrževati in poglobljati kanale¹⁴⁸. S tem so bili dani pogoji tudi za naselitev Spodnjega Otoka.

Znanja o uspešnem odvodnjavanju (izdelava kanalov s plugom, izdelava prekopov, izkušnje o osuševanju zemljišči) pa so bila tedaj doma na območju sedanje Furlanije in Benečije. Ali so tedaj v to deželo pripeljali ljudi, ki so to znanje obvladali, ali pa so se ljudje, ki so se tedaj na Otoku naselili, to znanje pridobili drugod, še ni znano. Da bi ga pridobili pri svojih sosedih (briksenska kolonizacija) je malo verjetno, saj tam ni bilo močvirnih zemljišč. Bolj verjetno pa je, da so ga pridobili pri Mošnjanih, ki so bili ozko povezani z oglejskim patriarhatom, saj so si l. 1154 Ortenburžani pridobili Mošnje od patriarha.

Prvo srednjeveško naselje Otok se razvije nekako v istem času kot vas Gorica. Nastane naselje na grebenu Dobrave tam, kjer je za časa FK še 5 kmetij. Te so povezane navzdol s svojim poljem, ki se je nahajalo v smeri proti Gorici. To polje je bilo najbolj sušno, saj se je deloma nahajalo na peščenih zemljiščih¹⁴⁹. Svoje polje so povezali navzdol z dvema potema, ki sta bili zgoraj priključeni na antično pot. Na zahodu je izza Gašperčka potekala navzdol pot, katere ostanki so prikazani na SI139(133).

Prva diferenciacija vasi se pojavi, ko se postavi dvor na sedanjí lokaciji vasi Spodnji Otok, nekoliko pred l. 1331, ko se Spodnji Otok kot tak tudi prvič omenja.

¹⁴⁷ Domačini nikoli ne rečejo, da je "cerkev na Spodnjem Otoku" temveč vedno "cerkev na Otoku", saj je samo ena za obe vasi skupaj.

¹⁴⁸ Zelo verjetno je velik del kanalov nastal kar tako, kot mi je rekel Janez Kocijančič (Korošček) iz Vrbenj, kjer imajo pri hiši kar bogate izkušnje, kako gospodariti z vodo: "Če hočeš potegniti vodo kam na polje, samo pogledaš, kako poteka svet, potegneš brazdo s plugom, na vodi pa narediš jez, ki sili vodo v tako potegnjeno brazdo. Od tod naprej pa si potem voda sama koplje svojo pot". O tej metodi pripovedujejo tudi druge legende. Metoda je očitno zelo enostavna in uspešna in je bila velikokrat uporabljena. Nasprotno pa je metoda preprečevanja neke vodne poti veliko bolj dolgotrajna, saj se mora vodo najprej speljati proč od zemljišča, ki ga nameravamo izsušiti, potem pa poglobiti odtoke, da ti izsušijo zemljišče. Izvedba odvodnjavanja zemljišča traja torej mnogo dlje kot pa navodnjavanja. Predvsem pa je izsuševanje zemljišča zelo dolgotrajno.

¹⁴⁹ Na sliki SI136(133) se vidi, da voda nosi s seboj tudi kamenje, ki ga je pobrala na višje ležečih peščenih parcelah.

Iz omenjenega dvora se sčasoma razvije tudi ostalo naselje. To omogočata obstoječa pot in primerno suho zemljišče na Sp. Otoku zahodno izpod cerkve¹⁵⁰. Zemljišče južno od Sp. Otoka, po katerem je tekla takrat Dobruša, pa je bilo potrebno tudi izsušiti in to se je zgodilo, ko se je naselil dvor na Sp. Otoku. Izsušitev tega zemljišča je bila namreč pogoj za postavitev vasi Sp. Otok na sedanjo lokacijo. Če pa je bilo zemljišče Sp. Otoka osušeno, je moralo biti osušeno že prej zemljišče Zg. Otoka, saj leži to nad njim. Ozemlje je bilo torej izsušeno vsaj deloma, še preden se je izvršila delitev na Spodnji in Zgornji Otok in to na območju med Gorico in Otokom.

Ko je bilo zemljišče vsaj deloma izsušeno (predvsem v sušnih obdobjih poleti in pozimi) in je bilo mogoče priti peš k cerkvi v Mošnjah, se je pojavila steza, ki vodi po nekoliko višjem predelu prek polj južno od Sp. Otoka in nato ob Dobruši navzdol do Mošenj. V tem obdobju se pojavi tudi povezava prek dvora s stolpom v Podvinu, ki poteka po nekoliko višjem zemljišču. Seveda pa tedaj še obstaja tudi antična pot, ki smo jo prej opisali in tudi "Rimska cesta" čez Staro in Novo Dobravo ter naprej proti Dobremu polju. Ta pot je bila v obeh močvirnih predelih pobrunčana v Dolini in v Dobruši. Brunčanja pa bomo obravnavali pozneje.

Naselje Otok (Werd) nastane torej ob obstoječih poteh, za katere pa lahko sumimo, da so bile marsikdaj ob večjih deževjih neprehodne in je bilo tedaj potrebno uporabljati druge obhodne poti, ki so zaobšle to močvirno območje okoli Otoka.

Dosedanja raziskovanja so pokazala, da je bilo prvotno naselje Otok na samem grebenu severozahodno od cerkve, v okolici, kjer se je še za časa FK nahajala mežnarja, poleg nje pa še ena zidana zgradba, ki pa so jo nekaj let potem opustili (št. 16. Žnidar). Tam je stal zelo verjetno dvor, večkrat omenjen v dokumentih, s katerega je potem izviralo nekaj hub. S tem bi bilo mogoče tudi pojasniti veliko oddaljenost mežnarije od cerkve.

Poleg dvora je moralo biti že v 14. stol. tudi nekaj kmetij. Predvidevamo, da so bile to vse tiste, ki se v času FK nahajajo na pobočju Dobrave iznad ravnine. Te kmetije so bile s poljskimi potmi povezane s svojim poljem, ki se je razprostiralo v dolini v smeri Gorice, kjer se je stikalo tudi z Goriškim poljem. Najbolj oddaljen je bil "farovski travnik", tik pod Gorico. Število teh poti je vidno še danes. Bili sta to dve poti, ki sta se odcepili od poti Spodnji Otok – Dvorska vas. Zahodna je bila opuščena šele pred kakimi tremi desetletji. Iz naselja je vodila tudi prečna pot, podobno pa je v ta polja vodila tudi pot s Spodnjega Otoka. - Glej zemljevid Z1-1400(21).

Šele po izgradnji Karlove ceste l. 1573 se začnejo kmetije in druge dejavnosti preseljevati ob novozgrajeno cesto. Pred dverna stoletjema je bilo na hribu še 5 kmetij (Čednek št. 10, Lenček št. 11, Gašperček št. 12, Hribar št. 14, Žnidar št. 16), en kajzar Barčnik št. 13 in mežnarja št. 15. Danes so na dvignjenem mestu nad Zgornjim Otokom ostale od tedanjih kmetij samo še Gašperček-12, Lenček-11 in Barčnik-13, večina naselja pa se nahaja spodaj ob cesti - slika SI143(134).

Če se že v 14. stol. z Otoka izloči Spodnji Otok, dobi nekaj desetletij pozneje stari del ime Zgornji Otok, pač glede na svojo lego na Dobravi. Pot, ki je obe naselji povezovala je vidna še danes. Med današnjim Spodnjim in Zgornjim Otokom pa ni druge poti ali ceste kot Cesarska cesta, ki nastane l. 1734. Njena predhodnica, ki tod poteka po isti trasi, pa je Karlova cesta iz l. 1573. Da bi pa obstajali dve sosednji naselji brez vmesnih poti, pa ni mogoče. Zato sklepamo, da se je Zg. Otok postopoma priselil k novi Karlovi cesti, ki jih je povezovala z zunanjim svetom, ter uredil novo naselbino po istem gospodarsko optimalno urejenem vzorcu, ki so ga kolonisti uporabljali že prej in je prevladoval v okolici. Stara pot, ki je prej vodila s Sp. Otoka v Dvorsko vas, ob kateri je stal Zg. Otok pa je začela propadati. Ostali so samo še tisti deli, ki so služili za druge poveza-ve in gospodarske namene.

Preselitev pa ni potekala samo s hriba navzdol, priseliti so se morali tudi drugi rokodelci, potrebni za vzdrževanje voz, predvsem kovač (ki ostane vse do današnjega časa), mogoče tudi kolar (ki pa ga ni

zaslediti med domačimi imeni). Potrebna je bila tudi gostilna in sčasoma se pojavita kar dve (Kral – pošta) in nekoliko oddaljeni Žababirt pod klancem Broscem. Vendar naselje še vedno zadrži kmečko obliko, čeprav se sčasoma začnejo posamezniki dopolnilno ukvarjati tudi s furanjem (tako kot povsod drugod po Visoki Gorenjski).

Zg. Otok je bil povezan tudi s sosednjimi vasmimi. Poljska pot (najzahodnejša), ki je vodila izza Gašperčka proti stečišču poti na Širjavi, je imela takoj po prihodu v Dolino odcep, ki je vodil proti Gorici. Del tega odcepa od Gorice do Cesarske ceste je ohranjen še danes in povezuje Gorico in Zg. Otok, na preostalem delu pa so danes travniki. Tudi druga pot, ki je od Gašperčka vodila navzdol na polja, je vodila na Gorico. Ohranila se je kot steza vse do 20. stol. Pot, ki je povezovala naselje z Dvorsko vasjo, pa je ostala do danes, čeprav je dokaj slaba in od Cesarske ceste do Debelakovega znamenja prekinjena.

¹⁵⁰ Predvidevamo, da je bil prvotni dvor na mestu kmetije Matiček, v FK št16.

4.6. Vasi osrednjega dela Dežele

4.6.1. Radovljica

4.6.1.1. Vas Radovljica (Predtrg)

Radovljiško območje je bilo naseljeno vsaj občasno že v kameni dobi, kot nam to kažejo ostanki na Gradiščah (Prešernovi plani).

Bronasto dobo predstavljata bronasta sulična ost najdena na predtrških poljih in bronast meč najden na Sotočju [A124/7, s.69].

Vzhodno od Radovljice, na nekoliko višjem platoju Batranci, so bili najdeni ostanki halštatske keramike, nekaj grobe keramike (Stane Adam), nekaj obdelanih kamnov (Lucijan Adam) ter halštatski nožič (Janez Meterc). V isto obdobje sodijo tudi ostanki keramike, najdeni ob izdelavi Dremeljeve hiše na Gradišču, na ježi jugovzhodno od železniškega predora. Zelo verjetno pa spadajo v isto obdobje tudi gomile vzhodno od Hlebških stagen, ki jih navaja Pečnik in so bile pred nekaj leti odstranjene.

Antični ostanki so bili najdeni tako v Lescah kot tudi v Predtrgu. Poročila iz 16. stol [A104/10, s.145] omenjajo tudi najdbe nagrobnikov v Radovljici, vendar so ta poročila dokaj nezanesljiva, saj so tedaj pripisali Radovljici tudi tisto, kar je bilo najdeno v okoliških vaseh¹⁵¹.

Ostanke antičnega nagrobnika (ali grobne kapele) omenjata Linhart in Lazius, vendar lokacije antičnega naselja do sedaj ni bilo mogoče ugotoviti¹⁵².

Prav tako so bili najdeni ostanki antičnega mozaika in zidov v Predtrgu. © [B84, s.167]. (Najdišče naj bi bilo pri predtrški lipi – Cene Avguštin).

Pri Prešernovi hiši (Ljubljanska c. št 43) je bil najden rimski novec (Hadrian 117-138). [A124/7, s.72]

Pred sedanjim Avtomotom (Triplatova hiša) so bile najdene v jeseni l. 2001 ob kopanju plinovoda "rimske opeke". (Sagadin Milan)

V pisnih virih se naselje prvič omenja v l. 1050-65 v briksenskih tradicijskih knjigah [B131, s.55, c.146].¹⁵³

Analiza zgodnjih arheoloških izkopavanj l. 1906 na območju Predtrga na Sandrovi polici je pokazala manjšo in kratkotrajno naseljenost © na območju Predtrga v prelomu 8. v 9. stol. (8 staroslovanskih grobov). Grobišču pripadajoča naselbina ni bila locirana. © [A15]

Na območju Gradišč, kjer so našli l. 1998 kamenodobne ostanke, poročajo o utrjenem gradišču z ostanki jarka in nasipa [B84, s.167].

Arheološka izkopavanja l. 1968 so v najnižji plasti nekdanjega pokopališča pri cerkvi našla del skeleta, ki sodi v 12. stol.

Arheološka izkopavanja l. 1989 so na zahodni strani cerkve v globini 1,4 m našla staroslovanski skelet, romarsko školjko, srebrnik ljubljanske kovnice (Bernard l.-1202-1256) in ostanke jame za vli-vanje zvonov.

Staroslovansko naselbino na starem mestnem jedru potrjuje tudi ohranjen obrambni jarek z nasipom, ki je po tipu starejši od poznosrednjeveške mestne fortifikacije. [A124/7, s.75]

Vsa dosedanja prizadevanja niso dala zanesljivih podatkov, kdaj bi utegnili Radovljica nastati in kje je iskati začetno lego naselbine, tako v antiki, kot tudi v srednjem veku. Na osnovi najdb bi lahko trdi-

li, da obstaja staroslovanska naselbina v bližini cerkve, v Predtrgu pa na Sandrovi polici njeno grobišče. ©

Med 9. in 11. stol. nimamo nikakršnih ostankov. Zato lahko predvidevamo, da je bila Radovljica ponovno kolonizirana v 10. ali 11. stol. na območju Predtrga, kjer do tedaj še ni bilo nikakršne naselitve. Kolonije so vedno nastajale na neki oddaljenosti od obstoječih naselbin kot samostojne gospodarske celote. Kolonije so iskale predvsem neobdelano, zaraščeno zemljišče, kjer so bili na razpolago primerni pogoji za naselitev. Zato lahko predvidevamo, da takrat v neposredni bližini ni nekega naselja. Take pogoje pa je nudil predvsem Predtrg¹⁵⁴.

Kolonije v krščanski dobi morajo imeti tudi rešeno vprašanje cerkve©, kar je povezano predvsem s krščanskimi pokopi (na posvečeni zemlji okoli cerkva).

Ostaja še naprej odprto vprašanje, komu so ob naselitvi pripadali predtrški kmetje in pod katero cerkev so spadali. Najverjetneje je, da je bila to rodinska cerkev sv. Klemenca kot center prafare, ki naj bi konec 10. stol. že delovala, lahko pa bi spadali tudi pod mošenjsko cerkev, ki je tedaj tudi že verjetno obstajala.

4.6.1.1.1 Analiza poti in naselitve - slika SI144(135)

Radovljica se razvije ob poteh, ki so že pred antiko potekale prek pomola, na katerem stoji današnje staro mestno jedro. Najstarejša pot Vrba - Jamnik, ki poteka čez ta pomol, poteka vsaj v -6. stol. prek gradišč; najvišje naj bi bilo na mestu današnjega starega mesta. Ta stara pot se pojavi v halštatu in poteka do takrat, ko se v Radovljici zgradi bazen, potem pa počasi premine. Ta pot se sčasoma prilagodi deloma tudi za vozni promet in ostanki le-te so vidni danes pod Oblo gorico - slika SI159(139) - glej tudi str. 49 - t. 3.5.1.2.4.

Analiza poti kaže, da se je pred antiko stečiče poti nahajalo v današnjem starem mestnem jedru, od koder je nato potekala proti Kamni Gorici in Jamniku. V antiki pa se je premaknilo v sedanji Predtrg oz. v Graben, kamor so tedaj vodile vse poti. To se je dogajalo vse do takrat, ko je bila ustanovljena nova cerkev, kar se je očito dogodilo v 13. stol. Od tedaj naprej pa se stečiče poti premakne spet v mestno jedro. Analiza poti pokaže tudi, da je še pred naselitvijo Predtrga obstajala pot, ki je vodila s Prevala (zahodno od današnjega kužnega znamenja) - SI156(139) - prek prehoda čez Suhi graben pod Prevalom, nato pa po sedanji cesti mimo transformatorske postaje do križišča Ljubljanske ceste s Šercerjevo (od tu pa naravnost na odcep Jurčičeve od Ljubljanske ceste (Katež) proti sedanji cesti, ki poteka skozi Graben SI170(140), od tu skozi nekdanji mestni jarek in naprej navzdol proti Savi, od tu pa ali prek Jelovice, ali po enem od bregov Save navzgor v Blejski kot - SI162(139). Da je tod potekala pot že v rimskih časih, nam kaže rimski novec, najden pri Prešernu (Ljubljanska c. 43).

Pri prehodu čez poznejši mestni jarek se je srečala s še starejšo potjo Vrba - Jamnik, ki je potekala čez sedanje staro mestno jedro, tedanje najvišje gradišče in prek spodnjih Gradišč proti Savi, kjer je bilo brodišče v okolici poznejše Fuxove brvi.

Druga pot, ki je sprva pritekala k stečiču v mestu (verjetno že v -5. stol.), pozneje pa se je obrnila proti Grabnu, je pritekala navzdol s karavanskih prehodov v Begunje (Zapoljče in od tod naprej, sprva proti stečiču poti na zahodnemu koncu Oble gorice) - SI160(139)¹⁵⁵, kamor je prihajala pot iz Vrbe, potekala naprej skozi Lisjak ter na Jelovico - SI161(139). Pozneje se je obrnila proti Percu, v antiki pa proti Predtrgu in se združila v Grabnu s prej omenjeno potjo, ki je prihajala s Prevala.

Tretja pot, ki je prihajala iz Podgorja že v antiki, mimo pozneje nastale Dvorske vasi in Vrbenj, se je v Predtrgu (pod Katrinkom) združila z drugo potjo - SI167(140).

¹⁵¹ Naslov: *In partem eiusdem Ecclesiae medium miliare a Radmannsdorf distantis in Carnioliā. Omenjata ga Lazius p. 1192 in Linhart zv.l. s.438. Prav tako drugi napis (Ibidem apud Radmannsdorf oppidum in Carnioliā.*

¹⁵² Avtor predvideva, da je najbolj verjetno ravno današnje staro mestno jedro, saj je bilo to najprimernejši kraj za naselitev: sorazmerno zaščiten, varna lega, bližina vode in poti, križišče poti, primerna kakovost zemlje itd.

¹⁵³ Če je omenjeni Radildorf pravilno razumljen kot današnja Radovljica? Glej tudi **D.1.13.146.

¹⁵⁴ V nasprotju s Predtrgom bi lahko bilo tedaj na mestu sedanjega mestnega jedra obdelano zemljišče?

¹⁵⁵ Na sliki SI160(139) so označeni: A = znamenje zahodno od Nove vasi, B = znamenje zahodno od Zapuž in C = Zapoljče.

Ob predantični poti se naselijo antični prebivalci s svojim naseljem v stečiču v Predtrgu, kjer naj bi v bližini nekdanje predtrške lipe (pri Kateževi drvarnici)¹⁵⁶ našli ostanke rimskih mozaikov in zidov [B84, s.167]. Naselbina ni mogla dolgo obstajati, verjetno je bila vzporedna z ono v Lescah (1. - 5. stol.). Zelo verjetno je bila to tako imenovana "villa rustica", vendar ocenjujemo, glede na skope in negotove najdbe, da je bila manjša in kratkotrajnejša.

Po propadu antične naselbine ni nobenih ostalin tja do preloma 8. in 9. stol., ko se pojavi na Sandrovi polici nekaj grobov. Podobne ostanke so našli arheologi tudi v okolici cerkve, kar priča o nekem naselju v okviru današnjega mestnega jedra.

Med preživele antične poti se v 11. stol. naseli kolonija petih kmetov, ki si zgradi naselje na ježi iznad Dola in si uredi naselje z zemljišči tako, kot to velevajo tipične kolonizacijske ureditve, kar smo ugotavljali že prej. Pri tem pa so morali najprej preurediti poti.

Pot, ki je prihajala s Prevala proti Radovljici, so pomaknili proti jugovzhodu v graben, ki je prihajal navzdol od Prešerna (Ljubljanska cesta 43) proti Legatovi kašči - SI163(140) ter od tod navzdol v Dol. Od Legatove kašče proti severozahodu pa je peljala pot navzgor ob čelih hiš in naprej po robu ježe proti zahodu nekoliko nižje, kot poteka danes.

Teh 5 kmetij je bilo na jugovzhodu in na severovzhodu obdanih s potmi na polja. Vsaka kmetija je imela prek sadovnjaka svojo dostopno pot do povezovalne (poljske) poti na koncu sadovnjakov, ki jo tvori današnja Šerčerjeva ulica.

4.6.1.1.2. Faze razvoja - analiza slik SI144(135) in SI145(136)

Celotno naselje, predstavljeno v FK, lahko razdelimo na 6 delov:

- del 1: kolonizacijsko naselje, urejeno po kolonizacijskih načelih, leži ob Dolu, med Dolom in hišami poteka pot, ki povezuje posamezne hiše med seboj, nato sledijo hiše, hlevi in sadni vrtovi ter povezovalna pot (danes Šerčerjeva ulica). Od tu naprej pa manjkajo zeljniki, njive in travniki. Ti niso razdeljeni tako kot drugod po deželi. Pač pa se tod nahajata dva velika travnika, nekoč v lasti grofa Thurna. Ta del sestavljajo hiše št 11 do 17
- del 2: druga razširitev naselja v 15. stol., kamor sodijo hiše 18 do 22. Nekateri domnevajo, da je bilo to prvotno naselje v prelomu 8. v 9. stol. in da se je naselje pozneje širilo od tod naprej
- del 3: nekdanje Pipanovo imetje (graščina Brunfeld), tedaj v lasti grofa Thurna. Ta posest se formira v 17. stol.
- del 4: rokodelski in kajžarski del med mestom in Predtrgom, ob poti, ki povezuje mesto in Predtrg ter na robu med potjo skozi Predtrg in Dolom, postavljen večinoma v Grabnu. Prvi zapisi o tem naselju sodijo v 15. stol.
- del 5: prva razširitev kolonizacije, kamor sodijo hiše 6 do 10. Osrednje tega dela je kovačija, ki zelo verjetno nastane v 14. stol.
- del 6: kočarski del naselja, hiše 1 do 5, nastane po 16. stol. ob južni poti in povezuje Predtrg z mestom. V tem delu, oz. na meji med tem delom in delom 5 so bili izkopani poganski slovanski grobovi, ki so sodili v prelom 8. v 9. stol. [A15].

Nova naselbina je imela dva studenca: na vzhodu Legatovo kaščo, na zahodu pa večji studenec, imenovan Vosovnikov studenec - SI145(136).

Hiše kolonizacijskega dela (dela 1) so na jugovzhodni strani segale do hiše št. 11 (Figovca), na severozahodni strani pa do hiše št. 15 (Gogala).

Jugovzhodno od te naselbine je potekala pot po do 3 m globokem jarku, ki se je vlek od navzdol od današnjega Prešerna (danes hiša na Ljubljanski cesti št. 43) do Legatove kašče in naprej v Dol. Novo naselje – del 1. - se je ob kolonizaciji dokaj strmo dvigovalo od naj-

nižje hiše št. 10 (Figovc) do najvišje hiše št. 15 (Gogala), podobno vendar bolj strmo in v nasprotni smeri, pa se je pozneje dvigovalo na južni strani 5. del. Prelom Predtrga je viden še danes, čeprav je bil deloma poravnat ob večkratni predelavi ceste od 19. stol. naprej. Najbolj izravnat je bil ob zadnjem asfaltiranju, tako da je najnižja hiša (Figovc) danes s kletjo več kot 1m pod cesto. – SI164(140).

Istočasno pa je potekala ob vrtovih na jugovzhodni strani pot na polja, katere ostanke vidimo še danes (mimo Kovača). Ta pot je zaključevala štirikotnik hiš s sadnimi vrtovi prvotne kolonizacije. Prvotno je ta pot zelo verjetno potekala tudi naprej proti Gorici.

Podoben jarek, kot je potekal od Prešerna proti Legatovi Kašči, je potekal tudi od Prešerna navzdol proti Kofčarjevi dolini, ki pa je bil v zgornjem delu (med Prešernom in Kokom), ravno tako ob izdelavi ceste, močno zasut. Omenjena dva jarka sta tako ločevala od ostalega Predtrga t.i. Sandrovo polico, na kateri so se pozneje naselile kmetije 5. dela. Predvidevamo, da se je na Sandrovi polici v 8. do 9. stol. nahajalo pokopališče naselja, ki naj bi se nahajalo prek Dola v bližini današnje cerkve, kot to kažejo prej omenjeni skeleti in obrambni jarek [A124/7, s.75].

Sredi 14. stol. so se pojavili na deželi prvi kovači, ki so skrbeli predvsem za kmečko orodje in podkovanje konj (prej so se ti nahajali v okviru posameznih dvorov). Tako predvidevamo, da se je tudi tedanji predtrški kovač pojavil v tem obdobju. Verjetno se je tedaj kovač izločil iz pridornega gospodarstva¹⁵⁷. Kovač v Predtrgu se omenja l. 1414, ko na zahtevo (verjetno zemljiškega gospoda?) proda radovljiški tržan Matejle svojo kovačnico v Radovljici in kupi ono v Mostah [B108, s.20]. Tedaj mora očitno kovač zapustiti mesto, potrebe po kovaču pa obstajajo naprej. Tedaj je zadnji čas, da se je v Predtrgu naselil kovač.

Tedaj se morajo pojaviti tudi ostale kmetije vzhodno od hiše št. 11, to so hiše 6-10 (Sander, Erjavc, Bunder, Kovač in Legat¹⁵⁸), seveda ne vse naenkrat. Kovač je moral tedaj pripadati eni od kmetij, kakor pa je razvidno iz zemljiške ureditve, je pripadal Legatu, ki je tedaj opravljal tudi kovaška dela. Kovačija se mora izločiti iz kmečkega dela šele po 15. stol., ko se začnejo obrti izločati iz kmečkega dela in postanejo to obrtne delavnice z majhno kmetijo – kategorija kajžarjev ali celo kočarjev, po velikosti 1/6 do 1/3 kmetije. Tako nato vidimo v FK. Kmetij v prvi razširitvi naselja torej ni bilo 5, temveč samo 4, pa še te se niso pojavile vse naenkrat, vsaj ena se je morala pojaviti po 15. stol.

Tako so ob drugi etapi kolonizacije morali ponovno premakniti pot na sedanjo lokacijo, da poteka med hišami št. 6 in 7 (Sander in Erjavc) ter hišo št 8 (Bunder). S tem so pridobili 2 novi parceli na zahodni strani nove ceste, ki sta bili najprej naseljeni, na nasprotni, vzhodni strani ceste pa še dve, ki sta bili naseljeni verjetno nekaj pozneje.

Te kmetije so pridobile novo zemljišče na vzhodni strani od poti, ki je vodila čez polja na Gorico (danes samo še do avtoceste). Te parcele so potekale od poti v Gorico, prek poti na Preval, čez Suhi graben pa vse do poti na polja, ki vodi navzdol po vzhodni strani Suhlega grabna na Prbice (današnja pot v knjigarno)¹⁵⁹. Očitno je bil tedaj Suhi graben še dokaj plitev, ne tako kot danes, ko je to globoka zajeda s strmimi boki in so parcele na obeh straneh grabna striktno ločene. Novo zemljišče se je na severovzhodu začelo s sedanjim Legatovim hribom, tedaj je to moralo biti vse Šmidovo (v FK SI126(131) se imenuje Schmidauz), šele pozneje, ko sta se kmetija in kovačija delili, je bilo tako kot na vasi: prvi tudi Legat(ov hrib) in šele nato Šmid(ovo). Južno od Šmidovega (t.j. Kovačevega) so pa morale tedaj biti Erjavčeve in Sandrove parcele.

¹⁵⁶ Danes ni bilo več mogoče ugotoviti, pri kateri "predtrški lipi" so bili najdeni rimskodobni zidovi in mozaik, pri novejši lipi pri današnji Almiri ali pri starejši lipi pri Katežu. Pomanjkljive informacije se prej ali slej maščujejo.

¹⁵⁷ Kovači so bili zaradi ognja, ki so ga nujno potrebovali, stalna grožnja ostalim hišam v naselju, saj so bile te krte večinoma s slamo. Kovača so potisnili na konec naselja, nekoliko proč od ostalih hiš.

¹⁵⁸ Pri Legatu imajo priimek Vogeltnik, torej tisti, ki se nahaja na vogalu.

¹⁵⁹ Po pripovedovanju Janeza Golmajer – starejšega (Rjavca) iz Predtrga.

Obdelovalne površine pa so te kmetije pridobile tudi na Prevalu, kjer se parcele teh 5 kmetij v FK (z nekaj spremembami) dokaj pogosto ponavljajo večkrat ena za drugo, kar podpira domnevo, da so te kmetije skupaj postopoma (v etapah) krčile zemljišče na Prevalu. Tod se opazi, da na Prevalu nastopata Legat in Kovač samostojno, kar govori za to, da so bile njive na Prevalu urejene že pred 16. stol., ni pa več mogoče ugotoviti, kako hitro so se njive širile proti Policam¹⁶⁰. Vse te njive ležijo severovzhodno od prvotne poti, ki je vodila prek Prevala proti Dobremu polju. Jugozahodno od te poti so bili tedaj deloma travniki, večinoma pa gozd. Ta predel se je spremenil v njive šele po l. 1826 in je še sedaj v lasti predvsem tistih kmetij, ki so nastale zelo pozno in se nahajajo v vzhodnem delu Predtrga.

Najzahodnejše (ob poti na Gorico) je Legatov hrib, takoj od njega proti jugovzhodu (okoli današnjega znamenja na Prevalu, pa je Šmidovo, kot še deloma ohranjena ledinska imena. Razen Prbic ni tukaj nobenega ledinskega imena več, pa še teh si ljudje ne znajo razložiti.

Druga dopolnitev naselja (tretja faza) se je pričela še pred 15. stol. severozahodno od prvotne kolonizacije in poti, ki je iz Grabna vodila proti Vrbnjam (Jurčičeva).

Ta kolonizacija je bila kmečka, torej je potekala sorazmerno zgodaj. Je pa najmanj raziskana in najbolj negotova, tako vsebinsko kot tudi časovno. Po domnevah nekaterih naj bi bilo tod prvotno naselje, ki je imelo svoje grobišče (staroslovansko) na Sandrovi polici ali celo na Žalah. Tu bi morali nehati pokopavati že po eni ali dveh generacijah in začeti pokopavati na nekem krščanskem pokopališču. To naj bi bilo ali v okolici sedanje cerkve v mestnem jedru, ali na Rodinah. Na Žalah pa do danes niso našli nobenih ostankov, ki bi pričali o kakem grobišču. Zato je varianta, da se je tod ohranila neka naselbina v obdobju med 6. in 12. stol., komaj verjetna.

Če je bila 2. faza razvoja še dokaj smotrna in pravilno urejena, je 3. faza manj urejena.

Postavljena je med poti tako, da jo tudi ob nastanku sekata dve poti (pot v Vrbnje – današnji zgornji del Gubčeve ulice in Jurčičeva ulica – vzhodni del poti skozi Graben in pot v Vrbnje ter pot, ki vodi iz Grabna za Katrinkom navzgor (SI167(140)) na ježo ter njen podaljšek proti Žalam in naprej proti Podgorju oz. Begunjam). Da so lahko postavili zahodnejši del te faze razvoja, so morali speljati omenjeno pot okoli zadnje kmetije.

Zato smatramo, da so se tedaj razvile hiše od Kateža (19) do Golca (kmetije, ki je bila odkupljena za Pipanovo posestvo), t.j. skupaj 4 ali 5 kmetij. Te so imele ob nastanku zelo verjetno enako ureditev kot prvotna naselitve: ob poti na ježi (današnja Ljubljanska cesta) so postavili najprej hiše, nato hleve in nato še sadne vrtove, ki so segali vse do povezovalne poljske poti (današnje Šercerjeve ul., ki je bila ob nastanku na koncu tega dela lomljena in je potekala od tod naprej proti zahodu v smeri Hlebc).

Ta del je bil na zahodu omejen s prej omenjeno potjo za Golcem, na vzhodu pa s potjo, ki je potekala čez današnje Kateževo dvorišče po sedanji Jurčičevi cesti v Vrbnje in naprej v Dvorsko vas. To priča o tem, da so imele te kmetije podobno ureditev kot prva kolonija in da so nastale zelo zgodaj.

Te kmetije so pridobile obdelovalno zemljo zahodno od prvotne naselitve, predvsem severno in vzhodno od Oble gorice.

Meja med obdelovalno zemljo obravnavane naselitve in prvotne naselitve je potekala med potjo v Vrbnje, po poljski poti (današnji Šercerjevi) in nato po poti, ki je vodila v novovaške Ulce ter po njih v Novo Vas.¹⁶¹ Na severu je bila meja postavljena na antično pot, ki je vodila v Lesce iz Mošenj čez Gorico in Vrbnje, na zahodu pa je segala meja vse do novovaških Stagen, ki so vodile tedaj še v takratno novovaško gmajno ob Savi - poznejše (Radolško) Novo

polje. Na najbolj severnem delu tega predela so morali biti predvsem travniki. To nam nakazujejo predvsem poti, ki so potekale skozi to območje in jih poljska ureditev ni upoštevala, kar se dogaja lahko samo pri travnikih, predvsem pa pri pašnikih. Njive so v tem delu nastajale pozneje, ko se je število kmetij povečevalo naprej in so začeli spreminjati travnike v njive. Tedaj so morali tudi poljsko ureditev nekoliko prirediti, predvsem v bližini poti.

Ves ta predel nima danes nikakršnih ledinskih imen. V 19. stol. obstajajo še ledine Pod Stagnami t.j. najsevernejši del pod novovaškimi stagnami od Ulc do meje s k.o. Radovljica ter na Dolšicah, t.j. današnja Donica in "Na ježah", kar utegne biti območje okoli današnje predtrške lipe, vendar je to ime izgubljeno. V zemljevidu FK je vpisano jugovzhodno od Oble gorice ime "pod Wrtshck", kar bi utegnili pomeniti Pod vrtički, vendar je tudi to ime izgubljeno.

V 4. fazi razvoja se naselijo predvsem kajžarji - rokodelci. Če se drugod ta proces prične šele v 16. stol., je v Radovljici zaznaven že v 15. stol. Rokodelci, ki so se ukvarjali z dejavnostmi, ki niso sodile v mesto, ker so bile ali prenevarne (ogeni) ali so zahtevale velike prostore, ki jih v mestu ni bilo smotno namestiti (sodarji, tesarji, peki, kleparji itd.), so se namestili v tem predelu. V tistih časih so to bili nekakšni pol kmetije pol rokodelci.

V četrti fazi razvoja nastane 4. del. t.j. območje med cesto ob robu ježe nad Donico in potokom v Donici ter vzhodno od Vosovnikovega studenca. Ta del se razvije ob obeh dveh že prej omenjenih poteh, ki vodita v Graben. V tej fazi razvoja so nastale tudi hiše zahodno od hiše št. 15 (Gogala) t.j. hiši št. 16 (Mrak) in 17 (Bavant) in s tem zapolnijo vrzel med prvotno naselitvijo in tretjo fazo razvoja. Ta del naselja je predvsem kajžarski in rokodelski. Imajo zelo malo zemlje, predvsem tam, kjer so prejšnje naselitve imele travnike. Preživlja jih predvsem rokodelstvo in ne zemlja. To je tudi značilnost velikega dela prebivalcev sosednjega trga, današnjega starega mestnega jedra.

Kmetija Mrak se je zelo verjetno razvila iz sosednje Gogalove, saj je na poljih opaziti predvsem delitve velikih prvotnih parcel v manjše enote. Opaziti je, kot bi se najprej Gogalova delila na dva dela, potem pa Mrakova še enkrat na dve dela, Mrakovega in Bavantovega. To je opaziti predvsem na obmejnih zemljiščih tam, kjer so bili tedaj travniki, kjer št. prog (parcel) narašča iz prvotnih 5 na 6 in nato še 7¹⁶².

Pot v Vrbnje je tedaj potekala naravnost čez Kateževo dvorišče med tedanjim pretrško lipo in Katežem. Ob tej poti nastanejo na obeh straneh poti dve novi kajži (Bavant in Bendeš) in ena kmetija (Mrak) izza Gogala.

4.6.1.3. Pipanova graščina Brunfeld

Velike spremembe pa se dogodijo, ko se ustanovi Pipanovo posestvo (graščina). Ta je potrebovala za svoj nastanek eno celo kmetijo in za časa Pipana verjetno ni bila nič večja kot ta kmetija. Šele ko se je gradilo tako graščino, kot jo prikazuje sliki SI145(136) in SI149(138), so morale biti opravljene velike spremembe.

Pipanovo posestvo nastane okoli l. 1636 v sumljivih okoliščinah. Pipan je bil upravitelj blejskega briksenskega posestva. Ti upravitelji pa so morali biti tedaj plemiškega rodu. Da bi Pipanu omogočili prevzem te funkcije, so briksenski škofje tedaj verjetno kupili kmetijo (hubo) Golc v Predtrgu ter jo Pipanu posodili, ta pa je iz nje uredil dvorec Brunfeld, ter ga osvobodil tlake in dajatev. L. 1642 pa se je začelo govoriti, da je bil ta sporni privilegij ukinjen in s strani dvornega sveta vrnjen v prvotno stanje.

¹⁶⁰ Na Prevalu imajo svojo posest tudi druge mlajše kmetije, ki nastopajo predvsem južno od poti proti Dobremu polju.

¹⁶¹ Na prelomu 18. in 19. stol. so imeli Predtržani nekaj njiv še na novovaški strani, na ledini Pod Blejskim travnikom, med Ulcami in Mlinskim potokom.

¹⁶² Ko se pojavijo novi zelniki po ustanovitvi Pipanovega posestva, imajo ti 6 delov, ko pa se začnejo spreminjati travniki v njive (severno od Žal) pa se tedaj pojavi delitev na 7. To utegne biti v času Marije Terezije, ko se spremeni način kmetovanja in dosegajo večje pridelke na istih površinah. Čas razvoja 4. faze je torej daljši, oz. razvoj posameznih delov se vleče skozi več razdobj.

Ta dvorec (dvor, graščina), poimenovan po spodaj ležečem Vosovnikovem studencu "Brunfeld", je bil pogoj, da si je Pipan lahko pridobil plemstvo in z njim upraviteljstvo blejske posesti briksenskih škofov.

Po Valvasorju je grof Johann Karl von Thurn kupil posestvo od Pipanovih dedičev. Iz te posesti in nekatere druge njegove posesti v Predtrgu pa je uredil novo posestvo ter pozidal nov dvorec z imenom Brunfeld, ki so ga ljudje imenovali Pipanovo – slika SI149(138).

Ta dogodek je pustil v Predtrgu svoje posledice. Temu dogodku pripisujemo spremembo strukture kolonizacijskega dela, saj nastane tedaj:

- vrt v podaljšku graščinskega poslopja;
- sadovnjak jugovzhodno od vrta in jugozahodno od povezovalne poti (danes Šerčerjeva ulica), nad to potjo pa še;
- dve veliki njivi na prejšnjih zelnikih in
- ena velika njiva v podaljšku graščinskega vrta

Tako je najbolj prizadet zahodni del Predtrga (del 3) - slika SI145(136), ki so mu odvzeti sadovnjaki in deloma zelniki; nekoliko manj je prizadet osrednji del (del 1), ki so mu odvzeti zelniki, ki pa so nadomeščeni z novimi zmanjšanimi zelniki, premaknjenimi proč od naselja; neprizadet pa ostane jugovzhodni del (del 5), saj ne izgubi ničesar.

Južno od poti Preval - Lesce se pojavi 6 prečnih parcel, ki so s čeli dostopne s poti, ki vodi na Gorico. Novi zelniki so sedaj tam, kjer so bile prej njive, njive pa se deloma pomaknejo naprej, tja, kjer so bili prej travniki, torej čez pot Preval - Lesce. Prej smotno urejene površine postanejo dokaj neurejene zaradi tujka, ki je bil vsiljen v prvotno strukturo. Tako je bila prestrukturirana vsa obdelovalna zemlja v pasu med potema, ki sta vodili v Vrbnje in na Gorico tja do ježe na severovzhodu, pod katero je tedaj še tekla Zgoša (v današnji Suhi graben) vsaj ob večjih vodah, ter deloma še v pasu severozahodno od tod¹⁶³. Pot do zelnikov je zato še enkrat daljša kot prej.

Zahodni del Predtrga si uredi svoje vrtove vzhodno od Oble gorice, kjer najdemo še v FK ledino Pod vrtički.

To prestrukturiranje pa lahko pripišemo deloma tudi uvajanju voz v kmečko gospodarstvo. To je verjetno podpiralo drugačno ureditev, ki jo je zahteval zemljiški gospod (Thurn). Nikjer drugod na Deželi ne najdemo tako velikih posegov in sprememb, povsod drugod so se prvotno oblike ohranile v mnogo večjem obsegu kot pa v Predtrgu.

Po vzpostavitvi Pipanovega posestva se začne razvijati zadnji del (6. del), ob poti, ki je iz Predtrga mimo Sandra vodila v mesto skozi Dol in skozi južna vrata. Ta se je začel razvijati šele v 18. stol. Tod se naselijo tisti prebivalci Predtrga, ki niso dobili mesta na že prej obstoječih kmetijah. To so predvsem kočarji, ki imajo komaj kaj zemlje, saj je bila ta že vsa zasedena. Zemlje so imeli samo toliko, kolikor so jim jo odstopili domači, ti je pa tako ali tako niso mogli, saj je z zemljo razpolagal zemljiški gospod. Šele po zemljiški odvezi so lahko izrabili tudi jugozahodni del Prevala in Prbice, do tedaj pa jih je preživljala predvsem obrt.

4.6.1.1.4. Posestna struktura

Celotno strukturo bi bilo mogoče bolje razjasniti, če bi naredili pregled celotne površine glede na vrsto posesti. Vrsta posesti naj bi se bistveno ne spreminjala skozi čas in naj bi kazala na svojega prvotnega lastnika.

- a. rustikalna (hubna) posest je pripadala posameznim hubam in je kazala na to, kaj je spadalo k posamezni kmetiji ob njenem

začetku. Z njo je kmet v 19. stol. prosto razpolagal, vendar je ni smel odtujevati od hube. Ta se torej ni mogla deliti za razne dote, dolgove itd.. Lahko se je odtujila samo skupaj s celotno kmetijo;

- b. dominikalna posest je bila posest zemljiškega gospoda, ki jo je dajal v užitek drugim po svoji volji in pod svojimi pogoji ter
- c. izvenhubno (svobodno pridobljeno) zemljišče, ki je pripadalo neki osebi (drug zemljiški gospod, razne cerkvene ustanove, meščani itd.), ki so si jo pridobili z nakupom, zamenjavami, zastavami itd., s katero so kmetje dokaj prosto razpolagali in brez obvez do kmetije ali zemljiškega gospoda.

Take analize za Predtrg še niso bile narejene, povedale pa bi mnogo o tem, kako se je razvijal Predtrg.

4.6.1.1.5. Zgradbe

Hiše prvotne naselitve v Predtrgu so bile lesene, zelo verjetno enoprostorske, take kot drugod na Kranjskem. Te hiše imajo tla iz stepane ilovice ali prsti, ognjišče je na sredi hiše.

Druga faza razvoja posameznih hiš se pojavi v 12. ali 13. stol. To so dvoprostorske lesene hiše. Te hiše so bile majhne, lesene, zelo verjetno so imele na zadnji strani zid tako, kot to opazamo lahko še v Slatni pri Krištanovi in Tomažinovi hiši ali pa v bližnji (Janševi) pristavi - SI152(138) (ta ima dva zunanja zidova grajena iz kamena, ne samo enega). V teh hišah je bila glavni prostor "hiša" s kmečko pečjo, tla so bila stepana prst ali ilovica, predprostor – "veža" pa je imel dvoje vrat: ena na prednji strani hiše, ki so vodila v vežo, druga pa iz veže v "hišo". V veži je bilo ognjišče, kjer se je kuhalo, podaljšek tega ognjišča je bila kmečka peč v hiši, ki se jo je kurilo z ognjišča. Dim je uhajal skozi streho nad vežo, saj ta ni imela stropa tako, kot ga je imela hiša.¹⁶⁴

Tretja faza razvoja so bile troprostorske hiše. Te so nastale iz dvoprostorskih hiš tako, da jim je bila dodana na nasprotni strani "hiše" še "kamra", ki je tudi imela strop. Na podstrešja teh hiš "petre" se je prišlo z lestvami, pozneje pa tudi po stopnicah. Od tod naprej so se hiše spreminjale tako, da se je sprva vežo spremenilo tako, da sta prejšnje lesene predelne stene zamenjali zidani steni, nad njima pa je bil postavljen obok nad vežo (Tomažinova hiša v Slatni). Do te faze so bile zelo verjetno razvite hiše v Predtrgu pred požarom I. 1761. – SI150(138). Od tedaj pa so začeli zidati hiše, ki so imele ali klet in pritličje zidano, prvo nadstropje (če je sploh obstajalo) pa je bilo leseno, ali pa so imele hiše zidane tudi obodne zidove prvega nadstropja. Take so bile predvsem hiše gruntarjev.

4.6.1.2. Trg Radovljica

Trg Radovljica naj bi nastal sredi 13. stol. na osnovi ortenburških potreb po utrjevanju svoje posesti na Visoki Gorenjski. [A135]. Ob gradovih Kamen in Waldenberg so potrebovali tudi trg s cerkvijo, da bi lahko podprli svoje gospodarstvo in politično moč.

Vendar smo že prej (pri Predtrgu) omenili, da je potekal razvoj Predtrga in mesta Radovljice vzporedno in medsebojno prepletano. Celo listine navajajo n.pr., da je lokacija Predtrg definirana z

"..gelegen vor demm marcht ze Radmarsdorf..."

"...in dem dorff vor dem markcht Radmansdorff...."

"..in den dorff ze nachst bey Radmanstorff gelegen...";

torej sploh ni imela svojega imena in je bila samo del Radovljice.

Kaj je utegnito biti prej na tem mestu, smo že obravnavali. Vsekakor ta lokacija ni bila brez kakršne koli naselitve, preden se prvič omenja. Vsekakor je moralo na tej lokaciji nekaj obstajati že takrat, ko se izvede

¹⁶³ Ob velikih vodah je tekla Zgoša čez pregrado pri Vorgelcah, ki jo je silila, da je tekla po svoji redni strugi v Suhi graben (glej SI006(25)). Zahodno od Vorgelca in južno od nekdanje ceste iz Vrbenj v Lesce je v sedanji njivi še danes globoka kotanja, iz te pa vodi navzdol plitev in širok vgrez v zemljišču (glej SI005(25)), ki nakazuje nekdanjo povezavo med omenjeno strugo Zgoše in Donico pri Žilhovem pruhu. L. 1947 je visoka voda pritekla iz Nove vasi po nekdanji strugi navzdol in zalila sedanji podvoz pod obstoječo regionalno cesto.

¹⁶⁴ Podobne sestavine se najde še pri Balohovi hiši na Malem Dobrem polju, kjer še obstaja stara zasnova peči, kjer je uhajal dim iz peči in kurišča pred njim skozi "velbano" vežo (dimnico) na podstrešje, kjer so tramovi še vsi čadasti.

prva kolonizacija na mestu sedanjega Predtrga. Ravno tako pa je tudi zelo čudno, da bi se v Predtrgu naselili kmetje, ki so tako odvisni od svojega gospoda, ki imajo toliko dominikalne zemlje in jo obdelujejo za svojega zemljiškega gospoda, če gospoda tedaj v bližini ni bilo. Nerazviti srenjski odnosi kažejo na to, da je bila naselbina odvisna od svojega gospoda že ob svojem nastanku, ta pa je bil za tako lokacijo dokaj pozen.

Tudi tega ne vemo zagotovo, ali je nastanek Radovljice res povezan z Ortenburžani. Ti so si l. 1102, po odhodu Weimar-Orlamündejev, pridobili posest pod Karavankami na levem bregu Save [A135].

V 12. stol. so si pridobivali posest v okolici Radovljice tako na levem kot tudi na desnem bregu Save (Mošnje l. 1154), ni pa iz listinskega gradiva zaslediti nikakršne aktivnosti na samem radovljiškem območju.¹⁶⁵

V 13. stol. se ustanovi naselje s cerkvijo in faro, preneseno z Rodin.

Tako je možno, da se je razvila vas (Predtrg) skupaj z naseljem v današnjem mestnem jedru, da je kolonizacija bistveno poznejša, kot je bilo do sedaj predvidevano. V tem slučaju bi nastala celotna Radovljica skupaj s Predtrgom šele sredi 13. stol. V tem slučaju ime Radovljica ne bi bilo povezano z nič drugim, kot z ustanovitvijo cerkve in prenosom župnije. Ali je imelo pred tem naselje Predtrg drugo ime kot Radovljica?

Kaj pa Radlildorf, omenjen v briksenskih tradicijah v l. 1050 do 65 [B131,s.55,c.146], kjer se navaja "...i curtiferum apud locum qui vulgo Radlildorf nominatur....". Gledano s tedanjega briksenskega dvora na ježi nad Dvorsko vasjo, se nahaja ta dvor (v Vrbnjah) izpred Radovljice, torej med Radovljico in Dvorsko vasjo, ali obratno, Radovljica je za tem dvorom. To velja še danes!

Proti tako poznemu nastanku naselja v sedanjem mestnem jedru govori tudi dejstvo, da radovljiško polje ne bi moglo ostati prazno tako dolgo, ko bi povsod okoli njega že obstajala naselja, pri tem pa bi bilo naseljeno že v antiki in v prelomu 8. v 9. stol.

Pri tem je tip kolonizacije v Predtrgu istoveten onemu po Deželi. Pri tem vemo, da so obstajale take kolonije, ki odgovarjajo temu tipu, že pred 11. stol. (n.pr. Zgoša). Vendar so se tam naselili svobodni kmetje z močno srenjsko ureditvijo, v Predtrgu pa naj bi se naselili podložni vaščani, ki so obdelovali zemljišče svojega zemljiškega gospoda, ki jim je diktiral, kakšne morajo biti kmetije, kako urejeno zemljišče.

Da pa bi pod tako različnimi pogoji nastal enak tip naselitve, je neverjetno. Kmetje bi tako urejeno naselje postavili samo v slučaju, če bi bili svobodni in bi posnemali podobne ureditve v svojem okolju. Če bi izvirali iz tega okolja, bi naredili identično naselje. To pa se je tudi zgodilo, kot lahko še danes vidimo na samem Predtrgu.

Predtrg je torej nastal pred naselbino na pomolu, nastal v drugačnih okoliščinah, mogoče celo pred 11. stol., ko so bili še svobodni, kot svobodno kmečko naselje in bil pozneje preoblikovan postopoma v takšno obliko, kot jo vidimo danes. Mogoče je tudi ta prva naselbina povezana s grobiščem na Sandrovi polici. Potem bi prvih 5 kmetij nastalo že ob prelomu 8. v 9. stol.?

Potem bi morala biti ureditev podobna oni na Zgoši, a ni. Najbolj verjetna bi bila taka, kot jo prikazuje SI146(137), vendar bi morala tudi že tedaj zavzemati polja vzhodno od poti na Gorico. Zelo verjetno so bili tam travniki ali pa celo pašniki, saj je čez to ledino peljala pot v smeri Mošenj.

Tudi slikovno gradivo, ki ga danes poznamo, je zelo vprašljivo. Najstarejša slika Radovljice se nahaja v NUK – SI147(138).

Ta slika po mnenju umetnostnih zgodovinarjev sploh ne predstavlja Radovljice. Ta naj bi po njihovem mnenju zašla od nekod drugod.

Če si natančno ogledamo sliko, lahko ugotovimo določeno podobnost z Radovljico, posneto iz Predtrga - primerjaj sliki SI153(138) in

SI154 (138). Opazimo pa, da Dol skoraj ne obstaja, da je zelo plitev, da manjka cerkev, da je palača grajena v stilu baroka, torej popolnoma drugače, kot je današnja graščina iz predtrške strani, da je povsod okoli obzidje z obrambnimi stolpi, ki se ne ujemajo z današnjimi ostanki itd..

Podobna neprimerna slika obstaja tudi pri Valvasorju iz l.1689 v Slavi vojvodine Kranjske, kjer je ravno tako navedeno, da predstavlja Radovljico. Vendar lahko ugotovimo, da je slika tako različna, da predstavlja prej Škofjo Loko kot pa Radovljico.

Šele druga Valvasorjeva slika SI151(138) predstavlja dejansko Radovljico. To sliko lahko primerjamo s sliko SI152(138), saj sta posneti z istega mesta.

Pri tej je Donica (Janševa Donica) zelo valovita. Edini zgradbi, ki se nahajata v Grabnu, sta obe dve zgradbi pristave (Janšev hlev), ki sta ostali do danes skoraj nespremenjeni. Pot vodi mimo teh dveh stavb k Vosovnikovemu studencu, kot to nakazuje slika SI145(136) še za časa FK. Pot, ki bi morala potekati pod obzidjem izpod graščinskega vrta po robu Janševe Donice, pa ni vrisana, pač pa je vidna na SI165(140). Ali tedaj tudi dejansko ni obstajala? Kje je potem v tem obdobju potekala pot proti Lescam, samo mimo Vosovnikovega studenca? Celotna poljska ureditev kaže, da sta potekali samo poti iz Predtrga in eventualno pot iz mesta proti Brdu (stara pot v Lesce).

Po drugi strani pa kaže poljska ureditev severozahodno od Predmesta - glej SI146(137), da je tod neka točka, kamor se steka večina poti v poljski ureditvi in da je moralo nekoč tod biti stečiče poti iz severozahodnega dela. To območje pa je moralo biti po naseljevanju izven mesta in ureditvi grajskega vrta preurejeno.

Poglejmo si še katastrsko mejo med Mestom in Predtrgom na SI144(135). Najbolj opazno je, da sega mestna meja dvakrat globoko na območje, kjer bi po naravni meji moral biti predtrški del:

- na severnem delu zajame Vosovnikov studenec in preide na zgornjo pot iz Predtrga v Lesce in
- na južnem delu zajame pot iz mesta v Predtrg in se tik pod Legatovo kaščo približa Legatu in Kovaču, poteka nato izpod Sandra ter se vrne na naravno mejo v Dolu.

Če imamo za prvo anomalijo razlago s tem, da je grof Friderik 3. Ortenburški daroval l. 1417 kopališče z Vosovnikovim studencem bratovščini sv. Rešnjega telesa v cerkvi sv. Petra, kopališčnik pa je moral biti podložen trškemu sodišču [A7/1,c.95,s.23] (s tem mora torej biti v mestu, mestna meja pa zato do Vosovnikovega studenca). Ne najdemo pa ustreznega dokumenta za kovača, ki pa je tudi tržan tako, kot je tržan kopališčnik, oba pa podložna trškemu sodniku oz. pozneje mestnemu sodniku. Ali je bil kovač Matejle (*puger zu Radmannstorff*) že l.1414 na kovačiji pri Legatu? Meja že kaže na to.

Stare razdelitve kažejo tudi, da je pred izdelavo grajskega vrta morala biti neka točka tam, kjer prihaja navzgor pot iz doline Save (strma pot mimo "vahtnice", položnejša pešpot z železniške postaje na vogalu gostilne Kunstelj, kjer je križišče z danes obstoječo cesto v Lesce, nekoč stečiče poti, od koder je potem vodila pot k mestnim vratom. Vsa poljska ureditev v FK kaže na to točko. Takrat, ko se je delala poljska ureditev pred Mestom v smeri Lesce do območja okoli Sv. Ane, je potekalo več poti v to točko - slika SI146(137). Tedaj je segalo Mesto s Predmestom do te točke, bilo pa je to pred nastankom grajskega vrta. Dokumenti kažejo, da je grajski vrt začel nastajati v 16. stol. za časa Dietrichsteina. Ta je že pridobil zemljišče, na katerem je pozneje bil postavljen tudi vrt, oz. se je začel postavljati vrt.

Ta grajski vrt je spremenil s svojo lego dostope do mesta s severozahodne strani. Če je bil do tedaj možen direkten dostop do polj iz mesta, je sedaj bilo to območje zaprt z zgradbami, ki so se razvile v Predmestu. Tako je po izdelavi grajskega vrta prevzela povezave v smeri Sv. Ane pot, ki nastane severno pod zidom grajskega vrta - SI166(140).

¹⁶⁵ Vsi dokumenti do prve polovice 13. stol., ki se tičejo Radovljice, so dokaj dvomljivi, saj se na Koroškem nahaja vas s podobnim imenom Radmarsdorf (Rottmannsdorf) - [A130,s.317].

Namen nastanka vasi Radovljica (Predtrga) je bila kolonizacija zemljišča. Torej bi moralo biti zemljišče tedaj tudi kolonizacijsko pravilno urejeno. Ko pa se pojavi v sosesčini trg Radovljica, pa je to vsekakor moral nekdo usmerjati in nadzorovati, bi morali najti tudi zemljišče tistega, ki je to izvrševal. To pa je bilo lahko ali v Predtrgu ali v okviru samega mestnega jedra.

Namen nastanka trga Radovljica je vsekakor osnivanje tržne naselbine. Potrebno je bilo zbirališče, na katerem miruje orožje, da se trgovina lahko odvija. Tak prostor mora nekdo štiti, za zaščito pa potem pobira dajatve. Že oddavnaj se je to dogajalo na posvečenem prostoru. Torej je moral tak prostor varovati tudi bog, tega pa predstavlja cerkev. Srednjeveškega trga brez cerkve si ni bilo mogoče zamisliti. Če je bila vas še lahko brez cerkve in so se vsa cerkvena opravila odvijala na Rodinah, potem bi se morala tedaj na Rodinah odvijati tudi tržna dejavnost. O tem pa ni nikakršnih poročil. Ali ni bilo na vsej Visoki Gorenjski pred l. 1000 menjalnega prostora? Vsekakor ni nikakršnih sporočil o kakem takem prostoru.

Ortenburžani so v drugi polovici 13. stol. vzpostavili tak prostor na radovljiškem pomolu. Izrabili so primerno lego tega pomola v prostoru med obema svojima posestvoma Kamen in Waldenberg v bližini stečiča takratnih poti – glej zemljevid Z1-1200(20).

Vsekakor bi imeli lažje delo, če bi postavili trg v Lesce, ki so bile tedaj že bolj razvite, z razvito romarsko cerkvijo in urejenimi potmi. (Ali tukaj res ni bilo mesta, kjer se je menjavalo pridelke in izdelke?)

Nova naselbina je ležala samo ob eni pomembni poti, ki je povezovala Deželo s potjo prek Jamnika, v bližini je potekala tudi pot prek Jelovice, skozi stečiče poti med Voljčevim hribom in Oblo gorico. Pot na Jamnik se je s prejšnje poti čez radovljiški pomol preselila tako, da je potekala skozi Predtrg, vendar je na pomolu morala tedaj že obstajati dejavnost, povezana z neko predhodnico današnje cerkve, kot so to pokazala arheološka izkopavanja.

Poti so se obrnile proti Radovljici šele po prenosu župnije v Radovljico. Torej je morala tod že obstajati cerkev, zgrajena najpozneje konec 13. stol. zelo verjetno pa že kako stoletje prej. Tako stanje nam prikazuje zemljevid Z1-1400(21). Ta cerkev je že imela župnišče, grof pa je imel v trgu svoj dvor z obrambnim stolpom. Poleg tega je imela naselbina nekaj hiš, namenjenih predvsem obrti, povezani z grofovim dvorom - pridvornim gospodarstvom.

Kdaj pa bi utegnil nastati obrambni stolp? Če bi nastal šele takrat, ko se je preselila cerkev z Rodin, bi bile kmetije v Predtrgu drugače urejene. Bile bi svobodno urejene po isti funkcionalni shemi kot druge vasi v sosesčini. V obrambnem stolpu ali njegovi bližini je moral nekdo prebivati, ki je potem izvajal kolonizacijo, zelo verjetno za Ortenburžane ali pa njihove predhodnike. To bi utegnil biti tisti dvor, v okviru katerega se je razvijalo celotno pridvorno gospodarstvo tudi v Predtrgu.

Obrti, neprimerne za mesto: kovaštvo, sodarstvo in tesarstvo pa so prenesli v "vas pred trgovino", kjer se poleg prejšnjih 5 kmetij pojavijo tri nove. Tako stanje zatečejo za Ortenburžani grofje Celjski in ga l. 1436 popišejo v svoji fevdni knjigi.

Tedaj predtrško polje že razpada, grofje dodeljujejo cele hube in tudi posamezne njive v Predtrgu svojim dvornim ljudem, drugim ljudem iz trga in celo fevdalcem izven mesta (Lambergerjem, Seepacherjem, Raynerjem,), kar pozneje, po izumrtju grofov Celjskih, nadaljujejo tudi Habsburžani. Isto se dogaja tudi s trškim poljem.

Vendar ostane graščina z obrambnim stolpom, predvsem pa cerkev ozko povezana s Predtrgom, na kar kažejo ostanki poti.

Opazne so predvsem 4 povezave od severa navzdol:

- Pri Vosovnikovem studencu je prihajala navzdol glavna pot z zahoda (Lesce, Vrba, Hraše, Hlebce, Nova vas). Pot je od Vosovnikovega studenca zavila proti zahodu in se nato po današnji poti mimo Pristave obrnila v mesto in mestni jarek – glej SI151(138). Pot pod zidom grajskega vrta tedaj ali ni obstajala ali pa ni vrisana. Primerjaj to sliko s sliko iz današnjih časov SI152(138).
- Prek mostu v Grabnu, kjer so prihajale s severa poti iz Poljč in Begunj ter Dvorske vasi, Vrbenj in Gorice; do mostu sta prihajali

poti, podani na slikah SI167(140) in SI170(140). Pot na sliki SI167(140) je še dobro ohranjena, na nekaterih mestih še tlakovana z "mačjimi glavami", med tem ko je druga pot navzgor na križišče že asfaltirana. Na nasprotni strani pa obstajajo še ostanki nekdanje poti, ki se je izza mosta odcepila od glavne poti in vodila pod Lectarjem in graščino proti cerkvi. Ta pot je nekoč vodila do graščine iz zadnje strani, kjer so imeli v stolpu nekoč v kleti celo konjske hleve. Ta pot je vidna na slikah: SI150(138), SI154(138) in SI169(140).

- Prek poti mimo Legatove kašče, kjer so prihajale poti z vzhoda (Gorice in Otoka, Mošenj in Dobrega polja). Podajamo dve sliki: staro Wagnerjevo iz sredine 19. stol. – SI153(138), kjer je dobro vidna pot, ki je vodila čez Dol k malim vratom ob nekdanjem obrambnem stolpu. Z iste lege smo posneli današnje stanje in je podano na SI154(138). Tudi na tej sliki so še vidna zazidana vrata.
- mimo Malevs, kjer je prihajala pot iz Kamne Gorice, pa tudi iz Predtrga. Trasa te poti je vidna na sliki SI146(137), kjer je skupno s potjo, ki je prihajala prek predhodnice Fuxove brvi v mesto z južne strani, kar je vidno na sliki SI148(138).

Trg Radovljica je najbolj cvetel v 15. stol. Tedaj je bila trgovina na višku. Ob koncu 15. stol. pa so se že začele kazati slabosti. Cesar Friderik je moral že zapovedati poti, ki so vodile v Radovljico in trgovanje v Radovljici, saj so se trgovci, tovorniki, kmetje raje umikali trgu, kjer so morali plačevati mitnine, pa če so kaj prodali ali ne. Mitnine in druge dajatve, ki so romale v cesarjev žep, so se začele vedno bolj dvigovati. Cesar je potreboval denar za obrambo pred Turki, a tudi njegove lastne potrebe so bile vedno večje.

Turški vpadi so dvignili nevarnost in z njimi se je temeljito spremenila tržna situacija. Trgovanje in potovanja postajajo draga in nevarna, zato je trgovina začela izgubljati dah.

Ljudje so se poskušali izogniti dajatvam in iskali vse mogoče poti. Razvila sta se tihotapstvo in roparstvo. Sami fevdalci so zajemali bolj bogate ljudi in zanje zahtevali odkupnine, isto so počeli tudi Turki. Zbiranje odkupnin pa je potekalo tako, da so pobirali denar od sorodnikov in someščanov zajetih ljudi, kar je še bolj hromilo trgovino.

V tem obdobju, ko cesar zaukaže poti, začnejo rušiti nekatere poti, ki so do tedaj peljale mimo Radovljice. Tako je tedaj začela izginjati pot, ki je iz Lesc mimo Voljčevega hriba peljala na Preval.

Ni pa res, da bi tedaj "deželna cesta", ki bi naj peljala nekaj kilometrov severneje proti Ljubljani, prevzela promet in bi tako Radovljica pričela izgubljati trgovino [A7/3.s.66]. Take ceste tedaj sploh ni bilo. Če pogledamo priložene zemljevide, vidimo, da v tem obdobju peljejo poti iz Lesc v Vrbnje ali v Novo vas. Te so prevzele transport iz Blejskega kota v smeri Kranja. Ti sta obstajali že davno prej in nista bili nobeni deželni cesti, bili sta običajni poti za pešce in konje, nikakor pa ne za vozove. Tod so lahko potovali pešci, jezdec in tovarniki.

Isto stanje je vladalo na poteh po Deželi proti Mostam. Še župnijski zemljevid iz l. 1885 prikazuje poti komaj kaj drugačne, kot so potekale v 15. stol. Če si odmislimo na njih Karlovo in Cesarsko cesto, dobimo povezave, ki so tedaj obstajale. Pot z Jesenic je že tedaj potekala čez Staro Savo, čez Borovlje na Javornik, od tod na Koroško Belo in za Gradiščem na Potoke, od tod v Moste in po stari rimski poti izza Žirovnice in nad Selom v Zabreznico, kjer se je spustila na rob ravnine, se čez Borovlje obrnila na Breznico, potekala po robu ravnine v Doslovče, se iz Doslovč dvignila na Kriški rob in potekala proti Smokuču, od tod pa po zgornji poti na Rodine, od tam pa čez Poljane mimo Babjega potoka v Poljče, naprej na Zgošo, mimo Dvorske vasi na Zgornji Otok (takrat še na Dobravi nad sedanjo lego), v Spodnji Otok,

od tod pa na Dobravo (Staro in Novo) ter naprej po Rimski cesti na Dobro polje in po njem naprej proti Kranju.

Dežela je bila tedaj transportno še vedno obrnjena proti Primorju in ne proti Ljubljani. Do nastopa Habsburžanov ni bilo nikakršnega interesa trgovati v smeri Ljubljane, tržišča so se nahajala na Primorskem. Zato tudi povezave po dolini proti vzhodu niso bile izrazite, bile so le skrajno pomanjkljive. V Ljubljano kot center dežele Kranjske tedaj ni odhajalo nič in tudi od tam nič prihajalo.

Šele turška nevarnost okrepi delovanje deželnih stanov, šele ti organizirajo vojaščino za odpor proti Turkom, šele ti spodbudijo delovanje gorenjskih fužin, saj so bile potrebe po železu vedno večje. Šele sedaj se je zbudila tudi trgovina, ki je zahtevala povezave proti Beljaku, torej skoraj do konca Gornjesavske doline, predvsem pa proti novonastalim jeseniškim fužinam (Mojstrana, Plavž, Sava, Javornik).

Višek dosežejo te zahteve z organizacijo vojne krajine, ki jo je oskrbovala Kranjska. Potrebe po železu postanejo tako velike, da se povežejo v smeri Ljubljane celo Bohinjci, ki so tradicionalno vezani na primorske trge (pot skozi Štenge so naredili bohinjski fužinarji l. 1554).

16. stoletje je stoletje obračanja transporta iz transporta prečno na dolino v transport po dolini. Transport prečno na dolino je bil pogojen s tovarništvom (gorske poti), transport po dolini pa je omogočil uporabo voz, zato se je začelo razvijati furmanstvo. Vendar je bilo potrebno najprej narediti ustrezne ceste. Tako sliko nam prikazuje zemljevid Z1-1600(22).

Ti procesi so trajali več kot dve stoletji. Vendar je bilo za Radovljico že dovolj, da se je pojavila turška nevarnost, ki je ohromila trgovino. Trgovsko si Radovljica nikoli ni več opomogla. Ker je Radovljica živela od trgovine, je morala preiti na druge dejavnosti. Če bi imela ustrezno vodno moč, bi lahko pospešila svoje obrti in prešla v manufakture. Vodne moči pa ni bilo. Suha je pač neuporabna, saj komaj kdaj priteče v Radovljico, Sava pa je za takratne tehnološke razmere prevelika, da bi jo bilo s takratnimi tehničnimi sredstvi mogoče obvladati. Tako je Radovljica potonila v poljedelstvo in obrt. Ostala je na isti proizvodni stopnji nekaj stoletij. Ker je živetarila, ni bilo denarja za spremembe, tako se nam je ohranila taka, kot je bila v 16. in 17. stol.

Produkcijske razmere so se ohranile in odvijale naprej v okviru obeh gradov: Begunje so se razvijale naprej rokodelsko in uporabljale vodno moč Begunjščice, Lipniška dolina pa je razvijala naprej železarstvo in uporabljala potoka Kropo in Lipnico.

4.6.2. Vas Lesce

Lesce so imele primerno prometno lego že v antiki. Poti ki so prihajale po koridorjih navzgor, so se pred vstopom v Blejski kot in naprej prek Bohinja na Primorsko združevale ravno v Lescah. To nam kažejo podaljški poti, ki prihajajo v Lesce od vsepovsod.

Če so poti s severa in zahoda dokaj ravne in se usmerjajo proti cerkvi - SI058(55), se poti proti vzhodu odklanjajo od cerkve. Podaljški poti iz Vrbenj in iz Nove vasi se pred vstopom v Lesce skrivita. Torej sta bili trasi teh poti spremenjeni zaradi nastanka naselja vzhodno od cerkve. Kaj je torej stalo pred nastankom cerkve, kaj je stalo tam, kamor so bile usmerjene prvotne poti, kje je to stalo, čemu je bilo namenjeno itd.? Upoštevati pa moramo tudi tiste poti, ki so se Lescam umaknile. Zakaj so se umaknile?

Zgodovinska sporočila [A104/10,s.143-151] nam pripovedujejo o najdbah, ki se nahajajo ali v cerkvi ali v okolici cerkve ali na ježi južno od cerkve v trikotniku med današnjo Alpsko, Hraško in Begunjsko cesto, nakazanami na sliki SI171(142).

Lesce postanejo v antiki verjetno središče Visoke Gorenjske, vsekakor pa so najpomembnejše križišče poti.

Neposredno iz naselja so vodile SI171(142):

1. Blejska pot, od katere se pozneje odcepijo na Lipcah poti proti Zasipu, Bregu, Mostam, Žirovnici in Selu; na drugi strani brodi-

šča (brvi?, mostu?) na Savi pa proti Selu in Bohinju, Bledu in Bohinju, ter Zasipu in Gorjam;

2. Vrbenška pot, ki se nadaljuje proti Zabreznici, Selu in nad Žirovnico naprej proti Mostam (pot je starejša od antike, v Lescah pa vodi prvotno mimo naselja) - SI043(51);
3. Hrašenska pot, ki je vodila naprej v Smokuč (predantična pot) in Rodine, ter naprej prek Smokuškega vrha in Zelenice na Koroško;
4. Begunjska pot s priključkom na Poljče in naprej na Sv. Petra, oz. prek Kališč in Zelenice na Koroško; iz Begunj pa naprej na Preval in v Šentansko dolino ter od tod prek Ljubelja na Koroško, oz. skozi Podgorje proti Kovorju;
5. pot v Novo vas in Podgorje k Sv. Luciji ter od tod naprej proti Kovorju, oz. skozi Šentansko dolino na Ljubelj in Koroško;
6. Vrbenška - pot v Mošnjje, ki še pred Mošnjami prečka pot, ki je vodila iz Begunj prek Gorice in Resja v Globoko in od tam naprej proti Jamniku, v Mošnjah se je ločila pot, ki je prek Brezij potekala naprej proti Prapročam (Brdo in njegova villa rustica) ter naprej prek Zvirč v Duplje (priključek na pot Kranj – Ljubelj) ter pot prek Dobrega polja in pod Ljubnim na Podbrezje in naprej proti Kranju;
7. Radovljiško (Predtrško) pot, ki je bila povezana s potjo proti Mošnjam, s potjo prek Prevala na Dobro polje, ter s potjo na Jamnik.

Take pahljače poti nima nobeno drugo naselje na Visoki Gorenjski. Lega na pomembni točki sredi ravnine je rodila tudi pomembno naselje, ki je pustilo za seboj tudi značilne najdbe.

Antična naselbina je imela cerkev verjetno tam, kjer so bili najdeni mozaiki (v sredini prej imenovanega trikotnika). Žal za nagrobnike (ki so bili vgrajeni v cerkev) ni podane natančnejše prvotne lokacije, razen za enega, ki je bil najden pri obnavljanju cerkve. Tako ne poznamo razvrstitve in obsežnosti antičnega naselja in njegovega grobišča, saj poznamo samo nekaj fragmentov.

Oglejmo si sedaj staro naselje Lesce z njegovo okolico – SI171(142).

Prvo, kar opazimo, je, da poti, ki prihajajo od zahoda, ne prihajajo naravnost v trikotnik, temveč ga obidejo. Kot vemo, se je tam v antiki nahajalo pokopališče (tako kot še danes). Temu so se ognile vse poti. Drugo, kar opazimo, je, da so polja obdelana samo do hrašenskih stagen, kjer je potekala pot iz Hraš v spodnjo hraško gmajno in kjer je bila meja z vasjo Hraše.

Na severu je meja bolj razgibana, vendar nekako na polovici poteka po vsej dolžini pot Vrba – Radovljica, ki jo obravnavamo v t. 3.4.1.2. Na tej strani meji na ozemlje Hraš in Hlebc. Daleč proti vzhodu pa meji na radovljiško ozemlje, vendar vmes potekajo hlebske stagne. Torej je ozemlje Lesc dejansko obdano s hraškimi in hlebskimi ozemljem.

V 11. stol. postanejo Lesce vhod na briksensko ozemlje, ki se je raztezalo na območju Hlebc, Nove vasi, Zapuž in Dvorske vasi, severno in vzhodno od Lesc.

Na prvotno središče vasi, kjer naj bi bila tudi antična cerkev, kažejo podaljški poti, ki vodijo v Lesce. Šele v srednjem veku se prenese središče k novi lokaciji cerkve. Tedaj nastane tudi naselje s petimi hubami, kot jih lahko vidimo na sliki.

Staro antično naselje je popolnoma izginilo in nekaj stoletij ni obstajalo, verjetno je bilo ob koncu antike porušeno. Vse najdbe v Lescah kažejo na obdobje od 1. do začetka 5. stol., potem pa tja do 11. stol. ni nikakršnih sledov.

Tako pomembno antično naselje zapušča za seboj "staro božjepotno cerkev" (kapelo), ki je sicer lesena, da pa se zaključiti, da je bila prenesena s prejšnje v trikotniku, na sedanjo lokacijo. Srednjeevška "cerkev v Lesu" je bila že v začetku verjetno posvečena Mariji, podobno kot otoška cerkev na Bledu. Bila je že tedaj poznana romarska cerkev.

Kdaj v srednjem veku se naseli severovzhodno od trikotnika nova kolonija 5 kmetij, vidnih na sliki SI172(143)¹⁶⁶, ni znano. Podoba tega novega naselja je podobna kot pri vseh kolonijah: ježa, pot, hiše, vrtovi, zelniki, njive. Manjka samo potok, ki ga nadomešča studenec izpod ježe, tako kot pri drugih sredinskih vaseh.

Nova kolonija 5 kmetij razklene prejšnje poti, ki so obstajale od antike tako, da podaljša vzporedno z ježo pot proti Radovljici in prenese nanjo vse poti, ki so vodile v naselje vzhodno od naselja. Tako nastane na prostoru med sedanjo Begunjsko cesto in sedanjim ostankom nekdanje ceste v Novo vas (Letališka ulica) 5 parcel, ki so se ohranile do današnjega dne. Že zgodaj (verjetno v 16. stol.) se je najzahodnejša parcela delila na dva dela in na ovinku se je pojavila na parceli kmetije (Legat št. 14) kmetija brez vrta (Turk št. 11). Vzhodne kmetije od tod pa ostanejo do časov FK nespremenjene (Špan št.9, Kralj št.6, Hkavc št.4 in Volč - Sodar št.2).

Še pred koncem srednjega veka se na nekdanjem antičnem trikotniku pojavijo manjše kmetije in obrtne dejavnosti. V ta del, lahko sodimo, da so se naselili obrtniki (kovač (Kovač), gostilničar, trgovec (Kramar)). Podobno kot v Predtrgu se pojavijo na obrobju naselja tiste dejavnosti, ki se ukvajo z ognjem ali kako drugo nevarno ali manj zaželeno dejavnostjo. Najvzhodnejši kmet se ukvarja tudi s sodarstvom podobno kot v Predtrgu.

Te kmetije imajo ob cesti hiše, nato hleve, za njimi sadovnjake, za le-temi pa poteka povezovalna pot, ki obstaja še danes, čeprav je precej opuščena in je samo še pešpot. Za to povezovalno potjo so do poti Vrba – Radovljica zelniki, t.j. zelenjavni vrtovi.

V FK vidimo, da je Legat že pomaknil sadovnjak čez svoj prejšnji zelnik, zelnik pa prek poti Vrba – Radovljica. To se je zgodilo zelo verjetno tedaj, ko se je vrnil na začetek Legatove parcele Turk. S tem je bila presekana pot Vrba – Radovljica vzhodno od Legatovega znamenja - SI044(51), ki si je morala poiskati drugo traso nekoliko severneje, saj so njive tod potekale vzporedno z omenjeno potjo.

Glede na razporeditev obdelovalnih površin lahko ugotovimo, kakšno je bilo polje ob prvotni kolonizaciji. Zelo verjetno se je prvih 5 kmetij sprva zadovoljilo z obdelovalno zemljo v okviru zelenega okvirja, podanega na sliki SI171(142). Ta okvir predstavlja tudi obdelovalno površino antičnega upravnega središča Lesce (agra). Na terasi izpod Lesc so tedaj obstajali travniki in pašniki – gmajne navzdol do Save. Sprva srenjske gmajne, so od 18. stol. razdelili na več nosilcev srenjskih pravic. Zahodno od Šobca se tedaj pojavi 8 parcel + Legatova gmajna. To kaže, da je tedaj, ko je bila razdeljena gmajna, obstajalo 9 kmetij.

Če je v antiki stečiče poti v Hrašah komaj opaziti, se v srednjem veku močno razvije in uspešno konkurira antičnemu v Lescah. Dokler se je celoten promet odvijal peš in na konjih, je imelo križišče v Hrašah očitne prednosti, saj so poti tod bližje, vendar slabše kakovosti. Zato se Lesce v srednjem veku razvijajo dokaj ločeno od drugih naselij.

Božjepotna cerkev pritegne sprva romarje in z njimi tudi trgovino. Kmalu se pojavi ob tej cerkvi letni sejem (Kirchtag). Ta sejem je bil na šesto nedeljo po veliki noči, t.j. ob binškoštih. Za časa cesarja Ferdinanda I. (1556-1564) so letni sejem iz Lesc prenesli v Radovljico. Radovljica je pač vedno bolj pritegovala trgovino, s tem pa siromašila okolje, med drugim tudi Lesce.¹⁶⁷

K takemu kraju, kjer se odvijajo božjepotne in trgovske dejavnosti, sodi tudi gostilna, omenjena že l. 1498. Lesce postanejo po osamosvojitvi Dermicev tudi središče briksenske posesti, kamor so se navezovale Zapuže, Nova vas in Hlebce, ki še danes pripadajo fari Lesce.

4.6.3. Nova vas in Zapuže

Kot smo že prej omenili, nastaneta vasi Zapuže in Nova vas v okviru briksenske kolonizacije. Zapuže naj bi bile del nekdanje vasi Zgoša, ki je bila na levi strani prvotne struge potoka Begunjščica, južno od sedanje vasi Zgoša. Tam so v l. 1075-1097 briksenski škofje pridobili zemljišče in 4 kmetije. To naj bi bila "stara vas" v nasprotju z na novo ustanovljeno Novo vasjo.

Oglejmo si sedaj razporeditev Nove vasi v prostoru na SI173(144), in Z1-1040(19).

Novi prebivalci so se naselili južno od antične poti, ki je potekala od severnega konca Ledevnice proti Lescam. Očitno se tod naseli 5 kmetov, ki postavijo novo naselje zahodno od na novo speljane struge potoka Begunjščica - Zgoše.

Razpoložljivi prostor ni dovoljeval globoke naselitve. Po globini je bilo na razpolago dovolj zemljišča za hiše z gospodarskimi poslopji in za sadne vrtove, potem pa je že prišla predantična pot, ki je potekala iz Zapolč proti zgornjemu koncu Oble gorice. Ta pot je usmerila celotno kolonizacijo tako, da so razvrstili njive vzporedno s to potjo na obeh straneh te poti, med tem ko so potekale parcele hiš s podaljšanimi vrtovi pravokotno na to usmeritev.

V Novi vasi so vse njive usmerjene od severa proti jugu, v nasprotju z Zapužami, kjer so usmerjene vzhod - zahod.

Pod Novo vasjo in v smeri Lesc je nekoliko kasneje nastal velik Blejski travnik - Kležnek, ki je omejeval koloniste vsaj do novega veka. Potem, ko se je število hiš začelo povečevati predvsem za kajže, pa so sčasoma začeli pridobivati posamezne parcele tudi v tem južnejšem delu.

Na severu jih omejuje posest že prej nastalih 4 kmetij v Zapužah. Te 4 kmetije, ki so bile prej del vasi Zgoša, se po prehodu pod oblast briksenskih škofov, združijo skupaj z novo kolonijo v Novo vas, kjer navajajo blejski briksenski urbarji v l. 1253 in 1306 6 kmetij. Šele v novem veku, ko jih srečamo ponovno v blejskih briksenskih urbarjih, najdemo l. 1602 v Novi vasi 13 kmetij in 3 kajže, Zapuže pa se sploh ne omenjajo. Vendar najdemo l. 1778 ob popisu družin v Zapužah ponovno 2 blejski kmetiji, ki imata 12 prebivalcev, v Novi vasi pa najdemo tedaj 13 hiš s 13 družinami in 69 prebivalcev, toliko hiš je tudi še v času FK pol stoletja pozneje.

Očitno se v novem veku odtujita dve kmetiji v Zapužah, ne prišteva pa se tudi ne več ona v Vrbnjah, saj se po nastanku vasi Vrbnje pričinja prištevati k Vrbnjam.

Očitno je v začetku kolonizacije vse skupaj ena sama razkrojena vas, šele po dolgem času se oba dva dela naselja ločita v svoje prejšnja izvorna stanja in postaneta samostojni vasi¹⁶⁸.

Iz Nove vasi so proti jugu do poti Vrbnje - Lesce potekale stagne, imenovane Ulce ali Ulca. Te so potekale od stečiča s to potjo naprej tudi v smeri Lesc vse do hlebških stagen, kar pa obravnavamo pri Hlebcah. Očitno so v srednjem veku imeli Novovaščani svojo gmajno na poznejšem radovljiškem Novem polju, vsaj tako bi bilo mogoče sklepati iz ureditve stagen in njih ostankov - slika SI080(83).

Sama vas nima v času FK več tako izrazite kolonizacijske oblike - glej SI173(144) in SI174(145), saj je že dokaj spremenjena. Vidimo, da so v sredini 4 skoraj enako široke parcele, na vsako stran teh štirih pa je po ena nekoliko širša, lahko bi rekli, da imata ti dve stranski dvojno širino. Južno od teh parcel pa je ena, po površini skoraj enaka prejšnjima velikima parcelama, ki poteka pravokotno na prejšnje med Ulco in cesto, skupaj torej 7 parcel.

¹⁶⁶ Na SI172(143) je postavljeno stanje iz l. 1975 (TTN) prek stanja iz l. 1826 (FK). Točnost obeh zemljevidov seveda ni enaka, vendar so ujemanja zadovoljiva.

¹⁶⁷ Glede na zgornje navedbe lahko posumimo, da so bile Lesce pred Radovljico tisto mesto, kjer se je na Visoki Gorenjski odvijala trgovina, vsaj na levem bregu Save, verjetno že pred l. 1000 in s tem nadaljevale antično tradicijo tako v cerkvenem kot tudi trgovskem pogledu.

¹⁶⁸ Očitno je ta dvojnost obstajala od samega nastanka vasi, saj so prišli v Novi vasi drugače živeli kot pa stari naseljenci v prejšnjih 4 kmetijah, ki so imele svoje sovaščane na severu na Zgoši.

Nova vas je bila tako postavljena ob na novo speljanem potoku Zgoša, da je med potokom in hišami potekala povezovalna pot, ki je potekala od Nove vasi do Zgoše in nato naprej proti Begunjam. Na vsaki strani pa je potekala pot na polja.

Anomalije za časa FK:

- Južna pot na polja ne poteka na koncu vasi, temveč čez dvorišče najnižje kmetije (Resman št. 4). Poleg tega ima ta kmetijska parcelo pravokotno na ostale in med Ulco ter povezovalno potjo. Očitno je, da je ta novejšega izvora;
- Na južni širši parceli se nahajata dve kmetiji: št. 5 in št. 6. Na obojih pa je lastnik Kralj (Walland). Zelo verjetno je bila to nekoč samo ena kmetijska (tako kot je danes spet);
- Na sredini sta dve normalni kmetiji: Oparnek - št. 7 in Božič - št. 8;
- Severno od teh dveh pa je kmetijska z lesenim hlevom Kojc - št. 11, ki ima tedaj že zidano hišo vzhodno od povezovalne ceste;
- Zadnja kmetijska na severu pa je Petrovc - št. 12;
- Za njegovim hlevom bi morala poljska pot potekati naravnost na povezovalno cesto, vendar se lomi, tako da se tam pojavi še ena kmetijska - Vertnik - št. 12, ki ima presekan parcelo. Ta je bila očitno dodana pozneje.

Vidimo, da je vas morala biti na začetku drugačna. V vasi je moralo biti prvotno med obema potema na polje samo pet parcel in 5 kmetij, ki se jim je na vsaki strani potern priključila še po ena. Ta del vasi je moral zrasti že zelo zgodaj, saj ga kot takega omenjajo že l. 1253 (če je naša razdelitev 12 kmetij na Zapuže + Novo vas + Korošca v Vrbnjah pravilna?).

Vas je kot celota ostala v lasti blejskega briksenskega gospostva od samega nastanka pa do takrat, ko briksenski škofje zapustijo Bled (sekularizacija).

4.6.3.1. Poti

Vas se je že od samega nastanka povezovala:

- z Leskami (v smeri blejskega briksenskega gospostva) po antični poti;
- s Hlebcami (ter od tod naprej s Hrašami), kot svojimi sosedi po poljski poti, a tudi po poti iz Zapuže;
- po starodavni poti na koncu vrtov navzgor v smeri Zapoljč z Begunjami in Poljčami - SI181(146), navzdol pa proti Predtrgu;
- ob potoku Zgoša navzgor z Zapužami in naprej z Zgošo;
- proti vzhodu z Dvorsko vasjo;
- proti jugu z Mošnjami in pozneje nastalima vmesnima vasema Vrbnjami in Gorico;
- proti Radovljici pa so se direktne povezave razvile zelo pozno.

Očitno je, da je vas blejska, da je s povezavami vpeta v ostalo blejsko briksensko posest in da so povezave z ortenburško posestjo slabe, predvsem one v smeri Radovljice in Predtrga. S Predtrgom se sprva povezuje prek Ulce naprej na antično pot, ki se je počasi usmerila od prejšnje usmerjenosti na zgornji konec Oble gorice v smeri Predtrga, kjer nastane sčasoma tudi povezava naprej proti Hrašam (za sedanjim letališčem mimo Kodrasovega znamenja pod Hlebcami).

Direktna povezava Nova vas - Pretrg pa nastane šele v novem veku, ko začenjajo uporabljati vozove in po uvedbi Cesarske ceste in to tako, da se je izogibala posameznim parcelam. Tako je nastala vijugasta pot, kar se pozna še na sedanji asfaltirani cesti.

Karlova cesta je na obe vasi t.j. Novo vas in Zapuže vplivala zelo malo, toliko bolj pa Cesarska cesta, ki je potekala skozi Zapuže.

Cesarska cesta, ki je bila trasirana skozi Zapuže, je dejansko prinesla v Zapuže kovača in kolarja. Nova cesta je presekala Zapuže na dva dela, južni je bil večji od severnega.

Kdaj se je v vasi prvič pojavil mlin, ni raziskano. Zelo verjetno pa zelo zgodaj. Mlin je verjetno od samega začetka pripadal eni izmed

kmetij (Brinovc) in ga sprva niso šteli kot posebno enoto, saj se v urbarjih ne pojavlja.

Zapuže se pozneje, z uvajanjem manufaktur, začenjajo razvijati tudi v tej smeri, med tem ko ostane Nova vas pretežno kmečko usmerjena.

4.6.3.2. Vode

Nova vas se postavi dejansko med dva potoka: med strugo Zgoše in med Mlinski potok. Ta poteka še za časa JVK, t.j. v drugi polovici 18. stol., skozi Novo vas k severnemu koncu Oble gorice, kar je razvidno iz SI175(145) in SI173(144) v FK.

Nagnjenost zemljišča in komaj opazni ostanki dajo sklepati, da je potok Zgoša sprva mogoče potekal prek današnjih vrbenjskih Zelnikov v Babjo dolino in od tam naprej skozi Suhi graben v Savo.

Po nastanku Vrbenj v 14. stol. pa je bil preusmerjen v smeri Vorgelc ter za temi naprej pod ježo v Suhi graben, če ni že tod potekal ob začetku kolonizacije v 11. stol. takoj po preusmeritvi Begunjščice iz stare struge mimo Hlebc v novo strugo mimo Nove vasi, Vorgelc in pod Hribom v Suhi graben.

Vendar nam slika SI013(27) kaže, da je Zgoša tekla tudi v Donico in sicer zahodno tik današnjega podvoza. Zgoša naj bi tod nekoč (preden je bila l. 1938 zgrajena sedanja regionalna cesta) dokaj pogosto ob velikih vodah (poplavad) pritekala v Donico, zadnjikrat l. 1947, ko je do polovice zalila sedanji podvoz.¹⁶⁹

Tudi Blatnica je nekoč ob velikih nalivih tekla v Donico. Tako so nastale na območju nekdanjega velikega Blejskega travnika v tleh udrtine, ki se še danes vidijo na meji med predtrškim in novovaškim ozemljem, ki jih lahko vidimo na slikah SI176(145) in SI177(145). Te so danes zaradi obdelave polj že skoraj popolnoma izginile. Glej tudi opombo²²³.

Podobno lahko vidimo ostanke nekdanjih strug pod Novo vasjo zahodno od današnje ceste Radovljica - Nova vas na sliki SI178(145).

Dobro pa so na slikah SI005(25), SI009(26) in SI010(26) tudi še vidni ostanki nekdanjih strug ob sami cesti izpod Nove vasi. Vzhodno od vasi na sedanjih vrtovih pa je viden ostanek na sliki SI179(145).

4.6.4. Vas Hlebc

Vas nastane ob križišču poti Lesce - Begunje in Zapuže - Hraše zahodno od nekdanje struge potoka Begunjščica. Ostanki nekdanje struge potoka Begunjščice so še dobro vidni po večjih deževjih, ko se vzhodno od Hlebc zadržuje voda v velikih mlakužah, kot nam to prikazuje slika SI183(146).

Ker je voda tukaj tekla samo občasno, je bilo za nastanek naselja potrebno napeljati Blatnico, ki je do tedaj tekla na Blata zahodno od Poljč in naprej po sedanji strugi proti Studenčicam. Tedaj je celotna Blatnica potekala proti Hlebcam in so jo Hlebčani odstopili Studenčanom polovico šele v 19. stol., kot nam to pove ljudsko izročilo.

Nekdanje struge podajata tudi ledinski imeni Podonca in Bodo-netsch.

¹⁶⁹ Ko so gradili podvoz, so odvečni material iz tega podvoza deloma zvozili v Žilhov pruh, prst pa so razvozili po okoliških poljih in to jugozahodno od današnje ceste, ki pelje v podvoz. S tem so zasuli nekdanjo kotanjasto strugo in dvignili zemljišče na današnje stanje.

Zahodno od Vorgelc je bil nekoč visok nasip, ki je silil Zgošo, da je tekla pod Hribom v smeri Suhega grabna. Ta je bil porabljen za pesek, ko so gradili avtocesto in še tudi pozneje. Ostala je kamnita groblja, vidna še danes kot svetla lisa v njivi - SI005(25).

Prvega zasledimo pri opisu ledin k.o. Nova vas [A129,s.52], drugega v FK k.o. Nova vas., ki ga prikazuje slika SI173(144).

Podonco je nasula Blatnica na svojem izteku pod Hlebci nad Grobelcami in je tipičen nasip s takim imenom. Bolj izrazit je samo še tisti izpod vasi Potoki. Zato lahko sklepamo, da je to ime dejansko prvotno pomenilo "vodovnico" t.j. strugo, po kateri je tekla voda. Danes je opuščena, po njej potekajo stagne iz Hlebc proti letališču.

Bodonetsch – Bodoneč lahko izvajamo iz večih imenovanj: vodenič, vodonec, vodovnik itd.. Zemljišče, na katerem se nahaja ta ledina, poteka v spodnjem delu vzporedno s Podonco - slika SI182(146), kakih 100 m vzhodnje po dolini. V tej dolini se marsikdaj ob velikih nalivih ali pa pozimi, ko zemlja zamrzne, zadržuje voda. To nam prikazuje slika SI183(146).

Podano je očitno nasprotje med dolino, ki jo vrezuje voda, in grebenom, ki ga nanaša voda, prva oblika je ženska, druga moška. Ta zadnja moška oblika ni poznana nikjer drugod.

Hlebce zelo verjetno nastanejo ali ob koncu 11., mogoče celo v začetku 12. stol. kot zadnje naselje briksenske kolonizacije. Nastanejo v križišču poti, ki vodijo iz Lesc v Begunje in iz Hraš proti Dvorski vasi.

Briksenski (proštijski) urbar iz l. 1778 omenja v Hlebcah 12 hiš, 17 družin in 97 oseb. Franciscejski kataster pa navaja 21 hiš - glej sliko SI180(146).

Domnevamo, da je naselje nastalo na zahodni strani nekdanjega vodotoka Begunjščice šele po speljavi p. Zgoše proti Novi vasi. Tako je nastal enoten prostor, kot ga prikazuje še FK, imenovan k.o. Nova vas, zahodno od že prej obstoječe Dvorske vasi z njenim "dvorom Bled". V tem enotnem prostoru je bila na razpolago obdelovalna zemlja za vse tri vasi (Zapuže, Novo vas in Hlebce), izpod njih so imeli travnike, ki so še niže prehajali v veliki blejski travnik Kležnik (Knežnek - FK). Še zahodnjeje, že na hraškem območju, pa se pojavljajo hlebške Vočne, ki so bile razdeljene šele v začetku 20. stol. Podobne Vočne in nižje ležečo gmajno pa so imele Hlebce tudi med Lescami in Radovljico, kjer je gmajna (v FK še ne razdeljena) segala do Save. Sumimo, da je tudi ta del bil nekdanji briksenski svet, ki ga je uporabljala srenja Hlebce.

Sumimo, da je vas prvotno imela 5 kmetij, kar verjetno ustreza optimalnemu številu kmetij, s katerimi je mogoče na novo začeti kmetovati na do tedaj neobljudenem območju. Vse te kmetije so morale pripadati istemu gospodarstvu, da je bilo mogoče obvladovati kolonizacijske rizike in težave. Teh 5 kmetij, oz. parcel pa najdemo v FK vzhodno od potoka Blatnice med dvema potema, ki vodita na polje: Dovžan - št.5, Berkovc - št.7, Golmer - št.9 in Martinček - št.15 ter na nasprotni strani zgornje poti Šafar - št.3.

Pri tem opazimo, da so spodnje 4 kmetije skoraj enake, da pa je kmetija št. 3 nad njimi skoraj dvakrat večja. Zelo verjetno je tod bil nekdanji kmečki dvor, saj v Hlebcah ni v listinah zaslediti nobenega viteškega dvora. Ta dvor je verjetno vodil kolonizacijo Hlebc.

Ta prvotni del vasi ima tipično kolonizacijsko obliko in razporeditev, vendar prilagojeno danostim. Razporeditev je samo deloma prikrojena. Od tipične ureditve: potok - pot - hiše - vrtovi - njive - travniki, se spremeni v toliko, da so obdelovalne površine dostopne prek stagen, ob katerih teče do travnikov potok Blatnica. Zelniki se ne nahajajo v podaljšku vrtov, temveč pravokotno navzdol. To je verjetno pogojevalo zahteva po odvodnjavanju zemljišč, saj je tod zemlja ilovnata.

Sorazmerno pozen nastanek naselja pa je opazen predvsem pri gmajnah. Te se na zahodu vlečejo kot ozek jezik skoraj do poti Rodine – Studenčice – Blejski most na Savi. Glavna gmajna pa je na terasi pod Lescami in sega vse do Save. Očitno sta to gmajno skupaj izkoriščali tako Nova vas, kot tudi Hlebce, kar je mogoče zaključiti iz oblike hlebških stagen med Lescami in Radovljico - slika SI080(83). Trikotna oblika stagen je zelo podobna onim, ki so jih imele skupaj vasi Vrba in Studenčice. Vendar so vrbenkostudenške stagne bolj ohranjene. Imenujejo jih Ulce.

Hlebške stagne so presekane z blejskim travnikom Kležnikom, prek katerega sta se oba dva dela stagen povezovala. Ta pot se je ohranila vse do 60-tih let prejšnjega stoletja, danes pa jo prekriva

letališče. Oba dva kraka hlebških stagen in novovaških stagen med Lescami in Radovljico, sta še ohranjena, vendar zaraščena, saj sta svojo funkcijo že zdavnaj izgubila. Zelo dobro pa so še ohranjene stagne pod Hlebcami. Glej tudi poglavje 4.3.2. in sliko SI080(83).

Zelo verjetno je bila tedaj na vzhodnem koncu vasi taka povezovalna pot, kot je bila v Novi vasi, Dvorski vasi in Zapužah, ki pa je pozneje zginila, ko je bila skozi vas speljana cesta Lesce – Begunje in je presekala ta prvotni del vasi na dva dela.

Vas se je morala razvijati dokaj podobno kot Dvorska vas. Če ima Nova vas vse tja do 16. stol. enako število kmetij in dobi pozneje samo še eno kmetijo, poleg te pa še nekaj kajž, lahko to pripisujemo predvsem pomanjkanju zemlje. Če Nova vas zgubi svojo gmajno ob Savi, nima kam prenesti travnikov. S tem je razvoj Nove vasi zablokiran. Nasprotna temu pa je situacija v Hlebcah. Te so imele svojo gmajno tako pod Hrašami kot tudi vzhodno od leške gmajne ob Savi. Te so na teh površinah uredile rovte (ročne → V ročne → Vočne), kjer so lahko enkrat kosili, nato pa še popasli. To je omogočalo predelavo prejšnjih travnikov v njive, s tem pa širjenje vasi. Tako se je vas zelo verjetno podvojila tako, kot se je Dvorska vas že v 14. stol. in to ravno tako na nasprotno stran potoka kot v Dvorski vasi. Hlebce so imele to srečo, da je bila na nasprotni, zahodni strani potoka tudi obdelovalna zemlja, da so se imele kam širiti.

Naslednja širitev pa se je dogajala v 16. stol., ko so deloma preuredili nekdanje gmajne v rovte.

Tukaj se dobro vidi, kaj je omogočila uporaba voz. Dokler ni bilo voz, bi zelo težko spravili seno domov iz Vočen pod Lescami skozi hlebške stagne, saj bi ga morali znositi ali zvlačiti. Skratka, uvajanje voz je omogočilo prerezporeditev zemljišč, ta pa povečanje števila prebivalcev. Tudi tukaj se ta zadnja sprememba dogaja tako, da se pojavljajo predvsem manjše kmetije - kajže.

Vse skupaj pa še pospeši nova Karlova cesta. Tedaj speljejo iz Lesc v Begunje novo vozno cesto, ki poteka skozi vas. Ko je speljana nova vozna cesta v Lesce, postanejo stare stagne manj uporabne, saj lahko sedaj zvozijo seno (predvsem pa les) po dobri cesti skozi Lesce, ne da bi sami morali vzdrževati kolovoz skozi svoje stagne. Tako stanje pa že prikazujeta JVK in FK, ko stagen čez Kležnek ni več.

V 16. stol. se začne tudi notranja diferenciacija. Nekateri kmetije razpadejo na dva dela, saj se na nekaterih parcelah pojavi še druga parcela s hišo in gospodarskim poslopljem:

na parceli št. 3 se pojavi št.4 (Božič),

na parceli št. 9. se pojavi št.10 (Mulešec),

na parceli 15 pa št.13 (Jahač).

Vas se podaljša na zgornji strani za Kovača in Tišlerja, na spodnji pa za Šebata št.17, Kralja št. 18 in Svetogeja št. 19.

Vas ostane večinoma v lasti blejske otoške proštije vse do 19. stol. (sekularizacija), vendar sta bili v vasi tudi dve kamenski kmetiji.¹⁷⁰

Od obrtnikov so imeli svojega kovača (št.1) na zgornjem koncu vasi in mizarja (št.2), vendar zadnjega zelo pozno. Najpozneje se pojavi še mlinar. Blatnica, ki je tekla skozi Hlebce, je bila v 19. stol. dovolj močna, da je lahko poganjala mlin.¹⁷¹

Za nekdanjim mlinom so ostale rake, ki vodijo po pobočju majhne ježe do nekdanjega mlina (Gondeč - št.6).

¹⁷⁰ Po pripovedovanju Janeza Zupan iz Hlebc naj bi po propadu gradu Kamna dobili dve kmetiji opečnati strehi, ki naj bi izviral iz omenjenega gradu. Dobili bi naj jih zato, ker sta bili podložni Kamnu.

¹⁷¹ Mlin se ne navaja v nobenih dokumentih. Očitno je pripadal neki kmetiji kot majhen domač obrat. Navaja pa ga ljudsko izročilo.

Planino pa so imeli skupaj z drugimi sredinskimi vasi na Belščici, kar kaže na zelo pozno ustanovitev planin, verjetno takrat, ko so ustanovili pod Lescami Vočne in so prejšnje pašnike spremenili v travnike.

4.6.5. Vas Gorica

Vas se omenja:

1326, julij 25. Ulrich z Waldenberga podeli svoji hčeri Greti in njenemu možu Friclu z Dmče (*Friczel von Dvrmiz, Fritzein von Dremptz*) med drugim tudi hubo *ze Goeritz da Jans auf gesezzen*.

1336, maj 1. Hugo Tossawer in žena Alzhajto menjata z Wulfingom Podvinskim in ženo Greto dvor na Gorici za kmetijo na Dolenjskem.

1343, okt. 19. je Gizelher, gradiščan na Kamnu na sodnem dnevu v Radovljici obravnaval zahtevo Jere Gramaflanz po dvoru v "Goričah", na katerem sta bila Wulfing in žena Marjeta.

1360, sept. 12. Nikolaj, sin pokojnega Geyselherja Poscha sporoča, da je namenil svoji ženi za jutrnjo med drugim tudi *...ain huob dacz Goericz da Slobodin auff siczt..*

1364, maj 16. Jurij s Spodnjega Otoka in žena Benderich prodata nakelskemu župniku Nikolaju kmetijo na Gorici. Župnik jo je kupil za večno luč v kranjskogorski cerkvi.

1381, april 20. Tomaž Podvinski zamenja s svakom Janzem z Gorice dve kmetiji pri Špitalu za dve kmetiji na Gorici.

Tako sta ob koncu 14. stol. na Gorici identificirana dva dvora in vsaj štiri hube. Celotna vas je na ozemlju Ortenburških in ortenburški fevd. Kolonizacija očitno izvajajo Ortenburžani tako, da postavijo dvore verjetno nekje v 13. stol.

Vas nastane ob starodavni poti, ki vodi iz doline Drage v Mošnje (oz. čez Resje) in naprej proti Jamniku, kar je bilo že podrobneje obrazloženo pri Dvorski vasi.

Kolonizacija Otoka in Gorice ima veliko skupnih točk:

- naselji se nahajata na grebenih nad spodaj ležečo ravnino, kjer so razmeščena polja;
- obdelovalna zemlja je razporejena vsaj deloma po močvirnem, deloma pa po peščenem zemljišču, torej slabše kakovosti, kjer so potrebna večja vlaganja;
- naselji nimata specifične razdelitve polj, ki jih imajo druga kolonizacijska naselja, saj jima to onemogoča konfiguracija zemljišča na katerem je naselje razporejeno, primerljiva so z zemljiščem v Podgorju;
- V obeh naseljih se najprej omenjajo plemiški dvori, ki verjetno nastanejo iz kmečkih dvorov. Kmetije se razvijejo šele pozneje iz obstoječih dvorov.
- Sama ledinska imena kažejo na neko zelo staro naselitev (Batraanca, Rajsa itd.) in novejšo naselitev (Dobravce, Rupa itd.). Podobno je tudi na Otoku, kjer se pojavljajo imena Na stanu, Hrušovje. Da so se stara imena lahko ohranila, je morala v tem prostoru vladati določena neprekinjenost, ki jo najlaže prepisemo Mošnjam, novejšo naselitev pa Gorici in Otoku.
- Priimki in hišna imena na tem območju (Resman, Dežman) kažejo na tipično fevdalno ureditev.
- Iz dokumentov vidimo, da sta naselji v lasti rodov, ki izvirajo od Poschev, da so večinoma ortenburški fevdi, podobno kot oni v Podgorju.

Zato predvidevamo, da sta vasi ortenburška kolonizacija in da je ta potekala večinoma v dvorih, torej začetno ena velika gospodarska enota, ki se je pozneje razdelila na več kmetij. Ta kolonizacija je potekala sorazmerno pozno, takrat, ko je bila boljša obdelovalna zemlja v ravnini že zasedena.

Vas Gorica ima svoja polja razporejena predvsem na obeh straneh grebena (ki nima skupnega imena), ki se vleče od Ledevnice na severu do Resja na jugu in ima na območju Gorice¹⁷² ime Konca,

zelo verjetno pa se je ob naselitvi ta predel imenoval Gorica.

Pod tem grebenom so bila nekoč na obeh dveh straneh močvirna zemljišča. Obdelovalna zemlja je bila pod samim bregom, kjer je na vzhodni strani zemljišče bolj nagnjeno in suho, česar ni na zahodni strani, kjer segajo (danes pretežno travniki) do samega brega.

Skozi območje Gorice so potekale poti že pred antiko. Iz Begunj je prek dvorjanskega polja prihajala navzdol pot, ki se je na Gorici cepila: en krak je potekal proti Resju in po njem proti Globokemu, drugi krak pa je potekal proti Rajsi in od tod navzdol prek Sela (Nad tunelom) in Komoravšč proti Kamni Gorici ter od tod verjetno na Gradišče na Vodica, na severnem robu Jelovice, oz. proti Jamniku, kot nam to prikazuje Z1-0000(17).

Pod Gorico je v isti dobi vodila pot iz Zapoljč na Zgornji konec Ledevnice ter pod robom Ledevnice skozi Vrbnje in pod Gorico v Rajso, kjer se je združila s prej opisano potjo.

V antiki se je priključila na to pot tudi pot, ki je prihajala iz Mošenj in je potekala naprej proti Lescam (Rimska cesta).

Poti, ki so se sčasoma razvile, so najboljše vidne na zemljevidu Z4-01(141), na katerem je prikazan del okoli Gorice.

Poti, ki so potekale in še danes potekajo skozi območje (regionalna cesta), so potekale večinoma vzhodno od Gorice in jih navajamo drugod.

4.6.6. Vas Vrbnje

Vas Vrbnje nastane postopoma ob križišču poti:

A [Dvorska vas - (Vrbnje) - Predtrg],

B [Mošnje - Gorica - (Vrbnje) - Lesce],

C [Gorica - (Vrbnje) - Nova vas - Hlebce - Hraše - Studenčice - Vrba - Breg],

D [Globoko - Polica - Dobravce - (Vrbnje) - (Draga, Njivice, Zapoljče)] in

E [Globoko - Rajs - Batranca - Rupa - (Vrbnje) - Begunje - (Draga, Njivice in Zapoljče)].

Te poti imajo različno starost, ena je predantična (D), druge pa antične A, B, C.

Ob kolonizaciji se tukaj nahaja meja med briksenskim in ortenburškim gospostvom. Predvidevamo, da je bila tukaj najprej naseljena samo kmetija Korošec (v 11. stol. dvor), prvotni pripadnik briksenski posesti (glej tudi **D.1.13.146).

V **D.1.3. smo predstavili dokument izdan od blejskega patrimonialnega sodišča z dne 11.5.1772, kjer je obtoženi Jožef Janc moral popraviti jez Janeza Avseneka (Korošca), ki ga je nekaj dni prej razdril.

Da je Janez Avsenek (Hansche Oubeneg) (Anže Ovsenek ?) Korošec, je razvidno iz samega dokumenta, saj so bili tedaj v Vrbnjah Avseneki samo pri Koroščevih. Ravno tako je bil tedaj samo en Janc, in to Golentar, Koroščeve sosed.

Pogled na FK nam pove, da se vrt Koroščeve kmetije tedaj razteza vse do vaške ceste in da ima tedaj Golentar zelo malo prostora za svoja poslopja.

¹⁷² Mogoče je "Gorica" celo nekdanje ledinsko ime tega predela, na katerem se

je nato razvila vas, in povezano s prvotnim vinogradništvom?

Druga negotovost pa je obtožba sama. Patrimonialna sodišča so sodila svojim podložnikom [B32,s.100]. Torej bi morala biti tedaj tako Korošec kot tudi Golentar blejska podložnika.

Tine Rezar pa navaja [A97,s.79], da je bil Golentar tedaj podložnik cerkve sv. Petra v Radovljici, torej bi moralo celotno zadevo soditi radovljiško sodišče. Očitno je moral Golentar storiti prekršek na Koroščevem zemljišču, ki je pripadalo blejski proštiji, in ne na svojem.

Slika SI011(26) prikazuje Korošček in Golentarjev vrt, po katerem je tedaj tekla stara struga. Ali pa je današnja trasa struge identična s tisto iz l. 1772, pa ni mogoče več ugotoviti.

Ostanek nekdanje struge se skriva tudi v ledinskem imenu Suih potok, ki se nahaja vzhodno od ledine Peski prek potoka Zgoša v nekoliko poglobljenem delu travnika in na robu loga, ki obdaja sedanjo strugo Zgoše.

V listinah se Vrbnje omenjajo v začetku tako pod imenom Vrbnje (*Buermach, Würbnach, Werbach*) kot pod imenom Jelšane (*Erlach*):

1353, junij, 18. sporočata Martin Geslecht iz Poljč in njegova žena Diemuta, da je Friderik z Drnče rešil iz zastave svojo kmetijo na Vrbnjah (*gelegen ist ze Buermach*). To je prva omemba Vrbenj. [B108,s.19]

1360, sept. 12. sporoča Nikolaj, sin pokojnega Gejzelherja Poscha, da je namenil svoji ženi za jutrnjo med drugim tudi *.....ain huob daz Werbach da Maert der Viler auff siczt..* [A93/5,s.12]

L. 1385, marec 12. podeli grof Friderik Jakobu Stainerju in njegovi ženi Margereti za jutrnjo *.....posest v .....Erlach.*

L. 1391. jan. 10. prodaja Fridel z Drnče bratranca Juriju z Drnče svojo polovico desetine v Vrbnjah *... Würbnach...*[B108,s.15]

L. 1391, januar 30. sporoča Wilhelm Lamberger, da daje svoji ženi Margereti za jutrnjo *..... eno desetino v Vrbnjah ..ain zem Erlach...*

L. 1391, sept. 18. sporoča Nickel der Stayner, zet Wilhelma Lambergerja, da daje svoji ženi za jutrnjo *... polovico desetine v Vrbnah ..auf ein zehend im Erlach zwen tail...*

Nato omenjajo listine Vrbnje še kot Jelšane [A7/1, s.25, c.108, l.1436-1456] Hans z Brega prejme v fevd (od Celjanov) med drugim *...vier huebeb zum Erlach nahend bei Ratmansdorff gelegen,* ... in

[A7/1,s.27, c.111; 1444, februar] *...Jurij z Brega (Jorg Rainer) prejme v fevd očitno iste hube, ki jih je prej imel Jurij Lamberger in jih je podedoval po pokojnem bratu Hansu Rainerju. Tedaj prejmeta tudi krojač Štefan in njegova žena Neža iz Radovljice tudi hubo ..zu Verbiach...*

Iste štiri hube se nato ponovijo še v obdobju 1457-1461. ko je cesar Friderik III. potrjeval bivše ortenburške, oz. celjske fevde.

Očitno nastanejo v dobi Ortenburžanov 4 kmetije v Vrbnjah, ki so jim podložne (poleg ene prejšnje, ki je podložna Briksnu).

Če je blejska kmetija ležala ob poti, ki je vodila z Gorice proti Novi vasi, ležijo sedaj nove 4 kmetije ob poti, ki vodi z Gorice oz. Otoka proti Radovljici.

Od teh 5 kmetij najdemo tudi l. 1826 vedno samo še 5 celih kmetij, ki so podložne [A97]:

1. Korošec št 11, podložen proštiji Naše ljube Gospe na Blejskem otoku;
2. Golentar št. 3, podložen cerkvi sv. Petra v Radovljici (verjetno je to tista kmetija, ki je spadala pod Drnčo);¹⁷³

3. Tršič št. 9 (Terbušic, Terbežec), podložen proštiji, Radovljica;

4. Ankerst št. 4 (Kristan), podložen gospostvu Radovljica;

(Marofar nastane iz Ankersta in se ne upošteva);

5. Brinšek št. 10 (Pogačar), podložen gospostvu Kamen.

Poleg omenjenih celih kmetij obstajajo tedaj še tretjinske kmetije:

1. Brčinek (Bastinek) št.6, podložen proštiji Radovljica;

2. Griželj št. 5, podložen gospostvu Radovljica;

3. Zg. Tonc, "-"

4. Grom, "-"

5. Motin, podložen gospostvu Kamen;

6. Cvern, "-"

7. Sp. Tonc, podložen cerkvi sv. Andreja v Mošnjah;

8. Jerom (Jeram). podložen cerkvi sv. Petra v Radovljici.

Poleg teh kmetij pa sta še dva domika, Kristan in Pust, ki sta ostala od nekdanjih celih kmetij in jih ne upoštevamo.

Če seštejemo vse zgornje kmetije, dobimo 5 celih kmetij, 8 tretjinskih (t.j. 2 cele + 2/3), torej ponovno nekaj manj kot 8 celih kmetij. Celotno ozemlje vasi se je torej povečalo za kakih 60 %. K temu povečanemu ozemlju spada tudi tisto na na ledini "Nove njive" izpod Nove vasi. Te pa nastanejo potem, ko je bila Zgoša premaknjena tako, da je tekla skozi Vrbnje. To nam pove, da si s tem, da so spremenili strugo potoka, niso pridobili samo vodo, temveč tudi obdelovalno zemljo.

Tako predvidevamo, da so prvotne kmetije: Korošec, Golentar, Kristan (Ankerst), Brinšek in Tršič ter da so se tem celim kmetijam pozneje pridružile tretjinske. Na tem mestu moramo pa tudi ugotoviti, da je kmetija Golentar zelo verjetno nastala na prejšnjem Koroščevem vrtu in sicer v kotu med obema cestama.

Pozen nastanek Vrbenj je razviden tudi iz tega, da Vrbnje nimajo planine. Planino si je moral pridobiti vsak posameznik sam. Tako so Terbušic, Korošec in Brinšek kupili planino Martinček na Jelovici - **D.1.8..¹⁷⁴

Sliko vasi v FK podaja slika SI185(179).

Kmetije začnejo verjetno že zelo zgodaj razpadati, vendar o tem nimamo razpoložljivih dokumentov. Pripadnost kmetij kaže, da so bile zelo verjetno darovane za večno luč kot tretjinske kmetije: Jerom cerkvi sv. Petra v Radovljici in Sp. Tomc cerkvi sv. Andreja v Mošnjah¹⁷⁵.

¹⁷³ V 16. stol., ko nastajajo hišna imena in priimki, je pripadal grad Drnča Galenfelsom, od tod verjetno tudi hišno ime Golentar. Nikjer v urbarjih ni zaslediti druge blejske kmetije. Ustno izročilo pa govori, da sta bili v Vrbnjah dve blejski kmetiji. Ker je bil grad Drnča v začetku zelo verjetno briksenska posest, je druga kmetija spadala od začetka k Drnči in skupaj z njo k briksenski posesti, verjetno jo je imela Drnča kot blejski fevd. Poleg tega stoji kmetija zelo verjetno na

prejšnji blejski zemlji, saj je ta očitno odrezana od Koroščevega zemljišča.

¹⁷⁴ Česar jim pozneje priznavali Brjani, češ da planina ni bila lancovska, temveč brjanska. Spori so potekali še dve stoletji pozneje.

¹⁷⁵ V Slatni je prva kmetija na ta način razpadla že ob koncu 14. stol.

4.7. Vasi zahodnega dela Dežele ali vasi pod Stolom

Zahodni del Dežele spada med najstarejša naselitvena območja na Gorenjskem. Stalno poseljen je vsaj že v halštatu. Najstarejše naselbine so se nahajale na pobočju Rebrni nad sedanjimi vasi od Žirovnice do Breznice. Te vasi je raziskoval domačin J. Meterc in o njih napisal nekaj prispevkov. Meterc omenja naselja od Lipja na zahodu, prek Velikih in Malih Lebenic, Malih in Velikih Selc, ter Sv. Lovrenca, vzhodno od teh naselij pa meni, da je bilo še neko naselje v bližini Sv. Petra, arheološko pa je potrjeno naselje na Njivicah nad Begunjami.

Posamezna naselja so se razvila tam, kjer so bili na razpolago primerni studenci. Vendar današnji studenci verjetno niso vsi isti, kot so bili nekoč. Razni potresi so spremenili tok tudi posameznih vodam. V ravnini pod Reberjo se vleče niz suhih strug, imenovanih Podonca, ki spominjajo na nekdanje vodotoke. Tudi posamezne kotanje tik pod Reberjo (n. pr. na Breznici na Tovarjevem vrtu, vzhodno od Smokuča Na močilih ter končno največja kotanja - Blata), kažejo na to, da so nekoč potekale tod struge.

Dva velika podora nakazujeta ledini Borovlje na Breznici in Krnica (Krniški rob, Krniška jama) za Smokučem. Oba ta dva podora se nahajata vzhodno Sv. Lovrenca in že izven prej omenjenih halštatskih naselij.

Življenje v halštatu je bilo vezano na poljedelstvo, pašništvo in lov, ki so omogočali prehranjevanje, na drugi strani pa na železarstvo, ki je bilo vsaj deloma povezano tudi s človeškimi duhovnimi dejavnostmi in trgovino.

Te dejavnosti so morale pustiti v tem območju tudi posledice. Pod halštatskimi naselji potekajo po poljih poti v smeri Kupljenika, oz. vhoda v Bohinj. Ali so to poti, ki so povezane s halštatskim poljedelstvom?

Ugotovimo lahko, da se te poti zelo dobro ujemajo s halštatskimi naselji na Rebrni. Je jih pa nekaj več kot pa je naselij na Rebrni. Predvsem pa manjkajo na Rebrni vsa naselja vzhodno od Sv. Lovrenca.

Sedaj pa se lahko vprašamo, kaj je z ljudskim izročilom, da je nekoč s Peči zdrsnilo zemljišče navzdol. Ali je ta katastrofa potegnila navzdol tudi halštatska naselja vzhodno od Sv. Lovrenca, oz. njih ostanke?

Na vzhodu od tod se pojavijo prvi znaki takih naselij šele na Sv. Petru v okolici rodinske in poljske Straže (Na stanu, Selo).

Če so taka naselja obstajala, bi morala v dolini pustiti podobno sliko kot pod obstoječimi ostanki halštatskih naselij. Podobna slika pa se od zahoda vleče samo do Smokuča, potem pa se pojavijo Blata.

Glede na zgornje sklepanje lahko ugotovimo, da je bilo vzhodno od Sv. Lovrenca lahko še troje naselij:

- nad potjo iz Vrbe na Breznico se nahaja Gosjak in ob njem Skavalica primerna za naselitev;
- nad Doslovčami se nahaja Smokuški vrh, pod njim pa melo Brunk;
- nad Smokučem pa se pod Jecolo spuščajo mela, po katerih vodi Večna pot.

Zadnji dve naselji in primerne lege so bile verjetno uničene takrat, ko se je spustil plaz z Rebrni.

Vendar je tudi zahodno od prej omenjenih halštatskih naselij še ena točka, ki bi utegnila biti tedaj naseljena. V presečišču dveh premic, ki predstavljata podaljška poti, ki je vodila na polja od cerkve sv. Martina, ter poti, ki je vodila po ježi zahodno od Vrbe, od Vahtnice po polju iznad ježe proti Žirovnici, se nahaja kota 581,4 m (oddaljena od cerkve sv. Martina 170 m, pod kotom 62°) nad ledino Tlake, kjer je majhna ravnina, povzdignjena iznad ravnine. Pod to točko pa se nahajajo najbolj plodna polja v žirovniškem koncu - Mokro polje.

Vse omenjene poti se nato zaključujejo ali na pomolu na savski terasi, na katerem stoji Breg, ali pa na podobnem pomolu nad stari Blejskim mostom, na sedanjem Golfu.

Vidimo, da so te poti povezane ob Savi z brodišči, v ozadju pa s

prehodi čez Peči.

Prehodi prek prelazov na Pečeh so povezovali omenjena naselja z zaledjem na Stolu in Zelenici. V teh predelih je najdenih mnogo rudišč [A122/13,s.162], uporabljali pa so jih tudi za živinorejo (paša ovac).

Danes stojijo pod ostanki halštatskih naselij in omenjenimi prehodi naselja, za katera smatramo, da so vsaj nekatera nastala že v antiki, zadnja pa šele ob koncu srednjega veka. Utegnejo pa torej biti starejša.

Opazimo pa še nekaj, da se vse poti končajo na obeh straneh velikih podorov (Borovlje, Krnica). Ta podora sta verjetno nastala že zelo zgodaj, še pred nastankom halštatskih naselij in poti na spodaj ležečih poljih ter pred nastankom raznih Podrtij.

Zelo verjetno se legenda o podrtju Peči nanaša na mnogo manjše podore, t.j. na razna Podrtja, ki pa so imela manjši obseg (na vzhodnem delu nad Zabreznico, na Krniškem robu vzhodno od Doslovč, Pizdel nad Smokučem ...), ki bi utegnili nastati vzporedno z legendo o Starem Tržiču, ki sodi v prvo polovico 14. stol.

V omenjenem obdobju pa je bilo kar nekaj velikih katastrof, predvsem tista v 6. stol. (tisočletna povodenj **D.1.1., porušenje dežele itd.).

4.7.1. Vas Smokuč

Že med potmi v zahodnem delu Dežele smo omenili, da je vas nastala v jugovzhodni dolinici, ki jo je pustil ob strani zemeljski udor, nastal verjetno ob koncu ledene dobe, lahko pa tudi po njej. Ta udor tvori danes nekoliko nad ravnino vzdignjen plato, ki ima ledinsko ime Krnica (tudi Krničica, Krničca). Vendar pojem Krnica predstavlja zadnji del doline in ne nek hrib. Zelo verjetno je bilo ime preneseno iz nekdanje bližnje dolinice - Krniške jame, katere vhod je bil zasut v času drugega podora, ki naj bi nastal ob nekem potresu v srednjem veku, najbolj verjetno je bil to potres, ki ga omenja tudi Valvasor, ki je zasul na Ljubelju Stari Tržič, za katerega pa so datacije različne. Bil bi naj v prvi četrtini 14. stol. [A100,s.184] za časa goriškega grofa Albert III., ki naj bi po potresu prevzel (porušeni?) grad Guttenberg, oz. l. 1348, ko se je ob potresu na Koroškem odkrušil del Dobrača in zasul več vasi v Ziljski dolini. O zasutju vasi Krnica¹⁷⁶, predhodnici Smokuča, obstaja tudi ljudsko izročilo (Jalen), ko naj bi ostala samo ena koč (Erman št. 21), po kateri naj bi novo naselje dobilo ime¹⁷⁷. Na pobočju iznad vasi je opaziti ostanke tega plazu - glej sliko SI187(180), na kateri je nad vasjo viden greben plazu, ki sega v jugovzhodni del Krniške jame in tvori danes ledino Pizdel, po kateri poteka pot na Smokuški vrh in zgornja (antična) pot v Rodine.¹⁷⁸

Arheološke raziskave so nam podale približen pregled obstoja naselja nekje v bližini današnjega Smokuča. Najstarejše grobišče sodi v zgodnjo železno dobo (žarni grobovi). Poznoantični grobovi so bili odkriti v današnjem središču vasi, kjer se nahajajo tudi staroslovanski grobovi. Staroslovanski grobovi pa so bili odkriti tudi na zahodnem delu vasi. [A112/14,s.378]

¹⁷⁶ Ali pa je mogoče to tudi v zvezi z briksenskimi tradicijskimi knjigami, kjer se omenja ime Cornicic v zvezi z zamenjavo posesti {...Neki Ozi je med 1050 in 1065 podaril škofu svoje posestvo z vsemi pritliklinami v Krnici? (Cornicic) (na Koroškem?) in dobil posestvi v Vadičah (Wadicin) in na Visočah (Wisatsah). (c.120)...}.

¹⁷⁷ Vendar je ime Smokucz že prvič omenjeno 8.4. 1328. [A137]

¹⁷⁸ Na zemljevidih Z2..... (ne pa preje izdelanih Z1.....) je do vključno l. 1200 popravljen relief tega območja, tako kot si predstavljamo, da je nekoč bil. Odvzet je Pizdel in zasutje vhoda v Krniško jama. Ni pa upoštevano to, da je to nasutje od nekdaj prišlo navzdol, torej območju nad plazom ni dodan material, ki je pozneje zdrsel navzdol. Izdelan je bil tudi poseben zemljevid, ki prikazuje stanje pred potresom - SI258(194).

4.7.1.1. Srenja, njeni odnosi in lastniška struktura

Vas Smokuč je stala nekoč na srenjski zemlji. Ta je bila v vasi razdeljena okoli l. 1880. Šele tedaj so postavljene meje med posameznimi kmetijami. Prej je bila vsa zemlja srenjska, čeprav so posameznim kmetijam že pripadale določene parcele. Parcelizacija je vidna že v FK.

Hišo je lahko postavil na srenjski zemlji domačin ali tujec, pod pogoji, ki jih je določila srenja. Vsak nosilec srenjskih pravic je moral podpisati privoljenje za postavitev nove hiše.

Drevje je na srenjski zemlji lahko posadil vsak imetnik srenjskih pravic, posekal pa ga je lahko samo s privoljenjem srenje. Od posajenega drevja je lahko užival plodove, ko ga je posekal, pa tudi les. To je veljalo tudi za srenjske drvošče, ki so se nahajali visoko v gorah na gozdni meji. Od tam so vlačili revni ljudje v dolino les, ki so ga rabili za kurjavo. Ti so ta les "fasali", t.j. dobili odkazan s strani srenje, od tod tudi ime "basarše". To je bilo povezano s čiščenjem planin.

Srenjske pravice so bile enake pašnim pravicam. Upravičencev pašnih pravic je bilo 56 iz Smokuča in Rodin. Najmanjši so imeli po 3 pravice (Špan), 4 (Klemen in Mihej), veliki kmetje pa 16 Novak, 18 (Grizelj in Figovc). Vseh pravic skupaj je bilo 392.

V začetku 20. stol. je bila v Smokuču naslednja struktura kmetij:

podrjca (1 1/2) - 18 deležev, sta 2 – Grizelj in Figovc;

velik kmet - 16 deležev, je bil 1 (Novak št. 40);

celih kmetov (1) - 12 deležev, je bilo 11;

polkmetov (1/2)* - 6 deležev, so bili 3;

kajzarjev (1/3) – 4 deleži, je bilo 16;

kočarjev (1/4) – 3 deleži, je bil 1.

Poleg zgornjih 6 polkmetov je bil še eden (Mulej), ki je imel samo 7 deležev.

Tedaj ima vas Smokuč skupaj 36 lastnikov in nosilcev srenjskih pravic ter skupaj 275 srenjskih pravic (povprečno 7 na hišo). Pravice ni bilo mogoče prodati izven vasi, lahko pa so si jih delili dediči. Ker sta bila Grizelj in Figovec **podrjca** – poldruga kmeta (1+1/2 kmetije), je torej imela cela kmetija 12 deležev.

Smokučani imajo planino Žago (Spodnjo smokuško planino), ki obsega celotno območje med mejo s k.o. Zabreznica in do vključno Srednjega vrha ter od Jezerc do grebenov gora ter planino Zelenica ali Zgornja smokuška planina, ki obsega območje med grebenom Begunjščice in grebenom Nemskega vrha navzgor do Podov ter do Konca Zelenice.

Vsaka od teh planin obsega samo po 3 parcele, ki so zelo velike in so nekoč pripadale srenji Smokuč + Rodine.

Pašne skupnosti oblikujejo po dve vasi, ki imajo vsaj po eno planino na pobočjih Stola, v Zavrhu in v Zelenici:

Rodine + Smokuč ....Žaga in Zelenica

Doslovče + Breznica   Doslovška planina

Zabreznica + Selo   Zabreška planina

Žirovnica + Moste   Žirovniška planina

Begunjci + Poljčani pa imajo svoje planine na Begunjščici, tako ovčje kot tudi kravje.

Vasi Koroška Bela in Potoki pa imata vsaka svojo kravjo planino, ovčja pa je skupna na Belščici.

Vasi Hraše, Studenčice, Vrba in Breg imajo svojo ovčjo planino na Belščici, kravje planine pa na gmajnah ob Savi.

Lesce imajo ovčjo planino na Belščici, kravjo pa na Jelovici.

Dvojnost srenj lahko pripisujemo tudi cerkveni ureditvi. Vas Smokuč je prvotno imela svojo cerkev (sv. Klementa) na Rodinah, vas

Doslovče pa na Breznici. Če pripisujemo nastanek cerkve na Rodinah v 9. stol. povezano s pokristjanjevanjem na Visokem Gorenjskem in sedežem prafare® in se le-ta prvič omenja l. 1163, nastane cerkev (sv. Nikolaja) na Breznici bistveno pozneje (prvič se omenja l. 1369. [B108,s.19], sprva kot cerkev + cerkvena kmetija (ki je skrbel za cerkev), pozneje se razvije pod cerkvijo ob robu ravnine šele vas Breznica. Ta pa se omenja prvič l. 1421 (Fessnicz pey sand Nikla [A1227, s.160].

Smokuške planine so ostale skoraj v celoti nerazdeljene, samo pl. Žaga ima nad Jezerci razdeljene Strmine in Zamerenke ter 5 parcel vzhodno od Jagrskih bajt pod Macesnovecem.

V smokuških planinah (Žagi in Zelenici) so imeli Smokučani (in Rodinci) tudi lovske pravice, ki pa so jih oddajali v zakup (nikoli pa niso imeli ribolovnih pravic (na Završnici) in rudarskih pravic, oz. se niso zavedali, da bi jih imeli).

Podobno kot planine na Stolu in Zelenici, so bili razdeljeni tudi pašniki na Rebri. Tudi tukaj so delitve na 2 vasi. Smokučani in Rodinci imajo vzhodni del. Pašnik na Rebri poteka pod Pečmi in nad vasmi.

Če so pašniki razdeljeni na dve vasi, so bila polja posameznih vasi razdeljena na posamezne vasi. Lastniki (solastniki, srenjani, srenjski upravičenci) so nekoč imeli polja samo v okviru posamezne vasi. Dokler je bila srenjska ureditev močna, so veljale predvsem meje vasi, t.j. meje določene srenje, ko pa se začne razdeljevanje srenjske zemlje, pa izginejo tudi meje med vasmi oz. srenjami. To se prične že s prodorom fevdalizma, ko del zemlje ni bil več srenjski, ko se je začelo s temi zemljišči mešetariti. Iz srednjeveških listin vidimo, kako so mešetarili s posameznimi travniki, njivami, hubami itd.. Danes pa komaj še najdemo kakega človeka, ki nam lahko pove, kod je nekoč potekala meja med posameznimi vasmi (srenjami). Dokaj gotovo se ve samo za meje na območju pašnikov, tam pa, kjer se je uveljavilo poljedelstvo, pa so meje zabrisane, saj imajo posamezniki svojo posest v več k.o. Ljudje pa vedo samo to, čigava je kakšna parcela in komaj kaj več.

Vidimo torej, da je srenjska ureditev preživela samo tam, kjer sta bili razviti živinoreja in pašništvo, t.j. starejša gospodarska panoga. Tam, kjer pa je bilo uveljavljeno poljedelstvo, to pa je predvsem v ravninah, pa so se bolj razvili fevdalni načini poslovanja. Na področju živinoreje je veljalo srenjsko pravo, t.j. pravo staroselcev, na področju poljedelstva pa fevdalno pravo, t.j. pravo priseljenih fevdalcev, ki ga povzamejo tudi domači fevdalci (bavarska zakonodaja, zakonodaja Karla Velikega itd.). ®

Ob nastanku so bila polja enakomerno porazdeljena po posameznih ledinah. Ta sistem je z uveljavljanjem lastnine in razdeljevanjem srenjskih zemljišč vedno bolj razpadal. Z ženitvami, prodajo, zamenjavami itd. so dobivali lastniki posamezna zemljišča izven svoje vasi, ali kot to vidimo v listinah, celo v sosednjih deželah ali pa tudi daljnih deželah (n. pr. na Tirolskem, Bavarskem itd..

Zato moramo vedno upoštevati tudi meje posamezne vasi. Meje smokuške srenje pa so tele:

na vzhodu od vrha Del, po Večni poti mimo (nekdanje kapelice) Sv. Ane, po Studenški poti navzdol do Travnča (meje s k.o. Hraše), po njej na zahod do ledine Ob Blejski poti, na jugozahodu (na Stagnah) in zahodno od ledine Pri jablinci po katastrski meji navzgor, do ovinka katastrske meje (tromeja med Vrbo, Doslovčami in Smokučem) od tod do kužnega znamenja in po Poti v trnu navzgor do Ceste, za Novinovim Podrtjem do konca Finžgarjeve hiše, od tu pa na Doslovški Kres.

Ker je Reber razdeljena na 2 vasi, poteka nad Finžgarjevo hišo že meja na 2 vasi, t.j. meja Smokuč + Rodine).

Rodine mejijo na zahodu v poljedelskem delu na Smokuška polja, zato poteka tam meja s Smokučem po prej opisani meji.

SI126. Mošnje z okolico v franciscejskem katastru (FK).

- SI127. Antična pot, pozneje pa romarska pot - odsek iz Rajse na Police.
- SI128. Območje, kjer je nekoč potekala antična pot z Dobrega polja proti Lescam.
- SI129. Desno pod Mežnarjevim znamenjem romarska pot čez Graben v Ljubno.
- SI130. Srednjeveška pot iz Vadič v Mošnje prek ježe za Črničcem.
- SI131. Antična pot iz Mošenj na Sp. Otok čez Staro Dobravo.
- SI132. Križišče starodavnih poti na Dobravi.
- SI133. Okolica stečišča "Rimske ceste" z antično potjo iz Mošenj mimo Broščarja.
- SI134. Trasa antične poti med Mošnjami in Spodnjim Otokom za Broščarjem.

- SI135. Otoško polje.
- SI136. Narasle vode v kanalu za odvodnjavanje na Otoškem polju.
- SI137. Struga potoka Dobruša zahodno od Žababirta.
- SI138. Pot po vzhodnem pobočju pod otoško cerkvijo.
- SI139. Trasa nekdanje zahodne poti z Zgornjega Otoka na polja.
- SI140. Trasa antične poti zahodno od Zgornjega Otoka.
- SI141. Trasa nekdanje antične poti na ježi zahodno od Zgornjega Otoka.
- SI142. Cerkev sv. Janeza Krstnika nad Spodnjim Otokom.

SI143. Zgornji in Spodnji Otok z okolico v FK.

SI144. Radovljica s svojo okolico v FK.

SI145. Radovljica in Predtrg – podrobnost v FK.

SI146. Radovljica - razvoj poti in poljske ureditve.

- SI147. Slika Radovljice ? v NUK.
- SI148. Radovljica v 18. stol. (Marko Layer).
- SI149. Grad Pipanovo - Brunfeld (Valvasor).
- SI150. Goreči Predtrg I. 1761 - (foto Cena Avguštin).
- SI151. Radovljica v 17. stol. (Valvasor).
- SI152. Radovljica I. 1995.
- SI153. Radovljica sredi 19. stol. (Wagner).
- s1154. Radovljica I. 2000.

-
- SI155. Kužno znamenje na Prevalu.
- SI156. Kolovoz, ki je peljal v Mošnje in k Podvinskemu znamenju.
- SI157. Trasa antične poti desno od obstoječe poti na Prevalu.
- SI158. Trasa antične poti s Prevala v Lesce, levo od Voljčevega hriba.
- SI159. Trasa starodavne poti pod Oblo gorico.
- SI160. Trasa predantične poti proti Zapoljčam (C).
- SI161. Trasa poti proti Lancovemu in čez Jelovico.
- SI162. Trasa poti v Blejski kot in Bohinj (priključek na Hemino pot).

- SI163. Stara pot skozi Predtrg mimo studenca Legatova Kašca.
- SI164. Obnovljene hiše kolonizacijskega dela Predtrga.
- SI165. Janševa Donica s Pristavo.
- SI166. Janševa Donica in pot pod severnim zidom grajskega vrta.
- SI167. Pot Za Katrinkom. (♂)
- SI168. Motlnov skedenj, ob njem pot iz Grabna v Predtrg.
- SI169. Stara pot iz Grabna pod Lectarjem in graščino k cerkvi.
- SI170. Pot skozi Graben.

Z4-01. Zemljevid GINJA, I. 1935 - podrobnost.

SI171. Lesce in tendence poti.

SI172. Lesce z ožjo okolico v FK in TTN.

SI173. Franciscejski kataster (FK) za območje k.o. Nova vas.

SI174. Nova vas v FK in TTN.

SI175. Nova vas s širšo okolico v JVK.

SI176. Stara struga Blatnice nad Voljčevim hribom.

SI177. Stara struga Mlinskega potoka (Zgoše) nad Voljčevim hribom.

SI178. Stara struga potoka Zgoše izpod Nove vasi.

SI179. Stara struga potoka Zgoše v Novi vasi.

SI180. Franciscejski kataster (FK) za območje k.o. Nova vas - podrobnost Hlebce.

SI181. Znamenje na križišču starodavnih poti zahodno od Nove vasi.

SI182. Pogled s Kležneka proti Poljčam.

SI183. Voda na poljih v okolici Hlebc po močnem deževju.

SI184. Pogled s Kležneka proti hlebškim stagnam.

Nad pašnikom na Rebri pa potekajo gozdovi in nerodovitni svet. Ta pa je razdeljen "na 4 vasi", v našem slučaju na k.o. Doslovče. Ta pa meji na vzhodu na k.o. Begunje, na zahodu pa na k.o. Zabrez-nica.

Tako so se oblikovale meje posameznih srenj. Srenje so oblikovale neke vrste naravno pravo, kako odločati v okviru posameznih srenj po določeni hierarhiji.

Tako so se izoblikovale in spreminjale pravice in dolžnosti. Pravice pri soodločanju, a tudi dolžnosti. Še danes lahko ugotovljamo, kakšne so bile tudi dolžnosti, ko opazamo posledice.

Ko so srenje polno delovale, smo imeli lepo deželo. Plotovi so bili popravljeni, obcestni zidovi so bili primerno visoki in v dobrem stanju. Danes, ko pa se samo pulimo za pravice, dolžnosti pa so pozabljene, pa so marsikje propadli plotovi in zidane ograje.

Tako je torej obstajala srenjska ureditev na 4 vasi, na 2 vasi in na eno vas. Porazdelitev funkcij med vasi in skupno delo.

- o poteh so odločali na 4 vasi (vzdrževanje poti na Smokuški vrh in v Zavrhu);
- o paši (živinoreji) so odločali na dve vasi – pašna skupnost. (plotove nad vasi so morali popravljati tisti lastniki, ki so mejili na pašnike);
- o srenjskih zadevah v okviru poljedelstva in vasi, kot so nove hiše, vrtovi, poti na polja, dodeljevanje lesa itd. so odločale posamezne srenje na eno vas.

Srenjska ureditev kaže na čase pred antiko, na čase, ko so veljala pravila, ki niso primerljiva z drugimi ureditvami (rimska, suženjska ureditev, slovanska rodovna ureditev). Vse se odloča v vaški skupnosti - srenji, ki jo tvorijo posamezni domovi - kmetije kot gospodarske enote.

Ledinska imena (toponimi, hidronimi), potrjujejo zgornjo ugotovitev in segajo nekatera zelo daleč nazaj, tja v železno dobo.

Vse skupaj pa potrjuje jezik s svojimi pojmi in dojemanjem značilnosti, pojmovanjem pravičnosti in nepravičnosti. Ozka povezanost življenja s pojmovanjem, dogodki in značilnostmi je prelita v posamezna poimenovanja, ta pa segajo v vsa časovna obdobja od prazgodovine do danes. V jeziku je torej zagotovljena neprekinjenost, ki jo deloma potrjujejo tudi arheološke najdbe.

Zato lahko trdimo, da je vas obstajala od železne dobe do danes.® Vprašanje pa je, kje točno se je nahajala, koliko domov v posameznih obdobjih je bilo v tej vasi in kako se je vas skozi zgodovino imenovala.

Zgornjo sliko lahko dopolnjuje še lastninska struktura. V celi k.o. Doslovče ni bilo nikakršnih dominikalnih zemljišč, med tem ko je bilo srenjske zemlje:

2 travnika	
2 pašnika z drevjem	3,5625 ha
9 pašnikov z drevjem in grmovjem (planine)	646,3003 ha
12 pašnikov z grmovjem (na Pečeh in v Zelenici)	145,2476 ha
7 parcel listnatega gozda	24,3963 ha
6 parcel iglastega gozda	472,6796 ha
7 parcel golega gorovja	270,0545 ha
37 parcel cest in poti	12,8218 ha
3 parcele rek in potokov	1,9931 ha
4 vaški prostori	1,6280 ha
skupaj	1578,6838 ha

Tako stanje najdemo samo še v k.o. Žirovnica, ki ravno tako ni poznala dominikalnih zemljišč.

4.7.1.2. Poti v Smokuču in njegovi okolici

Smokuč je ena izmed najstarejših vasi na Deželi. Predstavlja tako vzhodno najstarejšo točko zahodnega dela Dežele, kot predstavlja podobno zahodno točko Žirovnica.

V Smokuču imamo v stari železni dobi na razpolago ustrezno grobišče, a ne naselja, v Žirovnici pa imamo na razpolago naselje (Lipje), a ne grobišča.

Na tem območju manjkajo ostanki, mlajši od -5. stol. vse do rimskodobne naselitve, ki pa je bolj značilna v Rodinah, oz. v Ključah pod Rodinami.

Če nam kažejo poti v stari železni dobi glavno povezavo čez gore na severu in na jug v Blejski kot (ter od tu proti Bohinju) in Jamnik ter Jelovico (stečiče vseh teh poti se zopet pojavi v Bači), se v antiki pojavi tudi povezava proti vzhodu in zahodu po dolini Save navzdol po vseh koridorjih in po pobočjih Dobrče navzgor.

Vendar povezave s severnim območjem v železni dobi niso bile arheološko proučene. Arheologi so poiskali povezave s svetolucijsko kulturo, povezave proti severu pa naj bi predstavljale jantame poti od bronaste dobe naprej. Vendar za to ni nikakršnih ostankov.

Ni nikakršnih paralelnih primerjav čez Karavanke v Rožu in Zilji na severni strani Karavank, ki bi bile nujno potrebne, če bi hoteli svoje okolje podrobno raziskati¹⁷⁹. Tako pa kažejo raziskave nepovezanost in samoniklost, primerjave pa so izvedene z daljnimi deželami, namesto da bi bile koncentrirane na celotno soseščino.

Tako lahko za Smokuč domnevamo, da so poti, ki so vodile v naselje v času delovanja grobišč, vodile okoli tega območja in ne skozi grobišča.®

Brez dvoma je Smokuč ena izmed najpomembnejših križišč poti iz davnine pa vse do časa, ko prevlada voz. V Smokuču se stika mnogo poti, ki vodijo skozi Deželo, tako po koridorjih kot tudi prečne poti, ki vodijo s Primorske na Koroško, kar nam pokaže že bežen pogled na župnijski zemljevid - slika na začetku te knjige¹⁸⁰.

V okolici Smokuča so še ohranjeni deli poti, ki sodijo v antiko. V tej dobi naj bi delovala povezava, ki jo omenja Ravenat (ki jo Stane Adam in mnogi drugi razlagajo kot del antične poti z Rodin prek Vrbe v Zasip, na Bled in od tod v Bohinj in naprej v Bačo [A93]), vendar utegnejo nekatere poti biti še starejše od antike, povezane s prej omenjenim žarnim grobiščem, ki sodi v staro železno dobo. [A124/7, s.69]¹⁸¹

Na prihodih k Smokuču je opaziti poleg sedanjih poti tudi ostanke drugih poti, ki jih danes ni več. Tako so nad Vrbenjskimi stagnami na ledini "Na ježi" (v FK ledina "Pri jablinze") vidni na polju ostanke treh poti, usmerjenih proti Smokuškemu vrhu: dve sta vodili v Doslovče, ena pa v Smokuč.

Ostanki prve (najzahodnejše) od teh poti, ki je vodila v Doslovče, so dobro vidni – SI190(181) in kažejo na to, da je potekala ta pot vsaj že v antiki, ko se je pahljača poti s Smokuškega vrha razširila na vzhod in zahod¹⁸².

Ostanki druge (srednje) od teh poti, ki je ravno tako vodila v Doslovče SI194(181) so manj vidni, kar da sumiti, da je bila to samo ruta, torej steza, zelo verjetno v srednjem veku. To je najbolj ravna pot, torej bližnjica.

¹⁷⁹ Ni dovolj povezovanje raziskav v današnjem prostoru slovenske države in njenih meja v polpretekli dobi, ki so jih vodile inštitucije te države, ravno tako pomembne bi bile povezave raziskav s koroškim prostorom z ustreznimi koroškimi institucijami.

¹⁸⁰ Čeprav so v njej nekatere poti napačno narisane.

¹⁸¹ K temu grobišču ni bilo najdeno ustrezno naselje, kar velja tudi za ostale najdbe v Smokuču.

¹⁸² Na tem območju poteka tudi meja med Smokučem in Vrbo. Ob poti so bile nekoč gomile kamenja, ki so ga tja nametali, ko so čistili njive.

Ostanki tretje poti so vidni predvsem kot prečka v ježi na najvzhodnejši od teh poti, ki vodi od spodnje terase z Blejske poti poševno na zgornjo teraso ter pride na ravnino kakih 15 m zahodnejše od sedanje Blejske poti. Tam pa je danes travnik in v njem ni iz ravnine vidnih sledov. Opaziti pa jih tudi ni v letalskih posnetkih tega območja, saj so bile tod nekoč njive, ki so zakrile sledove.

Te poti po poljih so vidne na zemljevidih, ki jih podajamo, a tudi na slikah posnetih s pobočja Rebr: SI186(180), SI052(53), SI188(180), SI203(182), a tudi na posnetkih iz ravnine, kjer pa so vidne tudi poti po gorah SI189(180).

Brez dvoma je najpomembnejša Večna pot, ki vodi iz Zavrha prek Peči in Rebr v dolino, ki je zelo verjetno še pred železno dobo povezovala Koroško z Visoko Gorenjsko in potekala naprej na Primorsko. Ta pot utegne biti povzročitelj naselja ob vstopu te poti v ravnino, kjer se pojavi stečiče poti podobno, kot sta Moste in Žirovnica nastali ob stečiču poti na zahodu Dežele¹⁸³. Ker pa se število dostopov sčasoma poveča, se poveča tudi število naselij. Tako se ob vzhodnem dostopu k Smokuškemu vrhu pri Rodinah pojavi antično naselje - villa rustica s svojo cerkvijo sv. Klementa (Clemidum?), ob zahodnem dostopu pa naselja verjetno ni bilo, saj ni bilo najdenih nikakršnih ostankov. Doslovče nastanejo šele v srednjem veku in prekrijejo s svojo poljsko ureditvijo prejšnje antične poti, nadomestijo pa jih nove (Pot v tmu). Tako tudi ni preživela pot, ki je Studenčice povezovala s cerkvijo sv. Miklavža na Breznici ter naprej čez Gosjak oz. po antični poti proti Selu (Sedo). Ta danes poteka samo do kužnega znamenja, od tam naprej pa je ni opaziti. V okolici Doslovč izgine torej več poti, ne samo ena. Pa tudi tiste, ki danes še obstajajo, niso več na prvotnih trasah. To kaže na to, da je bil svet po preteku določene dobe ponovno razparceliran in poteki poti tedaj prilagojeni novim zahtevam.

Stečiče poti pomeni realizacijo možnih tras do posameznih namembnih točk. Te se nahajajo lahko zelo daleč in morajo imeti tudi vmesne točke, ki vodijo do končne namembne točke. Te vmesne točke morajo biti dobro vidne, zato so to tudi razgledišča. K tem se usmerjajo poti ob samem nastanku. Ko pa so poznane posamezne značilnosti poti med temi točkami, se začnejo poti prilagajati krajevnim danostim (prehodi prek rek, sedla, poljska ureditev itd.).

Z razgledišča (danes zaraščenega) zahodno od Smokuškega vrha (na Golovcu) ali grebena vzhodno nad njim (Hrastnik) je bilo mogoče pregledati celotno dolino pod seboj in poiskati primerne prehode prek južnih gora. Mogoče je bilo tudi poiskati najugodnejše poti po spodaj ležeči Rebr ter najti vmesna razgledišča – glej zemljevid Z2-500(60).

Tako se je izpod Smokuškega vrha razvilo križišče pomembnih poti, podanih na slikah SI199(182) do SI202(182), ki so potekale proti:

Vrbi in naprej proti Bregu in Zasipu ter naprej proti Gorjam ali Bledu, imenovana Vrbenska pot ali tudi Rimska cesta

Golfu in pod njim ležečim brodiščem proti Bledu in od tod naprej proti Bohinju, imenovana Blejska pot ter

Hrašam in naprej proti Radovljici in ob vzhodnem robu Jelovice (Jamnika) naprej proti jugu, imenovana Hrašenska pot ali pot skozi Podonco.

Zelo verjetno se je nekje v bližini tega križišča razvilo tudi neko naselje tako, kot so se ob vseh drugih prelazih čez Peči v Deželi razvila železodobna naselja. Vendar tako naselje do sedaj še ni bilo najdeno¹⁸⁴, pač pa je bilo najdeno ustrezno grobišče, kot smo to že omenili. Poznan je samo Smokuč, kjer se vse te poti stekajo in od koder potem tudi potekajo. Tako so se po njih namembnosti razvila tudi imena teh poti, imenovana po najbližjih naseljih.

¹⁸³ Po drugi strani pa manjkajo tudi slučajne najdbe v ozadju Smokuča. Razen "rimske podkve"®, najdene v Zelenici [A112/13,s.347], za prehod prek Zelenice ni drugih dokazov.

¹⁸⁴ Čepprav so ga že mnogi iskali, med njimi tudi Meterc.

Analiza poti v ožjem predelu Smokuča je pokazala, da so prvotne poti vodile v Krnico, dolnico med Kmiškim robom in Reberjo.

Tako lahko ugotovimo, da sta se Blejska pot in Hrašenska pot orientirali po Kmiškem robu, ni pa se tako orientirala Vrbenska pot, ki se je orientirala navzdol z lokacije V stanu. Zato sklepamo, da je ta nastala nekoliko kasneje, ko so nastala železodobna naselja na Rebr.

Tako je utegnito biti prvotno naselje Smokuč nekje tam, kjer se odcepi od Večne poti pot v Smokuč, ali pa v sami Krnici izza Kmiškega roba. Utegnilo je biti celo tako, da je bilo prvotno naselje na prej omenjeni lokaciji, ki jo je uničila neka naravna katastrofa, drugotno naselje v Krnici, tretje naselje pa tam, kjer je sedaj.

V točki na Rebr, kjer se od Večne poti odcepi pot v Smokuč, ledinsko ime Na voglu ali Vogu, je stečiče poti, ki prihajajo iz zahodnejših takratnih gradišč (danes nova Sončna pot), iz Doslovč (stara Sončna pot), iz Smokuča (nadaljevanje Blejske poti), z Rodin, ter poti, ki so prihajale iz okolice Sv. Petra.

Poleg teh poti, pa se nahaja pod to točko polje, primerno za takratne načine obdelovanja. Razmere so torej podobne kot na zahodnejšem delu Dežele, kjer so take naselbine ugotovljene. Te razmere pa podpira še grobišče v vznožju te točke. Te poti in poglede smo podali v sliki SI208(184) in zemljevidih Z2.....

4.7.1.2.1. Pot čez Reber

Pot čez Reber (bolje rečeno poti čez Reber) se vleče od Most od Sv. Petra in naprej proti Njivicam in Dragi. Že v železni dobi povezuje med seboj naselja in poteka pod njimi. Zaradi strmega pobočja, erozije in udorov je danes večina poti dokaj negotova. Vidni ostanki so dokaj prepričljivi samo na zahodu, kjer ocenjujemo, da je poznejša rimskodobna trasa tudi del predhodne poti po Rebr - SI040(34). Naselja so se v železni dobi nahajala iznad te poti, v rimski dobi pa so se spustila pod to pot. Ostanki poti na tem odseku so dokaj prepričljivi. Pot se uporablja še danes, marsikje je bila razširjena in prilagojena današnjim potrebam.

Od Zabreznice proti vzhodu poteka v raznih obdobjih na različnih višinah. Tako še danes poteka steza od Sv. Petra do ledine Vogu po strmem pobočju, kjer so se zrasla nekdanja mela. Od Vogla proti zahodu pa poteka po (stari) Sončni poti na Podbrunk ter od tod naprej proti zahodu.

Osrednji del Rebr je bil prilagajan gospodarskim potrebam že od nekdaj. L. 1600 so Smokučani in Rodinci uredili Dela ter prilagodili antično pot, po l. 1990 so zravnali zemljišče na pašnikih nad Deli ter uredili novo pot tik pod gozdom. Oba dva posega sta spremenila poteke poti, predvsem vodoravne in zabilasla sledove prejšnjih. Antična pot je bila očitno tlakovana v celotni dolžini, ostanki pa so se ohranili samo na nekaterih delih. Taksi ostanki se nahajajo vzhodno nad Smokučem pod "Grosovimi lipami" - SI197(181), kjer je pot poznana kot "Zgornja pot" na ledini "U pot". Zahodno od Smokuča je ta pot potekala v Doslovče prek Kmiškega roba - SI198(181) vse do takrat, ko je bila narejena "Cesta". Glede na traso lahko sklepamo, da je tod potekala ena od dveh tras, oz. vsaj ena od vzporednic, saj je glavna pot zelo verjetno potekala naprej po Rebr in ne po Kmiškem robu, nad Kmiško jamo in Doslovčami.

Na vzhodu, v okolici Sv. Petra in pod njim, so ostanki manj prepričljivi kot na zahodu in jih ljudsko izročilo povezuje z rimsko dobo. Dejansko pa so po svojih lastnostih starejši. Tako imenovana "Rimska cesta" je dejansko železodobna pot, ki povezuje železodobna naselja. Ostanki te poti se pojavijo na dveh mestih: na Vršeh in tik pod ledino Lesa kot Rimska cesta, ki se naprej proti vzhodu spusti navzdol v Krpin, od koder se je pot dvignila nato na Njivice. Na tej lokaciji se nahajata dve ledini (Na ravninah in V stanu) za kateri menimo, da sta posledica železodobnih naselitev.

Območje Sv. Petra je bilo povezano navzdol z območjem Smokuča tako, kot je to še danes. Smer te trase nam nakazuje direktno nadaljevanje v Vrbo in Breg, torej povezavo z Vrbensko potjo. Celo irne poti na Sv. Petru in pod Smokučem je enako - Rimska cesta.

V antiki je bilo križišče, ki je bilo do tedaj v okolici Smokuča, preneseno na vzhod v Rodine. Poti, ki so do tedaj potekale v smeri Smokuča, so se

začele odklanjati proti Rodinam. Tedaj se Večna pot podaljša navzdol v smeri Rodin, pojavi se trasa, ki obstaja še danes, ki poteka mimo nekdanje kapelice sv. Ane in zahodno mimo "ville rustice", na Studenčice in naprej proti Blejskemu mostu. Ta nova trasa, predvsem njen spodnji del na Rebri, postane meja med Rodinami in Smokučem. Ob tej poti se pojavi (na Rodinski strani) v Ključah "villa rustica".

Očitno je to v 1. stol. tudi meja (Claustra = Ključe) med novim svetom pod rimskim vplivom in starim svetom pod prvotnim vplivom, danes pa meja med Rodinami, Smokučem in Hrašami.

V kasni antiki se rimska civilizacija razširi že na celotno območje Dežele, kot nam to kažejo ostanki na Bregu, v Žirovnici, Vrbi, Lescah itd., a tudi zahodnejše od Dežele (Ajdna, Gradšče nad Sotesko, Koroška Bela, pot na Medji dol, pot na Korensko sedlo itd.).

V pozni antiki naj bi se na Rodinah iznad "ville rustice" ustanovila cerkev sv. Klemenca (Clemidium) [A93/1], ki vpliva na celotno območje. Ta cerkev očitno nikoli ni prenehala delovati, četudi je cerkvena organizacija v času preseljevanja narodov v 2. polovici 6. stol. oslabela. Ta cerkev pritegne nase poti, ki sedaj potekajo deloma mimo zahodne strani cerkve. ©

Podobno je utegnila pot, ki je iznad ježe potekala proti Doslovčam in sodi v ta čas, imeti svoje naselje že tedaj tudi v Doslovčah. To naselje je utegnilo biti povezano s cerkvijo sv. Nikolaja nad Breznico, kamor še danes vodi pot pod Pruhom. Nastala bi torej zrcalna slika tiste, ki jo vidimo danes na območju Smokuča in Rodin. To bi se tudi ujemalo s srenjsko ureditvijo na dve vasi (dva zrcalna para vasi z dvema cerkvama, katerih pričetek čaščenja lahko sega še pred 5. stol., ne ujema pa se z zgodovinskimi podatki in arheološkimi raziskavami. ©

Ta cerkev postane središče cerkvene organizacije na Visokem Gorenjskem z ustanovitvijo prafare na Rodinah v 10. stol., ki je bila povezana s svojim središčem v Čedadu, tedaj enim od centrov oglejskega patriarhata - SI062(55).

Meja med Smokučem in Rodinami je dokaj izrazita. Domnevamo, da se na Rodinah do prenosa pražupnije v Radovljico nahaja samo cerkev in župnišče, vas pa se začne razvijati šele po tem času. Tako ima današnja meja med vasema verjetno svoj izvor že v antiki, ko naj bi bila tod meja med villo rustico in predhodnico vasi Smokuč.

V tem obdobju poteka po Rebri med Smokučem in Rodinami "Zgornja pot", pot, ki pa prihaja od Vrbe - Rimska pot, pa poteka pod Smokučem in tvori pod današnjimi Delmi tako imenovano "Spodnja pot" in poteka proti cerkvi na Rodinah.

Cerkev na Rodinah postane pomembno prometno križišče, saj jo obiskujejo ljudje iz celotne prafare, sedanje dekanije Radovljica. Poti, ki so se prej orientirale po Smokuču, se sedaj začnejo orientirati po Rodinah. Stare poti se povežejo z novim centrom.

Tako se stara Hrašenska pot usmeri tudi proti Rodinam. Poti proti Sv. Petru se spustijo navzdol, nekdanja antična pot nad Svetogejem dobi konkurenčno pot, ki poteka vzhodno od cerkve čez ledini Polane in Brešce, nad Babjim potokom v Poljče, h križišču v Poljčah. Pripomniti pa moramo, da vzhodno od Rodin ni bilo najdenih nikakršnih tlakov na nobeni od treh poti (oni na Sv. Petru - Rimski poti, oni mimo Svetogejja in spodnji poti čez Brešce).

4.7.1.2.2. Blejska pot

Potekala je od brodišča na Savi pod današnjim Golfom, se dvignila po hrbtu na drugo savsko teraso ter se od tod usmerila naravnost proti najvišji točki Krniškega robu (kota 571,0)¹⁸⁵ in Smokuškemu vrhu (kota 868,2) in pri tem prečkala dve ježi. Pod Smokuškim vrhom stoji pa Smokuč, oz. nekdanji vhod v Krnico. Ta pot poteka skoraj v ravni črti in je mogoče sklepati, da je potekala že takrat, ko tukaj še ni bilo nikakršnih naselij. Tako naselja kot tudi poljske ureditve so se ob svojem nastanku prilagodile tej poti. Obstajajo samo tri izjeme:

- pri prehodu čez Savo se danes po pobočju dviguje proti vzhodu in se na zgornji trasi vrne na prvotno traso;
- pri prehodu čez današnjo avtocesto v Studenških stagnah zavije blago proti vzhodu, poteka nato vzporedno s prejšnjo premico in se nato na ledini V kamnu zopet vrne na premico;
- od tu pa zavije blago proti vzhodu po Rimski cesti.

Prvi odmik pripisujemo uvedbi tovorništva, ko so naredili zložnejšo pot, primerno za otovorjene konje vzhodno od prvotne trase in se po prispetju na ravnino na zgornji terasi vmili na prvotno traso. Ostanki te poti so še vidni pod sedanjo cesto na Golf. Ta odmik so pozneje (po l. 1574?) razširili in spremenili v vozno pot, široko okoli 2 m (sedanji ostanki nad cesto na Golf so široki od 1,5...3 m).

Drugi omenjeni odmik pripisujemo prilagoditev poti ob nastanku Studenčic in nastanku Studenških stagen - glej SI190(181) ter podaljšanju obdelovalnih površin proč od Smokuča v 16. in 17. stol. Še v FK se omenjena ledina, kjer se pot obrne nazaj na premico, ki se imenuje "na Sglanitz" (očitno Oglanica), po mestu kjer je bilo nekoč kopišče, torej tudi gozd.

Na to, da se je v Studenških stagnah pot usmerila blago proti vzhodu šele kasneje, je mogoče sklepati po ostankih poti na njivah, ki potekajo v ježi in nad njo, tako na smokuški kot tudi na rodinski in vrbenski strani - glej opombo **D.2.1., kot nam to kažejo slike: SI192(181), SI189(180) in SI193(181).

Na ježi iznad Vrbenskih in Studenških stagen preseka Blejska pot staro antično pot Vrba - Studenčice, ki poteka v ježi izpod Smokuškega polja in katere ostanke vidimo še danes - slika SI196(181).

Tretji odmik lahko pripisujemo preselitvi vasi na ravnino pred Krnico, po poružitvi prvotne vasi in ponovni preureditvi poti po tem dogodku v 14. stol.

Predvidevamo, da so pred tem dogodkom stale smokuške hiše od zgornjega studenca navzgor - slika SI206(182) in SI258(194). Plaz na ledini Pizdel sega namreč od zgornjega korita navzgor do vrha Rebri in je zapolnil spodnji del nekdanje Krnice, kjer se je moralo nahajati največ hiš prvotnega Smokuča, ki so imele svoje pokopališče tedaj že dolgo na Rodinah, prej pa na območju sedanjega središča vasi, kot to kažejo arheološke raziskave [A122,s.154]. Izven območja plazu sta segala samo predela pod Smokuškim robom (kmetija p'r Kugu in pod njim kmetija Erman) in vzhodno od tod predel pod Grosovimi lipami.

Blejska pot je tedaj vodila zahodno od tega grobišča, pod Krniškim robom k prvim hišam, potem pa po vasi navzgor ter se od tod v enakomernem naklonu dviguje do Večne poti in Smokuškega vrha.

4.7.1.2.3. Vrbenska pot – Rimska cesta

Vrbenska pot naj bi bila po ljudskem izročilu antičnega izvora, po svojih značilnostih pa je prej železodobna kot pa antična. Domačini ji rečejo tudi Rimska cesta. Predstavlja del trase Bohinj - Bled - Zasip - Breg - Vrba - Smokuč < Sv. Peter - Begunje (Njivice), oz. < Rodine - Poljče - Begunje. Pozneje pa naj bi bila tudi del poti, ki je Vrbo povezovala s cerkvijo na Rodinah.

Vrbenska pot se prične v Vrbi zahodno od cerkve sv. Marka (najverjetneje se je nekoč pričela pri lipi) in poteka prek vrbenskega polja v majhnih vijugah do kužnega znamenja na Cesarski cesti. Pred izdelavo Cesarske ceste je potekala tod nekoliko južneje. Od kužnega znamenja pa se naveže na poti, ki so potekale po Rebri - SI203(182). Prvotno se je priključila na Rebri na Večno pot nad Vrtačo, kjer je bilo križišče Večne poti in poti s Sv. Petra, ki je potekala po Rebri proti zahodu. Pod Vrtačo je od ledine "U pot" potekala v dokaj enakomernem naklonu proti Sv. Petru.

Pot je prvotno potekala med antičnim grobiščem in Anderlovo grobijo. Ob nastanku vasi se je združila z Blejsko potjo, potekala s to v vas ter se po spodnji poti v Rodine usmerila proti Rodinam. Zahodno nad Rodinami se je izoblikovalo novo stečiče poti, kjer so se stekale Večna pot, Studenška pot, pot iz Smokuča, pot iz Poljč in pot s Sv. Petra.

¹⁸⁵ Na sliki SI200(182) se Blejska pot v nasprotni smeri usmeri na Strgavnik, viden izpod svetle lise - Homa, za katerim se nahaja Kupljenik.

4.7.1.2.4. Pot skozi Podonco - Hrašenska pot

Trasa poti skozi Podonco poteka naravnost od hriba Strane vzhodno od Hraš, proti najvišji točki Krniškega roba kota 571,0¹⁸⁶. Pri tem se prilagaja zemljišču. Pot nastane verjetno ob istem času kot Blejska pot in povezuje Zelenico s predeli okoli Radovljice ter od tod naprej proti Jamniku. Ta pot je torej ena prvotnih poti, ki se je potem vedno prilagajala novim naselitvam in potrebam.

Pot je potekala od Anderlove groblje po Podonci navzdol, presekala ledino Na hribu, čez dolinico v Blatah, po kateri teče potok Blatnica, zahodno pod hribom Černevsce, čez sedanje Listneke in čez sedanje Hraše proti Lescam oz. k jugozahodnemu robu Strane, od tu pa proti Voljčevemu hribu. Od te se je v antiki na Listnekih odcepila pot po sedanjem kolovozu severovzhodno od Hraš izpod Bitenčevega in Čopovega robu nad ledino V sredku in smeri Hlebc.

Pot v Hraše (in naprej proti Jamniku) in Rimska cesta, t.j. pot z Ble da čez Piškovco in Breg v Vrbo ter od tod naprej v Smokuč prihajata pod Smokučem na ledino Pod vasjo, ki ima značilno obliko četverokotnika, skoraj kvadrata. V tem četverokotniku je najbolj značilna točka Anderlova groblja na južnem vogalu. Na zahodnem vogalu tega četverokotnika vstopa Vrbenska pot, na severnem vogalu se nahaja podnožje Krniškega roba, kjer je stečiče poti v Doslovče, poti proti vstopu v Krnico in poti s Smokuškega vrha, na vzhodnem vogalu pa se nahaja ledina U pot, kjer vstopajo poti s Sv. Petra in Rodin. V tem četverokotniku so parcele pod Vrbensko potjo konične in usmerjene vse k Anderlovi groblji, kar kaže na pomembnost Anderlove groblje še pred antiko.

Diagonali omenjenega četverokotnika sta usmerjeni sever - jug in vzhod - zahod. Prva diagonala pričanja pri Legatovem znamenju v Lescah in konča na vrhu Krniškega roba (kota 571,0), druga se pričanja pri lipi v Vrbi in konča na Vršeh.

Po katetah in obeh diagonalah potekajo poti, razen diagonale sever - jug, ki se deformira po prečkanju Vrbenske poti tako, da zavije k vходу v Krnico, zelo verjetno pa je nekoč potekala po tej diagonali do konca in se tam dvignila na Krniški rob.

Celotna ureditev tega predela kaže pomembnost Anderlove groblje v določenem času, ko se to območje oblikuje.

Anderlova groblja naj bi bila po pripovedovanju Meterca pomembno arheološko najdišče, žal neraziskano. Slučajne najdbe (keramika) naj bi sodile v antiko¹⁸⁷.

Pot v Hraše poteka južno mimo "ville rustice" v Ključah, ki sodi v 1. oz. 2. stol. - glej SI190(181).

Vse te starejše poti se stekajo v območju, kjer Pizdel zapira Krnico, oz. Krniško jamo, pozneje nastale poti pa se prilagajajo širjenju vasi navzdol v ravnino - sliki SI204(182) in SI195(181).

4.7.1.2.5. Studenška pot

Iz Smokuča poteka proti jugu mimo Anderlove groblje pot (kolovoz) na polja tudi južno od Cesarske ceste. To je pot, ki se je vedno bolj podaljševala, čim bolj so se odmikale posamezne parcele (ledine) od vasi.

4.7.1.3. Razvoj Smokuča v srednjem veku

Na sliki SI207(183) je prikazan Smokuč s svojo okolico v FK. Na sliki SI209(185) pa je prikazan Smokuč z ožjo okolico v današnji situaciji, ki jo podaja TTN, pod njo pa je položena situacija za časa FK, tako da so vidne razlike, nastale v zadnjih dveh stoletjih.

Predvidevamo, da je prehod iz antike v srednji vek potekal v Smokuču brez časovnega presledka, kar pa nam samo delno potrjujejo tudi arheološke najdbe.

Obdelovalne površine na posameznih ledinah v bližini naselja so se prilagodile novim poljedelskim postopkom in se formirale v taki obliki in takem obsegu, kot jih prikazuje še FK.

¹⁸⁶ Na sliki SI199(182) je pod kamnogoriškim kamnolomom vidna Obla gorica, kamor se je ta pot usmerjala.

¹⁸⁷ Glede na zgornji opis pa lahko sodimo, da sega Anderlova groblja v železno dobo, torej še precej pred antiko.

Iz najbolj pogostega števila posameznih parcel na posameznih ledinah (5 ali 2x5) je mogoče sklepati na takratno število obdelovalnih enot - kmetij, hub. Vendar iz sedaj poznanih dokumentov ni mogoče sklepati, koliko kmetij je takrat bilo. Navedimo samo nekatere:

1358 april 8. Hans z Mlinega in njegova žena Dimot prodata hubo v Smokuču, na kateri se nahaja Andrej, Ulriku, sodniku v Radovljici. [A7/1, c.49, s.17]...Ali je to slučajno kmetija Anderle?

1367, sept. 13. Doroteja, verjetno žena Nikolaja von Poscha, proda hubo v Smokuču cerkvi sv. Petra nad Begunjami [A93/5, s.7]

Vendar sklepamo, da je bilo tik po potresu v Smokuču samo 5 kmetij, ki so se na novo organizirale in začele z nadaljnjim razvojem.®

Po ljudskem izročilu naj bi potres v 14. stol. zasul celoten Smokuč, ki naj bi se do tedaj imenoval Krnica ali Krničica, tako da bi ostala samo ena koča, od tod naj bi tudi prihajalo novo ime (po Jalnu).¹⁸⁸

Največ sprememb pa povzroči Karlova cesta, ki jo Smokučani imenujejo Cesta. Poteka po sredi vasi skozi nekdanjo prečno cesto, ki so jo naredili Smokučani, ko so po potresu prenesli vas v vzhodno plazu in povezovali pot iz Doslovč po spodnji razdelilni cesti z Rodinami.

Ob tej razdelilni poti se pojavi na najbolj vzhodnem delu najstarejša zidana hiša na južni strani ceste "pri Gri" št. 3 - glej sliko SI209(185), kjer je sedaj že izbrisana letnica v levi 1427. Tukaj je bila pozneje tudi luteranska cerkev. Ta zidana hiša je morala nadomestiti neko leseno predhodnico, narejeno takoj po potresu.

Zahodneje od Grila se pojavi Resman št. 4, ki postavi hlev z mostom na skedenj, ki je danes samo še opuščena podrtja.

Zahodno od Resmana poteka cesta k Anderlovi groblji, po poti, ki je obstajala že pred prenosom vasi v ravnino. Ob to cesto se sedaj razvrsti vas po dolžini, od severa proti jugu, od zgornjega korita do vrtov pod vasjo. Pojavijo se sprva lesene hiše, ki pa jih začnejo že v 15. stol. nadomeščati zidane, vendar ostanejo mnoge še do časa FK lesene.

Na križišču obeh poti se razvije novo središče vasi z lipo in 5 kamni.¹⁸⁹

Nasproti Resmana se pojavi tedaj ob povezovalni poti (pozneje Cesti) najprej Grižel št. 11, tedaj še v leseni hiši (ki se v FK tišči na zahodni strani zidane zgradbe št. 6.) in tik pod njim Figovc št. 5. Ko začnejo postavljati zidane hiše, postavijo Grižljevi na svojem vrtu zahodno od prejšnje lesene hiše novo zidano, staro pa prodajo.

Novo naselje je bilo postavljeno na grobišče starega naselja, kar izpričujejo odkopani grobovi, ki ležijo na obeh straneh ceste od zgornjega korita k Anderlovi groblji. Ko so prenašali naselje, je bilo grobišče že zdavnaj pozabljeno, saj so vmes kakih 6 stoletij pokopavali mrliče na Rodinah.

Izven tega križa vaških poti, ob katerih se je razvila nova vas Smokuč, ostane samo hiša, ki ostane izven območja podora, po kateri naj bi vas dobila ime, t.j. Ermanova (Rmanova) hiša, ki se nahaja izpod starodavne trase Blejske poti, ki je vodila od nekdanje poti v Krniškega roba v Krnico.

¹⁸⁸ Ali lahko potem pripisujemo že omenjeni dokument (c.120) v briksenskih tradicijah današnjemu Smokuču?

V Smokuču blejsko briksensko gospostvo tudi pozneje ni imelo posesti, pač pa v sosednjih Doslovčah, ki se pod tem imenom pojavljajo nekaj pozneje. Že preje smo obravnavali Smokuč skupaj z Doslovčami kot eno srenjo na štiri vasi. Torej utegne biti nekdanja posest tudi na območju srenje Smokuč kot izvirne vasi, predvsem v 11. stol.

¹⁸⁹ Kamni so bili odkriti l. 1961, ko so bila tod arheološka izkopavanja. Tedaj so odkrili 5 kamnov, od teh sta sedaj eden in polovica drugega na Grižljevem dvorišču.

4.7.1.4. Razvoj po zgraditvi Karlove ceste

Stare poti so bolj vijugave, večkrat so bile v podrobnostih prilagojene novim potrebam. Mlajše poti so bolj ravne, upoštevajo poljsko ureditev in so z njo bolj usklajene.

Po podoru so se posamezne kmetije preselile v ravnino. Glede na to, da je bila Grilčeva hiša postavljena l. 1427 že kot zidana hiša, lahko sklepamo, da je to posledica novega načina transporta (uvajanje voz) v vasi. Pod robom prvotne vasi so potegnili novo povezovalno pot, ki poteka od sestopa s Krmiškega robu do Grilca. Pod to potjo pa so se razporedile nove hiše.

To novo povezovalno pot pa izkoristijo pri gradnji Ceste tako, da jo na zahodni strani potegnejo skoraj naravnost do sedanje cerkve na Breznici, na vzhodu pa jo prek Spodnje poti v Rodine speljejo do ledine Dela, nato pa naredijo novo pot pod rodinsko cervkijo in župniščem, da je potekala tam, kot poteka še danes - glej Z2-1400(65).

Zahodno od Grižlja se prične graditi nove hiše šele po nastanku Ceste (še v FK zavzema Grižljev vrt velik del tega območja in sega od Ceste do Vrbenske poti). Tedaj se poti na ledini Pod vasjo razporedijo tako, kot so prikazane še v FK in v današnjih zemljevidih. Blejska in Vrbenska pot naredita na koncu Grižljevega vrta ovinek in se združita s Hrašensko potjo, tako da ostane pod vasjo samo še ena pot.

Vas začne po preselitvi v ravnino hitro naraščati. Zapolnjuje se predvsem del nad centrom vasi, kamor se potem postavljajo nove hiše in gospodarska poslopja.

Še pred l. 1600 postanejo potrebe po zemlji tako velike, da morajo za njihve uporabiti tudi območje Rebrji. Tedaj postavijo nad Deli zid in si razdelijo zemljo pod njim ter tod uredijo njihve. Zemlja je tukaj peščena in slaba, zato lahko sklepamo, da je morala biti nuja zelo velika.¹⁹⁰

Na kultiviranje Del spominja tudi kamen v suhem zidu – škarpi, ki podpira zgornji del Del, novih obdelovalnih površin z letnico 1600 - SI205(182).

Pogled na FK – k.o. Doslovče nam za območje Smokuča pokaže, da je celotna ravnina pred Smokučem obdelana, isto velja tudi za Doslovče in Breznico. Samo vzhodno od Rodin, na Blatih, so še travniki. Vasi so torej izbrabile celotno uporabljivo površino, ki je bila primerna za obdelavo, zmanjkalo pa jim je prostora za travnike.

Rešitev je bila dvojna: da si seno pridobivajo v visokogorskih predelih ali da menjajo zemljo. Oboje je bilo izkoriščeno.

Najprej so v okviru srenje na 4 vasi na območju Stola napravili Ksere, Kopiša in Črteno predvsem na območju Doslovč, kjer so bile potrebe še večje, saj ima vas še manj travnikov kot Smokuč. Potem pa so posamezniki na srenjski zemlji naredili posamezne Roče (rovte).

Potem so s Hrašani zamenjali gozdove v Zavrhu med Žingarico in Boč (Globokim) potokom (ledina Hraški deli), za travnike pod ježo med Hrašami in Studenčicami (ledina V travnikih, Travniki)¹⁹¹.

Ledino Travniki si Smokučani in Rodinci razdelijo po pašnih deležih (t.j. po istih deležih, kakor so velike kmetije in po istih pravicah, ki jih imajo v okviru srenje. Take deleže imajo povsod pri pravicah in dolžnostih. Taki deleži pa se ohranjajo zelo dolgo. Lahko sicer razpadajo na manjše, težje pa naraščajo na večje. Takšne deleže v l. 1927 prikazujemo v **D.1.16. Ti deleži so se upoštevali tudi pri davkih.

Vse to sodi že v čas po postavitvi Karlove ceste, ko se začenja uveljavljati tudi pri kmečkih delih voz, ko se začne v kmetijstvu prehajati iz nošenja in vlačjenja na voženje.

¹⁹⁰ Upoštevati moramo tudi, da so bile tedaj klimatske razmere zelo neugodne, saj je takrat bila tako imenovana "mala ledena doba". Poleg tega se do takrat njiv ni gnojilo in so bili donosi zelo majhni.

¹⁹¹ Po pripovedovanju domačinov (Mirko Griželj) naj bi se to zgodilo pred 100 leti, a je že v FK obojen svet razdeljen – Hraška dela v Zavrhu in ledina Travniki (V travnikih) pod Hrašami. Torej je to že več kot 200 let, kar so menjavali svet. Najbolj verjetno se je to dogajalo še pred terezijanskimi časi, takrat ko so naredili Dela, t.j. na prelomu 16. in 17. stol.

Tedaj očitno z velikim trudom preuredijo Večno pot v kolovoz, tako da je bilo mogoče z vozovi voziti celo do Konca Zelenice. To pot, sedaj bi ji lahko že tudi rekli cesta, je potrebno vzdrževati na račun srenje, to pa je veliko delo.

Tedaj se lahko začne tudi drugače izkoriščati gozdove. Če so prej lahko samo ogarili in vlačili v dolino oglje, omogoča voz izvažanje lesa iz gozdov. To pa vpliva na izrabo pobočij Karavank in na spremembo gospodarskih dejavnosti in spremembo namena posameznih površin. Sedaj prične naraščati potreba po razdeljevanju srenjske zemlje posameznikom, ki so gospodarili z gozdom zaradi lesa in ne zaradi paše.

Karlova cesta dejansko aktivira prebivalstvo, saj je sedaj potrebno veliko več delati kot prej. Voz na eni strani omogoča prevažanje večjih tovorov, kot jih je mogoče nositi, zato pa morajo biti urejene vozne poti. Potrebno je tudi več pridelati, saj se potrebe na prebivalca povečujejo. Vozove je treba plačati, teh ni več mogoče narediti doma. Voz lahko naredita samo kolar in kovač skupaj. Za ta dva pa je potreben denar. Zato moramo več pridelati, da lahko plačamo vozove in vprežno živino.

To pa so zmogli samo kmetje, ki so imeli dovolj visoke dohodka, torej večji kmetje ali kmetje, ki so zaslužili še s stranskimi posli (tovorjenje, predelava lesa, izdelava platna itd.).

Voz zahteva tudi nove dostope do gospodarskih poslopij. Smokuč je torej imel srečo, da je bil preseljen v ravnino ravno v pravem času, da je bilo s tem sproženo odvijanje sprememb. Smokučani so verjetno celo prvi na območju Dezele, ki so postavili vas v ravnino in s tem omogočili uporabo voz v okolici gospodarskih poslopij in hiš. Zagon tem spremembam pa je dala Karlova cesta. Ko je bila speljana leta 1573 pod vasmi, je bila v Smokuču kot edini vasi speljana skozi vas. Ko so se druge vasi morale povezovati z novo cesto, so jo Smokučani imeli pred nosom. Ko so drugi morali skrbeti za preselitev na primerno lokacijo za uporabo voz, so Smokučani že zdavnaj preboleli preselitev na novo lokacijo. Ko so drugi morali začeti zbirati denar za vozove in vprego, so to večji smokuški kmetje že lahko imeli.

Smokuč je torej lažje rastle kot pa druga naselja v sosesčini. Zato je rastle tudi hitreje, kar se odraža v njegovi stihijski rasti. Če druga naselja rastejo počasi in urejeno po naravnih zahtevah, se Smokuč razvija razpršeno v okviru vaškega ozemlja. Hiše niso samo stisnjene, temveč tudi nenačrtno razmetane po vasi.

Srenjska pravila, ki smo jih navedli na začetku, omogočajo preveč svobode, ki se potem izraža v stihijski gradnji vasi kot celote.

4.7.1.5. Razvoj po zgraditvi Cesarske ceste

L. 1734 steče pod vasjo Smokuč skozi majhno dolinico nova Cesarska cesta, ki jo Smokučani imenujejo Velika cesta. Deloma razdeli prejšnje parcele, vendar samo v zahodnem delu. Pojavi se nekaj parcel, ki sedaj potekajo vzdolž nove ceste, predvsem po severni strani doline, ki se spušča navzdol v Blata in to med Goričco na severu in Hribom (V hribu) na jugu. Tako nastane ledina Ob cesti. Ta cesta ima predvsem velik gospodarski vpliv. Če omogoči Karlova cesta uporabo voz in gospodarsko rast, se s pojavom Velike ceste odprejo nove možnosti.

Smokučani so se začeli ukvarjati s furmanstvom, prevozom blaga na večje razdalje, prevozom blaga za tuje naročnike. V vas je pričel prihajati denar, ki je omogočal krepitev nekaterih kmetij. Pojavijo se večji kmetje kot pa celi kmetje, saj si s prislužnim denarjem lahko kupujejo deleže drugih, tako pašne pravice kot zemljo.

Vas se začne hitreje razvijati, pojavijo se nove hiše, predvsem zidane, med temi nekaj dokaj velikih. Ne pojavljajo pa se kmečki dvorci, torej ni prav bogatih kmetov, ki bi se ukvarjali z vsem mogočim. Ni trgovcev, lesnih manipulantov itd., ki bi ustvarili velika, bogata posestva. Čez poldrugo kmetijo torej bogatenje ne seže. Vas deluje torej še vedno enotno, čeprav se srenja ne obdrži v polni meri.

Dotok denarja pa omogoči tudi postavitev nove cerkve na Breznici, ob čemer se seveda vasi sprejo. Od tod tudi zaničevalno ime (Puntarji).

L. 1859 si sezidajo današnji zgornji studenec ter v korito vsekajo letnico izdelave. V tem obdobju postavijo na vasi tudi 7 vodnjakov (štirn), po drugi strani pa nekateri še vedno uporabljajo kapnico.

4.7.1.6. Ledinska in druga imena

Do začetka 20. stol. so Korošci (Mačani, Podnarji in Borovničani) pasli na območju južno od meje (za Srednjim vrhom Mačani, predvsem pa Podnarji, za Suhim rušjem pa Podnarji in Borovničani). Tako so bili Smokučani in Rodinci upravičeni do paše samo po dolini Zelenice in severnih predelih Begunjščice. Tedaj se razvije Kozjek, kjer so pasli koze. Ta je segal predvsem na območje severnega dela Begunjščice, saj so po dolini Zelenice na Zgornji Smokuški planini pasli predvsem krave. Tedaj vnesejo geodeti tudi parcelo Kozjek, vendar po svoje, tako da sega velik del tudi v dolino. Tako se ledinsko ime Kozjek, kot ga razumejo Smokučani, ne ujema s tistim, ki ga navaja kataster. Takrat je kozar gnal koze vsak dan iz Smokuča do Kozjeka.

Ko pa so dobili Smokučani v začetku 20. stol. tudi bivše koroške planine, so tam pasli predvsem koze in ovce. Ovce so se pasle celo poletje, koze pa je kozar gnal vsak dan "v Srednji vrh", ali pa "za Srednji vrh". Kozjek pa se je tedaj začel zaraščati tako, kot je tudi danes zaraščen.

Prebivalce vasi pod gorami od Potokov do Begunj so nekoč imenovali **Stranci** (zato, ker so bili ob strani doline). Prebivalce od Zapuž naprej proti Mošnjam (sem spadata tudi Nova vas in Hlebce) pa **Polance** (Poljanci so bili tisti, ki niso imeli planin in so živeli sredi ravnine). Meja med obojimi je bila pri nekdanji Žebrejevi hruški vrhu Klanca (na Cesarski cesti), kjer je katastrska meja med k.o. Nova vas in k.o. Begunje.¹⁹²

Predvidevamo lahko, da so bila antična polja razporejena do ledine Oglenica, t.j. nekako do Podonce in Goričce ter s tem nad poznejšo Cesarsko cesto - glej sliko SI207(183). V tej sliki smo razdelili celotna polja glede na njihovo usmeritev, ki predstavlja neko ozemeljsko celoto (oranje v isti smeri) - ledino. Večino ledin blizu vasi je mogoče deliti s 5, nekatere tudi z nekoliko drugačno razporeditvijo z 8 (Na Varžetah = 2x8, Na Kamnu 8, Pod planino (puh Panino) 8).

Bolj oddaljene ledine in ledine ob cesti niso več tako urejene, se prilagajajo zemljišču. Očitno so to nekdanji travniki, kjer pravilna oblika ni tako pomembna kot pri njivah, saj je oranje otežkočeno, če so njive preveč nepravilne. Brazde je najlaže vleči v pravokotnikih, tako da potekajo posamezne lepo vzporedno. Če so enako dolge, je potem mogoče na koncu s plugom lepo poravnati in zaključiti ozare. Zato lahko sklepamo, da so bile konične ledine posledica nekkih drugih zahtev, ki so nastopile pozneje ali pa so ostala na razpolago samo še taka zemljišča, ki so zahtevala konične parcele.

Tako opazimo na ledini Pod vasjo konične parcele, ki se končujejo pri Anderlovi groblji (2x5 parcel). Zato lahko sklepamo, da so te parcele nastale zelo pozno, ko ni bilo več druge zemlje. Vemo, da je bila pod vasjo nekoč srenjska zemlja, vemo pa tudi, da so nekdanj morali tudi nekje gojiti sadje. Omenili smo že, da je lahko vsakdo zasadil na srenjski zemlji drevje, ni pa ga smel posekati. Potrebe po sadju so bile zelo velike, saj so ga sušili, predelovali v mošt itd.. Zelo verjetno je bila ta ledina nekoč vaški, srenjski sadovnjak. Ostanke le-tega vidimo še danes pri hišah, ki stojijo južno od ceste (največjega ima Griželj, čeprav danes parcela ni več tako velika, kot je bila za časa FK). Konično ureditev sta narekovali obe dve stari poti (Rimska cesta in Hrašenska cesta). Konična ureditev je primerna tudi za sadovnjak, ne pa za njive, kjer se orje.

Bolj oddaljene ledine imajo že večje število obdelovalnih enot (Na Jaršah je 2x10 enot, na Oglanic je na zahodni strani ceste 10 enot in tri na vzhodni strani).

Studenška cesta seka več ledin. Tod so morali biti prvotno travniki, saj samo travniki ne ovirajo poti oz. ceste. Kjer pa seka pot njivo, se mora obdelovalno enoto deliti, saj poti zaradi njive ni dovoljeno preorati. Glede na tako stanje lahko predvidevamo, da so iz travnikov nastale njive šele v novem veku. Tedaj je moralo zmanjkati travni-

kov in tedaj je moralo priti do dogovora s Hrašani o zamenjavi srenjskih gozdov v Hraških delih za travnike na hrašenski srenjski zemlji. FK to stanje že prikazuje. V isto obdobje utegne soditi razdelitev ledine Pod vasjo. Velika ledina V travnikih pod Studencami in nad hlebskimi Vočnami, ki jo dobijo Smokučani, obsega v FK 23 parcel. Po tem bi lahko sodili, da je bilo tedaj v Smokuču tudi toliko nosilcev srenjskih pravic.

4.7.2. Vasi Žirovnica in Moste

Tisto, kar pomeni za vzhodni del vasi pod Pečmi in Reberjo vas Smokuč, pomeni za zahodni del vas Žirovnica.

Vas Žirovnico moramo obravnavati skupaj z vasjo Moste, saj sta močno povezani predvsem gospodarsko. Dostikrat so zemljišča medsebojno prepletena, predvsem na vzhodni strani potoka Završnice.

Najstarejšo naselbino v tem predelu predstavlja halštatsko gradišče na Lipju nad Pižovo jamo.

Predvidevamo, da je bilo to naselje stalno železodobno naselje, kjer so živele celotne družine. Taka naselbina je obsegala okoli 5 koč in okoli 20 do 35 prebivalcev.

Glavna njihova dejavnost je bilo pridobivanje železa, zato so se tudi naselili v teh krajih. Njihova tržišča so bila ob severnem koncu Jadranskega morja. V tem času je bila pomembna kakovost rude, saj je ta morala vsebovati dovolj velike količine železa, a tudi tališče rude je moralo biti nizko. Ruda je bila tod primerna za taljenje, saj se nahajajo tod tudi nahajališča manganovih rud, ki znižujejo tališča rude.

Letna (sezonska) naselja, kjer so se bavili s pridobivanjem železa, pa so Njivice¹⁹³. Zato predvidevamo, da so bile Njivice sezonska naselja, kjer so kopali rudo. Na večini teh lokacij se dejansko nahajajo tudi ostanki rudnih jam. Skoraj nikjer pa ni bilo najdenih ostankov peči. Za peči so bili potrebni drugačni kraji, kjer je bilo vetrovno. Take lokacije pa so na Rebri. In dejansko so bile skoraj na vseh lokacijah halštatskih naselij najdene tudi žlindre, na Malih Selcih tudi ostanki peči.

Verjetno je tudi tukaj bilo življenje podobno kot pri istodobnih prebivalcih pri Sv. Luciji, ki so hodili sezonsko v Bohinj, tako na pašo kot tudi na pridobivanje železa, ki so ga potem surovega nosili k Sv. Luciji, kjer so bile kovačnice za izdelavo končnih izdelkov. Vendar so železodobna naselja na Deželi premalo raziskana, da bi lahko ugotovili dejansko delitev dela. Tako ostaja odprt niz vprašanj: ali so rudo topili na primernih mestih v bližini Njivic in potem surovo železo predelovali v naseljih na Rebri? Ali so rudo nosili v naselja na Rebri in jo tam topili ter naprej predelovali v končne izdelke? Ali so sploh izdelovali končne izdelke in niso le proizvajali samo surovega železa, oz. v kakšnem razmerju so predelovali železo. Glede na nadaljnji razvoj je v halštatu še najbolj verjetno, da so pridelovali surovo kovano železo (kladice), ki je bilo tedaj že trgovsko blago.

Ker se je železarjenje vleklo na tem območju do 14. stol. se je tudi način pridobivanja železe menjaval. Tako so bili na Njivicah nad Gozdecem (Grosova Njivica, Zavitova Njivica, Figova Njivica in Vahtarjevah Njivica) najdeni poleg ostankov rudnih jam tudi ostanki peči, ki jih je mogoče opredeliti kot kmečke peči na nožni pogon mehov (od 10. do 14. stol.).

¹⁹³ Predvidevamo, da pomeni izraz Njivice tako za poljedelce kot za rudarje isto, to je tam, kjer se je po zemlji kopalo in dobivalo pridelke, samo v vsakem slučaju nekaj drugega: pri rudarjih je bila pridelava ruda, pri poljedelcih pa razni plodovi oz. rastline. V dobi nabiralništva je bila podobnost še večja. Kakšna pa je razlika ali kopljemo koreninice ali rudo? Oboje so takrat kopali samo na površju. Kot kažejo raziskave, se je pri nas ohranilo površinsko pridobivanje rude še skozi celoten srednji vek. Ostanke nekdanjih poimenovanj so zajeti tudi v pojmu "polje", ki so ga uporabljali v rudarstvu (Schurffeld).

Podobnost je še večja, če upoštevamo, da so v starih časih rudarji verovali, da ruda "raste". Da jo je mogoče enkrat izkopati, potem pa jo lahko čez dolgo časa lahko spet kopljemo na istem mestu, kjer je med tem zrastle nova ruda. To se sicer dejansko dogaja, saj morajo posamezni kristali zrasti, vendar so časovne dimenzije veliko večje, kot so si jih predstavljali nekoč rudarji.

¹⁹² Ta poimenovanja se dobro ujemajo tudi z mejo med antičnimi naselji in naselji, nastalimi v srednjem veku.

V bližini je še drugo najdišče na Gojzdašnici, kjer so bile najdene halde železove žilindre, ki pričajo o pridobivanju železa na vodno gnanih pečeh sv. Heme, ki so lahko delovale v obdobju od 11. do 14. stol.

Ostanki starega rudarjenja so zaznavni tudi na Njivicah na Župnici, na Jamovcu ter Jakovem in Belejevem rovtu. Do sedaj pa ta rudarjenja časovno niso bila opredeljena, saj lahko sodijo od -8 do 14. stol., ko se je uporabljalo skoraj identičen način rudarjenja. Dokumentirano pa je rudarjenje šele v novem veku.

V srednjem veku poročajo o ostankih Heminih plavžev na Gojzdašnici [B22,s.473-475]:

"...15 minut nad mostom naletimo na desnem bregu, nekaj pod iztokom Gojzdašnice v Završnico na izsip (haldo) žilindre, dolg okoli 10 m in širok okoli 5 m, imenovan "na plavžu...."¹⁹⁴. Tod naj bi stala stara kmečka peč.

"Razpadle rudne jame, imenovane "stare jame", ležijo "v nivci" pod hribom Gojzdašnica...".

"... še l. 1605 poročajo, da se tod ne spominjajo kakšnega propadlega ali opuščenega železarskega obrata, razen razteznega kladi-va, mlinov in žage."

"Kladivo naj bi stalo na mestu sedanjega Skutnikovega mlina pri iztoku Završnice v Savo".

Kovačije, prva omenjena pri zamenjavi s kovačem iz Radovljice oz. iz Pušje vesi v Furlaniji, [A7/1,s.22-23] 1414, avgust 5 s.1 - skrajšano:

Matejle, tržan Radovljice, izpričuje, da je kupil kovačnico (smitten) v Mostah z vsem pripadajočim od Lovrenca Helta z Jesenic. Naročeno mu je bilo, da jo proda (svojo kovačnico v Radovljici) in on jo je prodal z vsem pripadajočim za 21 zlatnikov Marku, sinu Simona iz Pušje vasi (Venzone) in njegovi ženi Katri....

Nato se v 16. in 17. stol. omenjajo še Bucelleniji ter drugi laški fužinariji.

Dostop do celotnega tega rudarskega območja je prek Velikega Gozdca. Sploh je bil Veliki Gozdec vhod v rudniško območje pod Stolom vse do takrat, ko so začeli rudo voziti proti Javorniku in Jesenicam. Rudarsko območje na pobočjih Karavank je bilo aktivno do prve svetovne vojne.

Ostanki tega železarjenja so bile kovačnice v Mostah, ki so bile dejavne vse do druge svetovne vojne. Tako lahko opredelimo Moste kot naselje, povezano bolj z železarskimi dejavnostmi, mlinarstvom in žagarstvom, med tem ko je Žirovnica povezana predvsem s poljedelskimi dejavnostmi in to vse od železne dobe naprej. Ker je bilo železarstvo od 11. stol. naprej vezano na vodno silo, je to še toliko bolj poudarjeno. Vodna sila je od tedaj naprej poganjala tudi mlino in žage, ne samo kovaške peči in kladi-va. To pa je omogočala Završnica, torej so bile Moste tiste, ki so imele naravne danosti za razvoj takih dejavnosti.

Današnji ostanki pričajo samo o tem, da so bila naselja na Rebri povezana s svojim rudarskim zaledjem prek slemena izza naselja. Tako je naselje na Lipju iznad Pižove jame bilo povezano prek Brin vrha (kjer se pred stoletjem pojavijo Mazovčeve štenge) ter prek Završnice in Gozdca z rudiščem na Njivicah in tudi Njivicah na Župnici, ki naj bi sodile v to dobo.

Že v antiki se pojavi pot, ki danes vodi iz Most od železnice navzgor v Završ, kjer so bili "Nad vahtnico" najdeni ostanki rimskodobne tlakovane poti, ki je vodila v prej omenjeno rudarsko območje in verjetno naprej na Zelenico.

Ostanki antičnega grobišča na Nočevem vrtu, ostanki svetišča v spodmolu pod Hočevarjevim hribom [A122,s.149] ter samo ime Moste, kjer naj bi stal že antični most prek Završnice, pričajo o živahnosti tega kraja v tem obdobju, ravno tako vezanega na železarstvo, kmetijstvo in promet.

Naselbino na Tlakah v bližini cerkve sv. Martina - SI211(186), ki

stoji danes v Mostah (še v FK pa je stala med Mostami in Žirovnico), lahko definirajo grobovi okoli cerkve, ki datirajo v antične in staroslovanske čase, ob cerkvi pa so tudi veliki klesani kamni, ki naj bi sodili v halštatski, vendar se ne ve, od kod izvirajo [A122,s.148].

Staro železodobno naselje na Lipju nad Pižovo jamo (na sliki SI212(186) nad veliko hišo na 2/3 širine slike), je bilo s poljsko potjo povezano v smeri Brega in naprej proti Zasipu. Ob tej poti so morala biti tedaj tudi polja. Ta polja so očitno na slabšem zemljišču, kot je ono na ledini Mokro polje zahodno od cerkve sv. Martina.

Ta ledina utegne biti povezana z antično naselbino na Tlakah, kjer so bili najdeni med drugim ostanki antičnih zidov in tlakov.

Tik nad Tlakami, na koti 581.4, slika SI210(185) pa je utegnili biti neka železodobna naselbina (na sliki SI212(186) rumeno drevje desno pod Vaseršlusem in iznad velike zgradbe). Mnogo poti vodi namreč v to točko, kar kaže na to, da je moralo tam biti neko naselje, saj od tod ni nobenega prehoda na drugo stran k Završnici (glej zemljevid Z2-500(60) in SI210(185) - DOF). To naselje je moralo biti povezano z najboljšimi zemljišči na Deželi, ki se nahajajo na Mokrem polju. Istočasno predstavlja Mokro polje vhod k Završnici in prehod na zahodni breg potoka Završnice, t.j. območje Most. Po drugi strani pa utegne biti to železodobno naselje povezano tudi s prej omenjenimi kamni, ki stojijo danes pri cerkvi sv. Martina.

Iz zgoraj navedenega je mogoče zaključiti, da se nahajajo v zadnjih treh tisočletjih na tem območju tri naselja, ki pokrivajo današnje območje naselij Moste in Žirovnica: naselje zahodno od potoka Završnica, ki nastane šele v antiki, (hipotetično) naselje severno od cerkve sv. Martina na koti 581.4, ki nastane v halštatu in se v antiki preseli navzdol na Tlake in z antiko premine, ter naselje Lipje nad Pižovo jamo, ki je sodobnik naselja na koti 581.4¹⁹⁵, ki se tudi pozneje preseli navzdol in iz katerega izvira današnja Žirovnica.

To območje je bilo mejno območje in zelo občutljivo. Zelo verjetno je zatočišče na Ajdni povezano z naselbino v Mostah, saj spada Ajdna še danes pod k.o. Žirovnica. Spodaj ležeča naselja so imela za časa nevarnosti na težko dostopnih mestih zatočišča, kamor so se ljudje lahko zatekali v času nevarnosti. Taka zatočišča so: Ajdna, Medvedova luknja nad Mostami, Turška jama na Gojzdašnici, Sv. Lovrenc, pa še bi se kaj našlo. Sv. Lovrenc in Ajdna sta omogočala dolgotrajno zadrževanje, manjše luknje pa kratkotrajno.

Glede na najdišča lahko sklepamo, da je bilo že v antiki tudi neko naselje na zahodni strani Završnice. Svetišče v spodmolu pod Hočevarjevim hribom, grobišče zahodno od Rožiča (Noča), ostanki tlakovane poti pred Hočevarjem v smeri Zavrha, ostanki rudarske dejavnosti itd. dajo sklepati, da se je tod nekje morala nahajati neka naselbina, ki pa do danes še ni bila identificirana.

Najbolj pomembna zgradba je bila vsekakor most, po katerem dobi celoten kraj tudi ime in je moral obstajati že v antiki. Zelo verjetno se je nahajal na istem mestu kot danes ali v neposredni bližini, saj nam poročila govornijo o obokanem mostu (torej zidanem in ne lesenem) čprav šele l. 1562. [A7/7,s.67]. Lesen most ne bi preživel tako dolgega obdobja. Glej tudi točko 5.2.3.2.

Prvič se Moste (Hohenbrücke) omenjajo l. 1154-56, med tem ko se Žirovnica (Zarnonize) omenja l. 1253. [A122/7,s.160]. Zelo verjetno je, da je vas podobno kot Smokuč preživela obdobje med antiko in staroslovansko naselitvijo dokaj neprizadeto. Grobišča okoli cerkve sv. Martina pričajo, da se nadaljuje življenje sklenjeno, čprav podrobnejših dokazov ni. Je pa opazna očitna razlika v stopnji tehničnega razvoja med antično in staroslovansko naselitvijo. Ker na območju same vasi ni bilo arheoloških raziskav, ne vemo, kaj se je dejansko dogajalo.

Sliko Žirovnice in Most nam podajajo predvsem blejski briksenski urbarji, saj je bilo to območje večinoma v lasti blejskega gospostva:

¹⁹⁴ Okoli l. 1900 še poznana ledina, danes poplavljen od završniškega jezera in pozabljena.

¹⁹⁵ Ostaja pa tukaj grobišče, kjer so pokopavali rajne vse do takrat, ko so jih začeli pokopavati na Rodinah?

Število kmetij v Mostah in Žirovnici v blejskih briksenskih urbarjih (po Gorniku) [B32]

Vas \ leto	1253	1306	1602	1751
Moste				5+4K
Žirovnica	11C	13 + ½	11+7K	

Žirovnica v urbarjih blejske graščine (Briksen, HA 27920):

leto	št. hub	
1615	12	3 opustele 55 ljudi
1635	11	4 opust. + 6 ljudi z briks. posestjo + 3 mlini
1652	10	in na Bregu 1.
1735	9	4 polovične, 5 kajž, 4 mlini, 1 žaga
1755	9	3 polovične, 2 kajži 1 mlin

Briksenski (grajski) urbar navaja za l. 1635 (Briksen, HA 27896) naslednje kmete v Žirovnici (11 kmetij):

Avsenek Jurij	Ostali, ki so imeli blejsko posest:
Avsenek Vašte	Lipovec Matija,
Finžgar Peter	Blazek Peter
Legat Andrej	Kodras Mihael
Muhovec Vašte	Kos Matevž
Rozman Jakob	Čubej Tomaž
Strelec Jakob	Pretnar Anže
Triplat Matija	
Završnik (Babršnik?) Peter	
Zupan Andrej	
Žemlja Jurij	

V Žirovnici so bili tedaj blejski še 3 mlini

Iz zgornjih podatkov vidimo, da je bila Žirovnica pretežno blejska vas. V njej so bili poleg blejskih kmetov še trije kosezi, ki so spadali pod Radovljico. Prvič se žirovniški kosezi omenjajo, ko 23.5.1421. podeli grof Herman II. Celjski v fevd koseško hubo Janezu, sinu Martina.

Zgornji podatki niso popolni. Zelo verjetno je bilo blejskih nekaj mlinov že pred l. 1615, ki pa so pripadali verjetno posameznim kmetijam. Da se na Bregu pojavi kmetija šele l. 1652, tudi verjetno ni res. Prej so jo šteli k onim v Žirovnici. Zato tudi lahko odštejemo tam po eno kmetijo v drugih letih pred tem.

Ob popisu družin l. 1778. so bile tod naslednje družine, ki so spadale pod blejsko graščino, a v radovljiško faro.

Vas/štev.:	hiš	družin	oseb
Breg	2	2	12
Moste	2	2	14
Žirovnica	16	17	97

Če primerjamo to s stanjem 1735 in 1755, vidimo, da se stanje ne ujema. Če bi bila v vsaki stanovanjski enoti po ena družina, bi moralo biti v Žirovnici l. 1735 22 družin in l. 1755 15 družin.¹⁹⁶ V l. 1755 pa verjetno niso v Žirovnico šteli družin v Mostah in na Bregu, kjer so bile tedaj skupaj še 4 družine. Vidimo torej, da so v posameznih obdobjih posamezna naselja različno obravnavali, kar pa je bilo glede na stanje po drugih vaseh tudi pričakovati, saj je bila to tedaj splošna praksa.

Moste so torej večinoma prištevali kar k Žirovnici. Da pa sta bili v Mostah vsaj 2 kmetiji blejski, pa vemo iz darovnice iz 12. stol. ko Ortenburžani darujejo kmetijo v Mostah.

Iz zgornjih podatkov povzamemo lahko samo nekaj zaključkov:

L. 1561 obstajajo poročila o hudem mrazu, da niso mogli popravljati mostov [A77, s.67]. V tem obdobju doseže višek mala ledena doba,

¹⁹⁶ Na tedanjih žagah ni bilo mogoče živeti, ker niso imele bivalnih prostorov. Podobno tudi stari kmečki mlini niso imeli bivalnih prostorov. Taki mlini, ki so jih imele posamezne kmetije, so se ohranili v Gornjesavski dolini do 20. stol. n.pr. Sedučnikov mlin nad Dovjem, Hlebanjev mlin na Jermanu v Srednjem vrhu itd.). Bili so mlini na eno kolo v majhni leseni zgradbi.

ki se začne v drugi polovici 14. stol., ko se začne klima spreminjati in začnejo opuščati vinograde, ter traja vse do konca 30-letne vojne, ko postane klima znosnejša. Posledice takega stanja podnebja¹⁹⁷ so bile na Visokem Gorenjskem občutne predvsem v Žirovnici, kjer je opustelo mnogo kmetij, o čemer poročajo blejski grajski urbarji. Blejska briksenska posest se potem nikoli več ni opomogla na prejšnjih 15 kmetij. Vedno je ostalo manj kmetij, zraven pa še mlini, kajže in druga posest, ki so jo dajali v najem. Pet prvotnih kmetij je tako šlo po zlu.

Kosezi niso spadali pod Bled, temveč pod Radovljico. Kosezi so bili od samega začetka podložni deželnemu suverenu in ne zemljiškemu gospodom. To vidimo tudi drugod. Zato so morali zemljiškemu gospodu sicer oddajati neke dajatve (oves). Iz literature vemo, da so morali kosezi poskrbeti predvsem za škofa in njegovo spremstvo, kadar je potoval tod skozi na Bled in nakrmiti njegove konje. Imeli pa so svoje vojaške obveznosti: morali so imeti konja in orožje ter biti na razpolago, če jih je poklical deželni knez oz. njegov lokalni zastopnik. Ta pa je bil v našem primeru radovljiški gospod (cesarjev zakupnik).

Tako vidimo, da v obdobju 12. do 14. stol. pripada tudi na območju Bleda višji sloj pod Radovljico (veliki kmetje, dvorniki, župani, vitezi itd.), kmetije pa pod graščino ali proštijo.

Ker se razvijejo kajžariji šele potem, ko izumrejo Ortenburžani in Celjski, ko pride Visoka Gorenjska pod notranje avstrijske dežele, lahko rečem, da je razdeljevanje zemlje na manjše enote povezano z načinom vladanja novih gospodarjev.

Vsi prebivalci Dežele so spadali tedaj v radovljiško faro. Tja naj bi potovali tudi ustrezne dajatve, v kolikor niso bile na kakršen koli način odtujene (teh je bilo pa veliko).

4.7.2.1. Poti

Moste so za poti pomembno mesto, saj se tod na ozkem območju stikajo poti, ki prihajajo z Dežele in Blejskega kota ter potekajo od tod naprej proti Gornjesavski dolini.

Sprva je pot potekala spodaj in prečkala Završnico ter se nato proti zahodu spet dvignila na prejšnji nivo.

V antiki je bil zgrajen kamnit obokan most, po katerem je kraj tudi dobil ime. Sedaj je pot potekala skoraj vodoravno z enega brega na drug breg Završnice. Izza Most se je pot enakomerno dvigovala do Potokov, od tod pa je izza gradišča nad Sotesko potekala proti Koroški Beli - slika SI215(187).

Proti vzhodu je pot potekala pod Lipjem čez ledino Tlake, kjer je bilo v antiki naselje. Pred antiko se je od tod naprej začela počasi dvigovati proti naselju nad Pižovo jamo, ter se izza naselja dvignila na višino okoli 600 m ter potekala od tod naprej skoraj vodoravno do ostalih naselij proti vzhodu. Ostanki te poti so na nekaterih mestih še vidni na letalskih posnetkih.

Proti vzhodu pa je antična pot potekala s Tlak v stiku ravnine z bregom proti Žirovnici, kjer poteka še danes in se tudi še uporablja. V nasprotni smeri, od Žirovnice naprej proti Selu, se je antična pot začela dvigovati na pobočje Rebri ter potekala naprej proti vzhodu na višini okoli 590 m. Tam poteka še danes. Ob tej poti nastane prvotna vas Žirovnica in se nato širi naprej proti jugu.

Iz Most je že pred antiko potekala tudi pot skozi Završ na Zelenico na Koroško. Ob tej poti so se stekale poti proti rudiščem na pobočjih Stola.

O rudarski dejavnosti v novem veku na območju Stola pričajo tudi rudarske poti. Rudno pot skozi Baudovo ledino proti Jamam pri Valvasorju podajamo na sliki SI075(58).

Iz Most je potekala proti Bregu že pred antiko pot, ki je potekala proti Blejskemu kotu in naprej v Bohinj. Ta pot se je takoj za brodiščem v Piškovci razcepila na več strani.

Iz Žirovnice oz. naselja iznad Pižove jame je tudi že pred antiko potekala pot v smeri Golfa.

¹⁹⁷ Tedaj se je nabralo tudi več drugih neugod. L. 1630 je razsajala kuga, ki je v Benetkah pobila tretjino prebivalcev, pri nas pa je bila tudi zelo huda. Tej kugi je pri nas posvečenih mnogo kužnih znamenj.

Vendar vse poti niso potekale skozi Moste. Tako je do izgradnje hidroelektrarne v 60-tih letih prejšnjega stoletja potekala pot z Dobravskega polja proti Potokom čez viseči most ter se pod Potoki čez ledino Ključ dvignila na pot, ki je prihajala iz Most na Potoke. Ta ledina nam pove, da je tod potekala pot že davno pred tem, vendar ne z Dobrave, temveč iz Zasipa in Homa (čez Senožeti) ter čez Radovno.

4.7.2.2. Ledinska imena

Ledinska imena pričajo, da se je Žirovnica nekoč raztezala vse do cerkve sv. Radekunde na Bregu. Očitno so pozneje nastala naselja zavzela del prejšnjega ozemlja nekdanjih naselij na Rebri, še bolj verjetno pa je, da so prvi prebivalci Brega izviral iz teh naselij.

Ime "Njivice" je dokaj enotno za vsa halštatska naselja v območju Karavank. Na moščansko-žirovniškem območju obstajajo Njivice na Župnici in Njivice iznad Gozdeca (zahodno od Gojzdašnice). Ta naselja so bila očitno samo začasno namenjena pridobivanju železa v poletnih mesecih. Zimska bivališča so bila očitno na Rebri. Še bolj verjetno pa so vsak dan hodili na "njivice" iz naselij na Rebri samo pridobivat železo. Hodili so verjetno prek sedel na Pečeh, vsekakor pa so imeli najlepšo priložnost tisti iz naselja nad Pižovo jamo¹⁹⁸.

V antiko sodijo imena Ključ, Klač, (claustra), Tlake (tlakovane poti) oz. izražajo značilnosti, ki sodijo v antiko.

Novejši pa so Koserji, Črteži, Črtene, Kopiša, Ogljenice, ki prikazujejo dejavnosti od 16. stol. naprej.

4.7.3. Vas Breg

Že na sliki SI001(23) do SI004(24) vidimo dominantno lego vasi Breg, ki nastane na savskem bregu ob pomembnem prehodu z Dežele v Blejski kot. Na obeh straneh Save se razvijeta ledini enakega imena Breg, V Brjeh, V Brejah med vasjo Zasip in vasjo Breg.

Prehod je bil pomemben že pred antiko, posebno težo pa dobi v antiki, saj se tedaj na nasprotnem bregu Save razvije večje naselje [B136,s.15-16], proti kateremu vodijo poti iz Dežele. V srednjem veku se razvije tudi na levem bregu Save naselje med potmi, ki so prihajale iz vasi pod Stolom na savski rob, glej sl. Z2-1000(63).

Po južni strani vasi je prihajala prek Ključ na ježo na ledino Na Močilu "rimska cesta" iz Vrbe, Smokuča in Rodin, južno od nje pa po savski ježi od Čelca sem pot iz Lesce. V samo vas pa je prihajala s severa pot s Sela, nekoliko zahodneje pa še pot iz Žirovnice. Najpomembnejša pa je pot, ki prihaja iz Most, ki obstaja še danes in predstavlja glavno povezavo naprej proti Koroški Beli. Vse zgoraj navedene poti je danes presekala avtocesta in ostajajo tako samo še poti na polja. Ostala je samo še pot v Moste, ki je asfaltirana in povezuje Breg z Mostami.

4.7.4. Vas Vrba

Vrba nastane v stečiču poti, ki so že v antiki vodile iz Smokuča, Studenč, Radovljice, Bleda, Zasipa, Žirovnice, Zabreznice in Breznice. Vse te poti so vsaj deloma ohranjene do danes. Stečiče večine teh poti se nahaja pri lipi - slika SI216(187).

Že pred antiko vodi tod pot, ki prihaja z gradišč na Lipju, poteka prek Vrbe in se usmeri proti Radovljici in Jamniku. Na sliki SI217(187) vidimo ostanke te poti na polju med Vrbenkimi stagenami (levo so ostanke Vrbenkih stagen, desno pod bregom pa še obstoječe stagne), v ozadju Vrba in izza nje pričetek Lipja - SI218(187).

Vrba kot vas nastane že v antiki ob poti po ježi (Studenčice - Breg) SI219(188) in SI220(188) in to po istem principu, kot so nastale druge vasi, s to razliko, da Vrba nima nobenega potoka pod ježo. Tam se nahaja samo studenec, ki je oskrboval Vrbo z vodo. Zakladna najdba novcev iz 4. stol. na ledini Meriške zahodno od vasi nam

pove, da je tod potekala pot vsaj že v tem času, analize pa so pokazale, da je vsaj del poti mnogo starejših.

Tako poteka "rimska cesta" z Rodin na Breg mimo vrbenske lipe. Vzhodno od lipe se po ježi razvrsti prvotno naselje. Ko pa vas naraste, se začne širiti ob poti proti Zabreznici.

Vrba se nahaja tudi ob poti, ki poteka z Breznice (Gosjaka) v smeri Kupljenika, kar je dobro vidno na slikah SI221(188) in SI222(188). To orientacijo mora dobiti že zelo zgodaj, zelo verjetno v halštatu.

Vrbensko ozemlje se nahaja predvsem pod vasjo v smeri Save. Nad Vrbo je samo majhen pas, širok okoli 100 m, pod Vrbo pa je pas do Save širok tudi več kot 1,5 km. Nad vasjo so danes pretežno travniki, pod vasjo pa njive, travniki, pašniki in gmajna. Velik del nekdanje vrbenske gmajne zavzema danes igrišče za golf, ki se še vedno širi. Od gospodarskih poti moramo omeniti pot skozi Vrbenke stagne, ki je bila namenjena za gonjenje živine na pašo na gmajno ob Savi. Ta je danes opuščena - slika SI219(188), saj jo sekajo avtocesta, regionalna cesta in še železnica pri Studenški vahtnici.

4.7.5. Vas Studenčice

Vas Studenčice se razvije ob križišču antičnih poti Rodine - Bled in Hraše - Vrba, ki obstajajo še danes in to skoraj na identičnih trasah. Ali je bilo tod naselje že v antiki, ni raziskano. Ko pa se vas začne omenjati v dokumentih, pa mora biti že dobro razvita. Ledinska imena nam pričajo, kako se je vas razvijala in kako so se obdelovalne površine vedno bolj širile proti Lipcam.

Najbolj značilen objekt v vasi je vsekakor božjepotna cerkev sv. Florijana, prvotno cerkev sv. Ruperta - slika SI057(55).¹⁹⁹ S to cerkvijo so povezana tudi romanja in ustrezne romarske poti - glej točko 5.3.1.

V cerkvi je slika gorečega Predtrga, ki je pogorel l. 1761 - SI150(138).

4.7.5. Vas Hraše

Vas Hraše se razvije ob stečiču poti z Rodin v Lesce, poti iz Begunj k Blejskemu mostu in poti s Studenč proti Hlebcam. Vse te poti so antične. Vas se razvije najprej na ježi, kjer je nekoč (do l. 1957) potekal studenček, kjer je prihajala voda navzdol z Blat. Vaška pot med hišami se je prikrojila prejšnjim potem, ki so potekale skozi območje vasi, nekatere tudi mimo vasi. Zelo verjetno je prvotno potekala pot iz Smokuča, Ključ (ville rustice) in Rodin severneje od Hraš (južno pod hribom Černevske, čez sedanje Listneke in po sedanjem kolovozu severovzhodno od Hraš, izpod Bitenčevega in Čopovega robu nad ledino V sredku) v smeri Hlebc in naprej proti severnemu koncu Ledevnice in se je šele po nastanku vasi kot podaljšek vaške poti pomaknila na to pot in po severni strani Strane obmila proti severnemu koncu Ledevnice.

Kdaj nastane vas, ni gotovo. Utegnila bi že v antiki, vendar ni bilo najdenih nikakršnih ostankov in najdb, ki bi to potrjevale. Pač pa je v srednjem veku to križišče močno konkuriralo onemu v Lescah, saj so Hraše postavljene ugodneje za marsikatero smer kot pa Lesce. Dokler so bile poti slabe in se je večina transporta odvijala jež in peš, so imele Hraše prednost predvsem za potovanja iz smeri Bleda proti Begunjam, ne pa več v smeri proti Dvorski vasi in Radovljici.

¹⁹⁸ Podobno je vsak dan gnal kozar smokuške koze na Kozjek ali pozneje za Srednji vrh v Zelenici.

¹⁹⁹ sv. Rupert je bil zavetnik popotnikov, tovornikov, kovačev.....

4.8. Briksenske vasi v Gornjesavski dolini

Območje okoli Koroške Bele, predvsem pa pogorje nad njo, je bilo obiskovano že zelo zgodaj. Na tem območju imamo najbogatejše bronastodobne najdbe na Visoki Gorenjski. Sedlo v Medjem dolu (med Struško Kočno in Belščico) je omogočalo prehod s Koroške na Gorenjsko in naprej na Primorsko, prek njega se je razvila že pred tremi tisočletji pot, ki je povezovala Koroško s Primorsko. Podobno vlogo je pozneje odigral prehod prek Kočne, ki se tudi nahaja na tem območju.

Na tem območju se začne razvijati železarstvo že v starejši železni dobi, kot nam to pričajo najdbe.

Dobri bivalni in gospodarski pogoji: pašniki nad gozdno mejo na Belščici in Kočni, rude v sredogorskem pasu in debela plast prsti na Belškem polju ter zaščiteni južna lega, so dajali najboljše pogoje za preživljanje.

Tako najdemo ostanke nekdanjega bivanja v vseh dobah, kar kaže na nepretrgano naselitev v zadnjih treh tisočletjih, občasno pa še dalj nazaj.

Železodobne naselbine na Stamarah, na Njivicah pod Hrastnikom, ostanki starih peči v predelu iznad Javorniškega Rovta govore o tedanji živahni dejavnosti.

V antiki je bilo naseljeno območje od Soteske, kjer je bilo utrjeno gradišče, ki je varovalo vstop v predel Koroške Bele in nadziralo vhod in pot, ki je prihajala sem od Most. Nad celotnim predelom je bedel refugij na Ajdni, sicer pomaknjen nekoliko proti vzhodu.

Bolj skrivnostno je območje na prelomu 1. tisočletja.

Neprekinjenosti naselitve v 6. in 7. stol. iz razpoložljivih najdb ni mogoče niti pritrčiti niti je negirati, saj kratkoma manjka prepričljivih ostankov. To pa je mogoče pripisati bolj neraziskanosti območja, kot pa pomanjkanju stvarnih dokazov.

Podobno velja vse tja do nastopa briksenske škofije, ki je glavni gospodar tega območja v 11. stol. Kako je Koroška Bela prišla v sklop blejskega briksenskega gospostva, nam ne pojasnjuje do sedaj še nobena listina.

Ljudsko pripovedovanje pravi, da je bil Bled priključen že prej nastali Koroški Beli, ki je bila v rokah Albuinove družine s sedežem na gradu Kamen na sotočju Gline in Drave. Albuinova družina je bila v sorodstvu z družino sv. Heme in tudi z nemškimi cesarji (po ženski liniji).

Iz ukrepov briksenskih škofov, ki so morali zagotoviti prosto pot s Koroške na Kranjsko in naprej proti Primorski, je razvidno, da so si v 11. stol. prizadevali imeti v rokah alpske prehode prek Karavank in tudi onih naprej na Primorsko. Nadaljnji razvoj je pokazal, da to sicer ni bila glavna pot (te so potekale zahodneje in vzhodneje od Visoke Gorenjske), bila pa je dovolj pomembna za Bled in Bohinj. Pot začenja izgubljati na pomenu, ko Spanheimi podprejo vzdrževanje in popravila poti prek Ljubelja in ko postane lažje prehodni prehod čez Korensko sedlo. Prehod čez Medji dol je omogočal na koroški strani primerne povezave v vse smeri, isto tudi Ljubelj, na kranjski strani pa je bil Ljubelj primeren predvsem za povezave proti Škofji Loki in Ljubljani, manj pa je bil primeren za povezave proti Bohinju. Poti čez Medji dol so bile vse do novega veka zložnejše in ugodnejše kot pa tiste prek Ljubelja.

V to območje okoli Koroške Bele je prihajala tudi pot prek prelaza Kočna, ki je nižji (1549 m) kot pa prelaz Medvedjek (1698 m). Pot je na naši strani vodila z Javorniškega Rovta navzgor prek Pustega rovta, prelaza Kočna in ob potoku Suha navzdol v Sveče²⁰⁰ (pa tudi v Mače, kjer se je združila s potjo iz Medjega dola). Kočna je bila nekoč koroška planina. od tod izhajajo tudi ledinska imena planin: Planina Svečica je bila nekoč planina vasi Sveče, vzhodno od tod pa je imela planino vas Strugarji (Struška planina) in Rute. Šele v začetku 20. stol. preidejo te planine v posest gorenjskih vasi, predvsem Koroške Bele.

Spodnja tabela nam podaja število briksenskih kmetij na tem območju [po Gorniku]:

Vas \ leto	1253	1306	1602
Javorniški Rovt			3+1K
Koroška Bela	15C	14+2x ¹ / ₂	15+35K
Potoki	2C	1C	1

C kmetije, K kajže

Iz zgornje tabele vidimo, da se Javorniški Rovt razvije sorazmerno pozno. Najstarejša je Koroška Bela, med tem ko nastane vas Potoki verjetno šele po l. 1000 ob poti, ki je vodila s Koroške Bele na Deželo in naprej v Blejski kot. Sicer pa je obstajal pod vasjo Potoki (v Ključah) prehod na območje Blejske Dobrave in tudi čez reko Radovno ter čez zasijska Senožeta naprej proti Zasipu in naprej proti Bledu. Prehod ni bil priljubljen zaradi dvakratnega prečkanja rek Radovne in Save Dolinke.

Iz Medjega dola so poti vodile navzdol ob potoku Javornik do Javorniškega Rovta potem pa navzdol do odcepa proti Koroški Beli, druga pot pa naprej ob potoku Javorniku navzdol ter čez Borovlje na savski prehod izpod Kočne (dvoje enakih imen, za dvoje prelazov, vsekov v gorah).

²⁰⁰ Kjer je še do danes ostalo sporočilo, da so tod hodili na romanje na Bled in na Staro goro pri Čedadu.

5. PROMET, TRANSPORT IN PROMETNA SREDSTVA

5.1. Začetek novega veka in z njim povezane spremembe

Z izumrtjem Celjskih grofov se prične čas temeljitih in obsežnih sprememb, ki obsegajo vse plasti družbe in temeljito vplivajo tudi na poti.

Doba renesanse, ki se pojavi ob koncu srednjega veka, povzroči tehnološke, politične, vojaške, verske in trgovske spremembe, ki ena z drugo pripeljejo do pravega preobrata razmer.

Opišimo samo nekaj teh sprememb:

Če so v prejšnjem obdobju kmečke obremenitve še dokaj znosne, postanejo s prihodom Turkov, centralizacijo države in drugimi nevesočnostmi dajatve vedno večje, bremena teh dajatev pa so morali nositi predvsem kmetje. Tako pride ob koncu 15. in v začetku 16. stol. do kmečkih uporov.

Kmečki upori nastanejo predvsem zaradi prevelikega izkoriščanja tlačanov. Fevdalne dajatve so naraščale prek vseh znosnih meja, za te dajatve pa ni bilo nikakršne protiusluge. Povečane dajatve so bile namenjene izgradnji obrambne sposobnosti dežele, kmetje pa so ostali brez zaščite kljub temu, da so morali vse skupaj dejansko financirati in izdelovati (tlača).

Vpadi Turkov postanejo vedno večja realnost, s tem pa tudi potreba po obrambnih ukrepih, ki potegnejo za seboj večja vlaganja v utrdbe, vojaško opremo in človeško delovno silo, po drugi strani pa izgube najboljših ljudi v bojih s sovražniki.

V prvi polovici 16. stol. pride do reformacije, ki s Trubarjem prinese Slovincem prvo knjigo. Pismenost naj bi postala lastnost tako moških kot žensk ne glede na stan, omogočala naj bi napredek in izboljšala razgledanost in s tem gmotno stanje ljudi.

Povečana nevarnost vpliva slabo tudi na promet in trgovino. Po drugi strani pa naraščajo potrebe po železu.

V tem času se razvijajo v železarstvu nove breščanske peči, ki začenjajo izpodrivati slovenske peči, vsem pa se dvigujejo kapacitete in s tem velikost volkov. To potegne za sabo vedno večje potrebe po kovanju izdelkov in tako se pojavi v fužinskih krajih, a tudi drugod vedno več majhnih fužinic (cajnarij), ki so sposobne kovati tudi končne izdelke (sekire, poljedelsko orodje, gradbene elemente). Vigenjci kot tipični proizvajalci končnih izdelkov se množijo in večajo. Skratka, dvignejo se količine končnih izdelkov, čemur botrujejo na eni strani večje potrebe in na drugi strani večje proizvodne zmogljivosti, ki jih omogoča uporaba vodno gnanih peči in kladiv (norcev, repačev). Po drugi strani pa se začnejo vedno bolj uporabljati novitete, ki omogočajo večjo in lažjo proizvodnjo. **D.1.6 (Valvasor – transport lesa na Plavžu).

Vse skupaj pa je povezano tudi z dvigom kakovosti izdelkov gorenjskega železarstva, predvsem tistih s Plavža, Save in Javornika²⁰¹, kar ponovno vpliva na povečano povpraševanje in s tem na povečevanje proizvodnje. Visokogorenjske fužine (Bohinjska Bistrica, Stara Fužina, Plavž, Sava, Javornik, Kamna Gorica, Kolnica, Kropa in Tržič) izvozijo l. 1569 že skupno 512 ton železnih in jeklenih izdelkov, ki jih je večinoma potrebno transportirati k morju.

Proizvodnja železa v fužinah na Visoki Gorenjski l. 1581.

fužina	centov	kg	tovorov
Jesenice	3000	141000	1000
Plavž	600	28200	200
Javornik	800	37600	267
Radovna	500	23500	167
Boh. Bistrica	1200	46400	329
Stara Fužina	800	37600	267
Kolnica	500	23500	167
Kamna Gorica	1000	47000	333
Kropa	2000	94000	667
Tržič	500	23500	333
skupaj	10900	512300	3730

[B22,s.477]

Zgoraj omenjena količina ne upošteva doma prodanih izdelkov (za katere niso bile plačane dajatve), ki se tedaj ocenjujejo na 1000 centov.

Povečana količina izdelkov zahteva seveda vedno več surovin, oglja in rud. To začne vplivati na stanje gozdov, ki postaja vedno bolj kritično. Izsekanost gozdov je velika, oglje postane naslednji kritični vir. Če srednji vek še ne pozna težav z gozdovi, se te pojavijo že v začetku novega veka.

Vse skupaj je potrebno organizirati na višji stopnji, cesarji začnejo eden za drugim izdajati rudarske rede in postavljajo novo organizacijo, na čelu katere stoji rudarsko sodstvo z velikimi pooblastili.

Tudi deželne oblasti (deželni stanovi, vicedomi), ki so odgovorni za vzpostavitev deželne obrambe, potrebujejo ogromne količine denarja in začnejo s svojo administracijo vplivati na razmere v deželi.

Interesi različnih strani: cesarski, deželni, posameznih gospodstev, cerkve itd. so med seboj nasprotni, kar vodi v niz nepotrebnih konfliktov. Razraščanje administracije pa privede tudi do tega, da imamo danes na razpolago že mnogo dokumentov o tem času, da lahko lažje spoznamo zgodovino. Če so bili dogodki in stanja v srednjem veku še dokaj nedokumentirani in je bilo potrebno marsikdaj ugibati, se stanje dokumentacije v novem veku zelo spremeni, predvsem pa v 18. stol. s prodorom prosvetljenstva.²⁰²

Po izumrtju glavnih knežjih rodbin na Kranjskem grofov Ortenburških (1418), Celjskih (1456)²⁰³ in Goriških (1500), se upravljavske strukture temeljito spremenijo. Notranjeavstrijskim deželam (Štajerska, Koroška in Kranjska) vlada neposredno habsburški nadvojvoda s sedeža v Gradcu.

Vzporedno z njim pa se začne krepiti deželna uprava z deželnimi stanovi, deželnim glavarjem in deželnim vicedomom. [A4,s.390-392]

Deželni stanovi pridejo do svoje veljave ravno v tem času. Če so prej komaj opazni, začnejo sedaj organizirati notranje življenje v deželi. To se začneja prestrukturirati, prilagajati novim potrebam.

Če so srednjeveški nameni potovanj orientirani predvsem čez gorske prelaze, torej severovzhod – jugozahod in obratno, se sedaj vedno bolj množijo tista, ki potekajo prečno na prvotne, torej po dolini v smeri Ljubljane.

²⁰¹ (Valvasor - [B109,K3, s388]) ...Ravno na tem mestu (Javorniku) se izdeluje "hrvaško jeklo", ki tako rado sesa turško kri in blešči sovražnikom pred nosom, kajti za tako prodirajoč oster rez se moramo zahvaliti perfektnim jeklarskim mojstrom na Javorniku.

²⁰² Konec srednjega veka štejemo po Habjanovem predlogu z mirom v Požarnici l. 1460 [A85], po izumrtju glavnih deželnoknežjih rodbin, Ortenburžanov in grofov Celjskih.

²⁰³ Goriški grofje že ob izumrtju Celjskih izgubijo na Kranjskem vso veljavo, saj so zelo oslabei.

Temu trendu sledijo kmalu tudi ceste in poti. V začetku 16. stol. postanejo stare ceste, ki so bile zgrajene že v antiki za povečani promet neuporabne. Sprva sicer uporabljajo stare ceste, ki pa vedno bolj propadajo, saj ne zmorejo več povečanega prometa. Po drugi strani pa je bilo slabo tudi vzdrževanje cest.

Če izražata povečana trgovina in promet prek Gornjesavske doline in naprej čez Korensko sedlo v tem obdobju potrebo po primerni poti in se zgradi cesta, ki omogoča uporabo malih voz, se dve stoletji pozneje mora preurediti cesta čez Korensko sedlo že za promet z vozmi, saj poteka tod poštni promet.

Povečani promet se izraža torej tudi tako, da se del tovorov prenese s konjskih hrbtov na vozove, ki zahtevajo boljše ceste. Vozovom stare tovorniške poti več ne zadoščajo.

Po drugi strani pa je tudi blago, ki se ga je lahko tovorilo, bilo dokaj nezahtevno za transport. Večjih in težkih predmetov do tedaj še niso transportirali ali pa so bili taki tovori izredno redki²⁰⁴.

Predvsem vojaštvo je dobilo v tej dobi večje predmete - topove in slične predmete, ki jih ni bilo mogoče razdeliti na manjše tovore, a jih je bilo potrebno spraviti na določena mesta.

Vozovi so zahtevali manjše naklone (bolj blage klance) in bolj blage ovinke.

Tedaj nastanejo ob tovnih poteh obvozi prek bolj položnih in manj zahtevnih delov. Skratka, prve rekonstrukcije se izvedejo samo na težavnejših delih poti.

Podkorenska cesta in Ljubeljska cesta se tedaj prikrita tako, da zmoreta nove zahteve (obdobje 1568. do 1575.l.).

Ljubeljska cesta dobi tedaj pod samim vrhom predor in tudi strmejši del ceste nad Lajbom je speljan na novo. Cesta dobi tedaj podobo, ki jo lahko opazujemo še danes na ostankih stare ceste čez današnji prelaz, ki jih prikazujeta v 18. stol. SI225(189) in SI226(189). Danes manjka edino še predor pod vrhom, ki je bil odstranjen okoli l. 1730, ker je bil že preveč dotrajan.

Vendar obstajajo tudi druge poti, ki tvorijo rimskodobno omrežje poti na Visoki Gorenjski, ki se je večinoma uporabljalo še v srednjem veku in je potem v novem veku počasi pričelo prehajati v cestno omrežje, na kar je mogoče sklepati iz naslednjih dejstev:

- nekaj značilnosti ostankov cest kaže na to, da bi jih lahko uvrstili v to obdobje
- analize cestnega omrežja, ki je bilo ohranjeno do obdobja med obema svetovnjima vojnima pokaže, da je moralo kar nekaj teh cest obstajati tudi že v rimskem obdobju
- analiza fotografskih in aerofotografskih posnetkov kaže poteke nekdanjih cest in vodotokov
- arheološka izkopavanja dajejo sumiti, da so morale obstajati neke ceste oz. poti, ponekod so bili najdeni tudi ostanki tako cest kot tudi naselij
- pregled zemljišča na sumljivih območjih je pokazal, da so tod nekoč obstajale ceste (vendar bi morali to dokazati z arheološkimi raziskavami, ki pa niso bile izvedene)
- stara dokumentacija (predvsem zemljevidi) kaže na obstoj in potek nekdanjih cest
- starejši ljudje dajejo nekatere podatke, ki omogočajo sklepanje na starost cest.

5.2. Uporaba voz in prve novoveške ceste

Šele z novim vekom se pojavijo ceste, ki so namenjene daljinskemu prometu, predvsem tranzitnemu prometu, ki je poskušal prečkati deželo čim hitreje, s čim manj ustavljanja. Take ceste so bile speljane po večini mimo posameznih naselij. Skratka, današnji principi tranzitnega prometa se pojavijo že pred pol tisočletja.

Ti principi so bili posebej usodni za Radovljico, ki izgubi večino prometa, ki ga je prej imela, ko so bile poti speljane še skozi Radovljico ali pa v njeni neposredni bližini.

Prvič se to pojavi takrat, ko za časa nadvojvode Karla (1574) speljejo Podkorensko cesto. To cesto tedaj spremenijo predvsem na odseku Moste - Podvin. Ta cesta teče samo skozi nekaj vasi, katerim se očitno ni mogla izogniti (Moste, Poljče), povsod drugod se ogne vasem. Poteka iz Most do Poljč pod vasmii (izjema je Smokuč), se vzhodno od Poljč spusti čez potok Begunjščico in teče po Otoški dolini navzdol do Podvina, se čez Brosc dvigne na brezjansko ravan in se pri današnjem odcepu proti Brezjam poda skozi Padonco na Dobro polje, se po Padonci vzhodno od Malega Dobrega polja spusti k potoku Peračica in skozi Posavec in pod Ljubnim do Gobovškega klanca, kjer se dviguje strmo navzgor na pot Tržič- Podnart, se tukaj obrne proti Tržiču in se na vrhu klanca zopet obrne proti Podbrezjam - Srednji vasi in zavije tik pred Spodnjo vasjo navzdol na brodišče pri Bistrici, ki ga opisuje dobrih sto let pozneje Valvasor. **D.1.5.

Ta cesta torej zapusti obsavski koridor na Dobrem polju in poteka prečno proti Mostam. To ima porazne posledice za Radovljico in Lesce ter tudi za Blejski kot, ki zgubijo velik del dotedanega prometa. Železo iz Gornjesavske doline in komercialno blago s Koroške, ki je prihajalo prek Korenskega sedla, se usmeri po zapovedani cesti naravnost v Kranj in naprej proti Ljubljani. (Radovljica pa izgublja tranzitni promet, dohodke in do tedaj dobro uveljavljena trgovina prične pešati, mesto pa se začne ukvarjati s kmečkimi deli, da bi prebivalci lahko preživeli). Blejski kot in naselja v Deželi pa se začnejo povezovati s Karlovo cesto, tako da dotedanje tovorniške poti pričnejo spreminjati v ceste.

Tovrstne ceste so bile pogojene s prevažanjem na srednje razdalje (do okoli 200 km). Sprva so uporabljali manjše enovprežne vozove, za kakršne so tudi usposobili pot na Korensko sedlo.

V cesto ni bilo vložena veliko denarja, kar pričajo mostovi. Še 100 let za tem so morali v Bistrici prevažati in prenašati blago čez Tržiško Bistrico, saj za časa Valvasorja še ni bilo mostu. Vozni komfort je bil tedaj še zelo skromen. Tudi drugi deli ceste pričajo o tem, da nova cesta ni bila grajena solidno, temveč je komaj omogočala promet z vozmi. Večine blaga se ni prevažalo, temveč tovorilo še stoletja po izgradnji te ceste.

Skoraj istočasno je bila gotova tudi Ljubeljska cesta. Ta je bila grajena bolj kakovostno, saj nam poročila omenjajo tudi vzdrževalna dela. Pa tudi promet po Ljubeljski cesti je bil (glede na mitnine) približno desetkrat večji.

Kakšni pa naj bi bili vozovi, ki so se uporabljali na teh cestah? Imamo dokaj različna sporočila, ki nam omogočajo predstavo o teh vozovih:

- iz fužinskih dokumentov izvemo, da je bilo zakladanje peči merjeno z žirglji, pri čemer je razmerje med posameznimi prostorskimi merskimi enotami:

$$1 \text{ kripa} = 6 \text{ žigljev} = 18 \text{ memikov} = 36 \text{ kub. čevljev} = 36 \times 0.316^3 = 1,136 \text{ m}^3;$$

- iz Valvasorjevih ukazov potovanja nam je poznan pogled na Ljubelj s takratnimi prometnimi sredstvi;
- posamezni slikarji iz tega obdobja prikazujejo na svojih slikah tudi vozove;

²⁰⁴ V Radovljici so bili ob arheoloških izkopavanjih najdeni ostanki jame za vliivanje zvonov. Zvonove so torej vtili kar na mestu, do tam so prinesli le surovino za izdelavo zvonov.

poznamo kmečki voz - lojtnik;

- še danes je na kmetih poznan voz za razvažanje gnoja – koš, najbolj enostavna oblika voza.

Torej so bili to nekoliko manjši vozovi in podobnega videza, kot sta sedanji lojtnik in koš.

Pozneje pa so za prevoze na srednje razdalje uporabljali tudi večje vozove, ki sta jih vlekla eden ali dva para konj. Take vozove so uporabljali na Visoki Gorenjski predvsem trgovci, od 18. stol. naprej pa furmani, ki so za svoj ali tuj račun prevažali blago na velike in srednje razdalje in si s tem služili vsakdanji kruh. Te vozove so že v srednjem veku uporabljali za prevoz na velike razdalje v sosednji Kanalski dolini, kjer so nemški trgovci prevažali blago iz beneških mest v nemška mesta.

V ravninskih predelih so na velikih grajskih posestvih - pristavah uporabljali tudi večje vozove za kmečka dela (spravilo sena, stelje, itd), ki so jih vlekli volji - terci - slika SI235(190), kot nam jih prikazuje Valvasor.

Kakšne pa so bile ceste, po katerih so vozili ti vozovi, lahko sklepamo iz ostankov tedanjih cest, predvsem tiste iz Podkorena na Korensko sedlo slika SI050(53), ki smo jo obravnavali že prej.

Tedaj so popravili stare tovorniške poti tako, da so bile sposobne prenašati tudi promet z vozmi. Ceste so razširili s 4 do 6 čevljev (1,2 do 1,8 m) na 8 do 12 čevljev (2,4 do 3,6 m), kolikor je dovoljevalo zemljišče. Ceste so bile torej narejene tako, da so se lahko srečevali vozovi, vendar ne povsod.

Kjer je bilo mogoče, so jih speljali mimo naselij, saj so bila ta zelo ozka, vijugasta in nepregledna. Če bi hoteli speljati ceste skozi taka naselja, bi bilo potrebno porušiti hiše in preurediti tudi naselja, to pa se tedaj očitno še ni dogajalo ali pa zelo poredko.

5.2.1. Analize cestnega omrežja po zemljevidih iz različnih obdobj

Analize so obsegale predvsem dve razvojni fazi:

- tendence potekov (smeri cest oz. poti) posameznih tras in posameznih vozlišč ter njih vrednotenje in
- povezave posameznih naselbin, nastalih v posameznih obdobjih, ali pa smatramo, da so tedaj nastale.

5.2.2. Pomembna namembna mesta (destinacije)

Vsekakor so najbolj pomembna mesta tista, kjer se je človek oskrboval s potrebščinami in to v različnih obdobjih na različnih mestih, na kar je vplivala predvsem razpoložljivost potrebščin. Med potrebščine pa ne smemo šteti samo materialnih dobrin, temveč tudi duhovne (romanja).

Te potrebščine pa so bile glede na razdalje razporejene dokaj različno: ene so bile blizu, komaj nekaj minut hoda od stalnega bivališča, druge dokaj daleč (naša razprava ne obravnava dobe nabiralništva, ko človek še ni bil stalno naseljen).

Pa tudi posamezni ljudje so imeli različne potrebe. Tako lahko ločimo na Visoki Gorenjski vsaj nekaj skupin s svojimi specifičnimi potrebami:

- oblast: uprava, sodstvo, vojaštvo;
- trgovci;
- obrtniki in fužinarji;
- kmetje;
- romarji (so bili lahko tudi vsi zgoraj navedeni).

Te različne skupine ljudi so imele vsaka svoje specifične destinacije, ki so jih opravljali na specifičen način: peš, jež, s tovornimi konji ali z vozmi.

5.2.3. Brodišča in mostovi

Na mestih, kjer je neka pot morala prečkati vodotok, so morala biti urejena brodišča. Poti so se vedno usmerile tako, da so dosegale primerna mesta, kjer je bilo mogoče reko ali potok prebresti na dokaj ugoden način. Brodišča so se razvila predvsem na mestih, kjer so se vodotoki razširili, struga je tam postala bolj plitva, voda pa manj deroča in bolj umirjena. Dno struge v naših krajih je na vseh brodiščih peščeno in ni opaziti velikih okroglih kamnov, na katerih bi lahko polzelo. Brodišča se več ali manj pojavijo vedno na ravnih delih strug, tam kjer struge ne delajo ovinkov, kjer bi na zunanji strani ovinkov lahko v strugi nastajale globlje zajede.

Na potokih so bila kot brodišče uporabljena mesta, kjer je bilo mogoče priti prek potoka s prestopanjem s kamna na kamen. Običajno so izbrana taka mesta nad brzicami, kjer je voda med velikimi kamni izprala strugo in so bili kamni med seboj toliko oddaljeni, da je bilo mogoče prečkati potok s prestopanjem s kamna na kamen. Voda sama je mnogokrat na takih mestih nosila les in sama izdelala naravni most prek kamnov, kot je to še danes mogoče opaziti po posameznih večjih deževjih. Mnogokrat so si ljudje pomagali tudi sami in podri drevo čez strugo potoka, kar je omogočilo prehod. Tako izvedene prehode najdemo marsikje še danes.

Z večjo uporabo prehodov pa se pojavi potreba po bolj urejenih brveh in mostovih, kot pa samo prek najožjega mesta vrženo drevo. Predvsem pri širših rekah se ob brodiščih pojavijo mostovi.

Zelo verjetno se pojavijo prvi večji mostovi že v rimski dobi. Na to nas navajajo usmeritve rimskodobnih poti, ki se usmerijo k posameznim prehodom ob rekah, ki niso postavljeni tako, kot bi to zahtevalo brodišče. Lep tak primer je rimskodobna pot med Bledom in Lescami, ki se usmeri k ovinku, ki ga dela Sava pod sedanjim igriščem za Golf.

Po drugi strani pa je most cenejši, če je krajši, zato ga zgradijo tam, kjer je reka najožja, manj pa je pomembno, koliko je globoka.

5.2.3.1. Most na poti Lesce – Bled (Blejski most)

Če bi potekala tedanja pot k sedanjemu mostu oz. mestu južno od njega, (kjer je stal med drugo svetovno vojno in nekaj let po njej še lesen most, ki je nadomestil v začetku vojne porušeni zidani most), kjer je naravno brodišče in omogoča izvedbo poti naravnost proti Lescam, bi bilo tako brodišče opravičljivo. Tako pa se pot usmeri pod sedanji Golf, kjer se na desni strani Save, ki ravno tod dela ovinek in s tem povzroča, da se reka poglubi in postane praktično neprehodna. Celotno to območje, kjer so stali mostovi in se nahajala brodišča se imenuje Blejski most, na Bledu tudi Savski most.

Sedanji ostanki v okolici tega prvotnega mostu - slika SI066(56)²⁰⁵, ki je stal še v jožefinskih časih, pa kažejo, da so k temu mostu prihajale predvsem tovorniške poti in ne ceste. Vse poti na obeh straneh imajo namreč lastnosti tovorniških poti (tlakovanje, širina cca 1,25 m, strmi nagibi poti, majhni radiusi ovinkov). Usmerjenost poti pa nakazuje predvsem smer Rodine in ne Lesce. Poleg tega se vse tedanje poti na levi strani usmerjajo v smeri Vrbe, Rodin, Begunj, samo ena najjužnejša v smeri Lesc in Radovljice. Če bi bil glavni namen postaviti tam povezavo proti Lescam, bi most stal na mestu, kjer stoji danes ali pa v njegovi bližini. Zato lahko trdimo, da je bil tedanji most namenjen predvsem za povezavo proti vasem na Deželi, t.j. proti severu.

Vendar je bilo pred dvema tisočletjema stanje drugačno. Sava je potekala bolj naravnost, meandri so bili bistveno manjši, takratno savsko dno pa manj izkopano, torej višje. Tudi breg izpod sedanjega igrišča za golf je bil tedaj manj izpodjeden, tako da je omogočal pot v smeri proti severovzhodu in prehod prek Save na omenjenem mestu. Ostanki rimskodobne ceste se pojavijo šele na nivoju, ki je kakih 10 m višji kot sedanja struga Save. Do tega nivoja pa je vse odnesla Sava. Zato v dolini Save, na njenem desnem bregu, tudi ni ostankov rimskodobnih poti in nastopajo samo ostanki stari nekaj stoletij. Na nekdanji rimskodobni prehod prek Save spominjajo samo še izpeljave posameznih poti okoli

²⁰⁵ Na sliki je vidna svetla lisa v okoliški bolj zeleni travi, ki pelje od nekdanjega križišča pod Lisicami, k nekdanjemu mostu.

tega prehoda. Poti in ceste so se prilagajale brodišču oz. vsakokratnemu mostu in začele na obeh straneh potekati k svojim namembnim mestom (desna stran Save: proti **Zasipu**, **Bledu** in **Koritnemu** in naprej na Selo, Kupljenik in v Bohinj ter leva stran Save: proti **Vrbi** in naprej proti Mostam, **Smokuču** in **Studenčicam** in naprej mimo Rodin na Smokuški vrh, **Hrašam** in naprej proti Begunjam, **Lescam** in naprej proti Dvorski vasi, Vrbnjam, Prevalu in Predtrgu). K tej točki se torej usmerijo poti iz celotne Dežele ter celotnega Blejskega kota in predstavlja dejansko enega izmed pomembnejših prehodov vsaj od halštata naprej. Taka pomembna mesta je bilo smotno opremiti z mostovi (brvmi) tudi že v rimski dobi.

5.2.3.2. Most v Mostah

Drugo tako mesto pa so Moste. Že zelo zgodaj (v 12. stol.) se pojavijo v dokumentih (1154-1156 in 1185-[A95,s.184]) naziv Hohenbrucken - visoki most. Ta most je moral biti kamnit, da je lahko zdržal tako dolgo. O obokanem mostu pa nam poročajo šele l. 1562. Pred izdelavo tega mostu je vodila pot navzdol v graben. Bil je potreben globok spust k vodi in nato zopet visok dvig, da se je doseglo sedanji nivo. Ta stara pot poteka še danes in je tudi prehodna. Pri tem mostu pa ne gre toliko za sam most, kot dostope do mostu. Ti so danes vsekani zelo globoko v živo skalo na obeh dveh straneh mostu. Ti vseki so se širili postopoma. Zadnjič so jih poglobljali, ko so po drugi svetovni vojni širili cesto in urejali spomenik padlih talcev.

Načeloma v tem času ni bilo nobenih vlaganj v poti, vendar se omenja kar nekaj mostov že v 13. stol. Tako most v Ribnem, kjer so imeli Ortenburžani posamezne posesti tudi na levi strani Save Bohinjke. Vse posesti na levem bregu Save Dolinke in Save izpod sotočja s Savo Bohinjko so pozneje spadale pod lipniški Spodnji urad. Tako je omenjeni most v Ribnem povezoval ortenburške posesti v Blejskem kotu s svojim upravnim središčem na Lipniškem gradu.

Ta most je zahteval temeljit gradbeni poseg v zemljišče in v 12. stol. ni bilo nikogar®, ki bi lahko naredil tak poseg, predvsem ne, če so lahko uporabljali vzporedno, sicer slabšo pot. Ta most sodi k opremi solidno izdelane ceste in ne h kakršnikoli tovarniški poti, kakršne so bile takrat običajne. Ta most je torej že tedaj del ceste, ki pa so jo lahko izdelali samo predhodni rimskodobni prebivalci in je povezovala Emono s Kanalsko dolino in prek Podkorena z Beljakom, ki pa ni bila vozna, kot to kažejo drugi ključni deli.®

Tak most, po katerem se imenuje celoten kraj, pa gotovo ni bil samo neko skrupulac, temveč zelo verjetno kamnit, zidan most. To domnevo dopolnjujejo v skalo vsekani dostopi k mostu, saj je moralo biti v same dostope vloženo sorazmerno veliko truda. Takšnih investicij si v srednjem veku niso privoščili nikjer, kjer so potekale tovarniške poti, kakršna je tudi pot pod "Visokim mostom". Skratka, takega mostu si v 12. stol. ne bi nihče privoščil na takem mestu. Tak most upravičuje samo skoncentriran in dovolj velik promet, ki pa ga v tedanjem času ni bilo. Tedanji promet je bil razpršen na množico poti in steza, kot jih prikazujejo zemljevidi tega območja še v 20. stoletju.

Tak most je torej lahko stal samo na neki magistralni cesti, ki je dolgo potekala v nekem prostoru in to na mestu, ki je bilo ključnega značaja. Moste pa so ravno tako mesto. Tukaj so se združevale poti, ki so prihajale iz smeri Begunj, Lesc in Blejskega mostu ter iz smeri Zasipa in Brega ter potem potekale kot enotna pot proti Koroški Beli.

Tako mesto bi bilo potrebno tudi braniti. Izvedeno je tako, da je omogočalo obrambo na dostopu v Deželo iz smeri Gomjesavske doline in prek Medjega dola. Rana zgodovina nam o tem sicer ne prča, saj se predvideva, da je varovalno funkcijo opravljalo gradišče v Soteski med Potoki in Koroško Belo. Po drugi strani pa je znano, da so se tukaj obrnili Turki, ki jih niso pustili v Dolino ravno v Mostah.

Po drugi strani so bile na tem mestu narejene utrdbe že tudi med obema vojnoma in med samo drugo svetovno vojno. Zato je bolj verjetno, da so zgodovinarji spregledali obrambno funkcijo tega kraja, ki je morala biti realizirana že v rimski dobi, saj idealnejšega kraja, kot je ta in ki bi se ga ne moglo obiti, ni v tem predelu.

Mostovi so torej na eni strani pomembni kraji, kjer se skoncentrirala promet in kjer se omogoča ali onemogoča prehod prek voda, s tem pa tudi prek celih območij.

5.2.3.3. Most v Bistrici na poti Kranj – Radovljica

Valvasor nam slikovito opisuje po eni strani takratne transportne razmere [**D.1.4.], po drugi strani pa prehod prek Tržiške Bistrice (potoka) pri Bistrici [**D.1.5.]. Njegova pripoved vsebuje marsikatero obvestilo, ki ga je mogoče tudi posplošiti in uporabiti drugod. Sporočilo nam pove, da še v 17. stol. ni bilo pri Bistrici mostu, čeprav je potekala tam glavna pot na Visoko Gorenjsko. Na komercialni cesti, ki je tod potekala že eno stoletje, tedaj še ni bilo mostu. Na mnogo lažjem prehodu kot v Mostah, kjer bi bilo mnogo lažje zgraditi most kot pa onega v Mostah, še 5 stoletij pozneje ni mostu! Po tej poti nosijo tovarniki železo dvakrat na teden v Ljubljano, nazaj pa žito. Ali se to žito ni zmocilo v Tržiški Bistrici in nato vzkilo? Po tej poti naj bi se tudi prevažalo po l. 1574 (Ko je bila predelana pot čez Korensko sedlo za promet z manjšimi vozovi). Saj se je moral tovar na vozovih zmociti!

Vse skupaj kaže, da so morali ves občutljivi tovor ob večjih vodah čez vodo prenesti. Ob takih razmerah pa si potem lahko predstavljamo, kako je bila opremljena tedanja komercialna pot čez Podkoren. Po drugi strani pa lahko primerjamo, kakšen komfort je nudila pot čez "Visoki most" v Mostah na taisti cesti že pred tisočletjem. Transportne razmere vsekakor niso bile usklajene in je most v Mostah pravi anahronizem dejansko vse do izgradnje Cesarske ceste l. 1734, ko bi dejansko potrebovali šele tak most. Zgradili bi ga torej lahko prej rimski cesarji kot pa avstrijski (Habsburžani).

5.2.3.4. Pižov most pod Radovljico

Ta se je moral pojaviti vsaj takrat, ko je bil zgrajen tudi ribenski most, ki se prvič omenja l. 1245 [B5,s.79]. Potrebe po povezovanju ortenburških posestev na levi in desni strani Save so bile vsekakor večje, kot pa one proti Bledu, kjer se je nahajal center briksenske posesti. Vsekakor je moral biti postavljen most, ko dobi Radovljica svojo cerkev in postane trg, t.j. ob koncu 13. stol.

Na mestu, kjer stoji današnji Pižov most, je na obeh straneh v Savi mnogo ostankov nekdanjih mostov. Ker so bili mostovi leseni, jih je mnogokrat odnesla visoka voda, zato so marsikdaj morali postaviti ob starem nov most. Tod je moralo biti prej tudi brodišče, saj je Sava tod plitva in široka na razdalji več kot 1 km (od Sotočja do Rakovnika).

Predvsem na desni strani Save se pojavlja mnogo starih poti, ki so prej potekale prek Save, pozneje pa jih je združil Pižov most.

Prvotno je pot peljala od mostu naravnost navzgor po sedanji pešpoti. Tod so ohranjeni še ostanki tlakova (mačje glave). Šele pozneje, v 18. stol., se pojavi tudi obvoznica, po kateri poteka sedanja asfaltirana cesta, ki je omogočala uporabo voz.

5.2.3.5. Fuxova brv

Zelo zgodaj se je morala pojaviti tudi brv na mestu sedanje Fuxove brvi. Ta je povezovala Kamno Gorico, pa tudi obe Lipnici in Pusti grad z Radovljico, kot to pričajo ostanki nekdanjih poti. Ta brv se je utegnila pojaviti skoraj vzporedno s Pižovim mostom, saj ima zelo ugodno lego in skrajša pot med Kamno Gorico in Radovljico za več kot pol ure hoda. Ta pot poteka bolj položno kot dostopi k Pižovemu mostu, kjer so na obeh straneh stare poti zelo strme. Po drugi strani pa stoji na mestu, kjer se je še pred antiko pojavila pot, ki je potekala proti Jamniku.

5.2.4. Prelazi

Že Valvasor opisuje nekatere prelaze na Kranjskem [B109,K4, s.557-560], pri čemer opisuje predvsem Ljubelj.

Naštejmo jih še mi:

- V Gomjesavski dolini je pomemben predvsem dolinski prehod pri Ratečah, ki povezuje Visoko Gorenjsko s Kanalsko dolino in od tod naprej tako v Furlanijo kakor tudi na Koroško;
- Podkorensko sedlo povezuje Visoko Gorenjsko s Koroško;
- Vršič povezuje Visoko Gorenjsko z Bovškim območjem;

- Medji dol povezuje Koroško in Gorenjsko;
- prelaz Kočna;
- prelaz Čez pod;
- Ljubelj;
- Jezerski vrh.

Proti Primorski pa so pomembni predvsem prelazi:

- Zadnja Suha;
- Vrh Bače;
- Požlek;
- Jamnik.

S temi prelazi so povezane poti že v davnini. Ker so prelazi opisani že v [A100], bomo tukaj povzeli sarno najpomembnejše za območje Dežele.

Poti nam kažejo, da sta bila najzgodnejša prelaza po dveh dolinah, ki imata na obeh straneh prelazov enako ima: Medji dol in Zelenica.

Medji dol je v dobi prenašanja tovorov na človeških ramah najugodnejši prehod med Koroško in Visoko Gorenjsko in ima dobre povezave proti Bledu in Bohinju, manj ugoden pa je v smeri proti Jamniku in Selški dolini.

Manj ugoden je prehod prek Zelenice Čez pod, saj je severna stran dokaj strma. Vendar je bil to eden najzgodnejših prehodov. Čezenj je bilo mogoče prehajati brez nadelave poti. Poti so očitno prvič nadelavali v rimski dobi, kar je bilo potrebno za odprtje Ljubelja. Do tedaj je vodila pot čez Zelenico.

Poti s prelaza Medvedjek so se usmerile ali po Seči navzdol in skozi Medji dol ter ob potoku Javorniku navzdol ali pa proti jugovzhodu pod Belščico. Ta naj bi bila na mnogih mestih naseljena mogoče že v bronasti dobi (najdbe "kufraštih" predmetov na Stamarah, Zeleni dolini itd.), vsekakor pa v železni dobi²⁰⁶.

Območje na Belščici se spodaj izteka v Koroško Belo. Ravno tako je pot, ki je prihajala navzdol z Medvedjeka, bila povezana naprej proti Koroški Beli. To da slutiti, da je bila Koroška Bela povezana z Blejskim kotom tako, da je bil vanj vstop pri Zasipu.

Po drugi strani pa je bil možen tudi prehod naravnost iz Medjega dola prek današnjega Javornika in Borovelj čez Savo in Kočno, Poljane v Gorje. Te poti so bile pogoste v srednjem veku, manj pa je znano, kaj se je dogajalo prej.

Oglejmo si sliko SI004(24) in SI041(34), posneto izpod Kamnitnika na Belščici.

Popolnoma na levi strani je Dežela, v sredini je Blejski kot, na desni pa Koroška Bela, Javornik in Poljane.

Opazimo:

- da je s Koroške Bele možen direkten prehod Belskega polja, Save, mimo Blejske Dobrave, čez Hom v Zasip in naprej na Bled;
- da je možen prehod s Koroške Bele prek Dobravskega polja, Radovne na zasipška Senožeta in čez Hom v Zasip in na Bled;
- da je možen prehod v smeri Breg – Zasip – Bled;
- da pa so prehodi v smeri Jamnika nekoliko na levi stran od smeri Kamnitnik - Jamnik;
- da potekajo po Deželi pasovi drevja (stagne) med vasmi pod Stolom in savskim bregom;
- da potekajo avtocesta, železnica in sploh večje in novejšje ceste po dolini navzdol in ne prečno, kot so vodile starejšje poti.

Poti s prelaza na Zelenici Čez pod na gorenjski strani, so se usmerile ali po Zelenici navzdol in prek Zavrha ter Smokuškega vrha na Deželo in naprej v Blejski kot ali pa po Šentanski dolini navzdol, kjer je bil potem usmerjen promet ali po dolini v smeri Ljubljane ali pa v smeri južnih prehodov.

Tista pot, ki se je spustila po Zelenici navzdol, je dolgo predstavljala pomembno povezavo proti Visoki Gorenjski. Pritekala je v sredino naselij antične Dežele od Žirovnice do Begunj:

- osrednji del te poti je potekal prek Smokuškega vrha vzhodno od Smokuča čez Rodine proti Blejskemu mostu. Ob tej poti se pozneje razvijejo Studenčice. Ta pot se je na Rebri cepila in en krak je potekal skozi Smokuč naprej proti Blejskemu mostu. Že v antiki so bila naselja pod Reberjo (Žirovnica, Selo (Sedo?), Smokuč in Rodine (Clemidium?)) povezana prek Rebri z Zavrhom in naprej prek Zelenice s Koroško in vsako od teh naselij je imelo svojo pot prek Peči v Zavrh, ki obstajajo še danes. V srednjem veku se jim je pridružila še pot prek Gosjaka in cerkve sv. Nikolaja na Breznici;
- zahodni del je potekal ob Završnici navzdol prek Most, kjer se je priključil na pot, ki je potekala iz Most proti Koroški Beli oz. na Breg in naprej na Bled in
- vzhodni del pa prek Kališ in Krpina navdol v Begunje, Zapoljče in Poljče ter od tod naprej v smeri Radovljice ali Mošenj ter naprej proti Jamniku.

Vse te poti so ohranjene še danes, deloma so bile pozneje usposobljene za promet z vozmi, nekatere celo z avtomobili (vsaj na določenih odsekih). Te poti nam prikazujejo, kako je bila Visoka Gorenjska usmerjena proti Primorski (Ogleju, Čedadu, Gorici, Štivanu itd.) in ne proti Kranju in Ljubljani. To je trajalo še skozi ves srednji vek. Šele vozovi so usmerili promet proti Ljubljani. Dokler se je nosilo na človeških in konjskih hrbtih pa so bile poti usmerjene predvsem proti Bači in ob njej navzdol.

²⁰⁶ Zaradi neraziskanosti mnogih dosedanjih sporočil: Valvasor [**D.1.7.], Rjazancev [Zelezar 1960, s.122.] itd. obstajajo samo domneve, ki pa jih potrjujejo številne najdbe, deloma hranjene v Gornjesavskem muzeju na Jesenicah, deloma pri privatnikih. Opisoval jih je J. Meterc v številnih publikacijah.

Zato je mogoče domnevati, da je bilo območje Belščice naseljeno še prej kot pa nasebine na Rebri iznad Dežele®.

6. TRANSPORT IN TRGOVINA

Da bi lahko preverili nekatera izvajanja, ki smo jih do sedaj navajali in rešili še nekaj problemov, ki smo jih že prej omenjali, si moramo najprej razčistiti nekatera vprašanja, ki so povezana s transportom, predvsem pa s trgovino, ki generira motivacije za življenje in razvoj posameznih pokrajin, naselij in ljudi. Zato bomo analizirali prometne udeležence, prometna sredstva, načine transportiranja, vrste blaga, nakupne in prodajne pogoje, pogoje transportiranja, vplive oblasti in zunanjih okoliščin na odvijanje dejavnosti itd.

6.1. ANALIZA TRANSPORTIRANJA

6.1.1. Prometni udeleženci in njih oprema

Večina prometa se je do uveljavljanja voz odvijala peš. Glede na poti bi lahko sodili, da v halštatu na Visoki Gorenjski drugih sredstev sploh ni bilo. Poti so bile ozke in niso omogočale uporabe konj za prenos tovorov. Te naj bi začeli uporabljati šele Kelti kot znani gojitelji konj.

V antiki se je stanje nekoliko izboljšalo, toda predvsem v ravnini, kjer se je v antiki tako ali tako odvijala večina življenja. Poti so se izboljšale, na mnogih mestih so bile tlakovane, kar je omogočalo uporabo konj za jezdenje in nošenje.

Ker v srednjem veku ni bilo nikogar, ki bi vzdrževal poti, oz. se je vzdrževalo zelo malo poti, pa še te slabo, je večina poti propadla. Tedaj se je stanje zopet vrnilo na ono, ki je vladalo v halštatu.

Tako se je večina potovanj, večina dela in transporta opravila kar z nošenjem. Sploh pa so večinoma nosili kar ljudje in niso uporabljali živali. Človek vse do konca srednjega veka ni bil nič vreden. Suženj ali tlačan je bil marsikje za nošenje primernejši kot pa živali predvsem v goratih predelih. To vidimo še danes, saj himalajske ekspedicije še danes uporabljajo šerpe. Tudi pri nas so ljudje na gore znosili veliko materiala po drugi svetovni vojni, ko so gradili planinske kočice.

Količina, ki jo je nosil človek v različnih časih, je bila dokaj različna:

- rimski vojak - hoplit je nosil opremo težko 32 kg in taka masa je bila predvidena za večino vojska po svetu tudi po tem;
- Valvasor navaja, da je so krošnjarji nosili tovore težke en cent.
- Na krajše razdalje se je uveljavil v kolonialnih časih tovor = vreča (kave, kakava itd.) z maso med 62 in 65 kg.

Tako se pri transportu v začetku srednjega veka uporabljajo samo pešci, saj konji niso prometno sredstvo, temveč bojno. Konje so uporabljali vitezi za bojevanje. Kosezi so morali rediti konje, da so bili na razpolago deželnemu suverenu. Za poljska dela in sploh za kmeta pa je bil na razpolago samo vol.

S konji so tovorili trgovci in drugi svobodni ljudje, ki so jih lahko imeli. Nesvobodni so jih lahko samo spremljali (peš) in nosili svojo sol na plečih.

Imenitni ljudje so imeli v starem in srednjem veku nosilnice, da so jih nosili sužnji oz. služabniki, to pa predvsem v mestih. Izven mest in na večje razdalje pa so prenašali imenitnike konji v nosilnicah. Tako so prenašali predvsem ženske in bolnike. Tak transport se je ohranil skozi ves srednji vek, kot nam to prikazuje slika SI227(190). Nosilnice so bile dostikrat prirejene tako, da jih je bilo mogoče nositi tako z nosači kot s konji.

Na večje daljave se je potovalo na konjih. Na njih se je tudi nosilo vse, kar se je potrebovalo. Potovalo se je v karavanah. Samo tam, kjer so bile ohranjene poti še iz antike, so si premožnejši sloji (plemiči, trgovci, vojske) lahko privoščili tudi vozove.

Potovanja na konjih so bila povsem nekaj običajnega. Srednjeveški plemenitaši so sploh zelo veliko potovali, manj so se zadrževali v neudobnih gradovih. Za kralje je bilo znano, da so uradovali skoraj vedno na potovanjih. Mnoge listine imajo kraj izdaje tak, da se točno ve, da so bile izdane na potovanjih. Tako omenjajo n.pr. briksenske tradicijske knjige kraj loco Lenginuelt 357 = Dovje. Za ta kraj vemo iz drugih listin, da je služil kot zadnja postaja pred Ble-

dom na potovanjih briksenskih škofov in komisinarjev, dokler niso nastale Jesenice (15. stol.). Ta potovanja so trajala običajno 5 in pol dni **D.1.12. Razdalja med Briksnom in Bledom je bila tedaj okoli 280 km tako, kot je še danes.

Druga poročila o potovanjih med Bledom in Briksnom govorijo o tem, da so hitri sli rabili za to pot 4 dni, da pa so potovanja trajala včasih tudi 8 dni (tovorniki).

Vsa ta potovanja so potekala na konjih. Šele po zgraditvi Cesarske ceste so lahko čez Korensko sedlo potovali tudi s kočijami, tedaj, ko so tod vozile tudi poštno kočije. Do tedaj pa se je tod potovalo jež in peš.

Mnoga pričanja iz polpreteklih časov govorijo o vlačanju sena, stelje, drva in sličnega z gora v dolino. To se je ohranilo tudi v ledinskih imenih (Vak, Vačiu). Tako so vlake na Breznici segale do hiš.

Les so nekoč iz gmajn vlačili izključno z voli in to takrat, ko je bilo zmrznjeno in malo snega, da je lažje drselo in da so bile poškodbe tal minimalne. Taka dela so se po izročilu opravljala od sv. Miklavža (6. dec.) do svečnice, ko je zemlja mirovala.

Srednjeveška stanja pri nas niso zadovoljivo predstavljena, vendar si jih lahko predstavljamo iz opisov v sosednjih deželah.

Tako še pred 20 leti na dalmatinskih otokih ni bilo nikakršnih cest. Bile so samo ozke, kamnite steze, obdane s kamnitimi ograjami, podobnimi, kot jih imamo pri nas še v Begunjah. S polj so znosili vse domov na oslih. Tako so pridelovalci vina in sivke (lavande) visoko v hribih otoka Hvara, znosili domov grozdje in sivko ter transportirali navzdol k morju vino in sivkino olje. Ozke poti niso dovoljevale uporabe drugega prometnega sredstva. Krizo je prinesel šele turizem. Niti izseljevanje v Ameriko niti motorni čolni niso mogli ukiniti osla, saj so vasi (n.pr. vas Grablje) in vinogradi visoko v hribih.

Tako so šele pred kratkim speljali v vas Grablje cesto in omogočili dostop z avtomobili. Toda poljske poti so ostale še vse ozke. Torej nič traktorjev. Osel ostane še nekaj časa glavni transporter, dokler ne bodo porušili zidov ob poteh in do polj speljali cest.

V prometu določa torej ozko grlo tako prometno sredstvo, kot tudi promet. Če prometno sredstvo ni primerno, promet počasi zamre. Tako je zamrla marsikatera slovenska hribovska vas, pri nas n.pr. Slamniki. Ljudje so se kratko in malo preselili v dolino k boljšim prometnim in s tem življenjskim možnostim.

Tako povest o Martinu Krpanu in njegovi kobilici lepo ponazarja takratne razmere (17. in 18. stol).

Še pred dvema desetletjema je najelo Gozdno gospodarstvo Bosance, da so s svojimi konji nosili na težko dostopnih zemljiščih drva iz gozda do poti, kjer so jih potem lahko s kamioni odpeljali v dolino. Podobno je bilo pri nas stanje pred I. 1500. Do tedaj je vladal pri nas samo tak transport. Zato so bile vasi prirejene takemu življenju skupaj s hišami, potmi in prometnimi sredstvi. To nam pripovedujejo tudi takratne dajatve in služnosti (tovorna tlaka), ne vozna tlaka, ki nastopa šele v novem veku.

Tako lahko ugotovimo, da je:

prometna kriza = družbena kriza = gospodarska kriza.

6.1.2. Medsebojna odvisnost transportiranja, rokovanja in merjenja

Nošenje bremen je bilo sprva edina transportna oblika, ki pa se je ohranila do danes. Še danes imamo niz slučajev, ki jih ne moremo rešiti drugače, ali pa je to nesmotno. Delimo ga na človeško nošenje (nosači) in na nošenje s pomočjo živali (tovorjenje). Do uvajanja tovornih živali je bilo človeško nošenje edini možni način transportiranja. Sprva sta obstajala samo dva načina: nošenje ali vlečenje, ki sta bila uporabljana tako pri ljudeh, kot tudi pri živalih. Nosilo se je tista bremena, ki jih je bilo mogoče dvigniti in jih naložiti nase, vleklo pa se je težje predmete. Iz vlečenja pa se je sčasoma razvilo tudi voženje bremen.

Vsaka od omenjenih vrst transportiranja bremen ima svoje značilnosti, uporablja svoje pripomočke oz. transportna sredstva, vsaka se uporablja v različnih okoliščinah. Te okoliščine pa so se odrazile tudi v sistemih mer in uteži, predvsem pa zahtevale primerne poti oz. ceste.

Pripomočki za transport so bili običajno tudi mera za določeno vrsto blaga. Iz listin zasledimo transportirano blago in posamezne mere, ki jih navajamo posebej v seznamu mer.

6.1.3. Načini transportiranja

6.1.3.1. Nošenje in pripomočki za nošenje

Za nošenje se je uporabljalo različne pripomočke, prirejene vrsti bremen in blaga. Vlačenje predmete običajno poškoduje in se ga je uporabljalo predvsem na krajše razdalje ter v hribovitem svetu z nagnjenimi zemljišči. Voženje pa zahteva vozove, ki zahtevajo za svojo izdelavo specifične rokodelce, primerne ceste in primerne ljudi ali živali za vlečenje vozil, vendar o tem več pozneje.

Ko se je transport razvijal, je še vedno ostalo tudi prvotno prenašanje bremen in blago je bilo vedno razdeljeno na primerne količine - transportne enote in embalarano v primerno embalažo. Ko se je začelo tovoriti, je še vedno ostalo prenašanje bremen do tovornih živali in otovarjenje živali s primernimi bremenmi, ki so morala biti usklajena tako za človeški kot tudi za tovorni transport. Celotne manipulacije z bremenmi (nakladanje, razkladanje, razdeljevanje in združevanje bremen) so bile do današnjih časov ročno delo. Nalaganje in razkladanje tovornih živali, voz in ladij je ostalo do 70-tih let prejšnjega stoletja še pretežno ročno delo. Do tedaj se je strojno prekladalo predvsem v pristaniščih in to rzsute tovore in velike predmete.

Tako ni čudno, da sta se tekom stoletij celoten transport in manipulacija z blagom medsebojno uskladila in prilagodila različnim situacijam.

Že zelo zgodaj zasledimo, da so se poenotile vreče. Še do danes se transportira različno kolonialno blago (kava, kakav itd.) v vrečah. Vse te vreče imajo maso 62 do 66 kg. Še do pred kratkim so vsa žita prevažali v vrečah.

Predhodnik vreče je bil **meh**. Ta je bil narejen iz živalske kože, tako da so žival odrli na meh, t.j., da so žival zaklali, nato pa kožo od nog in repa navzdol potegnili čez glavo v enem kosu. Tak meh so potem posušili ali ustrojili. Mehovi so bili lahko še kosmati, lahko pa tudi goli. Za gol meh je bilo potrebno žival po klanju "ogarati", t.j. v vroči vodi porezati s kože kocine in zgornji sloj kože (povrhico). Za odstranjevanje trdih kocin, n.pr. prašičjih, so vroči vodi dodali kolofonijo. Mehove so uporabljali za prenašanje tako sipkih predmetov kot tudi tekočin.

Vreče in v njih vsebovane mase so bile prirejene tako, da jih je lahko nesel en sam človek, čeprav mu je včasih pomagal tako vrečo naložiti še dodaten človek. Vidimo, da znaša masa take vreče več kot en cent, ne glede na to kakšen je bil ta cent. Zakaj pa tako velika nihanja v masi vreč? Ta so nastala šele v zadnjih časih, ko se ni več tehtalo posameznih vreč, temveč več vreč skupaj. Na to je vplival predvsem morsk transport. Vreč tudi niso šteli, saj se je obračunal celoten tovor, razdeljen na palete, kamor je šlo običajno po 12 vreč.

Človeka so torej na kratke razdalje obremenjevali z okoli 65 kg. Ker

pa se je to uveljavilo predvsem v kolonialnem svetu, kjer so prevladoval angleške mere, je taka vreča tehtala 137 do 146 funtov, torej okoli 1,4 angleškega centala.

1 funt ali libra (pound, libre) = 0,453 kp, oz. 4,448 N

Podobno so bili usklajeni drugi pripomočki.

Barigle, vreče, zaboje, košare itd., v katerih se je transportiralo različno blago oz. pridelki in izdelki, je nakladal en sam človek. Moral jih je torej tudi vzdigniti in natovoriti na konja. Podobno je veljalo za druge vrste blaga in transportne pripomočke oz. embalažo.

Še pred kratkim smo lahko opazovali tovornike, ki so oskrbovali planinske kočje (ki jih danes večinoma oskrbujejo helikopterji), kako so sami nakladali različno embalažo. V tem primeru so bili to razni zaboji s steklenicami (pivo, vino), vreče, drva itd., pač vse, kar so potrebovali v planinskih kočah. Ta bremena so znosili ljudje ali pa živali.

Opazili smo lahko, da je bila embalaža že prilagojena drugim razmeram, predvsem transportiranju s kamioni in ne več konjskim in človeškim hrptom.

Oglejmo si sedaj posamezne mere in embalažo, ki so jo uporabljali pri nakladanju, nošenju, tovorjenju in prevažanju, navedeno v različni literaturi in dokumentih in jih analizirajmo.

Prostorninske mere:

barigla (sod) vina	= ~600 l
polovnjak (sod) vina	= ~280 l
1 kobal	= 61,5 l soli
1 vagan	= 2 mernika soli
1 ak	= 56 l vino
1 kanc	= ~40 l soli
1 korec	= 39 l žito, sol
1 mernik	= ~30 l žito, sol
1 mernik (antični)	= 52,5 l vino
1 mernik (dunajski)	= 2 ljubljanska stara = 63 litrov ?
1 mernik (ljublanski)	= 26,5 l = 1/3 tržaškega starja; sol (l,1726)
1 star (ljublanski)	= 1 prost. čevelj (dunajski) = 31,5 l žita
1 star (tržaški)	= 79,5 l (l. 1726)
1 prostorninski čevelj	= 0,031555 m ³ = 31,55 l
1 polovnjak (mernik)	= ~15 l žito, sol
1 četrtnjak	= 30-70 l žito ?
1 putrih	= ~25 l vino
1 merica	= 1 maseljca = 1 mässl = 0,353681 l sol, vino
1 štefan	= 2 l vino
1 litron	= 2 l vino
1 bokal	= 1,5 l vino - prej 1,414724 l (4 maseljce)
1 polič	= 3/4 l vino - prej 0,707361 l (2 maselca)
1 četrtinka	= 1/4 l vino - prej 0,353681 l (1 maseljca)
1 kvartin	= 1 četrtinka l vino
1 frakelj	= 1/8 l vino - prej 0,1768405 l (1/2 maseljca)
1 osminka	= frakelj l vino
1 šilce	= 0,03 l žganje prej 0,0355 l (1/5 frakeljna)
1 latvica	= ~0,2 l mleko

1 barigla vina = 2 stare mere (korca?) = 2x39 l = 78 l vina (Kropa)

1 kripa = 4 žirglje = 504,8 l (~ 150 kg oglja)

1 žirgelj = 4 prost. čevlje = 126,2 l (~ 38 kg oglja)

1 vreča oglja = 6 ljub. starov = 3 dunajske mernike = 189 l = ~63 kg

1 tovor soli = 4 kance = ~160 l (~ 128 kg soli)

1 tovor soli = 2,5 kobale = 153,75 l (~123 kg soli)

1 tovor žita = 4 ljub. stare = 4x31,5 l = 126 l = ~100 kg žita (napačno)

1 tovor vina = 4 korce 4x39 l = 156 l = ~ 126 kg žita,

1 tovor vina = 2 barigle = 156 l (Kropa) ?

1 tovor žita = 6 ljubljanskih mernikov = ~160 l = ~128 kg

1 tovor soli = 2 tržaška starja = 159 l = ~ 127 kg

Iz zgoraj navedenih mer je mogoče ugotoviti:

- da se je večina blaga merila v prostorninskih merah, torej se večina blaga ni tehtala;
- da so prostorninsko merili predvsem pridelke, tehtali pa izdelke;
- da je imela različna vrsta blaga različne mase in različne prostornine in da so bile te med seboj transportno usklajene;
- da so različne uporabe blaga zahtevale različne delitve količin in z njimi povezane enote oz. mere, primerne za rokovanje in obračun;
- v čem se je različna vrsta blaga transportirala oz. kako se je z njo rokovalo.²⁰⁷

Sedaj pa uredimo zgornje podatke po primernih količinah za hranjenje in transportiranje: voženje, tvorjenje in nošenje:

barigla (sod) vina = ~600 l

polovnjak (sod) vina = ~280 l

Ti količini sta primerni za prevažanje, saj tako velikih količin ni mogoče tvoriti. Primerni sta za hranjenje vina v kleti in prevažanje z vozovi. Pri tem je potrebno pripomniti, da mera 600 litrov verjetno ni pravilna, saj bi morala biti 560 litrov, da bi se to ujemalo z dvojno mero polovnjaka. In res najdemo med dunajskimi merami tudi polovnjak, ki vsebuje 282,25 l. Torej je imela barigla (sod) nekoč 564,5 l in je bil namenjen za hranjenje vina²⁰⁸.

Polovnjak se ujema z dvema tovoroma vina, ta pa z dvema bariglama, ki ju je bilo mogoče natovoriti. Če se to razmerje ujema, potem bi bilo:

564,5 : (2x282,25) : (4x141,125) : (8x70,5625) : (16x35,28125)

Tako utegne biti tudi voz vina enak (duo karradia vini) dvema sodovima, torej 1129 l vina.

Zgornja razmerja so dejansko zelo blizu posameznim meram, ki so se imenovala:

(1 voz vina) : 2 barigle (furmanska): 4 polovnjaki: 8 tovorov (vina): 16 barigel (tovorniških za vino, - samarska barigla)

od tod navzdol pa bi se morala deliti:

1 barigla tovorniška: 2 XXXXX : 4 YYYYY

XXXXX = 35,28125 l se torej grobo ujema z dvema starima kroparskima merama (39 l) ali 108 x 0,354 mericama = 38,232 l;

YYYYY = 17,640625 l bi moral biti četrtina barigle, a te mere ne najdemo.

Mogoče bi tej meri do neke mere ustrezal putrih - SI251(192). Za putrih pa vemo, da je pojem putrih dejansko predstavljal bolj obliko posode, kot pa njeno vsebino, saj najdemo v muzejih take za približno 3 litre pa tja do 25 litrov - glej slike SI230(190) in SI241(191). Putrih se je uporabljal za prenašanje vina, ki so ga potniki popili med potjo, zato bi utegnil pravi tovorniški putrih vsebovati samo polovico zgoraj navedene prostornine, torej okoli 10 l. Nosačev putrih pa bi utegnil znašati polovico zgornjega, torej okoli 5 l, kar bi bilo približno 6 poličev.

Tako bi lahko postavili razmerja:

1 tovorniška barigla: 2 stare mere: 8 tovorov. putrihov: 16 nosaških putrihov: 108 poličev = 76,395 kg

Primerjajmo sedaj ta razmerja z merami:

1 kobal = 61,5 l sol
 1 vagan = 2 mernika soli
 1 ak (akov) = 56 l vino
 1 kanec = ~40 l sol
 1 korec = 39 l žito, sol
 1 polovnjak (mernik) = ~15 l žito, sol
 1 četrtnjak = 30-70 l žito?
 1 putrih = do ~25 l vino

1 merica = 1 maseljc = 1 mässl = 0,354 l vino

1 bokal = ~1,415 l vino

1 polič = ~0,707 l vino

1 tovor vina = 2 barigle = 152,8...156 l vina (Kropa)

1 barigla vina = 2 stare mere (korca) = 2*39 l = 78 l vina

1 barigla vina = 108 poličev = 76,4 kg

1 kripa = 4 žirglje = 504,8 l (~150 kg oglja)

1 žirgelj = 4 prost. čevlje = 126,2 l (~38 kg oglja)

1 vreča oglja = 6 ljub. starov = 3 dunajske memike = 189 l = ~63 kg

1 tovor soli = 4 kance = ~160 l (~128 kg soli)

1 tovor soli = 2,5 kobala = 153,75 l (~123 kg soli)

1 tovor žita = 4 (ljubljske) stare = 4x31,5 = 166 l (~132,8 kg žita)

1 tovor soli = 2 tržaška stara = 2x79,5 = 159 l (~127,2 kg soli)

Pri zgornjih merah lahko ugotovimo, da se nekatere ujemajo z metričnim sistemom, ki se pojavi sorazmerno pozno (v Franciji po francoski revoluciji l. 1789.) Te so naslednice nekkih prejšnjih mer, ki nam niso na razpolago in jih moramo ugotoviti. Imena teh mer pa so verjetno starejša in izhajajo še iz prejšnjega merskega sistema.

Za ugotavljanje teh odnosov pritegnimo v analizo še masne mere, saj se je količina blaga lahko merila tako s tehtanjem kot tudi s prostorninskimi merami.

Masne mere (tudi uteži):

1 funt (rimski) = 0,321 kg

1 funt (stari, koroški) - železo = ~0,5267 kg (l. 1562)

1 funt (novi, dunajski) = 0,56 kg

1 funt (laški, stari) = 0,4707 kg

1 funt (nemški) = 0,467712 kg

1 Messel = 250 Pfd. = 140 kg [B22, str. 269]

1 tovor = 4 cente (avstrijske) = 224 kg

1 tovor = 4 cente (laške) = 186 kg

1 tovor žebļjev = 3 cente (laške) = 141 kg (Kropa)

1 tovor žebļjev = 2 1/3 do 2 1/2 centa = 131 do 140 kg (Bohinj)

1 tovor = 3 stari centi = 158 kg (koroško železo) - Jezersko

1 barigla (kroparska) (žebļjev) = 1,5 centa = 70,5 kg

1 barigla (kroparska) (vina) = 76,4 kg

1 italijanski cent je 0,84 dunajskega centa torej 56x0,84 = 47,04 kg.

Kropa meri vse v italijanskih centih torej 47 kg (zato kroparski volk težak 20 centov samo 940 kg) [B22,s.271]

Oglejte si popolnejši seznam vseh mer na koncu knjige!

6.1.3.1.1. Barigle

Po drugi strani pa navaja Müllner [B22,s.329], "... vsebuje tovor 200 mer vina, (ca. 250 l), 108 na vsaki strani ...."(kje se je zmotil, ne vemo) - kakšne pa so bile to stare mere? Zelo verjetno tiste, s katerimi se je streglo po gostilnah v Kropi!

Ob koncu srednjega veka so se kot mere na drobno uporabljale merice (masl, maselc), ki so bile nadzorovane od oblasti. Uporabljale so se tako za sol kot tudi za vino. Očitno misli Müllner na te mere, ne navaja pa, koliko znašajo (prej pa smo navedli, da znaša merica 0,354 l, torej znaša mera dvakrat toliko, t.j. 1 polič. Müllner bi moral navesti torej, da znaša tovor 200 x 0,707361 l = 141,47 l, kar pa je nekoliko manj kot 4 stare kroparske mere za vino (po 39 l = 156 l).

Barigla bi morala imeti 3/2 centa = 47 x 3/2 = 70,5 l.

Če to primerjamo z zgoraj izračunano 70,5625, vidimo, da je uje-manje dokaj točno.

1 gostilniška mera za vino je bila izračunano 0,705625 l), to pa je vsebina poliča (0,707 l).

²⁰⁷ Primerjaj tudi mere, ki jih je podal Mirko Zupan - Grižel v **D.I.11.

²⁰⁸ S to mero je zelo verjetno povezana količina, ki jo omenja Redlich na Koroškem... duo karradia vini (282), kar pomeni dva voza vina. Glej tudi opombo {²²²}

Vidimo, da so barigle vsebovale nekaj čez 70 l, vina in ne 125, kot to navaja Müllner. Tovor ni bil ~250 l. temveč ~140, masa ostalih delov (sedla in opreme) pa tudi ni znašala ~50 kg, temveč samo ~35 kg, če jih primerjamo s fistimi, ki jih hrani jeseniški muzej. Bruto kroparski ali bohinjski tovor je torej znašal okoli 175 kg (kar je tudi masa dveh jezdecev).

Po drugi metodi bi se morale dolžinske mere uporabljati tudi kot prostorninske mere. V upoštevanje pridejo čevelj, dlan in palec v razmerju:

$$1 \text{ čevelj} = 3 \text{ dlani} = 12 \text{ palcev.}$$

Osnova so bile ali še stare rimske mere ali pa novejša avstrijske mere?

Če vzamemo rimske mere, je najbolj verjetna točna mera za prst 1/12 rimskega čevlja t.j. $0,295/12 = 24,6 \text{ mm}$ oz.:

$$295 \text{ mm} = 3 \times 98,33 \text{ mm} = 12 \times 24,6 \text{ mm}$$

rim. čevelj	rim. dlan	rim. prst	prostorninski m	prostorninski lit
□1	3 ³ *	12 ³ □28	0,0256724	25,6724
	□1	64	0,0009508	0,9508
		□1	0,000000149	0,0148563

oz. njih mnogokratniki (2x, 3x, 4x,...) oz. deli (1/2, 1/3, 1/4.....)

vidimo, da so uporabna razmerja:

□prst : šilce : frakelj : polič : bokal v razmerju

$$50 : 32 : 16 : 2 : 1$$

$$100 \times 0,0148125 = 1,481563 \text{ l bokal}$$

$$50 \times 0,0148563 = 0,7428150 \text{ l polič}$$

$$16 \times 0,0148563 = 0,2377008 \text{ l frakelj}$$

Vidimo, da se rimske mere na tem območju ne ujemajo dovolj točno. Poskusimo sedaj še z dunajskimi dolžinskimi merami:

$$1 \text{ čevelj} = \square (3 \text{ dlani}) = \square (12 \text{ palcev})$$

$$1 \text{ čevelj} = 27 \square \text{ dlani} = 1728 \square \text{ palcev}$$

$$1 \square \text{ čevelj} = 0,316081^3 \text{ m}^3 = 0,0315788 \text{ m}^3 = 31,5788 \text{ l}$$

$$1 \square \text{ dlan} = 64 \square \text{ palce} = 1,16868 \text{ l}$$

$$1 \square \text{ prst} = 0,0263333^3 \text{ m}^3 = 0,01826063435 \text{ l} = 18,26 \text{ cm}^3$$

Vidimo, da tudi avstrijske mere nimajo take osnove. Razen prostorninskega čevlja torej osnove niso bile na tak način deljive, da bi uporabljali manjše dolžinske mere in te spremenili v prostorninske mere, temveč so morale osnove manjših prodajnih mer imeti druge osnove.

Potrditev pravega števila smo iskali v muzejih (Kropa, Jesenice), kjer smo poiskali barigle, da bi jih izmerili. Rezultati teh meritev naj bi nato odločali ta razmerja, ki jih nismo mogli točno ugotoviti iz literature.²⁰⁹

²⁰⁹ Meritve pa niso uspeli. V jeseniškem muzeju so barigle zaprte v vitrine in fizično nedostopne, kar je ugodno za eksponate, ni pa jih bilo mogoče izmeriti. Podatki, ki jih vsebujejo evidenčne kartoteke, pa niso dovolj zanesljivi, saj so navedene samo zunanje mere barigle za vino, pa še te samo delno. Najbolj pomembna mera, t.j. tista mera, katero je barigla dejansko funkcijsko predstavljala, t.j. prostornina barigle, pa ni bila ugotovljena.

Vendar smo dobili nekaj mer v dokumentaciji Jeseniškega muzeja in iz njih izračunali približno vrednost, ki je znašala okoli 65 lit.

Preračunali smo jeseniško bariglo za vino, ki jo hrani Muzej Jesenice - slika SI228(190), vendar zelo približno, saj so podane mere zelo ohlapne, do same barigle pa nismo mogli priti, saj je zaprta v stekleno vitrino in zaradi konzervacije nedostopna. Izračunali smo, da ima barigla 65 l. prostornine.

Zato sklepamo, da je pravilna mera barigel le bila 100 starih meric (poličev po 0,707 l) in da je prava mera le okoli 71 l.

Tovori so torej zares znašali 3 (stare) cente neto, to je $3 \times 47 = 141 \text{ kg}$ neto, s sodovi in ostalo opremo vred pa je znašal tovor okoli 175 kg.

Če primerjamo nato še podatke za tovorjenje prek Vrha Bače, kjer je tovor znašal 2 1/3 do 2 1/2 centa, kot jih je računal Müllner²¹⁰ (1 cent = 56 kg), dobimo 130,67 do 140 kg. Če je tudi vino spadalo med te tovore, potem se podatek 2 1/2 centa tudi ujema za tovorjenje vina.

Ugotovimo lahko tudi, da se glede obremenjenosti konj ujemajo prostornine barigel, v njih tovorjeno vino in tovari soli in tudi žita. Tovor je v Bohinju in Kropi torej znašal okoli 128 kg do 141 kg neto.

Glede na dejanski transport in namembnost tovorov bi lahko transportirali na Primorsko žito in železne izdelke, nazaj pa vino ali sol v istih bariglah. Odgovor na to nam dajo barigle same:

- **Barigle za vino** - SI228(190) - imajo luknjo za natakanje vina.
- **Barigle za žeblje** - SI229(190) - pa te luknje nimajo.
- Barigle za vino so solidno grajene in so sposobne prenašati tekočine ne da bi puščale, barigle za železne izdelke pa so izdelane zelo enostavno, z lesenimi obroči in imajo dokaj velike špranje, torej ne držijo tekočin.
- Barigle za vino so nekako za četrtno (prostorninsko) večje od barigel za železne izdelke.

Za razsutje tovor se je uporabljalo barigle brez lukenj, katerim se je ob nalaganju žebeljev snel zgornji obroč, nato pa še zgornji pokrov, nato se je napolnilo bariglo z ustrezno količino in zvrstjo železnih izdelkov ter se vrnilo pokrov in zgornji obroč na prvotno mesto.

Na isti način bi se lahko delalo z bariglami za vino, vendar to ne bi bilo smotno, saj bi enkrat odprte barigle začele puščati, potem bi jih pa morali čistiti, namakati itd., kar bi trajalo predolgo in zavlačevalo vrnitev. Poleg tega pa je veliko lažje in hitreje natočiti vino skozi ustrezno luknjo na pokrovu, ki se jo potem začepi. Dejansko je razlika med kadjjo in sodom ravno v tem, da se sod zapira s čepom, kad pa s pokrovom.

Tovorniki, ki so na Primorsko tovorili železne izdelke, so torej nazaj tovorili sol v vrečah, ki so jih ali že ob odhodu vzeli s seboj ali pa so jih dobili tam, kjer so kupili sol, oz. so zamenjali embalarane železne izdelke (v bariglah) za embalarano sol (v vrečah). Iste vreče pa so lahko potem porabili za tovorjenje žita na Primorsko.

Tovorniki, ki so na Primorsko nosili barigle z železnimi izdelki, so s seboj vzeli prazne barigle za vino, če so hoteli nazaj nositi polne. O tem imamo tudi poročila iz Bohinja. Tovorniki so bili v smeri Primorske lahko otovorjeni torej še s praznimi bariglami, zato so nosili v smeri Primorske dejansko po štiri barigle, dve polni z železnimi izdelki in dve prazni, namenjeni za povratno tovorjenje vina.

Druga možnost pa je, da so na Primorsko tovorili samo leseno robo in med njimi tudi barigle, ki so jih na Primorskem prodali trgovcem z vinom in proizvajalcem vina, ki so jih potem polne ponudili na primorskih sejnih. Ta možnost je še najbolj verjetna, saj so potem lahko tovarniki uporabljali deloma različne poti, oz. so lahko na poti nazaj

V muzeju v Kropi pa barigle za vino nimajo. Zato točnejših podatkov nismo mogli ugotoviti.

²¹⁰ Müllner je živel v časih, ko je bilo tovorjenje prek Vrha Bače še živo. Ko je izdal svoje najpomembnejše delo: *Geschichte des Eisens in Krain, Görz und Istrien von der Urzeit bis zum Anfange des XIX. Jahrhunderts*, ki je izšlo l. 1909, so komaj odprli železniško progo skozi Bohinj in Bačo.

nekje bliže domu natovorili vino, ki so ga kupili že ob poti tja. Tako so lahko kupovali vino v Goriških brdih, ko so se vračali iz Devina ali Štivanja, ne da bi izgubljali čas.

Poleg tega so nosili s seboj celotno opremo, tudi orožje. Med to opremo pa je spadal tudi putrih, v katerem so na povratni poti nosili za sebe vino, ki so ga potrebovali na poti. Imamo tudi poročila, da so tovarniki pili vino po gostilnah in vinotočih, na mitninskih postajah, kjer so bila prenočišča, in da so jih na Bledu, ko so se vrnili domov v otoški proštiji pogostili s hrano in pijačo, ko so tovorili v okviru tovarniške tlake za blejsko otoško proštijo oz. cerkev na otoku.

Tovorni konji so bili torej ovešeni z raznovrstno kramo, ne samo z bariglami in vrečami, kot je to prikazano na naslovnici te knjige. Oglejmo si Valvasorjeve tovarnike - slika SI230(190):

Če pravilno ocenjujemo Valvasorjeve tovarnike, so bili narisani takrat, ko so se vračali s polnimi bariglami vina. Dva konja nosita poleg barigel še jezdeca. Ta dva konja imata tovarniški sedli, ki omogočata tudi jahanje, ostali konji pa imajo običajna tovarniška sedla, brez dodatka za jahanje. Pri tem nosi en konj poleg jezdeca še putrih, ki ga nosi tudi en konj, ki nima jezdeca.

Tako so bili Valvasorjevi konji obremenjeni:

1 konj z dvema bariglama, jezdecem in putrihom

1 konj z dvema bariglama in jezdecem

1 konj z dvema bariglama in putrihom ter

2 konja s po dvema bariglama.

Pri tem pa je videti, da je imel en tovarnik dva konja, na enem je sedel sam in imel poleg sebe še putrih, drugi tovarnik pa je imel tri konje in je imel en konj poleg barigel še jezdeca, drugi konj pa barigli in putrih, tretji pa samo barigli. Prvi tovarnik je torej obremenjeval enega konja po nepotrebnem bolj kot pa drugi.

Primerjajmo sedaj zgornje stanje, ki je bilo predstavljeno v Valvasorjevih časih in dopolnjeno s podatki iz Müllerjevih in sedanjih časov.

Peter Papler (Dovarjev) z Breznice je tovoril na Stol vse potrebno, kar je potrebovala Prešemova kočja na Malem Stolu. Prineseno blago so pri Prešernovi koči stehali in plačali tovarnino. Nosil je z dvema konjerna in na enkrat prenesel 130 do 150 kg, v izjemnih slučajih tudi do 160 kg.

Tovoril je drva, zaboje s steklenicami, vreče, ne pa barigel. Te so v današnjih časih že neuporabne. Tovoril je dvakrat dnevno z Zabrezniške planine na Mali Stol. Do Zabrezniške planine pa so blago pripeljali s traktorji. Vendar o tem še več pozneje.

6.1.3.1.2. Posode za prenašanje, rokovanje in merjenje

Tovorjenje žita in soli ima večinoma iste osnove, kot je to razvidno iz mer. Žito in sol imata podobno specifično maso (0,8 kg/l), oba sta občutljiva za vlago in morata biti pred njo zaščiteni, oba spadata pod razsutí tovor, oba se tovorí v podobni embalaži (vreči). Očitno se je tudi oba tovorilo v **platnenih vrečah**, težkih okoli 64 kg.

Žito se je tovorilo v razmerju 4 ljubljanski stari = 2 tovarniški vreči = 166 lit = 132,8 kg. Vreča soli je torej tehtala okoli 66,4 kg. Iz drugih tovarniških mer pa so razvidne razlike med posameznimi merami v posameznih krajih, ki so se med seboj razlikovale do 7,4 %. Povprečje med temi merami znaša 64 kg.

Tovorjenje soli nam daje razmerje med večjimi in manjšimi merami, vendar samo do določene mere, kar lepo pove naslednji primer:

Na prošnjo Radovljičanov odredi grof Ulrik II. Celjski 6.feb.1455, da bo odslej v Radovljici dovoljeno prodajati samo Radovljičanom sol po mericah, drugim pa samo po celem, polovičnem ali četrtinskem tovoru (...*mässelweis verkhauffen unnd ... der soll das sambweis zu gantzen, halben oder viertail samben verkhauffen.....*)

Torej tovore se je lahko delilo na polovico in četrtinko, kakšno pa je razmerje proti mericam v drobni prodaji, ki se je odvijala na tedenskih sejmihih pa tudi drugače v trgu Radovljica, pa ni povedano²¹¹, vendar smo to obravnavali že prej.

²¹¹ In teh meric soli tudi nismo mogli nikjer izbrskati. Verjetno so bile vezane na funt, mogoče dva funta, potem bi merica znašala $47/0,8 = 0,5875$ lit oz. 1.175 lit. V Smokuču je maselec znašal $1/4$ bokala = $\sim 0,351$

Korci so poznani še danes. Po svoji količini (39 lit = 31,2 kg) je bil korec primeren za nakladanje vreč, pri čemer sta znašala dva korca eno vrečo, oz. 4 korci en tovor soli. Mera se razlikuje od ljubljanskih in dunajskih mer in so jih uporabljali predvsem pri menjavi blago za blago (žito za sol), kakor je razvidno iz literature (v Kropi pa tudi očitno za vino).

Kanci - naziv prihaja verjetno od nemškega "Kanne" (Bietijev nemško italijanski slovar navaja: Kanne = boccale, certa misura di vino). Kanci so vsebovali okoli 40 l soli, bokal vina pa je pomenilo pred stoletji bistveno manjšo količino vina ($\sim 1,4$ l).

Tedaj je "kanec" utegnil pomeniti vedro, kar je približno isto kot korec. Zelo verjetno je bilo to pločevinasto vedro, primerno za nalaganje in merjenje. Tudi po količini sta si meri zelo podobni.

Danes se pri nas ta pojem razlikuje od omenjenega in pomeni zelo majhno količino neke snovi (1,5 l), ki pa ga je pozneje zamenjal štefan vina (2 l).

Podobno je z "**kobalom**" in "**vaganom**". Teh dveh pojmov kot mero za okoli 60 l. neke snovi ne najdemo v nobenem slovarju.

1 kobal je vseboval $153,75/2,5 = 2 \times 30,75 = 61,5$ l

1 vagan = 2 mernika soli bi utegnil vsebovati 60 l

Zelo verjetno je to ena in ista mera, s tem, da se je količina v literaturi različno zaokroževala. Pri tem je bolj verjetna prva količina, ki je navedena pri kobalu.

V to količino spadata tudi

1 **dunajski mernik** = 2 **ljubljska stara** = 63 litrov ?

Nekoliko pa odstopa

1 tržaški star = 79,5 l (l,1726) (je primerljiv z dvema vedroma)

Vse te 4 mere se med seboj razlikujejo v taki meri, da lahko sodimo, da njih osnove niso enotne, da niso bile prvotno namenjene za isto blago. Pač pa so vsi merniki namenjeni za rokovanje s snovjo, saj maso 30 do 40 kg lahko dvignemo in jo nagibamo. Skratka, z njo je mogoče napolnjevati vreče ali kake druge posode, kar pa bi z maso okoli 60 kg zelo težko počeli. Ta je pač primerna za nošenje na krajše razdalje.

Dva tržaška starja predstavljata en tovor soli ali žita, kar se zelo dobro ujema z zgoraj omenjenimi tovorí.

1 dunajski mernik = 2 ljubljanska starja = 2 prostominska čevlja = 63 l = $\sim 50,4$ kg > 50 kg

Dunajski mernik se uveljavi z "novimi merami", ki pridejo v upoštevanje predvsem pri prevažanju blaga. Njegovo območje velja predvsem med Dunajem in Trstom, kjer se je blago prevažalo. Poleg tega se "nove mere" pojavijo v 16. stol., vzporedno s Karlovim rudarskim redom. Vzporedno z "novimi merami" se pojavijo tudi razni monopoli, založništvo in podobno, kar je bilo vezano na skladišča v notranjosti, kjer so sol prekladali, raztovarjali in natovarjali. Te mere so bile že prilagojene drugim razmeram, povezane s prevažanjem in ne več z nošenjem in tovarništvom.

Lahko tudi opazimo, da je ta mera tista, ki velja še danes. Danes se sol embalira v 50 kg vreče iz umetnih mas. Masa se torej ujema, razlikuje se samo snovi, iz katerih je narejena embalaža.

Opazimo tudi, da se stari merski sistem z osnovo 64 kg naslanja na večje mere, ki imajo osnove v prenašanju in da so te mere še vedno uveljavljene v anglosaksonskem svetu in z njim povezanimi kolonialnimi tovari. Istočasno pa se naslanja na stare rimske mere, saj znaša to dva rimska centa. Torej se vpliv rimskih mer pozna do današnjih dni, saj je izveden iz človeške fizionomije.

Osnova 64 kg predstavlja tovore, ki jih je bilo mogoče prenašati na krajše daljave, ki jih je bilo mogoče podvojiti, da smo dobili tovore, ki pa jih je bilo mogoče tudi razpoloviti, da smo dobili tovore, primerne za nosače, pa tudi za rokovanje v okviru skladiščenja in pretovarjanja. Polovična mera je torej 32 kg, ki predstavlja obremenitev, ki jo človek zmore prenašati tudi na večje daljave pod pogoji, ki jih obvladujejo pešci - nosači.

Osnova tem meram je čevelj > prostominski čevelj = 31,55 > 32 kg.

Ta obremenitev se pojavlja že v antični vojski. Tedaj je moral vojak pešec - hoplit nositi vso svojo opremo, ki je tehtala 100 rimskih funtov = 32,1 kg.

Današnji vojak - pešec mora nositi tovore, ki so prirejeni tako, da so v okviru zgoraj omenjenih razmerij. Posamezni deli pešadijskih orožij imajo mase (32 ... 38 kg), ki jih je mogoče prenašati tudi na večje razdalje, a tudi po hribih.

Poglejmo sedaj še kako bi ugotovili vpliv antičnega mernika, ki je vseboval 52,5 l in kje bi ga lahko zasledili ali kot prostominsko ali kot utežno mero. Izveden je iz rimskega prostominskega čevlja $(0,29626\text{m})^3 = 0,0260027\text{m}^3 = \sim 26\text{l}$.

Ker je ta mernik vezan na vino s specifično maso ena, je to pomenilo tudi 52,5 kg. Kot tak bi se lahko uveljavil v lokalnem prometu, saj se tedaj vino ni prenašalo na večje daljave, pač pa se je vino prevažalo z čolni in ladjami.

Na večje razdalje pa so transportirali žito in sol. Če sta bili merjeni ti dve vrsti blaga z isto mero, potem sta tehtali obe okoli 42 kg. Vendar ne najdemo niti med prostominskimi niti med masnimi merami ustrezne primerjave. Izstopi samo stari koroški cent železa, ki se skoraj točno ujema z navedeno mero (52,67 kg). Ali lahko vidimo v tem staro povezavo med antičnimi časi in srednjim vekom ter tovarništvom še pozno v novi vek?

Vse zgoraj navedene in že analizirane mere sodijo po svojem izvoru na območje, ki je po Karlu Velikem (ki je postavil mejo med salzburško in oglejsko cerkev na Dravo, kjer se je razvila tudi solna meja med morskimi in alpskimi soljo) spadalo pod oglejsko pristojnost. Ali so bile mere na območju severno od Drave drugačne? Ali so se tam ustalile drugačne razmere?

1 prostominski čevelj = $0,031555\text{m}^3 = 31,55\text{l}$

1 korec = 39 l žito, sol

1 memik = ~ 30 l žito, sol

1 star (ljublanski) = 1prost. čevelj (dunajski) = 31,5 l žita

1 memik (ljublanski) = 26,5 l = 1/3 tržaškega starja; sol (l. 1726)

Vidimo, da lahko zgornje mere uvrstimo v tri razrede s količinami 40, 32 in 26.

40 : 32 sta v istem razmerju, kot so bili prej tovari (160 : 128) = 1,25;

32 : 26 pa je zopet v podobnem razmerju (1,23).

To pa je količnik med specifičnimi masami soli, žita in olja na eni strani, ter vina na drugi strani.

Zato lahko trdimo, da so mere z osnovo 32 dejansko mere za vino, vodo, mleko itd., tiste z osnovo okoli 40 pa za žito, sol, olje.

Če izvira ta delitev še iz rimskih časov, bi morale te mere imeti nek odnos do rimskega funta in bi morale biti v sorodu z neko rimsko prostominsko mero, ki jo literatura ne omenja ali pa je mogoče skriti za kakim od zgomih izrazov. (glej točko 8.1.1.)

Iz prejšnjih izračunov vidimo, da se razreda 32 in 26 ujemata z rimskimi merami, rimskim funtom (0,321 kg) in rimskim prostominskim čevljem (26,0027 lit).

Nadgradnja razreda 40 pa se pojavi z "novimi merami", ki jih uvede nadvojvoda Karel, pri nas poznanih predvsem kot dunajske mere. Uveljavijo se predvsem na ljubljanski cesti med Dunajem in Trstom, kjer predstavlja Trst Dunaju okno v svet, ki ga predstavljajo italijanska in ostala evropska mesta, tudi nemška, ki zadržijo osnove, podedovane iz starega Rima. Koroška in Štajerska sta bili že od nekdaj s svojima merskima sistemoma nekje na sredini med novim dunajskim in starim rimskim. Ta nadgradnja se pojavi z uvajanjem voznega prometa, ki počasi zamenjuje tovarništvom. Tam kjer se uveljavi prevoznitvo, se pričenjajo uveljavljati nove dunajske mere, kjer pa je še naprej uveljavljeno tovarništvom, pa se uporabljajo stare mere, temelječe na rimskih merah, merah za nosače in iz njih razvitih merah za tovarnike, kar pomeni na merah za kakršno koli nošenje.

Zato lahko trdimo, da celoten sistem mer do uvedbe metričnega sistema temelji na merah iz antičnih časov. Vse druge mere so rezultat krajevnih prilagoditev, odstopanj, nadaljnega razvoja.

Po drugi strani pa lahko trdimo, da so dolžinske in prostorninske mere med seboj povezane, zelo verjetno pa tudi ploskovne mere, ki pa jih nismo analizirali, saj so za našo analizo nepomembne.

6.1.3.1.3. Pripomočki za nošenje

Pri nošenju na manjše razdalje so uporabljali različne pripomočke. Najbolj enostaven pripomoček je **nosilni drog**, ki omogoča dvema osebama, da nosita nanj pritrjeno breme ali kako drugo posodo. Agricola nam prikazuje nošenje čebra na nosilnem drogu (kolu, palici). Zanimivo je, da so nosači uporabljali pri nošenju viličaste palice, na katere so se opirali med nošenjem, ko pa so počivali, so nosilni kol podprli s to palico in se tako razbremenili - slika SI236(191).

Podoben enostaven pripomoček je **svitek** za nošenje na glavi, ki so ga uporabljale ženske. To je majhna blazinicica v obliki obroča. S svitkom so nosile ženske tudi na večje razdalje. Tisto, kar je pomenil koš za moške, je pomenil svitek za ženske. Z njim so nosile vodo iz vodnjaka, žito v mlin, nazaj pa moko, rudo z Jelovice v fužine ob njenem vznožju, na Krasu so nosile ženske v Trst kruh in jajca, skratka vse mogoče. Svitek je bil narejen tako, da se je nanj lahko položilo posodo s trdnim dnom ali vrečo. Ženske so z Jelovice navzdol nosile po 2/3 centa (t.j. okoli 32 kg (torej toliko kot rimski vojak).

Za nošenje na večje razdalje ali dolgotrajno nošenje se je sčasoma razvil cel spekter raznih pripomočkov. Nekateri so omogočali pritrjevanje bremen na človeško telo, drugi so omogočali lažje ali udobnejše nošenje, tretji so omogočali nošenje večjih ali težjih bremen več osebam hkrati.

Najbolj razširjene so bile **krošnje**, ki so se uporabljale za različna bremena. Omogočale so eni osebi, da je nosila okoli 1 cent težka bremena. Ta bremena so bila lahko iz več različnih kosov, ki so jih privezali na krošnjo.

Dolg razvoj krošenj in njih različni namen sta pripeljala v različnih krajih do dokaj različnih oblik. Tako nam slika SI232(190) prikazuje **malobohinjsko krošnjo**, ki je bila namenjena za prenašanje lažjih in manjših bremen. Tovrstne krošnje so bile razširjene predvsem na blejskem, gorjanskem in bohinjskem območju še celo po drugi svetovni vojni.

Ozemeljsko še bolj razširjena (tudi po loškem hribovju) je bila po vsej Visoki Gorenjski velika krošnja, ki je bila namenjena prenašanju večjih in težjih bremen. Na sliki SI233(190) vam prikazujemo **velikokrošnjo** iz vasi pod Stolom, ki jo hrani Gorenjski muzej v Kranju. Ta je omogočala nošenje tako z jermeni na ramenih, kakor tudi z glavo, tako da je bila podporna površina čim večja in lokalna obremenitev čim manjša.

S krošnjami so bili povezani tudi **krošnjariji**, t.j. trgovci z majhnimi predmeti za vsakdanjo rabo, ki so nosili svoje blago od hiše do hiše. Za prenašanje in ponujanje predmetov so imeli posebne krošnje. Pri nas so bili posebej poznani ribniški in kočevski krošnjariji, ki so imeli za tako delo posebno dovoljenje že iz 16. stol.

Ribniški krošnjariji so prenašali predvsem suho robo, doma narejene izdelke iz lesa (žlice, kuhalnice, sita, rete, rešeta itd.). Vso svojo robo so imeli zvezano v stolp, ki je bil lahko visok tudi do 2 m. (glej tudi **D.1.5.)

Kočevski krošnjariji so imeli krošnje napravljene kot neke vrste omare, ki je imela veliko predalov. V teh predalih pa je bilo vse od šivanke, sukanca, vžigalic, raznih rutic, robocev itd..

Pri nas so krošnjarijem rekli tudi **kramarji**. To so bili prebivalci iz doline Kräms (danes Krems) v Gornji Avstriji, ki so imeli dovoljenje od cesarja Friderika III., da smejo trgovati po vsej Avstriji. Ti kramarji so pozneje uporabljali vozove, danes pa celo avtomobile za prevažanje svoje robe. Pri tem so se nekateri specializirali samo za prodajo in so bili večji del leta od doma, ponujali pa so sprva robo, narejeno v domačem kraju, pozneje pa tudi robo, ki so jo kupili na debelo. Ker so se udeleževali tudi sejmov, so tam tako prodajali, kakor tudi nakupovali svoje zaloge. Drobno blago, ki so ga prodajali, je po njih dobila ime **krama** (danes pa ima nekoliko drugačen pomen).

Kramarstvo oz. krošnjarijstvo je bila ena izmed oblik preživetja vedno večjega števila prebivalcev, ki ga zemlja ni mogla preživljati, lahko bi tudi rekli, da je bila ena izmed oblik kmečke trgovine.

Za prenašanje večjih in težjih bremen (zlasti pri zidanju raznih poslopij) so prvotno uporabljali **nosila** (trage), ki so tudi bila zelo specializirana. Tako so mrličje nosili v krstah na posebnih nosilih, ki so omogočala nošenje štirim ali celo šestim ljudem. Tako so n. pr. še po drugi svetovni vojni nosili mrtvece z Brda po stari poti z Jelovice in čez savski most (Pižov most) v radovljiško cerkev in od tam na radovljiško pokopališče. Cel sprevod se je pomikal z Brda v Radovljico skoraj eno uro²¹². Ohranila se je še slika iz teh časov, ki jo je posredoval Cena Avguštin – SI234(190). [predavanje Dr. Cena Avguštin – Radovljica jun. 2002.], ki prikazuje staro radovljiško župnišče, spodaj desno pa so postavljena nosila za nošenje krst z mrličji. Taka nosila so se nekoč nahajala ob vsakem župnišču.

Pri zidarjih so uporabljali nosila predvsem preden so začeli uporabljati samokolnice. Z nosili so znosili skupaj ves potreben pesek in karmenje, iz katerega so zidali vsaj hišne podstavke, če že ne celotnih hiš. Nosila so bila primerna predvsem v hribovitih in strmih predelih, kjer samokolnica ni bila uporabna. Tak način uporabe se danes še lahko vidi v primorskih krajih, predvsem v Dalmaciji. Izdelava nosil je precej enostavnejša (dva kola in nanju pribitih nekaj desk ter primeren okvir, da se pesek ne skotali navzdol), kar si vsakdo lahko izdelava sam, v primerjavi s samokolnico, kjer potrebujemo za izdelavo profesionalna kolarja in kovača.

Kolikor je poznano v naših krajih niso uporabljali **nosilnic** za prenašanje ljudi, ki bi jih nosili nosači, vsaj ne v novem veku.

6.1.3.1.4. Pripomočki za nošenje z živalmi - tovorjenje

Za nošenje z živalmi - tovorjenje, so uporabljali različne pripomočke. Videli smo že, da so uporabljali celo neke vrste sedla za pse. Vendar se je za tovorjenje najbolj pogosto uporabljalo konje. Sedlo je vmesni del med bremenom in živaljo. Omogočati mora pritrdjevanje na žival, tako da breme med transportom ne polzi in se ne premika na živali, pa najsi bo to oseba ali tovor. Različnim vrstam tovorov pa so bila prirejena tudi različna sedla. Najbolj grobo ločitev postavimo med jahalnimi in tovornimi sedli, vendar poznamo tudi tovorna sedla, ki so omogočala istočasno jahanje in nošenje tovara (barigel). Če pogledamo Valvasorjeve tovornike - slika SI230(190), vidimo, da imajo konji na hrbet z **jermeni privezano blazino**, na jermene pa je bil nato privezan tovor. Jezdeca se usedeta na blazino tako, da jima noge bingljajo pred bariglama navzdol. Tako sedlo tudi ni imelo stremen. Na konja zlesti je bilo težko, a tudi samo jahanje je bilo dokaj neudobno. Takega sedlanja niti ne moremo

šteti med sedla, saj mu manjka ogrodje za tovor ali pa stremena kot tudi opora za noge.

Tovorna sedla so bila različnih izvedb. Najbolj enostavno sedlo je še danes sedlo za osle in mule, ki ima leseno ogrodje, ki omogoča, da se obremenitev porazdeli na večjo površino, istočasno pa objema telo živali tako, da onemogoča drsenje. Tako sedlo mora biti v uporabi že nekaj tisočletij, saj je izredno enostavno. Podobno bohinjno tovorniško sedlo je na ogled v Muzeju Jesenice. Prikazano sedlo se je uporabljalo že ob izteku obdobja tovorjenja. Bohinjci so mu rekli "samar". Namenjeno je bilo za tovorjenje različnih izdelkov. Omogočalo je istočasno jahanje in tovorjenje do 3 centov težkih bremen, kakor nam to prikazuje Valvasor na sliki SI230(190). Sedlo ima okvir iz trdega lesa, jahalni del je usnjen, blazina pa je iz domačega platna, napolnjena s slamo. Jermenje je iz govejega usnja, kot ga prikazuje slika SI231(190).

Še bolj enostavna pa so bila tovorna sedla, na katerih so samo tovorili. Taka sedla so uporabljali še do nedavnega pri tovorjenju v planinske kočje - glej sliko SI240(191). Ta prikazuje tovornega konja (kobilico) z opremo za nošenje s katerim je Peter Papler (Dovar) z Breznice nosil "kešt"²¹³ na Stol.

Podobno smo zasledili tudi nošenje velikih nosilnic, v katerih so potovale predvsem imenitne ženske ali bolniki, ki so jih nosili pari konj, vpreženi eden za drugim (tandem - vprega), ki jih prikazuje slika SI227(190).

6.1.3.1.5. Prenášanje železnih izdelkov

Tovorjenje žebeljev in drugih železnih izdelkov se je odvijalo večinoma v bariglah. Osnove tega tovorjenja so bile v masah uteži, bremena so se merila z utežmi in ne s prostominskimi merami. Mase barigel se očitno niso nikoli spremenile, čeprav se je spreminjal merski sistem. V veljavi so ostale mere, ki so se uveljavile že v 15. stol., ki jih potem literatura navaja kot stare mere. Po izračunih so bile železarske mere na območju Visoke Gorenjske enake, osnovane na starem funtu (laške mere) z osnovo 0.4677 kg ali okroglo 47 kg, verjetno pa so se nekoliko razlikovale koroške mere, kjer je bila osnova stari koroški funt z maso 0.5267 kg. Te so se pri nas pojavljale tam, kjer se je predelovalo koroško železo, zelo verjetno tudi v Beli Peči in v Trziču. Po drugi strani pa so se pojavljale tudi v tranzitu in trgovini, predvsem kmečki.

Veliko večja pa so odstopanja pri merah, ki tvorijo osnovo posameznih mer tovorjenega blaga, torej tistih mer, ki so bile odvisne predvsem od krajevnih prilik. Če se tovari med seboj razlikujejo manj kot 1/10, se te osnovne mere razlikujejo za 1/4, kot smo to videli že prej.

Te mere pa imajo svojo osnovo zelo daleč v zgodovini. Ker se je prvotna blagovna menjava izvajala v tovorih, so se morale ujemati tako transportirane količine kot zamenjane količine. Zato so se morale te med seboj uskladiti in omogočiti funkcioniranje tudi pri razdeljevanju blaga na manjše količine, ki so bile podprte z ustreznimi merami.

Iz posameznih mer je tudi razvidno, da sta najbolj usklajeni vrsti blaga žito in sol. Zato lahko sklepamo, da segajo te osnove nazaj še pred halštat, ko se pojavi kot menjalno blago tudi železo.

Danes, ko se je usidral desetinski sistem, tudi merimo velike količine v "tonah" in "kilah", pri čemer si vedno lahko predstavljamo določeno količino snovi. Pri Nemcih pa je še močno uveljavljen funt, ki danes pomeni 1/2 kg. Zato še danes pakirajo "pol funta putra" = 1/4 masla (250g), "1 funt kave" = 1/2 kg kave (500g), "1 funt margarine" = 1/2 kg margarine (500g) itd..

²¹² Po pripovedi Kraljeve mame iz Brd l. 1996.

²¹³ Kešt je domač izraz za hrano, v širšem pomenu pa tudi za vse, kar je nujno potrebno.

6.1.3.2. Vlačenje (vlečenje)

Povezavo med nošenjem, tvorjenjem in voženjem predstavlja vlečenje.

Agricola navaja, da v Noricu: "... rude, pripravljene pri rudnikih, nalagajo na sani, ki jih vleče konj, in jih peljejo pri mokrem vremenu navzdol z nevisokih gora. Na Koroškem pa polnijo rudo v zimskem času v usnjene vreče, dve ali tri položijo na sani (Schleife = vlačule), ki so spredaj višje kot zadaj. Na te vreče se usede pogumen voznik in upravlja sani ne brez življenjske nevarnosti, ki se z gora spuščajo v doline, s palico, ki jo drži v roki, zavira prehitro drveče sani ali pa usmerja na vstran polzeče sani tako, da s palico zabada v nasprotno smer. V Noricu (takrat Avstrija južno od Donave: Salzburška, Štajerska in Koroška) pa polnijo pozimi rude v vreče, narejene iz svinjskih kož s kocinami navzven, ki jih nato vlačijo navzdol z gora, ki niso dostopne konjem, mulam ali oslom. Prazne vreče nosijo močni psi, ki so navajeni nositi na tovornih sedlih vreče na gore. Polne vreče se poveže z jermenom in pritrdi na vrv. Mož vzame vrv v eno roko ali ga priveže okoli prsi, in vleče vreče skozi sneg do mesta, do koder lahko pridejo konji, mule ali osli s tovornimi sedli. Tukaj se rudo presuje v lanene vreče, tkane iz dveh ali treh niti in se jih nato s tovornimi živalmi nosi navzdol do fužin, kjer se rudo ali pripravlja naprej ali pa topi." [B83,s.137-139] - slika SI226(191).

Kolikor nam je znano veljajo zgoraj navedene razmere tudi za Visoko Gorenjsko skoraj brez izjem. Po do sedaj znanih podatkih niso uporabljali oslov in mul, vendar tudi to ni popolnoma izključeno.

Vlačenje vreč > vlačenje vreč na vejah > vlačenje vreč na vlačulah > vlačenje vreč na samotěžnicah pomeni nadaljnjo fazo razvoja od prenašanja bremen na lastnem telesu. Živali so vlačile ali predmete direktno, n.pr. posekan les ali pa je bila uporabljena kaka naprava. Lep primer je vlečenje lesa iz gozda. Tega so sprva vlekli tako, da so hlod privezali z verigo, to pa je vlekla žival (vol, konj), pozneje pa so začeli uporabljati pri vlečenju lesa vlačule in posmojke, prednje dele sani ali celotne sani. Vse te načine uporabljajo še danes.

Pri vlačanju sena z gorskih predelov (rovti, črtene²¹⁴, lazi), kjer je bilo ob košnji zloženo seno v kope SI257 (193)²¹⁵ ali v svisli, so pozimi uporabljali za prenos sena v dolino vrvi. Povezali so cca 150 kg (3 cente) sena skupaj, nato pa so vse to vlekli po snegu navzdol do poti, od koder so nato s samotěžnicami seno peljali k hlevu v dolini.

Iz ledinskih imen vemo, da se je po raznih vakih (Ukanov vak, Bvaženkov vak), t.j. vlakah, vlačilo domov predvsem stelo iz gozdov. Listje so naložili v rjuhe, te pa na veje in jih po vakih (vlakah) vlačili k bližnjim hišam.

Ko pa se začnejo uporabljati tudi kolesa, pa se vlačulam najprej pridruži kripa (spredaj voz, zadaj sani), sprva se je verjetno uporabljalo kar kolca od pluga, saj so funkcijsko, oblikovno in po velikosti zelo podobna.

Kmečka dela so se zelo prepletala, naprave, ki so se uporabljale za delo na polju, so bile ali uporabljene tudi za delo v gozdu (identične rešitve) ali pa so bile podobne onim za poljedelska dela (podobne rešitve), a z nekoliko drugačno izvedbo ali dimenzij - prednja kolca pri plugu ali pri kripi ali pa so bile za delo v gozdu popolnoma drugačne (vlačule, posmojke).

Primerjajmo sedaj razmere pri vlačanju s tistimi, ki smo jih ugotovili pri nošenju in so temeljile na starih razmerah, podedovanih iz rimskih časov.

Če je človek vlekel dve ali tri vreče, je torej vlekel

2x64 = 128 kg oz. 3x64 = 192 kg

To je bil torej razpon bremen, ki jih je bilo mogoče vleči. Razmere

pri vlečenju pa so drugačne kot pri nošenju. Pri nošenju naklonski koti ne vplivajo tako kot pri vlečenju. Pri nošenju smo zasledili razlike sem in tja ali se je nosilo po ravnem ali po hribu navzgor, ali pa navzdol. Bremena, ki se jih je lahko dvigovalo ali spuščalo, so bila omejena na 64 kg, toliko se je nosilo tudi na kratke razdalje pri nakladanju ali razkladanju, na velike razdalje pa se je nosilo polovični (32 kg - rimski vojaki (hopliti), vojska, ženske vsak dan rudo z Jelovice itd.) ali tričetrtinski (46, > 46,77, > ~47 kg = en cent).

Pri vlačanju pa se pojavijo bremena 128 do 192 kg, torej enaka, kot so jih tvorili tovorniki na konjih, vlačilo se je pa samo navzdol.

Ker so pri fužinah uporabljali za prevzemanje oglja od oglarjev v žirgeljnih, je pomembna tudi ta mera. Oglejmo si sedaj vsa razmerja med merami, ki so bile uporabljene pri transportu oglja:

1 kripa = 4 žirglje = 504,8 l (okoli 150 kg oglja)

1 vreča oglja=6 ljubljanski starov=3 dunaj. memike = 189 l ~63 kg

1 žirgelj = 4 prost. čevlje = 126,2 l (~ 38 kg oglja)

1 kripa=4 žirglje=16 ljublj. starov=8 dunajskih mernikov

1 vreča = 1,5 žirgla

1 kripa =4:1,5=2,66666 vreče

1 prostominski čevlj = 31,555 l

Kripa je torej prometno sredstvo, ki ga vleče človek, ki lahko vleče 2 do 3 vreče (128 do 192 kg) v primeru kripe 150 kg. To je torej sredstvo, s katerim se ob mokrem vremenu vlačijo oglje z oglišč k fužinam v poletnem času.²¹⁶ Take (primerjaj prej omenjeno vlačenje rude ob mokrem vremenu, ki ga omenja Agricola SI226(191)) **samotežnice** pa nadomestijo kripo v zimskem času, ko se isto količino natovori na sani in se od oglišč prepelje oglje k fužinam SI231(191) - (primerjaj zopet vlečenje rude po Agricoli).

Kaj pa pomeni potem eksponat na sliki SI232(191) v jeseniškem muzeju, ki izhaja z Rovtov nad Jesenicami in ki ga je očitno vlekla žival. Vlekel naj bi ga voliček, imenovan terc²¹⁷, komaj kaj večji od kozla. Ta vol je torej nadomestil enega človeka pri vlačanju (ali pa pse, ki jih omenja Agricola?). Ta voz imenujejo v jeseniškem muzeju "**voz na žlajf**" tako kot na Planini pod Golico.

Kripa predstavlja torej vmesno stopnjo med vlečenjem in voženjem bremen, saj ni ne voz in ne sani, temveč kombinacija obeh, prilagojena v rudarskih razmerah za vlačenje tako rude kot oglja. Verjetno je težjo rudo vlekel terc, lažje oglje pa človek (s tem, da so bila ojesa nadomeščena z vlečnim drogom).

Eksponat sani v muzeju v Kropi - slika SI230(191) je primeren za vlačenje dveh vreč rude ali oglja z gora v dolino v mokrem vremenu v poletnih razmerah, torej brez snega oz. ledu. Tovrstne sani so se imenovali "**vlačule**".

Kmetje pa so imenovali **vlačule** tudi napravo za vlačenje lesa iz gozda s konji v začetku prejšnjega stoletja. Pri tej napravi so bile ojnice fiksno pritrdjene na napravo, drugače pa je bila izvedena podobno kot posmojke. V primitivnejši izvedbi je bila tudi samo kos lesa, iztesan tako, da se ni zatikal in se je nanj naložilo prednji del hloda in se ga z verigo prikovalo nanjo. Slaba stran te naprave je bila, da je zahtevala zelo ravne poti, saj so ojnice sicer dvigovala na izbočinah vola od tal ali pa ga v vdolbinah tlačile k tlom.

²¹⁶ Kripa pravijo še danes v ravninskih krajih kmečkemu vozu s "trugo", namenemu za prevažanje sipkih predmetov. Po slovarju slovenskega knjižnega jezika pa je kripa lažji vprežni ali samotěžni voz s košem, namenjen predvsem prevažanju gnoja.

²¹⁷ Terci so bili majhni volički, težki 130 do 150 kg, ki so jih gojili na Planini pod Golico. Bili so zelo skromni in močni ter posebno pripravljeni za hribovite kraje. Te so pri njih radi kupovali Tirolci in Bavarci. Vlekli so z izesom, ki so mu rekli "Ježeš" - glej tudi SI246(192). Sploh pa je bilo govedo do 19. stol. veliko manjše in lažje kot današnje. Še okoli 1.1840 je na Slovenskem odraslo govedo tehtalo 122 do 144 kg, kot to poroča Marija Makarovič [C134, s.131].

²¹⁴ Izraz za košenice na Begunjščici, ki ga uporabljajo Begunjci.

²¹⁵ Kope se je do 14. stol. uporabljalo tudi v ravnini, saj so bili hlevi majhni in tudi petre, kamor so zlagali pozneje seno. Šele po 14. stol. se začne izdelovati tudi senike.

To napravo so nadomestile **posmojke**, pri katerih so bile ojnice pritrjene k sanem členkasto - glej sliko SI226(191), torej niso imele zgoraj omenjene napake. Posmojke uporabljajo še danes pri vlačanju hlodov tako poleti, predvsem pa pozimi.

Zgoraj omenjene naprave za spravilo hlodov so uporabljali predvsem pri spravilu lesa z gora v doline, po klancih navzdol oz. na padajočem zemljišču, saj so bili hlodi dvignjeni samo na sprednji strani. V ravnini so uporabljali ali vozove ali sani, kjer so bili hlodi na obeh straneh dvignjeni na vozilo.

Žal zgoraj dveh omenjenih naprav za spravilo lesa še ni v nobenem muzeju, vendar jih je še mogoče videti pri kakem kmetu v skrajno slabem stanju.

Poseben primer vlečenja bremen je vlečenje s sanmi. **Kmečke sani** na Visoki Gorenjski so podobne vozu, še več, zgornji deli voz in sani so enotni, uporabni tako pri vozech kot pri saneh.

Kmečke sani so prirejene konjski ali volovski vpregi in se sestojijo iz treh delov podobno kot vozovi. Razlika med sanmi in vozovi je v tem, da je razdalja med prednjim in zadnjim delom fiksna, saj sani nimajo sore, temveč se zadnja saninca potegneta naprej iznad prednja. Zadnji in prednji del sta med seboj povezana členkasto, kar omogoča obračanje prednjega dela podobno kot pri vozu. Ta členkasta povezava omogoča obračanje voza in prilagajanje sanincev različnim zemljiščem, tako navpično kot tudi vodoravno. Sprednji del ima členkasto vpete oje za vpreganje živali, da se lahko celotne sani skupaj z vlečno živaljo prilagajajo različnim oblikam zemljišča, po katerem vozijo.

Kdaj so se razvile take sani, ni poznano, verjetno pa so dokaj mlade. Prej so uporabljali sani z dverna sanincema, ki so bile krajše in so se težje prilagajale zemljišču in so bile primerne predvsem za ravninske kraje.

Pri vlečenju po klancu navzdol (rude ali oglja z gora, sena s seč na gorah, drv in hlodov s hribov k naseljem v dolinah itd.) pa pomembna nagib in stanje zemljišča, po katerem se je vleklo.

Na Visoki Gorenjski so vlekli predvsem v zimskih razmerah, ko je sneg zakril luknje v zemljišču in je bilo to zamrznjeno, ko so bile drsne razmere ugodnejše kot poleti. Že prej pa smo omenili, da so vlekli z živino tudi ob mokrem vremenu, ko so bila tla mokra in so bile drsne razmere ugodnejše. Vlečenje povzroča dokaj velike poškodbe zemljišča, precej večje kot pa nošenje in voženje. Ker je zemlja pozimi zamrznjena, so tedaj tudi poškodbe dokaj manjše kot pa poleti.

Ker povzroča transport poškodbe zemljišča, so se razvile posebne **pravice do poti**, ki so jih smeli uporabljati samo določeni ljudje ob določenem času in v določene namene. Iz teh pravic je dostikrat mogoče sklepati, kakšne poti so nekoč kje potekale, in tudi na posamezne lastniške razmere na določenem zemljišču.

Ker ljudje niso imeli povsod lastninskih pravic in so vozne pravice dovoljevale uporabo poti samo pozimi, so nastali tudi skednji na oddaljenih travnikih, ki so omogočali hranjenje sena do zime, šele tedaj so ga lahko zvozili domov. Po drugi strani pa je moralo zaradi takih pravic biti kmečko zemljišče, predvsem obdelovalna zemlja, ki mora biti dostopna čez celo leto, razdeljeno tako, da so imeli lastniki omogočen dostop do zemljišč. To je tudi oblikovalo krajino, da je postala taka, kot jo lahko vidimo danes.

Živali so morale imeti neko napravo, s katero so lahko vleklo. Pri govedu so na Visoki Gorenjski uporabljali **ižel** (**ižes**, **igo**, **ježeš**, **ježes**). To je lesen drog s podlogo, ki ima okovane konce, v katere se lahko vpenja ali ojesa ali kake verige, s katerimi se potem vleče. Vse skupaj je z jermenom pritrjeno na rogove, tako da vleče žival dejansko s čelom. - glej sliko SI235(190). To napravo so uporabljali za vlečenje in voženje.

Pri konjih so uporabljali sprva razno jermenje, ki so ga na žival privezali tako, da je lahko vlekla ali zavirala. Pozneje, v 18. stol., se je uveljavil **komat** z dodatnim jermenjem, s katerim so potem konji vlekli in zavirali - glej sliko SI249(192).

6.1.3.3. Voženje bremen

Iz vlačanja bremen se je sčasoma razvilo voženje bremen. Čeprav je v naših krajih voz poznan že zelo dolgo (halštatske obredne figure z Dunaja pri Jereki v Bohinju), se vendar ta v srednjem veku v okviru kmečkih del ni uporabljal. Analiza je pokazala, da do 14. stol. ni bilo predmetov, ki bi bili tako veliki in težki, da jih ne bi bilo mogoče prenesti. Najtežji predmeti so bili zvonovi, vendar se je še te do tedaj ulivalo v bližini cerkva. Tako so arheologi našli v Radovljici livarsko jamo za zvonove, namenjene za staro cerkev, postavljeno verjetno v 13. stol. [A124/7,s.75]. Še v Valvasorjevih časih se omenja, da se večino tovorov na Kranjskem pretovori in ne prevozi.

V podgorskih vaseh pod Dobrčo navaja še JVK oz. njen dodatek, da so tod poti neprevozne.

V okviru kmečkih del se voz ne pojavi pred 2. polovico 14. stol., ko se količina železa dvigne na tako mero, da se potem tudi poceni. Tedaj se uvede tehnologija, ki jo s seboj prinesejo prvi Lahi (Železniki, Kamna Gorica), ki omogoči pocenitev proizvodnje železa. Mali kmečki enovprežni voz se tedaj šele prične pojavljati, ko je proizvodnja železa dovolj velika in cenena, da ga je mogoče uporabljati tudi za vozove. Za gradnjo malega kmečkega vozu se še v prejšnjem stoletju rabi okoli 70 kg železa, ki mora biti poceni, da ga je mogoče uporabiti tudi za take namene.

Res pa je tudi, da prvotni vozovi niso potrebovali toliko železa, saj so imeli lesene osi. Pa tudi kolesa so bila popolnoma lesena.

Danes je še mogoče najti vse razvojne faze kolesa v različnih uporabah:

- Vrteča se palica med dvema ravnima površinama, ki omogoča kotaljenje namesto drsenja in s tem mnogo manjšo vlečno silo.
- Polno kolo, narejeno iz desk, ki so zložene križem, in leseno osjo, nekoč se je uporabljala pri velikih vozovih na dva kolesa. Ta kolesa so bila fiksno pritrjena na os, os pa se je vrtela v dveh očesih pod dnom voza. Danes se to uporablja predvsem pri otroških samokolnicah. Isti princip je veljal tudi pri mlinskih kolesih.
- Podobni vozovi, kot jih prikazuje Valvasor na SI246(192) so imeli popolnoma lesena kolesa (samo zunanji tekalni obroč je bil kovinski) in lesene osi. Kolesa je varovala pred snemanjem zagozda.
- Voz z lesenimi osmi in lesenimi pesti. Osí so na spodnji strani (tam, kjer so obremenitve največje) ojačane z železnim pasom. Kolesa je varovala pred snemanjem zagozda. Tak voz ima spravljen Joža Kosel iz Doslovč.
- Voz z jeklenimi osmi in lesenimi kolesi, kjer je pesto bilo popolnoma leseno. Kolo je bilo pred snemanjem sprva varovano z zagozdo, pozneje pa z vijakom. Takih je ostalo mnogo kmečkih vozov do pred kratkim, saj jih vidimo kot okraske po hišah še danes.
- Voz z jeklenimi osmi in lesenimi kolesi, ki so imela vgrajeno v leseno pesto jekleno pušo. Ta kolesa so bila varovana pred snemanjem z vijakom. Tako so bili izdelani predvsem furmanski vozovi po drugi polovici 19. stol.

Prvi vozovi so bili zelo okorni. Predvsem pa so bili to enoosni vozovi (korete), ki so se kmalu obrabili in so imeli kratko življenjsko dobo.

Že v obdobju 1075-90 omenja Redlich na Koroškem v Glanhofnu oskrbo plemenite vdove Wezale z vinom (duo karradia vini (282)), kar kaže na to, da se je v ravninskih predelih tedaj že uporabljalo tudi vozove, celo kot mere za količino. Zelo verjetno je to ostanek še iz rimskih časov. Glej tudi opombo ²²².

Urbarji omenjajo "vozno tlako" - "franphardt"²¹⁸. Vendar se tako imenuje v času velikokrat tudi tovorniška tlaka, ko še ni nikjer primernih poti, po katerih bi lahko prevažali tovore.

Predvsem pa so za uporabo voz potrebne ceste, ki omogočajo prevažanje bremen. Če se v okviru poljskih del lahko uporablja kolovoze, to za komercialne tovore in komercialne vozove ne zadošča. Na Visoki Gorenjski pred 16. stol. ni bilo pravih razmer za uporabo voz. Vse tovore so ljudje ali sami nosili ali pa so jih nosile tovrstne živali. Večina kmečkih del je bilo drugače organiziranih kot pa pozneje, ko se uveljavijo vozovi. Primerjali bi jih lahko s transportnimi razmerami na dalmatinskih otokih, kjer so se še do danes ohranile tako poti, kot osli za prenašanje tovorov. Visoko v hribih so ozke poti, obdane na obeh straneh s suhim zidom, po katerih na oslih prenašajo pridelke s polj in vinogradov. Temu so prilagojena naselja z ozkimi ulicami, po katerih ni mogoče voziti, saj to preprečujejo stopnice in preozki prehodi.²¹⁹ Temu primerna pa je bila tudi produktivnost takratnega kmeta in z njo povezane življenjske razmere.

Podobne razmere so vladale do 16. stol. tudi pri nas, o čemer nam pričajo stara naselja ali njih ostanki. Naselja v bregu s strmimi navpičnimi ulicami, po katerih skoraj ni mogoče voziti, so se ohranila deloma do danes, čeprav so najbolj strme dele opustili in jih nadomestili z drugimi potmi, ki so bolj položne in vodijo okoli prejšnjih prehodov (n.pr. od Pižovega mostu na Savi pod Radovljico, kjer se je dvojna pot ohranila do danes). Marsikdaj so bile na navpični poti tudi stopnice, ki so onemogočale uporabo voz, a olajševale hojo človeku in živali. Celotno življenje in transport sta bila prilagojena takim razmeram vse od antičnih časov naprej. O taki ureditvi vasi nam pričajo še dnevne podgorske vasi Slatna, Srenja vas in Leše, kjer se je voz uveljavil sorazmerno pozno. Šele uporaba voz je preuredila vaški promet in vas se je začela razvrščati ob glavni prometnici, ki je ponavadi povezovala vasi med seboj. Poti so se razširile, hiše medsebojno odmaknile, da je bil omogočen dostop z vozovi. Torej je voz, ki so ga že začeli uporabljati, začel vplivati na vas, da se je ta preorientirala s svojim prometom na novo prometno sredstvo, ki je omogočalo transportiranje večje količine blaga ali večjih predmetov, predvsem na pocenilo transport, s tem pa povečevalo človeško produktivnost v celoti. Voz prinese torej boljše čase, ljudje so lahko opravili več dela, saj niso bili več omejeni s prenašanjem, temveč so se lahko skoncentrirali predvsem na pridelavo in izdelavo produktov. Voz pomeni torej malo tehnološko revolucijo, ki omogoča lažje življenje in pričanja omogočati povečevanje števila prebivalcev, saj so iste naravne danosti ob novih prometnih razmerah omogočale preživljanje večjega števila ljudi. Uveljavi pa se lahko samo skupaj z drugimi tehnološkimi spremembami, ki jih je prinesla s seboj renesansa.

Konj lahko po ravnem vleče po kolovozih do okoli 500 kg, na ravni cesti pa okoli 1000 kg²²⁰. Seveda ceste v naših krajih niso skoraj nikoli ravne. Specifično je prevažanje na kratke razdalje, predvsem v okviru vsakdanjih del, ko je konj lahko obremenjen tudi bolj. V okviru prometa na daljavo pa so obremenitve bolj omejene, saj mora konj dan za dnevno voziti tovore.

Konj torej lahko pelje vsaj dvakrat večji tovor, kot pa ga lahko nese. Ali pa ga bo nosil ali vozil pa vplivajo predvsem druge razmere.

Do konca tlačanstva (1848) se je pri poljskih delih uporabljalo predvsem vole, konje pa predvsem za prevažanje in prenašanje.

Pri fužinah pa so uporabljali bolj konje in manj govedo. Očitno je bil spekter del tisti, ki je odločal, kakšne živali bodo uporabljali. Deloma je k temu pripomogel tudi status. Večji kmetje so se radi pokazali s svojimi konji, kajzarji pa so uporabljali predvsem vole.²²¹

Na Visoki Gorenjski so vedno uporabljali predvsem enovprežni voz, saj so kmečka dela zahtevala prilagodljiv transport s prilagodljivim transportnim sredstvom.

Ta kmečki voz je bil pravi primer prilagodljivosti. Če se pojem modulame tehnike pojavi šele l. 1936, so kmetje že nekaj stoletij uporabljali voz, ki mu je bilo mogoče spremeniti vozne lastnosti in ga prilagoditi različnim tovorom. Na isti vozni del se je lahko postavilo ali "trugo" za prevažanje razsutih tovorov (pesa, repa itd.) ali "malo trugo" za prevažanje peska, s katero je bilo mogoče pesek tudi zvrniti z voza (da ga ni bilo potrebno zmetati) ali koš za prevažanje gnoja, ali tudi najbolj pogosto uporabljane "lojtre", po katerih je voz tudi dobil ime (lojtrnik ali "lajterbogen") ali končno tudi "dera" - velika ravna deska za prevažanje večjih in lahkih predmetov. Kmet je imel več takih pripomočkov, s katerimi je prilagodil voz, vendar običajno ne vseh. Vozovi pa so bili toliko standardizirani, da si je kmet lahko kakšen del tudi izposodil (n.pr. trugo za prevažanje peska ali dero, ki nista bili tako pogosti).

Tekom stoletij se je voz razvil v zelo priročno napravo tudi z vidika nakladanja in razkladanja. Omogočal je funkcije, ki so jih nasledili današnji tovornjaki - prekučniki. Predvsem pri razkladanju se je dalo pomagati s tem, da se je odstranilo kak del in je tovor vsaj deloma tudi sam padel z voza. Na sliki SI245(192) je predstavljen tak kmečki voz, ki ga vleče vol z izelnom na glavi.

Kako prilagodljiv je postal voz posameznim namenom, lahko vidimo na SI244(192), kjer je predstavljen voz, ki je razstavljen v Čebelarskem muzeju v Radovljici in je namenjen za prevoz čebel na pašo. Ker čebelji panj niso posebno težki, so voz zelo podaljšali, da so nanj lahko spravili večje število panjev.

Vendar se tudi kmečki voz razvije iz raznih vozičkov, ki so omogočali ljudem, da so tovore vozili domov, namesto da bi jih nosili. Pri tem je bil izbor ročnih vozičkov širši kot pa voz, ki so jih vlekli konji ali voli.

Ročni vozički so imeli podobno gradnjo kot konjski vozovi: z les-tvami, s "trugo", košem in z dero. Imeli so štiri kolesa, oje pa je bilo prilagojeno za človeško vleko.

Tudi po velikosti niso bili enotni. Bili so dokaj veliki, kot ga lahko vidimo na sliki SI247(192), lahko pa tudi zelo majhni.

Izmed ročnih vozičkov posebej izstopa "**koreta**", t.j. dvokolesni voziček.²²² Ta se je močno uveljavil, saj ga je imela vsaka kmečka hiša in jo najdemo še danes. SI248(192).

V vaseh pod Stolom so uporabljali tudi "**činkot**", to je ravno tako dvokolesni voziček, ki pa ima spredaj dvojno oje povezano s prečko. Splošen izraz za tak voziček je **ciza**. Činkota ni bilo več mogoče slikati, ker so zadnjega predlanskim pokurili.

Samokolnica (šajtrga) je prevozno sredstvo z enim samim kolesom²²³.

²¹⁸ Valenčič [B118,s.247] omenja uporabo pojma "tragen oder auf Rossen furn", uporablja pa se ponavadi v pomenu potovanja, kot Wallfahrt = romanje, Rundfahrt = krožno potovanje, Schiffahrt = potovanje z ladjo itd.

²¹⁹ Ostanki starih naselij in poti pričajo, da je bilo tudi pri nas tako. Zbita naselja niso omogočala uporabe voz, podobno pa tudi ne ozke (1 do 1,5 m) in vijugaste poti z majhnimi radiusi.

²²⁰ Konje noriške pasme so preskušali furmani na Bledu tako, da so z njimi vozili iz "holzplaca" - skladišča za les na železniško postajo Bled-Jezero po 4 m³ desk, kar znaša okoli 3000 kg. Pri tem je moral konj potegniti celoten naložen voz po slabi cesti iz luknje v zemljišču, nato pa še zlagoma po dobri cesti nekoliko v klanec do železniške postaje. Na samem skladišču lesa je bilo po tleh blato, lesni odpadki, pot iz njega na cesto pa dokaj strma, čeprav kratka (samo kakih 15 m z višinsko razliko cca 3 m).

²²¹ Po pripovedi Lojzke Habjan (Oblakove) iz Kupljenika

²²² Sam naziv koreta -(ital. Carretta = voziček, kolca, ciza) nakazuje, da je to majhen voziček, zelo verjetno prispel k nam iz Furlanije (od koder so prihajali tudi laški fužinarji), kjer imajo dvokolesni vozovi že antično tradicijo. Redlich omenja ...due karradia vini 282., torej dva voza vina (carrus = štirikolesni voz).

²²³ Zanimivo je, da imena šajtrga ne najdemo v nemškem slovarju, čeprav bi domnevali, da beseda prihaja iz nemščine. Tam se uporablja pojem Schubkarren. Slovenska samokolnica ima izvor v enem samem kolesu, nemški pa v potiskanju. Šajtrga pa prihaja iz pojma Scheidtruhe - danes Schiedtrog, t.j. naprave za sejanje rude (ločevanje različnih granulacij), ki jo danes še uporabljajo zidarji za sejanje fine malte. Sito z dvema ročajema je položeno na "motarko" - zaboj za malto, vmes pa je okrogla palica, ki deluje kot kolo. Ta princip mora biti že zelo star, verjetno prihaja že od sejanja žita. Podobno napravo, ki jo

Konstrukcija je bila prvotno lesena, s podobnim kolesom kot pri ostalih vozilih. Danes uporabljajo večinoma kovinske samokolnice z gumijastim kolesom. Nadomeščala je nosila, kjer sta bila potrebna za prenos večjih tovorov dva človeka ali celo več. Ker ima na eni strani kolo, je lahko breme potisnjeno bolj h kolesu, tako je mogoče s samokolnico peljati do 3 cente. Vendar je samokolnica uporabna predvsem na ravnem in utrjenem zemljišču, kar pač zahteva uporaba kolesa. Verjetno je bila ena izmed prvih naprav, ki so se pri nas začele uporabljati že v 14. stol. Ko jo v 16. stol. prikazuje Agricola, je že takšna, kot smo jo poznali še sredi prejšnjega stoletja - glej sliko SI228(191). [B83,s.125].

Tudi samokolnice so imele podobne specializirane oblike kot kmečki vozovi. Tako so bile tudi tukaj različne izvedbe, prirejene različnim namenom: za prevažanje gnoja so uporabljali samokolnico s košem, na fužinah pa so s tako samokolnico prevažali oglje - glej sliko SI227(191).

6.1.4. Uporaba in uporabnost posod in mer

Katerih posod pa niso uporabljali za merjenje temveč samo za transportiranje?

Put'rh, vedro, kibla, goida, meh, jerbas, šajtrga, koš, voz itd. so izrazi, ki so včasih namenjeni tudi predstavitvi količine: n.pr. pripelji mi koš gnoja in dva voza sena, daj mi dve šajtrgi peska, prinesi dva koša sena, prinesi konju 2 kibli vode in kravam dva jerbasa pese itd..

Opazimo, da so namenjeni predvsem tam, kjer količina ni formalizirana, tam, kjer je pomen te količine uveljavljen v okviru vsakdanjega vaškega življenja, ne pa tam, kjer naj bi sledil obračun. Pač pa zasledimo take mere pri fevdalnih dajatvah v raznih urbarjih, ne zasledimo pa jih v mitninskih knjigah.

Končno je vsaka naprava za nošenje, vlačenje ali prevažanje tudi neke vrste posoda, saj mora biti pri transportu breme zavarovano, da ne zdrsne s transportne naprave.

Opazimo tudi, da ni nikjer uporabljen meh, čeprav smo že enkrat prej omenili transportiranje rude v mehovih, ki nam ga sporoča Agricola. Mehovi imajo pač preveč različne mere, da bi lahko služili v trgovini kot merilo, čeprav so v domači rabi zelo uporabni.

Mehovi, narejeni iz živalskih kož, so bili prvi pripomočki, ki so bili splošno uporabni za transportiranje in hranjenje tekočin kot tudi drugega sipkega blaga (žita, soli). Že na raznih antičnih slikah vidimo, da so jih splošno uporabljali, v prazgodovini pa so bili več ali manj tudi edino sredstvo za transport tekočin v primernih enotah za nošenje. Konkurenci so jim delali samo vrči.

Za čuda pa jih ne najdemo pri transportiranju pri nas. Ne omenja jih nobena mitninska knjiga ali kak drug takratni dokument. Čeprav so zelo pripravljeni za transport, jih očitno v komercialne namene niso uporabljali. Poznani so predvsem pri transportu rude s hribov v dolino v povezavi z ročnim transportom. Omenjajo se tudi pri izvlačenju rude iz rudnih jam (svinjski mehovi). Mehove so nadomestile vreče (usnjene ali platnene), kot je bilo to že prej omenjeno. Mehovi so bili sami po sebi dokaj različnih dimenzij, saj so tudi živali, iz katerih so jih delali, lahko različno velike. Mehovi torej niso omogočali neke enotne količine nekega blaga, kot so to omogočale vreče. Enotna količina blaga pa je nujna pri transportu, hranjenju in obračunavanju blaga, zlasti v prometu na daljavo.

Kot smo že prej videli, so uporabljali mehove za različne vrste transportiranega blaga, zato so bili lahko tudi dokaj različni. Če primerjamo tiste, ki jih omenja Agricola pri vlačanju rude na Koroškem, ne vemo, ali so bili to mehovi ali vreče, saj so bili kosmati in verjetno zašiti, ker ni bilo potrebno, da bi držali vodo.

Vreče so se razvile iz mehov. Omenili smo že platnene vreče za prenašanje soli, narejene iz dvojne niti. Vendar so bile tudi vreče

zelo različne tako, kot so še danes (plastične vrečke, platnene, bombažne vrečke, vrečke za nošenje na rami, torbe, cajne, bisage itd., itd.).

Vrče različnih oblik so uporabljali predvsem za transportiranje v okviru pomorskega prometa. Najbolj znana oblika vrčev so **amfore**. V njih so prenašali, prevažali in hranili vino, žito in olje. V njih je bilo mogoče transportirati in hraniti tudi druge vrste blaga. Bili so splošno uveljavljena transportna in hranilna posoda, ki jo je bilo mogoče tudi neprodušno zapreti in v njej konzervirati pokvarljiva živila²²⁴. Po količini vsebovane snovi so bili zelo različni, od najmanjših, ki so bili namenjeni mazilom in so vsebovali nekaj cm³ raznih lepotil, zdravil itd. pa do takih, ki so obsegali nekaj m³, namenjenih za vino ali olje. Bili so izdelani ali iz keramike (predvsem za vino), ali pa izklesani iz kamna (predvsem za olje). Upabljali so jih predvsem v mediteranskem prostoru. Njihova slaba stran je bila, da so bili zelo občutljivi in so se radi razbili oz. počili. V naših krajih tako velikih vrčev do sedaj ni bilo zasledenih, saj podnebne razmere niso primerno (zmrzal bi kaj kmalu uničila tako posode kot tudi njih vsebino). Vrči so bili v naših podnebnih razmerah uporabljani za specifične namene in v specifičnih okoliščinah.

Vrči so se v naših krajih uporabljali predvsem za prenašanje in hranjenje manjših količin tekočin.

Vrči so v različnih količinah služili pozneje tudi za mere, predvsem za sol in vino in to predvsem v obmorskih krajih.

Iz vrča so tako izpeljane naslednje mere: kopal, bokal, štefan in na njih temelječe manjše mere.

Keramika verjetno ni bila najprimernejši material za gradnjo transportnih naprav, saj ni bila dovolj zanesljiva pri uporabi. Uporaba je bila omejena predvsem na rokovanje in prenašanje na krajše razdalje, a tudi na hranjenje tekočin in sipkih snovi.

Pač pa je pri nas poznana ljubenska lončevina, med katero so tudi vrči. Ti so bili namenjeni tudi za hranjenje raznih jestvin n.pr. jajc v apneni vodi. Vendar je bolj poznana lončena posoda za kuhanje in pečenje, znana kot "**Ijubenski lonci**". Te do neke mere zamenjajo pozneje litoželezni lonci. Oboji pa so bili uporabljani za kuhanje na odprtem ognju oz. v kmečki peči. S starimi črnimi kuhinjami - dimnicami ("rauhkamrami") vred pa so izginili tudi tovrstni lonci.

V naših krajih so kmetje uporabljali predvsem lesene posode, pa naj si bodo to pletene ali trdne iz desk izdelane posode. Na teh tudi izvirajo razni merniki in mere v velikosti okoli 5 l pa tja do nekaj m³.

6.1.4.1. Pletene lesene posode

Pletene posode so zelo stare, verjetno najstarejše posode sploh. Skupaj z mehovi predstavljajo še danes pri primitivnih ljudstvih, ki še ne poznajo keramike, prvotne posode, ki so jih uporabljali v vsakdanjem življenju.

Oblike pletenih posod so v vsej srednji Evropi dokaj podobne, po oblikah so tudi poimenovane, čeprav je gradbeni material različen, predvsem razne vrste šibja in slama. Še vedno se uporabljajo ista imena, čeprav se je danes marsikdaj prešlo na kovinske posode. Oblika je določala tudi funkcijo, ne pa snov, iz katere je bila posoda narejena. Razne košare, jerbasi, korbe, koši, peharji itd. so predstavljali različne oblike, ki so tudi ornejevale uporabnost takih posod. Vemo, da so take posode uporabljali ljudje že zelo zgodaj, verjetno je to eden prvih pripomočkov, ki jih je človek (poleg palice - droga) uporabljal že od svojega nastanka. Segajo daleč nazaj pred kakršno koli zgodovinsko dobo, o čemer pričajo tudi njih imena. Tisto, kar vidimo danes, so samo zadnje faze prilagajanja takih izdelkov trenutnim potrebam.

poganjata dva človeka, omenja Agricola [B83,s.249] in ugotavlja tudi podobnost s samokolnico. Zato lahko sklepamo, da se je pri nas samokolnica uveljavila že za časa prihoda prvih profesionalnih rudarjev še pred 15. stol. Zelo verjetno so jo zanesli nemški rudarji, ki so jo uporabljali pri rudarjenju za ločevanje različnih rud.

²²⁴ V marsikaterem primeru se najde v morju še danes amforo z vinom, ki je še sedaj užitno.

Nedvomno je najpomembnejša posoda **koš**, ki se je razvil tekom tisočletij svoje uporabe. Bil je univerzalno prenosno sredstvo, v njem so prenašali skoraj vse od poljskih pridelkov, gnoja na njivo, izdelkov in pridelkov do otrok. Uporabljal se je povsod tam, kjer se je nekaj nosilo in dostikrat nadomeščal druga sredstva (krošnje, nosila, košare itd.). Sprva namenjen le človeški nošnji, se je sčasoma prilagodil tudi novim razmeram pri tovorjenju in pozneje tudi pri vozovih. Ohranilo pa se je njegovo osnovno ime tudi pri drugih iz njega razvitih oblikah (koš za voz, košare, košare za tovorjenje itd.).

Slika SI249(192) nam prikazuje koš za nošenje, v ozadju konjska oprema za voženje pred hlevom Petra Paplerja - Dolarja z Breznice.

6.1.4.2. Trdne lesene posode.

Trdne lesene posode lahko delimo na dva dela: na **zaprte** in na **odprte posode**.

Najpomembnejši predstavnik zaprtih posod je **sod**, saj so vse druge posode razvite iz te osnovne oblike. Izdelava sodov je zahtevala posebna znanja in spretnosti, zato so se med prvimi rokodelci zelo zgodaj pojavili tudi **sodarji**.

Največje posode za hranjenje vina, ki se ne transportirajo, so **kadi**, ki lahko danes merijo tudi po nekaj desetih kubičnih metrov. Namenjene so predvsem za hranjenje vina, vendar se uporabljajo tudi drugod (žganjekuha, kisarne in slično).

Barigle in putrihe smo že prikazali dvakrat, prvič kot posodo za hranjenje, drugič kot posodo za tovorjenje.

Odprte lesene posode pa so izdelovali predvsem kmetje sami.

Zato so imele posode zelo široko uporabo in veliko število oblik in veličin. Na kmetih se je pojavila že zelo zgodaj v okviru dodatnih kmečkih del tudi izdelava lesenih izdelkov, ki so jih prodajali tudi na trgu. Predstavnik le-teh je danes tako imenovana "**suha roba**". Še več, pojavile so se tudi vasi, ki so se pretežno ukvarjale z izdelavo lesenih izdelkov, n.pr. Ravne nad Bohinjsko Bistrico, ki so take lesene izdelke tovorile na trg celo na Primorsko.

Po velikosti so take lesene posode obsegale cel spekter, od nekaj kubičnih centimetrov za zdravila, prek latvic z vsebino 0.2 do 0.5 l, prek golid, veder, škafov pa do velikih kadi, ki so vsebovale lahko tudi nekaj kubičnih metrov.

Te lesene posode uporabljajo še danes, čeprav jih je nekoč začela izpodrivati sprva pokositrena, pozneje pa pocinkana pločevina, danes pa jih izpodrivajo predvsem izdelki iz umetnih mas.

Žirgelj je posoda, s katero so merili oglje. Podoben je lesenemu škaflu - slika SI250(192) v (arhiv Muzeja Jesenice). Moramo pa tudi omeniti, da so ponekod uporabljali za merjenje oglja tudi pletene žirgelje ali celo izdelane iz lat, kar lahko vidimo pri Agricoli.

Z lesenimi posodami se je razvila tudi profesionalna izdelava posod, sodarstvo. Sodar (Pinter) se v naših krajih omenja v 15. stol. [A7/1,s.25,c.108] v fevdni knjigi Celjskih. Sodarji so morali obstajati že v 14. stol., saj omenjena knjiga samo potrjuje dejansko stanje iz dobe Ortenburžanov.

6.2. Vrste transporta

6.2.1. Transport na kratke razdalje

6.2.1.1. Transport v okviru kmečkih del

Tja do 14. stol. se je v okviru kmečkih del skoraj vse nosilo. Pri tem so največ uporabljali koš. Vole so uporabljali za oranje njiv in vlačenje lesa. V okviru celovitih del je tako transport zavzemal dokaj velik delež. S takim načinom transportiranja je bila omejena celotna količina dela posameznega človeka in s tem tudi število ljudi, ki jih je neka kmetija lahko preživljala. Nošenje je omejevalo po eni strani količino pridelkov, na drugi strani pa tudi oddaljenost obdelovalnih površin od doma.

Kmetije niso mogle biti velike, hiše so morale biti majhne, saj je razpoložljiva zemlja dajala komaj toliko, da so lahko preživeli. Če je prišla kaka neizgoda (kuge, poplave, suše, pozebe) in se je pridelek zmanjšal, pač nekaj ljudi zaradi lakote ni preživelo. Tako je bilo število ljudi dejansko omejeno tudi z načinom transportiranja. Iz že opisanih podatkov vidimo, da število kmetij v posamezni vasi ne raste do takrat, ko se lahko odvečno prebivalstvo seli drugam. Ko pa so uporabljene vse uporabljive površine (Podgorje, hribovska naselja), pa mora priti do spremembe načina transportiranja. Zaradi slabih transportnih pogojev se nošenje še najdlje ohrani ravno tam, kjer so se ljudje nazadnje naselili. Tudi pridobivanje hrane v gorah (rovti, črtene, lazi...) je omogočal več ali manj samo transport z nošenjem, zato se je v takih krajih ohranil do danes.

Razdelitev posameznih zgradb v naseljih in notranja ter zunanja ureditev hiš je bila sprva prilagojena nošenju. Če se je do naselij še lahko vlačilo, se v samih naseljih zaradi zbitosti ni več moglo. Zato nastajajo v okolici naselij na mestih, kjer se v naselja stekajo vlake in poti, odlagališča za daljše predmete: les, drva itd.. Ta ostanejo še dolgo časa srenjska, čeprav se okoli njih razdeli med posamezne nosilce srenjskih pravic že skoraj vsa srenjska zemlja okoli naselja.

Sprva se tudi v hiše vse samo znosi, ko pa postanejo hiše dvo- in troprostorske, pa je mogoče v hiše zvlačiti tudi razne pridelke in druge potrebščine (drva, surovine itd.), saj so v hišah tako izdelovali razne predmete (leseni predmeti, predenje in tkanje itd.), kakor tudi predelovali pridelke: ličkanje koruze, trenje lanu itd.. Takemu načinu življenja so bile prirejene tudi hiše skupaj z drugimi gospodarskimi poslopji, kamor so sčasoma začeli prenašati gospodarske dejavnosti, hiša pa je bila vedno bolj namenjena samemu bivanju.

Podobno prenašanju je tudi vlačenje. To vidimo pri spravi sena s hribov. To se je najprej vlekelo, dokler niso prišli do poti, potem pa se je na samotežnicah pripeljalo v dolino ali na kako drugo mesto, do koder se je lahko prišlo z volom ali konjem. Skratka, seno je od najvišje točke, kjer je bilo shranjeno do zime (kopišča, svisla), potrebovalo vse tri načine transportiranja, preden se je znašlo na skednju v dolini.

Kako se je nosilo seno, smo že opisali. Travo, ki so jo kosili za sproti, so manjše količine znosili s koši, večje količine pa z rjuhami. V rjuho je bilo mogoče naložiti po 1 cent sveže trave, to pa je bilo dovolj za prehrano dveh (takratnih) krav za ves dan - glej SI257(193).

Vse to se je ohranilo do pred kratkim, do takrat, ko se je začela deagrarizacija in so se začeli hribi zaraščati.

V 11. stol., ko nam kmetije še omenjajo razni latinski dokumenti, imajo kmetije celo ime "manicipia", to so tisti, ki katerem leži gospodarjeva roka = nesvobodni. Njihove hiše so domci, to so enocelčne hišice - brunarice, ki se pri kočarjih ohranijo do 20. stol. Ti ljudje so včasih imeli nekaj živine, bolj ko se je bližalo 20. stol., bolj so se manjšale tudi njihove živali. V Kropi so imeli delavci koze, pa še te so jim v 19. stol. prepovedali, češ da delajo škodo v gozdovih. Taka gospodarstva niso imela običajno nikakršnih njivic, kvečjemu vrtove. Koze pa so preživljali prek zime z vejniki, t.j. obsekanih lipovimi, gabrovimi ali jesenovimi vejami, ki so jih poleti posušili, pozimi pa jih je obirala drobnica, predvsem koze. Če je imel kmet v 11. stol. sicer podobno hišo kot kočar v 19. stol. pa je tedaj imel veliko več zemlje in tudi več živine. Tako do 20. stol. ne izgine nobena vrsta transporta, a tudi ne nikakršna vrsta hiš, samo njihova uporaba se zoži na majhno število posebnih namenov.

6.2.1.2. Transport v okviru kmečke trgovine

Kmečka trgovina se začenja razvijati v 14. stol., ko začenjajo fevdalci zahtevati dejatve v denarju in ne samo v naturalijah. Kmet je bil prisiljen svoje pridelke prodati običajno na bližnjem trgu. Isto so počeli tudi fevdalci. Če je pridelana hrana v naših krajih zadoščala za potrebe domačega prebivalstva in dajatve fevdalcu, so ostali kot tržni viški predvsem prirejene živali, ki so bile v glavnem predmet trgovanja. Pri nas je bilo predvsem železo tisto, ki se ga je najlaže prodalo. Imelo je visoko ceno in lahko se ga je hranilo za slabe čase ("železne rezerve"). Do 14. stol. so kmetje tudi pridelovali surovo železo, vendar že po 12. stol vedno manj, saj je bila konkurenca profesionalnih železarjev, ki so se pretežno bavili s pridobivanjem železa, vedno večja. Tako so kmetje na Dovjem oddajali železo kot fevdalno dajatev, odvečnega pa so prodali za lastno preživljanje.

Kmečka trgovina se je najprej porajala v okviru sejmov, pozneje pa so kmetje sami nosili na Primorsko predvsem železo in poganjali po takratnih poteh (čez Bohinj in Jelovico) živino v primorska mesta, kjer so jih menjavali predvsem za sol. Tako je bila v naših krajih zelo razširjena trgovina s soljo in so morale dajati posamezne vasi tudi solne dajatve.

Sol so transportirali predvsem v lanenih vrečah, kot smo že prej omenili, te pa so pritrdili na sedla, kot jih prikazuje že Valvasor na SI230(190).

6.2.1.3. Transport lesa in drv

Posebno mesto zavzema transport lesa. Les je potreben tako pri fužinah kot tudi pri rudnih jamah. Fužine so imele veliko lesenih gradenj, potrebovali pa so tudi les za kurjavo. V rudnikih so ga uporabljali za rudniške zgradbe, predvsem za podporje v jamah.

Pri transportu lesa so uporabljali tudi Savo. Tako so Kupljeničani plavili les na Cajhnovo žago pod Radovljico. Do Save so ga zvozili s konji, naprej pa po vodi do jezua Cajhnove žage, kjer so ga nato lovili.

Sploh je predstavljalo furanje lesa eno glavnih zaposlitev kmetov v zimskem času, ko kmetje niso bili zaposleni s poljskimi deli. O tem nam pričajo mnoga ledinska imena in ostanki nekdanjih vlak in drč, po katerih so spuščali les v dolino. Tako so po Brunku navzdol s Smokuškega vrha spuščali veliko lesa, ki so ga rabili v okolici vasi Smokuč, Doslovče, Breznica in Rodine, mnogo pa ga je šlo tudi po završki cesti na žage v Mostah in proti Jesenicam.

Veliki posestniki so izsekavali velike dele gozdov in so postavljali riže za transport lesa, kot jih omenja Valvasor. **D1.6.

Kroparski otroci in ženske pa so pobirali po gozdovih veje in suhljad, da so lahko pozimi kurili ter jih na ramenih, ženske pa s svitki na glavah, znosili domov.

6.2.1.4. Transport rude

Transport rude smo že deloma opisali, ko smo omenjali razne transportne naprave. Na Visoki Gorenjski je mnogo rudarskih poti, običajno nazvanih rudnih poti, po katerih so transportirali rudo iz rudišč v dolino. Po 11. stol., ko se začnejo pojavljati vodno gnane peči, je bilo potrebno transportirati z gora tako rudo kot tudi oglje. Ker je bilo mnogo rudarjev samo deloma zaposlenih s kopanjem rude, deloma pa s kmečkimi deli, so morali ta dela uskladiti. Z rudarjenjem se je ukvarjalo predvsem revno prebivalstvo v lastni režiji in prodajalo svoje produkte na fužinah, kjer so bila v okviru fužin skladišča. Vendar so rudo marsikje predelovali že kar v bližini rudnih jam, šele zadnjo fazo - taljenje, ki zahteva največ energije, so opravljali v dolini.

Tako so sprva nastale steze z gora v doline, po katerih se je ob raznih letnih časih na vse mogoče načine transportiralo rudo v doline (ženske so jo nosile, rudarji so jo pozimi vlačili na posmojkah, poleti pa na vlačulah). Tako različnemu transportu pa so bile prilagojene tudi poti. Končno so od 18. stol. naprej začeli izdelovati posebne ceste, saj so potrebe po surovinah tako narasle, da se je s transportom ukvarjalo mnogo ljudi in potrebno je bilo veliko živine, ki je to opravljala. Tako je Ruard naredil v 19. stol. cesto od Karlovih jam čez Planino pod Golico do plavžev na Savi, po kateri so potem vozili rudo predvsem okoliški kmetje.

6.2.1.5. Transport oglja

Pri nas so plavže večinoma zalagali (polnili) s košarami, rudo pa so pretežno zalagali s posodami, podobnimi škafo ali korbam. Te posode so bile tudi merilo za zakladanje peči. Merilo se je, koliko posamezne sestavine se je dodajalo.

Priprava oglja je bila opravilo predvsem revnejših kmečkih slojev²²⁵. Ti tudi niso imeli živine, s katero bi vozili oglje v fužine, ki so bile glavni porabnik. Nekaj so ga porabili tudi kovači, manjši del pa je šel v druge namene. Tako so oglje zbirali v kolpernih (skladišča za oglje) na fužinah, kamor so ga ogljarji zvlačili predvsem pozimi na samotežnicah. Zato so uporabljali velike vreče slika SI231(191). Agricola navaja tudi, da so oglje transportirali tudi s samokolnicami s koši, ki so jih uporabljali tako za merjenje kot tudi za prevažanje v okviru fužine.²²⁶

Vendar se je oglje transportiralo tudi z večjimi vozmi, z voli in konji. Fužine so imele že v 16. stol. najete velike gozdove od blejskega gospostva tudi v Gornjesavski dolini, kjer so nato pripravljali oglje. Tako so ga na večje razdalje, predvsem potem ko je bila zgrajena skozi Dolino Karlova cesta, vozili z vozmi od Podkorena navzdol do fužin v Mojstrani in na Jesenicah. Iz Rateč so ga vozili pretežno na fužino v Beli Peči.

6.2.2. Transport na srednje razdalje

Večina tovorjenja se je pri nas odvijala v okviru transporta na srednje razdalje (do 200 km). To razdaljo se je dalo preiti ob dnevnih normah 35 km v 5 do 6 dneh. Mesta ob morju, kamor se je transportiralo predvsem železo, so bila večinoma v tem dosegu. Pogoste namembnosti so bile:

Čedad - 2,5 do 3 dni hoda

Štivan in Devin - 3 do 4 dni hoda

Trst, Koper, Piran - 4 do 5 dni hoda

Reka 5 dni hoda.

Transportirali so predvsem železne izdelke, deloma tudi kmečke pridelke (med, vosek, platno ....), nazaj pa predvsem sol, a tudi vino in drugo blago.

6.2.3. Daljinski transport

Na večje razdalje so tovorili predvsem v okviru tovarniške tlake. Nekateri kmetje so svojo tlako morali opraviti kot tovarniško tlako. Tako omenjajo i briksenski urbarji tovarniško tlako, ko so kmetje tovorili v Briksen žito, ribe, divjačino, vino in les.

Po dokumentih je tovorjenje z Bleda v Briksen trajalo 8 dni (na razdalji 280 km). Iz vrste blaga vidimo, kako nesmiselno je bilo takratno prenašanje blaga. Briksenski škofje so imeli vsega navedenega dovolj v okolici Briksna, vino je bilo zagotovo še boljše, kot pa tisto z Bleda.

Ker pa so dajatve, ki so jih dobivali od kmetov, morali nekako potrošiti, so jih morali prinesiti v Briksen. Najbolj nesmiseln je bil na taki razdalji prenos rib. Če jih niso na nek način konservirali, so jih morali prenašati tja v sodovih. Divjačino so lahko prenesli živo, vendar kako, na konjih?

Vidimo, da nesmiselnost transporta ni od danes, ko se isto blago prevaža brez smisla sem in tja zaradi neuskkljenosti naročil in transporta.

²²⁵ Od ogljarja prihaja tudi pri nas dokaj pogost priimek Kolman, poenostavljeno tudi Koman.

²²⁶ Na Visoki Gorenjski se je že za časa kmečkih peči vsipalo oglje v peči s košarami. Tedaj so bile pač košare merilo za količino vsutega oglja. To je trajalo tako dolgo, dokler so bile pri nas kranjske peči, ki so imele zakladalne naprave prilagojene nošenju. Šele zadnje predelave peči so omogočale uporabo samokolnic, ko so pokrili dovodni kanal (rake) za dovod vode do fužinskih mehov in s tem dobili primerno pot do peči.

6.3. Vpliv transportiranja na izvedbo poti in cest

Načinu transportiranja so se prilagodile tudi poti in ceste. Nekaj se je prilagodilo samo po sebi, nekaj pa je moral postoriti tudi človek.

Nedvomno je pri vsaki poti najbolj pomembna njena usmerjenost, odvisna od izhodišča in cilja poti. Usmerjenost pa izraža namen potovanja in z njim povezanega transportiranja.

Po drugi strani pa so pomembne tudi okoliščine, zaradi katerih se potovanje in transportiranje sploh izvajata. Za tako dejavnost mora biti nek vzrok, vzpodbuda, namen, a tudi neka posledica. Vse to pa se odraža na samih poteh in cestah. Vendar se okoliščine transportiranja sčasoma vedno bolj izgubljajo, prek njih se nalagajo nove potrebe in možnosti ter z njimi povezane izvedbe cest, ki jih ali uničijo ali pa samo prekrijejo. Tako je mogoče najti odseke cest in poti, ki jim danes ni mogoče več zanesljivo določiti niti izhodišča niti cilja niti namena, saj so izrezane iz celotnega okolja, ki se je temeljito spremenilo. Od tedaj, ko so taki odseki nastali, se je nekajkrat spremenilo celotno okolje in jih je možno razporediti v različne čase in povezati z različnimi nameni.

Različne življenjske aktivnosti v prostoru ali izven njega (gospodarske, vojaške, verske itd.) rodijo različne poti ali pa uporabljajo že obstoječe. Tako so vedno zanimive iste trase, dokler se prometne okoliščine ne spremenijo v taki meri, da se neka pot ne opusti. Ko pa se opusti, začne pot propadati. Običajno se opustijo samo določeni odseki celotnih poti, ki premostijo neko oviro (odroni, udori, poplave, itd). Včasih se za različne letne čase, v katerih nastopajo različne prometne razmere, izvede tudi različne trase poti. Tako je poleti ob suhem vremenu ali pozimi ob zmrzali mogoče napeljati čez sicer zamočvirjen svet pot, ki predstavlja bližnjico neke poti, ki vodi drugače naokoli po grebenu in zagotavlja prehod ob vsakem vremenu. Sploh ima večina poti svoje variante, ki jih uporabljajo ob različnih okoliščinah.

Večina poti in cest tako ali tako ni enonamenska. Po njih se je odvijal različen promet z različnimi transportnimi sredstvi. Tudi cilji so se do določene mere prekrivali. Tako so nekatere poti vodile k različnim ciljem in se cepile na primernih mestih. Poti se skoraj vedno uporabljajo za dvosmerno potovanje, razen če je potovanje v eni smeri preprečeno ali zelo otežkočeno. Tako poteka transport skoraj vedno obojestransko, menja se samo vrsta transportiranega blaga.

Vsekakor so tukaj pomembne ali lokalne povezave ali pa povezave na daljavo. Človek je v svoji zgodovini potreboval za svoje življenje različne materiale, ki jih ni mogel dobiti v svoji bližini. Tako so že v bronasti dobi vodile prek našega ozemlja jantarne poti. Jantar sam ni potreben za preživljanje, pač pa je odlično trgovsko blago, saj je mogoče za sorazmerno majhno količino jantarja dobiti velike količine drugega blaga, ki ga človek potrebuje.

6.4. Vrste poti in cest ter njih izvedbe in ostanki

6.4.1. Steze

so najbolj običajne poti, ki povezujejo dve namembni točki. Ker so bile zelo enostavne in so nastale same ob potovanju med dvema namembnima krajema, so večinoma vodile od določene točke v drugo točko, ne da bi se cepile [A100,s.220]. To velja predvsem za steze, pomembne za lokalni promet v zadnjem času. Tako še danes nastajajo steze prek parkov, kljub temu da vodijo okoli urejene poti. Steze so vedno najbližje povezave in nastajajo tam, kjer sicer promet ni smotrno urejen, kjer so drugi vidiki (estetski, komercialni) pripeljali načrtovalce do neživiljskih rešitev. Ljudje si sami poiščejo najugodnejše poti, prehode in slično, steze pa so rezultat takih pogojev in dejansko najugodnejša prometna rešitev.

Take steze so vodile skozi naše kraje od severa proti morju in obratno že takrat, ko naše območje sploh še ni bilo poseljeno in so ga

ljudje samo prečkali ali se v njem samo občasno zadrževali. Taki pogoji segajo že v kameno dobo.²²⁷

Prvotne trase poti je mogoče ugotoviti ravno iz takih namenov in možnosti in nato tudi ugotavljati, da so se uporabljale do pred kratkim, ko je avtomobil nadomestil ne samo konja, temveč tudi človeške noge. Kar je bilo še za časa Prešerna popolnoma običajno, da so ljudje potovali v Ljubljano, na Dunaj in praktično kamor koli peš, si danes komaj lahko še zamišljamo. Do splošne uvedbe avtomobila so se ljudje posluževali tudi drugih razpoložljivih sredstev, danes pa se nekateri vozijo tudi po 100 m daleč z avtomobili. Šele avtomobil je dejansko uničil steze, ki so jih uporabljali stoletja in nekatere tudi tisočletja (čez Medji dol, čez Zelenico, čez Zajamo in Vrh Bače).

Če so bile prvotne steze skoraj ravne trase, prilagojene krajevnim prilikam, so se sčasoma prilagajale novim možnostim. Če so vodile prvotno po pobočjih skoraj vodoravno, so se z različnimi odroni morale po višini prilagoditi novim možnostim. Steze so morale obiti mesto, kjer ni bilo več povezave in poiskati novo najugodnejšo možnost. Zato so postale valovite in so spreminjale svojo višino. Takih steza ni nobeden vzdrževal, jih popravljali, delal na novo posameznih odsekih. To so naredili potniki sproti, ko so se prilagajali novim možnostim. Šele ko se razvijejo tlakovane poti, torej takrat, ko so začeli v poti tudi investirati, se razvije tudi vzdrževanje. To pa je več ali manj povezano z nastankom raznih držav z njihovimi kompleksnimi interesi.

Ob dokaj pogosti uporabi stez so začele te propadati. Vrezovale so se vedno globlje v zemljišče, pri čemer so pomagale še padavine. V ravninskih predelih so začele nastajati luže, ki so se jim ljudje izogibali, pot pa se je začela vijugati. Tako skoraj ni stare poti, ki ne bi bila vijugasta. Opaziti je dokaj pogosto tudi drug vzrok za vijuganje poti - grmovje ob stezi se vedno bolj razrašča in tiši stezo (pot, cesto) proč od prvotne smeri. Na nagnjenih zemljiščih je voda izpirala poti, da so se vedno globlje vrezavale v zemljišče, zlasti na prehodih iz ravnine navzdol v klanec, kjer so danes vseki globoki tudi do 10 m (n.pr. v Nartu na poti s Črnivca na Dobro polje), odplavljeni pesek pa se je nakladal na izteku klanca v ravnino. Poti so postajale tako vedno bolj položne. To se je dogajalo zlasti pozneje, ko so začeli uporabljati vozove, ki so drobili s svojimi okovanimi kolesi kamenje v droban pesek, ki se je potem nasedal v nižjih in bolj položnih predelih. Podobno se je dogajalo tudi pod kopiti tovarnih konj, vendar ne tako intenzivno. Najmanjši vpliv je imela še človeška hoja, saj je ta zemljišče obremenjevala sorazmerno malo. Vendar so tudi človeške noge skozi stoletja izhodile zemljišče tako, da se je to utrdilo, iztisnila se je prst, ki jo je ob suhem vremenu kot praš odnašal veter, v deževnem vremenu pa jo je kot mulj odnašala voda. Struktura zemljišča se je spremenila do take mere, da je mogoče še po nekaj stoletjih, ko se pot ne uporablja več, ugotoviti, kod je potekala taka pot (n.pr. steza iz Predtrga čez Žale v Novo vas, ki se ne uporablja že dve stoletji, pa je bila še vidna l. 1973, ko so iz zraka fotografirali ozemlje v geodetske namene in jo lahko vidimo v sliki SI013(27)).

Steze, ki jih niso več uporabljali, so začele zelo hitro propadati. V gozdu so se zarasle v nekaj letih in postale neprehodne, potem pa se jih tudi ni več moglo uporabljati - SI123(98). V gozdu je potrebno steze vzdrževati tako, da jih vegetacija ne zaraste tudi če se uporabljajo. Grmovje sili v prostor nad stezo, ko išče svetlobo. Tako obstaja večno tekmovanje med potjo in vegetacijo, ki ga dejansko uravnava le človek s svojimi posegi v prostor in z uporabo ter vzdrževanjem poti.

Steze, poti in ceste so torej neko nenaravno, naravi tuje stanje, ki jih narava poskuša čimprej nadomestiti z naravnimi strukturami.

Da bi steze ostale uporabne dalj časa in da bi nanje manj delovala erozija, so jih začeli tlakovati. Sprva so bile namenjene predvsem človeku. Tako so že v halštatu tlakovali poti v posameznih naseljih na Dolenjskem. Takih tlakov na Visoki Gorenjski in halštatskih naselij še nismo zasledili²²⁸, poznamo jih pa iz rimske dobe.

²²⁷ Na Gradiščah v radovljiškem Predtrgu so bila najdena orodja iz kamenja, ki ga ni mogoče najti na Visoki Gorenjski.

²²⁸ Res pa je, da arheologi halštatskih naselij tudi še niso raziskali. Delali so

6.4.2. Poti

V rimski dobi nastanejo 4 čevlje ($4 \times 0,295 = 1,18 \text{ m} > \sim 1,20 \text{ m}$) široke, tlakovane poti, katerih ostanke obravnavamo na ustreznih mestih tudi v tej knjigi.

Take poti so omogočale dobro hojo človeku, manj primerne pa so bile za podkovane konje, ki jim je lahko, zlasti pozimi, na takih tlakih drselo. Širina poti je omogočala vzporedno hojo dveh otovorjenih ljudi, ali zaporedno hojo človeka in konja.

Glede na ostanke bi lahko sklepali, da take poti niso bile tlakovane po celotni dolžini, temveč samo na strminah, kjer bi jih drugače uničila voda. Kjer te nevarnosti ni bilo, sklepamo, da so bile poti pač takšne, kakršno je bilo zemljišče, po katerem je bila pot ali steza speljana.

Na Visoki Gorenjski v srednjem veku ne zasledimo poti, ki bi tedaj nastala in bila tlakovana. To lahko razumemo na dva načina: ali ni bilo primernih interesov in ustreznih sredstev ali pa da dejansko niso bile potrebne. Mislimo pa, da je bil prisoten splet obeh teh dveh danosti. Ker se je v srednjem veku predvsem po uvedbi fevdalnega reda po 10. stol., začel vedno bolj uveljavljati tovarniški promet, so bili konji tisti, katerim bi bilo potrebno prilagoditi tudi poti. Za te pa smo že prej ugotovili, da tem tlakovane poti ne ustrezajo. Po drugi strani pa ni bilo interesa, da bi take poti sploh gradili, raje so uporabljali že prej zgrajene poti.

Tudi promet po obstoječih poteh je primerljiv v antiki in v visokem srednjem veku. Dejansko začenja promet naraščati šele v 14. stol., s tem pa tudi potrebe po ustreznih poteh. Ugotovimo lahko, da tovarništvo na Visoki Gorenjski ni nikoli zahtevalo uvedbe širših poti - cest. Te je zahtevalo šele prevoznitvo.

Zato se antično cestno omrežje, ki ga poznamo v nižjih delih Gorenjske, sploh pa ono na Notranjskem in Dolenjskem ne more primerjati z onim na Visoki Gorenjski. Tam, kjer se je premikala rimska vojska, so se pojavljale ceste, ki so bile namenjene za vozove, teh pa na Visoki Gorenjski kratko in malo ni bilo. Do sedaj na Visoki Gorenjski še ni bilo najdenih ostankov antičnih cest, ki so jih za seboj puščale rimske legije. Po tem lahko tudi sklepamo, da rimska vojska na Visoki Gorenjski ni imela postojank (vsaj večjih ne) in da je to območje obiskovala bolj malo. To potrjujejo tudi najdbe, saj med do sedaj znanimi ni zaslediti takih, ki bi bile tipične za rimsko vojsko.²²⁹

Analiza antičnih poti na Visoki Gorenjski je pokazala, da nastopajo na današnjih, sicer ravnih in dokaj širokih poteh (do 3 m), odseki z 1,2 m širokimi potmi, ki so tako strmi, da se jih zmore komaj peš. Pri tem v antiki ni zaslediti nobenih poti, ki bi zaobšle taka kritična mesta. Te obhodne poti se pojavijo šele v novem veku, ko se pojavijo tudi ceste, namenjene vozovom.

6.4.3. Ceste

Ostanki antičnih poti ne segajo iznad zemljišča, temveč se vklapljujejo v zemljišče tako, da so z njim v isti višini. Novoveške (komercialne) ceste pa so posipali z gramozom in so se sčasoma vedno bolj dvigovale nad okoliško zemljišče.

Trase antičnih cest najdemo na kakih pobočjih, vrh pobočij ali pod njimi, na robovih teras in jež (n.pr. pot iz Vrbe v Studenčice). Potekajo pa tudi sredi ravnin več ali manj zelo naravnost, da pridejo iz ene namembne točke v drugo čim bolj naravnost (n.pr. s Črnivca prek Dobrega polja do mostu čez potok Peračico). Če so take trase ustrezale novoveškim cestam, so jih te tudi uporabile. Začeli so jih posu-

samo sonde, te pa ne dajo vpogleda v celotno strukturo naselij. O visokogorenjskih halštatskih naseljih vse tja do rimske dobe vemo dejansko zelo malo.

²²⁹ Iz navedenega lahko tudi sklepamo, da je antično prebivalstvo na Visoki Gorenjski bilo sicer pod močnim vplivom Rima, pač pa je to moralo biti prvobitno prebivalstvo, ki je ohranilo svoj jezik (ledinska imena ne kažejo skoraj nobenih romanskih vplivov, če ne upoštevamo krščanstva), tehnologija pridobivanja železa ne kaže skokovitih stopenj razvoja niti vpliva tuje tehnologije, razvoj poteka neprekinjeno, kot to kažejo analize razpoložljivih železovih žlinder [A100].

ti in začele so se dvigovati nad zemljišče. Ostali deli tras, ki novim razmeram niso odgovarjali, so ostali v isti ravnini kot okoliško ozemlje.

Antične tlakovane poti imajo na spodnjem robu zložene debelejšje skale, ki podpirajo celotno konstrukcijo. Take poti najdemo med Vrbo in Studenčicami - slika SI205(182). Tam pa, kjer so jih pozneje razširili, so to naredili na obeh straneh: na strani pobočja odkopani material so premetali na spodnjo stran in tako razširili pot. Take ostanke najdemo n.pr. nad Podkorenom - slika SI050(53) na poti na Korensko sedlo. Čez pot, ki je peljala prek Skakalnice vzhodno od Gorice - SI012(26), so cesto širili kar nekajkrat, vsakokrat tako, da so jo nasipali z gramozom. Volovsko pot pod Slatno so razširili tako, da so naredili na zgornji strani škarpo iz debelih kamnov, odvečen material pa zmetali na spodnjo stran ceste - SI021(29).

Tekom uporabe teh poti, predvsem v srednjem veku, so nastajale ob takih poteh na spodnji strani poti tudi ograje iz kamnja, ki se je po pobočju nad potjo zvalilo navzdol in ga je bilo potrebno odstraniti. Ostanke takih ograj so pred kakimi 100 leti začeli odstranjevati, ker so motile prevažanje hlodov v dolino. Ostanke takih ograj najdemo še na stari poti Begunje - Slatna, pod gradom Klanc, pod sedanjo cesto, na trasi nekdanje antične poti - SI025(30), pa tudi drugod, n.pr. na poti čez Zajamo nad Bohinjsko Belo - SI255(193).

6.5. Vpliv družbenih razmer na poti

Na značilnosti poti in cest je močno vplivala tudi družbena ureditev. Suženjski družbeni red je pogojeval ceneno delovno silo, ki je opravljala večino del brez uporabe živalske delovne sile. To obdobje je povezano predvsem z nošenjem in to človeškim. Tedaj se razvijejo mere, prirojene človeškim zmogljivostim, tedaj se razvijejo poti, ki upoštevajo človekove značilnosti.

Nedvomno pa obstajajo različni razredi, ki zahtevajo različne poti. Vojaštvo, ki potrebuje za oskrbo svoje vojske različno blago, ki ga proizvajajo v različnih delih države, in poti za hitre sle, zahteva za zanesljivo in hitro oskrbo ceste, po katerih je mogoče prevažati blago. Te gradi vojska sama. Gradi jih tam, kjer jih potrebuje, tam ne gradi samo cest, temveč tudi svoje postojanke in utrjene tabore. Iz nekaterih od teh se pozneje razvijejo tudi mesta. Te tabore povezujejo med seboj ceste, predvsem v smeri matične dežele. Po teh transportirajo nazaj v matične dežele surovine in drugo blago, zaradi katerih so dejansko zasedli neko deželo.

Na Visoki Gorenjski ni najti takih cest. Ali ni bilo tudi takih vojaških naselbin?

Poznamo nekatere rimskodobne naselbine, ki pa so brez obzidij. (Pristava na Bledu, Žirovnica, Smokuč, Begunje, Lesce itd.). Vse poznane tedanje naselbine so majhne.

V Kjučah pod Rodinami je bila že pred leti odkrita tako imenovana "villa rustica". Ali je bila to res kolonija rimskodobnega velikaša, kjer bi utegnili sužnji obdelovati okolišnje zemljo, mogoče tudi pridobivati železo v vetrnih pečeh in ga pošiljati v Oglej itd. ?

Omenjeni objekt bi ravno tako lahko služil obrambnim namenom pri vходу na območje Dežele zahodno od Blat, saj je stal ob poteh, ki so vodile v to območje v kraju, ki ima značilno ledinsko ime Ključe (rimsko claustra).

Še bolj zagonetna je l. 1998 odkrita "villa rustica" na Brdu nad Prapročami. Ta nima v okolici primernih zemljišč, ki bi jih bilo ob takratni stopnji razvoja kmetijstva sploh smotno izkoriščati, saj je bilo na razpolago dovolj bolj ugodnih zemljišč, na katerih bi se z manj truda lahko več pridelalo. Pri tem pa že samo ime priča o značilnosti zemljišča.

Veliko lažje bi take objekte pripisali obrambnim namenom kot pa gospodarskim, saj stojijo na ključnih mestih za obrambo takrat poznane ozemlja.

Poleg rimskodobnih naselbin, ki jih obravnavamo kot "ville rustice", pa so morala brez dvoma obstajati tudi naselja domačinov, ki so bila drugače urejena, z drugo družbeno ureditvijo, ki se je ohranila v velikem delu alpskega prostora. Te so uporabljale svoj način življenja in gospodarjenja naprej, uporabljali so prvotne načine transportiranja in prvotne poti.

Če lahko pripišemo redke ostanke nekdanjih 1,2 m širokih tlakovanih poti "porimljanjenim" prebivalcem, komu bi lahko drugače pripisali vse tiste netlakovane poti, ki jih je veliko več, in segajo dalj v preteklost. Komu bi potem lahko pripisali imena krajev, voda, ledinska imena? Komu bi lahko potem pripisali srenjsko ureditev, ki je niso poznali ne Rimljani in ne Slovani®. Komu bi potem lahko pripisali usmerjenost poti Karavanke – Primorje (Furlanija, obala, Italija), ki niso namenjene samo lokalnemu prometu.

Drug pomemben vpliv, ki ga zaznavamo na poteh, je srednjeveška razdelitev družbe na svobodne in nesvobodne, na plemenitaše in neplemenite ljudi.

Če so svobodniki lahko uporabljali konje, oz. je bila to celo njihova obveza, so nesvobodniki uporabljali vole, predvsem pa svoje lastne noge.

Konji so bili del vojaškega statusa tako kot orožje. Kdor je lahko nosil orožje, je lahko uporabljal tudi konja. Nekatere kategorije so morale vzdrževati konje in biti na razpolago svojemu gospodu takrat, ko jih je ta potreboval (kosezi, vitezi²³⁰, vidmerji ...), drugi privilegiranci (svobodniki) pa so smeli biti oboroženi (meščani, rudarski podjetniki - Bergmeistri ...). Svobodništvo je torej povezano tudi z vojaštvom.

Tako se tudi tovorni konji najprej pojavijo v vojaškem spremstvu pri hlapcih, ki so spremljali viteze z vso mogočo kramo, ki jo je bilo potrebno prenašati.

Kmetje se kot uporabniki konj pojavijo v 15. stol., ko morajo po raznih urbarjih opravljati tovorniško tlako, posredno pa je mogoče ugotoviti uporabo konj tudi po solnih dajatvah, ki so jih morali oddajati kmetje svojim gospodom. Zelo redko pa se pojavljajo kot trgovsko blago (prodaja konj na Laško), veliko bolj pogosto se omenjajo voli.

6.5.1. Vpliv znanja

Že v dobi kolišč so ljudje poznali izdelavo poti po močvirnih zemljiščih. Na kole, zabite v močvirno zemljo, so navezali vzdolžna stebila dreves, ki so bila primerne debeline. Na te so nato navezali tanjše prečke, ki so predstavljale površino, po kateri so nato hodili. Tako gradnjo nam razkrivajo arheološke raziskave v močvirnih predelih Bavarske, kjer so taki "mostovi" vodili z obale do posameznih kolišč.

Druga oblika utrjevanja poti, znana tudi že iz dobe kolišč, je bilo brunčanje, t.j. polaganje okoli 8 cm debelih in 1 do 1,5 m dolgih stebel dreves po mokrih, močvirnih, ilovnatih tleh, ki so imela majhno nosilnost. Do današnjih dni se je ohranilo brunčanje poti na ilovnatih zemljiščih Begunjščice - SI256(193), Dobrave itd..²³¹

Brunčanja so bila primerna predvsem v močvirnih predelih, kjer je voda onemogočala dostop zraku. Pri majhnih obremenitvah, ki jih je povzročala pešhoja, so lahko obstajala nekaj stoletij. Večje obremenitve so povzročali konji, predvsem podkovani konji. Za te je bilo potrebno brunčanja prekriti s plastjo peska, ki je razporedila tlak na večjo površino in ga zmanjšala. Taka brunčanja je bilo potrebno vzdrževati, obnavljati. Sčasoma se je nabralo več plasti, ki so ena drugo podpirale. Imela so isto vlogo kot tlakovanje s kamenjem in tudi podobne lastnosti.

Brunčanja so uporabljali tudi pri gradnji Cesarske ceste (1734) skozi močvirnate predele Dežele (Blata) kot osnovno posteljico, na

²³⁰ Nemški naziv za viteza je Ritter, kar pomeni v srednjem veku toliko kot jezdec.

²³¹ Peter Kolman (Jeje) iz Dvorske vasi je pripovedoval, da so bile nekaj poti na Senožeta na Dobravi, ki so jih imeli Zgošani, brunčane z leskovjem, ki najdlje zdrži, če je zemlja vedno vlažna. Taka brunčanja so uporabljali predvsem tam, kjer je bil svet moker, močviren. Da bi brunčanje ostalo mokro, so čezenj natrosili zemljo - ilovico z obrobja, ki je pokrila brunčanja. Tako so se pokazala taka brunčanja na Begunjščici - SI256(193), ko so začeli uporabljati traktorje, ki so s svojimi velikimi osnimi tlaki izrinila mokro ilovico in polomila bruna, ki niso zmagla tako visokih tlakov. Ta brunčanja so bila narejena še pred več kot 100 leti in so se ohranila do tedaj. Les je bil še dobro ohranjen, ko pa so začeli to uporabljati traktorje, je na zraku v nekaj tednih popolnoma propadel.

katero so potem natrosili gramoz. Ta cesta se uporablja še danes, vendar bolj malo, saj ravno na tem predelu ni asfaltirana.

Taka brunčanja je še danes mogoče zaslediti na Begunjščici, kjer so jih izdelali za potrebe prevažanja rude pri takratnem rudniku, ki je deloval od l. 1868 pa do l. 1916. Bila so izdelana iz macesnovih vej in so se ohranila do današnjih dni, ko so jih izrili traktorji z velikimi osnimi tlaki - slika SI256(193).

Brunčanje je torej znanje, ki se je ohranilo kakih 4000 let. Poznali so ga ljudje, ki so živeli v gozdnatih pokrajinah, kjer so se nahajala močvirja. Je torej starejše kot kovinarstvo. Izredno dolgo se ohranijo hrastova, borova in macesnova bruna, saj so na Bavarskem našli brunčanja, stara več kot 3000 let. Res pa je, da kot taka niso več uporabna, saj zaradi spremenjene strukture ne prenašajo več obremenitev in ob dotiku z zrakom sprtnijo.

Predvidevamo, da so taka brunčanja pri nas bila uporabljena že v rimski dobi v okolici Dvorske vasi, Otoka in Rodin in so omogočala speljavo pešpoti čez močvirnate predele.

6.6. Vpliv poti in cest na pokrajino

Tak zgodovinski razvoj cestnega omrežja in drugih danosti v prostoru je danes viden z gora, ki obkrožajo Visoko Gorenjsko. Prežitki nekdanjih poti in cest, tako preteklih, kot tudi sedanjih, so pustili v pokrajini svoje sledove. Poti in ceste, čeprav so že izginile, so pustile v vegetaciji značilne vzorce, ki jih lahko opazi vsakdo. Če si ogledamo sliko SI252(193), posneto 5.2.2000. ob 10.30, vidimo z Jamnika pod seboj pokrajino, ki pod gorami sega vse od Visoč do Potokov, torej najbolj pomemben del podgorskega koridorja. Pokrajina se je v svoji zgodovini sicer spreminjala, vendar ta pogled je reprezentativen z majhnimi korekcijami skoraj 3000 let. Spreminjala so se naselja, nekatera so izginila, nekatera so nastala na novo, izginjale so poti, pa so se spet pojavile, predvsem pa so se menjavale vegetacijske značilnosti. Človek je prostor okoli sebe vedno prilagajal svojim potrebam in izkoriščal pri tem trenutne možnosti.

Medtem ko je podgorski koridor že kopen in prehoden, se po sredini doline vlečejo pasovi obdelanih polj, ki so še vedno pokriti s snegom. Jasno je vidna razlika v pogojih transportiranja. Če se pod gorami lahko neovirano gibljemo skoraj skozi celo leto, je gibanje po dolini otežkočeno, predvsem takrat, ko tukaj leži sneg. Ker pod gorami sneg hitreje skopni, so tudi debeline snega manjše, saj mnogo snega skopni sproti. V dolini se sneg nabira v debelejših slojih, še debelejši sloji pa so na osojnih pobočjih. Za primerjavo si oglejmo samo stanje na Jamniku istega dne skoraj ob istem času - SI253(193). Z istega mesta je fotografirana vas Jamnik na vzhodnem pobočju Jelovice, kjer je v zamejih še obilo snega, na spihanih legah pa se že kažejo suha trava in poti, ki so potekale na tem območju.

Slika SI252(193) nam jasno prikazuje, zakaj se je podgorski koridor razvil prej, zakaj je bil bolj primeren za pešhojo in tovorjenje, kjer je višinska valovitost manj pomembna kot pa ostali pogoji potovanja?

Obsavski koridor postane pomembnejši predvsem takrat, ko se pojavi voz kot transportno sredstvo, saj je tod višinska valovitost manjša, torej ugodnejša. Ceste se dajo lažje speljati in imajo ugodnejše transportne pogoje. Zato je podgorski koridor do 16. stol. bolj pomemben kot pa obsavski. Po 16. stol. pa se začne vedno bolj razvijati obsavski koridor.

Slika SI252(193) nam jasno prikazuje tudi klimatsko ugodnost, pomembno za naseljevanje. Tam, kjer je sneg že skopnel (Dežela, vasi pod Dobrčo), so klimatski pogoji ugodnejši kot pa tam, kjer sneg še leži. Čim debelejša je snežna odeja, tem manj ugodni so klimatski pogoji. Slika SI004(24) prikazuje pogled s Kamnitnika na Belščici.

Opazimo naslednje značilnosti: Na poljih so posamezne proge dreves, ki predstavljajo nekdanje poti, predvsem stagne. Podaljški teh poti vodijo na eni strani do naselij, na drugi pa tja, kjer so bili nekdanji srenjski pašniki (gmajne). Če te poti podaljšamo, dobimo nekaj stečič, ki predstavljajo nekdanje prehode prek Save. Nedvomno je najbolj značilen Blejski most, saj v to stečišče prihajajo poti na obeh straneh Save.

- V ozadju so vidni prehodi prek južnih gora in deloma tudi trase poti do posameznih prehodov, ki križajo v dolini sodobne ceste. Od teh prehodov je verjetno na začetku najpomembnejši prehod prek Zadnje Suhe ob Rodici. Pot do tja vodi prek Kočne, Poljan, pod Lazami v Krnico ter od tu prek Stare Pokljuke ob Ribšici navzgor na Mrzli studenec in čez poključka močvirja na Koprivnik, od tam pa navzdol na Jereko in po Zgornji dolini k Sv. Janezu in od tam ob Suhi navzgor na sedlo, od tu pa v Knežo in Most na Soči.
- Vidne so tudi struge rek in potokov, obrobline z drevjem.

Poti in ceste so vplivale nazaj na razvoj pokrajine s svojimi stranskimi efekti. Ob poteh in vodotokih so se izoblikovale proge gozdov, ki so očitno ščitile poti in obrežja vodotokov pred erozijo. V pokrajini so tudi vidne posamezne ježe, ki so nastale med posameznimi terasami, ki so tudi večinoma porasle z gozdom.

Še pred enim stoletjem so bili gozdovi veliko manjši. Na pobočjih gora so bile velike travnate površine, ki jih danes komaj še opazimo na pobočjih Dobrče, Begunjščice, Stola, Jelovice in Pokljuke. Na pobočju Jelovice je danes velika svetla lisa samo še območje Kupljenika, vse ostalo je več ali manj zaraščeno. Stare stalne poselitve na severni strani Jelovice so izginile, ravno tako so izginile seče in planine, ki so še po drugi svetovni vojni predstavljale velik del površin posameznih pobočij gora.

Na območju Pokljuke izstopa danes samo še območje Zatnika, vse ostale lise so bistveno manjše. Nekdanje stalne poselitve na gorah (Stara Pokljuka, Slamniki²³²) so komaj še vidne.

- V ravnini se pogozdenost še ni bistveno spremenila, pač pa so zrastle že prej obstoječa naselja. Novih naselij ni videti, pač pa so se obstoječa naselja na svojih robovih močno razširila, predvsem Radovljica, Lesce in Bled.
- Na severni strani Jelovice iznad Kamne Gorice se pojavlja vedno večja rana v okoliškem gozdu, vidna daleč po dolini navzgor in navzdol - kamnogoriški kamnolom.
- Kot velika rana v pokrajini se pokaže na novo zgrajena železar na Koroški Beli, a tudi zajezitev Save v Kavčkah povzroči nastanek sipin nad jezom.
- Kot dve veliki rani se kažeta veliki njivi na Kležniku in Vrbenškem polju (ta je nastala šele l. 2000).
- Izginjajo stagne. Novovaške Ulce so posekali že Nemci med 2. svetovno vojno, ko so delali letališče. Hlebške stagne čez Kležnek pa so bile presekane že pred nekaj stoletji, ko so Leščani naredili njive na ledini Trata.
- Nad gozdno mejo pa ni opaziti sprememb. Tam je pokrajina kakor pred 3000 leti.

Deagrarizacija na eni in uvajanje sodobnih skomercializiranih poljedelskih metod na drugi strani (velike površine zasejane z monokulturami, uvajanje težke mehanizacije, strnjevanje manjših agrarnih enot v velike itd.) je spremenilo nekoč kot cvetoč vrt urejeno pokrajino, ki so nam jo zavidali drugi narodi že pred stoletji. Nasprotja interesov, ki bi hotelo v isti sapi turizem in sodobno kmetijstvo, pač ne grejo skupaj. Če želimo ohraniti krajino in jo ponujati v okviru turizma, potem je ne smemo uničiti z velikimi monokulturami, pa naj bodo to velike živinorejske ali velike poljedelske površine.

Nekdanje ozare in obrobki njiv, ki so bili zaraščeni z grmovjem in drevjem, so nudili zavetje pticam in divjadi, ki so danes skoraj izginile z naših polj. Umetno gnojenje in visoki donosi izčrpavajo in uničujejo zemljo, za čas, ko pa bo izrabljena, pa nimamo nikaršnih

rešitev²³³.

Že načeto pokrajino nam prikazujejo današnji pogledi z gora. To so nam zapustili naši predniki, sedanje generacije so jo že močno načele, bodoča avtocesta pa bo naredila tako zarezo, ki bo odločilno vplivala na celotno pokrajino. Če je avtomobilska cesta, ki so jo gradili l. 1938 z Bleda v Ljubljano, na našem območju samo presekala nekatere ceste in polja, se to do petdesetih let preteklega stoletja ni skoraj nič poznalo. Prejšnje poti so opravljale svoje funkcije naprej. Ljudje so iz Nove vasi in Zapuž še naprej hodili in vozili po poti čez Kležnek v Lesce, pot iz Vrbenj v Lesce je še naprej obstajala, enako poti iz Hlebc v Radovljico.

Potem pa so začeli graditi letališče, sprva Nemci med 2. svetovno vojno, nato po vojni pa letališče za lovsko letala²³⁴, še pozneje letališče za Ljubljano. To je zahtevalo dolgo pristajalno stezo, ki se je raztegnila vse do bunkerja na nekdanjih novovaških Ulcah.

Tako razrezano pokrajino je nato prevzelo kmetijsko posestvo v Poljčah in razoralo vse poti. Tedaj so izginile poti: Lesce – Vrbenje, Lesce – Nova vas, Predtrg – Hlebce, Predtrg – Nova vas in novovaške Ulce.

Vse to je povzročila cesta narejena l. 1938. Kaj pa bo po 50 letih generirala nova avtocesta pa ni še nihče pomislil. Sedaj je pred nami še vse, da se pravilno odločimo, kaj bomo ukrenili, kako bomo to veliko rano obvladali v korist celotne pokrajine, ne v korist samo nekaterih denarnikov ter v škodo vseh ostalih.

Skozi pokrajino bo sicer peljala cesta, kakšna pa bo pokrajina, pa je odvisno od nas samih. Lahko bo po 50 letih puščava, če jo bomo pustili agrarno uničiti, lahko bo pa tudi cvetoč vrt, če bomo poljedelstvo prisilili v novo oblikovanje krajine. To bo lahko izgledalo kot nekoč: pestro z različno vegetacijo in favno, primerno za razvoj turizma, kot je to že bilo tik pred 2. svetovno vojno (Turizem v Poljčah, Begunjah itd.), lahko pa bo to tudi monokultura, tako kot je poleg prej omenjenih tudi današnje igrišče za golf na Lipcah.

²³³ Tudi ostali svet jih nima. Velike puščave, ki se pojavljajo zahodno od Misisipija, kjer so bile nekoč velike farme, pričajo o tem, da so določeni procesi nepovračljivi. Ko so savane spreminjali v velike njive, kjer so pridelovali žito, jih ni zanimalo nič drugega kot dobički. Ko je bila zemlja po 20 do 30 letih uničena, jim ni več pomagalo niti namakanje. Tedaj so morali pokrajino zapustiti. Ker se prejšnja trava ni več mogla obnoviti, so nastale puščave. Ali bi lahko sedaj te ponujal turistom? Človeška lakomnost bi morala biti regulirana s skupnimi interesi, ki bi jih zastopala država ali jih res zastopala?

²³⁴ Tedaj so stali hangarji še v trikotniku sedanje regionalne ceste Ljubljana-Jesenice in Lesce Nova vas. L. 1946 je Resmanov hlapec iz Zapuž vozil po tej cesti iz Lesce žito v Zapuže. Vanj se je zabil lovec JAK, ki je ravno tedaj pristajal, ter raztrosil žito daleč naokoli.

²³² S Slamnikov so se ljudje večinoma preselili v dolino na Bohinjsko Belo.

SI185. Vrbnje in Gorica v Franciscejskem katastru (FK).

SI186. Pogled z Rebri na Rodine okoli I. 1965 - foto C. Avguštin

SI187. Pogled z Rebri na Smokuč okoli I. 1965.- foto C. Avguštin

SI188. Pogled z Rebri na Doslovče okoli I. 1965. foto C. Avguštin

SI189. Blejska pot nad Studenškimi stagnami, v ozadju Peči in Večna pot.

SI190. Studenške stagne in Blejska pot.

SI192. Blejska pot nad studenškimi stagnami.

SI193. Ostanki antične poti z ježe proti Doslovčam.

SI194. Ostanki neke stare poti z ježe proti Doslovčam.

SI195. Ostanki antične poti Vrba - Studenčice zahodni del.

SI196. Ostanki antične poti Vrba - Studenčice v ježi med stagnami.

SI197. Zgornja pot med Smokučem in Rodinami nad Grosom.

SI198. Ostanki antične in srednjeveške poti med Smokučem in Doslovčami.

- SI199. Pogled s Krniškega roba proti Radovljici in Jamniku.
- SI200. Pogled s Krniškega roba proti Golfu in Kupljeniku.
- SI201. Pogled s Krniškega roba proti Vrbi in Zasipu.
- SI202. Pogled s Krniškega roba proti Breznici in Jesenicam.
- SI203. Vrbenska pot (Rimska cesta) iz Vrbe v Smokuč in Rodine.
- SI204. Pogled na vhod v Krniško jamo in Pizdel.
- SI205. Kamen z letnico 1600 v škarpi nad Deli.
- SI206. Smokuški studenec, v ozadju staro korito.

SI207. Smokuč in okolica v FK - poljska ureditev.

SI208. Predantične in antične poti na območju Dežele v zemljevidu Z4.

SI209. Smokuč in ožja okolica v FK in TTN.

SI210. Žirovnica in Moste z okolico na DOF in TTN.

SI211. Cerkev sv. Martina v Mostah.

SI212. Pogled na Moste in Lipje.

SI213. Pogled na Moste in Brin vrh.

SI214. Pogled na Žirovnico in Peči.

SI215. Antična pot iz Potokov proti Koroški Beli pod Hrastnikom.

SI216. Vrbenska lipa. . (↗)

SI217. Predantična pot iz Vrbe v Radovljico in na Jamnik.

SI218. Opuščene Vrbenske stagne.

SI219. Antična pot Studenčice - Vrba potekajoča po sredini ježe.

SI220. Antična pot Studenčice - Vrba pred vstopom v Vrbo.

SI221. Pot z Golfa v Vrbo, imenovana Kolnik.

SI222. Pot iz Vrbe na Golf - Kolnik.

SI223. Trgovska karavana na poti [A4A,s.418].

SI224. Romar na strmi poti [A4A,s.495].

SI225. Ljubeljska cesta s kranjske strani, Runk - Postl (bakrorez) [A4B,s.581].

SI226. Na ljubeljskem prelazu s pogledom na kranjsko stran. Runk - Ponheimer (bakrorez) [A4B,s.583].

- SI227. Nosilnica s parom konj [A4A,s.368].
- SI228. Barigla za vino (arhiv Muzeja Jesenice).
- SI229. Barigla za železne izdelke (Muzej Kropa).
- SI230. Tovorniki po Valvasorju.
- SI231. Bohinjsko tovorniško sedlo "samar" (dokumentacija Muzej Jesenice).
- SI232. Mala bohinjska krošnja (Gorenjski muzej Kranj).
- SI233. Velika krošnja iz vasi pod Stolom (Gorenjski muzej Kranj).
- SI234. Župnišče Radovljica. Spodaj desno nosila za mrliče (foto Cena Avguptin).
- SI235. Ižel (ježeš) - Arhiv Muzeja Jesenice.

- SI236. Nošenje z nosilnim drogom [B83,s.470]- podrobnost.
- SI237. Nošenje s psi in voženje s sanmi [B83,s.139].
- SI238. Samokolnica za oglje po Agricoli [B83,s.344].
- SI239. Samokolnica (šajtrga) po Agricoli [B83,s.125].
- SI240. Tovorni konj z opremo za nošenje v hribih.
- SI241. Vlačule v muzeju v Kropi., v ozadju mali putrih.
- SI242. Samotežnice z vrečama oglja v Muzeju Jesenice.
- SI243. Voz na žlajf (Muzej Jesenice).

- SI244. Voz za prevoz čebel (Čebelarski muzej, Radovljica).
- SI245. Voz, ki ga vleče vol z iželnom I. 1962. (foto Šlibar Anton).
- SI246. Velik kmečki voz, ki ga vlečeta dva para voličkov - tercev (po Valvasorju).
- SI247. Ročni voz.
- SI248. Balohova (Rudova) koreta iz Žirovnice.
- SI249. Koš za nošenje na Breznici, v ozadju konjska oprema za voženje. (↗)
- SI250. Žirgelj (arhiv Muzeja Jesenice).
- SI251. Putrih (arhiv Muzeja Jesenice).

SI252. Pogled z Jamnika po dolini.

SI253. Pogled na Jamnik z okolico.

SI254. S kamni podprta antična pot v Vrbenskih stagnah.

SI255. S kamni tlakovana antična pot pod Zajamo.

SI256. Z gosenicami razgrebena, pobrunčana rudarska pot na Begunjščici.

SI257. Zlaganje sena v kopo na Sv. Petru. foto Gabrijel Perko I 1973

SI258. Poskus vzpostavitve ozemlja in poti okoli Krnice pred potresom I. 1348.

7. ZAKLJUČKI

Prve začasne naselitve na južnih pobočjih Karavank lahko ugotovimo že v bakreni dobi. Tedaj se razvije značilno planinsko pašništvo, katerega ostanki so pri nas znani še z Velike planine.

Prehrana teh ljudi se sestoji iz ulovljenih živali, domačih ovc, mleka, nabranih gozdnih sadežev itd.. Ker se pozimi ne zadržujejo na območju letnih nastanitvev, si ne pripravljajo zimskih zalog hrane, te pripravijo njihove družine na območju stalne naselitve v dolini.

V zgodnji železni dobi se nadaljuje isti način poselitve in preživljanja, iskanje bakrovih rud zamenja iskanje železovih rud in njih predelavo.

Iz občasne, sezonske naselitve se sčasoma razvije stalna naselitev na območju od Koroške Bele (Njivice pod Hrastnikom) prek Lipja in Rebri do Njivic nad Begunjami. Pri tem zasledimo najstarejše naselbine na zahodnem delu, ki segajo v konec bakrene dobe, najmlajše pa na vzhodu (- 6. stol.). Poleti se pridruži prejšnjim dejavnostim lov, paša in rudarstvo, še poljedelstvo na očiščenih ledinah v ravnini pod naselji. Ljudje začnejo gojiti dreve in žito, poleg gozdnih sadežev začnejo sušiti in shanjevati tudi sadje ter meso.

Podobna naselja se pojavijo tudi v Blejskem kotu, manj pa nam je znano, kaj se tedaj dogaja v Lipniški dolini.

V – 6 stol. ta naselja preminejo. Arheologi si razlagajo to tako, da jih je uničila kuga, ki so jo zanesli iz Azije sem Skiti. [A124/7, s.]

Vendar se kmalu pojavijo naselja v dolini, kot je n.pr. Batranca v trikotniku med Predtrgom, Gorico in Mošnjami.

Prehod v antiko zaradi majhnega števila najdb ni jasen. Pritegniti moramo še sosednja območja. Vidimo, da obstajata v antiki dva vzporedna tipa naselij in to skozi vso dobo: vaško naselje (vicus) s posameznimi hišami (Zasip)²³⁵ in posamezne večje hiše z dodatnimi gospodarskimi poslopi in obrambnim zidom (ville rustice), t.j. naselja, zgrajena po romanskem vplivu. Ta dva tipa se vlečeta naprej skozi ves srednji vek. Ob koncu tega obdobja se pojavljajo posamezne pristave, ki se pozneje razvijejo v kmetije (n.pr. Goričnik) in se te ne razvijejo naprej v naselje ali pa se razvijejo naprej v naselje (n.pr. Slatna, Sv. Lucija, Gorica, Zg. Otok ...) ali pa se naselijo nove kolonije (običajno po 5 kmetij skupaj), ki se potem kot vas razvijajo naprej. Tako bi lahko imenovali kolonizacijo prvega tipa individualno kolonizacijo, drugega tipa pa skupinsko kolonizacijo.

Za skupinsko kolonizacijo je značilna srenjska ureditev, ki je pogojena z vaškim okoljem in ne z ureditvijo na dvore, ki je nadaljevanje ureditve na latifundije, ki so bile vzorik fevdalnih dvorov. Pri nas je bolj verjetno (pogosto), da so dvori posledica razslojevanja prejšnjega vaškega okolja pod vplivom fevdalizma, kot pa da so nastale vasi iz prejšnjega fevdalnega dvora. Dvori so torej vzporedni nastanku domačega nižjega plemstva, ki je bilo dokaj številno.

Na Visoki Gorenjski nastopata predvsem dva pomembna kolonizatorja: briksenski škofje in Ortenburžani, manj je poznana vloga oglejskega patriarhata kot kolonizatorja. Veliko manj je raziskan vpliv mejnih grofov, ki bi dejansko morali kolonizirati deželo. Očitno so si jo predvsem pokorili in prilastili, ko pa so svojo vlogo opravili, so se umaknili in prepustili kolonizacijo svojim naslednikom.

Tako ostaja še vedno nerešenih nekaj vprašanj, povezanih s kolonizacijo. N.pr. zakaj so Ortenburžani kolonizirali predvsem v individualni obliki in Briksenčani v skupinski?

Podobno kot prehod v antiko tudi ni jasen izhod iz nje. Krščanstvo, ki se pojavi pri nas v 4. stol., verjetno nikoli ne premine. Če je na Koroškem znano, kako se je krščanstvo razvijalo pod vplivom Salzburga, vemo pri nas samo, da se je odvijalo pod vplivom Akvileje – Ogleja. Da bi popolnoma preminilo in da bi bili uničeni vsi cerkveni objekti, je majhna verjetnost. Razpadla je samo do tedaj močna in povsod razširjena cerkvena organizacija. Postala je slabotna, omejena na stara naselja, od katerih jih je nekaj preživelo 6. in 7.

stoletje. Podobno, a še bolj temeljito pa se je dogodilo s politično organizacijo. V istem prostoru so živeli tako stari naseljenci, kot novodošli, sicer ločeni po naseljih. V nekaj stoletjih pa so se med seboj zlili in nastane enoten konglomerat, ki omogoča ponovno ojačitev cerkvene strukture, ki jo podpirajo fevdalci. Tako naj bi preživelo mnogo cerkva (n.pr. Rodine, Mošnje, Lesce ...), nekatere lahko celo zadržijo prvotno ime (Clemidium)®. Ponovno se vzpostavi cerkvena struktura v obliki prafare.

Poti, ki so taka naselja in cerkve povezovale in služile za opravljanje dejavnosti v okviru naselij ali celo posameznih dvorov, so bile prilagojene danostim. Po opravljeni analizi smo ugotovili, da ni nastala niti ena nova gospodarska enota, ne da bi bila ob obstoječi poti ali vsaj v njeni bližini, na ugodnejši lokaciji za naselitev, kot bi bila ob sami poti. Poti so torej omogočale in pospeševale naselitev ter tudi poznejši razvoj ali stagnacijo naselij.

Poti so bile prilagojene načinu transportiranja, na tega pa vpliva več faktorjev: količina blaga in ljudi, stroški transportiranja, konfiguracija zemljišča, kakovost zemljišča, konkurenca vodnih poti in niz drugih lokalnih faktorjev. Spreminjanje okoliščin in njih vplivi na transport so lepo razvidni na kritičnih mestih, kot so n.pr. mostovi prek sicer težje prehodnih rek (pri nas Save). Postavitvev mostov je skoncentrirala poti na enem mestu, če so prej imele širši spekter brodišč. To je opaziti pri vseh mostovih, ki nastanejo na prejšnjih brodiščih, da se poti, ki so prej prehajale čez Savo na nekaj sto metrih razdalje, potem spremenile smer na novo zgrajeni most, ki pa vedno stoji tako, da omogoča prilagajanje poti novim zahtevam.

Predantične, jantarne poti in poti v antiki so potekale predvsem v smeri zahodne obale Jadranskega morja, kjer se v -6. stol. ustanovi grška kolonija Adria in kjer nastane I. -181 Akvileja, ki postane že v 2. stol. pomemben krščanski center, od koder se širi krščanstvo že v antiki tudi v naše kraje in vpliva vse do konca srednjega veka.

Z izumrtjem pomembnih visokih plemiških družin (I. 1418 Ortenburžanov, 1456 Celjskih in 1500 Goriško-Tirolskih) ter nastopom njihov naslednikov Habsburžanov, ki ustanovijo ljubljansko škofijo, se obmejo transportne poti proti Ljubljani. Prejšnja navezanost na cerkev s sedežem v Čedadu premine, nove politične ureditve (Benečani v Primorju) pa zahtevajo tudi nove trgovske povezave, ki se usmerjajo bolj v vzhodni del Tržaškega zaliva in v Kvamer. Tako se tudi poti prilagodijo novim zahtevam. Tako postanejo poti po dolini v smeri Ljubljane bolj smotrne, kot so bile prej.

Na poteh in cestah je mogoče zaslediti vplive transporta na velike in srednje daljave.

Lep primer takih tendenc so poti okoli Blejskega mostu na Savi Dolinki. Stare poti, ki imajo značilnosti pešpoti, peljejo v smeri Rodin in čez Reber ter ob Završnici navzgor proti prelazu Čez Pod na Zelenici. Iste značilnosti imajo tudi poti proti Begunjam in naprej po Dragi ter čez Preval na Ljubelj. Tako se na obeh straneh Blejskega mostu pojavita pahljači pešpoti: na severni od Most do Begunj, na jugu od Bodešč do Zasipa.

Uporabo ljudi za transport v takih okoliščinah, kot jih nudijo naše gore, lahko pripišemo predvsem cenenosti ljudi in prmerjavi skonji. Suženstvo je omogočalo zelo poceni prenašanje tovorov z ljudmi, brez investicij v ceste, predvsem če so bile količine transportiranega blaga majhne. V redko naseljenih krajih je bil to edino primeren način transportiranja. Tudi v srednjem veku je bil človek zelo poceni, saj zasledimo prodajo ljudi za sužnje vse tja do 11. stol., a tudi tlačani so bili skoraj zastoj. Samo ob takih pogojih si lahko zamislimo, da so briksenski škofje transportirali z Bleda v Briksen ribe, divjačino in slično pokvarljivo blago. Če bi bil transport drag, bi blago raje kupili v domačem okolju.

²³⁵ Na Deželi takega tipa naselja nimamo dokazanega, saj poznamo samo posamezne najdbe, oz. samo dele zidov, vodovodov, tlakov, mozaikov itd.

Zapolnjevanje prostora in gostota naselitve sta bila vedno odvisna od izkoriščenosti prostora. Sprva nastopajo posamezne naselitve na najbolj ugodnih legah, ki so omogočale vzporedno preživljanje z nabiralništvom in lovom. To se je dogajalo v kameni dobi, ko so bila posamezna zatočišča še jame. Tedaj je pogostost obiska posameznih krajev bila odvisna od letnega časa in tedaj razpoložljivih rastlin in divjadi. V tem obdobju verjetno še ni bilo ustaljenih poti, razen tistih steza, ki so povezovale med seboj posamezna bivališča.

Prebivalstvo, ki se naseli pri nas pred kakimi 5000 leti, je bilo živinorejsko in poljedelsko prebivalstvo. Živinoreja (ovčereja) je povezana z razpoložljivimi pašnimi površinami, te pa so bile na razpolago predvsem nad gozdno mejo. Če so hoteli ljudje imeti v dolini pašne površine za govedo, so morali izkrciti gozdove, kar so naredili s požiganjem. Isto so morali narediti tudi za poljedelske površine.

Že tedaj so morali posamezne površine med seboj povezati s stezami, če so hoteli izvrševati svoje gospodarske dejavnosti.

Že v bronasti dobi je bila Evropa med seboj prepletena s potmi, ki so skrbele za izmenjavo posameznih surovin, potrebnih za izdelavo bronu. Te pa so bile tudi uporabljene za izmenjavo drugega blaga, n.pr. jantarja. ®

Rudarstvo se je odvijalo predvsem v gorah, na višjih nadmorskih višinah, kjer se pač nahajajo primerne rudnine. Rudarstvo postane že zelo zgodaj samostojen poklic. Rudarji se ukvarjajo predvsem s kopanjem rude in ne s kmečkimi deli, saj živijo v predelih, kjer pridelava hrane ni mogoča. Zato so odvisni od dobaviteljev hrane. Skratka, rudarstvo je del diferencirane družbe, kjer se že pojavljajo posamezne specializacije, ki jih med seboj povezuje menjava blaga oz. trgovina. Ker pa uporabljata rudarstvo in živinoreja iste površine, sta lažje združljiva, kot pa poljedelstvo in rudarstvo. Zato potekajo pri nas vse tri dejavnosti vzporedno in so usklajene tako časovno kot tudi ozemeljsko. Za tak način delovanja pa so morali razviti svoje sposobnosti in znanja, ki so se odražala tudi na poteh.

Če se je brunčanje poti na ilovnatih tleh uporabljalo že v -12. stol. (kot nam to kažejo primeri z Bavarske) se je začelo uporabljati tlakovanje poti šele v starejši železni dobi. Železodobno prebivalstvo je bilo sposobno kopati rudo v rudnikih in izdelovati tudi vseke v skale, da bi si ustvarili prehode tam, kjer sicer ne bi bili možni.

Tako so bili ljudje že v -8. stol. sposobni s svojo tehnologijo izdolbsti pot skozi Luknjo v Dragi, kjer je na posameznih mestih vsekana pot v živo skalo.

Kot kažejo prej navedena izvajanja, so v halštatu potekale poti predvsem v smeri sever - jug, s karavanških prehodov proti prehodom prek Jamnika, Jelovice in Pokljuke ter zelo verjetno tudi že po desnem bregu Save Bohinjke in čez Južne Bohinjske gore v dolino Bače in naprej v Posočje.

Poti proti vzhodu se odprejo šele v antiki, ko nastanejo tudi posamezni koridorji in z njimi povezane poti.

7.1. Prostorska ekspanzija - izraba zemljišč

V zgodnjem srednjem veku so bile naseljene predvsem tiste površine, ki so imele sorazmerno ugodne pogoje tako za živinorejo kot tudi za poljedelstvo in lov. Sprva so bile izkoriščene najbolj plodne površine pod gorami, že v antiki pa so tudi uporabljene površine na savskih ježah v sredini doline, ki so bile obsežnejše, kot pa jih je potrebovalo razredčeno prebivalstvo v 7. stol.

Dosedanje raziskave so pokazale, da je število prebivalstva v 5. in 6. stol. močno upadlo in da se je priselilo ob koncu 6. in v začetku 7. stol. sorazmerno zelo malo ljudi. Zato so bile tedaj potrebe po obdelovalni zemlji zelo majhne. Zato so si lahko tudi izbrali samo kakovostnejša zemljišča, ki so čim bolj ustrezala takratnim potrebam in so bila že prej obdelana tudi v antiki.

Prve naselitve so se izvedle tako, da so se poleg vasi, v katerih je živel prvotno prebivalstvo, pojavile vasi, v katerih so bili novi priseljenci. Tako so se do sedaj izvajale kolonizacije skoraj povsod. Konflikti med prvotnim in priseljenim prebivalstvom so se tako lahko omejili na minimum. Da je bil tak tip naseljevanja uporabljen tudi pri nas, nam priča prenos znanja na področju železarstva, saj se rimskodobna tehnologija prejšnjih prebivalcev ni direktno prenesla na priseljence. Oboji so še naprej uporabljali svojo tehnologijo, ki se je stopila šele po kakih 400 letih, posamezne rešitve pa so ostale

ohranjene še dolga stoletja pozneje. ®

Tudi na področju poljedelstva in živinorejstva je mogoče ugotoviti, da se je prvotni živel vsaj deloma ohranil in živel naprej po svojih prejšnjih običajih. Verjetno nikoli povsem romanizirani prebivalci nam kažejo svoje rešitve pri uporabi poti.

Do prihoda tujih fevdalcev se na Blejskem koncu razvijejo že skoraj vse vasi na Deželi, vse vasi v trikotniku Lesce - Rodine - Moste ter Begunje, Zgoša in Radovljica, verjetno pa že tudi Mošnje in Brezje. Tudi v območju Leš nastane do tedaj že večina vasi.

Čas fevdalizacije se v obravnavanem območju dejansko začne okoli l. 1000 s prvimi darovnicami kraljev briksenskim škofom, ki začnejo kolonizirati takrat še razpoložljivo zemljo. Briksenska kolonizacija v 11. stol. zajame Dvorsko vas, Novo vas in Hlebce.

Štirje kolonizacijski valovi zapolnijo ves razpoložljivi prostor. V tem času se število kmetij in število prebivalcev v posamezni vasi ne povečuje. Odvečno prebivalstvo se preseljuje v sosednje kolonije, torej se širijo samo posamezne zaplate obdelovalne zemlje, tako da se povečuje število zaplat. Povečuje se torej število njiv in travnikov. To pa predvsem na račun gozda. V začetku krčijo ravninske gozdove, v 16. stol. pa že tudi gozdove do vrha gora. Tedaj nastanejo n.pr. košenice (črtene) na Begunjščici in Stolu.

Očitno poteka ortenburška kolonizacija drugače. Naselja, ki nastanejo v tem času, nastajajo očitno iz nekih gospodarskih enot, ki pozneje prerastejo v dvore, imajo drugačno lego in drugačno razporeditev kot briksenske vasi in je časovno težje opredeljiva. Ker poteka večinoma v hribovitem svetu, očitno tudi ni primerna za skupinsko kolonizacijo. Očitno je individualna kolonizacija pogojena tudi s hribovitim svetom.

Čas nastanka Otoka in njemu podobne Gorice - po legi na hribu pod katerim nastopa (tedaj) močvirnen svet, je bolj negotov. Obe naselji imata tudi podobno ureditev naselja (hiše so razpotegnjene ob poti), obe naselji nastaneta ob poti, ki je pred tem potekala skozi to območje, obe imata pozneje (ortenburške) ministeriale, ki sedijo na viteških dvorih in so v sorodstvu s Poschi s Kamna itd.. Vsaj za Otok pa vemo, da je bila tam sprva ortenburška pristava (dvor) z upravnikom (Amtmannom).

Glede na take značilnosti bi lahko sklepali, da naselji sprva nista tipično kmečki, kjer se naseli kolonija 5 do 7 kmetov, ki se bavi izključno s kmečkimi deli, temveč da izvira njun nastanek iz nekega začasnega poslopja, ki je služilo sprva kot zatočišče na sicer obdelani zemlji (verjetno vinogradu na položnem hribovitem svetu, obrnjenem proti jugozahodu), iz katerega se razvije ministerialni dvor, ki nato služi tudi vojaškim namenom, predvsem pa izvaja nadaljnjo dopolnilno ravninsko kolonizacijo, ki izkoristi še preostalo možno zemljišče v ravnini. Tako nastaneta vasi Otok in Gorica, kjer se naselijo prebivalci iz okoliških krajev, kjer je prebivalcev že preveč. To se dogaja v 13. in 14. stol.

Opazimo tudi, da se naselju na hribu (Otok, Gorica) pridruži naselje v ravnini (Sp. Otok, Vrbnje) in da sodijo vsa ta naselja pod Mošenjsko cerkev - faro.

Svet v ravnini se tako popolnoma izpolni že ob koncu 13. stol., ostane še edina razpoložljiva zemlja, ki pa ni več v ravnini, ta pa se nahaja pod Dobroč, tam nastanejo naselja v začetku 14. stol.

7.2. Zgoščanje prebivalstva - dopolnilne dejavnosti

Ko je zasedeno celotno uporabno zemljišče, se prebivalstvo nima več kam naseljevati. Tedaj se mora pojaviti neka nova dejavnost, ki ni povezana direktno z obdelovalno zemljo. Ta dejavnost je v naših krajih pretežno železarstvo. To je bilo sprva namenjeno predvsem za lastne potrebe, od sedaj naprej pa začenja preživljati prirastek ljudi.

Poleg železarstva se pojavi niz drugih dejavnosti, s katerimi se ukvarjajo ljudje in jim omogoča preživljanje. Nastopi doba kajzarjev, ki imajo premalo zemlje, da bi jih preživljala samo ta. Preživetje letih omogočajo predvsem dopolnilne dejavnosti. V 16. stol. nastopi doba, ko naenkrat nastane velik del kajž.

Dopolnilne dejavnosti so krznarstvo, usnjarstvo, tkalstvo, kupčevanje (predvsem s soljo), izdelovanje lesenih izdelkov, nabiranje tržno zanimivih rastlin po gorah (špajka), predvsem pa oglarstvo in rudarstvo.

Produkte teh dopolnilnih dejavnosti srečamo predvsem na mitninskih postajah, bistveno manj pa vplivajo na urbarje, torej na prvotne dejavnosti in na odnose med zemljiško gospodo in kmetom.

Ta ekspanzija se pozna tako na obstoječih poteh kot tudi na novih poteh, ki jih tako razširjene in specializirane dejavnosti tudi zahtevajo.

Novo prebivalstvo je torej povezano tudi z novimi produkti, ki jih je bilo potrebno spraviti v zunanji svet. Če se je do tedaj trgovalo predvsem na domačih trgih in si izmenjavalo blago, je bilo s temi novimi proizvodi potrebno priti v zunanji svet, na zunanje trge.

Nastanejo komercialne ceste, ki oskrbujejo prebivalce s potrebnimi surovinami in tudi hrano, prek njih pa se v zunanji svet pošiljajo domači izdelki in pridelki. Tedaj so začeli uvažati vino, žito (ob slabih letinah doma) itd., izvažati pa predvsem železo, tkanine (platno, mežlan), suho robo, živino in mesne izdelke.

Tedaj začnajo popravljati in vzdrževati obstoječe tovorniške poti kot tudi graditi nove, n. pr. ono skozi Štenge, deželno cesto Kranj - Beljak itd. Tam, kjer je bilo to smotno, začne dežela graditi prave ceste, ki omogočajo uporabo voz in s tem povečan promet z blagom. Tedaj sta zgrajeni cesti čez Korensko sedlo in Ljubelj (l. 1574 oz. 1575). Če je prej tovornik z dvema ali tremi konji prenesel do 500 kg blaga, ga na taki cesti lahko prepelje z dvema konjema tudi 4 krat toliko. S tem začne naraščati tudi zaslužek, ljudje pričenjajo tudi več zaslužiti, obračati večje denarje, kar se odraža na zunaj tudi na naseljih in posameznih domovih.

7.3. Vpliv sprememb okolja

Pri poselitveni sliki močno vpliva tudi okolje. Do sedaj navedeni vpliv množenja prebivalstva ni enakomeren, nanj vplivajo tudi spremembe v okolju.

Ko se pojavijo halštatska naselja pod gorami od Njivic pod Hrastnikom do Njivic pod Gačami (ne Jamarskim vrhom kot to navaja literatura), je ta naselitev v 6. stol. prekinjena oz. močno zmanjšana. Vpliv temu pripisujejo kugi, ki naj bi jo Skiti zanesli v Srednjo Evropo.

Ko se izteka antika se v 6. stol. pojavi niz katastrof: l. 536 naj bi izbruhnil ognjenik Krakatau, ki naj bi ga l. 539 razneslo, potem pa naj bi 18 mesecev ne sijalo sonce po vsej Evropi; l. 589 naj bi nastopila velika povenjen (največja po Noetovih časih), preseljevanje ljudstev itd.. Tedaj naj bi v naših predelih po sporočilih v zgodovinskih knjigah, starih več kot 20 let, pri nas naselitev skoraj izginila. Ostal naj bi samo majhen del staroselcev, novo populacijo naj bi tvorili predvsem doseljeni Slovani. Po novejših virih pa naj bi ostal velik del sicer razredčenega prebivalstva, priseljenih Slovanov pa naj bi ne bilo več kot nekaj desetih družin. Resnica bo verjetno nekje med obema trditvama.

Ko prihaja k nam nov fevdalni red ob koncu 10. stol., naj bi k nam planili tuji zavojevalci in na silo vzpostavili nov družbeni red, priselilo naj bi se nemško plemstvo in začelo izkoriščati Slovence - tlačane. Tudi to je bajka. Mati briksenskega škofa Albuina je iz Heminega rodu (Askvinka), doma s Kamna ob sotočju Drave in Krke, prvi Ortenburžan na Kranjskem je potomec nemškega plemiča in askvinske matere. Podobno, kot se izkaže za Ortenburžane, se lahko ugotovi za velik del nižjega plemstva, ki nastopa pri nas (Seebacherji - Mlinski, Grimšiči, Landesbergerji > Lambergerji - Gorjanci, Poschi - Poljški, Steinerji - Kamenski itd.). Tudi večina preprostega prebivalstva, ki se naseljuje v kolonijah, prihaja večinoma kar iz sosednjih vasi, seveda pa je tudi nekaj priseljencev s Koroške in Furlanije.

Tako lahko ugotovimo, da se je vedno priselil majhen del prebivalstva k večjemu delu domorodcev, da je bila neprekinjenost zagotovljena in da so se priseljenci sčasoma stopili s prvotnimi prebivalci.

Novne oblike naselitev so se porajale večinoma na novih lokacijah, v bližini starejših naselitev, vendar na taki oddaljenosti, da se je lahko razvil novo naselje kot samostojna enota, ko pa je bil tako poseljen celoten prostor, so se ob obstoječih naseljih pričele porajati nove kmetije. Število naselij se ni več povečevalo, povečevala so se naselja sama. V prvi fazi ostane prvotno število kmetij nekaj stoletij enako ® (n.pr. Dvorska vas ima 4 stoletja 6 kmetij). Mnoga naselja se od te faze sploh ne razvijajo več naprej do časa, ko se začnejo baviti z manufakturami n.pr. Zapuže.

Ko se pojavi sredi 14. stol. niz katastrof (velik potres, kobilice, lakota, kuga), se število prebivalstva zmanjša za okoli 1/3. Tedaj pritisk popusti in doseže prejšnje število šele ob koncu 15. stol.. Mine torej stoletje in pol, da dosežejo prejšnje stanje.

Ko se v drugi polovici 16. stol. začne ozračje ohlajevati in traja to do srede naslednjega stoletja, k temu pa lahko prištejemo še tridesetletno vojno, opusti veliko število kmetij (v Žirovnici 4 od 15-tih). Tedaj se število kmetij ne vzpostavi več nazaj na prvotne cele hube, temveč se razvoj nadaljuje v manjših enotah, ki se poleg kmetijstva ukvarjajo še z dopolnilno dejavnostjo. Tak razvoj je bolj varen, manj odvisen od naravnih katastrof.

Razvoj poteka torej enakomerno pod zunanjimi vplivi, ki se pojavljajo v valovih.

7.4. Povečevanje produktivnosti in blagovnega prometa

Skratka z novimi dejavnostmi pričanja prihajati v deželo denar, ki omogoča splošen napredek na eni strani, na drugi strani pa še večjo diferenciacijo prebivalstva. Pričenja se doba zgodnjega kapitalizma. Ta pa je pogojena z izvozom in uvozom izdelkov na večje daljave.

Vse to se pričanja odražati tudi na poteh, ki začnajo prehajati v ceste, kjer je bilo mogoče uporabljati vozove. Te pa so si nabavili lahko samo ljudje, ki so imeli denar, saj so morali imeti vse, kar je potrebno za prevažanje blaga (konje, vozove, opremo, hrano za živali itd.). Vse to pa je zahtevalo veliko denarja. Manj so ga rabili, če so blago prevažali za druge, več pa, če so tudi sami trgovali.

V tem obdobju začnejo naraščati posamezne gospodarske enote na račun večje produktivnosti:

- na kmečkih območjih se z uvajanjem novih agrotehničnih metod, in uporabo voz poveča pridelek na človeka;
- v prometu z vozmi, ki zmorejo prevažati večje tovore ob enakem številu ljudi tudi na večje razdalje,
- v fužinarskem okolju s preseljevanem k večjim vodnim kapacitetam, ki so poganjale celotne fužine: veliko peč in z njo povezanim kladivom ter nizom majhnih fužinic (cajnaric) z ogrevalno pečjo in norcem, ki so predelovale naprej v polizdelke na veliki fužini pridelano surovo železo, ter končno niz majhnih kovačnic (vigenjcev), ki so izdelovale končne izdelke, ki so bili večinoma ročno kovani iz polizdelkov (cajnov), ki so jih dajale cajnarice;
- v trgovini s povezovanjem in delovanjem na večje razdalje in večanjem prometa, ki so ga omogočale domača proizvodnja in pridelava ter promet z večjimi vozmi.

7.5. Uvajanje tehničnih dosežkov in novih izdelkov in pridelkov

Trgovanje z daljnimi deželami je prineslo k nam krompir in koruzo, ki sta pridelavo hrane naredila manj občutljivo na vreme, saj sta imela drugačne zahteve, kot do tedaj pretežno proizvajano žito. V enih letih je bolje uspela ena kultura, v drugih druga. Do tedaj pogoste lakote so postale manj pogoste in manj ostre.

Prineslo je niz drugih pripomočkov tako v poljedelstvu, kot tudi v proizvodnji, ki so omogočali lažje delo, večjo produktivnost, manjše tveganje.

Vse to so omogočale povezave z zunanjim svetom, predvsem pa ceste, ki so omogočale promet z vozmi. Brez teh bi bil razvoj počasnejši in manj donosen.

Zgornje spremembe so povezane predvsem z novimi izobraženimi cesarji, ki se začnejo s Karlom VI. Najobsežnejše spremembe pa so povezane z reformami Marije Terezije in njenega sina Jožefa II.

To je čas, ko se v poljedelstvu pojavi gnojenje, ko se pojavijo nove sorte žit, ki imajo večji donos, ko se začnejo kmetije ukvarjati tudi s furmanstvom itd.. Zato so to znani "dobri časi" za kmečko prebivalstvo, ki so ga po pripovedovanju poznale še naše mame.

Ko se l. 1870 pojavi železnica, začenja konjska vprega dobivati resnega konkurenta. Prevažanje na večje razdalje prevzame železnica, na manjše razdalje, predvsem dovažanje in odvažanje blaga na železnico in obratno, pa se še vedno opravlja predvsem s konji. Železnica privede nov, hitrejši ritem življenja, ki mu lahko sledijo predvsem konji, voli se morajo umakniti v bolj odmaknjene predele in počasnejše dejavnosti.

Še večjo revolucijo prinesejo motorna vozila, ki v enem stoletju izrinejo konja, predvsem pa vola. Industrializacija in hitre avtomobilске ceste sprožita deagrarizacijo in popolnoma spremenijo življenje.

7.6. Vpliv proizvodnih in transportnih sredstev na krajino

Bivališča prvotnih stalnih naseljencev so narejena iz lubja (lubarice), prepletenga protja in premazane z ilovico, ter brun (brunarice). Taki gradbeni materiali se ohranijo do pred kratkim. Tako so imeli drvarji še pred 30 leti svoje lubarice, brunarice pa se gradijo še danes, predvsem za začasna bivališča v gorah.

Sprva enoprostorske hiše z ognjiščem na sredi prostora se najprej razvijejo v dvoprostorske in triprostorske, v primerih gradov pa v mnogoprostorske zgradbe. Tudi danes se še gradi enoprostorske hiše s kaminom ob steni, tudi danes se gradi še dvo in triprostorske hiše, vendar z drugim namenom.

Po sredini 14. stol. začenjajo (pod tujim vplivom in sprva zelo poredko) postajati kmečke hiše večje, nastopajo zidane, enonadsotropne hiše, nastajajo veliki hlevi, potrebni za živino, nastajajo tudi druga potrebna gospodarska poslopja.

Spremembe pa niso vidne samo na bivališčih, temveč tudi na celotni krajini. Če je zemlja sprva slabo obdelana, kolikor pač dopuščajo takratna poljedelska orodja in znanje, postaja sčasoma vedno bolj in skrbneje obdelana. Krajina, ki se ob tem razvije, postane lahko zgled marsikateri drugi deželi, kot nam to poročajo tuji popotniki že iz 17. stoletja (n.pr. Brownov zapis iz l. 1669).

7.7. Vpliv družbene ureditve na pokrajino in ceste

Stare ceste, narejene za časa antike, se ohranijo deloma do novega veka. Tako lahko opazimo, da je bila družba v antiki bolj organizirana kot v srednjem veku, saj je zgradila ceste, ki so preživele srednji vek.

Preživele so nekatere tlakovane poti, nekaj naselij, ledinska imena in poimenovanja, preživela je srenjska ureditev, preživele so nekatere tehnologije (predvsem v železarstvu).

Primerjava rimskih mer in mer, ki so se uporabljale pri nas ter ostanki starih poti kažejo, da so bile naše poti prirejene nošenju vse od rimskih časov naprej in ne prevažanju.

Že v bronasti dobi so se v Karavankah potepali verjetno nomadi s svojimi ovcami naselili na nadmorski višini nad 1000 m. Preživljali so se z lovom, živinorejo in iskanjem rud. Naselitev je bila samo sezonska, pozimi so se umaknili v toplejše kraje (Padsko nižino, Koroško?). Tedaj nastanejo prva ledinska imena, značilna za Alpe vse tja do Švice (Trate, Traten – v Fintschgau-u, Vase pri Briksnu, Špik - Pic - Pik itd.). Ta imena nam zvenijo izredno domače, iščemo pa jih zaman v slovanskih ali nemških slovarjih. ©

Srenjska ureditev je imela za posledico drugačno poljsko ureditev, kot pa kolonije, naseljene v srednjem veku. Ker so se prvotna

naselja nahajala na policah na pobočjih gora, poti pa so bile običajne steze, ni bilo tipične kolonizacijske ureditve (potok - cesta - hiše - sadovnjaki - zelniki - njive - travniki - gmajne), temveč je navpična pot (ali več poti) peljala iz naselja navzdol na polje, ki je bilo razvrščeno ob tej povezovalni poti. Polje je bilo razdeljeno na posamezne ledine, ki so nastajale tako, da so vaščani skupaj iztrebili gozd in naredili toliko njiv, kolikor je bilo udeležencev (hiš, nosilcev srenjskih pravic). Tako se pojavijo skoraj enako velike ledine. Šele v naslednjem obdobju, ko se preselijo na rob ravnine in pričnejo naselja naraščati, se začnejo zunanje ledine povečevati in prične število enot v posamezni ledini naraščati (n.pr. Smokuč). Pri kolonizacijskih naseljih tega ni opaziti.

Nekatere take prvotne ureditve so bile pozneje spremenjene. Zgoško polje se razvrsti ponovno ob sicer stari poti iz Zapoljč proti Obli gorici. Tako prekrije nova kolonizacijska oblika prvotno ureditev na ledine.

Tako se razvije na Deželi specifična poljska ureditev, opazna že z vrha gora.

Tudi posamezne ledine so doživljale spremembe, pogojene predvsem z načinom obdelave zemlje. S kopanjem zemlje ni bilo mogoče obdelati enega oral, to je bilo mogoče šele takrat, ko so začeli uporabljati plug. Tako lahko ugotovimo, da so vse ledine prirejene obdelavi s plugom, ne glede na to, v katerem tipu zemljiške ureditve se nahajajo. Osnovna velikost take ledine je toliko oralov, kolikor je bilo prvotnih udeležencev, teh pa je bilo običajno 5. Povprečna prvotna ledina naj bi tako imela okoli 5 oralov ($5 \times 5755\text{m}^2 = 2,8775\text{ha}$), skupaj z ozarami in mejami okoli 3,5 ha. Ledine pa so bile prirejene obliki razpoložljivega zemljišča, zato odstopajo tako po zunanjih izmerah, kot tudi po velikosti.

Taki družbeni odnosi so imeli vplive na sama naselja, na poti v naseljih in na poti, ki so naselja povezovale navzven z njihovimi zemljišči in sosedi. Predvsem so se kazali pri vzdrževanju vaških poti. Te so vzdrževali s srenjo, to je skupnim delom za koristi vasi. Tedaj so bile poti in ograje ob njih dobro urejene in vzdrževane, saj je bilo to v interesu tako vsakega posameznika kakor tudi celotne vasi.

8. DODATKI

8.1. STARE MERE

8.1.1. Masne mere (tudi uteži):

1 lot (dunajski)	0,017502 kg
1 unča (angleška) ounce	= 0,02835 kg
1 unča (Smokuč)	= 0,125 kg (zaseke)
1 funt (rimski)	= 0,321 kg
1 funt (stari, koroški) - železo	= 0,5267 kg (l. 1562)
1 funt (angleški) = pound	= 0,454 kg
1 funt (novi, dunajski) = 32 lotov	= 0,56006 kg
1 funt (laški, stari)	= 0,4707 kg
1 funt (nemški) = 0,467712 kg	
1 funt = 2 fine marke (saška) = 467,712 g	1 stone (angleški) =
14 funtov = 6,356 kg	
1 libra (beneška)	= 0,477 kg (0,476999 kg)

1 tovor = 3 stari centi = 158 kg (koroško železo) - Jezersko
1 Messel = 250 Pfd. = 140 kg (železo) [B22, str. 269]
1 tovor = 4 cente (avstrijske) = 224 kg
1 tovor = 4 cente (laške) = 186 kg
1 tovor žebļjev = 3 cente = 141 kg (Kropa, Bohinj)
1 oka = 400 dramov = 1,284 kg Turčija
1 dram = 3,21 g Turčija
1 barigla (kroparska) (žebļjev) = 1,5 centa = 70,5 kg

1 italijanski cent = 0,84 dunajskega centa = $56 \times 0,84 = 47,04$ kg

Kropa meri vse v italijanskih centih torej 47 kg (zato kroparski volk težak 20 centov samo 940 kg)

[B22,s.271]

1 cent (dunajski) $\square$ 0 funtov = 56,006 kg

Komercialne uteži (saške, a z majhnimi razlikami uporabljane v celotni Nemčiji [B83,s.225]

1.	100 (Pfund) funtov	1 (Zentner) cent	46,7712 kg
2.	50 funtov	1/2 centa	23,3856 kg
3.	25 funtov	1/4 centa	11,6928 kg
4.	16 funtov		7,4832 kg
5.	8 funtov		3,7416 kg
6.	4 funte		1,8708 kg
7.	2 funta		0,9354 kg
8.	1 funt		0,4677 kg
9.	1/2 funta = makra		233,856 g
10.	8 polunčna utež		116,928 g
11.	4 polunčna utež		58,464 g
12.	2 polunčna utež		29,232 g
13.	1 polunčna utež	2 siliciusa	14,616 g
14.	1 silicius	1/4 unče	7,308 g
15.	1 dragma	1/2 siliciusa	3,654 g
16.	1/2 drahme	1/4 siliciusa	1,827 g

Fine uteži (saške, a z majhnimi razlikami uporabljane v celotni Nemčiji [B83,s.225]

Pfund =funt	Mark =marka	Unze =unča	Halbunze =polunča	Silicius =Viertelunze =četrtunča	Drachme =dragma	Gramm gram
1	2	16	32	64	128	467,712
	1	8	16	32	64	233,856
		1	2	4	8	29,232
			1	2	4	14,616
				1	2	7,308
					1	3,654

Mase kovancev (saške, a uporabljane z majhno razliko v celotni Nemčiji) - po Agricoli [B83,s.219]

bes =Mark =marka	binæ sextullæ îratia =duellæ =Karat =karat	semisextullæ =grana =Gran =gran	scripula =Skrupel =skrupel	quaternæ siliquæ =granula =Gränchen =granček	Gramm gram
1	24	96	192	288	233,856
	1	4	8	12	9,744
		1	2	3	2,436
			1	1 1/2	1,218
				1	0,812

8.1.2. Prostorninske mere:

vreča za oglje = 6 ljubljanski starov = 3 dunajske mernike = 94,5 l

1 kubna črta (dunajska) = 10,576 mm³

1 as = 12 unč (plemenite kovine, novci - rimska mera [® Agricola - B84, s.68])

1 pint (angleški) = 0,568 l

1 quart (angleški) = 2 pinta = 1,136 l

1 galona (angleška) = 4,546 l = ~8 pintov

1 čevelj (prostorninski) = 0,031555 m³ = 31,55 l

1 čevelj (prostorninski, dunajski) = 0,03157867 m³ = 31,57867 l

1 klafter (dunajska) = 3,596652 m³

1 oka = 1,28 l Turčija

1 oka = 1,415 l Srbija

1 barigla (sod) = ~600 l vino

1 polovnjak (sod) (dunajski) = 282,25 l vino

1 kobal = 61,5 l soli

1 vagan = 2 mernika soli

1 ak = 56 l vino

1 kanc = ~40 l soli

1 korec = 39 l žito, sol

1 mernik = ~30 l žito, sol

1 mernik (dunajski) = 2 ljubljanska stara = 63 litrov (žito) ???

1 mernik (dunajski) = 20 bokalov = 28,29 l (žito)

1 mernik (ljubljan) = 26,5 l = 1/3 tržaškega starja; sol (l.1726)

1 star (ljubljan) = 1 prost. čevelj (dunajski) = 31,5 l žita

1 star (tržaški) = 79,5 l (l.1726)

1 vaza (1/2 barigle) = ~34 l

1 vedro (dunajsko) = 40 bokalov = 12,2994 l (vino)

1 polovnjak = ~15 l žito, sol

1 litron = 2 l vino

1 bokal = ~1,5 l vino

1 bokal (dunajski) = 2 poliča = 4 maseljce (dunajske mere) = 1,414724 l

1 polič = ~0,75 l vino

1 polič (dunajski) = 0,707361 l vino

1 četrtinka = 1/4 l vino prej 0,375 l (1/4 bokala)

1 maselj (dunajski) = 1/4 bokala = 0,353681 l vino

1 kvartin = 1/4 l vino

1 frakelj = 1/8 bokala = 0,17684 l vino

1 osminka = 1/8 l vino

1 šilce = 0,03 l žganje prej 0,0355 l (1/5 frakeljana)

1 četrtnjak = 30-70 l žito ??????

1 latvica = ~0,2 l mleko

1 barigla vina = 2 stare mere (korca) = 2*39 l = 78 l vina (Kropa) ??

1 barigla vina = ~68 l - Gestrin [A126/3, s.482]

1 barigla olja (25 liber) = ~12 kg - Gestrin [A126/3, s.482]

1 kripa = 4 žirglje = 504,8 l (okoli 150 kg oglja)

1 vreča oglja = 6 ljubljanski starov = 3 dunajske mernike = 189 litrov = ~63 kg (KRR)

1 žirgelj = 4 prost. čevlje = 126,2 l (~38 kg oglja)

1 tovor soli = 4 kance = ~160 l (~128 kg soli)

1 tovor soli = 2,5 kobala = 153,75 l (~123 kg soli)

1 tovor soli = 2 tržaška starja = 159 l = (~127 kg soli)

1 tovor vina = 4 korce = 156 l

1 tovor vina = 2 barigle = 4 korce = 156 l vina (Kropa) ???

1 tovor žita = 4 stare mere = 4*31,5 l = 126 l²³⁶

1 tovor žita = 6 ljubljanskih mernikov = ~160 l = ~128 kg

8.1.3 Ploskovne mere:

1 kv. črta (dunajska) = 4,8180 mm

1 kv. palec (dunajski) (□) = 6,937986 cm²

1 kv. čevelj (dunajski) (□) = 0,316081 m²

1 kv. seženj (dunajski) (□) = 3,596652 m²

1 joh, jutro, oral = 57,55 a

1 oral = 57,55 a = 0,5755 ha = 5755 m²

8.1.4. Dolžinske mere:

1 črta (dunajska) = 2,195 mm

1 cola angleška = 25,4 mm

1 cola avstrijs. = 26,3333 mm

1 cola avstrijs.: 40 klafter = 1:2880 (katastrski zemljevidi)

1 palec = 1 cola = 1 prst

1 palec (dunajski) (cola) (") = 1 cola avstrijs.

1 palec (beneški) = 29 mm

1 dlan = 4 palce = ~0,105 m

1 čevelj (dunajski) (') = 12 col = 0,316081 m

1 čevelj (angleški) = 0,3048 m

1 čevelj (rimski) = 0,295 m

1 čevelj (saški) = 0,2832 m®

1 čevelj (beneški) = 12 ben. palcev = 0,348 m

1 klafter (dunajska) = seženj (°) = 6 čevljev = 12x6 = 72 col

1 klafter = 6 čevljev = 1,896484 m

1 komolec = 0,44 m

1 korak = 3 čevlje = yard

1 korak (avstrijski) = 0,75859 m

1 yard (angleški) = 0,914 m

1 dvojni korak (Lachter) = 1,7 m®

1 dvojni korak (Freiburg) = 1,942 m®

1 dvojni korak (novi saški) = ~2 m®

1 dvojni korak (7 saških čevljev) = 1,982 m®

1 vatel = 2,75 ?? m blaga

1 toskanski vatel = 0,5836 m blaga

1 laket (vatel) (Elle) = 0,5664 m

1 pedenj, ped = ~0,2 m

1 seženj = 3 aršine = 4 veršoke

1 seženj = 6 čevljev = 6x0,316 = 1,896 m (avstrijske mere)

1 seženj = 1,778 m (stare mere)

1 dvojni korak = 6 čevljev®

1 stadij (rimski) = 1,4813 m

1 stadij (grški) = 184,94 m

1 veršok = 0,4445 m

1 palica (Rute) = 5 vatlov (Elle) = 2,832 m

1 palica = 10 do 12 čevljev

1 palica (yard, angl.) = 0,9144 m

1 milja (rimska) = 1000 stadijev = 1481,3 m

1 milja (morska) = 1853 m

1 milja (avstrijska, geografska) = 7585,9 m

1 milja (angleška) = 1609,35 m

1 milja (saška) = 9910 m

1 milja (nemška) = 7420 m (sedanja navedba)

1 liga (hrvaška) = 4288 m

²³⁶ Podatek je napačen, razen če bi te "stare mere" bile masne in ne prostorninske, torej bi znašale 31,5 kg in ne isto toliko litrov. V tem primeru bi bile stare mere korci po 39 l, tovor pa bi znašal 156 l oz. 126 kg.

® Agricola, [B83, s.60]

Dolžinsle mere (saške) po Agricoli [B84,s.191]

Cobitus = Elle = komolec = vatel	pes = Werkschuh = Fuß = čevlj	dodrans = Spanne = pedenj = ped	palmus = Hand = dlan	digitus = Finger = prst	cm
1	2	2 2/3	8	32	56,64
	1	1 1/3	4	16	28,32
		1	3	12	21,24
			1	4	7,08
				1	1,77

Dolžinske mere (rimске) po Linhartu [A127, s.112]

1 nemška milja = 4 rimske milje = 5925,2 (= 4 x 1481,3 m)
 1 rimska milja = 8 stadijev = 1481,3 (= 8 x 185,1625 m)
 1 stadij = 125 dvojnih korakov = 185,1625 (= 125 x 1,4813 m)
 1 korak = 4 čevlje ??? = 1,4813 (= 4 x 0,370325 m)
 1 čevlj = 4 dlani = 0,370325 ?? (= 4 x 0,0925813 m) ???
 1 dlan = 4 prste = = 4 x 0,0231453 m = 4 x 23,1453 mm

Dolžinske mere (rimске) po Linhartu

nemška milja	rim-ska milja	rimski stadij	rimski korak	rimski čevlj	rimska dlan	rimski prst	m
1	4	500	4 000	16 000	64,000	256 000	5925,2
	1	8	1 000	4 000	16 000	64 000	1481,3
		1	125	500	2 000	8 000	185,1625
			1	4	16	64	1,4813
				1	4	16	0,370325 ??
					1	4	0,0925813
						1	0,0231453

rimski čevlj = 0,295 m, kar se ne ujema z zgornjo navedbo (0,370325), ostalo se nekako ujema 1,4813/0,295 = 5,0213559 torej je **1 dvojni korak približno 5 čevljev** in ne 4.

tedaj bi bilo 1,4813/5 = 0,29626 m kar je verjetno pravilna mera za čevlj (rimski)

potem je **1 čevlj = 3 dlani** = 0,29626 = 3 x 0,0987533 = (3 x 4) x 0,0246883

Avstrijski čevlj ima 12 col, tako je bilo verjetno tudi v rimski dobi. Avstrijska dlan je torej 4 cole ali 1/3 čevlja. Zato popravimo zgornjo tabelo, da bo bolj verjetna:

Dolžinske mere (rimске) po Linhartu - korigirane:

nemška milja	rimska milja	rimski stadij	rimski korak	rimski čevlj	rimska dlan	rimski prst	m
1	4	500	4 000	16 000	64,000	256 000	5925,2
	1	8	1 000	4 000	16 000	64 000	1481,3
		1	125	500	2 000	8 000	185,1625
			1	5	15	60	1,4813
				1	3	12	0,29626
					1	4	0,0987533
						1	0,0246883

8.1.5. Železarski izdelki:

1 massa ferri (volk) do 11. stol. = 8...15 kg železa

1 massa ferri (volk) 12.-14. stol. = 25...37 kg železa

1 mesel (masel, mozel, mašel) 16-18. stol. = 1,5 centa = 150 funtov = 84 kg

1 takl, nem. Kolben, = 250 funtov = 140 kg = 1/8 volka (tudi manjši del volka) od ital. taglio = odrezek (volka)

1 takl (cagl, cakel, tagl, tajol) = iz 250 funtov surovega železa na ognjišču segret ter v cagelne prekovan (dvojni mesel)

1 Messel 19. stol. = 1/8 volka = 250 Pfd. = 140 kg [B22, str. 269]

8.2. Denarne enote:

vrednost denarja; v času izdaje ORR se je na Kranjskem uporabljal tirolski denar:

1 marka pernarjev = 10 funtov pernarjev

1 funt pernarjev = 12 dvajsetic ali krajcarjev

1 krajcar = 5 firarjev (20 pernarjev)

1 firer = 4 pernarji

V času izdaje FRR in KRR je veljalo:

1 goldinar = 1 funt pfenigov (240 pf)

= 60 krajcarjev

1 krajcar = 4 pfenige

1 marka = 40 krajcarjev

V FRR se pojavi tudi laški šiling: za nove domke je bila letna urbarska dajatev 12 laških šilingov (8 krajc99arjev).

za časa 2. Radovljiškega urbarja:

1 marka (rajniš) = 90 šilingov = 1 gld = 60 krajcarje = 240

denaričev [A1/9,s.115]

8.3. KONVENCIJE

-1. stol. = 1.stol. pr.n.e. = prvo stoletje pred našim štetjem

® znak na označenem mestu pomeni recenzentovo opombo, ki je podana na koncu knjige skupaj z eventualnim mnenjem avtorja.

8.4. KRATICE

DOF - digitalna ortografija

FK - Franciscejski kataster (merilo 1:2880 = 1 prst : 40 klafter)

FRR - Franciskov rudarski red

JVK – Jožefinska vojaška karta

KRR - Karlov rudarski red

ORR - Ortenburški rudarski red

PSH - peč sv. Heme

SP - slovenska peč

SPDK - slovenska peč v Dnu nad Kropo

TTN – Temeljni topografski načrt

NUK – Narodna in Univerzitetna Knjižnica v Ljubljani

8.5. SLOVAR - NOMENKLATURA

auštržle = (os nem. Ausrüstungsleder) oprema iz jermenov, predvsem konjska, v prenesenem pomenu vsaka oprema.

bajer = umetna zajezitev vode, tolmun

dila = deska

farbati koga = prepričevati, lagati

fas'nga = obrok, ki so ga dobili prebivalci med drugo svetovno vojno na karte; tedenski (mesečni, ali kak drug ponavljajoči se časovni razdelek) nakup potrebščin, predvsem hrane; majhna količina drv, ki so jih brezplačno dobili (fasali) v posek revnejši na vasi (od tod ime Basariše na Spodnji Smokuški planini).

fura = vožnja (1 fura = 1 vožnja), koliko fur pa si naredil = koliko voženj si opravil

Gabela (gabeva) (Mošnje) = vsek s potjo pri prehodu z Resja v Mošnje, So 4 gabele: Farovška, Uhanova, Felsova in Rešova gabeva (pomen isti kot padonca na Dobrem polju)

gabela = 1. koza, koza za žaganje drv, črki V in X, (kozji rogovi imajo obliko črke V, koza ima obliko X. Izraz romanskega izvora; 2 v nemščini še danes izraz GABELN = razdvajati, razcepiti, (ceste, vode, veje); 3. prečna pot na pobočju; 4.V Mošnjah in Kropi pomeni to vsek v ježi in mogoče tudi izriv materiala v nartu; v italijanščini pomeni Gabella = sošnik t.j. zgornji drog pri sošnem jadrju, (tudi trapezoidno jadro, ki ima dvigljiv sošnik. Sošnik dela z jamborom črko X. Drugo ime za sošno jadro je latinsko jadro. Istrski ribiči so ga uporabljali do uvedbe motorjev. Ima ga tudi jadrnica optimist. V konkretnem primeru pomeni "prečko", t. j. pot, ki poteka prečno navzgor po ježi, podobno kot prečka na latinskem jadrju .

graben = grapa

identifikacija = prepoznavanje

igo (ižes, ižel, ižen, iguc, ježeš) = vprežna naprava za vola, ki so mu jo z jemeni pritrdi na čelo in rogove

iti rakom žvižgat = umreti

iti rakovo pot = propadati

jarem (volovski) = vprežna priprava za par volov, nataktnjena na vrat živali

ježa = 1. strmina med dvema terasama; 2. zgornji, izbokli del strmine med dvema terasama (spodnji del je nart)

klasifikacija = opredeljevanje + razvrščanje (uvrščanje)

komat = vprežna priprava, ki se da konju na vrat, s pomočjo katere potem le-ta vleče voz ali kaj drugega (plug, brano, les itd.)

koser, kser = 16. stol. , prešlo v seča.

kucl = hrib

lojtra = lestev

Mišače (M'sače) = kraj kjer se razhajajo poti (kjer se lahko "zmešaš" in ne izbereš prave poti, kraj kjer se "mešajo" poti: pot v Globoko, pot na Vrečo in naprej v Karno Gorico, pot na Zgornjo Dobravo, pot na Srednjo Dobravo in pot v Otoče. Danes so ostale samo še ceste v Globoko, na Srednjo Dobravo in v Otoče, ostali dve pa sta samo še stezi.

Nart (led. ime) = 1. spodnji del doline, po kateri se pot (padovnica) spušča s terase na teraso pravokotno navzdol; 2. nasip, ki ga tvori pot ali potok ob svojem izteku na spodnjo teraso, ravnino, dolino; = 3. vbokli iztek pobočja med dvema terasama ob spodnji terasi

padovnica (padonca, padonca) (DOBRO POLJE) = 1. dolina in pot po njej, ki se z ježe spušča navzdol v ravnino; 2. zgornji del prej omenjene doline, ki se na zgornji strani zajeda v zgornjo ravnino (spodnji del pa je nart); 3. sinonim za klanec (pozneje, ko so bile poti predelane v ceste)

pašba, pažba, pajšba, pajšteba; (Backstube) = sušilnica za sadje penz'l = čopič

Podnart (led. ime) = ravnina ob Nartu, običajno nekoliko nižja od Narta

prebrniti = prevrniti

pukl = hrbet, grbina, kriv rob, nem. Buckel

puklast = grbast

rakovnik = kraj, kjer se vodotok obrne nazaj (rakov povratnik = junij, ko se začne dan krajšati)

roč (Smokuč) = rovt (tako ime imajo najstarejši rovti) 16. stol. še samo ime, pozneje prešlo v rot, rovt, seča

stagne = z drevjem obdana pot po kateri hodi živina na pašo

štacuna = trgovina

štapna = stopinja; posamezna stopnica, na katero se stopa

štenge = stopnice

tonf = tolmun v potoku, globoka mlaka (ima isti pomen kot nemški Tuempel, ki mu je sličen)

ugaran preš'č = z galico in kropom razmehšane ščetine na prašču, nato odstranjene z nožem

Ulca (tudi Ulce)= z drevjem obdana pot v vaško polje ali sosednjo vas, tudi sinonim za stagne

vab'r'nk = kos prisušenega gnoja na govedu

vak (Smokuč) = vlaka, drča (od 16. stol. naprej, še danes aktiven pojem)

Vočne ← v Očne ← Očne = Rovti

Vrčica = (led. ime) hrib vzhodno od Kamne Gorice

Vreča (led. ime) nad Kmano Gorico, tudi Vreče = predel vzhodno od Kamne Gorice

žvak = 1. udarec; 2. udrtna v rezilu

9. D. DOKUMENTACIJA, NAVEDBE IN OPOMBE

D.1. Dokumentacija

D.1.0. Poimenovanja potokov:

V geodetski karti TK25-121200 še danes teče struga Dermičice pod Dobravo, kar je seveda napaka, saj v drugih zemljevidih tega območja teče v Begunjščico. Danes se je tod razvilo naselje, struga Dermičice je popolnoma izginila.

Poimenovanja posameznih potokov so poglavje zase. Današnji potok, ki teče iz območja Dobruše, t.j. doline izza Spodnjega Otoka, sploh nima imena. Ravno tako ne potočki, ki tečejo mimo nekdanjega gradu Dmče, sedaj doma Toneta Čufarja.

Logično bi bilo, da je tekla tod Dermičica in to vse od svojega izvira na Polju do nekdanje gostilne Žababirt ob sedanji avtomobilski cesti pri Mošnjah. Tam kjer danes izvira današnja Dobruša, je bila za časa FK ledina Dermich. Torej bi po speljavi Dermičice v Begunjščico imel še ime Dermičica, vsaj še tisti del, ki nosi danes ime Dobruša.

Iz Dobruše, območja na grebenu Dobrave izza Spodnjega Otoka, naj bi pritekal potok Dobruša, ki se v JVK imenuje Bach Moslein. Če ime Mošnje izvira iz nekdanjega močvirja – Moss, katerega del je še ohranjen za Otokom (Trata) in ravno iz tega je tekla "Mošnjščica", kakor bi se prevedlo ime Moslein.

V FK opazimo, da potok Dobruša ne teče tako, kot danes. V FK ima isti izvor kot v današnjemu TTN, a se na Radvanu preusmeri v Veliki Dou (današnji Temnik) in od tam naprej proti naselju Dobruša. Dobruši so torej spremenili tok pri nekdanji opekarni in jo usmerili proti spodnjemu koncu Dvorske vasi, v nekdanjo strugo Dermičice, šele po l. 1826. V FK je bila zanemarjena nekdanja struga Dermičice nad Dvorsko vasjo in skozi to naselje. Pojavi se šele pod vasjo. Ker so v FK manjši potoki in studenci dokaj slabo označeni, tudi tam poimenovanja niso očitna.

Danes se imenuje Dobruša tisti del naselja Spodnji Otok, ki leži na levi strani obravnavanega potoka. Poimenovanja so morala pred posegi v vodotoke biti urejena veliko bolj smotno, kot so danes, ko so se poimenovanja pomešala, pri čemer je po svoje pripomogla tudi birokracija pri snovanju zemljevidov. Spremembam v potekih vodotokov bi morale ustrezno slediti tudi spremembe poimenovanj potokov, vendar to še do danes ni urejeno. Tujci, ki so snovali zemljevide, niso razumeli domačega jezika, niso poznali ozemlja, risali so marsikdaj kar na pamet. Samo tako si lahko razlagamo veliko število napak v zemljevidih.

D.1.1. Velike poplave:

- ....."katastrofalni ujmi, ki je oktobra 589 mdr. zajela tudi Alpe in je bila po Pavlu Diakonu (HL III 23) takšna, *quale post Noe tempore creditur non fuisse* - 'karkršne menda še ni bilo po Noetovem času' (prim.: Paschinger 1954, 585). Tisočletna povodenj je tedaj prizadela tudi Švico, Hanni Schwab jo postavlja v leto 580, ko so bile po Frankovskem velike poplave, pri čemer se sklicuje na Gregorja Tourskega (Schwab 1994, 522 s, Abb 6). Vendar je pri tem spregledala, da tudi Gregor h koncu leta 589 navaja, da so reke preplavile območja, ki jih dotlej niso še nikoli dosegle (HF IX 44)." [A87,s.16]
- Povodenj 25.7.1542, ki jo omenja Valvasor [B101,XV,s.459]. Tedaj je voda naredila po vsej Kranjski veliko škodo, saj so bile vode tako visoke, da so odnesle skoraj vse mostove.
- Miklavževa povodenj v Kropi l. 1739. [B22,s.286]. Müllner navaja: ..... 4. dec. 1739 je začelo močno deževati, istočasno pa se je topil sneg, ki je ležal v okolju dokaj na debelo. Narasle vode so najprej odnesle jez spodnje fužine, potem je sledil velik jez mlina, ki je potem odnesel vse mostove; dve kovčanci je odneslo skupaj s temelji in okoliškim zemljiščem, tri kovačnice pa so bile popolnoma uničene. Podobno se je dogajalo s kla-

dišči in plavžem. Okoliška zemljišča so bila ali odnešena, ali pa nasuta s kamenjem.....

- Povodenj l. 1767, ki je poškodovala cerkev v Lešah. – Kamnita plošča v župnišču, narejenem l. 1768.
- Povodenj na Jesenicah in Koroški Beli [istočasno s Kropo - miklavževa povodenj?]. Na Koroški Beli je tedaj Bela odnesla večino hiš ob grabnu, ter nasula spodaj ležeča polja s peskom. ko so več kot 100 let za tem delali železniško progo (pred l. 1870), so našli v pesku zakopan sod zelja, ki je bil še uporaben in so ga pojedli delavci, ki so delali progo (pripoved Branko Čušin).
- Povodenj l. 1963. odnesla vse mostove na Savi od Bohinjske Bele do Podnarta?

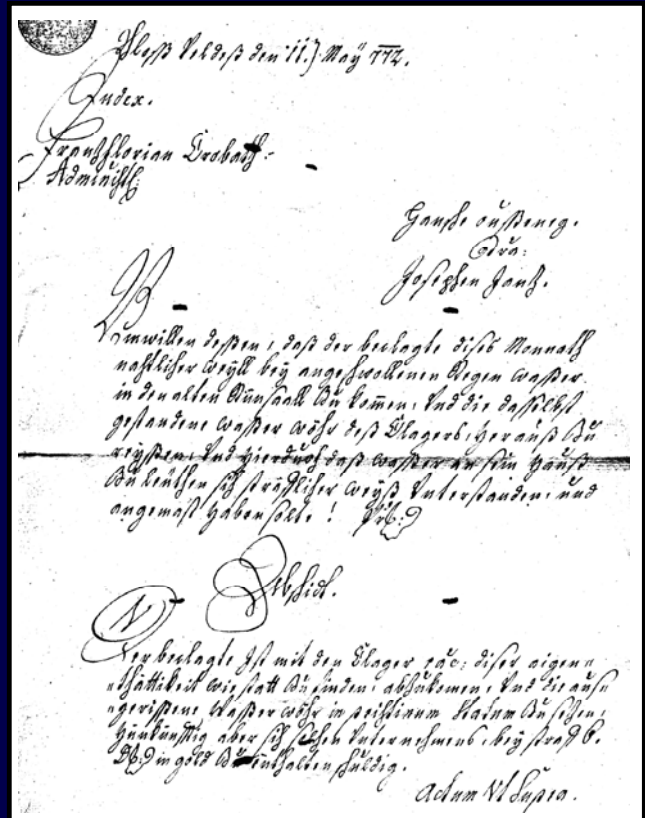
D.1.2. Iz dnevnika raziskovanj

4.5.1998.

... Popoldne sem bil pri Tonetu Rezarju, da bi ga vprašal, če kaj ve o Zgoši. Povedal mi je, da je njegova stara mama govorila, da je njen stari oče potegnil s plugom vodo od Nove vasi skozi vas (Vrbnje).

D.1.3. Iz dnevnika raziskovanj

Dokument pri Korošceh v Vrbnjah:

Prepis:

Schloss Veldes den 11.May 1772

Judex.

Franzflorian Crobath,

Administr.

Hansche Oufeneg

cra:

Josephen Janz.

Zumwillen deßen, daß der beclagte dises Monnath nachtlich weyll bey angeschwollenen Regen Waßer in den Alten Rünnsall zu kornnen, und die daselbst gestandene wasserwähr dess Klagers heraus zu reysen, und hiedurch dass wasser an sein Haus Gileiten sich sträfflicher weyss Unterstanden und angemast haben sollte!

Abschidt.

Der beklagte ist mit dem Klager rac: dieser eigenn thätigkeit wie stat befinden, abzukornnen, und die ausgerissene Wasserwähr in sihtinum (?) statum zu setzen, hünkünfftig aber sich solchen Unternehmens bey straff 6 ? in Gold Zu enthalten schuldig.

Actum ut supra.

Prevod:

Grad Bled, dne 11.maj 1772.

Sodnik: Franc Florian Crobath, upravitelj.

Anže Avsenek

zoper

Josipa Janca.

Ker je toženec tega meseca ponoči ob dežju, naraslo vodo spustil v staro strugo, izruval tam stoječi tožnikov jez, da bi na ta način vodo pripeljal do svoje hiše, si kaznjivo upal in pravico prisvajal.

Rešitev.

Toženi je napram tožniku dolžan opustiti tako dejanje, kot se je zgodilo in je dolžan jez postaviti v prejšnje stanje, v bodoče pa je dolžan vzdrževati se vsakega takega dejanja proti kazni 6 (goldinarjev) v zlatu.

Sestavljeno, kot zgoraj navedeno.

Zgornji dokument govori o stari strugi in novi strugi. Očitno je bila nedolgo pred tem speljana Zgoša skozi Vrbnje po novi strugi, nekako na isti trasi kot jo ima še danes. Struga je bila plitveje vrezana v zemljišče, saj tod še ni tekla dolgo. Deloma lahko ponazori ta dogajanja slika SI011(26), ki prikazuje današnje zemljišče (vrt Golentarjeve in Koroščeve domačije), kjer se je ta dogodek odvijal. Stara struga je že skoraj popolnoma izginila. V ozadju desno Koroščeva kmetija, levo pa dvignjena terasa po kateri teče Zgoša.

Zanimivo je, da je po razpoložljivih dokumentih Josip Janc 1.5.1772 prevzel domačijo, takoj po tem je porušil jez, 11 dni po prevzemu pa je bil že kaznovan za opravljeno dejanje. Očitno so tedaj sodni mlinci mlieli zelo hitro.

D.1.4. Valvasor [B109, knjiga 2,s.111]

.. Med njimi je mnogo tovornikov (Samer), t.j. ljudi, ki na tovornih konjih ali tovornih živalih prenašajo blago sem in tja; istočasno je tudi mnogo rudarjev, kot tudi tkalcev in trgovcev, ki si služijo svoj kruh z raznovrstnimi dejavnostmi. Nekateri se preživljajo s tvorjenjem (t.j. prenašanjem blaga na konjih), ki jih imenujejo tovornike. Ti prenašajo blago proti Gradcu, Dunaju, Salzburgu, Trstu, Gorici in

na nešteto drugih mest. Prenašajo vino, olje, sol, platno, živo srebro, železo, jeklo, kot tudi drugo trgovsko blago. In ker v deželi ni nobenih pravih furmanov²³⁷, ki bi tako kot v Nemčiji, prevzeli težje ali večje tovore (Fracht oder Ladung)²³⁸. Tako se prevažata tisto, kar ne morejo prenašati tovorniki, na majhnih vozovih. Tovorniki prenašajo dvakrat na teden do Ljubljane železo in jeklo, nazaj k fužinam pa žito in druge potrebščine. Mnogo jih trguje s platnom in se jih poda v Italijo. Tistih, ki trgujejo s konji (Pferden oder Rossen) in te tudi gonijo v Italijo, tudi ni malo. ...

D.1.5. Valvasor [B109, knjiga 2,s.152]

.. Ko se potuje od Kranja proti Radovljici in ima za seboj nekako pol poti, se mora jahati skozi to Bistrico. Če pa je voda velika, ne more čeznjo noben konj, saj ga prevrne močan tok. Tukaj pa stanujejo ljudje, ki so navajeni hoditi skozi vodo, takrat ko jim sega do prsi. Ti peljejo potem konje skozi tako vodo in nosijo ljudi na ramenih. .... Ti ljudje so neverjetno močni in to ne samo zaradi svojih telesnih moči, temveč predvsem zaradi vaje in navade premagovati silo deroče vode. Sam sem pred trinajstimi leti videl, ko je nek velik, dolg moški, ki je po tukajšnji šegi nosil raznovrstne lesene predmete, kot sita, nosil tovor na ramenih in mu je segal pet pedi nad glavo in bil težak čez 100 funtov, nagovarjal nekega tukajšnjega korenjaka, da bi ga nesel prek vode. Hotel je odložiti svoj tovor, ker je menil, da bo tovor nesel nekdo drug prek vode. Toda korenjak ga je zasmehoval in mu rekel: "Ali misliš, da te ne morem nesti čez vodo skupaj s tvojim tovorom; sedi name pa boš videl, samo groš mi moraš plačati". Dolgin je stopil na skalo in se mu vsedel na rame, ta je nato lahkotno šel skozi vodo, kot bi nosil pernico polno perja. Pri tem mu je segala voda do prsi in je imel mož na ramenih noge do kolen v vodi. Takega bređenja in nošenja so ti ljudje vajeni in se ga ne ugibajo niti pozimi ob največjem mrazu, saj so tega navajeni in utrjeni."

D.1.6. Valvasor – Transport lesa na Plavžu [B109, knjiga 3,s.390]

..V zimskih časih se spušča les iz najvišjih planin po takoimenovanih rižah, ki so narejene iz dolgih smrekovih ali jelovih debel, ki se jih iz najvišjih pogorij položi čez skale in grape tako kot mostovi ali brvi, vendar so imele ob strani tudi postavljena debla, tako da je nastal nekakšen žleb. Pozimi se je riže polilo z vodo, da je zmrznila in tvorila ledeno oblogo. Spodaj v dolini pod rižo pa se postavi velik železen čok, ki ima rezilo. Zgoraj se postavi v žleb enega za drugim polena dolga 3 do 4 čevlje (93 do 130cm), tako da se jih lahko enega za drugim spušča navzdol. Od tod nato letijo navzdol (ne brez posebne radosti gledalcev) po riži do križa (v čoku). Ko udarijo v ta križ, se razleti vsako poleno v 4 dele, ki jih potem ni več treba cepiti in tako je sekačem prihranjen marsikateri trud.

D.1.7. Valvasor – Grobovi na Belščici [B109, knjiga 4,s.567]

Na Gorenjskem leži med Koroško Belo in Bistrico (v Rožu) visoka gora "Beuscheza", ki ločuje Kranjsko in Koroško. Na višinah te gore je bilo najdenih prek 300 ajdovskih grobov skupaj s nagrobniki, na katerih so bile velike črke.

Teh grobov se je pred približno osmimi leti lotil gospod Johannes Petermann, doctor medicine, da bi enega ali drugega odprl, čeprav so mu rudarji povedali, da se ti grobovi ne dajo odpreti, kar pa ni verjel. Na koncu je najel nekega rudarja, ki je pripadal baronu iz Javornika in se imenoval Solzina in sta se odpravila na goro Belščica.

²³⁷ Namerno bomo uporabljali izraz, ki se uporablja med ljudstvom povsod na Visoki Gorenjski. Naziv vozarji, ki so ga izumili pisatelj (Jalen), se mi ne zdi najbolj primeren, saj ni udomačen nikjer drugod kot v literaturi. Zdi se mi, da je to na silo poslovenjen izraz, ki ljudem v naših krajih nič ne pomeni. Valvasor uporablja na tem mestu izraz Fuhrleute.

²³⁸ Slovenščina ne loči med velikimi posameznimi predmeti, ali večjo količino manjših predmetov. Velikih predmetov, ki presega določene dimenzije sploh ni mogoče tovoriti, mogoče pa jih je voziti, n. pr. deske. Isto velja za težje predmete, ki presega 200 kg.

Ko sta prišla na goro in je ta rudar prvič udaril s svojim rudarskim krampom, da bi grobove odkopal, je iz jasnega vremena nastala nevihta in grmenje, toča in vihar, kot da se bo podrlo nebo. Zato nista svoj namen samo opustila, temveč sta tudi smelo uporabila svoje noge in tekla po gori navzdol.

Mogoče bi črke in nagrobni napisi lahko sporočili, kaj in kakšni ljudje so tod pokopani, če bi se jih prepisalo in poskusilo razvozlati te stare napise in njih pomen. Zgoraj omenjeni doktor pa ni nobenega od teh prepisal, ker jih ni znal prebrati.....

D.1.8. Vrbnje

2.1. 1571. Radovljica

Andrej, sin Jakoba Suppana iz Lancovega proda planino imenovano Martinček svojemu svaku Andreju Terbuschitz-u iz Vrbenj.

Orig. perg. v AS (Erbergov arhiv). Pečat odpadel.

D.1.9. Seznam velikih naravnih katastrof

L. 539 začne bruhati ognjenik Krakatau v vzhodnem Sredozemskem morju. L. 541. je ta ognjenik razneslo. Oromna količina prahu je zagmila sonce, tako da je bila severna hemisfera 2 leti skoraj brez sonca. Temperatura je močno padla. Stanje se je normaliziralo šele čez 10 let.

TV oddaja na RTV2, 30.6.2002. ob 20.00²³⁹

D.1.10. Seznam velikih potresov

1348, jan. 25: velik potres, ki je na Kranjskem porušil stari Tržič, na Koroškem pa zasul mnogo vasi pod Dobračem v Ziljski dolini. Rušil naj bi še v Benetkah in Gradcu, čutili naj bi ga na Dunaju.

1511, mar. 26: velik potres, ki je uničil mnogo gradov na Kranjskem, čutili naj bi ga 750 km daleč.

1690, dec.4.: Hud potres na Bledu močno poškodoval grad.

D.1.11. Pismo Mirka Zupana – Grižlja občini Žirovnica

NEKDAJ AKTUALNO DANES POZABLJENO

Paša in pastirji

Ovce so se pasle od 4.4. do Klemenove nedelje(23.11.), če ni bil prej sneg. Paslo se je domačih okrog 300 ovac (Smokuških in Rodninskih). Potem okrog 15.6. so jih vzeli še na pašo iz vasi Doslovče, Breznica in Poljče, tako da jih je bilo ponavadi okrog 350.

Leta 1921 se je paslo govedi iz Smokuča in Rodin 119 komadov, to je približno 40 konj, 50 koz, to je bilo takrat, ko še ni bilo strokovnjakov. Pashi so govedi, glavni je bil Cedenk, za njim Tretinjek in vsaki lastnik govedij je moral dati po dogovoru še potepeneka, ki je pomagal pasti v sili, ponavadi je bilo 1 dan od krave. Za Potepeneka je moral skrbeti sam gospodar.

Konje je pasel konjar, koze pa kozar.

Hrana na dan kar je bil na pašniku nad vasjo je bil na hrani pri dotičnem gospodarju. Hrana je šla po vrstnem redu, plača je bila po domeni ali po pogodbi. Tretinjek je imel tretjino plače.

Hrana v planini

13,5 dg zasko (peh), maselc kaše(3,5dl), pol- moke za žgance(7dl), funt kruha(56g) in na nedeljo klobaso.

MERE

Stare mere so zanimive.

Vokal je bil 11 in 4dl, mernik je pa bil 28,29l, vedro je bilo 40 vokalov ali 56l 9dl, 5 vedrov je bilo ponak 282,5l, 1 palec je bil 2,6cm, 1 čevelj pa 91cm, 1 klafta je 3,60 prostorninskega metra.

Vprašam tudi kdaj je pogorela vas Zabreznice in Rdo jo je zažgal in kdo je v tej priliki pogorel?

Kje je dotični kamen, ki je bil na Breznici (nekateri so ga imenovali sramotilni kamen)?

Kje so možnarji, ki so streljali?

Vem samo to da je moral dotičnik ki je streljal imeti sprečivalo od občine, oslužiti je moral tudi vojsko, moral je imeti beli predpasnik(bertah). Za smodnik (purfel) so morale dati dekleta iz fare.

Sprašujem zato da ne bi bilo takih pomot, kot so v knjigi V zavetju stola. Že sam doktor France Prešeren je izjavil: Vsi pesniki smo pijanci, samo vsi pijanci niso pesniki.

Vas pozdravlja Griželnov Mirko.

D.1.12. Pismo Dr. K. Wolfgruberja > Tine Jarc, 09.07.2002

(prevod) K potovanjem Briksen - Bled, ki vas posebej zanimajo, arhivalije ne govorijo dosti. Vendar so ostala sporočila o potovanjih nekaterih škofov na Bled in njih nagibih. Večinoma so bili poslani komisionarji iz knežje vlade ali cerkvenega kapitlja. Najbolj običajna je bila naslednja pot: 1. dan do Brunecka, 2. dan do Mittenwalda vzhodno od Silliana, 3. dan do Spitala ob Dravi, 4. dan do Paterniona ali Beljaka, 5. dan čez Korensko sedlo do Jesenic, 6. dan (pol dneva) do Bleda. Povratna pot je bila večinoma ista.

Briksen je iz Bleda priložnostno dobival žito, ribe, divjačino, les.

D.1.13. Analiza briksenskih tradicijskih knjig (Redlich)

Briksenske tradicijske knjige omenjajo naslednje družbene statuse:

entiteta	prevod ali relacija	št.citata
Marchio Odalricus	Markgraf mejni grof	74
Ductus Altwini.	poveljnik, knez, ...	

nobilis Ozi	Edle Ozi	= plemeniti Ozi	126
quidam Ozi	idem Ozi	= neki Ozi	

ingenuus Chuono	=	svobodni (po rojstvu)	128
-----------------	---	-----------------------	-----

miles Ozi	=	Ritter, = vitez	
-----------	---	-----------------	--

servus Adalpero	=	Unfreie = nesvoboden, služabnik	
-----------------	---	---------------------------------	--

episcopus			
-----------	--	--	--

advocatus			
-----------	--	--	--

adhibiti testes: Eppo, Chuono, Wecil, Heciman, ...povabljeni priče ..133

nobilis Ozi (128)	nobilis Nebcor (137)	Edle	- plemeniti
-------------------	----------------------	------	-------------

nobilis genere Irminstein	Milstatt	plemeniti po rojstvu	204
---------------------------	----------	----------------------	-----

ingenuus homo Priznozlau	=	svobodni človek Prinoslav	139
--------------------------	---	---------------------------	-----

nobilitatem sortitus Friderich	=	plemeniti (poplemeniteni).....	140
--------------------------------	---	--------------------------------	-----

minister Harold	Friderichov služabnik - Dienstmann (ministerial)		
-----------------	--	--	--

nobilitatem sortiti Winrih, Paulo, Tvncu, Ivvan			145
---	--	--	-----

quidam Orendil	neki Orendil		146
----------------	--------------	--	-----

nobile matrona Elisabeth	plemenita vdova		168
--------------------------	-----------------	--	-----

ingenuus Ozi	svobodni Ozi		175
--------------	--------------	--	-----

priče: Grifo, Scurubrant, Mazili, Orendil, Prezlau, Wazaman, Zuozlau, Iuvan, Nenadei, Welechne, Zamicho, Wekewoi.

complures herimanni sue Ecclesie skupina ljudi, skupina herimannov (herimani naj bi bili kosezi, v tem slučaju pa so verjetno ministeriali) vazali njegove škofije 183

libertate potitus Zlauco	osvobojeni podložnik Slavko		217
--------------------------	-----------------------------	--	-----

Altwini fidelibus Orendilo	Altwinu zvesti Orendil		
----------------------------	------------------------	--	--

libertatem sortitus Tobrogoy	- freie Tobrogoy	= osvobojeni Dobrogoy	218
------------------------------	------------------	-----------------------	-----

²³⁹ Čudno, da ni v tem času o tem dogodku nobenih zgodovinskih sporočil.

nobilis ex genere Charlinc plemeniti po rojstvu Charlinc 219
 daruje zemljišča, ki jih poseduje
 a. liberto Gundram svobodni Gundram in
 b. suum servum Heinrich svojega služabnika, hlapca, Heinricha

clericus Hugiprecht Kleriker (duhovnik Hugiperht 220

libertate potitus Trepina der Freie Trepina osvobojeni podložnik Trepina 221

libertus Bomizlau

b. alius quidem libertate potitus .... Zwei Freigelassene ...dva osvobojena podložnika Bronislava 222

omnium praediorum ac monocipiorum .... aller Gütter und Unfrei-en...vseh posestev in nesvobodnih (kmetij) 237

munitionem loco Chreine sitam .. Feste .. trdnjavo v kraju Kranj 282 duo karradia vini 282

nobilis ex genere Fridaricvs po rojstvu plemeniti Heinricus nobili plemeniteni Heinricus 285

libertate potitus Radegoi osvobojeni podložnik Radegoj 291

305 plemeniti Pavel, Iwan in Tunco prepustijo posestvo v gozdu brikenske cerkve. (V katerem gozdu, tistem v Lešah ali tistem na Pokljuki. Če v Lešah, potem je to mogoče začetek nastanka vasi Palovče ali Peračica, kjer ima svojo posest pozneje brikenska proštija).

libertate potiti Paulus, Tunzo, Iwan Die Freien osvobojeni podložniki ..... 1075-90 307.

ii mansos Zwei Mansen dva podložna? ali dve podložni kmetiji na Zgoši?

quidam cecus Peringer Peringer neki vdani Peringer? 308

nobilis homo Crifo .... suum servum Sinzum svojega hlapca Sin-ka 311

quidam vir Domozla ..... neki mož (vojak) Domozla 320

ingenuus Wenzegoi libertate potitus Grifo .. eiusque coniux Gisla plemeniti Vencegoj osvobojeni podložnik Grifo njegova soproga Gisla 321

ingenuus Bondigoiz .. eiusque uxor Trepliza 322

quomodo quidam Prisnullau qui vulgo Ginanno vocatur... neki Prinoslav, ki se mu po domače pravi Ginanno 323

libertatem sortitus Dobrisco .... servienti Altger ..... z žrebom osvobojeni Dobrisco ?? ministerialu Altgeru 324

ingenuus Wenzegoi .... Goscha 348

Ingenuus Iwan Tunzo je med pričami (Paulus pa manjka), Iwan gre v Bohinj 1085-90 359

ministeriali so sprva imenovani ministri = latinski pomen služabnik, srednjeveški pomen služabnik na dvoru, pozneje

.....minister Harold Friderichov služabnik (ministerial) 140

.....ministeriali Pancratio 184

.....filio Reginperto ministrando... 186

Prvotno naj bi bili to kosezi, ki so kot kmetje služili z orožjem v kneževi vojski. Obstojajo torej neke vzporednice med plemiči in kosezi.

Če zasledujemo četvorico:

quidam Winrih nomine nekdo po imenu Winrih 138 1050 - 1065

nobilitatem sortiti Winrih, Paulo, Tvncu, Iwan poplemeniteni, 145 1050 - 1065

nobiles Paulvs, Iwan, Tunzo plemeniti 305 1075 - 1090

libertate potiti Paulus, Tunzo, Iwan osvobojeni podložniki 307 1075 - 1090

Ingenuus Iwan plemeniti 359 1085 - 1090

Kot priče nastopajo v:

334 Tunzo, Iwan (1075-90)

359 Tunzo, (1085-90)

379 Iwan, (1085-97)

Winrih je verjetno oče,

ki zamenja svoje posestvo v Gorjah za posestvo v Begunjah;

Paulo, Tvncu in Iwan so sinovi, razporejeni po starosti od najstarejšega navzdol,

ki podarijo neko posestvo v Grimščah;

ki prepustijo svoje lovne pravice na posestvu, ki leži v gozdu brikenske cerkve,

ki darujejo dve nesvobodni kmetiji na Zgoši in

Iwan (svobodni),

ki zamenja svoje posestvo v Zasipu za posestvo v Bohinju (to pomeni takrat Zgornjo Bohinjsko dolino). Tunzo tedaj nastopa med pričami, Paulo pa se ne pojavlja več.

Očitno je to plemiška rodbina starega plemstva, ki ima svojo posest v Deželi in Blejskem kotu, ki počasi izgublja svojo posest. Vendar nastopajo posamezni člani še poznene kot priče. v l. 1985-97 nastopa Iwan kot priča, ko podari pripadnik grajske familije Mantwin kmetijo na Zgoši, ki jo je dobil od plemenitega Prezlau -a. Ker tradicijske knjige ne omenjajo več področje Visoke Gorenjske, so torej člani te domače plemiške družine delovali naprej in jih lahko iščemo med kasnejšim plemstvom na območjih Zasipa, Gorj in Begunj oz. ustreznih far.

Ali obstaja kaka zveza?

V 14. stol. se imenujejo Poljčje: Paulich, Pa^ewlich, Pawlichk, Pawlik, Pawliig, Pawliik [A93/4,5], ... Ali je to mogoče "Paulovo"? Ali so Poschi nasledniki Paula iz 11. stol.?

RAZPOREDITEV PO HIERARHIJI

Cesar, kralj

Cerkveni knezi: Ductus (Altwin Prixinensis ecclesie pontificis..)

Grofi:

- Marcio Odalricus 74 +
- +nobile matrona Elisabeth 168

Advokati:

- advocatus Karling prvič v 126 (Kharlinc priča v 127???) na Bledu in na Kamnu do 128 od 211 Charilinch (Charilingo) priča
- advocatus Adalbert na Kamnu od 164 naprej
- adv. Chadaloh Bled 175

nobiles:

- nobilis Ozi 126, nobilis Nebcor 137,
- nobilis genere Irminstein 204
- nobilis ex genere Perchtold 211, nobilis ex genere Charilinc, Fridaricvs 285, ...
- nobilitatem sortitus Friderich, (Winrih, Paulo, Tvnzo, Iwan)
- nobilis homo Crifo Crifo, nobiles Paulvs, Iwan, Tunzo 305
-

miles Ozi 128

complures **herimanni** Altvinovi kosezi, ki imajo svoje deset-ine na patriarški zemlji... 183

clericus Higipert**Ingenues:**

- ingenuus Ozi 175, Chuono 128, Iwan, Wenzegoi 321, Bondigoiz 322,
- ingenuus homo Priznoslau 139,
- vir ingenuus Adalfrit suiqii filii Iwan, Prezlau 306
- vir ingenuus Grifo 293
- ingenuo Prezlau 379
- ingenui Gorgius et Domeszlau 380

Liberte:

- liberto Gundram 219,
- libertus Bomizlau 222, libertate potitus Bomizlau 222
- libertate potitus Zlauco 217, Trepina 221, Radegoi 291, (Paulus, Ivan, Tonzon, 307),
- libertatem sortibus Dobrisco 324

Servi = ministeriali:

- servus Adalpero . služabnik viteza Ozi-ja 128
- minister Harold, služabnik plemenitega Fridericha 140
- servum Heinrich plemeniti Charilinc da svojega služabnika Heinricha v službo v brixensko familijo 219
- servum Sinzum, služabnik plemenitega Crifa 311. Prvič se omenja "supra altare sanctorum ingenvini et Albvini atque Martini potenti".... torej oltar sv. Martina v Gradu. Sinza najdemo pozneje med pričami v 320, 321, 322, 359; Crifa (Grifa) pa tudi 120, 126, 139, 140, 164, 175, 244, 282, 285, 309, 320, 321, 322, 324, 353) pojavlja se kot priča še po l. 1100 - 410
- servus Altger (Brixinensis ecclesie servienti Altger) brixenski ministerial 324
- de familia Mantuin nomine 379
- quidam Winrih nomine 138
- quidam vir Domizla dictus 320
- quidam cecus Peringer ??? 308
- quomodo quidam Prisnullau 323
- quidam Orendil 146, ki je priča v 175, 217
- Altvini fidelibus Orendil 217, 218, 219, ki je tudi priča v 217, 218, 219, 221, 222, 223, ki je često tudi priča za izvedbo listine, to pomeni da je bil verjetno član familije

Kmetje:

- ii mansos 307
- mansum unum 379 med pričami Iwan

=====

KRAJI:

- Praedium Lescah, Conere (Cowere), Fuistriza villam, 74
- kraj Wasah pri Briksnu 121 torej Lazi tudi na Tirolskem
- Wadizin, Wisathsah, Cornizic (na Koroškem??),- Vadiče, Visoče (in comitatu Odalrici marchionis sita) 120
- Zeismanningun, lacum ...Virminse 133
- sub castro Ueldes, villa Begun, 137
- sumitas campi (obinentiges felde) Gorje?, villa Begun 138
- sub castello Ueldes, Musiach Muže 139
- loco qui vulgo dicitur Cilintun, obinentigemo uelde (Koroška?) 140
- priče iste kot na Bledu, advokat Karlinc isti v Kamnu in na Bledu 126, 140 ?
- loco Grimzahc Grimšče (Rečica) 145
- loco Nabrezi (Na Bregu ?, Breznica?, Brezje?) curtiferum apud locum ... Radilidorf 146
- partem Ueldes 166
- territorio Uegun 183
- loco Bohingun 211
- loco Chumilach (Koroš.)
- loco Ueldes 218, 221, 222, 223,
- loco Corithna 219
- locis Lisirahovn et in monte Alpigeris (Koroš.) 244 actum Nivnhovun Höflein?? - nō Krainburg ???
- munitionem loco Chreine, praedium Vresich, loco obinentiges seuues (ante nativitatem sancti Iohannis Baptiste)...pod cerkvijo ..282
- villa Peccaz (Peračica ?) 291
- loco Zebeinzalo, loco Polani, 306 ali je Polane ?
- loco Guscha 307

Kadar podarjajo osebe, te nimajo krajevne opredelitve, kadar pa so posesti (mansos) pa imajo krajevno opredelitev .

- pago Weri drug naziv za vas, zakaj razlike med villa in pagus? pagus pomeni tudi okraj . Weer je v bližnji Sábna 310
- loco Zilecca 321
- villa Zazip 323, 334
- villa Veldes, loco Coritno 324
- villa Goscha, loco Mulivelt 348
- sub urbe Veldes sitam 352
- loco Lenginuelt 357???? priče se ne ujemajo
- loco Zazib, villa Bohingin 359
- Guscha 379
- loco Polan 380
- curtiferum dvor
- dimidiamque curtilem polovico dvora 166
- loco Zazib, villa Bohingin 359--

D.1.13.146. Izpis iz briksenskih tradicijskih knjig (Redlich) c.146.

146. B. *Altwin tauscht von Orendil Ackerland zu Pirkhof (Nabreza) (?) s. Bleiburg gegen einen Hof zu Radmannsdorf(?) ein. „Kreine“, 1050 — c. 1065.*
Cod. B f. 25 n. 77.

Meminerint tocius ecclesie filii, quatinus quidam Orendil nomine Altuvini presulis allectus dilectione ii ingera arabilis terre in loco Nabrezi sita servitio sancti Ingenvvini in manus scilicet prelibati pontificis sui que advocati Karlingi sine omnium contradictione legando donavit solitaque commutatione i curtiferum apud locum qui vulgo Radilidorf nominatur antememoratus legator de manu sepe calculati episcopi eiusque prefati advocati recepit¹⁾. Huius rei sunt testes manque tracti per aures: Gundacgar, Wezil, Ratgis, Beruwart, Otto, Nebcor, Brehzlau, Guntheri, Chuno. Actum Kreine.

¹⁾ recipit B.

... neki Orendil je daroval 2 oralna orne zemlje v kraju imenovanem Nabrezi, ... v zamenjavo za dvor pred krajem (pri kraju), ki se mu po domače reče Radilidorf..... priče: Gundacgar, Wezil, Ratgis, Beruwart, Otto, Nebcor, Brehzlau, Guntheri, Chuno. (Actum Kreine, 1050-1065).

Orendil je moral pripadati spremstvu briksenskega škofa, saj se večkrat pojavlja kot priča v prostoru med Bledom in Kovorjem, pozneje pa pretežno v Briksnu. Prvič nastopa kot priča v obdobju 1050-65 v dokumentu 120 na gradu Kamen na Koroškem, ko Ozi menja posest v Krnici za posest na Visočah in Vadišah. (mogoče od tod ime Korošec). Nastopa tudi kot priča pri darovanju neke posesti v Gomilah (ki jih Redlich locira v bližino Šentvida na Koroškem, vendar je to vprašljivo, saj sodi dokument med kranjske spise). V hierarhiji je moral zavzemati dokaj pomembno mesto, saj nastopa sprva kot predzadnja priča (reg. 137. Zadnjič nastopa kot priča v dokumentu 285 v obdobju 1075-90 kot zadnja priča, ko se plemeniti Fridarich na Selu pri Bledu odreka ugovorom na darovane posesti, ki jih je daroval plemeniti Heinrich briksenski škofiji.

Darovana 2 oralna zemlje (cca 1,1ha) se nahajata Nabrezi, V upoštev prihajajo kraji: Zabreznica, Breznica, Brezje, Brezje pri Trziču, in Breg pri Žirovnici. Briksenski škofje so pozneje imeli posest v podčrtanih krajih. Pri tem je najbolj verjeten kraj Brezje pri Trziču, kjer se tedaj omenja tudi druga posest.

Dvor blizu ali pred krajem Radilidorf, kar je verjetno Radovljica, je najbolj verjetno Koroščeva kmetija v Vrbnjah, ki ostane Briksenska do sekularizacije. Kmetija je imela še l. 1660 poseben status (Wirtshube mit consens {kaj vsebuje to soglasje?}). Ta kmetija naj bi bila v velikosti dvora, t.j. okoli dveh hub.

Vrbenj tedaj še ni bilo, vendar se tudi pozneje kraj definira kot .. *zum Erlach nahend bei Ratmansdorff gelegen*, ...

V času 1050 do 1065 Radovljica torej že obstaja.

D.1.14. Plemstvo.

V visokem srednjem veku so bili na območju Dežele, predvsem v begunjskem delu, zelo razširjeni vitezi. Za različne funkcije, ki so jih opravljali, je obstajala cela pahljača nazivov:

Miles, Milites, Lanzknecht = sulčar. Knecht pomeni lahko tudi viteza, vitez pa je bil samo tisti, ki je bil od deželnega gospoda "posvečen" v viteza. To se je dogajalo ob določenih prilikah. Ko ob koncu 10. stol. zamenja funkcijo deželnega kneza kraljevi poslanec (Gewaltbote), ki zastopa kraljeve interese in ima tudi kraljeva pooblastila. Tedaj ima ta tudi pravico "udarjati viteze". Pozneje imajo to pravico tudi deželni knezi. Na zboru vitezov v Šentvidu na Koroškem 16. okt. 1298 je bilo posvečenih 500 vitezov iz Koroške, Kranjske in Štajerske [A3.s.365]. Pravico posvetitve (des Schlages - = - udarca z mečem na rame in glavo je imel kralj oz. njegov zastopnik. Dejanje samo pa se je imenovalo Ritterschlag). Mnogo vitezov, ki jih pri nas omenjajo dokumenti, pa ni nikoli imelo prilike, da bi bili "udarjeni", obstajali pa so vseeno. "Udarjanje" se je dogajalo samo takrat, če so bili vitezi s svojimi gospodi v kraljevi službi, predvsem na bojščih ali

tumirjih. Udarjanje je bilo posledica kraljevi službi in koristi, ki so jih oboroženci naredili kralju oz. njegovemu zastopniku.

Slovenci pa smo imeli sprva svoje kneze in vojvode ter ne kralje.

Dokler se naše plemstvo ni po Karlu Velikem zilo s tujim plemstvom, prevzelo njihove navade in običaje, se pokorilo tujemu kralju, tudi ni bilo vitezov. Bili pa so oboroženci, vojščaki = milites, ki so opravljali isto službo za svojega deželnega kneza.

Vitezi so bili plemiči (plemeniti, nobiles).

Staro plemstvo pa lahko sledimo še za časa škofa Altvina v takratnih dokumentih in sicer kot:

nobiles: nobilis Ozi 126, nobilis Nebcor 137, nobilis homo Crifo, nobiles Paulvs, Iwan, Tunzo 305

ki so se delili naprej na: ...nobilis ex genere Imminstein 204, nobilis ex genere Perchtold 211, nobilis ex genere Charling, Fridaricus 285, ...

ter: ...nobilitatem sortitus Friderich, (Winrih, Paulo, Tvanzo, Iwan) oz.

kot ingenuus: .....ingenuus Ozi 175, Chuono 128, Iwan, Wenzego 321, Bondigoiz 322, ingenuus homo Priznoslau 139, vir ingenuus Adalfrit sui qui filii Iwan, Prezlau 306, vir ingenuus Grifo 293, ingenuo Prezlau 379, ingenui Gorgius et Domeszlau 380

Kot vidimo je bila opredelitev nobilis uporabljena večinoma pri plemičih z nemškimi imeni, med tem ko je bila opredelitev ingenuus uporabljena izključno za domačine.

Poleg zgomijih so bili še svobodnjaki, skoraj izključno z domačimi imeni, ki pa se marsikdaj povzpnejo tudi na višje nazive: liberto Gundram 219, libertus Bomizlau 222, libertate potitus Bomizlau 222, libertate potitus Zlauco 217, Trepina 221, Radegoi 291, (Paulus, Ivan, Tonzo 307), libertatem sortitus Dobrisco 324.

Tudi tukaj vidimo, da so nekateri že bili prej svobodni, nekateri pa šele osvobojeni.

D.1.15. Kratek izpis iz dokumentov, ki se nahajajo pri Korošču (Kocjanjčič Janez) v Vrbnjah.

Priče:

Pismo A. 8.4.1660.

Dediči Matevža Korošca iz Vrbenj zastopani po Karolu Jurčiču kot njihovem najbližjem krvnem sorodniku ter udova Helena, roj. Avsenek in hčerka (matere Alenke) Uršula s svojimi prijatelji Simonom Kavalarjem, Jurijem Prešemom, Anžetom Vrenkom, pa vsekakor tudi Anže Avsenek in Klemen Avsenek od Sv. Jošta. ....

Pismo b: 8.10.1660.

Koroščeva kmetija je: Probstey Unsesrer lieben Frau im Wörth unterworfenene Wuertshube mit Consens, dero Grundtobrigkheit .....

Priče: Hansche Auseneghk, Hansche Pretner, Hansche Wrenko, Hansche Suppan, Hansche Söllöhn (Zelen?) und Jakob Jurtschitsch.

Identificimi so: Vrenko (Renka) v Srendji vasi, oba Avseneka v Zadnji vasi in Lenča (Söllöhn) na Mlaki.

Jurij Prešeren je verjetno iz Begunj (pod Kamnom), ravno tako Pretnar, verjetno tudi Zupan. Jakob Jurčič pa utegne biti naslednik na hubi, ki se l. 1350 omenja, da sedi na njej Jori, kar utegne biti neka kmetija na Mlaki.

in pismo C 17.3.1664.

Priče: Matia Stare, — Wullez (Mulley), Franz Schoklitsch.

10. Opombe recenzenta (Andrej Pleterski) - znak ®

Recenzija je bila opravljena na delu knjige do str. 198. Prvo recenzijo je naredil Stane Adama, ko je bil narejen prvi celotni izpis, drugo pa Andrej Pleterski, ko je bila knjiga že popolnoma zaključena. Prvo recenzija je bila še lahko upoštevana v celoti in njeni rezultati niso direktno vidni, drugo pa smo morali dodati končnemu tekstu kot poseben dodatek. Manjše pripombe smo direktno upoštevali in niso vidne, večje in bolj pomembne, predvsem pa tiste, kjer se avtor in recenzent ne strinjata, ali kjer je potrebno širše pojasnilo, so posebej podane spodaj.

V tekstu je na mestu pripomb vnešen znak ®

Stran zapis avtorja kritičen **pripomba recenzenta**
odgovor avtorja

37. Hrušica nad Vipavsko dolino, ... **ta je samo prevod rimskega "ad pirum" = "pri hruški"**

38. .. Vas Leše tedaj že obstaja, saj jo posredno omenja darovnica iz l. 1040. ...**Ta omemba se verjetneje nanaša na Lesce, saj je imel Briksen v Lescah (Lêscach, [B131,c.74])v 2./2 12. stol. ministeriala Nantwina, ki je tedaj zgradil prvo zidano cerkev. Glede na razmere v Blejskem kotu, si je težko predstavljati tega ministeriala v Lescah, če ni sedel na nekdanji briksenski posesti, ki pa jo je do časa omembe že "privatiziral". ... Nejasnost razlag se omenja pozneje na s. 111, t. 4.5.2.5.5. Kako si je Briksen pustil odvzeti ključno posest v Lescah. Osebnost mislim, da je to povezano s cerkvijo, ne z vasjo. Da je cerkev očitno oglejska, omenja navedena Natwinova listina. Listina tudi ne omenja nikakršnega naselja okoli takrat lesene kapele. Ker je tudi legi kapele in antične cerkve nista identični, (lesena kapela je stala že na lokaciji sedanje cerkve, oddaljena okoli 110 m od prejšnje na Jurčevem dvorišču), mislim, da je stala še v 12. stol. na samem, na nekdanjem antičnem pokopališču. Po drugi strani pa potrjujejo blejsko posest v Lescah hlebške Vočne na ravnini izpod Studenčic in Hraše, predvsem pa hlebške in novovaške stagne (Ulce) obravnavane pri ustreznih vaseh. Vendar same Lesce kot vas, ki nastane pozneje ali pa v času zidanja cerkve, niso več Briksenske, temveč nastanejo ob že "privatizirani" cerkvi, sicer blejskega ministeriala. Posest drugih vasi okoli Lesc, pa ostane še dolgo v Briksenskih rokah, čeprav jo sčasoma zasedejo drugi (predvsem Hraše in Radovljica). Lesce ostanejo cerkveni center briksenske kolonizacije vse do 20. stol. (naziv: Nova vas pri Lescah), edino Dvorska vas se vključi v bližnjo begunjsko faro.**

41. Hiše, tedaj še lesene, so bile postavljene v breg nad to cesto. Močna domneva! Stvarni dokazi iz antike? Na Ajdni so bile odkrite zidane hiše. Prav tako zidana zgodnjeantična hiša na Bregu v Zaspah, ki nikakor ni del podeželske vile, ampak stavba v neki vasi. Brez dvoma so obstajale tudi popolnoma zidane hiše, obstajale pa so zelo verjetno hiše, ki so imele zidane podstavke brez kleti (vzor temu sta kapeli na blejskem otoku in v Lescah, katerih podstavki so bili najdeni), zidane kleti (po tem vzoru sta bili grajeni Krištanova in Tomažinova hiša v Slatni), a tudi popolnoma lesene hiše, brez podstavkov, ki puščajo za sabo zelo malo, predvsem težje ugotovljive ostanke.

43. Ob poti proti Trbižu pa se že v 11. stol. razvijejo Rateče. Letošnje najdbe kažejo na naselitev v 7.- 8. stol. če ne še prej.

44. ....so se v 11. stol. že redno naselili. Primer take naselitve so Rateče. glej opombo na prejšnji strani.

....Smokuč, da ta verjetno ni stala na istem mestu, ...**kake bistvene razlike ni moglo biti, ker so v vasi tako poznoantični, kot zgodnjeveški grobovi, ki gotovo niso daleč od**

tedanjih hiš. Računati je s 50 do 200 m razdalje.

...samo Smokuč in Zabreznica. **Ta bi lahko bil ena od vasi s kontinuiteto iz pozne antike.**

45. 3.5.1. Romarske ceste in poti.....Romanja in romarske poti niso izum krščanstva., ampak jih je to prevzelo od starejših verskih praks. Marijina cerkev na Blejskem otoku najverjetneje nasledi starejše sveto mesto, h kateremu so ljudje tudi lahko romali. Sv. Peter na Gori (pri kapelici je jama, v kateri so bili najdeni rimski novci, je bilo romarsko mesto že v antiki. Godašnica - jama ima rimske romarske darove. Tudi poznoantične cerkev v Lescah z napisi na mozaikih, bi bila lahko tudi romarska.....

...Lesce (Marija Vnebovzeta) (12. do 18. stol.) **prva omemba v 12. stol. Stoji v neposredni bližini poznoantične cerkve. ....Kje so najdeni ostanke in kje stoji cerkev je razvidno iz sl172(143). Razdaalja med najdenimi ostanke mozaiki in današnjo cerkvijo pa znaša okoli 100 m, vmes pa je nekaj hiš.**

... posredno omenjena l. 1004. Prva stavba stoji že v 9. stol.

46. Otoška cerkev nastane že ob samem začetku kot romarska in ne kot farna cerkev. Njen nastanek sega v 9. stol. in je naslednica nekega prejšnjega svetišča. Briksenska škofija (kapitelj).....**nekoliko nejasno: v 9. stol. cerkev namenjena romarjem in še komu? V 11. stol. še romarjem? V 9. stol. se ne ujema s 13.. na str. 45, pa tudi 11. ne!**

Izpis iz dnevnika raziskovanj:

2002-01-19

Bil sem na Bledu na ledu in sem šel na otok v cerkev ter prebral iz panojev napise:

-8. stol. - prazgodovinske stavbe iz protja in z ilovico ometanimi stenami;

8.-9. stol – svetiščne stavbe

9-11. stol. grobovi v cerkvi in okoli cerkve.

Stekleni pano v predverju, v plasteh na steklu narisane faze razvoja cerkvenih stavb na otoku:

Kapela z zidano apsido in leseno ladjo 8. - 9. stol.

Zidana kapela 9.- 10. stol.

Dvoladijska cerkev 11. stol.

Romanska troladijska bazilika 12. stol.

Gotska enoladijska cerkev 15. stol.

Baročna cerkev sedanja

Komu vse so torej bile namenjene cerkvene stavbe na otoku in njih naglo večanje od kapele v 9. stol. do troladijske romanske bazilike v 12. stol. Samemu briksenskemu kapitlju in njegovemu proštu že ne, saj ti tukaj sploh niso živeli. Taka cerkev je bila sprva namenjena okoličanom, ki so bili tukaj tudi pokopani, zelo verjetno pa je tedaj že tudi razvito božjepotništvo. Po 11. stol. ko so tukaj nehali pokopavati, pa je bila namenjena verjetno vedno bolj božjepotništvu, saj je cerkev sv. Martina v Gradu lahko prevzela cerkvene funkcije za okoliško prebivalstvo..

49. **Romalo se je tudi v Millstatt**

72. "Peccaz" **ново tolmačenje, dosedanje tolmačenje je to poimenovanje prisodilo Bodeščam "Na Pečeh"**

..... **ozemlje v listinah (B) in (C) ni isto. (C) vsebuje (B), kar pa ne pomeni istih meja.** Gre za isto mejo na vzhodu in na zahodu, ne pa na severu in jugu. Gozd Leše je bil lahko definiran samo v ravninskem delu, nedefiniran pa je ostal predvsem v gorskem delu. Pa še to ni gotovo. Pri tem gre za velik del

okoli Podbrezjij in Ljubnega, ki je spadal pod prafaro Kranj, ki ga listine ne umenjajo, bil je pa naseljen že v antiki. Torej to ne pomeni istih meja, ne pomeni pa tudi ne iste posesti, saj so veliki deli posesti izvzeti ali sporni.

... Briksenski škofje pridobili posest že prej, najbolj verjetno po l. 1011.. - listina (A), ... **neverjetno, ker se do časa Altwina dogaja le malo.** - Pred Altwinom se je še nekaj dogajalo, saj imamo pred njim nekaj darovnic, pač pa se neposredno po njem ni kaj dosti dogajalo. Kaj se je dogajalo ne vemo. Vsekakor pa so morali najti tistih 30 kraljevih kmetij obdelovalne zemlje. Ker so l. 1004 dobili že tako ogromno posesti v Blejskem kotu, listina iz l. 1011 ne navaja ozemlja izven prej pridobljene- ga ozemlja kar tja v en dan. Kraljeve posesti v Blejskem kotu je pač moralo primanjkovati, da so navajali, da jo lahko dobi izven Blejskega kota. Kje so jo pa lahko iskali pa izvemo pozneje, ko jo navajajo dokumenti. In med te spada vsekakor tudi območje Dvorske vasi.

75. Drug način je naseljevanje v dvorih. **Podana razlaga ni najboljša, ker vsebinsko ne postavlja razlike med tako definiranim dvorom in kolonijo: prvo je samozadostna enota, drugo samozadostno naselje. Naselje pa je tudi enota. Potrebna so dodatna merila. Hkrati se vzpostavlja imenska nejasnost. Beseda dvor namreč že v staroslovanskem (zgodnjerednjeveškem obdobju) pomeni posestno enoto, ki ima njive, travnike, stvabe in morda celo ljudi v privatni lasti posameznika - dvornika (od tod hišno ime Dornik), na njej pa živi in dela ena ali več družin. Zdi pa se, da je tukaj mišljen gosposčinski dvor (curtis), na katerem graščak prideluje hrano in drugo za lastne potrebe s svojimi hlapci in njihovimi družinami.** Tukaj je mišljen katerikoli dvor, kjer je odločanje o življenju posebej v eni osebi (fevdalna ureditev, nasproti vasi, kjer je notranje odločanje skupinsko (srenjska ureditev). V ureditvi na dvore odloča o notranjem življenju ena oseba, nanjo je vezano celotno odločanje, v vaški ureditvi pa je veliko odločanja prepuščeno posameznim enotam - hubam, ki se med seboj povezujejo prek skupinskega odločanja, o stvareh pomembnih za celotno vas, naprej navzgor pa imajo svoje zastopnike (župane). Dvori so direktno vezani na fevdalno hierarhijo: kraljevi, cerkvenoknežji, posvetnoknežji, graščinski, ... kmečki dvori. Tukaj obravnavamo predvsem kmečke dvore kot samostojne gospodarske enote [A3,s.131]. Pri tem je lahko tak dvor bolj vezan na gospodstvo (pristava, kjer živijo samo hlapci in dekle, upravitelj pa živi drugod, ministerialni dvor, kjer živi ministerial s svojo družino in širšo družino (familijo, ki jo tvorijo podrejeni), lahko pa je tudi samostojen dvor, kjer živijo svobodni kmetje (liberi), odvisni od svojega gospoda), ki mu pripada zemlja (Grundobri- gkeit) na kateri živijo. Kmet živi tukaj skupaj s svojo družino (starši, ženo in otroci) ter širšo družino (hlapci, dekle, ki so lahko tudi gospodarjevi bratje in sestre. Vendar se lahko iz razmer ugotovi, da je količina zemlja tista, ki omejuje tudi velikost družine in ta je omejena navzgor na okoli 8 ljudi, ki jih kmetija lahko preživlja.

76. Odstavek : Značilen nastanek takih naselij predstavljata ..... ki so se bavili ali z živinorejo in poljedelstvom ali rudarstvom najbolj verjetno pa z vsem skupaj. **Datacije grobov in napisov ne poznamo, zato niso dokaz za Ha/Lt.**

... in karantansko kulturo 6-8. stol..... **"karantanska kultura", kaj je to? Če v smislu P. Korošec, potem jo datira v 7.-8. stol. Sodobna teorija arheologije pa pojem "kultura" opušta. Sicer pa je blejska Pristava odličen primer stika Vlahov in Slovanov. (glej Zakladi tisočletij).** Ta pojem uporablja citirani vir. Ta navaja na str. 378: ".....Tej opredelitvi deloma oporekata uhana, ovita z žico, ki imata paralele v slovanski karantanski kulturni skupini,

79. Zelo kmalu se ta kmetija razbije na tri tretjine, ki jih omenjajo listine že l. 1391. **tu bi šlo najverjetneje za lastniške**

delež, kot pa za dejansko delitev na 3 dele. Da gre za dejansko delitev na tri dele govorijo nadaljnja izvajanja. V Slatni nastopajo potem vedno samo tretjinske kmetije v nasprotju z ostalimi tremi naselji v Podgorju, kjer nastopajo tudi cele kmetije - grunti.

99. Edino begunjski grad (Katzenstein) ni mogoče zanesljivo ugotoviti direktne varovalne funkcije. **Je nima, je le naslednik Kamna, ta pa Jame.** Zavedati se moramo, da v času nastanka begunjskega gradu (tak, kot ga vidimo danes, nastane l. 1664.), nevarnost ne prihaja več iz doline Drage, temveč turška nevarnost iz smeri Kranja. Tako zgubita oba dva gradova Kamen in Begunjski grad svoji prvotni funkciji, Kamen ostane še naprej predvsem upravno središče lamberske posesti, Katzenstein pa ohrani tako obrambno, kot tudi upravno in bivalno funkcijo posesti Kacijanerjev. Če pa mislimo prvi obrambni stolp, ki naj bi tod stal že v 14. stol. ali pa še prej, potem je ta varoval stečiče poti iz Podgorja, Otoške doline, iz smeri Radovljice in Bleda ter iz smeri Most. Torej je imela ta lokacija obrambno funkcijo vsaj v obdobju 14. do 17. stol. Grad Katzenstein pa ni bil nikoli naslednik Kamna, saj sta stala istočasno vsaj od 14. do 18. stol., ko je bil Kamen opuščen.

100. ...temveč tudi v vrzeli med dvema skalama. **to bi mor- da še šlo z Lueg, ne pa z Antrum.**

V Luknji je torej še za časa Valvasorja stal okrogel stolp, za te pa vemo.... **od kod?** Na strani 99, kjer je na gradu Klanc najstarejši okrogel stolp - zgradba A; na strani 102 - begunjskegi grad, kjer so pri izkopavanjih l. 1990. našli ostanke srednjeveškega stolpa predhodnika begunjskega gradu. Tudi današnji ostanke točno kažejo, da je štirioglasta zgradba okoli obravnavanega stolpa prislonska na okrogli stolp, saj je okrogli del popolnoma izveden, štirioglasti pa ima izvzet tisti del, ki ga zajema okrogli, torej je prislonski k okroglemu. To se dobro vidi že tudi na Valvasorjevi sliki.

103.... rimskie podkve, najdene pri Arhu izpod gradu Kamen. **"rimskih podkev" ni. Niti ena v Evropi ni bila še najdena v zanesljivi rimski plasti. So srednjeveške.**

105. odstavek: Na zgornji strani Begunj..... ne pa v Poljčah! **Ali pa nekaj v interpretacijah ni pravilno.** ..... ustanovili svoji vas, priseljenci pa v bližini svojo villo rustico. .....**villa rustica je v antiki približno to, kar v srednjem veku dvor, torej samostojen poljedelski obrat in nikakršna vas.** .... To se tudi ujema s poznejšim stanjem. Begunje so vse do deagrarizacije močno živinorejsko in ne poljedelsko naselje. V k.o. Begunje je delež gorskega zaledja zelo velik, ravninski del pa je pretežno v lasti Poljč in Zgoše. Villa rustica je torej morala deliti ravninska zemljišča z sosednjimi prvotnimi prebivalci in se je vrnila med prej obstoječe poti. Drugo vprašanje pa je, ali je villa rustica res samo poljedelski obrat in ali je ta obrat poleg gospodarske imel tudi obrambno funkcijo? Za vasi je znano, da so imela svoja zatočišča na zalednih gorah, kaj pa ville rustice. Tista v Ključah je imela obrambni zid.

....territorio Uegun dicto. .... **Ni nujno, da gre za današnje vas Begunje, ampak nekje na begunjskem upravnem ozemlju. Če je verjeti dikciji listin, je bila tedaj v Begunjah različno organizirana posest: kmetje (hube - ena družina obdeluje "svoje" zemljiščepolje) in dvori (več družin skupno obdeluje isto zemljišče) - predium, territorium (?).....**Da bi bila že ob koncu 10 in v 11. stol. obstajala podstrukture uprave mejnega grofa, pod katerega bi spadalo Begunjsko "upravno ozemlje", ki bi samostojno izvrševalo sodno, vojaško, ... funkcijo, je malo verjetno. Tudi ni nikjer omenjena. Tam je mogoče izluščiti iz briksenskih tradicij, je bila tam last patriarha oz. njegovih vazalov, last mejnega grofa in last domačega plemstva oz. svobodnikov. Uprava bi se lahko imenovala šele potem, ko nastane grad Kamen, ki počasi prevzema upravne in sodne funkcije ortenburških posesti na levi strani Save in se končno razvije v Zgornji urad. V. 11. stol. nastopa

Zgoša vedno kot samostojno ozemlje in se ne meša z Begunjami. Zato je teritorij Begunje najbolj verjetno zavzemal 4 dele: 1. grad Kamen (stolp v Luknji + "pristavo" v podnožju stolpa), 2. vas Begunje (nekaj majhnih kmetij izpod Njivic), 3. bivšo villo rustico z njenim ozemljem izpod Gore sv. Petra ter 4. ozemlje novih slovanskih priseljencev na levem bregu Begunjščice do starodavne poti, ki je vodila v Otoško dolino, s tremi ali mogoče celo 4 kmetijami. Zelo verjetno je tedaj 3. delu (pod Sv. Petrom) že tudi priključeno ozemlje Poljč s tistim, kar je tam pač bilo. 2. del pa je bil v podložnosti 3. dela, obdeloval pa je tudi "svoje" majhno zemljišče pod Njivicami.

...z majhnim številom grobov (samo 3 skeleti), ... **3 skeleti ne pomenijo, da jih je toliko v celoti!** **Seveda je lahko grobov (neodkritih) več.** Če so za Strevcem več kot trije staroslovanski grobovi in sega grobišče pod Stevčevo hišo, potem je celoten predstavljeni koncept resnično podrt. Antično naselje ni moglo stati na slovanskem grobišču in potem preživeti do 11. stol. Vendar so vmes če-ji in bi-ji ter vprašanje oz. dopolnila na str. 105, še bolj kočljivo pa je vprašanje, kako bi se znašli grobovi staroslovanov, ki bi živeli na levi strani Begunjščice, na desni strani Begunjščice pod hišami staroselcev.

...Odstavek: Predvidevamo, da se je tedanje prebivalstvo .....razmerje med ustreznimi gospodarskimi površinami. **Ali pa je bilo prvotno vaško zemljišče večje. Ko se je vas večala, se je širila, pridobivala novo obdelovalno zemljo. Potem pa se del vasi odcepil, nove družine pa so si postavile bivališče bliže novoizkrčenim njivam in je tako nastala nova "sosednja" vas.** Zanesljivega takega primera ni zaslediti, posumimo pa lahko tam, kjer nastopa srenjska ureditev na dve vasi, mogoče celo tam, kjer nastopa na 4 vasi. Tako so se od Smokuča lahko odcepile Rodine, od Doslavč Breznica, od Sela Zabreznica itd.. Vendar vemo, da je na Rodinah najprej obstajala cerkev, ravno tako tudi na Breznici. Oberma bi bila priključena neka gospodarska enota. Rodine so imele svoje župnišče z župnikom (omenja se v 2./2 12. stol.), ki je imelo svoje gospodarstvo, iz katerega se pozneje razvije celotna vas. Podobno je bila na Breznici cerkvena huba, iz katere se pozneje razvije celotna vas. Tukaj je torej razvoj potekal po principu dvora, ki se pozneje razširi na celotno vas. To je tudi razumljivo, saj je razvoj iz dvora v vas lažji in manj tvegan, kot pa duplikacija vasi.

V briksenskem predelu so bile 4 vasi, pri katerih ni nikjer mogoče ugotoviti, da bi proces kolonizacije potekal na ta način. Mogoče samo v Hlebcah, vendar še tam je to komaj mogoče. Hlebce bi se tako morale odcepiti od Nove vasi, saj so imele skupne stagne. To pa je komaj mogoče, saj ima kolonija zelo majhno možnost, da rodi nov kolonijo v relativno kratkem času. Za dozorevanje nove naselbine je potrebno okoli 4 stoletja (to je tudi duplikacijska doba), te pa tedaj ni bilo na razpolago, saj je bilo celotno razpoložljivo ravninsko ozemlje kolonizirano že v 13. stol.

106. .... nekaj koč (okoli 5 z 20 do 30 prebivalci) **Od kod ta podatek? (Za staroslovanske Bodešče je bilo mogoče izračunati, da je povprečna družina imela 3 odrasle ljudi in 4 žive otroke. Bled in Dežela imata v 18. st. približno 5 ljudi na družino, Škofjeloško gospostvo pa 7.)** Na Selcih nad Zabreznico je bilo odkrito naselje s 5 kočami. Ostanke kamnitih podstavkov so vidni še danes, prvotna poljske ureditve dajo sumiti, da je bilo najobičajnejše število posameznih parcel na ledinah 5, od tod število 5 koč.

V posameznih hišah pa je bilo izračunano, da jih je bilo med 5 in 7. V času rasti naselja več (7), v času stalnega števila kmetij pa med 5 in 6. V času katastrof je vsako število kritično, ker tedaj so se lahko tudi priselili novi ljudje, tedaj je bila smrtnost lahko zelo visoka (do 90%) itd.. Podobno število je ugotovljeno tudi ob številu družin l. 1778. - glej dodatek, str. 209.

Število prebivalstva na obdelovalno enoto se verjetno ni spre-

menilo, dokler se bistveno niso spremenile življenske možnosti, te pa so bile ob koncu 18. stol. še zelo podobne onim iz prada-vnine. Spremenila jih je šele uporaba pomožne delovne moči, prvo tako je bila uporaba živali, potem uporaba vodne moči (mlinsko kolo), tretja uporaba parnega stroja in nato raznoraznih motorjev. Šele od uvedbe parnega stroja, se dejansko začne izkoriščati energijo, ki ni odvisna od obdelovalnega zemljišča tudi v poljedelstvu. Mlinsko kolo je vplivalo predvsem na druge dejavnosti ne na poljedelstvo, saj je lahko vplivalo samo na tiste dejavnosti, ki so se lahko preselile k vodi (mletje, žaganje, železarske dejavnosti). Volovska vprega je omogočala uporabo pluga, prej je bilo potrebno vse narediti ročno. Vola pa je bilo potrebno preživeti. Preživljanje vola je zahtevalo ravno tako obdelovalno zemljo, torej sta tukaj tekmovala človek in žival. Vendar je vol prežvekoval in se lahko preživljal s travo, za kar so torej potrebni travniki. Ti so lahko bolj oddaljeni od vasi. Vse do druge polovice 19. stol. se konj ni uveljavil v poljedelstvu, ker je zahteval predvsem tiste obdelovalne površine, ki jih je rabil človek. Konj zahteva za opravljanje del oves (kadar težko dela, t.j. kadar opravlja ali poljska dela ali vleče ali nosi tovore), brez žita se lahko preživljal samo, kadar ne opravlja del. Zato konj direktno tekmuje v prehranski verigi s človekom. Od tod tudi veliko večje obdelovalne površine tistih gospodarstev, ki so uporabljale konje (kosezi, vitezi, svobodnjaki, ki so tvorili.....). Šele uvedba dieselskega motorja je pripeljala na polje traktor, ta pa je pripeljal (skupaj z drugimi vzporednimi ukrepi) v deagrari-zacijo. Šele ta doba, ki traja zadnjih 30 let, je pripeljala do tega, da se mora obdelovalno zemljišče in poti temeljito spremeniti, s tem pa se temeljito spremeni življenje na vasi in v družini. Ta zadnja faza briše pod seboj vse kar se je prej dogajalo. Ko gradijo avtoceste, brišejo nekdanja naselja, ko spreminjajo prejšnje poljedelske ureditve v velike komplekse, ko globoko preorjejo zemljo, izgine pod plugom vse, kar se je prej nahajalo na tem zemljišču. Isto in še bolj temeljito se dogaja pod gradbenimi stroji, s katerimi gradijo avtoceste. Isto in še bolj usodno pa se to dogaja v družini. Otrok je samo še za vzorec ali pa še to ne. Obstoj velik delež samcev in neoženjenih kmetov. Prej so otroci na starost preživljali starše, danes jih SPIZ.

107.....v okviru onih 30 kraljevih kmetij. Kraljeva kmetija je merilo za velikost obdelovalne zemlje (6 - 8 oralov = ~ 3-4 ha) in ne katere koli zemlje. (se pozneje omenja in uporablja pri izračunih.

108. Deli poti, ki so vodili po ilovnatem svetu v Dolini in Dobruši so bili zelo verjetno pobrunčani. **Odkriti ostanke?** Na tem mestu ni bilo odkritih brunčan, saj je ves predel reguliran. Tod so se nekoč nahajale njive, danes travniki. Kje je tod tekla Dermičica v posameznih obdobjih ni znano. Ostala brunčanja podana v indeksu, seznanu slik itd..

109. Odstavek: Vas je torej sodila k temu dvoru, ... pozneje razvil grad Drnča.... Ni verjetno (glej pripombe k opisu meja darovnice). Poleg tega tedaj obstaja tudi dvor Bled na Bledu in ne vidim razloga, zakaj bi morali drniški dvor imenovati Bled. O obstoju dvora pri Dvorski vasi ne dvomim, težko pa si predstavljam dva dvora v bližini z istim imenom.....Zato ker je podana meja na Tobrapotoch, iznad "Meje dvora Bled". Kje pa je tekla Dobruša pa je vidno v FK na slikah 120 (96) in 121 (97). V nobeni drugi tradiciji, ki se tičejo blejskega kota, se ne omenja "dvor Bled", a je vedno prizadet. Tam se je imenoval ali "grad"(sub castro Ueldes - c.137, sub castello Ueldes - c.139, ...) ali "vas pod gradom", ne pa "dvor" oz. "Dvorska vas". "vas pod gradom" je imela še po drugi svetovni vojni ime Grad, s svojimi številkami. Taki so bili tudi poštni naslovi.

111. Odstavek: Karlova cesta na samo poljsko ureditev.....na prejšnjo ureditev, vzporedno s cesto, ... To se mi ne zdi verjetno. Verjetno je, da je, da so bile te njive izkrčene pozneje (terezijanske reforme?) ..... Vas je bila že l. 1603 podvojena napram prvotni vasi 13 kmetij proti 6 prejšnjih. Kdaj in kje so potem te kmetije dobile obdelovalno zemljo. Severno

od vasi na FK (sl120) piše sredi njiv, da so se tod nekoč nahajali "Trauniki". Vse poljske usmeritve v novi vasi potekajo v smeri vzhod - zahod, samo okoli nove nastale ceste potekajo vzporedno s cesto, torej pravokotno na prvotno ureditev. Pri oranju pa se orje njivo po dolgem in ne počez. Novo nastala cesta jih je prisilila, da so na skrajšanih njivah morali preusmeriti oranje, s tem pa so preurediti zemljišče. To isto se počne danes, ko speljejo kakšno cesto čez njive, teh primerov pa je nešteto. Terezijanske reforme so prinesle na Deželi zelo malo sprememb, ki bi bile vidne na zemljišču. Gnojenje je predvsem intenziviralo obstoječe zemljišče, oralo pa se naprej tako, kot že prej stoletja (z voli in plugom). Torej nič sprememb, samo višji donosi skozi preurejeni kolobar, skozi gnojenje, in že deloma skozi boljše vrste žita, ki so omogočale vračanje večje kot 1:10 (seme : izplen). Obdelovalna zemlja je bila že zdavnaj vsa zasedena (že dve stoletji prej), vas pa polno razvita (vas je imela tedaj l. 1787 22 hiš, 23 družin in 121 ljudi, leta 1826 pa 23 hiš (+ 2 opuščeni) skoraj točno toliko kot pred drugo svetovno vojno - poglej štetje hiš in družin na str. 209). Ekspanzija vasi je bila blokirana torej že pred terezijanskimi reformami. Šele deagrarizacija je prinesla nove naselitve, tako kot povsod. Primerjaj tudi Smokuč.

... Podobnost imen Dermetz : Dermastja ???

114. Vas nastane verjetno v 10. stol. pod vplivom oglejskega patriarhata..... Ta se v 10. stol. za posesti na Kranjskem še ni brigal. Od nastanka oglejske cerkve, predvsem pa od Karla Velikega naprej, poteka na prostoru južno od Drave cerkvena dejavnost pod vplivom Ogleja, kako bi bila potem izvzeta mošenjska cerkev?? Res je, da do l. 1070 patriarh ni bil posvetni gospod na Kranjskem, vendar je imel tod verjetno svoje duhovnike, ki pa so bili tudi lahko zemljiški gospodje.

.....opomba 147. Dušan Čop izvaja ime Mošnje iz Mansio = obcestna postaja.

...da nastane vas Mošnje.med dvema natičnima potema.....Zdi se mi, da je prišlo v Mošnjah konec 10. ali v 11. stol. do premestitve vasi (starejše Selo in Žale). Do te premestitve je moralo priti že prej. Če je meja pokristjanjevanje, torej opustitev starega poganskega naselja (Selo) skupaj s poganskim grobiščem (Žale) k (obnovljeni) cerkvi, potem se je to dogodilo ob koncu 8. ali začetkom 9. stol.; če pa je opustitev rimskodobnega naselja, potem pa še prej. Res pa je, da so tukaj stara ledinska imena zelo živa, kot da bi se ohranila od pred kratkim.

115. Zakaj taka oddaljenost mežnarije od cerkve.....? Očitno je bila prvotno cerkev brez mežnarije. Še bolj verjetno pa je, da se je mežnarija razvila iz neke hiše, kjer so prej skrbeli za cerkev (profesionalizacija ali poosebljenje funkcije). Lahko pa je tudi, da je funkcijo mežnarja opravljala v različnih časih različna kmetija. Res pa je tudi, da je tudi v Mošnjah Mežnar najvolj oddaljena hiša od cerkve, namesto da bi bila najbližja. Vendar vzroka za oddaljenost še vedno nismo razjasnili. Drugod so običajno mežnarije najbližje cerkvi (Sv. Peter, Selo pri Žirovnici, Vrba, Lesce, ...)

117. ...manjšo in kratkotrajno naseljenost na področju Predtrga. Kako veliko je bilo grobišče in do kdaj traja , ne vemo, odkrit je bil samo del tega grobišča.

.....Grobišču pripadajoča naselbina ni bila locirana. ....Ne more pa biti daleč.

.....na Sandrovi polici njeno grobišče. Žale nakazujejo še eno zgodnesrednjeveško naselbino... Žale nakazujejo grobišče, v bližini tega pa naj bi bilo naselje (50 do 200 m). Samo kje je naselbina in kje Žale v času 8.-9. stoteleja? Danes se nahaja ime Žale vse od ulice "Žale" pa do brezovega gozdička ob antični cesti Preval - Lesce. Tudi Almira je na Žalah, čeprav je njen naslov Jalnova cesta 2. Nekdanja "Šegetova vila" - stara 1. stoletje - je bila tudi na Žalah, pred 4. stoletji je

bilo Pipanovo - Brunfeld tudi na Žalah, Pipanovo je nastalo iz kupljene Golčeve kmetije (v 17. stol.), ali je bila ta tedaj tudi na Žalah, ko nastane kolonija v Predtrgu v 11. stol. ?? ali je ta tudi na Žalah in ali niso v 9. stol. Žale kar celoten današnji Predtrg, skupaj s Sandrovo polico, oz. predvsem s to?

....Kolonije v krščanski dobi morajo imeti tudi.....Stvari niso bile tako nujne.

125. 4.6.3.2. Vode Kaj pa vode na Kležneku? Kležnek se deloma obravnava tudi drugod, pri drugih vaseh: Hlebcah, Novi vasi in Predtrgu. Vendar je pomembno dopolnilo bilo objavljeno šele zadnji čas. Kležnek je bil moker, zamočvirjen predvsem izpod Nove vasi, kamor sta pritekali Zgoša in Mlinski potok, vendar sta tudi Studenščica in Blatnica ponikali na Kležneku. Tako je bilo celo območje iznad Lesc, Voljčevega hriba in Oble gorice dokaj vodnato. Za šasa Marije Terezije se je zaželo to območje osuševati in izdelali so se kanali za odvodnjavanje, ki pa so do danes popolnoma izginili, razen ostankov, ki jih prikazujemo. Tako lahko ocenjujemo, da je bilo zelo pomembno tedaj speljati Zgošo proč od tega vodnatega območja. Tedaj so torej speljali vodo skozi Vrbnje in preuredili Mlinski potok, tako da je bilo mogoče njegove vode speljati ali nazaj v Zgošo, ali pa na polja izpod Nove vasi. S tem so lahko dodajali vodo po potrebi. Vendar se je območje Kležneka osuševalo zelo počasi, saj je območje med Voljčevim hribom in Oblo gorico ostalo mokro vse do 60-tih let prejšnjega stoletja.

130. ....s sedežem prafare in se..... Prafare so mit. Dejansko začnejo nastajati šele od 2./2 11. stol. dalje. Datum prve omembe ne pove nič o njeni dejanski starosti. Pove to, da je tedaj že obstajala in da ni nastala pozneje. Podaja torej mejo gotovosti obstoja, ne pove pa nič o tem, kaj je bilo pred to mejo.

Odstavek: Vidimo torej, da je srenjska ureditev .....zakonodajna Karla Velikega itd.). Pravo srednjeveškega cesarstva prizna privatno lastnino, srenjske pa ne. Zato je slednja odvisna povsem od vsiljenih zemljiških gospodov. Planine niso svobodna posest, od njih je potrebno plačevati dajatve. Saj ravno o tem govori ves prispevek. Eno je zunanja zakonodaja vasi, ki se ji morajo pokoravati: plačevanje dajatev, n.pr. solne dajatve plačujejo vasi in ne posamezniki, celotne dajatve plačujejo vasi, ki si jih znotraj razdelijo po deležih, odvede jih pa izvoljeni predstavnik vasi. slika dokumenta D.1.16. za srenjo na dve vasi (Smokuč + Rodine) na str. 209. Pri tem na celotnem področju ni dominikalne zemlje. Seveda plačujejo tudi od planin (vendar samo od tistih, ki so na področju izpod gozdne meje (krčevine). Ovčje planine so pa nad to mejo. Te oddajajo Smokučani še danes v najem kot lovišča "Kozorogu" istočasno pa na njih pasejo ovce.

147. Zato lahko trdimo, da je vas obstajala od železne dobe do danes.....Načeloma da, kaj pa konkretno? Obstoj srenje ne dokazuje kontinuitete, drugih konkretnosti ni navedenih, Ne trdimo, da kontinuitete ni bilo, samo dokazi morajo biti drugačni. Ti sledijo nato v opisih poti.

147. Tako lahko za Smokuč domnevamo, da so poti, ki so vodile v naselje v času delovanja grobišč, bodile okoli tega področja. Skozi grobišče na Pristavi vodi cesta. Ta cesta je del poti, ki je vodila iz Bače prek Vrha Bače v Bohinj in od tod naprej na Bled (Pristavo) ter od tod naprej na Koroško. Opisana je v prvi knjigi [A100]. Ta je na nekaterih mstih tlakova, široka pa je 1,2 m. Seveda so poti, ko pridejo v naselje drugačne kot izven naselij, saj so tudi današnje ceste v vaseh n.pr. asfaltirane in razširjene, izven naselij pa so lahko makadamske. V naselju imajo pač drugačne funkcije kot izven naselij. Tako je tudi skoz (današnji) Smokuč potekala "cesta" iz "Krnice" proti Anderlovi groblji (geod. točka 82, kota 535.3), ki je imela verjetno podoben značaj kot ona na Pristavi (ob njej se nahajajo nekatera grobišča). Ta je bila verjetno pozneje uporabljena za pot skozi Podonco in tudi za Studenško ter na zadnje tudi za Blejsko pot,

ki se je odcepila še preden je prišla do Anderlove groblje. Poleg prejšnjih ugotovitev pa je predvsem pomembna današnja slika tega predela in nesmotno krivljenje poti, po drugi strani pa ostanki starih poti, ki nam potrjujejo prvoten potek poti okoli grobišč.

148. opomba 186: ....."rimske podkve" že prej.

149. odstavki od: V pozni antiki se na Rodinah..... ..... tedaj enega od centrov oglejskega patriarhata (SI062(55)). Za domnevno antično cerkev sv. Klemena (Clemidium) v antiki manjkajo dokazi.

Ustanovite prafare na Rodinah **smo obravnavali že prej.** Današnja cerkev na tem področju je že bog vedi katera. Več ljudi (Meterc, Adam, ...) je že iskalo v tem okolju ostanke cerkve, tako antične, kot srednjeveške, vendar ni bilo najdenega ničesar. Razlaga se, da je bila cerkev v 10. stol. lesena, podobna oni v Lescah, ki naj bi tudi segala v antične čase in da ni pustila za sabo ostankov, druga razlaga je, da je bila cerkev na istem mestu kot današnja in da je potrebno ostanke iskati kar tod. Mogoče pa drži kar oboje skupaj. Manjkajo pač arheološke raziskave.

Podobno je utegnila pot, z zgodovinskimi in arheološkimi podatki. **Domneva.** V tem odstavku smo skušali samo pojasniti ostanke poti na slikah 193(181) in 194(181), ki sta vodili proti Doslovčam in jih poskušali časovno opredeliti. Uspešnost tega sklepanja pa je dvomljiva, saj ni nikaršnih fizičnih ostankov, sv. Nikolaj na Breznici se omenja šele v 14. stol., patrocini pa sega v 5. stol., vmes pa je eno tisočletje. Potrebno bo pač počakati, da se kaj več odkrije, kar bo lahko pojasnilo ostanke teh poti.

150. Pot v Hraše (in naprej.....Pod vasjo, ki ima značilno obliko četverokotnika, skoraj kvadrata **Kakšne so pa mere, bi lahko šlo za rimsko centuriacijo? 333 m = 1000 Karlovih čevljev (stara merska enota izpričana pri Frankih, a ne nujno njihov izum, in ne v njihovi izključni rabi).** Meje tega četverokotnika so težko določljive. Na jugovzhodni strani je Anderlova groblja na poti skozi Podonco, ki predstavlja edino kolikor toliko zanesljivo točko, vse druge se pa ne da fiksirati. Tako so razdalje posameznih stranic lahko različno dolge. Precej manj zanesljiva od Anderlove groblje je točka na Vrbenški poti oz. na Blejski poti, ki skupaj vstopata v ta četverokotnik na jugozahodne vogalu. Pri centurizaciji gre večinoma za stadij (1stadij = 185.162 > ~ 185 m = 125 rimskih korakov (1.4813 m > ~ 1.5 m). Karlov čevlj pa ni mogoče postaviti v razmerje 1 stadij = 5 Karlovih čevljev, saj so odstopanja prevelika.

Ugotovljene mere štirinotnika na SI209(185) označenega z zeleno črto, so približno (izmerjeno na TTN, začetek pri Anderlovi groblji, oz. na poti pod njo, ki vodi proti severozahodu: 328 m, 291 m, 358 m in 331m). Torej očitno ne gre za centurizacijo, bolj verjetno za proste mere (na oko), saj se samo ena mera nekoliko približa $2 \times 185 = 370 \text{ m.} : 358 \text{ m.}$ ujema se pa ravno tista mera, ki je najbolj nezanesljiva.

....Vendar sklepamo, da je bilo tik po potresu v Smokuču samo 5 kmetij, ki so se na novo organizirale in začele z nadaljnjim razvojem. **Ali ob premestitvi naselja preuredijo tudi polje?** Po katastrofi vsaj v začetku niso imeli časa, da bi preuredili polje. Bolj verjetno je, da so že prvotno urejeno polje drugače med seboj razdelili, kar ne zahteva posebnih ukrepov. Če so preživeli prebivalci lahko naredili enako število novih kmetij, kot jih je bilo na stari lokaciji, potem je bilo to enostavno. Zelo verjetno novih kmetij ni bilo več kot pa starih, saj si istočasnega širjenja vasi ob katastrofi, ko morajo postaviti na novo vse hiše razen ene, komaj zamislimo. Bolj verjetno je bilo novih kmetij manj, saj verjetno niso preživele vse kmetije z vsemi prebivalci. Če je bilo novih hiš (kmetij) manj, je obstajala možnost, da so jih že v isti ali naslednji generaciji dopolnili na

staro število. Ker kmetija ni samo hiša, temveč celotne pritlikline, ki po ceni za gotovo presegajo samo hišo, so morale biti prve zgradbe po katastrofi zelo skromne, saj je za preživetje bolj potrebna živina in orodje, kot pa hiša ali hlev (ko je Griželj - Zupan Mirko porušil staro hišo in začel na istem mestu delati novo, je spal čez zirmo kar na "ganku" od hleva, torej skoraj čisto na prostem, samo streho je imel nad glavo). Tako predvidevamo, da nove poljske ureditve ni bilo. Sprva za kaj takega ni bilo čas, saj so samo drugače porazdelili njive med kmete, pozneje pa so tako porazdelitev kar zadržali in se širili raje naprej na druge ledine in se tako prilagajali novemu stanju na vasi. Tako je prvotna poljska ureditev ostala sorazmerno nespremenjena.

160. Ta most je zahteval temeljit gradbeni poseg v zemljišče in v 12. stol. ni bilo nikogar, ki bi lahko naredil tak poseg, ... **Res ne?** ....Primerjava gradbenih dosežkov so okrogli stolpi, ob posameznih dvorih, še grad Klanec, zgrajen pol tisočletja pozneje kaže, kako se je tedaj zidalo pri nas. Obokan most zahteva rezano kamenje in kot vezivo (če ga sploh uporabljajo) beton, tega pa srednji vek ne pozna, pač pa so ga poznali rimljani. Malta za razpore okoli 25 m ne zadošča, saj so tlaki zelo visoki. Most mora ob takem razponu biti tudi primerno širok (več kot 2,5 m), da je zgradba tudi prečno in torzijsko stabilna. Zato je podoben voznemu mostu, čeprav nanj vodijo poti, ki so ožje in slabše urejene. Tak most bi lahko okoli l. 1000 naredili samo rokodelci, pripeljani iz laških oz. nemških dežel.

Zakaj ne lesen most? Lesen most ima kratko življensko dobo (nekaj desetletij, ne nekaj stoletij), poleg tega pa zahteva za izdelavo spretnega rokodelca - tesarja. Ti pa se pojavijo pri nas šele po prihodu velikih fevdalcev.

161. Zato je mogoče domnevati, da je bilo območje Belšičice naseljeno že prej kot pa naselbine na Rebri. **Najdbe na Belšičici niso starejše kot pa v dolini.** Niso starejše, temveč bolj pogoste. Velik del bronastih najdb je najdenih v bližini gozdne meje, železne pa skoraj dosledno v dolini ali na poteh čez gore.

173. ....da število kmetij v posamezni vasi ne raste do takrat, ko se lahko odvečno prebivalstvo seli drugam®, ko pa so uporabljene vse uporabljive površine..... **Vas se ne veča dokler je dovolj dosegljiva zemlje v bližini. Nato skrepeni. Novi način transportiranja pa predvsem pomaga nastanku sloja kajzarjev.** Vas lahko raste toliko časa, dokler lahko v vas z razpoložljivimi transportnimi sredstvi tudi vse znosijo ali zvlačijo. Če je transportna pot predolga, potem v istem času transportirajo manj. Če so poti predolge in imajo transportna sredstva majhno kapaciteto (moški bi lahko ves dan nosil maksimalno 47 kg, seveda z mnogimi počitki, ženska pa 32 kg ob istih pogojih, vlek pa lahko približno 3x toliko). To je količina opravljenega fizičnega dela (sila x pot). Če je pot krajša, potem lahko pač zvlači domov več in s tem je omejena vas v vsakem času. V nasprotnem bi se Dvorska vas lahko raztezala do Lesc in Hraš. Vas je torej omejena z načinom transportiranja tudi če je okoli še toliko prostora. Zato so v razpoložljivi prostor tudi postavili več vasi in v teh vaseh omejili število kmetij. Nad to smotno mejo so lahko posegali zelo malo, vendar na račun večjega opravljenega dela. Ta pa ima svoj maksimum. Od tod toliko kmetij na km³ in od tod optimalno število kmetij na vas (5..7). Variacija med 5 in 7 pa je verjetno najbolj odvisna od kakovosti in konfiguracije zemljišč, ki tudi vpliv na potrebe po delu. Brikenski škof je iskal zemljo 6-8 oralov na kmetijo in trideset kraljevih kmetij, to pomeni, da je iskal 180 - 240 oralov zemlje ali okroglo 100 ha. V ta prostor pa so potem umestili 4 vasi, torej je imela vsaka vas okoli 25 ha zemlje, vsak kmet (če jih je bilo 5) pa 5 ha obdelovalne zemlje (njive in travniki). Šele ko je bila ta ravninska zemlja zasedena, so se začela izpopolnjevati tudi druga zemljišča okoli vasi, ki so imela manj ugodne razmere. Ortenburžani pridejo na izpopolnjeno ravninsko zemljišče, preostane jim za širitev svoje posesti samo manj ugoden svet. To je osnovni moto. Drug prob-

lem pa nastopi pri varovanju poti, zagotavljanju varnosti, predvsem pa pri nadaljnjem razvoju. Kajzarji se v Dvorski vasi pojavijo šele 2. stoletji po tem, ko se je začel uporabljati voz. Že ročni voziček je omogočil transportiranje 3x večjega tovora, kot pa ga je človek lahko nosil. S koreto je možno peljati tovore do 300 kg, če jo vlečeta dva, narejena pa je za dva ali enega človeka. Samokolnice ne moreta voziti dva, v enovprežni voz z ojesi se tudi lahko vpreže samo eno žival. Torej je variabilnost korete ali ročnega vozička bistveno večja kot pri ostalih dveh vozilih. Variabilnost pa kaže na njuno starost, razvita sta torej za eno stopnjo dlje. Dvorska vas ima l. 1603 13 kmetij in samo enega kajzarja. Najprej se je širila torej na isti način naprej, ko se je uveljavila vožnja bremen (duplikacija je omogočila že koreta, saj ta zmore 3x večji tovor, kot pa če se ga nosi). Tako se je lahko Dvorska vas tudi razširila na poljedelske površine bolj oddaljene od vasi, saj so dvorjani lahko zvlačila domov več tovorov, a tudi dlje so jih lahko vlačili. Zato tudi študija Dvorske vasi, da se lahko ugotovi čim več zakonitosti in medsebojnih funkcijskih povezav. To stopnjo razvoja bi lahko matematično definirali (**obdelovalna površina x (delo = sila x pot)**).

Celotno dvorsko polje je ocenjeno na: $670\text{ m} \times 880\text{ m} = 589600\text{ m}^2$, vendar je zemlje nekoliko manj, saj nismo upoštevali poti, hiš, netočnosti ocene- reducirana ocena znaša okoli 55 ha ali cca 96 oralov (razdalja med ježo in ledevnico je cca 670m, razdalja od drmskega polja do otoškega pa cca 880m), to je ves razpoložljivi prostor, razen tistega čez Ledevnico in onega na Poljanah. $96/14 = 6.8$ oralov na kmetijo. Torej je l. 1603 tukajšnja kmetija še vedno enaka kraljevi kmetiji. Po 800 letih, ko se začne ta pojem uporabljati???? Torej se tudi izplen ni bistveno povečal. Tedaj so bile uporabljene samo bolj oddaljene površine (vlačenje., voženje), kot pa v prvi fazi, ko je prevladovalo nošenje

Nastanek kajzarjev sodi šele v naslednjo (tretjo) fazo razvoja, ko je celotna zemlja zasedena, ko je treba začeti iskati druge ukrepe, ne samo obdelovalne površine in transport iz teh površin. Če je omogočil prvo povečanje števila prebivalstva spremljen način transportiranja (vlačenje in prevažanje) je moralo omogočiti nadaljnjo fazo nekaj, kar do sedaj ni bilo uporabljeno, očitno pa vsakomur na oči. Razširiti se je moral že razpoložljiv efekt, ki omogoča nadaljni razvoj. Zgodovina nam pove, da je to specializacija. Če je kmet v prvi fazi razvoja kmetoval in tudi železaril, so mu v tretji fazi razvoja to onemogočili profesionalni železarji. Ti so pridelovali večje količine železa za manjše stroške. Tega pa kmet ni zmožgal. Podobno je bilo s tovarjenjem in kupčevanjem, podobno s specializacijo pri delih (kovači, tesarji, suha roba, ...). Če je prej kmet vse izdeloval sam, je moral sedaj oddajati velik del dajatev v denarju. Tudi svoje pridelke je prodajal za denar (na trgih). Odpre se torej niz možnosti, ki segajo izven prejšnjih dveh činiteljev (površina zemlje in oddaljenost od poslojij kot glavni omejitveni količini pri maksimalnem možnem delu. Teoretično (t.j. teorija sistema SOCRATES) bi se temu reklo, da je variacija rodila tretjo emerzijsko stopnjo). Vsaka nadaljnja stopnja pa izbira med več učinkovinami, vsakokrat pa je izbrana tista, ki je ali najbolj kritična, ali najbolj ugodna. Vsak izbor pa je v vsaki točki (n.pr. individuumu) odvisen od trenutnih zunanjih okoliščin in od trenutnih notranjih okoliščin, v našem primeru skoraj vedno individualen. Zato tudi toliko rešitev, zato tudi tako različni kajzarji, kočarji, rokodelci, fužinski proletarij itd.. Zato močna diferenciacija družbe. Če sta prej obravnavana samo dva individualna činitelja (zemljiški gospod in kmet), jih je od te razvojne stopnje naprej mnogo več: oblast s transportnimi dajatvami (mitnine, mostnine, ...), mesta s svojimi dajatvami, Obvezna pot skozi mesta, mitnine, čas obvezne ponudbe blaga, ...) fužinarji s svojim utečnim in spreminjajočim se sistemom gospodarjenja itd.. Med vsem tem je lahko izbiral človek, ki je bil svoboden, osebna svoboda pa se je uveljavila ravno zaradi te ponudbe, saj ta ponudba drugače nebi delovala. Na zemljo je bil vezan samo del prebivalstva, tisti, ki je bil potreben, da je zemlja dajala gospodu koristi. Vsaka nadaljnja usta so bila odveč, saj so samo žrla, niso pa dajala od sebe nič več, kot pa če jih nebi bilo. Zato je ta del pre-

bivalstva moral najti pač druge ustrezne funkcije, ki so jih preživljale (vojaštvo, fužine, trgi in mesta, kmečka trgovina itd.) Ta tretja faza razvoja je odvisna od novega znanja, ki si ga je bilo potrebno pridobiti in to je najbolj dominantni faktor razvoja v tej fazi razvoja. Ta zadnja stopnja pomeni (**delo x nova znanja**).

Na podoben način potekajo tudi vse nadaljnje stopnje razvoja. Četrta faza razvoja uporabi vodno moč, ki postane naslednji usodni činitelj razvoja in to se začne že v 10. stol. (mlini v blejski darovnici l. 1004), ki pa postanejo usodni šele takrat, ko so se selile dejavnosti, ki so zahtevale večje moči, k večjim vodnim virom (začne se s slovensko pečjo v Kropi, glavni višek pa doseže, ko se s Planine pod Golico preseli železarstvo k Savi in večjim potokom (Plavž, Javornik) usodno pa postane tedaj za tiste, ki takih dejavnosti in vodnih virov niso imele (Radovljica), da bi lahko dvignile količino proizvodnje na račun večje vodne moči in ne samo povečanega števila ljudi. Vendar o tem kdaj drugič.

176..... srenjsko ureditev, ki jo niso poznali ne Rimljani in ne Slovani. Od kod ta ideja? Dokazi? Rimljani so imeli svoj suženjski red, Slovani svojo rodovno ureditev. Nikjer nisem zasledil v nobeni literaturi kakršno koli sled o srenjski (vaški) ureditvi. Če dvore še lahko primerjamo tako z rodovno, kot tudi suženjsko ureditvijo, srenjske ureditve na vasi ni mogoče.

195. ....nekatero lahko celo zadržijo prvotno ime (Clemidium : S. Clementis). **Čisto ugibanje!** V dveh listinah iz 2./2 12. stol. se omenja "S. Clementis", pač po takratni cerkvi, ki jo vodi klerik Herwig, takrat pa je bilo celotno naselje samo cerkev in zelo verjetno še župnišče. Glej tudi str. 149.

196. Odstavek: Že v bronasti dobi je bila Evropa med seboj prepletena s potmi, ...izmenjavo drugega blaga, n.pr. jantarja. **Trgovina s cinkom in kositrom iz notranjosti Alp proti Dolenjski je šla pač tudi čez Gorenjsko, torej v smeri SZ-JV. O tej možnosti ni razprav.** Med obstoječimi najdbami na Visoki Gorenjski ni nobene, ki bi omogočala sklepanje o taki trgovini (ni kladic - ingorab kositra ali cinka, takratne oblike, ki se je uporabljala pri menjavji). Tudi druge bronastodobne najdbe, večinoma ne kažejo na poti. Bronasti meč ob Sotočju ne kaže na pot, saj tam ni smotno prehajati rek (ali dvakrat bresti reko, ali enkrat bresti čez visoko vodo, ki se pojavlja ob sotočjih), najdbe na njivah in na bolj visokih področjih v pobočjih gora tudi ne kažejo na povezovalne poti, saj so te tam nesmotne, bolj kažejo na uporabo orodij in orožij, mogoče celo na to, da so bila ali izgubljena ali prenesena (deroča voda jih je lahko v času med nastankom in najdbo preselila nekaj km nižje navzdol).

Odstavek: Prve naselitve so se izvedle tako, ...posamezne rešitve pa so ostale dolga desetletja. **Taki primeri so verjetno bili, samo dokazani niso. Na Pristavi na Bledu je vidno, da so Slovani vzeli Vlahinje.**

197. .... V prvi fazi ostane prvotno število kmetij enako .....**Velja za vasi nastale v visokem srednjem veku.**

Odstavek: Že v bronasti dobi so se v Karavankah potepali verjetno nomadi.....iščemo pa jih zaman v slovanskih ali nemških slovarjih. **Teh imen ni mogoče datirati. To je čisto ugibanje!** Danes res izgleda tako. Pred enim stoletjem je bila informacijska morfologija popolnoma neznan, danes pa se ukvarja z raziskavo vzorcev. Analize na področju naravoslovja, medicine, tehnike,.. brez takih metod ne bi bile mogoče. (n.pr. DNK analiza, razpoznavanje vzorcev -(analize prstnih odtisov), umetna inteligenca itd.). Te metode so bile razvite v zadnjih treh desetletjih. Ne poznam nobenega dela na področju arheologije, zgodovine, jezikoslovja, ... ki bi jih apliciralo. Zakaj ne, če so poznane že desetletja?? Podobnost imen čaka še vedno na odgovore, koliko časa še? Nekateri pa so se s temi metodami že začeli igrati tudi na področjih ledinskih imen v Alpah. O tem bodo pa poročali le-ti.

11. SEZNAM ZEMLJEVIDOV

Št. sl.	naslov	str.
predlist	Župnijski zemljevid dekanije Radovljica iz l. 1785??	predl.
zalist	Jožefinska vojaška karta iz l. 1763..1787	zalist
Z1-0000	Povodje potokov Blatnice, Begunjščice, Dermičice in Dobruše pred našim štetjem.	17
Z1-0500	Povodje potokov Blatnice, Begunjščice, Dermičice in Dobruše ob koncu antike	18
Z1-1040	Povodje potokov Blatnice, Begunjščice, Dermičice in Dobruše ob začetku briksenske kolonizacije v 11. stol..	19
Z1-1200	Povodje potokov Blatnice, Begunjščice, Dermičice in Dobruše ob koncu 12. stol.	20
Z1-1400	Povodje potokov Blatnice, Begunjščice, Dermičice in Dobruše ob koncu 14. stol.	21
Z1-1600	Povodje potokov Blatnice, Begunjščice, Dermičice in Dobruše ob koncu 16. stol.	22
Z2--500	Zemljevid zahodnega dela Dežele v železni dobi (l. -500)	60
Z2-0000	Zemljevid zahodnega dela Dežele ob nastopu antike (l. 000)	61
Z2-0500	Zemljevid zahodnega dela Dežele ob koncu antike (l. 500)	62
Z2-1000	Zemljevid zahodnega dela Dežele ob začetku fevdalizacije (l. 1000)	63
Z2-1200	Zemljevid zahodnega dela Dežele l. 1200	64
Z2-1400	Zemljevid zahodnega dela Dežele l. 1400	65
Z2-1600	Zemljevid zahodnega dela Dežele l. 1600	66
Z3	Vojaški zemljevid 1:100 000, reambulacija 1928, izdaja VGIKJ, sekcija Bled, 1 list	
Z4-01	Vojaški zemljevid 1:25 000, po izmerah 1934-35, izdaja GINJA 1955, sekcija Bled, 2 lista	141

12. SEZNAM SLIK

Št. slik.	CD	naslov	str.
SI001+	2x	Pogled na Radovljico in Deželo s Pustega gradu.	23+
SI002+	2x	Pogled na Deželo in Blejski kot iz Zabrezniške planine.	23+
SI003+	2x	Pogled z Galetovca na Blejski kot in Deželo.	24+
SI004+	2x	Pogled s Kamnitnika na Deželo in Lipniško dolino.	24+
SI005	1/4	Polje pod Novo vasjo - pogled proti severu.	25
SI006	1/4	Ostanki nekdanje struge potoka Zgoše v Vorgelcah.	25
SI007	1/4	Soteska potoka Zgoša izpod mošenjskega mosta.	25
SI008	1/4	Pogled s križišča cest na Zgošo in staro strugo Begunjščice zahodno izpod naselja Zgoša.	25
SI009	1/4	Pogled na nekdanje struge potoka Zgoša izpod Nove vasi v smeri Vrbenj.	26
SI010	1/4	Pogled na nekdanje struge potoka Zgoša izpod Nove vasi v smeri Radovljice.	26
SI011	1/4	Stara struga na Koroščevem in Golentarjevem vrtu v Vrbenjah.	26
SI012	1/4	Ostanki tlakovane antične poti in starih cest med Radovljico in Mošnjami.	26
SI013	1/4	Prirejen aerofotografski posnetek območja med Novo vasjo in Radovljico.	27
SI014	1/4	Pogled na Kovor iz Retenj.	28
SI015	1/4	Interpretirani ostanki tlakov na stari poti med Visočami in Brezjami pri Trziču.	28
SI016	1/4	Ostanki tlakov na stari poti nad Visočami.	28
SI017	1/4	Verjetna trasa antične poti od cerkve sv. Lucije proti Tacmanovim tlakam.	28
SI018	1/4	Ostanki tlakov na ledini Tacmanove tlake pod vasjo Slatna.	29
SI019	1/4	Vsek srednjeveške poti v Pobrncu, v ozadju cerkev sv. Lucije.	29
SI020	1/4	Prežitki antične poti pod vasjo Slatna, ki vodi čez Presko proti Begunjam.	29
SI021	1/4	Prežitki antične poti pod vasjo Slatna, ki vodi čez Presko proti Begunjam.	29
SI022	1/4	Prežitki antične poti pod vasjo Slatna, ki vodi od Sv. Lucije čez Presko proti Begunjam.	30
SI023	1/4	Prežitki antične poti pod vasjo Slatna, ki vodi od Sv. Lucije čez Presko proti Begunjam.	30
SI024	1/4	Na Brdu se antična pot odcepi navzgor in se usmeri proti Preski.	30
SI025	1/4	Ostanki nekdanje srednjeveške poti in izpod nje antične poti pod Podgorskim gradom.	30
SI026	1/4	Vsek v ježi nad Dvorsko vasjo.	31
SI027	1/4	Pogled z ježe nad Kašco proti Novi vasi in Lescam.	31
SI028	1/4	Pogled z ježe nad Kašco proti Zgoši.	31
SI029	1/4	Pogled izpod Ledevnice na Cesarsko cesto, Dvorsko vas in razgledišče nad Kašco.	31
SI030	1/4	Vstop obsavske poti v ježo v Gobovcih pri nekdanji kapelici Sv. Nikolaja.	32
SI031	1/4	Trasa stare antične ter srednjeveške poti in novoveške Cesarske ceste v Gobovcih.	32
SI032	1/4	Trasa stare antične poti pod Ljubnim.	32
SI033	1/4	Trasa stare antične poti in poznejše komercialne ceste čez Dobro polje proti Črnicu.	32
SI034	1/4	Antična pot Sv. Ana - Begunje, pogled s Cesarske ceste proti Begunjam.	33
SI035	1/4	Antična pot Sv. Ana - Begunje, pogled s Cesarske ceste proti Radovljici.	33
SI036	1/4	Antična pot Sv. Ana - Begunje, pogled s Sv. Petra I.	33

SI037	1/4	Antična pot Sv. Ana - Begunje, pogled s Sv. Petra II.	33
SI038	1/4	Pot skozi Luknjo.	34
SI039	1/4↑	Pot skozi Zaluknjo. (↷)	34
SI040	1/4	Trasa predantične in antične poti na pobočju Rebri nad Zabreznico.	34
SI041	1/4	Pogled s kamnitnika na križišče pri Koroški Beli.	34
SI042	1/4	Trasa poti Vrba-Radovljica zahodno od poti Studenčice - avtocesta.	51
SI043	1/4	Trasa poti Vrba-Radovljica vzhodno od poti Studenčice - avtocesta.	51
SI044	1/4	Trasa poti Vrba-Radovljica vzhodno od Legatovega znamenja v Lescah.	51
SI045	1/4	Trasa poti Vrba-Radovljica na Trat.i	51
SI046+	1/4	Trasa poti Rodine - Kupljenik: pogled iznad Rodin	52+
SI047-	1/4	Trasa poti Rodine - Kupljenik na Jaršah: pogled proti Kupljeniku in Megram.	52-
SI048+	1/4	Trasa poti Rodine - Kupljenik na Jaršah: pogled proti Rodinam.	52+
SI049	1/4	Pogled s Korena na Selo in na traso poti z Rebri in Rodin na Kupljenik.	53
SI050	1/4	Komercialna cesta na Podkorensko sedlo z vidnimi ostanki antične poti.	53
SI051	1/4	Pogled na razvaline gradu Bela peč.	53
SI052	1/4	Pogled s Kamnitnika na Gornjesavsko dolino.	53
SI053	1/4	Tovorniška pot skozi Štenge, izdelana l. 1554.	54
SI054	1/4	Slika Bleda iz l. 1831. (Fototeka Zgodovinskega društva Bled 1004).	54
SI055	1/4	Legatovo znamenje v Lescah.	54
SI056	1/4	Kodrasovo znamenje v Hlebcah.	54
SI057	1/8↑	Cerkev sv. Florijana (prej sv. Ruperta) na Studenčicah.	55
SI058	1/8↑	Cerkev Marije Vnebovzete v Lescah	55
SI059	1/8↑	Cerkev Marije Pomočnice v Ljubnem.	55
SI060	1/8↑	Cerkev sv. Lucije v Podgorju.	55
SI061	1/8↑	Cerkev sv. Štefana na Kupljeniku.	55
SI062	1/8	Cerkev sv. Klemenca na Rodinah. (foto Cena Avguštin okoli l. 1960).	55
SI063	1/8	Cerkev sv. Petra in Marijina kapelica na Gori nad Begunjami.	55
SI064	1/4	Radovljica s cerkvijo sv. Petra.	56
SI065	1/4	Trasa romarske poti pod Jaršami.	56
SI066	1/4	Trasa romarske poti na blejski strani tik pred starim Savskim mostom.	56
SI067	1/4	Trasa romarske poti skozi Kravjo dolino v Hrašenski gmajni.	56
SI068	1/4	Trasa romarske poti skozi Kravjo dolino pod Lescami.	57
SI069	1/4	Trasa romarske poti skozi Kravjo dolino na Mestnem polju, ki jo seka železnica.	57
SI070	1/4	Ostanki starodavne rudarske poti v Štengah.	57
SI071	1/4	Od goseničarjev razrita stara rudarska pot od Poljške planine proti Knapom.	57
SI072	1/4	Podporni zid rudarske poti iz Kamne Gorice na Jelovico.	58
SI073	1/4	Z nasutjem izravnana rudarska pot iz Kamne Gorice na Jelovico.	58
SI074	1/4	Rudna pot iz rudarskega revirja pri Valvasorju pod Hrastrnikom na Koroško Belo.	58
SI075	1/4	Rudna pot iz rudarskega revirja pri Valvasorju čez Baudovo ledino in Potoke.	58
SI076	1/4	Trasa in ostanki nekdanje antične poti in poznejše Karlove ceste v klancu Padonci.	59
SI077	1/4	Trasa nekdanje antične poti in poznejše Karlove ceste iznad Peračice proti Črnicu.	59
SI078	1/4	Pogled s sv. Petra na Otoško dolino in trase nekdanjih poti in cest.	59
SI079	1/4	Antična pot nad Prtovčem, predelana v rudno pot in končno v vojaško tovorniško pot.	59
SI080	1/4	Primerjava vrbensko - studenških stagenj (levo) in hlebsko - novovaških stagenj (desno).	83
SI081	1/4	Vas Slatna konec 20. stol. (levo) in konec 18. stol. (desno).	83
SI082	1/4	Pogled od Boltarja na Radovljico in Dobrčo.	84
SI083	1/4	Stara antična pot pod Slatno, imenovana tudi Volovska pot.	84
SI084	1/4	Pogled na vas Slatno s Tacmanovih tlak.	84
SI085	1/4	Ostanki ceste iz Slatne v Srednjo vas iz 19. stol.	84
SI086	1/4	Spodaj ostanki ceste z mostom iz 19. stol., zgoraj današnja cesta z mostom (pri Jensterlu).	85
SI087	1/4	Krištanova hiša v Slatni, v ozadju Matevžkov hlev.	85
SI088	1/4	Tomažinova hiša v Slatni.	85
SI089	1/4	Rnajeve in Ždovinova hiša v Slatni.	85
SI090	1/4	Opuščen Murnekov hlev in zadaj hiša (levo), ter Renkov hlev (desno) v Srednji vasi.	86
SI091	1/4	Pogled na Grobelnik, nad njim trase starih in novih poti zahodno od Srednje vasi.	86
SI092	1/4	Trase poti od cerkve sv. Lucije na Vetrn, trasa kolovoza iz Zadnje vasi in današnja cesta.	86
SI093	1/4	Vsek nekdanje tovorniške poti z Mlake v Palovče.	86
SI094	1/4	Grad Klanc – Nuegutttemberg – po Valvasorju.	87
SI095	1/4	Zidovje pomožne zgradbe gradu Klanc.	87
SI096	1/4	Osrednji del zidu gradu Klanc.	87
SI097	1/4	Jugovzhodni vogal podstavka gradu Klanc.	87
SI098	1/4	Vzhodna stena Gač z Luknjo in Škratovim gradom (Hudičevim gradom).	88
SI099	1/4	Škratov grad imenovan tudi Hudičev grad.	88
SI100	1/4	Grad Kamen na sliki v begunjski cerkvi - podrobnost.	88
SI101	1/4	Grad Kamen in njegova okolica.	88
SI102	1/4	Grad Kamen – prednja stran (po Valvasorju).	89
SI103	1/4	Grad Kamen – zadnja stran (po Valvasorju).	89

SI104	1/4	Poti pod Škratovim gradom in Njivicami.	89
SI105	1/4	Grad Kamen danes – sprednja stran.	89
SI106	1/4	Begunjski gard Katzenstein (po Valvasorju).	90
SI107	1/4	Begunjski grad Katzenstein (po Valvasorju).	90
SI108	1/4	Grad Podvin (po Valvasorju).	90
SI109	1/4	Begunje z okolico.	90
SI110	1/1	Dopolnjen zemljevid Mošenj (FK).	91
SI111	1/2	Pogled s Sv. Petra na Otoško dolino ter begunjsko in radovljiško območje (☞)	92
SI112	1/4	Pogled s Karlove ceste proti zgoškemu polju.	92
SI113	1/4	Pogled na ostanka poti od stečišča poti v Zapoljčah proti zgoškemu polju.	92
SI114	1/1	Dopolnjen zemljevid Begunj, Poljč in Zgoše (FK).	93
SI115	1/4	Spodnja pot na zgoškem polju.	94
SI116	1/4	Pot Begunje - Hlebce pod Poljčami.	94
SI117	1/4	Srednja pot na zgoškem polju.	94
SI118	1/4	Dvorska vas in njeno ozadje.	94
SI119	1/1	Pogled s Sv. Petra na Otoško dolino z vrisanimi nekdanjimi potmi.	95
SI120	1/1	Dvorska vas in njena poljska razdelitev (FK).	96
SI121	1/1	Dvorska vas – podrobnosti v TTN in FK.	97
SI122	1/4	Današnji pogled s stare poti proti studencu Kašca.	98
SI123	1/4	Starodavna pot iz Palovč v Dvorsko vas, odsek z Žalostne gore v Dno Gline.	98
SI124	1/4	Okolica rimskodobne poti skozi Rupo, vzhodno od vasi Gorica.	98
SI125	1/4	Cerkev sv. Andreja v Mošnjah.	98
SI126	1/1	Mošnje z okolico v franciscejskem katastru (FK).	131
SI127	1/8	Antična pot, pozneje pa romarska pot - odsek iz Rajse na Police.	132
SI128	1/8	Območje, kjer je nekoč potekala antična pot z Dobrega polja proti Lescam.	132
SI129	1/8	Desno pod Mežnarjevim znamenjem romarska pot čez Graben v Ljubno.	132
SI130	1/8	Srednjeveška pot iz Vadič v Mošnje prek ježe za Črnivcem.	132
SI131	1/8	Antična pot iz Mošenj na Sp. Otok čez Staro Dobravo.	132
SI132	1/8	Križišče starodavnih poti na Dobravi.	132
SI133	1/8	Okolica stičišča "Rimske ceste" z antično potjo iz Mošenj mimo Broščarja.	132
SI134	1/8	Trasa antične poti med Mošnjami in Spodnjim Otokom za Broščarjem.	132
SI135	1/8	Otoško polje.	133
SI136	1/8	Narasle vode v kanalu za odvodnjavanje na Otoškem polju.	133
SI137	1/8	Struga potoka Dobruša zahodno od Žababirta.	133
SI138	1/8	Pot po vzhodnem pobočju pod otoško cerkvijo.	133
SI139	1/8	Trasa nekdanje zahodne poti z Zgornjega Otoka na polja (Za Gašperčkom).	133
SI140	1/8	Trasa antične poti zahodno od Zgornjega Otoka (Za Gašperčkom).	133
SI141	1/8	Trasa nekdanje antične poti na ježi zahodno od Zgornjega Otoka.	133
SI142	1/8	Cerken sv. Janeza Krstnika nad Spodnjim Otokom.	133
SI143	1/1	Zgornji in Spodnji Otok z okolico v FK.	134
SI144	1/1	Radovljica s svojo okolico v FK.	135
SI145	1/1	Radovljica in Predtrg – podrobnost v FK.	136
SI146	1/1	Radovljica - razvoj poti in poljske ureditve.	137
SI147	1/8	Slika Radovljice ??? v NUK.	138
SI148	1/8	Radovljica v 18. stol. (Marko Layer).	138
SI149	1/8	Grad Pipanovo - Brunfeld (Valvasor).	138
SI150	1/8	Goreči Predtrg I. 1761 - (foto Cene Avguštin).	138
SI151	1/8	Radovljica v 17. stol. (Valvasor).	138
SI152	1/8	Radovljica I. 1995.	138
SI153	1/8	Radovljica sredi 19. stol. (Wagner).	138
SI154	1/8	Radovljica I. 2000.	138
SI155	1/8	Kužno znamenje na Prevalu.	139
SI156	1/8	Kolovoz, ki je peljal v Mošnje in k Povinskemu znamenju.	139
SI157	1/8	Trasa antične poti desno od obstoječe poti na Prevalu.	139
SI158	1/8	Trasa antične poti s Prevala v Lesce, levo od Voljčevega hriba.	139
SI159	1/8	Trasa starodavne poti pod Oblo gorico.	139
SI160	1/8	Trasa predantične poti proti Zapoljčam (C).	139
SI161	1/8	Trasa poti proti Lancovemu in čez Jelovico.	139
SI162	1/8	Trasa poti v Blejski kot in Bohinj (priključek na Hemino pot).	139
SI163	1/8	Stara pot skozi Predtrg mimo studenca Legatova Kašca.	140
SI164	1/8	Obnovljene hiše kolonizacijskega dela Predtrga.	140
SI165	1/8	Janševa Donica s Pristavo.	140
SI166	1/8	Janševa Donica in pot pod severnim zidom grajskega vrta.	140
SI167	1/8	Pot za Katrinkom. (☞)	140
SI168	1/8	Motlnov skedenj, ob njem pot iz Grabna v Predtrg.	140
SI169	1/8	Stara pot iz Grabna pod Lectarjem in graščino k cerkvi.	140
SI170	1/8	Pot skozi Graben.	140

Z4-01	1/1	Zemljevid GINJA, I. 1935 - podrobnost.	141
SI171	1/1	Lesce in tendence poti.	142
SI172	1/1	Lesce z ožjo okolico v FK in TTN.	143
SI173	1/1	Franciscejski kataster (FK) za območje k.o. Nova vas.	144
SI174	1/4	Nova vas v FK in TTN.	145
SI175	1/4	Nova vas s širšo oklico v JVK.	145
SI176	1/8	Stara struga Blatnice nad Voljčevim hribom.	145
SI177	1/8	Stara struga Mlinskega potoka (Zgoše) nad Voljčevim hribom.	145
SI178	1/8	Stara struga potoka Zgoše izpod Nove vasi.	145
SI179	1/8	Stara struga potoka Zgoše v Novi vasi.	145
SI180	1/2	Franciscejski kataster (FK) za območje k.o. Nova vas - podrobnost Hlebce.	146
SI181	1/8	Znamenje na križišču starodavnih poti zahodno od Nove vasi.	146
SI182	1/8	Pogled s Kležneka proti Poljčam.	146
SI183	1/8	Voda na poljih v okolici Hlebc po močnem deževju.	146
SI184	1/8	Pogled s Kležneka proti Hlebškim stagnam.	146
SI185	1/1	Vrbnje in Gorica v Franciscejskem katastru (FK).	179
SI186	1/4	Pogled z Rebrí na Rodine okoli I. 1965 - foto Avguštin C.	180
SI187	1/4	Pogled z Rebrí na Smokuč okoli I. 1965. - foto Avguštin C.	180
SI188	1/4	Pogled z Rebrí na Doslovče okoli I. 1965. foto Avguštin C.	180
SI189	1/4	Blejska pot nad Studenškimi stagnami, v ozadju Peči in Večna pot.	180
SI190	1/8	Studenške stagne in Blejska pot.	181
SI192	1/8	Blejska pot nad Studenškimi stagnami.	181
SI193	1/8	Ostanki antične poti z ježe proti Doslovčam.	181
SI194	1/8	Ostanki neke stare poti z ježe proti Doslovčam.	181
SI195	1/8	Ostanki antične poti Vrba - Studenčice zahodni del.	181
SI196	1/8	Ostanki antične poti Vrba - Studenčice v ježi med stagnami.	181
SI197	1/8	Zgornja pot med Smokučem in Rodinami nad Grosom.	181
SI198	1/8	Ostanki antične in srednjeveške poti med Smokučem in Doslovčami.	181
SI199	1/8	Pogled s Krniškega roba proti Radovljici in Jamniku.	182
SI200	1/8	Pogled s Krniškega roba proti Golfu in Kupljeniku.	182
SI201	1/8	Pogled s Krniškega roba proti Vrbi in Zasipu.	182
SI202	1/8	Pogled s Krniškega roba proti Breznici in Jesenicam.	182
SI203	1/8	Vrbenska pot (Rimska cesta) iz Vrbe v Smokuč in Rodine.	182
SI204	1/8↑	Pogled na vhod v Krniško jamo in Pizdel.	182
SI205	1/8	Kamen z letnico 1600 v škarpí nad Deli.	182
SI206	1/8	Smokuški studenec, v ozadju staro koríto.	182
SI207	1/1	Smokuč in okolica v FK - poljska ureditev.	183
SI208	1/1	Predantične in antične poti na območju Dežele v zemljevidu Z4.	184
SI209	1/2	Smokuč in ožja okolica v FK in TTN.	185
SI210	1/2	Žirovnica in Moste z okolico na DOF in TTN.	185
SI211	1/4	Cerkev sv. Martina v Mostah.	186
SI212	1/4	Pogled na Moste in Lipje.	186
SI213	1/4	Pogled na Moste in Brín vrh.	186
SI214	1/4	Pogled na Žirovnico in Peči.	186
SI215	1/4	Antična pot s Potokov proti Koroški Beli pod Hrastnikom.	187
SI216	1/4↑	Vrbenska lipa. (♣)	187
SI217	1/4	Predantična pot iz Vrbe v Radovljico in na Jamnik.	187
SI218	1/4	Opuščene Vrbenske stagne.	187
SI219	1/4	Antična pot Studenčice - Vrba potekajoča po sredini ježe.	188
SI220	1/4	Antična pot Studenčice - Vrba pred vstopom v Vrbo.	188
SI221	1/4	Pot z Golfa v Vrbo, imenovana Kolnik.	188
SI222	1/4	Pot iz Vrbe na Golf - Kolnik.	188
SI223	1/4	Trgovska karavana na poti [A4A,s.418].	189
SI224	1/4↑	Romar na strmi poti [A4A,s.495].	189
SI225	1/4	Ljubeljska cesta s kranjske strani, Runk - Postl (bakrorez) [A4B,s.581].	189
SI226	1/4	Na ljubeljskem prelazu s pogledom na kranjsko stran. Runk - Ponheimer (bakrorez) [A4B,s.583]	189
SI227	1/8	Nosilnica s parom konj [A4A,s.368].	190
SI228	1/8↑	Barigla za vino (arhiv Muzeja Jesenice).	190
SI229	1/8↑	Barigla za železne izdelke (Muzej Kropa).	190
SI230	1/8	Tovorniki po Valvasorju.	190
SI231	1/8	Bohinjsko tovorniško sedlo "samar" (dokumentacija Muzej Jesenice).	190
SI232	1/8↑	Mala bohinjska krošnja (Gorenjski muzej Kranj).	190
SI233	1/8↑	Velika krošnja iz vasi pod Stolom (Gorenjski muzej Kranj).	190
SI234	1/8	Župnišče Radovljica. Spodaj desno nosila za mrlíče (foto Cena Avguštin).	190
SI235	1/8	Ižel (ježeš) - Arhiv Muzeja Jesenice.	190
SI236	1/8	Nošenje z nosilnim drogom [B83,s.470] - podrobnost.	191
SI237	1/8	Nošenje s psi in voženje s sanmi [B83,s.139].	191

SI238	1/8	Samokolnica za oglje po Agricoli [B83,s.344].	191
SI239	1/8	Samokolnica (šajtrga) po Agricoli [B83,s.125].	191
SI240	1/8	Tovorni konj z opremo za nošenje v hribih.	191
SI241	1/8	Vlačule v muzeju v Kropi., v ozadju mali putrih.	191
SI242	1/8	Samotežnice z vrečama oglja v Muzeju Jesenice.	191
SI243	1/8	Voz na žlajf (Muzej Jesenice).	191
SI244	1/8	Voz za prevoz čebel (Čebelarski muzej, Radovljica).	192
SI245	1/8	Voz, ki ga vleče vol z iželnom I. 1962. (foto Šlibar Anton).	192
SI246	1/8	Velik kmečki voz, ki ga vlečeta dva para voličkov - tercev (po Valvasorju).	192
SI247	1/8	Ročni voz.	192
SI248	1/8	Balohova (Rudova) koreta iz Žirovnice.	192
SI249	1/8↑	Koš za nošenje na Breznici, v ozadju konjska oprema za voženje. (♣)	192
SI250	1/8	Žirgelj (arhiv Muzeja Jesenice).	192
SI251	1/8	Putrih (arhiv Muzeja Jesenice).	192
SI252	1/4	Pogled z Jamnika po dolini.	193
SI253	1/4	Pogled na Jamnik z okolico.	193
SI254	1/8	S kamni podprta antična pot v Vrbenških stagnah.	193
SI255	1/8	S kamni tlakovana antična pot pod Zajamo.	193
SI256	1/8	Z gosenicami razgrebena, pobrunčana rudarska pot na Begunjščici.	193
SI257	1/8	Zlaganje sena v kopo na Sv. Petru. foto Gabrijel Perko I 1973?????-	193
SI258	1/1	Poskus vzpostavitve ozemlja in poti okoli Krnice pred potresom I. 1348.	194

13. LITERATURA

A85: Habjan, Vlado: Mejniki slovenske zgodovine; Založba 2000, Ljubljana - 1997

A87: Pleterski, A.: Mitska stvarnost koroških knežjih kamnov; Zbirka zgodovinskega časopisa-17; Zveza zgodovinskih društev Slovenije - 1997

A93/1: Adam, Stane: Clemidium anonimnega geografa iz Ravene.; Doneski za zgodovino Radovljice v srednjem veku; samozaložba, Radovljica, 1999

A93/2: Adam, Stane: Zgodnji Ortenburžani in Radovljica.; Doneski za zgodovino Radovljice v srednjem veku; samozaložba, Radovljica, 1999

A93/3: Adam, Stane: Nastanek trga in župnije Radovljica.; Doneski za zgodovino Radovljice v srednjem veku; samozaložba, Radovljica, 2000

A93/4: Adam, Stane: Grad Kamen in njegovi prebivalci do konca Ortenburžanov - I. del.; Doneski za zgodovino Radovljice v srednjem veku; samozaložba, Radovljica, 2000

A93/5: Adam, Stane: Grad Kamen in njegovi prebivalci do konca Ortenburžanov - II. del.; Doneski za zgodovino Radovljice v srednjem veku; samozaložba, Radovljica, 2000.

A95: Kosi, Miha: Potujoči srednji vek - Cesta, popotnik in promet na Slovenskem med antiko in 16. stoletjem; Založba ZRC, Ljubljana, 1998

A97: Rezar, Tine: Srenja Vrbnje; samozaložba, Radovljica, 1999.

A100: Jarc, Tine: Srednjeveške poti in železarstvo na Visoki Gorenjski; Radovljica, 1999.

A104/10: Meterc, Janez: Pregled zgodovine Lesc do 18. stoletja; Leški Zbornik 1999; Turistično društvo Lesce, 1999.

A112-13: Meterc, Janez: Jeseniška okolica v prazgodovini in zgodnjem rimskem obdobju; Jeseniški Zbornik 1985; Kulturna skupnost Jesenice - 1985.

A112-14: Sagadin, Milan: Poznoantična in staroslovanska najdišča v

Jeseniški občini; Jeseniški Zbornik 1985; Kulturna skupnost Jesenice - 1985.

A113/6: Knific, Timotej: Blejska arheološka mikroregija; Jeseniški Zbornik 1991; Skupščina občine Jesenice - 1991.

A114/2: Žontar, Majda: Cesta in poštni promet čez Jesenice in Koren

na Koroško v času do prve svetovne vojne; Jeseniški Zbornik 1995; Muzejsko društvo Jesenice - 1995.

A122: Meterc, Janez (ed): Preteklost v zavetju Stola; Zbornik občine Žirovnica, izdan ob 200-letnici rojstva dr. Franceta Prešema; Občina Radovljica, Radovljica - 2000.

A122/8: Dolžan Eržen, Tatjana: Materialne priče preteklosti; Zbornik občine Žirovnica, izdan ob 200-letnici rojstva dr. Franceta Prešema; Občina Žirovnica, Žirovnica - 2000.

A122/12: Sagadin, Milan: Arheološka podoba Dežele; Zbornik občine Žirovnica, izdan ob 200-letnici rojstva dr. Franceta Prešema; Občina Žirovnica, Žirovnica - 2000.

A122/13: Meterc, Janez: Prostor žirovniške občine v srednjem in novem veku; Zbornik občine Žirovnica, izdan ob 200-letnici rojstva dr. Franceta Prešema; Občina Žirovnica, Žirovnica - 2000.

A125: anonim. (ED): Begunjščica, Gore in ljudje 2, 1995; Sklad za proučevanje preteklosti Begunj z okolico, Begunje - 1995.

A125/5: Meterc, J.: Begunje v preteklosti; Begunjščica, Gore in ljudje 2, 1995; Sklad za proučevanje preteklosti Begunj z okolico - 1995.

A125/14: Šilbar, Anton: Planine pod Begunjščico; Begunjščica, Gore in ljudje 2, 1995; Sklad za proučevanje preteklosti Begunj z okolico - 1995.

A126/3: Gestrin, Ferdo: Trgovanje momarjev iz jugoslovanskih dežel v Angliji I. 1504; Zgodovinski časopis, 1977; Zgodovinsko društvo za Slovenijo, 1977.

A129: Sinobad, Jure: Dežela. Kultumozgodovinski oris Radovljiške ravnine; Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut, 1998.

A130: Otorepec, Božo: Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma (Udine) 1270 -1405.; SAZU, Inštitut Milka Kosa, Ljubljana, 1995.

- A132: Rajšp, Vincenc; Srše, Aleksandra: Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763-1787, zvezek 4 (dva zvezka); Znanstvenoraziskovalni center SAZU - 1998.
- A133/3: Jarc, Valentin: Sistem obveščanja s kresovi; Jeseniški zbornik 2000; Občina Jesenice, Jesenice - 2000.
- A136: Dežman, Jože: Radovljjski zbornik 1992; Skupščina občine Radovljica, Radovljica - 1992.
- A136/8: Sinobad, Jure: Radovljica v luči franciscejskega katastra; Radovljjski zbornik 1992; Skupščina občine Radovljica, Radovljica - 1992.
- A137: Meterc, Janez: Kratka zgodovina vasi Smokuč.; - 1990?
- B42: Savnik, Bojan: Krajevni leksikon Slovenije, I., 1968; Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1968.
- B83: Georg, Agricola (Bauer): De Re Metallica, Libri XII. Zwölf Bücher vom Berg- und Hüttenwesen; VDI-Verlag G.m.b.H., Düsseldorf - 1977.
- B84: avtor skupinski: Arheološka najdišča Slovenije; SAZU, DZS - 1975
- B92: Černe, Vid: Borovška vas, monografija o Kranjski gori - prispevek; 19??
- B98: Benedik, Marko: Bohinjska Bela 1876-1976; Bohinjska Bela, 1976
- B99: Benedik, Marko: Kranjska gora, 600 let župnije, 1390-1990; Kranjska gora, 1990.
- B108: Adam, Stane: Gradivo za zgodovino Radovljice v srednjem veku; samozaložba, Radovljica, 2000.
- B109: Valvasor, J.W.: Die Ehre des Hertzogthums Crain; samozaložba, Bogenšperk, 1689.
- B116/1: Gestrin, Ferdo: Radovljica - vas, trg in mesto do 17. stoletja; Zgodovinski časopis; Odd. za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Ljubljana - 1991
- B118/x: Valenčič, Vlado: Tovomištvo na Kranjskem; Zgodovinski časopis; Odd. za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Ljubljana - 1981.
- B120: Johannsen, Otto: Biringuccios Pirotechnia; De la Pirotechnia; Verlag von Friedr. Vieweg & Sohn AG, Braunschweig, 1925 (original Benetke 1540).
- B131: Redlich, Oswald: Die Traditionesbücher des Hochstifts Brixen von zehnten bis in das vierzehnte Jahrhundert, Innsbruck, 1886.;Verlag der Wagnerschen Universitäts' Buchhandlung, 1886.
- C96: Adam, Stane; Sinobad, Jure: Razstava Radovljjsko plemstvo v luči srednjeveških listin, vabilo na 2. razstavo. ·Knjižnica A.T.Linharta, Radovljica, 2001.
- C134: Makarovič, Marija: Kmečko gospodarstvo na Slovenskem; Mladinska Knjiga, Ljubljana - 1978.
- C135: Sinobad, Jure; Adam, Stane: Razstava Ortenburžani, vabilo na 3. razstavo; Knjižnica A.T. Linhart, Radovljica - 2002.
- C138: Ribarič, Vladimir: Potresi v Sloveniji; Slovenska matica v Ljubljani, Ljubljana, 1994.

Avtorski seznam:

- Adam, Stane: A93/1, A93/2, A93/3, A93/4, A93/5, C96, B108, C135
- Baš, Franjo; Rekar, Ciril: B8
- Benedik, Marko: B98, B99
- Blaznik, Pavle: B23/15/3
- Božič, Dragan: A7/2
- Černe, Vid: B92
- Dežman, Jože: A2, A136
- Dolinar, France Martin: A7/9
- Dolžan Eržen, Tatjana: A122/8
- Fräss-Ehrfeld, Claudia: A3
- Georg, Agricola (Bauer): B83
- Gestrin, Ferdo: A7/3, B116/1, A126/3
- Gornik, Franc: B32
- Granda, Stane: A7/8
- Habjan, Vlado: A85
- Holz, Eva: A5
- Jakič, Ivan: A82
- Jarc, Tine: A100, A133/3
- Johannsen, Otto: B120
- Knific, Timotej: A113/6
- Kosi, Miha: A95
- Makarovič, Marija: C134
- Meterc, Janez.: A125/5, A104/10, A112/-13, A122A122/13, A137
- Müllner, Alfons: B22
- Otorepec, Božo: A7/1, A130
- Pleiner, Radomir: B16
- Pleterski, Andrej: A15, A87
- Rajšp, Vincenc; Srše, Aleksandra: A132
- Redlich, Oswald: B131
- Rezar, Tine: A97
- Ribarič, Vladimir: C138
- Rjazancev, Aleksander: B66
- Sagadin, Milan: A112/14, A122/12
- Savnik, Roman: B42
- Sinobad, Jure: A129, A136/8, C96, C135
- avtor skupinski: B84
- Šlibar, Anton: A125/14
- Šmitek, Janez: A1/9
- Valenčič, Vlado: B118/x
- Valvasor, J.W.: B109
- Žontar, Majda: A110/2, A114/2

INDEKS (od str. 7 do 198)

- "dera": 171
 "dobri časi": 198
 "dvor Bled": 126
 "koš": 171
 "lojtre": 171
 "mala truga": 171
 "Njivica": 155
 "stara vas": 124
 "truga": 171
 "U pot": 149
 "za Poljčani": 107
 "basarše": 130
 "deželna cesta": 122
 "fasanje" lesa: 130
 "hiša": 120
 "kamra": 120
 "Na ježi": 147
 "na Sglanitza": 149
 "petre": 120
 "Pod Dobročo" > Podgorje: 81, 82
 "Pri jablince": 147
 "stare jame": 153
 "V dnu Dobroče" > Podgorje: 81
 "vas pred trgov": 122
 "veža": 120
 "vodovnica": 126
 administracija: 74, 157
 Adria: 195
 ager: 124
 Agricola: 167, 169, 172, 173, 174
 Ajdna: 149, 153
 ak (vino): 163, 164
 aktivnosti gospodarske: 175
 aktivnosti različne: 175
 aktivnosti v prostoru: 175
 aktivnosti verske: 175
 aktivnosti vojaške: 175
 aktivnosti: 16
 aktualnost poti: 38
 akvadukti: 14
 Akvileja: 195
 Alber(t) amman von Werd: 115
 Alpe: 198
 Alpska cesta: 123
 Amerika: 39, 43
 Amerikanec: 43
 anahronizmi: 160
 analize cestnega omrežja: 158, 159
 analize časovne: 45
 analize dogodkov: 9
 analize dokumentov: 114
 analize fotograf. posnetkov: 69, 158
 analize mer in embalaže: 163, 167
 analize možnosti: 8
 analize naselij: 69, 71, 195
 analize naselitve: 117
 analize ostankov: 114
 analize podatkov: 103, 111, 112
 analize poljske ureditve: 108
 analize pomenske: 100
 analize poti in naselij: 195
 analize poti: 101, 117, 148, 155, 161, 176
 analize prometa: 162
 analize raziskav: 117
 analize razvoja: 112
 analize transporta: 162, 170
 analize učinkov: 71
 analize vzrokov: 45
 analize značilnosti: 108
 analize žlinder: 176
 Anderlova groblja: 149, 150, 152
 anfore: 172
 anomalije: 121, 125
 antiika kasna: 149
 antika: 10, 18, 45, 61, 62, 76, 82, 123, 162, 195
 Antro: 99
 antrum et castrum Lapis: 100
 artefakti rimskodobni: 42
 Askvinci: 197
 Augsburg: 72
 Auritzhoff: 48
 Avstrija: 168
 avtobusna postaja sedanja: 68
 avtocesta bodoča: 178
 avtocesta: 45, 51, 155, 161
 avtomobilska cesta (regionalna): 45
 Azija: 195
 Babja dolina: 9, 10, 12, 13, 74, 125
 Babji potok: 101, 122, 149
 Bača: 36, 39, 40, 42, 43, 46, 68, 147, 161, 196
 Bačca: 113
 Bajer: 10, 12, 37, 72, 73, 101, 103, 105
 Barčnik: 116
 barigla (fumanska): 164
 barigla (sod) vina: 163, 164
 barigla (tovorniška): 164
 barigla vina: 163,
 Barigla: 39, 42
 barigle brez lukenj: 165
 barigle tesne: 165
 barigle večje: 165
 barigle za vino: 165, 166, 190
 barigle za žebje: 164, 165
 barigle za železne izdelke: 168, 190
 barigle: 163 - 166, 173, 190
 barvanje voda: 15
 barvarji: 10
 Bastinek: 128
 Batranca: 9, 11, 13, 41, 42, 113, 117, 127, 195
 Baudova ledina: 50, 58, 154
 Bavarci: 71, 169
 Bavarska: 74, 177
 Begunjci + Poljčani: 130
 Begunjci: 50, 105, 169
 Begunje: 9, 12, 15, 29, 30, 33, 35-39, 41, 44, 46, 47, 55, 67, 69, 71, 72, 75, 76, 78-81, 90, 100, 102, 103, 104, 105-109, 112, 117, 119, 122, 123, 125, 129, 148, 149, 152, 155, 159-161, 162, 176, 195, 196
 Begunjska cesta: 123, 124
 Begunjska pot: 123
 Begunjsčica - gora: 11, 50, 82, 99, 101, 104, 105, 177, 178, 193, 196
 Begunjsčica - potok: 9, 10, 11, 12, 15, 25, 69, 73, 99, 101, 102, 103, 104, 105, 108, 112, 123, 158, 169
 Begunjsčica - severna pobočja: 152
 Bela peč: 43, 168
 Belejev rovt: 153
 Beljak: 40, 44, 160
 Belska planina: 130
 Belsko polje: 39, 67, 156, 161
 Belščica - planina: 127
 Belščica: 76, 156, 161, 177
 Benečani: 195
 Benečija: 115
 Benetke: 154
 Bernard z Dmče: 107, 115
 Bertoncely Joža: 50
 Besniška dolina: 36, 39, 40, 67
 Bilachinium: 40
 bisage: 172
 Bistrica - vas: 35, 38, 67, 68, 158
 Bistrica pri Trziču: 36, 72, 74, 77, 78
 Bitenčev rob: 150, 155
 Bitnje: 39, 74
 bivališča prvih naseljencev: 198
 bivališča stalna: 159
 bivališča zimska: 155
 bivanje: 173
 blago embalirano: 165
 blago izvozno: 197
 blago kolonialno: 163
 blago komercialno: 158
 blago luksuzno: 16
 blago merjeno: 172
 blago obračunano: 172
 blago prinešeno: 166
 blago različno: 176
 blago sipko: 165, 172
 blago tansportirano: 163
 blago trgovsko: 35, 152, 175, 177, 197
 blago uvozno: 197
 blagostanje: 16, 35
 Blata: 9, 10, 11, 14, 15, 69, 104, 107, 108, 125, 129, 150, 176, 177
 Blatnica: 9, 10, 11, 12, 14, 15, 49, 69, 71, 74, 99, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 113, 125, 126, 150
 blazine: 168
 Blaznik: 71
 Bled (Grad): 48
 Bled: 36, 38, 40, 43, 45-48, 54, 72, 81, 101, 102, 103, 108, 123, 125, 147-150, 155, 156-161, 166, 174, 178
 Blejska Dobrava: 39, 155, 161
 Blejska pot: 48, 123, 148, 150, 180, 181
 Blejski kot: 9, 10, 16, 23, 24, 36, 39 - 42, 47, 48, 72, 73, 78, 117, 122, 123, 139, 154, 155, 158-161, 195, 196
 Blejski most: 36, 38, 45, 46, 48, 56, 69, 101, 149, 159-161, 178
 Blejski travnik: 12, 13, 73, 74, 107, 109, 111, 124, 125, 126
 bližina gospoda: 121
 bližina starejših naselitev: 197
 bližnjice: 45, 50, 102, 105, 147, 175
 Bobla: 113
 Boč potok: 50
 Bodešče: 48, 195
 Bodeški most: 43
 Bodonetsch: 125, 126
 bogastva naravna: 7
 Bohinj: 36, 39, 40, 43, 46, 47, 48, 50, 67, 78, 123, 139, 147, 148, 149, 152, 154, 156, 160, 161, 170, 174, 176
 Bohinjci: 168
 Bohinjska Bela: 16, 36, 43, 45, 46, 47, 178
 Bohinjska Bistrica: 36, 50, 157, 173
 Bohinjska zgornja dolina: 36, 178
 bojevanje: 162
 boji investiturni: 72, 74, 111
 boji s sovražniki: 157
 bokal (vino): 163 - 166, 172
 boki strmi: 118
 bolniki: 162, 168
 Boltar: 84
 Borovlje: 39, 69, 122, 129, 156, 161
 Borovnica: 42
 Borovničani: 152
 Bosanci: 162
 Boštan: 80
 Bovec: 40
 božjepotniki = romarji: 46
 božjepotništvo = romanje: 46, 48
 bratovščina sv. Rešnjega telesa: 121
 bratovščine: 46
 brazde enako dolge: 152
 brazde vzporedne: 152
 Brda: 49, 168
 Brdar: 113
 Brdo nad Prapročami: 176
 Brdo: 38, 47, 48, 70, 113, 121, 123
 breg Begunjsčice desni: 106
 breg Save Bohinjke desni: 196
 breg Save Bohinjski levi: 160
 breg Save desni: 36, 39, 43, 114, 121, 160
 breg Save levi: 44, 49, 107, 110, 114, 121, 159, 160
 breg savski: 155, 161
 breg Završnice zahodni: 153
 Breg: 39, 42, 69, 108, 123, 130, 149, 150, 154, 155, 160, 161
 bregovi manj izpodjedeni: 159
 bregovi široki: 104
 bremena 65 kg: 163
 bremena enaka: 169
 bremena težka: 45
 bremena usklajena: 163
 bremena vlečena: 169
 bremena: 163, 168
 Brešče: 149
 brezjanska ravan: 158
 Brezje pri Trziču: 28, 37, 38, 69, 74, 76, 77, 78, 113
 Brezje: 38, 46, 47, 48, 67, 68, 69, 70, 82, 104, 114, 115, 123, 158, 196
 Breznica: 45, 71, 122, 129, 130, 148, 155, 162, 173, 174, 182, 192
 Brezovica: 42
 Briksen: 40, 107
 Briksenčani: 75
 Brin vrh: 45, 153, 186
 brisanje ostankov: 11
 Brišneki: 12, 15, 72
 Britanija: 16
 brodišča na Savi: 69, 117, 123, 129, 149
 brodišča naravna: 159
 brodišča: 36, 38, 43, 101, 159, 160, 195
 brodišče pri Bistrici: 158
 brodišče pri Fuxovi brvi: 117
 brodišče upravičljivo: 159
 brodišče v Piškovci: 154
 Brosc - klanec: 41, 102, 113, 116, 158
 Broščar: 102, 113, 115, 132
 bruna mozničena: 80
 bruna tesana: 80
 brunarice: 173, 198
 brunčanja leskova: 177
 brunčanja prekrita s peskom: 177
 brunčanja rimskodobna: 177
 brunčanja: 108, 116, 177, 193, 196
 Brunfeld: 120, 138
 Brunk: 129, 174
 brvi pretekle: 160
 brvi: 49, 159
 brzice: 159
 Bucelleniji: 153
 Bukovje: 82
 Bvaženkov vak: 169
 Cajhnov jez: 43
 cajnarice: 50, 157, 197
 cajni: 50, 172, 197
 Carnium: 40
 celote gospodarske samostojne: 117
 celote ozemeljske: 152
 cene transporta: 68
 cene železa visoke: 174
 cene železa: 35, 170
 cenenost ljudi: 195
 cent dunajski: 164
 cent italijanski: 164
 cent železa koroški stari: 167
 centralizacija države: 45, 157
 centri krščanski pomembni: 195
 centri novi: 149
 centri oblasti: 16
 cenzialiteta: 73
 cepljenje poti > odcepi poti: 37
 cerkev "tiberngarska": 102
 cerkev lastniška: 114
 cerkev lesena: 46, 123
 cerkev luteranska: 150
 cerkev Marije Pomočnice v Ljubnem:

- 46, 48, 55, 74
cerkev Marije Vnebovzete v Lescah: 46, 49, 55, 75, 123
cerkev Naše ljube Gospe na otoku: 46, 48, 114, 166
cerkev oglejska: 75, 167
cerkev salzburška: 167
cerkev sv. Andreja v Mošnjah: 74, 75, 98, 113, 114, 117, 128, 196
cerkev sv. Florijana na Studenčicah: 46, 49, 55, 155
cerkev sv. Janeza Krstnika na Otoku: 108, 115, 116, 133
cerkev sv. Jošta > cerkev sv. Lucije
cerkev sv. Klemenca na Rodinah: 55, 101, 114, 117, 130, 148, 149
cerkev sv. Lenarta v Bodeščah: 48
cerkev sv. Lovrenca - Zabreznica: 46
cerkev sv. Lovrenca v Lešeju: 74
cerkev sv. Lucije: 28, 29, 30, 47, 55, 76, 77, 78, 81, 82, 86
cerkev sv. Marka v Vrbi: 149
cerkev sv. Martina na Bledu: 48, 75
cerkev sv. Martina v Žirovnici: 129, 153, 186
cerkev sv. Neže - Brezje p. Tržiču: 76, 78
cerkev sv. Nikolaja nad Breznico: 130, 148, 149, 161
cerkev sv. Petra in Marijina kapelica nad Begunjami: 55
cerkev sv. Petra v Radovljici: 46, 48, 56, 117, 119, 121, 122, 128, 160, 168
cerkev sv. Radegunde na Bregu: 155
cerkev sv. Ruperta na Studenčicah: 46, 155
cerkev sv. Štefana - Kupljenik: 43, 47, 55
cerkev sv. Urha v Begunjah: 100 - 105
cerkev v Kamni Gorici: 49
cerkev Žalostne matere božje na Breznici: 130
cerkve antične: 81, 113, 123
cerkve božjepotne: 46, 123
cerkve delno preživle: 195
cerkve lastniške: 75
cerkve na blejskem otoku: 75
cerkve najstarejše: 114
cerkve osamljene: 45
cerkve razvite: 122
cerkve romarske: 45, 46, 47, 81, 122 - 124, 155
cerkve župne: 45
cerkve: 37, 42, 78, 117, 122
cesar Friderik III.: 122, 168
cesar Henrik II.: 72
cesar Henrik III.: 82
cesar Henrik IV.: 72
cesar Jožef II.: 45, 46
cesar Karel VI.: 45, 68, 198
cesarja Ferdinanda I.: 124
cesarji avstrijski: 45, 157, 160
cesarji izobraženimi novi: 198
cesarji nemški: 156
cesarji rimski: 160
Cesarska cesta (Velika cesta): 11, 14, 15, 31, 32, 33, 41, 45, 68, 73, 78, 106, 109, 111, 116, 122, 125, 149, 150, 152, 162, 177
cesta Begunje - Lesce: 11
cesta Begunje - Tržič: 37, 76, 77, 101
cesta Bohinjska Bistrica - Stara Fužina - Bitnje: 68
cesta čez Jezerski vrh: 67
cesta Dunaj - Trst: 68, 167
cesta Dvorska vas - Zgornji Otok: 109
cesta Gorica - Zg. Otok: 108
cesta Gorje - Zgornje Gorje: 68
cesta iz Begunj: 46
cesta iz Bleda: 46
cesta iz Radovljice: 46
cesta Karlova > Cesta
cesta komercialna: 41
cesta Kranj - Jezersko: 38
cesta Kropa - Lesce: 48
cesta Lesce - Begunje: 11, 14, 41, 126
cesta Lesce - Hlebce - Begunje: 68
cesta Lesce - Hraše - Rodine: 68
cesta Lesce - Nova vas: 124
cesta Lesce - Novo vas: 42
cesta Lesce - Radovljica: 42
cesta Lipnica - Kropa: 68
cesta ljubeljska: 67, 68, 158, 189, 197
cesta ljubeljska
cesta Ljubljana - Beljak: 41, 44, 67, 197
cesta na Golf: 149
cesta nad ravnino: 129
cesta na Korensko sedlo: 67, 158, 159
cesta Nova vas - Pretrg: 125
cesta pod vasmii: 41
cesta Podbrezje - Kamna Gorica - Radovljica: 68
cesta podgorska: 78, 79, 80, 81
cesta podkorenska: 40, 158, 197
cesta Podvin - Bled - Javornik: 68
cesta Podvin - Radovljica - Lesce - Bled: 113
cesta Radovljica - Begunje - Tržič: 68, 125
cesta Radovljica - Lesce: 121
cesta Radovljica - Nova vas: 7, 13
cesta Radovljica - Ribno - Grad: 68
cesta regionalna: 125, 127, 155
cesta Rodine - Studenčice: 15
cesta skozi graben: 117
cesta skozi Rupo: 113
cesta skozi Štenge Zoisova: 50
cesta skozi vasi: 158
cesta Slatna - Srednja vas: 84, 85
cesta Slatna - Zadnja vas: 77
cesta Tržič - Podbrezje: 68
cesta Zagorice - Bohinjska Bistrica (Zoisova): 68
cesta završka: 174
cesta Zoisova: 16
cesta Žirovnica - Zapuže: 11
Cesta: 32, 106, 130, 148, 150
ceste antične: 176
ceste asfaltirane: 7, 47, 113, 125
ceste avtomobilske hitre: 198
ceste avtomobilske: 43, 78, 99
ceste današnje: 37, 48, 86
ceste deželne: 50, 68, 197
ceste dobre: 176
ceste dvignjene: 111, 176
ceste fužinske: 50
ceste gozdne: 49
ceste komercialne: 32, 44, 50, 67, 176, 197
ceste magistralne: 160
ceste makadamske: 11
ceste mimo Mošenj: 113
ceste mimo naselij: 158, 159
ceste mimo Radovljice: 158
ceste na polja: 162
ceste neasfaltirane: 177
ceste neeararske: 68, 113
ceste nekdanje: 158
ceste neprevozne: 80, 68, 160
ceste nove: 68, 78, 80, 125, 126, 158, 197
ceste novejše: 161
ceste novoveške prve: 158
ceste novoveške: 158, 176
ceste novozgrajene: 41, 116
ceste po dolini: 158, 161
ceste po ježi: 119
ceste posute: 40, 43
ceste prečne: 150, 158
ceste preživle: 198
ceste priključne: 68
ceste prilagojene: 158
ceste primerne: 163
ceste ravne: 171
ceste regionalne: 67, 99, 113, 120
ceste rimske: 67
ceste rudarske: 174
ceste sedanje: 117, 118, 160
ceste sodobne: 178
ceste solidne: 80
ceste strme: 67
ceste tlakovane: 40, 43
ceste vaške: 71
ceste večje: 161
ceste večnamenske: 68
ceste vijugaste: 125
ceste vozne tlakovane: 176
ceste vozne: 40, 78, 106, 113, 123
ceste: 41, 43, 48, 104, 117, 176
cestnine: 50
cevi kanalizacijske: 7
cilji razvojni nasprotni: 178
civilizacija rimska: 149
ciza: 171
Claustra: 149
Clemidium: 148, 149, 161, 195
Commes Otto de Ortenburc: 99
Conere - Cowere: 74
Cornicic: 129
Creina: 44
curtiferum: 121
čas fevdalizacije: 196
čas FK: 110, 111, 112, 115, 116, 125, 150
čas kolonizacije: 75
čas letni: 196
čas nastanka vasi: 80
čas nastanka: 77, 79, 80, 175
čas nevarnosti: 153
čas predantični: 147
čas sedanji: 166
čas širjenja: 110
čas terezijanski: 80, 81, 119
čas ustanovitve: 111
časi antični: 171
časi boljši: 171
časi izsuševanja: 115
časi jožefinski: 82, 159
časi JVK: 125
časi kolonialni: 162
časi letni različni: 175
časi letni: 174
časi Müllerjevi: 166
časi nastanka: 16
časi polpretekli: 162
časi potovanj: 174
časi srednjeveški: 171
časi škofa Altwina: 107
časi tvorjenja: 174
časi Valvasorjevi: 99, 166, 170
časi vlačnja: 162
Čebelarški muzej: 171
Čedad: 149, 161, 174, 195
čela ledenikov: 10
Čelce: 155
Čepulje: 39
Černevsce: 150, 155
četrtinka (vino) = maselj: 163
četrtjak - mernik (žito): 163
četrtjak (žito): 164
četverkotnik: 150
čevelj prostomlin.i dunajski (žito): 163
čevelj prostomlini rimski: 167
čevelj prostomlini: 158, 167, 169
čevelj rimski: 165
čevelj: 165, 167
čevljarstvo: 48
Čez pod: 42, 69, 101, 130, 161
činkot: 171
čistine: 112
čiščenje barigel: 165
čiščenje planin: 130
čolni motorni: 162
Čopov rob: 150, 155
črepinje: 81
Črnivec: 32, 38, 59, 67, 69, 111, 113, 114
Črno morje: 16
črpalka bencinska: 113
Črtene: 155
črtene: 169, 173, 196
Črteži: 155
dajanje posesti v fevd: 122
dajatve cerkvene: 154
dajatve Cesarske: 122
dajatve fevd.: 35, 119, 157, 162, 172, 174
dajatve gosposki: 35
dajatve kmečke: 157
dajatve kosezov: 154
dajatve povečane: 157
dajatve solne: 35, 174, 177
dajatve tržne: 122
dajatve v denarju: 174
dajatve v naturalijah: 174
dajatve velike: 157
dajatve vinske: 35
dajatve zemljiške: 154
dajatve: 112, 122
Dalmacija: 168
Dalmatin Jurij: 102
Danjarska planina: 43
danosti geografske: 114
danosti krajevne: 71
danosti naravne: 35, 36, 71, 74, 153, 171
daritve cerkvi v Briksnu: 72
daritve za večno luč: 82, 128
daritve: 154
darovanje posesti: 106
darovnice: 38, 72, 74, 82, 107, 196
deagrarizacija: 173, 178, 198
Debelak - priimek: 110
Debelakova pustota: 111
Debeli vrh: 47
debeline zidov: 99
dediči Pipanovi: 120
dedukcija poti: 69
defekti v povezavah: 45
definicije: 41
dejavnosti dopolnilne: 105, 196, 197
dejavnosti druge: 45, 123
dejavnosti duhovne: 129
dejavnosti glavne: 152
dejavnosti gospodarske: 7, 75, 109, 196
dejavnosti izvenmestne: 119
dejavnosti kmečke: 76
dejavnosti konkurenčne: 35
dejavnosti letne: 195
dejavnosti nevarne: 119, 124
dejavnosti nove: 197
dejavnosti ob cerkvah: 48
dejavnosti obrambe: 75
dejavnosti obrtne: 124
dejavnosti ogljarske: 50
dejavnosti počasnejše: 198
dejavnosti poljedelske: 111, 153
dejavnosti prvotne: 197
dejavnosti rudarske: 153, 154
dejavnosti specializirane: 197
dejavnosti tržne: 122
dejavnosti vzporedne: 196
dejavnosti z veliko prostora: 119
dejavnosti železarske: 49, 76, 105, 153
dejavnosti živahne: 156
dekanija Radovljica: 41, 76
del Dezele srednji: 117
del kočarski: 118
del kolonizacijski: 118
del lešanski: 82
del osrednji: 82
del ravninski: 82
del zahodni: 195
dela kmečka: 158, 159, 162, 169, 173, 174, 196
dela melioracijska: 13, 115
dela poljedelska: 79
dela poljska: 162, 171
dela prepletala: 169

- dela vsakdanja: 171
 dela vzdrževalna: 158
 dela železarska: 174
 Dela: 130, 148, 182
 delavnice obrtne: 118
 delež gorskega sveta: 103
 delež gozdov: 178
 delež obdelovalnih površin: 103
 delež ravninskega sveta: 103
 delež tvorjenja: 158
 delež transporta velik: 173
 delež zemljišč: 105
 deleži površin: 105, 109
 deleži prometa: 158
 deleži: 165
 deli kajžarski: 71, 112, 118
 deli leseni: 36, 80
 deli manj pogosti: 171
 deli naselij > naselja delna: 114
 deli naselij: 71
 deli ohranjeni: 148
 deli poti težavni: 158
 deli poti uporabljeni: 78
 deli poti zahtevni: 158
 deli poti: 108
 deli rokodelski: 118
 deli skupni: 170
 deli strmi opuščeni: 171
 deli voz leseni: 170
 deli voz železni: 170
 deli voz: 171
 delitev blaga: 164
 delitev dela: 152
 delitev kmetij: 119, 197
 delitev količin balaga: 164
 delitev mer: 164
 delitev notranja: 110
 delitev Otoka: 115
 delitev parcel: 119, 124, 152
 delitev posesti: 110
 delitev pravic: 114
 delitev tovorov: 166
 delo kmečko: 35, 67
 delo lažje: 198
 delo na polju: 169
 delo nakmečko: 67
 delo privarčevano: 67
 delo ročno: 163
 delo sezonsko: 152
 delo skupinsko: 8
 delo skupno: 147, 198
 delo v gozdu: 169
 delo vsakodneвно: 155
 delovanje administracije: 74
 delovanje cerkve: 149
 delovanje neprekinjeno: 149
 delovanje srenj polno: 147
 delovanje vode: 37
 denar deželni stanov: 67
 denar za spremembe: 123
 dera: 171
 Dermetz Swartzmann: 109
 Dermici: 109, 111, 112
 Dermičica: 9, 10, 12, 72, 73, 99, 101, 104, 107, 108, 109, 112
 Dermitz: 73, 107, 111
 Dermsko polje: 111
 desetine: 72, 99
 desetinski sistem: 168
 desolifikacija: 115
 destinacije > mesta namembna
 destructa: 111
 Devin: 166, 174
 Dežela - vzhodni del: 15, 69, 70, 75
 Dežela - zahodni del: 15, 69, 71, 75, 76, 129
 dežela lepa: 147
 Dežela presekana: 178
 Dežela: 8, 9, 10, 15, 16, 23, 24, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 69, 74, 78, 99, 101, 107, 109, 110, 112, 121, 147, 148, 153, 154, 155, 161, 177, 195, 196, 198
 Deželani: 46
 dežele matične: 176
 dežele notranjeavstrijske: 157
 Deželne novice: 7
 deželni stanovi: 50, 123, 157
 deževja večja: 37, 71, 109
 Dežmani: 75, 127
 Diemuta z Dmče: 115
 Dienstmanni: 75
 Diepold s Kamna: 100
 Dietrichstein: 121
 diferenciacija notranja: 126
 diferenciacija prebivalstva: 197
 diferenciacija vasi: 115
 dimenzije drugačne: 169
 dimenzije različne: 172
 dimnice: 80, 120, 172
 dimovodi: 80, 120
 divjačina: 174, 195
 divjad: 178
 dlan rimska (mera): 165
 Dno Gline: 98, 110
 dno jezersko: 115
 dno močvirno: 115
 dno struge peščeno: 159
 dno struge višje: 159
 doba bakrena: 10
 doba bronasta: 16, 117, 161, 175, 198
 doba kamena: 117, 196
 doba kolišč: 177
 doba ledena mala: 154
 doba Ortenburžanov: 128
 doba prenašanja tovorov: 161
 doba renesanse: 157
 doba rimska: 10, 14, 16, 36, 37, 40, 69
 doba železna > halštatt
 doba življenska kratka: 170
 dobavitelji hrane: 196
 Dobra gora: 43
 Dobrač: 129
 Dobrava - hrib: 10
 Dobrava: 9, 12, 37, 38, 41, 42, 49, 70, 73, 75, 78, 99, 105, 108, 110, 112, 115, 122, 132, 177
 Dobravce: 113, 127
 Dobrča: 10, 36, 37, 47, 76, 84, 104, 178
 dobrče: 77
 Dobrepotok: 112
 dobrine duhovne: 159
 dobrine materialne: 159
 Dobro polje: 32, 38, 41, 46, 67, 99, 113, 114, 116, 122, 123, 158
 Dobro poljo: 47
 Dobruša - naselje: 113
 Dobruša - potok - stara: 115
 Dobruša - potok: 9, 10, 15, 70, 72, 74, 99, 102, 107, 109, 112, 113, 114, 115
 Dobruša - predel: 10, 12, 67, 69, 107, 116
 dodeljevanje lesa: 147
 DOF: 185
 dogodki pretekli: 8
 dogodki v prostoru: 9
 dogodki veliki: 71
 dogodki: 147
 dograjnost cest: 67
 dograjevanje hiš: 79
 dohodki od prometa: 158
 dojemanje značilnosti: 147
 dokazi: 40
 dokumenti briksenski: 71
 dokumenti fužinski: 158
 dokumenti koroščevi: 81
 dokumenti srednjeveški: 77
 dokumenti stari: 12, 158
 dokumenti: 8, 11, 16, 74, 82, 107, 108, 112, 114, 116, 127, 150, 153, 154, 157, 160, 163, 172
 Dol plitev: 121
 Dol: 49, 70, 118, 122
 Dolenčeva guba: 104
 Dolenjci: 44
 Dolenjska: 176
 dolgovi: 120
 doli: 9
 dolina Dobruša: 70
 dolina Draga > Draga:
 Dolina gradov > Otoška dolina: 99
 dolina Peračice: 47
 Dolina pod Oblo gorico: 10
 dolina pokrita s snegom: 177
 dolina potoka Blatnica: 104
 dolina potoka Kokre: 67
 dolina Save: 36, 147
 dolina Tržiške Bistrice: 76
 dolina zamočvirjena: 115
 dolina Završnice: 45
 dolina Zelenice: 152
 dolina Zilje: 39
 dolina Ziljice: 38, 39, 40, 43
 Dolina: 12, 15, 44, 73, 74, 107, 108, 109, 111, 115, 116
 doline globoko vrezane: 70
 doline: 104
 dolinice: 11, 44, 71, 129
 Dolnica: 9
 določevanje nezanesljivo: 175
 dolžina pasov: 74
 dolžine poti: 78
 dolžine potovanj: 40
 dolžine zemljišč: 114
 dolžnosti: 147
 domačini: 130
 domci: 100, 105, 173
 domik Kristan: 128
 domik Pust: 128
 domiki: 128
 Dominici de Cvria: 107
 Dominik iz Dvorske vasi: 112
 domneve: 13, 112, 118, 161
 domorodci: 197
 Donica in Dol: 12
 Donica: 10, 13, 15, 119, 121, 125
 donosi visoki: 178, 198
 donosnost gospodarska: 75
 dopolnitve naselja: 119
 Doslovče + Breznica: 130
 Doslovče: 41, 44, 45, 69, 122, 129, 130, 148, 150, 174, 180
 Doslovška planina: 130
 dostopi direktni: 121
 dostopi do brvi: 160
 dostopi do cerkev: 46
 dostopi do gradu: 99, 101
 dostopi do hiš: 70
 dostopi do kleti: 122
 dostopi do kmetij: 78
 dostopi do mesta: 121
 dostopi do mostov: 160
 dostopi do naselja: 115
 dostopi do njiv: 41, 70, 78
 dostopi do polj: 42, 70, 121
 dostopi do posesti: 112
 dostopi do rek: 43
 dostopi do rudišč: 153
 dostopi do vasi: 42
 dostopi položni: 160
 dostopi prek stagen: 126
 dostopi pri Rodinah: 148
 dostopi spremenjeni: 121
 dostopi v Deželo: 148, 160
 dostopi vodoravni: 70
 dostopi vsekani: 160
 dostopi vzhodni: 148
 dostopi z avtomobili: 162
 dostopi z vozovi: 171
 dostopi zahodni: 148
 dostopi: 148
 dostopnost cerkva: 48
 dostopnost čez celo leto: 170
 dostopnost do zemljišč: 170
 dostopnost rudnin: 196
 dote: 74, 120
 dovažanje blaga na železnico: 198
 dovažanje gnoja: 78
 dovažanje oglja: 35, 67
 dovažanje poljskih pridelkov: 68
 dovažanje potrebščin: 50
 dovažanje rude: 35, 50, 67
 dovažanje sena: 68
 Dovje: 35, 36, 43, 67, 174
 dovoljenja: 168
 Draga: 9, 10, 11, 38, 41, 99, 100 - 104, 107, 127, 148, 196
 Drava: 167
 Dražgoše: 36, 39, 46, 50
 drevje debelo: 78
 drevje ostarelo: 78
 drevje sadno: 76, 78, 130
 drevo prek potoka: 159
 Drnča: 38, 109
 Drniški: 79, 107
 drobljenje kamenja pod kolesi: 175
 drobljenje kamenja pod kopiti: 175
 drobnica: 16, 173
 drogovi nosilni: 167
 drogovi vlečni: 169
 drsenje lažje: 162
 drsenje: 170
 družba diferencirana: 104, 196
 družina Albuinova: 156
 družina sv. Heme: 156
 družine celotne: 152
 drva: 163, 173
 drvarji: 198
 drvošči srenjski visokogorski: 130
 Dunaj pri Jereki: 170
 Dunaj: 166, 175
 duo karradia vini: 164, 170
 Duplje: 38, 123
 dvig dajatev: 122
 dvig kakovosti izdelkov: 157
 dvig nad okoliško zemljišče: 40
 dvig nad zemljišče: 176
 dvignjenost cest: 67
 dvigovanje: 163, 166, 169
 dvojice vasi: 149
 dvor Dermicev: 112
 dvor Dmča: 109
 dvor na ježi: 110, 111, 118
 dvor Podvin: 116
 dvor pri cerkvi: 114
 dvor pri naselju: 115
 dvor s stolpom: 103, 104, 105, 116, 122
 dvor upraviteljski: 112
 dvor upravljalski: 109
 dvor v Dvorski vasi: 121
 dvor v Radovljici: 122
 dvor v vasi: 114
 dvor Zagorice: 102
 dvorci novi: 120
 dvorci: 120
 dvori fevdalni: 68, 127, 195
 dvori kmečki: 126, 127
 dvori krajevi: 72, 73, 107, 109, 110, 112
 dvori ministerialni: 196
 dvori nekdanji: 104
 dvori prvotni: 75, 104
 dvori spremenjeni: 75
 dvori utrjeni: 100
 dvori viteški: 35, 126, 196
 dvori: 71, 72, 73, 74, 100, 101, 105, 106, 107, 109, 112, 114, 115, 120, 122, 126, 127, 196
 dvorišča ograjena: 102
 Dvorjani: 108, 109
 dvorniki: 154
 Dvorska - vas: 9
 Dvorska vas: 9, 12, 13, 31, 37, 38, 39, 46, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 79,

- 81, 82, 94, 96, 97, 99, 101, 102, 103, 104, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 15, 121, 122, 126, 127, 155, 160, 177, 196, 197
 Dvorska vasi: 107
 Dvorsko polje > Kraljevo polje: 104
 Dvorsko polje: 112
 efekti stranski: 178
 ekspanzija prebivalstva: 197
 ekspanzija prostorska: 196
 eksponati muzejski: 165, 167
 eksponati: 169
 Elan: 107
 elektrarna: 15
 elementi gradbeni: 157
 embalaža 0: 168
 embalaža 1/4 masla: 168
 embalaža neprikladna: 163
 embalaža primerna: 163
 Emona: 16, 40, 160
 Engilscaucus Lvegel: 99
 enote gospodarske - kmetijske: 147
 enote gospodarske velike: 127
 enote gospodarske: 195, 196
 enote merske prostorske: 158
 enote samostojne: 197
 enote srenjske - domovi: 147
 enote transportne: 163
 enote začetne: 127
 enote zemljiške manjše: 154
 Erlach: 10, 13
 erodizija: 43
 erozija: 10, 37, 77, 148
 Evropa prepletena s potmi: 196
 faktorji lokalni: 195
 faktorji razvojni: 178
 faktorji vplivni: 195
 fara Leše: 82
 fara Mošnje: 113, 114
 fara Radovljica: 110, 113, 114, 115, 121, 154
 Farčič: 104
 Farjevec: 47
 faza 1: 79
 faza 2: 79
 faza 3: 79, 80
 faza primarna: 78
 faza sekundarna: 78
 faza terciarna: 78
 faza tretja: 79
 faze gradbene: 79, 80, 100
 faze gradnje: 99
 faze razvoja: 15, 67, 71, 75, 78-80, 109, 110, 113, 118, 159, 169, 170, 197
 Ferfeva: 43, 47
 fevdalci domači: 105, 130
 fevdalci tuji: 130, 196
 fevdalci: 114, 122, 174, 196
 fevdi celjski: 82, 122, 128
 fevdi habsburški: 128
 fevdi ortenburški: 82, 122, 127, 128
 fevdi: 110
 fevdniki iz trga: 122
 fevdniki od drugod: 122
 fevdniki z dvora: 122
 Figova Njivica: 152
 Figovc: 130
 figurice obredne halštatske: 170
 financiranje obrambe: 157
 Finžgarjeva hiša: 130
 fizionomija človeška: 167
 FK: 7, 10, 13, 14, 36, 41, 42, 44, 48, 69, 72, 73, 91, 96, 97, 102, 103, 104, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 118, 120, 124, 126, 131, 135, 136, 143, 144, 145, 146, 147, 149, 153, 179, 183, 185
 fomiranje ledin: 150
 Forum Julii: 16
 Forum Lubellinum: 36, 68
 fotografije: 12
 fotografiranje ozemlja: 175
 frakelj (vino): 163, 165
 franciscejski kataster > FK
 Fricel z Drnče: 127
 funkcije bivalne: 101
 funkcije cerkev: 114
 funkcije cest: 45
 funkcije dopolnilne: 103
 funkcije dvojne: 112
 funkcije gospodarske: 75, 101, 103, 111
 funkcije gradov: 100
 funkcije kolonizacijske: 112
 funkcije ministerialov: 112
 funkcije nadrejene: 111
 funkcije obrambne: 75, 99, 112, 160
 funkcije posestne: 73
 funkcije posod: 172
 funkcije sodne: 111
 funkcije transportne: 73
 funkcije varovalne: 99, 103
 funkcije vasi: 112
 funkcije voz: 171
 funt (rimski): 164
 funt dunajski novi: 164
 funt kave: 168
 funt koroški stari (železo): 164
 funt laški stari: 164
 funt margarine: 168
 funt nemški stari: 164
 funt rimski: 167
 funt uveljavljen: 168
 furanje lesa: 174
 furanje: 49
 Furlani: 197
 Furlanija: 35, 40, 67, 115, 160, 177
 furmani: 159
 furmanstvo: 36, 68, 116, 123, 197, 198
 Fuxova brv: 39, 46, 122, 160
 fužina Beli peč: 174
 fužina Javornik: 123, 157
 fužina Mojstrana: 123
 fužina Plavž: 123, 157
 fužina Sava: 123, 157
 fužinarji furlanski: 50
 fužinarji laški: 153
 fužinarji: 50, 153, 159
 fužinarstvo profesionalno: 114
 fužine bohinjske: 123
 fužine gorenjske: 67, 123, 157
 fužine jeseniške: 123, 174
 fužine Zoisove: 50
 fužine: 15, 35, 49, 50, 169, 171, 174, 197
 fužinice majhne: 157, 197
 gabela Farovška: 114
 gabela Felsova: 114
 gabela Reševa: 114
 gabela Ukanova: 114
 Gaberje: 102
 Gače: 9, 88, 101
 Galetovec: 24
 gasilski dom: 78
 Gašperček: 116
 Geiselher Nikolaj: 104
 generacije kmetij: 110
 generiranje sprememb: 178
 geodeti: 152
 Geslecht Martin: 128
 gibanje navpično: 170
 gibanje neovirano: 177
 gibanje otežkočeno: 177
 gibanje vodoravno: 170
 Giselher von Stein: 100
 Gizelher iz Kamna: 47, 82
 glavarije deželni: 157
 Glina: 38, 78, 81, 82, 109, 110, 111, 112
 globina Grabna: 114
 globina razvrstitve: 114
 Globoki potok: 11
 Globoko: 11, 36, 42, 70, 99, 123
 gmajna hlebška: 126
 gmajna leška: 126
 gmajna novovaška: 119, 126
 gmajna vrbenska: 155
 gmajne ob Savi: 109, 119, 124, 130, 155
 gmajne srenjske: 124
 gmajne: 77, 104, 109, 124, 126
 gnojenje njiv: 79
 gnojenje umetno: 178
 gnojenje: 198
 Gobovci: 32, 35, 38
 Gobovski klanec - stari: 158
 gojenje drevja: 195
 gojenje sadja: 152
 Gojzdašnica: 76, 153, 155
 Gojzdec: 47
 Golf: 15, 38, 129, 149, 159, 182, 188
 golide: 172, 173
 Golovec: 148
 gomile kamenja: 147
 gomile odstranjene: 117
 gomile: 113
 Gondec (Gonšč): 14, 126
 gonjenje koza vsakodnevno: 155
 gonjenje živine na pašo: 155
 gonjenje živine: 174
 Gora sv. Lovrenca: 38
 Gora sv. Petra: 38, 106
 gore nedostopne: 169
 Goreči Predtrg: 138
 Gorenje Polje: 72
 Gorenjska Vipava: 76
 Gorenjska: 129, 156, 176
 Gorenjski muzej: 167
 Gori von Nidernwerd: 115
 Gorica - vas > Gorica
 Gorica (ledina): 82
 Gorica: 11, 42, 46, 70, 73, 75, 78, 98, 99, 106, 108, 110, 111, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 122, 123, 161, 195
 gorice dolenjske: 76
 gorice vinske: 75
 gorice: 35
 Goričica: 43, 152
 Goričnik: 195
 Goriška brda: 166
 Gorje: 36, 39, 72, 123, 148, 161
 Gornik: 106
 Gomjesavska dolina: 15, 38, 39, 43, 44, 45
 Gomjesavski muzej > Muzej Jesenice
 gorovje golo: 147
 goseničarji: 57, 78
 Gosjak: 45, 129, 148
 gospodarjenje: 102
 gospodarji novi: 154
 gospodarstva majhna: 173
 gospodarstvo knežko: 120
 gospodarstvo lokalno: 78
 gospodarstvo pridvorno: 36, 68, 102, 109, 114, 118, 122
 gospodarstvo: 103
 gospodi fevdni: 75
 gospodi zemljiški: 75, 120, 121
 gosposka cerkvena: 75
 gosposka posvetna: 75
 gospostva zemljiška: 75
 gospostva: 75
 gospostvo Belopeško: 44
 gospostvo briksensko blejsko: 38, 43, 77, 109, 110, 111, 119, 120, 125, 127, 150, 153, 156, 174
 gospostvo Kamen: 128
 gospostvo loško: 74
 gospostvo ortenburško kamensko: 127
 gospostvo Radovljica: 128
 gostilna Kok: 118
 gostilna Kral: 116
 gostilna Žababirt: 12, 115, 116
 gostilne: 48, 116, 166
 gostilničarji: 124
 gostota naselitve: 40, 77, 196
 gostota prometa: 78
 Goški vrh: 49
 govodo lažje: 169
 govodo: 77, 169
 gozd briksenski: 82
 gozd iglast: 147
 gozd Leše: 72
 gozd listnat: 147
 gozd neizčiščen: 107
 Gozd: 67
 Gozdašnica > Gojzdašnica
 Gozdec: 153
 gozdna učna pot: 113
 gozdovi srenjski: 112
 gozdovi: 48, 76, 77, 78, 108, 109, 112, 119, 124, 147, 149, 178
 Graben - Predtrg: 117
 graben globok: 118
 Graben mošenjski: 9, 12, 15, 38, 72, 74, 113, 114, 132
 graben Prešeren - Legatova kašča: 118
 Graben: 37, 48, 70, 118, 119
 grabni brez imen: 81
 grabni: 9, 37, 76, 81
 grad begunjski = grad Katzenstein: 14, 90, 99 -104
 Grad Bela peč: 43
 grad blejski: 72, 111
 grad Drnača: 109
 grad Drnča: 37, 72, 73, 74, 79, 99, 102, 103, 108, 109, 110, 111, 112
 grad Gutenberg: 37, 74
 grad Guttenberg > grad Klanc: 99
 grad Guttenberg: 129
 grad Jama: 88, 99, 101
 grad Kamen - Podjuna: 111, 156, 197
 grad Kamen - prednja stran: 89
 grad Kamen - zadnja stran: 89
 grad Kamen: 9, 10, 12, 38, 42, 73, 75, 76, 88, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 112, 120, 196
 grad Klanc: 30, 37, 75, 77, 79, 80, 81, 87, 99, 101, 105, 107, 112, 176
 grad Lipniški: 23, 79, 102, 120, 160
 grad Neugutenberg > grad Klanc
 grad Ortnek: 104
 grad Podvin: 90, 99, 102, 114
 grad radovljiški > graščina radovljiška
 grad Waldenberg > grad lipniški
 grad Zagenberg: 36, 39
 grad Zagonica: 112
 Grad: 46, 48
 Gradec: 157
 Gradišča: 117, 175
 gradišča bronastodobna: 76
 gradišča halštatska > naselja halštatska
 gradišča na Lipju: 155
 Gradišča: 39, 42, 117
 gradišča: 99
 gradišče halštatsko: 152
 Gradišče na Vodica: 36, 42, 127
 Gradišče nad Sotesko: 149
 gradišče nad Sotesko: 154, 156
 gradišče v Soteski: 160
 Gradišče: 39, 42, 43, 67, 117, 122
 gradnja cerkve: 105
 gradnja cest vojaška: 176
 gradnja cest: 67
 gradnja hiš: 80
 gradnja kakovostna: 158
 gradnja komercialnih cest: 50
 gradnja naselij: 39
 gradnja nesolidna: 158
 gradnja podobna: 171
 gradnja poti in cest poti: 198
 gradnja poti kakovostna: 37
 gradnja solidna: 80, 165
 gradovi na Kranjskem: 101
 gradovi ortenburški: 100, 104
 gradovi stari: 102
 gradovi: 75, 99, 102, 103, 198
 grapa Begunjske: 104
 grape: 76
 graščina begunjska: 102, 103, 104, 105
 graščina Bled: 154

- graščina blejska: 110
 graščina Brunnfeld > Pipanovo: 119
 graščina Brunnfeld: 118
 graščina Dmčja: 12
 graščina Katzenstein: 9
 graščina Pipanova > Pipanovo: 119
 graščina radovljiška: 102, 121, 122
 graščina z obrambnim stolpom: 122
 graščina: 122
 graščine: 120
 grb Bernarda z Dmče: 111
 grbi: 111
 greben Begunjščice: 130
 greben Dobrave: 108, 111
 greben Nemškega vrha: 130
 grebeni gora: 130
 grebeni: 11, 76
 Grimšče: 72
 Grimšci: 197
 Griželj: 8, 128, 130, 150-152, 164
 grla ozka: 162
 grmovje ob poti: 175
 Grobelce: 14, 15, 126
 Grobelnik: 37, 81, 86
 grobišča antična: 123, 149, 153
 grobišča halštatska: 148
 grobišča halštatska: 147
 grobišča kratkotrajna: 119
 grobišča pozabljena: 150
 grobišča rimskodobna: 69
 grobišča staroslovanska: 105, 119, 153
 grobišča žama: 147
 grobišča: 117, 118, 149, 153
 grobišče na Sandrovi polici: 121
 grobišče najstarejše: 129
 groblje kamenja: 73
 Groblje: 104
 groblje: 81, 108
 grobovi ajdovski: 39
 grobovi antični: 113
 grobovi halštatski: 113
 grobovi na Belščici: 76
 grobovi poznoantični: 129
 grobovi rimskodobni: 38, 113, 115
 grobovi staroslovanski: 117, 118, 129
 grobovi žarni: 129
 grof Celjski Herman II: 82
 grof Friderik 3. Ortenburški: 121
 grof Friderik Ortenburški: 82
 grof goriški Albert III.: 129
 grof Herman Celjski: 102
 grof Herman II. Celjski: 154
 grof Johann Karl von Thum: 120
 grof mejni Odalrik: 105
 grof Thum: 118
 grof Ulrik II Celjski: 166
 grofi Andeški: 16, 74
 grofi Celjski: 36
 Grofi Celjski: 35
 grofi Celjski: 43
 grofi Katzensteinski: 102
 grofi mejni: 74
 grofi Thurni: 120
 grofi: 122
 Grofija: 113, 115
 grofje Celjski: 67, 100, 110, 122, 157, 173
 grofje Goriški: 157
 Grofova planina: 49
 Grosova Njivica: 152
 Grosove lipe: 148
 gruntarji: 81
 grunti: 106
 grušč: 39, 79
 Gubčeva ulica: 119
 Gube: 104
 Guschka: 106
 Habsburžani: 16, 35, 122, 123, 195
 halštat: 11, 16, 36-42, 60, 76, 82, 147, 153, 161, 162
 helikopterji: 163
 Hemin rod: 72, 197
 Hemina pot: 139
 Henricus plebanus de Missinach: 114
 Herman von Oberwerd: 115
 hidronimi > imena voda: 77
 hidronimi: 147
 hierarhija odločanja: 147
 Hildegarda: 111
 hipodrom: 48
 hiša Balohova: 120
 hiša Čutova: 104
 hiša Grilčeva: 150
 hiša Grižljeva: 126, 150
 hiša Krištanova: 79, 80, 82, 85, 111, 120
 hiša Matevžkova: 79
 hiša Murmekova: 81, 86, 111
 hiša Prešernova: 117
 hiša Renkova: 81
 hiša Rmanova: 150
 hiša Rnajeve: 80
 hiša Tacmanova: 79
 hiša Tomažinova: 80, 82, 85, 111, 120
 hiša Vrbančeva: 80
 hiša zidana najstarejša: 150
 hiša Ždovinova: 80, 85
 hiša Žnidarjeva: 81
 hiše brez stropov: 80
 hiše deloma lesene: 79, 111, 120
 hiše deloma zidane: 79
 hiše dotrajane: 81
 hiše dvoprostorske: 80, 120, 173, 198
 hiše enonadstropne: 80, 198
 hiše enoprostorske: 79, 80, 120, 173, 198
 hiše gruntarjev: 120
 hiše hitro zgrajene: 70
 hiše in druga poslopja: 109, 118
 hiše izginule: 81
 hiše kamnite: 111
 hiše kmečke večje: 198
 hiše kmečke: 173
 hiše lesene najstarejše: 111
 hiše lesene ometane: 80
 hiše lesene: 13, 44, 70, 79, 111, 120, 150, 198
 hiše majhne: 70, 120, 173
 hiše najstarejše: 78, 111
 hiše nepodkletene: 79
 hiše nespremenjene: 121
 hiše nove: 41, 44, 80, 81
 hiše obnovljene: 140
 hiše opuščene: 81
 hiše podkletene: 79, 80
 hiše podrte: 111
 hiše popolnoma lesene: 111
 hiše posamezne: 195
 hiše prenovljene: 80
 hiše prezidane: 111
 hiše prirejane: 162
 hiše prvotne: 111, 120
 hiše sedanje: 79
 hiše smokuške: 149
 hiše troprostorske: 80, 120, 173, 198
 hiše v gorah: 198
 hiše večje posamezne: 195
 hiše zgornje: 108
 hiše zidane najstarejše: 111
 hiše zidane: 41, 80, 111, 125, 150, 198
 hiše: 70, 76, 79, 80, 104, 109, 111, 115, 119, 124, 126, 147
 hitrost prevozov: 67
 hitrost sprememb: 7
 hitrost širjenja: 119
 Hitzingerji: 102
 hlapci: 177
 Hlebce: 9, 10, 11, 14, 15, 39, 41, 46, 54, 69, 70, 71, 73, 74, 101, 107, 108, 111, 119, 122, 124, 125, 126, 127, 150, 152, 155, 196
 Hlebčani: 14, 109, 125
 Hlebe: 12
 Hlebška gmajna: 49, 73
 Hlebške stagne: 117, 178
 hlev Krištanov: 79
 hlev Matevžkov: 79
 hlev Murmekov: 86
 hlev Renkov: 86
 hlev Tacmanov: 79
 hlev z mostom: 150
 hlevi leseni: 125
 hlevi ločeni: 79
 hlevi majhni: 169
 hlevi opuščeni: 81
 hlevi pod hišo: 80
 hlevi v kleti: 79
 hlevi veliki: 198
 hlevi: 80, 99
 Hohenbrucken: 160
 Hof > dvor: 104
 Hoff Wiesen Klesnick: 111
 Hoffeld: 73, 112
 Hofferji: 107, 109, 112
 Hohenbrücke: 153
 hoja človek - konj: 176
 hoja človeška udobna: 176
 hoja prek sedel: 155
 hoja vsakodnevna: 155
 hoja vzporedna: 176
 hoja zaporedna: 176
 Hom: 39, 149, 155, 161
 hopliti: 167
 hrana in pijača: 166
 hrana pridelana: 174
 hrana za živali: 197
 hrana: 35
 hranjenje blaga: 164, 172
 hranjenje jajc v apneni vodi: 172
 hranjenje jestvin: 172
 hranjenje sena do zime: 170, 173
 hranjenje tekočin: 172
 hranjenje za slabe čase: 174
 hranjenje: 172
 Hrastnik: 50, 58, 148, 187
 Hrastovje: 46
 Hraše: 14, 15, 37, 38, 39, 42, 45, 46, 48, 49, 69, 70, 101, 103, 107, 108, 122, 124, 125, 130, 148, 150, 155, 160
 Hrašenska cesta: 152
 Hrašenska gmajna: 15, 56, 73
 Hrašenska planina: 39
 Hrašenska pot: 123, 148, 149, 150
 Hraška cesta: 123
 Hraška polja: 42
 Hraški deli: 152
 hribi položni: 196
 hribi: 150
 hribovje loško: 167
 hromitev trgovine: 122
 Hrušica: 43, 67
 Hrušovje: 35, 38, 70, 113, 114, 127
 hube blejske: 81
 hube cenzualne > kmetije cenzualne
 hube koseške: 154
 hube: 47, 72-75, 77, 81, 82, 105, 107, 109, 110, 112, 116, 120, 122-124, 127, 128, 130, 150, 154, 156, 197
 Hudi Graben: 41, 76
 Hudičev grad > Škratov grad: 88
 Hudo: 38, 69, 77
 Hušica: 37, 69
 igo = izes: 170
 ignišče za golf: 155
 ilovica steptana: 120
 ilovica: 9
 ime Moste: 153
 ime Radovljica: 121
 imena antična: 155
 imena domača: 80
 imena druga: 152
 imena enočna: 155
 imena hišna: 79, 110, 116, 127, 128
 imena kmetij: 79
 imena krajev: 177
 imena ledinska: 8, 9, 42, 49, 73, 75, 100, 104, 105, 106, 109, 112, 113, 119, 125, 127, 128, 129, 130, 147, 148, 152, 155, 156, 162, 169, 174, 176, 177, 198
 imena mer starejša: 164
 imena mer: 164
 imena mlajša: 155
 imena naselji: 116, 129
 imena potokov: 76
 imena stara: 127
 imena vasi prvotna: 115
 imena vasi: 77, 147
 imena voda: 77, 177
 imena voz: 171
 imena zelo stara: 172
 imena zgubljena: 77, 119
 imena: 79, 107
 imenitniki: 162
 imenovanja ista: 172
 imenovanja poti: 148
 imenovanja potokov: 12
 imenovanja voda: 11
 imenovanje: 79
 imetniki srenjskih pravic: 130
 Indija: 16
 industrializacija: 198
 Innichen: 49, 74
 institucije koroške: 147
 interesi državni: 175
 interesi kompleksni: 175
 interesi nasprotni: 157
 interesi posameznika: 198
 interesi primerni: 176
 interesi različni: 157
 interesi trgovski: 123
 interesi vasi: 198
 interesi: 16
 interpretacije poljske ureditve: 108
 investicije antične: 160
 investicije majhne: 159
 investicije manjše: 158
 investicije v poti: 195
 irovce: 71
 iskanje bakrovih rud: 195
 iskanje poti: 148
 iskanje prehodov: 148
 iskanje rud: 198
 iskanje železovih rud: 195
 Italija: 177
 luena: 40
 izboljšave cest: 68
 izboljšave poti: 162
 izbor konj: 171
 izbor lokacije: 75
 izbor prehodov: 148
 izbor tipa kolonizacije: 75
 izbor traze: 68
 izbor vzorca: 75
 izbruh ognjenika Krakatav: 197
 izčrpavanje zemlje: 178
 izdelava brona: 196
 izdelava brunčani: 177
 izdelava cest: 41, 174
 izdelava enostavna: 168
 izdelava hiš: 41
 izdelava kanalov s plugom: 115
 izdelava keramike: 172
 izdelava kmečka: 173
 izdelava končnih izdelkov: 152, 197
 izdelava lesenih izdelkov: 67, 197
 izdelava mošta: 152
 izdelava njiv: 198
 izdelava nosil: 168
 izdelava opreme: 67
 izdelava ozar: 152
 izdelava posod: 173
 izdelava poti: 177
 izdelava predmetov: 173
 izdelava prehodov: 196
 izdelava prekopov: 115

- izdelava profesionalna: 168, 173
 izdelava sodov: 173
 izdelava stopnic: 49
 izdelava trakov: 36
 izdelava voz: 35, 36, 67, 68, 163
 izdelava vrtov: 102
 izdelava železnih izdelkov: 67
 izdelave lesenih izdelkov: 173
 izdelki domači: 168
 izdelki iz lesa: 168
 izdelki končni: 50, 67
 izdelki mesni: 197
 izdelki železarski: 35, 76
 izdelki železni: 35, 50, 76, 165, 197
 izginjanje imen: 76
 izginjanje mej med vasmii: 130
 izginjanje ministerialov: 35
 izginjanje naselij: 75, 178
 izginjanje ostankov: 39
 izginjanje planin: 178
 izginjanje seč: 178
 izginjanje stagen: 178
 izginjanje steza: 41
 izginjanje vinogradov: 35
 izginjanje zemlje: 71
 izgled voz: 159
 izguba časovna: 166
 izguba dohodkov: 158
 izguba gmajni: 126
 izguba ljudi: 157
 izguba posesti: 73, 74, 107
 izguba prometa: 158
 izguba trgovine: 122
 izguba vloge: 100
 izhodi iz prehodov: 36
 izhodišča poti: 113
 izjeme: 149
 izkopavanja arheološka > raziskave arheološke
 izkopavanja sistematična: 103
 izkopavanja sondažna: 103
 izkoriščanje planin: 39
 izkoriščanje pogojev: 35
 izkoriščanje prostora: 177
 izkoriščanje rudišč: 76
 izkoriščanje Slovencev: 197
 izkoriščanje tlačanov: 157, 197
 izkoriščenost prostora: 196
 izkušnje o osuševanju: 115
 izlivanje: 166
 izločanje obrti: 118
 izločenje posesti: 111
 izmenjava blaga: 196, 197
 izmenjava dobrin: 40
 izmenjava surovin: 196
 izoblikovanje dolin: 9
 izoblikovanje pravic: 147
 izogibanje dajatvam: 122
 izogibanje oviram: 175
 izogibanje parcelam: 125
 izogibanje vasem: 158
 izpiranje delcev: 115
 izpiranje poti: 175
 izpodirvanje konj: 198
 izpodirvanje volov: 198
 izposoja delov voz: 171
 izraba danosti: 35
 izraba gozdov: 105
 izraba obdelovalnih zemljišč: 70
 izraba poljedelskih površin: 7
 izraba prostora: 13
 izraba vodne moči: 123
 izraba zemljišč intenzivna: 11
 izraba zemljišč: 196
 izrezi iz okolja: 175
 izročilo ljudsko: 75, 81, 102, 104, 106, 125, 126, 129, 148, 150, 156, 158
 izsekanost gozdov: 157
 izsekavanje gozdov: 16, 174
 izseljevanje v Ameriko: 162
 izsipi železove žindre: 153
 izstopi: 36
 izsuševanje močvirij: 70
 izsuševanje zemljišč: 9, 10, 13, 70, 109, 115, 116
 izsuševanje: 115
 izteki potokov: 126
 iztiskanje prsti: 175
 iztok Završnice: 153
 iztoki: 71
 iztresanje: 166
 izumrtje Dermicev: 112
 izumrtje grofov Celjskih: 122, 154, 157,
 izumrtje grofov Goriško -Tirolskih: 195
 izumrtje grofovskih rodbin: 157
 izumrtje Ortenburžanov: 67, 154, 195
 izvažanje produktov: 197
 izvažanje tkanin: 197
 izvažanje železa: 197
 izvedbe drugačne: 169
 izvedbe izboljšane: 68
 izvedbe koles: 170
 izvedbe nove: 68
 izvedbe poti in cest: 175
 izvedbe poti: 67
 izvedbe rudarske: 49
 izvedbe slabe: 68
 izvedbe specifične: 49
 izviri Dermičice: 10, 73, 109
 izviri Dobruše: 73, 107
 izviri Završnice: 15
 izviri potokov: 11
 izviri studencev: 76
 izviri: 12, 14
 izvori antični: 171
 izvori dvorov: 75, 110
 izvori gospodarski: 75
 izvori kmetij: 79, 116
 izvori ljudi: 77
 izvori mer: 167
 izvori naseljencev: 121
 izvori neznani: 112
 izvori obrambni: 75
 izvori poti: 36
 izvori različni: 175
 izvori skupni: 79
 izvori: 71
 izvoz in uvoz izdelkov na večje daljave: 197
 izvoz izdelkov: 197
 izvoz pridelkov: 197
 izvoz železa: 157
 ižel (ižes): 36, 68, 169, 170, 190
 Jadransko morje: 16, 152, 195
 Jagodno: 16
 Jagrske bajte: 130
 jahanje in tvorjenje: 168
 jahanje neudobno: 168
 Jakov rovt: 153
 Jama - Zijalka > Jama pod Gačami: 103
 Jama pod Babo: 43
 Jama pod Gačami: 100, 103
 Jama pod Jamarskim vrhom > Jama pod Gačami: 103
 jama pod Marijino kapelico: 103
 Jama: 100
 Jamarski vrh: 100, 103
 Jame pri Valvasorju: 154
 jame za vliivanje zvonov: 117, 158, 170
 Jamnik - vas: 177
 Jamnik z okolico: 193
 Jamnik: 11, 36, 39, 42, 46, 50, 108, 123, 127, 147-150, 155, 161, 177, 182, 196
 Jamovec: 153
 Janševa Donica: 121, 140
 jantar: 16, 175, 196
 Jarc Janez: 110
 jarek grajski: 101
 jarek proti Kofčarjevi dolini: 118
 jarek proti Legatovi kašči: 118
 jarki obrambni: 117, 118
 jarki zasuti: 118
 Jarše: 43, 48, 52, 56
 Javornik - potok: 36, 156, 161
 Javornik - vas: 36, 39, 43, 50, 67, 68, 76, 122, 153, 161
 Javornik (fužina): 50
 Javorniški Rovt: 39, 156
 Jecola: 129
 Ječarjev mlin: 70, 113
 jedro mestno staro: 117
 jeklo: 35
 Jelovica - severni rob: 127
 Jelovica - vzhodni rob: 148
 Jelovica: 36, 40, 41, 42, 49, 58, 78, 117, 139, 147, 167, 169, 174, 178, 196
 Jelšane (Erlach): 128
 jelše: 10
 Jeram: 128
 jerbasi: 172
 Jereka: 178
 jermenje dodatno: 170
 Jesenice: 43, 50, 67, 76, 153, 161, 162, 174, 182
 Ješče (Ječarjev mlin): 113
 jezdec: 122, 168
 jezdenje: 101, 162, 166
 jezera: 10
 Jezerca: 46, 49, 50, 105, 130
 jezero umetno: 39
 Jezerski vrh: 161
 Jezersko: 40, 47, 161
 jezik skupni: 75
 jezik: 75, 147
 jezovi žag: 174
 ježa nad Dola: 118
 ježa nad Dvorsko vasjo: 78, 99
 ježa nad stagnami: 149
 ježa za Črnivcem: 132
 ježa zahodno od Zgornjega Otoka: 133
 ježe savske: 38, 43, 48, 69, 70, 155
 ježe: 7, 11, 31, 36, 38, 114, 115, 123, 124, 178
 ježeš > ižel: 170
 Jurčičeva ulica: 117, 119
 Jurgel: 80
 Jurij Poljški: 115
 Jurjovčeva pustota: 111
 jutnje: 82, 115
 Južne Bohinjske gore: 196
 JVK: 7, 10, 13, 14, 16, 37, 42, 44, 48, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 111, 145, 170
 k.o. Begunje: 110, 147, 152
 k.o. Doslovče: 147
 k.o. Nova vas: 125, 126, 152
 k.o. Otok: 13, 110
 k.o. Predtrg: 121
 k.o. Radovljica: 119, 121
 k.o. Selo: 43
 k.o. Zabreznica: 130, 147
 k.o. Želeče: 43
 k.o. Žirovnica: 152
 Kacijanerji: 102
 Kacijaner Boltežar: 102
 Kacijaner Janez Gewart: 102
 Kacijaner Julijana: 102
 Kacijaner Jurij: 102
 Kačja dolina: 48
 kači: 165, 173
 kajža Barčnik: 116
 kajža Bavant: 119
 kajža Bendeš: 119
 kajža Kajžovc: 110
 kajža Kovač: 121
 kajža Mačkova: 110
 kajža Nočova: 110
 kajža Škerbec: 110
 kajža Zver: 110
 kajžarji - rokodelci: 119
 kajžarji: 70, 118, 119, 154, 171, 197
 kajže nove: 110
 kajže ob kmetijah: 110
 kajže: 73, 110, 124, 126, 154, 156, 197
 kakav: 162, 163
 kakovost cest: 159
 kakovost polj: 82
 kakovost poti in cest: 16
 kakovost poti slabša: 124
 kakovost poti: 109, 127
 kakovost rude: 152
 kakovost zemljišč slabša: 127
 kakovost zemljišč: 79, 195
 kakovost zidov: 99
 Kališča: 9, 11, 14, 41, 47, 105, 106, 123
 kamen + malta: 79
 kamenje debelo: 113
 Kamenski: 100
 kamioni: 49, 162
 Kamna Gorica: 35, 36, 39, 42, 49, 50, 58, 108, 127, 157, 170, 178
 Kamna Jamnik: 36
 kamni klesani veliki: 153
 kamni klesani: 99
 kamni obdelani: 117
 kamni prineseni: 175
 kamni večji: 176
 kamni: 150
 Kamnik: 36, 47
 Kamnitnik - potok: 43, 49
 Kamnitnik (Belščica): 24, 34, 39, 161, 177
 Kamnogoričani: 46
 kamnolom kamnogoriški: 150
 kamnolom: 178
 kamre: 80
 kanali za odvodnjavanje: 10, 13, 14, 115, 133
 kanali: 108
 Kanalska dolina: 39, 40, 43, 159, 160
 kanec (sol): 163, 164, 166
 kapacitete obdelave: 198
 kapacitete oranja enodnevnne: 198
 kapacitete tvorjenja: 197
 kapacitete voženja: 197
 kapelica sv. Ane: 130, 149
 kapelica sv. Florijana: 46
 kapelica sv. Nikolaja: 32, 67
 kapelice vaške: 110
 kapelice: 47
 kapitalizem zgodnji: 197
 kapnica: 7, 152
 karavane trgovske: 189
 karavane: 162
 Karavanke - južna stran: 106
 Karavanke - severna stran: 147
 Karavanke: 39, 72, 74, 99, 153
 Karel Veliki: 167
 Karlova cesta - bližnjice: 102
 Karlova cesta: 44, 45, 59, 67, 68, 92, 102, 106, 111, 113, 116, 122, 125, 126, 150, 158
 Karlove jame: 174
 karta župnijska: 73
 kastelani: 100, 104
 Kašca: 31, 37, 98, 108, 111
 kaster: 152
 katastrofe naravne: 45, 129, 148
 katastrofe velike: 129
 katastrofe: 197
 kategorizacija cest: 68
 Katež: 118
 Kateževo dvorišče: 119
 Katrink: 117, 119
 kava: 162, 163
 Kavčke: 39
 kaverne podtalne: 71
 Kelmorajin (Köln am Rain): 49
 Kelti: 162
 kepe železa: 35
 keramika antična: 150
 keramika groba: 117
 keramika halštatska: 117
 keramika: 172
 kibla: 172

- kisame: 173
 Kitajska: 16
 Klače: 155
 kladiva integrirana: 197
 kladiva kovaška: 153
 kladiva vodno gnana: 36, 67, 157
 kladiva železarska: 153
 kladiva: 153
 Klanc - Cesarska cesta: 152
 klanci položni: 158
 klanci strmi: 67, 68
 klanci zmerni: 48
 klanci: 59, 114, 170, 175
 klanec Brosc = Brosc - klanec: 67
 klanec Brosc: 111
 klanec gobovski: 67
 klanec na Ljubensko polje: 67
 klanec Padonca > Padonca: 68
 klanec Peraški: 35, 38, 67, 68, 113
 klanec podbreški: 67
 klasifikacija naselij: 69
 Klenšarjev stog: 113
 kleparji: 119
 klesanje kamna: 172
 kleti zidane: 79, 80, 120
 kleti: 79, 164
 Kležnek: 14, 15, 46, 73, 107, 111, 124, 126, 146, 178
 Kležnik: 125, 126
 klima znosnejša: 154
 Ključe: 14, 43, 147, 149, 150, 155, 156, 176
 kmetice: 67
 kmetija Ankerst: 128
 kmetija Avsenek - Sv. Jošt: 81
 kmetija Avsenek: 77, 81
 kmetija Berkovc: 126
 kmetija Birtovc: 110
 kmetija Bobek: 110
 kmetija Bohinc: : 82, 104
 kmetija Božič: 110, 125, 126
 kmetija Brčinek: 128
 kmetija Brinovc: 125
 kmetija Brinšek: 128
 kmetija Bunder: 118
 kmetija Čvern: 128
 kmetija Čednek: 116
 kmetija Čut: 104
 kmetija Debelak: 109, 110
 kmetija Dermastja: 109, 110
 kmetija Dev: 81
 kmetija Dolenc: 7, 9, 11
 kmetija Dolenjc: 8
 kmetija Dovžan: 126
 kmetija Erjavc: 118
 kmetija Erman: 149, 150
 kmetija Figovc: 150
 kmetija Figovec: 118
 kmetija Gabrnik: 110
 kmetija Gašperček: 116
 kmetija Gogala: 118, 119
 kmetija Golc: 119
 kmetija Golentar: 13, 26, 73, 110, 127, 128
 kmetija Golmer: 126
 kmetija Goričnek: 82
 kmetija Goričnik: 38, 77, 81
 kmetija Gril: 150
 kmetija Griželj: 128, 150
 kmetija Grom: 128
 kmetija Gvažar: 104
 kmetija Hkavc: 124
 kmetija Hribar: 116
 kmetija Jahač: 126
 kmetija Janc: 104, 106
 kmetija Jejc: 107
 kmetija Jernejc: 106
 kmetija Jerom: 107, 128
 kmetija Jura: 104
 kmetija Jurček: 104
 kmetija Jurjovc: 104, 109, 110
 kmetija Katež: 117
 kmetija Kateža: 119
 kmetija Klemenovc: 107
 kmetija Kojc: 125
 kmetija Koroščeva: 73
 kmetija Korošec - Vrbnje: 81
 kmetija Korošec: 13, 26, 107, 109, 125, 127, 128
 kmetija Kosar: 110
 kmetija Kovač: 107, 118
 kmetija Kralj: 124
 kmetija Kralja: 126
 kmetija Krištan: 78, 79
 kmetija Krofič: 107
 kmetija Legat: 118, 121, 124
 kmetija Lenča: 82
 kmetija Lenček: 112, 116
 kmetija Maček (Stroj): 74, 108, 109, 110, 112
 kmetija Majden: 110
 kmetija Markovc: 109
 kmetija Martinček: 126
 kmetija Matevžek: 78, 79
 kmetija Matevžkova: 79
 kmetija Matežic: 79, 80
 kmetija Matizel: 78, 79
 kmetija Mertl: 107, 109
 kmetija Meterc: 106
 kmetija Mlakar: 106
 kmetija Motln: 128
 kmetija Mrak: 119
 kmetija Mulešec: 126
 kmetija Mumek: 81, 106
 kmetija Noč: 110
 kmetija Oparek: 125
 kmetija Ovsenek: 110
 kmetija Pernuš: 82, 114
 kmetija Peterle: 109
 kmetija Petrovc: 125
 kmetija Pilman: 112
 kmetija Požlep: 109
 kmetija Prešeren: 117, 118
 kmetija Purgar: 106
 kmetija Pužman: 106
 Kmetija Renka: 81
 kmetija Resman: 125, 150
 kmetija Sander: 118, 121
 kmetija Spodnji Tonc: 128
 kmetija Strevc: 104
 kmetija Svetogej: 126
 kmetija Šafar: 126
 kmetija Šebat: 126
 kmetija Špan: 124
 kmetija Štefan: 78, 80
 kmetija Tacman: 37, 78, 79
 kmetija Tršič: 128
 kmetija Turk: 124
 kmetija Ukan: 114
 kmetija Vertnik: 125
 kmetija Volč: 124
 kmetija Vrbanc: 78, 79, 80
 kmetija Walland: 125
 kmetija Zgornji Tonc: 128
 kmetija Žamar: 106
 kmetija Žebre: 80
 kmetija Žnidar: 116
 kmetije begunjske: 104
 kmetije briksenske: 74, 106, 124, 128
 kmetije cele: 106, 128, 130
 kmetije celotne: 120
 kmetije cenzualne: 73
 kmetije cerkvene: 130
 kmetije četrtinske - kočarji: 130
 kmetije četrinske: 118
 kmetije dodatne: 126
 kmetije dominikalne: 104
 kmetije dvojne: 106, 125
 kmetije kamenske: 126
 kmetije kraljeve: 73, 112
 kmetije majhne: 104, 118, 124, 173, 197
 kmetije na hribu: 116
 kmetije na Zgoši: 106
 kmetije najstarejše: 81
 kmetije nove: 119
 kmetije ob naseljih nove: 197
 kmetije opustele: 47, 109, 110, 154, 197
 kmetije ortenburške: 128
 kmetije poldruge: 130
 kmetije polovične: 106, 130, 154
 kmetije posameze: 130
 kmetije posamezne: 71, 195
 kmetije predtrške: 119
 kmetije pridobljene: 109
 kmetije priključene: 125
 kmetije prvotne: 107, 115, 123, 125, 128
 kmetije razdeljene: 79
 kmetije samotne: 82
 kmetije šestinske: 118
 kmetije tretjinske - kajzarji: 130
 kmetije tretjinske: 77, 79, 118, 128
 kmetije v celkih: 104
 kmetije velike: 104, 106, 130
 kmetije zaokrožene: 104
 kmetije: 72, 73, 74, 77, 102, 105, 106, 107, 109, 111, 112, 114, 116, 127, 173
 kmetijstvo sodobno: 178
 kmetijstvo: 35, 67, 176
 kmetije briksenski blejski: 111
 kmetije moščanski: 154
 kmetije okoliški: 174
 kmetije predtrški: 117
 kmetije revnejši: 174
 kmetije svobodni: 121
 kmetije večji: 171
 kmetije veliki: 154
 kmetije žirovniški: 154
 kmetije: 67, 122, 159, 173, 174, 177
 Knapi: 50, 57
 Kneža: 178
 Knežnek: 126
 knjiga fevdna: 122, 173
 knjiga prva: 157
 knjige cerkvene: 79
 knjige mitninske: 172
 knjige tradicijske briksenske: 72, 73, 82, 100, 103, 105, 106, 112, 117, 121, 129, 150, 162
 kobal (sol): 163, 164, 172
 kobilice: 110, 197
 Kobovt: 49
 koča (Erman): 129
 kočarji: 118, 120, 173
 kočje planinske: 162, 166
 kočje: 106
 kočije poštne: 162
 Kočna - gora: 156
 Kočna - naselje: 156, 161
 Kočna - planina: 156
 Kočna - prelaz: 40, 156
 Kočna struška: 76
 Kočna: 36, 39, 46, 156, 178
 Kodrašovo znamenje: 46, 49, 54
 Kofčarjeva dolina: 9
 Kokra: 36, 74
 kolarji: 36, 67, 68, 116, 125, 168
 kolca od pluga: 169
 kolesa mlinska: 170
 kolesa podobna: 172
 kolesa popolnoma lesena: 170
 kolesa vodna: 10, 71, 153
 količine blaga enotne: 172
 količine blaga majhne: 195
 količine blaga: 40, 164, 168, 195
 količine dela: 171
 količine dvorov: 75
 količine formalizirane: 172
 količine končnih izdelkov: 157
 količine ljudi: 195
 količine naseljencev: 74
 količine obračunske: 172
 količine prevažane: 164
 količine pridelkov: 171
 količine primerne: 163, 164
 količine snovi: 166
 količine sredstev: 41
 količine surovin povečane: 157
 količine surovin: 35
 količine transportirane: 68, 168
 količine večje: 171
 količine vina: 170
 količine vode: 10, 11, 14
 količine vreč: 163
 količine vsakdanje: 172
 količine za hranjenje: 164
 količine za tovorjenje: 164
 količine zemlje: 173
 količine železa velike: 67
 količine železa: 35, 170
 količine živine: 109, 173
 Kolnica: 157
 Kolnik: 188
 Kolombart: 42
 kolonije grške: 195
 kolonije najstarejše: 107
 kolonije nove: 74, 195
 kolonije rimskodobne: 176
 kolonije: 71, 107, 117, 118, 198
 kolonisti: 74, 75, 109
 kolonizacija briksenska: 12, 13, 19, 72, 74, 106, 107, 115, 126, 196
 kolonizacija dežele: 195
 kolonizacija Dvorske vasi: 70-72, 108-111
 kolonizacija hribovska: 75, 77
 kolonizacija individualna: 74, 195, 196
 kolonizacija kasnejša: 74
 kolonizacija ravninska: 119
 kolonizacija ortenburška: 12, 71, 74, 107, 115, 127, 196
 kolonizacija Otoka in Gorice: 127
 kolonizacija pozna: 127
 kolonizacija Predtrga: 121
 kolonizacija prva: 121
 kolonizacija prvotna: 74, 118, 124
 kolonizacija ravninska dopolnilna: 196
 kolonizacija ravninska: 75
 kolonizacija razpoložljive zemlje: 196
 kolonizacija skupinska: 74, 195, 196
 kolonizacija srednjeveška: 74
 kolonizacija v dvorih: 74
 kolonizacija v hubah: 74
 kolonizacija v zaselkih: 74
 kolonizacija zemljišč: 122
 kolonizacija: 9, 38, 44, 111, 114, 117, 196
 kolonizatorji: 195
 koloteki 5 čevljev: 67
 koloteki: 67
 kolovoz Begunje - Leše: 80
 kolovoz nekdanji: 81
 kolovoz Srednja vas - Zadnja vas: 86
 kolovozi: 35, 37, 40, 47, 48, 71, 78, 80, 81, 113, 139, 150, 155, 171
 kolperni = skladišča za oglje: 174
 komat: 170
 kombinacije metod: 8
 kombinacije vozil: 169
 komisijonarji briksenski: 40, 162
 Komoravšce: 36, 127
 Konc Ulce: 113
 Konca: 127
 koncentracija na izdelavo: 171
 koncentracija na pridelavo: 171
 koncentracija na produkte: 171
 koncentracija najdb: 39
 koncentracija poti: 195
 koncentracija prometa: 160
 konec antike: 62, 196, 197
 Konec Zelenice: 130
 konfiguracija zemljišč: 195
 konflikti interesov: 157
 konflikti med prebivalstvom: 196
 konflikti minimalni: 196
 konfort kromen: 158

- konglomerat enoten: 195
 konji bojni: 162
 konji otovorjeni: 149
 konji podkovani: 176, 177
 konji tovorni: 50, 165, 166, 168, 175, 177, 191
 konji: 35, 162, 169, 171, 177, 195, 197, 198
 konkurenca cest: 78
 konkurenca poti: 156
 konkurenca profesionalnih železarjev: 174
 konkurenca srednjeveška: 155
 konkurenca stečič: 124
 konkurenca transportna: 198
 konkurenca vodnih poti: 195
 konkurenca: 68
 konstrukcije poti: 176
 konstrukcije samokolnic: 172
 konzervacije razmer: 123
 konzerviranje živil: 172
 kopališče: 121
 kopališčniki: 121
 kopanje rude v rudnikih: 196
 kopanje rude: 152, 196
 kopanje zemlje: 78, 198
 kope senene: 169, 173
 kope: 77
 Koper: 174
 Kopiša: 155
 kopišča: 149, 173
 kopnenje snega hitro: 177
 kopnenje snega počasno: 177
 Koprivnik: 178
 korbe: 172
 korec (žito): 163, 164, 166
 Korensko sedlo: 38, 40, 43, 44, 45, 68, 158, 162
 koreta Balohova: 192
 korete: 170, 171
 koridor južni: 36, 39, 69
 koridor lipniški: 36
 koridor obsavski: 36, 38, 39, 70, 75, 78, 112, 158, 177
 koridor osrednji: 36
 koridor podgorski kopen: 177
 koridor podgorski: 36, 37, 39, 70, 75, 76, 99, 112, 177
 koridor severni: 69
 koridor sredinski: 38, 39
 koridorji: 35, 36, 37, 41, 69, 70, 123, 147, 196
 koristi skupne: 198
 korita Save: 43
 Koritno: 43, 72, 160
 korito staro: 182
 korito zgornje: 150
 Korošci: 43, 44, 47, 49, 71, 152, 197
 Korošec - Vrbnje: 81
 Koroška Bela: 34, 36, 37, 38, 39, 42, 43, 44, 50, 58, 67, 68, 69, 72, 76, 103, 122, 130, 149, 154, 155, 156, 160, 161
 Koroška: 38, 44, 46, 47, 49, 50, 69, 111, 112, 123, 147, 156, 157, 158, 160, 161, 167, 169, 170, 195, 198
 koruza: 197
 Koser: 155
 kosezi žirovniški: 154
 kosezi: 109, 162, 177
 kositer: 16
 Kosmačev preval: 39
 koš za nošenje: 167, 171, 172, 173, 192
 košare za tvorjenje: 173
 košare: 163, 172, 173, 174
 košenice > seče: 112
 košenice: 77, 169, 196
 košnja gorska: 105
 košnja sena: 39, 111
 košnja trave: 77, 173
 košnja: 126
 kota 581.4 m: 129
 kotaljenje: 170
 kotanje globoke: 120
 kotanje: 10, 14, 129
 kovač iz Radovljice: 153
 kovač Matejle: 118
 Kovač: 124, 126
 Kovačev: 43, 47
 kovači kmečki: 35
 kovači podkovski: 36, 67, 118
 kovači pridvorni: 118
 kovači profesionalni: 35, 36, 67
 kovači prvi: 118
 kovači vaški: 107, 118
 kovači: 43, 68, 107, 116, 121, 124, 125, 126, 153, 168, 174
 kovačija pri Legatu: 121
 kovačije: 118, 153
 kovačnice majhne: 197
 kovačnice v Mostah: 153
 kovačnice: 10, 49, 118, 152
 kovanje ceneno: 36, 67
 kovanje končnih izdelkov: 67, 157
 kovanje na norcu: 67
 kovanje orodij: 118
 kovanje polizdelkov: 67
 kovanje žebeljev: 35
 kovanje: 50
 kovaštvo: 122
 Kovor: 28, 36, 37, 40, 46, 67, 69, 73, 74, 76, 77, 78, 123
 kozarji: 152, 155
 koze smokuške: 155
 koze: 77, 173
 Kozjek: 152, 155
 kozli: 169
 kozolci: 108
 kože živalske: 163, 172
 kraji fužinski: 35, 157
 kraji gorati: 170
 kraji hribovski: 169
 kraji izhodiščni: 36
 kraji namembni: 36, 45
 kraji primorski: 16
 kraji ravninski: 170
 kraji redko naseljeni: 195
 kraji toplejši: 198
 kraji železarski: 36, 67, 76
 krajina lepa: 198
 krajina razgibana: 198
 Kral - pošta: 116
 kralj Henrik II.: 72
 Kraljevo polje: 12, 73, 101, 104, 108, 112
 kralji: 162
 krama raznovrstna: 166
 krama: 168
 Kramar: 124
 Kramarjeva guba: 104
 kramarji: 45, 168
 kramarstvo: 168
 Kranj: 36, 39, 40, 45, 47, 67, 76, 78, 102, 123, 158, 167
 Kranjci: 71
 Kranjska dolina: 16
 Kranjska gora: 44, 67
 Kranjska: 40, 46, 50, 74, 120, 123, 156, 157, 160, 170, 197
 Kravja dolina: 48, 56, 57
 krčenje gozdov: 107, 196
 krčenje zemljišč postopno: 119
 krčenje zemljišč: 43, 73, 74, 75
 krčevine: 73
 Krems: 168
 Kres Doslovski: 130
 Kres: 39, 43
 kresovi: 35
 kripa (ogljje): 163, 164, 169
 kripa: 158, 169
 kripe: 35, 50, 67, 169
 Kristan: 128
 Kriška gora: 38, 47
 Krištan: 80
 kritje s skodlami: 80
 kritje s slamo: 80
 krivljenje poti poti krive: 123
 kriza družbena: 162
 kriza gospodarska: 162
 kriza prebivalstva: 16
 kriza prometna: 162
 kriza življenska: 162
 Križe: 38, 40, 77, 78
 križišča cest: 11, 25, 117
 križišča pomembna: 148
 križišča poti: 36, 39, 71, 75, 76, 102, 103, 113, 114, 121, 123, 125, 126, 127, 132, 146, 147, 149, 150, 155
 križišča: 39, 41, 42, 43, 47, 48, 101
 križišče podvinsko: 67, 111
 križišče poti Brezje - Globoko: 68
 križišče poti konkurenčno: 155
 križišče v Poljčah: 149
 Krnica pred potresom: 194
 Krnica: 44, 72, 129, 148, 150, 178
 Krnice: 44
 krnice: 44, 71
 Krniče: 44
 Krničica: 129
 Krniška jama: 69, 129, 148, 150, 182
 Krniškegi rob: 149
 Krniški rob: 44, 122, 129, 148, 149, 150, 182
 krompir: 197
 Kropa - potok: 123
 Kropa: 35, 46, 49, 50, 157, 164, 173
 Kroparica - potok: 36
 Kroparji: 174
 krošnja bohinjska mala: 167, 190
 krošnja velika: 190
 krošnjari kočevski: 168
 krošnjari ribniški: 168
 krošnjari: 162, 168
 krošnjarstvo: 168
 krošnje posebne: 168
 krošnje specializirane: 167
 krošnje: 167, 168, 173
 Krotnik - potok: 43, 67
 Krpin: 9, 11, 14, 41, 42, 103, 104, 105, 148
 krščanstvo omejeno: 195
 krščanstvo preminulo: 195
 krščanstvo: 176, 195
 krznarstvo: 197
 Kser: 155
 kuge: 35, 110, 154, 173, 195, 197
 kuhanje na odprtem ognju: 172
 kuhanje oglja: 49
 kuhanje v dimnici: 172
 kuhanje: 80, 120
 kuhinja: 80
 kuhinje črne > dimnice: 80
 kuhinje zidane: 79
 Kuhinje: 16
 kultiviranje zemljišč: 13
 kultura halštatska: 11
 kultura karantanska: 76
 kultura poznoantična: 76
 kultura svetolucijska: 147
 kulture nove: 197
 kupčevanje: 197
 kupi kamenja: 7, 43, 107
 Kupljeničani: 174
 Kupljenik: 16, 35, 39, 41, 43, 45, 46, 47, 52, 55, 149, 155, 160, 182
 kupovanje in prodajanje: 67
 kupovanje kmetij: 119
 kupovanje posestev: 120
 kupovanje vina: 166
 Kvarner: 195
 kvartin (vino): 163
 Labore: 39
 Lachen > Mlaka - vas
 ladje: 163
 Lah: 170
 Lajb: 158
 lakote pogoste: 197
 lakote: 173, 197
 Lamberger Jakob: 99
 Lamberger Junj: 82
 Lambergerji: 99, 100, 102, 110, 112, 122, 197
 Lancovo: 39, 47, 48, 139
 Landarska jama pri Čedadu: 49
 Landesbergerji: 197
 Lanišče: 43
 Lapis: 99
 last briksenska: 110
 lastniki = solastniki = srenjani = upravičenci srenjski: 130
 lastniki cerkva: 75
 lastniki gradov: 100, 102
 lastniki novi: 110
 lastnosti poti halštatske: 130
 lastnosti prvotni: 120
 lastniki: 99
 lastnina Pfefflov: 104
 lastnina pri sosedih: 130
 lastnina spoma: 74
 lastnina srenjska: 130
 lastnina zemljiškega gospoda: 118
 lastnosti brunčani: 177
 lastnosti gospodarske: 75
 lastnosti obrambne: 75
 lastnosti poti = značilnosti poti: 101
 lastnosti poti halštatske: 148
 lastnosti poti: 78
 lastnosti razvite: 108
 lastnosti skupne: 75
 lastnosti vozne: 171
 lastnosti zidov: 99
 laten: 16, 76
 latvice (mleko): 163
 latvice: 173
 Laze: 178
 lazi: 169, 173
 Lazius: 117
 Lectar: 122
 ledena doba: 129
 Ledena trata: 104
 ledeniki nekdanji: 99
 ledeniki: 9, 11, 12, 15
 Ledevnica zgornji konec: 108, 111, 113, 124, 155
 Ledevnica: 10, 11, 12, 13, 31, 36, 37, 42, 73, 74, 75, 99, 107, 108, 109, 111, 115, 127
 ledina "Nove njive": 128
 ledina prvotna običajna: 198
 ledine bližnje: 152
 ledine enako velike: 198
 ledine konične: 152
 ledine nove: 152
 ledine ob cesti: 152
 ledine očiščene: 195
 ledine oddaljene: 152
 ledine posamezne: 198
 ledine prirejene: 198
 ledine ravninske: 195
 ledine v bližini naselja: 150
 ledine večje: 198
 ledine zunanje: 198
 ledine: 73, 79, 82, 107, 111, 112, 113, 120, 125, 128, 129, 130, 149, 152, 153, 154, 155
 Ledinica: 47
 ledinska imena > imena ledinska: 11
 lega grajskega vrta: 121
 lega na Dobravi: 116
 lega na polci: 80
 Legatov hrib: 12, 118
 Legatova gmajna: 124
 Legatova kašča: 118, 121, 140
 Legatovo znamenje: 42, 46, 49, 51, 54, 150
 lege brodišč: 159

- lege cerkva: 46
 lege drugačne: 196
 lege gradov: 99, 100, 102
 lege hiš: 79, 82
 lege južne zaščitene: 156
 lege kmetij: 128
 lege mostov: 159, 160
 lege najbolj ugodne: 196
 lege naselbine začetne: 117
 lege naselij: 36, 41, 69, 105, 115 - 117, 123, 155, 195, 198
 lege njiv: 104
 lege obdelovalnih površin: 77
 lege ognjišč: 80
 lege optimalne: 195
 lege ostankov: 159
 lege parcel: 118
 lege polj: 82, 105
 lege poti in cest: 160
 lege poti: 69, 70, 154, 195
 lege primerne: 75, 78
 lege prometne: 123
 lege prometno ugodne: 155
 lege sončne: 105
 lege sorodne: 82
 lege stolpov: 101, 102
 lege ugodne: 39, 70, 82, 160
 lege v prostoru: 71, 122
 lege vasi dominantne: 155
 lege vasi: 77, 80, 82, 147, 155
 lege vetrovne: 152
 lege za naselitev: 70
 lege začetne: 80
 lege zemljišč: 111
 lege značilne: 75, 159
 legende: 129
 legije rimske: 176
 lemeži: 35
 Lenček: 116
 Lenguelt = Dovje: 162
 Leokarda de Antro: 100
 les jamski: 174
 les odkazan: 130
 les: 148, 173, 174
 Lesce: 13, 31, 36, 37, 38, 40, 42, 44, 45, 46, 48, 49, 54, 55, 57, 69, 71, 73, 74, 75, 78, 101, 102, 103, 107, 109, 111, 113, 117, 118, 121, 122, 123, 124, 126, 127, 130, 142, 149, 150, 155, 158, 159, 160, 176, 178, 195
 lestve: 120, 171
 Lešanjščica: 74, 76
 Lešanska planina: 82
 Leše: 37, 38, 69, 71, 72, 74, 76, 77, 80, 81, 82, 109, 111, 113, 171
 Leševje: 74, 78, 82
 Lešnica: 38, 41, 67
 letališče Lesce: 7, 10, 12, 14, 46, 71, 125, 126, 178
 Letališka ulica: 124
 letine slabe: 197
 leto 1200: 64
 leto 1400: 65
 leto 1600: 66
 liber parochialis: 111
 libra: 163
 ličkanje koruze: 173
 Linhart: 117
 lipa predtrška nekdanja: 118, 119
 lipa predtrška: 14, 117
 lipa smokuška: 150
 lipa vrbenska: 149, 150, 155, 187
 Lipce: 123, 155
 lipce: 42
 Lipje nad Pižovo jamo: 152
 Lipje: 41, 44, 147, 154, 155, 186, 195
 Lipnica - potok: 36, 123
 Lipnica: 39
 Lipniška dolina: 24, 35, 36, 39, 46, 47, 48, 49, 67, 75, 76, 99, 114, 123, 195
 Lipniška planina: 49
 Lisičke: 102, 113
 Lisjak: 41, 117
 listine plemiške: 74
 listine srednjeveške: 130
 listine: 36, 68, 72, 74, 79, 81, 99, 100, 103, 104, 106, 107, 109, 111, 112, 114, 115, 120, 121, 127, 128, 150, 153, 156, 162, 163
 Listneki: 150, 155
 literatura: 163, 165, 166
 litron (vino): 163
 Ljubelj: 40, 41, 42, 69, 78, 101, 105, 123, 129, 160, 161, 195
 Ljubeljščica: 42
 ljubenski lonci: 172
 Ljubljana: 16, 36, 39, 40, 50, 67, 76, 78, 123, 157, 158, 161, 175, 195
 Ljubljanska cesta: 117, 119
 Ljubno: 32, 38, 40, 45, 46, 47, 48, 55, 67, 69, 76, 113, 123, 132, 158
 ljudje nesvobodni: 162, 177
 ljudje otovorjeni: 176
 ljudje revni: 130
 ljudje svobodni: 75, 162, 177
 ljudstva primitivna: 172
 loco Guscha: 106
 loco Mulivelt: 106
 ločevanje posesti: 104, 112
 Log (Vog): 13
 Log: 47
 lojternik: 171
 Loka: 77, 82
 lokacija: 112
 lokacije dvorov: 75
 lokacije kmetij: 106
 lokacije kovačev: 118
 lokacije mostov: 153
 lokacije na Rebri: 152
 lokacije najd: 123
 lokacije naselij: 70, 75, 77
 lokacije naselitvene primerne: 129
 lokacije neugotovljive: 117
 lokacije nove: 101, 105, 111, 197
 lokacije poti: 154
 lokacije Predtrga: 120
 lokacije primere: 70
 lokacije sedanje: 118
 lokacije vasi: 115
 lokacije zemljišč: 111
 lokacije zgradb: 103
 lokalitete neobdelane: 70
 Loke: 37
 lonci glineni: 48
 lonci lištoželezni: 172
 lonci ljubenski: 48, 81
 lončarstvo: 48
 lončevina: 172
 lov: 69, 103, 129, 195, 196, 198
 lovišča: 69
 lubarice: 198
 Luknja: 34, 41, 88, 99, 100
 luknje za natakanje: 165
 luknje: 47
 lupe: 35
 luže: 175
 Lvege: 99
 Mačani (Korošci): 152
 Mače pri Predvoru: 38
 Mače (Rož): 49, 156
 mačje glave: 122, 160
 Mala Selca: 152
 mala vrata: 122
 Malevs: 15
 Mali Stol: 166
 Mali vrh: 45, 104
 Malo Dobro polje: 67, 68, 113, 120, 158
 manicipia: 173
 manipulacije z bremeni > rokovanje mansos: 109
 manufakture tekstilne: 13
 manufakture: 123, 197
 mapah katastrske stare: 113
 Marija na Gosposvetskem polju: 49
 Marija na Pesku: 43
 Marija na Zilji: 44, 49
 Marija Pomagaj na Brezjah: 46, 49
 Marija udarjena: 46
 Marija v Lesu: 48
 marka Krain: 72
 Marko Layer: 138
 Marofar: 128
 Martin Krpan: 162
 Martuljek: 67
 masa dveh jezdecev: 165
 masa nošena: 163
 masa opreme: 165
 masa specifična 0.8: 166
 mase 64 kg: 166
 mase barigel: 168
 mase govodi: 169
 mase mer: 165
 mase orožij: 167
 mase predmetov: 68
 mase prevažane: 197
 mase specifične (sol): 167
 mase specifične 1: 167
 mase tovorjene: 166, 168, 197
 mase tovorov: 162, 165
 mase transportirane: 163
 mase vlečene: 169
 mase volkov: 67
 mase vreč: 163, 166
 massa ferri: 35
 Mašinhau: 50
 Matejle: 121
 matere askvinske: 197
 materiali gradbeni različni: 172
 materiali različni: 175
 materiali za posode nadomestni: 173
 Matevž: 79
 Matevžek: 80
 Matežic: 80
 Matic: 80
 Matizel: 80
 matrikula radovljiška: 46, 47
 Matuč: 106
 Mazovčeve štenge: 153
 meandri manjši: 159
 meč bronast: 117
 med: 174
 Medji dol: 39, 40, 43, 76, 156, 160, 161
 Medvedjek: 39
 Medvedova luknja nad Mostami: 153
 Medvode (Draga): 101
 Megrad: 46
 Megre: 43, 52
 meh: 172
 mehanizacija poljska: 78
 mehovi goli: 163
 mehovi kosmati: 163
 mehovi nožno gnani: 35
 mehovi svinjski: 172
 mehovi vodno gnani: 35
 mehovi: 163, 172
 meja Dvorska vas - Zgornji Otok: 110
 meja Predtrg - Radovljica: 42
 meja Rodine - Smokuč: 149
 meja Smokuč + Rodine: 130
 meje antične naselbine - predantične naselbine: 149
 meje deželne: 67
 meje dvora Bled: 72, 74, 109
 meje Dvorske vasi: 110
 meje gozdne: 130, 196
 meje izrazit: 42
 meje katastrske: 42, 43, 73, 76, 107, 112, 121, 130, 147, 152
 meje med deli vasi: 119
 meje med gospodvi: 107, 127
 meje med kmetijami: 130
 meje med naselitvami: 119
 meje med naselji: 36, 70, 73
 meje med oblastmi: 36
 meje med posestmi: 73
 meje med vasi: 76, 77, 103, 123
 meje mestne: 121
 meje naselij: 105, 152
 meje notranje: 112
 meje občinske: 41
 meje pašnikov: 130
 meje planin: 130
 meje po razvodjih: 73
 meje poganstvo - krščanstvo: 149
 meje posesti: 73, 74, 104, 107
 meje prvotne: 73
 meje smokuške srenje: 130
 meje solne: 167
 meje srenjske = meje vaške: 130
 meje srenjske na dve vasi: 130
 meje srenjske: 130, 147
 meje vaške: 42, 107, 108, 112, 130
 meje zabrisane: 42, 104, 130
 meje: 36, 72, 73, 198
 mejni grof Eberhard: 72
 mejni grof Udalrik: 72
 mejni grofje Weimar-Orlamündeji: 74
 mela = melišča: 129
 melioracije: 14
 melišča: 44
 Mengrad: 73, 79, 102, 107
 menjava blaga: 45, 47, 122, 166
 menjava blagovna: 16
 menjava izdelkov: 16, 76
 menjava načinov: 152
 menjava pojmov: 73
 menjava posesti: 73, 105, 106
 menjava pridelkov: 16
 menjava produktov: 122
 menjava za sol: 174
 menjava žito - sol: 166
 menjavanje blaga: 168, 175
 menjavanje izdelkov: 122
 menjavanje namenov in možnosti: 175
 menjavanje pridelkov: 122
 menjavanje zadržilnosti: 177
 mere angleške: 163, 167
 mere antične: 164
 mere avstrijske: 165
 mere današnje: 167
 mere dolžinske: 165
 mere dunajske nove: 167
 mere dunajske: 164
 mere formalne: 172
 mere gostilniške: 165
 mere izračunane: 164
 mere koroške: 168
 mere krajevne: 168
 mere kroparske stare: 164
 mere laške: 168
 mere manjše: 166
 mere masne: 163, 164
 mere nepravilne = podatki nepravilni: 164
 mere nerazpoložljive: 164
 mere nove: 166
 mere osnovne: 165
 mere polovične 32 kg: 167
 mere posamezne: 168
 mere prilagojene blagu: 163
 mere prilagojene: 167
 mere primerljive: 167
 mere primerne: 163
 mere prodajne manjše: 165
 mere prostominske: 163, 164, 165
 mere razdelitvene: 164
 mere rimske: 164, 165, 167, 198
 mere solne: 166
 mere specifične: 163
 mere srednjeveške: 164, 198
 mere stare: 167
 mere tovorniške: 165
 mere uporabljene: 198
 mere usklajene: 163

- mere uveljavljene: 168
 mere večje: 166
 mere vinske: 166
 mere za količino: 170
 mere zemljišč specifične: 198
 mere železarske: 168
 mere žitne: 166
 mere: 172
 merica (sol) = masejlc = mässl: 163
 merica (vino) = masejlc = mässl: 164
 merice: 163, 164
 merila trgovska: 172
 Meriše: 155
 meritve neuspele: 165
 merjenje barigel: 165
 merjenje bremen: 163
 merjenje dajatev: 172
 merjenje izdelkov: 163
 merjenje oglja: 173, 174
 merjenje pridelkov: 163
 merjenje s prostorninskimi merami: 163
 merjenje sestavin: 174
 merjenje tovorjenega blaga: 168
 merjenje tovorov: 168
 merjenje v trgovini: 172
 merjenje z vrči: 172
 merjenje z žirglji: 158
 memik (sol): 163
 memik (žito): 163
 memik antični (vino): 163, 167
 memik dunajski (žito): 163, 166, 169
 memik soli: 166
 memik: 158
 memiki: 172
 merski sistemi novi: 167
 merski sistemi stari: 167
 merski sistemi: 168
 Mertlova kajza: 111
 Messel: 164
 mesta evropska: 167
 mesta italijanska: 167
 mesta ključna: 160
 mesta kritična: 176, 195
 mesta nadzorna: 112
 mesta namembna: 148, 159, 160
 mesta nemška: 167
 mesta pomembna: 159, 160
 mesta primorska: 174
 mesta težje prehodna: 195
 mesta težko dostopna: 153
 mesta: 35, 162, 176
 Mestni jarek: 48, 117, 122
 Mestno polje: 48, 57
 Mesto: 121
 mešanje rud: 49
 meščani: 177
 Mešenac: 49
 mešetarjenje: 130
 Meterc Janez: 129, 161
 metode agrotehnične nove: 197
 metode raziskovalne: 7, 8, 108
 metrični sistem: 164
 mezlan: 197
 mežnarja nekdanja: 115
 mežnarja: 116
 Mill pogled: 49
 militi: 109
 ministeriali briksenski: 107, 111, 112
 ministeriali ortenburški: 114, 115, 196
 ministeriali: 74, 75, 107, 109, 112
 ministerialnost: 112
 mirovanje orožja: 122
 mirovanje zemlje: 162
 Mišace: 11
 mitnice: 50
 mitnine: 122
 mitninske postaje: 166
 mizar: 126
 Mlaka - Ledevnica: 107, 108
 Mlaka - vas: 10, 12, 37, 38, 69, 71, 76, 77, 81, 82, 110
 mlake: 108
 mlakuže na poljih: 125, 146
 Mlaški graben: 76
 Mlaški potok: 76
 mleko: 167, 195
 mlin Korošec: 114
 Mlinani: 35, 46
 mlinarji: 10, 126
 mlinarstvo: 153
 mlini: 10, 13, 14, 15, 70-72, 74, 104, 125, 126, 153, 154
 Mlino: 43, 46, 47, 48, 72, 106
 Mlinški potok: 7, 11, 15, 74, 102, 111, 125
 mnenja raziskovalcev: 100
 mnogokratniki: 165
 množenje prebivalstva: 35
 množice vzrokov: 75
 moč politična: 120
 moč vodna ustreznost: 123
 moč vodna: 105
 Močila: 39
 močvirja: 10, 36, 69, 99, 109, 114, 115, 178
 Mojstrana: 36, 39, 50, 67, 174
 Mokro polje: 129, 153
 molilnica luteranska: 102
 monokulture: 178
 monopoli: 166
 Mons Carniole: 44, 72
 morene: 11
 most čez Bistrico: 67
 most čez Peračico: 67
 most čez Zgošo: 113
 most leseni: 159
 most mošenjski: 25
 Most na Soči: 178
 most povojni: 159
 most sedanji: 159
 most v Bistrici: 160
 most v Mostah: 153, 154, 160
 most v Ribnem: 160
 Moste: 36, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 50, 67, 69, 118, 122, 123, 148, 152, 153, 154, 155, 158, 160, 161, 186, 195
 mostnine: 50
 mostovi antični: 15, 153, 154, 159, 160
 mostovi čez Savo: 160
 mostovi kamniti: 160
 mostovi leseni: 153, 160
 mostovi naravni: 159
 mostovi nekdani: 160
 mostovi obokani: 153, 160
 mostovi prvotni: 159
 mostovi stari: 160
 mostovi viseči: 155
 mostovi zidani: 153, 159
 mostovi: 7, 45, 48, 67, 80, 85, 101, 102, 158 - 160, 195
 Moščanska dolina: 70
 Mošenjski graben > Graben mošenjski
 moški: 50
 Mošnjani: 115
 Mošnje: 12, 15, 26, 35, 38, 40, 41, 46, 67, 68, 69, 70, 71, 74, 75, 91, 98, 99, 101, 102, 108, 113, 114, 119, 121, 122, 123, 127, 131, 132, 152, 161, 195, 196
 motivacije razvojne: 162
 Motlnov skedenj: 140
 mozaiki: 117, 118, 123, 195
 možnosti kolonizacijske: 75
 možnosti najugodnejše nove: 175
 možnosti nove: 44, 175
 možnosti preživljanja: 105
 možnosti prometne boljše: 162
 možnosti transportne: 16
 možnosti življenske: 75, 162
 Mrhar - potok: 37
 Mrhar: 76, 78, 79
 Mrzli studenec: 178
 mule: 169
 Müllner: 106, 164, 165
 Murnek: 81
 Murnekova goša: 106
 Murnik > Murnek
 muzej Jesenice: 161, 165, 168, 169, 173
 muzej v Kropi: 169
 muzeji: 76
 Na Brdu: 30, 37
 Na Brezi: 72, 74
 Na Dolšicah: 119
 Na Hribu: 125, 150
 Na Jaršah: 152
 Na ježah: 119
 Na Kamnu: 152
 Na koncu ulce: 7
 Na močilih: 129
 Na Močilu: 155
 Na Možeh > Čez Pod: 43
 na Oglanic: 152
 Na peskih: 13, 14
 Na ravninah: 106, 148
 Na Selu (Nad Tunelom): 14, 113
 na Stagnah: 130
 Na Stanu (Otok): 127
 Na Stanu (Sv. Peter): 106, 129, 148
 Na Varžetah: 152
 Na voglu (Vogu): 148
 na Vršeh: 148
 nabava voz: 197
 nabiralništvo: 196
 nabiranje gozdnih sadežev: 195
 nabiranje hoste: 174
 nabiranje rastlin: 197
 načela kolonizacijska: 118
 načini gospodarjenja: 177
 načini kmetovanja: 119
 načini merjenja: 162
 načini nastanka: 77
 načini obdelave zemlje: 7, 69, 78, 198
 načini poslovanja fevdalni: 130
 načini preživljanja: 109
 načini pridobivanja železa: 152
 načini rokovanja: 162
 načini rudarjenja enaki: 153
 načini tovarjenja: 165
 načini transportiranja možni: 163
 načini transportiranja primerni: 195
 načini transportiranja: 162, 163, 174, 175, 177, 195
 načini vladanja: 154
 načini življenja: 16, 68, 124, 177
 načrtovanje krajine: 178
 nad Grosom: 181
 Nad tunelom: 113
 nadelava polj: 78
 nadelava poti: 161
 nadgradnja fevdalna: 105
 nadgradnja hiš: 79
 nadgradnja mer: 167
 nadomeščanje struktur: 175
 nadstropje prvo leseno: 120
 nadstropje prvo zidano: 120
 nadvojvoda Karel: 67, 158, 167
 nadvojvodi habsburški: 157
 nadzidava hiš: 80
 nadzor doline: 102
 nadzor kolonizacije: 75
 nadzor mer in uteži: 164
 nadzor območja: 112
 nadzor poti: 79, 112, 156
 nagibi cest: 118
 nagibi poti stmi: 159
 nagibi veliki: 50
 nagibi zemljišč: 125, 170
 nagrobni: 103, 117, 123
 nahajališča manganovih rud: 152
 nahajališča rud: 152
 najdbe antične: 47, 102, 103, 117
 najdbe arheološke: 16, 103, 147, 150
 najdbe bogate: 156
 najdbe bronastodobne: 10, 39, 103, 156
 najdbe halštatske: 10, 39, 103
 najdbe keltske: 70
 najdbe maloštevilne: 148, 195
 najdbe na poteh: 103
 najdbe neprepričljive: 156
 najdbe neraziskane: 70
 najdbe posamezne: 195
 najdbe razpoložljive: 156
 najdbe rimskih podkev: 103, 148
 najdbe rimskodobne: 38, 70, 71, 118, 148
 najdbe skope: 118
 najdbe slučajne: 103, 117, 148, 150, 161
 najdbe srednjeveške: 102
 najdbe staroslovanske: 103
 najdbe tipične: 176
 najdbe zakladne: 155
 najdbe značilne: 123
 najdbe: 37, 39, 76, 100, 106, 108, 113, 115, 117, 123, 129, 152, 153, 161
 najdenine > najbe: 69
 najdišča arheološka: 150
 najdišča neraziskana: 150
 najdišča peči: 153
 najdišča rud: 76
 najdišča žlinder: 76
 najdišča: 117, 153
 najemanje gozdov: 174
 nakazovanje potekov poti: 38
 nakladanje bremen: 163
 nakladanje embalaže: 163
 nakladanje voz: 171
 nakladanje: 169
 naklade: 50
 Naklo: 40, 67, 68
 nakloni enaki: 71
 nakloni enakomerni: 149
 nakloni manjši: 158
 nakloni zemljišč: 169
 nakup posesti: 111
 nakup potrebščin: 48
 nakupi: 72
 nalaganje bremen: 163
 nalaganje delcev: 71
 nalaganje in merjenje: 166
 nalaganje nase: 163
 nalivi veliki: 125
 namakanje: 10, 13, 7174, 102, 111
 namembnost končna: 47
 namembnost pogosta: 174
 namembnost poti in cest: 45
 namembnost poti: 36, 47, 69, 101, 148, 155
 namembnost različna: 159
 namembnost tovorov: 165
 namen različni: 166
 namen cest: 158
 nameni današnji: 198
 nameni drugi: 198
 nameni gospodarski: 176, 196
 nameni in možnosti: 175
 nameni kolonizacijski: 196
 nameni komercialni: 172
 nameni naselitev: 75, 152
 nameni nastankov: 122
 nameni objektov: 176
 nameni obrambni: 176
 nameni poti in cest: 106
 nameni potovanj: 157, 175
 nameni prvotni: 173
 nameni različni: 47, 68
 nameni specifični: 71, 75
 nameni transportiranja: 175
 nameni uporabe: 45
 nameni vojaški: 196
 nameni zasedbe: 176
 nameni: 16
 nanašanje peska: 43
 nanašanje proda: 11
 nanašanje strug: 9
 nanesi ilovnati: 108
 napajanje živine: 13, 74
 napeljava cest: 162

- napisi na skalah: 39, 76
 napisi neraziskani
 napisi: 112, 117
 naprave enake: 169
 naprave iste: 169
 naprave kmečke: 169
 naprave podobne: 169
 naprave transportne: 50, 174
 naprave za vlačenje hlodov: 169
 naprave za vlečenje: 170
 naprave zakladalne: 174
 napredek splošen: 197
 naraščanje dokumentacije: 157
 naraščanje gospodarskih enot: 197
 naraščanje kmetij: 197
 naraščanje naselij: 112, 198
 naraščanje potreb: 35, 157
 naraščanje prebivalstva: 75
 naraščanje prometa: 176
 naraščanje števila vasi: 196
 naraščanje zaslužka: 197
 Nart: 37, 113, 175
 naselbina > naselje
 naselbine > naselja: 75
 naselitev antična: 153
 naselitev Lesc: 124
 naselitev Predtrga: 117
 naselitev Spodnjega Otoka: 115
 naselitev stalne: 74
 naselitev svetolucijska: 39
 naselitev zmanjšana: 197
 naselitev: 9, 79, 115
 naselitev bronastodobne: 195
 naselitev drugotne: 70, 78
 naselitev goste: 70
 naselitev halštatske: 129, 195
 naselitev individualne: 75
 naselitev istočasne: 107
 naselitev iz soseščine: 75
 naselitev kmetov: 121
 naselitev kontinuirne > naselitev neprekinjene: 156
 naselitev krajev: 42
 naselitev lažje: 177
 naselitev negloboka: 124
 naselitev neprekinjene: 127, 153, 156
 naselitev novejšje: 127
 naselitev občasne: 129, 195
 naselitev od daleč: 75
 naselitev posamezne: 196
 naselitev prebivalcev: 68
 naselitev prve začasne: 195
 naselitev prvotne: 35, 70, 78, 120
 naselitev sezonske: 195, 198
 naselitev skupinske: 75
 naselitev srednjeveške: 77, 196
 naselitev stalne: 129, 195
 naselitev stare: 127
 naselitev staroslovanske: 153
 naselitev v dvorih: 75
 naselitev v hubah: 75
 naselitev začasne: 74
 naselitev zadnje: 173
 naselitev zmanjšane: 198
 naselja - ožji del: 70
 naselja antična izginula: 123
 naselja antična: 38, 41, 42, 69, 70, 73, 75, 82, 103, 105, 106, 107, 117, 118, 123, 147, 148, 152, 153, 154, 155, 161, 176, 195
 naselja brez obzidij: 176
 naselja bronastodobna: 76, 103, 156, 161, 195
 naselja celotna: 71, 118
 naselja cerkvena: 114
 naselja današnja: 153
 naselja delna: 114
 naselja dolga: 70
 naselja domačinov: 176, 177
 naselja domnevna: 129, 148, 153
 naselja drugotna: 148
 naselja dvojna: 196
 naselja dvostranska: 71
 naselja enostranska: 70
 naselja fužinska: 50, 71
 naselja gručasta: 44, 70, 71, 76
 naselja halštatska: 11, 38, 41, 42, 69, 70, 75, 103, 105, 106, 113, 147, 148, 152, 153, 155, 156, 175, 197, 198
 naselja hipotetična: 149
 naselja hlaštatska: 75, 156
 naselja hribovska: 173
 naselja identična: 121
 naselja izginula: 177
 naselja iznad poti: 148
 naselja kmečka: 104, 196
 naselja kolinizacijska: 114
 naselja kolonizacijska primarna: 73
 naselja kolonizacijska: 70, 71, 73, 118, 198
 naselja letna: 152
 naselja ločena: 195, 196
 naselja majhna: 106, 176
 naselja manjkajoča: 129
 naselja na Belščici: 161
 naselja na gorah: 39
 naselja na grebenih: 115, 127
 naselja na hribu: 75, 196
 naselja na ježi: 69, 70, 75, 118, 155, 196
 naselja na pobočju gora: 69, 75
 naselja na pobočju: 69
 naselja na Rebrju: 69, 148, 152, 153, 155
 naselja na stiku ravnine: 44, 69
 naselja na Sv. Petru: 107, 129
 naselja najstarejša: 129, 152, 156, 195
 naselja nekdanja: 155
 naselja neraziskana: 152, 175
 naselja neugptovljena: 153
 naselja nova: 69, 110, 122, 124, 148, 150, 177, 197
 naselja ob cesti: 116
 naselja ob poteh: 36, 104, 106, 122, 127, 195, 196
 naselja ob potokih: 69, 70
 naselja ob studencih: 69
 naselja ob vodnjakih: 69
 naselja obstoječa: 117
 naselja opustela: 69
 naselja ozka: 159
 naselja pod Dobročjo: 196
 naselja pod gorami: 75, 196
 naselja pod potjo: 148
 naselja pod prehodi: 45
 naselja pod Reberjo: 161
 naselja podobna: 195
 naselja posamezna: 12
 naselja poznejša: 155
 naselja predhodna: 129
 naselja preminula: 71, 153, 195
 naselja prvotna: 71, 75, 118, 119, 148, 198
 naselja razpotegnjena: 71
 naselja rimskodobna > naselja antična
 naselja sedanja: 69
 naselja sezonska: 152, 155
 naselja specializirana: 76
 naselja sredi Dežele: 70
 naselja srednjeveška: 44, 69, 82, 105, 107, 117, 148, 152, 195
 naselja stalna halštatska: 152
 naselja stalna: 155, 156
 naselja stalne gorska: 178
 naselja stara: 73
 naselja staroslovanska: 117
 naselja strnjena: 69
 naselja svetolucijska: 152
 naselja tipična: 71
 naselja tretja: 148
 naselja tržna: 122
 naselja ugotovljena: 148
 naselja utrjena: 195
 naselja v bregu: 171
 naselja v Deželi: 158, 161
 naselja v Dolini gradov: 103
 naselja v dolini: 195
 naselja v dvorih: 69
 naselja v kolonijah: 69
 naselja v krogu: 44
 naselja v nartu: 38
 naselja v podaljšku poti: 69
 naselja v ravnini: 69, 75, 196
 naselja vojaška: 176
 naselja vaška (vicus): 195
 naselja vprašljiva: 129
 naselja z obzidji: 176
 naselja z ozkimi ulicami: 171
 naselja začasna: 152, 156
 naselja zbita: 171
 naselja značilna: 75
 naselja železodobna > naselja halštatska
 naselja: 15, 48, 69, 82
 naselje Lesce: 123
 naselje Lipje: 129, 155
 naselje Mala Selca: 129
 naselje Male Lebenice: 129
 naselje na Ajdri: 153
 naselje na Lipju: 153
 naselje na Sv. Lovrencu: 129
 naselje na Tlakah: 153
 naselje nad Breznico: 129
 naselje nad Smokučem: 129
 naselje nad Tlakami: 153
 naselje Njivice: 129
 naselje Otok: 115, 116
 naselje v Doslovčah: 149
 naselje v Krmici: 148
 naselje Velika Selca: 129
 naselje Velike Lebenice: 129
 naseljenci novi: 195
 naseljenci stari: 195
 naseljenci: 71, 79, 109
 naseljenost antična: 78
 naseljenost gosta: 44
 naseljenost koridorjev: 37
 naseljenost kratkotrajna: 117
 naseljenost manjša: 117
 naseljenost neprekinjena: 76, 105
 naseljenost območja: 117
 naseljenost stalna: 103
 naseljenost staroslovanska: 117
 naseljenost: 39, 77, 113
 naseljevanje: 10, 35
 nasipanje vršajev: 9
 nasipi obrambni: 117
 nasipi prek dolin: 50
 nasipi tipični: 126
 nasipi: 14, 44
 nasprotje interesov: 178
 nastanek cerkva: 46
 nastanek cerkve: 103
 nastanek cest: 45
 nastanek dolin: 10
 nastanek dolinice: 115
 nastanek držav: 175
 nastanek dvorov: 109
 nastanek Dvorske vasi: 108
 nastanek Gorice: 196
 nastanek gozda: 11
 nastanek gradov: 102
 nastanek gradu: 100
 nastanek kmetij: 73, 79
 nastanek ledin postopen: 198
 nastanek naselbin: 75, 121
 nastanek naselij: 7, 13, 15, 43, 44, 69, 70, 74, 75, 103, 107, 116, 117, 123, 125, 126, 148, 195
 nastanek njiv: 152
 nastanek ob poteh: 117
 nastanek Otoka: 196
 nastanek Pipanovega: 119
 nastanek podorov: 129
 nastanek Podvina: 114
 nastanek polj: 41
 nastanek Poljč: 14
 nastanek poti: 9, 13, 15, 75, 148, 150, 175
 nastanek pozov: 152
 nastanek Radovljice: 117
 nastanek sipin nad jezom: 178
 nastanek Smokuča: 149
 nastanek stez: 41, 175
 nastanek Studenčic: 149
 nastanek trga: 120, 122
 nastanek vasi iz dvorov: 195
 nastanek vasi negotov: 155
 nastanek vasi: 14, 38, 76, 107, 108, 114, 124, 127, 155, 156
 nastanek Vrbenj: 125
 nasutja: 71
 natovarjanje soli: 167
 navade življenske skupne: 75
 navezanost na cerkev: 195
 nazadovanje vasi: 110
 Nabcor plemeniti: 72, 105
 nedoslednost: 44
 Nemci: 168
 nepravilnosti: 147
 neprekinjenost naselitev: 156
 neprekinjenost zagotovljena: 147, 197
 neraziskanost arheološka: 37
 neraziskanost območja: 156
 neraziskanost sporočil: 161
 neraziskanost: 119
 nesmiselnost transporta: 174
 netočnost: 44
 Neuguttenberg: 87, 112
 neuporaba traktorjev: 162
 neuskkljenost naročil: 174
 neuskkljenost transporta: 174
 nevarnost ognja: 124
 nevarnost povečana: 157
 nevarnost turška: 123
 nevdrževanje poti: 175
 nezanesljivost virov: 44
 nihanja mas vrec: 163
 Nikolaj Poljški: 114, 115
 Nikolaj z Brega: 102
 niti dvojne: 172
 niti trojne: 172
 nizi naselij: 37, 45, 69, 70
 njiva poljedelska: 152
 njiva rudarska: 152
 njiva - travniki: 126
 njive hlebške: 107
 njive nekdanje: 78
 njive nepravilne: 152
 njive nove: 13, 118, 120, 152
 njive novovaške: 107
 njive ob poti: 198
 njive ozke: 78
 njive pravokotne: 152
 njive velike: 120, 178
 njive zapuške: 107
 njive zgoške: 107
 njive: 10, 37, 48, 70, 75, 77, 104, 107, 109, 110, 111, 112, 115, 118, 122, 124, 126, 130, 153, 155, 173
 Njivica: 36
 Njivice na Župnici: 153, 155
 Njivice nad Begunjami: 10, 11, 38, 42, 103, 195, 197
 Njivice nad Gozdecem: 152, 155
 Njivice pod Gačami > Njivice nad Begunjami: 197
 Njivice pod Hrastnikom: 103, 156, 195, 197
 Njivice pod Jamarskim vrhom > Njivice nad Begunjami: 197
 Njivice: 41, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 113, 148, 149, 152
 Nočev vrt: 153
 noge človeške: 175
 nomadi z ovčami: 198

- Nomenj: 49
 norci: 36, 67, 157, 197
 Norik: 40, 169
 norme transportne dnevne: 174
 nosači: 162, 164, 167, 168, 169
 nosila specializirana: 168
 nosila za mrliče: 168, 190
 nosila: 167, 172, 173
 nosilci naselitve: 75
 nosilci pravic - domovi: 147
 nosilnice konjske: 162
 nosilnice s parom konj: 190
 nosilnice velike: 168
 nosilnice za prenašanje ljudi: 168
 nosilnice: 162
 nosilnost tal: 37
 Noše: 69
 nošenje barigel: 166
 nošenje blaga: 158
 nošenje bremen do živali: 163
 nošenje bremen: 169
 nošenje človeško: 161, 162, 163, 168, 171, 173, 176
 nošenje do fužin: 169
 nošenje dolgotrajno: 167
 nošenje drva iz gozda: 162
 nošenje ene osebe: 167
 nošenje gnoja: 172
 nošenje hoste: 174
 nošenje imenitnikov: 162
 nošenje izdelkov fužin: 50
 nošenje izven mest: 162
 nošenje jajc: 167
 nošenje jezdecev: 166
 nošenje k hišam: 173
 nošenje kruha: 167
 nošenje lažje: 167
 nošenje materiala: 162
 nošenje moško: 167
 nošenje mrličev: 49
 nošenje na dolge razdalje: 162
 nošenje na glavi: 167
 nošenje na gore: 162
 nošenje na krajše razdalje: 162, 166, 167
 nošenje na Primorsko: 174
 nošenje na ramenih: 167
 nošenje na večje razdalje: 167, 169
 nošenje orožja: 177
 nošenje otrok: 172
 nošenje po gorah: 169
 nošenje po hribih: 167
 nošenje po ravnem: 169
 nošenje poljskih pridelkov: 172
 nošenje pridelkov: 171, 173
 nošenje rude z Jelovice: 169
 nošenje rude: 50, 167, 169
 nošenje s konji: 162, 173
 nošenje s koši: 173
 nošenje s pari konj: 168
 nošenje s polj: 162, 171
 nošenje s psi: 169, 191
 nošenje sena: 126, 173
 nošenje sipkega blaga: 163
 nošenje soli: 162, 172
 nošenje tekočin: 163
 nošenje težjih bremen: 167, 168
 nošenje tovorov z ljudmi: 195
 nošenje tovorov: 106, 158, 160, 162, 171
 nošenje udobnejše: 167
 nošenje v hiše: 173
 nošenje v koših: 78
 nošenje v mestih: 162
 nošenje večjih bremen: 167
 nošenje vina: 164
 nošenje vode: 167
 nošenje z nosilnim drogrom: 191
 nošenje z osli: 162
 nošenje z rjuhami: 173
 nošenje z več ljudmi: 167, 168
 nošenje z živalmi: 50, 162, 163, 171
 nošenje železa: 160
 nošenje železnih izdelkov: 168
 nošenje žensko: 167, 169, 174
 nošenje žita: 160, 167
 nošenje: 47, 49, 70, 78, 79, 162, 163, 167, 168, 170, 171, 172, 173
 notranje avstrijske dežele: 154
 Notranjska: 176
 Nova Dobrava: 116
 Nova vas: 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 31, 38, 41, 46, 69, 70, 73, 74, 106, 107, 111, 120, 122, 124, 125, 126, 128, 145, 152, 196
 Novak - naselje: 36, 39, 46, 130
 novci ljubljanski: 117
 novci rimski: 76, 102, 103, 117, 155
 novci srednjeveški: 117
 Novinova podonca: 15
 Novinovo Podrtje: 130
 novitete: 157
 Nova Dobrava: 123
 Novo polje: 73, 119, 124
 Novovaščani: 109
 Nowinske njive: 13
 nožič halštatski: 117
 NUK: 138
 Nyclaw von Moesnach: 114
 Nykel von Pevlich: 114
 Ob Blejski poti: 130
 obala zahodna: 195
 obala: 177
 občina Radovljica: 76
 občina Tržič: 76
 občine katastrske: 13
 občutljivost na vlago: 166
 občutljivost na vreme: 197
 občutljivost vrčev: 172
 obdelava polj: 78
 obdelava tal: 10
 obdelava zemlje halštatska: 148
 obdelava zemlje: 67, 75, 121, 152, 176, 198
 obdobja časovna: 12
 obdobja naslednja: 198
 obdobja nenaseljenosti: 69
 obdobja različna: 159
 obdobja sušna: 13
 obdobje rimsko: 158
 običaji prejšnji: 196
 običaji skupni: 75
 obiski bronastodobni: 156
 obiski območja: 35
 obiski osebnosti: 40
 objekti cerkveni uničeni: 195
 objekti sakralni: 101
 Obla gorica - zahodni konec: 117, 125
 Obla gorica: 9, 10, 13, 41, 42, 46, 48, 49, 74, 107, 117, 119, 122, 150
 oblasti cerkvene: 16
 oblasti deželne: 157
 oblasti posvetne: 16
 oblasti: 36
 oblika četverokotna: 150
 oblika kolonialna normalna: 124
 oblika kvadratna: 150
 oblike funkcionalne: 75
 oblike kolonizacijske neizrazite: 124
 oblike kolonizacijske tipične: 126
 oblike kolonizacijske: 114
 oblike ledin: 150
 oblike naselij specifične: 71
 oblike naselij ustaljene: 110
 oblike naselij: 70, 75
 oblike naselitev nove: 197
 oblike nove: 198
 oblike pletenih posod: 172
 oblike podobne: 75, 172
 oblike posod: 164
 oblike poti: 102
 oblike preživljanja: 168
 oblike prvotne: 120
 oblike različne: 172
 oblike sodov: 173
 oblike stagen: 126
 oblike stare: 198
 oblike transportne: 162
 oblike vasi: 71, 114
 oblike zemljišč: 71, 120
 oblikovanje krajine: 170
 oblikovanje meja: 147
 oblikovanje strug: 11
 območja kmečka: 197
 območja kolonizacijska: 112
 območja naselitvena najstarejša: 129
 območja nenaseljena: 69
 območja obiskovana: 156
 območja obrambna naravna: 39
 območja sosednja: 195
 območja suha: 69
 območja sumljiva: 158
 območja vodnata: 69
 območje Batranca - Selo: 113
 območje Begunj: 42, 90, 92, 99, 104, 106, 107, 112
 območje Belščice: 161
 območje Bistrice: 112
 območje Blat: 14
 območje Bovca: 160
 območje Brezij: 112
 območje civilizacijsko zaključeno: 82
 območje Dežele: 149, 161, 176
 območje do Kokre: 110
 območje do Preddvora: 111
 območje Dobrav: 9
 območje Doslovč: 148
 območje Dmče: 79, 108, 112
 območje dvora na ježi: 112
 območje Dvorske vasi: 94, 99, 107, 108, 109, 111, 112, 123
 območje Gorice: 127
 območje Gorij: 46, 48
 območje Hlebc: 123, 146
 območje Hraš: 126
 območje izven plazur: 149
 območje Jesenic: 50
 območje k.o. Nova vas: 144, 146
 območje Karavank: 155
 območje Koroške Bele: 156, 195
 območje Kovorja: 112
 območje Kranjske gore: 50
 območje Kupljenika: 178
 območje Lesc: 112, 143
 območje Leš: 41, 112, 196
 območje Ljubna: 41
 območje Loško: 36
 območje mejno občutljivo: 153
 območje Most in Žirovnice: 153, 155
 območje Most: 153
 območje Mošenj: 113
 območje naseljeno: 41, 156
 območje Nomnja: 49
 območje Nove vasi: 10, 11, 25, 26, 27, 123, 145
 območje obdelano: 112
 območje Otoka: 12, 107, 116, 134
 območje Palovč: 112
 območje Pokljuke: 178
 območje Poljč: 106, 112
 območje poševsko: 79
 območje Predtrga: 117
 območje pregledno: 112
 območje Radovljice: 27, 92, 117, 121, 135, 150
 območje ravniško: 41
 območje Rebri: 195
 območje rudarsko aktivno: 50, 153
 območje Slatne: 103
 območje Smokuča: 147, 148, 150
 območje Sorice: 74
 območje Spodnjega Otoka: 99
 območje Sv. Ane: 121
 območje Sv. Petra: 106, 148
 območje Štivana: 16
 območje uporabe mer: 166
 območje Vadič: 112
 območje Visoč: 112
 območje Visoke Gorenjske: 168
 območje Vrbe: 155
 območje zemljišč: 71, 120
 območje Zapuž: 107, 123
 območje Zatrnika: 178
 območje Zgornjega Otoka: 99
 območje Zgoše: 99, 106, 107, 110, 112
 območje Železne Kaple: 111
 območje Žirovnice: 129, 152
 območje Dežele: 184
 območja obiskovana: 156
 obrabi nad prostori: 120
 obrabi nad vrati: 120
 obrabi: 120
 obraba voz: 170
 obračanje prometa: 123
 obračanje sani: 170
 obračanje voz: 170
 obračunavanje blaga: 172
 obračuni: 164
 obramba dežle: 75, 157
 obramba dostopov: 160
 obramba naselij: 70, 76
 obramba poti: 100
 obramba pred Turki: 122
 obramba: 35
 obrati železarski: 39, 50
 obravnave skupne: 152
 obremenitve človeka: 161, 163, 169
 obremenitve konj: 165, 166, 169, 171
 obremenitve kratkotrajne: 163
 obremenitve omejene: 171
 obremenitve potnikov: 45
 obremenitve pri nošenju: 169
 obremenitve pri vlačerju: 169
 obremenitve samokolnic: 172
 obremenitve znosne: 157
 obremenitve zemljišč: 175
 Obrne: 16
 obrnjenost proti Ljubljani: 123
 obrnjenost proti Primorju: 123
 obrobje doline: 99
 obrobje naselja: 124
 obročki njiv: 178
 obročki koles: 36, 67
 obročki leseni: 165
 obročki tekalni železni: 170
 obrti: 35, 120, 122, 123
 obrtniki fužinski: 67
 obrtniki mestni: 36, 67
 obrtniki na deželi: 36, 67
 obrtniki potrebni: 67
 obrtniki trški: 36, 67
 obrtniki: 36, 126, 159
 obseg ledin: 150
 obstoj cerkve: 122
 obstoj dejavnosti: 122
 obstoj naselij vprašljiv: 129
 obstoj poti: 111
 obstojnost brunčanj: 177
 obstojnost poti: 16
 obveščanje hitro: 35
 obveze proti kmetiji: 120
 obveze proti zemljišk. gospodu: 120
 obveznosti kosezov: 154
 obvozi ob poteh: 158
 obvozi: 171
 obvoznice: 67, 160
 obzidje z obrambnimi stolpi: 121
 ocene hiš: 111
 ocene: 118
 odcep poti proti Otoku: 110
 odcepi poti: 30, 37, 38, 39, 42, 43, 48, 105, 108, 116, 148, 156, 161, 175
 odcepi: 48, 113, 150
 oddajanje v zakup: 130
 oddaljenost med naselji: 197

- oddaljenost od doma: 173
 oddaljenost od naselij: 117
 oddaljenost poljedelskih površin: 173
 oddaljenost poti: 108
 oddaljenost zgradb: 116
 oddvojitve ljudi 75
 oddvojitve polj: 107
 odiranje živali na meh: 163
 odkazila srenjska: 130
 odklanjanje poti: 148, 149
 odkrita slučajna: 113
 odkupnine: 122
 odlagališča ob naseljih: 173
 odločanje o poljedelstvu: 147
 odločanje o uporabi: 171
 odločanje o živinoreji: 147
 odločanje srenjsko: 147
 odločanje v vaški skupnosti: 147
 odličnost oblike: 172
 odmiki hiš: 171
 odmiki poti: 149
 odmiranje vasi: 162
 odnašanja materiala: 71
 odnašanje delcev: 71
 odnašanje mostov: 160
 odnašanje poti: 37
 odnašanje proda: 11
 odnosi družbeni: 198
 odnosi fevdalni: 109
 odnosi med merami: 164, 165
 odnosi nošenje - voženje: 171
 odnosi srenjski nerazviti: 121
 odnosi srenjski: 130
 odnosi transport blaga - nakup blaga: 195
 odnosi zemljiški gospod - kmet: 197
 odprtje Ljubelja: 161
 odredbe: 166
 odrezanost transportna: 82
 odroni: 175
 odsek Cesarska cesta - Gorica: 116
 odsek Moste - Podvin: 158
 odsek Širjava - Zgornji konec Ledevnice: 111
 odseki novi: 68, 158
 odseki opuščeni: 116
 odseki poti in cest: 175
 odseki poti ohranjeni: 116
 odseki poti strmi: 176
 odseki poti: 40, 98, 111
 odselejevanje ljudi: 162
 odstopanje mas: 166
 odstopanje mer: 166, 168
 odstopanje od smeri: 36
 odstranjevanje ograj: 176
 odtokanje voda: 10, 115
 odtujevanje kmetij: 124
 odtujevanje lastnine: 110
 odtujevanje posesti: 120
 odvajanje voda: 71
 odvajanje vršnih voda: 74
 odvažanje blaga na železnico: 198
 odvažanje izdelkov: 50
 odvažanje pridelkov: 78
 odveza zemljiška: 112, 120
 odvijanje dejavnosti: 162
 odvijanje trgovine: 122
 odvisnost medsebojna: 162
 odvisnost od cest: 171
 odvisnost od ciljev: 175
 odvisnost od gospoda: 121
 odvisnost od izhodišč: 175
 odvisnost od lege: 71
 odvodnjavanje pobočij: 71
 odvodnjavanje uspešno: 115
 odvodnjavanje zemljišč: 11, 126
 odvodnjavanje: 11 - 13
 Oglanica: 149
 oglarjenje: 174
 oglarji: 169
 ogledi zemljišč: 69
- Oglej - Čedad: 16
 Oglej: 161, 176
 ogjarjenje: 49
 ogjarstvo: 197
 oglje: 157
 Ogļenice: 152, 155
 ogļišča: 169
 ognjišča ogrevalna: 80
 ognjišča sredi hiše: 120, 198
 ognjišča v kotu: 80
 ognjišča za kuhanje: 80
 ognjišča v veži: 120
 ograje dobro vzdrževane: 198
 ograje kamnite obojestranske: 171
 ograje kamnite: 162, 176
 ograje zidane: 147
 ogrevanje: 120
 ogrodje leseno: 168
 ogroženost od vode: 8
 ohladitev: 110
 ohranitev hiš: 111
 ohranjanje jezika: 176
 ohranjanje krajine: 178
 ohranjanje nošenja dolgotrajno: 173
 ohranjanje poti in cest: 37, 198
 ohranjanje prebivalstva: 196
 ohranjanje rešitev: 196
 ohranjenost oblik: 120
 ohranjenost poti: 37, 42, 50, 107, 155
 ohranjenost Radovljice: 123
 ohranjenost stagen: 126
 ohranjenost zidov: 99
 ohromitev trgovine: 123
 ojačitev cerkvene strukture: 195
 ojasa: 169
 okolica Begunj: 104
 okolica Blejskega mostu: 195
 okolica Briksna: 111, 174
 okolica cerkve: 123
 okolica dvorov: 112
 okolica mostov: 159
 okolica Mošenj: 113
 okolica naselij: 173
 okoliščine drugačne: 121
 okoliščine nastanka: 121
 okoliščine različne: 163
 okoliščine transportiranja: 175
 okoliščine vlačjenja: 163
 okoliščine zunanje: 162
 okolje vaško: 195
 okovje železno: 170
 okraj Radovljica: 41
 olajševanje hoje: 171
 olje - vino: 167
 olje: 167, 172
 oljenke: 69
 omejitev dela: 173
 omejitev funkcije posod: 172
 omejitev količine pridelkov: 173
 omejitev kolonije: 124
 omejitev prostorska: 82
 omejitev števila ljudi: 173
 omembe prve: 81
 omenjanje kosezov: 154
 omogočanje kmetovanja: 115
 omogočanje napredka: 157
 omogočanje nastanka naselij: 195
 omogočanje prevažanja: 171
 omogočanje prometa: 162
 omogočanje transporta: 162, 171
 omogočanje uporabe voz: 171
 omrežje antično: 40
 omrežje cest novoveško: 158
 omrežje cestno antično: 176
 omrežje komunikacijsko: 40
 omrežje poti in cest: 40
 omrežje poti rimskodobno: 158
 omrežje poti srednjeveško: 40, 158
 omrežje poti: 42, 70
 omrežje prometno prvotno: 36
 onemogočanje drsenja: 168
- onemogočanje uporabe voz: 171
 opažanja: 114, 161
 opekame opuščene: 37, 73
 opravila cerkvena: 122
 oprema cestna: 160
 oprema dodatna: 166
 oprema konjska za voženje: 173, 192
 oprema konjska: 170
 oprema prometna: 162
 oprema tovorniška: 36, 67
 oprema vojaška prirejena: 167
 oprema vojaška: 157
 oprema volovska: 170
 oprema za nošenje: 191
 oprema živali: 170
 oprema: 197
 opuščanje kmetij: 154
 opuščanje odsekov: 175
 opuščanje poljedelstva: 78
 opuščanje tras: 175
 opuščanje vinogradov: 78, 154
 opuščanje gradov: 100
 oral (površinska mera): 198
 oranje njiv: 173
 oranje otežkočeno: 152
 oranje v isti smeri: 152
 oranje vodoravno: 78
 oranje zaključno: 152
 oranje: 78, 79
 Orendil: 72
 organizacija cerkvena: 149, 195
 organizacija dežele: 157
 organizacija družbe antična: 198
 organizacija družbe srednjeveške: 198
 organizacija kmečkih del: 171
 organizacija višja: 157
 organizacija vojaščine: 123
 organizacija življenja: 157
 organizacija kolonizacije: 111
 orientacija obrambna: 44
 orientacija vasi: 44
 orientacija: 148
 orientirji: 148
 orodja kmečka: 118
 orodja kamnita: 175
 orodja poljedelska: 35
 orodja rudarska: 49
 orodja zahtevnejša: 35
 orodja: 35
 orožje: 35, 166, 177
 ortenburški rudarski red: 36, 68
 Ortenburžani: 36, 39, 43, 74, 75, 82, 99, 107, 115, 121, 122, 127, 154, 157, 160, 173, 195, 197
 Ortnek: 100
 osamosvojitve ministerialov: 109, 111
 osamosvojitve plemičev: 111
 osi jeklene: 170
 osi koles: 67
 osi lesene: 36, 170
 osi: 36
 oskrba hitra: 176
 oskrba planinskih koč: 163
 oskrba s hrano: 197
 oskrba s potrebščinami: 16, 159, 197
 oskrba s surovinami: 49, 197
 oskrba vojne krajine: 123
 oskrba vojske: 35, 176
 oskrba z ogljem: 49
 oskrba z rudami: 49
 oskrba z vodo: 155
 oskrba zanesljiva: 176
 osli: 78, 169, 171
 osminka (vino) = frakelj: 163
 osnova 64 kg: 167
 osnove iste: 166
 osnove mer: 165, 167, 168
 osnove neenotne: 166
 osnove rimske: 169
 ost sulična bronasta: 117
 ostanki antični: 103, 105, 113, 117,
- 149, 153, 170, 176, 181
 ostanki bivanja: 156
 ostanki brunčanj: 177
 ostanki cest: 84, 85, 158, 159
 ostanki današnji: 14, 121
 ostanki drč: 174
 ostanki fizični: 82
 ostanki grobišč: 153
 ostanki halštatski: 113
 ostanki hiš: 81
 ostanki keltski: 43
 ostanki keramike: 117
 ostanki manj prepričljivi: 148
 ostanki mlinov: 126
 ostanki močvirij: 12
 ostanki mostov: 160
 ostanki naselij: 40, 69, 129, 158, 171
 ostanki neobstoječi: 129
 ostanki neprepričljivi: 48, 111, 148
 ostanki obstoječi: 129
 ostanki ograj: 176
 ostanki pašnišča: 195
 ostanki peči: 105, 152
 ostanki plazu: 129
 ostanki pomanjkljivi: 156
 ostanki poti in cest: 80, 175, 177
 ostanki poti: 16, 26, 37, 38, 40, 42, 43, 48, 49, 50, 59, 69, 78, 82, 92, 101, 102, 107, 108, 113, 116, 117, 122, 147, 148, 153, 155, 160, 176, 177, 181
 ostanki predantičnih: 113
 ostanki prepričljivi: 148
 ostanki prihodov: 159
 ostanki rak: 14, 126
 ostanki rudarjenja: 105, 129, 152, 153
 ostanki sedanji: 159
 ostanki srednjeveški: 113
 ostanki stagen: 7, 73, 124
 ostanki starih cest: 38, 158
 ostanki starih peči: 156
 ostanki strug: 8, 10, 15, 25, 125, 128
 ostanki svetišč: 153
 ostanki tlakov: 28, 29, 37, 40, 43, 48, 153, 160
 ostanki vidni: 108, 148, 154
 ostanki vlak: 174
 ostanki vprašljivi: 129
 ostanki zgradb: 102
 ostanki zidov: 73, 99, 103
 ostanki železarjenja: 82, 153
 ostanki: 7, 74, 108, 111, 114, 117, 119, 152, 153
 osuševanje močvirij: 114
 Otoče: 47
 Otok - vas: 8
 otok Hvar: 162
 Otok: 75, 78, 114, 115, 116, 122, 127, 177
 otoki dalmatinski: 162, 171
 Otoška dolina: 9, 10, 12, 59, 70, 74, 76, 82, 92, 95, 99, 101, 102, 103, 107, 108, 109, 114, 115, 158
 Otoški graben: 12, 115
 otovarjanje živali: 163
 ovce: 77, 195
 ovčereja: 105, 196
 ovčnjak grajski: 81
 ovinki blagi: 158
 ovinki ostrni: 50, 159, 171
 ovinki Save: 159
 ovire na poteh: 152, 175
 ovire transportne: 152, 173
 ozačje > zaledje:
 ozare: 178, 198
 ozemlje briksensko: 74, 123
 ozemlje golo: 103
 ozemlje Hlebc: 123
 ozemlje Hraš: 123
 ozemlje izkrceno: 74
 ozemlje nedostopno: 162
 ozemlje ortenburško: 127

- ozemlje padajoče: 170
 ozemlje prejšnje: 155
 ozemlje radovljiško: 123
 ozemlje ravninsko: 170
 ozemlje razpoložljivo: 75
 ozemlje vaško: 128
 ozemlje vrbensko: 155
 ozemlje zamočvirjeno: 13
 ozemlje zgoško: 112
 Ozi: 72
 oživiljanje poti: 111
 oživiljanje trgovine: 36, 123
 padavine: 175
 Padonca: 35, 38, 59, 67, 68, 113, 158
 Padska nižina: 39, 198
 Pahle: 50
 pahljače poti: 49, 123, 195
 palacij: 101
 palec (mera): 165
 palete: 163
 palice: 172
 Palovče: 37, 38, 71, 74, 76, 77, 79, 81, 82, 110, 115
 panoga gospodarska starejša: 130
 Panonija: 36
 Papež: 43
 parcele dolge: 74
 parcele Erjavčeve: 118
 parcele kmetij: 130
 parcele konične: 150, 152
 parcele manjše: 119
 parcele mejne: 110
 parcele največje: 114
 parcele normalne: 125
 parcele ob Savi: 124
 parcele obrnjene: 125
 parcele presekanke: 125
 parcele pripadajoče: 130
 parcele prvotne: 70, 119, 124
 parcele Sandrove: 118
 parcele severno od Žal: 119
 parcele srenjske: 130
 parcele velike: 119
 parcele: 73, 110, 152
 parcelizacija: 130, 148
 pasovi obdelovalnih površin: 74
 pasovi vodoravni: 78
 paša + pridobivanje železa: 152
 paša dnevna: 152
 paša drobnice: 39
 paša gorska: 105
 paša goveda: 196
 paša južno od meje: 152
 paša koz: 152
 paša krav: 152
 paša ovac: 129
 paša ovc: 152
 paša živine: 39, 109
 paša: 126, 147, 195
 pašniki na Belščici: 156
 pašniki na Kočni: 156
 pašniki na Rebri: 130, 147
 pašniki nad Deli: 148
 pašniki z drevjem in grmovjem: 147
 pašniki z drevjem: 147
 pašniki z grmovjem: 147
 pašniki: 69, 77, 104, 109, 114, 119, 121, 124, 155
 pašništvo planinsko značilno: 195
 pašništvo planinsko: 196
 pašništvo razvito: 130
 pašništvo: 129
 patriarh Rabinger: 72, 105
 patriarhat oglejski: 16, 82, 114, 115, 149, 195
 patriarhat: 72
 patriarhi: 74
 Pavel Diakon: 10
 Pavel; Tunco; Ivan - osvobojeni: 106
 Pavel - osvobojeni: 72
 Peccaz: 74
 pečati starinski: 112
 peči breščanske: 35, 157
 peči kmečke nožno gnane: 152
 peči kmečke vodno gnane: 153
 peči kmečke: 35, 80, 120, 152, 153
 peči kovaške: 153
 peči kranjske: 174
 peči ogrevalne: 197
 peči slovenske: 157
 peči srednjeveške: 152, 153
 peči sv. Heme: 35, 67, 153
 peči v kotu: 80
 peči velike: 197
 peči vetrne: 152, 176
 peči železarske vodno gnane: 157, 174
 peči železarske: 35, 153
 Peči: 15, 41, 104, 147, 152, 180, 186
 Pečnik: 117
 peharji: 172
 peki: 119
 Per sosedo: 42
 Peračica - dolina: 59
 Peračica - potok: 38, 41, 67, 68, 74, 76, 79, 82, 112, 113, 158
 Peračica - vas: 74, 76, 82, 113
 pesa: 171
 pesek odplavljen: 175
 pesek: 113, 171
 Peski: 10, 128
 pesta lesena: 36, 170
 pešanje trgovine: 122
 pešci: 122, 167
 pešhoja: 162, 177
 pešpoti: 35, 40, 45, 47, 48, 49, 50, 70, 77, 101, 102, 111, 121, 124, 147, 159, 160, 175, 195
 petre: 169
 Petrovo Brdo: 36, 39, 68
 Pfeffel Eberhart: 100
 Pfeffel Markvard: 100, 104
 Pfeffi: 104
 Pipan: 119, 120
 Pipanovo: 14, 118 - 120, 138
 Piran: 174
 pismenost: 157
 Piškotarjev most: 46
 Piškovca: 150
 pižve vina: 166
 pivo: 163
 Pizdel: 129, 149, 150, 182
 Piznek: 37, 109
 Pižov most: 41, 46, 49, 160, 168, 171
 Pižova jama: 153, 154, 155
 plačilo dolga: 110
 plačilo tovarnine: 166
 planina Belščica: 39, 130
 planina Martinček na Jelovici: 128
 planina Mošenjska: 49, 114
 Planina pod Golico: 36, 67, 76, 169, 174
 planina Svečica: 156
 planina Zelenica: 130
 planina Žaga: 50, 130
 planine gorenjske: 156
 planine koroške bivše: 152
 planine koroške: 156
 planine kravje: 130, 152
 planine na Begunjščici: 130
 planine na Dobri: 82
 planine na Jelovici: 130
 planine nerazdeljene: 130
 planine ovčje: 130
 planine privatne: 82, 128
 planine skupne: 127
 planine smokuške: 130
 planine visokogorske: 39
 planine: 49, 76, 77, 109, 147
 plasti = sloji
 plasti ostankov: 16
 plasti prsti debele: 156
 platno: 174, 197
 plavljenje lesa: 174
 plavljenje po Savi: 174
 plavž v Kolnici: 49
 Plavž: 50, 67
 Plavžarica: 49
 plavži na gorah: 49
 plavži na Savi: 174
 plavži sv. Heme: 49
 plavži zidani: 50
 plavži: 49, 50
 plaz z Rebri: 129
 plazovi zemeljski = udori = podori = podrtje 37, 71, 149
 plazovi: 43
 Pleče: 11, 104
 plemiči iz Tirolske: 111
 plemiči nemški: 197
 plemiči priseljeni: 111
 plemiči: 106, 112, 114, 119, 162
 plemstvo cerkveno: 16
 plemstvo domače: 195, 197
 plemstvo koroško staro: 111
 plemstvo nemško: 197
 plemstvo nižje: 195, 197
 plemstvo posvetno: 16
 plemstvo visoko: 16
 plemstvo: 177
 pločevina pocinkana: 173
 pločevina pokositrena: 173
 plohi: 80
 plotovi popravljeni: 147
 pobiranje dajatev: 50
 pobočja blaga: 76, 77
 pobočja Dobrave: 116
 pobočja Dobrče: 71, 72, 82, 99, 147, 177
 pobočja gora: 178
 pobočja Jelovice: 177
 pobočja Karavank: 36, 195
 pobočja nad Savo: 43
 pobočja položna: 115
 pobočja Rebri: 154
 pobočja Stola: 45, 76, 130
 pobočja strma: 50, 78, 102, 148
 pobočja: 42
 pobočje Gač vzhodno: 100
 pobočje Rebri: 44, 71, 129
 Pobmca: 29, 38, 78, 81, 82
 pocenitev transporta: 171
 Pod cesto: 113
 Pod Dermčo: 109, 111
 Pod Dobrčo: : 69, 77, 112
 Pod Gorico: 12, 13, 14, 127
 Pod Macenovcem: 130
 Pod Nartom: 67
 Pod Njivicami: 104
 Pod planino (puh Panino): 152
 Pod Rupo: 12, 13, 14, 102, 113, 127
 Pod Selom: 7
 Pod Stagnami: 119
 Pod vasjo: 150, 152
 Pod vinom: 102
 Pod Vogam: 10, 13, 73, 104
 Pod vrtički: 119, 120
 pod Wirtschk: 119
 podaljšanje obdelovalnih površin: 149
 podaljški poti: 108, 111, 123, 129, 142, 178
 podatki arheološki: 111
 podatki nezanesljivi: 117, 165
 podatki pomanjkljivi: 154
 podatki pregledni: 154
 podatki zgodovinski: 111
 podatki: 108
 Podblica: 39, 68
 Podbrezje: 35, 36, 38, 40, 45, 46, 67, 69, 107, 123, 158
 Podbrunk: 148
 podelitev fevdov: 154
 Podgorci: 77
 Podgorje: 28, 29, 37, 38, 47, 69, 70, 74, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 101, 108, 110, 111, 112, 119, 123, 127, 173
 Podgorska planina: 77
 Podgorski grad > grad Klanec: 81
 podi: 80
 Podklanec: 16
 Podkoren: 37, 39, 40, 43, 44, 67, 68, 160, 174
 Podkorenska cesta: 159
 Podkorenska polja: 44
 Podkorensko sedlo: 45, 160
 podkovanje konj: 118
 podkve rimske: 103, 148
 Podlomeč: 43, 44
 Podlonk: 46
 podložniki briksenski blejski: 107, 128
 podložniki: 81
 podložnost kosezov: 154
 podložnost trškemu sodniku: 121
 podložnost: 128
 Podnarji: 152
 Podnart: 36, 47, 67
 podnebnje vlažno: 109
 podnožje Krmiškega roba: 150
 podobnost funkcijska: 169
 podobnost oblikovna: 169
 podobnost: 71
 Podonca: 125, 126, 129, 150, 152
 podori pobočji: 44
 podori veliki: 129
 podpiranje gospodarstva: 120
 podpiranje poti: 38
 podpora fevdalcev: 195
 podporje jamsko: 174
 Podravje: 36
 podrejanje težnjam razvoja: 110
 podobnosti: 97, 136, 141, 146
 področja trgovanja: 168
 področja uporabe: 172
 področje > območje: 108
 področje poljedelstva: 130
 področje živinoreje: 130
 Podrtje: 129
 podrujci: 130
 podstavki gradov: 87
 podstavki zidani: 79, 80
 podvajanje mer: 167
 podvajanje števila kmetij: 110
 Podvini: 10, 41, 99, 111, 113, 116, 158
 Podvinski Herward: 102
 Podvinski Sebald: 102
 Podvinski: 75, 102
 podvoz: 7, 125
 podvrženost eroziji: 77
 poenotenje vrec: 163
 Pogačar: 128
 poglabljanje Grabna: 114
 poglabljanje kanalov: 115
 poglabljanje korit: 43
 poglabljanje strug: 7
 pogledi po poteh: 69
 pogledi z gora: 177
 pogoji bivalni: 101, 102, 156
 pogoji gospodarski: 156
 pogoji kamenodobni: 175
 pogoji klimatski: 14, 177
 pogoji kolonizacije: 117
 pogoji najboljši: 156
 pogoji nakupni: 162
 pogoji potovanj: 177
 pogoji primerni: 117
 pogoji prodajni: 162
 pogoji razvojni: 177
 pogoji splošni: 71
 pogoji srenjski: 130
 pogoji transportni ogodnejši: 177
 pogoji transportni različni: 177
 pogoji transportni slabi: 173
 pogoji transportni: 162
 pogoji ugodni: 39, 82, 177, 196
 pogoji za naselitev: 39, 44, 71, 82, 116, 117, 177
 pogoji za poljedelstvo: 196

- pogoji za preživetje: 156
 pogoji za živinorejo: 196
 pogoji življenski: 177
 pogoni celotne fužine: 197
 pogoni mlinov: 74
 pogoni vodni (kolesa vodna): 153
 pogostost prometa: 40
 pogozdenost ravnin: 178
 poimenovanja potokov: 76
 poimenovanja različna: 172
 poimenovanja voda: 106
 poimenovanja: 11, 41, 81, 99, 101, 104, 107, 120, 147
 pojav voz: 177
 pojavljanje problemov: 8
 pojem "Njivice": 152
 pojem "polje": 152
 pojmi rudarski: 152
 pojmi: 147
 pojmovanje pravičnosti: 147
 pojmovanje: 147
 Pokljuka: 36, 39, 49, 178, 196
 pokopališča krščanska: 119
 pokopališča: 104, 105, 118
 pokopališče begunjsko: 67
 pokopališče na Rodinah: 149
 pokopališče pri cerkvi: 117
 pokopališče radovljiško: 168
 pokopi krščanski: 117
 pokopi na Rodinah: 150
 pokoravanje dežele: 195
 pokrajina bodoča: 178
 pokrajina od Visoč do Potokov: 177
 pokrajina urejena: 178
 pokrajina že načeta: 178
 pokristjanjevanje: 114, 130
 Polanci: 105, 152
 Polane: 149
 poledenitve: 9
 police na pobočjih gora: 198
 Police: 113, 119, 132
 polič (vino): 163, 164, 165
 politika: 71
 polizdelki: 50
 polja antična: 152
 polja begunjska: 41, 103
 polja brezjanska: 112
 polja črnivška: 113
 polja dvorjanska: 73, 108, 127
 polja goriška: 116
 polja graščinska: 103
 polja halštatska: 148
 polja hribovska: 162
 polja leška: 42
 polja ljubenska: 38
 polja na ravnini: 127
 polja najbolj plodna: 129
 polja nova: 78
 polja novovaška: 13, 73
 polja ob cesti: 111
 polja ob poti: 107
 polja obdelana: 103, 112, 123
 polja otoška: 116, 133
 polja pod Njivicami: 105
 polja predtrška: 117, 122
 polja pripadajoča: 70
 polja radovljiška: 121
 polja smokuška: 130
 polja studenska: 42
 polja vaška: 107
 polja vrbenska: 42, 149
 polja vrblijska: 13
 polja zgoška: 198
 polja: 70, 77, 79, 103, 104, 114, 153
 Poljane: 12, 39, 43, 67, 68, 107, 122, 161, 178
 Poljanska dolina: 40
 Poljče: 9, 10, 11, 14, 15, 37, 38, 41, 47, 67, 69, 71, 72, 79, 94, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 122, 123, 125, 128, 146, 149, 158, 161
 Polje > Kraljevo polje: 73
 polje otoško:
 polje poljedelsko: 152
 polje rudarsko: 152
 poljedelci: 109, 152
 poljedelsko orodje: 157
 poljedelstvo halštatsko: 129
 poljedelstvo sodobno: 178
 poljedelstvo: 11, 39, 44, 76, 82, 105, 123, 129, 130, 195, 196, 198
 Poljšica: 36
 Poljška gmajna: 14, 103, 104, 105
 Poljška planina: 50, 57, 104
 polkmetje: 119
 poljenje vrec: 166
 polotok: 115
 polovnjak - memik (žito): 163, 164
 polovnjak (sod) vina: 163, 164
 položaj poseben: 108
 polrokodelci: 119
 Polž = "pož" = Posch: 107
 pomanjkanje cest: 162
 pomanjkanje krščanska: 156
 pomanjkanje imen: 77
 pomanjkanje interesov: 176
 pomanjkanje najdb: 155
 pomanjkanje ostankov: 155
 pomanjkanje podatkov: 106
 pomanjkanje prostora: 110
 pomanjkanje sredstev: 176
 pomanjkanje vode: 13
 pomanjkanje zemlje: 120, 197
 pomanjkljivosti: 10
 pomembnost funkcij: 103
 pomembnost gradov: 101
 pomembnost koridorjev: 177
 pomembnost oblike: 152
 pomembnost poti in cest: 40, 44
 pomen imen: 107
 pomen isti: 152
 pomen poti: 156
 pomen strateški: 109
 pomen Trsta: 167
 pomnenje: 49
 pomoč pri kolonizaciji: 75
 pomoč pri nalaganju: 163
 pomoč pri naselitvi: 75
 pomol otoški: 115
 pomol radovljiški: 122
 ponavljanje lastnikov: 119
 ponavljanje vzorcev: 69
 ponori poti: 36, 113
 pooblastila velika: 157
 popis cest I. 1826: 113
 popis cest: 68
 popis družin in hiš: 110, 124, 126, 154
 poplave: 37, 125, 126, 173, 175
 popotovanja večdnevna: 47
 popotovanja: 47
 Popovo: 76
 popravila mostov: 154
 popravila poti: 197
 popravila gradov: 101
 poraba časa, 67
 poraba dela: 67
 porazdelitev funkcij med vasi: 147
 porazdelitev obremenitev: 168
 porazdelitev polj svobodna: 70
 porečje Drave: 39
 porečje Save: 35, 39
 porečje Taljamenta: 39
 Porenje: 49
 poročila nezanesljiva: 117
 poročila: 122, 158
 porušenje dežele: 129
 porušenje hiš: 159
 Posavec: 38, 47, 67, 158
 Posavje: 36
 Posch Eberhart: 104
 Posch Geiselher: 107
 Posch Linhart: 99
 Posch Nikolaj I.: 100, 104
 Posch Ulrik Waldenberg: 79
 Poschi: 79, 81, 82, 99, 100, 104, 105, 106, 107, 127, 197
 posebnosti: 104
 posedovanje konj: 162
 posegi človeški: 77
 posegi gradbeni temeljiti: 160
 posegi regulacijski: 12
 posegi v prostor: 175
 posegi v ureditev: 120
 posegi v zemljišče: 148
 poselitve: 197
 posest begunjska: 73, 103, 104, 112
 posest begunjskega gradu: 104
 posest briksenska blejska: 38, 73, 107, 109, 111, 119, 125, 126, 160
 posest briksenska grajska: 38, 74
 posest briksenska proštjska: 13, 38, 74, 126
 posest briksenska žirovniška: 154
 posest briksenska: 13, 72-74, 82, 102, 107-112
 posest celotna: 111
 posest cerkvena: 75, 120
 posest Dermicev: 112
 posest dominikalna: 120
 posest Dmčja: 73, 74, 107, 109, 111, 112
 posest Dmiških: 107
 posest družinska: 105
 posest dvorjanska: 107, 112
 posest Dvorska vas: 112
 posest Dvorske vasi: 110, 111
 posest gospodstva: 112
 posest gozd Leše: 74
 posest gradu Dmčja: 110
 posest hrašenska: 73
 posest hubna: 120
 posest izvenhubna: 120
 posest Kamen: 112
 posest kamenska: 73, 103, 104, 112
 posest kmetije Mačeka: 110
 posest kupljena: 120
 posest lamberska: 74
 posest lastna: 72
 posest Leše: 72
 posest leška: 73
 posest ločena: 112
 posest med obema Savama: 72
 posest mejnega grofa: 112
 posest meščanov: 120
 posest mošenjska: 114
 posest Neuguttenberg: 112
 posest novovaška: 107
 posest obsežna: 110, 111
 posest ortenburška: 82, 103, 125, 160
 posest otoška: 114
 posest Pfefflov: 104
 posest planin: 156
 posest pod Karavankami: 121
 posest pod Kriško goro: 111
 posest podvinska: 114
 posest poljška: 103, 104
 posest Poschev: 105, 108, 112
 posest premešana: 78
 posest pripadajoča: 112
 posest radovljiška: 73
 posest ravninska: 104, 112
 posest rodinska: 104
 posest rustikalna: 120
 posest srenjska: 107
 posest Strojeva: 74
 posest studenska: 73
 posest svobodno pridobljena: 120
 posest vazalov: 72
 posest vzhodno od Dobruše: 107
 posest v Pretrgu: 120
 posest začeta: 120
 posest zahodno od Dobruše: 107
 posest zaključena: 114
 posest zamenjana: 120
 posest zastavljena: 120
 posest zemljiškega gospoda: 120
 posest zgoška: 73, 103, 107, 111, 112
 posesti na Koroškem: 72, 111
 posesti na Kranjskem: 72, 111
 posestniki veliki: 174
 posestniki: 103
 posestva grajska: 159
 posestva velika: 159
 posestva: 72, 103
 posestvo Dmčja: 102, 110
 posestvo Kamen: 122
 posestvo novo: 120
 posestvo Pipanovo > Pipanovo
 posestvo Waldenberg: 122
 posestvo Zagorica: 48
 poslani: 40
 posledice dejavnosti: 129
 posledice odločanja: 147
 posledice odvodnjavanja: 13
 posledice porazne: 158
 posledice preureditev: 120
 posledice razlojevanja: 195
 posledice regionalne ceste: 178
 posledice spremembe klime: 154
 posledice ujem: 110
 posledice: 71, 175, 198
 poslopja > zgradbe
 posmojke: 169, 170
 posnemanje ureditve: 121
 posnetki aerofotografski: 7, 8, 10, 12, 13, 27, 69, 154
 posnetki fotografski: 69, 148
 posnetki iz ravnine: 148
 posnetki s pobočij: 148
 Posočje: 196
 posode kovinske: 172
 posode lesene odprte: 173
 posode lesene trdne: 172, 173
 posode lesene za zdravila: 173
 posode lesene zaprte: 173
 posode lesene: 172
 posode lončene: 172
 posode najstarejše: 172
 posode pletene: 172
 posode prvotne: 172
 posode za hranjenje vina: 173
 posode za kuhanje: 172
 posode za merjenje: 166, 172, 174
 posode za pečenje: 172
 posode za prenašanje: 166, 173
 posode za rokovanje: 166
 posode za tovorjenje: 173
 posode za transportiranje: 172
 posode za zalaganje: 174
 pospeševanje naselitve: 195
 pospeševanje obrti: 35, 123
 postajališča čolnov: 46
 postaje mitninske: 197
 postaje na poti: 162
 postavitve grajskega vrta: 121
 postavitve hiš: 70, 75
 postavitve lestev: 49
 postavitve meja: 130
 postavitve mostov: 159, 160
 postavitve naselij: 70
 postavitve nove hiše: 130
 postavitve poti: 76
 postavitve prehodov: 159
 postavitve vasi: 108, 116
 postavitve zgradb: 13
 posteljica osnovna: 177
 postojanke rimske: 176
 postojanke: 176
 postopki poljedelski novi: 150
 posuvanje cest: 111, 176
 posuvanje z gramozom: 67, 176
 poškodbe gradu: 101
 poškodbe poti: 50
 poškodbe tal minimalne: 162
 poškodbe zemljišč velike: 170

- pošta: 45
 pot Begunje - Bistrica pri Trziču: 78
 pot Begunje - Bled: 103
 pot Begunje - Blejski most: 155
 pot Begunje - Hlebce - Lesce: 107
 pot Begunje - Hlebce: 94
 pot Begunje - Hraše - Bled: 101, 102, 107
 pot Begunje - Hraše: 104
 pot Begunje - Kamna Gorica - Jamnik: 42
 pot Begunje - Krpin: 104
 pot Begunje - Lesce - Bled: 101
 pot Begunje - Lesce: 102
 pot Begunje - Poljče: 103
 pot Begunje - Preval - Ljubelj: 101, 103
 pot Begunje - Radovljica: 102, 103
 pot Begunje - Rodine: 101
 pot Begunje - Slatna: 176
 pot Begunje - Trzič: 82
 pot Begunje - Zapoljče-Hraše-Bled: 107
 pot Begunje-Zapoljče-Obla gorica: 107
 pot Beljak - Furlanska nižina: 43
 pot Bled - Begunje: 103
 pot Bled - Bodešče: 48
 pot Bled - Kovor: 110
 pot Bled - Lesce - Sv. Lucija - Leše - Kovor - Retnje - Križe: 111
 pot Bled - Sv. Lucija - Kovor: 81
 pot Blejski most - Begunje: 195
 pot Blejski most - Zelenica: 195
 pot Brezje - Mošnje - Radovljica: 114
 pot Brezje - Mošnje: 70
 pot Brezje - Praproče - Zvirče: 113
 pot čez Gosjak: 148, 161
 pot čez Graben: 122
 pot čez Jamnik: 39
 pot čez Jelovico: 122, 139
 pot čez ježo k Kašci: 112
 pot čez Kravjo dolino: 48
 pot čez Kriški rob: 148
 pot čez Ljubelj: 156
 pot čez Predil: 43
 pot čez Preval: 105, 139
 pot čez Skakalnico: 176
 pot čez Tacmanove tlake: 78
 pot čez Vrh Bače: 175
 pot čez sedlo Kočna: 39
 pot čez Sv. Peter: 69, 101
 pot čez Vadiče: 38
 pot čez Zajamo: 175, 176
 pot čez Zelenico: 101, 105, 175
 pot Črnivec - Brosc - Podvin: 102
 pot Črnivec - Dobro polje - most čez Peračico: 176
 pot Črnivec - Dobro polje: 175
 pot Črnivec - Otok: 113
 pot Črnivec - Podvin: 114
 pot Dobro polje - Lesce: 132
 pot Doslovče - Vrbenske stagnje: 149
 pot Draga - Dvorska vas: 103
 pot Draga - Gorica - Mošnje: 127
 pot Draga - Ledevnica - Vrnje - Rajsa - Sela - Komoravšce-Kamna Gorica: 127
 pot Draga - Mošnje: 107, 108, 110, 112
 pot Draga - Preval (sedlo): 195
 pot Draga - Širjava - Gorica - Resje - Globoko - Jamnik: 127
 pot Dvorska vas - Debelakovo znamenje - Gorica: 111
 pot Dvorska vas - Dmča: 108
 pot Dvorska vas - Glina - Pobrca - Sv. Lucija: 110
 pot Dvorska vas - Glina - Žalostna gora - Palovče: 110
 pot Dvorska vas - Hlebce - Hraše - Vrba: 108
 pot Dvorska vas - Hlebce: 108
 pot Dvorska vas - Lesce: 124
 pot Dvorska vas - Leše: 81, 115
 pot Dvorska vas - Nova vas: 108
 pot Dvorska vas - Sv. Lucija: 78
 pot Dvorska vas - Vrbnje: 108
 pot Dvorska vas - Zgoša: 107, 108
 pot Globoko - Mošnje - Otok: 114
 pot Gorica - Dvorska vas: 109
 pot Gorica - Resje - Globoko: 114
 pot Gorica - Nova vas - Hlebce - Hraše - Studenčice - Vrba - Breg: 127
 pot Gorje - Poljane - Javornik: 39
 pot Gorje - Radovna - Mojstrana: 39
 pot Gosjak - Breznica - Vrba - Golf - Blejski most: 155
 pot Graben - cerkev: 122
 pot Hraše - Vrba: 155
 pot Hraše - Zapuže - Dvorska vas: 126
 pot iz Grabna k cerkvi: 140
 pot iz Podgorja: 101
 pot iznad Poljč: 38
 pot Jelovica - Radovljica: 168
 pot Jelovica - Sv. Ana - Begunje: 41
 pot Jesenice - Kranj: 122, 123
 pot k Anderlovi groblji: 150
 pot k mlinu: 114
 pot Kamen - Begunje: 100, 105
 pot Kamen - Dvorska vas: 104
 pot Kamen - Gorica - Mošnje: 67
 pot Kamen - Njivice: 100, 102, 103
 pot Kamen - Otok: 67
 pot Kamen - Poljče: 101
 pot Kamen - Preval: 100
 pot Kamen - Smokuč: 101, 106
 pot Kamen - Sv. Lucija: 101
 pot Kamen - Zapoljče: 103
 pot Kamna Gorica - Radovljica: 160
 pot Kamna Gorica - Studenčice: 49
 pot Kašca - Dvorska vas: 112
 pot Kašca - Ledevnica: 109
 pot Kašca - Maček: 112
 pot Kašca - Vrbnje - Radovljica: 111
 pot Kašca - Ledevnica zgornji konec: 110
 pot Kranj - Radovljica: 160
 pot Legatova kašca - Dol - cerkev: 122
 pot Lesce - Begunje: 42, 103, 125, 126
 pot Lesce - Bled: 159
 pot Lesce - Dvorska vas: 108
 pot Lesce - Golf - Čelce - Breg: 155
 pot Lesce - Hlebce - Begunje: 106
 pot Lesce - Ljubno: 48
 pot Lesce - Nova vas: 122, 123
 pot Lesce - Radovljica: 124
 pot Lesce - Voličev hrib - Preval: 122
 pot Lesce - Vrbnje - Gorica - Mošnje: 119
 pot Lesce - Vrbnje: 120, 122, 123
 pot Leše - Bistrica pri Trziču: 82
 pot Leše - Brezje pri Trziču: 82
 pot Leše - Brezje: 82
 pot Leše - Črnivec - Mošnje: 82
 pot Leše - Dvorska vas: 82
 pot Leše - Kovor: 82
 pot Leše - Ljubno: 82
 pot Leše - Zgornji Otok: 82
 pot Lipje - Vrba - Jamnik: 155
 pot Ljubno - Bistrica pri Trziču: 38
 pot Ljubno - Dobro polje - Preval - Lesce: 108, 113, 114
 pot Ljubno - Mošnje: 113
 pot Ljubno - Otok: 113
 pot med hišami: 118
 pot mimo Kovača: 118
 pot mimo Malevska: 122
 pot mimo Svetogaja: 101, 149
 pot mimo Vosovnikovega studenca: 121, 122
 pot Mlaka - Dvorska vas: 78
 pot Mlaka - Palovče: 86
 pot Moste - Blejski most: 42
 pot Moste - Breg - Zasip: : 69, 154 155
 pot Moste - Golf: 69, 154
 pot Moste - Koroška Bela - Medji dol: 156
 pot Moste - Koroška Bela: 161
 pot Moste - Kovor: 69
 pot Moste - Blejski most: 69
 pot Moste - Sv. Peter - Njivice - Draga: 148
 pot Moste - Vrba - Radovljica - Jamnik: 69
 pot Moste - Zavrh - Zelenica - Koroška: 153, 154
 pot Mošnje - Brezje - Ječarjev mlin - Praproče - Brdo - Zvirče: 38
 pot Mošnje - Brezje: 35, 113
 pot Mošnje - Broščar - Dobruša - Otok - Širjava: 115
 pot Mošnje - Broščar - Spodnji Otok: 113, 132
 pot Mošnje - Črnivec - Peračica - Leše: 113
 pot Mošnje - Globoko: 114
 pot Mošnje - Lesce: 102, 113, 127
 pot Mošnje - Leše: 74
 pot Mošnje - Podvin - Gorica: 114
 pot Mošnje - Podvin - Spodnji Otok: 102, 114, 116
 pot Mošnje - Podvin: 114
 pot Mošnje - Resje - Radovljica: 113, 114
 pot Mošnje - Spodnji Otok: 114, 116, 132
 pot na Belščico: 161
 pot na Jelovico: 47
 pot na Korensko sedlo: 149
 pot na Kupljenik: 43
 pot na Ljubelj: 38
 pot na Medvedjek: 161
 pot na Njivice: 101
 pot na polja zahodna: 133
 pot na Preval: 101, 103
 pot na Sv. Peter: 106
 pot nad Kriško jamo: 148
 pot navpična: 80, 81
 pot Njivice - Sv. Peter - Smokuč: 101
 pot Nova vas - Dvorska vas: 125
 pot Nova vas - Hlebce: 125
 pot Nova vas - Lesce: 125
 pot Nova vas - Radovljica: 13
 pot Nova vas - Ulca - Predtrg: 125
 pot Nova vas - Vrbnje - Gorica - Mošnje: 125
 pot Nova vas - Zapuže - Zgoša: 125
 pot ob Beli: 39
 pot ob Dolu: 118
 pot ob hišah: 118
 pot ob potoku Begunjščica: 101
 pot ob potoku: 70, 114, 116, 125
 pot ob Savi: 171
 pot ob Završnici: 161
 pot Obla gorica - Begunje: 107
 pot Obla gorica - Zapoljče: 107
 pot Otok - Dvorska vas: 116
 pot Otok - Gorica: 116
 pot Palovče - Dvorska vas: 78, 82, 98
 pot Peračica - Brdar - Vadiče: 113
 pot Pižov most - Kunstelj: 121
 pot po Otoški dolini: 101, 103
 pot po Rebri halštatska: 148
 pot pod hišami: 81
 pot pod kmetijami: 81
 pot pod Oblo gorico: 139
 pot pod obzidjem: 121
 pot pod Pruhom: 149
 pot pod zidom grajskega vrta: 121, 122, 140
 pot Podgorje - Dvorska vas - Vrbnje - Predtrg: 117
 pot podgorska: 81, 82, 103, 105, 106, 107
 pot Podkoren - Korensko sedlo: 176
 pot Podvin - Spodnji Otok: 67
 pot Poljče - Moste: 43
 pot Potoki - Koroška Bela: 187
 pot povezovalna: 198
 pot predantična: 107
 pot Predtrg - Dvorska vas: 127
 pot Predtrg - Gorica: 118, 120
 pot Predtrg - Lesce: 121
 pot Predtrg - Mošnje: 139
 pot Predtrg - Nova vas: 114, 119
 pot Predtrg - Preval - Dobro polje: 119
 pot Predtrg - Police - Globoko: 113
 pot Predtrg - Preval: 121
 pot Predtrg - Radovljica južna: 118
 pot Predtrg - Vrba: 46
 pot Predtrg - Vrbnje: 119, 120
 pot Preska - Vetrn: 77
 pot Preval - Begunje: 117
 pot Preval - Lesce: 120, 139
 pot Preval - Radovljica: 118
 pot primerna: 162
 pot proti Bledu: 40
 pot proti Dobravcam: 113
 pot proti Gorici: 113
 pot proti Mostam: 40
 pot proti Radovljici: 113
 pot proti Vrbnjam: 113
 pot Prtovč - Sorica: 68
 pot Radovljica - Dvorska vas: 7
 pot Radovljica - Begunje: 103, 107
 pot Radovljica - Bodešče - Bled: 139
 pot Radovljica - Dvorska vas: 73
 pot Radovljica - Gorica - Otok - Stan - Grofija - Palovče: 115
 pot Radovljica - Kamna Gorica - Jamnik: 117
 pot Radovljica - Lancovo: 160
 pot Radovljica - Lesce: 121
 pot Radovljica - Studenčice: 49
 pot Radovljica - Trzič: 82
 pot Radovljica - Vrba: 42
 pot Radovljica - Zapoljče: 106
 pot Rodine - Babji potok - Poljče: 149
 pot Rodine - Begunje: 103
 pot Rodine - Bled: 155
 pot Rodine - Bohinjska Bela: 42
 pot Rodine - Kupljenik: 42, 52
 pot Rodine - Lesce: 155
 pot Rodine - Blejski most: 159
 pot Rodine - Smokuč - Vrba - Breg - Zasip: 147, 155
 pot Rodine - Studenčice - Blejski most: 126
 pot rudarska z Jezerc: 50
 pot rudarska: 193
 pot Sander - Malevs - Mesto: 120
 pot Blejski most - Vrba: 188
 pot Blejski most - Zasip: 101
 pot Selo - Breg: 155
 pot Selo - Rajsa - Njivice: 113
 pot skozi graben - Žavršnica: 160
 pot skozi Graben: 140
 pot skozi jarek: 102
 pot skozi Luknjo: 34, 50, 100, 196
 pot skozi Otoško dolino: 103, 107, 108
 pot skozi Podonco: 148
 pot skozi Podonco: 150
 pot skozi Štenge: 50, 123, 197
 pot skozi Vrbenske stagnje: 155
 pot Slatna - Dvorska vas: 74
 pot Slatna - grad Klanc: 79
 pot Slatna - Srednja vas - Zadnja vas - Vetrn: 81
 pot Slatna - Zgoša: 79, 81
 pot Smokuč - Doslovče: 181
 pot Smokuč - Golf - Blejski most - Bled: 148
 pot Smokuč - Hraše - Obla gorica: 150
 pot Smokuč - Hraše - Radovljica - Jamnik: 148
 pot Smokuč - Ključe - Hlebce - Dvorska vas: 155
 pot Smokuč - Rodine: 129
 pot Smokuč - Smokuški vrh: 129

- pot Smokuč - Studenčice: 150
 pot Smokuč - Studenške Stagne - Golf - Blejski most: 149
 pot Smokuč - Sv. Peter: 148
 pot Smokuč - Vrba - Breg - Zasip: 148, 149
 pot Smokuč - Vrba: 149
 pot Smokuški vrh - Rodine - Blejski most: 149
 pot spodnja: 81
 pot Spodnji Otok - Dobro polje: 108
 pot Spodnji Otok - Dvorska vas poti opuščene: 116
 pot Spodnji Otok - Mošnje: 108
 pot Spodnji Otok - Zgornji Otok: 133
 pot srednja: 78
 pot Studenčice - Breznica - Selo: 148
 pot Studenčice - Hlebce: 155
 pot Studenčice - Vrba - Breg: 155, 188
 pot Studenške stagne - Doslovče: 129, 147
 pot Sv. Ana - Begunje: 33
 pot sv. Heme: 43
 pot Sv. Lucija - Begunje: 78
 pot Sv. Lucija - Dvorska vas - Zgoša - Poljče - Rodine: 107
 pot Sv. Lucija - Dvorska vas - Zgoša - Poljče: 106
 pot Sv. Lucija - Dvorska vas: 82, 110
 pot Sv. Lucija - Dvorska vas: 108
 pot Sv. Lucija - Preska: 78
 pot Sv. Lucija - Vrbnje: 109
 pot Sv. Lucija - Zgoša - Hlebce - Hraše - Studenčice - Vrba - Breg: 70
 pot Sv. Peter - Njivice: 106
 pot Sv. Peter - Poljče: 106
 pot Sv. Peter - Smokuč: 106
 pot Tlake - Breg - Zasip: 153, 155
 pot traktorska: 112
 pot Tržič - Podnart: 158
 pot v Begunje: 101
 pot v Bohinj: 178
 pot v Doslovče: 150
 pot v jarku: 118
 pot v Kamno Gorico: 122
 pot v Krpin: 105
 pot v Novo vas stara: 108
 pot v Novo vas: 42, 123
 pot v Otoško dolino: 100
 pot v Rodine: 150
 pot v trnu: 130, 148
 pot v Vrbenskih stagnah: 193
 pot Vadiče - Mošnje: 132
 pot Vetm - Kovor: 77
 pot Vetm - Sv. Neža: 77
 pot vijugasta: 125
 pot volovska: 82, 84, 101
 pot vozna: 149
 pot Vahntica pri Vrbi - Žirovnica: 129
 pot Vrba - Breznica: 129
 pot Vrba - Jamnik: 117, 122, 160
 pot Vrba - Radovljica - Jamnik: 187
 pot Vrba - Radovljica: 38, 51, 123, 124
 pot Vrba - Smokuč - Rodine: 182
 pot Vrba - Studenčice: 149, 176, 181
 pot Vrba - Zabreznica: 155
 pot Vrbenske stagne - Doslovče: 147
 pot Vrbnje - Hlebce: 14
 pot Vrbnje - Lesce: 73, 107
 pot za Katrinkom - Zale - Podgorje: 119
 pot za Katrinkom: 122, 140
 pot Zapoljče - Hlebce: 107
 pot Zapoljče - Hraše: 106
 pot Zapoljče - Ledevnica zgornji konec: 127
 pot Zapoljče - Obla gorica zgornji konec: 124, 125
 pot Zapoljče - Obla gorica: 139
 pot Zapoljče - Obla gorica: 198
 pot Zapoljče - Radovljica: 106
 pot Zapoljče - Zelenica: 106
 pot Zapoljšče - Obla gorica - Lisjak: 117
 pot Zapuže - Hlebce: 108
 pot Zapuže - Hraše: 125
 pot Zasip - Senožeti - Dobravsko polje - Potoki: 155, 156
 pot Zelenica - Kališča - Zapoljče: 161
 pot Zgornje Duplje - Mošnje: 70
 pot Zgornji Otok - Ledevnica zgornji konec: 111
 pot Zgoša - Ulica - Dobrava: 111
 pot Zgoša - Zapuže: 107
 pot Zgoše - Preska: 102
 pot Žirovnica - Breg - Zasip: 153
 pot Žirovnica - Breg: 155
 poteki cest: 35, 41, 67, 68, 158
 poteki meja: 130
 poteki mimo naselij: 42
 poteki poti antični: 105
 poteki poti in cest: 70, 77, 78, 106, 159
 poteki poti pretekli: 16
 poteki poti srednjeveški: 105
 poteki poti: 9, 11-12, 35-37, 39-42, 44, 46-49, 77-79, 99, 101-104, 108, 113, 148-149, 154-155, 158-170
 poteki potokov: 11, 12
 poteki povezav: 36
 poteki strug: 8, 10
 poteki vodotokov: 8, 9, 44, 103
 poti aktualne: 38
 poti antične tlakovane: 77, 193
 poti antične: 26, 28-34, 37-48, 59, 67, 68, 70, 73-74, 76-81, 84, 100-102, 106-108, 110-118, 123-125, 127, 129, 132, 139, 147-150, 153-155, 158-159, 176-177, 184, 187-188, 193, 195-196
 poti bele: 39
 poti bližje: 124
 poti bronastodobne: 105, 156
 poti čez hribe: 101
 poti čez Jelovico: 39, 43
 poti čez Ljubelj: 156
 poti čez Medji dol: 39, 149, 156, 161, 175
 poti čez močvirja: 175
 poti čez Peči: 161
 poti čez Pokljuko: 39
 poti čez polja: 148
 poti čez pomol: 117
 poti čez Reber: 148
 poti čez Zapoljče: 103
 poti čez Završnico: 154
 poti današnje: 108, 155, 161
 poti deželne: 48
 poti do kmetij: 81
 poti dobro vzdrževane: 198
 poti dostopne: 42, 46, 47, 99, 160
 poti dvojne: 171
 poti dvora Dmča: 112
 poti dvora na ježi: 112
 poti dvosmerne: 175
 poti enosmerne: 175
 poti fužinske: 50
 poti glavne: 156
 poti gospodarske: 155
 poti halštatske: 38, 41, 44, 101, 105, 117, 149, 155, 160
 poti hišne: 118
 poti in ceste: 15, 16, 147, 158,
 poti iz Blejskega kota: 154, 160
 poti iz Dežele: 160
 poti iz Koroške na Primorsko: 41
 poti iz mest: 121
 poti iz naselij: 103, 105, 106, 107, 123, 173, 178
 poti iz Nove vasi: 125
 poti iz prehodov: 76
 poti iz Rodin: 150
 poti iz Smokuča: 150
 poti iz vasi: 80, 116, 150
 poti izginule: 70, 147, 148, 177, 178
 poti jantarne: 39, 147, 175, 195
 poti k cerkvam: 46, 149
 poti k različnim ciljem: 175
 poti Karavanke - Primorje: 177
 poti kmečke: 49, 78
 poti konkurenčne: 149
 poti Koroška - Kranjska-Primorska: 156
 poti lastne: 78
 poti lokalne: 78
 poti med gradišči: 45
 poti med hišami: 79
 poti med naselji: 77
 poti med vasmii: 79
 poti Mesto - Predtrg: 122
 poti mimo grobišč: 147
 poti mimo Lesc: 123
 poti mimo Most: 155
 poti mimo naselji: 48, 108
 poti mimo Radovljice: 122
 poti mimo stolpa: 101
 poti mimo vasi: 155
 poti na Koroško: 105
 poti na njive: 74
 poti na območju Smokuča: 147
 poti na polja: 42, 45, 69-70, 77-79, 107, 116, 118-119, 121, 125, 147, 150, 155
 poti na polje: 126, 198
 poti na Primorsko: 148, 174
 poti na Rebri: 148
 poti na Resje: 114
 poti na Smokuški vrh: 147
 poti na Sv. Peter: 149
 poti na zemljišču: 176
 poti nadomestne položne: 171
 poti nadomestne: 124, 148
 poti nagnjene: 154
 poti najstarejše: 42, 117
 poti najugodnejše: 148, 175
 poti navpične strme: 171
 poti navpične: 78, 79, 171, 198
 poti navzdol: 77
 poti negotove: 148
 poti nekdanje: 78, 95, 108, 122, 158, 178
 poti nenaravne: 44
 poti nepotrebne: 176
 poti neprehodne: 116, 175
 poti neprevozne: 170
 poti nesmotne: 175
 poti nespremenjene: 110
 poti netlakovane starejše: 177
 poti netlakovane: 176
 poti neuporabljane: 158, 175
 poti nove: 13, 70, 77, 81, 86, 109, 110, 116, 148, 177, 197
 poti novoveške: 32, 40, 78
 poti ob potoku: 101
 poti ob robu Jelovice: 39
 poti obhodne: 116, 175, 176
 poti običajne: 160
 poti obsavske: 32
 poti obstoječe: 13, 16, 35, 38, 67, 69, 70, 110, 116, 117
 poti ograjene: 171
 poti ohranjene: 116, 148, 161, 171
 poti okoliške: 101
 poti opuščene: 49, 77, 78, 101, 106, 116, 117, 147, 148, 155
 poti ozke ograjene: 162
 poti ozke: 49, 79, 162, 171
 poti po Deželi: 41
 poti po diagonalah: 150
 poti po dolini: 39, 158, 195
 poti po gorah: 148, 171
 poti po grebenih: 175
 poti po ježi: 129, 149, 155
 poti po katetah: 150
 poti po koridorjih: 147, 196
 poti po pobočjih: 37, 45, 78, 101, 103, 154, 175
 poti po poljih: 129
 poti po Rebri: 41, 44, 148, 149
 poti pobočne: 41, 75, 101
 poti pobrunčane: 50, 116
 poti pod Njivicami: 89
 poti pod gradom Kamen: 100
 poti pod Šlatno: 78
 poti pod Skratovim gradom: 89
 poti poljske: 38, 42, 48, 69, 70, 107, 108, 119, 153
 poti položne: 175
 poti pomembne: 15, 75, 148, 156
 poti povezovalne: 38, 70, 71, 109, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 124, 125, 126, 148, 195, 198
 poti povratne: 166
 poti pozabljene: 70
 poti poznejše: 42
 poti poznoantične: 38
 poti prečne: 37-38, 42, 47-78, 114, 116, 123, 147
 poti predantične: 34, 42, 43, 45, 100, 101, 113, 115, 117, 118, 123, 124, 127, 139, 147, 148, 155, 156, 184, 187, 195
 poti predelane: 59
 poti Predtrg - Gorica: 121
 poti prehodne: 177
 poti prejšnje: 111, 148, 155, 176
 poti prekinjene: 78, 148
 poti prepovedane: 46, 48
 poti presekanke: 124, 155, 178
 poti pretekle: 69, 77
 poti preusmerjene: 111
 poti prevozne: 170
 poti preživele: 78, 118, 198
 poti priključne: 81
 poti prilagojene: 39, 78, 113, 161, 174, 176, 195
 poti primerne: 163
 poti prirejene nošenju: 162, 198
 poti propadle: 162
 poti proste: 47
 poti proti Doslovčam: 181
 poti proti Krmici: 150
 poti proti Ljubljani: 195
 poti proti morju: 39, 195
 poti proti rudiščem: 154
 poti proti Sv. Petru: 149
 poti proti vzhodu: 196
 poti prvotne: 36, 48, 70, 75, 119, 150, 177
 poti Radovljica - Ljubelj: 115
 poti raširjene: 67
 poti ravne: 11, 14, 36, 42, 44, 45, 48, 123, 149
 poti ravninske: 41
 poti razdeline: 110, 111
 poti razgibane: 44
 poti različne: 166, 175, 176
 poti razrite: 57, 178
 poti rimske: 40
 poti rimskodobne: 37, 43, 44, 68, 98, 103, 108, 153, 176
 poti romarske specifične: 48
 poti romarske: 42, 45, 46, 47, 48, 49, 56, 57, 113, 132, 155
 poti rudarske = poti rudne: 174
 poti rudarske: 45, 49, 57-59, 68, 154
 poti s prelazov: 161
 poti s Smokuškega vrha: 150
 poti s Sv. Petra: 150
 poti sedanje: 8, 78
 poti skozi Deželo: 147
 poti skozi Dol: 118, 120, 121
 poti skozi Graben: 117, 119
 poti skozi grobišča: 147
 poti skozi Mošnje: 113
 poti skozi območje vasi: 155
 poti skozi Radovljico: 158
 poti skozi vasi: 37, 111
 poti skozi vsek: 102
 poti slabe: 155, 160
 poti Slatna - Zgoša: 109
 poti specifične: 40, 45, 49
 poti srednjeveške: 7, 29-30, 32, 34, 37,

- 39, 43-45, 48, 67, 70, 78, 81-82, 100, 101, 105, 107, 113, 118, 132, 147, 149, 160-161, 176, 181
- poti stare: 49, 70, 77, 78, 86, 98, 102, 116, 158, 160, 195, 198
- poti starejše: 103, 150, 177
- poti stareše prečne: 161
- poti starodavne: 14, 70, 73, 76, 77, 98, 105, 108, 132, 146
- poti stoletne: 175
- poti strme: 35, 49, 78, 79, 113, 189
- poti Studenske stagna - Smokuč: 147
- poti široke 1.2 m: 176
- poti številnejše: 177
- poti tisočletne: 175
- poti tlakovane antične: 176
- poti tlakovane: 13, 26, 28-29, 37-39, 40, 43, 48, 68, 113, 122, 148, 153, 159-162, 175-177, 198
- poti tovorniške vojaške: 68
- poti tovorniške: 35, 40, 45, 48, 50, 54, 59, 67, 77-79, 86, 101, 102, 106, 111, 115, 122, 158-171, 197
- poti traktorske: 37, 78, 108
- poti transportne: 71
- poti trgovske: 42, 50
- poti ugodnejše: 39, 156
- poti ukinjene: 111
- poti urejene: 122, 175
- poti ustaljene: 196
- poti ustrezne: 38
- poti v gmajne: 178
- poti v koridorjih: 37, 42, 47, 123
- poti v Kranj: 122
- poti v Lesce: 123
- poti v Mostah: 154
- poti v ravnini: 101, 129
- poti v Zavrhu: 148
- poti v Zavrhu: 147
- poti valovite: 175
- poti variantne: 175
- poti varne: 40
- poti vaške: 38, 70, 78-80, 104-109, 111-115, 118, 147, 150, 155, 161, 171
- poti večnamenske: 68, 175
- poti vijugaste: 7, 11, 171, 175
- poti vodoravne: 78, 154, 175
- poti vojaške: 59
- poti vozne - kolovozi: 159
- poti vozne = kolovozi: 48
- poti vozne: 35, 37, 80, 117
- poti vzporedne: 160
- poti vzporedni: 148
- poti zaledne: 49
- poti zapovedane: 16, 46, 122
- poti zbirne: 69
- poti zelo stare: 48
- poti zgodovinske: 15
- poti zložne: 71
- poti zložnejše: 149, 156
- poti značilne: 70
- poti: 45, 71, 75, 114, 124, 126, 147, 154, 159
- potniki: 45
- Potočnik: 104
- potok v Donici: 119
- potok Završnica: 152
- Potoki - vas: 39, 43, 58, 67, 71, 122, 126, 152, 154, 155, 156, 160
- potoki in reke: 147
- potoki manjši: 49
- potoki nekdanji: 128
- potoki pod ježo: 70
- potoki vaški: 76
- Potoki: 130
- potoki: 9, 12, 14, 36, 48, 69, 76, 78, 104, 108, 109, 112, 123, 125, 126
- potomci: 105, 197
- Potoška planina: 130
- Potoški Melniki: 50
- potovanja Briksen - Beld: 40, 162
- potovanja jež in peš: 162
- potovanja jež: 159
- potovanja na dolge razdalje: 162
- potovanja na konjih: 162
- potovanja na kratke razdalje: 162
- potovanja običajna: 175
- potovanja otežkočena: 165
- potovanja peš: 159, 162, 168, 175
- potovanja različna: 159
- potovanja s kočijami: 162
- potovanja stalna: 162
- potovanja škofov: 154, 162
- potovanja večdnevna: 162
- potovanja večnamenska: 68
- potovanja z vozmi: 159
- potovanja: 11, 122, 168
- potrditev fevdov: 82
- potrebe cesarske: 122
- potrebe človeške: 71, 177
- potrebe domače: 157, 174
- potrebe države: 45
- potrebe gospodarske: 12, 148
- potrebe kmečke: 35, 67, 174
- potrebe kolonizacijske: 110
- potrebe lastne: 67, 76, 108, 166
- potrebe majhne: 196
- potrebe na poti: 166
- potrebe naseljencev: 14
- potrebe nove: 35, 150, 175
- potrebe ortenburške: 120
- potrebe planinskih koč: 163
- potrebe po cestah: 35, 158, 171
- potrebe po denarju: 157, 197
- potrebe po kovanju izdelkov: 157
- potrebe po lesu: 174
- potrebe po ljudeh: 174
- potrebe po materialih: 175
- potrebe po mostovih: 160
- potrebe po oglju: 174
- potrebe po organizaciji: 157
- potrebe po poteh: 38, 80
- potrebe po povezavah: 38
- potrebe po sadju: 152
- potrebe po surovinah: 50, 174
- potrebe po travnikih: 152
- potrebe po trgu: 67
- potrebe po vodi: 7, 12, 14, 69, 74, 128, 129
- potrebe po vzdrževanju: 175
- potrebe po zemlji: 128, 196
- potrebe po železu: 35, 67, 123, 157
- potrebe po živini: 174
- potrebe potnikov: 164
- potrebe povečane: 158
- potrebe prebivalcev: 16
- potrebe različne: 159
- potrebe specifične: 159
- potrebe transportne: 35, 40, 50, 67
- potrebe trenutne: 172
- potrebe tuje: 67
- potrebe večje: 157
- potrebe vojaške: 176
- potrebe življenske: 175
- potrebščine fužinske: 50
- potrebščine vojaške: 35
- potres na Koroškem: 129
- potresi srednjeveški: 129
- potresi veliki: 75, 101, 129, 197
- potresi: 15, 35, 37, 44, 110, 150
- potrošnja oglja: 49
- pound (funt): 163
- Povden: 68
- povečanje blagovnega prometa: 197
- povečanje hiš: 79
- povečanje ledin: 198
- povečanje naselij: 119, 124
- povečanje nevarnosti: 122
- povečanje obdelovalnih površin: 105, 196
- povečanje ozemlja: 128
- povečanje potreb: 35, 174
- povečanje produktivnosti: 171, 197
- povečanje proizvodnje: 50
- povečanje prometa: 35, 197
- povečanje razgledanosti: 157
- povečanje števila kmetij: 110, 119
- povečanje števila prebivalcev = priras-tek ljudi: 35, 126, 171, 196
- povečanje volkov: 35
- povezanost celokupna: 74
- povezanost območij: 106
- povezanost z življenjem: 147
- povezava med naselji: 44
- povezava med vasmii: 77
- povezava medsebojna: 40
- povezava naselje - cerkev: 195
- povezava oblika - funkcija: 172
- povezava ozemlja: 104
- povezava posesti: 110
- povezava s potmi: 79
- povezava antične: 147, 160
- povezave Beljak - Ljubljana: 123
- povezave bronastodobne: 147
- povezave cerkev - vas: 114
- povezave čez gore: 147
- povezave čez slemena: 153
- povezave členkaste: 170
- povezave direktne: 45, 71
- povezave dobre: 35, 161
- povezave dodatne: 45
- povezave halštatske: 147, 148
- povezave hiš: 79
- povezave izrazite: 16
- povezave koridorjev prečno: 36
- povezave Koroška - Gorenjska: 40
- povezave Koroška - Primorska: 39
- povezave lokalne: 175
- povezave manj ugodne: 161
- povezave med hišami: 70
- povezave med koridori: 70
- povezave med merami: 163, 164
- povezave med naselji: 36
- povezave med območji: 69
- povezave med posestmi: 125
- povezave Mesto - Predtrg: 122
- povezave močne: 152
- povezave na daljavo: 175
- povezave nad ježami: 69
- povezave namembnosti: 175
- povezave naselij z rudišči: 161
- povezave naselij: 40, 69, 75, 116, 148, 159, 196
- povezave navpične: 70
- povezave neproučene: 147
- povezave območij: 148, 153
- povezave po dolini: 123
- povezave po pobočjih: 69
- povezave pomanjkljive: 123
- povezave pomembne: 161
- povezave posameznih lokacij: 16
- povezave posesti: 111, 160
- povezave poti: 50
- povezave površin: 196
- povezave prečne: 36, 39, 69
- povezave prehodov: 36
- povezave prekinjene: 175
- povezave preživete: 78
- povezave prometne: 16, 42
- povezave prostora: 47
- povezave proti Bohinju: 156
- povezave proti Koroški: 161
- povezave proti Ljubljani: 16, 156
- povezave proti morju: 16, 35, 50
- povezave proti severu: 147
- povezave proti Škofji Loki: 156
- povezave proti vzhodu: 69, 123
- povezave s cestami: 44
- povezave s Karlovo cesto: 158
- povezave s Koroško: 42, 148
- povezave s poljem: 45
- povezave s potmi: 69, 106
- povezave s prehodi na Pečeh: 129
- povezave s prehodov: 156
- povezave s sosedi: 79
- povezave sever - jug: 147
- povezave slabe: 125
- povezave Slatna - grad Klanc: 81
- povezave stagen: 126
- povezave stare: 167
- povezave tarbarov: 176
- povezave tradicionalne: 123
- povezave trgovske: 195, 197
- povezave vasi: 79, 150
- povezave vasi medsebojno: 171
- povezave vasi s cesto: 41
- povezave vodoravne: 70
- povezave vzhod - zahod: 147
- povezave z Blejskim kotom: 147
- povezave z brodišči: 129
- povezave z različnimi nameni: 175
- povezave z rudišči: 129
- povezave z zaledjem: 45, 49, 129, 148, 153
- povezave z zunanjim svetom: 198
- povezave železarskih obratov: 50
- povezovanje sena: 169
- povirje Begunjsčice: 9
- povirje Blatnice: 9
- povirje Dobruše: 9
- povirje Završnice: 9
- povodenj tisočletna: 10, 129
- povodenj velika: 197
- povodja: 15, 41
- povodje Begunjsčice: 41
- povodje Blatnice: 10, 14, 17-22, 41
- povodje Dermičice: 10, 17-22, 109
- povodje Dobruše: 10, 11, 17-22, 41
- povodje Peračice: 99
- povodje Zgoše: 10, 11, 17-22
- povodnji velike: 109
- povodnji: 10, 15
- povpraševanje povečano: 157
- površine funkcionalne: 114
- površine iste: 196
- površine izkoriščene: 196
- površine kolonizirane: 110
- površine najbolj plodne: 196
- površine naseljen: 196
- površine naseljene: 75
- površine neurejene: 120
- površine njivske: 41
- površine obdelovalne nove: 9, 108, 110, 118
- površine obdelovalne velike: 178
- površine obdelovalne: 78, 104, 105, 115, 119, 120, 126, 147, 150, 155
- površine obdelovane velike: 104
- površine poljedelske uporabljene: 173
- površine poljedelske velike: 178
- površine poljedelske: 7, 8, 16, 82, 103, 109, 110, 111, 196
- površine smotno urejene: 120
- površine travnate velike: 109, 178
- površine trikotne: 111
- površine vaške: 109
- površine živinorejske velike: 178
- pozebe: 173
- pozicije poti: 69
- poznavanje brunčanja: 177
- poznavanje sveta: 68
- poznavanje voza: 170
- požar v Predtrgu: 120
- požari na fužinah: 49
- požari: 44, 46, 49, 70
- požigalništvo: 196
- požiralniki: 71
- Požlek: 43, 161
- prafara Kranj: 46, 101
- prafara Rodine: 46, 101, 114, 117, 121, 149
- prafare: 195
- Prangarca: 14, 104, 105, 106, 107
- Praproče: 47, 70, 123
- pravice cenualne: 73

- pravice do uporabe poti: 112, 170
 pravice lastninske: 170
 pravice lovne: 72, 74, 105, 130
 pravice ministerialne: 73
 pravice pašne: 114, 130, 152
 pravice ribolovne: 72, 105, 130
 pravice rudarske: 105, 130
 pravice srenjske: 124, 198
 pravice vozne: 170
 pravo fevdalcev: 130
 pravo fevdalno: 130
 pravo naravno: 147
 pravo srenjsko: 130, 147
 pravo staroselcev: 130
 prazgodovina: 17
 Prbice: 118
 prebivalci > prebivalstvo: 105
 prebivalstvo antično: 118, 160
 prebivalstvo bakrenodobno: 196
 prebivalstvo Brega: 155
 prebivalstvo bronastodobno: 196
 prebivalstvo diferencirano: 76
 prebivalstvo domače: 43
 prebivalstvo doseljeno: 196
 prebivalstvo fužinsko: 50
 prebivalstvo halštatsko: 196
 prebivalstvo kamenodobno: 196
 prebivalstvo kmečko: 35, 76, 198
 prebivalstvo maloštevilno: 196
 prebivalstvo Njivic: 103
 prebivalstvo novo: 197
 prebivalstvo odvečno: 75, 196
 prebivalstvo porimljanjeno: 177
 prebivalstvo preprosto: 197
 prebivalstvo pri Sv. Luciji: 152
 prebivalstvo prvotno: 176, 196
 prebivalstvo revno: 174
 prebivalstvo romanizirano: 196
 prebivalstvo staro: 11, 124
 prebivalstvo staroslovansko: 105
 prebivalstvo: 105
 prečkanje Dežele: 175
 prečkanje jež: 149
 prečkanje potokov: 159
 prečkanje vodotokov: 159
 Predvor: 38, 74
 predel pod Grosovimi lipami: 149
 predelava cest: 159
 predelava koroškega železa: 168
 predelava poti: 43, 159
 predelava pridelkov: 173
 predelava rud: 49, 174
 predelava sadja: 152
 predelava surovega železa: 197
 predelava v polizdelke: 197
 predelava železa: 50, 67
 predelave hiš: 80
 predelave poznejše: 40
 predeli gorski: 109
 predeli hriboviti: 168
 predeli močvirni: 177
 predeli odmaknjeni: 198
 predeli ravninski: 109, 130, 159, 170, 175
 predeli strmi: 168, 176
 predeli suhi: 115
 predenje: 173
 predgorje Karavank: 36, 76
 predgorje Stola: 76
 predgorje: 104
 predhodnica cerkve: 122
 predhodnice graščin: 104
 predhodniki Ortenburžanov: 122
 Predmesto: 121
 predmet trgovanja: 174
 predmeti antični: 103
 predmeti bakreni: 39
 predmeti bronasti: 39
 predmeti drobnji: 168
 predmeti leseni: 173
 predmeti luksuzni: 16
 predmeti najtežji: 170
 predmeti nezahtevni: 35
 predmeti rimski: 103, 106
 predmeti težki: 68, 158, 170
 predmeti veliki: 68, 158, 163, 171
 predmeti železni: 39
 prednosti križišč: 155
 prednosti očitne: 124
 prednosti vrčev: 172
 prednosti: 170, 172
 predor na Ljubelju: 158
 predor železniški: 14, 117
 predprostor: 120
 predstave o količinah: 172
 Predtrg - kolonizacijski del: 140
 Predtrg: 9, 35, 37, 41-42, 46, 48, 68, 69, 70, 71, 102, 114, 115, 117, 118, 120-125, 136, 140, 160, 175, 195
 Predvor: 38
 pregled hiš: 78
 pregled nad potmi: 74
 pregled nad zemljiščem: 103
 pregled ostankov: 113
 pregled ozemlja: 148, 158
 pregled poljskih ureditev: 78
 pregled poti: 78
 preglednost ozemlja: 99
 pregon protestantov: 102
 pregrada: 120
 prehajanje ministerialov: 74
 Prehod (Jelovica): 43
 prehod antika - srednji vek: 156
 prehod čez Korensko sedlo: 156
 prehod čez Medjo dol: 156
 prehod čez Savo: 149
 prehod čez Suhi graben: 117
 prehod čez Zadnjo Suho: 178
 prehod čez Zelenico: 148
 prehod dolinski: 160
 prehod iz antike: 195
 prehod prost: 111
 prehod v antiko: 195
 prehodi alpski: 39
 prehodi antični: 129, 155
 prehodi direktni: 161
 prehodi halštatski: 129, 160
 prehodi iz pobočij v ravnino: 71
 prehodi južni: 161, 196
 prehodi k Završnici: 153
 prehodi karavanski: 117, 156, 196
 prehodi lažji: 156
 prehodi med porečji: 39
 prehodi možni: 161
 prehodi na Pečeh: 129
 prehodi na Završnici: 153
 prehodi najzgodnejši: 161
 prehodi pomembni: 155, 160
 prehodi predantični: 155
 prehodi prek gora: 36, 76, 156
 prehodi prek jež: 71
 prehodi prek južn. gora: 36, 69, 148, 178
 prehodi prek Peči: 45
 prehodi prek rek: 39, 148
 prehodi prek Save Dolinke: 156
 prehodi prek Save: 44, 155, 178
 prehodi prek sedel: 69
 prehodi prek severnih gora: 36, 42
 prehodi prek Tržiške Bistrice: 160
 prehodi prek Završnice: 160
 prehodi preozki: 171
 prehodi primerni: 148
 prehodi proti morju: 39
 prehodi savski: 160
 prehodi srednjeveški: 155
 prehodi ugodni: 35, 161
 prehodnost po dolini: 35
 prehrana krav: 173
 prehrana ljudi: 195
 prehranjevanje: 129
 prekladanje ročno: 163
 prekladanje soli: 167
 prekladanje strojno: 163
 prekrivanje ciljev: 175
 prekrivanje oblik: 198
 prekrivanje poti: 175
 prelaz Čez Pod: 195
 prelaz Kočna: 156, 161
 prelaz Ljubelj: 189
 prelaz Medvedjek: 156, 161
 prelaz Predil: 40, 43
 prelaz Preval: 37, 38, 41, 42, 50, 76
 prelaz Vršič: 160
 prelazi najugodnejši: 161
 prelazi najzgodnejši: 161
 prelazi: 160
 prelom Predtrga: 118
 premik Dermičice: 104
 premiki naselij: 41
 premiki njiv: 120
 premiki poti: 102-103, 106, 108-109, 119, 148, 155
 premiki stečičšč: 117
 premiki travnikov: 120
 premostitve ovir: 175
 premostitve potreb: 67
 prenašanje = nošenje: 171
 prenočišča: 166
 prenos cerkve: 123
 prenos fare: 121
 prenos funkcij: 100, 101
 prenos obrti: 122
 prenos posesti: 111
 prenos poti: 101, 124
 prenos prafare: 114
 prenos sejma: 124
 prenos središča: 123
 prenos stečičšč: 148
 prenos tovorov: 162
 prenos znanja: 196
 prenos župnije: 122
 preobrat razmer: 157
 preorientiranje vasi: 171
 preperelina: 37
 prepis posesti: 110
 prepletanje posesti: 74
 prepoved voz: 67
 prepoznavanje poti: 113
 preračuni barigel: 165
 preselitev k cesti: 116
 preselitev na rob ravnine: 198
 preselitev naselij: 105
 preselitev v dolino: 115
 preselitev vasi: 150
 preseljevanja narodov: 149
 preseljevanje k večjim vodnim virom: 197
 preseljevanje kmetij: 116
 preseljevanje ljudstev: 197
 preseljevanje prebivalstva: 173
 preseljevanje prebivalstva: 196
 Preska: 10, 29, 30, 37, 41, 76, 78, 81, 99, 101, 107
 preskušanje konj: 171
 prestavitev Blatnice: 106
 prestavljanje poti: 118
 prestopanjem s kamna na kamen: 159
 prestrukturiranje površin: 120
 Prešernova koča: 166
 Prešernova plana: 117
 pretovarjanje: 167
 preureditev cest: 158
 preureditev gmajn: 126
 preureditev območij: 77
 preureditev polj: 111, 148
 preureditev posestev: 120
 preureditev poti: 70, 77, 118
 preureditev površin: 119, 120
 preureditev prometa: 171
 preureditev stolpa: 102
 preureditev vasi: 171
 preureditev vodotokov: 8, 10
 preureditev zemljišč: 77, 119
 preusmeritev poti: 38, 39, 117, 125, 195
 preusmeritev potokov: 9, 12, 73, 125, 127
 preusmeritev prometa: 35, 158
 Preval - Predtrg: 38, 46, 48, 67, 113, 118, 119, 120, 123, 139, 160
 Preval - sedlo: 99, 100, 101, 105, 123
 prevažanje blaga: 67, 158, 159, 166, 176, 197
 prevažanje bremen: 171
 prevažanje čebel: 171
 prevažanje gnoja: 159, 171, 172
 prevažanje hlovov: 176
 prevažanje na kratke razdalje: 171, 198
 prevažanje na srednje razdalje: 158, 159
 prevažanje na večje razdalje: 68, 159, 171, 198
 prevažanje oglja: 50, 172
 prevažanje potnikov s čolni: 46
 prevažanje hlovov: 50
 prevažanje s hribov v doline: 50
 prevažanje sena: 50
 prevažanje tovorov: 36, 67, 158
 prevažanje v okviru fužin: 174
 prevažanje vina: 36, 167
 prevažanje z ladjami: 167
 prevažanje za druge: 197
 prevažanje: 68, 167, 171, 172
 Prevoje (prelaz): 36, 67
 prevozništvo: 45, 176
 prevzemanje funkcij: 111
 prevzemanje oglja: 169
 prevzemanje prometa: 122
 preživetje nosilcev funkcije: 75
 preživetje srenjske ureditve: 130
 preživetje: 75
 preživljanje lastno: 174
 preživljanje ljudi: 171, 173
 preživljanje prebivalstva: 103, 158, 196
 preživljanje z rokodelstvom: 119, 120
 preživljanje: 71, 196
 Pri Cukeljnu: 48
 Pri čebelnjaku: 113
 Pri jablinci: 130
 pričetki poti: 48
 pridelava grozdja: 78
 pridelava železa: 195
 pridelek na človeka povečan: 197
 pridelki: 16, 152
 pridelovalci lavande: 162
 pridelovanje hrane manj občutljivo: 197
 pridelovanje hrane: 71
 pridelovanje surovega železa: 174
 pridelovanje vina: 35
 pridelovanje žita: 195
 pridobitev plemstva: 120
 pridobitev posesti: 74
 pridobitev pravic: 73
 pridobivanje hrane v gorah: 173
 pridobivanje oglja: 49, 105
 pridobivanje ozemlja: 38
 pridobivanje posesti: 73, 81, 121
 pridobivanje površin: 119
 pridobivanje rude površinsko: 152
 pridobivanje statusov: 112
 pridobivanje vode: 128
 pridobivanje zemlje: 128
 pridobivanje zemljišč: 112, 118, 121, 124
 pridobivanje železa: 49, 76, 152, 153, 155, 174, 176
 prihod fevdalcev: 38, 107
 prihod Karantancev: 76
 prihod tujih fevdalcev: 196
 prihod Turkov: 35, 157
 prihodi k mostu: 159
 prihodi k smokuču: 147
 prihodi k Završnici: 153
 prihodi: 155
 priimki: 80, 110, 118, 127, 128
 prikazi potovanj: 158
 priključki cest: 113
 priključki poti: 70, 113, 115, 149, 161

- pri krojevanje mej: 112
 prilaganje cest: 68
 prilaganje naselij: 41
 prilaganje danostim: 36, 126, 148
 prilaganje mer: 167
 prilaganje možnostim + potrebam: 44
 prilaganje naselij: 41, 104
 prilaganje novim možnostim: 175
 prilaganje novim zahtevam: 148
 prilaganje obdelavi: 198
 prilaganje obdelavi s plugom: 198
 prilaganje obdelovalnih površin: 111
 prilaganje poljedelskih površin: 110
 prilaganje potem: 36
 prilaganje poti in cest: 175
 prilaganje poti konjem: 176
 prilaganje poti zemljišču: 150
 prilaganje poti: 71, 104, 107, 117, 148, 149, 155, 160, 176
 prilaganje potrebam: 148, 150, 172
 prilaganje prostora: 177
 prilaganje razmeram: 48
 prilaganje sanincev tlem: 170
 prilaganje situacijam: 163
 prilaganje tvorom: 171
 prilaganje transportu: 162, 173
 prilaganje tras: 48
 prilaganje ureditev: 149
 prilaganje zahtevam: 38
 prilaganje zemljišč: 103
 prilaganje zemljišču: 152
 prilagodljivost kmečkih voz: 171
 prilagodljivost namenom: 171
 prilagojenost nošenju: 173
 prilagojenost specifikam: 171
 prilaščanje dežele: 195
 priliv denarja povečan: 197
 priložnosti: 48
 primerjave dvojic: 149
 primerjave hiš: 111
 primerjave k.o. Doslovoče - k.o. Žirovnica: 147
 primerjave mer: 164, 166, 198
 primerjave mostov: 160
 primerjave naselij: 106, 115, 152
 primerjave omrežij: 176
 primerjave poškodb: 170
 primerjave razmer: 169, 171
 primerjave sani - voz: 170
 primerjave slik: 121
 primerjave stanj: 109, 154
 primerjave tvorjenja: 166
 primerjave vasi: 105, 109
 primerjave vzporedne: 147
 primerjave zemljišč: 153
 primerjave: 71, 104
 primernost človeka: 162
 primernost hiš: 70
 primernost naselij: 70
 primernost nosil: 168
 primernost poti: 176
 primernost ureditve: 152
 primernost vprege: 67
 primernost za naselitev: 75, 129
 primernost za nošenje: 162
 Primorje > Primorska: 123
 Primorje: 78
 Primorska: 11, 39, 40, 42, 43, 46, 67, 123, 147, 156, 161, 195
 principi koles: 170
 principi transportni moderni: 158
 pripadnost begunjski fari: 77
 pripadnost Bledu: 154
 pripadnost cerkvena: 76, 117
 pripadnost kmetij: 117, 128, 154
 pripadnost naselij: 153
 pripadnost posvetna: 117
 pripadnost Radovljici: 154
 pripadnost vasi: 109
 pripadnost: 81, 112
 pripomočki poljedelski novi: 198
 pripomočki prirejani: 163
 pripomočki proizvodni novi: 198
 pripomočki prvotni: 172
 pripomočki tovorniški: 168
 pripomočki transportni: 163
 pripomočki usklajeni: 163
 pripomočki za nošenje z živalmi: 168
 pripomočki za nošenje: 163, 167
 pripovedovanja ljudi: 8
 priprava oglja: 174
 priprava zalog hrane: 195
 priprava rud: 169
 priselitev majhnega dela prebivalstva: 197
 priseljenci: 81, 197
 priseljevanje Korošcev: 106
 pristanišča čolnov: 48
 pristanišča: 163
 Pristava Janševa: 120, 121, 122, 140
 Pristava na Bledu: 176
 pristava ortenburška: 196
 pristava prvotna: 115
 pristave posamezne: 195
 pristave: 75
 pristopi > dostopi: 160
 prišleki: 124
 pritegnitev poti: 149
 pritlikline: 72, 107
 pritličja lesena: 79
 pritličja zidana: 79, 120
 pritoki Begunjske: 14
 pritoki Save: 9, 36
 pritrjevanje hlodov: 169
 pritrjevanje na rogove: 170
 pritrjevanje na živali: 168
 pritrjevanje ojnica členkasto: 170
 pritrjevanje ojnica trdno: 169
 pritrjevanje z jermeni: 170
 pritrjevanje z jermeni: 168
 pritrjevanje z jermeni: 168
 privilegiji sporni: 119
 privilegiranci: 177
 privoljenja pismena: 130
 proces izpiranja zemljišč: 115
 procesi erozijski: 71
 procesi naravni: 9
 procesi odnašanja: 71
 procesi prometni: 123
 procesije: 47, 49, 106
 prodaja barigel: 165
 prodaja blaga: 47, 165
 prodaja kmetij: 115
 prodaja konj: 177
 prodaja na debelo: 166
 prodaja na drobno: 166
 prodaja na Laško: 35, 67, 177
 prodaja na Primorsko: 173
 prodaja odvečnega železa: 174
 prodaja oglja: 174
 prodaja po mericah: 166
 prodaja po tvorih: 166
 prodaja posesti: 82, 112
 prodaja pridelkov: 174
 prodaja rude: 174
 prodaja sužnjev: 195
 prodaja železa: 174
 prodaja živali: 174
 prodaja živine: 174
 prodaja: 100, 107, 110, 130
 prodniki: 113
 prodor fevdalizma: 130
 produkti dopolnilni: 197
 produkti novi: 197
 produktivnost človeka: 171
 produktivnost kmeta: 171
 produktivnost večja: 197, 198
 profili zemljišč: 78
 proge dreves: 178
 proge gozdov: 178
 proge ozke: 109
 proizvodnja domača: 197
 proizvodnja obrtna: 35
 proizvodnja povečana: 35, 157
 proizvodnja železa: 35
 promet antični: 153
 promet avtomobilski: 16
 promet Bled - Briksen: 40
 promet čez deželo: 158
 promet čez Karavanke: 45
 promet čez prelaze: 157
 promet in trgovina povečana: 158
 promet jež in peš: 155
 promet lokalni: 167, 175
 promet mimo Radovljice: 82
 promet morsk: 172
 promet na daljavo: 158, 172, 198
 promet na velike daljave: 16
 promet nesmotrn: 175
 promet osebni: 45
 promet otežkočen: 175
 promet peš in jež: 16
 promet peš in na konjih: 124
 promet peš: 162
 promet po dolini: 35, 123, 157
 promet po obstoječih poteh: 176
 promet poštni: 45, 158
 promet povečan: 158
 promet prečno na dolino: 123
 promet primerljiv: 176
 promet različen: 175
 promet razpršen: 160
 promet s soljo: 35
 promet tovorni: 47
 promet tovorniški: 16, 45, 101, 176
 promet traktorski: 16
 promet tranzitni: 45, 158
 promet velik: 160
 promet vozni: 45
 promet z avtomobili: 161
 promet z blagom povečan: 197
 promet z večjimi vozmi: 197
 promet z vinom: 35
 promet z vozmi: 16, 45, 158, 161, 198
 promet železniški: 16
 promet: 78, 82, 157
 prometnica glavna: 171
 propadanje gradov: 99
 propadanje naselbin: 118
 propadanje ograj: 147
 propadanje plotov: 147
 propadanje poti in cest: 116, 158, 175
 propadanje: 68
 propusti na cesti: 14
 prostor alpski: 177
 prostor dnevni (hiša): 80
 prostor enoten: 126
 prostor glavni: 120
 prostor koroški: 147
 prostor mediteranski: 172
 prostor menjalni: 122
 prostor minimalen: 70
 prostor nov: 110
 prostor okoli hiš: 70
 prostor posvečen: 122
 prostor prazen: 114
 prostor razpoložljiv: 74, 110, 124
 prostor sosedni: 196
 prostor tržni: 122
 prostor vaški: 103, 124, 147
 prostor za transport: 70
 prostor zaščiten: 122
 prostori bivalni: 100
 prostori brez stropa: 80
 prostornine barigel: 165
 prostornine mer: 165
 prosvetljenstvo: 157
 prošnja briksenska blejska > prošnja otoška blejska: 128
 prošnja Naše ljube Gospe na Otoku: 128
 prošnja otoška blejska: 46
 prošnja otoška blejska: 12, 13, 38, 111, 166
 Prošnja Preljube Gospe na Otoku > prošnja otoška blejska: 81
 prošnja Radovljica: 128
 protestantizem: 50
 protireformacija: 102, 110
 protiusluge: 157
 proučevanje vasi: 76
 prst (mera): 165
 prst rimski: 165
 prst jež in peš: 120
 Prtovč: 36, 46, 59, 68
 ptice: 178
 Purchardus de Steine: 99
 purger zu Radmannstorff: 121
 Pusti grad > grad lipniški
 Pusti rovt: 156
 pustote > kmetije opustele
 prste ječkene (ležaji): 170
 puštal > stolp obrambni: 99
 putrih (vino): 163, 164
 putrihi: 164, 166, 172, 173, 191, 192
 Radegoj: 72
 Radilidorf: 117, 121
 Radovljica (trg): 68
 Radovljica in Predtrg: 118
 Radovljica: 10, 12, 15, 26, 33, 35 - 38, 40, 42, 45 - 51, 56, 69, 72 - 75, 84, 100 - 103, 111 - 114, 117 - 126, 135 - 137, 148, 150, 155, 158 - 161, 170 - 174, 178, 182, 196
 Radovljčani: 46, 166
 Radovljška pot: 41, 43, 123
 Radovna - dolina: 46
 Radovna: 50, 155, 156, 161
 Radvan: 15, 74
 Raini: 104
 Rajsa: 9, 11, 12, 13, 14, 36, 113, 127, 132
 Rakovica: 36, 39
 Rakovnik: 49, 160
 rane v pokrajini velike: 178
 rast naselij: 75, 197
 rast postopna: 176
 rast stalna: 110
 rast števila kmetij v naselju: 197
 rast števila naselij: 197
 rast vasi: 125
 rastline in divjad: 196
 rastline nove: 197
 Ratečani: 44
 Ratece: 39, 43, 44, 160, 174
 Ratitovec: 39, 74
 Ravenat: 147
 ravnanje zemljišč: 148
 Ravne: 173
 ravnica na Dobravi: 115
 ravnica nad Dvorsko vasjo: 74, 112
 ravnina ozka: 114
 ravnina pod naselji: 195
 ravnina pod Reberjo: 129
 Raynerji: 122
 razdalje do dobrin: 159
 razdalje fiksne: 170
 razdalje kratke: 68
 razdalje tvorjenja: 174
 razdalje večje: 36, 197
 razdelitev blaga: 163, 168
 razdelitev bremen: 163
 razdelitev gmajn: 124
 razdelitev kmetij: 79
 razdelitev ledin: 152
 razdelitev na kmetije: 127
 razdelitev ozemlja na ledine: 198
 razdelitev ozemlja: 43
 razdelitev pašnikov: 130
 razdelitev planin: 130
 razdelitev po vzorcu: 107
 razdelitev polj enakomerna: 130
 razdelitev polj specifična: 127
 razdelitev polj: 82, 109, 152
 razdelitev poljska vaška: 130

- razdelitev poljska: 103, 108, 111, 170
 razdelitev površin: 114
 razdelitev srenjskih zemljišč: 130
 razdelitev vasi: 109
 razdelitev vode: 14
 razdelitev zemlje: 107, 126, 130, 173
 razdelitve poljske: 42
 razgledišča vmesna: 148
 razgledišča zaraščena: 148
 razgledišča: 31, 37, 102, 108, 112, 148
 razgledišče na grebenu Dobrave: 108
 razgledišče na ježi: 108
 raziskanost kolonizacije: 74
 raziskave arheološke zgodnje: 117
 raziskave arheološke: 37, 42, 100, 102-104, 106, 118, 122, 147-150, 153, 158, 175, 177
 raziskave okolja: 147
 raziskave ozemeljske: 12
 raziskave pomanjkljive: 195
 raziskave poti: 106, 107, 116
 raziskave potrebne: 147
 raziskovalci: 8
 razkladanje bremen: 163
 razkladanje voz: 171
 razkladanje: 169
 razklenitev poti: 124
 razlaganje listin: 111
 razlage razvoja: 100
 razlike časovne: 150
 razmere drsne ugodnejše: 170
 razmere drugačne: 167
 razmere druge: 163
 razmere geografske: 9
 razmere krajevne: 167
 razmere lastniške: 170
 razmere podobne: 148, 171
 razmere posestne: 77
 razmere pri nošenju: 169
 razmere pri vlačanju: 169
 razmere pri vlečenju: 169
 razmere produkcijske: 123
 razmere prometne nove: 171
 razmere prometne različne: 175
 razmere rimskodobne: 169
 razmere rudarske: 169
 razmere tehnološke: 123
 razmere transportne: 40, 160, 171
 razmere vodne: 9, 15
 razmere za uporabo voz: 171
 razmere življenske: 171
 razmerja med merami: 164, 166
 razmerja mer 26 - 32 - 40: 167
 razmerja mer: 165, 169
 razmerja uporabna: 165
 razpad cerkvene organizacije: 195
 razpad dvorov: 109, 110
 razpad kmetij: 104, 110
 razpad na manjše enote: 110
 razpadanje kmetij: 128, 154
 razpadanje polj: 122
 razpadanje ureditve: 130
 razpolaganje s posestjo: 120
 razpolaganje z zemljišči: 112
 razpolavljanje mer: 167
 razpoložljivost gospodarju: 177
 razpoložljivost potrebnih: 159
 razpoložljivost voda: 69
 razpoložljivost: 196
 razporeditev dobrin: 159
 razporeditev drugačna: 196
 razporeditev hiš enostranska: 70
 razporeditev hiš: 79, 104
 razporeditev kmetij: 106
 razporeditev naselja normalna: 124
 razporeditev naselja: 104
 razporeditev nepravilna: 104
 razporeditev obdelovalnih površin: 7, 124
 razporeditev običajna: 106
 razporeditev poljska: 74, 104
 razporeditev poslopij: 80
 razporeditev površin normalna: 109
 razporeditev površin: 75, 78
 razporeditev prilagojena: 126
 razporeditev v hišah: 80
 razporeditev v različne čase: 175
 razporeditev vasi: 80, 124
 razporeditev zemljišč standarne: 126
 razporeditev zemljišč: 36, 73, 104, 114, 124
 razporeditev zgradb: 114
 razprodaja posesti: 74
 razrahljanje brežin: 37
 razraščanje administracije: 157
 razredčenje prebivalstva: 75
 razredi družbeni: 176
 razredi mer: 167
 razširitev kolonizacije: 118
 razširitev naselja druga: 118
 razširitev posesti: 72
 razširitev vasi prva: 111
 razširitev vasi: 108
 razširjanje cest: 45
 razširjanje poti: 171
 razširjenost krošenj ozemeljska: 167
 razširjenost priimkov: 110
 raztovarjanje soli: 167
 razvitost poti: 108
 razvitost srenjska: 105
 razvitost vasi: 155
 razvodje Begunjščica - Dermičica: 73, 112
 razvodje Tržiška Bistrica - Peračica: 76
 razvoj cestnega omrežja: 35, 177
 razvoj fevdalcev: 105
 razvoj gradov: 100, 101
 razvoj hiš: 120, 198
 razvoj iz dvorov: 127
 razvoj kajž: 154
 razvoj kmetij v naselje: 195
 razvoj kmetij: 82
 razvoj kolesa: 170
 razvoj kolonizacije: 195
 razvoj koša: 172, 173
 razvoj krošenj: 167
 razvoj krščanstva: 195
 razvoj lokacije: 112
 razvoj mer: 176
 razvoj mest: 35
 razvoj možnosti: 16
 razvoj nadaljnji: 67, 82, 123, 150, 156, 197
 razvoj naselij: 7, 14, 36, 71, 103, 104, 105, 106, 129, 195, 197
 razvoj neprekinjen: 11, 150, 176
 razvoj obrti: 105
 razvoj obrtništva na deželi: 67
 razvoj pašništva: 195
 razvoj podeželja: 35
 razvoj podoben: 106
 razvoj poklicev: 36, 107
 razvoj poljedelskih površin: 126
 razvoj pospešen: 198
 razvoj poti in cest: 175
 razvoj poti: 113, 137, 175, 176
 razvoj pozen: 156
 razvoj prepleten: 120
 razvoj prometnih sredstev: 16, 68, 169
 razvoj prostora: 177
 razvoj Radovljice: 121
 razvoj rokodelstva: 123
 razvoj samostojen: 112
 razvoj sani: 170
 razvoj skupen: 118
 razvoj Smokuča: 150
 razvoj specifičen: 76
 razvoj sposobnosti: 196
 razvoj srednjeveški: 150
 razvoj trgovine: 68, 174
 razvoj v valovih: 197
 razvoj vasi: 38, 67, 79, 80, 82, 109, 125, 126, 150, 155, 195, 196
 razvoj vlačanja: 169
 razvoj voz dolgotrajen: 171
 razvoj voz: 170
 razvoj vzporeden: 120
 razvoj znanja: 196
 razvoj zunanji: 68
 razvoj železarstva: 35, 156, 157, 170
 razvrstitev časovna: 104
 razvrstitev hiš dvostranska: 70
 razvrstitev hiš navpična: 80
 razvrstitev hiš vodoravna: 80
 razvrstitev hiš: 70
 razvrstitev kratka: 114
 razvrstitev naselja: 155
 razvrstitev ob poti: 70, 171
 razvrstitev po legi: 104
 razvrstitev površin: 77
 razvrstitev tipična: 70, 77
 razvrstitev v naselju: 70
 razvrstitev zemljišč nenormalna: 114
 razvrstitev zemljišč: 114
 Reber - osrednji del: 148
 Reber: 15, 34, 36, 38, 41, 44, 69, 71, 129, 130, 147-152, 161, 180, 195
 Rečica - potok: 9, 36
 Rečica: 46
 red fevdalni nov: 197
 red rudarski Karlov: 166
 redi rudarski: 157
 Redlich: 170
 reformacija: 110, 157
 reforme Jožefa II.: 198
 reforme Marje Terezije: 198
 regalije: 112
 Regensburg: 72
 Reismanni: 75
 reja konj: 162
 Reka: 174
 rekonstrukcije poti prve: 158
 rekonstrukcije poti: 44
 relikvije: 46
 renesansa: 171
 repa: 171
 repači: 157
 reprezentativnost cest in poti: 16
 Resje: 9, 11, 13, 41, 42, 74, 113, 114, 127
 Resmani: 75, 127
 resursi: 7
 reševanje problemov: 8
 rešitve najugodnejše: 175
 rešitve nesmotne: 175
 rešitve posamezne: 196
 rešitve prometne: 175
 Retnje: 28, 36, 37, 40, 77
 retrogradnja naselij: 71
 retrogradnja: 9
 revirji rudarski: 69
 revolucija tehnična: 198
 revolucija tehnološka: 171
 rezila: 35
 rezultati delni: 8
 Ribčeva planina: 43
 ribe: 174, 195
 Ribenska planina: 43
 Ribenski most: 39
 Ribnjčani: 168
 Ribno: 43, 46, 48
 Ribšica: 178
 Ride: 39
 Ridovec: 42
 Rikarja vas: 67
 Rim: 49
 Rimljani: 177
 Rimska cesta: 106, 113, 116, 123, 127, 132, 148-150, 152, 155, 182
 Rimska pot: 43, 44, 122, 147, 149
 ritem življenja hitrejši: 198
 riže za transport lesa: 174
 Rjazancev: 39, 76, 161
 riže: 169, 173
 Rnaj: 80
 roba lesena > suha roba
 robovi poti: 176
 ročne > V ročne > Vočne: 126
 Rodica: 178
 Rodinci: 130, 148, 152
 Rodine + Smokuč: 130
 Rodine: 14, 36, 42, 44-47, 52, 55, 69, 71, 76, 78, 101, 107-108, 115, 119, 122, 123, 129-130, 147-149, 155, 159-161, 174, 176, 177, 180, 195
 rodovine koroške stare: 111
 rodovine samostojne: 107
 rokodelci zgodnji = obrtniki: 173
 rokodelci: 36, 67, 107, 116, 119, 124, 163
 rokovanje s snovjo: 166
 rokovanje s soljo: 167
 rokovanje: 163, 164, 166, 167
 romanja na Bled: 156
 romanja na Staro goro: 156
 romanja na večje razdalje: 49
 romanja prek Kočbe: 49
 romanja prek Ljubelja: 49
 romanja prek Zelenice: 49
 romanja v več krajev: 47
 romanja: 45, 46, 47, 81, 155, 159
 romarji: 46, 124, 159, 189
 roparstvo: 122
 Rovt - vas: 39
 Rovtarica: 43
 Rovti jeseniški: 169
 roviti: 104, 126, 169, 173
 Rož: 49, 147
 Roža: 50
 Ruard: 174
 Ruardova cesta iz Planine pod Golico: 50
 rudarjenje antično: 49
 rudarjenje časovno neopredeljeno: 153
 rudarjenje halštatsko: 49
 rudarjenje na gorah: 49
 rudarjenje novoveško: 153
 rudarjenje: 39, 76, 174
 rudarji: 50, 152, 174, 196
 rudarski podjetniki: 177
 rudarsko: 50
 rudarstvo + živinoreja: 196
 rudarstvo profesionalno: 196
 rudarstvo visokogorsko: 196
 rudarstvo: 45, 50, 69, 76, 105, 153, 195, 196, 197
 rude primerne: 39, 156
 rude v sredogorju: 156
 rude železove: 157
 rude: 45
 Rudigerji: 100
 rudišča na pobočjih Stola: 154
 rudišča nekdanja: 129
 rudišča pod Stolom: 153
 rudišča: 39, 49, 152, 153, 174
 rudna pot od Valvasorja: 50
 Rudna pot revirji rudarski: 58
 Rudna pot: 154
 rudniki na Begunjščici: 50
 rudniki: 169, 174
 rudnine primere: 196
 Rudno: 46
 Rupa: 98, 102, 127
 rušenje poti: 122
 rušenje stolpov: 102
 rušenje zidov ob poteh: 162
 ruševine: 81
 Rute: 156
 S. BERENHARDI D DERMS: 111
 S. DOMINICI DE CURIA: 112
 sadeži gozdni: 195
 sadjevec: 152
 sadovnjaki odvzeti: 120
 sadovnjaki srenjski: 152
 sadovnjaki stari: 78
 sadovnjaki: 70, 104, 106, 109-111, 114, 115, 118, 119, 120, 124, 126, 152

- sajenje drevja: 130, 152
 Salzburška: 40
 samokolnice kovinske: 172
 samokolnice lesene: 172
 samokolnice s košem: 172, 174
 samokolnice specialne: 172
 samokolnice za oglje: 191
 samokolnice: 168, 170, 171, 191
 samostan na Brezjah: 49
 samotežnice: 50, 169, 191
 samozadostnost: 76
 Sanct Jodas > Sv. Lucija: 81
 Sandrova polica: 117, 118
 sani - prednji deli: 169
 sani kmečke: 170
 sani: 169
 saninci: 170
 Santicum: 44
 Sava Bohinjka: 36, 43, 49
 Sava Dolinka: 43, 112, 156, 195
 Sava na Jesenicah: 50
 Sava neprehodna: 159
 Sava plitva in široka: 160
 Sava prehodna: 159
 Sava: 7, 9-11, 12, 15, 39, 48, 67, 72, 73, 74, 78, 123, 125, 126, 160, 161, 174
 Savski mostu > Blejski most:
 Schmidauz: 118
 Seča: 39, 43, 161
 seče: 39, 77, 105, 112
 sedeži prafar: 130
 sedeži škofij: 195
 sedla enostavna: 168
 sedla jahalna: 168
 sedla na Pečeh: 69, 155
 sedla različna: 168
 sedla tovarna: 168
 sedla tovarniška običajna: 166
 sedla tovarniška posebna: 166
 sedla tovarniška: 168
 sedla za osle in mule: 168
 sedla za pse: 168, 169
 sedla: 39, 42, 148, 165, 168
 sedlanje: 168
 sedlo tovarniško bohinjsko: 168, 190
 sedlo v Medjem dolu: 156
 Sedo: 148, 161
 Seebacherji: 122, 197
 sejmi letni cerkveni: 124
 sejmi v Lescah: 122
 sejmi primorski: 166
 sejmi: 45, 76, 174
 sekanje drevja: 130
 sekanje ledin prečno: 152
 sekanje naselja: 125
 sekanje polj: 111
 sekanje poljskih površin: 42
 sekanje poti: 42
 sekanje površin: 111
 sekire: 157
 sekularizacija: 73, 125, 126
 Selca: 39, 43
 Selenitzasattel: 43
 Seljška dolina: 46
 Selo (Nad Tunelom): 36, 42, 113, 127
 Selo (Sv. Peter): 129
 Selo pri Bledu: 35, 36, 43, 46, 47, 48, 72, 123, 160
 Selo pri Žirovnici: 11, 45, 69, 122, 123, 148, 154, 155, 161
 Selska planina: 43
 Selška dolina: 11, 36, 39, 40, 42, 47, 67, 68, 161
 seniki: 169, 173
 Senožeti (Mošnjje): 113
 Senožeti (Peračica): 113a
 Senožeti (Zasip): 155, 161
 senožeti: 37
 serpentine: 4350, 67, 113
 servi: 109
 sestavine hiš: 120
 sestavine podobne: 120
 sila delovna cenena: 176, 195
 sila delovna: 157
 sila vlečna manjša: 170
 sila vodna: 153
 Sinobad Jure: 108
 sistemi cest in poti: 107
 sistemi mer in uteži: 163
 sistemi mer stari: 164
 sistemi obrambni: 99
 sistemi obveščanja: 35
 situacije tržne: 122
 situacije v prostoru: 108
 Siva reber: 50
 Skakalnica: 113
 skala na pobočju Gač: 101
 skale: 79
 Skavatica: 129
 skednji leseni: 79
 skednji: 80, 150, 170, 173
 skeleti staroslovanski: 103, 117
 skeleti: 103, 118
 Skiti: 195, 197
 skladišča fužinska: 174
 skladišča soli v notranjosti: 166, 167
 skladišča za oglje: 174
 skladišča: 167
 sklepi: 114
 skupine: 159
 skupnosti pašne: 130
 Skutnikov mlin: 153
 slabosti: 169
 slama: 172
 Slamniki: 162, 178
 Slatenski grad > grad Klanc: 81
 Slatna - studenec: 76
 Slatna: 29, 30, 37, 69-70, 75-84, 99, 101, 103, 107, 111, 120, 128, 171, 176, 195
 sledi: 8, 111
 sledovi v vegetaciji: 38
 sledovi v zemljišču: 108
 sledovi poti vidni: 148
 sledovi poti: 68, 78, 148
 sledovi starih poti: 69
 sledovi v pokrajini: 177
 Sleme: 38, 46
 sli hitri: 35, 162, 176
 sli na konjih: 47
 sličnost najdb: 40
 slika gradu Kamen: 100
 slika ostalin podobna: 129
 slika poselitvena: 197
 slika Radovljice najstarejša: 121
 slika Radovljice: 138
 slika v begunjski cerkvi: 88, 100
 slika Wagnerjeva: 122
 slike Radovljice: 121
 slike voz: 158
 slike vprašljive: 121
 slike zrcalne: 149
 sloji grušča: 71
 sloji ilovice: 71
 sloji premožnejši: 162
 Slovani: 177, 197
 Slovenci: 157
 Slovenska peč v Kropi: 35, 50
 služabniki: 162
 služnost kolonizacijska: 110
 služnost ministerialska: 110
 služnost vojaška: 110
 služnosti fevdalne: 75, 162
 služnosti: 110, 111
 smer razporeditve: 109
 smeri poti: 36
 Smokucz (listine): 129
 Smokuč prvotni: 149
 Smokuč z okolico: 185
 Smokuč: 15, 44-48, 69, 70-71, 76-77, 101, 105, 122, 123, 129-130, 147-152, 155, 158-161, 174, 176, 180, 183, 198
 Smokučani: 105, 130, 148, 150, 152
 Smokuška planina: 41, 43
 Smokuški vrh: 43, 45, 69, 123, 129, 147, 148, 149, 160, 161, 174
 smotnost izkoriščanja: 176
 smotnost leg: 70
 smotnost nošenja: 162
 sneg: 39, 177
 snovi embalaže: 167
 sodarji: 119, 124, 173
 sodarstvo: 122
 sodelovanje: 75
 sodišča patrimonialna: 128
 sodišče radovljiško: 128
 sodniki mestni: 121
 sodniki trški: 121
 sodovi za vino: 173
 sodovi: 165, 173
 sodstvo rudarsko: 157
 sodstvo: 159
 sol kamena: 167
 sol morska: 167
 sol: 16, 163, 164, 166, 167, 168
 Sončna pot nova: 148
 Sončna pot stara: 148
 soodločanje: 147
 sore: 170
 Sorica: 36, 39, 43, 46, 68
 sorodstvo s Poschi: 196
 sorodstvo: 156
 Sorško polje: 71, 74
 Skutnikov mlin: 153
 sorte žit nove: 198
 soteska potoka Zgoše: 25, 113
 Soteska: 39, 49, 67, 68, 156
 soteske ozke: 39
 soteske: 7
 sotočja potokov: 42
 sotočje Dermičica - Dobruša: 73
 sotočje Dobruša - Otoški graben: 115
 sotočje Drava - Krka: 111, 156, 197
 sotočje Lipnica - Kroparica: 42
 sotočje Sav: 39, 117, 160
 sovaščani: 124
 spajanje kultur: 76
 Spanheimi: 16, 156
 specializacija cest: 45
 specializacija poti in cest: 68
 specializacija razvita: 68
 specializacija: 36, 196
 spekter del: 171
 speljava poti in cest: 111
 speljava poti po bregovih: 39
 speljava poti: 119
 speljava potoka Zgoša - potok: 125
 spodmol pod Hočevarjevim hribom: 153
 Spodnja Hraška gmajna: 123
 Spodnja Lipnica: 49
 Spodnja pot: 42, 94, 107, 149, 150
 Spodnja smokuška planina: 130
 Spodnja vas: 35, 38, 158
 Spodnja Zajama: 16
 Spodnje polje: 113
 Spodnji Otok: 10, 12, 15, 32, 38, 67, 70, 73, 99, 102, 108, 111, 113, 115, 116, 122, 134, 196
 sporočila pisna: 7
 sporočila zgodovinska: 123
 sposobnosti cest: 45
 sposobnosti uprave: 160
 spravilo hlodov: 170
 spravilo lesa z gora: 170
 spravilo lesa: 49, 50, 174
 spravilo sena s hribov: 173
 spravilo sena: 77, 111, 126, 159
 spravilo stelje: 159
 spremembe dolžnosti: 147
 spremembe družbene: 157
 spremembe klimatske: 109
 spremembe klime: 35, 78, 110, 154, 197
 spremembe krajine: 198
 spremembe lastnosti: 171
 spremembe ledin: 198
 spremembe meja: 36
 spremembe možnosti: 105
 spremembe načina transportiranja: 173
 spremembe najboljše: 198
 spremembe namembnosti: 152
 spremembe naselij: 177
 spremembe naselja: 124
 spremembe obsežne: 157
 spremembe okoliščin: 195
 spremembe okolja: 175
 spremembe pašnikov v travnike: 127
 spremembe pokrajine: 177
 spremembe politične: 157
 spremembe poljedelskih površin: 126
 spremembe potekov poti > spremembe tras poti: 102
 spremembe potekov poti: 102, 148
 spremembe potekov voda: 102
 spremembe poti v ceste: 158, 197
 spremembe poti: 7, 35, 38, 45, 107, 111, 122, 123, 175
 spremembe površin: 110
 spremembe pravic: 147
 spremembe prometnih okoliščin: 175
 spremembe strug potokov: 112
 spremembe struge Zgoše: 126
 spremembe strukture: 157
 spremembe strukture: 120
 spremembe tehnološke: 157
 spremembe temeljite: 157
 spremembe tokov voda: 43
 spremembe tovorov: 168
 spremembe transportnih razmer: 106
 spremembe tras poti: 122
 spremembe tras: 123
 spremembe trase poti: 102
 spremembe travnikov v njive: 119
 spremembe trgovske: 157
 spremembe ureditev: 120
 spremembe v okolju: 197
 spremembe vasi: 124, 125, 126, 150
 spremembe velike: 119
 spremembe verske: 157
 spremembe vidne: 198
 spremembe vodotokov: 11, 74
 spremembe vojaške: 157
 spremembe zemljišč: 44
 spremembe življenja polne: 198
 spremembe: 79
 spremljiva vitezov: 177
 spremstvo vojaško: 75, 177
 sprevodi: 168
 spuščanje bremen: 169
 spuščanje lesa v dolino: 174
 srebniki: 117
 srečevanje vozov: 159
 središča vasi nova: 150
 središče cerkveno: 113
 središče pri cerkvi: 123
 središče vasi prvotno: 123
 Srednja pot: 42, 94, 107
 Srednja Radovna: 39
 Srednja vas: 38, 69, 76, 77, 80, 81, 86, 106, 111, 158, 171
 srednji vek: 16, 195
 Srednji vrh: 130, 152, 155
 sredstva transportna univerzalna: 172
 sredstva bojna: 162
 sredstva prevozna: 16
 sredstva prometna prirejena: 162
 sredstva prometna: 7, 157-158, 162, 169
 sredstva tehnična: 123
 sredstva transportna nadomestna: 173
 sredstva transportna različna: 175
 sredstva transportna: 50, 163
 sredstvo prometno primerno: 162
 srenja Begunje: 105
 srenja Hlebce: 126
 srenja na dve vasi: 130, 152

- srenja na eno vas: 130
 srenja na štiri vasi: 150
 srenja Smokuč - Rodine: 130
 srenja Smokuč: 105, 130
 St. Petersburg: 106
 stagnacija naselij: 195
 stagne čez Kležnek: 126
 stagne hlebške: 73, 107, 123, 124, 126, 146
 stagne hlebško-novovaške: 73, 83, 126
 stagne hrašenske: 123
 stagne novovaške: 7, 13, 73, 119, 124
 stagne obstoječe: 155
 stagne opuščene: 155
 stagne studenske: 126
 stagne Vrbenjske: 147
 stagne vrbenske: 126
 stagne vrbensko-studenske: 73, 83, 126
 stagne: 42, 71, 161, 178
 Stamare: 39, 156, 161
 Stan (Otok): 115
 Stani (Kranjska gora): 44
 stanja izhodiščna: 10
 stanja v FK: 111
 stanje antično: 159
 stanje današnje: 9, 109
 stanje gmočno: 157
 stanje gozdov kritično: 157
 stanje na Jamniku: 177
 stanje nenaravno: 175
 stanje nestabilno: 175
 stanje prejšnje: 197
 stanje preteklo: 9
 stanje prvotno: 9
 stanje vodotokov: 9
 stapljanje prebivalcev: 197
 star ljubljanski (žito, sol): 163, 166, 169
 star tržaški: 163, 166
 Stara cesta: 79
 Stara Dobrava: 69, 113, 116, 123, 132
 Stara Fužina: 50, 157
 Stara gora pri Čedadu: 49, 156
 Stara Pokljuka: 178
 stara pot skozi Predtrg: 140
 Stara Sava: 122
 stara struga Blatnice: 145
 stara struga Mlinskega potoka: 145
 stara struga Zgoše: 145
 Stara ulca: 103, 104
 Stara vas: 106
 Stari Tržič: 43, 101, 129
 staroselci: 197
 starost brunčanja: 177
 starost hiš: 79, 150
 starost kmetij: 79
 starost mostov: 160
 starost naselij: 75, 77, 120, 156
 starost ostankov: 111
 starost posod: 172
 starost poti: 75, 112, 114
 starost stavb: 100
 starost zgradb: 82
 status cenzuala: 73
 status gospodarja: 171
 status kmetij: 109
 status ministeriala: 112
 status plemiški: 112
 status vojaški: 177
 status: 81
 stavba dvoriščna štirioglasta: 100
 stavbe > zgradbe: 82
 stavbe dvoriščne: 101, 102, 104
 stečiča antična: 124
 stečiča pomembna: 148
 stečiča poti nova: 149
 stečiča poti pomembna: 149
 stečiča poti: 36-39, 46-48, 70, 92, 99, 101-106, 108, 110-113, 115-118, 121-124, 127, 132, 147-150, 154-156, 160-161, 178, 195
 stečiča srednjeveška: 124
 stečiča: 37
 Stein: 99
 Steinerji: 197
 stena vzhodna: 88
 stene lesene ometane: 79, 80
 stene lesene: 79, 80, 120
 stene obodne: 120
 stene predelne: 120
 stene ravne: 101
 stene valjaste: 101
 stene zadnje zidane: 79, 80, 111, 120
 stene zidane: 120
 steza Predtrg - Žale - Nova vas: 175
 steza pristajalna dolga: 178
 steze studenske: 124
 steze kamnite: 162
 steze prek parkov: 175
 steze proti morju: 175
 steze sever - jug: 175
 steze srednjeveške: 147
 steze stoletne: 175
 steze tisočletne: 175
 steze z gora v doline: 174
 steze zaledne: 49
 steze: 35, 41, 42, 43, 44, 45, 48, 49, 79, 106, 108, 111, 116, 175, 196, 198
 stik doline in gora: 99
 stik kultur: 76
 stik ravnine in pobočja: 41
 stik ravnine s pobočjem: 44
 stik zemljišč: 107
 Stol: 15, 50, 82, 153, 178, 196
 stoletje 16.: 22
 stoletje 12.: 20
 stoletje 14.: 21
 stolp Klanc: 79
 stolp na vzhodni skali: 101
 stolpi obrambni okrogli: 100
 stolpi obrambni štirioglasti: 100
 stolpi obrambni: 99, 101, 102, 105, 122
 stolpi: 104
 stopnice: 120, 171
 stopnje proizvodne: 123
 stopnje razvoja železarstva: 36, 67
 stopnje razvoja: 169
 stopnje vmesne: 169
 stran Jelovice severna: 178
 stran prisojna: 39
 stran Save leva: 111
 stran severna strma: 161
 Strana: 150, 155
 Stranci: 105, 152
 stranka kraljeva: 74
 Straža poljska: 129
 Straža: 43
 stremena: 168
 Strevc: 103, 105
 Strgavnik: 43, 149
 Strmec: 40, 43, 67
 Strmine: 16, 130
 strnjevanje manjših agrarnih enot: 178
 Stroj Franc - Maček: 112
 stropi betonirani: 80
 stropi iz brun: 79, 80
 stropi leseni: 80, 120
 stropi obokani: 79
 stropi: 80, 120
 stropniki: 80
 stroški mostov: 159
 stroški transportiranja: 195
 Stroy Franc: 110
 struga Begunjščice stara: 107, 108, 124, 125, 126
 struga Begunjščice: 107
 struga Blatnice: 104, 105
 struga Dermičice: 109
 struga Dobruše: 115, 133
 struga Mlinskega potoka: 125
 struga nova: 11, 14
 struga Orgelce - Donica: 120
 struga Save antična: 159
 struga stara: 7, 26, 107, 128
 struga Zgoše mimo Orgelc: 125
 struga Zgoše premaknjena: 128
 struga Zgoše skozi Babjo dolino: 125
 struga Zgoše skozi Donico: 125
 struga Zgoše: 7, 107, 124, 125, 128
 Strugarji: 156
 struge Begunjščice: 73
 struge Dobruše: 73
 struge naravne: 12
 struge nekdanje: 8, 10, 11, 12, 13, 25, 26, 104, 120, 125, 128, 129
 struge nove: 9
 struge občasne: 120
 struge opuščene: 125
 struge plitke: 125
 struge potokov: 73
 struge ravne: 159
 struge redne: 120
 struge Save: 48
 struge sedanje: 8
 struge stare: 11, 13, 15, 112, 125, 126
 struge suhe: 11, 129
 struge umetne: 10, 12
 struge zasute: 125
 struge Zgoše: 25, 73, 74, 120, 125
 struge: 10, 71
 strukture kmetij: 130
 strukture lastniške srenjske: 130
 strukture lastniške: 147
 strukture naravne: 175
 strukture nenaravne: 175
 strukture posestne: 120
 strukture površin nove: 120
 strukture površin stare: 120
 strukture površin vsiljene: 120
 strukture upravljalске: 157
 strukture zemljišč: 175
 Struška Kočna: 156
 Struška planina: 156
 studenci današnji: 129
 studenci izpod ježe: 124
 studenci majhni: 108
 studenci pod ježo: 155
 studenci smokuški: 182
 studenci vaški: 76, 155
 studenci zgornji: 149
 studenci: 7, 12, 13, 14, 15, 69, 71, 98, 108, 118, 129
 Studenčani: 14, 125
 Studenčice: 14, 15, 39, 43-46, 49, 51, 55, 69-70, 125, 130, 149, 152, 155, 160-161
 Studenščica: 14
 Studenška cesta: 152
 Studenška pot: 130, 150
 Studenška vahtnica: 155
 Studenske stagne: 149, 180, 181
 Suha - hudournik: 178
 Suha - potok: 123, 156
 suha roba: 165, 168, 173, 197
 Suhi graben: 9, 12 - 14, 48, 117, 118, 120, 125
 Suhi potok: 7, 128
 Suho rušje: 152
 suknarji: 10
 suše: 173
 sušenje mesa: 195
 sušenje sadja: 152, 195
 suženjstvo: 176, 195
 sužnji: 162, 176
 sv. Ana - kapelica: 41
 Sv. Ana (Ljubelj): 69, 101
 Sv. Ana (Radovljica): 33, 41, 48
 sv. Hema v Krki: 49
 Sv. Janez: 36, 178
 Sv. Jera (Jedert): 46
 Sv. Jošt > Sv. Lucija: 81
 Sv. Katarina: 46
 Sv. Lovrena: 129, 153
 Sv. Lucija: 37, 39, 40, 45, 46, 47, 77, 78, 81, 99, 107, 110, 123, 152, 195
 Sv. Peter na Gori: 46
 Sv. Peter: 14, 38, 41, 49, 55, 59, 92, 95, 101, 103, 106, 123, 148, 149, 193
 sv. Rupert: 55
 Sv. Sobota: 42
 Svatna > Slatna: 81
 Sveče (Koroška): 156
 svet hribovit: 163, 196
 svet močviren: 175, 196
 svet nerodoviten: 147
 svetišča antična: 103
 svetišča: 37, 82, 100
 svetišče: 105
 svetniki: 47
 svila: 16
 svišli: 77, 169, 173
 svitek: 167
 svoboda odločanja: 121
 svobodniki domači: 74
 svobodniki: 81, 177
 svobodnjaki: 106
 Swartzmannus de Demetz: 107
 Swatná: 76
 šajtrga: 171, 172
 Šentanska dolina: 100-101, 104, 123, 161
 Šentjošt: 36
 Šercerjeva ulica: 117, 118, 120
 Šercerjeva ulica: 119
 šerpe: 162
 šibje: 172
 šijenje vasi prvotno: 155
 šilce (žganje): 163, 165
 širina 1 m: 50
 širina doline: 114
 širina koles 2": 67
 širina koles 3": 67
 širine cest: 67
 širine parcel: 107, 114, 124
 širine poti in cest: 80, 113
 širine poti: 16, 40, 43
 širine tlakov: 159
 širitev v vse smeri: 75
 širitev vasi: 110
 Širjava (Dvorska vas): 111, 116
 širjenje cest: 159
 širjenje civilizacije: 149
 širjenje krščanstva: 195
 širjenje naselij: 104, 106, 178
 širjenje obdelovalne zemlje: 75, 126
 širjenje poti obojestransko: 176
 širjenje poti: 176
 širjenje površin: 119, 155
 širjenje rodu: 100
 širjenje vasi drugotno: 155
 širjenje vasi v ravnino: 150
 širjenje vasi: 109, 110
 širjenje vsekov: 160
 Široka dolina: 115
 škafi: 173, 174
 škarpe iz debelih kamnov: 176
 škarpe obcestne betonirane: 113
 škarpe: 50, 68, 176
 škode v gozdovih: 173
 škode velike: 70
 škof Adalbero: 72
 škof Albuin: 72, 111, 156, 197
 škof Altvin: 112
 škof Altwin: 72, 73, 74, 105, 111
 škof Hartvik: 72
 škof Popo: 72
 škofija briksenska: 81
 škofija ljubljanska: 46, 77, 195
 škofija oglejska: 16
 Škofja Loka: 39, 40, 121
 škofje briksenski: 12, 40, 46, 72-74, 105-107, 109-112, 119, 124, 125, 154, 156, 162, 174, 195-197
 škofije romarske: 117
 Škratov grad: 88, 99, 100, 103
 Šlandrov dom: 9

- Šmarjetna gora: 39
 Šmarna Gora: 36
 Šmidol (Smidou): 9
 Šmidovo: 118
 špajka: 197
 Španhajmi: 101
 Špik - Pic - Pik: 198
 špranje velike: 165
 Štajerska: 46, 157, 167
 Štanske čeri - sedlo: 101
 štefan (vino): 163, 166, 172
 Štefan: 79, 80
 Štenge: 39, 49, 54, 57
 štenge: 50
 število briksenskih kmetij: 156
 število delov: 109
 število domov: 147
 število družin: 124, 126, 154
 število enot v ledini: 198
 število hiš = nosilci pravic: 198
 število hiš: 124, 126
 število hub: 82, 128
 število jezdecev: 166
 število kmetij enako: 173
 Število kmetij optimalno: 75
 število kmetij v vasi: 196
 število kmetij: 67-77, 106-110, 114, 119, 123-126, 150, 154, 195, 197
 število koč: 152
 število konj: 166
 število ljudi omejeno: 173
 število ljudi optimalno: 75
 število ljudi: 67, 154
 število naselij: 148, 197
 število obdelovalnih enot: 150
 število oblik veliko: 173
 število oseb: 126
 število parcel na ledini: 152
 število parcel: 119, 124, 126, 130, 150, 152
 število pravic: 130
 število prebivalcev: 35, 75, 105, 106, 124, 152
 število prehodov: 148
 število udeležencev: 198
 Štivan: 161, 166, 174
 študije podrobnosti: 12
 Švica: 198
 tabori utrjeni: 176
 Tacman: 80, 81
 Tacmanove tlake: 28, 29, 37, 78, 84, 108, 110
 Tagani (vitez): 72
 Talež: 43, 47
 talšča nizka: 152
 tehnika modularna: 171
 tehnologije nove: 35, 67, 170
 tehnologije preživele: 198
 tehnologije prinesene: 67
 tehnologije rimskodobne: 196
 tehnologije samostojne: 196
 tehnologije železarske: 176
 tehtanje blaga: 163, 166
 tehtanje tovorov: 168
 tekovanje pot - vegetacija: 175
 Temnik: 12, 15, 72, 73
 tempji: 46
 tendence potekov > usmerjenost potekov: 159
 tendence poti > usmerjenost poti: 195
 tendence poti: 142
 terasa pod Lescami: 124, 126
 terasa savska druga: 149
 terase savske: 41, 42, 43, 45, 48, 129, 159, 178
 terase vmesne: 113
 terase: 76, 77, 78
 terci: 169, 192
 teren > zemljišče - ozemlje: 152
 Tergeste: 16
 teritorij Begunje: 72
 teritorij prazen > ozemlje prazno: 36
 teritorio Uegun: 106
 teritorio Uegun: 105
 tesanje brun: 80
 tesanje na žnuro: 80
 tesarji: 119
 tesarstvo: 122
 težave kolonizacijske: 126
 težave z gozdovi: 157
 težnje razvoja: 110
 Tiberenca: 48
 Tibernica: 43
 tihotapstvo: 122
 tipi istovetni: 121
 tipi kolonizacije: 121
 tipi naselij vzporedni: 195
 tipi naselij značilni: 71
 tipi naselij: 69, 71
 tipi naselivne enaki: 121
 Tirolci: 107, 169
 Tirolska: 40, 49, 112
 Tišler: 126
 tkalstvo: 197
 tkanje: 173
 tla hiš: 120
 tla ilovnata: 196
 tla septana: 79
 tla suha: 36
 tlačani: 162, 195
 tlačanstvo: 171, 176
 tlaka tovarniška: 162, 166, 171, 174, 177
 tlaka vozna: 36, 68, 162, 171
 tlaka: 107, 111, 119
 Tlake: 42, 129, 154, 155
 tlaki antični: 153
 tlaki halštatski: 175
 tlaki novoveški: 160
 tlaki rimskodobni: 175
 tlaki: 122, 159, 195
 tlakovanje odsekov poti: 176
 tlakovanje poti: 175, 196
 tlakovanje trojno: 68
 tlakovci opečni: 113
 točka vprašljiva: 129
 točke dobro vidne: 148
 točke končne: 148
 točke nadzorne: 102
 točke namembne: 148, 176
 točke prometne pomembne: 123
 točke razgledne: 76
 točke utrjene: 103
 točke vmesne: 148
 točnost mer: 165
 točnost ujemanj: 165
 točnost zemljevidov: 16
 tokovi vodni površinski: 9
 Tolsti vrh: 9, 104
 Tomažin: 80
 Tominc: 104
 topljenje rud: 152, 169
 toponimi: 147
 topovi: 158
 torbe: 172
 tovor 32 kg: 162
 tovor 65 kg: 162
 tovor celoten: 163
 tovor povprečni: 165
 tovor razsuti: 165
 tovor soli: 163, 164
 tovor vina: 163, 164
 tovor zavarovan: 172
 tovor žebļev: 164
 tovor železa - Jezersko: 164
 tovor žita: 163, 164
 tovari bohinjski: 165
 tovari bruto: 165
 tovari celi 64 kg: 169
 tovari četrtrinski: 166
 tovari kmečki: 171
 tovari kolonialni: 167
 tovari komercialni: 171
 tovari kroparski: 165
 tovari polovični 32 kg: 166, 169
 tovari prirejeni: 167
 tovari različni: 171
 tovari razsuti: 163, 171
 tovari soli: 165
 tovari tričetrtinski 47 kg: 169
 tovari večji: 67, 197
 tovari vina: 165
 tovari železnih izdelkov: 165
 tovari žita: 165
 tovari: 162, 164, 167
 tovorjenje - voženje: 67, 170
 tovorjenje Bled - Briksen: 174
 tovorjenje dnevno: 166
 tovorjenje iz Primorske: 165
 tovorjenje na Primorsko: 165
 tovorjenje na Stol: 166, 168
 tovorjenje - nošenje: 162, 164
 tovorjenje prek Vrha Bače: 165
 tovorjenje s konji: 162, 168
 tovorjenje soli: 165, 166, 174
 tovorjenje v planinske kočje: 168
 tovorjenje v vrečah: 166
 tovorjenje v vrečah: 165
 tovorjenje vina: 78, 165
 tovorjenje vrec: 166
 tovorjenje z ljudmi: 162
 tovorjenje z živalmi: 162, 169
 tovorjenje zabojev: 166
 tovorjenje žebļev: 168
 tovorjenje železnih izdelkov: 165, 168
 tovorjenje žita: 165, 166
 tovorjenje: 40, 50, 67, 158, 162, 163, 168, 173, 174, 175, 177
 tovarniki: 45, 47, 122, 162-169, 190, 197
 tovarništvo: 35, 37, 68, 167
 tovarnjaki - prekucniki: 171
 tradicija antična: 171
 trajanje potovanj: 162
 trajnost primerna: 67
 trakovi železni: 36, 67
 tramovi čadasti: 120
 tramovi nad vrati: 79
 transformatorske postaje: 117
 transport antični: 162, 195
 transport blaga: 46, 50, 164, 172
 transport Bled - Briksen: 195
 transport bremen: 163
 transport človeški: 79, 163, 195
 transport daljinski: 174
 transport do uporabnikov: 68
 transport halštatski: 162
 transport izdelkov: 163
 transport k morju: 157
 transport kmečki: 79, 174
 transport komercialni: 67
 transport lesa in drv: 174
 transport lesa: 49, 126, 174
 transport lokalni: 77
 transport minimalen: 70
 transport morsk: 163
 transport na kratke razdalje: 173
 transport na srednje razdalje: 174, 195
 transport na velike razdalje: 167, 174, 195
 transport navpični: 70, 77
 transport oglja z vozmi: 174
 transport oglja: 169, 174
 transport pridelkov: 163, 171, 174
 transport prilagodljiv: 171
 transport rud: 174, 169
 transport rude iz jam: 172
 transport rude z gora: 172
 transport s kamioni: 163
 transport sena: 79, 126
 transport sipkih snovi: 172
 transport soli: 174
 transport srednjeveški: 162, 195
 transport surovin: 176
 transport tekočin: 172
 transport tovorni: 163
 transport tovarniški: 70
 transport udoben: 77
 transport ugoden: 78
 transport v dolino: 174
 transport v okviru kmečkih del: 173
 transport v vrečah: 163
 transport vaški: 68
 transport vina: 162, 174
 transport vodoravni: 70, 77
 transport z vozovi: 70, 174
 transport železa: 35, 67, 174
 transport žita in soli: 167
 transport živalski: 163
 transport: 157, 162
 transportiranje - merjenje: 162
 tranzit: 50, 168
 trase antične: 67
 trase antičnih poti: 176
 trase cest in poti: 41, 59, 67, 68, 81, 111, 113, 125
 trase današnje: 67, 149
 trase interesantne: 175
 trase iste: 155, 175, 176
 trase izod obočij: 176
 trase na robovih jež: 176
 trase na robovih teras: 176
 trase nove: 45, 67, 68, 106, 111, 148, 149, 158
 trase obstoječe: 44
 trase po pobočjih: 176
 trase poti antične: 148
 trase poti do prehodov: 178
 trase poti halštatske: 148
 trase poti prilagojene: 175
 trase poti prvotne: 148, 149, 175
 trase poti ravne: 175, 176
 trase poti različne: 171
 trase poti sedanje: 80, 148, 149
 trase poti spremenjene: 48, 123
 trase poti: 28, 32, 34, 39-42, 48-52, 56-59, 78, 81, 86, 99, 108, 122, 132-133, 139, 149-150
 trase ravninske: 176
 trase stare: 45, 67, 68, 111
 trase strug: 128, 158
 trase vzporedne: 148
 Trata: 12, 15, 51
 Trate (Traaten v Fintschgau): 198
 trava sveža: 173
 Travnč: 130
 travnik Farovski: 116
 travniki hrašenski: 152
 travniki nekdnji: 152
 travniki novi: 118
 travniki oddaljeni: 170
 travniki ravninski: 104
 travniki veliki: 118, 126
 travniki visokogorski: 196
 travniki: 7, 10, 13, 43, 74, 77-79, 103, 105, 107, 109-112, 114, 116, 118-122, 124, 126-128, 130, 147, 148, 155
 Trbiž: 39, 40, 41, 43
 trdnost zgradb: 101
 Trebež: 39, 43
 trebljenje gozda skupno: 198
 trenje lanu: 173
 trg Radovljica: 120, 122
 trg s cervkijo: 120
 trgi domači: 197
 trgi primorski: 123, 174
 trgi s cervkijo: 122
 trgi srednjeveški: 122
 trgi zunanji: 197
 trgi: 35, 174
 trgovanje drobno: 168
 trgovanje na večje razdalje: 197
 trgovanje v Radovljici: 122
 trgovanje z daljnimi deželami: 197
 trgovanje z zemljišči: 130
 trgovanje z živalmi: 174

- trgovanje: 197
trgovci z vinom: 165, 166
trgovci: 122, 124, 159, 162, 168
trgovina kmečka: 36, 43, 67, 68, 168, 174, 197
trgovina ob cerkvah: 45
trgovina s soljo: 174
trgovina sredozemska: 16
trgovina tranzitna: 16
trgovina: 35, 48, 76, 124, 129, 162, 168, 196
tridesetletna vojna: 110
trikotnik antični: 124
trikotnik Lesce - Rodine - Moste: 196
tromeja Lesce - Predtrg - Radovljica: 42
tromeja Smokuč - Vrba - Doslovče: 130, 147
Tromostovje: 113
trošenje dajatev: 174
Trst: 16, 166, 167, 174
trta vinska: 76, 78
Trubar Primož: 157
tržan Matejle: 118
tržani: 121
Tržaški zaliv: 16, 195
Tržič Stari: 36, 68
Tržič: 36, 37, 38, 46, 47, 67, 69, 71, 78, 157, 158, 168
tržišča primorska: 123
tržišča: 152
tržišče v Lescah: 122
Tržiška Bistrica: 36, 37, 38, 69, 72, 74, 112, 158, 160
TTN: 12, 42, 76, 79, 80, 81, 97, 109, 143, 145, 150, 185
Tuhinjska dolina: 36
tujci: 130
Tunco in Ivan: 72
turizem: 162, 178
Turki: 45, 122
Turn > stolp: 104
Turška jama na Gojzdašnici: 153
tveganja kolonizacijska: 75, 126
tveganja manjša: 198
U pot: 148, 150
učinki: 71
udeleženci prometa: 162
udori s Peči: 129
udori zemeljski: 129
udori: 43, 44, 77, 78, 148, 175
ugodnost klimatska: 177
ugotavljanje mer: 164
ugotavljanje potekov poti: 175
ugotavljanje tras: 175
ugotovitve: 112
uhajanje dima skozi ostrešje: 120
ujemanje dobro: 129
ujemanje imen: 110
ujemanje količin: 168
ujemanje ledin: 152
ujemanje ledinskih imen: 152
ujemanje meja: 152
ujemanje mer grobo: 164
ujemanje mer: 164, 165
ujemanje parcel: 152
ujemanje poti z naselji: 129
ujemanje prog: 109
ujemanje s tovari: 166
ujemanje stanj: 79
ujemanje z rimskimi merami: 167
ujemanje: 121
ujme velike: 110
ujme: 35, 75
Ukanov vak: 169
ukinjanie osla: 162
ukrepi obrambni: 157
ukrepi regulacijski: 12
ukvarjanje s transportom: 35
Ulca zgoška: 73, 107, 112
Ulca: 49, 113
Ulce novovaške: 7, 13, 73, 119, 124, 178
Ulrich z Waldenberga: 127
umetne mase: 173
umik iz Kranjske: 112
umikanje trgu: 122
uničevanje cest: 67
uničevanje poti: 16, 77, 175
uničevanje stez: 175
upadanje prebivalstva: 75, 196
upadanje trgovine: 122
uporaba avtomobilov: 168
uporaba človeka: 176, 177
uporaba denarja: 67
uporaba dolgotrajna: 175
uporaba kolesa: 169
uporaba konj: 67, 162, 171, 177
uporaba koša: 173
uporaba lesa: 130
uporaba lesenih posod: 173
uporaba mehov: 172
uporaba mer: 164, 166
uporaba obstoječih poti: 175
uporaba osla: 162, 168
uporaba pešcev: 162
uporaba pluga: 13, 115, 152, 198
uporaba posod: 172
uporaba poti in cest: 45
uporaba poti občasna: 175
uporaba poti pozimi: 170
uporaba poti: 11, 37, 46, 111, 166, 170, 196
uporaba prehodov: 159
uporaba prometnih sredstev: 162
uporaba samokolnic: 172
uporaba samotežnic: 174
uporaba sani: 170
uporaba sedel: 168
uporaba specifična: 163
uporaba starih poti: 77
uporaba stoletna: 175
uporaba široka: 173
uporaba tehnologij: 196
uporaba težkih voz: 68
uporaba traktorjev: 16, 166
uporaba voda: 102
uporaba vodotokov: 7
uporaba volov: 67, 162, 171, 177
uporaba voz kmečka: 171
uporaba voz srednjeveška: 170
uporaba voz: 67, 68, 78, 79, 106, 123, 125, 126, 158, 159, 162, 168, 170, 171, 175, 197
uporaba zemljišč: 78
uporaba živali: 162, 176
uporabljeno poti: 40
uporabniki konj: 177
uporabniki poti in cest: 16
uporabnost mer: 164, 172
uporabnost posod: 172
uporabnost poti: 78
uporabnost vsestranska: 171
upori kmečki: 157
upoštevanje poljske ureditve: 119
upoštevanje poti: 109
uprava deželna: 157
uprava: 159
upravičenci pašnih pravic: 130, 152
upravičenci srenjskih pravic: 130, 152
upravičenost mostu: 160
upravičitelji briksenske posesti: 111, 120
upravičitelji: 119
upravljanje sani: 169
upravniki: 196
urad lipniški: 160
urad spodnji: 160
urbarji briksenski blejski: 47, 73-74, 77, 82, 106, 109-112, 124-125, 153-154, 171, 174
urbarji briksenski grajski: 81
urbarji briksenski proštijiški: 36, 81, 126
urbarji: 36, 68, 172, 197
ureditev cerkvena: 130
ureditev družbena drugačna: 177
ureditev družbena ohranjena: 177
ureditev družbena srednjeveška: 177
ureditev družbena: 176
ureditev fevdalna tipična: 127
ureditev gručasta: 114
ureditev hiš: 173
ureditev kolonizacijska atipična: 118
ureditev kolonizacijska tipična: 114, 118, 198
ureditev kolonizacijska: 107, 116, 119
ureditev konična: 152
ureditev na dvore: 195
ureditev na latifundije: 195
ureditev na vasi: 195
ureditev naselij normalna: 122, 109
ureditev naselij tipična: 198
ureditev naselij: 118, 173, 177
ureditev notranja: 173
ureditev okoli cerkve: 114
ureditev politična nova: 195
ureditev politična: 40
ureditev poljska drugačna: 198
ureditev poljska normalna: 116
ureditev poljska nova: 38, 148
ureditev poljska prvotna: 198
ureditev poljska različna: 104
ureditev poljska sedanja: 105
ureditev poljska specifična: 198
ureditev poljska: 15, 36, 41, 43, 48, 69, 70, 73, 96, 107, 108, 109, 114, 116, 121, 122, 137, 148, 149, 170, 183, 198
ureditev poti: 110
ureditev površin podobna: 119
ureditev prometa nesmotna: 175
ureditev rimska: 147
ureditev rodovna: 147
ureditev slovanska: 147
ureditev spremenjena: 198
ureditev srenjska močna: 121, 130
ureditev srenjska na 1 vasi: 147
ureditev srenjska na 2 vasi: 147
ureditev srenjska na 4 vasi: 147
ureditev srenjska: 77, 147, 149, 177, 195, 198
ureditev stagen: 124
ureditev suženjska: 147
ureditev vasi (potok - cesta - hiše - sadovnjaki - zeleniki - njive - travniki - gmajne): 198
ureditev vasi normalna: 107
ureditev vasi: 116, 150, 155, 171
ureditev zunanja: 173
ureditve druge: 147
ureditve podobne: 121
urejanje mer: 164
urejanje poti: 109
urejanje voda: 109
urejenost kolonizacije: 119
urejenost ledin: 152
urejenost naselja: 77
usadi > udori: 37
usihanje tovorništva: 167
usklajenost časovna: 196
usklajenost mer: 164
usklajenost ozemeljska: 196
usklajevanje dejavnosti: 8
usklajevanje del: 174
usklajevanje medsebojno: 163
usmerjanje kolonizacije: 122
usmerjanje poti: 159
usmerjanje v dejavnosti: 76
usmerjenost cest: 16
usmerjenost Dežele: 69
usmerjenost kmečka: 125
usmerjenost k brodiščem: 159
usmerjenost na Kupljenik: 129
usmerjenost na vhod v Bohinj: 129
usmerjenost naselja: 109
usmerjenost njiv: 41, 109
usmerjenost obrtna: 125
usmerjenost parcel: 73, 124, 150
usmerjenost polj: 152
usmerjenost potekov: 159
usmerjenost poti in cest: 158, 159, 175
usmerjenost poti Karavanke - Primorje: 177
usmerjenost poti: 16, 129, 148, 150, 153, 155, 160, 161, 178, 195
usmerjenost potovanj: 157
usmerjenost prometna: 161
usmerjenost proti Bohinju: 69
usmerjenost proti cerkvi: 123
usmerjenost proti Kranju: 161
usmerjenost proti Primorski: 161
usmerjenost proti Rodinam: 149
usmerjenost Visoke Gorenjske: 161
usnjarstvo: 197
uspevanje kultur: 197
usporavanje planin: 128
ustanavljanje dvorov: 75
ustanovitev cerkve: 117
ustanovitev Ljubljanske škofije: 46
ustanovitev Pipanovega posestva: 119
ustanovitev trga: 160
ustanovitev vasi: 110, 111
ustvarjanje prsti: 11
uteži: 164, 168
utrdbne mestne poznosrednjeveške: 117
utrdbne: 99, 160
utrjevanje posesti: 120
utrjevanje zemljišč: 175
uvajanje manufaktur: 125
uvajanje novih izdelkov: 197
uvajanje novih metod: 197
uvajanje novih pridelkov: 197
uvajanje novih tehnik: 68
uvajanje tehničnih dosežkov: 197
uvajanje težke mehanizacije: 178
uvajanje tovornih živali: 162
uvajanje voz: 35, 120, 126
uvajanje voznega prometa: 167
uvažanje vina: 35, 197
uvažanje žita: 197
uvedba avtomobila: 175
uvedba cest: 125
uvedba fevdalnega reda: 176
uvedba metričnega sistema: 167
uvedba tovorništva: 149
uveljavljanje avtomobila: 38
uveljavljanje betona: 113
uveljavljanje lastnine: 130
uveljavljanje mer: 166, 167
uveljavljanje prevoznništva: 167
uveljavljanje tovorništva: 176
uveljavljanje voz pozno: 171
uveljavljane mer: 167
uživanje plodov: 130
uživanje posesti: 120
V Brejah: 155
V Brje: 155
V dnu Dobroče: 79
V kamnu: 149
V koncih: 102
V nogradih: 82
V sredku: 150, 155
V Stanih (Kranjska gora): 44
V travnikih: 152
V zelenih: 10, 12, 13
Vadiče: 38, 72, 74, 76, 82, 113, 132
vagan (sol): 163, 164, 166
Vahtarjeva Njivica: 152
Vajnež: 39
vaki: 169
Valavec: 37, 109
valovi kolonizacijski: 196
valovitost višinska manjša: 177
Valvasor (koča): 50, 58
Valvasor: 10, 39, 67, 76-90, 99-102, 112, 120-121, 129, 138, 158-162, 166, 168, 170, 174, 190

- variante poti: 37, 39
 variante razvoja: 108
 varovanje bremen: 172
 varovanje Dežele: 103
 varovanje dostopov: 112
 varovanje poti: 101, 109
 varovanje prehodov: 160
 varovanje prostora: 122
 varovanje ozemlja: 74
 varovanje: 105
 vas "Peccaz": 72
 vas Begunje > Begunje: 103
 vas Breg > Breg: 155
 vas Gorica: 127
 vas Grablje: 162
 vas Hlebce: 125
 vas Hraše > Hraše: 155
 vas kolonizacijska: 109
 vas Lesce: 123
 vas Moste > Moste: 152
 vas Mošnjne: 113
 vas ob dvoru: 107
 vas Poljče: 106
 vas poljedelska: 109
 vas razkropljena: 124
 vas Slatna > Slatna: 78
 vas Smokuč: 129
 vas spremenjena: 125
 vas Studenčice > Studenčice: 155
 vas Vrba > Vrba: 155
 vas Vrbrnje: 127
 vas Zgoša > Zgoša - vas: 106
 vas Zirovnica > Zirovnica: 152
 Vase pri Brikssnu: 198
 Vaseršlus: 153
 vasi brez cerkve: 122
 vasi brez planin: 152
 vasi briksenske: 81, 125, 156, 196
 vasi Doslovče + Breznica: 149
 vasi gorenjske: 156
 vasi hribovske: 162
 vasi kolonizacijske tipične: 111
 vasi kolonizacijske: 108
 vasi koroške: 156
 vasi lešanske: 77, 82
 vasi na ježi: 45
 vasi na pobočju: 77
 vasi najstarejše: 147
 vasi nove: 38
 vasi ortenburške: 196
 vasi pod Begunjščico: 76, 99
 vasi pod Dobrčro - osrednji del: 72, 82
 vasi pod Dobrčro - vzhodni del: 76
 vasi pod Dobrčro - zahodni del: 76, 77
 vasi pod Dobrčro: 76, 99, 170, 177
 vasi pod gorami: 45
 vasi pod Rattovcem: 68
 vasi pod Stolom: 76, 99, 129, 155, 161, 167, 171
 vasi podgorske: 41, 76, 77, 82, 170, 171
 vasi prirejene transportu: 162
 vasi samostojne: 124
 vasi Smokuč + Rodine: 149
 vasi sosednje: 197
 vasi specializirane: 173
 vasi sredinske: 124, 127
 vasi stare: 103
 vasi tipične: 108
 vasi v Otoški dolini: 76
 vasi v Ziljski dolini: 129
 vasi zahodnega dela Dežele: 129
 vasi: 44, 76
 vaščani = srenjani: 130
 vaščani podložni: 121
 vdrževanje voz: 116
 večanje potreb: 122
 Večna pot: 42, 129-130, 148-149, 155, 180
 vedra: 166, 173
 vedro (mera): 172
 vegetacija: 38
 veje macesnove: 177
 vejniki: 173
 vek novi: 154
 vek srednji: 38, 40, 42, 45, 63
 veličine vplivne gospodarske: 69
 veličine vplivne: 35
 Velika cesta: 106
 velika krošnja: 167
 Velika planina: 195
 Velika Selca: 44
 Veliki Dol: 72
 Veliki Gozdec: 153
 velikost banigel: 165
 velikost ledin osnovna: 198
 velikost naselij: 103
 velikost posod: 173
 velikost površin: 147
 velikost volkov: 157
 velikost vrčev: 172
 velikosti različne: 173
 Velikovec: 40
 Vencegoj svobodni: 72, 106
 Vetm: 37, 38, 74, 76, 77, 80-82, 86
 Vetmik: 43
 vezanost na cerkev: 114
 vezanost na fevdalca: 114
 vezava z malto: 80
 veža: 80
 veže velbane (obokane): 120
 vgezi > vrez
 vhod v Bohinj: 45
 vhod v Deželo: 176
 vhod v dolinico: 129
 vhod v Krnico: 148, 149, 150
 vhodi obokani: 79
 vhodi s tramom: 79
 vhodi v klet: 79
 vicedomi: 157
 vidiki obrambni: 103
 vidmerji: 177
 vidnost ostankov: 16
 vidnost poti: 42, 44
 Vigaun: 11
 vigenjci: 50, 157, 197
 vijaki: 170
 villa Begun: 105, 106
 villa Fuistrica: 74
 villa Goscha: 106
 villa Peccaz: 82
 villa rustica: 14, 38, 70, 103, 105, 113, 118, 123, 148-150, 155, 176, 195
 villa Uegun: 105
 vina boljša: 35, 78
 vina primorska: 35, 78
 vino: 163, 167, 172, 174
 vinogradi hribovski: 162
 vinogradi: 72, 75, 78, 82, 115, 171, 196
 vinogradniki: 162, 166
 vinočci: 166
 viñ finaciranja: 67
 viñ informacijski: 74
 viñ kritični: 157
 viñ življenja: 71
 Virunum: 40
 Visočce: 28, 37, 38, 69, 72, 74, 76, 81, 82
 Visoka Gorenjska: 7, 16, 35-42, 48, 50, 67, 68, 71, 114, 116, 120-123, 130, 148, 154, 156, -162, 167, 169-171, 174-177, 195
 višek trgovine: 122
 višine nasutij: 71
 viški tržni: 174
 vitez Tagani > Tagani (vitez): 72
 vitezi: 35, 72, 75, 112, 154, 162, 177
 vlačenje bremen: 163
 vlačenje človeško: 169
 vlačenje drva: 162
 vlačenje hlodov: 169
 vlačenje lesa: 130, 162, 169, 173
 vlačenje na kratke razdalje: 163
 vlačenje na posmojkah: 174
 vlačenje na vejah: 169
 vlačenje na vlačulah: 174
 vlačenje oglja: 50, 169, 174
 vlačenje omogočeno: 173
 vlačenje poletno: 169, 170
 vlačenje pozimi: 169
 vlačenje pridelkov: 173
 vlačenje rud: 50
 vlačenje s čelom: 170
 vlačenje s konji: 169, 170
 vlačenje s samotežnicami: 50
 vlačenje s sanmi: 169, 170
 vlačenje sena z gora: 169
 vlačenje sena: 126, 162, 173
 vlačenje stelje: 162, 169
 vlačenje v dolino: 77, 130, 169
 vlačenje vreč na samotežnicah: 169
 vlačenje vreč na vejah: 169
 vlačenje vreč na vlačulah: 169
 vlačenje vrčev: 169
 vlačenje z gora: 162, 169
 vlačenje z ljudmi: 169
 vlačenje z voli: 162
 vlačenje z živalmi direktno: 169
 vlačenje z živalmi z opremo: 169
 vlačenje z živalmi: 50, 169
 vlačenje zimsko: 169, 170
 vlačenje: 49, 169, 170
 vlačanju hlodov: 170
 vlačule kmečke: 169
 vlačule rudarske: 169
 vlačule: 169, 191
 vlaganja glavna: 41
 vlaganja v dostope: 160
 vlaganja v poti: 44, 160, 175
 vlaganja v utrdbe: 157
 vlaganja večja: 127, 157
 vlaka - Vak - Vačju: 162
 vlake do hiš: 162
 vlake: 50, 162, 169, 173
 vlečenje > vlačenje: 163
 vleka konjska: 174, 197
 vleka volovska: 36, 50, 68, 174
 vlivanje pri cerkvah: 170
 vlivanje zvonov: 158, 170
 vloga cerkve: 123
 vloga gozdov: 37
 vloga gradov: 100, 103
 vloga kmetij: 81
 vloga mejnih grofov: 195
 vloga poti: 44
 vloga vasi: 103
 vloga vlaganj: 41
 Vočne hlebske: 73, 126, 152
 Vočne: 43, 49, 127
 voda pogonska: 71
 voda razpoložljiva: 71
 voda talna: 14
 voda z Blat: 155
 voda: 167
 vode narasle: 133
 vode razpoložljive: 71
 vode umirjene: 159
 vode visoke: 11, 120, 125, 160
 vode: 125
 vodenje kolonizacije: 74, 109, 126
 Vodice: 16
 vodnjaki: 15, 69, 70
 vodnjaki <0>: 152
 vodotoki nekdanji: 129
 vodotoki površinski: 15, 69
 vodotoki razširjeni plitvi: 159
 vodotoki umetno izdelani: 115
 vodotoki večji: 50
 vodotoki: 7, 14, 15, 41
 vodovodi: 70, 195
 Vog: 73
 vogali sphani: 80
 Vogelnik: 118
 vojaki rimski: 169
 vojaki: 162, 167
 vojaštvo rimsko: 176
 vojaštvo: 158, 159
 Vojna krajina: 123
 vojna tridesetletna: 154, 197
 vojne turške: 50
 vojne: 35
 vojska antična: 167
 vojska rimska: 176
 vojske: 162
 voli - terci: 159
 voli z žilni: 171, 192
 voli: 78, 171, 173, 177, 198
 volički: 169
 Voljčev hrib: 10, 12, 15, 41, 42, 46, 48, 49, 107, 122, 139, 145, 150
 volkovi: 35
 Volovska pot: 37, 39, 70, 78-81, 107, 176
 Vorgelce: 7, 9, 13, 14, 25, 113, 125
 vosek: 174
 Vosovnikov studenec: 118 - 121
 Vošče: 49
 voz kmečki - koš: 159
 voz kmečki - lojternik: 159
 voz kmečki velik: 192
 voz na žlajf: 169, 191
 voz ročni: 192
 voz vina: 164
 voz za prevoz čebel: 192
 voz: 172, 192
 vozički enoosni: 170
 vozički ročni dvoosni: 171
 vozički ročni enoosni: 171
 vozički ročni: 171
 vozila motorna: 198
 vozila prilagojena: 169
 vozniki: 169
 vozovi dvovprežni: 67, 68, 159
 vozovi enovprežni: 158, 159, 170-171
 vozovi furmanski: 170
 vozovi halštatski: 170
 vozovi kmečki: 35, 50, 67, 170, 171
 vozovi manjši: 36, 43, 50, 67, 158, 159
 vozovi najmanjši: 35, 67
 vozovi okorni: 170
 vozovi okovani: 67
 vozovi standardizirani: 171
 vozovi štirivprežni: 68, 159
 vozovi težki: 50, 67
 vozovi trgovski: 159, 171
 vozovi veliki: 68, 159, 197
 vozovi: 35, 50, 163, 164, 170-173, 197
 voženje bremen: 163, 169, 170
 voženje lesa s konji = furanje lesa
 voženje na kratke razdalje: 36
 voženje na srednje razdalje: 174
 voženje oglja: 50
 voženje poljskih pridelkov: 36
 voženje rude: 50, 153, 174
 voženje s konji: 173
 voženje s sanmi: 191
 voženje sena: 36, 126
 voženje tovorov: 171
 voženje vodoravno: 78
 voženje z volmi: 173
 voženje: 78, 79, 163, 164, 170
 vpadl Turkov: 122, 157
 vplivi avtomobilov: 175
 vplivi cerkve: 117, 123
 vplivi cest: 44, 111, 125, 198
 vplivi človeka: 8
 vplivi deževnice: 71
 vplivi družbene ureditve: 198
 vplivi družbenih razmer: 176
 vplivi Emone: 16
 vplivi erozije: 175
 vplivi fevdalizma: 195
 vplivi konfiguracije zemljišča: 127
 vplivi krajevni: 71
 vplivi kulturni: 69
 vplivi lege: 177
 vplivi majhni: 178
 vplivi mejnih grofov: 195

- vplivi mer: 167
 vplivi množenja prebivalstva: 197
 vplivi možnosti: 16
 vplivi na ceste in poti: 15, 16, 102, 122, 157, 175, 176, 196, 197, 198
 vplivi na Deželo: 149
 vplivi na hiše: 197
 vplivi na naselja: 16, 171, 197, 198
 vplivi na ostanke: 16
 vplivi na pokrajino: 198
 vplivi na poljsko ureditev: 16, 122
 vplivi na promet: 157
 vplivi na razvoj: 35
 vplivi na transport: 35, 195
 vplivi na trgovino: 157
 vplivi na vodotoke: 13
 vplivi naklonov: 169
 vplivi naselitve: 9
 vplivi nezdod: 173
 vplivi oblasti: 16, 35, 162
 vplivi odločilni: 178
 vplivi Ogleja: 195
 vplivi poti in cest na pokrajino: 177, 178
 vplivi poti: 71
 vplivi proizvodnih sredstev: 198
 vplivi prometa: 16
 vplivi razvoja železarstva: 36, 67
 vplivi rimski močan: 176
 vplivi rimskih mer: 167
 vplivi romanski: 195
 vplivi Salzburga: 195
 vplivi snega: 75, 177
 vplivi sprememb okolja: 197
 vplivi strmine: 71
 vplivi studencev: 71
 vplivi transporta: 195
 vplivi transportiranja: 67, 163, 175
 vplivi transportnih sredstev: 67, 198
 vplivi trga: 122
 vplivi uporabe: 175
 vplivi uporabe poti: 111
 vplivi veliki: 178
 vplivi vetra: 175
 vplivi vode: 11
 vplivi voz: 44, 161, 171
 vplivi zemljišč: 104, 198
 vplivi znanja: 177
 vplivi življenja: 16
 vplivi: 68, 71
 vprašanja nerešena: 195
 vprašanja odprta: 152
 vprega konjska: 16, 170, 171, 198
 vprega tendem: 168
 vprega volovska: 16, 79, 159, 170
 vprega z dvema paroma konj: 159
 vprega z enim parom konj: 159
 vrata mestna južna: 120
 vrata mestna: 121
 vrata: 80, 120
 vratarnica: 107
 Vrba: 15, 36, 39, 42-48, 51, 69, 70, 108, 122, 123, 130, 147-150, 155, 159-160, 182, 188
 Vrbanc: 80, 81
 vrbe: 10
 Vrbenska pot: 123, 148, 149, 150, 182
 Vrbenska stagna: 149, 155, 187
 vrbensko polje: 178
 Vrbnjani: 13
 Vrbnje: 7, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 26, 42, 46, 69, 70, 73, 99, 108, 109, 111, 113, 119, 121-128, 160, 179, 196
 vrči kamniti: 172
 vrči keramični: 172
 vrči različni: 172
 vrči: 172
 vreča (ogljje): 163, 164, 169, 174
 vreča: 162
 vreče 50 kg: 167
 vreče iz treh niti: 169
 vreče iz umetnih mas: 167
 vreče kosmate: 169
 vreče lanene: 67, 169
 vreče oglja: 191
 vreče platnene: 166, 172
 vreče polne: 169
 vreče prazne: 169
 vreče različne: 172
 vreče usnjene: 169, 172
 vreče: 163, 166
 vrečke bombažne: 172
 vrečke papirnate: 172
 vrečke plastične: 172
 vrečke platnene: 172
 vreme mokro: 169
 vrezavanje strug: 9
 vrezi poti v zemljišče = vseki: 175
 vrezi v grebenu: 102
 vrezi v hrib: 78
 vrezi v ježah: 29, 31, 32, 37, 43, 108, 175
 vrezi v zemljišče: 11, 120
 Vrh Bače: 36, 161
 vrh Dobrče: 76, 77
 Vrh Gline: 72, 110
 vrh Krniškega roba: 150
 vrh Rebn: 149
 Vrh Smokuča: 42, 44, 45
 vrinjanje med poti: 108
 vrinjanje naselij: 108, 110
 vrste blaga: 40, 162, 163
 vrste naselij: 69
 vrste poti in cest: 175
 vrste tovorov: 168
 vrste transporta: 173
 vršaji: 10, 108
 Vrše: 148, 150
 Vrtača: 149
 vrtovi grajski: 121
 vrtovi graščinski: 102, 103, 120, 121
 vrtovi pod Oblo gorico: 120
 vrtovi pod vasjo: 150
 vrtovi sadni: 70
 vrtovi: 14, 70, 124, 147, 173
 vrvi: 169
 vrzel med skalama: 100
 vrzel med naselitvami: 119
 vsebina poliča: 164
 vsebnost mer: 164, 165, 166
 vsebnost posode: 164
 vsebnost železa visoka: 152
 vseki obojestranski: 160
 vseki v ježi > vrezi v ježah: 37
 vseki v skalah: 68, 160, 196
 vseki v stenah: 82, 86
 vstopi k prehodom: 36
 vstopi poti: 108
 vstopi: 36
 vzdrževanje brunčanj: 177
 vzdrževanje cest slabo: 158
 vzdrževanje cest: 111
 vzdrževanje kolovozov: 126
 vzdrževanje konj: 177
 vzdrževanje poti slabo: 162
 vzdrževanje poti: 147, 162, 175, 197
 vzdrževanje srenjsko: 198
 vzdrževanje strug: 115
 vzdrževanje vaških poti: 198
 vzdrževanje železnih izdelkov: 67
 vzdržljivost voz: 67
 vzožje plazu: 150
 vzorci gospodarsko optimalni: 116
 vzorci lastnosti: 69
 vzorci razmer: 105
 vzorci reprezentativni: 73
 vzorci ureditveni: 116
 vzorci v vegetaciji: 177
 vzorci: 75, 108
 vzori gradbeni: 80
 vzori: 108
 vzorniki dvorov: 195
 vzpodbude: 175
 vzponi večji: 45
 vzroki kolonizacije: 75
 vzroki naselitve: 75
 vzroki nepravilnosti: 104
 vzroki vijuganja: 175
 vzroki: 175
 Wagner: 138
 Weimar-Orlamündeji: 121
 Werd: 115, 116
 Winrih: 72, 105
 Za Brdom: 37
 Za Breznom: 43
 Za Gašperčkom: 108, 115
 Za vahnico: 153
 Za zidam: 67, 73, 104, 112
 zaboji s steklenicami: 163
 zaboji: 163
 Zabrška planina: 130
 Zabreznica + Selo: 130
 Zabreznica: 34, 37, 41, 42, 44, 45, 68, 69, 122, 123, 129, 148, 155
 Zabrezniška planina: 23, 50, 166
 začetek antike: 61
 začetek fevdalizacije: 63
 začetek kolonizacije: 73, 124, 125
 začetek novega veka: 157
 začetek uporabe voz: 35
 zadeve cerkve: 74
 zadeve plemstva: 74
 Zadnja Suha: 161
 Zadnja vas: 69, 76, 77, 81, 82, 110
 Zadnje oje: 37, 101, 105
 zadrževanje dolgotrajno: 153
 zadrževanje kratkotrajno: 153
 zadrževanje rimskih osnov: 167
 zadrževanje začasno: 175
 Zagorice: 48, 70
 zagotavljanje prehodov: 111, 175
 zagotavljanje prostih poti: 156
 zagozde: 170
 zahodni del: 38, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66
 zahteve brodišč: 159
 zahteve cest: 152
 zahteve drugačne: 197
 zahteve kmečkih del: 171
 zahteve kolonizacijske: 75
 zahteve mostov: 159
 zahteve nove: 113, 195
 zahteve ostre: 75
 zahteve po boljnih cestah: 158
 zahteve po cestah in poteh: 163, 170, 176, 197
 zahteve po uporabi voz: 35
 zahteve po železu: 35, 67
 zahteve prometne: 16
 zahteve transportne specifične: 75
 zahteve vozov: 158
 zahtevnost poti: 101
 Zajama: 16, 39, 43, 193
 zajede v zemljišču > vrezi v zemljišče:
 zajemanje ljudi: 122
 zajezitev Save v Kavčkah: 178
 zakladanje peči: 158, 174
 zakladanje plavžev: 174
 zaključki: 154, 195
 zakonitosti razvoja: 11
 zakonodaja bavarska: 130
 zakonodaja Karla Velikega: 130
 Zakopavnek: 104
 zaledje Begunj: 99, 105
 zaledje gorsko: 105
 zaledje gospodarsko: 45
 zaledje Koroške Bele: 156
 zaledje na Stolu: 129
 zaledje na Zelenici: 129
 zaledje Poljč: 106
 zaledje rudarsko: 153
 zaledje Smokuča: 148
 zaledje surovinsko: 49
 zaledje: 105
 zalitje podvoza: 120
 založništvo: 166
 Zaluknja: 34, 41, 42
 zamenjava blaga: 165
 zamenjava gozdov za travnike: 152
 zamenjava kmetij: 81
 zamenjava parcel: 78
 zamenjava posesti: 74, 111, 112
 zamenjava sten: 120
 zamenjava streh: 80
 zamenjava zemljišč: 78, 152
 zamenjave: 72, 130
 Zamerenki: 130
 zameški naselij: 71
 zamiranje prometa: 162
 zanesljivost analiz: 8
 zaokroženost cerkvena: 41
 zaokroženost politična: 41
 zapiranje s čepom: 165
 zapiranje s pokrovom: 165
 zapiranje vrčev neprodušno: 172
 Zapoljče: 14, 41, 42, 92, 102, 103, 104-107, 117, 123
 zapolnitev prostora: 196, 197
 zapornost prostora: 196
 zaposlitev delna: 174
 zaposlitev kmetov zimski: 174
 zaposlitev sezonski: 174
 Zapuže: 9, 11, 12, 13, 14, 41, 46, 68, 73, 103, 106-108, 123-126, 152, 197
 zaraščanje hribov: 173
 zaraščanje pobočij: 178
 zaraščanje poti: 175
 zaraščanje seč: 77
 zaraščanje vršajev: 11
 zarez v pokrajini: 178
 Zarnonize: 153
 zasedba dežele: 176
 zasedenost koridorjev: 37
 zaselki: 74
 Zasip: 39, 40, 43, 46, 48, 72, 101, 123, 147, 149, 155, 160, 161, 182, 195
 zaslužki dodatni: 68
 zasnove naselij prvotne: 71
 zasnove naselij sedanje: 71
 zasnove peči stare: 120
 zasutje Smokuča: 150
 zasutje vasi: 129
 zasutje vhoda: 129
 zaščita kmetov: 157
 zaščita obrežij vodotokov: 178
 zaščita ozemlja = varovanje ozemlja:
 zaščita popotnikov: 47
 zaščita poti: 74, 178
 zaščita pred erozijo: 178
 zaščita vhodov: 99
 zaščita zemljišč: 37
 zatočišča v jamah: 196
 zatočišča: 153
 zatočišče na Ajdnu: 153, 156
 zaviranje: 170
 Zavitova Njivica: 152
 zavojevalci: 197
 Zavrñ: 43, 45, 50, 69, 130, 148, 161, 195
 Zavrñnica: 9, 15, 41, 43, 47, 130, 153, 160
 Zazer: 43
 zazidava vrzeli: 101
 zbirališče: 122
 zbiranje odkupnin: 122
 zbiranje podatkov: 165
 zbitost naselij: 173
 združevanje blaga: 164
 združevanje bremen: 163
 združevanje poti: 39, 160
 združevanje stagen: 73
 združljivost dejavnosti: 196
 Zelena dolina: 161
 Zelenica - dolina: 42
 Zelenica - potok: 42
 Zelenica: 15, 40, 41, 42, 45, 47, 69, 106, 123, 130, 147-153, 155, 161, 195
 Zeleniško sedlo > Čez pod: 43
 zelniki novi zmanjšani: 120

- zelniki novi: 119
 zelniki oddaljeni: 120
 zelniki odvezeti: 120
 zelniki prejšnji: 120
 Zelniki vrbenjski: 125
 zelniki: 70, 109, 110, 111, 114, 118, 124, 126
 zemlja dominikalna: 121
 zemlja graščinska: 104
 zemlja ilovnata: 126
 zemlja izkrčena: 112
 zemlja neobdelana: 70, 75
 zemlja obdelana: 70, 196
 zemlja obdelovalna slabša: 127
 zemlja obdelovalna: 70, 77, 126, 170, 196
 zemlja peščena: 115
 zemlja posvečena: 117
 zemlja razpoložljiva: 173
 zemlja rodovitna: 39
 zemlja skrbno obdelana: 198
 zemlja srenjska razdeljena: 152
 zemlja srenjska: 109, 126, 130, 147, 152, 173
 zemljevid GINJA: 141
 zemljevid župnijski: 41, 45, 122, 147
 zemljevidi različni: 69
 zemljevidi stari: 12, 42, 113
 zemljevidi vojaški: 13
 zemljevidi: 7, 10, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 36, 37, 44, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 76, 81, 91, 101, 102, 108, 109, 115, 116, 122, 123, 127, 129, 131, 134, 135, 136, 148, 153, 159, 160, 184
 zemljišča deloma izsušena: 116
 zemljišč dvorov: 107
 zemljišča dobra: 153, 196
 zemljišča dominikalna: 147
 zemljišča dvojna: 109
 zemljišča gorska: 105
 zemljišča hub: 107
 zemljišča ilovnata: 9, 37, 43, 44, 109, 115
 zemljišča izkrčena: 75, 112
 zemljišča kmetijska: 114
 zemljišča kolonizirana: 75, 103
 zemljišča Korošceva: 128
 zemljišča mokra: 116, 170
 zemljišča nagnjena: 39, 163, 175
 zemljišča najboljša: 153
 zemljišča nenaseljena: 35, 121
 zemljišča neobdelana: 121, 117
 zemljišča neprimerna: 176
 zemljišča nestabilna: 44
 zemljišča obdelana: 75, 76, 107, 108, 117
 zemljišča obdelovalna: 107
 zemljišča obmejna: 119
 zemljišča oddaljena: 67
 zemljišča okoliška: 111, 115
 zemljišča odnešena: 78
 zemljišča peščena: 13, 108, 109, 127
 zemljišča plazovita: 37
 zemljišča pod bregom: 127
 zemljišča podarjena: 111
 zemljišča poplavljena: 109
 zemljišča posameznikov: 111
 zemljišča preostala: 152
 zemljišča prepletana: 152
 zemljišča primerna: 70, 71, 78, 176
 zemljišča ravninska: 105
 zemljišča razpoložljiva: 70, 74
 zemljišča regulirana: 109
 zemljišča skalovita: 43
 zemljišča srenjska: 130
 zemljišča suha: 10, 70, 108, 115, 116, 127
 zemljišča vasi Zgoša: 108
 zemljišča v pasovih: 78
 zemljišča za naselitev: 70
 zemljišča zamočvirjena: 70, 108, 115, 127, 177
 zemljišča zamrznjena: 162, 170
 zemljišča zaokrožena: 105
 zemljišča zaraščena: 117
 zemljišča zasnežena: 162
 zemljišča zbuldožerirana: 78
 zemljišča: 126
 zemljiška gospodarstva > gospodarstva zemljiška: 35
 zginevanje poti: 78
 zginevanje vinogradov: 35
 zgledi: 71
 zgodovina naselij: 71
 zgodovina specifična: 71
 zgodovina splošna: 16
 zgodovina vasi: 77
 Zgornja Dobrava: 11, 36
 Zgornja pot Smokuč - Rodine: 181
 Zgornja pot: 42, 107, 148, 149
 Zgornja Radovna: 39
 Zgornja smokuška planina: 130
 Zgornja Smokuška planina: 152
 Zgornja ulca: 103, 104
 Zgornja Zajama: 16
 Zgornji logi: 9
 Zgornji Otok: 10, 12, 15, 67, 68, 70, 71, 75, 82, 99, 108, 109, 111, 115, 116, 122, 133, 134, 195
 zgornji studenec: 152
 Zgoša - potok: 7, 8, 11, 12, 13, 14, 25, 26, 69, 73, 79, 99, 107, 108, 111, 112, 113, 120, 123, 125, 127, 128
 Zgoša - vas: 9-15, 25, 31, 36, 37, 41, 46, 71, 72, 73, 75, 78, 79, 103-107, 109, 112, 121-125, 196
 Zgošani: 105, 108
 zgoščanje prebivalstva: 196
 zgoška polja: 106
 Zgoško polje: 92, 94
 zgradba osrednja: 87
 zgradba vmesna: 101
 zgradba vzhodna: 87
 zgradbe antične: 153
 zgradbe cerkvene: 114
 zgradbe dodatne gospodarske: 195
 zgradbe gospodarske velike: 198
 zgradbe gospodarske: 99, 109, 124
 zgradbe grajske: 99, 100, 102
 zgradbe lesene: 108
 zgradbe mnogoprostorske: 198
 zgradbe odstranjene: 82, 101
 zgradbe okrogle: 101
 zgradbe opuščene: 116, 150
 zgradbe pomožne: 87
 zgradbe porušene: 116
 zgradbe poškodovane: 101
 zgradbe predhodne: 104
 zgradbe rudniške: 174
 zgradbe stanovanjske: 99
 zgradbe stare: 81, 82, 103
 zgradbe štirioglate: 101
 zgradbe v Grabnu: 121
 zgradbe zidane: 82, 108, 116
 zgradbe značilne: 155
 zgradbe: 82, 112, 114, 121
 zid na Vetmem: 77
 zidarji: 168
 zidava korita: 152
 zidava stolpov: 102
 zidovi antični: 153
 zidovi kamniti: 80
 zidovi obcestni vzdrževani: 147
 zidovi obodni debeli: 80
 zidovi obrambni: 195
 zidovi ob poti: 112 zidovi predelni: 80
 zidovi podporni: 58
 zidovi protipožarni: 79
 zidovi rimskodobni: 69, 103, 117
 zidovi suhi: 103, 171
 zidovi vezani z malto: 99
 zidovi: 73, 87, 113, 118, 195
 zidovje > zidovi: 87
 Zijalka > Jama pod Gačami: 103
 Zijlja: 39, 44, 147
 Zijljaska dolina: 40, 43, 67
 zime hude: 154
 zlaganje sena v kopo: 193
 zlivanje prebivalstva: 195
 zmanjšanje pridelkov: 173
 zmanjšanje števila prebivalcev: 35, 173, 197
 zmogljivosti dnevne: 198
 zmogljivosti človeške: 176
 zmogljivosti konj: 171
 zmogljivosti proizvodne večje: 157
 zmogljivosti samokolnic: 172
 značilnosti antične: 155
 značilnosti človeške: 176
 značilnosti dvorov: 104
 značilnosti geografske: 48
 značilnosti globalne: 71
 značilnosti hiš: 79
 značilnosti kolonizacije: 195
 značilnosti krajevne: 71, 76, 115
 značilnosti leg: 159
 značilnosti naselij splošne: 71
 značilnosti naselij: 196
 značilnosti naselitev: 74, 75
 značilnosti poti in cest: 14, 16, 40, 42, 43, 45, 50, 79, 101, 176, 195
 značilnosti poti poznane: 148
 značilnosti topografske: 102
 značilnosti transportiranja: 163
 značilnosti vasi: 78
 značilnosti vegetacijske: 177
 značilnosti zemljišč: 176, 178
 značilnosti: 99, 147
 znamenje: 42
 znamenje Debelakovo: 67, 73, 107, 108, 109, 111, 112, 115, 116
 znamenje Kodrasovo: 125
 znamenje kužno: 48, 113, 130, 139, 148, 149, 154
 znamenje Mašinarjevo: 107, 112
 znamenje Mežnarjevo: 113, 132
 znamenje na Prangarci: 41
 znamenje na Prevalu: 117, 139
 znamenje podvinsko: 111, 139
 znamenje pri Rodarju: 42
 znamenje vaško: 107
 znamenje zahodno od Nove vasi: 146
 znanje in sposobnosti: 36
 znanje kmečko: 67
 znanje o odvodnjavanju: 115
 znanje potrebno: 67
 znanje tisočletno: 177
 znanje železarsko: 196
 Zvirče: 123
 zvonovi: 68, 170
 zvrčanje z voza: 171
 Zababirt: 41, 133
 žaga Cajhnova: 174
 Žaga + Zelenica: 130
 žagari: 10
 žagarstvo: 153
 žage v Mostah: 174
 žage: 13, 15, 153, 154
 Žahovca: 76
 Žale (Mošnjje): 113
 Žale (Predtrg): 7, 14, 37, 119
 Žalostna gora: 78, 82, 98, 99, 110, 112
 Ždovin: 80
 Ždovinove irovce: 37
 Ždovinove pormice: 37
 žebli: 35, 197
 Žebrejeva hruška: 152
 Zeleče: 46, 48
 železarjenje dolgotrajno: 152
 železarjenje kmečko: 49, 50, 174
 železarjenje primitivno: 39
 železarjenje: 82, 103, 156, 195
 železarji laški: 35
 železarna na Koroški Beli: 178
 železarstvo: 7, 40, 76, 123, 129, 153, 196, 197
 Železna Kapla: 111
 železne rezerve: 174
 železnica gorenjska: 113
 železnica Ljubljana - Trbiž: 45
 železnica: 48, 57, 155, 161, 198
 Železniki: 36, 50, 68, 170
 železo ceneno: 35, 67, 170
 železo koroško: 67
 železo kot fevdalna dajatev: 174
 železo kovano (kladice): 152
 železo kovano: 16
 železo mehko: 35
 železo surovo: 16, 35, 49, 50, 67, 76, 152, 174
 železo: 158, 168
 ženitve: 130
 ženske imenitne: 168
 ženske: 50, 162
 žganjekuha: 173
 žičnica Pantzova: 50
 žičnice rudarske: 50
 žičnice: 49
 Žilhov pruh: 120, 125
 Žingarica: 43
 Žirgelj (ogljje): 163, 164
 žirgelj: 158, 169, 173, 192
 žirgelji iz lat: 173
 žirgelji pleteni: 173
 Žirovnica + Moste: 130, 152, 185
 Žirovnica: 38, 41, 43, 44, 45, 69, 71, 72, 111, 122, 123, 129, 147, 148, 149, 152, 153, 154, 155, 161, 176, 192
 Žirovniška planina: 50, 130
 žito: 163, 166, 167, 168, 172, 174, 197
 živali majhne: 173
 živali prirejene: 174
 živali tovorne: 78, 163, 171
 živali transportne: 174
 živali ulovljene: 195
 živali za vlečenje: 163
 živali: 168
 živila pokvarljiva: 172
 živina: 16, 109, 173, 197
 živinoreja: 11, 39, 44, 69, 76, 78, 82, 103, 105, 129, 130, 196, 198
 živinorejci: 109
 življenje antično: 162
 življenje kmečko: 67, 196
 življenje lažje: 171
 življenje ločeno: 196
 življenje podobno: 152
 življenje prilagojeno transportu: 171
 življenje prirejeno: 162
 življenje rudarsko: 196
 življenje skupno: 75
 življenje v gorah: 162
 življenje v halštatu: 129
 življenje v ravnini: 162
 življenje vsakdanje: 172
 životarjenje: 123
 žindre: 76, 105, 152
 Žnidar: 116
 Žnidarjeva planina: 43
 Žrelo: 43
 župani: 154
 župnija Dobrava: 114
 župnija Kamna Gorica: 49, 114
 župnija Kropa: 114
 župnija Mošnjje: 114, 115
 župnija Podbrezje: 47
 župnija Radovljica: 46
 župnije samostojne: 114
 župnišče radovljiško: 168, 190
 župnišče staro: 103
 župnišče: 104, 122, 166
 Žvabova dolina: 48

B. LEDINSKA IMENA

Pri opredeljevanju zemljišč v medsebojnem sporazumevanju so v preteklosti odigrala pomembno vlogo tudi ledinska imena. Njih nastanek je vezan predvsem na kmečki življenjski način v naših krajih, uporabljala pa jih je tudi oblast pri poslovanju z zemljišči in kmeti. V srednjeveških listinah se pojavljajo poleg imen prizadetih.

Če je za ljudi in njih dejanjih v listinah dokaj veliko zanimanje, se za ledine zanima mnogo manj ljudi. Rodoslovje (genealogija) je bolj razširjeno od raziskave ledinskih imen (toponomastike). Pri tem se za ledinska imena zanimajo predvsem jezikoslovci, manj pa zgodovinarji, zemljepisci, geodeti, ki bi se morali ravno tako. Če si ogledujemo zemljevide in katastrsko dokumentacijo, zemljiško knjigo itd., ugotovimo, da so današnje opredelitve ledin vedno bolj pomanjkljive in površne. Zamenjal jih je nov identifikacijski sistem, vezan predvsem na matematična načela (koordinatni sistemi, geografske mreže, satelitski pozicijski sistemi (GPS), ...) prilagojena globalnemu razmišljanju in številčne opredelitve po parcelah, imena pa izginevajo. Nekdanje lege in obseg posameznih ledin so dostikrat spremenjene ali premaknjene kam drugam, kot so bile ob njih nastanku. Ledine so danes dostikrat povečane ali zmanjšane. Predvsem velja to za tiste bolj oddaljene ledine, ki se danes zaraščajo.

Pri tem pa se posamezne discipline vedno bolj oddaljujejo ena od druge. Če je neka listina o dedovanju v obdobju 12.-18. stol. (danes jo zamenjuje zapuščinska razprava na sodišču in iz te sledeči zapis oz. odlok) vseboval ime ledine, in nič več, jo danes opredeljuje vsaj trije podatki (parcelna številka, katastrska občina in površina v kvadratnih metrih, arih ali hektarih), imena ledin pa so v administrativnem poslovanju popolnoma izginita.

Še pred enim stoletjem vsebujejo zapisi v zemljiški knjigi povsod, poleg sicer nekoliko manj natančnih ploskovnih opredelitev, tudi ime ledine, ki je v grobem opredeljevala, kje neka parcela leži. Tedaj je bilo pri določevanju lege posameznih parcel še živo in uporabljano tudi ledinsko ime. V vsakdanji komunikaciji se je uporabljalo samo to in ne številke. Kmet je tedaj rekel: danes sem pripeljal 2 voza drv s Škrie - in ne iz parcele št. 1260. Gozdar pa mu jih danes odmeri v parceli št. 1260 in ne Na Škri, kjer je bil nekoč srenjski gozd.

B.1. Ureditev posameznih ledinskih imen

Nekatere ledine so zelo velike, druge lahko tudi zelo majhne. Ledinska imena danes ne predstavljajo več nekoč pridobljenih ledin, temveč lahko že povsem nekaj drugega. N.pr. Na območju vzhodno od Zagoric in zahodno od Koritnega, je bil nekoč velik gozd imenovan Tiber'nca. Ta gozd se je umikal poljedelskim površinam, ki so se imenovali Jarše. Še pred 100 leti je bil velik del tega gozda predelan v travnik, ki je tudi imel naziv Tiber'nca, precej pa je bilo tudi gozda na obeh straneh ceste, ki ločuje zagoriško in koritensko posest. Po drugi svetovni vojni je bil majhen gozdček na koritenski strani ceste, velik kak hektar, pred desetletjem pa je bil še ta predelan v njive. Tako je Tiber'nca ob koncu 20. stol. popolnoma izginita.

Tako lahko ugotovljamo, da imajo nekatera imena zelo širok geografski pomen, drugi pa zelo ozkega.

Najlepše se to vidi pri posameznih imenih, ki so jih uporabljali v okviru družine, ki je skozi več generacij živela na določenem območju.

Druga imena so razvita v okviru določene srenje. N. pr.

Srenja Moste – Žirovnica imenuje greben Peči med Lipjem in (Selskim) Malim vrhom nad vasjo Žirovnica "Brin vrh". Isti predel se imenuje v srenji Selo – Zabreznica "Mali vrh". Tako imajo različne vasi za isto območje različna imena.

Ledina "Straža" zahodno od Sv. Petra, se razteza med dvema srenjama: Spodnji del s svojim vrhom (kota 850,2) spada pod Poljče, zgornji del (kota 895,5) pa spada pod Rodine (je "Na Rodinskem"), med obema pa se nahaja "Mumikovo" (tudi "Mumikova goša") in "Sankaški dom". Očitno

je bila to nekoč (za časa turških vpadov) ena ledina, ki se je pozneje diferencirala na več manjših, ki so jih uporabljali Poljčani in Rodinci.

V družini Močnik (pri Gorjaku), ki danes živi v mežnariji na Sv. Petru, uporabljajo danes naslednja ledinska imena:

Zmajarski rob (nekdanj Grmada), Marijin rob, Piramidov rob nekdanj Kresov rob ali Na Kresu), Rimska cesta, Strmine, Plaz, Pod plazom, Mošnja, Lesa, Mumikovo, Pri ožganih borovcih, Pri spodnjem znamenju, Na Ravnicah, Pri orehih, Ledine, Pužmanov čevdrc, Šturmov frata, Mulejova plana, Mlev, Govedarica, Pri vretenu, Pri pasjem krematoriju.

Še pred 30 leti, pa je nekdanji Gorjak (Franc Močnik) uporabljal še imena: Kres, Grmada, Kopiše.

Kdaj je Rodinska Straža spremenila svoje ime v Praprotnik, ni bilo mogoče ugotoviti.

Izginila so imena:

- Na stanu, za katerega podaja lokacijo FK,

- Na selu (Na seu), za katerega se sumi, da je bilo verjetno Na ravninah v Murnikovem,

Kopiše (kopo se je prej delalo pod njivo, pozneje pa na zahodni strani njive, takoj pod cesto - slika sl258 (194), danes pa nikjer več.

Skratka družina uporablja danes deloma drugačna imena, kot pa jih je pred 30 leti, ko še ni bilo zmajarjev, ko borovci še niso bili ožgani itd. pa tudi imena Pri vretenu in Pri pasjem krematoriju, sta nastali šele po drugi svetovni vojni.

Je pa nekoč uporabljala imena, ki izvirajo še iz turških časov (Kres, Grmada, Straža), ki so bili takrat aktualni. [A133,s.37-52]

Staro ime je tudi Straža, ki se danes deli na več drugih imen. Ko je to ime nastalo, je obsegalo očitno ves greben med Poljško Stražo in Rodinsko Stražo. Danes se tod nahaja niz drugih imen, ki ločujejo ti dve ledini. Pri tem je dobila Rodinska straža na Sv. Petru še drugo ime.

Zelo staro ime pa je Rimska cesta (pot), ki je povezovala Begunje in Rodine že v antiki, po kateri so romarji obiskovali cerkev (kapelico) sv. Petra, oz. kar je pač tedaj tukaj stalo, menda že v antiki (rimski novci najdeni v jami izpod Marijine kapelice), ter prosili za boljši sluh (kot nam to navaja ljudsko izročilo).

Med 16. in 18. stol. nastanejo tudi posamezne frate, težje pa je določiti njih starost po lastnikih kmetij, ki so jim te frate pripadale. Vsekakor niso starejše, kot pa od takrat, ko so razdelili nekdanjo srenjsko zemljo v Poljčah. FK to razdelitev že vsebuje, vendar je drobljenje (parcelizacija) do danes potekala naprej, zamenjali so se lastniki, imena pa so se ohranila, čeprav so se frate zarasle, gozdovi bili posekani itd.. Taksi imeni sta V Mumikovem in Mulejova frata.

O naseljenosti in dejavnosti v gorskem svetu nam pričajo ledinska imena vezana na zgradbe: bajta, tamar, koč, dom, guta, ... ki predstavljajo urejeno zatočišče za časa bivanja v gorah.

Izrabo posameznih ledin v gospodarske namene ter spreminjanje namembnosti nam kažejo ledinska imena kot so Roč, Rovt, Rot, Ročne, Vočne²⁴⁰, Očne itd.. Vsa ta imena imajo skupno osnovo v rovtu, t.j. zemljišču, ki se ga enkrat kosi nato pa popase. Vsi rovti ležijo ali v bližini planin ali gmajn, ali pa ob poti, ki peljejo tja. Rovti so bili sprva del planin, ko pa so se potrebe po obdelovalni zemlji povečale, so travo kosili vedno višje v gorah, oz. na rovtih. Zgomjo skupino delimo na dva dela:

na roče, rovte, rote, ki se nahajajo v goratem svetu, kjer se jim priključijo še kseri, koseri, čreži, črtene in kopiša (begunjski izraz za senene kope, ki se zalikujejo od ostalih, kjer to pomeni ogljene kope) in na

²⁴⁰ Vočne so nastale iz V očne, Očne so območje, kjer se nahaja več rovtov – ročev, torej razdeljena, izkrčena gmajna, spremenjena v travnik.

Ročne, Očne, Vočne itd., ki se nahajajo v ravnini in se pojavljajo pri vaseh, ki nimajo hribovskega zaledja. So vsem bližji deli nekdanjih gmanj, ki so segale do Save. Te so iztrebili in očistili in začeli kositi in pasti, pozneje pa razdelili in preorali v njive.

Zanimiv je primer Hlebc, ki so imele svoje gmajne tako pod Lescami, kot tudi pod Hrašami. Leške Vočne so del nekdanje Hlebške gmajne, ki je segala od meje z Radovljico pa skoraj do poti k Šobcu, zgoraj pa od Brda pa navzdol do Save. Nekdaj so bile last Hlebčanov. Zgornji del Hlebške gmajne so Hlebčani pretvorili v Vočne, spodnji del ob Savi pa je ostal še naprej pašnik in drvošec. Za časa FK je bila spodnja gmajna ob Savi že razdeljena, Vočne pa so še enotna površina.

Druge Vočne, ki so jih imeli v lasti Hlebčani, so se nahajale pod Hrašami. Ker do njih niso imeli ustrezne poti za gnanje živine (stagenj), so jih bili primorani uporabljati kot travnike, prej pa so verjetno imeli tam srenjski drvošec. Te Vočne so l. 1928 razdelili in napravili njive. Vendar je bilo to že prepozno, da bi to vplivalo na kmečke potrebe, saj se je deagrarizacija že pričela. Danes so to zopet pretežno samo majhni travniki.

Vočne je imela večina vasi zahodno od Lesc, kar kaže na dobo, ko so bile tod gmajne, srenjski drvošci, nato pa travniki.

Tudi Nova vas kaže, da je imela svojo gmajno, saj njihove stagne segajo vse do Hlebških stagenj. Verjetno je bila njihova gmajna pozneje spremenjena v radovljiško Novo polje. Utegnile so jih imeti celo skupaj z Vrbnjami. Vendar vemo, da so imeli posamezni Vrbnjani že v 16. stol. planine na Jelovici (Martinček). V 16. stol. se je torej spreminjala dotedanja struktura zemljišč in njih namembnost. Nekdanje srenje so tedaj ali zamenjavale ali na kak drugačen način pridobile novo zemljišče.

Vasi Lesce, Hraše, Studenčice in Vrba so imele svojo planino na Belščici. To je visokogorska planina, ki je bila opuščena, danes pa se na njej nahaja samo še Hraška planina. Ta planina se nahaja na območju k.o. Koroška Bela in k.o. Potoki, nad gozdno mejo. Očitno je, da so bile vse nižje planine že prej zasedene, da so vasi v osrednjem pasu prišle do te planine zelo pozno, verjetno v 16. stol. To pa zato, ker so imele v bližini vasi svoje gmajne, ki so segale do Save in do tedaj pokrivalo njihove potrebe. Tukaj so bile prej zelo verjetno ovčje planine vasi Koroška Bela, tako kot še danes tam pase svoje ovce nekaj Belanov.

V 16. stol. so se potrebe po obdelovalni zemlji zelo povečale. Vasi se povečajo, število kmetij se poveča, zemljo okoli vasi se potrebuje predvsem za njive, travniki, morajo odstopiti mesto njivam. Travniki nastanejo na tedanjih pašnikih. Nastanejo torej Ročne, Vočne, Očne. Ker je bila zemlja slaba, so lahko samo enkrat kosili. Drug del sena pa so morali pridobiti v planinskih in gozdnih predelih. Nastali so rovti (predvsem pri starih kmetijah), Črteži oz. Črtene (predvsem pri na novo ustanovljenih kmetijah). Kajzarji pa so pridobili predvsem srenjska Kopiša.

Les se do 16. stol. uporablja predvsem za kurjavo in gradnjo. Tega je imela vsaka vas v bližini vasi, tako da ga ni bilo potrebno daleč transportirati. Oddaljeni gozdovi so bili namenjeni predvsem za pripravo oglja. Močno povečana fužinska dejavnost, predvsem novopriseljeni Lahi, so potrebovali ogromne količine oglja, tako je lesa za oglje močno primanjkovalo. Gozdove se je sekalo, ko je bilo drevje debelo okoli 10 cm. Tako se je s sekuro najlažje prišlo do primerne količine lesa za oglje, ki ga potem ni bilo potrebno cepiti.

Tedaj so naši hribovci ogoleli. Drevje je bilo redko, nizko, mlado. Tako sliko nam kažejo še fotografije iz l. 1910 in 1930.

Cela pobočja so postala gola vse do nižin. Potrebe po lesu so bile tako velike, da so fužinarji sekali tudi srenjske gozdove v bližini naselij. Pobočja so se nato začela zaraščati šele po 1. svetovni vojni, predvsem pa po 2. svetovni vojni, ko je bila prepovedana paša koza.

Dotedanji leseni plotovi so začeli izginjati, nadomeščati so jih začeli zidovi. V tem obdobju nastanejo suhi zidovi, meje med posameznimi srenjskimi posestmi, stagnami, ob poteh itd... V tem času nastanejo sedanji obcestni zidovi v Begunjah, zid na Dobrči na Vetnem, zid v studenških stagnah itd..

Planine in travnike so potrebovali poleg kmetov tudi fužinarji, saj so ti imeli tudi živino, ki so jo potrebovali pri rudnikih in celo v njih (v jamah so imeli majhne voličke – terce). Transport od rudnikov do fužin so opravljali predvsem kmetje, ki so s tem imeli stranski prihodek. Potrebe po travi in senu

so bile zelo velike. Zato predvidevamo, da je v tem obdobju tudi nastal veliki Blejski travnik na Kležniku med Lescami in Novo vasjo. Seno iz tega travnika ni moglo v celoti porabiti Blejsko gospodstvo, saj je imelo to za svoje potrebe dovolj travnikov pod gradom. To seno je moralo biti namenjeno predvsem za prodajo in to predvsem fužinarjem (drugi možni velik porabnik pa bi utegnili biti tudi vojska).

Če so do 14. stol. kmetje tudi železarili, se po 14. stol. železarska dejavnost profesionalizira. Fužinarska dejavnost zaseda celo zelo velike predele gorskega sveta, kjer se nahajajo fužinski gozdovi. Spori med kmeti in fužinarji pa nastanejo predvsem v 16. stol. in pozneje, ko začenja primanjkovati lesa za oglje. Tedaj se začne urejati fužinarsko dejavnost z novimi fužinskimi zakoni (rudarskimi redi), uveljavijo se fužinski sodniki, ki morajo skrbeti za interese fužinarjev. Pri tem potegnejo krajši konec predvsem kmetje, a marsikdaj tudi zemljiški gospodarji.

Mala ledena doba, kot se imenuje obdobje od 15. do 17. stol., ko so bile povprečne letne temperature nekaj stopinj nižje kot so danes, ko je padalo veliko padavin, predvsem snega, so pripeljale do skromnejših pridelkov ob nespremenjenih načinih obdelave polj. Povečano število ljudi na eni strani in zmanjšana rodnost polj na drugi strani, je zahtevalo vedno večje deleže obdelovalne zemlje. To velja vse do začetka 17. stol., ko vojne (tridesetletna vojna), kuge in lakote razredčijo prebivalstvo. Tedaj opusti mnogo kmetij²⁴¹.

Povečana kmečka dejavnost v goratih predelih pa se kaže tudi na ledinskih imenih.

Črtene (na Begunjščici) in Črteži (na Stolu) so bili razdeljeni (začrtani) deli visokogorskih zemljišč, kjer so posamezni kmetje kosili travo.

Koserji so bili posamezni predeli v visokogorju, na slabi zemlji na kamenitih pašnikih, kjer so se sem in tja nahajale manjše zaplate boljše zemlje, kjer je rasla boljša, višja trava. To so pokosili pastirji. Takim košenicam se je reklo Koser, Kser.

Edini večji Koser (Kser) je verjetno pomenil isto, kot na Begunjščici "Kopiše", torej naj bi bilo to zemljišče v srenjski lasti, kjer so lahko kosili predvsem kajzarji in reveži (kmetje so imeli svoje "začrtane" – odmerjene deleže).

Na Koserjih, Kopiših, ni bilo senikov, seno so zložili v senene kope, od katerih tudi izvira ime "kopiše". Seniki so bili samo na črtenah, črtežih, rovih in ročih, pa še to ne povsod. Z vseh pa so pozimi in spomladi vlačili v dolino seno.

Imena Kopiše in Črtenje izražajo tudi vrsto lastnine. Dokler so bile košenice srenske, se jim je reklo Kopiše, ko pa je bila srenjska zemlja razdeljena, pa so postali Črtenje. Tako omenja Thuma na Stolu vzhodno od Okroglice še Zgornja in Spodnja Kopiša, danes pa so poznana tam samo še Zgornje in Spodnje Črtenje, v gozdarskem zemljevidu dobro vidne gozdne parcele, torej vsaj deloma zaraščene nekdanje košenice. Nahajajo se praktično na istih mestih, kar da sumiti, da se je prvotna srenjska Kopišča razdelila in so se od tedaj naprej imenovala Črtenje.

Nekoliko drugače pa je na Dobrči, kjer imejo Podgorci svoje seče imenovane Dobrče. Te so striktno razdeljene po kmetijah, kar da sumiti, da jih je izsekala in pripravila za košnjo vsaka kmetijska zase. Torej ni bilo prej srenjske zemlje, temveč so bile posledica razvoja posameznih kmetij.

Povsod v visokogorju se je kosilo enkrat letno, pozneje pa se je tisto, kar je zrastle po košnji, še popaslo.

²⁴¹ V Žirovnici so l. 1615. 3 upuščene kmetije, l. 1635. pa celo 4.

Roči se pojavljajo samo na območju k.o. Doslovče (Roč pod Zamerenki, Roč pod Srednjim vrhom), drugod se imenujejo "roti" ali "routi".

V 16. stol. se je začelo kositi visoko v gorah, na sami gozdni meji, pa tudi nad in pod njo. Tedaj se pojavijo na Begunjščici Kopiša, ki naj bi predstavljala skupno, nerazdeljeno, visokogorsko zemljišče, ki so ga kosili in napravili senene kope, seno pa pozimi zvlačili v dolino, oz. do primemega mesta, kjer so ga nato s sanmi ali vozovi zvozili domov, običajno pa so to naredili kar s samotěžnicami. [A125/14,s.].

Te visokogorske dejavnosti so trajale do preteklega stoletja. Begunjci so kosili na Begunjščici svoja Kopiša in Črtene še po drugi svetovni vojni, med tem ko so Doslovčani svoj Kser prenehali kositi po prvi svetovni vojni.

Ledinska imena nam govorijo tudi o starosti ledin. Nekatere ledine utegnejo biti zelo stare. Kot najstarejše lahko smatramo tiste na vzhodni meji, kjer je bil vstop v Deželo varovan. Tako ime je Ključe²⁴² v k.o. Doslovče (kjer se nahaja Villa rustica), ki ležijo na vzhodni meji v antiki poseljenega območja. Enako ime ima ledina na severovzhodnem koncu k.o. Hraše, ki se nahaja kakih 200m od prej omenjene ledine. Ledini sta verjetno nekoč tvorili skupaj eno samo ledino. V to območje spada tudi ledina Nad mejo. Vsa tri imena skupaj nam govorijo, da je tod nekoč potekala meja, ki jo je bilo potrebno nadzorovati, kar je verjetno počela "villa rustica". Tod je potekala pot iz Smokuča v Hraše in na tem mestu je bila na poti postavljena meja, ki jo je bilo potrebno nadzorovati in braniti. Meja pa je bila postavljena med ozemljem Ključ in ozemljem vasi Smokuč.

Podobno ime (V Ključah) se nahaja na nasprotnem vходу v Deželo med Bregom in Vrbo in tudi sosednja ledina v k.o. Žirovnica (Na Ključah) izvira iz istega imena oz. funkcije. Omenjena imena so vezana na latinsko ime claustra = zapora.

Podobna stara imena so Hrušovje, Stan ali na Stanu, Selo, Žale itd..

Krajevne značilnosti podajajo imena oz. niz imen, ki jih lahko razvrstimo takole:

Brunk, Podbrunk, Kriška jama, Na studencu, Močila, Ilove jame, Podonca, Blato.

Brunk = obronek, v našem slučaju melišče, ki se s slemena spušča navzdol in zbira padavine na svojem območju. To melišče je bilo uporabljeno tudi kot drča, po kateri so spuščali les iz Smokuškega vrha v Podbrunk, od koder so ga vozili naprej v Smokuč ali Doslovče. Prvotno je verjetno res pomenilo to obronek na Smokuškem vrhu, od koder se je spuščalo melišče navzdol do Podbrunka, pozneje pa je bil razširjen pomen še na to melišče.

Podbrunk je zbirališče vode, ki se po ilovnatem zemljišču spušča navzdol v Kriško jamo, kjer je bila nekoč mlaka. Voda ponovno izvira na vasi pri studencu, od koder se spušča navzdol na Ledine (ki nimajo ustreznega imena), kjer se marsikdaj zadržuje voda na površini. Od tod je nekoč odtekala prek Močil, Ilovih jam in Podonca na Blato, danes pa ponikne v podtalnico in se pojavi šele pri hipodromu v Hrašenski gmajni pod Leskami.

Če so Brunki v prvotnem pomenu obronki = vodoravni grebeni, so Rupe prvotne navpične doline - grape, ki pa so se pozneje marsikje premaknile na sosednje grebene. Tako imata prvotni pomen še tista vzhodno od Gorice (1079) in ona, po kateri teče potok Gozdašnica (382), premaknjeni pa sta tista Rupa (245) nad Kravjo dolino (ki se je verjetno prvotno imenovala Rupa) in tista nad Doslovško planino (157), ki se dejansko nahaja nad grapo, ki nima imena.

Nekdanji ledenik je tik ob svojem čelu zapuščal za seboj doline in kotanje.

Ker je zemljišče peščeno, se niso tvorila močvirja, pač pa se je v pasu tik pod gorami nabirala ilovica. Vendar je ta plitva in se nahaja samo na nekaj mestih.

Ledenik je pustil za seboj tudi dolinice, po katerih je odtekala voda. To so današnje Podonca, današnje suhe dolinice, po robovih katerih vodijo po naselitvi tudi poti.

Ledenik je pustil za sabo tudi morene in hribčke nad Studenčicami in Hrašami ter razrit svet, pogojen s vodopropustnim prodom, kjer so površinske vode lahko tudi poniknile. Večinoma podolgovati hribčki se tod imenujejo robovi, dolina za vasjo pa Dol.

Ostanki nekdanjega ledenika so tudi kotanje, ki so se počasi zapolnjevale z naplavinami, ki so jih prinašali potoki, predvsem Blatnica. Tako so nastala današnja Blata.

Opredeleževanje zemljišč z ledinskimi imeni pa ni nekaj enotnega, celovitega. Eno in isto zemljišče imenujejo lahko že sosednje vasi drugače, kaj šele različne dejavnosti.

Pripovedovanja nam pokažejo, da so ledinska imena prehajala predvsem iz očeta na sina. Komunikacija v družini je bila torej najpomembnejša, predvsem pri opravih, ki so jih opravljali moški. Ženske so se manj gibale daleč od naselij, zadrževale so se predvsem okoli domačij. Pri njih torej ni bilo tako izrazitih potreb.

Dokaj se razlikujejo tudi imena istih zemljišč v sosednjih vaseh. V Žirovnici in Mostah pravijo n.pr. istemu grebenu Brin vrh, ki rnu rečejo Selani in Zabrezničani Mali vrh.

Še bolj pogosto je ponavljanje imen za podobne zemljiške razmere v posameznih vaseh, n.pr. Vočne ima skoraj vsaka vas, vendar je v vsaki vasi to drugo zemljišče. Podonca (Padonca) se vlečejo od Breznice pa vse do Dobrega polja, imajo pa tiste na Dobrem polju (Padonca) nekoliko drugačno osnovo, kot tiste okoli Smokuča. Skoraj skozi vse pa teče tudi Cesarska cesta, ali pa vsaj blizu njih.

Pojavljajo se vzorci enakih, podobnih ali sorodnih imen v sosednjih vaseh in to ne samo na Deželi, temveč lahko bi rekli kar po celih Alpah tja do Švice. Bolj ko se oddaljamo, bolj so nerazpoznavna, različna, vendar kažejo na nek skupen začetek nekega sistema poimenovanja.

Gostota ledinskih imen je največja v bližini vasi, bolj ko se od njih oddaljamo, manjša je gostota. Na mejah med vasmii pod Stolom in vasmii pod Begunjščico pa ledinska imena skoraj izginejo. Pojavljajo se samo tam, kjer se zemljišča tako stikajo, da so prehodna, n.pr. Kališča, Sv. Peter.

Možno pa je tudi opaziti, da ponekod izgine samo neka zvrst imen. N.pr. v Podgorju so izginila skoraj vsa imena voda. V Slatni poznajo samo Mrhar in Peračico. Nekdanje ime Slatna, s katero FK označuje Peračico, bi pripadala ali Peračici ali enemu izmed studencev, ki tečejo navzdol skozi območje Slatne, a ga ni nikjer zaslediti. Nobeden od studencev, ki tečejo navzdol skozi podgorske vasi, nima imena, razen Mrharja v Slatni. Da pa bi bila celotna zmeda še večja, pa dobi na zemljevidih potok, ki teče skozi vas Mlako spodaj v ravninini pod vasjo ime Lešanščica²⁴³. V JVK poznajo še Veliko Peračico in Malo Peračico. Zaradi povečenih predstavitev v JVK jih ni mogoče točno določiti.

Za razliko proti Podgorju, ima vsaka vas na Lešanskem svoj potok in vsak potok ima tudi svoje ime. Zakaj taka razlika, pri enem sosedu je vse poimenovano, pri drugem pa skoraj nič. Pri tem bi moralo teči skozi Podgorje nekaj pomembnih studencev: Slatna, po kateri je imenovana najpomembnejša podgorska vas; studenec, ki teče izpod cerkve sv. Lucije, ki naj bi bil zdravilen – pa nima imena ? Odpira se vprašanje, ali res ni bilo imen, ali so imena pozabljena in to kar v zadnjih 200 letih? In to za tako pomembne zadeve kot so vode, ki so osnovni vir življenja?

²⁴² Stane Adam razlaga ime Ključe kot vrata na obveznem prihodu. Samo tam se je smelo vstopiti v vas. Tako je še danes v Slavoniji mogoče priti k osamljeni kmečki hiši samo skozi vrata, ki stojijo na samem nekaj stran od hiše. Od vrat je speljana pot do hiše in tudi vzdrževana. Nikjer pa nobene ograje. Prihod k hiši je obvezen skozi vrata. Vsak, ki ne vstopi skozi ta vrata, se obravnava kot sovražnik, ki je vdrl na tuje ozemlje, kdor pa pride skozi vrata pa je sprejet kot gost.

²⁴³ Lešani pa trdijo, da je Lešanščica potok, ki teče pod vasjo Leše, in da teče Lešanščica skozi Hudi graben. Kaj pa teče potem skozi Mlaški graben???

B.2. Nastanek ledinskih imen

Ob naselitvi se je običajno zbralo skupaj več ljudi, ki so morali pripraviti zemljišče za naselitev. Iztrebili so nekaj zemljišč, da so lahko pripravili njihove in pripravili domove za naselitev.

Lep primer je še dokaj dobro ohranjen spomin na kolonizacijo Sorice. Spomladi l. 1283 je prišlo 8 moških iz Innichena, ki so izsekali gozd ter pripravili njive, postavili lesene hiše za domove, jeseni pa so se vrnili domov. Naslednje leto pa so prišli z ženami, otroci, živino in vsem potrebnim, ter začeli obdelovati zemljo. Naslednjo zimo se niso več vrnili nazaj na Tirolsko. Kolonija je zaživela in se začela razvijati ob nekdanji antični poti iz Selške doline v Bačo. [B39,s.47]. Tem kmetom ni bilo potrebno delati tlake, ker so zemljo sami iztrebili in tudi druge dajatve so bile zelo majhne. Isto je veljalo tudi za Dovje, kjer so bile tedaj 4 slovenske kmetije.

Izbor novega območja bivanja je bil izredno dodelan. Nova naselitev je lahko uspela samo, če je bilo mogoče preživeti prva leta po naselitvi. Zato je moralo biti na razpolago dovolj primernih virov, ki so jih prinesli ali s seboj ali pa so si jih morali zagotoviti na novem kraju samem.

Kje se je naselila kolonija in kdo ji je pri tem stal ob strani, je bilo potem pomembno za njihove nadaljnje pravice.

Prvi naseljenci v železni dobi so se lahko svobodno naseljevali, saj jih ni nihče oviral. Zemlja je bila po naselitvi njihova last, če so lastnino v današnjem smislu sploh poznali. Domnevamo, da izhajajo iz te naselitve poznejše srenje in srenjska lastnina.

Drugače pa je stanje v času fevdalizma. Tedaj je moral naselitev dovoliti zemljiški gospod. Običajno jo je tudi sam podprt in dovolil naselitev tam, kjer so bili njegovi interesi. Če so se stare srenje razvijale po svoji notranji zakonodaji, so se nova naselja razvijala po novih pravilih in možnostih (primerjajmo Smokuč in Radovljico).

Zelo pomembna je bila ureditev celotnega naselja skupaj s poljedelskimi površinami. Ta je morala omogočati čim lažjo obdelavo in transport s takrat razpoložljivimi transportnimi sredstvi.

Predvsem je bilo pomembno število kmetij, ki se jih je ustanovilo prvi mah. Analiza naselij na Deželi kaže, da je bilo teh prvih naseljencev večnorna 5. Zanimivo je, da ne najdemo nobene neuspešne kolonizacije, ki bi se pojavila in zopet izgnila. Kolikor nam je znano, so bile vse uspešne in so se potem razvijale naprej razmeram primerno.

Kolonisti so razdelili zemljišče na večja polja, v katerih je bilo toliko parcel, kot je bilo kmetij. Tako večje polje se je imenovalo ledina, ki so jo naenkrat vsi skupaj iztrebili. Ledina je prvotno zaključena površina, ki ima isti gospodarski namen. Šele pozneje, ko so se kmetije širile in ko je bilo vedno več novih kmetij v istem zaselku, so se ledine pojavljale tudi kot posamezni kosi zemlje, ki so jih imeli v lasti ali v užitek posamezniki. Te zadnje ledine, so bolj odmaknjene od vasi ali pa se pojavljajo med posameznimi večjimi ledinami kot vrinek na zemljišču, ki ga je prvotna parcelizacija obšla, ker je bolj ali manj vredno ali za obdelavo neprimerno (morene, doline itd.).

Razdeljevanje zemljišč se je ponavljalo tudi pozneje ob različnih prilikah, od tod posamezna ledinska imena Parti, Prti, Deli, Dela itd..

Po drugi strani pa se je prvotna srenjska zemlja vedno bolj vezala na posameznega kmeta. Dokler polj niso gnojili, je bilo skoraj vseeno katero njivo je kmet obdeloval na določeni ledini. Pozneje pa je kmet moral odvijati svoj kolobar, tako da je čim bolj izrabil tudi gnojenje. Tedaj pa je srenjska lastnina pomenila cokljo razvoja. Kmet je moral torej sam razpolagati z zemljo, ki jo je obdeloval, v katero je vlagal znanje, vire in rizike. Tedaj si srenje obdelovalno zemljo dokončno razdelijo. Pozneje pa temu sledijo še travniki in končno še ostala zemljišča, povezana s poljedelstvom. Končno so prišli na vrsto gozdovi. Tisto, kar je pa bilo navezано na pašo, pašništvo, živinorejo, pa je ostalo skupno, razdeljene so bile samo pravice do uporabe skupne (srenjske) lastnine.

Tako se je prvotna načrtna ureditev zemljišč vedno bolj izgubljala. V ureditev je bil vnešen vedno večji nered (entropija). Na to je vplivala vedno večja svoboda odločanja in potrebe posameznih kmetij. Z dotami, jutrnjani, zastavami, zadolževanji, hipotekami itd. se je zemljišča od posameznih kmetij trgalo ali dodajalo. Sprva so to delali zemljiški gospodje, kot

nam to kažejo dokumenti, pozneje pa kmetje sami. Vendar je podoba zemljišč ostajala več ali manj enaka, ali vsaj podobna. Posamezne parcele so se delile tudi na manjše dele, vendar je še vedno opaziti prvotni obris.

Tako je na Visoki Gorenjski opaziti nekaj značilnih ureditev:

Ureditev na kvadrate je opaziti predvsem med Mostami in Rodinami (antična naselitev),

Ureditev v pasovih je opaziti predvsem med Begunjami in Radovljico (brksenska in ortenburška kolonizacija),

Ureditev glede na zemljišče, je opaziti predvsem na manj uporabnem in odročnem zemljišču (kasna naselitev, obrobja in razgibani ter gorati predeli).

Ureditvi na kvadrate in pasove kažeta, kako se je pridobivalo nove obdelovalne površine. Udeleženci so si izbrali svet v bližini svojega naselja glede na kakovost in primernost zemljišča, ga skupaj izkrčili ter razdelili, nato pa ga je vsaka posamezna kmetija pripravila za nadaljnja obdelavo. Tak kos na novo pridobljene zemlje je predstavljal novo ledino, v kateri se potem zelo redko pojavljajo tudi posamezna ledinska imena vezana na hiše. Tako ureditev je zaznati predvsem v ravninah. Taka ureditev omogoča tudi ugotavljanje, koliko je bilo prvotnih udeležencev, ki so ledino osnovali. Posamezni pasovi v ledini imajo podobno površino.

Drugače pa se pojavljajo ledinska imena, vezana na hiše. Te se pojavljajo predvsem tam, kjer je bila ureditev prirejena zemljišču. Pojavlja se predvsem tam, kjer je zemljišče zelo razgibano, to pa je večino v hribovitem predelu. Pod te spadajo predvsem posamezni rovti. Tod so površine zelo različne, od velikih do majhnih. Očitno je, da so te ledine nastajale pozneje, ko so bila boljša zemljišča že zasedena.

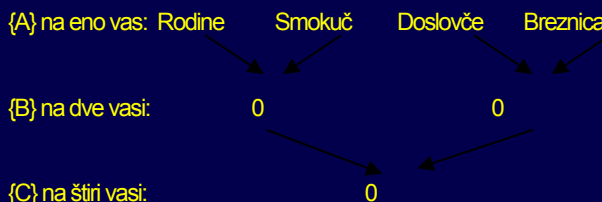
Pri urejevanju zemljišč je opaziti močan vpliv posameznih srenj. Starejše so ledine, bolj verjetno so srenjske in mlajše so ledine, bolj verjetno so vezane na posamezne kmetije. Oddaljenejša srenjske ledine so bile mnogokrat razdeljen šele v zadnjem času, opažamo pa tudi, da so bile nekatere razdeljene že pred 18. stol. Proces razdeljevanja srenjske zemlje torej ni od včeraj.

Razdelitev se je pojavljala predvsem tam, kjer so prehajali srenjski pašniki v travnike, ki so bili večinoma že prideljeni posameznim kmetijam ali gospodstvu. Obdelana zemlja pa je tako večinoma pripadala posameznim kmetijam. Če so travniki še v gospodskih rokah (Blejski travnik na Kležniku, Pipanka itd.), so njive v rokah kmetov, od njih pa morajo gosposki plačevati dajatve. Gosposka se ni ukvarjala s poljedelstvom.

Od srednjeveškega priddvornega gospodarstva, kjer je bilo celotno gospodarstvo v okviru dvora na eni strani, ter srenjskega gospodarstva v okviru vasi, lahko pričakujemo tudi različno podobo zemljiške ureditve. Ali lahko poiščemo razlike?

Ledinska imena nam kažejo, da so se srenje formirale že zelo zgodaj.

Lep tak primer srenjske ureditve najdemo v k.o. Doslovče. Tod poznajo srenjsko ureditev na štiri vasi, na dve vasi in na eno vas.

Kravje planine imajo urejene po dveh vaseh: Smokuč in Rodine, imajo planini Žaga v Zavrhu in Smokuško planino v Zelenici, Rodine in Breznica pa Doslovško planino na Stolu. Pri tem je Kozjek, 18 ha včlik nekdanji pašnik za koze, danes del Smokuške planine, ki se deloma dviguje na pobočje Begunjščice, je pa srenjska posest na štirin vasi.

Ohranjena je še prvotna posest nad celotnim ozemljem z vsemi dejavnostmi: Tako Smokučani oddajajo lovne pravice na svojem gorskem območju. To kaže na nekdanjo celovito posest smokuške srenje²⁴⁴.

Iz srenjskih odnosov je opaziti tudi razvoj posameznih vasi. Smokuč kot najstarejša vas, ima še danes najbolj ohranjene pravice.

Nekatere značilnosti:

na srenjski zemlji se lahko s privoljenjem srenje sadi drevje in obira sadje, ni pa mogoče tega drevja posekati brez odobritve srenje.

pašne pravice so prirejene velikosti kmetije

srenjske zemlje ni mogoče prodati, mogoče pa jo je zamenjati

na srenjski zemlji lahko domačin ali tujec postavi hišo, toda mora dobiti najprej pismeno privoljenje vseh nosilcev srenjskih pravic itd., itd.

Če primerjamo te pravice s pravicami kmetov v vaseh, ki so spadale pod briksensko gospodstvo (n. pr. Hlebce) lahko ugotovimo, da imajo te tudi srenjske pravice in srenjsko posest, ali pa so jo vsaj nekoč imele. Vočne izpod Hraš so bile nekoč srenjska posest hlebških kmetov, deloma tudi Vočne pod Lescami. Vanje so vodile stagne iz vasi, potem so bile prekinjene z Velikim blejskim travnikom "Knežnekom"²⁴⁵.

Tam, kjer pa se pojavijo dvori, pa lahko zasledimo, da je poljska lastnina že takoj na začetku prirejena enemu samemu lastniku. Tam si poznejši lastniki ne pridobijo na vsaki ledini nekega kosa, tam ni merodajno število kosov (njiv, travnikov), temveč so ledine razdeljene na poljubno število kosov. Za tako ureditev je bilo primerno predvsem hribovito zemljišče, kjer je zemljišče razgibano in ni mogoče najti velikih zemljiščnih enot z enakimi lastnostmi, ki bi jih bilo mogoče enakomerno razdeliti na dele enake velikosti in kakovosti. Zato so se pojavili dvori v Podgorju in so tudi tam razpadli na manjše enote, n.pr. v Slatni, kjer se prvotna enota že zelo kmalu razdeli na tri dele. Predvidevamo, da se je to dogajalo tudi v drugih vaseh, da so se prvotni dvori razdelili na manjše enote. Ostanke nekdanjega principa kolonizacije pa se kažejo še v obstoječih samotnih kmetijah Vošar (Janežek) in Goričnek ter v odmaknjenih velikih in enotnih sečah - Dobrčah nad vasmii, ki pripadajo posameznim kmetijam. V ravnini, n.pr. pod Gorico pa so še danes večji kompleksi, kjer je več njiv skupaj, ki pripadajo eni kmetiji. V nasprotju s to ureditvijo, so si Smokučani in Rodinci enakomerno razdelili travnik, ki so ga zamenjali z Hrašani za gozd, tako, kot so znašale njihove pašne pravice.

²⁴⁴ Taka celovita posest sega v karolinške čase, ko se posamezne pravice delijo na posamezne regale: rudarski, vodni, lovski in ribolovski, oz. pravice do pridobivanja lesa, pašne, seče itd.

²⁴⁵ Tako ga imenuje Jožefinska vojaška karta (JVK). Ledinsko ime verjetno izvira od briksenskega knezoškofa. Še danes se v Briksnu smatra briksenskega škofa bolj kot kneza - posvetnega vladarja, kot pa škofa - cerkvenega vladarja. Tako imenujejo briksenske komisarje, ki so obiskovali Bled, "Kommissäre aus der Fürstentumsregierung". Tako tudi prevladuje pojem dieceza in ne škofija (Diözesanarchiv, Diözesanmuseum).

B.3. Zbiranje, urejanje in predstavitev ledinskih imen

Že l. 1992 je bil izdan Lovčev priročnik s seznamom ledinskih imen v lovišču LD Begunjščica, ki ga je pripravil Lavrih Bojan s sodelavci: Arih Andrej, Avsenek Andrej, Cvenkelj Alojz, Gregorčič Miloš, Kocjančič Jan-ko, Kunčič Janko, Lapuh Nikolaj, Mencinger Oto in Zupan Janez. Ta seznam je obsegal 316 imen in črnobel zemljevid v razmerju 1:20 000 s približno lego imen.

L. 2001 so bila izdana Ledinska imena v lovišču LD Begunjščica, dopolnjena izdaja zgoraj omenjene izdaje s 382 imeni. Glavna novost je bila barvni zemljevid, izdelan na osnovi geodetske karte TK25 v razmerju 1:25 000, ki je ponazarjal lego teh ledin. Tedaj so poleg nekaterih prejšnjih dodatno sodelovali še: Golmajer Janez, Kolman Peter, Perko Gabrijel in Zupan Ciril.

Sedaj, po treh letih dela, pa je ponovno izdan seznam ledinskih, vodnih in drugih značilnih imen, razširjen na območje LD Stol. Prvotnim imenom je bilo dodanih novih 826, tako da obsega sedaj seznam 1204 imena. Novo zbrana imena so dopolnjena tudi s točno pozicijo na zemljevidu in nadmorsko višino, tako da je lego ledine mogoče točno razbrati. Žal smo pri starih imenih lahko višine dopolnili le pri nekaterih. Tako vsebuje tudi zemljevid, ki je bil izdelan na osnovi nove izdaje geodetske karte TK25 (01.01.2001) ob strani točno merilo v pixlih, kjer pomeni 1 pix = 2,12 m v naravi.

Geografsko območje je bilo razširjeno na celotno območje občine Žirovnica, žal pa nismo uspeli dodati še območja Leš in Ljubnega tja do Lešnice, da bi bil obdelan tudi celoten levi breg Save občine Radovljica v sedanjih in zgodovinskih mejah.

Zelo je bil razširjen krog sodelavcev predvsem na Žirovniško območje. Pri tej zadnji izdaji so poleg nekaterih prejšnjih, sodelovali še: Kejžar Tone (Koman), Mežnarc Lovro (Rajh), Močnik Marko (Gorjak), Papler Peter (Dovar), Smolej Pavel (Blaženek), Toman Polde (Beravs), Triplat Tonček (Bauda), Zupan Mirko (Grizelj), ter Avsenek Andrej, Božič Polde, Kozinc Boris, Legat Franc, Palovšnik Jože in Prešeren Joža. Mnogo drugih pa je prispevalo samo po kako ime.

Drug izvor je bila katastrska dokumentacija ter nekatere prejšnje izdaje ledinskih imen:

jožefinska vojaška karta (JVK),

franciscejski kataster (FK),

temeljni topografski načrt (TTN) - 1:5000,

zemljevidi TK25, 1:25000

digitalni ortografski posnetki DOF5 - 1:5000)

risba Rebrl "Zemljevid ledinskih imen Reber" Pavla Smoleja, ter

Pavle Smolej: Reber, l. 1999. (skica Rebrl z ledinskimi imeni)

Dr. Henrik Thuma: Gore in ljudje 1947 in Planinski vestnik 1948

Marjan Bernard in Mirko Zupan: spisek ledinskih imen in njih lega na skicah, l.2000.

Zemljevid, ki ga je izdala LD Stol l.2002.

Pomemben izvor so bile fotografije celotnega območja, ki sem jih izdelal sam, iz katerih je bilo mogoče razpoznati mnogo lastnosti posameznih ledin, še bolj pomembni pa so bili letalski posnetki (digitalna ortografija DOF5). Vsi ti fotografski posnetki so bili pomembni za ugotavljanje trenutnega stanja. Uporabljene so bile tudi stare fotografije, ki so podale stanje celo do začetka prejšnjega stoletja.

Pri tem se je kot stranski izdelek pojavil niz velikih barvnih fotografij s območja Dežele in Blejskega kota, ki so namenjene tudi za predstavitev lege ledinskih imen v naravi, tako, kot jih običajno gledamo ali iz ravnine ali z gora.

Že pri prejšnji izdaji se je izkazalo, da imajo ledinska imena tudi širšo upo-

ravnost, da jih lahko uporabljajo tudi gozdarji, geodeti, geografi, zgodovinarji, arheologi itd. in ne samo lovci. Skratka, ta publikacija je naša širši krog uporabnikov.

Vsi podatki so bili zbrani in urejeni v ustrezni računalniško vodeni zbirki podatkov ter vneseni v računalniški zemljevid v merilu 1:25000 (TK25). Tak način omogoča hitrejšo iskanje in večjo uporabnost tudi pri nekaterih drugih uporabah na sodobnih medijih. Dodane podrobnejše koordinate v pix bodo omogočile ob uporabi ustrezne računalniške programske opreme tudi direktno povezavo med tekstovnim in grafičnim delom. Že sedaj pa je celoten seznam in zemljevid dostopen tudi na CD plošči.

B.4. Vsebina seznama ledinskih imen

Ledinska imena so v pripadajočem zemljevidu označena s tekočimi številkami. V zemljevidu so številke ledin označene z črno barvo. Vsa ledinska imena so nato zbrana v posebnem seznamu, ki ima dvojno ureditev:

- A. po tekočih številkah ledin s kratkim opisom ledine in
- B. po abecedno urejenih ledinskih imenih

Zemljevid je opremljen s kilometersko koordinatno mrežo in vsako ledinsko ime je razporejeno v ustrezen kvadrat, ki je podan pri ledinskem imenu.

Poleg tega pa ima vsako ledinsko ime tudi točnejšo pozicijo na zemljevidu, saj je ob straneh zemljevida dodatno merilo v pix: 1 pix = 2,12m.

Ledinska imena so sortirana najprej po kilometerskih koordinatah (1 kvadrat predstavlja 1 km²), nato po geografski višini (merilo na levi in desni strani zemljevida) in končno po geografski dolžini [v pix] (merilo zgoraj in spodaj zemljevida). To omogoča lažje iskanje imen, saj najdemo vsako številko imena najprej v ustreznem kvadratu, v njem pa se na najvišjem mestu nahaja prva, (najnižja) številke ledine. Tako se bere zemljevid podobno kot tekst v knjigi. Točna pozicija je označena z rdečo piko, številka ledine pa se praviloma nahaja pod to točko spodaj na sredini. Če tod zaradi kakršnega koli vzroka ni prostora pa se nahaja najprej levo, nato desno, in končno lahko tudi zgoraj nad zapisom.

V zapisu A so podana ledinska imena sortirana po številki ledin:

prva vrsta: št. ledine, koordinate, katastrska občina in nato # a: širina v [pix], b: višina v [pix], in nadmorska višina H v [m].

druga vrsta: pisano ledinsko ime, njegova izgovorjava, dodatna ledinska imena (sinonimi) in nezaželjene ter napačne oblike (toda ne:)

tretja vrsta: opis ledinskega imena in eventualna opomba.

Primer:

10 A/7 k.o. Doslovče #a: 2860 p, b: 230 p, H: 1790-1850m
Skleda izg.: Skleda tudi: Gamsov skret, Vatuca (Latvica), Vrtača
toda ne: Vatelca

Velika vrtača na mejnem grebenu. Od tod vodijo poti v Medji dol, Poden, na Stol in v Zelenico. Pred stoletjem so tod pasli Korošci (Podnarji) in Smokučani, sedaj samo Smokučani. (Opomba: Ime po latvici, posodi za mleko, ki ji Smokučani rečejo vatuca. Vatuca je tudi koroški naziv za posodo za praženje žganc (vadenje moke).)

V zapisu B pa so ledinska imena sortirana po abecednem redu:

Naziv ledine	poz.	koor.	kat. občina
Ajdna	110	C/2	Žirovnica
Amerika	1085	L/8	Otok
Anderlova groblja	650	G/5	Doslovče
Avguštinova guta	1017	K/6	Predtrg
Avsenekov travnik	1034	K/9	Srednja vas

B.5. Uporaba seznama ledinskih imen

KAKO POIŠČEMO LEDINSKO IME:

Na zemljevidu izberemo zaželjeno pozicijo in preberemo številko ledinskega imena. Nato poiščemo v seznamu A, ki je urejen po številkah, ime ledine in druge podatke, ki jih tam najdemo.

KAKO POZNANEMU LEDINSKEMU IMENU POIŠČEMO PRIPADAJOČE PODATKE:

V abecednem seznamu imen poiščemo ustrezno ime, preberemo ime ledine in pripadajoče koordinate, poiščemo v zemljevidu ustrezen kvadrant, tako da izberemo najprej navpično os, označeno z velikimi črkami, nato pa še vodoravno os označeno s številkami. Nato v najdenem kvadratu poiščemo od zgoraj navzdol ustrezno številko. V kolikor imata dve ledinski imeni enako višino se nahaja na levi strani tista z nižjo vrednostjo številke ledine.

Primer I:

Gremo skozi Drago na Begunjščico. Od restavracije navzgor jo mahne-
mo po poti in pridemo do prvega križišča, kjer naša pot zavije levo navz-
gor. Vzamemo v roke zemljevid in na tem mestu preberemo številko 561.
Pogledamo v seznam A in najdemo:

561 F/9 k.o. Begunje #a: 3980 p, b: 2570p,
Medvode izg.: Medvode tudi: Medvodje
Stičišče potokov iz treh dolin.

Na zemljevidu nato ugotovimo:

da se to mesto imenuje MEDVODE (tudi Medvodje)

da segajo Medvode navzgor do pritoka potoka Čisovca, ki se zliva v
potok, ki prihaja iz Luknje - Begunjščico,

da se na spodnjem koncu ledine izliva v Begunjščico tudi potok, ki prihaja
izpod Poljske planine (brez imena in zato brez oznake), ki se mu pridruži
potok, ki prihaja navzdol iz Šmonovega grabna (445)

Kako se reče Šmonovemu grabnu smo ugotovili, tako da smo šli po
potoku navzgor do pike, ki označuje ta potok, prebrali ustrezno številko
(445) in v seznamu A ugotovili njegovo ime ter druge podatke.

Primer II:

Beremo neko knjigo, n. pr. Begunjščica, Gore in ljudje 2., ter na strani 58,
v članku, ki ga je prispeval Janez Meterc, preberemo:

...Na prostoru Begunj v ta sklop sodi naselbina – gradišče Njivice (parc.
št. 133/1. k.o. Begunje) pod Jamarskim vrhom, zahodno od Jame in
vzhodno od doline Drage. Gre za značilni tip železodobne naselbine –
gradišče. Naselbina je postavljena na nekakem naravnem pomolu oz.
terasi, ki se nahaja na jugozahodnem pobočju Jamarskega vrha.

Sam naselbinski plato je razdeljen na dva dela: Velike Njivice na vzhodni
strani (višje) in Male Njivice na zahodni strani (nižje) nad dolino Krpina.

.....

Poglejmo sedaj naš zemljevid in ugotovimo:

Jamarski vrh (550) je daleč v ozadju, nad Njivicami se nahaja Mali vrh -
Gač (713),

Velike Njivice imajo številko (816), zahodno od njih

Male Njivice (813)

Jama (815) izpod Malega vrha

Draga (565)

Poiščimo sedaj v seznamu A ustrezne številke in jih uredimo
po naraščajoči vrednosti številke:

550 F/8 k.o. Begunje #a: 3337 p, b: 2446 p,
Jamarski vrh izg.: Jamarsk vrh
Vrh na grebenu Gač. Gače ločujejo dolino Drage in Krpina.

565 F/9 k.o. Begunje #a: 3800 p, b: 2780 p, H: 625-726m
Draga izg.: Draga
Dolina, ki poteka od gradu Kamen do Medvod. Po njej teče potok
Begunjščica in asfaltirana cesta.

713 G/8 k.o. Begunje #a: 3485 p, b: 3130 p, H: 988 m
Mali vrh izg.: Mau vrh tudi: Mali vrh Gač
Vrh nad jamo Zijalko na grebenu Gač.

813 H/8 k.o. Begunje #a: 3375 p, b: 3350 p, H: 670~m
Zakopavnek izg.: Zakopav'nk tudi: Male Njivice
Rovt v zaraščanju zahodno od Njivic. Arheološko najdišče.

815 H/8 k.o. Begunje #a: 3650 p, b: 3365 p, H: 721 m
Zijalka izg.: Zijauka
Jama v steni Gač izpod Malega vrha, vidna daleč naokoli.
Arheološko najdišče.

816 H/8 k.o. Begunje #a: 3445 p, b: 3385 p,
Njivice izg.: Nivce tudi: Velike Njivice
Površine, delom poraščene z leskovjem in šopastimi skupinami
mešanega gozda. Prazgodovinsko najdišče. Višnjak.

Če pogledamo FK ugotovimo, da so tedaj ta predel imenovali Pod
Jamarskim vrhom, tudi polje pod Njivicami. Danes pa so tedanji pomen
Jamarski vrh zamenjale Gače, Jamarski vrh pa je samo najvišji vrh v
Gačah. Zelo verjetno je bilo tako tudi za časa nastajanja FK, ki so ga
delali tujci, ki niso razumeli našega jezika in se tudi z domačini niso mogli
najbolje sporazumeti.

Če gremo pogledat za dejanski Jamarski vrh, bomo ugotovili, da se na
zahodni strani stene spodaj nahaja velika jama. Ali je avtor tega spisa
mislil to jamo in jo imenoval Jama. Če preberemo celoten spis bomo
ugotovili, da te jame sploh ne omenja. Misli na jamo izpod Malega vrha v
Gačah na vzhodni strani v vzhodni steni, ki je dobro vidna iz poti, ki vodi iz
Begunj pod gorami v Tržič. To pa je jama Zijalka (815).

Domačini ločujejo Nivce (816) od Zakopav'nka (813) in jih ne imenujejo
Velike in Male Njivice. Res pa je, da vedo, da je tod nekoč arheolog Valič
kopal in našel marsikaj.

Vsak človek ima o zemljišču specifično predstavo, ki se razlikuje od dru-
gih, vsakdo dojema zunanji svet in informacije, ki jih prejema subjektivno
in specifično, zato popolnoma enotnih zapisov in sporočil ne moremo prič-
akovati. Ravno tako pa je tudi res, da nas posamezna sporočila lahko
lepo zavedejo, n.pr. "jame v Jamarskem vrhu". Če nekatera sporočila
lahko razvozljam, lahko nekatera napačno, ali samo delno, ali pa jih
sploh ni mogoče.

Primer III:

Na zemljevidu preberemo ime Ledena trata, ob njem pa številki 717 in
718. Številka 718 se nahaja tik pod imenom, zato preberimo najprej tega.

718 G/9 k.o. Begunje #a: 3880 p, b: 3000 p,
Ledena trata izg.: Ledena trata
Urejene pašne površine na osojni strani pod Dobrč, kjer sneg leži
dolgo v pomlad.

Nato preberemo še podatke za številko 817, ki se nahaja desno od napisa.

717 G/9 k.o. Begunje #a: 3970 p, b: 2960 p,
Na ranču izg.: Na ranč'
Predel okoli koč na Ledeni trati.

SEZNAM LEDINSKIH IMEN - A

- 1 A/3 k.o. Potoki #a: 1280 p, b: 355 p, H: 1850-1960 m
Zelena dolina izg.: Zelena dolina
Dolina izpod Vajneževega sedla, med pobočjem Vajneža in grebenom Žirovniškega Stola. Planinski pašnik.
- 2 A/4 k.o. Potoki #a: 1375 p, b: 145 p, H: 2099 m
Vajnež izg.: Vanež
Najvišji vrh planine Belščica. Planinski pašnik.
- 3 A/4 k.o. Potoki #a: 1415 p, b: 400 p, H: 1972 m
Vajneževo sedlo izg.: Vajnežovo sedlo
Sedlo med Potoškim Malim Stolom in Vajnežem. Planinski pašnik. Državna meja, mejnik XXV/203.
- 4 A/6 k.o. Doslovče #a: 1610 p, b: 360 p, H: 1939-2103 m
Belščica izg.: Bevšca tudi: Mali Mačenski vrh, Svačica, Svaščica
Greben med sedlom Čez Belščico in Svačem.
- 5 A/6 k.o. Doslovče #a: 2710 p, b: 430 p, H: ~1700 m
Zadnji rob izg.: Zad'n rob
Zadnji del doline med Srednjo pečjo in Belščico. Tod se neha ruševje in se pričenjajo meli.
- 6 A/6 k.o. Doslovče #a: 2420 p, b: 440 p, H: 2102,6 m
Svač izg.: Svač tudi: Svast, Veliki Mačenski vrh
Markantna čer v Belščici, kjer je mejni kamen XXV/167. (Opomba: Ime po: svač = svast = ženina sestra. To naj bi bila večja sestra zahodno od Sklede v nasprotju z malo sestro - Svačico severno od Sklede.)
- 7 A/7 k.o. Doslovče #a: 2838 p, b: 113 p, H: 1953 m
Svačica izg.: Svačca tudi: Mali Mačenski vrh, Belščica
Mejni vrh na severni strani Sklede. (Opomba: Ime od svast = ženina sestra.)
- 8 A/7 k.o. Doslovče #a: 2878 p, b: 186 p, H: 1862 m
Čez Vrtačo izg.: Č'z Vrtačo
Sedlo med Svačico in Skledo, prehod v dolino Poden.
- 9 A/7 k.o. Doslovče #a: 2815 p, b: 230 p, H: 1839 m
Čez Belščico izg.: Č'z Bevšco
Sedlo med Belščico in Svačico, prehod iz Sklede na Celovško kočjo in Mačensko planino v Medjem dolu.
- 10 A/7 k.o. Doslovče #a: 2860 p, b: 230 p, H: 1790-1850 m
Skleda izg.: Skleda tudi: Gamsov skret, Vatuca (Latvica), Vrtača toda ne: Vatelca
Velika vrtača na mejnem grebenu. Od tod vodijo poti v Medji dol, Poden, na Stol in v Zelenico. Pred stoletjem so tod pasli Korošci (Podnarji) in Smokučani, sedaj samo Smokučani. (Opomba: Ime po latvici, posodi za mleko, ki ji Smokučani rečejo vatuca. Vatuca je tudi koroški naziv za posodo za praženje žganc (vadenje moke).)
- 11 A/7 k.o. Doslovče #a: 2855 p, b: 340 p, H: 1680-1800 m
Meli izg.: Mela
Meli pod Skledo.
- 12 A/7 k.o. Doslovče #a: 2930 p, b: 460 p, H: 1585-1710 m
Na Mečavah izg.: Na Mečavah
Pašnik s kotanjo v koncu krnice imenovane "V Kožnah" severovzhodno od Debele peči..
- 13 A/8 k.o. Doslovče #a: 3620 p, b: 330 p, H: 2181.0 m
Vrtača izg.: Vrtača tudi: Visoka Vrtača
Najvišji vrh razčlenjenega, težko dostopnega, mejnega grebena nad Zelenico (mejniki 110/XXV).
- 14 A/8 k.o. Doslovče #a: 3327 p, b: 334 p, H: 2098,8 m
Podnarjeva čer izg.: Podnarjova čer
Špičasta čer zahodno od Svinjakov, imenovana po kmetu iz Podna.
- 15 A/8 k.o. Doslovče #a: 3430 p, b: 365 p, H: 2100~m
V Svinjakih izg.: V svinak'h tudi: Svinjaki
Zahodno, razdrapano pleče Vrtače. Tam so ponoči prenočevale ovce in puščale govno, od tod ime.
- 16 A/8 k.o. Doslovče #a: 3290 p, b: 438 p, H: 1963 m
Na Sedlu izg.: Na sedl' tudi: Velka Vrata, Zgornja vrata
Odcep poti na Vrtačo od poti, ki vodi od Planinskega doma na Zelenici v Skledo in naprej na Mačensko planino.
- 17 A/9 k.o. Doslovče #a: 3870 p, b: 160 p, H: 2026.1 m
Palec izg.: Pavc
Koničast greben na državni meji.
- 18 A/9 k.o. Doslovče #a: 3735 p, b: 165 p, H: 2009.5 m
Zelenjak izg.: Zelenak
Višja vzhodna točka v grebenu Nemškega vrha (mejniki 102/XXV).
- 19 A/9 k.o. Doslovče #a: 3705 p, b: 175 p, H: 2023.9 m
Nemški vrh izg.: Nemšk vrh
Kopast mejni greben (mejniki 103/XXV).
- 20 A/9 k.o. Doslovče #a: 3790 p, b: 200 p, H: 1913.7 m
Žleb izg.: Žleb
Neprehodno sedlo med Palcem in Zelenjakom.
- 21 A/9 k.o. Doslovče #a: 3950 p, b: 230 p, H: 1975~m
Dolenji Zelenc izg.: Dol'n Zelenc
Koničast greben na državni meji.
- 22 A/9 k.o. Doslovče #a: 3805 p, b: 245 p, H: 1800-1950 m
Mel izg.: Meu
Melišče pod Nemškim vrhom.
- 23 A/9 k.o. Doslovče #a: 3950 p, b: 320 p, H: 1760-1800 m
Za suhim ruševjem izg.: Za suš'm rušam
Meli pod Zgornjim Zelencem in nad Vatelco spodaj porasle z ruševjem pod vrhom pa gole.
- 24 A/9 k.o. Doslovče #a: 4040 p, b: 375 p, H: 1837.2 m
Gorenji Zelenc izg.: Gor'n Zelenc tudi: Veliki Zelenc, Razorski vrh
Razčlenjen greben, prek katerega so pred 1. svetovno vojno prihajali na pašo v Vatelco s svojimi ovčami koroški pastirji ob koti 1837 (mejni kamen 82/XXV), s koroške strani imenovanega Razorski vrh.
- 25 A/9 k.o. Doslovče #a: 3970 p, b: 400 p, H: 1750-1900 m
Suh ruševje izg.: Suh rušje, Suh rušovje
Zgornji konec krnice nad Zeleniški Vatuca, porasel z ruševjem.
- 26 A/9 k.o. Doslovče #a: 4017 p, b: 450 p, H: 1750~m
Zeleniška Vatuca izg.: Zeleniška Vatuca tudi: Zeleniška Vrtača
Skledast, razrit prag ledeniškega izvora, porasel z ruševjem.
- 27 B/3 k.o. Žirovnica #a: 1280 p, b: 810 p, H: 1510~m
Kser izg.: Kser tudi: Koser
Visokogorsko zemljišče poraslo s travo in zaraščeno z ruševjem. Nekdaj so tukaj pastirji kosili travo. Lep razgled.
- 28 B/3 k.o. Žirovnica #a: 1000 p, b: 850 p, H: 1300~m
Ravni izg.: Ravni
Položno zemljišče, poraščeno pretežno z bukovim gozdom na višini okoli 1300m, zahodno od Valvasorjevega doma.
- 29 B/4 k.o. Žirovnica #a: 1470 p, b: 475 p, H: 2017.4 m
Žirovniški Mali Stol izg.: Žirov'nšk Mau Stou tudi: Potoški Mali Stol
Vrh v grebenu Stola. Meja k.o. Žirovnica in k.o. Potoki. Od tod dvojno imenovanje. Držarna meja, mejniki XXV/199.

- 30 B/4 k.o. Žirovnica #a: 1780 p, b: 625 p, H: 1964.3 m
Dolnji rob izg.: Dol'n rob tudi: Zeleni rob
Sleme in pobočje tik pod slemenom, ki povezuje Žirovniški Mali Stol proti vzhodu, do tam kjer se nato začne sleme dvigovati proti Velikemu Stolu. Pod tem slemenom poteka pot.
- 31 B/4 k.o. Žirovnica #a: 1630 p, b: 630 p, H: 1500-1950 m
Rjave peči izg.: Rjave peči
Peči, ki se vlečejo pod Potoškim in Žirovniškim Malim Stolum ter zahodnim delom Dolnjega robu.
- 32 B/4 k.o. Žirovnica #a: 1760 p, b: 715 p, H: 1250-1900 m
Žirovniški plaz izg.: Žirovsk pvaz
Plaz, ki sega od slemena navzdol proti Žirovniški planini in se konča v Volkovlji jami.
- 33 B/4 k.o. Žirovnica #a: 1530 p, b: 830 p, H: 1150-1600 m
Meli izg.: Meli tudi: Oltar
Izpod Rjavih Peči in Zelenega robu se siplje navzdol do Žirovniške planine grušč v večih melih, ki so jih turisti poimenovali Oltar. Ta obsega: a. Monštranca, b. Svečo, c. Kelih in d. Tabernakelj.
- 34 B/4 k.o. Žirovnica #a: 1385 p, b: 835 p, H: 1150-1600 m
Monštranca izg.: Monštranca
Melišče.
- 35 B/4 k.o. Žirovnica #a: 1750 p, b: 860 p, H: 1650~m
Prižnica izg.: Prižnica
Razgledišče na poti iz Žirovniške planine na Mali Stol.
- 36 B/4 k.o. Žirovnica #a: 1460 p, b: 865 p, H: 1400~m
Steza čez Meli izg.: Steza čez Meli tudi: Lovska steza
Lovska steza, ki vodi čez Meli (Oltar) iznad Spodnjih Gač na Ravni.
- 37 B/4 k.o. Žirovnica #a: 1775 p, b: 875 p, H: 1652.0 m
Gornja ovčarska guta izg.: Zgornja ovčarska guta
Prostor ob poti na Stol na vrhu Velikih (Zgornjih) gač, na katerem je stala nekoč žirovniška lesena ovčarska guta (koča).
- 38 B/4 k.o. Žirovnica #a: 1685 p, b: 875~p, H: 1550~m
Zgornja Posteljica izg.: Zgornja Post'lica
Skromen ovčji pašnik, delno poraščen z ruševjem.
- 39 B/4 k.o. Žirovnica #a: 1445 p, b: 880 p, H: 1150-1600 m
Sveča izg.: Sveča
Melišče.
- 40 B/4 k.o. Žirovnica #a: 1500 p, b: 900 p, H: 1150-1600 m
Kelih izg.: Kelih
Melišče.
- 41 B/4 k.o. Žirovnica #a: 1655 p, b: 910 p, H: 1500~m
Spodnja Posteljica izg.: Spodna Post'lica
Skromen ovčji pašnik, delno zaraščen z ruševjem iznad Čutovih robov. (Opomba: danes pozabljeno)
- 42 B/4 k.o. Žirovnica #a: 1760 p, b: 910 p, H: 1500-1652 m
Velike Gače izg.: Velke Gače tudi: Gornje Gače
Gozdat greben nad Žirovniško planino, na vrhu katerega je stala nekdanja zgornja ovčarska guta.
- 43 B/5 k.o. Žirovnica/Zabreznica #a: 2210 p, b: 625 p, H: 2236.4 m
Veliki Stol izg.: Velk Stou tudi: Stol
Najvišji vrh v Karavankah.
- 44 B/5 k.o. Žirovnica #a: 2160 p, b: 720 p, H: 1900-2150 m
Dol med Stolmi izg.: Dou med Stoumi
Dolina, ki se spušča navzdol med Velikim in Malim Stolum. Na sredi melišče, pobočja pa skalnat planinski pašnik.
- 45 B/5 k.o. Zabreznica #a: 2250 p, b: 750 p, H: 2198m
Mali Stol izg.: Mau Stou (zabrešč) tudi: Zabreški Mali Stol
Mali vrh Stola, izpod katerega stoji Prešernova koča (2175 m).
- 46 B/5 k.o. Zabreznica #a: 2175 p, b: 767 p, H: 2175 m
Prešernova koča izg.: Prešernova koča
Prešernova koča na Zabreškem Malem Stolu v oskrbi PD Javornik - Koroška Bela.
- 47 B/5 k.o. Žirovnica #a: 1960 p, b: 775 p, H: 1930.8 m
Zvože (Žirovniške) izg.: Zvože tudi: Žirovniške Zvože
Prag na katerem je stičišče poti, ki vodijo na Zabreški Mali Stol in Žirovniški Mali Stol.
- 48 B/5 k.o. Žirovnica #a: 1860 p, b: 905 p,
Peč izg.: Peč
Izrazita skalnata gmota nad Njivicami.
- 49 B/5 k.o. Žirovnica #a: 1835 p, b: 930 p, H: 1625~m
V Latvica izg.: U Vatucah toda ne: V Latovica
Nekoliko izbokel prostor nad Njivico, poraščen z redkim smrekovim gozdom.
- 50 B/6 k.o. Doslovče #a: 2600 p, b: 500 p, H: 1835~m
Vrtača izg.: Vrtača
Skledasta vdolbina v meleh med Belščico in Srednjo pečjo, kjer se dolgo zadržuje sneg.
- 51 B/6 k.o. Doslovče #a: 2540 p, b: 520 p, H: 1850~m
Oltar izg.: Oltar
Zadnja, že neporasla kadunja v meliščih nad Zadnjim robom. Lep razgled na stene Belščice in Orgelč, od tod tudi ime.
- 52 B/6 k.o. Doslovče #a: 2420 p, b: 570 p, H: 1800-2140 m
Pod Stolum izg.: Pod Stolum
Gruščnat žleb, ki se spušča navzdol med Orgelčami in Belščico.
- 53 B/6 k.o. Doslovče #a: 2420 p, b: 605 p, H: 1800-2100 m
Meli izg.: Meli
Grušč, ki se z Orgelč spušča navzdol v žleb Za Stolum.
- 54 B/6 k.o. Doslovče #a: 2705 p, b: 760 p, H: 1400-2085.6 m
Doslovško-Brezniške Orglče izg.: Orglče (doslovške), Vorglče tudi: Orgelče, Vorglče, Orličje, Orlič
Skalnat, razdrapan greben nad Zagonom, ki se zgoraj konča na koti 2085.6.
- 55 B/6 k.o. Doslovče #a: 2545 p, b: 765 p, H: 1450-2138.5 m
Zabreško-selske Orglče izg.: Orglče (zabreške), Vorglče tudi: Orgelče, Vorglče, Orličje, Orlič
Skalnat, razdrapan greben nad Zagonom, ki se zgoraj konča na koti 2138.5.
- 56 B/6 k.o. Zabreznica #a: 2315 p, b: 820 p, H: 2065 m
V Jamah izg.: V Jamah
Kotanja na položnem pobočju Zabrezniskega Malega Stola.
- 57 B/6 k.o. Zabreznica #a: 2485 p, b: 930 p, H: 1940~m
Planja izg.: Plana tudi: Finžgarjeva skala, Zabreške gute
Položnejši planinski pašnik jugovzhodno od Malega Stola. Na njem so nekoč stale zabreške ovčarske gute, na njenem južnem robu pa je Finžgarjeva skala.
- 58 B/7 k.o. Doslovče #a: 2960 p, b: 500 p, H: 1650~m
Zelena dolina izg.: Zelena dolina
Kotanjast pašnik v Kožnah, vzhodno od Debele peči.
- 59 B/7 k.o. Doslovče #a: 2895 p, b: 510 p, H: 1749m
Debela peč izg.: Debeva peč
Okrogla peč (glava), poraščena z ruševjem.
- 60 B/7 k.o. Doslovče #a: 3020 p, b: 550 p, H: 1650~m
Podraški rob izg.: Podrašč rob
S travo poraščen rob nad Podraško kočo - pašnik.
- 61 B/7 k.o. Doslovče #a: 2795 p, b: 560 p, H: 1600-1840 m
Srednja peč izg.: Sredna peč
Črnat greben, ki se dviga nad Zagonom navzgor do Oltarja. Na zahodu neimenovan plaz, na vzhodu pa dolina V Kožnah. Na sredini majhen vmesni vrh na čeri pri koti 1920.

- 62 B/7 k.o. Doslovče #a: 3040 p, b: 570 p, H: 1600-1800 m
Pot skozi Kožne izg.: Pot skoz Kožne
Spodaj redki macesni, v sredini ruševje, zgoraj pa gole meli. Vodi od planinskega doma Iskra, prek Šije, po posameznih pragih (Vatelcah), za Orglčami na Stol.
- 63 B/7 k.o. Doslovče #a: 3065 p, b: 605 p, H: 1575~m
V Kožnah izg.: V Kožnah
Dolina, ki poteka v loku okoli Debele peči in se stopničasto dviguje. Na posameznih stopnicah so kadanjasti pašniki. Do pred stoletja so tod pasli Korošci, pozneje pa Smokučani. (Opomba: Območje izza Šije je bila nekoč planina koroških kmetov iz Podna. L. 1908 je bila sodno postavljena nova meja med Smokučani in Podnarji na sredini Vatuče (Latvice, Sklede). Do tedaj pa je bila meja na liniji Orglče, Srednji vrh, Mala vratca, Velka vratca, Visoka Vrtača. Južno od te meje so pasli Smokučani. Ta planina obsega torej vse ledine, ki se nahajajo v tem območju. Danes pa se cela dolina od Šije navzgor imenuje na kratko V kožnah. Ne ve se pa ne več, kaj naj bi to pomenilo.)
- 64 B/7 k.o. Doslovče #a: 3100 p, b: 680 p, H: 1554 m
Pri Podraških kočah izg.: Pri podrašč'h kočah tudi: Podnarske bajte
Ostanki nekdanjih koč koroških pastirjev iz Podna, ki so tod imeli svoje kočje pred l. 1908. Izvor imena: Podnarske kočje - Podnaršče kočje - Podrašče kočje.
- 65 B/7 k.o. Doslovče #a: 3170 p, b: 700 p, H: 1070-1600 m
Za vrhom izg.: Za vrham
Planinska pot, ki vodi skozi Zagon pred Spodnjo planjo v Kožne.
- 66 B/7 k.o. Doslovče #a: 2915 p, b: 740 p, H: 1500-1600 m
Pod srednjo pečjo izg.: Pod sredno pečjo
Melišče pod Srednjo pečjo, zgoraj neporaslo, spodaj zaraščeno z ruševjem.
- 67 B/7 k.o. Doslovče #a: 3175 p, b: 765 p, H: 1480-1550 m
Stenžce izg.: Stenšce tudi: Štenžce
Strma, vijugasta pot, ki vodi iz Zagona na Planino za Šijo.
- 68 B/7 k.o. Doslovče #a: 3000 p, b: 850 p, H: 1100-1500 m
Zagon izg.: Zagon
Dolina med Srenjim vrhom in pobočjem Stola, v katero se stekajo meli izpod Orglč, porasla spodaj z bukvijo, zgoraj z rušjem.
- 69 B/7 k.o. Doslovče #a: 3050 p, b: 870 p, H: 1300-1550 m
Stenžce izg.: Stenšce tudi: Štenžce
Strma pot, ki vodi v Zagonu od Vatuč v serpentinah (Štenžcah) navzgor proti Planini za Šijo.
- 70 B/7 k.o. Doslovče #a: 3040 p, b: 935 p, H: 1312~m
Latvice izg.: Vatovce, Vatuče tudi: Vatovce
Z redkimi smrekami poraščeno vboklo zemljišče na zahodnem delu Srednjega vrha.
- 71 B/8 k.o. Doslovče #a: 3655 p, b: 500 p, H: 1800-2181 m
Brunk izg.: Brunk
Skalovit, razdrapan greben (Obronek), ki se dviguje nad planinskim domom Iskra proti vrhu Vrtače.
- 72 B/8 k.o. Doslovče #a: 3660 p, b: 575 p, H: 1536-1693 m
Pod Brunkom izg.: Pod Brunkom
Pobočje pod Brunkom, poraslo z ruševjem in macesni, po katerem se vije zgomnja pot od Doma v Zelenici do Planine za Šijo.
- 73 B/8 k.o. Doslovče #a: 3550 p, b: 590 p, H: 1625-1825 m
Meli izg.: Meli
Neporaščene meli pod Vrtačo.
- 74 B/8 k.o. Doslovče #a: 3485 p, b: 670 p, H: 1600-1750 m
Za Šijo izg.: Za Šijo
Pobočje po katerem potekajo poti izza Srednjega vrha, planinski prostor Planine za Šijo.
- 75 B/8 k.o. Doslovče #a: 3675 p, b: 680 p, H: 1500-1600 m
Za rigelnam izg.: Za rig'lnam tudi: Za rigelcem
Plana na pobočju proti Vrtači, pod potjo. Danes pretežno porasla z macesnom in ruševjem.
- 76 B/8 k.o. Doslovče #a: 3330 p, b: 715 p, H: 1600-1640 m
Spodnja Planja izg.: Spodna pvana
Pašni prostor planine za Šijo, zahodno izpod Malih vrat, danes že zaraščena.
- 77 B/8 k.o. Doslovče #a: 3422 p, b: 720 p, H: 1693.0 m
Mala vrata izg.: Mava vrata tudi: Šija
Sedlo skozi Šijo izza Srednjega vrha.
- 78 B/8 k.o. Doslovče #a: 3530 p, b: 720 p, H: 1575-1700 m
Zgomnja Planja izg.: Zgomnja pvana
Pašni prostor planine za Šijo, vzhodno od Šije, danes zaraščena.
- 79 B/8 k.o. Doslovče #a: 3330 p, b: 730 p, H: 1630~m
Koča za Šijo izg.: Koča za Šijo tudi: Betonska bajta
Smokuška pastirska kočja na robu Spodnje Planje na Planini za Šijo, narejena l. 1938 kot betonska zgradba, ko je nekaj let prej staro, leseno, odnesel plaz izpod Srednjega vrha.
- 80 B/8 k.o. Doslovče #a: 3345 p, b: 755 p, H: 1650~m
Stara pastirska bajta izg.: Stara bajta
Stara lesena doslovška pastirska kočja na Planini za Šijo, ki jo je že pred letom 1933 odnesel plaz izpod Srednjega vrha. L. 1938 so zgradili Smokučani novo, betonsko, kakih 50 m nižje.
- 81 B/8 k.o. Doslovče #a: 3415 p, b: 770 p, H: 1698-1796.5 m
Vovšev rob izg.: Vovšov rov
Rob, ki veže Srednji vrh in Mala Vrata. Očitno nekoč poraščen z jelšo, danes pretežno z macesni.
- 82 B/8 k.o. Doslovče #a: 3580 p, b: 810 p, H: 1600-1790 m
Rigelc izg.: Rig'lc tudi: Rigel
Vzhodno pleče Srednjega vrha.
- 83 B/8 k.o. Doslovče #a: 3440 p, b: 820 p, H: 1798.7 m
Srednji vrh izg.: Sred'n vrh
Špičast vršac v sredini dolin, po katerih vodijo poti, spodaj porasel z gozdom, zgoraj pretežno gol in deloma porasel z ruševjem.
- 84 B/9 k.o. Doslovče #a: 3940 p, b: 520 p, H: 1700-2180 m
Mala Glava izg.: Mava gvava
Hrbet, ki se spušča z Vrtače (2181.0) navzdol v Zelenico proti jugovzhodu in zapira Suho ruševje.
- 85 B/9 k.o. Doslovče #a: 3940 p, b: 770 p, H: 1510~m
Rob nad Sp. Uščami izg.: Rob nad Sp. Uščam
Travnate površine.
- 86 B/9 k.o. Doslovče #a: 3715 p, b: 790 p, H: 1450-1550 m
Srednja Planja izg.: Sredna pvana
Plana nad Pl. domom Iskra (Graničarsko bajto), pašni prostor Zgornje Smokuške planine, danes zaraščena.
- 87 B/9 k.o. Doslovče #a: 4015 p, b: 805 p, H: 1518 m
Zgornje Ušce izg.: Zgorne Ušce tudi: Zgornje Vušce
Ime po značilnosti zemljišča - Lužice = skledaste udrtine, kjer se dolgo zadržuje sneg ali voda, poleti pa raste trava.
- 88 B/9 k.o. Doslovče #a: 3955 p, b: 810 p, H: 1475~m
Spodnje Ušce izg.: Spodne Ušce tudi: Spodnje Vušce
Ime po značilnosti zemljišča - Lužice = skledaste udrtine, kjer se dolgo zadržuje sneg ali voda, poleti pa raste trava.
- 89 B/9 k.o. Doslovče #a: 3840 p, b: 840 p, H: ~1450 m
Pungrat izg.: Pungart tudi: Pungart
Z macesnom porasel holm iznad planinskega doma Iskra.
- 90 B/9 k.o. Doslovče #a: 3830 p, b: 850 p, H: 1439 m
Planinski dom Iskra izg.: Planinski dom Iskra tudi: Graničarska bajta
Planinski dom, nekdanj v lasti sindikata Iskre - Kranj, zgrajen leta 1952 kot graničarska kočja.
- 91 B/9 k.o. Doslovče #a: 3890 p, b: 860 p, H: 1457 m
Mrzli studenec izg.: Mrzu st'denc tudi: Pri izvihu
Prvi, najvišji izvir Završnice, ki se potem izgubi v grušču.

- 92 B/9 k.o. Doslovče #a: 3770 p, b: 870 p, H: ~1365 m
Pri starih kočah izg.: P'r star'h kočah
Mesto, kjer so pred 2. svetovno vojno stale smokuške pastirske kočje.
- 93 B/9 k.o. Doslovče #a: 3995 p, b: 890 p, H: 1475-2060 m
Vajnež izg.: Vajnež
Greben, ki ločuje Zgornjo Smokuško planino od Konca Zelenice, kjer se dolina lomi v pravem kotu. Spušča se od Velikega vrha Begunjščice navzdol. Do višine 1725m je porasel z ruševjem, naprej gor je gol in skalnat.
- 94 B/9 k.o. Doslovče #a: 3795 p, b: 910 p, H: 1370-1475 m
Za vodo izg.: Za vodo
Območje nasproti Smokuški bajti na Zgornji Smokuški planini, prek suhe struge pod Begunjščico, del Kozjeka.
- 95 B/9 k.o. Doslovče #a: 3855 p, b: 920 p, H: 1370-1475m
Kozjek izg.: Kozjek
Zemljišče veliko 18 ha zahodno od Vajneža na današnjem planinskem prostoru Zgornje Smokuške planine. Travnat svet, pod Gankom pa macesni. Kozjek je bila nekoč kozja planina vseh štirih vasi k.o. Doslovče. (Opomba: V FK navedena meja Kozjeka je podobna tisti, ki jo prikazuje gozdarska karta (p.št. 1665). Meja, ki pa jo je navedel Zupan Mirko (med potjo in med vodo ter pod Graničarsko bajto - Iskro), pa predstavlja samo majhen del te parcele. Verjetno je bilo to skrženo zemljišče kot kozja planina, uporabljano že zelo pozno, ko so drugod pasli krave. Na drugi strani struge pod Begunjščico, se danes pravi Za vodo.)
- 96 B/10 k.o. Doslovče #a: 4375 p, b: 680 p, H: 1784.5 m
Možje izg.: Može tudi: Na Možeh, Možiše
Razdrapan skalnat greben na državni meji. Tod naj bi bilo nekdanje Molzišče za ovce, odtod tudi skvarjeno ime.
- 97 B/10 k.o. Doslovče #a: 4475 p, b: 740 p, H: 1560-1700 m
Zgornja Planja izg.: Zgora pvana
Planinski prostor pod Podom.
- 98 B/10 k.o. Doslovče #a: 4530 p, b: 750 p, H: 1704 m
Na Podu izg.: Na pod tudi: Triangel, Čez Pod
Sedlo na državni meji ter na poti, ki vodi severno navzdol po Zelenici k Vovčanu in na Ljubeljsko cesto.
- 99 B/10 k.o. Doslovče #a: 4320 p, b: 815 p, H: 1550~m
Pri starih graničarskih bajtah izg.: P'r star'h graničarsk'h bajtah
Območje na Kumemern robu, kjer so stale med obema svetovnima vojnama graničarske kočje.
- 100 B/10 k.o. Doslovče #a: 4440 p, b: 817 p, H: 1100-1536 m
Zelenica izg.: Zelenica
Dolina od Jagskih bajt do konca Zelenice (Pridige). Kotanja, porasla s travo, kjer se nahaja planinski dom v Zelenici. (Opomba: Isto ime sega tudi prek Poda na koroško stran, od sedla Čez pod do izliva potoka Zelenice v Ljubeljsko Borovnico (Ljubeljščico).)
- 101 B/10 k.o. Doslovče #a: 4405 p, b: 820 p, H: 1640~m
Spodnja Planja izg.: Spodna pvana
Zemljišče okoli Planinskega doma v Zelenici.
- 102 B/10 k.o. Doslovče #a: 4530 p, b: 840 p, H: 1610~m
V Ubogi Zelenici peč izg.: V Ubogi Zelenici peč tudi: Pridiga, Prižnica
Greben vzhodno od planinskega doma v Zelenici, ki zapira Zelenico.
- 103 B/10 k.o. Doslovče #a: 4445 p, b: 845 p, H: 1536 m
Konec Zelenice izg.: Konc Zelenice tudi: Globoka Zelenica, Uboga Zelenica
Kotanja, porasla s travo, kjer se nahaja planinski dom v Zelenici.
- 104 B/10 k.o. Doslovče #a: 4315 p, b: 850 p, H: 1570~m
Kumerni rob izg.: Kum'm rob
Greben, ki ločuje Konec Zelenice od Ušč.
- 105 B/10 k.o. Doslovče #a: 4385 p, b: 910 p, H: 1536 m
Planinski dom v Zelenici izg.: Planinski dom v Zelenici tudi:
Dom v Zelenici. Lastnik PD Tržič.
- 106 B/10 k.o. Doslovče #a: 4430 p, b: 940 p, H: 1536~m
Pot v Šentanski plaz izg.: Pot u Šentansk pvaz
Pot, ki pelje navzdol k vhodu v predor, oz. k Sv. Ani.
- 107 C/1 k.o. Žirovnica #a: 360 p, b: 1385 p, H: 700~m
Pogorevova jama izg.: Pogorevova jama
Kotanja v bukovem gozdu, ime po kmetiji v Žirovnici.
- 108 C/2 k.o. Žirovnica #a: 770 p, b: 1085 p, H: 1100~m
Na Sušeh izg.: Na Sušeh
Redek, predvsem borov gozd. Ledina se vleče do potoških Spodnjih rovtov, iznad in izpod gozdne ceste.
- 109 C/2 k.o. Žirovnica #a: 680 p, b: 1260 p, H: 1030~m
Mala Ajdna izg.: Mava Ajdna
Skalovit vršac vzhodno od Ajdne.
- 110 C/2 k.o. Žirovnica #a: 625 p, b: 1300 p, H: 1046.1 m
Ajdna izg.: Ajdna toda ne: Ajdinja
Izrazit skalovit vršac, na katerem je bila antična naselbina, danes restavrirana.
- 111 C/3 k.o. Žirovnica #a: 1190 p, b: 1000 p, H: 1205,4 m
Pri jamah izg.: P'r jamah
Nekdanja upravna zgradba rudnikov, pozneje karavla. V širšem pomenu vse zemljišče ob rudni poti navzdol do gozdne ceste.
- 112 C/3 k.o. Žirovnica #a: 870 p, b: 1005 p, H: 1150~m
Potoške meli izg.: Potoške meli tudi: Potoški melniki
Melišče, ki se zarašča predvsem z borovci.
- 113 C/3 k.o. Žirovnica #a: 1210 p, b: 1035 p, H: 1171.0 m
Valvasorjev dom izg.: Valvasorjev dom tudi: pri Valvasorju
Planinski dom v lasti PD Radovljica.
- 114 C/3 k.o. Žirovnica #a: 870 p, b: 1050 p, H: 600-1147 m
Rudarska pot izg.: Rudarska pot tudi: Rudna pot
Pot, ki pelje od Valvasorja (nekdanjih rudnih jam) pod Hrastnikom na Koroško Belo, nekdanji kolovoz.
- 115 C/3 k.o. Žirovnica #a: 1200 p, b: 1250 p, H: 1000~m
Mulejeva frata izg.: Mulejova frata
Frata v pretežno smrekovem gozdu. Skozi njo vodita gozdna cesta in rudna pot.
- 116 C/3 k.o. Žirovnica #a: 925 p, b: 1310 p, H: 930~m
Tefkarjevo kopišče izg.: Tefkarjev kopiše tudi: Tepkarjevo kopišče
Kopišče orodnega kovača iz Most, ki si je sam kuhal oglje.
- 117 C/3 k.o. Žirovnica #a: 1195 p, b: 1335 p, H: 990~m
Primeževa peč izg.: Primežova peč
Velika skalna glava pod Rudno potjo.
- 118 C/3 k.o. Žirovnica #a: 870 p, b: 1350 p, H: 860-945 m
Strelčev rovt izg.: Strevčov rot
Rovt, poimenovan po lastniku iz Žirovnice.
- 119 C/3 k.o. Žirovnica #a: 895 p, b: 1360 p, H: 865-900 m
Tefkarjev rovt izg.: Tefkarjev rot tudi: Tepkarjev rovt
Rovt, poimenovan po lastniku iz Most.
- 120 C/3 k.o. Žirovnica #a: 945 p, b: 1360 p, H: 880-965 m
Cimpkov rovt izg.: Cimpkov rot
Rovt, poimenvan po lastniku iz Potokov.
- 121 C/3 k.o. Žirovnica #a: 1105 p, b: 1365 p, H: 1075 m
Smolnik izg.: Smov'nk
Hrib na pobočju, poraščen z mešanim gozdom.
- 122 C/3 k.o. Žirovnica #a: 1265 p, b: 1390 p, H: 900~m
Mlakarjeva peč izg.: Mvakarjova peč
Skala v pobočju poraslem z mešanim gozdom, pod njo močilo (majhen stu-

denček).

123 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1780 p, b: 955 p, H: 1570~m
Njivica izg.: Nivca
Smrekov gozd in pašnik vzhodno od planinske poti Žirovniška planina - Stol, vzhodno od Velikih Gač.

124 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1585 p, b: 965 p, H: 1150-1600 m
Tabernakel izg.: Tab'mak'l
Melišče.

125 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1615 p, b: 985 p, H: 1400~m
Bavdova jama izg.: Baudova jama
Rob listnatega gozda ob Tabernaklju, na katerem stoji višnjak. Ime po lovskem čuvaju iz Most.

126 D/8 k.o. Doslovče #a: 3325 p, b: 1425 p, H: 1435~m
Baba izg.: Baba
Čelo na robu Begunjščice, vidno iz Zelenice.

127 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1340 p, b: 1000 p, H: 1215~m
Za Šmaršco izg.: Za Šmaršco
Zaraščajoča se frata pod Monštranco, kjer rastejo šmarnice.

128 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1625 p, b: 1005 p, H: 1400-1480 m
Čutovi robi izg.: Čutov rob' tudi: Čutove robi
Danes z mešanim gozdom, zgoraj pa ruševjem porasla strma pobočja nad Melmi in nad stezo, ki vodi iznad Spodnjih gač proti Monštranci. Ime po kmetiji v Žirovnici.

129 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1650 p, b: 1033 p, H: 1377~m
Spodnja ovčarska guta izg.: Spodna ovčarska guta
Prostor ob poti na Stol, na vrhu Malih gač, na katerem je stala nekoč žirovniška lesena spodnja ovčarska koča.

130 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1630 p, b: 1040 p, H: 1250-1400 m
Volkovlja jama izg.: Volkovlja jama
Krivuljasta grapa zahodno od Gač in iztek Žirovniškega plazu nad kočjo na Žirovniški planini.

131 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1520 p, b: 1050 p, H: 1250~m
Javor izg.: Javor
Z mešanim gozdom (pretežno bukev) porasel grušč iznad Žirovniške planine.

132 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1790 p, b: 1075p,
Za lesom izg.: Za lesam
Planinski pašnik, del Žirovniške planine, sedaj se zarašča.

133 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1615 p, b: 1076 p, H: 1300-1380 m
Male Gače izg.: Mave Gače
Gozdnat greben nad Žirovniško planino na vrhu katerega je nekdaj stala spodnja ovčarska guta.

134 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1415 p, b: 1080 p, H: 1150-1200 m
Goričca izg.: Goričca
Bukov gozd zahodno od Žirovniške planine, med obema potema pod Svečo.

135 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1575 p, b: 1130 p, H: 1236.0 m
Zgornji kres izg.: Zgom kres
Glava porasla s travo, nad kočjo na Žirovniški planini, kjer so nekoč kurili kres.

136 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1495 p, b: 1145 p, H: 1190~m
Molzišče izg.: Movziše tudi: Žirovniška planina
Prostor okoli pastirskih koč na Žirovniški planini.

137 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1555 p, b: 1200 p, H: 1170-1215 m
Spodnji kres izg.: Spod'n kres
Pašnik ob poti iz Žirovniške planine na Zabreško planino.

138 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1630 p, b: 1200 p, H: 1200~m
Kotel izg.: Kotu
Kotlina, vzhodni del Žirovniške planine, pašnik.

139 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1700 p, b: 1210 p, H: 1230~m
Tefkarjevo kopišče izg.: Tefkarjev kopiše tudi: Tepkarjevo kopišče
Kopišče pod Malim Črtežem, last orodnega kovača iz Most, ki si je sam pripravljaval oglje.

140 C/4 k.o. Zabreznica #a: 1570 p, b: 1280 p, H: 1150~m
Mulejeva frata izg.: Mulejova frata
Frata v pretežno bukovem gozdu.

141 C/4 k.o. Žirovnica #a: 1320 p, b: 1385 p, H: 750-1000 m
Repše izg.: V Repšah
Dolina v povodju potoka Rečica, izpod Valvasorjevega doma in Planice, porasla z mešanim gozdom.

142 C/5 k.o. Žirovnica #a: 2050 p, b: 1040 p, H: 170-1900 m
Požganje izg.: Požgane toda ne: V Latovicah
Macesnov gozd in ruševje nad Velikimi črteži, ki ga je nekoč prizadel gozdni požar.

143 C/5 k.o. Zabreznica #a: 2195 p, b: 1085 p, H: 1790.2 m
Zabreške Zvožne izg.: Zvožne (zabreške)
Mesto kjer se stekajo poti, ki vodijo na posamezne ovčje pašnike. Danes ovinek na poti iz Zabreške planine na Mali Stol.

144 C/5 k.o. Žirovnica #a: 1900 p, b: 1110 p, H: 1290-1700 m
Široki plaz izg.: Široč pvaz
Dolg, širok plaz, ki se končuje nad Kotlom.

145 C/5 k.o. Žirovnica #a: 1795 p, b: 1155 p, H: 1400~m
Mali Črtež izg.: Mau Črtéž
Smrekov gozd med neimenovano grapo zahodno od Širokega plazu in Širokim plazom.

146 C/5 k.o. Zabreznica #a: 2245 p, b: 1205 p, H: 1640~m
Na Stanu izg.: Na Stan tudi: Betonska bajta
Nekoč lesena, od okoli l. 1935 pa betonirana zabreška pastirska bajta za ovčjega pastirja.

147 C/5 k.o. Žirovnica #a: 1890 p, b: 1240 p, H: 1400~m
Veliki Črtež izg.: Velk Črtéž tudi: Velč Črtež
Smrekov gozd med Zabreškim plazom in Širokim plazom.

148 C/5 k.o. Žirovnica #a: 1855 p, b: 1280 p, H: 1300-1350 m
Rob v Velikem Črtežu izg.: Rob u Velč'm Črtéž'
Pašnik na jasi v gozdu.

149 C/5 k.o. Zabreznica #a: 1990 p, b: 1285 p, H: 1350-1900 m
Zabreški plaz izg.: Zabrešk pvaz tudi: Razor
Dolg, širok plaz nad Staro planino.

150 C/5 k.o. Zabreznica #a: 2100 p, b: 1305 p, H: 1400-1700 m
Kser izg.: Kser tudi: Ksre, V Ksre
Smrekov gozd vzhodno od Zabrežniškega plazu, nad Staro planino.

151 C/5 k.o. Zabreznica #a: 1985 p, b: 1385 p, H: 1284m
Stara bajta izg.: Stara bajta
Nekdanja pastirska koča na Stari planini, stala do 1. svetovne vojne.

152 C/5 k.o. Zabreznica #a: 1990 p, b: 1390 p, H: 1284 m
Stara planina izg.: Stara planina tudi: Na Jerouce
Stara zabrežniška planina, kjer je stala pastirska koča do 1. svetovne vojne, po l. 1946. pa graničarska koča.

153 C/6 k.o. Zabreznica #a: 2450 p, b: 965 p, H: 1940~m
Zabreške gute izg.: Zabreške gute
Na sredini Planje so pred 1. svetovno vojno stale zabreške ovčarske gute, pod sedanjo potjo in nad Finžgarjevo skalo. Po 2. svetovni vojni je bila tod konjska planina.

154 C/6 k.o. Zabreznica #a: 2480 p, b: 970 p, H: 1932.4 m
Finžgarjeva skala izg.: Finžgarjova skava
Skalnat rob na južnem robu Planje, imenovan po pisatelju F.S. Finžgarju.

- 155 C/6 k.o. Doslovče #a: 2525 p, b: 1155 p, H: 1650~m
Macesnovec izg.: Macesnovec
Pretežno macesnov gozd, iznad Zgornjega Črteža in iznad Čela.
- 156 C/6 k.o. Zabreznica #a: 2325 p, b: 1160 p, H: 1690~m
Pri Janezu izg.: P'r Janez
Spominška plošča Janeza Palovšnika, ki ga je ubil plaz.
- 157 C/6 k.o. Zabreznica #a: 2310 p, b: 1175 p, H: 1680~m
Na rupi izg.: Na rup tudi: Rupa
Planinski prostor, konjska planina, del Doslovške planine. Na njenem vzhodnem robu pelje pot iz Zabreške planine na Stol.
- 158 C/6 k.o. Zabreznica #a: 2330 p, b: 1350 p, H: 1500~m
Okroglica izg.: Okrog'lica
Planinski prostor, krvaja planina, del Doslovške planine. Na njenem zahodnem robu pelje pot iz Zabreške planine na Stol.
- 159 C/6 k.o. Doslovče #a: 2415 p, b: 1395 p, H: 1400~m
Završenska hosta izg.: Završ'nška hosta
Mešan gozd, predvsem bukev, nekaj smreke.
- 160 C/6 k.o. Doslovče #a: 2605 p, b: 1395 p, H: 1310~m
Pod javorom izg.: Pod javorom
Nekdaj seče, sedaj mešan gozd, predvsem bukev. (Opomba: Nad tem zemljiščem so še sedaj posamezna javorova drevesa.)
- 161 C/6 k.o. Doslovče #a: 2505 p, b: 1400 p, H: 1335~m
Za Malenškom izg.: Za Mal'nškam tudi: Za Malešnikom
Del Doslovške planine. Višnjak in solnica.
- 162 C/7 k.o. Doslovče #a: 3070 p, b: 950 p, H: 1320~m
Bolnica izg.: Bol'nca
Partizanska bolnica l.1944 v koncu Latovc (Vatuc).
- 163 C/7 k.o. Doslovče #a: 3135 p, b: 1030 p, H: 1150-1300 m
Roč pod Srednjim vrhom izg.: Roč pod Sredn'm vrham
Nekdanje seče nad Jagrskimi bajtami (Tinčkovo koč), ki se počasi zaraščajo.
- 164 C/7 k.o. Doslovče #a: 2910 p, b: 1065 p, H: 1170-1300 m
Plaznina izg.: P'vaznina
Nekdanji pašniki in seče, sedaj bukov gozd. Ime po zaraščenem grušču izpod Orglič, ki sega navzdol skoraj do Jagrskih bajt.
- 165 C/7 k.o. Doslovče #a: 2825 p, b: 1090 p, H: 1450~m
Čeha izg.: Čeha
Zbirališče ovc na območju izpod Zvož, danes poraslo z ruševjem in macesni.
- 166 C/7 k.o. Doslovče #a: 2745 p, b: 1105 p, H: 1585~m
Zvože Doslovške izg.: Zvože tudi: Doslovške Zvože, Zvožne
Vozlišče poti na pragu, kjer so ovce prehajale iz grebena na greben, danes poraščeno z macesni.
- 167 C/7 k.o. Doslovče #a: 2740 p, b: 1150 p, H: 1585~m
Čelo izg.: Čeu
Kopasta plana na gozdni meji, štrleča iz grebena, nekdanja volovska planina, kjer so pozneje pasli konje. Danes deloma porasla z redkimi macesni. Spada pod Doslovško planino.
- 168 C/7 k.o. Doslovče #a: 2835 p, b: 1195 p, H: 1330-1585 m
Dolga peč izg.: Douga peč
Čeri med Petranovo pečjo in Čelom.
- 169 C/7 k.o. Doslovče #a: 2885 p, b: 1200 p, H: 1230-1330 m
Petranova Peč izg.: Petranova peč
Skalovje zahodno od Lovskih koč (Jagerskih bajt).
- 170 C/7 k.o. Doslovče #a: 3125 p, b: 1225 p, H: ~1070 m
Jagerske bajte izg.: Jag'rške bajte tudi: Lovske koč
Skupina 3 koč, med njimi Tinčkova koč (vzhodno od poti), v stičišču obeh dolin izpod Srednjega vrha.
- 171 C/7 k.o. Doslovče #a: 3105 p, b: 1230 p, H: ~1070 m
Kopišče pri Jagerskih bajtah izg.: Kopiše p'r jag'rsk'h bajtah
Pred 2. svetovno vojno so imeli oglarji kopišče zahodno pred Tinčkovo koč na sedanji cesti, eno izmed treh, ki so tedaj še delovala.
- 172 C/7 k.o. Doslovče #a: 3135 p, b: 1310 p, H: 1032 m
Mrzla voda izg.: P'r mrz'l vode
Izvir studenca izpod Jagerskih bajt z zelo mrzlo vodo.
- 173 C/7 k.o. Doslovče #a: 2925 p, b: 1320 p, H: 1850~m
Požganje izg.: Požgané
Skalnata stena nad Spodnjo Smokuško planino. Pod njo poteka pot od Lovskih koč do Doslovške planine.
- 174 C/7 k.o. Doslovče #a: 2980 p, b: 1370 p, H: 1100~m
Verna peč izg.: Verna peč
Predel nad Aprnom in pod potjo od Jagerskih bajt (Lovskih koč) na Doslovško planino.
- 175 C/7 k.o. Doslovče #a: 1875 p, b: 1400p,
Pot pod javorom izg.: Pot pod javoram
Planinska pot se položno vzpenja od Jagerskih bajt (Lovskih koč) po pobočju na Doslovško planino.
- 176 C/7 k.o. Doslovče #a: 3090 p, b: 1400 p, H: ~995 m
Na produ izg.: Na prod
Ponovni izvir Završnice izpod grušča.
- 177 C/8 k.o. Doslovče #a: 3680 p, b: 980 p, H: ~1370 m
Smokuška bajta izg.: Smokuška bajta tudi: Smokuška koč
Smokuška pastirska koč in hleva (tamarja) na Zgornji Smokuški planini.
- 178 C/8 k.o. Doslovče #a: 3400 p, b: 1030 p, H: 1250-1400 m
Pod Srednjim vrhom izg.: Pod Sredn'm vrh'm
Meljšče poraslo z bukvijo. Čezenj vodi pot iz Zgornje Smokuške planine v Zagon.
- 179 C/8 k.o. Doslovče #a: 3580 p, b: 1070 p, H: ~1400 m
Zgornja Ogenca izg.: Zgorna Og'nca tudi: Zgorna Vogнца
Og'nca je smokuški izraz za (V)ogelnica = oglarska kopa. Tukaj so kuhali oglje iz drv, ki so jih dobili v okoliških gozdovih (danes smreka in macesen).
- 180 C/8 k.o. Doslovče #a: 3625 p, b: 1080 p, H: 1310-1340 m
Pšev klanec izg.: Pšev klanc
Poševni klanec tik pod odprtmi prostorom Zgornje Smokuške planine.
- 181 C/8 k.o. Doslovče #a: 3575 p, b: 1120 p, H: 1240-1270 m
Strmi klanec izg.: Strm klanc
Kratek, strm klanec, na katerem se pot v Konec Zelenice dviguje na predzadnji prag, na katerem se nahaja pastirska koč na Zgornji Smokuški planini.
- 182 C/8 k.o. Doslovče #a: 3575 p, b: 1120 p, H: ~1200 m
Spodnja Ogenca izg.: Spodna Ognca tudi: Spodna Vogнца
Ognca je star, opuščeni, smokuški izraz za (V)ogelnica = oglarska kopa = kopišče. Tukaj so kuhali oglje iz drv, ki so jih dobili v okoliških gozdovih (bukve, smreka, macesen).
- 183 C/8 k.o. Doslovče #a: 3295 p, b: 1215 p, H: 1115~m
Pri Babi izg.: P'r bab
Kopasta skala izpod poti, ki vodi v Zelenico, velika okoli 5 m.
- 184 C/8 k.o. Doslovče #a: 3390 p, b: 1300 p, H: 1250-1400 m
Bukovec izg.: Bukovc
Severno pobočje Begunjščice nad Zgornjo Smokuško planino, poraslo z bukvjem. (Opomba: ZM pravi, da danes več ne obstaja. Danes tudi ni več tukaj bukve, temveč macesni.)
- 185 C/8 k.o. Doslovče #a: 3600 p, b: 1315 p, H: 1325-1600 m
Mali plaz izg.: Mau pvaz
Plaz ki se na severni strani vleče navzdol iz Malega vrha Begunjščice.
- 186 C/8 k.o. Doslovče #a: 3380 p, b: 1365 p, H: 1300-1600 m
Macesnovec izg.: Macesnovec
Pobočje severozahodno izpod Roblekovega doma na Begunjščici,

poraslo pretežno z macesni.

187 C/8 k.o. Doslovče #a: 3565 p, b: 1370 p, H: 1325-1700 m

Macesnov plaz izg.: Macesnov pvas

Plaz na severnem pobočju Begunjščice, zahodno izpod Malega vrha.

188 C/9 k.o. Doslovče #a: 3960 p, b: 950 p, H: 1550-1650 m

Na ganku izg.: Na gank'

Poševno dvigajoč se prag v severnem pobočju Begunjščice nad Kozjekom, porasel z macesnom, nad njim ruševje.

189 C/9 k.o. Doslovče #a: 3735 p, b: 990 p, H: 1350-1425 m

Zgornja Smokuška planina izg.: Zgornja Smokuška planina tudi: Zelenica

Planinski prostor vasi Smokuč vzhodno pod Srednjim vrhom.

190 C/9 k.o. Doslovče #a: 3700 p, b: 1040 p, H: 1362 m

Pri doslovških tamarjih izg.: P'r doslovšk'h tamarj'h tudi: Zgornja Smokuška planina

Doslovška pastirska koča in zadaj hlev (tamar) na Zgornji Smokuški planini.

191 C/9 k.o. Doslovče #a: 4120 p, b: 1120 p, H: 1500-2060 m

Vajnež izg.: Vajnež tudi: Vanež

Greben, ki se vleče na severni strani izpod Velikega vrha Begunjščice.

192 C/9 k.o. Doslovče #a: 3870 p, b: 1175 p, H: 1450-1979 m

Smolnik izg.: Smounek

Skalnat greben med Srednjim in Velikim plazom, ki se vleče v Zelenico od Srednjega vrha Begunjščice, danes poraščen spodaj z macesni, ki prehajajo v ruševje, zgoraj gol.

193 C/9 k.o. Doslovče #a: 3790 p, b: 1210 p, H: 1400-1900 m

Srednji plaz izg.: Sred'n pvas

Plaz, ki se na severni strani vleče proti zahodu navzdol od Srednjega vrha Begunjščice.

194 C/9 k.o. Doslovče #a: 3700 p, b: 1220 p, H: 1400~m

Ukni dol izg.: Ukni dol

Zemljišče na melih, ki se spušča proti zahodu s Srednjega vrha na Begunjščici in je poraščeno z redkimi macesni in ruševjem, po sredini pa teče melišče.

195 C/9 k.o. Doslovče #a: 4085 p, b: 1245 p, H: 1480-2000 m

Veliki plaz izg.: Velč pvas tudi: Doslovški plaz

Plaz na severnem pobočju Begunjščice izpod Velikega vrha.

196 C/9 k.o. Begunje, Rodine #a: 4030 p, b: 1350 p, H: 1978.0 m

Srednji vrh izg.: Sredn vrh

Srednji vrh na slenu Begunjščice, poraščen deloma z ruševjem, deloma s travo. Planinski prostor.

197 C/10 k.o. Doslovče #a: 4580 p, b: 1190 p, H: 1400-1900 m

Zeleni plaz izg.: Zelen pvas

Plaz, ki se proti severu vleče navzdol k Štanskemu plazju, izpod Begunjske Vrtače. (Opomba: Zupan Mirko pa je razlagal, da je Zeleni plaz tisti, ki se vleče od Velikega vrha proti severu navzdol k Domu v Zelenici. Za ta plaz pravi Tuma, da je brez imena.)

198 C/10 k.o. Doslovče #a: 4625 p, b: 1255 p, H: 1500-1968 m

Mrhovnek izg.: Mrhovnek, Mrov'nk

Razdrapan greben, ki se na severni strani vleče navzdol z Begunjske Vrtače.

199 C/10 k.o. Begunje, Doslov #a: 4250 p, b: 1295 p, H: 2060.0 m

Veliki vrh izg.: Velk vrh

Najvišji vrh Begunjščice, poraščen s travo. Planinski prostor.

200 C/11 k.o. občina Trzič #a: 4900 p, b: 1290 p, H: 1914 m

Štanske čeri izg.: Štanske Čeri

Najvzhodnejši vrh Begunjščice.

201 C/11 k.o. Begunje #a: 4755 p, b: 1295 p, H: 1991,5 m

Vrh Begunjske Vrtače izg.: Vrh Begunjske Vrtače

Vzhodni, nižji vrh Begunjščice.

202 C/12 k.o. občina Trzič #a: 5325 p, b: 1175 p, H: 1521 m

Štanska gora izg.: Štanska gora

Glava na Grebenu Begunjščice. Zahodno od nje sedlo s potjo iz Prevala k Sv. Ani.

203 D/1 k.o. Žirovnica, Poto #a: 290 p, b: 1445 p, H: 630~m

Za Krasom izg.: Za Krasam

Stičišče gozdnih poti nad Potoki ob potoku Sredniku. Pretežno bukov gozd.

204 D/1 k.o. Potoki #a: 225 p, b: 1470 p, H: 683,1 m

Kras izg.: Kras tudi: Skale

Glava izza vasi potoki, poraščena pretežno z bukovim gozdom.

205 D/1 k.o. Potoki #a: 340 p, b: 1660 p, H: 520-570 m

Štumpfarjev graben izg.: Štumpfarjev grab'n

Graben izpod regionalne ceste, po katerem teče potok Srednik, zaraščen z bukvijo.

206 D/2 k.o. Žirovnica #a: 775 p, b: 1420 p, H: 800~m

Rožičeva pleča izg.: Rožičova pleča

Greben, zaraščen pretežno z bukovim gozdom, listnek.

207 D/2 k.o. Žirovnica #a: 585 p, b: 1440 p, H: 800~m

Rudnik izg.: Rudnik

Širša ledina izpod Ajdne in nad potokom Ratibovcem. Melišča zaraščena z mešanim gozdom.

208 D/2 k.o. Žirovnica #a: 460 p, b: 1450 p, H: 800-950 m

V Plečih izg.: V Pleč'h

Greben, ki se spušča z Ajdne navzdol proti Pruhu, poraščen predvsem z listnatim gozdom.

209 D/2 k.o. Žirovnica #a: 670 p, b: 1450 p, H: 650-750 m

Na šprungah izg.:

Melišče zaraščeno z mešanim gozdom. Del Rudnika.

210 D/2 k.o. Žirovnica #a: 755 p, b: 1490 p, H: 750~m

V kraju izg.: V kraju

Mešan gozd, pretežno iglavci.

211 D/2 k.o. Žirovnica #a: 525 p, b: 1515 p, H: 700~m

Vreščče izg.: Vreščče

Redek listnat gozd nad Pruhom. Del Rudnika.

212 D/2 k.o. Žirovnica #a: 530 p, b: 1610 p, H: 585-630 m

Pruh izg.: Pruh

Opuščen peskokop belega peska.

213 D/2 k.o. Žirovnica #a: 590 p, b: 1630 p, H: 600-620 m

Bavdova ledina izg.: Baudova ledina

Travnik, rovt.

214 D/2 k.o. Žirovnica #a: 510 p, b: 1665 p, H: 530-820 m

potok Ratibovec izg.: Ratibovec

Potok, ki izvira pod Cimpkovim rovtom zahodno od Smolnika in se pri Kavčkah steka v umetno jezero.

215 D/2 k.o. Žirovnica #a: 565 p, b: 1695 p, H: 590~m

Groble (Baudove) izg.: Groble tudi: Baudove Groble

Travnik, rovt.

216 D/2 k.o. Žirovnica #a: 615 p, b: 1735 p, H: 590~m

Košatinka izg.: Košatinka

Travnik, rovt.

217 D/2 k.o. Žirovnica #a: 470 p, b: 1740 p, H: 560~m

Kolovrat izg.: Kolovrat

Travnik.

218 D/2 k.o. Žirovnica #a: 700 p, b: 1755 p, H: 605~m

Medvedova luknja izg.: Medvedova luknja tudi: Medvedova jama

Luknja v skali nad rovtom Požarnica. Arheološko najdišče iz kasne antike Opomba: kljuka in puščična ost - Meterc

219 D/2 k.o. Žirovnica #a: 480 p, b: 1790 p, H: 530~m

Kavčke izg.: Kavčče

Stene nad Savo, nekoč domovanje kavk, sedaj poplavljeno - umetno jezero.

220 D/2 k.o. Žirovnica #a: 695 p, b: 1790 p, H: 580~m

Požarnica izg.: Požar'nca

Travnik, rovt.

221 D/2 k.o. Žirovnica #a: 535 p, b: 1800 p, H: 557~m

Pod lužo izg.: Pod vužo

Njiva.

222 D/2 k.o. Žirovnica #a: 800 p, b: 1840 p, H: 570-810 m

Sela izg.: Sela

Predel med hribom in cesto in od železniške proge do Lovske koče.

Sedaj deloma zazidan rovt.

223 D/2 k.o. Žirovnica #a: 540 p, b: 1855 p, H: 566,9 m

Goričca izg.: Goričca

Glava porasla s travo in listavci.

224 D/2 k.o. Žirovnica #a: 765 p, b: 1880 p, H: 565-585 m

Za vahtnico izg.: Za vaht'nco tudi: Pod hruško

Predel med potjo za potokom Završnico in cesto k umetnemu jezeru Završnica. Na zgornjem delu stoji debela hruška. Nekoč njiva, danes sadovnjak in travnik.

225 D/3 k.o. Žirovnica #a: 1185 p, b: 1425 p, H: 820-950 m

Meli izg.: Meli

Meli pod Smolnikom, zaraščene z mešanim gozdom.

226 D/3 k.o. Žirovnica #a: 1130 p, b: 1465 p, H: 908~m

Počivalo izg.: Počivav

Počivališče s klopco na Rudni poti.

227 D/3 k.o. Žirovnica #a: 1075 p, b: 1490 p, H: 800-1075 m

Pahle izg.: Pahle tudi: Figove Pahle

Greben, ki se vleče od Smolnika navzdol, poraščen z mešanim gozdom. Ime po kmetiji v Žirovnici.

228 D/3 k.o. Žirovnica #a: 940 p, b: 1505 p, H: 840-920 m

Župnica izg.: Žup'nca tudi: Njivice na Župnici

Žirovniški srenjski rovt. Arheološko najdišče Njivice na Župnici v zgornjem delu rovtu iz starejše železne dobe.

229 D/3 k.o. Žirovnica #a: 1230 p, b: 1555 p, H: 740-1180 m

Pot skozi Repše izg.: Pot skozi Repše

Slaba, strma, sprana vozna pot proti Žirovniški planini. Manj uporabljana kot pot skozi Kravjo dolino.

230 D/3 k.o. Žirovnica #a: 930 p, b: 1585 p, H: 810~m

Sirnica izg.: Sir'nca

Pretežno borov gozd.

231 D/3 k.o. Žirovnica #a: 1065 p, b: 1590 p, H: 570-1171 m

Rudna pot izg.: Rudna pot

Pot, ki so jo nekoč uporabljali rudarji in je vodila od Jam po vzhodnem pobočju Figovih Pahel, za Sivo reberjo, za Stanjam čez Bel pesek, skozi Baudovo ledino do ceste. Danes pa vodi po njej tudi pot iz Gozdca, Za stanjam k Valvasorju.

232 D/3 k.o. Žirovnica #a: 1235 p, b: 1640 p, H: 750~m

Pod Rupo izg.: Pod Rupo

Velika skala, nevarna za živino.

233 D/3 k.o. Žirovnica #a: 1170 p, b: 1670 p, H: 592-900 m

Rečica izg.: Rečica

Potok, ki teče po Repšah in ima svoje povodje od grebena Stola, ter med Velikim Stolom in Žirovniškim Malim Stolom navzdol.

234 D/3 k.o. Žirovnica #a: 990 p, b: 1695 p, H: 765~m

Za stanjam izg.: Za stanjam tudi: Beli pesek

Območje okoli sedla med Sivo reberjo in Pahlami, poraščeno predvsem z borom. Nahajališče belega peska. Skozenj vodi Rudna pot.

235 D/3 k.o. Žirovnica #a: 1240 p, b: 1715 p, H: 720-775 m

Njivica izg.: Nivca tudi: Njivice

Rovt, levo in desno od ceste k Valvasorju, razdeljen na Grosovo, Zavito, Figovo in Vahtarjevo Njivico, kmetije iz Most in Žirovnice. Arheološko najdišče (rudni kotli in ostanki železarskih peči).

236 D/3 k.o. Žirovnica #a: 1130 p, b: 1730 p, H: 700~m

Na planah izg.: Na pvanah

Travnik (rovt) z redkimi smrekovimi drevesi.

237 D/3 k.o. Žirovnica #a: 850 p, b: 1755 p, H: 745,1 m

Hočevajev hrib izg.: Hočevarjov hrib

Hrib nad Hočevarjevo vilo, pozneje karavla ob Završenski cesti.

238 D/3 k.o. Žirovnica #a: 995 p, b: 1765 p, H: 801,6 m

Siva reber izg.: Siv reb'r tudi: Sivna reber, Sivo rebro

Kamnita, strma glava, na jugovzhodni strani sive peči, poraščena z mešanim gozdom.

239 D/3 k.o. Žirovnica, Zabr #a: 1300 p, b: 1840 p, H: 872.8m

Gojzdašnica izg.: Gozdaš'nca tudi: Godašnica, Gozdašnica

Hrib nad dolino Završnica. Vzhodno od nje istomeni potok, ki priteče od Planice navzdol in se zliva v umetno jezero.

240 D/3 k.o. Žirovnica #a: 1245 p, b: 1865 p, H: 820~m

Turška jama izg.: Turška jama

Jama, ki je nekoč služila okoliškim ljudem za zavetje pred Turki.

241 D/3 k.o. Žirovnica #a: 910 p, b: 1870 p, H: 810~m

Lovska koča izg.: Lovska koča

Lovska koča lovske družine Stol. Dobra gostilna, kjer držijo v ogradi medvede.

242 D/4 k.o. Žirovnica #a: 1495 p, b: 1425 p, H: 1016 m

Pri Pogorevovem studencu izg.: P'r Pogorevmo s'tdenc

Studenc nad cesto k Valvasorju, ob poti v Kotel.

243 D/4 k.o. Žirovnica #a: 1732 p, b: 1448 p, H: 1209.4 m

Mlakarjeva Planica izg.: Mlakarjova Planica

Zahodni del Zabreške planine, v spodnjem delu tudi zahodno od današnjih rovtov na Planici.

244 D/4 k.o. Žirovnica #a: 1395 p, b: 1505 p, H: 870-950 m

Pot skozi Kravjo dolino izg.: Pot skoz Kravjo dolino

Strma vozna pot proti Kotlu in Zabrežniški planini. Povezava s potjo kozi Repše izza Rupe.

245 D/4 k.o. Žirovnica #a: 1355 p, b: 1510 p, H: 800-950 m

Rupa izg.: Rupa

Greben poraščen z mešanim gozdom.

246 D/4 k.o. Žirovnica #a: 1560 p, b: 1515 p, H: 1000-1100 m

Veriše izg.: Veriše

Zahodni del Planice. Nekdaj rovti, ki se danes zaraščajo z listavci (hrast, bukovje).

247 D/4 k.o. Žirovnica #a: 1400 p, b: 1540 p, H: 870-950 m

Kravja dolina izg.: Kravja dolina

Dolina, poraščena z redkim mešanim gozdom. Skoznjo vodi strma pot proti Žirovniški planini.

248 D/4 k.o. Žirovnica #a: 1640 p, b: 1590 p, H: 975-1200 m

Planica izg.: Planica

Nekdaj rovti in seče, ki se danes zaraščajo z listavci (hrast, bukovje).

249 D/4 k.o. Zabreznica #a: 1635 p, b: 1670 p, H: 955 m

Jamovec izg.: Jamovc tudi: Jamovci

Rovt in studenc, na njem vikend.

250 D/4 k.o. Zabreznica #a: 1390 p, b: 1740 p, H: 830~m

Mazovčev rovt izg.: Mazovčov rot tudi: Kraguljnica

Rovt poimenovan po lastniku iz Sela.

251 D/4 k.o. Žirovnica, Zabr #a: 1370 p, b: 1820 p, H: 828,5 m

Kneža izg.: Kneža

Ovine na gozdni cesti in odcep poti proti Verišu s znamenjem (križem).

252 D/4 k.o. Zabreznica #a: 1575 p, b: 1860 p, H: 900~m

- Resmanov rovt izg.: Resmanov rot
Rovt imenovan po lastniku iz Sela.
253 D/4 k.o. Zabreznica #a: 1775 p, b: 1870 p, H: 950-1000m
Zaklada izg.: Zakvada
Zaraščajoč se rovt.
- 254 D/5 k.o. Žirovnica #a: 1790 p, b: 1430 p, H: 1220.3 m
Zabreška planina izg.: Zabreška planina
Zabreška planina s pastirsko kočjo in hlevom.
- 255 D/5 k.o. Zabreznica #a: 2145 p, b: 1490 p, H: 1320~m
Debela peč izg.: Debeva peč tudi: Gola peč
Velika skala, nevarna za živino.
- 256 D/5 k.o. Zabreznica #a: 1800 p, b: 1610 p, H: 1050-1120 m
Jakov rovt izg.: Jakov rot
Rovt, imenovan po lastniku iz Sela (Petrovčev Jaka).
- 257 D/5 k.o. Zabreznica #a: 1795 p, b: 1650 p, H: 1030-1090 m
Belejev rovt izg.: Belejov rot
Rovt, imenovan po lastniku iz Zabreznice.
- 258 D/5 k.o. Zabreznica #a: 2090 p, b: 1655 p, H: 1140~m
Pod golo pečjo izg.: Pod golo pečjo tudi: Gola peč
Z mešanim gozdom poraščeno zemljišče nad g. cesto na Doslovško planino, izpod Gole peči. Krmišče in solnica.
- 259 D/5 k.o. Zabreznica #a: 1795 p, b: 1765 p, H: 1103 m
Vragovec izg.: Vragovc
Obla glava vzhodno od Planice, poraščena z mešanim gozdom.
- 260 D/5 k.o. Zabreznica #a: 1800 p, b: 1800 p, H: 1020-1100 m
Vrečnekov rovt izg.: Vrečnekov rot
Že močno zaraščen rovt na Vragovcu. Ime po kmetiji na Selu.
- 261 D/5 k.o. Doslovče, Zabre #a: 1965 p, b: 1830 p, H: 1038,4 m
Matuhovec izg.: Matohovc
Glava poraščena s pretežno listnatim gozdom. Ime po mlinarju iz Most.
- 262 D/6 k.o. Doslovče #a: 2640 p, b: 1445 p, H: 1250~m
Kopišče pod Javorom izg.: Kopiše pod Javorom
Nekdanje kopišče, kjer so kuhali oglje.
- 263 D/6 k.o. Doslovče #a: 2365 p, b: 1450 p, H: 1400~m
Zgornji Črtež izg.: Zgor'n Črtež tudi: Zgornje Črtenje, Zgornja Kopiša
Razdeljena nekdanja Završenska hosta nad Doslovško planino. Pretežno mešan gozd in planinski prostor Doslovške planine. Višnjak in solnica. (Opomba: Nekoč srenjske seče (kopiša), nato razdeljene seče (Črtež, Črtenje))
- 264 D/6 k.o. Doslovče #a: 2295 p, b: 1520 p, H: 1325~m
Lovska kočja izg.: Lovska kočja
Lovska kočja LD Stol na Spodnjem Črtežu.
- 265 D/6 k.o. Doslovče #a: 2365 p, b: 1535 p, H: 1330~m
Spodnji Črtež izg.: Spod'n črtež tudi: Spodnje Črtenje, Spodnja Kopiša
Razdeljena nekdanja Završenska hosta nad Doslovško planino. Pretežno mešan gozd in planinski prostor Doslovške planine. Višnjak in solnica.
- 266 D/6 k.o. Doslovče #a: 2385 p, b: 1685 p, H: 1190 m
Doslovška planina izg.: Doslovška planina
Planina vasi Doslovče s studencem, pastirsko kočjo in hlevom.
- 267 D/6 k.o. Doslovče #a: 2505 p, b: 1845 p, H: 950-1070 m
Čutov rovt izg.: Čutov rot
Rovt na Starih ramah, na Zgornjih doslovških rovtih. Čezenj vodi gozdna cesta. Višnjak in solnica.
- 268 D/6 k.o. Doslovče #a: 2505 p, b: 1845 p, H: 950-1070 m
Doslovški zgornji rovti izg.: Doslovšk zgor'n rot'
Zaraščajoči se doslovški rovti izpod Doslovške planine.
- 269 D/7 k.o. Doslovče #a: 3035 p, b: 1465 p, H: 970~m
Kopišče pod Bukovo pečjo izg.: Kopiše pod Bukovo pečjo
- Kopišče za oglje pod Bukovo pečjo ob vodi. Tik nad njim pelje pot Za vodo proti Jagerskim bajtam.
- 270 D/7 k.o. Doslovče #a: 3095 p, b: 1470 p, H: 1000-1200 m
Pod bukovo pečjo izg.: Pod bukovo pečjo
Strmo zemljišče poraslo z bukovim gozdom. Skozenj vodi pot iz Doslovške planine k Jagerskim bajtam.
- 271 D/7 k.o. Doslovče #a: 3130 p, b: 1470 p, H: 1010-1300 m
Bukova peč izg.: Bukova peč
Strm, skalnat greben, porasel z bukovim gozdom.
- 272 D/7 k.o. Doslovče #a: 2975 p, b: 1485 p, H: ~980 m
Pri apnu izg.: P'r apno
Nekdanje apnenice, pozneje pašnik (danes opuščen) iznad Spodnje Smokuške planine (Žage).
- 273 D/7 k.o. Doslovče #a: 3095 p, b: 1515 p, H: 1000-1600 m
Hudi graben izg.: Hud grab'n
Skalovita grapa, porasla spodaj z redkim bukovim, zgoraj pa z macesnovim gozdom, izpod Roblekovega doma. Ledina danes ni več poznana in je izginila v Strminah.
- 274 D/7 k.o. Doslovče #a: 3020 p, b: 1525 p, H: 950 m
Pri vodovodu izg.: Pri vodovodu
Vodovodno zajetje za Jeseniški vodovod iz 7 studencev, ki izvirajo na tem območju izpod grušča.
- 275 D/7 k.o. Doslovče #a: 2750 p, b: 1580 p, H: 1075 m
Kotel izg.: Kotu
Kotlnast rovt ob koncu nove ceste, ki vodi sem od Planice, danes zaraščen.
- 276 D/7 k.o. Doslovče #a: 3170 p, b: 1580 p, H: 1200-1600 m
Strmine izg.: Strmine
Z macesnom poraslo strmo pobočje Begunjščice izpod Roblekovega doma.
- 277 D/7 k.o. Doslovče #a: 2930 p, b: 1585p,
Plana pri bajti izg.: Pvana p'r bajt
Planinski prostor nad kočjo na Spodnji Smokuški planini.
- 278 D/7 k.o. Doslovče #a: 2770 p, b: 1590 p, H: 1065 m
Roč nad Zamerenkom izg.: Roč nad Zamerenkam
Križišče poti, ki prihaja navzgor od Žage in gre naprej proti Doslovški planini tik pod ob koncu gozdne ceste, ki vodi sem od Planice. Roč imenujejo Smokučani rovt oz. seče, t.j. zemljišče, kjer se je nekoč kosilo - seklo.
- 279 D/7 k.o. Doslovče #a: 2975 p, b: 1620 p, H: 940~m
Rodinska bajta izg.: Rodinska bajta
Predel okoli nekdanje rodinske pastirske bajte, nasproti Žage.
- 280 D/7 k.o. Doslovče #a: 2920 p, b: 1630 p, H: 870-975 m
Spodnja Smokuška planina izg.: Spodna Smokuška planina tudi: Žaga
Planinski prostor vasi Smokuč in Rodin od Jezerc do Apna.
- 281 D/7 k.o. Doslovče #a: 2835 p, b: 1630 p, H: 928-1220 m
Pot čez Zamerenke izg.: Pot čez Zamerenke
Pot, ki pelje od Žage na Poljško planino čez Zamerenke.
- 282 D/7 k.o. Doslovče #a: 2915 p, b: 1670 p, H: 916 m
Pri bajti izg.: P'r bajt tudi: Pri žagi
Predel okoli pastirske kočje na Spodnji Smokuški planini (Žagi). Imenovanje tudi po nekdanji žagi, ki je bila tod za potrebe nekdanjega rudnika na Begunjščici.
- 283 D/7 k.o. Doslovče #a: 2940 p, b: 1710 p, H: 890-1020 m
Za vodo izg.: Za vodo
Pot, ki poteka od Jezerc po vzhodni strani Završnice mimo Rodinske bajte navzgor in se kakih 300 pod Lovskimi kočami združi s cesto, ki prihaja navzgor od Žage po zahodni strani Završnice.
- 284 D/7 k.o. Doslovče #a: 2820 p, b: 1755 p, H: 980~m
Zamerenki izg.: Zamerenk'
Razdeljena nekdanja srenjska posest Rodincev nad Zeleno dolino in nad Jezercami. Drvošči, predvsem porasli z bukvijo in smreko.

- 285 D/7 k.o. Doslovče #a: 2750 p, b: 1780 p, H: 1000~m
Honov drvošč izg.: Honov drvošč
Ime po latniku iz Rodin. Zemljišče poraslo predvsem z bukvijo in smreko.
- 286 D/7 k.o. Doslovče #a: 3105 p, b: 1795 p, H: 1110 m
Na Bekselnu izg.: Na Beksel'n
Izogibališče vozičkov na nekdanji Panzovi žičnici na Begunjščici.
- 287 D/7 k.o. Doslovče #a: 2890 p, b: 1800 p, H: 850-925 m
Jezerca izg.: Jezerca
Prostor okoli potoka Završnice nad odcepom poti v Boč potok in naprej na Kališča. Završnica dela tukaj tolmuje.
- 288 D/7 k.o. Doslovče #a: 2800 p, b: 1805 p, H: 970~m
Zelena dolina izg.: Zelena dolina
Last smokuške agrarne skupnosti, nekoč srenjska. Danes z bukvijo porasla kotanja v zahodnem pobočju nad Jezercami nad cesto.
- 289 D/7 k.o. Doslovče #a: 2780 p, b: 1855 p, H: 875-1075 m
Pot v Kotel izg.: Pot u Kotu
Pot, ki poteka iz završniške ceste na Basarišču (spodnjem) v Kotel.
- 290 D/7 k.o. Doslovče #a: 2745 p, b: 1875 p, H: 880~m
Basarišče izg.: Basarše tudi: Na basarskem, Basarsko
Nekdanje Spodnje Basarišče. V tem predelu so nakladali les, ki so ga zvlačili navzdol ali peš, ali s konji ali po drčah. Zgornji del, vzhodno od Doslovške planine, se je nekoč imenovalo Zgornje Basarše.
Ime od nekdanjega srenjskega drvošča (pozneje razdeljenega), kjer so lahko sekali revni ljudje. Tedaj je bil še razdeljen na Zgornje in Spodnje Basarišče (kjer so ljudje "fasali" = dobili odkazan les). Zgornje Basarišče je tedaj segalo navzgor do Čela. Ime se danes več ne uporablja.
- 291 D/8 k.o. Doslovče #a: 3666 p, b: 1448 p, H: 1758 m
Mali vrh izg.: Mau vrh
Z ruševjem porasel vrh nad Roblekovim domom.
- 292 D/8 k.o. Doslovče #a: 3556 p, b: 1476 p, H: 1220-1657 m
Skozi Macesnovec izg.: Skoz M'cesnovc
Pot, ki vodi od Roblekovega doma k Spodnim ogencam in naprej v Zelenico.
- 293 D/8 k.o. Begunje #a: 3605 p, b: 1490 p, H: 1657 m
Roblekov dom izg.: Roblekov dom
Roblekov dom na Begunjščici, je v lasti PD Radovljica, ime po nekdanjem radovljiškem lekarnarju.
- 294 D/8 k.o. Doslovče #a: 3370 p, b: 1530 p, H: 1400~m
Poljški presek izg.: Polšk presek
Presek med privatnimi parcelami in višje ležečim državnim gozdom na višini 1400m pod Roblekovim domom. Ločuje spodaj ležeče Strmine od zgoraj ležečega Macesnoveca.
- 295 D/8 k.o. Begunje #a: 3460 p, b: 1590p,
Macesnovec izg.: M'cesnovc tudi: Mecsnovec
Predel, poraščen z macesni, na zahodnem grebenu Begunjščice pod Roblekovim domom.
- 296 D/8 k.o. Begunje #a: 3510 p, b: 1600p,
Pri Vilfanci izg.: P'r Vilfanc
Mesto, kjer je stala koč lastnika Vilfana iz Radovljice. Vidni so še temelji. Koča je bila požgana pred 2. svetovno vojno, namesto nje pa postavljen Roblekov dom.
- 297 D/8 k.o. Begunje #a: 3670 p, b: 1690p,
Kamnita zaplata izg.: Kamnita zapvata
Skalnati svet v strmini.
- 298 D/8 k.o. Begunje #a: 3320 p, b: 1770 p, H: ~1326 m
Knapi izg.: Knapi
Nekdanji rudnik manganove rude na Begunjščici. Pod njim zgornja postaja Pantzeve žičnice.
- 299 D/8 k.o. Begunje #a: 3560 p, b: 1770p,
Pri debeli jelki izg.: P'r ta debeu jeuk
Od Poljške planine oddaljena ca 300 m po poti proti Roblekovemu domu in od poti ca 100 m proti vzhodu. Na tem mestu je do l. 1988 stala caa 420 let stara
- jelka. Podri jo je veter zaradi posledic vandalizma. V njenem votlem deblu so zažgali gorivo za motorne žage in tako oslabili obod, da je veter lahko zaključil njeno življensko dobo. Jelka je imela prsni obseg 526 cm in 32 m³ telesnine.
- 300 D/8 k.o. Begunje #a: 3510 p, b: 1775p,
Skok izg.: Skok
Pašnik na pobočju pod Roblekovim domom.
- 301 D/8 k.o. Begunje #a: 3590 p, b: 1780p,
Jurčkov črtene izg.: Jurčkov črtene
Nekdanja košenica, imenovana po kmetiji Jurček v Begunjah.
- 302 D/8 k.o. Begunje #a: 3245 p, b: 1795 p, H: 1260~m
Mašinhaus izg.: Mašinhaus
Zgornja postaja nekdanje žičnice za les, postavljene po drugi svetovni vojni.
- 303 D/8 k.o. Begunje #a: 3490 p, b: 1830p,
Vogenca izg.: Vog'nca
Mešan gozd. (Opomba: Naziv izvira iz OGLJENICE, kraja kjer so stale ogljene kope in sekalo les za izdelavo oglja.)
- 304 D/9 k.o. Doslovče #a: 3745 p, b: 1580 p, H: 1602 m
Pri rudniku izg.: P'r rud'nk'
Nekdanji rudnik KID, ki je tod kopala manganovo rudo.
- 305 D/9 k.o. Begunje #a: 3780 p, b: 1600 p,
Polanski rob izg.: Polansk rob
Travnato območje južno od Roblekovega doma. Viden vhod v nekdanji rudnik mangana. Izvir vode.
- 306 D/9 k.o. Begunje #a: 3810 p, b: 1615 p, H: 1580~m
Kopišča izg.: Kopiša
Mesto, kjer so Begunjci delali senene kope.
- 307 D/9 k.o. Begunje #a: 4045 p, b: 1630p,
Kevderc izg.: Kevd'rc, Čevd'rc
Skalnato zemljišče, delno pašnik. Stanišča gamsov in ruševcev.
- 308 D/9 k.o. Begunje #a: 3720 p, b: 1670p,
Vrtec izg.: Vrt'c
Travniška enklava ob zgornji gozdni meji.
- 309 D/9 k.o. Begunje #a: 3980 p, b: 1715p,
Gladka zaplata izg.: Gvahka zapvata
Nekoč manjša košenica.
- 310 D/9 k.o. Begunje #a: 4130 p, b: 1720p,
Trlejev črtene izg.: Trlejev črtene
Košenica, imenovana po kmetiji v Begunjah.
- 311 D/9 k.o. Begunje #a: 3790 p, b: 1725p,
Ozki plaz izg.: Ozk pvaz
Ozek pas grušča.
- 312 D/9 k.o. Begunje #a: 4020 p, b: 1740p,
Predava izg.: Predava
Mešan gozd.
- 313 D/9 k.o. Begunje #a: 3860 p, b: 1760p,
Mrhneč plaz izg.: Mrhneč pvaz
Gruščnat plaz (pobočje grušča) na Begunjščici.
- 314 D/9 k.o. Begunje #a: 3905 p, b: 1760p,
Ještinov črtene izg.: Ještinov črtene
Košenica, imenovana po kmetiji v Begunjah.
- 316 D/9 k.o. Begunje #a: 4080 p, b: 1770p,
Zeleni plaz izg.: Zelen pvaz
Poraščen greben z grmovjem med dvema grabnoma.
- 304 D/8 k.o. Begunje #a: 4040 p, b: 1810p,
Štorovc izg.: Štorovc
Travnata grapa, ki predstavlja levi krak Šmonovega grabna.
- 317 D/9 k.o. Begunje #a: 3973 p, b: 1814p,

Čeva izg.: Čeva

Manjša košenica na pobočju Begunjščice, na meji s "Kozorogom".

318 D/9 k.o. Begunje #a: 3800 p, b: 1820p,

Fenčev črtene izg.: Fenčov črtene

Košnica na pobočju Begunjščice, imenovana po kmetiji v Begunjah.

319 D/9 k.o. Begunje #a: 4110 p, b: 1820p,

Lebarjeva skala izg.: Lebarjova skava

Skala, poraščena s skromno vegetacijo trav, imenovana po kmetiji v Begunjah.

320 D/9 k.o. Begunje #a: 3710 p, b: 1830p,

Trnovc izg.: Trnovc

Opuščena košenica.

321 D/9 k.o. Begunje #a: 3800 p, b: 1850p,

Grozdolč izg.: Grozdolč

Zaraščena frata z grmovjem in malinovjem.

322 D/10 k.o. Begunje #a: 4300 p, b: 1650p,

Mali pungart izg.: Mau pung'rt

Pašnik, poraščen z redkim drevjem.

323 D/10 k.o. Begunje #a: 4250 p, b: 1675p,

Koroščev črtene izg.: Koroščov črtene

Košnica na pobočju Begunjščice imenovana po kmetiji v Begunjah.

324 D/10 k.o. Begunje #a: 4210 p, b: 1680p,

Seče izg.: Seče

Nekdanje košenice na Roži, več lastnikov.

325 D/10 k.o. Begunje #a: 4210 p, b: 1690p,

Tazapečen izg.: Tazapečen

Nekdanja košenica v Sečah na Roži.

326 D/10 k.o. Begunje #a: 4315 p, b: 1700p,

Raven izg.: Rav'n

Položnejši predel, pašnik nad gozdno mejo.

327 D/10 k.o. Begunje #a: 4360 p, b: 1700p,

Veliki Pungart izg.: Velč Pung'rt

Ravna košenica - pašnik s posameznimi drevesi na Roži.

328 D/10 k.o. Begunje #a: 4400 p, b: 1700p,

Zgoška kopišča izg.: Zgoške kopiša

Košnica na Roži.

329 D/10 k.o. Begunje #a: 4450 p, b: 1700p,

Roža izg.: Roža

Travnata površina z izvirov vode v luknji v pobočju Begunjščice.

330 D/10 k.o. Begunje #a: 4280 p, b: 1710p,

Rudna peč izg.: Rudna peč

Poraščena skala rdečkaste barve.

331 D/10 k.o. Begunje #a: 4550 p, b: 1720p,

Vošovje izg.: vošovle tudi: Vošovje, Jelševje

Pobočje, ki ga zaraščajo jelša, rušje in drugo grmovje. (Opomba: Nastalo iz Jelševje, kraju, kjer rastejo jelše (voše).)

332 D/10 k.o. Begunje #a: 4200 p, b: 1750p,

Bohinčev črtene izg.: Bohinčov črtene

Košnica na pobočju Begunjščice imenovana po lastniku iz Begunj.

333 D/10 k.o. Begunje #a: 4310 p, b: 1760p,

Bogatinov črtene izg.: Bogatinov črtene

Košnica na pobočju Begunjščice, imenovana po kmetiji v Begunjah.

334 D/10 k.o. Begunje #a: 4420 p, b: 1790p,

Na stari bajti izg.: Na star bajt

Travnata površina, rastišče ruševca, kjer so bile nekoč postavljene svisli za hranjenje sena.

335 D/10 k.o. Begunje #a: 4540 p, b: 1840p,

Pikčev rob izg.: Pikčov rob

Gozdni greben pod planino Prevala, na katerem je do l. 1940 stala gozdarska koč. Imenovanje po kmetiji v Begunjah.

336 D/10 k.o. Begunje #a: 4620 p, b: 1870p,

Kamnje izg.: Kamne

Z grmovjem in borom zaraslo melišče pobočnega grušča zahodno od planine Prevale.

337 D/11 k.o. Begunje #a: 4660 p, b: 1690p,

Kozjek izg.: Kozjek

Špičasta skala nad planino Prevala, ki je kozjega videza.

338 D/11 k.o. Begunje #a: 4720 p, b: 1710p,

Kalvarija izg.: Kalvarja

Kopasti hriček na robu planine Planinca. Na njem postavljena lovsko koč.

339 D/11 k.o. Begunje #a: 4730 p, b: 1880p,

Prevala izg.: Prevala

Planina s pastirsko koč.

340 E/2 k.o. Žirovnica #a: 630 p, b: 1910 p, H: 530~m

Matuh izg.: Matuh

Nekoč kmetija z žago in mlinom v Mostah ob Završnici.

341 E/2 k.o. Žirovnica #a: 700 p, b: 1930 p, H: 550~m

Na ovinku izg.: Na uvink tudi: Zavink, Pod skavo

Predel okoli spomenika talcem.

342 E/2 k.o. Žirovnica #a: 480 p, b: 1940 p, H: 480~m

Skutnikovo kopišče izg.: Skut'nikov kopiše

Kopišče kmeta iz Most.

343 E/2 k.o. Žirovnica #a: 730 p, b: 1960 p, H: 600~m

Gaberca izg.: Gabrca

Predel nad železniškim predorom, poraščen z gabri.

344 E/2 k.o. Žirovnica #a: 485 p, b: 1970 p, H: 475-530~m

Trbiž izg.: Trbiž

Skutnikov sadni vrt.

345 E/2 k.o. Žirovnica #a: 765 p, b: 1975 p, H: 630,1 m

Kucel izg.: Kucl

Najvišji vrh Gaberce, poraščen z gabri, kota 630,1.

346 E/2 k.o. Žirovnica #a: 810 p, b: 1995 p, H: 555-715.2 m

Lipje izg.: Lipje

Najzahodnejši del Peči, nad Mostami in Žirovnico (do Brin vrha - kota 715.2), poraščen predvsem z listnatim gozdom. V ožjem pomenu tudi glava nad Pižovo jamo, kjer je arheološko najdišče.

347 E/2 k.o. Žirovnica #a: 485 p, b: 2000 p, H: 470-530 m

Breje izg.: Breje

Levi savski breg od pritoka Završnice do Studenske gmajne. Tudi rovti na tem območju.

348 E/2 k.o. Žirovnica #a: 700 p, b: 2035 p, H: 557~m

Mokro polje izg.: Mok'r pole

Nekoč kmetijske površine okoli cerkve sv. Martina z dobro zemljo, danes pozidano.

349 E/2 k.o. Žirovnica #a: 545 p, b: 2060 p, H: 545~m

Mokro polje izg.: Mok'r pole

Nekoč dobre njive in travniki, danes deloma pozidano zemljišče izpod terase, na kateri stoji cerkev sv. Martina.

350 E/2 k.o. Žirovnica #a: 810 p, b: 2075 p, H: 560~m

Tvake izg.: Tvake tudi: Na Tlakah, Tlake

Predel pod Lipjem, jugozahodno od Vasršlusa, za cekvijo sv. Martina, kjer je potekala (tlakovana) antična pot. Arheološko najdišče.

- 351 E/2 k.o. Žirovnica #a: 440 p, b: 2140 p, H: 470-540 m
Hrastovica izg.: Hrastovca
Nekoč s hrasti poraščen breg, danes pozidano s hidroelektramiškimi poslopji.
- 352 E/2 k.o. Žirovnica #a: 705 p, b: 2200 p, H: 546~m
Podonca izg.: Podonca
Suha struga pod ježo.
- 353 E/2 k.o. Žirovnica #a: 665 p, b: 2250 p, H: 543~m
Pod hruško izg.: Pod hruško
Travniki in njive. Ledina je presekana z novo avtocesto.
- 354 E/2 k.o. Žirovnica #a: 495 p, b: 2345 p, H: 543~m
Lebiše izg.: L'biše
Travniki, deloma pozidano.
- 355 E/3 k.o. Žirovnica #a: 980 p, b: 1915 p, H: 675-800 m
Mali Gozdec izg.: Mau Gozd'c
Pašnik za ovce, danes zrigolan. Predel med potokom Rečica in hribom Sivo Reberjo, deloma poraščen z grmovjem.
- 356 E/3 k.o. Žirovnica #a: 1060 p, b: 1940 p, H: 610-675 m
Veliki Gozdec izg.: Velk Gozdc
Krajvi pašnik z redkim drevjem vzhodno od potoka Rečica, danes delno zrigolan. Čezenj vodi cesta proti Valvasorju.
- 357 E/3 k.o. Žirovnica #a: 970 p, b: 1980 p, H: 600-625 m
Vrt'c izg.: Vrt'c
Travnik pod cesto, ki vodi k umetnemu jezeru in izpod umetnega jezera na Završnici, ter nad pritokom Rečice.
- 358 E/3 k.o. Žirovnica #a: 845 p, b: 2025 p, H: 620 m
Vasršlus izg.: Vasršlus
Značilna zgradba pri vhodu v predor s cevjo iz zajetja pri umetnem jezeru na Završnici.
- 359 E/3 k.o. Žirovnica #a: 1250 p, b: 2040 p, H: 629.4 m
Umetno jezero Završnica izg.: P'r jezer'
Umetno jezero na Završnici, zajetje vode za staro elektrarno Završnica, sedaj Moste.
- 360 E/3 k.o. Žirovnica, Zabr #a: 928 p, b: 2048 p, H: 658 m
Brin vrh (žirovniški) izg.: Brin vrh (žirovniški) tudi: Mali vrh (žirovniški)
Najzahodnejši prehod iz Leščanske ravnine v Zavrh prek zahodnega dela Peči (Lipja). Meja med k.o. Zabreznica in k.o. Žirovnica. Čez ta vrh poteka zložna pot iz Zabreznice in Sela na vrh ter po (Mazovčevih) štengah navzdol proti umetnemu jezeru.
- 361 E/3 k.o. Zabreznica #a: 955 p, b: 2050 p, H: 650~m
Mazovčeve štenge izg.: Mazovčove štenge
(Opomba: Pot prek Brinj vrha na Gozdec poteka iz Zabreznice nad Selom na Gozdec. Na severni, strmi strani so v skalo vsekane stopnice (štenge). Poimenovanje po kmetiji Mazovc na Selu.)
- 362 E/3 k.o. Žirovnica #a: 940 p, b: 2085 p, H: 625 m
Debela peč izg.: Debeva peč tudi: Lipje
Peč z ravnim temenom, pod katero je bilo železnodobno naselje.
- 363 E/3 k.o. Zabreznica #a: 1055 p, b: 2105 p, H: 715.2 m
Brin vrh izg.: Brin vrh tudi: Brinjev vrh
Vrh v zahodnem delu zabrezniskega Lipja, porasel z mešanim gozdom (bor, smreka, bukev, gaber). Geodetska točka 80.
- 364 E/3 k.o. Žirovnica #a: 920 p, b: 2155 p, H: 608.8 m
Piževa jama izg.: Pižova jama tudi: Pišova jama
Peskokop, poimenovan po kmetiji Piž v Žirovnici, zahodno pod koto 608,8. (Opomba: Nad Pižovo jamo (severno od jame in jugozahodno od Debele peč) je železnodobno arheološko najdišče Lipje (Meterc).)
- 365 E/3 k.o. Zabreznica #a: 1233 p, b: 2173 p, H: 758.4 m
Mali vrh (Selski) izg.: Mau vrh (Sevsk) tudi: Brin vrh (Selski)
Sedlo v zahodnem delu Peči (Malem vrhu) ob koti 758,4m. Pot poteka iz Sela do Malih Lebenic, kjer se ji pridruži pot iz Zabreznice, ki poteka prek Malih Selc. Od tod se pot dviguje strmo navzgor v serpentinah (štengah) na sedlo, od koder se po strmem pobočju položno spušča navzdol v Zavrh k Završnici.
- 366 E/3 k.o. Zabreznica #a: 1155 p, b: 2190 p, H: 700~m
Veliki kucel izg.: Velk kuc'l
Pretežno z gabrovjem poraščena glava nad Kobivnekom.
- 367 E/3 k.o. Zabreznica #a: 1070 p, b: 2195 p, H: 657,2 m
Velike Lebenice izg.: Velke Lebenice
Na tem prostoru je bila železnodobna naselbina, danes travnat prostor. Dostop iz Sela ali Zabreznice.
- 368 E/3 k.o. Zabreznica #a: 1090 p, b: 2210 p, H: 665~m
Male Lebenice izg.: Mave Lebenice
Na tem prostoru je bila železnodobna naselbina, danes travnat prostor. Dostop iz Sela ali Zabreznice.
- 369 E/3 k.o. Zabreznica #a: 1240 p, b: 2210 p, H: 655-758 m
Mala goša izg.: Mava goša
Gabrov gozdček pod Selskim malim vrhom (kota 758.4).
- 370 E/3 k.o. Zabreznica #a: 1115 p, b: 2250 p, H: 640~m
Kobivnek izg.: Kobivn'k tudi: Kobivnik
Konjski pašnik.
- 371 E/3 k.o. Zabreznica #a: 1155 p, b: 2250 p, H: 660~m
Mali kucel izg.: Mau kucl
Majhna glava poraščena pretežno z gabri.
- 372 E/3 k.o. Žirovnica #a: 950 p, b: 2285 p, H: 560~m
Poharjev travnik izg.: Poharjov trav'nk
Travnik med cesto in pašnikom na Rebri, ter med zadnjo hišo v Žirovnici in prvo hišo na Selu. Ime po kmetiji v Žirovnici.
- 373 E/3 k.o. Zabreznica #a: 1222 p, b: 2290 p, H: 666~m
Mala Selca izg.: Mava Sevca
Na tem prostoru je bila železnodobna naselbina, danes travnat prostor, na katerem stoji znamenje. Dostop iz Zabreznice.
- 374 E/3 k.o. Zabreznica #a: 1295 p, b: 2322 p, H: 682~m
Velika Selca izg.: Velka Sevca
Na tem prostoru je bila železnodobna naselbina, danes travnat prostor, na katerem se nahaja tudi brunarica. Dostop iz Zabreznice.
- 375 E/3 k.o. Zabreznica #a: 1220 p, b: 2330 p, H: 625~m
Čehlava lipa izg.: Čehlava lipa
Pašnik izpod Malih Selc nad Zabreznico. Poimenovanje po kmetiji Čehl v Zabreznici.
- 376 E/3 k.o. Zabreznica #a: 1170 p, b: 2340 p, H: 600~m
Vrečnekova jama izg.: Vrečnekova jama
Peskokop. Ime po kmetiji Vrečnek (Orečnik) na Selu.
- 377 E/3 k.o. Zabreznica #a: 1300 p, b: 2350 p, H: 635-675 m
Medvedova skala izg.: Medvedova skava
Skalnato čelo skalne glave, na katerih se nahaja ravan Velikih Selc.
- 378 E/4 k.o. Žirovnica #a: 1535 p, b: 1925 p, H: 915.0 m
Veriše izg.: Veriše tudi: Resmanova peč, Police
Hrib nad dolino Završnica z dvojnimi vrhom, porasel z listnatim gozdom. Nekdanje ime Police, vrh pa Resmanova peč.
- 379 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1685 p, b: 1930 p, H: 900~m
Žumrov rovt izg.: Žumrov rot
Rovt, imenovan po lastniku iz Most.
- 381 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1410 p, b: 1995 p, H: 650~m
Pruh izg.: Pruh
Opuščen peskokop vzhodno od potoka Gozdašnica, pod Verišem.
- 382 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1325 p, b: 2025 p, H: 629.4-1100 m
potok Gozdašnica izg.: potok Godaš'nca tudi: Godašnica, Gozdašnica, Rupe (grapa)
Potok, ki teče iz Planice navzdol po grapi Rupe, vzhodno od hriba Gozdašnice.

- 383 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1735 p, b: 2025 p, H: 929.7 m
Kurica izg.: Kurica tudi: Kumnica (FK), Pod Močeradam (TU), Jaščeva peč (TU)
Hrib nad dolino Završnica, poraščen z mešanim gozdom. Nekdanje ime za spodnje dele Pod Močeradam, vrh pa Jaščeva peč.
- 384 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1445 p, b: 2050 p, H: 640~m
Birčove polane izg.: Birčove polane
Travnik, rovt. Ime po lastniku iz Most.
- 385 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1490 p, b: 2080 p, H: 520-1100 m
Završniška cesta izg.: Završnska cesta tudi: Završenska cesta
Cesta, ki poteka iz Most skozi Zavrh do Jagrskih bajt. Na njej je bila najdena "rimska cesta" - t.j. tlakovana pot nad vahtnico v Mostah.
- 386 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1775 p, b: 2115 p, H: 1103 m
potok Vragovec izg.: potok Vragovc
Potok, ki priteče izpod Vragovca navzdol.
- 387 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1695 p, b: 2120 p, H: 700~m
Jaščeve jame izg.: Jaščeve jame
Predel pod Jaščevo pečjo. Listnat gozd. Ime po kmetiji v Mostah - Jakec (ime pozabljeno).
- 388 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1585 p, b: 2125 p, H: 655~m
Pogorevove polane izg.: Pogorevove polane
Travnik, rovt, ime po lastniku iz Žirovnice.
- 389 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1395 p, b: 2140 p, H: 640-860 m
Nad vodo izg.: Nad vodo
Spodnji, nestrmi del severnega pobočja Peči nad Završnico in umetnega jezera, poraščen pretežno z bukvijo.
- 390 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1740 p, b: 2165 p, H: 675~m
Zgornji Junčevc izg.: Zgor'n Junčovc
Travnik, žirovniški rovt, ki ga je užival lastnik bika.
- 391 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1720 p, b: 2210 p, H: 665~m
Spodnji Junčevc izg.: Spod'n Junčovc
Travnik, žirovniški rovt, ki ga je užival lastnik bika.
- 392 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1417 p, b: 2248 p, H: 860.0 m
Mali vrh (Zabreznški) izg.: Mau vrh tudi: Veliki vrh (LF), Zabreška peč (TU-GL) toda ne: Selski vrh, Selski Mali vrh
Kota 848. Zabreznški Mali vrh (nad Breznico) je najvišja točka zahodnega dela Peči, imenovan kot celotni greben Mali vrh. Po slemenu in od Sv. Lovrenca vodi steza. (Opomba: Celotnemu zahodnemu delu peči pravijo v Žirovnici in Mostah Brin vrh, na Selu, v Zabreznici in Breznici pa Mali vrh. Najvišjemu vrhu (860 m) v Malem vrhu pravijo na Zabreznici Veliki vrh.)
- 393 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1475 p, b: 2260 p, H: 837 m
Veža izg.: Veža
Sedlo med (zabreznškim) Malim vrhom in Pečmi. Nanj vodi steza od Sv. Lovrenca. Na severni strani ni poti v dolino Završnice (Opomba: Veža ločuje Peči od Malega (Brin) vrha.)
- 394 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1510 p, b: 2280 p, H: 848.0 m
Peči izg.: Peči tudi: Breznške peči
Kopasta skalna glava nad Breznico vzhodno od Veže.
- 395 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1670 p, b: 2280 p, H: 640-860 m
Bukovje izg.: Bukovje tudi: Bukovle
Severno pobočje Peči, poraščeno pretežno z bukvijo.
- 396 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1380 p, b: 2290 p, H: 759,5 m
Sv. Lovrenc izg.: Sv. Urenc
Na tem prostoru je bila železnodobna naselbina, danes stoji tam obnovljena srednjeveška cerkev sv. Lovrenca. Dostop iz Sela ali Zabreznice prek Malih in Velikih Selc.
- 397 E/4 k.o. Zabreznica #a: 1330 p, b: 2335 p, H: 670~m
Kašča izg.: Kašča
Studenc na pobočju Rebri izpod Velikih Selc.
- 398 E/5 k.o. Zabreznica #a: 1875 p, b: 1905 p, H: 975~m
Rudov rovt izg.: Rudov rot
Rovt, poimenovan po lastniku iz Žirovnice.
- 399 E/5 k.o. Doslovče, Zabre #a: 1945 p, b: 1915 p, H: 1000~m
Pod Matuhovcem izg.: Pod Matohovcam
Pretežno listnat gozd in zaraščajoči se rovti.
- 400 E/5 k.o. Doslovče #a: 1925 p, b: 1985 p, H: 930.5 m
Srnek izg.: Smek tudi: Srnji hrib, toda ne: Srnjak
Kamnita glava, poraščena pretežno z borom.
- 401 E/5 k.o. Doslovče #a: 2035 p, b: 2035 p, H: 710-930 m
Krevlov rovt izg.: Krevlov rot
Zaraščajoč se rovt, imenovan po kmetiji v Žirovnici, pretežno poraščen z borom.
- 402 E/5 k.o. Doslovče #a: 1990 p, b: 2090 p, H: 900~m
Rudov rovt izg.: Rudov rot
Zaraščajoči se rovt, imenovan po kmetiji v Žirovnici.
- 403 E/5 k.o. Doslovče #a: 1850 p, b: 2200 p, H: 710-930 m
Čista brda izg.: Čista brda
Rob zahodno od Bitgovca, ki se iz doline navzgor vleče proti Smjeku, poraščen pretežno z borom.
- 404 E/5 k.o. Doslovče #a: 2155 p, b: 2135 p, H: 780~m
Cunarjev rovt (prvi) izg.: Cunarjov rot 1
Prvi od dveh rovtov imenovan po kmetiji na Breznici, ob potoku Bitgovec.
- 405 E/5 k.o. Doslovče #a: 2215 p, b: 2135 p, H: 780~m
Cunarjev rovt (drugi) izg.: Cunarjov rot 2
Drugi od dveh rovtov, imenovan po kmetiji na Breznici, vzhodno od prvega, prek grebena.
- 406 E/5 k.o. Doslovče #a: 2100 p, b: 2190 p, H: 710-1300 m
Bitgovec izg.: Bitgovc
Povodnje potoka Bitgovec poraslo z mešanim gozdom, predvsem bukvijo. Istoimeni potok se izliva v Završnico. Ob potoku poteka vlaka.
- 407 E/5 k.o. Doslovče #a: 2162 p, b: 2190 p, H: 826.8 m
Cunarjeve peči izg.: Cunarjove peči
Peči severno nad završnico cesto za Bitgovcem. Ime po kmetiji na Breznici.
- 408 E/5 k.o. Doslovče #a: 1850 p, b: 2200 p, H: 700-900 m
Bohinjčev vak izg.: Bohinčov vak
Vlaka (vak), ki poteka od ceste navzgor proti Smjeku, imenovana po kmetiji na Breznici.
- 409 E/5 k.o. Doslovče #a: 1975 p, b: 2225 p, H: 750-850 m
Legatov plaz izg.: Legatov pvaz
Plazovito zemljišče južno pod Čistimi brdi.
- 410 E/5 k.o. Doslovče #a: 2180 p, b: 2255 p, H: 717.8 m
Žingarski most izg.: Žingarsk most
Tretji most čez Završnico, za Bitgovcem.
- 411 E/5 k.o. Doslovče #a: 2173 p, b: 2275 p, H: 787.8 m
Žingarjeve peči izg.: Žingarjove peči
Peči južno od završniške ceste v Bitgovcu.
- 412 E/5 k.o. Doslovče #a: 2105 p, b: 2310 p, H: 703.6 m
Bitgovski most izg.: Bitgovsk most
Drugi most čez Završnico (pred Bitgovcem) v Zavrhu.
- 413 E/5 k.o. Doslovče #a: 1990 p, b: 2330 p, H: 689.0 m
Gosjaški most izg.: Gosjašk most
Prvi most čez Završnico na Završniški cesti.
- 414 E/6 k.o. Doslovče #a: 2600 p, b: 1895 p, H: 950-1020 m
Janezov rovt izg.: Janezov rot
Rovt na Starih ramah na Zgornjih doslovskih rovtih. Višnjak in solnica. Ime po

kmetiji v Doslovčah.

- 415 E/6 k.o. Doslovče #a: 2645 p, b: 1905 p, H: 860-1000 m
Kaludrina pot izg.: Kavudrma pot
Pot, ki vodi iz završniške ceste na Stare rame.
- 416 E/6 k.o. Doslovče #a: 2265 p, b: 1915 p, H: 750-1070 m
Boljavnik izg.: Bojav'nk, Bojank tudi: Bojanek, Strnika
Pretežno bukov gozd nad završniško cesto vzhodno od Bitgovca z vmesnim vrhom 1075.6m, vzhodno omejen s Pasico, zgoraj pa z Doslovško planino.
- 417 E/6 k.o. Doslovče #a: 2580 p, b: 1915 p, H: 1000~m
Stare rame izg.: Stare rame
Rovti na Dolenjih doslovških rovlih, sedaj že deloma zaraščeni z mešanim gozdom (predvsem bukev).
- 418 E/6 k.o. Doslovče #a: 2565 p, b: 1930 p, H: 950-1020 m
Korenov rovt izg.: Korenov rot
Rovt na Starih Ramah na Spodnjih doslovških rovlih. Ime po kmetiji v Doslovčah.
- 419 E/6 k.o. Doslovče #a: 2600 p, b: 1940 p, H: 940~m
Kaludra (studenec) izg.: Kavudra
Studenec izpod poti, ki vodi iz završniške ceste na Stare rame.
- 420 E/6 k.o. Doslovče #a: 2520 p, b: 1955 p, H: 920-960 m
Ukanov rovt izg.: Ukanov rot
Zaraščajoči se rovt na Starih ramah na Spodnjih doslovških rovlih. Ime po kmetiji na Breznici.
- 421 E/6 k.o. Doslovče #a: 2455 p, b: 1965 p, H: 910-950 m
Fržinčev rovt izg.: Fržincev rot
Zaraščajoči se doslovški rovt izpod Doslovške planine. Ime po kmetiji v Zabreznici.
- 422 E/6 k.o. Doslovče #a: 2490 p, b: 1965 p, H: 800-980 m
Ukanov vak izg.: Ukanov vak
Vlaka, ki poteka iz Ukanovega rovta na Starih ramah navzdol k završniški cesti. Ime po kmetiji Ukan v Doslovčah.
- 423 E/6 k.o. Doslovče #a: 2400 p, b: 1980 p, H: 900-1000 m
Fucnekov rovt izg.: Fucnekov rot
Zaraščajoči se rovt. Ime po kmetiji iz Doslovč.
- 424 E/6 k.o. Doslovče #a: 2605 p, b: 2100 p, H: 780-800 m
Na mlaki izg.: Na mvak tudi: Doslovški junčevc
Doslovški rovt pod završniško cesto je dobil v užitek lastnik bika, ki se je tudi zastonj pasel na Doslovški planini.
- 425 E/6 k.o. Doslovče #a: 2440 p, b: 2110 p, H: 760-1000 m
Pasica izg.: Pasica
Dolina, ki se vleče navzgor od Smokuškega mosta, po kateri poteka potok in pot.
- 426 E/6 k.o. Doslovče #a: 2500 p, b: 2125 p, H: 775-850 m
Na prahi izg.: Na prah
Zaraščajoči se doslovški rovt nad završniško cesto.
- 427 E/6 k.o. Doslovče #a: 2400 p, b: 2155 p, H: 750-900 m
Doslovški spodnji rovti izg.: Doslovšk spod'n rot
Zaraščajoči se doslovški rovti nad završniško cesto.
- 428 E/6 k.o. Doslovče #a: 2500 p, b: 2170 p, H: 520-1100 m
Zavrh izg.: Zavrh
Dolina, po kateri teče potok Završnica, od Most do Jagrskih bajt.
- 429 E/6 k.o. Doslovče #a: 2530 p, b: 2210 p, H: 750-880 m
Fojev drvošec izg.: Fojov drvošč
Drvošec na levem bregu Završnice. Ime po kmetiji v Doslovčah.
- 430 E/6 k.o. Doslovče #a: 2415 p, b: 2240 p, H: 750~m
Smokuški most izg.: Smokušk most tudi: Žingarica
Četrty most prek Završnice na završniški cesti v Žingarici. Stičišče poti iz Smokuškega vrha, Zapleč, Kališč, Poljske planine, ter Spodnjih doslovških rovt. Pes-

kokop in majhna hidroelektrarna.

- 431 E/6 k.o. Doslovče #a: 2395 p, b: 2285 p, H: 753-800 m
Žingarica izg.: Žingarca
Območje južno in vzhodno od Smokuškega mostu. Stičišče poti iz Smokuškega vrha, Kališč in severnih pobočij Peči, poraslo z gabri.
- 432 E/6 k.o. Doslovče #a: 2495 p, b: 2325 p, H: 753-1050 m
Rašč potok izg.: Rašč potok
Studenec, ki teče navzdol s Kališč (Resmanov potok), pozneje pa se mu pridruži še studenci iz Peči in izza Rovta. (Ime pozabljeno) (Opomba: Ime prihaja verjetno od Vražji potok, tako kot sosednja dolina Vražja dolina.)
- 433 E/7 k.o. Doslovče #a: 2760 p, b: 1905 p, H: 860-875 m
Strmi klanc izg.: Strm klanc
Strm klanec na završniški cesti med Kavudrino potjo in potjo v Kotel.
- 434 E/7 k.o. Doslovče #a: 2985 p, b: 2015 p, H: 852-1184 m
Boč potok izg.: Boč potok tudi: Globoki potok, Globočji potok
Potok, ki izvira na Poljski planini in se strmo spušča navzdol k Završnici.
- 435 E/7 k.o. Doslovče #a: 3050 p, b: 2025 p, H: 852-1184 m
pot Boč potok izg.: pot Boč potok
Pot, ki poteka iz Jezerc ob Bočem potoku (Globokem potoku, Globočjem potoku) na Poljsko planino.
- 380 E/7 k.o. Doslovče #a: 2755 p, b: 2100 p, H: 850-1150 m
Hraški deli izg.: Hrašk del'
Ker Hraščani niso imeli gozda, so s Smokučani zamenjali travnike pod Studenčicami za gozd v Zavrhu.
- 436 E/7 k.o. Begunje #a: 3085 p, b: 2210 p, H: 1050-1075 m
Rovt izg.: Rovt
Nekdanji rovt, danes zaraščen z mešanim gozdom.
- 437 E/8 k.o. Begunje #a: 3535 p, b: 1905 p, H: 1185 m
Poljska planina izg.: Polška pvanina
Planina kmetov iz Poljč. Pastirska koča preurejena v planinski dom.
- 438 E/8 k.o. Begunje #a: 3470 p, b: 1915 p, H: 1184 m
Tomčeva koča izg.: Tomcova koča, Tomcova bajta
Planinski dom, nekdanja pastirska koča na Poljski planini, pred stoletjem pa rudarsko naselje.
- 439 E/8 k.o. Begunje #a: 3360 p, b: 2100p,
Tolsti vrh izg.: Tovst vrh
Čokasti hrib, porasel z bukovim gozdom, pomembno rastišče divjega petelina.
- 440 E/8 k.o. Begunje #a: 3470 p, b: 2120p,
Rjavi dnič izg.: Rjau d'rč
Erozijski mel rjave barve sredi mešanega gozda.
- 441 E/8 k.o. Begunje #a: 3322 p, b: 2207p,
Globoki potok izg.: Gobočji potok
Potok izvira pod Tolstim vrhom se izteka v Blatnico, ki prihaja izpod Kališč.
- 442 E/9 k.o. Begunje #a: 3847 p, b: 1906p,
Begunjski kotel izg.: Beg'nsk kotu
Položen, z gozdom porasel hudourniški stožec.
- 443 E/9 k.o. Begunje #a: 3960 p, b: 1910p,
Zatrej izg.: Zatrej
Smrekov gozd.
- 444 E/9 k.o. Begunje #a: 3880 p, b: 1920p,
Češnjev vak izg.: Češnov vak
Poraščen graben - vlaka. V njem rastoča šečnja, ob cvetenju vidna daleč naokoli. Dornovanje jerebov.
- 445 E/9 k.o. Begunje #a: 4030 p, b: 1920p,
Šmonov graben izg.: Šmonov grab'n
Gaben v pobočju Begunjščice, zapolnjen s pobočnim gruščem. Ime po kmetiji v Begunjah.

- 446 E/9 k.o. Begunje #a: 3840 p, b: 1940p,
Pri bukvi izg.: P'r buku
Bukov gozd.
- 447 E/9 k.o. Begunje #a: 3700 p, b: 1970p,
Planinca izg.: Pvaninca
Planina begunjskih kmetov (Skupnost Planinca) s pastirsko in lovsko kočo.
- 448 E/9 k.o. Begunje #a: 3725 p, b: 2055p,
Kalvarija izg.: Kalvarija
Zelo strm greben na pobočju Begunjščice, porasel s smrekovim gozdom. Po strmini je speljana planinska steza.
- 449 E/9 k.o. Begunje #a: 4050 p, b: 2090p,
Zgoški kotel izg.: Zgošk kotu
Kotanjast zaključek Šmonovega grabna, ki je zelo razčlenjen, porasel z listavci.
- 450 E/9 k.o. Begunje #a: 3960 p, b: 2160p,
Nova pota izg.: Nova pota
Smrekov gozd s planinsko stezo proti Planinci in Roblekovemu domu.
- 451 E/9 k.o. Begunje #a: 3730 p, b: 2315p,
Zaočevniki izg.: Zaočev'nk'm
Severno pobočje za Očevniki, poraslo z mešanim gozdom, pretežno bukvi.
- 452 E/9 k.o. Begunje #a: 3960 p, b: 2260p,
Lahova dolina izg.: Lahova dolina
Gozdnata dolina. Italijanska gozdna družba je pred letom 1920 posekala ves gozd, danes pa je last Skupnosti Planinca.
- 453 E/9 k.o. Begunje #a: 4140 p, b: 2320p,
Gradišče (Dermastjevo) izg.: Gradiše (D'rmasťov) tudi: Dermastjevo gradišče
Glej DERMASTJEVO GRADIŠČE.
- 453 E/9 k.o. Begunje #a: 4140 p, b: 2320p,
Dermastjevo gradišče izg.: D'rmasťov gradiše
Travnik, imenovan po kmetiji v Begunjah. Prečka ga gozdna cesta proti Zaluknji. Pod cesto so bile nekoč svislj za seno. Arheološko zanimiv kraj.
- 454 E/9 k.o. Begunje #a: 3895 p, b: 2340p,
Ojstra izg.: Ostra
Visoka skalna gmota ob gozdni cesti na Planinco.
- 455 E/10 k.o. Begunje #a: 4300 p, b: 1910p,
Žebrejev graben izg.: Žebrejev grab'n
Dolg graben, v spodnjem delu travnat, pod skalnim skokom pa do konca napolnjen s pobočnim gruščem. Ime po kmetiji v Begunjah.
- 456 E/10 k.o. Begunje #a: 4380 p, b: 1910p,
Šop izg.: Šop
Manjši grebenček porasel z grmovjem.
- 457 E/10 k.o. Begunje #a: 4630 p, b: 1945p,
Mili pogled izg.: Miu pogled
Položnejši odsek poti pod planino Prevala.
- 458 E/10 k.o. Begunje #a: 4560 p, b: 2000p,
Vogena izg.: Vog'nca
Zaraščen travnik z grmovjem. (Opomba: Nekoč so tukaj kuhali oglje. Vogena = Ogljenica starejši izraz za kopišče.)
- 459 E/10 k.o. Begunje #a: 4240 p, b: 2150p,
Na vratih izg.: Na vrat'h
Manjše sedlo nad Gradiščem, poraslo z mešanim gozdom.
- 460 E/10 k.o. Begunje #a: 4390 p, b: 2280p,
Zalukenjska bajta izg.: Zavuk'n'ska bajta
Nekoč je bilo tod prebivališče ogljarjev.
- 461 E/10 k.o. Begunje #a: 4315 p, b: 2330p,
Zaluknja izg.: Zavukna
Dolina izza Luknje navzgor v smeri Prevala.
- 462 F/1 k.o. Žirovnica #a: 320 p, b: 2760 p, H: 480-530 m
Bikec izg.: B'č'k
Travniki (rovť) na savskem bregu pod vasjo Breg, nadomestilo za junčevc.
- 463 F/1 k.o. Žirovnica #a: 292 p, b: 2815p,
Na studencu izg.: Na studenc tudi: Studenec
Studenec, kjer so imeli Brežani pitno vodo, napajali živino in prali perilo.
- 464 F/2 k.o. Žirovnica #a: 570 p, b: 2400 p, H: 542~m
Za Bregom izg.: Za Bregam
Travniki in njive.
- 465 F/2 k.o. Žirovnica #a: 715 p, b: 2460 p, H: 540~m
Srednje polje izg.: Sred'n pole
Travniki in njive. Ledina je presekana z novo avtocesto.
- 466 F/2 k.o. Žirovnica #a: 810 p, b: 2530 p, H: 540~m
Pod ježo izg.: Pod ježo
Travniki in pot.
- 467 F/2 k.o. Žirovnica #a: 755 p, b: 2610 p, H: 536~m
Spodnje polje izg.: Spod'n pole
Njive in travniki. Ledina je presekana z novo avtocesto.
- 468 F/2 k.o. Žirovnica #a: 835 p, b: 2665 p, H: 535~m
Vočne izg.: Vočne tudi: Ročne
Travniki in njive. Ledina je presekana z regionalno cesto.
- 469 F/2 k.o. Žirovnica #a: 495 p, b: 2710 p, H: 534~m
Pod Selom izg.: Pod Selam
Nekdanje njive, danes delno zazidano, deloma vrtovi in travniki nad Selsko potjo.
- 470 F/2 k.o. Žirovnica #a: 620 p, b: 2770 p, H: 532~m
Na Klačah izg.: Na Klač'h tudi: Klače, Ključe
Travniki. Ledina leži med nekdanjo potjo Selo - Breg in njenim odcepom v polje in okoli le-tega. Očitno je del večje prejšnje ledine Ključe, ki sega na območje Brega in Zabreznice.
- 471 F/2 k.o. Žirovnica #a: 430 p, b: 2790 p, H: 534~m
Pungrat izg.: Pungrat
Nekdanji vrtovi in njive pod cerkvijo sv. Radegunde, danes zazidano.
- 472 F/2 k.o. Zabreznica #a: 733 p, b: 2790 p, H: 532~m
Na Polinah izg.: Na Polinah tudi: Poline
Travniki in njive, ki jih sedaj seka nova avtocesta.
- 473 F/3 k.o. Zabreznica #a: 1200 p, b: 2365 p, H: 610~m
Primeškova skala izg.: Primeškova skava tudi: Primoževa skala
Večja skala na pašniku.
- 474 F/3 k.o. Zabreznica #a: 1115 p, b: 2375 p, H: 555-575m
Mograd izg.: Mograd tudi: Petročev Mograd
Predel vzhodno od cerkve na Selu. Ime od srednjeveških vinogradov in kmetije na Selu.
- 475 F/3 k.o. Zabreznica #a: 1155 p, b: 2410 p, H: 555~m
Po osmah izg.: Po osmah
Steza, ki je ob robu polj (po ozarah) vodila iz Zabreznice na Selo k cerkvi.
- 476 F/3 k.o. Zabreznica #a: 1225 p, b: 2430 p, H: 565~m
Lešovje izg.: Lešovje
Nekdanje grmovje nad kmetijo Stojan (Legat) v Zabreznici, sedaj pozidano.
- 477 F/3 k.o. Žirovnica #a: 930 p, b: 2475 p, H: 555~m
Pod Selom izg.: Pod Selam
Njive in travniki.
- 478 F/3 k.o. Žirovnica #a: 900 p, b: 2560 p, H: 550~m
Na ježi izg.: Na jež

- Travniki.
- 479 F/3 k.o. Zabreznica #a: 1245 p, b: 2675 p, H: 487-546 m
Cesarska cesta izg.: Cesarska cesta
Deželna cesta med Zabreznico in Podvinom, zgrajena l. 1734.
- 480 F/3 k.o. Zabreznica #a: 1140 p, b: 2715 p, H: 540-545 m
Stagne izg.: Stagne
Pot obrobljena s starimi lipami.
- 481 F/3 k.o. Doslovče, Zabre #a: 1285 p, b: 2735 p, H: 540~m
Podonca izg.: Podonca
Ostanki suhe struge severno od Cesarske ceste na meji k. o. Zabreznica in Doslovče, zahodno od ceste Vrba - Breznica.
- 482 F/3 k.o. Zabreznica #a: 1000 p, b: 2765 p, H: 541~m
Sredi polja izg.: Sred pola
Njive in travniki zahodno od stagenj.
- 483 F/3 k.o. Zabreznica #a: 1180 p, b: 2765 p, H: 541~m
Za stagnam izg.: Za stagnam
Njive in travniki vzhodno od stagenj.
- 484 F/3 k.o. Zabreznica #a: 860 p, b: 2780 p, H: 540~m
Selski Junčevc izg.: Seušk junčovc
Travniki.
- 485 F/4 k.o. Doslovče #a: 1655 p, b: 2375 p, H: 855.0 m
Peči nad Skavalico izg.: Peči nad Skavalico
Kopaste peči nad Breznico
- 486 F/4 k.o. Doslovče #a: 1715 p, b: 2380 p, H: 814.0 m
Gosjak izg.: Gosjak
Sedlo nad Breznico, prek katerega vodi iz Breznice strma pot navgor, iz Zavrha pa opušen kolovoz.
- 487 F/4 k.o. Zabreznica #a: 1350 p, b: 2385 p, H: 615~m
Kramarjeva jama izg.: Kramarjeva jama
Z grmovjem porasel nekdanji peskokop. Ime po kmetiji Kramar v Zabreznici.
- 488 F/4 k.o. Zabreznica #a: 1415 p, b: 2385 p, H: 630-750 m
Velika goša izg.: Velka goša
Smrekov gozd na pobočju Peči izpod Zabrškega Malega vrha.
- 489 F/4 k.o. Doslovče #a: 1775 p, b: 2415p,
Novinova peč izg.: Novinova peč tudi: Gosjaška peč
Vrh na grebenu Peči vzhodno od Gosjaka, imenovan tudi Gosjaška peč (Thuma). Pod vrhom kopasta peč imenovana po kmetiji Novin v Smokuču.
- 490 F/4 k.o. Doslovče #a: 1625 p, b: 2425 p, H: 734 m
Skavalica izg.: Skavalca
Skalnata glava pod slemenom Peči, štrli ven iz pobočja Peči, porasla z bukami.
- 491 F/4 k.o. Zabreznica #a: 1345 p, b: 2430 p, H: 600~m
Bel pesek izg.: Beu pes'k
Razdrapano pobočje Rebri tik pod Kramarjevo jamo.
- 492 F/4 k.o. Doslovče #a: 1705 p, b: 2430 p, H: ~610 m
Studenec izg.: St'denc
Studenček v grapi, ki prihaja navzdol iz Gosjaka. Pozneje ponikne v grušču in se ponovno pojavi nad vasjo Breznica, kjer je bilo tudi nekdanje napajališče za živino (druga oznaka z isto številko).
- 493 F/4 k.o. Doslovče #a: 1460 p, b: 2435 p, H: 609.5 m
Jama izg.: Jama
Z grmovjem in listavci porasel kotanjast predel, nekoč pašnik.
- 494 F/4 k.o. Doslovče #a: 1590 p, b: 2435 p, H: 600-635 m
Gošca izg.: Gošca
Smrekov gozdček jugozahodno izpod Skavalice. Poraščeno nekdanje melišče.
- 495 F/4 k.o. Doslovče #a: 1510 p, b: 2470 p, H: 602.2 m
Skala Baba izg.: Skava Baba
Značilna skala ob trigonometrični točki 301 na vzhodni strani Jame.
- 496 F/4 k.o. Doslovče #a: 1700 p, b: 2470 p, H: 710~m
Bvažnekova klopca izg.: Bvažnekova kopca
Klopca ob poti na Gosjak. Poimenovanje po kmetiji Bvažnek v Breznici.
- 497 F/4 k.o. Doslovče #a: 1555 p, b: 2475 p, H: 620~m
Brezenški kres izg.: Brez'nšk kres
Z gabrovim gozdom poraščen rob izpod Skavalice, kjer so nekdaj Brezničani kurili kres.
- 498 F/4 k.o. Zabreznica #a: 1335 p, b: 2480 p, H: 550-590 m
Podrtje izg.: Podrtje tudi: Komarjev podrtje
Razdrapano pobočje Rebri tik nad ravnino, po izročilu srednjeveški podor.
- 499 F/4 k.o. Zabreznica, Dos #a: 1380 p, b: 2490 p, H: 575~m
Glenca izg.: Glenca
Plazovito pobočje, na katerem so postavljene skakalnice.
- 500 F/4 k.o. Doslovče #a: 1705 p, b: 2505 p, H: ~720 m
Skala štrukl izg.: Skava štrukl
Okoli 10m visoka gola skala, ki štrli iz pobočja Peči.
- 501 F/4 k.o. Doslovče #a: 1560 p, b: 2515 p, H: 580~m
Vak izg.: Vak
Vlaka, kjer so vlačili steljo in listje v rjuhah, položenih na veje.
- 502 F/4 k.o. Doslovče #a: 1775 p, b: 2515 p, H: ~725 m
Špičasta skala izg.: Špičasta skava
Špičasta, gola skala, vidna daleč po dolini.
- 503 F/4 k.o. Doslovče #a: 1590 p, b: 2535 p, H: 585~m
Kašca izg.: Kašca
Zabetoniran izvir vode na Rebri.
- 504 F/4 k.o. Doslovče #a: 1440 p, b: 2540 p, H: 560-575 m
Borovlje izg.: Borovle
Nekdaj z bori porasel prag, sedaj novo naselje izza pokopališča na Breznici.
- 505 F/4 k.o. Doslovče #a: 1755 p, b: 2540 p, H: 655~m
Kačjek izg.: Kačjek
Odcep poti od Sončne poti (nove) na Gosjak.
- 506 F/4 k.o. Doslovče #a: 1495 p, b: 2550 p, H: 555-570 m
Ukanovo Podrtje izg.: Ukanov Podrtje tudi: Ukanov bošt
Borov gozdček na zahodnem delu Breznice. Ime po kmetiji v Breznici.
- 507 F/4 k.o. Doslovče #a: 1720 p, b: 2565 p, H: 610~m
Pod gorjakom izg.: Pod gorjakom
Stičišče poti, ki pridejo iz Gosjaka, Doslovč in Breznice.
- 508 F/4 k.o. Doslovče #a: 1630 p, b: 2590 p, H: 565~m
Za Bvažnekom izg.: Za Bvažnekom tudi: Bvažnekov vak
Vlaka, kjer so vlačili navzdol v rjuhah listje in steljo, ki so jih položili na veje.
- 509 F/4 k.o. Doslovče #a: 1760 p, b: 2590 p, H: 620~m
Šibenik izg.: Šibenik
Danes gabrov gozd, prej nekoč grmovje ob robu gozda.
- 510 F/4 k.o. Doslovče #a: 1705 p, b: 2610 p, H: 585~m
Gute izg.: Gute
Pašnik.
- 511 F/4 k.o. Doslovče #a: 1620 p, b: 2620 p, H: 558~m
Grmada izg.: Grmada
Srenjski prostor, kjer je bilo skladišče lesa.
- 512 F/4 k.o. Doslovče #a: 1670 p, b: 2620 p, H: 587~m
Dolarjevi hrasti izg.: Dolarjev hrast' tudi: Pod hrasti
Majhen hrastov gozdček na Gutah nad Breznico. Ime po kmetiji Dolar na Breznici.
- 513 F/4 k.o. Doslovče #a: 1655 p, b: 2635 p, H: 560~m

Plema jama izg.: Plema jama

Jama, kjer so Brezničani odlagali plevel, crknjene živali itd. Ime prihaja od plevela (plevelna jama).

514 F/4 k.o. Doslovče #a: 1750 p, b: 2640 p, H: 590~m

Velike gute izg.: Velke gute

Pašnik nad Pruhom.

515 F/4 k.o. Doslovče #a: 1775 p, b: 2645 p, H: 555-600 m

Kurja goša izg.: Kurja goša tudi: Kurja gošca

Mešan gozd (predvsem bor) vzhodno od Pruha.

516 F/4 k.o. Doslovče #a: 1730 p, b: 2655 p, H: 560-590 m

Pruh izg.: Pruh

Velik peskokop viden daleč po ravnini.

517 F/4 k.o. Doslovče #a: 1725 p, b: 2695 p, H: 550-610 m

Za Novinovim plotom izg.: Za Novinov'm potam

Pot, ki je peljala Pod gorjakom na Gosjak in naprej v Zavrhu.

518 F/5 k.o. Doslovče #a: 1790 p, b: 2480 p, H: ~785 m

Miklavževa kapa izg.: M'kvavžova kapa

Razcepljena, gola skala, vidna iz polja okoli Breznice kot značilna miklavževa kapa.

519 F/5 k.o. Doslovče #a: 2330 p, b: 2390 p, H: 800-825 m

Na Škrl izg.: Na Škrl tudi: Škrla

Majhen bukov gozdiček (cca 1000m). Srenjska last. p.št. 1260. (Opomba: Kota premaknjena po reviziji.)

520 F/5 k.o. Doslovče #a: 1955 p, b: 2500 p, H: 885.5 m

Golovec izg.: Golovec

Kopasti, danes že deloma poraščen skalnat vrh slemena zahodno od sedla Smokuški vrh.

521 F/5 k.o. Doslovče #a: 2015 p, b: 2510 p, H: 868,2 m

Smokuški vrh izg.: Smokušk vrh tudi: U vrh pot

Sedlo v Pečeh, do koder vodi po južni strani Večna pot. Sedlu se reče tudi U vrh pot, poti pa Pot u vrh. Na sedlu je znamenje. Na severni strani lep razgled s klopce po pobočjih Stola in Begunjščice. Čez sedlo vodi starodavna pot iz Zelenice v Blejski kot.

522 F/5 k.o. Doslovče #a: 2100 p, b: 2530 p, H: 875-960 m

Hrastnik izg.: Hrastnik

Skalnat pobočje pod slemenom Peči in nad Velikim melom, poraščeno deloma s hrasti, deloma z bukvijo. Pod njim je pobočje ločeno s pragom in poraščeno z bori.

523 F/5 k.o. Doslovče #a: 2255 p, b: 2585p,

Jecola izg.: Jecola tudi: Jecavca, Medvedova konta

Sleme Peči z vrhom, ki ima na zahodnem območju razdrapano konto, imenovano Medvedova konta.

524 F/5 k.o. Doslovče #a: 2065 p, b: 2635 p, H: 600-800 m

Veliki mel izg.: Velk meu

Veliko melišče vzhodno izpod Smokuškega vrha.

525 F/5 k.o. Doslovče #a: 1955 p, b: 2640 p, H: 675~m

Brunk izg.: Brunk

Mel, ki prihaja navzdol iz Smokuškega vrha, danes že deloma zaraščen z borom. Po njem so spuščali navzdol les, ki so ga pripeljali s konji na Smokuški vrh. (Opomba: Imenovanje izvira iz "obronka".)

526 F/5 k.o. Doslovče #a: 2105 p, b: 2670 p, H: ~820 m

Študor izg.: Študor

Skala nad Večno potjo, ki ima obliko premca.

527 F/5 k.o. Doslovče #a: 1815 p, b: 2650 p, H: 605~m

Doslovški kres izg.: Doslovšk kres

Danes gabrov gozd, prej nekoč glava, na kateri so doslovčani kurili kres.

528 F/5 k.o. Doslovče #a: 2080 p, b: 2670 p, H: 600-760 m

Sončna pot (nova) izg.: Sončna pot

Pot, ki se odcepi od Večne poti na Srednjem melu, poteka čez spodnji vel Velikega mela, prečka Brunk in poteka naprej po meliščih in njih vznožjih pod

skalo Štrukelj in naprej proti Breznici oz. Selu. Je novejšega izvora in ima isto ime kot nekdanja vozna pot iz Večne poti čez Podbrunk v Doslovče.

529 F/5 k.o. Doslovče #a: 2105 p, b: 2670 p, H: 600-868 m

Večna pot izg.: Večna pot tudi: Pot v vrh

Predantična pot, ki je vodila iz sedla na Smokuškem vrhu navzdol zahodno od Rodin proti Savi in Blejskemu kotu.

530 F/5 k.o. Doslovče #a: 1910 p, b: 2690 p, H: 602,7 m

Podbrunk izg.: Podbrunk tudi: Pri lipah

Umetno pogozden holmec z lipami. Nekdaj opoldansko počivalo in molzišče za živino. Stičišče poti iz Smokuškega vrha, Smokuča, Doslovč in Breznice. (Opomba: Imenovanje izvira iz "obronka".)

531 F/5 k.o. Doslovče #a: 1820 p, b: 2700 p, H: 560~m

Mali Podbrunk izg.: Mau Podbrunk

Majhen gozdiček z mešanim gozdom nad Doslovčami, nad potjo, ki vodi iz Doslovč na Smokuški vrh.

532 F/5 k.o. Doslovče #a: 2253 p, b: 2715p,

Skala pod Jecolo izg.: Skava pod Jecolo

Značilna rombasta skala nad Doljim melom.

533 F/5 k.o. Doslovče #a: 2120 p, b: 2730 p, H: 640-840 m

Srednji mel izg.: Sred'n meu

Melišče prek katerega poteka Večna pot in na katerem se odcepi Sončna pot (stara) v Doslovče.

534 F/5 k.o. Doslovče #a: 2060 p, b: 2775 p, H: 580-740 m

Sončna pot (stara) izg.: Sončna pot

Odcepi se od Večne poti na Srednjem melu in poteka navzdol v Doslovče čez Podbrunk, nekdanje Molzišče. Ime je dobila takrat, ko je bilo celo območje Rebriše golo, torej vsaj pred enim stoletjem. Danes nosi to ime na novo izdelana steza, ki poteka čez mela nad njo in nad Breznico.

535 F/5 k.o. Doslovče #a: 2220 p, b: 2775 p, H: 640-840 m

Dolgi mel izg.: Dolg meu tudi: Mel pod Jecolo, Mel nad Vogvam

Melišče prek katerega poteka Večna pot (večina melišča je nad potjo), sredi katerega se odcepijo: nova Sončna pot, stara Sončna pot v Doslovče, ter na Voglu pot v Smokuč. (Opomba: MZ pravi, da nima nobenega pravega imena. V pogovoru so rekli ali Meu pod Jecolo ali Meu nad Vogvam. Morfološko pa je to najdaljši Mel torej Dolgi Mel.)

536 F/5 k.o. Doslovče #a: 2010 p, b: 2805 p, H: 600~m

Krivlak izg.: Krivlak

Pašnik nad Krnico.

537 F/5 k.o. Doslovče #a: 2100 p, b: 2805 p, H: 665~m

Počivalo izg.: Počivav

Prvo počivališče in razgledišče na Sončni poti iz Doslovč po prihodu iz doline. Danes zaraščeno z mešanim gozdom in grmovjem.

538 F/6 k.o. Doslovče #a: 2320 p, b: 2325 p, H: 760-800m

Črvivica izg.: Črvivca tudi: Črnivica

Danes z gabrom zaraščena nekdanja frata. Pred stoletjem so tam posekali gozd, ker ga je napadel lubadar.

539 F/6 k.o. Doslovče #a: 2585 p, b: 2430 p, H: 825 m

V štalah izg.: V štalah

Mešan gozd: smreka in borovec.

540 F/6 k.o. Doslovče #a: 2340 p, b: 2490 p, H: 750-950 m

Vražja dolina izg.: Vražja dolina

Dolina na pobočju iznad Žingarice in Škrte, bukov gozd.

541 F/6 k.o. Doslovče, Zabre #a: 2350 p, b: 2680 p, H: 750-1131 m

Peči izg.: Peči

Skalnat greben nad Reberjo, ki se vleče od Malega vrha na zahodu do Vrš nad dolino ter do nekoliko vmaknjenih Pleč nad Krpinom. Do druge svetovne vojne gole, danes že močno poraščene. Peči so lepo vidne iz Dežele in Blejskega kota.

542 F/6 k.o. Doslovče #a: 2545 p, b: 2715 p, H: 1121.6 m

Vrh Peči izg.: Vrh peči toda ne: Smokuški vrh

Najvišji vrh osrednjega dela Peči viden iz doline. Lepo razgledišče po Deželi in Blejskem kotu.

543 F/6 k.o. Doslovče #a: 2657 p, b: 2750 p, H: 1102.7 m
Vrh Komuna izg.: Vrh Komuna

Najvzhodnejši vrh Peči nad dolino (Pleče so umaknjene v notranjost), poraščen pretežno z bukvijo.

544 F/6 k.o. Doslovče #a: 2505 p, b: 2805 p, H: 930-1100 m
Zaskok izg.: Zaskok

Območje nad Skokom in izpod Vrha Peči z vmesno ravnico. Deloma poraščena melišča.

545 F/6 k.o. Doslovče #a: 2335 p, b: 2815 p, H: 700-950m
Pišuka izg.: Pišuka tudi: Pišovka

Ozko, dolgo melišče, ki se vleče zahodno od Groba, zgoraj poraščeno z nekaj borovci, spodaj pa zahodna polovica gola, vzhodna pa poraščena z borovci. (Opomba: Ime pomeni Piščalka.)

546 F/7 k.o. Doslovče #a: 2810 p, b: 2450 p, H: 1000~m
Kališča izg.: Kališa

Razgibano, vrtačasto zemljišče, nekdanje rudišče. Pretežno smrekov gozd, na meji med k.o. Begunje in Doslovče.

547 F/7 k.o. Doslovče #a: 2755 p, b: 2505 p, H: 960~m
Špetenberk izg.: Špetenberk

Nekdanje rudišče, sedaj smrekov in borov gozd.

548 F/7 k.o. Doslovče in Beg #a: 2845 p, b: 2690 p, H: 980-1130 m
Zapleče izg.: Zapleče

Predel severno in zahodno od Pleč, poraščen z mešanim gozdom.

549 F/7 k.o. Doslovče in Beg #a: 2970 p, b: 2810 p, H: 1130.9 m
Pleče izg.: Pleče

Najvzhodnejši in najvišji, nekoliko vmaknjen vrh Peči nad Krpinom, poraščen z mešanim gozdom.

550 F/8 k.o. Begunje #a: 3337 p, b: 2446p,
Jamarski vrh izg.: Jamarsk vrh

Vrh na grebenu Gač. Gače ločujejo dolino Drage in Krpina.

551 F/8 k.o. Begunje #a: 3370 p, b: 2610p,
Gače izg.: Gače

Greben med Drago in Krpinom. (Opomba: Ta greben obsega več manjših ledin.)

552 F/8 k.o. Begunje #a: 3560 p, b: 2710p,
Mrešče izg.: Mreše

Mešani gozd v dolnici pod Očevniki.

553 F/8 k.o. Begunje #a: 3470 p, b: 2740p,
Loke izg.: Voke tudi: Voke

Mešan gozd z izviri vode.

554 F/8 k.o. Begunje #a: 3355 p, b: 2795p,
Vrh Gač izg.: Vrh Gač

Vrh skalovitega grebena Gač.

555 F/9 k.o. Begunje #a: 3800 p, b: 2400p,
Pogljajenca izg.: Pogvaj'nca

Obla, s travo in bori zaraščena skalna gmota.

556 F/9 k.o. Begunje #a: 4115 p, b: 2410p,
Malo gradišče izg.: Mau gradiše

Manjša travnata površina, obdana z borovim gozdom, ležeča pod goz. cesto.

557 F/9 k.o. Begunje #a: 3690 p, b: 2430 p, H: 1054 m
Pri piramidi izg.: P'r piramidi

Najvišja točka Očevnikov, na kateri stoji lesena piramida - triangulacijska točka.

558 F/9 k.o. Begunje #a: 3705 p, b: 2480p,
Očevniki izg.: Očev'nk', Očev'nce toda ne: Ovčenički, Ovčevniki

Greben s zaraslimi travnatimi površinami. (Opomba: Ime nastalo iz

Pečevnice - Pečevniki.)

559 F/9 k.o. Begunje #a: 3700 p, b: 2560p,

Kamnit Očevniki izg.: Kamnit Očev'nk'

Skalnat rob Očevnikov zahodno od gozdne ceste Draga - Planinca.

560 F/9 k.o. Begunje #a: 3800 p, b: 2570p,

Kosorepovec izg.: Kosorepovec

Graben z meliščem na južnem pobočju Očevnikov, porasel s pionirskim borovim gozdom. Ime po kmetiji na Zgoši.

561 F/9 k.o. Begunje #a: 3980 p, b: 2570p,

Medvode izg.: Medvode tudi: Medvodje

Stičišče potokov iz treh dolin.

562 F/9 k.o. Begunje #a: 4070 p, b: 2630p,

Za Bdenom izg.: Za Bdenam

Začetek doline Čisovec v Dragi. Erodirano pobočje, pretežno poraslo z ruševjem in bori.

563 F/9 k.o. Begunje #a: 3960 p, b: 2670p,

Jelenca izg.: Jelenca

Strmo, dvigajoče se skalovje od lovske kočice v Dragi do izliva potoka Čisovca v potok Begunjščica (Medvode). Pod vrhom je na polici pritrjena železna silhueta gamsa.

564 F/9 k.o. Begunje #a: 3785 p, b: 2700 p, H: 680~m

Gostišče Draga izg.: Gostiše Draga tudi: Lovski dom v Dragi

Planinski dom v Dragi, v upravi PD Begunje.

565 F/9 k.o. Begunje #a: 3800 p, b: 2780 p, H: 625-726 m

Draga izg.: Draga

Dolina, ki poteka od gradu Kamen do Medvod. Po njej teče potok Begunjščica in asfaltirana cesta.

566 F/10 k.o. Begunje #a: 4230 p, b: 2440p,

Luknja izg.: Vukna

Prehod skozi skalnato sotesko proti Prevali. Ta prehod je bil zasut z gruščem in nekoč prehodni tudi z živino. Hudourne vode so l.

1952 sprale grušč, zaradi česar je mogoč prehod samo po lestvi.

567 F/10 k.o. Begunje #a: 4280 p, b: 2520p,

Zalukenske peči izg.: Zavuk'nske peči

Skalovito pobočje nad Luknjo.

568 F/10 k.o. Begunje #a: 4300 p, b: 2630p,

Čisovec izg.: Čisovc tudi: Kisovec, Kisouc

Dolina, porasla z mešanim gozdom, grmovnimi vrstami in ruševjem. Razteza se od konca doline Drage (Medvod) pa do grebena z istim imenom (1419). (Opomba: Ime po tisi, ki je nekoč rasla v tej dolini.)

569 F/10 k.o. Begunje #a: 4440 p, b: 2665p,

Bel mel izg.: Beu meu

Erodirano območje v Čisovcu, površina pretežno bele barve (dolomit).

570 F/11 k.o. Begunje #a: 4950 p, b: 2370p,

Šobrove peči izg.: Šobrove peči

Strm, skalnat svet.

571 F/11 k.o. Begunje #a: 4980 p, b: 2530 p, H: 1360~m

Ukanov štruc izg.: Ukanov štruc

Obel hrib v grebenu med Dobroč on Begunjščico, poraščen z listavci.

572 F/11 k.o. Begunje #a: 4790 p, b: 2640p,

Gledališče izg.: Gledališe

Vrh doline Čisovca, erodiran predel v obliki kotla.

573 F/11 k.o. Begunje #a: 4915 p, b: 2675 p, H: 1218 m

Jama izg.: Jama

Sedlo v grebenu, ki se sprostira med Dobroč in Begunjščico.

574 F/11 k.o. Begunje #a: 4890 p, b: 2650p,

Petelinje plane izg.: Petelinje pvane

Travnato skalno pobočje nad Gledališčem.

- 575 F/11 k.o. Begunje #a: 4760 p, b: 2730p,
Luže izg.: Vuže
Manjša jasa v gozdu z izvirov vode, kjer je tudi lovska koč.
- 576 F/11 k.o. Begunje #a: 4825 p, b: 2800 p, H: 1212 m
Vrh Luž izg.: Vrh Luž
Sedlo v grebenu, ki se sprostira med Dobrčo in Begunjščico. Nad njim vodi steza iz Ledin v Tominčev graben.
- 577 G/1 k.o. Žirovnica #a: 190 p, b: 2880 p, H: 456-532 m
Stara pot izg.: Stara pot
Stara pot, kolovoz, ki je vodila iz Brega k Piškotarjevemu mostu, preden je bila narejena nova cesta čez Jasno - Trebušnikova cesta.
- 578 G/1 k.o. Žirovnica #a: 280 p, b: 2905 p, H: 518~m
Stranica izg.: Stranica
Ravnica pod vasjo Breg nad dolino Save.
- 579 G/1 k.o. Žirovnica #a: 365 p, b: 2920 p, H: 530~m
Pod Šoboem izg.: Pod Šobcam
Nekdanje njive, sedaj travniki in nekaj drevja, pod njivami kmetije Šobec na Bregu.
- 580 G/1 k.o. Žirovnica #a: 200 p, b: 2925 p, H: 560~m
Cegelnca izg.: Cegunca
Območje okoli nekdanje opekame.
- 581 G/1 k.o. Žirovnica #a: 360 p, b: 2950 p, H: 528~m
Na Močilu izg.: Ma Močilu tudi: Močilo
Območje okoli studenca na robu polja, kjer vodi navzdol stara steza k Piškotarjevemu mostu.
- 582 G/1 k.o. Žirovnica #a: 340 p, b: 3000 p, H: 456-532 m
Nova cesta izg.: Nova cesta tudi: Trebušnikova cesta
Cesta, zgrajena po 1. svetovni vojni za časa županovanja Trebušnika. V spodnjem delu poteka po nekdanji Leški poti.
- 583 G/1 k.o. Žirovnica, Zasi #a: 220 p, b: 3015 p, H: 455,2 m
Piškotarjev most izg.: Piškotarjov most
Lesen most čez Savo med Bregom in Zasipom, imenovan po kmetiji na Bregu.
- 584 G/1 k.o. Žirovnica #a: 305 p, b: 3070 p, H: 450~m
V trnu izg.: V trno
Ravnica na desnem bregu na vijugi Save Dolinke izpod Piškotarjevega mosta, poraščena z listavci.
- 585 G/2 k.o. Žirovnica #a: 590 p, b: 2875 p, H: 531~m
Ključce izg.: Ključce tudi: Na Ključah
Nekdanje njive, sedaj travniki nad Vrbenko cesto.
- 586 G/2 k.o. Zabreznica #a: 635 p, b: 2950 p, H: 528~m
Ključce izg.: Ključce tudi: Na Ključah, Ključce
Travniki. Ledina leži pod nekdanjo potjo Vrba - Breg, nasproti žirovniškimi Ključam.
- 587 G/2 k.o. Zabreznica #a: 760 p, b: 2980 p, H: 529~m
Pod ježo izg.: Pod ježo
Travniki in njive.
- 588 G/2 k.o. Žirovnica #a: 470 p, b: 2995 p, H: 528~m
Spodnje polje izg.: Spod'n pole
Nekdanje njive, sedaj travniki med savskim robom in Leško potjo.
- 589 G/2 k.o. Žirovnica #a: 435 p, b: 3040 p, H: 472~m
V Jasni izg.: V Jas'n
Območje okoli studenca in korita za napajanje konj, ob Trebušnikovi cesti.
- 590 G/2 k.o. Žirovnica #a: 540 p, b: 3080 p, H: 527~m
Rekovnik izg.: Rekov'nik
Nedanje njive, danes travniki med savskim robom in Leško potjo.
- 591 G/2 k.o. Žirovnica #a: 570 p, b: 3135 p, H: 526~m

Junčevc izg.: Junčovc
Travnik.

- 592 G/2 k.o. Žirovnica #a: 445 p, b: 3170 p, H: 450~m
Ruk izg.: Ruk
Nekdaj travnik, danes zaraščeno območje ob savskem bregu.
- 593 G/2 k.o. Žirovnica #a: 515 p, b: 3180 p, H: 479~m
Zgornja ravna izg.: Zgorna ravna
Ravnina vzhodno od ovinka Trebušnikove ceste. Nekdaj travnik, danes zaraščeno.
- 594 G/2 k.o. Zabreznica #a: 795 p, b: 3180 p, H: 445-528 m
Zabreška gmajna izg.: Zabreška gmajna
Nekdaj med mejo s k.o. Žirovnica in potjo v gmajno ter med Vrbenkimi Novinami in Savo. Danes nekaj velikih parcel ob meji z Žirovnico.
- 595 G/2 k.o. Zabreznica #a: 505 p, b: 3245 p, H: 458~m
Spodnja ravna izg.: Spodna ravna
Ravnina med savskim robom in savskim bregom. Nekdaj travnik, danes zaraščeno.
- 596 G/2 k.o. Zabreznica #a: 640 p, b: 3245 p, H: 526~m
Gverkovsk izg.: Gverkovsk tudi: Fabrško
Nekdanje zemljišče KID imenovano tudi Fabško, nad savskim robom.
- 597 G/2 k.o. Zabreznica #a: 590 p, b: 3265 p, H: 504~m
Bržanski Čelc izg.: Bržansk Čeuc
Ravnica v savskem bregu, nekoč travnik, danes zaraščeno.
- 598 G/2 k.o. Žirovnica, Zabr #a: 460 p, b: 3285 p, H: 358~m
Luknja izg.: Vukna
Ravnina ob savskem bregu, nekoč pašnik, danes zaraščeno.
- 599 G/3 k.o. Zabreznica #a: 1255 p, b: 2850 p, H: 539~m
Pri stagnah izg.: P'r stagnah
Njive in travniki nad Vrbo.
- 600 G/3 k.o. Zabreznica #a: 1100 p, b: 2925 p, H: 539~m
Merišce izg.: Merišce tudi: V Merišah
Travnik med vasjo in Zabrezniki stagnami ter Nad ježo.
- 601 G/3 k.o. Zabreznica #a: 1020 p, b: 2940 p, H: 536~m
Pot mimo vahtnice izg.: Pot mem vahtnce tudi: Rimska cesta
Nekdanja pot (kolovoz) Vrba - Breg. Danes odrezana z novo avtocesto. Del Rimske ceste.
- 602 G/3 k.o. Zabreznica #a: 1030 p, b: 3025 p, H: 528~m
Pod Vačivom izg.: Pod Vačivam tudi: Na Revkah, Revke, Na Refkah (FK)
Vrtovi, njive in travniki pod Vrbo. Krožni izsek med potjo k vahtnici (nekdanjo potjo na Breg), suho strugo (podonco), ki je vodila vzhodno od Vrbenkih Novin iz Vahtnice proti Golfu in potjo, ki vodi v polja zahodno od Vrbe. Ledino preseka - jo železnica, regionalna cesta in deloma tudi nova avtocesta. Pod vasjo že deloma pozidano.
- 603 G/3 k.o. Zabreznica #a: 1165 p, b: 3060p,
Pod vasjo izg.: Pod vasjo
Vrtovi, njive in travniki pod Vrbo, prvi pas parcel pod vasjo, med zahodno potjo iz Vrbe in Kolnikom. Ledino preseka regionalna cesta.
- 604 G/3 k.o. Zabreznica #a: 895 p, b: 3100 p, H: 526~m
Vrbenke Novine izg.: Vrb'nske Novine
Pas majhnih parcelic, nekoč njivice, danes travniki jugozahodno od suhe dolnice, ki je prihajala izpod ježe navdol (Podonco) iz Žirovnice.
- 605 G/3 k.o. Zabreznica #a: 1235 p, b: 3100 p, H: 528~m
Pod Ulcam izg.: Pod Ulcam
Njive in travniki. Ledina pod Vrbenkim stagnam. Ulce = Stagne. Ledino preseka regionalna cesta in stara pot Vrba - Radovljica.
- 606 G/3 k.o. Zabreznica #a: 1295 p, b: 3115 p, H: 534~m
Za stagnam izg.: Za stagnam tudi: Na ježi (FK)

Travniki in njive na ježi vzhodno od cerkve sv. Marka. Danes je ledina deloma zorana in v lasti Kmetijskega posestva v Poljčah.

607 G/3 k.o. Zabreznica #a: 1080 p, b: 3170 p, H: 529~m
Za Kolnikom izg.: Za Kounikam

Drugi pas njiv in travnikov pod vasjo in severozahodno od Kolnika. Ledino presekata železnica in nova avtocesta.

608 G/3 k.o. Zabreznica #a: 1240 p, b: 3170 p, H: 528~m
Junčevc izg.: Junčovc tudi: Vrbenski junčovc

Travnik, nekdanj tudi njiva, ki ga je užival lastnik vaškega bika. Je del ledine Pod Ulcam.

609 G/3 k.o. Zabreznica #a: 1180 p, b: 3230 p, H: 525~m
Široke njive izg.: Široče nive

Nekaj širokih parcel, nekoč pretežno njive, danes pretežno travniki. Ledino preseka nova avtocesta.

610 G/2 k.o. Zabreznica #a: 890 p, b: 3250 p, H: 445-528 m
Vrbenska gmajna izg.: Vrb'nška gmajna

Nekoč pašniki in gozdčki, danes v zgornjem ravninskem delu pretežno njive, jugovzhodno od poti, ki jo loči od Zabreške gmajne in severovzhodno od Lipc. Nekoč je segala od poti Golf - Žirovnica do Save. Vmes mnogo drugih, manjših ledin.

611 G/3 k.o. Zabreznica #a: 1045 p, b: 3280 p, H: 432-536 m
Kolnik izg.: Kounik tudi: Pot na Golf, Blejska pot.

Pot, pozneje kolovoz, ki je povezovala Vrbo z Bledom prek Golfa, kjer se združi z potjo, ki prihaja iz Smokuča. Ime po kolovozu - kouniku. Ledino preseka železnica in nova avtocesta.

612 G/4 k.o. Zabreznica, Dos #a: 1410 p, b: 2930 p, H: 540~m
Za Vrbo izg.: Za vrbo

Njive in travniki nad Vrbo ter Cesarsko cesto in potjo, ki vodi v Smokuč in cesto, ki pelje v Breznico.

613 G/4 k.o. Doslovče #a: 1725 p, b: 2950 p, H: 537~m
Na varžetah izg.: Na varžetah

Ledina med Potjo v trnu in Blejsko potjo, (Opomba: Njive in travniki.)

614 G/4 k.o. Doslovče #a: 1585 p, b: 2970 p, H: 538~m
V trnu izg.: V trno

Travniki in njive zahodno od Poti v trnu in med Cesarsko cesto in deželno cesto.

615 G/4 k.o. Doslovče #a: 1635 p, b: 2970 p, H: 536.7-541 m
Pot v trnu izg.: Pot u trno

Pot iz Doslovč do kužnega znamenja. Nekoč je peljala naprej do Studenških stagenj. (Opomba: Po poti poteka meja med Smokučem in Doslovčami.)

616 G/4 k.o. Doslovče #a: 1645 p, b: 3050 p, H: 536~m
Vrbenska pot izg.: Vrb'nška pot tudi: Rimska cesta

Pot, ki povezuje Smokuč z Vrbo in seka Cesarsko cesto pri kužnem znamenju. Del poti Bled - Breg - Vrba - Smokuč - Rodine, nazvan Rimska cesta.

617 G/4 k.o. Doslovče #a: 1570 p, b: 3055 p, H: 536.7 m
kužno znamenje izg.: kužn znamne

Kužno znamenje na križišču Cesarske, Vrbenske, Studenske ceste ter Poti v trnu.

618 G/4 k.o. Zabreznica #a: 1435 p, b: 3070 p, H: 534~m
Vrbensko polje izg.: Vrb'nsk pole

Travniki in njive. Danes preorana in v posesti Agrarne skupnosti.

619 G/4 k.o. Doslovče #a: 1725 p, b: 3135 p, H: 533~m
V kamnu izg.: U kamn'

Njive in travniki ter nekaj hrastov in lip. Peščeno zemljišče.

620 G/4 k.o. Doslovče #a: 1605 p, b: 3165 p, H: 536.7-526 m
Studenška cesta izg.: St'denška cesta

Cesta (pot) poteka od kužnega znamenja proti Studenčicam.

621 G/4 k.o. Doslovče #a: 1635 p, b: 3200 p, H: 520 m
Blejska pot izg.: Blejska pot

Pot, ki je povezovala Smokuč z Bledom, pomembna predvsem po izdelavi deželne komercialne ceste I. 1573.

622 G/4 k.o. Zabreznica #a: 1330 p, b: 3210 p, H: 509-536 m
Vrbenske stagne izg.: Vr'nske stagne tudi: Ulce

Stagne vasi Vrba, imenovane tudi Ulce. Lipov drevored. Potekajo po ježi. Skozi stagne poteka pot v Studenske stagne in nekdanja pot Vrba - Studenčice.

623 G/4 k.o. Doslovče #a: 1700 p, b: 3230 p, H: 533~m
Vočne izg.: Vočne tudi: Vogenca, V očni

Njive.

624 G/4 k.o. Zabreznica #a: 1330 p, b: 3260 p, H: 523~m
Pod ježo izg.: Pod ježo

Travniki pod ježo. Ledine istega imena se vlečejo od Vrbe do Hraš.

625 G/4 k.o. Doslovče #a: 1575 p, b: 3290 p, H: 530~m
Pri jermencu izg.: P'r jermenc

Njive in travniki.

626 G/5 k.o. Doslovče #a: 1810 p, b: 2840 p, H: 555~m
Novinov Podrtje izg.: Novinov Podrtje

Nekdanj gozdček, danes deloma sadovnjak na najvzhodnejšem delu Doslovč, na stiku ravnine s Kriškimi robom. Ime po kmetiji v Doslovčah.

627 G/5 k.o. Doslovče #a: 1885 p, b: 2840 p, H: 560~m
Kriška jama izg.: Kriška jama

Dolina in pot po njej, ki pelje navzdol iz Podbrunka čez Krmico do Pizdela. Nekoč je bila v njej mlaka.

628 G/5 k.o. Doslovče #a: 1950 p, b: 2840 p, H: 560~m
Pot v Podbrunk izg.: Pot v Podbrunk

Pot, ki je iz Podbrunka peljala v Smokuč čez Kriško jamo do Pizdela.

629 G/5 k.o. Doslovče #a: 2025 p, b: 2840 p, H: 600~m
Zajčja luknja izg.: Zajčja vukna

Poraščena kotanja na pašnikih.

630 G/5 k.o. Doslovče #a: 2190 p, b: 2847 p, H: 695~m
Vogu izg.: Vogu tudi: Na Voglu

Zemljišče ob Večni poti pri odcepu v Smokuč, danes zaraščeno z mešanim gozdom in grmovjem.

631 G/5 k.o. Doslovče #a: 1860 p, b: 2865 p, H: 565~m
Kriški rob izg.: Krišk rob

Zunanji, iz doline vidni rob planote Krmica.

632 G/5 k.o. Doslovče #a: 2170 p, b: 2880 p, H: 660~m
Kravje počivalo izg.: Kravji počivav tudi: Na Ločilu

Nekoč trata, na kateri se je ločevala drobnica in živina v vasi pod Reberjo. Danes zaraščena z mešanim gozdom in grmovjem.

633 G/5 k.o. Doslovče #a: 1820 p, b: 2880 p, H: 555~m
Novakov bošt izg.: Novakov bošt

Nekdanji gozdček, danes sadovnjak in nad njim še nekaj listavcev na najzahodnejšem delu Smokuča. Ime po kmetiji v Smokuču.

634 G/5 k.o. Smokuč #a: 1995 p, b: 2890 p, H: 565~m
Pizdel izg.: Pizdel

Hrib med potmi, ki peljejo na Podbrunk, na Vogu in na Vrše. Pašnik.

635 G/5 k.o. Doslovče #a: 2065 p, b: 2890 p, H: 615~m
V trnu izg.: V trno

Nekoč grmovje, danes očiščen pašnik.

636 G/5 k.o. Doslovče #a: 2225 p, b: 2900 p, H: 690~m
Uršin grmovje izg.: Urš'n grmole

Zemljišče vzhodno od Vogla nad Večno potjo, poraščeno z mešanim gozdom in grmovjem.

637 G/5 k.o. Doslovče #a: 2150 p, b: 2935 p, H: 610~m
Za Vrtačo izg.: Za Vrtačo

Pobočje izza Vrtače, po katerem vodi pot iz Smokuča na Vrše.

- 638 G/5 k.o. Doslovče #a: 2115 p, b: 2940 p, H: 600~m
Vrtača izg.: Vrtača
Skledasta vdolbina v pobočju Rebri, oz. pašnika nad Deli.
- 639 G/5 k.o. Doslovče #a: 2100 p, b: 2945 p, H: 600 m
Vrtaški rob izg.: Vrtašk rob
Južni rob Vrtače na pobočju Rebri, na (srenjskem) pašniku nad Deli.
- 640 G/5 k.o. Doslovče #a: 2020 p, b: 2950 p, H: 550~m
Grosove lipe izg.: Grosove lipe
Majhen lipov gozdček vzhodno od kmetije Gros v Smokuču. Skozenj vodi stara pot na Rodine.
- 641 G/5 k.o. Doslovče #a: 2040 p, b: 2990 p, H: 560~m
U pot izg.: U pot tudi: Ob poti
Ostanki nekdanje zgornje poti (deloma tudi antične), prirejeni l. 1600, ki je povezovala Smokuč z Rodinami. Sedaj deloma zazidano.
- 642 G/5 k.o. Doslovče #a: 2250 p, b: 2995 p, H: 600-750 m
Parti izg.: Parti
Gozdne parcele nad pašniki, Večno potjo in Rodinami. Prvotno srenjski svet, razdeljen l. 1928. Pretežno smrekov gozd.
- 643 G/5 k.o. Doslovče #a: 2005 p, b: 3020 p, H: 535~m
U pot izg.: U pot tudi: Ob poti
Nekdanje njive, sedaj travniki ob nekdanji srednji poti iz Smokuča v Rodine. Sedaj deloma zazidano. (Nad gasilskim domom).
- 644 G/5 k.o. Doslovče #a: 1835 p, b: 3050 p, H: 535~m
Pod vasjo izg.: Pod vasjo
Deloma vrtovi, deloma njive, ki se konično usmerjajo proti Anderlovi groblji in jih omejuje Blejska pot in pot na Podonco.
- 645 G/5 k.o. Doslovče #a: 1925 p, b: 3045 p, H: 534~m
Ledine izg.: Ledine
Moker svet pod cesto Smokuč - Rodine, v katerem se mnogokrat zadržuje mlakuža, deloma zasajen s hruškami, deloma pa že pozidan.
- 646 G/5 k.o. Doslovče #a: 2190 p, b: 3050 p, H: 575-600m
Polane nad Deli izg.: Polane nad Delmi
pašniki nad sedanjim Novim Smokučem.
- 647 G/5 k.o. Doslovče #a: 2120 p, b: 3075 p, H: 550~m
V Koščku izg.: U košč, U koščk' tudi: Anderlov košček
Nekdanji travnik med zgornjo in srednjo potjo na začetku Delov, danes zaidan svet Novega Smokuča.
- 648 G/5 k.o. Doslovče #a: 1965 p, b: 3100 p, H: 533~m
Na močilih izg.: Na močil'h
Njive in travniki jugovzhodno od Smokuča. Moker ilovnat svet.
- 649 G/5 k.o. Doslovče #a: 2155 p, b: 3135 p, H: 530-560 m
Dela izg.: Dele tudi: Deli
Obdelovalno zemljišče pretežno pod, deloma pa tudi na zemljišču sedanjega Novega Smokuča. (Opomba: Dela so bila razdeljen in l. 1600 iz pašnikov v njive spremenjen svet, kot to priča v skalo vsekana letnica. Tedaj je bila nad Deli izdelana škarpa iz suhega zidu, ki je ločevala zgoraj ležeči srenjski pašnik in zgornja pot (pod Grosovimi lipami), ki je potekala nekoliko nad škarpo (5-10m). Pri tem je bila deloma uporabljena stara antična pot, ki je vodila proti Begunjam.)
- 650 G/5 k.o. Doslovče #a: 1850 p, b: 3150 p, H: 536.3 m
Anderlova groblja izg.: Anderlova grobla
Groblja v jugovzhodnem delu smokuških vrtov. Arheološko najdišče. (Opomba: Po pripovedovanju Janeza Meterca je bilo tod najdenih nekaj predmetov iz predkrščanske dobe.)
- 651 G/5 k.o. Doslovče #a: 1875 p, b: 3155 p, H: 533.2 m
Vovkovo znamenje izg.: Vovkov znamenje
Znamenje ob križišču studenske poti in poti na Podonco, vzhodno od Anderlove groble. Ime po kmetiji v Smokuču.
- 652 G/5 k.o. Doslovče #a: 1940 p, b: 3175 p, H: 532~m
Na ilovih jamah izg.: Na ilov'h jamah
Njive in travniki južno od Smokuča. Ilovnat svet.
- 653 G/5 k.o. Doslovče #a: 2100 p, b: 3200 p, H: 500~m
Deželna cesta izg.: Deželna cesta tudi: Karlova cesta
Deželna komercialna cesta Ljubljana - Beljak, narejena za časa nadvojvode Karla, dogotovljena l. 1573.
- 654 G/5 k.o. Doslovče #a: 1820 p, b: 3215 p, H: 526-535m
Studenška pot izg.: S' denška pot
Pot, ki vodi iz Smokuča mimo Anderlove groble, čez Cesarsko cesto po polju v Studenčice.
- 655 G/5 k.o. Doslovče #a: 2185 p, b: 3260 p, H: 550~m
V Britofu izg.: U britof
Njive na položnem zemljišču severozahodno od rodinske cerkve, vzhodno od Večne poti.
- 656 G/5 k.o. Doslovče #a: 1930 p, b: 3265 p, H: 530~m
Pot na Podonco izg.: Pot na Podonco
Pot, ki pelje iz Smokuča na Blata k križišču Cesarske ceste s cesto Rodine - Studenčice.
- 657 G/5 k.o. Doslovče #a: 2135 p, b: 3270 p, H: 535~m
Sv. Ana (znamenje) izg.: znamne Sv. Ana
Nekdanja kapelica sv. Ane, pod križiščem Večne poti z deželno cestos Smokuč - Rodine, podrti ob širjenju in asfaltiranju deželne ceste.
- 658 G/5 k.o. Doslovče #a: 1845 p, b: 3275 p, H: 530~m
Goričce izg.: Goričce
Nekoliko dvignjen, kamnit rob, poraščen s hrasti in lipami.
- 659 G/5 k.o. Doslovče #a: 1945 p, b: 3285 p, H: 528~m
Novinova Podonca izg.: Novinova Podonca
Dve njivi, ena za drugo, v stari strugi, ki prihaja navzdol iz Smokuča in se zlagoma spušča navzdol v Blata.
- 660 G/6 k.o. Doslovče #a: 2360 p, b: 2835 p, H: 775-900 m
Grob izg.: Grob
Hrbet, poraščen spodaj z borovci, zgoraj pa skalnat. Poteka zahodno od Skoka.
- 661 G/6 k.o. Doslovče #a: 2485 p, b: 2840 p, H: 935,5 m
Skok izg.: Skok
Velika skalna glava na pobočju izpod Vrha Peči, deloma poraščena.
- 662 G/6 k.o. Doslovče #a: 2665 p, b: 2890 p, H: 870~m
Jahačev rovt izg.: Jahačov rovt
Danes z mešanimi (smreka, bukev) gozdom zaraščen rovt zahodno od Gojzda, poimenovan po kmetiji Jahač v Hlebcah.
- 663 G/6 k.o. Doslovče #a: 2645 p, b: 2940 p, H: 875-930 m
Okenc izg.: Vo'k'nc
Svetla stena v pobočju izpod Komuna.
- 664 G/6 k.o. Doslovče #a: 2680 p, b: 2945 p, H: 945~m
Komun izg.: Komun
Rob zahodno nad Gojzdcem po katerem poteka pot (Vak).
- 665 G/6 k.o. Doslovče #a: 2405 p, b: 2950 p, H: 700-750 m
Pod Skokom izg.: Pod Skokam
Melišča pod Skokom, poraščena pretežno s smreko.
- 666 G/6 k.o. Doslovče, Zabre #a: 2375 p, b: 3000 p, H: 600-750 m
Reber izg.: Reb'r
Pobočje nad vasmi in pod Pečmi, ki se vleče od Lipja na zahodu do poti iz Rodin na Sv. Peter. V spodnjem delu večinoma pašniki vasi pod njim, na nekaterih delih v zaraščanju, drugod gozd. Do druge svetovne vojne skoraj golo območje, vidno iz Dežele in Blejskega kota.
- 667 G/6 k.o. Doslovče #a: 2490 p, b: 3075 p, H: 690~m
Drekovnik izg.: Drekov'nk
Močvirnat svet nad izvirom Struje.

- 668 G/6 k.o. Doslovče #a: 2465 p, b: 3085 p, H: 680~m
Srednja izg.: Sredna
Pašnik (0.5ha) nad Rodinami.
- 669 G/6 k.o. Doslovče #a: 2420 p, b: 3165 p, H: 610-630 m
Mala izg.: Mava
Pašnik (3ha) nad Rodinami.
- 670 G/6 k.o. Doslovče #a: 2265 p, b: 3170 p, H: 580~m
Preterca izg.: Preŕca
Nekdanji peskokop belega peska nad Rodinami, danes zazidano zemljišče.
- 671 G/6 k.o. Doslovče #a: 2475 p, b: 3185 p, H: 625~m
Struje izg.: Struje
Potok na vzhodnem delu Male in vodovodno zajetje za Rodine.
- 672 G/6 k.o. Doslovče #a: 2655 p, b: 3190 p, H: 720-800 m
Struje izg.: Struje
Strmo pobočje pod skalo, poraslo z mešanim gozdom.
- 673 G/6 k.o. Doslovče #a: 2695 p, b: 3195 p, H: 820~m
Pridga izg.: Pridga
Skalnat rob v mešanem gozdu.
- 674 G/6 k.o. Doslovče #a: 2385 p, b: 3215 p, H: 590 m
Pruh izg.: Pruh
Opuščen peskokop nad Rodinami.
- 675 G/6 k.o. Doslovče #a: 2385 p, b: 3230 p, H: 570-590 m
Polajnarjev graben izg.: Polajnarjov grab'n
Struga potoka ob cesti, ki vodi k Svetogeuju. Poimenovanje po kmetiji Svetoga (Polajnar) na Rodinah.
- 676 G/6 k.o. Doslovče #a: 2460 p, b: 3260 p, H: 590-625 m
Polane za Svetogejem izg.: Polane za Svetogejem
Pašniki nad Svetogejem.
- 677 G/6 k.o. Doslovče #a: 2700 p, b: 3260 p, H: 760~m
Šimnovk izg.: Šimnovk
Večinoma smrekov gozd, deloma bori in gaber.
- 678 G/6 k.o. Doslovče #a: 2430 p, b: 3270 p, H: 586 m
Svetogej izg.: Svetogej
Samotna kmetija vzhodno od Rodin nad Poljanami.
- 679 G/6 k.o. Doslovče #a: 2505 p, b: 3275 p, H: 615-730 m
Vog izg.: Voh
Pretežno smrekov gozd (log) severovzhodno od Svetogejja nad Poljanami, ob katastrski meji z Begunjami.
- 680 G/7 k.o. Begunje #a: 2920 p, b: 2905 p, H: 910~m
Pužmanov kevderc izg.: Pužmanov čevdrc
Skala z votlino vzhodno od Gojsca, imenovana po kmetiji v Poljčah.
- 681 G/7 k.o. Doslovče #a: 2745 p, b: 2930 p, H: 940~m
Gojzdec izg.: Gojsc, Gojzd'c tudi: Gojzdc, Gozdec
Danes s smrekovim gozdom močno zaraščen rovt s frato, ki se še kosi.
- 682 G/7 k.o. Begunje #a: 3160 p, b: 2935 p, H: 627-859 m
Cesta na Kališča izg.: Cesta na Kališa
G.c. iz Krpina (od mosta čez Blatnico) do sotočja Blatnice in Globokega potoka (859m), od tu naprej kolovoz na Kališča (1065m) ter naprej na Poljško planino (1185m). (Opomba: V spodnjem delu poteka nad njo (do odcepa ceste na Gozdec na Belem melu) nekdanji kolovoz iz Poljč na Poljško planino.)
- 683 G/7 k.o. Begunje #a: 2865 p, b: 2940 p, H: 860~m
Gorski drvošec izg.: Gorski drvošec
Nekdanji drvošec mežnarje na Sv. Petru, tedaj cerkveno zemljišče.
- 684 G/7 k.o. Begunje #a: 2840 p, b: 2970 p, H: 920~m
Šturmov frata izg.: Šturmov frata
Nekdaj izsekan del Šturmovega gozda v Temniku. Ime po kmetiji v Poljčah.
- 685 G/7 k.o. Begunje #a: 2995 p, b: 2995 p, H: 725-900 m
Cesta na Gojzdec izg.: Cesta na Gojsc
G.c. iz Krpina na Gojzdec, narejena po vetrolomu l. 1984
- 686 G/7 k.o. Begunje #a: 3070 p, b: 3000p,
Bel mel izg.: Beu meu
Dolgo in ozko melišče bele barve nad gozdno cesto v Krpinu.
- 687 G/7 k.o. Begunje #a: 2930 p, b: 3010p,
Temnik izg.: Temnik
Ozka dolina nad Krpinom in pod Gojzdcem, porasla z bukvjem. Skoznjó poteka stara pot na Gojzdec in naprej na Zapleče.
- 688 G/7 k.o. Begunje #a: 3090 p, b: 3040 p, H: 730~m
Šmidova izg.: Šmidova
Predel okoli odcepa gozdne ceste na Gojzdec, od ceste na Kališča, nad Krpinom. Peskokop belega peska.
- 689 G/7 k.o. Doslovče #a: 2745 p, b: 3060 p, H: 931.6 m
Lovska koča izg.: Lovska koča
Lovska koča na Stanu, last LD Stol.
- 690 G/7 k.o. Doslovče #a: 2775 p, b: 3070 p, H: 840~m
Na Stanu izg.: Na Stano
Obel hrib, poraščen večinoma z gabrovjem in bukvijo. V FK ima samostojno parcelno številko (danes deljeno na 1172/1 in /2) izločeno iz okolice (danes 1171/xx). Arheološko zanimivo območje. Zahodno od vrha lovska koča.
- 691 G/7 k.o. Doslovče #a: 2745 p, b: 3100 p, H: 880-950 m
Vak izg.: Vak
Nekdanja vlaka iz Zapleč navzdol čez Jahačev rovt, Komun, na Vrše (ter od tu navzdol proti Rodinam oz. Smokuču). Nad Jahačevim rovtom opuščena.
- 692 G/7 k.o. Begunje #a: 3150 p, b: 3100p,
Krp'n izg.: Krp'n
Zgornja dolina potoka Blatnice.
- 693 G/7 k.o. Doslovče #a: 2950 p, b: 3105 p, H: 880~m
Mlev izg.: Mlev
Majhen peskokop za potrebe Sv. Petra ob g.c. s Sv. Petra proti Gojzdcu. (Opomba: Imenovanje po ostrem pesku, ki izgleda kot bi bil zmlet, je pa produkt erozije.)
- 694 G/7 k.o. Doslovče #a: 2815 p, b: 3125 p, H: 880~m
Na Rodinskem izg.: Na Rodinsk'm
Obsežna ledina od Murkekovega do lovske koče, ki obsega več manjših ledin, predvsem Vrše.
- 695 G/7 k.o. Doslovče #a: 2760 p, b: 3145 p, H: 881.0 m
Vrše izg.: Vrše tudi: Vrhe
Dolinica z vikendi in območje nad njo do Lovske koče, skozi katero vodi pot (nekoč je bil to kolovoz) iz Smokuča in Rodin, ter od tu naprej proti Gojzdcu in Kališčam.
- 696 G/7 k.o. Doslovče #a: 2810 p, b: 3160 p, H: 870~m
Pri pasjem krematorju izg.: Pri pašimu krematorj' tudi:
Prostor v Murnikovem, kjer je imel Gorjak (mežnar na Sv. Petru) mrhovišče.
- 697 G/7 k.o. Begunje #a: 2955 p, b: 3200 p, H: 663-839 m
Cesta na Sv. Peter izg.: Cesta na Sv. Petra
Cesta iz Krpina na Sv. Peter. Narejena po drugi svetovni vojni kot sankška proga, nekaj let pred vetrolomom usposobljena za vožnjo za avtomobile s štirikolesnim pogonom, po vetrolomu kot cesta v upoščanju.
- 698 G/7 k.o. Doslovče #a: 2750 p, b: 3205 p, H: 879.2 m
Sankaška koča izg.: Sankaška koča
Planinska koča.
- 699 G/7 k.o. Begunje #a: 2990 p, b: 3215 p, H: 730~m
Mulejeva plana izg.: Mulejova pvana tudi: V Mulejov
Izsekan gozd na položnem delu Sv. Petra, ime po kmetiji v Poljčah.
- 700 G/7 k.o. Begunje #a: 2865 p, b: 3220 p, H: 800~m
Plaz izg.: Pvaz, v pvazo

Nekdanja košenica severno od Strmin, nad cesto na Sv. Peter. Danes plazovito, zaraščeno zemljišče.

701 G/7 k.o. Begunje #a: 2915 p, b: 3225 p, H: 760~m
Pod plazom izg.: Pod pvzavam
Plazovito zemljišče v zaraščanju, južno od ceste na Sv. Peter, izpod Plaza.

702 G/7 k.o. Begunje #a: 2830 p, b: 3240 p, H: 850~m
Lesa izg.: Lesa tudi: P'r les
Umetno zasajena leskova živa meja vzhodno ob cesti, ki povezuje Sv. Peter z Gojscem.

703 G/7 k.o. Begunje #a: 2860 p, b: 3245 p, H: 810~m
Strmine izg.: Strmine tudi: V strminah
Strm travnik na zahodni strani nad cesto na Sv. Peter, danes večinoma zaraščen z grmovjem.

704 G/7 k.o. Doslovče #a: 2747 p, b: 3247 p, H: 830~m
Na ravninah izg.: Na ravninah
Več manjših ravninic na pobočju v Murnikovem, verjetno umetno narejenih.

705 G/7 k.o. Doslovče, Begun #a: 2780 p, b: 3260 p, H: 860~m
Murnekova goša izg.: Murnekova goša tudi: Murnikovo
Mešan gozd na meji katastrskih občin Doslovče in Begunje, poimenovan po kmetiji v Poljčah.

706 G/7 k.o. Begunje #a: 2860 p, b: 3270 p, H: 830~m
Rimska cesta izg.: Rimska cesta tudi: Rimska pot, Rimska steza
Bližnjica na Sv. Peter in Sankaški dom, po izročilu nekoč trasa antične poti, ki je povezovala Begunje z Rodinami in Smokučem.

707 G/7 k.o. Doslovče #a: 2760 p, b: 3180 p, H: 895.5 m
Praprotnik izg.: Praprotnik tudi: Na straž, Rodinska Straža
Holm porasel z mešanim gozdom, zgoraj zravnani. Južno na njem Sankaška koča. (Opomba: V turških časih verjetno stražarsko mesto in kres.)

708 G/7 k.o. Begunje #a: 2858 p, b: 3282 p, H: 825~m
Kopiše izg.: Kopiše
Nekdanje mesto, kjer so nekoč delali seneno kopo, severno od Rimske ceste (n.v. 825m~). Pozneje so jo prenesli kakih 30 m južneje na nasprotno stran Rimske ceste, tik pod cesto Sv. Peter - Gojsec (Koordinate: x=2858, y=3282, n.v.838~m).

709 G/7 k.o. Begunje #a: 2835 p, b: 3290 p, H: 850,2 m
Piramidov rob izg.: Piramidov rob tudi: Kresov rob, Na kresu
Mesto, kjer so nekoč kurili kres. Pred leti je tod stala lesena piramida, triangulacijska točka.

710 G/7 k.o. Begunje #a: 3020 p, b: 3290 p, H: 710~m
Pri oreh ih izg.: P'r oreh'h
Položen del na vrhu smučišča v Krpinu, kjer so nekoč stali orehi.

711 G/8 k.o. Begunje #a: 3260 p, b: 2960p,
Paradiževa skala izg.: Paradižova skava
Izstopajoča skalna gmota, na vrhu porasla s posameznimi borovci, imenovana po kmetiji v Poljčah.

712 G/8 k.o. Begunje #a: 3270 p, b: 3080p,
Mravljinca izg.: Mravlinc
Del varovalnega gozda vzhodno nad peskokopom v Krpinu.

713 G/8 k.o. Begunje #a: 3485 p, b: 3130 p, H: 988 m
Mali vrh izg.: Mau vrh tudi: Mali vrh Gač
Vrh nad jamo Zijalko na grebenu Gač.

714 G/9 k.o. Begunje #a: 3810 p, b: 2840p,
Junčevc izg.: Junčovec
Frata ob cesti v Drago.

715 G/9 k.o. Begunje #a: 3950 p, b: 2850p,
Papreta izg.: Papreta tudi: Praprotniki
Smrekov gozd.

716 G/9 k.o. Begunje #a: 4160 p, b: 2930p,
Pintarjeve Javorje izg.: Pintarjov Javorje
Mesto ob gozdni cesti na Ledeni trati, kjer rastejo starejša javorova drevesa. Imenovanje po kmetiji v Begunjah.

717 G/9 k.o. Begunje #a: 3970 p, b: 2960p,
Na ranču izg.: Na ranč
Predel okoli koč na Ledeni trati.

718 G/9 k.o. Begunje #a: 3880 p, b: 3000p,
Ledena trata izg.: Ledena trata
Urejene pašne površine na obojni strani pod Dobrčo, kjer sneg leži dolgo v pomlad.

719 G/9 k.o. Begunje #a: 3980 p, b: 3050p,
Za malinami izg.: Za malnam
Delno zaraščena frata s smrekovo in malinovjem.

720 G/9 k.o. Begunje #a: 3805 p, b: 3095p,
Martinšica izg.: Martinšca tudi: Martinščica
Zaraščen pašnik, ki leži nasproti streljišča LD Begunje.

721 G/10 k.o. Begunje #a: 4530 p, b: 2870p,
Matkova frata izg.: Matkova frata
Frata, nastala pri vetrolomu l.1984. Ime po kmetiji v Dvorski vasi.

722 G/10 k.o. Begunje #a: 4445 p, b: 2995p,
Basovše izg.: Basošče tudi: basarsko, na basarskem
Stičišče gozdnih vlak in strmih kolovozov, po katerih so nekoč vlačili les (še prej pa oglje), ga tukaj preložili (prebasali) na vozove in odpeljali v dolino.

723 G/10 k.o. Begunje #a: 4580 p, b: 3010p,
Kahla izg.: Kahva
Položnejši predel bukovega gozda, ki je v strmini zaključen z veliko skalnato pečjo.

724 G/10 k.o. Begunje #a: 4520 p, b: 3220p,
Brišce izg.: Brišče
Zaraščen travnik s pionirskim borovim gozdom.

725 G/11 k.o. Begunje #a: 4770 p, b: 2850p,
Sivora izg.: Sivora
Skalnat svet sive barve.

726 G/11 k.o. Begunje #a: 4820 p, b: 2950p,
Medvedova jama izg.: Medvedova jama
Smrekov gozd, kjer so nekoč domovali medvedi.

727 G/11 k.o. Begunje #a: 4890 p, b: 2970p,
Na bajti izg.: Na bajt
Gozdat predel ob meji k.o., kjer je stala gozdarska koča.

728 G/11 k.o. Begunje #a: 4930 p, b: 3040p,
Na fedru izg.: Na fedr'
Bukovomacesnov gozd, kjer je bil pri nas uplenjen zadnji veliki petelin l. 1971 (pred zaščito).

729 G/11 k.o. Begunje #a: 5015 p, b: 3300p,
Gosinka izg.: Gosinka
Severno skalnato pobočje vrha Dobrče.

730 H/2 k.o. Zabreznica #a: 670 p, b: 3310 p, H: 520~m
Zabreški Čelc izg.: Zabrešk Čeuc
Nekoč zabreški pašnik, danes travnik.

731 H/2 k.o. Zabreznica #a: 770 p, b: 3335 p, H: 524~m
Rajhove lipe izg.: Rajhove lipe
Travniki in dve lipi. Ime po kmetiji v Vrbi.

732 H/2 k.o. Zabreznica #a: 820 p, b: 3345 p, H: 525~m
V Kočeh izg.: V Kočeh
Njive.

733 H/2 k.o. Zabreznica #a: 685 p, b: 3415 p, H: 520~m

Čelc izg.: Čeuc tudi: Vrbenski Čelc

Nekoč pašnik, danes del igrišča za golf.

734 H/2 k.o. Zabreznica #a: 650 p, b: 3460 p, H: 445-520 m
Breje izg.: Breje

Levi savski breg, ki sega od pritoka Završnice do nekdanjega Blejskega mostu izpod Golfa, poraščen z mešanim gozdom - pretežno z borovci.

735 H/2 k.o. Zabreznica #a: 810 p, b: 3550 p, H: 518~m

Junčevc izg.: Junčovc

Nekdanji travnik, danes del igrišča za golf.

736 H/2 k.o. Zabreznica #a: 740 p, b: 3635 p, H: 445-475 m

Rajhov mel izg.: Rajhov meu

Izpodjeden savski breg na ovinku Save, imenovan po kmetiji v Vrbi.

737 H/2 k.o. Zabreznica #a: 810 p, b: 3765 p, H: 505~m

Dolarjeve Lipce izg.: Dovarjove Lipce

Del Lipic imenovan po lastniku iz Vrbe.

738 H/3 k.o. Zabreznica #a: 1040 p, b: 3325 p, H: 525~m

Rajhove Lipce izg.: Rajhove Lipce

Njiva v trikotniku med železnico in Kolnikom. Ime po kmetiji v Vrbi.

739 H/3 k.o. Zabreznica #a: 900 p, b: 3335 p, H: 520~m

Na gmajni izg.: Na gmajne tudi: Gmajna, Vrbenska gmajna Pašniki in listnati gozdovi, danes deloma zasedeno z igriščem za golf.

740 H/3 k.o. Zabreznica #a: 1300 p, b: 3350 p, H: 224~m

Novo polje izg.: Nov pole

Travniki v kotu pri Stagnah. Ledino je presekal regionalna cesta, čeznjo pa vodi tudi stara pot Vrba - Radovljica.

741 H/3 k.o. Zabreznica #a: 1260 p, b: 3410 p, H: 524~m

Ledina izg.: Ledina

Ozek pas majhnih parcel, njive in travniki med Novim poljem in Lipcami. Ledino seka nova avtocesta.

742 H/3 k.o. Zabreznica #a: 1025 p, b: 3415 p, H: 524~m

Lipce izg.: Lipce tudi: Na Lipcah (FK)

Nekoč travniki s posameznimi drevesi, danes vmes nekaj velikih njiv, ki jih seka železnica.

743 H/3 k.o. Zabreznica #a: 905 p, b: 3465 p, H: 514~m

Vrbica izg.: Vrbica

Travnik v dolinici na presečišču poti, ki vodijo na Breg, v Vrbo, nekdanji tudi proti Bledu in Lescam (te so opuščene zaradi igrišča za golf).

744 H/3 k.o. Zabreznica #a: 1280 p, b: 3535 p, H: 500-521 m

Stagne izg.: Stagne

Nekdanji srenjsko zemljišče. Stagne so tukaj širok klin, kjer so prej potekale Vrbenske in Studenske stagne, ki so se združile pod vahtnico pri železniški progi. Med stagnami pa je bil pod ježo dokaj širok travnik, danes je tod nogometno igrišče. Skozi Stagne so potekale Blejska pot iz Smokuča in nekoč tudi stara pot v Doslovče (mimo kužnega znamenja), sekala pa jih je starodavna pot Vrba - Radovljica. Danes jih sekajo še železnica, regionalna cesta in avtocesta. Lipov drevored.

745 H/3 k.o. Zabreznica #a: 905 p, b: 3585 p, H: 515~m

Na stari Lipanci izg.: Na star Lipanc

Nekdanji pašniki in listnati gozdovi, danes igrišče za golf.

746 H/3 k.o. Zabreznica #a: 1010 p, b: 3620 p, H: 512~m

Pod Lipcam izg.: Pod Lipcam

Nekdanji pašniki in listnati gozdovi, danes igrišče za golf.

747 H/3 k.o. Hraše #a: 1175 p, b: 3630 p, H: 517~m

Studenška vahtenca izg.: St'denška vaht'nca

Nekdanji železniška čuvajnica ob Studenških stagnah.

748 H/3 k.o. Hraše #a: 1240 p, b: 3640 p, H: 518~m

Junčevc izg.: Junčovc tudi: Flisov junčovc

Nekdanji studenški junčevc. Ime po sedanjem lastniku iz Studenčic.

749 H/3 k.o. Zabreznica #a: 1145 p, b: 3645 p, H: 517,8 m

Pri vahtnici izg.: P'r vaht'nc tudi: Vrbenska vahtnica

Nekdanja čuvajnica ob železniški progi.

750 H/3 k.o. Hraše #a: 1140 p, b: 3745 p, H: 515~m

Plana izg.: Pvana

Travnik (za časa FK njive) pod majhno ježo.

751 H/3 k.o. Hraše #a: 1280 p, b: 3750 p, H: 515~m

Za zidom izg.: Za zidam tudi: Vogenc

Travnik, ki jih danes preseka regionalna cesta. Nekoč je na južni strani te ledine potekala pot in zid, še prej kopišča (FK = Vogenca = V Ogelnici). V FK njive.

752 H/4 k.o. Doslovče #a: 1770 p, b: 3310 p, H: 530~m

Novina izg.: Novina

Njive in travniki, nekaj šopov dreves.

753 H/4 k.o. Doslovče #a: 1535 p, b: 3315 p, H: 530~m

Pri blejski poti izg.: P'r blejsk pot

Travniki in njive na obeh straneh nekdanje ceste na Bled.

754 H/4 k.o. Zabreznica, Dos #a: 1395 p, b: 3330 p, H: 522~m

Na Stagnah izg.: Na stagnah tudi: Stagne

Stagne na meji Vrba - Studenčice ob Blejski cesti Smokuč - Blejski most. Listnat gozd in košenice.

755 H/4 k.o. Doslovče #a: 1460 p, b: 3340 p, H: 526 m

Na ježi izg.: Na ježi

Travniki in njive nad ježo, zahodno od Blejske poti. Danes preorano v veliko njivo.

756 H/4 k.o. Doslovče #a: 1440 p, b: 3370 p, H: 522~m

Pod ježo izg.: Pod ježo

Travniki in njiva pod ježo. Nekaj obrobni dreves.

757 H/4 k.o. Doslovče #a: 1610 p, b: 3370 p, H: 528~m

Pri jablanci izg.: P'r jablanc

Travniki in nekaj njiv zahodno od Blejske poti.

758 H/4 k.o. Zabreznica #a: 1510 p, b: 3395 p, H: 521-529 m

Studenške stagne izg.: St'denške stagne

Stagne vasi Studenčice. Lipov drevored, skozenj poteka pot (nekoč do Vrbe), danes pa se priključi na Blejsko pot iz Smokuča in potekajo od priključka naprej v smeri Golfa.

759 H/4 k.o. Zabreznica #a: 1370 p, b: 3400 p, H: 522~m

Med Stagnami izg.: Med Stagnam

Travniki med vrbenskimi in Studenškimi stagnami. Danes tudi nogometno igrišče. Nekdanji srenjsko zemljišče.

760 H/4 k.o. Hraše #a: 1435 p, b: 3405 p, H: 500-522 m

Studenške stagne izg.: St'denške stagne

Stagne vodijo po ježi do Blejske ceste in ob njej navzdol do Golfa.

761 H/4 k.o. Hraše #a: 1555 p, b: 3410 p, H: 525~m

Za cerkvijo izg.: Za cerkvijo

Njive in travniki.

762 H/4 k.o. Doslovče #a: 1750 p, b: 3440 p, H: 526~m

Pod brdom izg.: Pod brdam

Travniki poraščeni z lipami.

763 H/4 k.o. Hraše #a: 1500 p, b: 3445 p, H: 520~m

Na platih izg.: Na plat'h

Travniki in gozd v plitvi dolinici pod ježo.

764 H/4 k.o. Hraše #a: 1410 p, b: 3515 p, H: 519~m

Za stagnam izg.: Za stagnam

Deloma listnat gozd, deloma travniki.

765 H/4 k.o. Hraše #a: 1420 p, b: 3590 p, H: 519~m

Sredi polja izg.: Sred pola tudi: Pod ježo (FK)

Njive in travniki

- 766 H/4 k.o. Hraše #a: 1360 p, b: 3615 p, H: 517~m
Na dolini izg.: Na dolin
Travniki pod majhno ježo. Nekoč njive.
- 767 H/4 k.o. Hraše #a: 1530 p, b: 3620 p, H: 517~m
Ulce izg.: Ulce
Pot v polja in v gmajno, nekoč obdana z lipami. Danes so lipe samo še pod vasjo.
- 768 H/4 k.o. Hraše #a: 1565 p, b: 3650 p, H: 517~m
Pod Ulcam izg.: Pod Ulcam
Travniki in nekaj njiv pod potjo v polja.
- 769 H/4 k.o. Hraše #a: 1725 p, b: 3715 p, H: 522~m
Pod potjo izg.: Pod potjo
Travniki in njive pod cesto Studenčice - Hraše.
- 770 H/5 k.o. Doslovče #a: 1865 p, b: 3325 p, H: 524-536 m
Pri cesti izg.: P'r cest
Območje nad Cesarsko cesto. Vanj segajo druge ledine. Od kužnega znamenja navzdol se začne pojavljati dolinica, ki se končuje v Blatu, ki jo na severni strani zapira greben Goričca, ki je predvsem v vzhodnem delu poraščen z drevjem.
- 771 H/5 k.o. Doslovče #a: 2040 p, b: 3335 p, H: 528~m
Jarše izg.: Jarše
Njive in travniki južno od Smokuča.
- 772 H/5 k.o. Doslovče #a: 2135 p, b: 3345 p, H: 530~m
Pod Rodinami izg.: Pod Rodnam
Njive in travniki jugozahodno od Rodin.
- 773 H/5 k.o. Doslovče #a: 1840 p, b: 3360 p, H: 524-536 m
Pod cesto izg.: Pod cesto
Predel pod Cesarsko cesto, ki sega od kužnega znamenja do Blata. V predelu pod Studenško potjo se Cesarska cesta spusti v dolinico, tako da je na vsaki strani majhna vzpetina, na eni strani Goričca, na drugi pa Hrib.
- 774 H/5 k.o. Doslovče #a: 1895 p, b: 3360 p, H: 524-536 m
Nad mejo izg.: Nad mejo
Travniki poraščeni deloma s hrasti in lipami.
- 775 H/5 k.o. Doslovče #a: 2245 p, b: 3405 p, H: 535~m
Pod hribom izg.: Pod hribom
Njive in travniki med cesto Rodine - Begunje in Muhovčevim hribom.
- 776 H/5 k.o. Doslovče #a: 1890 p, b: 3435 p, H: 527~m
V hribu izg.: U hrib
Nekoliko dvignjen travnat rob, poraščen s hrasti in lipami.
- 777 H/5 k.o. Doslovče #a: 2225 p, b: 3440 p, H: 545.8 m
Muhovčev hrib izg.: Muhovčov hrib
Kopast, podolgovat hrib pod Rodinami, poraščen s smreko in hrastom.
- 778 H/5 k.o. Doslovče #a: 2095 p, b: 3445 p, H: 525~m
Ključče izg.: Ključče
Večinoma hrastov gozd, deloma travniki. Arheološko najdišče "villa rustica".
- 779 H/5 k.o. Doslovče #a: 1950 p, b: 3475 p, H: 524.8 m
Sv. Rok izg.: sv. Rok (kapelica, znamenje) tudi: Čopovo znamenje
Kapelica sv. Roka na križišču Cesarske ceste in Studenške poti iz Rodin. Obnovljena in od mladine imenovana po veslaču Iztoku Čopu.
- 780 H/5 k.o. Doslovče #a: 1800 p, b: 3485 p, H: 525~m
Travnč izg.: Travnč
Travniki poraščeni z lipami.
- 781 H/5 k.o. Doslovče, Hraše #a: 2115 p, b: 3500 p, H: 512-540 m
Hrašenska pot izg.: Hrašnska pot
Cesta iz Rodin na Hraše, danes asfaltirana.
- 782 H/5 k.o. Doslovče #a: 2075 p, b: 3505 p, H: 525~m
Na Blatu izg.: Na Blato tudi: Blata, Blato
Travniki in pašniki vzhodno od znamenja sv. Roka, deloma pa tudi še pod njim. Nekdanji močvirnat svet, izsuševan nekaj stoletij z različnimi regulacijskimi ukrepi.
- 783 H/5 k.o. Doslovče, Hraše #a: 1845 p, b: 3515 p, H: 520-552 m
Studenška pot izg.: St'denška pot
Podaljšek Večne poti proti Studenčicam, od Sv. Ane mimo Sv. Roka na Studenčice.
- 784 H/5 k.o. Hraše #a: 1960 p, b: 3585 p, H: 525-534,7 m
Črnevšce izg.: Črnevšce
Hrib poraščen z listnatim gozdom in travniki pod njim, ob nekdanji poti Smokuč - Hraše. Razgiban svet. Listneki.
- 785 H/5 k.o. Hraše #a: 2015 p, b: 3595 p, H: 525~m
V Ključah izg.: V Ključah tudi: Ključče
Listnat gozd in travniki vzhodno od Črnevšč do ceste Smokuč - Hraše.
- 786 H/5 k.o. Hraše #a: 1790 p, b: 3715 p, H: 523~m
Pod Studenčicami izg.: Pod Studenščam
Njive travniki in kozolec nad cesto Studenčice - Hraše.
- 787 H/5 k.o. Hraše #a: 1865 p, b: 3715 p, H: 523~m
Pod potmi izg.: Pod potmi
Njive in travniki nad cesto Studenčice - Hraše in pod nekdanjima potema, ki sta vodili iz Smokuča v Hraše (sedanji poljski poti).
- 788 H/6 k.o. Doslovče #a: 2690 p, b: 3325 p, H: 700~m
Šimnova skala izg.: Šimnova skava tudi: Šinkova skala
Skalna glava na meji med smrekovim in borovim ter med gabrovim gozdom.
- 789 H/6 k.o. Doslovče #a: 2380 p, b: 3345 p, H: 535-585 m
Polane izg.: Polane
Obdelovalne površine slabe kakovosti, vzhodno od Rodin in izpod Svetogega.
- 790 H/6 k.o. Poljče, Begunje #a: 2450 p, b: 3415 p, H: 550-625 m
Brešče izg.: Brešče tudi: Bersce
nekdanji travniki v bregu nad lokalno cesto Rodine-Poljče, ki se zaraščajo z listavci. Ime od "bregci"
- 791 H/6 k.o. Begunje, Doslov #a: 2520 p, b: 3495p,
Babji potok izg.: Babji potok
Potoček na meji katastrskih občin, zahodno od vasi Poljče.
- 792 H/6 k.o. Begunje #a: 2648 p, b: 3545p,
Bersce izg.: B'rsce
Travnato območje izza vasi Poljče, pod potjo, ki vodi v Rodine.
- 793 H/6 k.o. Begunje #a: 2685 p, b: 3570p,
V nogradih izg.: V nograd'h
Kotanjasto prisojno pobočje izza Poljč, ki se razprostira med ravnino in potjo v Rodine. (Opomba: Poimenovanje po srednjeveških vinogradih.)
- 794 H/6 k.o. Begunje #a: 2730 p, b: 3590p,
Reber izg.: Reb'r
Travniki in slab borov gozd za naseljema Poljče in Begunje.
- 795 H/6 k.o. Begunje #a: 2430 p, b: 3705 p, H: 536~m
Kmetijsko posestvo Poljče izg.: Kmetijsko posestvo Poljče
Kmetijsko posestvo, ki se bavi pretežno s proizvodnjo mleka na lastni surovinski bazi. Prej KŽK Kranj, danes del Kmetijsko gozdarske zadruga Sava z.o.o. Lesce.
- 796 H/7 k.o. Begunje #a: 2855 p, b: 3315 p, H: 844~m
Zmajarski rob izg.: Zmajarsk rob
Rob zahodno od cerkve sv. Petra, s katerega so se spuščali nekoč zmajarji, danes padalci.
- 797 H/7 k.o. Begunje #a: 2880 p, b: 3315 p, H: 844~m
Grmada izg.: Grmada

Vzhodni del Zmajarskega robu, zahodno od cerkve sv. Petra, na katerem so nekoč (v turških časih) kunli grmado.

798 H/7 k.o. Begunje #a: 2895 p, b: 3315 p, H: 839 m
Sv. Peter izg.: sv. Pet'r tudi: Pri Gorjaku, Gorjak

Planjava s cervkivo sv. Petra in mežnarijo - gorsko kmetijo, imenovano Pri Gorjaku, Gorjak. Arheološko najdišče z antičnimi novci. Vzhodno Marijina kapelica, pod njo luknja - arheološko najdišče. Danes izletniška točka z lepimi razgledi.

799 H/7 k.o. Begunje #a: 2920 p, b: 3315 p, H: 839 m
Marijin rob izg.: Marij'n rob

Rob vzhodno od cerkve sv. Petra, na katerem stoji Marijina kapelica, izpod nje luknja. Arheološko najdišče (antika).

800 H/7 k.o. Begunje #a: 2885 p, b: 3340 p, H: 820~m
Mošnja izg.: Mošna tudi: V Moš'n

Travnat srednji del na južni strani Sv. Petra, izpod hleva.

801 H/7 k.o. Begunje #a: 2925 p, b: 3340 p, H: 806 m
Sv. Križ izg.: sv. Križ

Kapelica sv. Križa, južno pod cervkivo, ne meji travnatega sveta in gozda.

802 H/7 k.o. Begunje #a: 2945 p, b: 3360 p, H: 785~m
Pri ožganih borovcih izg.: P'r ožgan'h borovc'h

Skupina borovcev, kjer je nekdo želel zaneti ogenj in ožgal spodaj borovec, na ovinku poti med Spodnjim znamenjem in Sv. Križem.

803 H/7 k.o. Begunje #a: 2780 p, b: 3370 p, H: 755,2 m
Poljška Straža izg.: Polška Straža tudi: Straža

Hribček in vmesno sedlo na pobočju nad Poljško gmajnoe.

804 H/7 k.o. Begunje #a: 2950 p, b: 3385 p, H: 770~m
Pri spodnjem znamenju izg.: P'r spod'nmno znamn'

Spodnje znamenje na Sv. Petru.

805 H/7 k.o. Begunje #a: 3045 p, b: 3390 p, H: 650~m
Govedarica izg.: Guvedarica

Zgornji del osrednjega dela pašnika v Krpinu, v Poljški gmajni.

806 H/7 k.o. Begunje #a: 2820 p, b: 3400 p, H: 680-727 m
Smetišnica izg.: Smetiš'nca

Z grmovjem poraščena skala izpod Poljške Straže, vzhodno majhna ravnica, vmes pa izvir vode.

807 H/7 k.o. Begunje #a: 2800 p, b: 3450p,
Poljška gmajna izg.: Polška gmajna

Mešani gozdovi in grmovje med Poljčami in Sv. Petrom.

808 H/7 k.o. Begunje #a: 2870 p, b: 3550p,
Čisti rob izg.: Čist rob

Travnat rob sredi borovega gozda nad vasjo Poljče.

809 H/7 k.o. Begunje #a: 2955 p, b: 3580 p, H: 605~m
Pri vretenu izg.: P'r vreten

Ob potočku nad Ledinami, kjer so nekdanj otroci imeli postavljeno vreteno (mlinček).

810 H/7 k.o. Begunje #a: 2905 p, b: 3610 p, H: 580~m
Ledine izg.: Ledine

Travnik med Poljčami in Poljško gmajno, danes deloma sadovnjak RCOU Poljče.

811 H/7 k.o. Begunje #a: 2960 p, b: 3710 p, H: 565~m
Zapoljče izg.: Zapolče

Njive in travniki v ravninskem predelu vzhodno od Poljč do potoka Blatnice.

812 H/7 k.o. Begunje #a: 3200 p, b: 3760 p, H: 574~m
Groblja izg.: Grobla tudi: Tibingarski tempelj

Mesto, kjer naj bi nekoč stala luteranska cerkev. Danes groblja ob Stari ulci.

813 H/8 k.o. Begunje #a: 3375 p, b: 3350 p, H: 670~m
Zakopavnek izg.: Zakopav'nk tudi: Male Njivice

Rovt v zaraščanju zahodno od Njivic. Arheološko najdišče.

814 H/8 k.o. Begunje #a: 3590 p, b: 3365 p, H: 720~m
Hudičev gradič izg.: Hudič'ov gradč' tudi: Škratov grad

Zidovje z odprtini v steni Gač izpod Malega vrha. Arheološko najdišče.

815 H/8 k.o. Begunje #a: 3650 p, b: 3365 p, H: 721 m
Zijalka izg.: Zijauka

Jama v steni Gač izpod Malega vrha, vidna daleč naokoli. Arheološko najdišče.

816 H/8 k.o. Begunje #a: 3445 p, b: 3385p,
Njivice izg.: Nivce tudi: Velike Njivice

Površine, delom poraščene z leskovjem in šopastimi skupinami mešanega gozda. Prazgodovinsko najdišče. Višnjak.

817 H/8 k.o. Begunje #a: 3325 p, b: 3510 p, H: 585-590 m
Koren izg.: Koren tudi: Pod Jamarskim vrhom (FK), Pod Njivicami

Njive in travniki nad Begunjami in pod Njivicami.

818 H/8 k.o. Begunje #a: 3570 p, b: 3560p,
Kraljevo polje izg.: Kralov pole tudi: Dvorsko polje (FK)

Kmetijske površine v trikotniku ceste Begunje - Slatna, imenovane po sprehanju kraljeve družine Karadjordjevičev ob obisku v Begunjah. (Opomba: Ledina je bila nekoč imenovana Hoffeld (FK).)

819 H/8 k.o. Begunje #a: 3550 p, b: 3630p,
Na bajerju izg.: Na ba'j'

Nekdanje jezerce, danes močvirnat svet in izvor Demičice izpod Kraljevega polja (Opomba: V poimenovanju je še ostalo nekdanje jezerce, ki ga ni več, odkar so poglobili Dermečico in jo speljali v Begunjščico).

820 H/8 k.o. Begunje #a: 3560 p, b: 3720p,
Zadnje oje izg.: Zad'n oje tudi: Zadni oje

Severni rob Dobrave, poraščen s smrekovim gozdom.

821 H/9 k.o. Begunje #a: 3910 p, b: 3350p,
Štalarca izg.: Štav'rca

Delno z grmovjem poraščen skalnat svet in pobočni grušč, ki se razteza od ceste v Drago do pod vrha grebena Dobrče.

822 H/9 k.o. Begunje #a: 3950 p, b: 3400p,
Podgorski Studor izg.: Podgorski Studor

Nerodoviten skalnat svet (melišča). Skalnat greben nasproti gradu Kamna.

823 H/9 k.o. Begunje #a: 3850 p, b: 3420p,
Begunjski Studor izg.: Beg'nsk Studor

Skalnat greben, neplodno zemljišče.

824 H/9 k.o. Srednja vas #a: 4060 p, b: 3670p,
Ždovinov žleb izg.: Ždovinov žleb

Graben na pobočju Dobrče, porasel z drevjem. Ime po kmetiji Ždovin v Slatni.

825 H/9 k.o. Begunje #a: 3800 p, b: 3700p,
Preska izg.: Preska

Gozdni predel nad podgorsko cesto, ki ga je l. 1984 zelo prizadel vetrolom.

826 H/9 k.o. Srednja vas #a: 4070 p, b: 3745p,
Sedalše izg.: Sedauše

Pretežno smrekov gozd v strmini.

827 H/10 k.o. Begunje #a: 4270 p, b: 3500p,
Mlečnica izg.: Mleč'nca tudi: Skleda

Nerodoviten svet nad Štavarco.

828 H/10 k.o. Begunje #a: 4450 p, b: 3500p,
Joževčeva skleda izg.: Jožovč'ova skleda

Kotlast predel na grebenu Dobrče, porasel z bukovim gozdom, imenovan po kmetiji v Begunjah. (Opomba: Kmetija Jožovc v Begunjah (Avsenik).)

829 H/10 k.o. Srednja vas #a: 4245 p, b: 3565 p, H: 1219~m
Kramara izg.: Kramara

Skala vidna daleč iz ravnine, na njej Strojev laboratorij.

830 H/10 k.o. Srednja vas #a: 4490 p, b: 3570p,
Tomažinova Dobrča izg.: Tomažin'ova Dobrča

Travniška enklava v bukovem gozdu, kjer je višnjak in vsakokratna senena

kopa. Ime po kmetiji v Slatni.

831 H/10 k.o. Srednja vas #a: 4320 p, b: 3590p,
Boštanova Dobrča izg.: Boštanova dobrča
Zaraščajoči se travnik, imenovan po kmetiji Boštan v Slatni.

832 H/10 k.o. Srednja vas #a: 4630 p, b: 3700p,
Gače izg.: Gače
Bukov gozd v strmini Dobrče.

833 H/10 k.o. Srednja vas #a: 4630 p, b: 3735p,
Murnikov raven izg.: Murnikov rav'n
Bukov gozd na koncu gozdne ceste na Dobrčo na položnejšem zemljišču. Ime po kmetiji v Srednji vasi.

834 H/11 k.o. Begunje #a: 4730 p, b: 3410p,
Pasje peči izg.: Pasje peči
Skalne prepadne pečine na severni strani Dobrče.

835 H/11 k.o. Srednja vas #a: 5055 p, b: 3458 p, H: 1636 m
Veliki vrh izg.: Velč vrh
Vrh Dobrče, deloma gol, deloma poraščen z redkimi smrekami.

836 H/11 k.o. Srednja vas #a: 4760 p, b: 3520p,
Stara plana izg.: Stara pvana tudi: Stara planina
Kotlasta planina s sledovi tamarjev. Višnjak.

837 H/11 k.o. Srednja vas #a: 4920 p, b: 3530p,
Poljana izg.: Polana
Travnata planina na Dobrči s stalno mlako. Površina le-te se je po l. 1988 skrčila.

838 H/11 k.o. Srednja vas #a: 4960 p, b: 3550p,
Pod zidom in Nad zidom izg.: Pod zidam in Nad zidam
Zloženo kamenje v obliki suhega zidu na meji pašnika (Opomba: Del nekdanjega zidu, ki se je vlek po celotnem Vetru navzgor. Danes je zid pod podgorško cesto odstranjen.)

839 H/11 k.o. Srednja vas #a: 4850 p, b: 3650 p, H: 1462~m
Podgorska planina izg.: Podogrška pvanina
Pašnik podgorskih kmetov. Na robu lovska koča, zgrajena l. 1990.

840 H/11 k.o. Srednja vas #a: 4810 p, b: 3690 p, H: 1480~m
Pri planinski koči izg.: Pr pvaninsk koč
Planinska koča na Dobrči - Kostanjevčeva koča, v lasti PD Tržič.

841 H/11 k.o. Srednja vas #a: 4690 p, b: 3695p,
Devova ravan izg.: Devova rav'n
Bukov gozd na položnejšem predelu nad Sečmi, imenovan po kmetiji Dev v Srednji vasi.

842 H/11 k.o. Srednja vas #a: 4690 p, b: 3750 p, H: 1230-1350 m
Devova Dobrča izg.: Devova Dobrča
Nekdanja seča, danes se zarašča. Ime po kmetiji v Srednji vasi.

843 I/2 k.o. Zabreznica #a: 835 p, b: 3845 p, H: 503~m
Na golfu izg.: Na golf
Osrednji del igrišča za golf, kjer so zgradbe. V širšem pomenu celotno igrišče za golf.

844 I/2 k.o. Zabreznica #a: 690 p, b: 3860 p, H: 440~m
Na Mlakah izg.: Na Mvakah
Ravnica ob Savi. Travnik, danes že delno zaraščen.

845 I/2 k.o. Zabreznica #a: 755 p, b: 3865 p, H: 432-504 m
V bregah izg.: V bregah, V brejah tudi: V Brejah
Savski breg, poraščen z mešaniam gozdom.

846 I/2 k.o. Zabreznica #a: 810 p, b: 3890 p, H: 506~m
Na kucelnu izg.: Na kuceln'
Hribček na katerem stoji restavracija na igrišču za golf.

847 I/2 k.o. Hraše #a: 825 p, b: 4110 p, H: 450~m
V Stanu izg.: V Stano

Z borovci zaraščena nekdanja Studenška gmajna, na spodnji savski terasi.

848 I/3 k.o. Hraše #a: 1180 p, b: 3815 p, H: 500~m
Studenška gmajna izg.: Studenška gmajna tudi: Zgornja gmajna
Studenški srenjski pašnik in drvošec. Danes ga že večinoma zaseda igrišče za golf.

849 I/3 k.o. Hraše #a: 1045 p, b: 3890 p, H: 515,3m
Na brdu izg.: Na brd'
Hrib poraščen s travo na današnjem igrišču za golf.

850 I/3 k.o. Hraše #a: 1205 p, b: 3900 p, H: 500~m
Spodnji parti izg.: Spod'n part' tudi: Spodnji parti
Nekdanje njive, danes travniki pod ježo in pod železniško progo. Danes deloma na igrišču za golf. (Opomba: KT-JT)

851 I/3 k.o. Hraše #a: 1145 p, b: 3990 p, H: 503~m
Mulejeve Lipce izg.: Mulejove Lipce
Travniki in majhni, pretežno lipovi gozdički. Ime po kmetiji v Smokuču.

852 I/3 k.o. Hraše #a: 1120 p, b: 4040 p, H: 495~m
Pogačarjeve Lipce izg.: Pogačarjove Lipce
Travniki in majhni, pretežno lipovi gozdički. Ime po kmetiji v Vrbi.

853 I/3 k.o. Hraše #a: 965 p, b: 4100 p, H: 450~m
Studenška gmajna izg.: Studenška gmajna
Gmajna pod ježo in na ježi zahodno od Hraške gmajne, danes močno zaraščena z borovci.

854 I/3 k.o. Hraše #a: 1280 p, b: 4145 p, H: 500~m
Na Lipcah izg.: Na Lipcah
Travniki poraščeni z redkimi lipami in hrasti. Nekdanja srenjska posest (zgornja hraška gmajna), ki je bila razdeljena že za časa FK.

855 I/3 k.o. Hraše #a: 1130 p, b: 4175 p, H: 450~m
Spodnja gmajna izg.: Spodna gmajna
Z borovci zaraščena nekdanja hraška gmajna na spodnji savski terasi in ježi nad njo.

856 I/3 k.o. Hraše #a: 1065 p, b: 4210 p, H: 450~m
Hraška gmajna izg.: Hraška gmajna
Z borovci zaraščena nekdanja hraška gmajna na spodnji savski terasi in ježi nad njo, obsega tudi plato, na katerem je današnji hipodrom in je bila s stagnami, ki jih danes prekinja cesta, povezana s Hrašami.

857 I/4 k.o. Hraše #a: 1680 p, b: 3790 p, H: 515~m
V Travnkih izg.: V trav'k'h tudi: Travniki
Travniki in njive jugozahodno od Blatnice in ježe. Te travnike so nekoč hrašani zamenjali za gozdove v Zavrhu.

858 I/4 k.o. Hraše #a: 1500 p, b: 3830 p, H: 518~m
Pot Vrba - Radovljica izg.: Pot Vrba - Radovljica
Starodavna pot, ki je potekala iz Vrbe mimo Legatovega znamenja v Lescah proti Radovljici, danes deloma traktorska pot v polja.

859 I/4 k.o. Hraše #a: 1440 p, b: 3850 p, H: 512~m
Na parteh izg.: Na part'h tudi: Zgorni parti
Razdeljena nekdanja hraška (studenška) gmajna (že pred FK), njive in travniki.

860 I/4 k.o. Hraše #a: 1615 p, b: 3890 p, H: 510~m
Police izg.: Police tudi: Na policah
Travniki in njive na obeh straneh nizke ježe.

861 I/4 k.o. Hraše #a: 1375 p, b: 3895 p, H: 512~m
Lisičja peč izg.: Lisičja peč
Velika skala sredi polja.

862 I/4 k.o. Hraše #a: 1440 p, b: 3940 p, H: 508~m
V Očnah izg.: V Očnah tudi: Očne, Vočne
Klin med poljskima potema in mejo s Studenčicami. Ledina je bila nekoč veliko večja in je segala navzdol do ježe in vzhodno do Stagenj (na Hraško gmajno, oz. Za Lescami). Nekoč last srenje Hlebce, pod potjo pa srenje Hraše. V začet-

ku 20. stol. razdeljena. Danes travniki.

863 I/4 k.o. Hraše #a: 1535 p, b: 3995 p, H: 510~m
Delče izg.: Delče
Nekoč pas majhnih njivic med Vočnami in Policami. Danes travniki.

864 I/4 k.o. Hraše #a: 1540 p, b: 4100 p, H: 508~m
Hraška gmajna izg.: Hraška gmajna tudi: Za Lescam (TTN, FK)
Travniki severno od križišča avtocest Jesenice - Kranj - Bled.

865 I/4 k.o. Hraše #a: 1700 p, b: 4140 p, H: 508~m
Hraške stagne izg.: Hraške stagne
Nekdanje hraške stagne, danes presekanke z avtoceto, ki so vodile iz Hraš v Spodnjo gmajno.

866 I/4 k.o. Hraše #a: 1720 p, b: 4170 p, H: 508~m
Za stagnam izg.: Za stagnam
Njive in travniki.

867 I/5 k.o. Hraše #a: 1885 p, b: 3790 p, H: 502~m
V dobru izg.: V dobi
Njive in travniki severno od ceste Studenčice - Hraše, za vasjo Hraše.

868 I/5 k.o. Hraše #a: 2140 p, b: 3795 p, H: 533,5 m
Muhovčev rob izg.: Muhovčev rob tudi: Obla gorica (FK)
Hrib, poraščen z redkimi drevesi, spodaj pa s travo.

869 I/5 k.o. Hraše #a: 1990 p, b: 3830 p, H: 522~m
Matičkovka izg.: Matičkovka
Njive in kozolec vzhodno od Ceste Hraše - Rodine.

870 I/5 k.o. Hraše #a: 2070 p, b: 3845 p, H: 526~m
Brd izg.: Brd tudi: Na Brdu
Valovit travnat svet z nekaj njivicami.

871 I/5 k.o. Hraše #a: 1855 p, b: 3870 p, H: 519~m
Pri stogu izg.: P'r Stog
Njive in travniki okoli kozolcev ob cesti Studenčice - Hraše.

872 I/5 k.o. Hraše #a: 2070 p, b: 3875 p, H: 520-525 m
Bitenčev rob izg.: Bit'nčov rob
Rob nad kotanjo z njivami in Brdom, poraščen deloma z listavci.

873 I/5 k.o. Hraše #a: 2010 p, b: 3900 p, H: 518~m
Dol izg.: Dou
Njive in travniki v kotanji nad vasjo Hraše.

874 I/5 k.o. Hraše #a: 1810 p, b: 3910 p, H: 519~m
Na Hribcih izg.: Na Hribc'h
Njive in travniki za vasjo Hraše, severno od ježe in južno od ceste Studenčice - Hraše.

875 I/5 k.o. Hraše #a: 2140 p, b: 3965 p, H: 533,4 m
Čopov rob izg.: Čopov rob
Hrib, poraščen z redkimi drevesi, spodaj pa s travo.

876 I/5 k.o. Hraše #a: 2185 p, b: 3980 p, H: 525~m
Figovka izg.: Figovka
Ravnica vzhodno od Čopovega robu, delno listnat gozd, delno travniki.

877 I/5 k.o. Hraše #a: 1910 p, b: 4040 p, H: 517~m
V potu izg.: U pot
Sadovnjak in travnik ob poti k Kodrasovemu znamenju, takoj za vasjo Hraše.

878 I/5 k.o. Hraše #a: 2060 p, b: 4040 p, H: 520~m
V Sredku izg.: V Sredko
Njive in travniki.

879 I/5 k.o. Hraše #a: 2000 p, b: 4045 p, H: 525-533,0 m
Za Strano izg.: Za Strano
Severovzhodno pobočje hriba do poti Hraše - Hlebce, poraščeno s travo.

880 I/5 k.o. Hraše #a: 1965 p, b: 4065 p, H: 515~m

Vokov rob izg.: Vokov rob
Jugozahodno pobočje hriba in nart do ježe, travniki in redki listavci.

881 I/5 k.o. Hraše #a: 1805 p, b: 4070 p, H: 510~m
Graben izg.: Grab'n
Travnik ob Blatnici nad cesto Hraše - Lesce.

882 I/5 k.o. Hraše #a: 2015 p, b: 4100 p, H: 533,0 m
Strana izg.: Strana
Hrib, poraščen s travo, na njem vodni rezervoar za leški vodovod.

883 I/5 k.o. Hraše #a: 1970 p, b: 4150 p, H: 510~m
Pod robom izg.: Pod robam
Travniki in njive med ježo in potjo Kodrasovo znamenje - Hraše.

884 I/5 k.o. Hraše #a: 2105 p, b: 4175 p, H: 515~m
Za Hlebcami izg.: Za Hlebcam
Njive in travniki zahodno od Hlebc v smeri Hraš. Sedaj deloma pozidano.

885 I/5 k.o. Nova vas #a: 1860 p, b: 4185 p, H: 508~m
Na Ledinah izg.: Na Ledinah tudi: v Travniki (FK)
Travniki ter posamezni šopi listnatega drevja. Ponor Blatnice.

886 I/5 k.o. Nova vas #a: 2220 p, b: 4190 p, H: 520~m
Pod vasjo izg.: Pod vasjo
Njive in travniki pod Hlebcami. Danes deloma pozidano.

887 I/6 k.o. Begunje #a: 2500 p, b: 3800p,
Blata izg.: Bvata toda ne: Blato
Pašnik pod Poljčami, kjer ponikne potok Blatnica. Močvirno zemljišče, meliorirano l. 1959, kjer so hlevi Kmetijske zadruge, zgrajeni l. 1954.

888 I/6 k.o. Nova vas #a: 2405 p, b: 3975 p, H: 528~m
Na Blatu izg.: Na Bvato tudi: Blato
Travniki.

889 I/6 k.o. Nova vas #a: 2415 p, b: 4055 p, H: 528~m
Na kovačevem vrtu izg.: Na kovačev'm vrt'
Meja k.o. Nova vas in k.o. Begunje v Hlebcach. Danes že v pozidanem območju Hlebc.

890 I/6 k.o. Nova vas #a: 2595 p, b: 4110 p, H: 533~m
Na Ledinah izg.: Na Ledinah tudi: Ledince
Travniki in njive.

891 I/6 k.o. Nova vas #a: 2695 p, b: 4240 p, H: 535~m
Pod vasjo izg.: Pod vasjo
Njive in travniki zahodno od Zapuž pod Cesarsko cesto.

892 I/7 k.o. Begunje #a: 2965 p, b: 3795 p, H: 560-590 m
Prangarca izg.: Prangarca
Njive in travniki v ravninskem predelu pod Zapoljčami in pobočju vzhodno od Poljč, nad Gomjo potjo in segajo do stare poti na Poljško planino. Vmes, med obema cestama, pa je ledina Zapoljče.

893 I/7 k.o. Begunje #a: 3060 p, b: 3820 p, H: 565~m
Za vogam izg.: Za vogam tudi: Za logom
Polje med Begunjščico in cesto Begunje - Lesce, ter med begunjskim pokopališčem in Elanom, danes zazidano z Elanom in pokopališčem.

894 I/8 k.o. Begunje #a: 3180 p, b: 4010p,
Ulca izg.: Ulca
Odsek ob poti iz Zgoše na Mengrad. Rezervoar za vodo in skladišče lesa.

895 I/7 k.o. Otok #a: 3165 p, b: 4130 p, H: 548~m
V Klancu izg.: U Klanc tudi: Klanc
Njive in travniki med Ulco in graščino Drnča, danes zdraviliščem Tone Čufar.

896 I/7 k.o. Begunje #a: 3090 p, b: 4200 p, H: 545~m
Dermsko polje izg.: D'rmsk pole
Njive in travniki zahodno od gradu Drnča.

897 I/7 k.o. Nova vas #a: 2765 p, b: 4220 p, H: 533-538 m

Pri klancu izg.: Pri klancu tudi: Klanc

Travniki, njive in sadovnjaki južno od Cesarske ceste. Nekoč je bil tukaj na Cesarski cesti klanec.

898 I/8 k.o. Begunje #a: 3590 p, b: 3850p,

Junčevc izg.: Junčovc tudi: Zgoški Junčevc

Frata ob gozdni cesti pod vrhom Dobrave, zasejana s smreko, borom in macesnom. (Opomba: Trato (travnik) je kosil vsakokratni lastnik bika, ki se je pasel s kravami na planini.)

899 I/8 k.o. Begunje #a: 3500 p, b: 4000p,

Dobrava izg.: Dobrava

Hrib poraščen z gozdom vzhodno od Begunje, ki ga omejujeta podgorska cesta, in dolina Glina, oz. potok Peračica. Močno prizadet po vetroolomu. Velike površine frat, sedaj že v zaraščanju.

900 I/8 k.o. Begunje #a: 3270 p, b: 4110p,

Mengrad izg.: Mengrad

Manjši travnik ob poti iz Zgoše na Dobravo za Škofovo vilo.

901 I/8 k.o. Otok #a: 3280 p, b: 4190p,

Za Čufarjem izg.: Za Čufnarjem

Travnik in gozd za gradom Dmča, po l. 1945 preimenovanem v dom Toneta Čufarja.

902 I/9 k.o. Begunje #a: 3760 p, b: 3870p,

Stara cegunca izg.: Stara cegunca

Tik ob podgorski cesti Begunje - Slatna v Preski je pod cesto некоč obratovala opekarna, ki so jo kasneje preselili v Dvorsko vas.

903 I/9 k.o. Otok #a: 3800 p, b: 3885p,

Pri spomeniku izg.: P'r spomenik

Spomenik padlim borcem NOB ob podgorski cesti. (Opomba: Nekoliko naprej proti Slatni pod cesto višnjak in na ovinku pot navzgor na Podgorski grad.)

904 I/9 k.o. Srednja vas #a: 3770 p, b: 3900p,

Vrbančeva cegunca izg.: Urbančova cegunca tudi: Urbančeva cegunca

Travnik. Tod so pred 1. svetovno vojno kopali ilovico za izdelavo opeke. Ime po kmetiji Vrbanc (Urbanec) - Palovšnik, v Slatni.

905 I/9 k.o. Srednja vas #a: 3920 p, b: 3930p,

Podgorski grad izg.: Podgorsk grad tudi: grad Klanc, Glantz, Glanz, Neuguttenberg, Slatenski grad

Pred vasjo Slatna ostanki gradu Glantz, oz. Guttenberg

906 I/9 k.o. rednja vas #a: 3760 p, b: 4000p,

Jejčeva senožet izg.: Jejčov snožet

Zaraščen travnik, imenovana po kmetiji na Zgoši.

907 I/9 k.o. Srednja vas #a: 3870 p, b: 4100p,

Za brdom izg.: Za brdam

Travnik na podgorskih senožetih zahodno od vasi Slatna, pod podgorsko cesto.

908 I/9 k.o. Srednja vas #a: 3860 p, b: 4220p,

Vrbančeve irovce izg.: Urbančove irovce tudi: Urbančeve irovce

Travnik na plazovitem pobočju izpod vasi Slatna (prek potoka Peračica). Irovce imenujejo domačini kraje, kjer podtalna erozija povzroča usade in plazovitost zemljišča (terena). Vrbanc, kmetija v Slatni.

909 I/10 k.o. Srednja vas #a: 4350 p, b: 3790p,

Širok vlak izg.: Širok vlak

Poraščen graben (nekdanja drča) s skromno vegetacijo.

910 I/10 k.o. Srednja vas #a: 4615 p, b: 3790 p, H: 1230-1300 m

Murnekova Dobrča izg.: Murnekova Dobrča

Nekdanja seča - dobrča. Ime po kmetiji v Srednji vasi. (Opomba: Dobrče imenujejo Podgorci seče v srednjem pasu, nad gozdom in pod planino na Dobrči.)

911 I/10 k.o. Srednja vas #a: 4230 p, b: 3880 p, H: 825~m

Vrbančev Sedalše izg.: Vrbančov Sedalše

Nekdanje nakladališče lesa pod Širokim vakom, ob sedanji cesti na Dobrčo.

912 I/10 k.o. Srednja vas #a: 4280 p, b: 3930p,

Bukovje izg.: Bukovle tudi: V skalcah

Pobočje poraščeno z mešanim gozdom. Na pobočju konglomeratni osamelci - skale.

913 I/10 k.o. Srednja vas #a: 4300 p, b: 4035 p, H: 775~m

Brezovca izg.: Brezovca

Nekoč travnik, danes listnat gozd z izvorom vode. Danes zajetje za slatinski vodovod.

914 I/10 k.o. Srednja vas #a: 4300 p, b: 4230p,

Boštek izg.: Bošt'k tudi: ribezl

Travniki in njiva z ribezom nad cesto pred Srednjo vasjo. Višnjak.

(Opomba: Pomanjševalna oblika pojma BORŠT, (nem. FORST). Torej je bi некоč tukaj gozdliček.)

915 I/11 k.o. Srednja vas #a: 4700 p, b: 3800p,

Podgorske seče izg.: Podgorske seče

Širok pas travnate površine na južnem pobočju Dobrče, viden iz doline, ki se počasi zarašča.

916 I/11 k.o. Srednja vas #a: 4760 p, b: 4050p,

Hibje izg.: Hibje

Smrekovo-bukovi gozdovi ob gozdni cesti na Dobrči.

917 I/11 k.o. Srednja vas #a: 4710 p, b: 4150p,

Podgorske peči izg.: Podgorske peči

Skalni prepadni predeli na južnem pobočju Dobrče.

918 I/11 k.o. Srednja vas #a: 4820 p, b: 4160p,

Na podgorskih pečeh izg.: Na podgorsk'h pečeh

Bukovi gozdovi nad Podgorskimi pečmi.

919 J/3 k.o. Hraše #a: 1100 p, b: 4260 p, H: 457 m

Pri koritu izg.: P'r korit

Betonirano korito ob sedanji regionalni cesti Bled - Lesce, kjer so se некоč napajali konji.

920 J/3 k.o. Hraše #a: 1106 p, b: 4320 p, H: 435-490 m

Kravja dolina izg.: Kravja dolina

Širše območje ob Savi, od Blejskega mostu do Hlebške gmajne, kjer so se vsaj občasno pasle krave. Skozi njo je vodila romarska pot, imenovana tudi pot skozi Kravjo dolino.

921 J/3 k.o. Hraše #a: 1210 p, b: 4360 p, H: 458~m

Hipodrom izg.: Hipodrom

Hipodrom, narejen v osemdesetih letih v Spodnji hraški gmajni, oz. v Kravji dolini.

922 J/3 k.o. Hraše #a: 1235 p, b: 4590 p, H: 440~m

Legatova gmajna izg.: Legatova gmajna

Gmajna, kjer so se pasli konji. Ime po kmetiji v Lescah.

923 J/4 k.o. Hraše #a: 1500 p, b: 4265 p, H: 500~m

Na Pekleh izg.: Na Pekleh

Travniki, nogometno igrišče.

924 J/4 k.o. Hraše #a: 1325 p, b: 4475 p, H: 440-490m

Kačja dolina izg.: Kačja dolina

Zavita dolina iznad Legatove gmajne z izvrom pitne vode, nekdanjim napajališčem.

925 J/4 k.o. Hraše #a: 1770 p, b: 4560 p, H: 503~m

Pod vasjo izg.: Pod vasjo

Nekdanje njive in travniki, danes pozidano.

926 J/4 k.o. Hraše #a: 1495 p, b: 4570 p, H: 496~m

Na kahl izg.: Na kahl

Nekdanje obrambne linije (Rupnikova linija), danes pozidano.

927 J/4 k.o. Hraše #a: 1695 p, b: 4600 p, H: 492-502 m

Ulce izg.: Ulce

Nekdanje leške stagne v Leško gmajno (pot k Šobcu), danes presekan z

železnico.

928 J/4 k.o. Hraše #a: 1630 p, b: 4675 p, H: 492~m
Snožeti izg.: Snožeti
Nekdanje senožeti, danes pozidano.

929 J/5 k.o. Nova vas #a: 1930 p, b: 4275 p, H: 506~m
Mihov bošt izg.: Mihov bošt
Listant gozdčiček.

930 J/5 k.o. Nova vas #a: 2020 p, b: 4280 p, H: 508~m
Pod znamenjem izg.: Pod znamenjem
Njive in travniki pod Kodrasovim znamenjem zahodno od ceste Lesce - Begunje.

931 J/5 k.o. Nova vas #a: 2085 p, b: 4285 p, H: 411~m
Kodrasovo znamenje izg.: Kodrasovo znamenje
Kapelica sv. Florijana na križišču nekdanje poti Studenčice - Radovljica in ceste Lesce - Begunje. Ime po kmetiji v Hlebcah.

932 J/5 k.o. Hraše #a: 1815 p, b: 4310 p, H: 507~m
Farovške Grobelce izg.: Farovške Grob'lce
Travniki in njive ter posamezni šopi dreves.

933 J/5 k.o. Nova vas #a: 2165 p, b: 4320 p, H: 508~m
Na Koncu izg.: Na Koncu
Travniki in njive ter sadovnjaki med cesto Lesce - Begunje in Hlebškimi stagnami.

934 J/5 k.o. Nova vas #a: 2225 p, b: 4355 p, H: 511-520 m
Hlebške stagne izg.: Stagne tudi: Ulca
Hlebške stagne, ki se začnejo v Hlebcah in končajo izza letaliških stavb - hangarja. Lipov drevored. Nekoč so vodile do Hlebške gmajne zahodno od Mestnega polja (Radolškega polja).

935 J/5 k.o. Hraše #a: 1930 p, b: 4400 p, H: 505~m
Grobeljce izg.: Grobelce
Travniki, kjer ponikne Blatnica.

936 J/5 k.o. Nova vas #a: 2235 p, b: 4400 p, H: 509-532 m
Na Podonci izg.: Na Podonc tudi: na Bodenič (FK), Padonca, Podonca
Suha dolinica vzhodno od hlebških stagenj, po kateri je nekoč tekkel potok Begunjščica. Še danes se ob večjih deževjih v njej zadržuje voda.

937 J/5 k.o. Hraše #a: 1785 p, b: 4410 p, H: 503~m
Legatovo znamenje izg.: Legatov znamenje
Kapelica, imenovana po kmetiji iz Lesc.

938 J/5 k.o. Nova vas #a: 2070 p, b: 4450 p, H: 507~m
Na Kležneku izg.: Na Kležnek' tudi: Kležnek, Knežnek (FK), Kležnik
Travnik. Danes letališki prostor, deloma pozidan. Nekoč ponor Blatnice.

939 J/5 k.o. Nova vas #a: 2025 p, b: 4550 p, H: 503~m
Pod kolesnakom izg.: Pod kolesnakom
Travniki in njive pod nekdanjo cesto Lesce - Nova vas. Danes delno letališko zemljišče.

940 J/5 k.o. Nova vas, Hraše #a: 2200 p, b: 4700p,
Kležnik izg.: Kležnek
Kmetijske površine in športno letališče. Občasno počivališče ptic selivk (rdečenoge gosi 4.4.82 in 14.4.83, veliki škurhi 29.11.83 in njivske gosi 26.11.85).

941 J/6 k.o. Nova vas #a: 2385 p, b: 4365 p, H: 516~m
Pod Hlebcam izg.: Pod Hlebcam
Njive in travniki, tudi sadovnjaki.

942 J/6 k.o. Nova vas #a: 2540 p, b: 4460 p, H: 516~m
Pot Predtrg - Begunje izg.: Pot Predtrg - Begunje
Starodavna pot, ki je nekoč povezovala Lisjak v Begunjami, pozneje kolovoz, ki povezuje Predtrg - Begunje, mimo vseh vasi. Danes presekana z obdelovalnimi površinami Kmetijskega posestva Poljče.

943 J/6 k.o. Nova vas #a: 2345 p, b: 4520 p, H: 513~m

Kolesnak izg.: Kolesnak tudi: Pot Lesce - Nova vas
Nekdanja pot (kolovoz, Kolesnak) med Novo vasjo in Lescami. Danes to pot preseka letališče.

944 J/6 k.o. Nova vas #a: 2465 p, b: 4520 p, H: 513~m
Nad Oklam izg.: Nad Oklam
Njive in travniki. Danes del velike obdelovalne površine Kmetijskega posestva v Poljčah.

945 J/6 k.o. Nova vas #a: 2370 p, b: 4690 p, H: 503~m
Drobnaki izg.: Drobnake
Majhne njivice in travniki na koncu novovaške Ulice in Mlinskega potoka. Uporabljali so jih Predtrški kajzarji. Danes del obdelovalnih površin Kmetijskega posestva v Poljčah.

946 J/7 k.o. Nova vas #a: 2780 p, b: 4375 p, H: 531~m
V Ledinah izg.: V Ledinah tudi: Ledine
Travnike, njive in sadovnjaki.

947 J/7 k.o. Begunje #a: 2940 p, b: 4425 p, H: 532,5~m
Pod Ledevnico izg.: Pod Ledev'nco
Travniki severno od Ledevnice.

948 J/7 k.o. Mošnje #a: 2915 p, b: 4445 p, H: 532~m
Na zapuškem voglu izg.: Na zapuškmo vogl'
Ovine na Cesarski cesti na zgornjem koncu Ledevnice.

949 J/7 k.o. Mošnje #a: 2945 p, b: 4470 p, H: 535~m
Zgomji konec Ledevnice izg.: Zgo'm Konc Ledev'nce
Nekdanje pomembno stečišče poti, danes poraščeno z listavci.

950 J/7 k.o. Begunje, Nova v #a: 2750 p, b: 4480 p, H: 500-580 m
Mlinski potok izg.: Mlinsk potok
Potok, ki je potekal ob Begunjščici in Zgoši skozi Begunje deloma po rakah (deloma še ohranjenih), skozi Zgošo, Zapuže in Novo vas (vidni samo še nekateri ostanki), ter prek Blejskega travnika naprej v Donico. Ime po mlinskih kolesih.

951 J/7 k.o. Mošnje #a: 2830 p, b: 4630p,
Pod vogam izg.: Pod vogam tudi: Pod logom, toda ne: Za logom
Travniški kompleks med Ledevnico in naseljem Nova vas do potoka Zgoša. Razteza se od Zapuž proti Vrbnjam.

952 J/8 k.o. Otok #a: 3260 p, b: 4290 p, H: 540~m
V travnikih izg.: V trav'nk'h
Travniki pod gradom Dmčca, med potjo Dvorska vas - Zgoša in vzhodno ležečo ježo.

953 J/8 k.o. Otok #a: 3420 p, b: 4360p,
Cegunca izg.: Cegunca
Opuščena opekarna pri Dvorski vasi. Glinokop saniran. Višnjak. Danes delno zazidano.

954 J/8 k.o. Otok #a: 3520 p, b: 4400p,
Kajžev listnek izg.: Kajžov listnek tudi: Kajžev listnik
Predel listnatega gozda, imenovan po kmetiji iz Dvorske vasi.

955 J/8 k.o. Otok #a: 3295 p, b: 4405 p, H: 540~m
Kašca izg.: Kašca
Studenc z mrzlo vodo v ježi izpod Dobrave. Nekoč je bilo tod korito.

956 J/8 k.o. Otok #a: 3360 p, b: 4590p,
Radvana izg.: Radvana tudi: Radvan
Zamočvirjena dolinica za Dvorsko vasjo.

957 J/8 k.o. Otok #a: 3600 p, b: 4600p,
Vrh Gline izg.: Vrh Gline
Križišče gozdnih cest Dvorska vas - Glina in ceste proti Črncu. Istočasno tudi začetek dolinice Glina.

958 J/8 k.o. Otok #a: 3486 p, b: 4640p,
Pri hruški izg.: P'r hrušk
Na križišču gozdnih poti je nekoč rasla hruška (med Dvorsko vasjo in Vrhom Gline).

- 959 J/8 k.o. Otok #a: 3420 p, b: 4660p,
Poljane izg.: Polane
Večji travnik na terasi za Dvorsko vasjo, ki je deloma poraščen z ostarelim sadnim drevjem.
- 960 J/9 k.o. Srednja vas #a: 3960 p, b: 4270p,
Ždovinove pornice izg.: Ždovinove por'nice
Travnik ob potoku Mrhar, pod vasjo Slatna. Ime po kmetiji Ždovin v Slatni.
- 961 J/9 k.o. Srednja vas #a: 3900 p, b: 4280p,
Ždovinove irovce izg.: Ždovinove irovce
Travnik nasproti izliva studenca Mrhar v potok Peračica pod vasjo Slatna. Ime po kmetiji Ždovin v Slatni.
- 962 J/9 k.o. Srednja vas #a: 4100 p, b: 4290p,
Tacmanove Tlake izg.: Tacmanove Tvake
Večji travnik pod vasjo Slatna. Poimenovanje po kmetiji v Slatni. (Opomba: Poimenovanje tlake po tlakovani antični poti, ki je nekoč vodila čez ta travnik.
- 963 J/9 k.o. Srednja vas #a: 3980 p, b: 4320p,
Vog izg.: Vog' tudi: Logi
Travniki v kotu med potokoma Mrhar in Peračica, obrobjeni z listavci.
- 964 J/9 k.o. Srednja vas #a: 3920 p, b: 4370p,
Krofičeva senožet izg.: Krofčov snožet
Delno zaraščen travnik, imenovan po kmetiji na Zgoši, z višnjakom.
- 965 J/9 k.o. Begunje #a: 3725 p, b: 4400p,
Piznek izg.: Piznek
Del gozda na Dobravi. Istoimeni potok in dolinica potekata po Dobravi navzdol do Gline. Tukaj je bil uplenjen prvi divji prašič na Gorenjskem.
- 966 J/9 k.o. Srednja vas #a: 4020 p, b: 4460p,
Birtovčeva plana izg.: Birtovčova pvana
Travnik ob potoku Peračica na Senožetih, imenovan po kmetiji v Dvorski vasi. Višnjak.
- 967 J/9 k.o. Srednja vas #a: 4090 p, b: 4480p,
Cerkovnik izg.: C'rkov'nk
Cerkveni travnik na podgorskih Senožetih.
- 968 J/9 k.o. Begunje #a: 3920 p, b: 4500p,
Valavec izg.: Valavc tudi: Valjavec
Z listnatim gozdom poraščen greben zahodno nad potokom Peračico, nekoč senožeti kmetov iz Zgoše.
- 969 J/9 k.o. Otok #a: 3840 p, b: 4670p,
Glina izg.: Glina
Dolina iz vrha nad Dvorsko vasjo do Široke doline. Skoznjo teče neimenovan potok in gozdna cesta v Široko dolino. Ilovato gozdno zemljišče.
- 970 J/9 k.o. Otok #a: 3760 p, b: 4700p,
Krevlja izg.: Krevla
Zelo razgibano območje, poraslo z mešanim gozdom, ki ga oklepata gozdni cesti Dvorska vas - Glina in Vrh Gline - Črnivec.
- 971 J/10 k.o. Srednja vas #a: 4550 p, b: 4340p,
Usadi izg.: usad' tudi: Usad
Plazovito travniško zemljišče nad podgorsko cesto.
- 972 J/10 k.o. Srednja vas #a: 4200 p, b: 4350p,
Dol izg.: Dov tudi: toda ne: Dou
Del travniške površine, pribl. 200 m pod Srednjo vasjo.
- 973 J/10 k.o. Srednja vas #a: 4440 p, b: 4420p,
Grobelnik izg.: Grob'lnik
Travnik. Ob poti z lesko zarasle groblje.
- 974 J/10 k.o. Srednja vas #a: 4260 p, b: 4430p,
Goričnikov rob izg.: Gorič'nikov rob tudi: Gorič'nekov rob
Vzpetina nad Gorič'nekovo kmetijo.
- 975 J/10 k.o. Srednja vas #a: 4360 p, b: 4470p,
Španec izg.: Španc
Travnik pod Srednjo in Zadnjo vasjo.
- 976 J/10 k.o. Srednja vas #a: 4315 p, b: 4480p,
Gorič'nek izg.: Gorič'nek tudi: Gorič'nik
Samotna kmetija pod Srednjo vasjo.
- 977 J/10 k.o. Srednja vas #a: 4400 p, b: 4515p,
Pobrnica izg.: Pob'r'nca tudi: Pubernica
Greben na poti od cerkve sv. Lucije proti Žalostni gori, med Gorič'nekom in vasjo Mlaka. (Opomba: izvor iz POBRDNICA, pot, ki teče po Brdu, hribu, predel, ki leži na vrhu brda.)
- 978 J/10 k.o. Srednja vas #a: 4450 p, b: 4590p,
Zalog izg.: Zavoh tudi: Zavog
Travnik pod Gobivnekom.
- 979 J/10 k.o. Srednja vas #a: 4375 p, b: 4610p,
Gobivnek izg.: Gobivnek tudi: Gobivnik
Gozd, vzhodno travniki. (Opomba: Vrh s koto 599.)
- 980 J/10 k.o. Srednja vas #a: 4230 p, b: 4640p,
Žalostna gora izg.: Žavostna gora
Kopast hrib s tremi vrhovi, poraščen z mešanim gozdom. Ljudsko izročilo pripoveduje o žalostni usodi pribežnikov pred Turki na tem hribu.
- 981 J/10 k.o. Srednja vas #a: 4190 p, b: 4700p,
Možicelj izg.: Možic'l
Sedlasti del grebena pod Žalostno goro, kjer je stečiče kolovozov. Do vetrolooma l. 1984 je tod rasla hipertrofična smreka, ki je spominjala na možiclja.
- 982 J/10 k.o. Srednja vas #a: 4620 p, b: 4700p,
Klemanov gozdlič izg.: Klemanov gozd'č
Mešani gozd, imenovan po kmetiji v Palovčah.
- 983 J/11 k.o. Srednja vas #a: 4840 p, b: 4270p,
Mlaški graben izg.: Mvašk grab'n
Mlaški graben sega od vasi Mlaka pa do Podgorske planine na vrhu Dobrče. Viden je iz doline. Imenovan je po vasi Mlaka.
- 984 J/11 k.o. Srednja vas #a: 4740 p, b: 4360p,
Meškova ravan izg.: Meškova rav'n
Travnik obdan z gozdom. Ime po kmetiji Mežek (M'ž'k) v Zadnji vasi.
- 985 J/11 k.o. Srednja vas #a: 4730 p, b: 4475p,
Pavelčev rob izg.: Pavelčov rob
Travnat rob z višnjakom, imenovan po kmetiji v Zadnji vasi.
- 986 J/11 k.o. Srednja vas #a: 4740 p, b: 4560p,
Avsenekov vetrn izg.: Avs'nikov vetrn toda ne: Avsenekovo veterno
Travnik pod podgorsko cesto pred Vetrnim, imenovan po kmetiji v Zadnji vasi. (Opomba: L. 1660 je v Sv. Joštu (poznejši Sv. Luciji, sedanji Zadnji vasi kmetija Janeza Avseneka (Hansche Auseneghk), ki je imel sina Klemena in hči Heleno, ki se je poročila s Matevžen Koroščem (Matheus Choroschiz) iz Vrbenj, ki je tedaj umrl. Tako je ime ledine bistveno starejše kot pa jo omenja sedanja posest, saj so tudi Avseneki razkropljeni danes povsod po Deželi in Podgorju tja do Tržiške Bistrice.)
- 987 J/11 k.o. Srednja vas #a: 4800 p, b: 4590p,
Vetrm izg.: Vetrm tudi: Vetmo, toda ne: Vetern, Veterno
Greben, ki se vleče od poti ob Lešanjščici navzgor v Dobrčo. Tukaj poteka katastrska meja med Srednjo vasjo in Lešami. Greben je izpostavljen vetru z vzhodne strani. (Opomba: Nekoč je tod bil po celotnem grebenu postavljen suhi zid, ki pa je danes pod podgorsko cesto odstranjen, obstaja pa še deloma nad cesto. Izvor zidu ni poznan.)
- 988 K/3 k.o. Hraše #a: 1205 p, b: 4855p,
Avtokamp Šobec izg.: Avtokamp Šob'c
Avtokamp v lasti TD Lesce. Ime po nekdanjem Šobčevem mlinu.
- 989 K/3 k.o. Hraše #a: 1288 p, b: 4920 p, H: 425~m
Šobec izg.: Šob'c

Nekdanji mlin in sedaj še obstoječa kmetija.

990 K/4 k.o. Hraše #a: 1755 p, b: 4735 p, H: 490~m
Poline izg.: Poline

Njive in travniki. Danes delno pozidano - pekarna, Gorenjka (Žito).

991 K/4 k.o. Hraše #a: 1555 p, b: 4745 p, H: 430-494 m
Romarska pot izg.: Romarska pot tudi: Pot skozi Kravjo dolino

Nekdanja romarska pot, ki se je začela pri starem Blejskem mostu (pod Golfom), se mimo korita, čez današnji hipodrom, Kačjo dolino in Vočne, Hlebško gmajno ter Novo polje, mimo Sv. Ane vila v Predtrg.

992 K/4 k.o. Hraše #a: 1775 p, b: 4840 p, H: 487~m
Pod brdom izg.: Pod brdam

Polje jugozahodno od Brda. Danes delno pozidano - Kmečka zadruga.

993 K/4 k.o. Hraše #a: 1320 p, b: 4865 p, H: 424,8 m
Šobčev bajer izg.: Šobčov bajr

Bajer nekdanjega Šobčevega mlina, sedaj umetno jezerce v avtokampu.

994 K/4 k.o. Hraše #a: 1540 p, b: 4865 p, H: 490~m
Vočne izg.: Vočne

Travniki, deloma pozidano.

995 K/4 k.o. Hraše #a: 1665 p, b: 4930 p, H: 485~m
Hlebška gmajna izg.: Hlebška gmajna

Travniki z hrastovimi gozdiki. Ime po nekdanji hlebški gmajni.

996 K/4 k.o. Hraše #a: 1585 p, b: 5020 p, H: 475~m

Pri čebelnaku izg.: P'r čebelnak tudi: Ažmanov čebelnak

Nekdanji Ažmanov čebelnak na ježi. Rovt.

997 K/4 k.o. Hraše #a: 1740 p, b: 5035 p, H: 485~m
Radolško polje izg.: Radolšk pole

Njive in travniki na severozahodnem delu Mestnega polja v lasti leških kmetov.

998 K/4 k.o. Radovljica #a: 1750 p, b: 5100p,
Mestno polje izg.: Mest'n pole tudi: Radolško polje, Na Limberci,
Limberca

Radovljiško polje na terasi, po kateri poteka železnica, nekoč v lasti pretežno mestnih prebivalcev, ki je še danes ohranjeno kot obdelovalne površine. Zahodni del v lasti Leščanov in imenovan Radolško polje. (Opomba: Ta ledina se je v FK imenovala Na Limberci, Limberca.)

999 K/4 k.o. Hraše #a: 1640 p, b: 5110 p, H: 475~m
Jurgelčev pruh izg.: Jurglčov pruh

Saniran peskokop.

1000 K/4 k.o. Hraše #a: 1610 p, b: 5180 p, H: 415-460 m
Jezerca izg.: Jezerca

Obsežnejše območje z mokrimi travniki in pretežno listnatimi gozdovi in savskem pobočju, z vmesnimi platoji. Sedaj deloma pozidano - šola.

1001 K/5 k.o. Hraše #a: 2060 p, b: 4730 p, H: 501~m
Ledine izg.: Ledine

Nekdanje njive in travniki severno od nekdanje ceste Vrbnje - Lesce.

1002 K/5 k.o. Hraše #a: 2000 p, b: 4770 p, H: 500~m
Na cesti izg.: Na cest

Njive in travniki med nekdanjima cestama Vrbnje - Lesce in Volčev hrib - Lesce.

1003 K/5 k.o. Hraše #a: 1835 p, b: 4775 p, H: 490-500 m
Žvabova dolina izg.: Žvabova dolina

Suha struga severovzhodno od Brda. Ime po bližnji kmetiji.

1004 K/5 k.o. Predtrg #a: 2100 p, b: 4800p,
Trata izg.: Trata

Travniki ob mej z LD Stol. (Opomba: Ista ledina sega tudi prek meje v Lesce, k.o. Hraše.)

1005 K/5 k.o. Hraše #a: 1825 p, b: 4805 p, H: 500~m
Brdo izg.: Brd tudi: Hkavčev brd

Z listnatim gozdom poraščen pomol, prek katerega je vodila stara pot iz Lesc v Radovljico. Danes deloma pozidano.

1006 K/5 k.o. Hraše #a: 1935 p, b: 4805 p, H: 500~m

Šumijev travnik izg.: Šumijev travnik

Velik travnik ob meji med Lescami in Radovljico. Ime po kmetiji v Lescah.

1007 K/5 k.o. Hraše #a: 1990 p, b: 4825 p, H: 485-500 m

Hlebške stagne izg.: Hlebške stagne

Nekdanja pot (južno od regionalne ceste) iz Hlebc v Hlebško gmajno, obrobljena s hrasti.

1008 K/5 k.o. Predtrg #a: 2110 p, b: 4960p,

Voljčev hrib izg.: Volčov hrib toda ne: Volčji hrib

Neporasla ledeniška morena, po ljudskem izročilu Atilov grob. (Opomba: Imenovanje po lastniku Voljču, kmetu iz Predtrga ob koncu srednjega veka.)

1009 K/5 k.o. Radovljica #a: 1960 p, b: 5025 p, H: 496~m

Mrakova guta izg.: Mrakova guta

Nekdanji skedenj. Ime po lastniku iz Radovljice.

1010 K/5 k.o. Predtrg #a: 2160 p, b: 5150p,

Obla gorica izg.: Obla gorica

Zaobljena ledeniška morena, porasla s smrekovim gozdom, zahodno pod njo mestno kopališče.

1011 K/6 k.o. Nova vas #a: 2485 p, b: 4740 p, H: 507~m

Blejski travnik izg.: Blejsk trav'nk

Nekdanji veliki travnik, v lasti Briksenske prošnje na Bledu. Danes obdelovalne površine Kmetijskega posestva v Poljčah.

1012 K/6 k.o. Mošnje #a: 2500 p, b: 4800p,

Ulca izg.: Ulca

Danes zorana pot iz Nove vasi proti Predtrgu mimo današnjega bunkerja, nekoč drevored (novovaške stagne) imenovane Ulce, posekan med drugo svetovno vojno ob izdelavi letališča.

1013 K/6 k.o. Nova vas #a: 2405 p, b: 4885 p, H: 507~m

Pod Blejskim travnikom izg.: Pod blejskmo trav'nkam

Nekdanje njivice in travniki, ki so jih uporabljali predtrški kajzarji. Danes obdelovalne površine Kmetijskega posestva v Poljčah.

1014 K/6 k.o. Mošnje #a: 2520 p, b: 4995p,

Rodarjev stog izg.: Rodarjev stog

Kozolec ob cesti Radovljica - Nova vas, južno od odcepa ceste za Vrbnje. Kakih 30m južno je ledina Vorgelce.

1015 K/6 k.o. Predtrg #a: 2500 p, b: 5015p,

Vorgelce izg.: Vorglce, Vorglče tudi: Orgelce, Vorgelče

Listnat gozdček na cesti Radovljica - Nova vas, južno od odcepa ceste za Vrbnje. 30m severno od tod Rodarjev stog, imenovan po kmetu iz Predtrga - Rodarju. (Opomba: Ime po razdrapanem, peščenem zemljišču, danes vidnem še na travniku jugovzhodno od gozdčka. Nekdanje korito potoka Begunjščice.)

1016 K/6 k.o. Radovljica #a: 2595 p, b: 5085p,

V zelnikih izg.: V zev'nk'h

Polje kmetov iz Vrbenj, kjer so še danes pretežno njive, jugozahodno od vasi Vrbnje (Opomba: Zelniki so poimenovanje za njive, ki so bile nekoč razporejene izza sadnih vrtov, na katerih so pridelovali zelenjavo.)

1017 K/6 k.o. Predtrg #a: 2365 p, b: 5095 p, H: 497~m

Avguštinova guta izg.: Avguštinova guta

Nekdanji skedenj. Ime po lastniku iz Radovljice.

1018 K/6 k.o. Predtrg #a: 2545 p, b: 5145p,

Na hribu izg.: Na hrib'

Ježa med Zelniki in pretrškim poljem. Jugovzhodni del ježe je imenovan Legatov hrib.

1019 K/7 k.o. Mošnje #a: 2760 p, b: 4800p,

Log izg.: Voh tudi: Vog

Pionirski borov gozd zahodno od potoka Zgoša pod Novo vasjo.

1020 K/7 k.o. Mošnje #a: 2900 p, b: 4900p,

Ledevnica izg.: Ledev'nca toda ne: Ledivnica

Ledeniška morena, porasla z mešanim gozdom, ki se razteza od Zapuž proti

Gorici (Koncem).

- 1021 K/7 k.o. Mošnje #a: 3020 p, b: 4900p,
Boštek izg.: Bošt'k tudi: Boštek
Ledeniška morena na Ledevnici, poraščena z mešanim gozdom.
- 1022 K/7 k.o. Mošnje #a: 2970 p, b: 4980p,
Mlaka izg.: Mvaka tudi: Na mvak, Marost
Zamočvirjen del travnikov pod Ledevnico, kjer je tudi višnjak.
(Opomba: Danes je ledina zaraščena z grmovjem.)
- 1023 K/7 k.o. Mošnje #a: 2970 p, b: 5100p,
Na vpat izg.: Na vpat
Travnate in gozdne površine hrbta med vasema Vrbnje in Gorica, južno od Ledevnice.
- 1024 K/8 k.o. Otok #a: 3575 p, b: 4740p,
Brišniki izg.: Briš'nk' tudi: Brišneki, toda ne: Na hribu
Mešan gozd z velikim deležem kostanja. Do l. 1900 so bile na ravnem delu njive, ostalo pa pašniki in listneki.
- 1025 K/8 k.o. Otok #a: 3330 p, b: 4800p,
Dolina izg.: Dolina
Dolinica, ki poteka zahodno od Dobrave pod Dvorsko vasjo, od Radvana do Zgornjega Otoka. Danes so tod travniki.
- 1026 K/8 k.o. Otok #a: 3410 p, b: 4810p,
Kočk izg.: Kočk
Hribček južno od Poljan, poraščen z mešanim gozdom.
- 1027 K/8 k.o. Otok #a: 3380 p, b: 4840p,
Debelakova frata izg.: Debelakova frata
Umetno osnovan smrekov gozd, imenovan po kmetiji v Dvorski vasi.
- 1028 K/8 k.o. Otok #a: 3390 p, b: 4910p,
Zaloke izg.: Zaloke
Predel vzhodno od potoka Dobruša pod Dvorsko vasjo. Prehod travnika v mešani gozd.
- 1029 K/8 k.o. Otok #a: 3485 p, b: 4930p,
Temnik izg.: Temnik
Ozka dolina za Dvorsko vasjo proti Spodnjemu Otoku, po kateri teče manjši potoček. Sama dolina je porasla pretežno z jesenom, nad njo prevladuje smreka. (Opomba: Po tej dolini je še v 19. stol. tekla Dobruša. (Franciscejski katastro.))
- 1030 K/8 k.o. Otok #a: 3400 p, b: 5040p,
Za Gašperčkom izg.: Za Gašp'rčkam
Kmetijske površine za Gašperčkovo domačijo na Zgornjem Otoku.
- 1031 K/8 k.o. Otok #a: 3440 p, b: 5100p,
Gašperčkov vrtec izg.: Gašp'rčkov vrt'c
Travniki ob gozdu, imenovan po kmetiji na Zg. Otoku.
- 1032 K/8 k.o. Otok #a: 3450 p, b: 5175p,
Za Barčnekom izg.: Za Barčnekam
Travniki in sadovnjak za Barčnekovo domačijo na Zg. Otoku. Višnjak.
- 1033 K/9 k.o. Otok #a: 3975 p, b: 4735p,
Dno glinice izg.: Dno glinice
Odcep slepe gozdne ceste v smeri Slatne od gozdne ceste Dvorska vas - Glina. Istočasno tudi konec dolinice Glina.
- 1034 K/9 k.o. Srednja vas #a: 4005 p, b: 4740p,
Avsenekov travnik izg.: Avs'nikov trav'nik
Travniki med potokom Peračica in slepo gozdno cesto, ob kateri je višnjak, imenovan po kmetiji v Dvorski vasi.
- 1035 K/9 k.o. Otok #a: 3950 p, b: 4770p,
Pri gabrih izg.: P'r gabr'h
Predel poraščen z gabri.
- 1036 K/9 k.o. Otok #a: 3725 p, b: 4815p,
Banhof izg.: Banhof

Sedlo s stečičcem poti in stečin divjadi, zahodno od tod Brišneki.

- 1037 K/9 k.o. Otok #a: 3930 p, b: 4860p,
Merkelova frata izg.: Merk'lnova frata
S smreko in macesnom zaraščena frata (vetrolom l. 1962), kjer se radi zadržuje divji prašiči. Ime po kmetiji Merkel v Dvorski vasi.
- 1038 K/9 k.o. Srednja vas #a: 4085 p, b: 4865p,
Bogatajev pruh izg.: Bogatajov pruh tudi: zeleni kamen
Opuščen kamnolom tufa, imenovan po lastniku iz Radovljice. Nekoč last kamnoseka Kocjančiča iz Črnicva.
- 1039 K/9 k.o. Otok #a: 4030 p, b: 4890p,
Jurjevčev travnik izg.: Jurjovčev trav'nik
Delno zamočvirjen večji travnik med potokom Peračica in gozdno cesto, imenovan po kmetiji na Zg. Otoku. Ob travniku dva višnjaka.
- 1040 K/9 k.o. Otok #a: 4005 p, b: 4970p,
Široka dolina izg.: Široka dolina
Dolina potoka Peračica od Gline do Svapka.
- 1041 K/9 k.o. Otok #a: 3970 p, b: 5035p,
Bogatajev travnik izg.: Bogatajov trav'nik
Travniki, lastnik Bogataj iz Radovljice. Ob gozdni cesti, ki poteka skozi sredini travnika, je višnjak.
- 1042 K/9 k.o. Otok #a: 3800 p, b: 5040p,
Stan izg.: Stan tudi: Na Stanu
Ob gozdni cesti Amerika - Vrh Gline. Prikluček vlake in stečičče poti z leseno lopo za butare.
- 1043 K/9 k.o. Otok #a: 3764 p, b: 5176p,
Pri češnjih izg.: P'r češ'n
Ob gozdni cesti je stala velika češnja.
- 1044 K/9 k.o. Otok #a: 3960 p, b: 5180p,
Bajžljev lazek izg.: Bajž'lno vaz'k tudi: Bajželnov vazek
Travniki ob potoku Peračica v Široki dolini. Ob robu z gozdno cesto višnjak. Ime po kmetiji na Črnicvu.
- 1045 K/10 k.o. Srednja vas #a: 4320 p, b: 4770p,
Kamnolom izg.: Kamnolom
Opuščen kamnolom tufa (zelenega kamna) pod Gobivnekom, last kmetije Pernuš (Božič) na Mlaki.
- 1046 K/10 k.o. Srednja vas #a: 4550 p, b: 4860p,
Žahovca izg.: Žahovca
Travniki in gozdi pod vasjo Mlaka. Višnjak.
- 1047 K/9 k.o. Srednja vas #a: 4200 p, b: 4970p,
Bukovje izg.: Bukovle
Bukovje, ki se razteza od Žalostne gore prek Klemanovega robu do kompleksa Grofije (meja g.g. odd. 343 in 350).
- 1048 K/10 k.o. Srednja vas #a: 4570 p, b: 4990p,
Bohinčevi bošti izg.: Bohinč'ov bošt'
Travniki in njiva z ribezom pod cesto pred Srednjo vasjo. Višnjak.
- 1049 K/10 k.o. Peračica #a: 4230 p, b: 5050p,
Klemanov rob izg.: Klemanov rob
Del gozdnatega grebena med Grofijo in Žalostno goro. Ime po kmetiji v Palovčah.
- 1050 K/10 k.o. Peračica #a: 4230 p, b: 5150p,
V sedlu izg.: V sedl'
Sedlo na grebenu Klemanovega robu; meja med Grofijo (odd. 350) in zasebnim gozdom (odd. 343).
- 1051 L/4 k.o. Radovljica #a: 1750 p, b: 5250p,
Novo polje izg.: Nov pole
Nekoč obdelovalne površine, danes pretežno travniki na terasi izpod Mestnega polja in iznad Jezerc.
- 1052 L/4 k.o. Radovljica #a: 1720 p, b: 5340p,

Na jezercih izg.: Na jezerc'h
Ježa nad Savo z vmesnimi ravninami ob cesti Pižev most - Lesce.

1053 L/5 k.o. Radovljica #a: 1915 p, b: 5210p,
Sv. Ana izg.: Sveta Ana

Predel okoli kapelice sv. Ane iznad Lisjaka. Kapelica stoji vrh ježe v bližini nekdanje romarske poti.

1054 L/5 k.o. Predtrg #a: 2150 p, b: 5250p,
Hrastje izg.: Hrastje

Jugovzhodni del Oble gorice, nekdanji travnik, ki se počasi zarašča s hrastom.

1055 L/5 k.o. Predtrg, Radovl #a: 2140 p, b: 5280 p, H: 488-494 m

Dolinica pod Oblo gorico izg.: Dolinca pod Oblo gorico tudi:

Dolinica, ki poteka iz Rodarjeve Donice proti kopališču po zahodni strani Oble gorice. Travniki, danes že deloma zazidana. Po njej je potekala pot Radovljica - Lesce in Hraše. Ledeniška tvorba.

1056 L/5 k.o. Radovljica #a: 1870 p, b: 5350p,
Lisjak izg.: Lisjak

Dolina pod Radovljico (Sv. Ano), poraščena z manjvrednim mešanim gozdom, kjer so nekoč domovale lisice.

1057 L/5 k.o. Predtrg #a: 2210 p, b: 5360p,

Donica - Rodarjeva izg.: Rod'rojva Donica tudi: Rodarjeva Donica Del doline Donica zahodno od predtrške lipe, imenovana po lastniku iz Pretrga.

1058 L/5 k.o. Predtrg #a: 2165 p, b: 5415p,
Donica izg.: Donica toda ne: Dolnica

Dolina med Predmestom in Predtrgom iznad Gubčeve ulice, nekdanje poti, ki je potekala skozi mestni jarek. Ta dolina poteka navzgor do Šlandrovega doma, severno od Oble gorice.

1059 L/5 k.o. Radovljica #a: 1840 p, b: 5550 p, H: 475~m
Vosovnikov studenec izg.: Vosovnikov studenc

Studenec, na katerem so nekoč predtrške ženske prale perilo. Srednjeveško kopališče.

1060 L/5 k.o. Radovljica in P #a: 2220 p, b: 5440p,
Donica - Janševa izg.: Janšova Donica tudi: Janševa Donica, toda ne: Janševa dolnica

Del doline Donica med starim delom mesta Radovljica in pretrško lipo (Almiro) imenovano po lastniku iz mesta. Skozi ta predel poteka današnja Partizanska pot.

1061 L/5 k.o. Radovljica mest #a: 2235 p, b: 5485p,
Donica - V grabnu izg.: u grabn' tudi: Graben, V grabnu

Predel Donice med mestnim jarkom in Predtrgom ob poti iz mesta v Pretrg. V tem delu se nahaja ob poti nekaj hiš. Ta predel se danes imenuje Gubčeva ulica.

1062 L/5 k.o. Radovljica #a: 1830 p, b: 5550p,
Pižev most izg.: Pižov most

Most pod mestom Radovljica čez Savo na Lancovo.

1063 L/5 k.o. Radovljica #a: 2090 p, b: 5600p,
Mlaka izg.: Mvaka

Zamočvirjene kmetijske površine, delno meliorirane, kjer je kmetija pri Mlakarju, z razvitim kmečkim turizmom.

1064 L/6 k.o. Mošnje #a: 2700 p, b: 5200p,
Podlesk izg.: Podlesk

Travnik zahodno od novih Vrbenj, na peščenem zemljišču.

1065 L/6 k.o. Predtrg #a: 2270 p, b: 5215p,
Žilhov pruh izg.: Žilhov pruh

Nekdanji peskokop na robu Rodarjeve Donice, ki je bil zasut s peskom iz podvoza na regionalni cesti l. 1938.

1066 L/6 k.o. Mošnje #a: 2620 p, b: 5260p,
Hribec izg.: Hrib'c

Hribček vzhodno od Babje doline, ob nekdanji poti iz Dobravc proti Vrbenjam.

(Opomba: Oznaka skupaj z Babjo dolino, saj je neposredno v njeni bližini.)

1067 L/6 k.o. Mošnje #a: 2655 p, b: 5280p,
Babja dolina izg.: Babja dolina tudi: Dobna dolina (FK) toda ne:
Babna dolina

Gozdič, poraščen z listnatim drevjem, ki ga deli dolinica, nekoč struga p. Zgoše. (Opomba: Dejanski začetek Suhega grabna, ki je bil pozneje ob gradnji poti Predtrg - Gorica in kultiviranju zemljišča deloma zasut (pod Legatovim hribom).)

1068 L/6 k.o. Predtrg #a: 2300 p, b: 5345p,
Žale izg.: Žale

Predel med staro cesto (Jalnova cesta), Kranjsko cesto (vpadnica v Radovljico), staro cesto mimo sedanje bencinske črpalke do kužnega znamenja na nekdanjem križišču cest Pretrg, Gorica in Vrbnje, po cesti v Predtrg in izza Gorenjca (nekdanjega posestva Pipanovo) na Ljubljansko cesto. V ožjem pomenu pa je to danes ulica v Predtrgu. (Opomba: Nekoč je to bilo območje ob stari poti proti Vrbenjam in Novi vasi, ki je potekala izza nekdanje gostilne Hiršman (pri sedanji predtrški lipi, sedaj stoji tam upravna zgradba Almire) vse do presečišča s prej omenjeno staro cesto iz Lesc mimo Voljčevega hriba h kužnemu znamenju.)

1069 L/6 k.o. Mošnje #a: 2650 p, b: 5350p,
Koroščeve smrekce izg.: Koroščove smrekce

Smrekov gozd, imenovan po kmetiji iz Vrbenj.

1070 L/6 k.o. Predtrg #a: 2600 p, b: 5370p,
Legatov hrib izg.: Legatov hrib

Zahodno pobočje ježe izpod katastrske meje z k.o. Mošnje, na kateri stoji ledina Koroščeve smrekce. Ime po kmetiji Legat v Predtrgu.

1071 L/6 k.o. Predtrg #a: 2300 p, b: 5550p,
Dol izg.: Dov toda ne: Dou

Dolina med Predtrgom in starim mestnim jedrom v Radovljici izpod Gubčeve ulice in do Suhega dola.

1072 L/6 k.o. Predtrg #a: 2620 p, b: 5560p,
Šmidovo izg.: Šmidov tudi: Preval

Kmetijske površine med Suhim dolom in potjo, ki poteka po ledeniški moreni južno od znamenja na Prevalu. Imenovanje po kmetu Schmidu iz Pretrga v 15. stol.

1073 L/6 k.o. Predtrg #a: 2530 p, b: 5630p,
Suhi dol izg.: Suh dou tudi: Suhi graben, Suha, toda ne: Šmidol

Dolina od regionalne ceste do železniškega podvoza. Po dolini cesta v gramoznico. Dejansko se ledina vleče od Babje doline do Save. (Opomba: Glej tudi Suhi graben.)

1074 L/7 k.o. Mošnje #a: 2835 p, b: 5240 p, H: 500~m
Suha izg.: Suha tudi: potok Suha

Območje vzhodno od mostu na cesti Radovljica - Gorica, na obeh straneh ceste, kjer je nekoč tekla stara struga potoka iz Vrbenj (ime pozabljeno), predenj je bil skozi Vrbnje napeljan potok Zgoša.

1075 L/7 k.o. Mošnje #a: 2780 p, b: 5280p,
Na peskih izg.: Na pesk'h

Območje okoli mostu na poti Predtrg - Gorica čez potok Zgošo.

1076 L/7 k.o. Mošnje #a: 2800 p, b: 5420p,
Dobravce izg.: Dobravce

Kmetijske površine jugovzhodno od Novih Vrbenj ob desnem bregu potoka Zgoša.

1077 L/7 k.o. Mošnje #a: 3000 p, b: 5460p,
Pod rupo izg.: Pod rupo

Njivske površine zahodno od Goriško-Podvinskega klanca (Skakalnice).

1078 L/8 k.o. Otok #a: 3160 p, b: 5480p,
Konca izg.: Konca

Glacialni hribet, poraščen z mešanim gozdom, ki se vleče vzhodno od vasi Gorica proti Resju (nadaljevanje Ledevnice).

1079 L/7 k.o. Mošnje #a: 3070 p, b: 5495 p, H: 494-514 m

Rupa izg.: Rupa

Grapa, poraščena z mešanim gozdom. Skoznjo je potekala staro-davna pot in pozneje tudi komercialna cesta Podvin-Radovljica-Lesce-Bled.

1080 L/7 k.o. Mošnjje #a: 3120 p, b: 5565p,
Goriškopodvinski klanec izg.: Goriškopodvinski kvanc tudi:
Skakalnica

Klanec na odseku magistralne ceste Jesenice - Ljubljana, imenovan tudi Skakalnica.

1081 L/7 k.o. Mošnjje #a: 3040 p, b: 5650p,
Rajs izg.: Rajs tudi: Rajs
Gozdna dolina med Batranco in Resjem, po kateri teče Zgoša.

1082 L/7 k.o. Mošnjje #a: 2920 p, b: 5660p,
Batranca izg.: Batranca toda ne: bratranca
Konglomerat starejšega zasia, porasel z mešanim gozdom.

1083 L/8 k.o. Otok #a: 3550 p, b: 5210p,
Trata izg.: Trata
Zamočvirjen travnik pod otoško cekvijo na koncu Ternika. Višnjak.

1084 L/8 k.o. Otok #a: 3470 p, b: 5220p,
Za cerkvijo izg.: Za cerkvijo
Mešani gozd izza otoške cerkve.

1085 L/8 k.o. Otok #a: 3635 p, b: 5315p,
Amerika izg.: Amerika
Kmetija in okoliško polje ob g.c. Črničev - Dvorska vas. Lastnik je bil nekoč povratnik iz Amerike. Ob robu gozda višnjak.

1086 L/8 k.o. Otok #a: 3650 p, b: 5500p,
Stara Dobrava izg.: Stara Dobrava
Intenzivne kmetijske površine, v neposredni bližini (vzhodno) opuščena in sanirana deponija odpadkov.

1087 L/8 k.o. Mošnjje #a: 3380 p, b: 5590p,
Lisičke izg.: Lisičke
Območje, kjer je bilo nekoč počivališče, južno od stare ceste, ob sedanji magistralni cesti Jesenice - Ljubljana.

1088 L/8 k.o. Otok #a: 3680 p, b: 5625p,
Brosc izg.: Brosc
Kratek, a v zgornjem delu zelo strm klanec na nekdanji deželni cesti iz Podvina proti Črničevu. Ob njem kmetija Broščar.

1089 L/9 k.o. Otok #a: 3850 p, b: 5230p,
Hrušovje izg.: Hrušovlje tudi: Hruševje
Listnat gozd (zaraščeni rovti) v Široki dolini, ob stari poti iz Sp. Otoka prek Grofije v vas Peračico.

1090 L/9 k.o. Peračica #a: 4100 p, b: 5240p,
Lisičje luknje izg.: Lisičje lukne
Predel mešanega gozda, kjer rade domujejo lisice.

1091 L/9 k.o. Peračica #a: 4040 p, b: 5252p,
Hrvatariča izg.: Hrvat'ra
Del grofijskega kompleksa gozda, ki so ga posekali l. 1948 vojaki.

1092 L/9 k.o. Otok #a: 3920 p, b: 5290p,
Klenšarjev lazek izg.: Klenšarjev vaz'k
Travnček v Široki dolini z višnjakom, imenovan po kmetiji na Črničevu.

1093 L/9 k.o. Otok #a: 3710 p, b: 5350p,
Hlevca izg.: Hlevca
Listnat gozd na robu travnikov.

1094 L/9 k.o. Peračica #a: 4010 p, b: 5350p,
Koren izg.: Koren
Ozka dolina s potočkom pod Špikom.

1095 L/9 k.o. Peračica #a: 3957 p, b: 5390 p, H: 522,0 m
Špik izg.: Špik tudi: Peračica

Zaobljen vrh grofijskega kompleksa gozdov na meji odd. 347 in 349.

1096 L/9 k.o. Peračica #a: 4140 p, b: 5390p,
Stara bajta izg.: Stara bajta
Na križišču poti je pred l. 1940 stala gozdarska kočica, v katero so se naselili cigani. Zato jo je dal takratni upravnik grofovih gozdov požgati.

1097 L/9 k.o. Otok #a: 3860 p, b: 5410p,
Na križišču izg.: Na križiš
Križišče gozdnih cest Široke doline in Grofije.

1098 L/9 k.o. Otok #a: 3770 p, b: 5450p,
Pri luknjah izg.: P'r luknah
Gozd pod Ameriko - proti Široki dolini - z lisičjimi luknjami.

1099 L/9 k.o. Otok #a: 3950 p, b: 5570p,
Konfin izg.: Konfin
Prvi ovinek na gozdni cesti v Široko dolino pod skladiščem na Črničevu.

1100 L/9 k.o. Otok #a: 4045 p, b: 5580p,
Svapek izg.: Svap'k tudi: Pri slapu
Edini slap potoka Peračica v gozdu Grofija med gozdnima oddelkoma 346 in 347.

1101 L/9 k.o. Otok #a: 3810 p, b: 5650p,
Skladišče izg.: Skvadišče
Kmetijska površina in nekoč skladišče lesa. Od l. 1960 so spravljali les na to skladišče in vse do časa, ko je bila zgrajena gozdna cesta v Široko dolino.

1102 L/10 k.o. Peračica #a: 4250 p, b: 5225p,
Grofov štant izg.: Grofov štant
Stecišče poti in stečin divjadi. Najboljše stojišče na lovih. Tu je stal navadno sam grof in od tod tudi ime!

1103 L/10 k.o. Peračica #a: 4340 p, b: 5270p,
Gabri izg.: Gabr'
Pas gabrovja ob poti proti vasi Peračica.

1104 L/10 k.o. Peračica #a: 4180 p, b: 5275p,
Pri lovski koči izg.: P'r lovsk koč
Lovska kočica v Grofiji, zgrajena l. 1955 in obnovljena 1990 l.

1105 L/10 k.o. Peračica #a: 4280 p, b: 5300 p, H: 572,4m
Veliki vrh izg.: Velč vrh
Najvišja točka Grofije. Do l. 1960 višnjak.

1106 L/10 k.o. Peračica #a: 4370 p, b: 5310p,
Minkina frata izg.: Minkna frata
Zaraščena frata z mešanim gozdom iglavcev imenovana po lastnici.
Domovanje divjih prašičev.

1107 L/10 k.o. Peračica #a: 4300 p, b: 5350p,
Grofija izg.: Grofija
Gozdni kompleks s površino ca 100 ha. Do l. 1945 je bil lastnik grof Thurn, danes pa državna lastnina v upravljanju Zavoda za gozdove, Bled.

1108 L/10 k.o. Peračica #a: 4260 p, b: 5400p,
Slana luža izg.: Svana vuža
Delno zamočvirjen del grofijskega gozdnega kompleksa (1,0 ha), poimenovan gojitveni center divjadi. Tod je intenzivno krmiljenje divjega prašiča od konca pomladi do jeseni, krmišče za smjad in jelenjad, ptičje vallnice in krmilnice, obršnjak za opazovanje divjadi itd.. Ime po slani vodi (minerali).

1109 L/10 k.o. Peračica #a: 4190 p, b: 5415p,
Pri macesnih izg.: P'r macesn'h
Smrekov gozd. Leta 1962 je še rasel šop debelih macesnov.

1110 L/10 k.o. Peračica #a: 4220 p, b: 5460p,
Pri tičnici izg.: P'r tič'nc
Mesto na Požganem robu v obliki sedelca, kjer je nekoč stala ptičja krmilnica.

1111 L/10 k.o. Peračica #a: 4210 p, b: 5530p,
Prašičji bajer izg.: Prašičji baj'r
Izvir vode, kaluža divjih prašičev.

1112 L/10 k.o. Peračica #a: 4280 p, b: 5540 p, H: 527,0m
Požgan rob izg.: Požgan rob
Vrh južno od Grofije, porasel pretežno z listnatim drevjem.

1113 L/10 k.o. Peračica #a: 4520 p, b: 5600p,
V ulcah izg.: V ulcah tudi: Ulce
Zaraščen travnik, skozi katerega so nekoč spavljali les v vas Peračico.
(Opomba: Ulce so poimenovanje za stagne, pot obraslo z drevjem - drevored,
po katerem so gnali živino na gmajno, vlačili les itd.)

1114 L/10 k.o. Peračica #a: 4175 p, b: 5650p,
Lazek (jurežev) izg.: Jurežov vaz'k, vaz'k tudi: Jurežev lazek Majhen travnik,
imenovan po lastniku Jurežu iz Črnivca.

1115 L/10 k.o. Peračica #a: 4450 p, b: 5650p,
Blatnice izg.: Bvat'nce
Delno zamočvirjeni travniki in njive.

1116 L/11 k.o. Peračica #a: 4730 p, b: 5320p,
Tromostovje izg.: Tromostovje
Del ceste Brezje - Leše, na sotočju Lešanjščice in Hudega grabna.

1117 L/11 k.o. Peračica #a: 4650 p, b: 5390p,
Štantarica izg.: Štant'rca
Pretežno kmetijska površina z obrobim gozdom.

1118 L/11 k.o. Peračica #a: 4700 p, b: 5440p,
Krevlja izg.: Krevla
Razgiban terasasti predel, poraščen z mešanim gozdom ob Lešanjščici.

1119 L/11 k.o. Peračica #a: 4670 p, b: 5500p,
Irovca izg.: irovca
Rahlo razgibana poljedelska površina pod vasjo Peračica do potoka Lešanj-
ščica. Del zemljišča plazi, nastajajo pa tudi udori. Te pojave imenujejo domačini
irovca; odtod tudi ime.

1120 L/11 k.o. Peračica #a: 4755 p, b: 5618p,
Pri čebeljniku izg.: P'r čebelnak'
Obstoječi čebeljnak ob poti vzhodno od vasi Peračica.

1121 L/12 k.o. Peračica #a: 5512 p, b: 5342p,
Pri Vošarju (Janežku) izg.: P'r Vošarj' (Janežk') tudi: Janežek,
Pri Janežku

Kmetija Vošar, po velikosti podobna celku.

1122 M/5 k.o. Radovljica #a: 2130 p, b: 5730p,
Na mlaki izg.: Na mvak
Kmetijske površine na polici jugovzhodno od kmetije Mlakar.

1123 M/5 k.o. Radovljica #a: 2200 p, b: 5800p,
Pipanka izg.: Pipanka
Pretežno z listnatim gozdom poraščena ježa savske terase, od radovljiškega
pokopališča proti reki Savi. Nekdanja last nekdanjega gradu Pipanovo (Brun-
feld) iz Pretrga.

1124 M/5 k.o. Radovljica #a: 2065 p, b: 5850p,
Rakovnik izg.: Rakov'nik
Predel ob Savi, pašniki.

1125 M/5 k.o. Radovljica #a: 2200 p, b: 5925p,
Pri Bogmanu izg.: P'r Bogman' tudi: Bogman
Ravnica nad Savo pod radovljiškim pokopališčem. Kmetijske obdelovalne
površine in nekaj hiš.

1126 M/6 k.o. Pretrg #a: 2420 p, b: 5720p,
Kofčarjeva dolina izg.: Kofčarjeva dolina
Dolinica, ki poteka iz starega dela Predtrga navzdol proti Suhemu dolu. V
zgomnjem delu je tod danes Gregorčičeva ulica. Ime po kmetiji Kofčar (Prešeren)
v Predtrgu.

1127 M/6 k.o. Predtrg #a: 2430 p, b: 5760p,
Gradišča izg.: Gradišča tudi: Kofčarjeva plana, Prešernova plana Med Dolom
in Suhim dolom ležeča terasa. Arheološko najdišče (kamenodobna naselbina).

1128 M/6 k.o. Predtrg #a: 2540 p, b: 5760p,

Prbice izg.: Prbice
Savska terasa s kmetijskimi površinami.

1129 M/6 k.o. Predtrg #a: 2700 p, b: 5800p,
Stanski breg izg.: Stansk breg
Breg med Savo in Predtrškim poljem, poraščen pretežno z borovci.

1130 M/6 k.o. Radovljica #a: 2350 p, b: 5850p,
Gradišče izg.: Gradišče
Predel, južno pod starim mestnim jedrom Radovljice, kjer je staro in novo
pokopališče, ter nekaj njiv.

1131 M/6 k.o. Predtrg #a: 2600 p, b: 5900p,
Trška gmajna izg.: Trška gmajna
Ravnica in rahlo padajoč breg med Savo in Stanskimi bregovi, vzhodno od
Suhega grabna. Tukaj se nahaja separacija peska. Območje je danes poraslo
pretežno z listavci.

1132 M/6 k.o. Predtrg #a: 2495 p, b: 5940p,
Suhi graben izg.: Suh grab'n tudi: Suhi dol, Suha, potok Suha
Suha struga od železniškega podvoza do Save, danes del ceste v separaciji
peska. Po njej teče potok Suha. (Opomba: Do izgradnje avtomobilske ceste
Bled - Ljubljana l. 1938 je segal Suhi graben vse do Legatovega hriba, a je bil ob
gradnji ceste zasut. Po drugi svetovni vojni se je udomačilo ime Šmidol za zgor-
nji del Suhega grabna. ŠMIDOU (Šmidovo) pa je bila do tedaj ledina okoli zna-
menja na Prevalu.)

1133 M/6 k.o. Radovljica #a: 2420 p, b: 6000p,
Deva izg.: Deva tudi: Žilhova deva
Savske terase južno od radovljiškega pokopališča do Save (Fuxove brvi). Tra-
vniki, delno mešani gozdovi. Višnjak.

1134 M/6 k.o. Radovljica #a: 2573 p, b: 6130 p, H: 405~m
Tonejc izg.: Tonejc
Hiša pri Fuxovi brvi.

1135 M/7 k.o. Predtrg #a: 2800 p, b: 5700p,
Preval izg.: Preval tudi: Predtrško polje
Kmetijske površine.

1136 M/7 k.o. Predtrg #a: 2750 p, b: 5900p,
Stan izg.: Stan
Območje ob Savi, kjer je danes separacija peska. Pobočje nad to ledino so
Stanski bregovi do katastrske meje z Mošnjami Na ovinku Save.

1137 M/7 k.o. Predtrg #a: 2880 p, b: 5940p,
Na ovinku Save izg.: na ovink' Save tudi: Stanski breg, Stanski
bregovi
Oster ovinek reke Save pod separacijo peska. Vzhodni del Stanskega brega.

1138 M/7 k.o. Mošnje #a: 3070 p, b: 5990p,
Na policah izg.: Na policah tudi: Police
Gozd vzhodno od Predtrškega polja. Na Policah je speljana tudi Gozdna učna
pot, ki pa sega tudi v gozd južno od Predtrškega polja v k.o. Pretrg.

1139 M/8 k.o. Mošnje #a: 3190 p, b: 6060p,
Konc ulce izg.: Konc ulce
Predel med Felsovim pruhom, potokom Zgošo in mostom čez Zgošo, z maj-
hnim travnikom.

1140 M/8 k.o. Mošnje #a: 3080 p, b: 6090p,
Na selu izg.: Na selu
Polje in travniki pod cesto Radovljica - Mošnje. Nekoč višnjak.
(Opomba: Nekoč se je tako imenovala celotna terasa nad predorom, tudi tam,
kjer je sedaj ledina Nad tunelom.)

1141 M/8 k.o. Mošnje #a: 3300 p, b: 5800p,
Resje izg.: 'rsje
Sadovnjak (plantaža). Do l. 1948/49 kmetijske površine z otoki drevja in pod-
rastjo resja. V sadovnjak so bili l. 1967 spuščeni fazani (150 kosov). Naselitev ni
uspela.

1142 M/8 k.o. Mošnje #a: 3400 p, b: 5850p,
Gabele izg.: Gabeve

Ježa zahodno od Mošenj, prek katere vodi 4 vsekane poti na Resje. (Opomba: Vsaka ima svoje ime: najsevernejša je Farovška gabela, južneje od nje pa so po vrsti: Ukanova gabela, Felsova gabela in Rešova gabela. Izvor imena iz Gabrovje (Gabrovlje > Gabrole > Gabele > Gabeve), ki je nekoč raslo tukaj in so ga obsekavali.)

1143 M/8 k.o. Mošnje #a: 3650 p, b: 5980p,
Hrušovje izg.: Hrušovje
Mošensko polje severno od poti Mošnje - Brezje.

1144 M/8 k.o. Mošnje #a: 3540 p, b: 5990p,
Graben (mošenjski) izg.: Grab'n (moš'nsk) tudi: Mošenski graben Mošenjski graben, dolina vzhodno od Mošenj, kjer teče potok Dobruša in so bile nekoč mlini in žage.

1145 M/8 k.o. Mošnje #a: 3240 p, b: 6020p,
Trnova reber izg.: Trnov reb'r
Ježa med Felsovim pruhom in Resjem.

1146 M/8 k.o. Mošnje #a: 3230 p, b: 6070p,
Felsov pruh izg.: Felsov pruh
Opuščen peskokop, imenovan po kmetiji v Mošnjah (južno od nasada Resje). (Opomba: Danes se tod nahaja strelišče.)

1147 M/8 k.o. Mošnje #a: 3260 p, b: 6080p,
Za dobom izg.: Za dobam
Nekdanji travniki vzhodno od Felsovega pruha na terasi, ki jo je izrabljajl prej omenjeni peskokop ob cesti Radovljica - Mošnje.

1148 M/8 k.o. Mošnje #a: 3350 p, b: 6115p,
Ulca izg.: Ulca
Pot od Mežnarjevega znamenja na poti iz Mošenj v Globoko do Felsovega pruha, kjer je Konc ulce.

1149 M/9 k.o. Otok #a: 3750 p, b: 5685p,
Nova Dobrava izg.: Nova Dobrava
Intenzivne kmetijske površine, v neposredni bližini (severno) opuščena depozicija odpadkov.

1150 M/9 k.o. Otok #a: 3860 p, b: 5720p,
Žahovca izg.: Žahovca
Gozdnat predel za vasjo Črnivec.

1151 M/9 k.o. Otok #a: 4130 p, b: 5720p,
Bobla izg.: Bobla
Travniki pod vasjo Črnivec do potoka Peračica.

1152 M/9 k.o. Otok #a: 3980 p, b: 5730p,
Kotel izg.: Kotu
Kotlasta dolina, porasla pretežno s smrekovim gozdom in močno prizadeta od vetroloemu 1984. leta.

1153 M/9 k.o. Brezje #a: 3860 p, b: 5760p,
Novine izg.: Novine
Poljedelska površina sredi gozda (ca 2 ha).

1154 M/9 k.o. Brezje #a: 3980 p, b: 5760p,
Pševnek izg.: Pševnek
Opuščen pašnik, v katerega se vrašča gozd.

1155 M/9 k.o. Mošnje #a: 3700 p, b: 6010p,
Dobrava izg.: Dobrava
Mešani gozd za gostilno pri avtobusni postaji na Črnivcu (pri odcepu za Brezje).

1156 M/9 k.o. Mošnje #a: 3700 p, b: 6080p,
V delih izg.: V dev'h tudi: Dela, Deli, Parti
Pretežno gozdnata površina za gostilno Turist na Črnivcu (pri odcepu za Brezje) južno od poti proti Mošnjam.

1157 M/10 k.o. Brezje #a: 4230 p, b: 5760p,
Bačca izg.: Bačca
Dolinica in kotlast, skoraj opuščen travnik pod vasjo Noše (pod Gromom).

1158 M/10 k.o. Brezje #a: 4420 p, b: 5930p,
Na kraju izg.: Na kraj
Rob Brezjanskega polja, kjer se stikata konglomerat in starejša podlaga - sivi-ca.

1159 M/10 k.o. Brezje #a: 4200 p, b: 6050p,
Brezjansko polje izg.: Brezjansk pole
Kmetijske površine za pokopališčem za naseljem Brezje. Višnjak.

1160 M/10 k.o. Brezje #a: 4520 p, b: 6080p,
Pod pečmi izg.: Pod pečmi
Mešan gozd s prevladujočimi iglavci. V zgornjem delu konglomeratne peči, spodnji del zamočvirjen.

1161 M/11 k.o. Peračica #a: 4695 p, b: 5965p,
Jašnovka izg.: Jašnovka
Travnček obrobljen z gozdom med Cvenkljevo žago in potokom Peračica.

1162 M/11 k.o. Peračica #a: 4670 p, b: 5970p,
Pri Cvenkeljevi žagi izg.: p'r Cvenk'l'nov žag tudi: Cvenklova žaga
Opuščena Cvenkeljeva žaga, imenovana po kmetiji v Peračici.

1163 M/11 k.o. Peračica #a: 4650 p, b: 6100p,
Retovca izg.: Retovca
Z grmovjem poraščen, močvirnat travnik.

1164 N/6 k.o. Predtrg #a: 2610 p, b: 6175p,
Fuxova brv izg.: Fuksova b'ru
L. 2002 obnovljena brv, ki jo je l. 1965 odnesla visoka voda, Vodi čez Savo pri Tonejcu ter povezuje Radovljico in Kamno Gorico. Imenovana je po iniciatorju gradnje prvotne brvi med obema svetovnima vojnima.

1165 N/7 k.o. Mošnje #a: 2960 p, b: 6220p,
Nad tunelom izg.: Nad tunelam
Travniške površine z enklavami mešanega gozda nad železniškim predorom na železniški progi med Globokim in Radovljico.

1166 N/7 k.o. Mošnje #a: 2895 p, b: 6275p,
Komuravšce izg.: Komaravšce tudi: Komaravšce
Žoženo korito reke Save. V strugi odkruški pobočnega konglomerata. (Opomba: Po razlagi Cirila Zupana iz Mošenj je to majhna polica iznad žoženega kole-na Save in izpod ledine Nad tunelom.)

1167 N/7 k.o. Mošnje #a: 3160 p, b: 6300p,
Senožeta izg.: Snožeta
Savska terasa nad vasjo Globoko s kmetijskimi površinami in mešanim gozdom.

1168 N/7 k.o. Mošnje #a: 3070 p, b: 6340p,
Lisičji rep izg.: Lisičji rep
Jugozahodni kot Senožeti nad potokom Zgoša.

1169 N/8 k.o. Mošnje #a: 3220 p, b: 6175p,
Platič izg.: Pvat'č
Ježa med Sp. poljem in Žalami.

1170 N/8 k.o. Mošnje #a: 3270 p, b: 6200p,
Žale izg.: Žale
Predzadnja savska terasa. Ljudsko izročilo pripoveduje o ženskem samostanu.

1171 N/8 k.o. Mošnje #a: 3280 p, b: 6220p,
Reberčica izg.: Reb'r'čca
Ježa izpod Sp. Polja zahodno od ovinka ceste Mošnje - Globoko in jugovzhodno od Žal.

1172 N/8 k.o. Mošnje #a: 3630 p, b: 6220p,
Klenšarjev stog izg.: Klenšarjov stog
Kozolec, imenovan po kmetiji v Mošenjskem grabnu. Stoji ob poti iz vasi Mošnje na Dobro polje (desno pred Pozinovim znamenjem). Pri kozolcu je zaključen prvi del lova, kadar je brakada v Drajhovu.

1173 N/8 k.o. Mošnje #a: 3580 p, b: 6250p,

Drnča izg.: Drnča tudi: Drnče

Prehod med savskima terasama, strmo pobočje (ježa).

1174 N/8 k.o. Mošnje #a: 3280 p, b: 6270p,

Na borštu izg.: Na boršt

Majhen gozdček zahodno od ovinka ceste Mošnje - Globoko.

1175 N/8 k.o. Mošnje #a: 3470 p, b: 6270p,

Kok izg.: Kok

Polje in travniki vzhodno od ceste Mošnje - Globoko. (Opomba: Terasa dela na tem mestu koleno (Kok = kolk).)

1176 N/8 k.o. Mošnje #a: 3450 p, b: 6325p,

Pod kokom izg.: Pod kokam

Majhna terasa južno izpod Koka vzhodno od ceste Mošnje - Globoko.

1177 N/8 k.o. Mošnje #a: 3390 p, b: 6340p,

Dolinca izg.: Dolinca

Dolinica nad vasjo Globoko, porasla z bukovo-gabrovim gozdom.

1178 N/8 k.o. Mošnje #a: 3575 p, b: 6395p,

Globočica izg.: Globočca

Travnik pred robom strmega pobočja, vzhodno nad vasjo Globoko.

1179 N/8 k.o. Mošnje #a: 3680 p, b: 6510p,

Reber izg.: Reb'r

Strmo pobočje poraslo z varovalnim gozdom.

1180 N/8 k.o. Mošnje #a: 3600 p, b: 6600p,

Globoško polje izg.: Globošk pole

Kmetijske površine zaselka Globoko, vzhodno od zaselka med Savo in ježo.

1181 N/9 k.o. Brezje #a: 3870 p, b: 6190p,

Padovnica izg.: Padonca

Kratek a strm klanec na odseku regionalne ceste Črnivec - Dobro polje.

1182 N/9 k.o. Brezje #a: 3970 p, b: 6210 p, H: 490-m

Rimska cesta izg.: Rimska cesta

Nekdanja stara cesta, ki prihaja iz Dobrega polja navzgor po Padonci na Nart in poteka naprej proti Črncu. Danes samo še pot.

1183 N/9 k.o. Brezje #a: 3995 p, b: 6260p,

Padovnica izg.: Padonca

Položen klanec na stari komercilani cesti (Karlovi cesti, Rimski cesti) na odseku Črnivec - Dobro polje.

1184 N/9 k.o. Brezje #a: 4080 p, b: 6315p,

Nart izg.: Nart

Vrh dolinice, ki poteka iz Dobrega polja navzgor po stari deželni cesti iz Ljubnega na Črncu. (Opomba: Tako se imenuje tudi celotna ježa med Brezjanskim poljem in Dobrim poljem vzhodno od tod. Predel pod ježo na Dobrem polju pa se imenuje Podnart.)

1185 N/9 k.o. Brezje #a: 4070 p, b: 6350p,

Zalog izg.: Zavoh tudi: Zavog

Travniki delno porasli z drevjem med Nartom in Rimsko cesto, vzhodno od prehoda med obema savskima terasama.

1186 N/9 k.o. Brezje #a: 4100 p, b: 6360p,

Podnart izg.: Podnart

Območje pod Nartom, ježo, ki ločuje Brezjansko polje od Dobrega polja.

1187 N/9 k.o. Mošnje #a: 3780 p, b: 6540p,

Mel izg.: Meu

Melišče nad reko Savo in pod vasjo Dobro polje.

1188 N/10 k.o. Brezje #a: 4510 p, b: 6170p,

Trata izg.: Trata

Manjša travnata ravnina, ki se nadaljuje v gabrov gozd s posebnim namenom (vsakih 5 let gabre obžagajo za drva).

1189 N/10 k.o. Brezje #a: 4640 p, b: 6227p,

Ječše izg.: Ječše tudi: Pri Ječarju

Območje okoli opuščena kmetija z mlinom ob potoku Peračica.

1190 N/10 k.o. Brezje #a: 4640 p, b: 6227p,

Pri Ječarju izg.: p'r Ječarj' tudi: Ječše

Opuščena kmetija z mlinom ob potoku Peračica. (Opomba: Okolica tega mlina se imenuje Ječše.)

1191 N/10 k.o. Brezje #a: 4540 p, b: 6230p,

Senožeta izg.: Snožeta

Brezjanski travniki s pasovi gozda.

1192 N/10 k.o. Brezje #a: 4410 p, b: 6300p,

Plat izg.: Pvat

Travnik in sadovnjak.

1193 N/10 k.o. Brezje #a: 4335 p, b: 6387 p, H: 464-481m

Gabela izg.: Gabeva

Strma, v ježo vsekana cesta, ki vodi iz Dolenjega polja na južnem koncu Brezij v vas Brezje.

1194 N/10 k.o. Brezje #a: 4610 p, b: 6390p,

Stojanova žaga izg.: Stojanova žaga

Ruševine žage v osredju košenin, imenovane po lastniku iz Dolenja (Brezje).

1195 N/10 k.o. Brezje #a: 4450 p, b: 6400p,

Dolenje polje izg.: Dol'n pole

Kmetijske površine vasi zaselka Dolenje, vhodno pod vasjo Brezje.

1196 O/9 k.o. Brezje #a: 4000 p, b: 6800p,

Sredok izg.: Sred'k

Območje z mrtvo strugo Save, paraščeno pretežno z borivim gozdom.

1197 O/9 k.o. Brezje #a: 4130 p, b: 6800p,

Loke izg.: Voke tudi: Voke

Redek borov gozd zahodno od Drajvoha.

1198 O/10 k.o. Brezje #a: 4405 p, b: 6635p,

Pri Ankrstu izg.: P'r Ankrst' tudi: Ankrst

Domačija Ankrst na stečiču poti iz Dobrega polja, Posavca in Brezij.

1199 O/10 k.o. Brezje #a: 4320 p, b: 6670p,

Padovnica izg.: Padonca

Klanec in dolinica, po katerem je potekala Rimska pot, ter pozneje stara deželna cesta (Karlova cesta) iz Dobrega polja navzdol k mostu čez Peračico.

1200 O/10 k.o. Brezje #a: 4470 p, b: 6670p,

Boštek izg.: Bošt'k tudi: borštek

Manjši gozdček, porasel z listavci.

1201 O/10 k.o. Brezje #a: 4380 p, b: 6725p,

Peraški klanec izg.: Perašk kvanc

Cestni klanec na stari magistralni cesti na odseku Dobro polje - Posavec, imenovan po potoku Peračica.

1202 O/10 k.o. Brezje #a: 4500 p, b: 6745p,

Janhar izg.: Janhar

Gospodarska poslopja (kmetija, žaga) kmetije Janhar ob mostu stare magistralne ceste čez Peračico (Brezje št. 1).

1203 O/10 k.o. Brezje #a: 4260 p, b: 6900p,

Drajlog izg.: Drajvoh, Drajvog

Mešan gozd, pretežno gaber, hrast in bor. (Opomba: pomen: trojni log)

SEZNAM LEDINSKIH IMEN - B

Naziv ledine	poz.	koor.	kat. občina
Ajdna	110	C/2	Žirovnica
Amerika	1085	L/8	Otok
Andertlova groblja	650	G/5	Doslovče
Avguštinova guta	1017	K/6	Predtrg
Avsenekov travnik	1034	K/9	Srednja vas
Avsenekov vetrn	986	J/11	Srednja vas
Avtokamp Šobec	988	K/3	Hraše
Baba	126	D/8	Doslovče
Babja dolina	1067	L/6	Mošnje
Babji potok	791	H/6	Begunje
Bačca	1157	M/10	Brezje
Bajžljev lazek	1044	K/9	Otok
Banhof	1036	K/9	Otok
Basarišče	290	D/7	Doslovče
Basovše	722	G/10	Begunje
Batranca	1082	L/7	Mošnje
Bavdova jama	125	C/4	Žirovnica
Bavdova ledina	213	D/2	Žirovnica
Begunjski kotel	442	E/9	Begunje
Begunjski Studor	823	H/9	Begunje
Bel mel	569	F/10	Begunje
Bel mel	686	G/7	Begunje
Bel pesek	491	F/4	Zabreznica
Belejev rovt	257	D/5	Zabreznica
Belščica	4	A/6	Doslovče
Bersce	792	H/6	Begunje
Bikec	462	F/1	Žirovnica
Birčove polane	384	E/4	Zabreznica
Birtovčeva plana	966	J/9	Srednja vas
Bitenčev rob	872	I/5	Hraše
Bitgovec	406	E/5	Doslovče
Bitgovski most	412	E/5	Doslovče
Blata	887	I/6	Begunje
Blatnice	1115	L/10	Peračica
Blejska pot	621	G/4	Doslovče
Blejski travnik	1011	K/6	Nova vas
Bobla	1151	M/9	Otok
Boč potok	434	E/7	Doslovče
Bogatajev pruh	1038	K/9	Srednja vas
Bogatajev travnik	1041	K/9	Otok
Bogatinov črtene	333	D/10	Begunje
Bohinčev črtene	332	D/10	Begunje
Bohinčevi bošti	1048	K/10	Srednja vas
Bohinjčev vak	408	E/5	Doslovče
Boljavnik	416	E/6	Doslovče
Bolnica	162	C/7	Doslovče
Borovlje	504	F/4	Doslovče
Boštanova Dobrča	831	H/10	Srednja vas
Boštek	914	I/10	Srednja vas
Boštek	1021	K/7	Mošnje
Boštek	1200	O/10	Brezje
Brdo	870	I/5	Hraše
Brdo	1005	K/5	Hraše
Breje	347	E/2	Žirovnica
Breje	734	H/2	Zabreznica
Brešce	790	H/6	Begunje
Brezenški kres	497	F/4	Doslovče
Brezjansko polje	1159	M/10	Brezje
Brezovca	913	I/10	Srednja vas
Brin vrh	363	E/3	Zabreznica
Brin vrh (žirovniški)	360	E/3	Žirovnica
Brišče	724	G/10	Begunje
Brišniki	1024	K/8	Otok
Brosč	1088	L/8	Otok
Brunk	71	B/8	Doslovče

Brunk	525	F/5	Doslovče
Bržanski Čelc	597	G/2	Zabreznica
Bukova peč	271	D/7	Doslovče
Bukovec	184	C/8	Doslovče
Bukovje	395	E/4	Zabreznica
Bukovje	912	I/10	Srednja vas
Bukovje	1047	K/9	Srednja vas
Bvažnekova klopca	496	F/4	Doslovče
Cegelnca	580	G/1	Žirovnica
Cegunca	953	J/8	Otok
Cerkovnik	967	J/9	Srednja vas
Cesarska cesta	479	F/3	Zabreznica
Cesta na Gojzdec	685	G/7	Begunje
Cesta na Kališča	682	G/7	Begunje
Cesta na Sv. Peter	697	G/7	Begunje
Cimpkov rovt	120	C/3	Žirovnica
Cunarjev rovt (drugi)	405	E/5	Doslovče
Cunarjev rovt (prvi)	404	E/5	Doslovče
Cunarjeve peči	407	E/5	Doslovče
Čeha	165	C/7	Doslovče
Čehlova lipa	375	E/3	Zabreznica
Čelc	733	H/2	Zabreznica
Čelo	167	C/7	Doslovče
Černevsce	784	H/5	Hraše
Češnjev vak	444	E/9	Begunje
Čeva	317	D/9	Begunje
Čez Belščico	9	A/7	Doslovče
Čez Vrtačo	8	A/7	Doslovče
Čisovec	568	F/10	Begunje
Čista brda	403	E/5	Doslovče
Čisti rob	808	H/7	Begunje
Čopov rob	875	I/5	Hraše
Črvivica	538	F/6	Doslovče
Čutov rovt	267	D/6	Doslovče
Čutovi robi	128	C/4	Žirovnica
Debela peč	59	B/7	Doslovče
Debela peč	255	D/5	Zabreznica
Debela peč	362	E/3	Žirovnica
Debelakova frata	1027	K/8	Otok
Dela	649	G/5	Doslovče
Delče	863	I/4	Hraše
Dermastjevo gradišče	453	E/9	Begunje
Dermsko polje	896	I/7	Begunje
Deva	1133	M/6	Radovljica
Devova Dobrča	842	H/11	Srednja vas
Devova ravan	841	H/11	Srednja vas
Deželna cesta	653	G/5	Doslovče
Dno gline	1033	K/9	Otok
Dobrava	899	I/8	Begunje
Dobrava	1155	M/9	Mošnje
Dobravce	1076	L/7	Mošnje
Dol	873	I/5	Hraše
Dol	972	J/10	Srednja vas
Dol	1071	L/6	Predtrg
Dol med Stolmi	44	B/5	Žirovnica
Dolarjeve Lipce	737	H/2	Zabreznica
Dolarjevi hrasti	512	F/4	Doslovče
Dolenje polje	1195	N/10	Brezje
Dolenji rob	30	B/4	Žirovnica
Dolenji Zelenc	21	A/9	Doslovče
Dolga peč	168	C/7	Doslovče
Dolgi mel	535	F/5	Doslovče
Dolina	1025	K/8	Otok
Dolinca	1177	N/8	Mošnje
Dolinca pod Oblo gorico	1055	L/5	Radovljica
Donica	1058	L/5	Predtrg
Donica - Janševa	1060	L/5	Predtrg
Donica - Rodarjeva	1057	L/5	Predtrg
Donica - V grabnu	1061	L/5	Predtrg

Doslovška planina	266	D/6	Doslovče
Doslovški kres	527	F/5	Doslovče
Doslovški spodnji rovti	427	E/6	Doslovče
Doslovški zgornji rovti	268	D/6	Doslovče
Doslovško-Brezniške Orglče	54	B/6	Doslovče
Draga	565	F/9	Begunje
Drajlog	1203	O/10	Brezje
Drekovnik	667	G/6	Doslovče
Drnča	1173	N/8	Mošnje
Drobnaki	945	J/6	Nova vas
Farovške Grobelce	932	J/5	Hraše
Felsov pruh	1146	M/8	Mošnje
Fenčev črtene	318	D/9	Begunje
Figovka	876	I/5	Hraše
Finžgarjeva skala	154	C/6	Zabreznica
Fojev drvošec	429	E/6	Doslovče
Fržinčev rovt	421	E/6	Doslovče
Fucnekov rovt	423	E/6	Doslovče
Fuxova brv	1164	N/6	Predtrg
Gabela	1193	N/10	Brezje
Gabele	1142	M/8	Mošnje
Gaberca	343	E/2	Žirovnica
Gabri	1103	L/10	Peračica
Gače	551	F/8	Begunje
Gače	832	H/10	Srednja vas
Gašperčkov vrtec	1031	K/8	Otok
Gladka zaplata	309	D/9	Begunje
Gledališče	572	F/11	Begunje
Glenca	499	F/4	Zabreznica
Glina	969	J/9	Otok
Globočica	1178	N/8	Mošnje
Globoki potok	441	E/8	Begunje
Globoško polje	1180	N/8	Mošnje
Gobivnek	979	J/10	Srednja vas
Gojzdec	681	G/7	Doslovče
Golovec	520	F/5	Doslovče
Gorenji Zelenec	24	A/9	Doslovče
Goričca	134	C/4	Žirovnica
Goričca	223	D/2	Žirovnica
Goričce	658	G/5	Doslovče
Goričnek	976	J/10	Srednja vas
Goričnikov rob	974	J/10	Srednja vas
Goriškopodvinski klanec	1080	L/7	Mošnje
Gornja ovčarska guta	37	B/4	Žirovnica
Gorski drvošec	683	G/7	Begunje
Gosinka	729	G/11	Begunje
Gosjak	486	F/4	Doslovče
Gosjaški most	413	E/5	Doslovče
Gostišče Draga	564	F/9	Begunje
Gošca	494	F/4	Doslovče
Govedarica	805	H/7	Begunje
Gozdašnica	239	D/3	Žirovnica
Graben	881	I/5	Hraše
Graben (mošenjski)	1144	M/8	Mošnje
Podgorski grad	905	I/9	Srednja vas
Gradišca	1127	M/6	Predtrg
Gradišče	1130	M/6	Radovljica
Gradišče (Dermastjevo)	453	E/9	Begunje
Grmada	511	F/4	Doslovče
Grmada	797	H/7	Begunje
Grob	660	G/6	Doslovče
Grobeljce	935	J/5	Hraše
Grobelnik	973	J/10	Srednja vas
Groble (Baudove)	215	D/2	Žirovnica
Grobija	812	H/7	Begunje
Grofiča	1107	L/10	Peračica
Grofov štant	1102	L/10	Peračica
Grosove lipe	640	G/5	Doslovče
Grozdoč	321	D/9	Begunje

Gute	510	F/4	Doslovče
Gverkovsk	596	G/2	Zabreznica
Hibje	916	I/11	Srednja vas
Hipodrom	921	J/3	Hraše
Hlebška gmajna	995	K/4	Hraše
Hlebške stagne	934	J/5	Nova vas
Hlebške stagne	1007	K/5	Hraše
Hlevca	1093	L/9	Otok
Hočevajev hrib	237	D/3	Žirovnica
Honov drvošc	285	D/7	Doslovče
Hrastje	1054	L/5	Predtrg
Hrastnik	522	F/5	Doslovče
Hrastovica	351	E/2	Žirovnica
Hrašenska pot	781	H/5	Doslovče
Hraška gmajna	856	I/3	Hraše
Hraška gmajna	864	I/4	Hraše
Hraške stagne	865	I/4	Hraše
Hraški deli	380	E/7	Doslovče
Hribec	1066	L/6	Mošnje
Hrušovje	1089	L/9	Otok
Hrušovje	1143	M/8	Mošnje
Hrvatarica	1091	L/9	Peračica
Hudi graben	273	D/7	Doslovče
Hudičev gradič	814	H/8	Begunje
Irovca	1119	L/11	Peračica
Jagerske bajte	170	C/7	Doslovče
Jahačev rovt	662	G/6	Doslovče
Jakov rovt	256	D/5	Zabreznica
Jama	493	F/4	Doslovče
Jama	573	F/11	Begunje
Jamarski vrh	550	F/8	Begunje
Jamovec	249	D/4	Zabreznica
Janezov rovt	414	E/6	Doslovče
Janhar	1202	O/10	Brezje
Jarše	771	H/5	Doslovče
Jaščeve jame	387	E/4	Zabreznica
Jašnovka	1161	M/11	Peračica
Javor	131	C/4	Žirovnica
Jecola	523	F/5	Doslovče
Ječše	1189	N/10	Brezje
Jejčeva senožet	906	I/9	Srednja vas
Jelenca	563	F/9	Begunje
Ještinov črtene	314	D/9	Begunje
Jezerca	287	D/7	Doslovče
Jezerca	1000	K/4	Hraše
Joževčeva skleda	828	H/10	Begunje
Junčevc	591	G/2	Žirovnica
Junčevc	608	G/3	Zabreznica
Junčevc	714	G/9	Begunje
Junčevc	735	H/2	Zabreznica
Junčevc	748	H/3	Hraše
Junčevc	898	I/8	Begunje
Jurčkov črtene	301	D/8	Begunje
Jurgelčev pruh	999	K/4	Hraše
Jurjevčev travnik	1039	K/9	Otok
Kačja dolina	924	J/4	Hraše
Kačjek	505	F/4	Doslovče
Kahla	723	G/10	Begunje
Kajžev listnek	954	J/8	Otok
Kališča	546	F/7	Doslovče
Kaludra (studenec)	419	E/6	Doslovče
Kaludrina pot	415	E/6	Doslovče
Kalvarija	338	D/11	Begunje
Kalvarija	448	E/9	Begunje
Kamnita zaplata	297	D/8	Begunje
Kamniti Očevniki	559	F/9	Begunje
Kamnje	336	D/10	Begunje
Kamolom	1045	K/10	Srednja vas
Kašca	397	E/4	Zabreznica

Kašca	503	F/4	Doslovče
Kašca	955	J/8	Otok
Kavčke	219	D/2	Žirovnica
Kelih	40	B/4	Žirovnica
Kevderc	307	D/9	Begunje
Klemanov gozdčič	982	J/10	Srednja vas
Klemanov rob	1049	K/10	Peračica
Klenšarjev lazek	1092	L/9	Otok
Klenšarjev stog	1172	N/8	Mošnje
Kležnik	940	J/5	Nova vas
Ključe	585	G/2	Žirovnica
Ključe	586	G/2	Zabreznica
Ključe	778	H/5	Doslovče
Kmetijsko posestvo Poljče	795	H/6	Begunje
Knapi	298	D/8	Begunje
Kneža	251	D/4	Žirovnica
Kobivnek	370	E/3	Zabreznica
Koča za Šijo	79	B/8	Doslovče
Kočk	1026	K/8	Otok
Kodrasovo znamenje	931	J/5	Nova vas
Kofčarjeva dolina	1126	M/6	Pretrg
Kok	1175	N/8	Mošnje
Kolesnak	943	J/6	Nova vas
Kolnik	611	G/3	Zabreznica
Kolovrat	217	D/2	Žirovnica
Komun	664	G/6	Doslovče
Komuravšce	1166	N/7	Mošnje
Konc ulce	1139	M/8	Mošnje
Konca	1078	L/8	Otok
Konec Zelenice	103	B/10	Doslovče
Konfin	1099	L/9	Otok
Kopišča	306	D/9	Begunje
Kopišče pod Bukovo pečjo	269	D/7	Doslovče
Kopišče pod Javorom	262	D/6	Doslovče
Kopišče pri Jagerskih bajtah	171	C/7	Doslovče
Kopiše	708	G/7	Begunje
Koren	817	H/8	Begunje
Koren	1094	L/9	Peračica
Korenov rovt	418	E/6	Doslovče
Koroščekv črtene	323	D/10	Begunje
Koroščekve smrekce	1069	L/6	Mošnje
Kosorepovec	560	F/9	Begunje
Košatinka	216	D/2	Žirovnica
Kotel	138	C/4	Žirovnica
Kotel	275	D/7	Doslovče
Kotel	1152	M/9	Otok
Kozjek	95	B/9	Doslovče
Kozjek	337	D/11	Begunje
Kraljevo polje	818	H/8	Begunje
Kramara	829	H/10	Srednja vas
Kramarjeva jama	487	F/4	Zabreznica
Kras	204	D/1	Potoki
Kravja dolina	247	D/4	Žirovnica
Kravja dolina	920	J/3	Hraše
Kravje počivalo	632	G/5	Doslovče
Krevlja	970	J/9	Otok
Krevlja	1118	L/11	Peračica
Krevlov rovt	401	E/5	Doslovče
Krivlak	536	F/5	Doslovče
Krniška jama	627	G/5	Doslovče
Krniški rob	631	G/5	Doslovče
Krofičeva senožet	964	J/9	Srednja vas
Krpin	692	G/7	Begunje
Kser	27	B/3	Žirovnica
Kser	150	C/5	Zabreznica
Kucel	345	E/2	Žirovnica
Kumerni rob	104	B/10	Doslovče
Kurica	383	E/4	Zabreznica
Kurja goša	515	F/4	Doslovče

kužno znamenje	617	G/4	Doslovče
Lahova dolina	452	E/9	Begunje
Latovce	70	B/7	Doslovče
Lazek (jurežev)	1114	L/10	Peračica
Lebarjeva skala	319	D/9	Begunje
Lebiše	354	E/2	Žirovnica
Ledena trata	718	G/9	Begunje
Ledevnica	1020	K/7	Mošnje
Ledina	741	H/3	Zabreznica
Ledine	645	G/5	Doslovče
Ledine	810	H/7	Begunje
Ledine	1001	K/5	Hraše
Legatov hrib	1070	L/6	Predtrg
Legatov plaz	409	E/5	Doslovče
Legatova gmajna	922	J/3	Hraše
Legatovo znamenje	937	J/5	Hraše
Lesa	702	G/7	Begunje
Lešovje	476	F/3	Zabreznica
Lipce	742	H/3	Zabreznica
Lipje	346	E/2	Žirovnica
Lisičja peč	861	I/4	Hraše
Lisičje luknje	1090	L/9	Peračica
Lisičji rep	1168	N/7	Mošnje
Lisičke	1087	L/8	Mošnje
Lisjak	1056	L/5	Radovljica
Log	1019	K/7	Mošnje
Loke	553	F/8	Begunje
Loke	1197	O/9	Brezje
Lovska kočja	241	D/3	Žirovnica
Lovska kočja	264	D/6	Doslovče
Lovska kočja	689	G/7	Doslovče
Luknja	566	F/10	Begunje
Luknja	598	G/2	Žirovnica
Luže	575	F/11	Begunje
Macesnov plaz	187	C/8	Doslovče
Macesnovec	155	C/6	Doslovče
Macesnovec	186	C/8	Doslovče
Macesnovec	295	D/8	Begunje
Mala	669	G/6	Doslovče
Mala Ajdna	109	C/2	Žirovnica
Mala Glava	84	B/9	Doslovče
Mala goša	369	E/3	Zabreznica
Mala Selca	373	E/3	Zabreznica
Mala vrata	77	B/8	Doslovče
Male Gače	133	C/4	Žirovnica
Male Lebenice	368	E/3	Zabreznica
Mali Črtež	145	C/5	Žirovnica
Mali Gozdec	355	E/3	Žirovnica
Mali kucel	371	E/3	Zabreznica
Mali plaz	185	C/8	Doslovče
Mali Podbrunk	531	F/5	Doslovče
Mali pungart	322	D/10	Begunje
Mali Stol	45	B/5	Zabreznica
Mali vrh	291	D/8	Doslovče
Mali vrh	713	G/8	Begunje
Mali vrh (Selski)	365	E/3	Zabreznica
Mali vrh (Zabreznški)	392	E/4	Zabreznica
Malo gradišče	556	F/9	Begunje
Marijin rob	799	H/7	Begunje
Martinšica	720	G/9	Begunje
Mašinhaus	302	D/8	Begunje
Matičkovka	869	I/5	Hraše
Matkova frata	721	G/10	Begunje
Matuh	340	E/2	Žirovnica
Matuhovec	261	D/5	Doslovče
Mazovčekv rovt	250	D/4	Zabreznica
Mazovčekve štenge	361	E/3	Zabreznica
Med Stagnami	759	H/4	Zabreznica
Medvedova jama	726	G/11	Begunje

Medvedova luknja	218	D/2	Žirovnica
Medvedova skala	377	E/3	Zabreznica
Medvode	561	F/9	Begunje
Mel	22	A/9	Doslovče
Mel	1187	N/9	Mošnje
Meli	11	A/7	Doslovče
Meli	33	B/4	Žirovnica
Meli	53	B/6	Doslovče
Meli	73	B/8	Doslovče
Meli	225	D/3	Žirovnica
Mengrad	900	I/8	Begunje
Meriše	600	G/3	Zabreznica
Merkelnova frata	1037	K/9	Otok
Mestno polje	998	K/4	Radovljica
Meškova ravan	984	J/11	Srednja vas
Mihov bošt	929	J/5	Nova vas
Miklavževa kapa	518	F/5	Doslovče
Mili pogled	457	E/10	Begunje
Minkina frata	1106	L/10	Peračica
Mlaka	1022	K/7	Mošnje
Mlaka	1063	L/5	Radovljica
Mlakarjeva peč	122	C/3	Žirovnica
Mlakarjeva Planica	243	D/4	Žirovnica
Mlaški graben	983	J/11	Srednja vas
Mlečnica	827	H/10	Begunje
Mlev	693	G/7	Doslovče
Mlinski potok	950	J/7	Begunje
Mograd	474	F/3	Zabreznica
Mokro polje	348	E/2	Žirovnica
Mokro polje	349	E/2	Žirovnica
Molzišče	136	C/4	Žirovnica
Monštranca	34	B/4	Žirovnica
Mošnja	800	H/7	Begunje
Možicej	981	J/10	Srednja vas
Možje	96	B/10	Doslovče
Mrakova guta	1009	K/5	Radovljica
Mravljinc	712	G/8	Begunje
Mrešče	552	F/8	Begunje
Mrhneč plaz	313	D/9	Begunje
Mrhovnek	198	C/10	Doslovče
Mrzla voda	172	C/7	Doslovče
Mrzli studenec	91	B/9	Doslovče
Muhovčev hrib	777	H/5	Doslovče
Muhovčev rob	868	I/5	Hraše
Mulejeva frata	115	C/3	Žirovnica
Mulejeva frata	140	C/4	Zabreznica
Mulejeva plana	699	G/7	Begunje
Mulejeve Lipce	851	I/3	Hraše
Murnekova Dobrča	910	I/10	Srednja vas
Murnekova goša	705	G/7	Doslovče
Murnikov raven	833	H/10	Srednja vas
Na bajerju	819	H/8	Begunje
Na bajti	727	G/11	Begunje
Na Bekselnu	286	D/7	Doslovče
Na Blatu	782	H/5	Doslovče
Na Blatu	888	I/6	Nova vas
Na borštu	1174	N/8	Mošnje
Na brdu	849	I/3	Hraše
Na cesti	1002	K/5	Hraše
Na dolini	766	H/4	Hraše
Na fedru	728	G/11	Begunje
Na ganku	188	C/9	Doslovče
Na gmajni	739	H/3	Zabreznica
Na golfu	843	I/2	Zabreznica
Na Hribcih	874	I/5	Hraše
Na hribu	1018	K/6	Predtrg
Na ilovih jamah	652	G/5	Doslovče
Na jezercih	1052	L/4	Radovljica
Na ježi	478	F/3	Žirovnica

Na ježi	755	H/4	Doslovče
Na kahl	926	J/4	Hraše
Na Klačah	470	F/2	Žirovnica
Na Kležnjeku	938	J/5	Nova vas
Na Koncu	933	J/5	Nova vas
Na kovačevem vrtu	889	I/6	Nova vas
Na kraju	1158	M/10	Brezje
Na križišču	1097	L/9	Otok
Na kucelnu	846	I/2	Zabreznica
Na Ledinah	885	I/5	Nova vas
Na Ledincah	890	I/6	Nova vas
Na Lipcah	854	I/3	Hraše
Na Mečavah	12	A/7	Doslovče
Na Mlakah	844	I/2	Zabreznica
Na mlaki	424	E/6	Doslovče
Na mlaki	1122	M/5	Radovljica
Na močilih	648	G/5	Doslovče
Na Močilu	581	G/1	Žirovnica
Na ovinku	341	E/2	Žirovnica
Na ovinku Save	1137	M/7	Predtrg
Na parteh	859	I/4	Hraše
Na Pekleh	923	J/4	Hraše
Na peskih	1075	L/7	Mošnje
Na planah	236	D/3	Žirovnica
Na platih	763	H/4	Hraše
Na podgorskih pečeh	918	I/11	Srednja vas
Na Podonci	936	J/5	Nova vas
Na Podu	98	B/10	Doslovče
Na policah	1138	M/7	Mošnje
Na Polinah	472	F/2	Zabreznica
Na prahi	426	E/6	Doslovče
Na produ	176	C/7	Doslovče
Na ranču	717	G/9	Begunje
Na ravninah	704	G/7	Doslovče
Na Rodinskem	694	G/7	Doslovče
Na rupi	157	C/6	Zabreznica
Na Sedlu	16	A/8	Doslovče
Na selu	1140	M/8	Mošnje
Na Stagnah	754	H/4	Zabreznica
Na Stanu	146	C/5	Zabreznica
Na Stanu	690	G/7	Doslovče
Na stari bajti	334	D/10	Begunje
Na stari Lipanci	745	H/3	Zabreznica
Na studencu	463	F/1	Žirovnica
Na Sušeh	108	C/2	Žirovnica
Na Škrl	519	F/5	Doslovče
Na šprungah	209	D/2	Žirovnica
Na varžetah	613	G/4	Doslovče
Na vpat	1023	K/7	Mošnje
Na vratih	459	E/10	Begunje
Na zapužkem voglu	948	J/7	Mošnje
Nad mejo	774	H/5	Doslovče
Nad Oklam	944	J/6	Nova vas
Nad tunelom	1165	N/7	Mošnje
Nad vodo	389	E/4	Zabreznica
Nart	1184	N/9	Brezje
Nemški vrh	19	A/9	Doslovče
Njivica	123	C/4	Žirovnica
Njivica	235	D/3	Žirovnica
Njivice	816	H/8	Begunje
Nova cesta	582	G/1	Žirovnica
Nova Dobrava	1149	M/9	Otok
Nova pota	450	E/9	Begunje
Novakov bošt	633	G/5	Doslovče
Novina	752	H/4	Doslovče
Novine	1153	M/9	Brezje
Novinov Podrtje	626	G/5	Doslovče
Novinova peč	489	F/4	Doslovče
Novinova Podonca	659	G/5	Doslovče

Novo polje	740	H/3	Zabreznica
Novo polje	1051	L/4	Radovljica
Obla gorica	1010	K/5	Predtrg
Očevniki	558	F/9	Begunje
Ojstra	454	E/9	Begunje
Okenc	663	G/6	Doslovče
Okroglica	158	C/6	Zabreznica
Oltar	51	B/6	Doslovče
Ozki plaz	311	D/9	Begunje
Padovnica	1181	N/9	Brezje
Padovnica	1183	N/9	Brezje
Padovnica	1199	O/10	Brezje
Pahle	228	D/3	Žirovnica
Palec	17	A/9	Doslovče
Papreta	715	G/9	Begunje
Paradiževa skala	711	G/8	Begunje
Parti	642	G/5	Doslovče
Pasica	425	E/6	Doslovče
Pasje peči	834	H/11	Begunje
Pavelčev rob	985	J/11	Srednja vas
Peč	48	B/5	Žirovnica
Peči	394	E/4	Zabreznica
Peči	541	F/6	Doslovče
Peči nad Skavalico	485	F/4	Doslovče
Peraški klanec	1201	O/10	Brezje
Petelinje plane	574	F/11	Begunje
Petranova Peč	169	C/7	Doslovče
Pikčev rob	335	D/10	Begunje
Pintarjeve Javorje	716	G/9	Begunje
Pipanka	1123	M/5	Radovljica
Piramidov rob	709	G/7	Begunje
Piškotarjev most	583	G/1	Žirovnica
Pišuka	545	F/6	Doslovče
Pizdel	634	G/5	Smokuč
Piznek	965	J/9	Begunje
Pižev most	1062	L/5	Radovljica
Piževa jama	364	E/3	Žirovnica
Plana	750	H/3	Hraše
Plana pri bajti	277	D/7	Doslovče
Planica	248	D/4	Žirovnica
Planinca	447	E/9	Begunje
Planinski dom Iskra	90	B/9	Doslovče
Planinski dom v Zelenici	105	B/10	Doslovče
Planja	57	B/6	Zabreznica
Plat	1192	N/10	Brezje
Platič	1169	N/8	Mošnje
Plaz	700	G/7	Begunje
Plaznina	164	C/7	Doslovče
Pleče	549	F/7	Begunje
Plema jama	513	F/4	Doslovče
Po osmah	475	F/3	Zabreznica
Pobrnica	977	J/10	Srednja vas
Počivalo	226	D/3	Žirovnica
Počivalo	537	F/5	Doslovče
Pod Blejskim travnikom	1013	K/6	Nova vas
Pod brdom	762	H/4	Doslovče
Pod brdom	992	K/4	Hraše
Pod Brunkom	72	B/8	Doslovče
Pod bukovo pečjo	270	D/7	Doslovče
Pod cesto	773	H/5	Doslovče
Pod golo pečjo	258	D/5	Zabreznica
Pod gorjakom	507	F/4	Doslovče
Pod Hlebcam	941	J/6	Nova vas
Pod hribom	775	H/5	Doslovče
Pod hruško	353	E/2	Žirovnica
Pod javorom	160	C/6	Doslovče
Pod ježo	466	F/2	Žirovnica
Pod ježo	587	G/2	Zabreznica
Pod ježo	624	G/4	Zabreznica

Pod ježo	756	H/4	Doslovče
Pod kokom	1176	N/8	Mošnje
Pod kolesnakom	939	J/5	Nova vas
Pod Ledevnico	947	J/7	Begunje
Pod Lipcam	746	H/3	Zabreznica
Pod lužo	221	D/2	Žirovnica
Pod Matuhovcem	399	E/5	Doslovče
Pod pečmi	1160	M/10	Brezje
Pod plazom	701	G/7	Begunje
Pod potjo	769	H/4	Hraše
Pod potmi	787	H/5	Hraše
Pod robom	883	I/5	Hraše
Pod Rodinami	772	H/5	Doslovče
Pod Rupo	232	D/3	Zabreznica
Pod rupo	1077	L/7	Mošnje
Pod Selom	469	F/2	Žirovnica
Pod Selom	477	F/3	Žirovnica
Pod Skokom	665	G/6	Doslovče
Pod Srednjim vrhom	178	C/8	Doslovče
Pod srednjo pečjo	66	B/7	Doslovče
Pod Stolum	52	B/6	Doslovče
Pod Studenčicami	786	H/5	Hraše
Pod Šobcem	579	G/1	Žirovnica
Pod Ulcam	605	G/3	Zabreznica
Pod Ulcam	768	H/4	Hraše
Pod Vačivom	602	G/3	Zabreznica
Pod vasjo	603	G/3	Zabreznica
Pod vasjo	644	G/5	Doslovče
Pod vasjo	886	I/5	Nova vas
Pod vasjo	891	I/6	Nova vas
Pod vasjo	925	J/4	Hraše
Pod vogam	951	J/7	Mošnje
Pod zidom in Nad zidom	838	H/11	Srednja vas
Pod znamenjem	930	J/5	Nova vas
Podbrunk	530	F/5	Doslovče
Podgorska planina	839	H/11	Srednja vas
Podgorske peči	917	I/11	Srednja vas
Podgorske seče	915	I/11	Srednja vas
Podgorski Studor	822	H/9	Begunje
Podlesk	1064	L/6	Mošnje
Podnarjeva čer	14	A/8	Doslovče
Podnart	1186	N/9	Brezje
Podonca	352	E/2	Žirovnica
Podonca	481	F/3	Doslovče
Podraški rob	60	B/7	Doslovče
Podrtje	498	F/4	Zabreznica
Pogačarjeve Lipce	852	I/3	Hraše
Pogljajenca	555	F/9	Begunje
Pogorevova jama	107	C/1	Žirovnica
Pogorevove polane	388	E/4	Zabreznica
Poharjev travnik	372	E/3	Žirovnica
Polajnarjev graben	675	G/6	Doslovče
Polane	789	H/6	Doslovče
Polane nad Deli	646	G/5	Doslovče
Polane za Svetogejem	676	G/6	Doslovče
Polanski rob	305	D/9	Begunje
Polce	860	I/4	Hraše
Poline	990	K/4	Hraše
Poljana	837	H/11	Srednja vas
Poljane	959	J/8	Otok
Poljška gmajna	807	H/7	Begunje
Poljška planina	437	E/8	Begunje
Poljška Straža	803	H/7	Begunje
Poljški presek	294	D/8	Doslovče
pot Boč potok	435	E/7	Doslovče
Pot čez Zamerenke	281	D/7	Doslovče
Pot mimo vahtnice	601	G/3	Zabreznica
Pot na Podonco	656	G/5	Doslovče
Pot pod javorom	175	C/7	Doslovče

Pot Predtrg - Begunje	942	J/6	Nova vas
Pot skozi Kožne	62	B/7	Doslovče
Pot skozi Kravjo dolino	244	D/4	Žirovnica
Pot skozi Repše	229	D/3	Žirovnica
Pot v Kotel	289	D/7	Doslovče
Pot v Podbrunk	628	G/5	Doslovče
Pot v Šentanski plaz	106	B/10	Doslovče
Pot v trnu	615	G/4	Doslovče
Pot Vrba - Radovljica	858	I/4	Hraše
potok Gojzdašnica	382	E/4	Zabreznica
potok Ratibovec	214	D/2	Žirovnica
potok Vragovec	386	E/4	Zabreznica
Potoške meli	112	C/3	Žirovnica
Požarnica	220	D/2	Žirovnica
Požgan rob	1112	L/10	Peračica
Požganje	142	C/5	Žirovnica
Požganje	173	C/7	Doslovče
Prangarca	892	I/7	Begunje
Praprotnik	707	G/7	Doslovče
Praščji bajer	1111	L/10	Peračica
Prbice	1128	M/6	Predtrg
Predava	312	D/9	Begunje
Preska	825	H/9	Begunje
Prešemova koča	46	B/5	Zabreznica
Preterca	670	G/6	Doslovče
Preval	1135	M/7	Predtrg
Prevala	339	D/11	Begunje
Pri Ankrstu	1198	O/10	Brezje
Pri apnu	272	D/7	Doslovče
Pri Babi	183	C/8	Doslovče
Pri bajti	282	D/7	Doslovče
Pri blejski poti	753	H/4	Doslovče
Pri Bogmanu	1125	M/5	Radovljica
Pri bukvi	446	E/9	Begunje
Pri cesti	770	H/5	Doslovče
Pri Cvenkeljevi žagi	1162	M/11	Peračica
Pri čebeljaku	1120	L/11	Peračica
Pri čebelniku	996	K/4	Hraše
Pri češnji	1043	K/9	Otok
Pri debeli jelki	299	D/8	Begunje
Pri doslovških tamarjih	190	C/9	Doslovče
Pri gabrih	1035	K/9	Otok
Pri hruški	958	J/8	Otok
Pri jablanci	757	H/4	Doslovče
Pri jamah	111	C/3	Žirovnica
Pri Janezu	156	C/6	Zabreznica
Pri Ječarju	1190	N/10	Brezje
Pri jermencu	625	G/4	Doslovče
Pri klancu	897	I/7	Nova vas
Pri koritu	919	J/3	Hraše
Pri lovski koči	1104	L/10	Peračica
Pri luknjah	1098	L/9	Otok
Pri macesnih	1109	L/10	Peračica
Pri orehih	710	G/7	Begunje
Pri ožganih borovcih	802	H/7	Begunje
Pri pasjem krematoriju	696	G/7	Doslovče
Pri piramidi	557	F/9	Begunje
Pri planinski koči	840	H/11	Srednja vas
Pri Podraških kočah	64	B/7	Doslovče
Pri Pogorevovem studencu	242	D/4	Žirovnica
Pri rudniku	304	D/9	Doslovče
Pri spodnjem znamenju	804	H/7	Begunje
Pri spomeniku	903	I/9	Otok
Pri stagnah	599	G/3	Zabreznica
Pri starih graničarskih bajtah	99	B/10	Doslovče
Pri starih kočah	92	B/9	Doslovče
Pri stogu	871	I/5	Hraše
Pri tičnici	1110	L/10	Peračica
Pri vahtnici	749	H/3	Zabreznica

Pri Vilfanci	296	D/8	Begunje
Pri vodovodu	274	D/7	Doslovče
Pri Vošarju (Janežku)	1121	L/12	Peračica
Pri vretenu	809	H/7	Begunje
Pridiga	673	G/6	Doslovče
Primeškova skala	473	F/3	Zabreznica
Primeževa peč	117	C/3	Žirovnica
Prižnica	35	B/4	Žirovnica
Pruh	212	D/2	Žirovnica
Pruh	381	E/4	Zabreznica
Pruh	516	F/4	Doslovče
Pruh	674	G/6	Doslovče
Pšev klanec	180	C/8	Doslovče
Pševnek	1154	M/9	Brezje
Pungrat	89	B/9	Doslovče
Pungrat	471	F/2	Žirovnica
Pužmanov kevderc	680	G/7	Begunje
Račš potok	432	E/6	Doslovče
Radolško polje	997	K/4	Hraše
Radvana	956	J/8	Otok
Rajhov mel	736	H/2	Zabreznica
Rajhove Lipce	738	H/3	Zabreznica
Rajhove lipe	731	H/2	Zabreznica
Rajs	1081	L/7	Mošnje
Rakovnik	1124	M/5	Radovljica
Raven	326	D/10	Begunje
Ravni	28	B/3	Žirovnica
Reber	666	G/6	Doslovče
Reber	794	H/6	Begunje
Reber	1179	N/8	Mošnje
Reberčica	1171	N/8	Mošnje
Rečica	233	D/3	Žirovnica
Rekovnik	590	G/2	Žirovnica
Repše	141	C/4	Žirovnica
Resje	1141	M/8	Mošnje
Resmanov rovt	252	D/4	Zabreznica
Retovca	1163	M/11	Peračica
Rigelc	82	B/8	Doslovče
Rimska cesta	706	G/7	Begunje
Rimska cesta	1182	N/9	Brezje
Rjave peči	31	B/4	Žirovnica
Rjavi drič	440	E/8	Begunje
Rob nad Sp. Uščami	85	B/9	Doslovče
Rob v Velikem Črtežu	148	C/5	Žirovnica
Roblekov dom	293	D/8	Begunje
Roč nad Zamerenom	278	D/7	Doslovče
Roč pod Srednjim vrhom	163	C/7	Doslovče
Rodarjev stog	1014	K/6	Mošnje
Rodinska bajta	279	D/7	Doslovče
Romarska pot	991	K/4	Hraše
Rovt	436	E/7	Begunje
Roža	329	D/10	Begunje
Rožičeva pleča	206	D/2	Žirovnica
Rudarska pot	114	C/3	Žirovnica
Rudna peč	330	D/10	Begunje
Rudna pot	231	D/3	Žirovnica
Rudnik	207	D/2	Žirovnica
Rudov rovt	398	E/5	Zabreznica
Rudov rovt	402	E/5	Doslovče
Ruk	592	G/2	Žirovnica
Rupa	245	D/4	Žirovnica
Rupa	1079	L/7	Mošnje
Sankaška koča	698	G/7	Doslovče
Seče	324	D/10	Begunje
Sedalše	826	H/9	Srednja vas
Sela	222	D/2	Žirovnica
Selski Junčevc	484	F/3	Zabreznica
Senožeta	1167	N/7	Mošnje
Senožeta	1191	N/10	Brezje

Sirnice	230	D/3	Žirovnica
Siva reber	238	D/3	Žirovnica
Sivora	725	G/11	Begunje
Skala Baba	495	F/4	Doslovče
Skala pod Jecolo	532	F/5	Doslovče
Skala štrukl	500	F/4	Doslovče
Skavalica	490	F/4	Doslovče
Skladišče	1101	L/9	Otok
Skleda	10	A/7	Doslovče
Skok	300	D/8	Begunje
Skok	661	G/6	Doslovče
Skozi Macesnovec	292	D/8	Doslovče
Skutnikovo kopišče	342	E/2	Žirovnica
Slana luža	1108	L/10	Peračica
Smetišnica	806	H/7	Begunje
Smokuška bajta	177	C/8	Doslovče
Smokuški most	430	E/6	Doslovče
Smokuški vrh	521	F/5	Doslovče
Smolnik	121	C/3	Žirovnica
Smolnik	192	C/9	Doslovče
Snožeti	928	J/4	Hraše
Sončna pot (nova)	528	F/5	Doslovče
Sončna pot (stara)	534	F/5	Doslovče
Spodnja gmajna	855	I/3	Hraše
Spodnja Ogenca	182	C/8	Doslovče
Spodnja ovčarska guta	129	C/4	Žirovnica
Spodnja Planja	76	B/8	Doslovče
Spodnja Planja	101	B/10	Doslovče
Spodnja Posteljica	41	B/4	Žirovnica
Spodnja ravna	595	G/2	Zabreznica
Spodnja Smokuška planina	280	D/7	Doslovče
Spodnje polje	467	F/2	Žirovnica
Spodnje polje	588	G/2	Žirovnica
Spodnje Ušce	88	B/9	Doslovče
Spodnji Črtež	265	D/6	Doslovče
Spodnji Junčevc	391	E/4	Zabreznica
Spodnji kres	137	C/4	Žirovnica
Spodnji parti	850	I/3	Hraše
Sredak	1196	O/9	Brezje
Sredi polja	482	F/3	Zabreznica
Sredi polja	765	H/4	Hraše
Srednja	668	G/6	Doslovče
Srednja peč	61	B/7	Doslovče
Srednja Planja	86	B/9	Doslovče
Srednje polje	465	F/2	Žirovnica
Srednji mel	533	F/5	Doslovče
Srednji plaz	193	C/9	Doslovče
Srednji vrh	83	B/8	Doslovče
Srednji vrh	196	C/9	Begunje
Smjek	400	E/5	Doslovče
Stagne	480	F/3	Zabreznica
Stagne	744	H/3	Zabreznica
Stan	1042	K/9	Otok
Stan	1136	M/7	Predtrg
Stanski breg	1129	M/6	Predtrg
Stara bajta	151	C/5	Zabreznica
Stara bajta	1096	L/9	Peračica
Stara cegunca	902	I/9	Begunje
Stara Dobrava	1086	L/8	Otok
Stara pastirska bajta	80	B/8	Doslovče
Stara plana	836	H/11	Srednja vas
Stara planina	152	C/5	Zabreznica
Stara pot	577	G/1	Žirovnica
Stare rame	417	E/6	Doslovče
Stenžce	67	B/7	Doslovče
Stenžce	69	B/7	Doslovče
Steza čez Meli	36	B/4	Žirovnica
Stojanova žaga	1194	N/10	Brezje
Strana	882	I/5	Hraše

Stranica	578	G/1	Žirovnica
Strelčev rovt	118	C/3	Žirovnica
Strmi klanc	181	C/8	Doslovče
Strmi klanc	433	E/7	Doslovče
Strmine	276	D/7	Doslovče
Strmine	703	G/7	Begunje
Struje	671	G/6	Doslovče
Struje	672	G/6	Doslovče
Studenec	492	F/4	Doslovče
Studenška cesta	620	G/4	Doslovče
Studenška gmajna	848	I/3	Hraše
Studenška gmajna	853	I/3	Hraše
Studenška pot	654	G/5	Doslovče
Studenška pot	783	H/5	Doslovče
Studenška vahtenca	747	H/3	Hraše
Studenške stagne	758	H/4	Zabreznica
Studenške stagne	760	H/4	Hraše
Suha	1074	L/7	Mošnje
Suhi dol	1073	L/6	Predtrg
Suhi graben	1132	M/6	Predtrg
Suho ruševje	25	A/9	Doslovče
Sv. Ana	1053	L/5	Radovljica
Sv. Ana (znamenje)	657	G/5	Doslovče
Sv. Križ	801	H/7	Begunje
Sv. Lovrenc	396	E/4	Zabreznica
Sv. Peter	798	H/7	Begunje
Sv. Rok	779	H/5	Doslovče
Svač	6	A/6	Doslovče
Svačica	7	A/7	Doslovče
Svapek	1100	L/9	Otok
Sveča	39	B/4	Žirovnica
Svetogej	678	G/6	Doslovče
Šibenik	509	F/4	Doslovče
Šimnova skala	788	H/6	Doslovče
Šimnovk	677	G/6	Doslovče
Širok vlak	909	I/10	Srednja vas
Široka dolina	1040	K/9	Otok
Široke njive	609	G/3	Zabreznica
Široki plaz	144	C/5	Žirovnica
Šmidova	688	G/7	Begunje
Šmidovo	1072	L/6	Predtrg
Šmonov graben	445	E/9	Begunje
Šobčev bajer	993	K/4	Hraše
Šobec	989	K/3	Hraše
Šobrove peči	570	F/11	Begunje
Šop	456	E/10	Begunje
Španec	975	J/10	Srednja vas
Špetenberk	547	F/7	Doslovče
Špičasta skala	502	F/4	Doslovče
Špik	1095	L/9	Peračica
Štalarca	821	H/9	Begunje
Štanska gora	202	C/12	občina Trzič
Štanske čeri	200	C/11	občina Trzič
Štantarica	1117	L/11	Peračica
Štorovc	304	D/8	Begunje
Študor	526	F/5	Doslovče
Štumpfarjev graben	205	D/1	Potoki
Šturmovna frata	684	G/7	Begunje
Šumijev travnik	1006	K/5	Hraše
Tabernakel	124	C/4	Žirovnica
Tacmanove Tlake	962	J/9	Srednja vas
Tazapečen	325	D/10	Begunje
Tefkarjev rovt	119	C/3	Žirovnica
Tefkarjevo kopišče	116	C/3	Žirovnica
Tefkarjevo kopišče	139	C/4	Žirovnica
Temnik	687	G/7	Begunje
Temnik	1029	K/8	Otok
Tolsti vrh	439	E/8	Begunje
Tomažinova Dobrča	830	H/10	Srednja vas

Tomčeva koča	438	E/8	Begunje
Tonejc	1134	M/6	Radovljica
Trata	1004	K/5	Predtrg
Trata	1083	L/8	Otok
Trata	1188	N/10	Brezje
Travnč	780	H/5	Doslovče
Trbiž	344	E/2	Žirovnica
Trlejev črtene	310	D/9	Begunje
Trnovc	320	D/9	Begunje
Trnova reber	1145	M/8	Mošnje
Tromostovje	1116	L/11	Peračica
Trška gmajna	1131	M/6	Predtrg
Turška jama	240	D/3	Žirovnica
Tvake	350	E/2	Žirovnica
U pot	641	G/5	Doslovče
U pot	643	G/5	Doslovče
Ukanov rovt	420	E/6	Doslovče
Ukanov štruc	571	F/11	Begunje
Ukanov vak	422	E/6	Doslovče
Ukanovo Podrtje	506	F/4	Doslovče
Ukni dol	194	C/9	Doslovče
Ulca	894	I/8	Begunje
Ulca	1012	K/6	Mošnje
Ulca	1148	M/8	Mošnje
Ulce	767	H/4	Hraše
Ulce	927	J/4	Hraše
Umetno jezero Završnica	359	E/3	Žirovnica
Uršini grmovje	636	G/5	Doslovče
Usadi	971	J/10	Srednja vas
V bregah	845	I/2	Zabreznica
V Britofu	655	G/5	Doslovče
V delih	1156	M/9	Mošnje
V dobju	867	I/5	Hraše
V hribu	776	H/5	Doslovče
V Jamah	56	B/6	Zabreznica
V Jasni	589	G/2	Žirovnica
V kamnu	619	G/4	Doslovče
V Klancu	895	I/7	Otok
V Ključah	785	H/5	Hraše
V Kočeh	732	H/2	Zabreznica
V Koščku	647	G/5	Doslovče
V Kožnah	63	B/7	Doslovče
V kraju	210	D/2	Žirovnica
V Latvicah	49	B/5	Žirovnica
V Ledinah	946	J/7	Nova vas
V nogradih	793	H/6	Begunje
V Očnah	862	I/4	Hraše
V Plečih	208	D/2	Žirovnica
V potu	877	I/5	Hraše
V sedlu	1050	K/10	Peračica
V Sredku	878	I/5	Hraše
V Stanu	847	I/2	Hraše
V Svinjajkih	15	A/8	Doslovče
V štalah	539	F/6	Doslovče
V Travnkih	857	I/4	Hraše
V travnikih	952	J/8	Otok
V trnu	584	G/1	Žirovnica
V trnu	614	G/4	Doslovče
V trnu	635	G/5	Doslovče
V Ubogi Zelenici peč	102	B/10	Doslovče
V ulcah	1113	L/10	Peračica
V zelnikih	1016	K/6	Radovljica
Vajnež	2	A/4	Potoki
Vajnež	93	B/9	Doslovče
Vajnež	191	C/9	Doslovče
Vajnežovo sedlo	3	A/4	Potoki
Vak	501	F/4	Doslovče
Vak	691	G/7	Doslovče
Valavec	968	J/9	Begunje

Valvasorjev dom	113	C/3	Žirovnica
Vasršlus	358	E/3	Žirovnica
Večna pot	529	F/5	Doslovče
Velika goša	488	F/4	Zabreznica
Velika Selca	374	E/3	Zabreznica
Velike Gače	42	B/4	Žirovnica
Velike gute	514	F/4	Doslovče
Velike Lebenice	367	E/3	Zabreznica
Veliki Črtež	147	C/5	Žirovnica
Veliki Gozdec	356	E/3	Žirovnica
Veliki kucel	366	E/3	Zabreznica
Veliki mel	524	F/5	Doslovče
Veliki plaz	195	C/9	Doslovče
Veliki Pungart	327	D/10	Begunje
Veliki Stol	43	B/5	Žirovnica
Veliki vrh	199	C/10	Begunje
Veliki vrh	835	H/11	Srednja vas
Veliki vrh	1105	L/10	Peračica
Veriše	246	D/4	Žirovnica
Veriše	378	E/4	Žirovnica
Verna peč	174	C/7	Doslovče
Vetn	987	J/11	Srednja vas
Veža	393	E/4	Zabreznica
Vočne	468	F/2	Žirovnica
Vočne	623	G/4	Doslovče
Vočne	994	K/4	Hraše
Vog	679	G/6	Doslovče
Vog	963	J/9	Srednja vas
Vogenca	303	D/8	Begunje
Vogenca	458	E/10	Begunje
Vogu	630	G/5	Doslovče
Voljčev hrib	1008	K/5	Predtrg
Volkovlja jama	130	C/4	Žirovnica
Vorgelce	1015	K/6	Predtrg
Vosovnikov studenec	1059	L/5	Radovljica
Vošovje	331	D/10	Begunje
Vovkov rob	880	I/5	Hraše
Vovkovo znamenje	651	G/5	Doslovče
Vovšev rob	81	B/8	Doslovče
Vragovec	259	D/5	Zabreznica
Vražja dolina	540	F/6	Doslovče
Vrbančev Sedalše	911	I/10	Srednja vas
Vrbančeva cegunca	904	I/9	Srednja vas
Vrbančeve irovce	908	I/9	Srednja vas
Vrbenska gmajna	610	G/2	Zabreznica
Vrbenska pot	616	G/4	Doslovče
Vrbenske Novine	604	G/3	Zabreznica
Vrbenske stagne	622	G/4	Zabreznica
Vrbensko polje	618	G/4	Zabreznica
Vrbica	743	H/3	Zabreznica
Vrečnikov rovt	260	D/5	Zabreznica
Vrečnikova jama	376	E/3	Zabreznica
Vrešče	211	D/2	Žirovnica
Vrh Begunjske Vrtače	201	C/11	Begunje
Vrh Gač	554	F/8	Begunje
Vrh Gline	957	J/8	Otok
Vrh Komuna	543	F/6	Doslovče
Vrh Luž	576	F/11	Begunje
Vrh Peči	542	F/6	Doslovče
Vrše	695	G/7	Doslovče
Vrtača	13	A/8	Doslovče
Vrtača	50	B/6	Doslovče
Vrtača	638	G/5	Doslovče
Vrtaški rob	639	G/5	Doslovče
Vrtec	308	D/9	Begunje
Vrtec	357	E/3	Žirovnica
Za Barčekom	1032	K/8	Otok
Za Bdenom	562	F/9	Begunje
Za brdom	907	I/9	Srednja vas

Za Bregom	464	F/2	Žirovnica
Za Bvažnekom	508	F/4	Doslovče
Za cerkvijo	761	H/4	Hraše
Za cerkvijo	1084	L/8	Otok
Za Čufarjem	901	I/8	Otok
Za dobom	1147	M/8	Mošnje
Za Gašperčkom	1030	K/8	Otok
Za Hlebcami	884	I/5	Hraše
Za Kolnikom	607	G/3	Zabreznica
Za Krasom	203	D/1	Žirovnica,
Za lesom	132	C/4	Žirovnica
Za Malenškom	161	C/6	Doslovče
Za malinami	719	G/9	Begunje
Za Novinovim plotom	517	F/4	Doslovče
Za rigelnam	75	B/8	Doslovče
Za stagnam	483	F/3	Zabreznica
Za stagnam	606	G/3	Zabreznica
Za stagnam	764	H/4	Hraše
Za stagnam	866	I/4	Hraše
Za stanjam	234	D/3	Žirovnica
Za Strano	879	I/5	Hraše
Za suhim ruševjem	23	A/9	Doslovče
Za Šijo	74	B/8	Doslovče
Za Šmaršco	127	C/4	Žirovnica
Za vahtnico	224	D/2	Žirovnica
Za vodo	94	B/9	Doslovče
Za vodo	283	D/7	Doslovče
Za vogam	893	I/7	Begunje
Za Vrbo	612	G/4	Zabreznica
Za vrhom	65	B/7	Doslovče
Za Vrtačo	637	G/5	Doslovče
Za zidom	751	H/3	Hraše
Zabreška gmajna	594	G/2	Zabreznica
Zabreška planina	254	D/5	Žirovnica
Zabreške gute	153	C/6	Zabreznica
Zabreške Zvožne	143	C/5	Zabreznica
Zabreški Celc	730	H/2	Zabreznica
Zabreški plaz	149	C/5	Zabreznica
Zabreško-selske Orglče	55	B/5	Zabreznica
Zadnje oje	820	H/8	Begunje
Zadnji rob	5	A/6	Doslovče
Zagon	68	B/7	Doslovče
Zajčja luknja	629	G/5	Doslovče
Zaklada	253	D/4	Zabreznica
Zakopavnek	813	H/8	Begunje
Zalog	978	J/10	Srednja vas
Zalog	1185	N/9	Brezje
Zaloke	1028	K/8	Otok
Zalukenjska bajta	460	E/10	Begunje
Zalukenjske peči	567	F/10	Begunje
Zaluknja	461	E/10	Begunje
Zamerenki	284	D/7	Doslovče
Zaočevniki	451	E/9	Begunje
Zapleče	548	F/7	Doslovče

Zapoljče	811	H/7	Begunje
Zaskok	544	F/6	Doslovče
Zatrep	443	E/9	Begunje
Zavrh	428	E/6	Doslovče
Završenska hosta	159	C/6	Doslovče
Završniška cesta	385	E/4	Zabreznica
Zelena dolina	1	A/3	Potoki
Zelena dolina	58	B/7	Doslovče
Zelena dolina	288	D/7	Doslovče
Zeleni plaz	197	C/10	Doslovče
Zeleni plaz	316	D/9	Begunje
Zelenica	100	B/10	Doslovče
Zeleniška Vatelca	26	A/9	Doslovče
Zelenjak	18	A/9	Doslovče
Zgornja Ogencia	179	C/8	Doslovče
Zgornja Planja	78	B/8	Doslovče
Zgornja Planja	97	B/10	Doslovče
Zgornja Posteljica	38	B/4	Žirovnica
Zgornja ravna	593	G/2	Žirovnica
Zgornja Smokuška planina	189	C/9	Doslovče
Zgomje Ušce	87	B/9	Doslovče
Zgomji Črtež	263	D/6	Doslovče
Zgomji Junčevc	390	E/4	Zabreznica
Zgomji konec Ledevnice	949	J/7	Mošnje
Zgomji kres	135	C/4	Žirovnica
Zgoška kopišča	328	D/10	Begunje
Zgoški kotel	449	E/9	Begunje
Zijalka	815	H/8	Begunje
Zmajarski rob	796	H/7	Begunje
Zvože (Žirovniške)	47	B/5	Žirovnica
Zvože (Doslovške)	166	C/7	Doslovče
Žahovca	1046	K/10	Srednja vas
Žahovca	1150	M/9	Otok
Žale	1068	L/6	Predtrg
Žale	1170	N/8	Mošnje
Žalostna gora	980	J/10	Srednja vas
Ždovinov žleb	824	H/9	Srednja vas
Ždovinove ivoce	961	J/9	Srednja vas
Ždovinove pomice	960	J/9	Srednja vas
Žebrejev graben	455	E/10	Begunje
Žilhov pruh	1065	L/6	Predtrg
Žingarica	431	E/6	Doslovče
Žingarjeve peči	411	E/5	Doslovče
Žingarski most	410	E/5	Doslovče
Žirovniški Mali Stol	29	B/4	Žirovnica
Žirovniški plaz	32	B/4	Žirovnica
Žleb	20	A/9	Doslovče
Žumrov rovt	379	E/4	Zabreznica
Župnica	227	D/3	Žirovnica
Žvabova dolina	1003	K/5	Hraše

DODATEK:

Podatkovna polja v bazi podatkov "LEDINE", dobavljivi na CD plošči:

1-naziv ledine - pisava	:	
2-naziv ledine - govor	:	
3-naziv ledine - sinonimi	:	
4-naziv ledine - napačni	:	
5-štev. ledine	:	
6-koordinate - zemljevid	:	
7-k.o.	:	
8-opis	:	
9-opombe	:	
10-izvor informacij	:	
11-pozic. Lovčev prir. 1992	:	
12-digit. pozic. os X [pix]	:	
13-digit. pozic. os Y [pix]	:	
14-GPS-X = geograf. širina	:	rezervirano
15-GPS-Y = geograf. dolžina	:	rezervirano
16-GPS-Z = nadmorska višina	:	rezervirano

Primer:

BASOVŠE#BASOŠE#BASARSKO, NA BASARSKEM##97#G/10 #Begunje#Stičišče gozdnih vlak in strmih kolovozov, po katerih so nekoč vlačili les (še prej pa oglje), ga tukaj preložili (prebasali) na vozove in odpeljali v dolino.##LDB#D/6 #3245#1595###

V tej izvedbi so dostopni vsi podatki v bazi LEDINE, tudi tista polja, ki v pričujoči knjigi niso objavljena. Iskanje, sortiranje, oblikovanje, itd. je možno z računalniškimi ukazi, kar povečuje uporabnost podatkov. Baza je prirejena tako, da jo je mogoče uporabljati v okviru običajnega WORD programa.

Zbral, uredil in izdal: Tine Jarc

Radovljica, 19.12.2002.

ZEMLJEVID Z LEDINSKIMI IMENI JE SESTAVNI DEL TE PUBLIKACIJE

Vse pravice pridržane.

V skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah je prepovedano kakršno koli reproduciranje te publikacije oz. katerega njenih delov.

Izkoriščanje oz. citiranje je dovoljeno le ob natančni navedbi avtorja in vira.

ZAHVALA

Že od zdavnaj je bil celoten prostor Visoke Gorenjske med seboj povezan. Ljudje v tem prostoru so bili med seboj povezani s sorodstvenimi, gospodarskimi, posestnimi, političnimi in drugimi vezmi. Take povezave je mogoče ugotavljati že v prazgodovini, saj so razne kulture že od bronaste dobe dokaj enovite v celotnem prostoru.

V srednjem veku je bilo sodelovanje med posameznimi subjekti v tem prostoru močno razvito, saj so se posesti posameznih gospodstev močno prepletale in segale celo zelo daleč izven obravnavanega prostora, kar je seveda zahtevalo dokaj gosto mrežo poti, ki je to posest povezovala in jo gospodarsko intenzivirala.

Sodobna prometna sredstva in infrastruktura omogočajo hitre povezave, ki so se počasi razvijale in segajo daleč v zgodovino. Tako se je razvil enoten življenski prostor.

Stopnja integracije tega prostora je torej dokaj visoko razvita in omogoča tej regiji visoko kakovost življenja, ki ga omogočajo med seboj povezane dejavnosti v tem prostoru in njenem obrobju.

To enovitost, povezovanje in sodelovanje podpirajo tudi občine Bled, Radovljica in Žirovnica, katerih prostor obravnava ta knjiga. Te so pripomogle, da je ta knjiga izšla, pripomogli pa so to ljudje, ki se zavedajo svojih korenin v tem prostoru. Vzodbude pri zbiranju podatkov, pri raziskovalnem delu in pisanju te knjige so omogočile, da se je delo pričelo, prednaročila pa so omogočila tiskanje in izdajo te knjige.

NAPAKE

str. 46 ... Božjepotništvo v Lesce pričinja ponehavati, ko ga zamenja božjepotništvo k Mariji Pomočnici na Brezjah, vendar ne zamre vse do Jožefa II.

Marijo na Brezjah začnejo častiti šele po I. 1808, Jožef II pa umre 1790????

ABSTRACT:

Antique ways under the Karavanke Mountains.

The antique and medieval roads and routes in the Visoka Gorenjska (Slovenian Highlands) region are presented and analysed. The influences in the appearance of routes, the influence of routes on the formation and growth of settlements through the influential factors, which decided where a settlement will appear and which form it will have. The remains of 4-foot wide routes, paved with flat stones, are defined as roman aged, some of them appearing already in the preantique times as amber routes. The differences between the antique, medieval and new aged routes are presented. The influence of freight goods and transportation means (man, sumpter horses, farmer wagons), of the iron production in the region, the influence of the natural resources: easy melting iron ores and forests on the historic metallurgy, agricultural resources on the settlement, life and transportation are given. The man could carry 1 Italian cent (47 kg) freights, the sumpter horse 3-4 cents, the farmer wagon could be loaded with 10 Austrian cents (56 kg). The influence of the introduction of farmer wagons in the 16th century on the transformation of the settlements and life is discussed. At last two of the main antique routes in the region are presented, these remains and traces, the displacement of this roads during the medieval times, the influence of erosion on the displacement and the influence of new settlements on the road network, are discussed.

SUMMARY

The second book of the author »Antique ways under the Karavanke mountains« is continued under the same theoretical conditions, models and tools, followed by the present time fast computerisation development, as the first book »Medieval roads and ironworking in the Visoka Gorenjska region«.

The water circumstances, ways and roads (those characteristics, the influences of economic activities, corridors connecting the activities and locations of ways) are analysed.

The development of the ways and these characteristics, connected with the specific ground and orientation in the space and the possibilities of building of networks and influence of the quality on the transportation, is analysed.

The first settlements on the slopes of Karavanke mountains above the forest limit, were detected that they exist already in the bronze age, but the permanent settlement in the foot of the mountains in the iron age (Hallstadt period). In the Iron Age the life is prolonged, the gathering of cooper ores is changed by the iron ores and afterwards also the smelting operations were introduced. The settlements (villages) were placed on the slopes of the foothills, where the mountains were used for the pasture and ironworking activities and the before placed plain land for the agriculture.

Afterwards (in the 6th century B.C.) also the settlements in the middle of the valley appear. The transition into the antique times is not defined because of the insufficiency of the remains, much better is defined the roman period.

In this time two kinds of settlement can be established, the village settlement (vicus) and the individual homes (ville rustice) with a greater house and some outbuildings with protective walls, induced by the roman influences. These two types remain also during the whole Middle ages as individual colonization in courts and group colonization in villages.

New settlers have built its own villages, to minimize the contacts to the old inhabitants and so to minimize the conflicts between the old and new human customs, religions, languages, civilisation differences, working methods, etc.

New settlements were placed into the environment, where already the older ways (tours) exist. They change sometimes the locations of this ways, but mostly the new local network is connected on the older ways.

The new settlements have had usually the common arrangement as a village and not as the arrangement into courts.

The Christianity appears in the 4th century in the new settlements, but in the old the old religion has probably never fully vanished.

After the migration of people, started in the 5th century, only the ecclesiastic organization has vanished (in the 7th cent.) and a part of Christianized population has left its homes and migrated to the Adriatic coast region. Afterwards the new incomers and a great part of the old settlers, have kept its old religion.

Living in the same region the old and new population after some centuries has smelted to a common population conglomerate, making possible to raise in the 10th century repeatedly the ecclesiastic organization out from Aquileia under the influence of feudal lords. So the new (pre)parishes have been founded, led from Aquileia and Cividale.

The settlements have built new economic areas which have been bound with ways, making possible the transportation to the homes and to bind the settlements between themselves and with the churches. For the communication with the other world (market places) usually the existing older way were used. The old ways have promoted the settlement on a specific location, where the life factors were given.

The ways have been adjusted to the specific transportation manner. The first settlers have used the best specific conditions on the best locations; afterwards always more worse conditions were also used.

The largeness of a village is adapted to the productivity of the fields, the used agricultural methods, of this distance from the village and the specific transportation manner. So in the beginning only 5 to 6 houses (= domes = »hubs«) could form a village, based on portage transportation operations. But with the implementation of pull/push operations in contrary of the portage, where greater loads and greater objects could be transported and smaller times and energy were consumed, the new conditions for a growth of the settlement were given, so some villages could be doubled by the implementation of small cars and sledges. That can be determined as well for the human as for the animal transportation (human and animal (horses, asses, mules, dogs, ...) backs –backpacking, animal packing).

Already in the Bronze Age the regions in Europe were bound into networks making possible the interchange of goods. The mining was developed especially in the mountains, the agriculture in the planes. The mining was placed high on the mountains, where the acquisition of food is impossible.

The mining and the animal breeding needs the same territories and can be lighter combined as the agricultural and mining. All the activities are connected to a whole transportation system.

So the society has specialized already in the Bronze Age. Already in the Bronze Age it was possible to make steps into the stone and make ways through gorges which can sometime exist on the old ways from the north to south still nowadays.

For the ways, leading through the corridors from east to west, we can determine that they were mostly founded in the antiquity.

The ways were made in each time in an other manner and on specific ground specific building methods were used.

In the Middle age in the Visoka Gorenjska region the feudal colonization was implemented as we can determine on the knowledge transfer in the ironworking.

The following step in the development of the villages became in the middle of the 14th cent. When great natural catastrophes appear (earthquake 1348, »Venetian« plague 1348-49, etc.) and when 1/3 to 1/2 of the population died and the beginning of climate change appear (lower temperatures). The rarefied population has developed a new style of life (portage to pull/push, handling of two farms, intensifying of cottage trade, furrier's trade, cooperage, etc. using the domestic raw material base – objects made from wood, flax, etc. All this activities have needed new farm buildings as drying houses for fruits and flax, granaries, barns, etc.

In the ironworking the production process was prolonged to new human intensive operations, especially in the hammering of nails and other iron products, what led to the growth of metalworking settlements?

The consequences of these activities are the products made for the market. So the transportation between the production places in the region and the trade places on the Adriatic coast was stimulated.

All this activities led to better life conditions and to the development on a higher step. This period ends in the middle of 15th century, when the Habsburgs became the country lords and when the Turkish attacks began.

Significant for the following period is on the first hand the fast development of ironworking, introduced by the foreign (Bergamo) smiths, supported by Habsburgs, which needed money for the war with Turks and on the second hand in the extortion of the farmers (peasant risings). But in the end of the 16th century the ironworking came into the crisis and many of the work smith's workshops were closed. In this time the raw materials were excessively exploited, the forests have vanished, and have been renewed not earlier than in the 20th century.

The main conclusion of this development is that the ironworking has not changed to an other activity when the raw materials (ore, woods) were exhausted and still prolonged its work on the base of foreign raw material, till they were needed to die. All possibilities to make the transition were exhausted, instead to use them for the transformation into an other activity, when the appropriate occasion was given.

Author, 10.02.2010.